T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇAĞATAYCA NASÎHATÜ'L-MÜLÛK TERCÜMESİ (METİN-İNCELEME-SÖZLÜK/DİZİN)

MAMURA MAMATKULOVA
16707014

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ZÜHAL ÖLMEZ

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇAĞATAYCA NASÎHATÜ'L-MÜLÛK TERCÜMESİ (METİN-İNCELEME-SÖZLÜK/DİZİN)

MAMURA MAMATKULOVA
16707014
ORCID NO: 0000-0002-5633-5438

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ZÜHAL ÖLMEZ

İSTANBUL
2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇAĞATAYCA NASÎHATÜ'L-MÜLÛK TERCÜMESİ (METİN-İNCELEME-SÖZLÜK/DİZİN)

MAMURA MAMATKULOVA
16707014

Tezin Savunulduğu Tarih: 19.07.2022

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	**: Prof. Dr. Zühal Ölmez**	
Jüri Üyeleri	**: Doç. Dr. Murat Elmalı**	
	: Doç. Dr. İbrahim Sona	
	: Prof. Dr. Ayşe Melek Özyetgin	
	: Doç. Dr. Tülay Çulha	

İSTANBUL
TEMMUZ 2022

ÖZ

ÇAĞATAYCA NASÎHATÜ'L-MÜLÛK TERCÜMESİ
(METİN-İNCELEME-SÖZLÜK/DİZİN)
Mamura Mamatkulova
Temmuz 2022

Nasîhatü'l-Mülûk, İmam Gazzâlî tarafından 1105-1111 yıllarında Farsça olarak yazılan *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çağatayca çevirisidir. Muhammed Şeybânî Han'ın oğlu olan Temür Sultan'ın emri ile 19 Eylül 1509'da çevrilmiştir. Mensur Çağatayca metin ile zengin sözvarlığına sahiptir. Hikayeler ve hikmetler başlığıyla öğüt ve nasihatler verilmektedir. Eserde geçen manzum parçaları ünlü Çağatay şairlerin konuyla uygun beyitleriyle süsleyen mütercim Belhli Seyyid Ali Kâtib, her ayrıntıya büyük önem vererek Farsça eseri Çağataycaya kazandırmıştır. Bu çalışma *Giriş, Dil İncelemesi, Metin, Açıklamalar* ve *Dizin*/*Sözlük* olarak beş ana bölümden oluşmaktadır: *Giriş* bölümünde İmam Gazzâlî, eserleri, *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün diğer dillere yapılan çevirileri, Çağatayca nüshaları ile ilgili bilgiler verilmiştir. *Dil İncelemesi* bölümünde yazım özellikleri, ses ve biçim bilgisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde T1 nüshası esas alınarak T2 ve T3 nüshası ile karşılaştırmalı olarak metnin yazı çevrimi yapılmıştır. *Açıklamalar* bölümünde kimi kelimeler için notlar hazırlanmıştır. *Dizin*/*Sözlük* bölümünde ise alfabetik olarak sıralanmış kelimelerin eklerini de gösteren bağlamlı gramatikal dizin hazırlanmıştır. Türkçe kelimelerin yanına Eski Türkçedeki biçimleri eklenmiştir. Eğer söz konusu kelimelerin türemiş biçimleri metinde geçmiş ise sadece ek-kök ayrımı yapılarak kelimenin yapısı gösterilmeye çalışılmıştır. Eğer kelimenin kök hali metinde geçmemiş ise yine yanına Eski Türkçedeki biçimi eklenerek ek-kök ayrımı yapılmıştır. Alıntı kelimelerin ise kelimenin alındığı dildeki biçimi de gösterilmiştir. *Sonuç* bölümünde ise çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bulgular ve görüşler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nasîhatü'l-Mülûk, Çağatay Türkçesi, Siyaset-nâme, Gazzâlî, Temür Sultan

ABSTRACT

CHAGATAI TRANSLATION OF NAṢĪḤAT AL-MULŪK (TEXT-ANALYSIS-INDEX/GLOSSARY)

Mamura Mamatkulova
July, 2022

Naṣīḥat Al-Mulūk is the Chagatai translation of *Naṣīḥat Al-Mulūk,* written in Persian bu Imam Ghazzālī in 1105-1111. It was translated on September 19, 1509 by the order of Temur Sultan, the son of Muhammad Shaybani Khan. The prose text of this Chagatay work has a rich vocabulary. Counsel and advice are given under the heading of *ḥikāyet* "story" and *ḥikmet* "wisdom"s. There a lot of verses in Persian original and in the translations into Arabic. Sayyid Ali Kātib, a Balkh-born translator of this work decorated his translation with famous verses of well-known Chagatai poems, and gave the poetic rhythm to the prose. This study comprises five main parts as follows: *Introduction, Analysis, Text, Notes* and *Index*/*Glossary.* Brief information about Imam Ghazzālī, his works, the other translations of *Naṣīḥat Al-Mulūk,* the copies of Chagatai translation of *Naṣīḥat Al-Mulūk* are provided in the *Introduction* part. Defining the language characterics of the text, sounds and morphology are examined in the part named *Analysis*. In the *Text* part, transcription of the text is made basing on T1 copy and the comparing with T2 and T3. In the *Notes* part, notes are prepared for some words. A grammatical-contextual index showing the suffixes of the words listed alphabeticall has been prepared in the part named *Index/Glossary*. We added the version of the words in Old Turkic next to the Turkish words. If these words have also derived from in the text, we showed the morphological shape of the words with separating the roots and suffix. Loanwords are shown in the brackets with pronouncation of the language from where they were lent. In the *Results* section, the findings and views that emerged as a result of the study are described.

Key Words: Naṣīḥat Al-Mulūk, Chagatai Turkish, Mirrors to Princes, Imam Ghazzālī, Temur Sultan.

ÖN SÖZ

Doğu kültüründe siyaset-nâmeler önemli bir yere sahiptir. İslam düşünce dünyasını derinden etkileyen isimlerden biri olan İmam Gazzâlî (450/1058-505/1111) tarafından 12. yüzyılın başlarında kaleme alınan *Nasîhatü'l-Mülûk* (Hükümdarlara Öğütler) eseri bir siyaset-nâme örneğidir. Gazzâlî eserini Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'in isteği üzerine Fars dilinde yazmıştır. Eser, hükümdarlara "ideal yönetici"nin sahip olması gereken özellikleri geçmişteki önemli olaylar, hükümdarlar, bilgelerin öğütlerini aktararak hikaye, hikmetlerle destekleyerek anlatmaktadır. Görüşlerini pekiştirmek için Kur'an'dan ayetler ve hadisler de getirmektedir.

Nasîhatü'l-Mülûk, 16. yüzyılın başlarında Belhli mütercim Seyyid Ali Kâtib tarafından Farsçadan Çağataycaya Şeybânî hükümdar Temür Sultan'ın emri ile çevrilmiştir.

Klâsik Çağatay Türkçesi özelliklerini gösteren bu tercümenin Türk dili araştırmaları açısından, Çağatay Türkçesinin siyâset terminolojisini inceleme açısından önemi büyüktür.

Doktora tezi olarak seçtiğimiz bu eserdeki amacımız, bu eserin daha önce hiç yayınlanmamış olması ve yaptığımız araştırmaya göre literatürde böyle bir çeviriden bahsedilmemesi sebebiyle yazı çevrimini, sözlüğünü ve dil incelemesini hazırlayarak ilgililerin kullanacağı bir kaynak haline getirmektir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmuştur. İlk bölüm, *Giriş* bölümüdür. *Giriş* bölümünde Gazzâlî, *Nasîhatü'l-Mülûk* eseri hakkında, kitabın içeriği, bölümleri, nüshalarının tavsifi, kime sunulduğu bilgilerinin yanı sıra Çağatayca çevirisi hakkında, Çağatayca tercümenin hikâyesi, Şeybânî hükümdar Temür Sultan hakkında, Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te bulunan bölümlerin *Nasîhat'ül-Mülûk*'ün Farsça, Arapça, Osmanlıca elyazmalarındaki bölümlerden farkı, eserin üslûbu ve eserde bulunan manzum parçalar ele alınmıştır. Bununla birlikte *Giriş* bölümünde tezimizin *Metin, Dil İncelemesi, Açıklamalar* ve *Dizin/Sözlük* bölümünde izlenen yönteme de yer verilmiştir.

Dil İncelemesi bölümünde eserin ses bilgisi ve biçim bilgisi bakımından incelemesi yaplımış olup eserin dili hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca eserde görülen kimi sentaktik yapılar da ele alınmıştır.

Açıklamalar bölümünde kimi kavramlar ve kelimeler üzerine izahlar verilmiş, bu kavramların kullanımı ve kökeni ele alınmıştır.

Dizin/Sözlük bölümünde gramatikal bağlamlı dizin-sözlük hazırlanmış, kelimelerin kökenleri belirtilmiş, tespit edildiyse kelimelerin Eski Türkçe şekilleri verilmiştir. Bu kelime biçimlerinin Eski Türkçenin hangi döneminde görüldüğü de gösterilmiştir. Hem Türkçe de Arapça Farsça kelimelerin anlamları metindeki bağlama göre verilmiştir. *Dizin/Sözlük* bölümünde kişi ve yer adları, Arapça Farsça unsurlar ayrı bir alt başlıkta toplanarak anlamları verilmiştir.

Sonuç kısmında tez çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgular, eserde görülen önemli özellikler, eserden edinilen bilgilerden yola çıkarak Şeybânî Han, Temür Sultan ve bu tarihî şahıslar ve dönemini araştıranlar için bazı yeni bilgiler sunulmuştur.

Öncelikle tez konusu seçme aşamasında ve tüm çalışma sürecinde bana yol göstererek, bilgi ve deneyimlerini paylaşan, okuma ve yorumlama esnasında yapılması gerekenleri sabırla ve aşama aşama öğreten, elindeki tüm kaynakları sunan veya kaynakları bulma ve kullanma konusunda en küçük ayrıntıya kadar anlatan, sabrı, hoşgörüsü ve disipliniyle her konuda yardım ve desteğini aldığım danışman hocam Prof. Dr. Zühal Ölmez'e; tez izleme komite üyelerimden bana bilgi ve tecrübelerini paylaşan Doç. Dr. Murat Elmalı'ya ve bu çalışmanın yürütülmesinde çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. İbrahim Sona'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca bilgisi, tecrübeleri, okuma esnasındaki sorunları giderme ve etimoloji konusundaki görüşlerinden ve kütüphanesindeki kaynaklardan tez yazma sürecinin başından beri istifade ettiğim hocam Prof. Dr. Mehmet Ölmez'e sağladığı destek ve önerilerinden, sabırla verdiği eğitiminden dolayı teşekkürlerimi borç bilirim. Farsça kelimelerle ilgili destek aldığım arkadaşım Hamid İbrahimi ve Mohammad Razzaghi'ye, Arapça kelimeler ve teknik konularda bilgilerinden istifade ettiğim arkadaşım Ali Olamat'a, kaynakları bulma konusunda yardımını aldığım arkadaşım Bahadır İnanç Özkan'a teşekkürlerimi sunarım. Bununla birlikte tez yazma sürecinin her aşamasında bana eşlik eden, fikirlerini sunan rahmetli annem Sohibjamol Mamatkulova'ya ve tüm aileme teşekkür ederim.

İstanbul; Temmuz, 2022 Mamura Mamatkulova

İÇİNDEKİLER

ÖZ iv
ABSTRACT v
ÖN SÖZ vi
İÇİNDEKİLER viii
TABLOLAR LİSTESİ xi
KISALTMALAR xii
1. **GİRİŞ** 1
1.1. Araştırmanın Konusu 1
1.2. Araştırmanın Amacı 1
1.3. Araştırma Yöntemi 2
1.3.1. Metin Kuruluşunda İzlenen Yöntem 2
1.3.2. Dil İncelemesi Bölümünde İzlenen Yöntem 3
1.3.3. Açıklamalar Bölümünde İzlenen Yöntem 3
1.3.4. Dizinin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem 3
1.3.4.1. Bağlamlı Gramatikal Dizin 4
1.3.5. Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini 6
1.4. Çağatay Türkçesi 6
1.5. İmam Gazzâlî ve *Nasîhatü'l-Mülûk* Hakkında Genel Bilgiler 7
1.5.1. Tür İtibarıyla *Nasîhatü'l-Mülûk* 7
1.5.2. İmam Gazzâlî (1058-1111) Hakkında Bilgiler 8
1.5.3. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Yazım Tarihi 9
1.5.4. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Diğer Dillere Çevirileri 10
1.5.5. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Öğretileri 15
1.6. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk* 16
1.6.1. Şeybânî Han Hakkında 16
1.6.2. Temür Sultan (Muhammed Temür Bahadır) Hakkında 18
1.6.3. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Tercüme Edilme Hikayesi 19
1.6.4. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çevrilme Tarihi ve Mütercimi 22
1.6.5. Tarihî Kaynaklarda *Nasîhatü'l-Mülûk* 24
1.6.6. Eserin Nüshaları 26
1.6.6.1. T1 Nüshası 27
1.6.6.2. T2 Nüshası 28
1.6.6.3. T3 Nüshası 29

1.7. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te Adı Geçen Acem Hükümdarları 30
1.8. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülūk*'ün Dil ve Üslûb Özellikleri 32
1.8.1. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülük*'teki Manzum Parçalar 35
1.8.1.1. Farsça *Nasîhatü'l-Mülûk* ve Diğer Dillere Olan Çevirilerinde Yer Alan Manzum Parçalar 35
1.8.1.2. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Manzumeler 36
1.8.1.3. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Manzum Parçaların Sayısı 37
1.8.1.4. Manzum Parçaların Yazarları 38
1.8.1.5. *Târih-i Mülûk-i Acem*'den Alınan Manzumeler 39
1.8.1.6. Diğer Manzumeler 44
1.8.1.7. Mevlana Haydar'dan Manzumeler 46
1.9. Metinde Geçen Konu Başlıkları 47
1.9.1. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Diğer Dillere Yapılan Çevirilerdeki Konu Başlıkları 47
1.9.2. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Konu Başlıkları 48
2. **DİL İNCELEMESİ** 50
2.1. Yazım Özellikleri 50
2.1.1. T1 (881) Nüshasının Yazım Özellikleri 50
2.1.1.1. Ünlülerin Yazımı 50
2.1.1.2. Ünsüzlerin Yazımı 56
2.1.1.3. Eklerin Yazımı 59
2.1.1.4. Arapça, Farsça Kelimelerin Yazımı 61
2.1.1.5. Diğer Yazım Özellikleri 61
2.2. Ses Bilgisi 63
2.2.1. Ünlüler 63
2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri 63
2.2.1.2. Ünlü Düşmeleri 66
2.2.1.3. Ünlü Uyumu 67
2.2.2. Ünsüzler 73
2.2.2.1. Ünsüz Değişimleri 73
2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi 78
2.2.2.3. Ünsüz Türemesi 78
2.2.2.4. Metatez 79
2.2.2.5. Ünsüz Uyumları 79

2.3. Biçim Bilgisi 81
2.3.1. İsim Çekimi 81
2.3.2. Sıfat 85
2.3.3. Zamir 88
2.3.4. Zarflar 96
2.3.5. Edatlar 98
2.3.6. Fiil 101
2.3.6.1. Basit Fiil Çekimi 101
2.3.6.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Fiil Çekimi 112
2.3.6.3. Sıfat-Fiil Ekleriyle Kurulan Zamanlar 115
2.3.6.4. Birleşik Çekim: 116
2.3.7. İsim-Fiil 119
2.3.8. Sıfat-Fiil 120
2.3.9. Zarf-Fiil 122
2.3.10. İktidarlık Fiili 124
2.4. Söz Dizimi 124
2.4.1. Tamlamalar 124
3. **METİN** 127
4. **AÇIKLAMALAR** 267
5. **DİZİN/SÖZLÜK** 273
5.1. Bağlamlı Grammatikal Dizin 273
5.2. Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini 675
5.2.1. Metinde Geçen Yer Adları Dizini 675
5.2.2. Metinde Geçen Özel İsimler Dizini 678
5.2.3. Arapça Farsça Diğer Unsurlar Dizini 704
6. **SONUÇ** 709
KAYNAKÇA 714
EKLER 723

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çeviriyazı Alfabesi xv

KISALTMALAR

ABUŞKA : Niyāzi, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Çaġātā'iyye → (haz.) Kaçalin

ANATİL-I : Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati I.cilt → Fozilov. E. İ

ANATİL-II : Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati II.cilt → Fozilov. E. İ

ANATİL-III : Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati III.cilt → Fozilov. E. İ

ANATİL-IV : Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati IV.cilt → Fozilov. E. İ

AT : Ana Türkçe

Ar. : Arapça

bk. : Bakınız

c. : Cilt

CC. : Codex Cumanicus

DTO. : Dictionaire turk-oriental → Pavet de Courteille

DTS. : Drevnetyurkskiy Slovar' → Nadelyayev

EDPT. : An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish → Clauson

Erm. : Ermenice

ET : Eski Türkçe

Far. : Farsça

Har.T. : Harezm Türkçesi

haz. : Hazırlayan

krş. : karşılaştırınız

KT : Karahanlı Türkçesi

LÇ : Luġat-i Çaġatayī ve Türkī-i Oşmānī

Lexicon : A Turkish and English Lexicon → Redhouse

Mec. : Mecaz

Mo. : Moğolca

MK. : Mahmud Kaşgarlı

Orh.T. : Orhon Türkçesi

OTWF. : Old Turkic Word Formation → Erdal

ÖTİL-I : Özbek Tilining İzahli Lugati I. cilt → Ma'rufov

ÖTİL-II : Özbek Tilining İzahli Lugati II. cilt→ Ma'rufov

ÖTİL2-I : Özbek Tilining İzahli Lugati I. cilt→ Madvaliyev

ÖTİL2-II : Özbek Tilining İzahli Lugati II. cilt→ Madvaliyev

ÖTİL2-III : Özbek Tilining İzahli Lugati III. cilt→ Madvaliyev

ÖTİL2-IV : Özbek Tilining İzahli Lugati IV. cilt→ Madvaliyev

ÖTİL2-V : Özbek Tilining İzahli Lugati V. cilt→ Madvaliyev

Rbg. : Kısasü'l-Enbiya, Rabguzi

Tac : Tacikçe

Tas. : Tasavvuf

T1 : Nasîhatü'l-Mülûk, The el-Berunî Institute of Oriental Studies of The Academy of Sciences of Uzbekistan. Tashkent No: 881

T2 : Nasîhatü'l-Mülûk, The el-Berunî Institute of Oriental Studies of The Academy of Sciences of Uzbekistan. Tashkent No: 8393

T3 : Nasîhatü'l-Mülûk, The el-Berunî Institute of Oriental Studies of The Academy of Sciences of Uzbekistan. Tashkent No: 7099

Tef. : Leksika sredneaziatskogo Tefsira XIII-XV vv → Borovkov A.K.

TMEN. : Türkische und mongolische Elemente im neupersischen → Doerfer

Tü. : Türkçe

TTK. : Türk Tarih Kurumu

UWB. : Uigurisches Wörterbuch → Röhrborn

Uyg. : Uygurca

VeWTD. : Versuch eines Wörterbuch der Türk-Dialecte

Wilkens : Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch) → Jens Wilkens

Yen. : Yenisey Yazıtları

İşaretler

< : Kelimenin geldiği dili gösterir

< > : Metinden çıkarılması gereken unsurları gösterir

[ ] : Metin Bölümünde T1, T2, T3 nüshasındaki yaprak numaralarını gösterir; Dizin Bölümünde kelimenin metinde kaç defa geçtiğini gösterir

( ) : Bir nüshada olmayıp diğer nüshalarda olan ve bu sayede tamamlanan unsurları gösterir

{ } : Cümlenin anlamına göre tarafımızca tamamlanan unsurları gösterir

« » : T2 veya T2 nüshasından eklenmiş kısımları gösterir

... : Metindeki okunamayan kelimeleri gösterir

? : Metinde okunuşundan emin olunamayan kısımları gösterir

[...] : Nüshalardaki tahribattan veya nüshaların silik olmasından dolayı okunamayan unsurları gösterir

Tablo 1: Çeviriyazı Alfabesi

Arap	Latin	Arap	Latin
آ	A, a Ā, ā	ظ	Ẓ, ẓ
ا	A, a; Ā, ā; E, e	ع	ʿ
ب	B, b; P, p	غ	Ġ, ġ
ت	T, t	ف	F, f
ث	Ş, ş	ق	Ķ, ķ
ج	C, c; Ç, ç	ک	K, k
چ	Ç, ç	نک	ŋ
ح	Ḥ, ḥ	ل	L, l
خ	Ḫ, ḫ	م	M, m
د	D, d	ن	N, n
ذ	Ḏ, ḏ; Ẕ, ẕ	ه	H, h; a, e
ر	R, r	و	V, v; o, ö, u, ü; ū
ز	Z, z	ی	Y, y; I, ı, İ, i Ī, ī; Ė, ė
ژ	J, j	ء	ʾ
س	S, s		
ش	Ṣ, ṣ		
ص	Ṣ, ṣ		
ض	Ḍ, ḍ; Ż, ż		
ط	Ṭ, ṭ		

1. GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacına, konusuna ve araştırma yöntemine yer verilmiştir. Değinilen bu unsurlar ayrıntılı şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çağatayca Tercümesidir. Bu tercüme 1509 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmamıza konu olan metnin el yazmaları El-Beruni El Yazmalar Enstitüsü kataloğunda 881, 8393, 7099 numaralarıyla kayıtlıdır. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çağatayca tercümesinin yazı çevrimi, dil incelemesi ve sözlük/dizinin hazırlanması çalışmamızın ana hatlarını oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Fars dilinden Çağatay Türkçesine tercüme edilen *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün edisyon kritik yöntemiyle yazı çevrimini yapmak, dil özelliklerini inceleyerek söz varlığını ortaya koymaktır. Edisyon kritiği yapılacak olan bu çalışmada eserin 1509 yılında yapılan tercümesi ile 1900'lü yıllarında başında yapılan iki istinsahının karşılaştırmasının yapılması da amaçlamaktadır. Bu şekilde eserin müellif (İmam Gazzâlî) nüshası diline yakın bir dil ve üslûpla yazılan nüshayı tespit etmeye, diğer nüshalarda görülen farklılıkları da dip notlarda göstermeye çalışacağız. Bu araştırma kapsamında metnin imlâ özelliklerinin incelenmesi, örneklerin fotoğraflanarak gösterilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte eser üzerinden Çağatay dilinde görülen özelliklerin ses bilgisi, biçim bilgisi ve kimi sentaktik yapıların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın diğer bir amacı da eserdeki Farsça, Arapça ve Moğolcadan alıntılanan kelimelerin belirtilmesi, bu kelimelerin orijinal biçimlerinin verilmesinin yanı sıra Türkçe kelimelerin kökenlerinin belirlenmesi ve kısa etimolojik bilgilerin verilmesidir. Böylece okuyucu *Sözlük/Dizin* bölümünde araştırmalarımıza rağmen anlam ve kökenini belirleyemediğimiz bir kaç kelime dışında her kelimenin kökeni ve yapısı hakkında bilgi sahibi olacaktır.

1.3. Araştırma Yöntemi

Araştırmamızda yer alan bölümlerde izlenen yöntemler şu şekildedir:

1.3.1. Metin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

Çalışmada esas nüsha olarak El-Birunî Şarkşinaslık El Yazmalar Enstitüsünde 881 numarayla kayıtlı olan nüsha (T1) kullanıldı. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün en eski nüshası olmakla birlikte bu nüsha inceleme fırsatını bulduğumuz *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün diğer dillere olan çevirileriyle karşılaştırıldığında[1] eserin diline en yakın nüsha olduğu anlaşılmıştır. T2 ve T3 nüshaları ise istinsah edildiği dönemin özelliklerini taşımaktadır. T2'de yazılan az sayıda de olsa kimi kelimeler ve cümleler yanlış anlaşılarak farklı kelimelerle değiştirilmiştir.

Yine aynı Enstitü kataloğunda 8393 numarayla kayıtlı olan ikinci nüsha (T2) ve 7099 numarayla kayıtlı olan üçüncü nüsha (T3) ile karşılaştırmalı olarak okundu.

Genel olarak her üç nüsha da oldukça okunaklı ve net yazılmıştır. Metnin kuruluşunda tereddüt edilen çok az sayıda kelime esasen T2 ve bazen T3 nüshasıyla karşılaştırılarak okundu.

Yine okunamayan az sayıda kelime diğer iki nüshadan alındı. Karşılaştırmalı metin oluşturmak için farklı yazıma sahip olan kelimeler veya farklı varyasyonlu ek almış kelimeler dipnotta verildi.

Metinde okunamayan kısımlar ... ile gösterilerek nüshalardaki yazım dipnota aktarıldı. Metinde okuma önerisi bulunan fakat tam olarak emin olunamayan kelimelerin karşısına soru işareti ? konulmuştur.

Cümlenin anlamına göre tarafımızca ilave edilen unsurlar { } (dalgalı parantez) içerisinde eklendi.

Sayfa numaraları köşeli parantez içinde verilmiştir: [T1 1b]. Esas nüsha olarak belirlediğimiz T1 nüshasındaki satır bilgileri parantez içinde gösterilmiştir: (1), (2), (3) … . Karşılaştırma yapmak için kullanılan T2 ve T3 nüshalarının sadece sayfa

---

[1] Karşılaştırmak için kullanılan çalışmalar için bk: Osmanlıca çeviri: Filiz Kılıç Tuncay Bülbül, **Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk Fî Nasâyihi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk İnceleme-Metin Âşık Çelebi**. (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2017); Osmanlıca çeviri: Turgut Tok, **Nasāyihü'l-Mülūk İnceleme-Metin-Dizin**. (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2009); İngilizce çeviri: Frank Ronald Charles Bagley, **Counsels for Kings Naṣīḥat Al-Mulūk**. (London: Oxford University Press, 1964); Farsça çeviri: Celaleddin, Hümai. **Naṣīḥatü'l-Mülūk** (Tahran: Meclis Yayınları, 1937).

bilgisi girilmiş, satır bilgisi transkripsiyonlu metne alınmamıştır. T1 nüshasının transkripsiyonu tamamlandıktan sonra T2 ve T3 nüshalarında istinsah tarihi ve istinsah edenlerin isimleriyle ilgili ek bilgilerin olduğu tespit edildi. Transkripsiyonlu metnin sonuna bu bilgileri içeren metin de dahil edilmiş fakat bu eklemedeki kelimeler dizine alınmamıştır.

Metin bölümünde yeni kısım başladığında ilgili kısımın başladığını belirten kelimeler ve adlandırmalar kalın (bold) yazılmıştır. Bununla birlikte *ḥikāyet*, *ḥikmet*, *beyt*, *rubāʿī*, *ḳıṭʿa*, *meṯnevī* gibi diğer kelimeler de de kalın (bold) gösterilmiştir. Bu kısımlar içinde *miṯāl, birinçi, ėkinçi* vb. kelimelerle ifade edilen alt başlık bulunuyorsa bunlar da kalın (bold) yazılmıştır. Arapça tamlama ve ifadeler *italik* verilmiştir. Metinde geçen Arapça ayet, hadis ve cümleler olduğu gibi bırakılmış, anlamları ve okunuşları dipnotta gösterilmiştir.

1.3.2. Dil İncelemesi Bölümünde İzlenen Yöntem

Dil İncelemesi bölümü, *Yazım Özellikleri, T1 nüshasının Yazım Özellikleri, Ünlülerin Yazımı, Ünsüzlerin Yazımı, Eklerin Yazımı, Arapça, Farsça kelimelerin Yazımı, Diğer Yazım Özellikleri* vd. adlı alt başlıklarda ele alınmıştır. Ses bilgisi kısmında ise ünlü değişmeleri, ünsüz değişmeleri ana hatlarıyla örneklerle açıklanmıştır. Ses gelişimleri Eski Türkçedeki şekliyle karşılaştırılmıştır. *Biçim Bilgisi* kısmında ise kelime türleri çekimli ve yalın halleriyle ele alınmıştır. *Söz Dizimi* alt başlığında ise metinde görülen bazı özel durumlar incelenmiştir. Ele alınan tüm konular, örnekler ile sunulmuştur.

1.3.3. Açıklamalar Bölümünde İzlenen Yöntem

Açıklamalar bölümünde metinde geçen kimi kelimelerin anlamlarını açıklama amacıyla daha geniş bir şekilde tahlil edilmiştir. Kelimelerin kökeni, anlamı ve konuyla ilgisi açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Metinde geçen kimi kavramlara daha geniş açıklama verilmesi planlanmıştır.

1.3.4. Dizinin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem

Sözlük/Dizin Bölümü; *Bağlamlı Grammatikal Dizin* ve *Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini* olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Araştırmamızın *Sözlük/Dizin* Bölümünde izlenen yöntem şu şekildedir:

1.3.4.1. Bağlamlı Gramatikal Dizin

Bağlamlı Gramatikal Dizin, aşağıdaki uygulamalar ve ölçüler doğrultusunda hazırlanmıştır:

a. Madde başlarının metinde kaç kere geçtiği belirlenmiş ve ilgili madde başının yanında köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.

b. Madde başlarının sıralanmasında, eş sesli olup anlamı farklı olan kelimeler madde başı yapılarak Romen rakamlarıyla ayrılmıştır.

c. Yabancı kökenli kelimelerin alındığı diller parantez içinde alıntılandığı dildeki telaffuzu ile verilmiştir. Yabancı kökenli özel adların ait olduğu diller hakkında bilgi verilmemiştir.

d. Farklı dillerden kelimelerin birbiriyle ya da kimi eklerle birleşerek oluşturduğu kelimelere kaynaklık eden diller gösterilmiştir.

e. Kelimelerin metin bağlamında verilen farklı anlamları ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

f. Madde başı kelimeleri, bağlamlı bir şekilde alınmış, kelimelerin hem yalın hem de isim çekim ekleri almış halleri gösterilmiş, *-DUr, turur, durur* ile kullanımı kalın olarak ayrı satırda gösterilmiş bu şekilde kelimenin çekimli şekillerin kolayca bulunabilmesi için imkan sağlanması planlanmıştır.

g. Madde başı kelimeleri başka kelime ile birlikte birleşik kelime oluşturuyorsa bu kelimelerin de anlamları verilmiştir. Ek almamış yalın haldeki kelimeler olduğu gibi gösterilmiştir. Eğer kelime veya kelimenin oluşturduğu birleşik yapı ek aldıysa bu ek kalın (bold) verilmiştir. Eğer bu ek, kelimeyle birden fazla kez kullanıldıysa sadece ilk ek kalın gösterilmiştir. Eğer aynı kelime veya kelimenin oluşturduğu birleşik yapı farklı ekler aldıysa, yeni satıra alınmış ve bir önceki ekte olduğu gibi ilk ek kalın (bold) ile gösterilmiştir. Her bir eki farklı satırlarda göstererek kelimenin veya kelimenin oluşturduğu birleşik yapının kaç farklı ek aldığının gösterilmesi sağlanmıştır.

h. İslamî dönem Türkçe metinlerde sıkça kullanılan kimi Arapça söz kalıpları, madde başı olarak verilmiştir.

i. Metinde çeviri yazısı yapılan Arapça ve Farsça unsurlar, ifadeler, şiirler veya kimi hikmetler *Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini* kısmında yer almaktadır. Bazı dua, ayet, hadis ve cümleler yazmadan fotoğraflanarak olduğu gibi verilmiş, okunuş ve anlamları, tespit edebilmişsek dua, ayet, hadis veya cümlelerin kaynağı gösterilmiştir. Eğer bu dua veya hadis, ayetlerin yazımında farklılık tespit edildiyse, dipnotta belirtilmiştir.

j. Madde başlarının anlamlandırılmasında, değişik dillerde hazırlanmış Arapça ve Farsça sözlüklerden, kaynakça ve kısaltmalar kısmında yer alan dil sözlükleri, etimolojik sözlüklerde istifade edilmiştir. Metindeki kelimelerin anlamlandırılmasında metnin bağlamından yola çıkarak hareket edilmiş, Arapça ve Farsça kelimelerin Çağataycadaki kullanımı için Farsça sözlüklerdeki anlamlar da dikkate alınmış, hem Arapça-Farsça hem Türkçe kökenli kelimelerin anlamlandırılmasında diğer sözlüklerin yanı sıra *Alişer Navoiy Asarlarining İzahli Lugati* ve *Özbek dilinin İzahli Lugati*'nden de istifade edilmiştir.

k. Türkçe kelimelerin anlamlandırılmasında alıntı kelimelerde olduğu gibi metindeki anlam verilmiştir. Kelimenin kökeninin gösterilmesinde şu yöntem izlenmiştir: Kelime basit, türememiş bir yapıda ise doğrudan Eski Türkçe biçimi gösterilmiş, Ana Türkçede aslî uzun ünlülü olan kelimelerin bu biçimlerine de yer verilmiştir. Türemiş kelimelerde ise, kelimenin kökünü tespit edebilmişsek kök biçime yer verildi. Kelimelerin Eski Türkçe biçimleri gösterilirken söz konusu kelimenin Orhon Türkçesi, Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesinde[2] (Divânu Lugâti't-Türk ve Kutadgu Bilig) yer alıp almadığına bakıldı ve söz konusu dönemlerdeki biçimlerine yer verildi. Söz konusu kelime Orhon, Uygur ve Karahanlı Türkçesinde varsa bu tür kelimeler için sadece Eski Türkçe (ET) ibaresi kullanıldı. Kelime bu üç dönemde mevcut

[2] *Atebetü'l-Hakâyık* daha geç dönemi yansıttığı için, Kuran tercümelerinin de Karahanlı Türkçesiyle yazılmış eserler olarak değerlendirilmesi konusu tartışmalı olduğundan Karahanlı Türkçesine dahil edilmemiştir.

değilse hangi dönemde yer aldığı parantez içinde gösterildi. Böylece kelimenin Eski Türkçede hangi dönemde yer aldığı tespit edilmiş oldu.

1.3.5. Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini

Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini üç kısımdan oluşmaktadır.

1. Şehir, ülke ve bölge adlarını içeren *Yer Adları Dizini*;
2. Tarihî şahıslar, bazı olaylar veya kitap, kaynak isimlerini içeren *Özel İsimler Dizini*;
3. Metinde geçen kimi Arapça ibare, deyim, bazı unvanlar, Farsça beyitleri içeren *Arapça Farsça Diğer Unsurlar Dizini'*nden oluşmaktadır. Tüm Arapça Farsça yapılar bu dizinde yer almamakta. Bazı sık kullanılan yapılar *Bağlamlı Grammatikal Dizin*'e alınmıştır.

Özel isimleri tespit etmek için Bagley'in *Counsel For Kings (Naṣīḥat al-Mulūk)* kitabının özel adlar dizininden ve *İslam Ansiklopedisi*'ndeki bilgilerden istifade edildi. İlgili makale yazarları kaynakçada belirtildi. *Özel İsimler Dizini*'nde verilen bilgiler, özellikler, kişi ve yer adları bilgileri, *Nasîhatü'l-Mülûk* metni ile olan ilgisine göre alınmıştır. Bu şekilde metinde anlatılanların gerçeklik ile bağını göstermeyi hedefledik.

1.4. Çağatay Türkçesi

Çağatayca kelimesi, doğuda Nevâyî ve çağdaşlarının dilini kastetmek için kullanılırdı. Avrupa'da özellikle Vámbery'nin 1867'de yayımladığı *Čagataische Sprachstudien* adlı eserden sonra rağbet kazandı ve birçok bilim adamı tarafından kullanılmaya başlandı. İkinci Dünya Savaşından beri, Sovyet Türkologları "Çağatayca"nın yerine Orta Asya İslamî-Türk yazı dilinin ilk Çağatay döneminden öncesini de içine aldıkları (X.-XVIII.yüzyıl) dönem için "Eski Özbekçe" terimini kullanmaya başladılar. Sçerbak da bu terimi kullanmış ve Eski Özbekçeyi üç döneme ayırmıştır: İlk dönem (X.-XIII.yüzyıllar): Eski Özbekçeye Batı Türkçesi ("Kıpçak") ve Güney Türkçesi unsurlarının girmesi. Bu gelişmeye Moğol istilası son verir. İkinci dönem (XIV.-XVII. yüzyıllar): Yapay yazı dili. *Çağatayca* terimi sadece bu döneme aittir. Üçüncü dönem (XVII.-XVIII.yüzyıllar): Mahalli dil unsurlarının edebi dil unsurlarının edebi dile girmesi. Eckmann, 1957 yılında İslamî Orta Asya Türk edebi dili hakkında yazdığı makalesinde Orta Asya edebi dilini üçe ayırmıştır: 1. Karahanlı ya da Hakaniye

Türkçesi (XI.-XIII.yüzyıllar), 2. Harezm Türkçesi (XIV.yüzyıl), 3. Çağatayca (XV.yüzyıl-XX. yüzyılın başı). Eckmann Çağataycayı üç döneme ayırır: 1. Klasik öncesi dönem (XV. yüzyılın başından Nevâyî'nin ilk divanını yazdığı 1465'e kadar olan dönem-XV.yüzyılın ilk yarısı), 2. Klasik Çağatayca dönemi (1465-1600, XV. yüzyılın ikinci ve XVI. yüzyılın ilk yarısı), 3. Klasik sonrası dönem (1600-1921, XVI.yüzyılın ilk yarısından XIX. yüzyılın sonuna kadar) (Ölmez, 2007: 179-180).

Nevâyî'nin eserleri ile klasik dönemini başlatmış olan Çağataycada yazılan çoğunluğu manzum olan eserlerin yanı sıra nesir eserler de mevcuttur.

Nevâyî'nin tarihle ilgili eserlerinde olduğu gibi nesir ile yazılan *Nasîhatü'l-Mülûk*'te de manzum parçaların bulunduğunu görüyoruz. Nevâyî'nin *Târih-i Mülûk-i Acem* eserinde Acem padişahlarıyla ilgili bilgiler verilirken hükümdarın özellikleri şiirler ile beyan edilmiştir. Çalışmamıza konu olan *Nasîhatü'l-Mülûk,* Muhammed Şeybânî Han'ın oğlu Temür Sultan'ın emri ile Çağataycaya çevrilmiştir. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk* üzerinde herhangi yayın yapılmamış, Çağatayca metin üzerinden araştırma yapılmamıştır.

1.5. İmam Gazzâlî ve *Nasîhatü'l-Mülûk* Hakkında Genel Bilgiler

1.5.1. Tür İtibarıyla *Nasîhatü'l-Mülûk*

Nasîhatü'l-Mülûk, "Hükümdarlara Öğütler" olarak çevrilebilen *Pend-nâme* ve *Siyaset-nâme* türünde yazılmış bir eserdir. "Mirror for Princes" türü klasik Arap ve Fars edebiyatı türlerinden biri sayılır. Arap-İslam ve eski İran unsurlarının sentezinden oluşan ortaçağ İslam Uygarlığının temel bileşenlerini oluşturduğunun göstergesidir. Bu eserlerde yazarlar, Arap Halifeleri, Sasani İmparatorları, Sufî bilgeleri ve Fars alimlerine atfedilmiş örnekleri tarafsız olarak kullanmışlardır; "din ve hükümet kardeşlerdir" gibi Zerdüşt ilkelerini İslamlaştırarak doğru veya yanlış biçimde Sasanîler ve İslamî devlet enstitüleri arasında sağlam bir hüviyet ve devamlılık elde etmişlerdir (Bagley, 1964: ıx).

İslam düşünürlerinden İmam Gazzâlî tarafından yazılan *Nasîhatü'l-Mülûk*'e kadar bu türde İslam edebiyatında çok sayıda siyasetnâme yazılmıştır. Siyasetnâme türünden eserler devlet başkanları için yazılmışsa "Nasîhatü'l-Mülûk", "enisü'l-Mülûk"; vezir,

emir veya diğer devlet adamlarına yönelikse "nasîhatü'l-vüzera, tuhfetü'l-vüzerâ, mir'atü'l-vüzerâ" gibi adlarla yazılmıştır (Adalıoğlu, 2009: 304-306).

Gazzâlî'nin kitabı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım teolojik açıdan takvâ sahibi olan hükümdarın itikada sahip olması ve ne tür dinî prensiplere göre hareket etmesi gerektiğini anlatır. Bu türdeki diğer kitaplarda yukarıda bahsedilen konu ele alınmamıştır (Bagley, 1964: xv). İkinci kısım ise hükümdarlara öğütler, vezirler, kâtipler, yöneticilerde bulunması gereken *himmet* "alicenaplık, cömertlik", alimlerin hikmetleri, bilgelik ve kadınlar gibi bölümlerden oluşmaktadır.

1.5.2. İmam Gazzâlî (1058-1111) Hakkında Bilgiler

Yöneticilere Öğütler ya da *Naṣiḥatü'l-Mülūk* İmam Gazzâlî'nin siyaset ve ahlâk alanında yazdığı eserlerden biridir. Tam adı Muhammed b. Muhammed b. Ahmed olan İmam Gazzâlî, genellikle *Hüccetü'l-islâm* (İslâm'ın delili) lakabı, *Ebu Hâmid* künyesi, *Gazzâlî* veya *Gazâlî*[3] nisbesiyle anılır (Çağrıcı, 2017:19).

Gazzâlî 450 (M.1058) yılında İran'ın Horasan bölgesinin Tus şehrinde doğar. Eğitimine Tus şehrinde başlayan Gazzâlî, daha sonra Cürcan'da okur, Nişabur'a giderek Nizâmiye Medresesine girer ve kelâm âlimi olan İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin öğrencisi olur. Hocası Cüveynî vefât edince Gazzâlî, Nizâmü'l-mülk karargâhına gider, 484 (M. 1091) yılında Bağdat Nizâmiye medrese müderrisliğine tayin edilir (Çağrıcı, 2017:19-30; Watt, 1963*:* 23).

Bu sırada Gazzâlî, Nizâmiye Medresesinde bir yandan 300'e yakın öğrenciye ders verir ve eser yazımı faaliyetini sürdürür; bununla birlikte kelâm, felsefe, Bâtınîlik ve tasavvuf incelemeleri yapar (Tek, 2017:14).

Gazzâlî, kelâm, felsefe, Bâtınîlik ve tasavvufla ilgili çalışmalar yapar. Bu çalışmalarından sonra onun zihin ve ruh dünyasında bir bunalım başlar. Bundan dolayı defalarca Bağdat'taki görevinden ayrılmaya niyetlense de mevkiini terk etmeye razı olmayan nefsiyle altı ay mücadele etmek zorunda kalır. Şüpheciliğinin ortaya çıkardığı

---

[3] M.Watt, Bouyges, Bousquet, I. Goldziher gibi şarkiyatçılar, "Gazale" köyünden geldiği için "Gazâlî" okunuşunu benimserler. Bu çalışmada "yün eğirici, iplikçi" anlamına gelen "Gazzâlî" okunuşu benimsenmiştir. "Gazzâlî" okunuşunu kullanan bilim insanları: C. Brockelmann, Celâleddin Hümâî, Fritz Meier, Mustafa Çağrıcı vd.

kriz, ruhsal ve fiziki rahatsızlığa yol açar ve Kasım 1095'te Bağdat'tan ayrılır. Bundan sonra Gazzâlî inzivaya çekilir, Şam, Kudüs, Hicaz, Horasan şehirlerinde bulunur. Bu dönemde Gazzâlî, baş eseri olan *İhyâu 'ulûmi'd-dîn*'i yazar. Zilkâde 499'da (M. Temmuz 1106) Nîşâbur'a döner ve Nizâmiye Medresesinde tekrar çalışmaya başlar. Âlim, *El-Munḳız* adlı eserinde Selçuklu hükümdarı Sencer'in veziri Nizâmü'l-mülk'ün oğlu Fahrü'l-mülk'ün teklifi üzerine medresede çalışmaya razı olduğunu yazar. İkinci müderrislik döneminde eski sakin hayatını özleyen ve muhtemelen sağlık sorunlarından dolayı görevini bırakan Gazzâlî vatanı Tus'a döner. Tus'ta bir medrese ve sûfiyye için dergâh yaptırır. Son yıllarını ders vermek ve eser yazmakla geçirir. 14 Cemâziyelâhir 505 (M. 18 Aralık 1111)'te vefat eder ve Tus'ta ünlü şair Firdevsî'nin mezarının yakınına defnedilir. Gazzâlî, İslâm dünyasının en çok eser veren düşünürlerinden biridir (Çağrıcı, 2017: 31).

Fıkıh, mantık ve usûl, kelâm, felsefe, tasavvuf ve ahlâk konularını işleyen Gazzâlî'nin eserlerinin toplam sayısı 400'ü geçmektedir. *El-Müstasfâ fî 'İlmü'l-usûl, Makâsıdü'l-felâsife, Tehâfütü'l-felâsife, el-Munkız mine'd-dalâl, İhyâu 'ulûmi'd-dîn, Kimyâ-yı Saâdet* eserleri onun en önemli ve çokça başvurulan eserleridir.

1.5.3. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Yazım Tarihi

Nasîhatü'l-Mülûk'ün Arapçaya yapılan çevirilerinin giriş kısımları "Doğu ve Batının Hükümdarı" olarak nitelendirilen Sultan Muhammed ibn Melikşah'a sunulur. Fakat Celâleddin Hümai'nin kullandığı Farsça elyazmalardaki giriş kısımda Muhammed ibn Melikşah adı geçmez, "Doğu Hükümdarı" unvanı geçer, bu da o dönemde Horasan hükümdarı olan Melikşah'ın kardeşi olan Sencer'e sunulmuş olduğunu düşündürür (Bagley, 1964: xvii).

Bagley, "Counsel for Kings" adlı kitabında *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün yazılış tarihiyle ilgili şu bilgiyi vermektedir:

> "Fritz Meier'in İstanbul'da bulduğu *Fadail al-Anam* adlı yazmada şöyle anlatılır: 'Gazzâlî *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü Nişapur'daki öğretim faaliyetinden emekli olduktan sonra, Tus'ta, 53 yaşındayken yazmış. Sultanın da bulunduğu bir toplantıda Gazzâlî birkaç Hanefi ulemaya eleştirilerde bulunur. Sultan da ona söylediklerini yazmasını teklif eder. Gazzâlî de yazar. Sultan barışma simgesi olarak avladığı geyiği yollar. Bu hediyeye cevap olarak Gazzâlî daha büyük bir eseri, yani *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü yazar.' Eğer bu anlatıya güvenilirse Farsça olarak *Nasîhatü'l-Mülûk*, Gazzâlî'nin son yıllarında (503/1109-505/1111) yazılmış olmalıdır" (Bagley, 1964: xviii).

Tarihî kaynaklarda da bu kitabın varlığı, Gazzâlî tarafından yazıldığı bilgisi zikredilir. Örneğin Hamdullah Müstevfi-yi Kavzvini, 1329 yılında yazdığı *Târih-i Güzide* adlı eserinde Gazzâlî ile ilgili bilgi verirken şöyle der:

> "Gazzâlî, Hüccetü'l-İslam Ebu Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, 505 yılında Halife Mustazhar zamanında öldü. Onun ölüm tarihi hakkında şöyle derler. *Şiir*: 'Hüccetü'l-İslam Gazzâlî, dünya günlerinden dört yüz kırk beş yıllarında doğdu. Beş yüz beş olunca bu dünyadan göç etti; ömür yılı altmış yıldan altı gün eksikti'. 999 kitap yazmıştı. Tanınmış olanları *İhya-yı Ulum, Kimya-yi Saadet, Basit ve Vasit, Veciz der Fıkh ve'l-İktisat, Müntehal, Nesayihü'l-Mülûk, Tehafetü'l-Felasife* vs..." (Öztürk, 2018: 573).

1.5.4. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Diğer Dillere Çevirileri

Gazzâlî'nin Sultan Sencer için Farsça olarak kaleme aldığı *Nasîhatü'l-Mülûk*, kısa bir süre sonra (tahminen 1190 yıllarından önceki çeyrekte) Musul atebegi olan Alp Kutluğ İnanç Beg Ebu Mansur Kaymaz el-Zeyni adına *et-Tibrü'l-mesbūk fī Naṣīḥati'l-mülūk* adıyla Arapçaya çevrilir. Bu çeviri hakkındaki bilgileri, İbn Hallikan'ın *Vefāyatü'l-aʿyān ve enbā'ü ebnā'i'z-zamān mimmā ṣebete bi'n-naḳl ev'is-semā ev eṣbetehü'l-ʿayān* adlı eserinden ediniyoruz. Sultanlar, emirler, alimler, zahitler, filozoflar, tabip ve astrologlar gibi şöhrete kavuşmuş 800'e yakın kişinin biyografisini verdiği bu eserinde İbn Hallikan, *Tārīḫu İrbil* eserinin yazarı muhaddis, tarihçi İbnü'l-Müstevfī hakkında bilgi verirken şunları kaydetmiştir:

"İbnü'l-Müstevfi'nin amcası Safiyüddin Ali b. Mübarek b. Mevhub el-İrbili, Ebu Hamid Gazzâlî tarafından yazılan *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü Farsçadan Arapçaya çevirmiştir. İbnü'l-Müstevfi de bu bilgiyi *Târih*'inde belirtmiştir" (De Slane, 1842: 561).

Bazı nedenlerden dolayı Farsça orijinali kaybolurken Arapça çevirisi olan *et-Tibrü'l-Mesbūk fī Naṣīḥati'l-mülūk* ünlenecek ve sonraki dönemlerde Memluk ve Osmanlı yöneticileri adına çevrilecek olan *Nasîhatü'l-Mülûk*'ler için eserin Arapça tercümesi kullanılacaktır. Hatta Gazzâlî'nin eseri Farsça değil Arapça olarak kaleme aldığı bile düşünülmüştür.

İbn Hallikan'ın verdiği bilgiyi Kâtib Çelebi de *Keşfü'z-Zünūn* eserinde iki yerde verdiği bilgiyle doğrular. Kâtib Çelebi'nin verdiği bilgilerden kitabın Arapçaya çevrildiğini, çevirenin Safiyüddin Ali b. Mübarek b. Mevhub el-İrbili olduğunu, Arapçadan da Türkçeye (Osmanlı Türkçesi) Âşık Çelebi ve Vücūdī tarafından

çevrildiğini, Türkçe çevirisinin adının ise *Neticetü'l-Sülûk* olduğunu öğreniyoruz (Bagley, 1964: xx-xxi).

Nasîhatü'l-Mülûk'ün Arapça, Osmanlıca ve sonradan Arapçadan yapılmış olan Farsça çevirilerinin yazmaları dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunmaktadır. Arapça çevirisi olan *et-Tibrü'l-Mesbūk*'ün 10'u Paris'te olmak üzere, Oxford, Cambridge, Utrecht, Kahire, Tunis, Beyrut'ta ve diğer şehirlerdeki kütüphanelerde elyazmaları muhafaza edilmektedir (Bagley, 1964: xxii). Celâleddin Hümai *Tahran Meclis* yayınları arasında basılmış çalışmasında 1850 yıllarında yazılan Farsça bir metinden istifade etmiş; yazmanın üslubu ve kelime dağarcığına dayanarak eserin orta dönem Fars nesrini aksettirdiğini belirtmiştir. Bagley, *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü İngilizceye çevirdiği çalışmasında H. D. Isaacs tarafından Oxford'daki Arapça yazmayı esas alarak yapılan tezden istifade etmiştir. İngilizce çeviriye dayanan çalışmasında bu iki yayından da istifade eden Bagley, şu notu düşmüştür:

> "Ali ibn Mübarek ibn Mevhub (*Nasîhatü'l-Mülûk*'ü Farsçadan Arapçaya çeviren mütercim), tüm dikkatini eserin kurgu bütünlüğünü korumaya vererek, eserin şekil ve yapısına uygun şekilde, içerik ve karakterde herhangi bir değişiklik yapmadan çevirme konusuna önem verdiği için başarılı olduğu kabul edilmelidir" (Bagley, 1964: xxiv).

Bagley'in söylediklerinden anlaşıldığı gibi bu Arapça çeviri ilk ve mükemmel çeviridir.

Nasîhatü'l-Mülûk'ün yukarıda adı geçen Osmanlıca yazmaları üzerine Türkiye'de yayınlar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Âşık Çelebi tarafından Osmanlı Türkçesine yapılan çevirisinin girişinde Kanunî Sultan Süleyman ve Sadrazam Rüstem Paşa'ya övgü yer almaktadır. TÜBA tarafından 2017 yılında yayınlanan kitap, Aşık Çelebi'nin hayatı, eserleri ve çalışmaya esas alınan nüshalar hakkında bilgilerin verildiği *İnceleme* kısmı, *Transkripsiyonlu Metin* ve *Özel İsimler Dizini*'nden oluşmaktadır. Esere, metnin tıpkısbasımı da eklenmiş, kaynakçalar belirtilmiştir. Çalışma, Tuncay Bülbül ve Filiz Kılıç tarafından hazırlanmıştır .

Eserin Osmanlı Türkçesine yapılan diğer bir çevirisi üzerine Turgut Tok çalışma yapmıştır. Eserin *Ön Söz*'ünde istinsah tarihi 28 Mart 1675, istinsah eden kişinin adı ise ʿAlī bin Ebī Ṭālib olarak verilmiştir. Tok'un çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Çalışma, *Nasāyihü'l-Mülūk* ve İmam Gazzâlî hakkında bilgilerin yer aldığı *Giriş*, *Dil Bilgisi, Yazı Çevrimi, Sözcük Dizini* ve metnin kimi sayfalarından tıpkubasımların yer aldığı bölümlerden oluşmaktadır.

Sadık Yazar, Gazzâlî'nin "XIII-XIX. Yüzyıllar Arasında Batı Türkçesinde Tercüme Edilen Eserleri" adlı makalesinde Gazzâlî'nin Osmanlı Türkçesine çevrilen eserleri arasında *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün elyazmaları, istinsah tarihi, çevirenler ve ithaf edilen kişiler hakkında bilgiler vermektedir. Yazar'ın şu notu dikkate değerdir: "Bu makalede söz konusu edilen yüzyıllar arasında Gazzâlî'nin en çok tercüme edilen eseri *Nasîhatü'l-Mülûk*'tür" (Yazar, 2011: 116).

Sadık Yazar, *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Osmanlıca çevirisinin yazmalarının hangi kütüphanelerde muhafaza edildiğini sıralamıştır. Bu listeye bakılırsa, farklı kademelerde bulunan Osmanlı yöneticilerinin emriyle *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün sürekli ve tekrar tekrar çevrildiğini görürüz. Sadık Yazar'ın verdiği bilgilere göre şu yazmalar *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Osmanlıca çevirilerini içermektedir:

1. Abdussamed b. Seydî b. Davûd Dîyarbekrî (ö. 1539'dan sonra), *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Nasîhatü'l-Mülûk'ün tespit edilebilen ilk tercümesi. Kahire Üniversitesi'nde 7057 numarada bulunduğu ifade edilen tercümenin 53 varaktan oluştuğu kaydedilmiştir.

2. Ahmed b. Mu'allimzâde el-Edhemî, *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*.

Hamdele ve salvele bölümü tamamlandıktan sonra mütercim eserin tercüme sebebini açıklar. Bu ifadeye göre, mütercim bir gün Gazzâlînin *Nasîhatü'l-Mülûk* adlı eserini mütalaa ederken ansızın bir ses işitir. Bu ses, kendisinden *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki birkaç hikayeyi tercüme edip Rüstem Paşa'ya sunmasını ister. Tercüme Rüstem Paşa'nın ölümünden (1561'den) evvel kaleme alınmıştır. Ahmed b. Mu'allimzâde'nin tercümesinde Alî b. Mübarek'in Arapça tercümesi kaynak alınmıştır. Tercüme tam değildir, kitabın birkaç bölümü seçilerek müntehab bir tercüme yapılmıştır.

3. Aşık Çelebî, Pîr Mehmed b. Alî b. Mehmed el-Bursevî (ö. 1572), *Tercüme-i Tibrü'l-Mesbûk fî Nesâyihi'l-Vuzerâ ve'l-Mülûk*.

Eserde tercüme sebebi olarak şu ifade edilmiştir: "Özellikle sultanlar için "tehzib-i ahlâk'ın kemâl-i mertebe"nin lâzım olduğunu; sultanların işleri çok olduğundan bu konudaki nasihatlerin başka insanlar tarafından bunlara verilmesi gerektiği

söylenir… Aşık Çelebî padişahlara nasihat verme konusunda birçok kitap ve risale kaleme alındığını, bunlardan birinin de Gazzâlî'nin *et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk* adlı eseri olduğunu, her ne kadar devrin padişahı Sultan Süleyman'ın temiz fıtratı nasihate ihtiyaç duymasa da uyarının her zaman faydalı olduğunu bildiği için bahsi geçen eseri padişah ve veziri Rüstem Paşa adına tercüme ettiğini yazar. Mütercim, tercümesini açık ve anlaşılır bir üslupta yaptığını da ifade etmektedir" (Yazar, 2011: 118). Sadık Yazar, eserin 10 yazmasını sıralamıştır: İstanbul Nadir Eserler Ktp. TY 9864, istinsah tarihi 1032-1622-23; İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Or. 9797, istinsah tarihi 1058 (1648); Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları 653, 102 yk.,17st., istinsah tarihi 29 Ocak 1696; Süleymaniye Ktp. Lala İsmail 254, istinsan 28 Temmuz-7 Ağustos 1708; Süleymaniye Ktp. İbrahim Efendi 463, istinsah tarihi Nisan-Mayıs 1738, müstensih Mehmed b. Ahmed Eyyûbî; Süleymaniye Ktp. Mihrişah Sultan 161; Nurosmaniye 3741; TBMM Ktp. 249, müstensih Kütahyalı Ahmed Vehbî b. Alî; Beyazıt Deblet Ktp. Veliyüddîn Edendi 1966: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Bağdat Köşkü 351[4].

4. Alâyî b. Muhibbî (Muhyî) eş-Şerîf eş-Şîrâzî (XVI. Yüzyıl-II. Selîm devri-), *Neticetü's-Sülûk fî Nasîhati'l-Mülûk*.

Tercüme sebebini Yazar şöyle açıklamaktadır:

> "Yukarıda anlatılan metinde Âlâyî, bütün insan ve cinlerin yaratılmasındaki asıl maksadın ilim ve marifetle ibadet ve taat olduğunu, ibadetlerden muradın da Allah'ın emirlerine uyup nehyettiklerinden kaçınmak ve O'nun gönderdiği peygamberlere uymak olduğunu söyledikten sonra sözü asıl meseleye getirir. Gönlünde her zaman imanın asıl ve füruları ile adalet ve ihsana dair bir eser yazma fikri olduğunu söyleyen mütercim; ancak gücü yetmediği için bu isteğini yerine getirememekten dolayı muztarıp iken bir gün Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* adlı eserinin Farsçadan Arapçaya tercüme edilen versiyonu ile karşılaştığını ifade eder. "Her ne kadar Arapça ve Farsça bilenler de fazlaca bulunmaktaysa da günümüzde hâkimlerin çoğu Türkçe konuşmaktadır" diye Alâyî, bu sebepten ötürü bahsi geçen eseri Türkçeye tercüme edip bazı eklemelerle tamamlamaya karar verdiğini ifade ettikten sonra bu tercüme işini özellikle Sultan Bâyezid b. Sultan Süleyman'ın lâlâası Sinân Bey tarafından emredildiğini de hatırlatıp eserine *Netîcetü*'s-*Sülûk fî Nasîhati'l-Mülûk* adını verdiğini beyan eder. Nüshaların hacminden de anlaşılacağı üzere, Alâyi girişteki açıklamaları doğrultusunda kaynak metni sadece tercüme etmemiş; önemli oranda eklemelerde bulunmuştur" (Yazar, 2011: 120-121)

Alâyî'nin bu tercümesinin Süleymaniye Ktp. Pertevniyal 1011 numarada bulunan ve 1558-1559 yılında istinsahı tamamlanan bu nüshanın mütercümin elinden çıktığını belirten Yazar, tercümeye sebep olan kişilerin isimlerini de

[4] Âşık Çelebi çevirisi üzerine yapılan çalışmada eserin 5 nüshası karşılaştırılmıştır. Ayrıntılar için bk: Filiz Kılıç, Tuncay Bülbül, **Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk Fî Nasâyihi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk İnceleme-Metin** (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2017), 43-47.

belirtmiştir. Buna göre Nuruosmaniye Ktp. 2256 numaradaki nüshasında tercümeye sebep olan kişi Kanuni Sultan Süleyman'ın maktul şehzadesi Bâyezîd'in (1521-1561) lâlâsı Sinân Bey olarak geçerken Sadık Yazar'ın gördüğü diğer nüshalarında bu isim II. Selim (1524-1574) olarak değiştirilmiştir. Yazar, bu durumun Alâyî'nin tercümesini sonradan tekrar düzenleyerek Sultan Selim'e sunduğunu gösterdiğini belirtmiş ve bu durumun az karşılaşılan bir durum olmadığını vurgulamıştır. Bu tercümenin Şehzade Bâyezid'e sunulan bir nüshası Nuruosmaniye Ktp. 2256; II. Selim'e sunulan 12 nüshasının bulunduğu yerler gösterilmiştir.

5. (Mütercimi belirsiz), *Âdâbü'l-Mülûk (Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk)*

II. Selim döneminde tercüme edilmiştir. Sokullu Mehmed Paşa'nın oğlu Hasan Paşa'nın (ö. 1602) Halep'te vali görevi ile bulunduğu sırada kendisine bu eseri Türkçeye tercüme etmesini emrettiğini açıklamıştır. Eserin sonunda yer alan istinsah kaydına göre 23 Şubat-5 Mart 1706 yılında yapılan tercümenin adı *Âdâbü'l-Mülûk* olup Sâlih b. Abdülkerim b. Sâlih tarafından istinsah edilmiştir.

6. (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Mütercim ve diğer bilgiler bulunmadığı için hangi dönemde çevrildiğini tahmin etmenin zor olduğu belirtilmiştir. Görülebilen en eski tarihli nüshası 1586'yı gösterdiği için bu tercüme en azından bu tarihte veya bu tarihten evvel tercüme edilmiştir. Yazar, bu çevirinin Burdur İl Halk Kütüphanesi 1634, Süleymaniye Ktp. Fatih 3475, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud 1747, Milli Ktp'te olmak üzere 4 nüshasıyla ilgili bilgi vermiştir.

7. Vücûdî, Mehmed b. Abdülazîz (ö. 1612), *Fevâyihü'l-Sülûk fî Nesâyihi'l-Mülûk*

XVII. yüzyılın başlarında vefat eden *Vücûdî* mahlaslı Mehmed b. Abdülaziz de Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* adlı eserini Arapçaya yapılan tercümesinden hareketle Türkçeye aktarmıştır. Eserin 6 nüshası vardır.

8. Abdülcelîl b. Molla Cemîl (ö. 1734'ten sonra), *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Süleymaniye Ktp. Fatih 3479 numarayla kayıtlı 18 Temmuz 1734'te Arapçadan Türkçeye çevrilmiştir.[5]

9. (Mütercimi belirsiz), *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

İstinsah tarihi 25 Aralık 1623. Almanya'nın Staatsbibliothek, Marburg'da bulunmaktadır.

10. Hatîb, *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 1951 numarada bulunmaktadır.

11. Ahmed b. Halîl-Manisa Müftüsü- *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Manisa ilk Halk Kütüphanesi 5982 numarada bulunmaktadır.

12. Seyyid Mehmed Lutfî (ö.1850-51'den sonra)

Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk. Süleymaniye Ktp. Hüsrev Paşa 294 numarada bulunmaktadır.

13. (Mütercim belirsiz), *Tercüme-i Nasîhatü'l-Mülûk*

Mısır Milli Ktp. 100 numarada bulunmaktadır.

Osmanlıcaya yapılan çeviri sayısından yola çıkarak *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün yöneticilerce bilinen ve talep gören bir kaynak olduğunu düşünebiliriz.

1.5.5. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Öğretileri

Kitabın birinci bölümünde Gazzâlî hükümdarlara iman konusunu ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Buna göre hükümdarlık, Allah tarafından bağışlanmış, önceden belirlenmiştir ve hükümdar Allah katında kıyamet gününde sorumlu tutulacaktır. İlk

[5] Bu nüshanın tercüme özellikleri üzerine yapılan inceleme için bakınız: Fuat Biner. "Abdülcelîl b. Mollâ Cemîl ve Nasîhatü'l-Mülûk Tercümesi Üzerine", **İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,** s.7. (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, 2016), 45-61.

şart, “iman ağacının kökleri”ne benzetilen on maddelik bir öğretide belirtilen doğru imandır.

İkinci kısımda ise yöneticilerden aranan özellikler hakkında bilgi verilir. Bu kısımda Müslüman yöneticilerin adı geçmekle beraber daha çok Sasanî hükümdarlarının tecrübeleri aktarılır. Bu kısım, yöneticilerin Allah tarafından belirlenmiş olduğunu pekiştirmekle başlar. Allah, tıpkı peygamberleri insanları doğru yola kılavuzluk etmesi için gönderdiği gibi yöneticileri de insanları birbirinden korumak için göndermiştir (Bagley, 1964: xl-xli). Kuran’dan ana fikri tasdik edici ayetlere ve hadislere yer verilmiştir. Diğer insanlar yöneticileri sevmeli ve itaat etmelidirler; yöneticilerin üstlerine düşen görev ise adaletli hükümdar olmalarıdır. Bu bölümün en önemli konusu, halkın refahını temin edecek olan hükümdarın adaletli yönetimidir. Hükümdar her zaman iyi örnek olmaya çaba göstermelidir, çünkü halkı da onun huy ve eylemlerini taklit edecektir. Hükümdar, devlet hazinesinden özel çıkarları için bir kuruş bile almayan o iki Ömer gibi kendini ve elinin altındaki görevlileri denetlemeli ve görevi yerine getirme konusunda münzevi bir fedakarlık göstermelidir. Adaletin yanı sıra vurgulanan diğer konu ise emniyete olan ihtiyaçtır. Emniyeti sağlamak için hükümdar disiplini sağlamalıdır, çünkü asayişsizlik zulümden daha kötüdür.

IV. bölümde “hükümdarların himmeti” konusu işlenmiştir. Himmetin tanımı ya da alicenaplık hakkındadır. Öğetiye göre “himmetli insan”, alçakça, layık olmayan eylemlerden uzaktır, aşağılık insanlarla bir araya gelmez. V. bölümde bilgelerin hikmetleri, VI. bölümde “akıl” konusu, VII. bölümde de kadınlar konusu ele alınmıştır. Çağatayca *Nasîhatü’l-Mülûk* tercümesinde bu son üç bölüm yer almamaktadır.

1.6. Çağatayca *Nasîhatü’l-Mülûk*

1.6.1. Şeybânî Han Hakkında

Şeybânî Han 885’te (1451) doğdu. Adı Muhammed olup Cengiz Han’ın büyük oğlu Şiban’a (Arapçalaşmış şekli Şeybân) nisbetle Şeybânî (Şîbân Han, Şeybak [Şeybek] Han, Şah Baht Han, Şâhî Beg Han) unvanıyla bilinir. Babası Şah Budak, annesi Kalmuk prenseslerinden Ak Kuzu Begüm’dür. Buhara medreselerinde tahsil görmüştür, Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. Yesevî ve Nakşıbendî şeyhleriyle yakın ilişki kurmuştur. Çağatay Hanı Mahmud’un hizmetine girdi ve Türkistan (Yesi)

kendisine yurtluk olarak verildi (893/1488). Burada nüfuzunu ve kudretini artıran Şeybânî Han, Hüseyin Baykara'nın idaresindeki Harezm'e bir sefer düzenlemişse de sonuç alamamıştır.

XVI. yüzyılın başlarında Maveraünnehir'de artık Temürlü sultanlarının hükümdarlığı sona ermekteydi ve Şeybânîler hükümdarlığının başlayacağı bir döneme girmekteydi. Temürlülerden 1500 yılında Semerkant'ı, 1504 yılında Fergana'yı, 1505'de Ürgenç'i, sonraki yıllarda sırasıyla Belh, Şibirgan, 1507'de Herat'ı, 1508 yılında Cürcan, Sebzvar, Merv'i, Kunduz'u alan Şeybânî Han, Maveraünnehir'deki hükümranlığını kuvvetlendirmek istiyordu. Temürlülerin önemli şehirlerinden Herat'ı alması Şeybânî Han'ın Türk dünyasındaki itibarını arttırdı. Kendini Cengiz Han ve Temür'ün mirasının varisi olarak görmeye başladı. Herat'ta "imamü'z-zaman ve halifetü'r-rahman" ilan edilen Şeybânî Han, Sünnî dünyasının bir kahramanı konumuna yükseldi ve Şiiliğin dinî-siyasî lideri Şah İsmail ile karşı karşıya geldi (Türkoğlu, 2010: 43-45).

Savaşa tam olarak hazırlanma fırsatı olmamış olan Şeybânî Han ve tecrübeli Safevî ordusu arasında 1510 Ramazan ayının bir Cuma günü Merv yakınında yapılan savaşta Şeybânî Han öldürülür (Macit, 2016: 94).

Şeybânî Han Çağatay Türkçesinde eserler de vermiştir. *Divan*, *Baḥru'l-Ḫuda* ve *Risāle-i Ma'ārif* adlı eserleri bilinmektedir. *Divan*'ın Topkapı Müzesi 3. Ahmet Kütüphanesi Nu. 2436'da kayıtlı olan tek yazması vardır. Şeybânî Han Divanı Yakup Karasoy tarafından yayınlanmıştır.[6] *Baḥru'l-ḫuda* eseri J. Bodroligeti tarafından çalışılmıştır. Kemal Eraslan bu metni dil incelemesi, dizin ve notları olarak yeniden incelemiştir. *Risāle-i Ma'ārif* eseri ise Şeybânî Han'ın oğlu Muhammed Temür Bahadır (Temür Sultan) için yazdığı eserdir. Bu eserin resmî kayıtlarda bulunan tek yazması Londra'da British Museum'da OR. 12956 numarada kayıtlıdır. Eser, 916/1510-1511 yıllarında Ali Meşhedî tarafından istinsah edilmiştir. Şeybânî Han bu eserini Herat'ı aldıktan sonra (1507) oğlu Muhammed Temür Bahadır Han için dinî âdâp ve ibadet meselelerine ait bir el kitabı olarak kaleme almıştır. Eser 46 yapraktan ibaret olup her yaprakta 10 satır bulunmaktadır. Güzel bir talik yazı ile yazılmıştır. Söz konusu eser, British Museum'a 1964 yılında Oxford'da yapılan bir müzayede

---

[6] Karasoy, Yakup, **Şibân Han Dîvânı İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım** (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998).

sonucunda kazandırılmıştır. Bu eseri ilk önce Zeki Velidi Togan tanıtmıştır. Şeybânî Han üzerine yapılan çalışmalarda bu eser, adı zikredilmeden fıkha ait bir risale olarak tavsif edilmiştir (Alışık, 2002: 12-13).

1.6.2. Temür Sultan (Muhammed Temür Bahadır) Hakkında

Şeybânî Han'ın Muhammed Temür Bahadır, Hürrem Şah, Ebülhayr ve Süyünç Muhammed adlı dört oğlu olmuştur. Şeybânî Han'ın büyük oğlu olan Muhammed Temür Bahadır, tarihî kaynaklarda Temür Sultan olarak da geçmektedir. Semerkant'ı kendisine yurt yapan Şeybânî Han'ın vefatından sonra Semerkant tahtına Temür Sultan oturmuştur. Temür Sultan 1513 yılında Şeybânî tahtına oturduğunda kendi adına hutbe okutmuştur. Bununla birlikte Temür Sultan'ın, babası Şeybânî Han'ın yaptığı gibi adına para bastırdığı da bilinmektedir. Temür Sultan 1514 senesinde vefat etmiştir (Macit, 2016: 148-154).

Temür Sultan hakkında Hafız-i Tanış Buhari'nin *Şeref-nâme-yi Şâhî* adlı eserinde şu bilgiler verilmektedir:

"Şeybânî Han'ın üç oğlu vardı: Temür Han, Şah Hürrem Sultan, Süyünç Muhammed Sultan. Temür Han'ın bir oğlu vardı (Polat Sultan). Polat Sultan'ın bir oğlu vardı, Kökböri Sultan. Onun çocuğu yoktu..." (Salahetdinova, 1983: 79).

Temür Sultan'ın eşi hakkında şu bilgileri tespit ettik: "Şeybânî Hanedanının bir kadın üyesi olan Mihr Sultan Hanum'a (Şeybânî Han'ın oğlu Temür Sultan'ın eşi) ait olan mülk çok sayıda köy, 200 adet arazi, bahçeler, otlaklar, yaylaklar, 40'tan fazla zanaatkarlık binaları ve dükkanlar, atölyeler, değirmenler, ikametgahlardan oluşurdu" (Mukminova, 2003: 38).

Muammed bin Yar bin Arab Katagan tarafından yazılan *Musahhir'ül-Bilad* (*Tarih-i Şeybânîyân*) adlı eserde Temür Sultan için şu bilgiler verilir:

> "Temür Sultan, Şeybanî Han'ın cesur, akıllı evladıydı. Türkistan'da doğmuştu. Evlatlarının içinde en akıllısı, en cesuruydu. Şeybânî Han Semerkant'ı fethettikten sonra şehrin yönetimini Temür Sultan'a vermiştir. Onu veliaht olarak belirlemiştir. Bütün savaşlarda ordusunun öncüsüydü. O babasının hayatı boyunca Semerkant'ta hükümet tahtında oturdu. Halkı ve ordusuna çok iyi davranırdı. Babasının şehadetinden sonra Türkistan'a geçti. 8 ay boyunca Ubeydullah Han ve Canı Beg Sultan'la birlikteydiler. Maveraünnehr'i elde etmek istediler. Buhara'nın doğusunda Babür Mirza ile karşı karşıya geldiler. Savaşta Babür Mirza'yı yendi. Bir kere daha Maveraünnehir toprakları Özbek hükümdarlarının tasarrufuna geçti. Muhammed Temür Han yine eski talimat üzerine Semerkant tahtına oturdu. Eski töre ve gelenekleri

> uygulayarak Köçkünçi Han'ı kendine yönetimde ortak yaptı. Ölüm zamanı geldiğinde öbür dünyaya koştu. Ondan Polat Sultan adında bir evlat kaldı" (Celâlî, 1385: 118-119).

Musahhirü'l-Bilad (*Tarih-i Şeybânîyân*)'da geçen Temür Sultan'ın eşiyle ilgili şu bilgiler de önemlidir:

> "Katagan Burunduk Han, iki kızından birini Mahmud Sultan Şeybânî nikahına, ikincisini ise Muhammed Temür Sultan Han'a vermeye hazır olduğunu bildirdi. Bu teklif Şeybânî Han'ın kulağına gidince Burunduk Han'ın bu teklifi gayet makul görüldü. Hemen o gün emirlerinden birkaçını çeitli hediyelerle Burunduk Han'ın huzuruna gönderdi. O taraftan da Muhammed Temür Sultan'a verilen kızı şeriat kurallarına uygun şekilde nikah kıyarak gönderdiler" (Bekcanov, 2009: 59-60).

Kitabında Temür Sultan'ın katıldığı savaş ve zaferlerden bahsedilir. Örneğin kitabın bir bölümününde Muhammed Temür Sultan ve Ubeydullah Sultan'ın Muhammed Şeybânî fermanına göre Kepek Mirza ve Ebü'l-hasan Mirza'yı takip etmeleri tasvir edilmiştir.

"Şibân Han, *Divân*'ında da oğlundan bahsetmiştir: '*Semerḳandnı alġanda basa Kök-Sarāyda toy ḳılıp vālidemni taḫtġa mindürüp ol mecliste zībā ṣanemlerini kiltürüp oġlum Muḥammed Timür Bahadırnı ṣandalīde olturtup bu ġazelni ayttım*'." (Karasoy, 1998: 18).

Şeybânî Han, *Risâle-i Ma'arif* adlı eserini oğlu Muhammed Temür Bahadır Han (Temür Sultan) için yazdığını belirtmiştir (Türkoğlu, 2010: 43-45). Şeybânî Han bu eserde İslamî bilgileri, doğruluğu, ibadetleri, tehareti, kutsal yerleri ziyareti, bazı ayet ve hadislerin Çağataycaya birebir tercümesini ya da açıklamasını, duaları ve dinî hikayeleri içeren bu eseri kaleme alırken büyük din bilginlerinin kitaplarından istifade etmiştir (Alışık, 2002: 12-13).

Yukarıda verilen bilgilerden yola çıkarak Temür Sultan'ın cesur, akıllı evlat olduğunu, Şeybânî Han tarafından veliaht olarak belirlendiğini, eşinin adının Mihr Sultan Hanum ve bu hanımın varlıklı bir kişi olduğunu ve Polat adında bir oğlu olduğunu anlıyoruz.

1.6.3. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Tercüme Edilme Hikayesi

Şeybânîler, göçebe kökenlerine rağmen Temürlülerin sadece saltanatını değil, kültürel değerlerini de elde etmeye çalışmış, bazen Temürlüleri taklit etmişlerdir. Ayrıca Şeybânîler, Temürlü hükümdarlarını eleştirmişlerdir. İki Temürlü şairi olan Muhammed Salih (1455-1435) ve Kemalüddin Binayi (1453-1512) Şeybânî Han'ı övmüş ve onun tarihini yazmıştır. Eserinde Temürlü döneminde şeriat kurallarının

bozulduğunu, Şeybânî Han'ın ise her şeyi tekrar düzene koyduğunu yazmıştır. Sufî Şeyh Mahdum-i Azam Kasani (1464-1542) Şeybânî Han'ı "*Halifatü'llah*" diye övmektedir (Erkinov, 2005: 146).

Şeybânî Han sadece hükümdar olmak istemiyordu. Aynı zamanda şiirden, sanattan, resimden anlayan bir hükümdar olma arzusu vardı. Okuduğu kitaplar arasında Nevâyî eserlerinin ayrı bir yeri vardır. Bu bağlamda *Nasîhatü'l-Mülûk* çevirisine girişilmesi de Şeybânî Han'ın yönetim ve oğlunu eğitme konusundaki planlarının bir parçası olduğu söylenebilir. *Risāle-i Ma'ārif* eserini de oğlu için kaleme almış olması Şeybânî Han'ın katında Temür Sultan'ın öneminin ne kadar büyük olduğunu gösterir.

1509 yılında Şeybânî Han, oğlu Temür Sultan için *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün tercüme edilmesini ister. Eseri Çağataycaya çeviren Belh doğumlu Seyyid ᶜAlī Kātib (T1 6b; T2 3b; T3 3a)'dir. Şeybânî Han muhtemelen henüz Maveraünnehir hükümdarlığı için mücadelesine devam ederken bir taraftan da Şah İsmail'le karşı karşıya kaldığı dönemlerde tanıdığı bu kitabı Temür Sultan'a okuması için gönderir. Bunu Kâtib eserin girişinde şöyle ifade etmektedir:

Bu risāleni ḥażret-i ḫān ṣāḥib-ḳırān şehriyār-ı memālik-i Īrān ve Tūrān şehen-şāh-ı kişver-gir-i gītī-sitān ***beyt***

ol Süleymān-ḥaşmet {ü} Cem-ḳadr {ü} İskender-şükūh
ol Ferīdūn-fer {ü} Dārā-rāy {ü} şāh-ı ḫurde-dān

İmāmü'z-zamān Ḫalīfetü'r-raḥmān Ebü'l-feṭḥ Muḥammedü'ş-Şeybānī Ḫān ḫalleda'llāhu taᶜālā mülkehu ve sulṭānehu ve efāża ᶜale'l-ᶜālemīn birrehu iḥsānehu, ferzend-i eᶜazz erşed kām-kārı Tūrān memālikiniŋ şehriyārı evlād-ı ᶜālī-şānınıŋ zübde vü ḫulāṣası ve girāmī ḫilāfet-senediniŋ ḳāyim-maḳāmı sulṭān-ı ᶜaṣr u zamān Efrāsiyāb-ı devrān ***beyt***

ḫān bin ḫān u şāh-ı şāh-nişān
şāhlar serveri Tėmür Sulṭān
ḫalleda'llāhu mülkehu ve sulṭānehu ***beyt***
ḳurretü'l-ᶜayn çün edi ḫānġa
s̱ānī eş̱neyn ol cihān-bānġa

yiberdi kim dāyim bu nüsḫa-yi şerīfe bilen meşġūlluḳ ḳılıp anıŋ fevāyididin behre alġıl tėp (T1 2b/8-3b/5)

“Bu kitabı hazret-i han, sahipkıran, İran ve Turan ülkelerinin şehriyarı, dünyayı ele geçiren, cihanı zapteden padişah (olan) **beyit**

O Süleyman gibi ihtişamlı, Cem gibi kıymetli ve İskender gibi yüce
O Feridun gibi, yolu Dara’ya benzer, çok ince zevkli şah

İmamü’z-zaman, Halifet’ür-rahman *Ebü’l-Feth Muhammedü’ş-Şeybânî Han*, Allah onun saltanatını ve ülkesini baki eylesin, isteğine ulaşmış yetişkin oğlu Turan ülkesinin şehriyarı, şan ve şerefi büyük olan oğullarının en seçkini, cevheri ve saygın hilafetinin kayim-makamı, asrın ve zamanın sultanı, dönemin Efrasiyabı **beyt**:

Han oğlu Han ve şah-nişanlar Şahı
Şahların serveri Temür Sultan
Allah onun ülkesini ve saltanatını baki eylesin! beyit:
Hanın göz bebeği kadar kıymetlisiydi
Dünyayı koruyan o hükümdarla eşitti.

Her zaman bu büyük nüsha (kitap) ile zaman geçirip onun faydalarından istifade et diye (ona) gönderdi.”

Kâtib’in bu izahından anlaşılıyor ki Şeybânî Han, oğlu Temür Sultan’a bu kitabı okuması için göndermiştir. Şeybânî Han’ın bu kitabı okuduğu ve kullandığını Kâtib’in şu ifadelerinden anlıyoruz:

“*egerçi ol ḥażret salṭanat bābıda ve ᶜadālet edāsıda andaḳ tüzük tüzüp erdi kim hēç kimerse ol ᶜaṣrda Cemşīd zamānıdın ve Nūşīrevān devrānıdın yād ḳılmas erdi* ***meṯnevī***

ẓulm u bidᶜat şerārını öçürüp
şerᶜ buyruġı birle ḥükm sürüp
dād u ᶜadl andaḳ eyledi bünyād
kim cihān boldı ser-be-ser ābād
cevr andaḳ bolup cihāndın kim
kim yėtip ẓulm belki ẓālim hem
ol ki çün dād eyledi bünyād
dād dėp ḳılmadı kişi feryād” (2b/7-4a/9).

“Gerçi hazret, hükümdarlık konusunda ve adaleti yerine getirmeye dair öyle bir düzen kurmuştu ki kimse o yüzyılda Cemşid zamanını ya da Nuşirevan dönemini hatırlamazdı. **mesnevi**:

zulm u bidat kıvılcımını söndürüp
şeriat emriyle hüküm sürüp

dad u adli öyle bünyad eyledi
ki dünya baştan başa abad oldu.
dünyadan öyle cevr olup
zulüm edildi. Hatta zalim de
onun düzenlediği adaletten ötürü
dad diye (adalet isteyerek) kimse bağırıp feryat etmedi."

Kâtib'e göre hükümdar adalet sistemini iyi derecede düzenlemişti, onun gösterdiği adaletten kimse şikayet etmezdi. Buradaki hükümdarın kim olduğunu anlamak biraz güç olsa da Temür Sultan'ı kasdettiği kuvvetle tahmin edilebilir.

Çevirinin sebebi şu şekilde belirtilmiştir:

Bā-vücūd-i bu ᶜadl u inṣāf ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ dürer-bār ḥadīṯsin rıżā semᶜi birlen ḳabūl ḳılıp dāyim ol nüsḫanı oḳup yā oḳutup anıŋ bilen ḫāṭır-ı şerīfin meşġūl ḳılur erdi. Żamīr-i münīriġa andaḳ yėtip turur kim cemᶜ-i aḥbāb u aṣḥāb ve ḫādim ü mülāzımlar kim biziŋ tegremizde tururlar baᶜżılarıġa Fārsī tilidin behre yoḳ turur. Eger bu risāle kim envāᶜ fāyide anıŋ müṭālaᶜasıdın ḥāṣıl durur türkī tili bilen bolsa alarnıŋ ṭabᶜlarıġa batraḳ mefhūm ve fehmleriġa yaḫşıraḳ maᶜlūm bolġusı durur (4b/1-5a/2)

"Bunca adalet ve insaf (düzeninin olmasına rağmen) o hazret sahipkıran'ın (Şeybânî Han) inciler yağdıran, ince sözünü rıza ile kabul eyleyerek her zaman bu nüshayı (kitab) okur ya da okutur, yüce gönlünü meşgul ederdi. (Onun) aydınlanmış zihnine şöyle (fikir) gelmiştir ki, bizim etrafımızdaki tüm ahbap, ashab, görevliler ve mülazımlar, (bunların) bazıları Fars dilinden istifade edemezler. Okunmasıyla çeşitli yararlar sağlayacak olan bu kitap, Türk dilinde olursa onlar (mülazımlar) tarafından daha çabuk anlaşılır ve daha iyi kavranır."

Kâtib'in giriş kısmında Temür Sultan için yönelttiği övgüleri yukarıda tarihçiler tarafından verilen bilgiler de doğruluyor. Temür Sultan iyi bir asker, ordunun önde geleni, halkı ve askerine iyi davranan bir hükümdardır.

1.6.4. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çevrilme Tarihi ve Mütercimi

Eserin ne zaman çevrildiğini de Kâtib'in verdiği bilgilerden anlıyoruz:

Ammā baᶜdü bu risāleniŋ muḥarriri ve bu maḳāleniŋ muḳarriri kim burun zamān ekābiridin biri bolġay Kelām-ı Melik-i ᶜAllām mażmūnı ve Resūl ᶜaleyhi's-selām ḥadīṯsi ve evliyā'ullāh rażıya'llāhu ᶜanhum naḳlı bilen on aṣl mülūk naṣīḥatıda ve

selāṭīn mevᶜiẓeside Fārsī tili bilen beyān ḳılıp aŋa Naṣīḥatü'l-Mülūk at ḳoyup turur kim şerḥi fihristide meẕkūr u maᶜlūm erür ve bu uçurda kim Resūl ᶜaleyhi's-selām hicretidin toḳḳuz yüz on bėş yıl ötüp erdi (2a/7-2b/7).

"Gelelim konuya, bu kitabın muharriri ve bu makalenin mukarriri eski zaman büyüklerinden biridir. Kelam-ı Melik-i Allam (herşeyi bilen Hükümdar'ın kelamı) mazmunu ve peygamber aleyhisselam sözleriyle on bölüm(den oluşan) Hükümdarlara öğütler ve Sultanlara nasihatları Fars dilinde beyan etmiş ve ona (kitaba) *Nasîhatü'l-Mülûk* diye ad vermiştir. (Bu bilginin) şerhi fihristinden malumdur ve (böyle) zikredilmiştir. Bu dünyada peygamber aleyhisselam hicretinden 915 yıl geçmişti ...."

Yukarıda görüldüğü gibi Kâtib çeviriye başlamadan önce başlama tarihi olarak hicri 915 senesini vermektedir. Eserin sonunda istinsah ile ilgili bilgileri de belirtmiştir: *Çehār-şenbe küni Cümāde'l-āḫir ayınıŋ törtide bitildi sene* 915 (222a/6).

Bu bilgilerden yola çıkarak tercüme tarihinin miladî 1509, istinsah tarihinin de 19 Eylül 1509 olduğu kararına varıyoruz.

Özbekistan SSC Bilimler Akademisi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu kataloğunda 5473 olarak numaralandırılan bu nüsha hakkındaki katalog bilgilerinde "Mütercim ve müstensihin aynı kişi olduğu tahmin edilebilir" ifadesi yer almaktadır (Orinbayev, Yepifanova, 1964: 319).

Bu bilgilerden yola çıkarak Belh doğumlu Seyyid Ali Kâtib adlı bir mütercim tarafından 19 Eylül 1509 yılında *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çağataycaya aktarıldığını söyleyebiliriz. Mütercim hakkında daha çok bilgi almak için dönem kaynakları ve tarihî eserler üzerine yapılmış bilimsel çalışmaları inceledik. Kâtib'in kendisi hakkında verdiği bilgi dışında başka kaynaktan bilgi tespit edemedik. Eserin çevirisinin akıcı olmasından ve Farsça aslına sadık kalınarak yazılmasından yola çıkarak mütercimin deneyimli biri olduğunu düşünebiliriz. Fakat mütercim, kendi yeteneğiyle ilgili şu mütevazı ifadeleri söylemektedir:

"*bu rāy ṣavāb körünüp ṣudūr-ı ᶜālī-cenāb u nüvvāb-ı kām-yābnı tilep meşveret ḳılıp bu emrniŋ ḳurᶜasın bu faḳīr atıġa kim kemīne ḳullar çergeside özin inḫirāṭ bėrip erdi. Sāyir aḳrān u emṯāldın mümtāz ve ḫüsrevāne ᶜināyet ü elṭāf bilen ser-efrāz ḳılıp nām-zed ḳıldı ve bu kemīne bāreside ol yarlıġ ve ḥükm nāfiẕ boldı.* ***mışrāᶜ***

ḥükmi kim ol ḳılur barı yarlıġ nişānı-dur

Çün ol ḥażretniŋ buyruġı bu şikestege farż-ı ᶜayn belkim ᶜayn-ı farż erdi. Bā-vücūd-i ᶜadem-i istiṭāᶜat u ḳıllet-i bıżāᶜat tecāvüz ve inḥirāf ḳılmay ol fermān-ı vācibü'l-iz̲ᶜānnı bu işiniŋ rüşdiġa şūgūn tuttı erse ġayb maḫzenidin türlük söz güheri vīrān ḫāṭırıġa yol taptı" (5a/3-5b/9).

"Bu yol doğru göründü; büyük, alicenap zatları ve isteklerine ulaşmış naipleri çağırıp (onlarla) meşveret eyleyerek bu emrin kurasını bu zavallı adına, ki ben (bendeniz) kullar tabakasından bilmediği işe girişmiş bulundum. Benimle aynı seviyede olanlardan daha üstün kılıp ve padişahlara layık inayet ve lütuf ile yücelterek beni (bu çeviri için) aday gösterdi ve o ferman ve hüküm geçerli oldu. Mısra:

Onun verdiği hüküm, ferman emridir.

O hazretin emri bu kederliye farzdır. (Bendeniz) gücümün olmaması ve bilgi sermayemin (yeteneğimin) yetersizliğine rağmen sınırı aşmadan ve doğru yoldan çıkmadan uyulması zaruri (şart) olan o fermanı bu işin tamamlanması olarak yorumlayınca gayp mahzeninden çeşitli kelime gevherleri yıkık kalbime yol buldu."

Kâtib nazik bir şekilde böyle bir kitabı çevirme konusunda yeteneğinin yeterli olmadığını fakat uyulması şart olan o fermandan dolayı çevirdiğini belirtmiştir. Fakat eserin bütününden anlaşılacağı üzere Kâtib hem Farsçayı hem Çağatay dilini çok iyi biliyordu. Bununla birlikte Çağatay edebiyatına ne kadar hakim olduğunu da ortaya koymuştur.

1.6.5. Tarihî Kaynaklarda *Nasîhatü'l-Mülûk*

Nasîhatü'l-Mülûk'ün aslı ve çevirileri hakkındaki bilgileri çeşitli dönemlerde yazılan tarihî kaynaklardan alıyoruz. Bu kaynaklarda çeşitli vesilelerle *Nasîhatü'l-Mülûk* adı geçmektedir. İbn Hallikan'ın *Vefāyatü'l-aᶜyān ve enbā'ü ebnā'i'z-zamān mimmā s̲ebete bi'n-naḳl ev'is-semā ev es̲betehü'l-ᶜayān* adlı eserinde *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Arapça çevirisi hakkında, Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*'unda zikrettiği Farsça ve Arapça nüshanın bulunduğunu bildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Hamdullah Kazvinî, *Târih-i Güzîde* adlı eserinde Gazzâlî'nin eserlerini sayarken *Nesayihi'l-Mülûk* adını da vermiştir (Mürsel, 2018: 572).

Maveraünnehir çevresindeki tarihçi, şair ve hatta devlet adamlarının, İmam Gazzâlî hakkında, eserleri, hayatı ve öğretilerinden çok iyi haberdar olduğu biliniyor.

Yukarıda da görüldüğü üzere Şeybânî Han'ın kendisi, oğluna bu eseri okumasını tembihlediğine göre eseri okumuş ve kullanmıştır.

Temürlü sarayındaki şairler, tarihçiler de Gazzâlî eserlerini okurdu. Ali Şir Nevâyî, 901'de tamamladığını belirttiği *Nesāyimü'l-maḥabbe min şemāyimi'l-fütüvve* adlı tezkiresinde Gazzâlî hayatına da yer vermekte. Nevâyî'nin verdiği bilgilerden birkaçı şu şekildedir:

"*Ḥüccetü'l-islām Muḥammed b. Muḥammed el-Ġazzālī eṭ-Ṭūsī ḳuddise sırrıhu. Künyeti Ebū Ḥāmid'dür ve laḳabı Zeynü'd-din. Taṣavvufda intisābı Şeyḫ Ebū ᶜAlī-i Fārumedīġadür... İmām Muḥammed ḥalınıŋ ibtidāsıda Ṭūs'da ve Nīşābūrda ᶜulūm taḥṣīliġa ve anıŋ tekmīliġa iştiġāl körgüzdü. Andın soŋra Niẓāmü'l-mülk bile mülāḳāt ḳıldı...*" (Eraslan, 1996: 228)

İmam Gazzâlî adı *Nasîhatü'l-Mülûk* adıyla birlikte Muhammed b. Emir Burhaneddin Hand Şah Kemaleddin Mahmud-i Belhî (1433-1498) tarafından yazılan *Târih-i Ravzatü's-safā fī Sireti'l-Enbiya ve'l-Muluk ve'l-Hulefâ* adlı eserde hükümdar Keyümers konusunu işlerken verdiği bilgide şöyle geçer: "Tarihçilerin onun soyu hakkında görüş ayrılıkları vardır: Bazılarının dediğine göre Keyümers, Adem'in en büyük oğlu idi. İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* kitabındaki sözü, bu sözü desteklemektedir" (Mürsel, 2019: 488).

Yine Nevâyî, *Târih-i Mülûk-Acem* adlı eserinde Keyümers konusunu işlerken İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk*'te gördüğü bilgiye yönlendirir:

"*... Özge ḳavller bile kim Keyümerş dėp-türler māᶜnīsi ḥayy-ı nāṭıḳ-dur... Ammā Niẓāmü't-tevāriḫde, Cāmiᶜü't-tevāriḫde daġı Benāketīde ittifāḳ bile ḥüccetü'l-islām İmām Muḥammed Ġazzālī ḳuddise sırrıhu Naṣīḥatü'l-mülūkde anı Şiş ᶜaleyhi's-selāmnıŋ ḳardaşı-dur dėgenni ṭaᶜn ḳılıp-turlar, nedin kim Şiş, Ḍaḥḥāḳ-ı ᶜUlvānī zamanıda-dur" ve tārīḫ ehli ittifāḳı bile Keyümerş zamānıdın Ḍaḥḥāḳ zamānıġaça miŋ yılġa yaḳın bar. Her taḳdīr bile pādşāhlıḳ ḳāᶜidesin andın burunraḳ yoḳ erdi*" (Abik, 1993: 196).

Nevâyî'nin bahsettiği *Niẓāmü't-Tevāriḫ* eserinde Keyümers'in soyu konusunda şu bilgiler yer almaktadır: "İmam Ebu Hamid Muhammed el-Gazzâlî'nin *Nesayihü'l-Mülūk* kitabında Keyümers, Şis a.s.'nin kardeşidir" (Al-Bydawi, 1930: 8).

Târih-i Mülûk-i Acem'de bahsedilen ikinci kaynak olan *Târih-i Benāketî*'de de Keyümsers'in soyu bahsinde şu bilgiler verilmiştir: "Gazzâlî, 'Nesayihü'l-Mülûk' kitabında Keyümers'i Şis'in kardeşi olduğu bilgisini vermiştir" (Benaketî, 1348: 27).

Tarih konulu bu üç kaynak da Keyümers'in soyu vesilesiyle Gazzâlî'nin adını ve *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün adını anmaktadırlar.

Yukarıda saydığımız bilgilerden şu çıkarımlarda bulunabiliriz:

1. Meveraünnehir'de yaşayan Fars dilli ve Türk dilli tarihçiler, şairler ve hükümdarlar Gazzâlî ve onun eserlerini iyi biliyorlardı.

2. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün yazarının Gazzâlî olduğundan şüpheleri yoktu.

3. Celâleddin Hümai'nin tahminine göre *Nasîhatü'l-Mülûk* yazıldıktan sonra çok geçmeden Arapçaya çevrilmiş, Farsça aslı ise kaybolmuştur. Bu Arapça çeviri üzerinden Osmanlıcaya ve tekrar Farsçaya çevrilmiştir. Çalışmamıza konu olan Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün mütercimi Kâtib, giriş kısmında eseri Fars dilinden çevirdiğini belirtmiştir. Onun Farsça diye belirttiği nüsha ilk bakışta Arapçadan tekrar Farsçaya çevrilmiş bir nüsha olduğu izlenimini uyandırır. Fakat eserin adı, bakma fırsatını bulduğumuz Çağatay dili, edebiyatı ve tarihiyle ilgili kaynaklarda *Nasîhatü'l-Mülûk* olarak geçmektedir. Osmanlı ve Arap dillerinde *et-Tibrü'l-mesbūk fī Naṣīḥati'l-Mülūk* olarak veya isminin biraz değiştirilmiş haliyle görülürken Çağatay çevresinde genelde *Nasîhatü'l-Mülûk* adıyla anılmıştır. Çağatay çevresinde eserin Arapça adının zikredilmemesi, çevirinin eski bir Farsça nüshadan, orijinalden yapılmış olduğu tahminini akla getiriyor.

1.6.6. Eserin Nüshaları

2018 yılında Özbekistan kütüphanelerinden El-Birunî Elyazmalar Enstitüsü yazma eserler kataloğunda tezimiz için konu ararken Çağatayca eserler bölümünde bu eseri tespit ettik. Bu eserin üç elyazması olduğunu belirledik ve 2018 yılının Mayıs ayında sadece bir nüshanın mikrofilmini getirebildik. Bu 24 Ocak 1905 yılında istinsah edilen tez çalışmamızda T2 adıyla kullandığımız nüshaydı. Bu nüsha üzerinden yapılan okumalar bir sene sürdü ve 2019 yılında diğer iki nüshayı almak için Özbekistan'a

gittik. Bu sefer 881 ve 7099 nüshalarını da alma imkanımız oldu. Nüshaları karşılaştırırken T1 nüshasının en eski ve Gazzâlî diline daha yakın bir üslubla yazıldığı anlaşıldı. O yüzden 2019 yılından sonraki okumalarda T1 esas nüsha olarak T2 ve T3 karşılaştırmalı okuma için kullanılmaya başlandı.

1.6.6.1. T1 Nüshası

Özbekistan SSC Bilimler Akademisi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu katalogunda 5473 numarayla kaydedilen bu nüsha (881), kataloğun "Felsefe" bölümünün "Politika" kısmında yer almaktadır. Kataloğa *Nasîhatü'l-Mülûk*'ten bir resim de eklenmiştir. Nüsha, 'Hükümdarlara Öğütler' adıyla kayıtlıdır. Katalogda elyazma ile ilgili şu açıklamalar bulunmaktadır: "Yazar Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Gazzâlî (ö. 505/1111) tarafından Farsça yazılan çalışmadır. Rivayet ve anekdotlarla desteklenerek hükümdarlara öğütler veren bir eserdir. Bu Özbekçe çeviri, Belhli hattat Seyyid Ali Kâtib tarafından yapılmıştır. Tercümenin giriş kısmında, eserin Muhammed Şeybânî Han'ın oğlu olan Temür Sultan'ın emri ile yazıldığı belirtilmiştir. Elyazma iyi korunmuş, güzel bir nestalik yazısıyla Herat kağıdına yazılmıştır. Çeviri tarihi 915/1509. 'Besmele'den sonra şu sözlerle başlar: '*şükr-ü sipās ol pādişāhlar pādişāhıġa ki her ṣāḥib-serīrī kim andın ᶜaẓīmraḳ mümkin bolmaġay anıŋ serā-perde-yi ᶜaẓamet ü celālı tegreside kemīne gedā turur*.' Metin altınla çerçevelenmiş, renkli satırlardan oluşmaktadır. Unvan altın ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Müstensih ve mütercimin aynı kişi olduğu tahmin edilebilir. İstinsah tarihi de çeviri tarihi de 1509'dur, 221 sayfadan oluşmakta." (Orinbayev; Yepifanova, 1964: 319). Sayfa boyutları 23x14, her sayfada 9 satır vardır. Çok iyi derecede korunmuş olan bu nüsha, kahverengi deriyle ciltlenmiştir. Ayetler ve hadis diye beliritilen kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bununla birlikte yeni başlık açıldığı zaman da kırmızı mürekkepten istifade edilmiştir. *şiᶜr, ḳıṭᶜa, rubaᶜi, meṉnevī* gibi kelimeler *ḥikāyet, ḥikmet* gibi kelimeler de kırmızı mürekkeple ayırt edilmiştir. Metinden örnekler için *Ekler* kısmına bakınız.

Tercüme edilmesinden sonra çok geçmeden Temür Sultan'ın vefat etmiş olmasına rağmen bu eser için sarayda kullanılan, okunan önemli bir eser olduğunu söyleyebiliriz. T1 (881) nüshasının dili oldukça akıcı ve sadedir. Aslında İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülūk*'de kullandığı üslûp da akıcıdır. Fakat bu nüshayı esas nüsha olarak seçme sebebimiz T1'in bilinen en eski nüsha olması ve Gazzâlî diline

çok yakın olmasıdır. Katalog bilgisinde verilen "Özbekçe Çeviri" ifadesinden "Çağatayca Tercüme" anlaşılmalıdır. Yazım ve dil özellikleri, söz varlığı açısından Çağataycanın Klâsik Dönem (1465-1600) eserleri özelliklerini gösterir (Mamatkulova, Ölmez, 2021: 123-138).

1.6.6.2. T2 Nüshası

El-Birunî Şarkşinaslık Enstitüsü'nde 8393 numarayla kayıtlı ikinci bir nüsha daha mevcuttur. Özbekistan *SSC Bilimler Akademisi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu* kataloğunda şu bilgiler yer almaktadır: "Özbek dilinin Harezm ağzıyla yazılmış olan bu nüsha, yüksek kaliteli Rus kağıdına okunaklı nestalikle istinsah edilmiştir." Eser 881 nüshasıyla aynı başlangıca sahiptir. Ketebe kaydından müstensihin Damulla Kalender Hankahî olduğu anlaşılıyor. Seyyid Muhammed Rahim 1282 (M. 1865) - 1238 (1910) için istinsah edilmiştir. Yazım tarihi 1322 (M. 1905-1906)'dır. 99 yapraktan oluşur, boyutları 17x26,5'tir. 15 satırlık sayfalardan oluşur. Ketebe kaydındaki "*miŋ üç yüz yėgirme ėkkilençi yılıda māh-ı ẕi'l-ḳādeniŋ on sekkizlençi künide etmāmġa yėtdi*" bilgisinden 24 Ocak 1905'te tamamlandığını anlıyoruz. Yeşil renkli karton kapakla ciltlenmiştir (Orinbayev, Yepifanova, 1964: 320).

Tez çalışmasına başladığımız sene boyunca, okumaları T2 nüshasından sürdürmüştük. T2 nüshası oldukça okunaklı, anlaşılır şekilde yazılmış ve açıklamalarla doludur. Bu açıklamalar ilk bakışta işi kolaylaştırıyor gibi görünse de *Nasīhatü'l-Mülûk*'ün Arapça, Farsça, İngilizce ve Osmanlıca nüshaları üzerinden yapılan bilimsel çalışmalarla karşılaştırıldığında T2 müstensihinin bazı ifadeleri karıştırdığı ortaya çıkmaktadır. T1 48b/9'deki (*dünyā cādūsı*:) *sāḥir turur ve siḥri ol-dur kim özin saŋa uruḳ ḳayaş dek körsetkey* "(dünyanın büyüsü:) Büyücüdür ve büyüsü öyle ki kendisini sana hısım akraba gibi gösterir" cümlesindeki "akraba, hısım" anlamında gelen *ḳayaş* kelimesinin müstensih tarafından *ḳuyaş* "güneş" olarak anlaşılmasından dolayı cümle şu şekilde değiştirilmiştir: (*dünyā cādūsı*) *sāḥir turur ve siḥri ol-dur kim özin saŋa rūşen ḳuyaş dek körsetkey* "(dünyanın büyüsü:) Büyücüdür ve büyüsü öyle ki kendisini sana parlak güneş gibi gösterir." (T2 21b/1). Şu cümlelerdeki değişiklikler de dikkat çekicidir:

bėşinçi miṯāl ol-dur kim dünyādın lezzet alıp behre tapḳan kişi yaġlıḳ ve çüçük ṭaᶜām yėgen kişige oḫşar "Beşinci misal: dünyadan zevk ve lezzen alan kişi yağlı ve lezzetli yemek yiyen kişiye benzer" T1 51b/6

T2 *bėşlençi miṯāl ol-dur kim dünyādın lezzet alıp behre tapġan kişi dek ve süçük ṭaᶜām yėgen kişige oḫşar* "Beşinci misal: dünyadan lezzet ve zevk alan kişi gibi lezzetli taam yiyen kişiye benzer." T2 22b/10

ve kümüş micmer içide yaḫşı yıḏlar köydürgey "gümüş buhurdanda (tütsü kabı) güzel kokular yakar" T1 53a/8

ve kümüş micmerler içide yaḫşı libāslar keydürgey "gümüş buhurdan içinde güzel libaslar giydirir (takdim eder)." T2 23b/1

Son örnekte görüldüğü gibi, müstensih yine *köydür-* "yakmak" fiili ile *keydür-* "giydirmek" fiilini karıştırmış olmasından dolayı *yıḏ* "koku" kelimesini de *libās* "kıyafet" kelimesiyle değiştirmiştir. Tüm bunlara rağmen T2 nüshası karşılaştırmalı metni ortaya koymak için son derece önemli bir yazma niteliğindedir. Katalog bilgisinde verilen "Harezm ağzı" tanımı T2 nüshası için geçerli değildir. Katalog bilgisi 1964 yılında girilmiş ve o zamanda Özbekçenin Harezm ağzının fonetik ve biçimsel özellikleri ortaya konmuştu. Özbekçenin Harezm ağzı, genel olarak Genel Türk Dilinin Oğuz grubu özelliklerini taşımaktadır. Fakat T2 nüshası birkaç Özbekçeleşmiş biçimleri bulundurmasına rağmen bir Çağatay dönemi ürünüdür.

1.6.6.3. T3 Nüshası

Üçüncü nüsha da El-Birunî Şarkşinaslık Enstitüsü'nde 7099 numarayla kayıtlıdır. Bu nüshanın her sayfasında 15 satır vardır, nüsha 99 yapraktan oluşur. Boyutları 26,5x17'dir. Damulla Muhammed Penâh bin Kurban Niyâz Sufî tarafından Seyyid Muhammed Bahadır Han fermanına göre istinsah edilmiştir: "*etmāmġa yėtkürdi 1322inçi şevvālnıŋ on sekkizide yek-şenbe küni*." 26 Aralık 1904'te istinsah edilmiştir. Besmele'yle başlayan eserin girişi, diğer iki nüshayla aynıdır: "*şükr ü sipās ol pādişāhlar pādişāhıġa kim her ṣāḥib-i serīrī kim andın ᶜaẓīmraḳ mümkin bolmaġay anıŋ serāperde-yi ᶜaẓamet ü celāli tegreside kemīne gedā turur*."

T3 nüshası genel itibariyle T1 nüshasının birebir istinsah edilmiş şeklidir. Herhangi bir değişiklik yapılmadan T1'de nasıl veriliyorsa olduğu gibi alınmıştır. T1'de görülen ses uyumları T2 ve T3 nüshasında zayıflamıştır.

İskenderge (T1 125b/4)	*İskenderġa* (T2 54b/8)	*İskenderġa* (53a/11)
köprek (126a/5)	*köpraḳ* (T2 55a71)	*köpraḳ* (T3 53b/3)
yatḳay (146b/3)	*yatġay* (T2 64a/5)	*yatġay* (T3 62b/7)
köŋüllük (T1 176b/3)	*köŋillik* (T2 77b/5)	*köŋillik* (T3 77a/2)

Kelimelere gelen eklerdeki yuvarlak şekillerin düz olarak gösterilmesi, belli eklerde sadece ötümlü şekillerin bulunması da istinsah edilen dönemin yazmalara yansımış olduğunu gösterir. Görüldüğü gibi T1 nüshası Çağatayca araştırmaları açısından da önemlidir.

1.7. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te Adı Geçen Acem Hükümdarları

İngilizceye çeviri esnasında Farsça ve Arapça *Nasîhatü'l-Mülûk* yayınlarını kullanan Bagley, İran şahları kısmının oldukça tahrip olduğunu belirtmiştir. Bizim incelediğimiz yazmalardaki padişahların adları, hükümdarlık yılları da çok düzgün sıralanmış denilemez.

Padişah isimleri ve Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'e göre hükümdarlık senesi şu şekildedir:

1. Keyümers, hükümdarlık süresi 30 yıl (75b/7-76b/1)
2. Huşeng, hükümdarlık süresi 90 yıl (76b/2-5)
3. Tahumras, hükümdarlık süresi 500 yıl (76b/6-9)
4. Cemşid, hükümdarlık süresi 700 yıl (77a/2-6)
5. Zahhak, hükümdarlık süresi 1000 yıldan bir buçuk gün eksik (77a/7-77b/1)
6. Feridun, hükümdarlık süresi 500 yıl (77b/2-6)
7. Minuçihr, hükümdarlık süresi 130 yıl (77b/7-9)
8. Nevder, hükümdarlık süresi altı ay (78a/1)
9. Efrasiyab, hükümdarlık süresi 12 yıl (78a/2-5)
10. Tahmasb, hükümdarlık süresi 3 yıl 8 ay (78a/7-8)
11. Keykubad, hükümdarlık süresi 100 yıl (78a/9-78b/1)
12. Keykavus, hükümdarlık süresi 130 yıl (78b/3-4)
13. Keyhusrev, hükümdarlık süresi 60 yıl (78b/5-7)
14. Luhrasb, hükümdarlık süresi 110 yıl (78b/8-9)
15. Güştasb, hükümdarlık süresi 120 yıl (79a/1-2)
16. Behmen İsfendiyar, hükümdarlık süresi 120 yıl (79a/4-5)
17. Humay, hükümdarlık süresi 112 yıl (79a/6-7)
18. Dara, hükümdarlık süresi 30 yıl (79a/8)
19. Dara ibni Dara, hükümdarlık süresi 14 yıl (79b/2-3)
20. İskender, hükümdarlık süresi 14 yıl (79b/4-8)

Mülūk-i Ṭavāyif dönemi: (80a/2)

Eşkaniler: (80a/4)

21. Eşk ibni Hürmüz, hükümdarlık süresi 13 yıl (80a/7-8)

22. Eşk bin Eyk, hükümdarlık süresi 25 yıl (80a/9-80b/1)

23. Behram-Şah, hükümdarlık süresi 51 yıl (80b/2)

24. Hürmüz ibn Nersi, hükümdarlık süresi 40 yıl (80b/3-4)

25. Nersi ibn Firuz, hükümdarlık süresi 30 yıl (80b/5)

Eşkaniler hükümdarlığının bittiği bilgisi verilmiştir (80b/6)

26. Erdeşir-i Babekan Sürhab, hükümdarlık süresi 30 yıl (80b/7)

27. Yezdicerd bin Şehriyar, hükümdarlık süresi verilmemiştir. (81a/1)

Müslümanların hükümdarlığı alması bilgisi verilmiştir. (81a/2)

Keyümers döneminden Keykubad dönemine kadar padişahlık edenlere Pişdadiler dendiği bilgisi (81a/3)

Dara-yi Sikender'den Erdeşir-i Babekan'a kadar hükümdarlık edenlere Eşkaniler dendiği bilgisi verilmiştir. (81a/5)

28. Erdeşir, hükümdarlık süresi 44 yıl (81a/7-8)

29. Hürmüz bin Şapur, hükümdarlık süresi 30 yıl (81b/2-5)

30. Behram bin Hürmüz bin Şapur, hükümdarlık süresi 19 yıl (81b/6-8)

31. Behram bin Behram, hükümdarlık süresi 7 yı, 5 ay (81b/9-82a/1)

32. Hürmüz bin Nersi, hükümdarlık süresi 70 yıl (82a/2-3)

33. Hürmüz bin Behram, hükümdarlık süresi 5 yıl (82a/4-7)

34. Yezdcerd bin Beze-kar, hükümdarlık süresi 80 yıl (82a/8-82b/1)

35. Behram, hükümdarlık süresi 1 yıl 5 ay (82b/2-3)

36. Behram-ı Gur, hükümdarlık süresi 63 yıl (82b/4-9)

37. Yezdicerd bin Behram, hükümdarlık süresi 15 yıl (83a/1-2)

38. Belaş bin Firuzan, hükümdarlık süresi 40 yıl (83a/3)

39. Firuz bin Firuzan, hükümdarlık süresi 100 yıl yaşadı (83a/4-5)

40. Nuşirevan bin Kubad (Kisra), hükümdarlık süresi 48 yıl (83a/6-83b/3)

41. Hürmüz bin Kisra, hükümdarlık süresi 12 yıl (83b/4-5)

42. Perviz, hükümdarlık süresi 38 yıl (83b/6-84a/1)

43.Husrev oğlu Şiruye, hükümdarlık süresi bir yıl, beş ay (84a/2-7)

44. Azad, hükümdarlık süresi 40 gün (84a/8-9)

45. Turanduht, hükümdarlık süresi 6 ay (84b/1-)

46. Azermiduht, hükümdarlık süresi 4 ay (84b/2-3)

47. Farruhzad, hükümdarlık süresi 1 ay (84b/4)

48. Yezdicerd bin Perviz, hükümdarlık süresi 15 yıl (84b/5-7)

Acem Mülûk'ünün bu tarihten sonra hükümdarlık etmediği bilgisi verilmiştir. (84b/5)

Bagley'e göre İmam Gazzâlî Acem hükümdarlarını sıralarken sadece bu hükümdarlarla ilgili ahlâkî özellikleri sıralamak istemiştir. (Bagley, 1964: 47)

Yukarıdaki bilgilerden Acem hükümdarları arasında Efrasiyab adının da verilmiş olduğunu görüyoruz. Üzerinde çalıştığımız elyazmalarda Efrasiyab'a nasıl hitap edildiği ile ilgili bilgi de mevcut.

Bagley, kitabının ilgili bölümündeki dipnotta *Efrasiyab* ile ilgili şu bilgiyi vermiştir:

> "Efrasiyab'dır. {Turan}'ı yönetti. Türkler onu Kānkā Alp derlerdi; Cesurdu, gece askerlerini yürüyüşe çıkarırdı ve atları ve adamlarıyla ülkeyi rahatsız ederdi. İran topraklarında onun hükümdarlığı 12 sene sürdü." Hümai tarafından kullanılan Farsça yazmada şu da ilave edilmiştir: "Ve onların varisleri şu an Türkistan, Semerkant, Buhara'da hala hüküm sürmekteler" Bu Karahanlılar ya da Elig Hanlılar (Uygur) (932-1165) hanedanına işaret etmektedir" (Bagley,1964: 49).

Bagley'in Hümai yayınındaki bu bilgiyi dipnotta vermesi doğaldır. Çünkü bu bilgi sadece Hümai yayınında mevcuttur. Âşık Çelebi çevirisinde (Osmanlıca) şu bilgi yer alır: "*Andan Efrāsyāb'dur ki Türkistan'da şöhreti Gök Alp dimekle maᶜrūfdur ol daḫı on iki yıl āsyāb-ı salṭanatda nevbet gözledi*" (Bülbül, Kılıç, 2017:91).

Çalışmamızda 78a/3'te Efrasiyab'la ilgili şöyle bilgi geçer: "*andın soŋra Efrāsiyāb pādişāh boldı ve Türk ulusı anı kenkā alt oḳur erdiler ve ol bisyār şīr-merd ü pehlevān erdi on ėkki yıl devrān sürdi ve pādişāhlıḳ ḳıldı*."

Bu kelime T1 ve T3 nüshalarında şu şekilde yazılmıştır: , T2'de ise şu şekilde verilmiştir. Kelimenin Celâleddin Hümai tarafından yapılan incelemesinde geçen *Konka Alb* şekli ve birkaç diğer eserlerdeki buna yakın bir imlayla geçmiş durumları mukayese ederek kelimenin okunuşu ile ilgili öneriyle Seccad Aydınlu çalışma yapmıştır.[7]

1.8. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülūk*'ün Dil ve Üslûb Özellikleri

Nasîhatü'l-Mülûk, Bagley'in belirttiği gibi "Mirrors for Princes" türünden bir eserdir. Verilen öğütler, yönetimle ilgili tecrübeler, *hikayet*ler ve *hikmet*ler ile aktarır. Eserin dili ile ilgili Bagley'in şu değerlendirmesi önemlidir:

> "Celâleddin Humayi, *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Farsça yazmasının üslubunu değerlendirirken şu notu düşmüştür: "*Nasîhatü'l-Mülûk*'ün üslubuna bakarsak, bu eseri yazabilecek kişinin sadece

---

[7] Makale için bakınız. Seccad Aydınlu, çev. Umut Başar, "Farsça İki Tarihî Metinde Efrasiyab'ın Türkçe Adı" **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Bahar (2021), 481-488.

Kimya-yi Saadet eserinin yazarı olduğunu düşünebiliriz. 11. yüzyılda veya 12. yüzyılın başında yazılmış olmalı. Eserin dili çok sade, Hatta *Kabus-nâme* ve *Siyaset-nâme* kitabının dilinden bile sadedir. Bir teolog eserinde olması doğal olan İslamî terimler için kullanılan Arapça kelimelerle birlikte arkaik Farsça kelimeler kullanılmıştır. Bununla birlikte bazı dinî terimler için de Farsça kelimeler kullanılmıştır. Örneğin *ṣalāt* kelimesi için *namaz*, *cumᶜa* kelimesi için *adīne* gibi kelimeler kullanılmıştır" (Bagley, 1964: xxv).

Mütercim Kâtib, metni çok titizlikle ve aslına sadık kalarak çevirdiği için Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te de Farsça metindeki sadelik ve akıcılık gözlemlenir. Genellikle kelimeler net ve titizlikle seçilmiş, metnin ana fikrinin hem asıl metne uygun hem anlaşılır olmasını temin etmiştir.

Metinde kullanılan dil ve üslup özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Diyaloglarda *ayttı* kelimesini kullanır, bu şekilde cümlenin yüklemini ve ikinci tarafa ait cümlenin nerede başlayacağını belirtir:

Şaḳīḳ-i belḫī raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi Hārūnü'r-Reşīd ḳaşıġa bardı. Hārūn ayttı. (19a/ 2-3)

"Şakik-i Belhi rahmetüllahu aleyhi Harunürreşid yanına gitti, Harun sordu:"

Şaḳīḳ-i Zāhid sen mü-dür-sen? Ol ayttı: "Şaḳīḳ men-men ammā zāhid sen durur-sen." Hārūn ayttı, maŋa pendī bėrgil Şaḳīḳ dėdi Ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā seni ṣıddīḳ ornıda ḳoyup turur, sendin ṣıdḳ sorar. (19a/2-3-4-5-6)

Şakik-i Belhi sen misin? O cevab verdi: "Şakik benim ama zahid sensin. Harun dedi: bana bir nasihat ver. Şakik dedi: Hak sübhane ve teala seni Sıddık'ın yerine koymuştur."

Hārūn ayttı yana bir naṣīḥat ḳılġıl. Ayttı Ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālāġa bir sarāyī bar-dur kim anı dūzaḫ dėrler. (19b/6-7)

"Harun dedi: "Bir tane daha öğüt ver." (Şakik) cevap verdi: Hak sübhane ve tealanın bir sarayı vardır, ona cehennem derler."

2. Cümlede kelimelerin, özellikle fiillerin tekrarından kaçınılır. Dolayısıyla cümlenin bir ögesi esksikmiş gibi izlenim verse de metnin bütününe bakınca bu üslup anlaşılır:

Oṣmān mertebesin bėrip turur, sendin ḥayā ve ḥilm tiler ol türlük kim Oṣmāndın ve ᶜAlī maḳāmın kerāmet ḳılıp turur, sendin ᶜilm u seḫāvet tiler ol nevᶜ kim ᶜAlī'din. (19b/2-3-4)

“(sana) Osman’ın mertebesini vermiştir ve senden Osman’dan (istediği, talep ettiği gibi) hayâ ve hilim ister. Ve (sana) Ali’nin makamını bağışlamıştır, (ve) senden Ali’den (istediği gibi) ilm ü sehavet ister.”

Her kim ḳuyaşnı şuᶜāᶜsız körey dėse ḫayāl-ı muḥāl ḳılġan bolġay ve bāṭıl taṣavvur eylegen (29b/4-5).

“Eğer biri güneşi ışınsız görmek istese gerçekleşmeyecek şeyi düşünmüş olur ve batıl tasavvur eylemiş (olur).”

Çün aṣl-ı īmān yėride bolsa bu eṯer ḳılġay ve eger eṯer bolmasa köŋli īmāndın ḫālī bolġan bolġay ve tilide sözdin özge nerse ḳalmaġan (35a/2-3-4).

“Eğer imanın kökü yerindeyse bu etki eder; eğer etki etmezse gönlü imansız kalmış olur ve dilinde kelimeden başka şey kalmamış (olur).”

3. Farsça bağlaçlar Türkçe cümleleri bağlarken de kullanılmıştır. *tā* bağlacı, metnimizde “-ması için, -mak için, -sXn diye, -a(sın)” gibi anlamları vermek için kullanılmıştır:

Dėydür-men kim her ne elgiŋde bolsa ber-ṭaraf ḳıl ve teŋri taᶜālāġa penāh ėltkil tā rāst-kār bolġay-sen (22b/1-2-3)

“Diyorum ki elinde ne varsa onları bertaraf et, (onlardan kurtul) ve Tanrı tealaya sığın ki dürüst olasın.”

Bir kün ᶜÖmer bin ᶜAbdü’l-ᶜazīz raḥmetu’llāhi ᶜaleyhi namāz-ı pīşīnge degünçe olturup ḫalḳ mühimmiġa meşġūl bolup arıp istirāḥat üçün evge kirdi tā bir sāᶜat ferāġat ḳılġay (37b6-7-8-9; 38a/1).

“Bir gün Ömer bin Abdülaziz r.a. öğle namazına kadar oturup halk işiyle ilgilendi, yorulup istirahat için eve girdi ki bir saat dinlensin.”

Çün ecel bu evge kirse rūḥnı tendin ayırġay ve yana gūr içide tirgüzgey tā münker ve nekīr suᵓālıġa cevāb bėrgey (41a/8-9; 41b/1).

“Ecel bu eve girdiğinde ruhu tendin ayırır ve mezarda münker ve nekir sorularına cevap vermesi için tekrar diriltir.”

4. *tā* bağlacınından sonra *-ḳunça* zarf-fiil eki getirilerek “-ana kadar, -(may)ana dek” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Hēç kimersege iᶜtimād ḳılma tā anı ṭamaᶜ vaḳtında sınamaġunça (31b/2-3).

"Bir kişiyi tama^{c} (ederken) zamanında *sınayana dek* hiç kimseye güvenme."

andaḳ kim yapısından sonra bir cümle getirilir ve *-dığı gibi* anlamında bir anlam elde edilir:

men anıŋ bile oynar-men <u>andaḳ kim</u> oġlanlar gūy bile oynarlar (33b/1-2-3)

Ben onunla, küçük çocukların gûy (top) ile oynadığı gibi oynarım.

5. *kerek* kelimesinden sonra bir cümle getirilir ve "-ması lazım, -malı" gibi gereklilik anlamı ortaya çıkar.

Vālī <u>kerek</u> kim andaḳ ḳā^{c}ide vü düstūr ḳoyġay kim ... (40a/2-3).

Hükümdar öyle (bir) kural ve düstür <u>koymalı</u> ki ...

Vālī <u>kerek</u> kim ġırre bolmaġay (43a/2).

"Hükümdar, gurura <u>aldanmamalı</u>."

Pādişāh <u>kerek</u> kim selāmet yolın şi^{c}ār ḳılıp dīn-dār dāniş-mendler bilen ṣoḥbet tutḳay (18a/9; 18b/1/2).

"Padişah, salimlik yolunu adet edinerek dindar bilgeler ile sohbet <u>etmeli</u>."

Ṣāḥib-i velāyet <u>kerek</u> kim bu sözlerni ve ḥikāyetlerni közi allıda körgey ve bu pendler kim ötkenler aytıp tururlar andın behre alıp ^{c}amel ḳılġay (26b/2-3-4-5).

Hükümdar, bu sözleri ve hikayeleri düşünmeli ve geçmiştekilerin söylediği öğütlerden istifade ederek onlara <u>uymalı</u>.

1.8.1. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülük*'teki Manzum Parçalar

1.8.1.1. Farsça *Nasîhatü'l-Mülûk* ve Diğer Dillere Olan Çevirilerinde Yer Alan Manzum Parçalar

Osmanlıca yayınlardan Âşık Çelebi tarafından yapılan çeviride yaklaşık 15 adet manzum parça bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

Sayfa 52'de 1, ilk bölümde, sayfa 57, 71, 83, 91, 104, 155'te birer *beyt* sayfa 122'de bir Arapça *rubā^{c}ī* ve Türkçe (Osmanlıca) tecümesi; II. bölümde sayfa 129'da 1 *beyt,* sayfa 142'de Arapça 1 *beyt*, sayfa 143'te 1 *mışrā^{c}*; V. Bölümde sayfa 149'da yer alan 1 *mışrā^{c}*; VI. Bölümde 163'te yer alan 1 adet Arapça *şi^{c}r* ve tercümesi; VII. Bölümde çeviri müellifinin adının da yer aldığı 7 beyitli 1 manzum parça bulunmaktadır.

Bagley, çalışmasını birkaç bilimsel çalışmayı karşılaştırarak yaptığı için şiirler, özel isimler, olaylar, diyaloglardaki bozuklukları gidererek, doldurarak ilerlemiştir. Manzum parçaların hem Arapça yazmalar için kullandığı Dr. Isaacs'ın çalışmasında yer alan haliyle hem de Celâleddin Hümai'nin Farsça yazmalara dayanarak yaptığı çalışmasında geçtiği haliyle vermiştir. Şiirlerin içeriği ne kadar benzer olsa da hem Farsça hem Arapça şiirin İngilizce çevirisini vermiştir.

İlk manzum parça II. Bölüm sayfa 54'te yer almaktadır. Burada Bagley, şiirin Arapçasının bir kelime hariç aynı olduğunu belirtmiştir. Sayfa 72'de 1 manzum parça daha bulunmaktadır. Bu parçadaki farklı olan cümleyi dipnotta göstermiştir. Sayfa 73'te 1 (dipnotta Arapça yayındaki şiir verilmiştir), sayfa 85'te 1 şiir, sayfa 86'da 4 beyit (biri Arapça), sayfa 90'da 2 manzume, 91-92'de 1 parça, sayfa 94'te 1, sayfa 99'da biri Arapça 2 parça; IV. Bölüm sayfa 126'da 1 parça, 133'te 1 parça; V. Bölümde sayfa 147-148'de 1 beyit; VI. Bölümde 157'de 1 parça, VI. Bölümde altı beyitten oluşan 1 parça olmak üzere yaklaşık 19 manzume bulunmaktadır.

1.8.1.2. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Manzumeler

Nasîhatü'l-Mülûk'ü Çağataycaya çeviren Kâtib, sarayda çalışan devlet erkanının Farsça anlamaması yüzünden bu yola gidildiğini belirtmiştir. Seyyid Ali Kâtib'in tercümesinde asıl metinde olmayan Şeybânî Han ve Temür Sultan'ın methinin yer aldığı bir giriş vardır. Mütercimin tercümeyi yaparken kitabın aslından uzaklaşmadan, akıcı bir dil kullandığını ve asıl metne sadık kaldığını görürüz. Nevâyî'nin 10'u aşkın eserindeki parçalarla eserini süsleyen Belhli Kâtib, bu manzumelerde "Nevâyî" adını zikretmemiştitr. Ayrıca, eserin Arapça ve Osmanlıca çevirilerinde "İmam Gazzâlî" adı yer alırken Çağatayca çeviride müellif adı yer almaz.

Çağatayca çeviride *Garayibü's-Sıgar*'dan 2, *Fevayidü'l-Kiber*'den 1, *Ferhad ve Şirin*'den 1, *Hayretü'l-Ebrar*'dan 1, *Erbain*'nden 1, *Târih-i Mülûk-i Acem*'den 11, *Nevadirü'ş-Şebab*'dan 1, *Nevadirü'n-Nihaye*'den 1, Mevlana Haydar'ın *Mahzenü'l-Esrar* eserinden 2, *Gülşenü'l-Esrar* eserinden 2 manzumenin yer aldığını tespit ettik. Bunların dışındaki manzumelerin ise hangi şair ve eserine ait olduğunu henüz belirleyemedik.

Çalışmamızda kime ait olduğunu tespit ettiğimiz bu manzumelerden bir kısmına yer verdik; bu şiirlerin kullanıldığı bağlam ve anlatılan konuyla olan ilgisi ile şiirlerde kelime veya düzende değişiklik yapılıp yapılmadığı konusu incelenecektir.

1.8.1.3. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Manzum Parçaların Sayısı

Nasîhatü'l-Mülûk, içerik olarak iki kısımdan oluşur. Birinci kısımda Gazzâlî'nin imanla ilgili görüşleri yer almaktadır. İman konusunu birkaç altbaşlığa ayırarak ayrıntılı işlemiştir. İkinci kısım yedi ayrı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şu şekildedir:

1. Sultanlarda Bulunması Gereken Özellikler
2. Vezirler Hakkında
3. Kâtiplik ve Kalem Kakkında
4. Hükümdarların Himmeti Hakkında
5. Hakimlerin Hikmetleri Hakkında
6. Âkiller ve Akıl Hakkında
7. Kadınlar, Onların İyi ve Kötü Tarafları Hakkında

Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te ikinci kısımda yer alan son 3 bölüm yoktur. Bunun yerine mütercim Seyyid Ali Kâtib tarafından bir hikaye eklenmiştir.

Yazmada yer alan beyitler şu şekildedir:

T1 1b'de müellifin girişini oluşturan kısımda geçen 1 *beyt*, 2a'da 1 *beyt*, 3a'da 1 *beyt*, 3b'de 2 *beyt*, 4a'da 1 *meṣnevī*, 5b'de 1 *mıṣrāᶜ*, 6a'da 1 *meṣnevī* ve bir 1 *beyt*, 6b'de 1 *meṣnevī*, 7a'da 1 *meṣnevī*.

I. Bölüm *üçünçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudreti beyānıda* altbaşlığında sayfa 28a'da 1 *ḳıṭᶜa, sekkizinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudretide kim ᶜālem ve ādemni ortaḳsız yaratıp-tur* altbaşlığında sayfa 39b'de 1 *meṣnevī, onunçı aṣl resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni yād ḳılmaḳda* altbaşlığında sayfa 43b'de 1 *beyt*, 19b'de 1 *meṣnevī, bu ėkki çeşmeni peydā ḳılmaḳda kim īmān dıraḫtı andın su içer* altbaşlığında sayfa 48a'daki 1 *beyt, üçünçü miṣāl* altbaşlığında sayfa 50b'deki 1 parça, *bu bāb pādişāhlarnıŋ ᶜadl u siyāset ü tārīḫide-dür* altbaşlığında 71b'de 1 *beyt, mülūknıŋ sīreti ve tārīḫi* altbaşlığında 75b'de 1 *meṣnevī*, 76b'de 2 *beyt*, 77a'da 1 *beyt*, 77b'de 1 *beyt*, 80a'da 2 *beyt*, 82b'de

1 *beyt*, 83b'de 1 *beyt*, 84a'da 1 *beyt*, 86'da 1 *beyt*, 88a'da 15 beyit'ten oluşan 1 *ḥikāyet-i manẓūme*, 91b'de 1 *beyt*, 104b'deki 1 *ḳıṭ'a*, 113a'da 1 *meşnevī,* 124b'de Farsça 1 *beyt*, 54b'de 1 *beyt*, 128a'da 1 *beyt*, 141a'da 1 *meşnevī*, 142b'de 1 *beyt*, 143b'de 1 *ḳıṭ'a*, 144a'da 1 *beyt*, 149a'da 1 *beyt*, 157b'de 1 *ḳıṭ'a*, 159a'da 1 *beyt*, 160b'de 1 *ḳıṭ'a,* 169a'da 1 *beyt*, 169b'deki 6 beyitli 1 *meşnevī.*

II. Bölüm *bu bāb kār-dān vezīrler beyānıda* sayfa 173a'da 1 *beyt*, 175a'da 1 *beyt*.

III. Bölüm *bu bāb dānā ve kār-dān vezīrler beyānıda* 183a'da 1 *ḳıṭ'a*.

IV. Bölüm *bu bāb selāṭīn ü ġayruhunıŋ himmeti beyānıda-dur* 188b'de 1 *rubā'ī,* 193a'da 1 *meşnevī*, 200b'de Arapça 1 *beyt,* 201b'de 1 *meşnevī*, 210b'de 1 *mıṣrā'*.

Nasîhatü'l-Mülûk'e mütercim Seyyid Ali Kâtib'in eklediği hikaye bölümü olan *bu söz muvāfiḳı ve muṭābıḳı ḥikāyetī bu faḳīr ḫāṭırıġa yėtişti ḥikāyet* altbaşlığında sayfa 211a'da 1 *meşnevī*, 212a'da 1 *meşnevī,* 212b'de 2 *meşnevī*, 214b'de 1 *mıṣrā'*, 215'de Farsça 1 *beyt*, 219b'de 1 *beyt*, 220a'da 1 *ḳıṭ'a* ve 1 *meşnevī; ḫātime şāh du'āsı beyānıda* kısmında 220b-221a'da 1 *beyt,* 3 *rubā'ī*; *hem bu ma'nīde-dür* altbaşlığında sayfa 222a'da yer alan 1 parça olmak üzere toplam yaklaşık 60 adet çeşitli boyutlarda ve türlerde manzum parçalar bulunmaktadır.

Manzumelerin türleri, müellifin eserde verdiği isimle çalışmaya alınmıştır.

1.8.1.4. Manzum Parçaların Yazarları

Mütercim Seyyid Ali Kâtib, eseri Temür Sultan için tercüme ettiğini belirtmekle birlikte Arapça ve Osmanlıca çevirilerinde olduğu gibi eserin müellifini İmam Gazzâlî olarak zikretmemiştir.

Aynı şekilde tercümesinde şiirlerin hangi kitaplardan aldığını veya kimin şiirleri olduğunu belirtmemiştir. Esasen Nevâyî'nin eserlerini kullanmayı tercih eden mütercim, şiirleri alırken eserinde bu manzumelerin adlarını *meşnevī, ḳıṭ'a, beyt* olarak belirtmiştir. Mevlānā Haydar eserlerinden aldığı parçalar için 5b/9'da *Mevlānā Ḥaydar aytur meşnevī,* 212b/8-9'da *bu ma'nīde Mevlānā Ḥaydar aytıp turur meşnevī* olarak iki kere yazarın adını belirtmiş, bir keresinde zikretmemiştir.

Başta önemsemediği için yazar adları verilmediği izlenimini oluştursa da Nevâyî'nin *Hayretü'l-Ebrar* eserindeki *Altınçı Makalat*'ta yer alan şu parçada yaptığı değişiklik düşündürücüdür.

Hayretü'l-Ebrâr'daki *altıncı makâlat*'ta yer alan şu beyitte Nevâyî adı geçer:

ᶜayş Nevāyī neçe dil-keş durur
līk edeb birle ḥayā ḫeş durur

Aynı beyit Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te şöyle geçer:

ᶜışḳ eger her neçe dil-keş durur
līk edeb birle ḥayā ḫoş durur

Bundan görülüyor ki çalışma boyunca Nevâyî'nin onlarca eserini kullanan Kâtib, aldığı parçalar için Nevâyî adını zikretmemekle kalmayıp Nevâyî'nin adını çıkartma yoluna da gitmiştir.

1.8.1.5. *Târih-i Mülûk-i Acem*'den Alınan Manzumeler

Nevâyî'nin tarih başlığını taşıyan eserleri *Târih-i Enbiyâ ve Hükemâ, Târih-i Mülûk-i Acem* ve *Zübdetü't-Tevârih*'tir. *Târih-i Mülûk-i Acem*, padişahlar ve onların özelliklerini tarif eder. Bunu tarih geleneğinde Adem Peygamber'le başlayan Hz. Muhammed'e gelen peygamberler tarihi ile İran hükümdarlarının tarihi izler (Abik, 1993: 7).

Nevâyî, tarihle ilgili eserlerini yazarken kullandığı kaynakları da belirtmiş, güvenilir olan ve itimat edilmemesi gereken noktaları da vurgulamıştır. *Târih-i Mülûk-i Acem* için kullandığı kaynakları şöyle sıralayabiliriz: *Niẓāmü't-Tevāriḫ*; Ḥamdullāh Mustefvī, *Güzide*; Ṭāberī; *Benāketī*; Şeyh Bu Ali Miskeveyh, *Adābi'l-arab ve'l-Fürs; Cāmiᶜü't-tevāriḫ*; Ġazzālī, *Naṣīḥatü'l-Mülūk*; Muġ; Münteḫab; Firdevsī, *Şehnāme*; *Divānü'n-neseb*; Emir Ḫusrev Dihlevi, *Āyīne-i Sikenderī*; Niẓāmī, *İskendernāme* (Abik, 1993: 13).

Bu kaynakların içinde İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* eserinin de yer alması, Nevâyî'nin *Târih-i Mülûk-i Acem*'i yazarken kitabı okumuş olduğunu akla getirmektedir. İslamî-Doğu tarihçiliğinde genel tarihler içinde peygamberlerin hal tercümesi ve padişahların hal tercümeleri verilir. Nevâyî, eserin örgüsünü de bu düzene göre şekillendirmiştir.

Gazzâlî, *Nasîhatü'l-Mülûk*'te de geçmiş sultanların hayatını anlatırken Acem padişahlarına yer vermiştir. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te *Mülūknıŋ Sīreti ve Tārīḫi* başlığının bulunduğu 75b/3'ten *İslām devleti ḳavī bolup Müsülmānlar mülkni alardın aldılar* ifadesinin bulunduğu 85a/1'e kadarki kısımda Acem padişahlarının tarihi ve özellikleri, yaptığı işler yer almaktadır.

Nasîhatü'l-Mülûk'te geçen şu bilgi çalışmamız açısından önemlidir:

"*Kitābda andaḳ keltürüp tururlar kim Ādem ᶜaleyhi's-selāmġa oġlanlar bar erdi ammā ol oġlanlardın ėkkisini sevüp ayırıp erdi kim biri Şīṯ ve biri Keyūmerṯ bolġay. Pes Şīṯni āḫiret mühimmiġa terġīb ḳıldı kim ol cihān işige meşġūl bolġay ve dīnge taḳviyet bėrgey ve Keyūmerṯni ᶜālemde pādişāh ḳıldı ....*"

Nevâyî, *Nasîhatü'l-Mülûk*'te geçen bu cümle için fikrini şöyle ifade etmiştir:

"*... Özge ḳavller bile kim Keyūmerṯ dėp-türler māᶜnīsi ḥayy-ı nāṭıḳ-dur... Ammā Niẓāmü't-tevāriḫde, Cāmiᶜü't-tevāriḫde daġı Benāketīde ittifāḳ bile ḥüccetü'l-islām İmām Muḥammed Ġazzālī ḳuddise sırrıhu Naṣīḥatü'l-mülūkda anı Şiṯ ᶜaleyhi's-selāmnıŋ ḳardaşı-dur dėgenni ṭaᶜn ḳılıp-turlar, nedin kim Şiṯ, Ḍaḥḥāḳ-ı ᶜUlvānī zamanıda-dur" ve tārīḫ ehli ittifāḳı bile Keyūmerṯ zamānıdın Ḍaḥḥāḳ zamānıġaça miŋ yılġa yaḳın bar. Her taḳdīr bile pādşāhlıḳ ḳāᶜidesin andın burunraḳ yoḳ erdi*."[8]

İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk*'te verdiği Keyümers ve Şis'in kardeş oldukları bilgisinin *Nizamü't-Tevarih*, *Camiᶜü't-Tevariḫ* ve *Benaketī*'de yer alan bilgilerin doğrulamadığını söyleyen Nevâyî, *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki bu bilginin güvenilir olmadığını belirtmiştir.

Nevâyî, *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve* adlı eserinde Gazzâlî'nin hayatını kısaca anlatmıştır[9].

---

[8] Bu bilgiler Ayşehan Deniz Abik'in yayımlanmamış doktora tezinden birkaç değişiklikle alındı. bk. Ayşehan Deniz Abik, **ᶜAlī Şīr Nevāyī'nin Risāleleri Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥükemā Tārīḫ-i Mülūk-i ᶜAcem Münşe'āt, Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük** (Ankara:Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993), 196.

[9] Bk. Kemal Eraslan **ALĪ-ŞĪR NEVĀYĪ NESĀYİMÜ'L-MAḤABBE MİN ŞEMĀYİMİ'L-FÜTÜVVE I Metin** (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996), 228.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Nevâyî'nin, Gazzâlî eserleri arasında *Nasîhatü'l-Mülûk* eserini görmüş ve okumuş olduğunu söyleyebiliriz.

Nasîhatü'l-Mülûk'ü Çağataycaya çeviren Kâtib'in padişahları sıralarken Farsça orijinale sadık kalmaya çalıştığını görüyoruz. Fakat Bagley'in de belirttiği gibi Acem padişahları bölümü Farsça ve Arapça kaynaklarda oldukça düzensiz ve yıpranmış durumdaydı. Çağatayca yazmada da isimlerin imlası ve düzenin tam ve hatasız olduğu söylenemez. *Kâtib* Acem padişahlarını kısmını çevirirken Farsça orijinalde bulunmamasına rağmen her padişahın beyanı kısmından sonra birer beyit eklemeye çalışmıştır. Bunun için yine Nevâyî'ye, *Târih-i Mülûk-i Acem*'e başvuracaktır.

Keyümers'i anlatırken şu beyitlere yer verir:

"*bu cihānnıŋ pādişāhlıġı ol Keyūmerş̲de erdi meş̲nevī*

burunraḳ kişi kim tüzüp rūd u cām
cihān-dārlıḳ taḫtın ėtti maḳām
Keyūmerş̲ edi līk devrān-ı dūn
aŋa bėrdi bāzī barıdın burun."

Abik'in çalışmasında *devr-i cām*[10] yapısının Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te ve *Târih-i Mülûk-i Acem*'in Özbekçe yayınında[11] *rūd u cām* olarak geçtiğini görüyoruz. Ayrıca Abik'in çalışmasındaki *bārīdin burun* kelimesini *barıdın burun* olarak okuma yoluna gittik.

Huşeng Şah tarifi için Nevâyî'deki iki beyitten birini almakla yetinmiştir:

yoḳ erdi cihān-dār-ı encüm-sipāh
cihān içre andaḳ ki Hūşeng şāh

---

[10] Bk. Ayşehan Deniz Abik, **ʿAlī Şīr Nevāyī'nin Risāleleri Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥükemā Tārīḫ-i Mülūk-i ʿAcem Münşe'āt, Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük** (Ankara:Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993), 196.
[11] Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi, **Alişer Navaiy Mukammal Asarlar Toplami Yigirma Tomlik On Altinçi Tom** (Taşkent, "Fen" Yayınları, 2000), 193-254.

Tahmures ile ilgili Nevâyî ayrıntılı bilgi vermiştir. Fakat Kâtib, Gazzâlî'nin eserinin aslını ve bütünlüğü korumak amacıyla sadece orijinalde verilen bilgileri almıştır. Ama Nevâyî'nin verdiği iki beyitten biriyle eserini süslemeyi ihmal etmemiştir:

şehī erdi Ṭahmūraś āfāḳ ara
ki ᶜadl ėtti çarḫ-i kühen ṭāḳ ara

Sıralama birebir aynı gidiyor ve bundan sonra Cemşid anlatılıyor. Cemşid hakkında Nevâyî'nin verdiği bilgiler uzunken Kâtib, Gazzâlî'de verilen bilgiyi çevirmiş, ekleme yapmamıştır ve *Târih-i Mülûk-i Acem*'deki ilgili beyti eklemiştir:

Çü cemşīd taḫt üzre tuttı maḳām
Dimāġıġa yol taptı sevdā-yı ḫām

Târih-i Mülûk-i Acem üzerine Abik'in yaptığı çalışmada yer alan *bu* kelimesi bizim çalışmamızda ve Özbekçe metinde *çü* olarak geçmektedir.

Devamında *Târih-i Mülûk-i Acem*'de birkaç hükümdar adı daha geçmektedir. Kâtib, yine orijinale sadık kalarak bu kişileri esere almamıştır. Bundan sonra hem Nevâyî'de hem Kâtib'in çevirisinde Feridun'a yer verilir:

Ferīdūn ki ᶜālemġa yaydı bisāṭ
Besī ᶜālem ehliġa yėtti neşāṭ

Nevâyî, mümkün olduğu kadar tüm önemli hükümdarlar için bilgi vermiş ve şiirler ilave etmiştir. Kâtib, İskender'e kadarki şiirleri esere yukarıda zikrettiğimiz sebepten dolayı dahil etmez:

Sikender bolurda cihāndın nihān
Mülūk-i ṭavāyifḳa ḳoydı cihān

Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te yukarıda görüldüğü gibi bu manzumenin de sadece ilk beyti alınmıştır. *Târih-i Mülûk-i Acem*'in Özbekçe yayınında ve Abik'in çalışmasında yer alan *bėrdi* kelimesi yazmamızda *ḳoydı* biçimindedir.

Bundan sonra Eşkanîler sülalesi anlatılır:

Cihān mülkin eşkānī aldı tamām
Alarġa bolar boldı ḳāyim-maḳām

Çü şāh oldı ᶜālemde behrām-ı gūr
Cihānda mey ü ᶜayşdın saldı şūr

Târih-i Mülûk-i Acem'in Özbekçe yayınında ve Abik'in çalışmasındaki *ᶜālemġa* kelimesi bizim yazmamızda *ᶜālemde* kelimesi yer alır.

Bundan sonra Nuşirevan anlatılır. Nevâyî Nuşirevan'a geniş yer verir. Nitekim *Târih-i Mülûk-i Acem* Nevâyî'nin Nuşirevan şahsiyetine müracaat ettiği tek kaynak değildir.

Târih-i Mülûk-i Acem üzerine Abik tarafından yapılan çalışmada şu beyit geçmektedir:

Anūşīrevān ḫusrev-i dād-ger
ki ābād edi ᶜadlidin baḫr u ber

Bu beyit Özbekçe yayında şu şekildedir:

Anūşīrevān ḫusrevī dād-ger
ki ābād edi ᶜadlıdın baḫr u berr
Nasîhatü'l-Mülûk'te bu beyit oldukça değiştirilmiştir:

Enūşīrvān ḫusrev-i baḫr u ber
ᶜadālet-şiᶜār erdi vü dād-ger

Özbekçe metinde *ḫusrevī* olarak yazılan kısımda *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Çağatayca yazmasında *ye* harfi yer almamaktadır. Bu yüzden Farsça tamlama olarak okundu.

Bunun devamında Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'e alınan beyit şu şekildedir:

çü Şīrūye-yi dūn bergeşte-baḫt
bu yaŋlıġ laḳablar bile aldı taḫt

Bu beyitle *Târih-i Mülûk-i Acem*'den alınan beyitler biter. Celâleddin Hümai ve Bagley'in yayınlarında Acem hükümdarlarıyla ilgili bölümde şiirler mevcut değildir. Âşık Çelebi çevirisi üzerine yapılan çalışmada ise şah *Küştasp* için bir beyit yer alır (Bülbül, Kılıç, 2017: 91) Bu durumda Kâtib, tercümesini etkili kılmak için kendisi eklemiş oluyor. Bu şekilde eserin okunaklı olmasınıa çaba göstermiş, şiirsel bir görünüş katmıştır.

1.8.1.6. Diğer Manzumeler

Acem sultanlarının yaşamını, dünyanın geçiciliğini anlatan Gazzâlî, insanların iyilik yapması gerektiğini öğütlemiştir. Bu öğüdü Kâtib şöyle çevirmiştir:

"Ḥālā alardın bu ᶜālemde yaḫşı at ḳalıp turur. Bilgil kim insānnıŋ ne ḳılġan u dėgeni yādgār ḳalur. Eger yaḫşılıḳ ḳılġan bolsa yaḫşılıḳ bile ve eger yamanlıḳ ḳılġan bolsa yamanlıḳ bile yād ḳılġaylar, pes vācib turur ėlge kim ᶜamel yėrige yaḫşılıḳ uruġın ekip ᶜaybdın berī bolġaylar, ḫāṣṣa pādişāhlarġa kim alardın ṣafḥa-yı rūzgārda yaḫşılıḳ raḳamı masṭūr ve selāṭīn-ı ᶜālī-miḳdār zümreside ᶜadl u inṣāf bile meẕkūr bolġaylar ve dāyim alarnı yaḫşılıḳ atı bile yād ḳılġaylar. ***beyt"***

Bagley'in yayınında bu cümlelerden (çevirinin aslı olan cümleler) sonra bir beyit yer almaktadır. Bagley, Farsça şiirdeki anlamın Arapça şiirdeki anlama tamamen uyduğunu, sadece Arapça yazmada *intoxication* "sarhoşluk" kelimesinin bulunmadığını belirtmektedir.

Bagley'in verdiği bu parça ile Hümai yayınındaki parçayı şu şekilde çevirebiliriz:

Ey oğul, kötülükten sakın. Eğer hata ettiysen tövbe et! Sarhoşluktan kendini uzak tut! Kötü günler gelebileceğinden kork! Ardından senin hakkında konuşulacaktır. Bu konuşmaların iyi olmasına dikkat et! (Bagley, 1964: 54; Hümai: 1936-38: 46).

Kâtib, Gazzâlî'nin yukarıdaki söylemlerine uygun şekilde bir beyit ilave etmiştir. Bu beyit orijinaldeki beyte birebir uymasa da metne estetik bir görünüş katmıştır.

"Bu gül-şen içre ki yoḳ-tur beḳā gülige ṣebāt
ᶜAceb saᶜādet erür çıḳsa yaḫşılıġ bile at."[12]

Beyit Nevâyî'nin *Nevâdirü'ş-Şebâb* eserinden alınmıştır. Mütercimin her kelimesine titizlikle davrandığını, çevirisinde bağlama uygun manzumeyi bulmak için uğraştığını düşünebiliriz. Bu beyit belki de Kâtib'in en iyi bildiği manzumelerden biriydi.

---

[12] Metin Karaörs, **ᶜALĪ-ŞİR NEVĀYĪ NEVĀDİRÜ'Ş-ŞEBĀB** 2. bs.(Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016), 696.

Gazzâlî, raiyyetin hulk ve davranışlarının hükümdarlarına benzediğini belirtir ve "*İnsanlar yöneticilerinin dini üzeredirler*" hadisiyle savını destekler. Kâtib, bu sözleri şöyle çevirir:

"*Bilgil kim ḫalḳnıŋ ḫūy u ḫaṣleti vā-beste turur pādişāh-ı zamānnıŋ ḫūy u ḫaṣletiġa ve yaḫşı sīretiġa andaḳ kim ḥadīṯ-i nebevī ᶜaleyhi's-selām vāḳiᶜ bolup turur*."

Kâtib'in, Gazzâlî'nin hadisle verdiği öğüdü daha da etkili kılmak istediğini şu ifadesinden anlıyoruz:

"ve bu ḳıṭᶜa anıŋ tercemesi-dür. ***ḳıṭᶜa***:
Şehniŋ efᶜālı ėter ḫayl u sipāhıġa eṯer
Çün Nebī dėdi ki en-nāsu ***ᶜalā dīni mülūk***
ᶜUlemā hem dėdiler şehni teŋiz ḫaylı arıġ
Ol açıḳ-dur bu açıḳ ol çüçük olsa bu çüçük"

Yukarıda verilen beyit de Nevâyî'nin *Garâyibü's-Sigar* eserinden dan alınmıştır.[13]

Abik'in çalışmasının giriş kısmında *Târih-i Enbiyâ ve Hükemâ*'daki alimlere isnat edilen sözler sıralanmıştır. Bunlardan biri Aristatalis'e isnat edilen şu sözdür: "*Pādşāh uluġ rūdġa oḫşar ve etbaᶜ arıġlarġa kim ol rūddın erdiler kim ol rūd suyıġa her ḥāl bolsa arıġlarġa hem ol ḥāl-dür, ol çüçüg bolsa bular çüçüg, ol açıġ bolsa bular açıġ..."* (Abik, 1993:16). Kâtib Nevâyî'nin bu *ḳıṭᶜa*'sını çalışmasına almakla hem hadisi şiirselleştirmiş hem belki de farkına varmadan Nevâyî'nin Aristatalis'e ithaf ettiğini belirttiği sözüyle eserine renk katmıştır denilebilir.

Dünyanın güzelliklerine kanmamak gerektiğinin tembihlendiği öğüt çevirisinden sonra *üçünçi miṯāl* altbaşlığında sayfa 50b/8'de yer alan şöyle bir hadis var: "*Allah'ı anma dışında, dünya ve onda bulunanlar mel'undurlar*."[14] Bu hadisi Bagley'in yayınından ve Âşık Çelebi tercümesinde, yazmamızda geçtiği gibi böyle bir bağlamda

---

[13] Günay Kut, **ᶜALĪ-ŞİR NEVĀYĪ ĠARĀ'İBÜ'Ş-ŞIĠĀR İNCELEME-KARŞILAŞTIRMALI METİN**, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003), 529. Ankara.
[14] Mehmet Yılmaz, **Kültürümüzde Ayet ve Hadisler Ansiklopedik Sözlük**, (İstanbul, Kesit Yayınevi, 2013), 91.

tespit edemedik. Kâtib, bu hadisi yine şiir yoluyla anlatmaya çalışmıştır: "*ed-dünyā melᶜūnetün melᶜūnün mā fīhā illā ẕikru'l-lāhi taᶜālā* ***terceme***:

Dünyā ve her ne anda-dur mevcūd
Boldı ḥaḳ laᶜneti giriftārı
Ġayr-ı ḥaḳ ẕikri kim erür ẕākir
Teŋriniŋ raḥmeti sezā-vārı

Yukarıda gördüğümüz hadisi şiirselleştirme konusunda Nevâyî'nin meşhur *Çihil Hadis*'ine başvurmuş olması doğaldır.

Gazzâlî, öğütlerinde çeşitli kişilerin hayatlarından örnek vererek *hikāyet* adını verdiği anekdotlarla sultanları adil, insaflı olmaya çağırır. Bu *hikāyet*'lerden birinde yılan etini yiyip acı suları içerek beslenen yaşlı kadını görüp hayrete düşen hacı hikayesi var. Yaşlı kadın zulümle yönetilen halkın yediklerinin zehir gibi olduğunu söyler. Bu sözleri Kâtib orijinale en yakın şekilde olması için çaba göstererek şöyle çevirir:

"*Leẕīẕ ṭaᶜāmlar u laṭīf mīveler ü ḥelvālar u aḳar sular u bostānlardın ne fāyide kim bu ters ü bīm bile evḳāt ötkey. Ol ġıẕā zehr-i ḳātil-dür. Egerçi biziŋ ġıẕāmız her neçe zehrġa oḫşar çün īminlik bile evḳāt öter bizge şehd ü şekerdin yaḫşıraḳ tur*ur."

Bu sözlere uygun manzume için bu sefer Nevâyî'nin *Nevâdirü'ş-Şebâb* eserine ikinci kere başvurur:

"**beyt**: *zehrni öz kāmı birle içse andın yaḫşı kim*
içse ḥayvān şerbetin nā-kāmlıġ cāmı bile" (Karaörs, 2016: 546)

Kâtib, Nevâyî'nin diğer eserlerinden *Nasîhatü'l-Mülûk* için uygun manzumeleri seçer, uygun şekilde yerleştirir. Bu manzumelerin tümünü, makale çerçevesini aşacağı için çalışmamıza dahil edemedik.

1.8.1.7. Mevlana Haydar'dan Manzumeler

Mütercim Kâtib, Haydar Tilbe'den de manzumeler ilave etmiştir.

himmet eli devlet itekin tutar
er kişi himmet bile ḳurġa yiter (Goca, 2000: 36).

Nasîhatü'l-Mülûk'te bu beyit çok farklılaştırılmıştır:

meşnevī *"himmet eli devlet etegin tutar*
er kişi himmet bile yėrge yatar."

Haydar Tilbe'nin manzumelerine genellikle himmet konusunu işlerken yer veren Kâtib, yazmadaki *Nasîhatü'l-Mülûk* kısmı başlamadan önceki giriş kısmında ve son kısımda kendi tarafından eklenen hikayesinde yer vermiştir. *Nasîhatü'l-Mülûk* bağlamında da bir beyte yer vermiştir.

1.9. Metinde Geçen Konu Başlıkları

1.9.1. *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Diğer Dillere Yapılan Çevirilerdeki Konu Başlıkları

Nasîhatü'l-Mülûk'ün Farsça, Arapça ve Osmanlıca çevirilerinden, Bagley'in Farsça ve Arapça yayınları kullanarak yaptığı İngilizce yayınından ve Türkiye Türkçesinde yapılan çevirilerden görülüyor ki kitap 2 bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: İman. Bu bölümü de kendi içinde üç alt bölüme ayırabiliriz: 1.İman ağacının kökleri. 2. İman ağacının dalları. 3. İman ağacının su aldığı iki pınar.

2. **Bölüm**. Bu bölüm de 7 alt bölümden oluşmaktadır.

1. Hükümdarların siyaseti ve adli üzerine
2. Vezirliğin yönetimi ve vezirlerin nitelikleri üzerine
3. Kâtiplik sanatı ve kâtiplerin görevleri
4. Hükümdarların himmeti (cömertliği ve alicenap olması) üzerine
5. Alimlerin hikmetleri üzerine
6. Akıl ve âkil insanlar üzerine
7. Kadınlar, onların iyi ve kötü tarafları üzerine

Nasîhatü'l-Mülûk'ün Farsça aslı ve diğer dillere yapılan çevirilerinde çoğu zaman başlıklar ve hikayetler aynıdır. Metnimizi, içerik olarak diğer nüshalardan farklı kılan yönü ikinci bölümün son üç kısmının çevirilmemiş olmasıdır. Bu bölümler, Âşık Çelebi tarafından çevrilen Osmanlıca NM elyazması üzerinden çalışılan yayında şu şekildedir:

El-Bābü'l-Ḫāmis: Fī Ẕikri Ḥikemi'l-Ḥükemā (Kılıç, Bülbül, 2017:147)

El-Bābü'l-Sādis: Fī Şerefi'l-ᶜAḳlı Ve'l-ᶜukālā'i. (Kılıç, Bülbül, 2017:157)

El-Bābü's-Sābiᶜ: Fī Naᶜti'n-Nisā'i ve Ẕikrün Mā-Fīhinne Min Ḫayrin ve Şerrin (Kılıç, Bülbül, 2017:165)

Aynı konu başlıkları Bagley'in çalışmasında şu şekilde yer alır:

Chapter V: *Citing Aphorisms of The Sages* (Bagley, 1964: 134)

Chapter VI: *On Intelligence And Intelligent Persons* (Bagley, 1964: 149)

Chapter VII: *Describing Women And Their Good And Bad Points* (Bagley, 1964:158)

Yani yukarıda 2. Bölümün alt bölümü olarak sıraladığımız 7 bölümden son 3'ünü oluşturan "Alimlerin hikmetleri üzerine; akıl ve âkıl insanlar üzerine; kadınlar, onların iyi ve kötü tarafları üzerine" konulu kısımlar Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te yer almamaktadır.

1.9.2. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'teki Konu Başlıkları

7b/2'ye kadarki bölümler besmele, giriş, peygamber ve sultan methi, telif sebebi gibi konulara değinir. *Nasîhatü'l-Mülûk* kitabı, el yazmanın 7b/2'den 210b/6'ya kadarki sayfalarını kapsar. 210b/7'den 219b/8'e kadarki sayfada bir mütercim tarafından eklenen bir hikaye yer alır. Bu hikaye *Nasîhatü'l-Mülûk*'e ait değildir. Diğer dillerdeki çevirilerinde de görülmez. Mütercim de şu ifade ile bu hikayeyi kendisinin eklediğini itiraf etmektedir: *Bu söz muvāfıḳı ve muṭābıḳı ḥikāyetī bu faḳīr ḫāṭırıġa yėtişti ḥikāyet*. T1 metninin yazı çevrimini yaptığımız için şartlı olarak elyazmanın üçüncü bölümü gibi değerlendirdik. Fakat anlamca *himmet* konusunu işlediği için *NM*'e ekleme diye de düşünebiliriz. Söz konusu hikayenin kaynağı tespit edilene kadar bu hikaye telif sayılabilir. Hikayenin bittiği 219b/8'den 220b/7'ye kadar konuyla alakalı manzum parçalar verilmekte. 220b/7'de *ḫātime şāh duᶜāsı beyānıda* başlıklı kısım vardır. 222a/8'de T1 metni bitmektedir. Yazı çevriminin sonuna T2 ve T3'te bulunan müstensih eklemelerini de yerleştirdik.

Yazmanın Bölümleri

Giriş. 1b/1 *bi'smi'llāhi'r raḥmani'r raḥīm*

2a/7 *ammā baᶜdü*

Nasîhatü'l-Mülûk

a/3 *īmān beyānıda*

9b/8 *evvelḳı aṣl velāyet ḥaḳḳını ve ḫaṭarını bilmekde*

18b/5 *ėkkinçi aṣl dīn-dār ᶜālimler bilen ṣoḥbet tutmaḳ pendleri bile ᶜamel ḳılmaḳ*

26b/6 *üçünçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudreti beyānıda*

29b/6 *törtinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda*

35b/3 *bėşinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḫᵛāstı beyānıda*

37a/4 *altınçı aṣl Allāh taᶜālānıŋ ėşitür ve köreri beyānıda*

38a/6 *yėttinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ buyruġı beyānıda*

39a/5 *sekkizinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudretide kim ᶜālem ve ādemni ortaḳsız yaratıptur*

41a/1 *toḳḳuzınçı aṣl āḫiret beyānıda*

43a/8 *onunçı aṣl resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni yād ḳılmakda*

45b/5 *bu ėkki çeşmeni peydā ḳılmaḳda kim īmān dıraḫtı andın su içer*

48a/5 *evvelḳı miṯāl dünyānıŋ cādūsın peydā ḳılmaḳda*

48b/8 *ėkkinçi miṯāl*

49b/8 *üçünçi miṯāl ol-dur kim ẓāhirde özin ārāste tutḳay*

51a/2 *törtinçi miṯāl ol kimerse kim dünyā ḥesābın bilmegey*

51b/6 *bėşinçi miṯāl ol-dur kim dünyādın leẕẕet alıp behre tapḳan kişi*

52b/3 *altınçı miṯāl bilgil kim dünyā işi muḫtaṣar u muḥaḳḳar körünür*

53a/3 *yėttinçi miṯāl ol kişi kim dünyā işide bolġay*

53b/8 *sekkizinçi miṯāl dünyā ehli kim dünyāġa meşġūl bolup āḫiretni unutḳan bolġaylar*

55a/8 *toḳḳuzunçu miṯāl*

56b/5 *onunçı miṯāl*

57b/5 *ėkkinçi çeşme nefsniŋ tanımaġıda turur*

71a/8 *bu bāb pādişāhlarnıŋ ᶜadl u siyāset ü tārīḫide-dür*

170b/3 *bu bāb kār-dān vezīrler beyānıda*

181b/9 *bu bāb dānā ve kār-dān vezīrler beyānıda*

188a/6 *bu bāb selāṭīn ü ġayruhunıŋ himmeti beyānıda-dur*

Mütercimin Eklemesi ve Sonuç

210b/7-8 *bu söz muvāfıḳı ve muṭābıḳı ḥikāyetī bu faḳīr ḫāṭırıġa yėtişti ḥikāyet*

220b/7 *ḫātime şāh duᶜāsı beyānıda*

2. DİL İNCELEMESİ

2.1. Yazım Özellikleri

Çağatayca metinlerde karakteristik özellik olan Türkçe kelimelerdeki ünlüler yazımında hareke yerine harf kullanılır. Art damaksıl *ŋ* ünsüzü, نک ile yazılır. Eklerin kelimeden ayrı yazımı, art ve ön ünlülü Türkçe kelimelerdeki t ت ile, s س ile gösterilir, p harfi ب ile, ç harfi ise ج iler gösterilir. (Ölmez, 1996: 37).

1509 yılında istinsahı tamamlanmış olan *Nasîhatü'l-Mülûk* klasik Çağatayca dönemi mahsulü olduğu için dönemin imlâ özelliklerini yansıtır.

Çalışmamızda üç nüshanın da özelliklerine değindik. Fakat transkripsiyonlu metni T1 nüshası üzerine kurduğumuz için bu nüshayı esas olarak belirledik, diğer nüshalardaki farklı gördüğümüz özellikleri inceledik.

2.1.1. T1 (881) Nüshasının Yazım Özellikleri

2.1.1.1. Ünlülerin Yazımı

a ünlüsünün yazımı

Söz başındaki *a* ünlüsü için elif (ا) kullanılmıştır.

alıp (14b/7)

anam (34a/8)

abuşḳaŋ (49a/9)

aytḳaylar (50a/9) 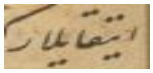

alardın (53a/2) 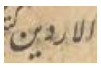

Söz başındaki *a* ünlüsü için bazen *medli elif* (آ) kullanılmıştır:

atıġa (5a/6)

anıŋ (2a/5)

aŋa (2b/4)

at (2b/4)

al-dek (56b/3) 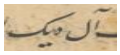

aşlar (61b/3)

arıġ (20b/4)

açlıġ (108b/3)

Söz içindeki *a* ünlüsü Uygur yazı geleneğindeki gibi *elifle* (ا) yazılmıştır:

tapḳan (51b/7)

opraḳlarınıŋ (55b/5)

tanımas-sen (59b/5)

bayaḳıdın (62b/2)

ḳaşıġa (67a/4)

yamanlıḳ (85b/5) 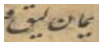

yaş (87b/1)

Bazı kelimelerin ilk hecesindeki *a* ünlüsü yazılmamıştır. Bu durum, genellikle çok heceli kelimelerde kelime başında gelen *ḳ-* ve *y-* ünsüzlerinden sonra görülür:

ḳaçan (48b/5)

ḳamçılamaġay-sen (23a/3) 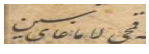

ḳaramaġaylar (57b/9) 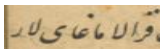

yaratıp (39/7)

yamanlıḳ (99a/4)

yaḫşılıġıdın (104a/4)

yaraġın (179b/6)

saçrap (64a/7)

Kelime sonundaki *a* ünlüsü bazen *elif* (ا) ile bazen *güzel he* (ه) yazılmıştır:

aytsa (178a/1)

bābda (185a/9)

barça (185b/2/)

ḳaşıda (185a/5)

tutsa (36b/7)

ābādānlıġıġa (112b/3) 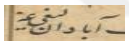

ḳılma (6b/9)

raᶜiyyetḳa (40a/6)

şāgirdleriġa (186b/5) 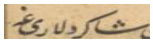

ulusḳa (112a/5)

***e/ė* ünlülerinin yazımı**

Kelime başındaki kapalı ve açık *e* ünlüleri için *elif-ye* (ای) kullanılmıştır:

emgetmegüŋ-dür (32b/2)

eliglerin (25b/6) 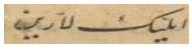

ekin (105b/2)

egnide (62a/7)

ėlçiniŋ (162b/9)

ėltmegeyler (33a/3) 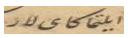

egerlep (167b/2) 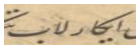

Şu örneklerde *e* ünlüsü *elif* (ا) ile gösterilmiştir:

eksütmes (194a/4)

eksük (184a/8)

eḏgü (113a/1)

Kelime içinde *e/ė* ünlüsü için *ye* (ى) kullanılmıştır:

keltürgen (202b/7)

neçe (91a/4)

mendin (32b/2)

yiberür-men (203b/1) 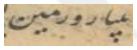

bėrip (206b/2)

yėtişti (209b/6/)

yėtkürür (203a/7)

şu örneklerde *e* ünlüsü gösterilmemiştir:

meniŋ (205a/4/) 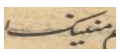

meniŋ (65a/5)

Kelime sonunda gelen *e* ünlüsü genellikle *elif* (ا) ile ve bazen *güzel he* (ه) ile gösterilmiştir:

özge (197b/9)

erse (91a/8)

nerse (22b/3)

kelse (157b/4)

bilse (10a1)

tartsa (11a/5)

***ı/i* ünlülerinin yazımı**

Kelime başındaki *ı/i* ünlüleri için *elif-ye* (ای) kullanılmıştır:

içkilerge (189a/7)

içmek (27b/9)

içre (25a/3)

ilgeri (108b/4) 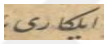

inanıp (153b/1)

inçke (185b/5)

itik (186a/2)

ısıġda (140a/7)

Kelime içinde *i/ı* ünlüsü için *ye* (ی) kullanılmıştır:

miŋ (191b/4) 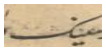

tiledi (67a/1)

tirildim (206b/9)

açıp (94a/7)

ağrımaġay (174b/3) 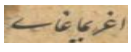

Kelime sonunda *i/ı* ünlüsü için *ye* (ی) kullanılmıştır:

özgeni (92a/8) 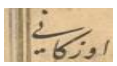

kördi (197a/6) 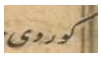

***o/ö; u/ü* ünlülerinin yazımı**

Söz başındaki *o/ö, u/ü* ünlüleri *elif-vav* (او) ile yazılmıştır:

oçaḳnıŋ (109b/9) 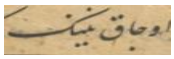

oġlanlar (33b/2) 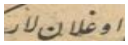

oġrını (132b/9)

oḫşamas (26b/8)

öçse (109b/8)

öfkelep (189b/9) 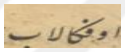

ölmes (52b/3)

ötkerdi(78b/2) 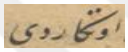

uruş (179b/6)

uşaḳ (129a/3)

uyat (157a/8)

uzaḳḳa (110b/1) 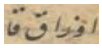

üçer (136a/8)

üçünç (156b/7)

üleşey (65a/1)

ülüşümni (120b/3)

Söz içindeki *o/ö*, *u/ü* ünlüleri *vav* (و) ile yazılmıştır:

bolġay (50a/7)

ḳolup (95b/4) 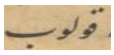

ḳorḳunçıdın (132b/3) 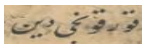

yoġan (186a/1)

körmegey (149b/7) 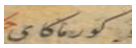

közleri (58a/2) 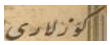

sökmesünler (74b/2)

tözmes (74a/2)

suçı (197a/6)

sunmaġ (89a/5)

tuġdum (88a/7)

tutar (188a/5)

kümüş (53a/8)

süpürdi (214a/4) 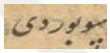

tükendi (65a/3)

üçünçi (172a/4)

Söz sonundaki *u/ü* ünlüsü *vav* (و) ile yazılır:

utru (153a/5)

uyḳu (95a/3)

üzengü(si) (116b/4)

2.1.1.2. Ünsüzlerin Yazımı

***p* ünsüzünün yazımı**

T1 de dahil her üç nüshada *p* ünsüzünün *be* (ب) ile yazıldığı görülmektedir:

oḳutup (4b/3) 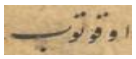

köp (77a/1)

egerlep (167b/2) 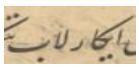

Bazen *b* sesinin *p* (پ) ile yazıldığı görülmüştür:

ḳoptılar (62b/3)

köprük (63b/4)

tapar (33a/1)

tupraḳ (51b/5)

Çoğu yerde *be* (ب) sesinden sonra *ye* (ى) yazılacağı zaman bu harflerin noktaları birleştirilerek ortaya doğru üç nokta kullanılmıştır. *b* harfinden sonra *ye* (ى)'nin dişi bazen yazılmış, bazen de yazılmamıştır:

bėlige (6a/7)

bėrip (5a/7)

bėş (2b/7)

birbirige (92a/2)

birle (6a/4)

ç ünsüzünün yazımı

Söz başında, söz içinde, söz sonundaki *ç* sesi genellikle *cim* (ج) bazen *çim* (چ) ile yazılmıştır:

çarladı (21b/1) 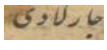

çüçük (104b/8)

çaġlıḳ (186a/1)

ḳaçan (101a/9)

ḳıladurġaç (139a/1) 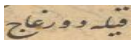

yıġaç (145b/1)

ança (60a/2)

Söz başında *ç* harfinden sonra *ye* (ى) yazılacağı zaman veya kelime ortasında *cim*'den önce veya sonra *ye* (ى) yazılacağı zaman *cim* ve *ye* (ى)'nin noktaları birleştirilerek ilgili harfin altına üç nokta konmaktadır:

çekmes (214a/8)

çerik (161b/3)

çıḳġaylar (54a/2)

kėçe (17a/5)

neçe (51a/3)

içer mü-sen (132a/9) 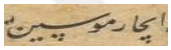

s ünsüzünün yazımı

Art ve ön ünlülü Türkçe kelimelerde *s* ünsüzü *sin* (س) ile yazılmıştır. Çoğu yerde *sin*'in altına üç nokta konulduğu görülmektedir:

saçrap (64a/7)

sağındılar (21a/5)

sanın (159b/8)

bėrse (117b/7)

vezīrsiz (171b/7)

kelmes (49b/2)

***t* ünsüzünün yazımı**

Art ve ön ünlülü Türkçe kelimelerde *t* ünsüzü için *te* (ت) kullanılmıştır:

tonlar (50a/4)

toymay durur (67a/7) 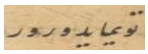

tutsa (52a/5)

at (178b/5)

ḳatılmaŋız (31b/7) 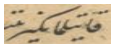

Bazı kelimeler *ṭ* (ط) ile yazılmıştır:

aṭ (60a/6)

aṭlıġ (96b/7)

ṭoylar (219a/1)

Art damaksıl *ŋ* ünsüzünün yazımı

Art damaksıl *ŋ* ünsüzü *nün-kef* (نک) ile gösterilir:

dėseŋ (60b/9) 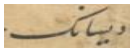

yalaŋ (25b/5) 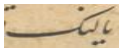

teŋri (61a/5)

kėŋeşi (173b/4) 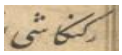

2.1.1.3. Eklerin Yazımı

İsimlere gelen çoğul eki *+lAr* ile üçüncü çoğul kişi iyelik *+lArı* ekleri kelimeye bitişik yazıldığı gibi kelimeden ayrı yazıldığı örnekler de mevcuttur:

tonlar (50a/4)

kemeçiler (54a/2)

opraḳlarınıŋ (55b/5) 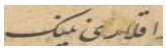

Yönelme durumu eki çoğu yerde ayrı yazılmıştır:

kimge (75b/2)

raᶜiyyetḳa (10b/4)

ḳoyġa 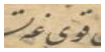

ėşikke (62a/6)

Yönelme durumu ekinin bitişik yazıldığı durumlar da vardır:

ulusḳa (112a/5)

elge (92a/7)

kaşıġa (109b/1)

yüzige (109b/9)

işke (114b/4)

Ayrılma durumu eki bitişik veya ayrı yazılmıştır:

ḳılġanlarıdın (161b/2) 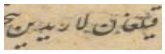

ölümdin (200b/9) 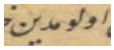

uyḳudın (95a/6) 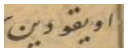

kepekdin (24b/6) 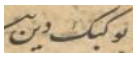

İkiz Ünsüzlerin Yazımı

Söz içinde görülen veya kelimeye bir ünsüz ile başlayan ek gelmesi sonucu ortaya çıkan ikizleşmeler tek harfle gösterilir:

ėkkinçi (14a/3)

ḳattı (109b/7)

yattı (154a/2)

2.1.1.4. Arapça, Farsça Kelimelerin Yazımı

Arapça-Farsça kelimelerin genellikle aslına uygun olarak yazıldığı görülmektedir. Arapça kelimelerdeki hemzeli sesin *ye* (ى) ile yazımı Çağataycanın karakteristik yazım özelliklerinden biridir. Bu yazım özelliği metnimizde de görülmektedir.

fevāyididin (Ar. *favāʾid*) (3b/6) 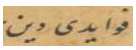

māyil (Ar. *māʾil*) (30a/6)

Birkaç örnekte kelime *ye* (ى) yerine aslına uygun olarak hemzeli yazılmıştır:

isrāʾil (58b/7)

2.1.1.5. Diğer Yazım Özellikleri

Metinde bazı tamlamalarda tamlama *y*'sinin yazıldığı örnekler mevcuttur:

ḫaṭar-ı ʿaẓīm 9b/1

maḳdem-i şerīfiniŋ 87b/5

Şu örnekte men zamiri ile tamlama yapılmış ve tamlamada izafet kesresi *ye* ile yazılmıştır: *yā rabb men-i żaʿīf güneh-kārġa raḥmet ḳılġıl* 26a/1

Metnimizde görülen bu terkibe Çağatay yazı dilinde sıkça rastlanmaktadır (Eraslan, 1999, 374).

hemol kelimesi metinde هم اول şeklinde yazılmıştır:

141a/7, 218a/1 199b/2, 214b/3

218a/1

141a/7 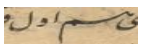

Şu örnekte *hemol* (هم ول) olarak bitişik yazılmıştır:

38a/5

T1 nüshasında eksik, yanlış veya okuduğumuz biçimden farklı yazılmış kimi kelimeler şunlardır:

żındīḳlarnı (42a/7)

mażmūnı (2a/9) Bu kelimeyi T2 nüshasındaki şu kelime ile değiştirdik: *maẓmūnı*

24a/3'te *Bū Ḳılābe* adı 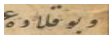 olarak yazılmıştır.

ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī 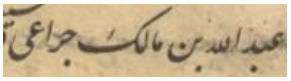 *ᶜabdu'llāh bin mālik cerāᶜī* olarak yazılmış, muhtemelen çeviriye kaynak olan kitapta yazılan *cim* ve *re*'nin noktaları okunaklı olmamış olabilir.

Şu kelimeyi *Ziyād Ebih* şeklinde düzelttik: 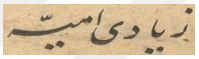 130a/2

Şu kelimeyi *umma* olarak okuduk: Yazmalardaki yazım ise bu şekildedir: T1 ; T3 ; Kelime T2'de *ḳılma* olarak yazılmıştır.

182b/8'deki şu kelimeyi *ibnü'l-muᶜtezz* olarak okuduk. Yazımı şu şekildedir: 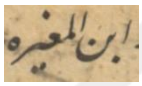

185a/2'deki olarak yazılan kelimeyi şu şekilde okuduk: *ᶜabbād*

160a/6'deki Şu kelimeyi 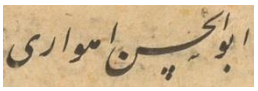 *ebū'l-ḥasan ahvāzī* olarak okuduk.

160a/7'deki şu kelimeyi 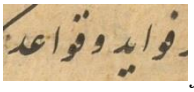 *ferāiᶜd ve'l-ḳalāid* olarak okuduk.

22b/5'teki şu kelimeyi *muḥammed bin kaᶜb e'l-ḳuraẓī* olarak okuduk. Bu ismin Arapça asli yazılışı şu şekildedir: (محمّد بن كعب القرظي). Metnimizde noktalar yazılmamıştır.

Aşağıda verilen özel isimler, *Nasîhatü'l-Mülûk* üzerine yapılan diğer çalışmalara bakılarak düzeltilmeye çalışıldı. Bazı İran hükümdarlarının adı farklı kaynaklarda farklı imlalarla yazılmış olabilir. Bu yüzden metnin yazıçevriminde bu isimlerin yazmadaki şekli dipnotlarda gösterildi. Aşağıda verilen listedeki ilk kelime, yazmadaki imladır. Karşısında verilen kelimeler ise tarafımızdan değiştirilmiş olan kelimelerdir:

pendār (78a/1) nevder

şīre-merd (78a/4) şīr-merd

ṭahmāst (78a/7) ṭahmāsb

girşāsb (79a/1) güştāsb

erduşīr (80b/7) erdeşīr

yezdecerd (81a/1; 84b/5) yezdicerd

bilādīler (81a/5) pişdādīler

ürdmüzd (81b/3; 81b/6;82a/2, 82a/4) hürmüz

2.2. Ses Bilgisi

2.2.1. Ünlüler

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

2.2.1.1.1. Kapalı ė

Çağatayca üzerine yapılan çalışmalarda kök hecedeki *kapalı ė* sesinin gösterimi konusunda genel yaklaşım olarak yazımdan yola çıkılıp Arap alfabesinde *ye*'nin yazıldığı kelimeler /i/ ile okunmuş, yazılmayanlar ise /e/ ile okunmuştur. Zaman içinde *kapalı ė* konusunda yapılan çalışmalarda yazım değil, kelimelerin Eski Türkçeden itibaren tarihî seyri izlenerek *kapalı ė*'nin Türk dillerindeki durumu da göz önüne alınmıştır. Son yıllarda gerek Çağatay Türkçesiyle yazılmış metin çalışmalarında gerekse diğer tarihî dönem metinlerinin yayımında *kapalı ė*'nin gösterildiğini görmekteyiz.

Bu sesin varlığıyla ilgili ilk bilgi V. Thomsen'e aittir. Thomsen, 1896'da *beş, yer, yeti* gibi kelimelerin yazımındaki tutarsızlıktan (ünlünün bazen yazılıp bazen yazılmaması) yola çıkarak *e/i* arasında dokuzuncu bir ünlünün varlığına dikkat çekmiş;[15] Yenisey yazıtlarından kanıt getirerek yazdığı 1913 yılındaki makalesinde *kapalı ė* sesinin burada özel bir işaretle yazıldığına dikkat çekmiştir[16].

---

[15] Vilhelm Thomsen, "Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées", **Memoires de la Societe Finno-Ougrienne**, V, Helsingfors (1896), 15.
[16] ----------, 'Une lettre méconnue des inscriptions de l'Iénisséi', **JSFOu**, 30: 4, 1913, s. 1-9

Gerard Clauson 1972 yılında yayımladığı sözlükte[17] yer verdiği kelimelerde *kapalı ė*'leri göstermiş ve böylece Eski Türkçede *kapalı ė* ile olan kelimeler ortaya konmuştur. Marcel Erdal, Eski Türkçe dil bilgisini incelediği çalışmasında *kapalı ė*'nin tartışmasız dokuzuncu ünlü olarak var olduğunu belirtir[18]. Bu iki çalışmadan önce ya da sonra *kapalı ė* ile ilgili birçok makale yazılmış, konu farklı açılardan incelenmiştir.[19] Ayrıca doğrudan konuyla ilgili olmadan, kimi metin yayınlarının *Ses Bilgisi* kısmında ve tarihî dönemlerin dil bilgisini inceleyen çalışmalarda *kapalı ė* konusu ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Eski Uygur Türkçesinin devamı olan Karahanlı, Harezm ve Çağatay Türkçesiyle yazılmış eserlerde, özellikle Harezm ve Çağatay Türkçesi dönemi eserlerinde kapalı *ė* sesinin bulunduğu kelimelerin ikili yazımları, karışıklığa yol açmıştır. Harezm Türkçesi eserlerinden *Nehcü'l-Ferâdis*'teki imlâ, farklı yaklaşımlarla değerlendirilmiş ve *kapalı ė*'nin varlığı tartışılmıştır[20].

Eckmann, Çağatayca el kitabında *ä* > *e* değişiminden söz ederek Çağatayca metinlerde ilk hecede 'ye' ile yazılan kelimelerdeki sesin muhtemelen *e* ve *i*'den farklı yani yarı-açık bir *e*'sesi olduğunu belirtir. İlk hecedeki bu sesin ya Kazan Türkçesindeki telaffuza uygun olarak 'i' ile (*ir, işik, kis-, kil-*) ya da günümüz Orta Asya Türk dillerinde olduğu gibi 'ė' ile (*ėr, ėşik, kės-, kėl-*) okunması gerektiğini vurgulayarak kendisinin 'ė'yi tercih ettiğini açıklar[21].

Çağatayca metinler üzerine Türkiye'de şimdiye kadar yapılan çalışmaların çoğunda bu ses /i/ ile gösterilmiştir. Bu çalışmada Eski Türkçede *kapalı ė* ile olan sesler, imlâ dikkate alınmaksızın /ė/ ile, Eski Türkçede *kapalı ė* ile olmayan kelimeler

---

[17] G. Clauson, **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish**, (London: 1972).
[18] Marcel Erdal, **A Grammar of Old Turkic** (Leiden-Boston: Brill, 2004), 52.
[19] Konuyla ilgili bazı çalışmalar: Gyula Németh, 'Zur Kenntnis des geschlossenen e im Türkischen, **Körösi Csoma-Archivum** I, 1939, s. 515-531; Ahmet Cevat Emre, 'Türkçede Bulanık e (e) Fonemi', **Türk Dili-Belleten**, Seri: III, s. 6-7 (1946) 487-497; Reşit Rahmeti Arat, 'Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dair', **Rocznik Orjentalistyczny**, c. VII (1953),306-313; Mecdut Mansuroğlu, 'Das geschlossenen e im Karakhanidisichen Turkish', **Ural-Altaische Jahrbücher** c. XXIX/3-4 (1957) 215-223; Gyula Németh, 'Zu den E-LautenTürkischen, **Studia Orientalia** c. XXVIII-14, (1964), 1-19; Emine Yılmaz Ceylan, 'Ana Türkçede Kapalı e ünlüsü', *Türk Dilleri Araştırmaları 1991*, Ankara 1991, 151-165; Timur Kocaoğlu, 'Ali Şir Nevayi'nin Türkçe Ünlü Sesler Üzerindeki Açıklamaları (Kapalı e/i Meselesi), **Ali Şir Nevâyi'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri (24-25 Eylül 2001)**, (Ankara: TDK Yayınları, 2004) 57-66; Mehmet Ölmez, 'Eski Türk Yazıtlarının Yeni Bir Yayımı Nasıl Olmalıdır?', **I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni Bildirileri. 18-20 Kasım 2009** (Afyonkarahisar: 2010), 211-219; Mustafa Argunşah, 'Harezm Dönemi Metinlerinde e/i Sorunu', **Dil Araştırmaları**, s. 6, (Bahar 2010), 47-60.
[20] Harezm Türkçesi eserlerindeki durum için bk. Mustafa Argunşah, ***a.g.m.***, s. 47-60.
[21] János Eckmann, ***a.g.e.***, 36-37. s.

ise, açık e ile gösterilmiştir.

Eski Türkçede *kapalı ė* ile olan kelimelerin tespitinde ise, Marcel Erdal'ın *A Grammar of Old Turkic, Old Turkic Word Formation* çalışmaları ile Sir Gerard Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish* adlı eserleri kullanılmıştır.

2.2.1.1.2. Düzleşme

u > a

tola "dolu" (88b/2, 55b/8) < ET (Uyg., KT) *tolu*

ü > e

süŋek "kemik" (55b/4, 56a/5) < ET (Orh.T, Uyg.[22], KT) *süŋük*

köter- "kaldırmak, yükseltmek" (25b/7, 41a/5, 214a/2) < ET *kötür-*

o > a

toḳsan (76b/5, 171a/3) <ET (MK) *toḳson*

orta (186a/1, 186b/3) < ET *orto*

2.2.1.1.3. Yuvarlaklaşma

a. İlk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle, ikinci hecedeki düz ünlünün yuvarlaklaştığı görülür (ilerleyici benzeşme):

ı > u

oḳu- "okumak"(187a/1, 193b/1, 147b/9, 200b/2 ...) <ET (MK) *oḳı-*; şu örnekte *oḳı-* (130b/4)

unut- "unutmak" (46b/2, 53b/9, 67b/2, 166b/1 ...) <ET (Uyg., KT) *unut-*

ḳorḳunç "korku" (132b/3) ET(KT) *ḳorḳunç* (Uyg.) *ḳorḳınç*

2.2.1.1.4. Öndamaksıllaşma

Şu kelimelerin ilk hecesindeki *ı* ünlüsü *i*'ye değişmiştir:

piş-"pişmek" (100a/5,110a/1) < ET (Uyg.,KT) *bış-*

---

[22] Kelime Uygurcada *süŋök* olarak değerlendirilmektedir (Wilkens, 2021: 637a).

pişür-”pişirmek” (174a/20) <ET (Uyg., KT) *bışur*-

miŋ “bin” (32a/3, 171a/2 ...) < ET (Orh.T, Uyg.) *biŋ~bıŋ* krş. (KT) *miŋ*

til “dil” (43a/7, 163b/7 ...) < ET(Uyg., KT) *tıl*~til

yiber- “gönder-” (135a/7, 199a/8 ...) *iyiber*-< ET (Uyg.) *ıd-u bėr*-

it “köpek” (154a/4, 154a/2 ...) ET *ıt*

yörü- “yürümek” (51b/1, 117a/5 ...) < ET *yorı*-

emdi “şimdi, artık” (91b/1, 137b/4 ...) ET (Orh.T., Uyg.) *amtı* krş. (KT) *ėmdi*

2.2.1.1.5. Artdamaksıllaşma

Şu örnekte görülür:

ısıġ “sıcak” (140a/7) < ET *isig*

2.2.1.2. Ünlü Düşmeleri

2.2.1.2.1. Söz Başında Ünlü Düşmesi

yiber- “gönder-” (135a/7, 199a/8 ...) *iyibėr*- < ET (Uyg.) *ıd-u bėr*-

2.2.1.2.2. Söz İçinde Ünlü Düşmesi

Şu sözlere iyelik eki geldiğinde orta hece ünlüsü durumundaki dar, vurgusuz ikinci hece ünlüsü düşer:

ağız	ağzıda	“ağzında”	62a/1
ağız	ağzıġa	“ağzına”	217b/3
ağız	ağzın	“ağzını”	94a/7
boyun	boynıdın	“boynundan”	109b/8
boyun	boynımġa	“boynuma”	117a/6
egin	egnide	“omzunda”	62a/2
egin	egnige	“omzunaa”	109a/5
elig	elgige	“onun eline”	112a/7
elig	elgidin	“onun elinden”	202b/5
elig	elginiŋ	“onun elinin”	16b/7

köküs	köksidin	“göğsünden”	145b/7
köŋül	köŋlümni	“gönlümü”	153b/1
köŋül	köŋlüŋni	“seningönlünü”	203a/2
oġul	oġlını	“oğlunu”	114b/3
oġul	oġlıġa	“onun oğluna”	172b/7
orun	ornıda	“yerinde, yerine”	19a/6
ḳarın	ḳarnıda	“onun ḳarnı”	46a/6

Şu örnekte de vurgusuz orta hece ünlüsü düşer:

oyna- < *oyuna-* oynar-men (33b/2)

2.2.1.2.3. Benzer Hece Düşmesi

-dur/-dür < *durur* < *turur*

bar < **barır*

2.2.1.2.4. Sonda Ünlü Düşmesi

Eski Türkçedeki *-yu*/*-yü* zarf fiil ekinin ünlüsü düşmüştür.

tınmay “durmadan” 48b/6 , *tiley* “dileyerek, dileye” 216b/1, *uyḳulamay* “uyuklamadan” 169b/2, *almay* “almadan” 219a/1, *bilmey* “bilmeden” 12a/6

2.2.1.3. Ünlü Uyumu

2.2.1.3.1. Damak Uyumu

Genel Türkçenin özelliği olarak Türkçe kelimelerde art ünlülerden sonra art ünlüler, ön ünlülerden sonra ön ünlüler gelmektedir. Bu özellik Çağatayca için de (istisnalar hariç) geçerlidir. Örnekler:

bolġay “olacak, olsun” 12a/5, *èltkeyler* “götürürler, ulaştırırlar” 11b/7, *ögretkey* “öğretecek” 14a/7, *cübbeçilikni* “zırhlı giyim yapma işini” 17a/3, *tüvānālıġı* “kudreti” 26b/8, *bèlige* “onun beline” 29a/2, *türlük* “çeşit” 36b/4, tirgüzgey “diriltir” 41a/9, *ḫalḳḳa* “halka” 44b/3, *dervīşlikni* “dervişliği” 55a/6, *bitiklik* “yazılı” 119a/8, *bèlgülük* “belli” 124b/9

Arapça ve Farsça kelimeler Çağatayca metinlerin çoğunda olduğu gibi genellikle art ünlülü ekler almıştır:

siyāsetiġa "siyesetine" 128a/7, *vīrānlıḳḳa* "viran olmaya" 128b/9, *pādişāhlıḳ* "padişahlık" 134b/5, *nūşīrevānġa* "Nuşirevan'a" 140b/4, *ᶜāḳillıġıdın* "bilge olduğu için" 142a/2, *mestlıġı* "sarhoşluğu" 142a/8, *bī-edeblıḳ* "edepsizlik" 146a/3

Şu örnekte art ünlü ile biten kelimenin ön ünlülü ek aldığı görülür:

cānıŋızge "canınıza" 127b/4

Son sesinde *k* bulunan Arapça ve Farsça kelimelerde son hece art ünlülü olsa da genellikle ön ünlülü ekler almıştır:

helākige "ölümüne, helakına" 27b/7

2.2.1.3.2. Dudak Uyumu

a. Dudak Uyumuna Giren Bağlama Ünlüleri ve Ekler

Aşağıda verilen eklerin bağlama ünlüleri Çağataycada uyuma girer. Metnimizdeki örnekleri de şunlardır:

1. İyelik Ekleri

{+*Xm*}: *anam* "annem" 34a/8, *ḳardaşım* "kardeşim" 34a/9, *aramda* "ortamızda" 204b/4, *sözüm* "sözüm" 102a/6

{+(*X*)*ŋ*}: *sözüŋ* "sözün" 102a/5, *intiẓārıŋ* "hasretin" 60b/5, *ḳavmuŋ* "kavmin" 22a/4, *aᶜmālıŋġa* "amellerine" 34a/4, *anaŋ* "annen" 34a/8, *ḫulḳuŋdın* "huyundan" 32b/1

{-(*X*)*mız*}: *peyġāmberimiz* "peygamberimiz"44a/6 *ᶜadlımız* "adlimiz, adaletimiz" 98a/4, *necātımız* "necatımız" 167b/8

{+(*X*)*ŋız*}: *vilāyetiŋizde* "vilayetinizde" 106b/3, *emīriŋiz* "emiriniz" 110b/2, *araŋızda* "aranızda" 101a/6

2. Emir Kipi 2. Kişi Ekleri

{+(*X*)*ŋ*}: *asıŋ* "asın" 151a/3, *ḳılıŋ* "yapın" 48a/7, *körüŋ* "görün" 57b/1, *ötüŋ* "geçin" 16a/5

{+(*X*)*ŋız*}: *eyleŋiz* “yapın” 187b/8, *körüŋüz* “bakın” 187b/6, *körsetiŋiz* “gösterin” 137a/8

3. Görülen Geçmiş Zaman Teklik 1. Kişi ve 2. Kişi ile Çokluk 2. Kişi Ekleri

{-*dXm*}, {-*tXm*}: *yėtiştim* “yetiştim” 131a/7, *ayttım* “söyledim” 195b/8, *tuttum* “tuttum” 131a/8, *kördüm* “gördüm” 140a/7

{-*DXŋ*} *kördüŋ* “gördün” 56b/1, *ḳıldıŋ* “yaptın” 61b/7, *ėşittiŋ* “duydun” 198a/8, *ayttıŋ* “söyledim” 120b/9

{-*dXŋXz*}

ayttıŋız “söylediniz” 204b/1, *ḳıldıŋız* “yaptınız” 204b/1, *bėrdiŋiz* “verdiniz” 132b/7

4. {+*Ig*}, {+*Iġ*}, {+*Ik*}, {+*Iḳ*} Fiilden İsim Yapma Ekleri

bitikni “mektubu” 163a/6, *tirikni* “diriyi” 179a/7, *ölükni* “ölüyü” 179a/7, *ḳatıḳ* “sert” 187a/1

5. {-(*I*)*l*-} Edilgen Çatı Eki :

aytılıp turur “söylenmiştir” 48a/4, *ḳılınur* “yapılır” 75b/3, *tapılmas* “bulunmaz” 91b/5

6. {-(*X*)*m*} Fiilden İsim Yapma Eki:

ölüm “ölüm” 69a/8, *yarım* “yarım” 190b/5

7. {-(*X*)*l*-}{-(*X*)*n*-} Dönüşlülük-Edilgenlik Eki:

körünür “görünür” 186a/5, *ḳılınġan* “edilmiş” 186a/3, *buzulup tururlar* “bozulmuşlardır” 161b/3

8. {-(*X*)*nç*} Fiilden İsim Yapma Eki:

ḳorḳunçıdın “korkusundan” 132b/3

9. {-(*Xnçı*} Sıra Sayıları Eki:

törtünçi “dördüncü” 134a/9, *bėşinçi* “beşinci” 66b/4

10. {-(*X*)*p*} Zarf Fiil Eki:

körüp “görüp” 60a/3, *barıp* “gidip” 214b/7, *tutup* “tutup” 214b/7

11. {-(*X*)*ş*} Fiilden İsim Yapma Eki:

ķarġışıġa “bedduasına” 109a/9 < *ķarġa-*, uruş “savaş” 179b/6

12. {-(*X*)*ş-*} Fiilden Fiil Yapma Eki:

yėtiş- “ulaşmak, yetişmek” 142a/3, *yügürüşüp* “koşuşarak” 62a/6

13. {-(*X*)z-} Fiilden Fiil Yapma Eki:

aķızġay “akıtır” 11a/2

14. {+*lXk*}, {+*lXķ*} İsimden İsim Yapma Eki:

ferman-berdārlıķda “ferman dinleme konusunda” 9a/2, *ümīd-vārlıķ* “ümitli olma” 220b/4, *büzürglik* “büyüklük” 158b/1, *tüzlük* “düzlük, düz olma” 220a/3, *büzürglükniŋ* “büyüklüğün” 10a/4, *ķaraŋġuluķ* “karanlık” 150a/7, *dostluķ* “arkadaşlık” 179a/4, *buzuġlugı* “harap olması” 105b/4, *susuzluġ* “susuzluk, susamışlık” 53a/2

Uyuma aykırı olan örnekler:

ŋavfluķ “korkunç, tehlikeli” 133a/3/, *birlıġıŋ* “tek olman” 119a/1

15. {+*lXg*}, {+*lXġ*} İsimden Sıfat Yapma Eki:

himmetlıķ “alicenap, yüce gönüllü” 220a/1, *dādlıġ* “adaletli” 82b/5, *edeblıķ* “edepli” 149b/3, *emānetlıġ* “güvenilir” 174a/4, *sanaķlıġ* “sayılı” 65a/2

b. Dudak Uyumuna Girmeyen Ekler:

{-*DI*} Görülen Geçmiş Zaman Eki Teklik 3. Kişi Eki

ėltti “götürdü” 95a/3 , *ėşitti* “duydu”16a/3, *tuttı* “tuttu” 77a/3, *kördi* “gördü” 64a/5

2. {-*DXn*} ayrılma Durumu Eki

açlıḳtın “açlıktan” 54b/7, *ḥaddın* “hadden” 13b/5, *dūzaḫdın* “cehennemden” 13b/2, *mundın* “bundan” 207a/9, *kündin* “günden” 205b/2, *ölümdin* “ölümden” 200b/9

3. {+*ġı*, +*ki*} Aitlik Eki:

evvelḳı “ilk” 58b/6

4. {-*ġıl*} {-*gil*} Emir Pekiştirme Eki:

alġıl “al”94a/1, *olturġıl* “otur” 96b/2, *bėrgil* “ver” 97a/6, *bilgil* “bil” 104a/9

5. {+*Inçı*} Sıra Sayıları Eki ikinci ünlü

törtünçi “dördüncü” 134a/9

6. {-*mIş*} Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki:

ermiş “imiş” 153b/5

7. {+*nI*} Belirtme Durumu Eki

defterlerni “defterleri” 154a/9, *rāst-revişni* “Rast-reviş’i” 154b/5, *tevelerni* “develeri” 155a/2, *ḳulını* “kulunu” 155a/5

8. {+(*s*)*I*} Teklik Üçüncü Kişi İyelik Eki:

ābādānlıġı “abad olması” 74b/7, *maᶜmūrluġı* “mamur olması” 39b/9, *buzuġluġı* “bozukluğu” 105b/4, *dād-ḫᵛāhluġı* “adalet isteme durumu” 23b/3, *üzengüsi* “üzengisi” 116b/4, *bāzūsı* “pazusu” 94b/7, *cādūsın* “büyüsünü” 48a/6

9. {+*sIz*} İsimden İsim Yapma Eki:

meşveretsiz “danışmadan” 137b/6, *vezīrsiz* “vezirsiz” 171b/6

10. {+*nIŋ*} İlgi durumu Eki

resūluŋnıŋ “senin elçinin” 163a/4, *yaḫşılıḳnıŋ* “iyiliğin” 162b/7, *kündüzniŋ* “gündüzün, günün” 183b/9, *sözniŋ* “sözün” 183a/1, *yüzükniŋ* “yüzüğün” 187a/5

Şu 4 örnekte ünlüler uyuma girmiştir:

ulusnuŋ “halkın” 44b/1, *maẓlūmnuŋ* “mazlumun” 169b/1, *ʿömrnüŋ* “ömrün” 221a/1, *mülknüŋ* “ülkenin, memleketin” 99b/4

c. Yalnız Dudak Ünlüsüyle Kullanılan Ekler:

1. {-*duḳ*}, {-*dük*} Görülen Geçmiş Zaman Çokluk 1. Kişi Eki:

erdük “idik” 168b/8, *kezdük* “gezdik” 91a/7 *bėrdük* “verdik” 201a/6, tapmaduḳ 91a/7, *bolduḳ* “olduk” 218a/1

2. {-*DUr*-} Ettirgenlik Eki:

basturup “bastırıp, basıp” 155a/5, *öltürgey* “öldürür” 127b/5, *keltürgil* “getir” 120b/4

3. {-*ġUnçA*} {-*ḳUnçA*} Zarf-Fiil Eki:

bolġunça “olacağına, olmaktansa” 117a/3, *taŋ atḳunça* “şafak sökene kadar” 107a/7, *yėtmegünçe* “ulaşmayana kadar” 31a/6

4. {-*Ur*-} Fiilden Fiil Yapma Eki:

keçür- “geçirmek” 78b/8, *artur*- “artır-” 141a/1

5. {-*Ur*} Geniş Zaman Eki:

körünür “görünür” 145a/1, *ėşitür* “duyar” 37a/6, *ḳalur* “kalır” 58a/4

6. {-*sUn*}, {-*sÜn*} Emir Kipi Teklik ve Çokluk 3. Kişi Eki:

çıḳsun “çıksın” 62a/7, *ḳılmasunlar* “yapmasınlar” 115a/3, *bėrmesünler* “vermesinler” 115a/3, *kelsün* “gelsin” 23b/4

7.{-*uḳ*}, {-*ük*} Fiilden İsim Yapma Eki:

artuḳ “fazla” 35b/6

8.{-*ġur*-}, {-*gür*-} Fiilden Fiil Yapım Eki:

yėtkür- “ulaştır-” 91a/6

9.{-*ḳuz*-} {-*küz*-} Fiilden Fiil Yapım Eki:

oltḳuzmadım “oturtmadım” 168a/7, *tirgüzmek* “diriltmek” 179a/7

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Ünsüz Değişimleri

1. *d*/*ḏ* > *y*:

ayaḳ “ayak” 25b/5 < KT *aḏaḳ* <ET (Orh., Uyg.) *adaḳ*

ḳoy- “koy-” 30b/7 < KT *ḳoḏ*- < ET (Orh., Uyg.) *ḳod*-

Metinde geçen iki kelimede *ḏ* > *y* değişimi olmamıştır:

yıḏlar “kokular” 53a/9

eḏgü “güzel, iyi” 113a/1

2. -*ġ*- > -*v*- Kelime gövdesinde iki ünlü arasında kalan -*ġ*- ünsüzü, Harezm Türkçesinde -*w*-’ ye, Çağatay Türkçesinde de -*v*-’ye değişir:

ḳavun “kavun” 115a/5 < ET (Uyg., KT) *ḳaġun*

ḳavur- “kavurmak” 24b/5 < ET (Uyg., MK) *ḳaġur*-

savu- “soğumak” 70a/5 < ET (Uyg., MK) *soġı*-

Aynı şekilde {-*AġU*} ses grubu {-:*Av*} olur:

birev “biri, birisi” 34b/4 88b/1 147a/1 100b/3 196b/3 31b/5, vd. < ET (Uyg., KT) *biregü*

3. *b*- >*m*-: Orhon Türkçesi döneminde başlayıp Uygurcada tamamlanan söz içindeki ve söz sonundaki *ŋ* ve *n*’nin etkisiyle kelime başındaki *b*- sesinin *m*-’ye değişmesinin örnekleri Çağataycada da görülür. Şu örneklerde bu değişim görülmüştür:

men “ben” 123a/6, vd. < ET *ben*

miŋ “bin” 116b/5, vd. < ET *biŋ*

munı “bunu” 68b/1 40b/7 32b/7, vd.

muŋa “buna” 177b/2

munça “bu kadar” 129a/7 74a/5

munda “burada” 196a/6 132b/6 107b/2 87a/8 97a/5 131a/6 131a/8 107a/6

mundaḳ “böyle, böylece” 56a/2 217a/6 176a/3, vd.

mundın “bundan” 107b/8 168b/7 47a/5 34b/9, vd.

4. Kelime sonundaki *ġ, ḳ, g, k* damak ünsüzleri birbirlerinin yerine kullanılması Çağataycada karşılaşılan bir özelliktir. Asli biçiminden farklılaşarak kelime sonundaki ötümsüz ünsüzün ötümlüleştiği, ötümlü ünsüzün ötümsüzleştiği kelimeler bulunmaktadır (Eckmann, 1966: 49).

a. Ötümsüzleşme

Kelime sonunda ötümsüzleşme (*-ġ* > *-ḳ*):

ḳatıḳ “sert” (187a/1)

uluḳ “büyük” (93a/8) < ET *uluġ* (Kelime metinde 14 kere *uluḳ* şeklinde, 4’ü ek almış durumda olmak üzere 6 kere *uluġ* şeklinde geçmektedir)

ḳuruḳ “kuru” 63a/7 < ET (Uyg., KT) *kurug̈*)

uruġ “tohum” (< ET (Uyg., KT) *urug̈*) kelimesi iki örneği ünlü ile başlayan ek olmak üzere 6 kere *uruḳ* olarak yazılmıştır. *uruḳ* 154b/7 61b/4 48b/9 144b/6, *uruḳını* 155b/7, *uruḳınıŋ* 15a/3. 3 kere ünlü ile başlayab ek alarak *gayn* ile yazılmıştır. *urug̈ın* 85b/6 193a/4 220b/2

2. Ek sonunda ötümsüzleşme (*-lıġ*/*-luġ* > *-lıḳ*/*-luḳ*):

Kelime sonundaki *ġ/ḳ, g/k* damak ünsüzlerinin birbirlerinin yerine kullanılması Çağataycada karşılaşılan bir özelliktir. Asli biçiminden farklılaşarak kelime sonundaki ötümsüz ünsüzün ötümlüleştiği, ötümlü ünsüzün ötümsüzleştiği kelimeler bulunmaktadır (Eckmann, 1966: 49).

Metnimizdeki *+lıḳ*/*+luḳ*/*+lik*/*+lük* isimden isim yapma eklerinin son ses durumu şu şekildedir:

62 adet kelime toplamda122 kere *kaf* ile (*+lıḳ*/*+luḳ*) aslına uygun olarak yazılmıştır:

ağırlıḳ 139a/5, *āhestelıḳ* 48b/3 178a/9, *artuḳsılıḳ* 40a/8 76a/3, 13a/6 14a/3 71b/9 164b/9, *baḫīllıḳ* 138a/2, *baḫīllıḳdın* 33b/5, *baḫşendelıḳda* 180b/3,*bāzergānlıḳ* 191b/9 192a/3, *bed-kirdārlıḳ* 133b/4, *bed-nāmlıḳ* 164a/7, *bendelıḳ* 13a/2 134a/3, *bī-aṣllıḳdın* 210a/5, *bī-ᶜakllıḳḳa* 11a/3, *bī-edeblıḳ* 146a/3, *bī-edeblıḳdın* 146a/5, *bī-pervālıḳ* 163b/1, *bī-raḥmlıḳ* 133a/9, *bī-vefālıḳ* 84a/3, *bolmaḳlıḳnı* 144b/7, *bülend-himmetlıḳdın* 210a/4, *ᶜamel-dārlıḳḳa* 184b/6, *cefa-kārlıḳda* 84a/4, *cihān-dārlıḳ* 76a/7, *dād-güsterlıḳ* 83b/4, *debīrlıḳ* 188a/1, *dostluḳ* 10b/9, *dostluḳnıŋ* 52b/2, *dünyālıḳ* 56a/1, *düşmenlıḳ* 49a/3 138b/3 204b/5, *düşvārlıḳ* 47a/9, *faẓīḥatlıḳ* 51b/9, *ferman-berdārlıḳda* 9a/2, *gustāḫlıḳ* 144a/2 144a/7, *güvāhlıḳ* 32a/5, *ḥaḳīrlıḳ* 210b/2, *ḫarīdārlıḳ* 194a/8, *ḫastelıḳḳa* 90b/8, *ḫıdmet-kārlıḳdın* 215a/2, *ḫᵛārlıḳ* 158b/2, *kām-rānlıḳ* 83b/8, *ḳatıḳlıḳdın* 163b/9, *ked-ḫudālıḳ* 219b/2, *meded-kārlıḳ* 164a/9, *meşġūlluḳ* 37a/2, *mihmān-dārlıḳ* 194b/5 194b/9, *mihmānlıḳḳa* 53a/4, *müsülmānlıḳda* 128a/5, *nā-müsülmānlıḳdın* 35b/2, *nīk-nāmlıḳ* 181b/8, *nīstlıḳ* 212a/1, *oġrılıḳ* 130b/2 151a/4, *oġulluḳ* 22b/9, *pādişāhlıḳ* 78a/6 79a/3 79b/1 80b/1 80b/2 80b/5 82a/1 82a/3 83b/6 134a/4 134b/5 136b/1 158a/8 174b/5, *pādişāhlıḳ* 75a/9 77b/9 78b/1 82a/7 83a/4 176a/6, *pādişāhlıḳda* 92b/3, *pādişāhlıḳḳa* 112b/2, *pādişāhlıḳnı* 192a/1, *pādişāhlıḳnıŋ* 123a/5, *perīşānlıḳ* 177a/2, *pest-himmetlıḳdın* 191a/7, *peşīmānlıḳ* 158b/4, *raᶜnālıḳ* 28a/4, *rāstlıḳ* 157a/8 166a/6 176b/4, *rāstlıḳdın* 176b/5, *rüsvālıḳ* 56a/9, *sarıġlıḳḳa* 186b/6, *sebük-serlıḳ* 33a/9, *sitem-kārlıḳda* 84a/3, *şādlıḳ* 149b/7,133b/9, *şād-manlıḳ* 134a/8, *teng-destlıḳ* 208b/7, *teng-destlıḳdın* 208a/8, *tın-maslıḳ* 220a/6, *ümīd-vārlıḳ* 203a/3 220b/4, *velīᶜahdlıḳ* 190b/6, *vīrānlıḳḳa* 128b/9, *yaḫşılıḳ* 14b/7 190b/7, *yaḫşılıḳḳa* 157b/3, *yaḫşılıḳlar* 207a/4, *yaḫşılıḳnıŋ* 162b/7, *yamanlıḳlarıdın* 133b/2, *yıllıḳ* 205a/1 207b/2, *żaᶜīflıḳ* 210b/4, *zindegānlıḳ* 72a/2 146a/8

Söz konusu isim yapım eki, metnimizde 24 kelime toplamda 39 kere *gayn* ile asıl biçimin dışında (+*lıġ*) sıfat yapım ile yazılmıştır.

açlıġ 108b/6, *açlıġdın* 118a/5, *āsānlıġ* 42a/3 42b/1, *āşnālıġ* 149a/1, *belīdlıġ* 56a/7, *bī-fermānlıġ* 21a/7, *cādūluġ* 77a/9, *cihān-bānlıġ* 78b/5, *dīvānelıġ* 142a/6, *dostluġnı* 205b/2, *düşvārlıġ* 42b/2, *huş-yārlıġ* 176a/9, *kām-rānlıġ* 85a/7, 78b/4, *ked-ḫudālıġ* 119b/6, *mestlıġ* 142a/6, *nā-dānlıġ* 116a/8, *nā-fermānlıġ* 42a/4, *nā-kāmlıġ* 128a/4, *pādişāhlıġ* 75a/5, 74a/5 81a/2 81a/4 191b/2, *pādişāhlıġnı* 112a/4, *rāstlıġ* 174b/8, 40b/6, 175a/4, *rāstlıġnı* 42a/6, *sulṭānlıġ* 73b/4 169a/1, *susuzluġ* 53a/2, *şāhlıġ* 169a/1, *yaḫşılıġ* 86a/4 113a/7 113b/5 113b/4, *zindegānlıġ* 75a/8

Yukarıdaki örneklere bakarsak metindeki isimden isim yapım eki olan *+lıḳ* ekinin %75,78 durumda *kaf* ile (*+lıḳ/luḳ*), %24,22 durumda *gayn* (*+lıġ/+luġ*) ile yazıldığını görüyoruz.

Metnin karşılaştırmalı yazı çeviriminde kullandığımız neredeyse 400 yıl sonra istinsah edilen T2 nüshasında bu ek ünlü ile başlayan ek aldığı zaman *kaf* ile (*+lıḳı*) yazılmıştır. Bu farkılıkları dipnotlarda gösterdik. Esas nüsha olarak belirlediğimiz T1 nüshasında ise sadece *gayn* ile *+lıġı*/*luġı* olarak yazılmıştır. 45 kelimede toplam 84 kere bu şekilde yazım görülmektedir.

ābādānlıġı 74b/7 92a/6 150b/27, *ābādānlıġıġa* 99b/4 112b/3 112b/8, *ābādānlıġınıŋ* 90b/2, *ᶜacāyiblıġın* 54a/9, *ᶜāḳillıġıdın* 142a/2, *barlıġıŋnıŋ* 119a/2, *bed-nāmlıġı* 192a/4, *bendelıġıdın* 63a/4, *bendelıġın* 67b/4, *bī-ḳarārilıġı* 18a/2, *bīnālıġı* 37a/8, *birānlıġı* 74b/7, *bolmaġlıġı* 210a/9, *bülendlıġıdın* 195a/3, *bülendlıġıġa* 192b/9, *cādūlıġı* 48a/9, *dānālıġıdın* 156b/2, *ḥaḳ-güẕārlıġı* 165b/7, *ḥaḳ-güẕārlıġıda* 180a/5, *himmet-bülendlıġı* 213a/9, *himmet-bülendlıġıdın* 210b/2, *ḳabīḥlıġın* 50a/4, *kerīmlıġın* 201b/1, *mestlıġı* 142a/8 142a/9 142b/1, *nā-dānlıġı* 178a/7, *pādişāhlıġı* 76a/5 76b/5 77a/6 77b/1 79b/2 79b/8 80a/8 81a/8 173b/1, 82b/3 82b/9 83a/2 84a/1 88a/3, *pādişāhlıġıda* 149a/7, *pādişāhlıġım* 106a/3, *pādişāhlıġınıŋ* 168a/7, *pādişāhlıġıŋdın* 98b/3, *pārsālıġı* 104a/4, *perhīz-kārlıġı* 120a/2, 174b/7, *perīşānlıġın* 209a/5, *rāstlıġı* 162b/9, *rāstlıġıġa* 153b/1, *rūşenlıġı* 20b/5, *selāmetlıġıġa* 205b/8, *siyeh-dillıġıdın* 201a/4, *sulṭānlıġı* 13a/8, *tanımaġlıġta* 45b/9, *tez-girdlıġı* 159a/1, *tüvānālıġı* 26b/8 155b/6, *vīrānlıġıġa* 143b/1, *yaḫşılıġı* 186a/5, *yaḫşılıġıdın* 104a/5, *yaḫşılıġıŋ* 207a/8, *yaḳınlıġını* 183b/8, *yamanlıġı* 178a/8, *yegānelıġımnıŋ* 96a/2, *zindegānlıġıŋġa* 191a/4, *buzuġluġı* 105b/4, *dād-ḫvāhluġı* 23b/3 164b/7 165a/7, *maᶜmūrluġı* 92a/5, *ḳullugıda* 221a/6, *devlet-ḫᵛāhluġıdın* 173a/4, *ser-ḫoşluġıdın* 142b/4, *dostluġıġa* 207b/3, *ḫūbluġıġa* 167a/4, *ḫoşnūdluġın* 45b/1, 45b/3

Sıfat yapım eki, aslına uygun olarak *gayn* ile (*+lıġ*) toplam 7 kelimede 11 kere yazılmıştır.

atlıġ "atı olan, atlı" 96b/4, *aṭlıġ* "atı olan, atlı" 96b/7 97b/6, 96b/7 97a/1 97b/6, *aṭlıġnıŋ* 97a/8 98a/1, *atlıġ* "adlı, isimli" 199b/6, *dādlıġ* 82b/5, *emānetlıġ* 174a/4, *sanaḳlıġ* 65a/2, *uyatlıġ* 177a/1

Sıfat yapım eki, asıl biçiminin dışında toplam 21 kelimede 29 kere *kaf* ile (*+lıḳ*) olarak yazılmıştır.

baġlıḳ 126b/1, *ᶜādetlıḳ* 82a/6, *ᶜayblıḳ* 149b/5, *çaġlıḳ* 186a/1, *edeblıḳ* 146a/4 149b/3, 202a/8, *ḥācetlıḳ* 38a/3, *ḫaṣletlıḳ* 82a/6, *ḫavfluḳ* 133a/3, *himmetlıḳ* 220a/1 220a/7, *ḥürmetlıḳ* 146a/4 161b/4, *inṣāflıḳ* 81b/4 83a/9, *ḳıymetlıḳ* 133a/4 173b/6, *kifāyetlıḳ* 170b/5, *lezzetlıḳ* 38b/5, *miṣāllıḳ* 46a/5 183b/6 55a/4, *ṣalāḥlıḳ* 173a/5, *siyāsetlıḳ* 128a/8, *tedbīrlıḳ* 184a/6, *yaġlıḳ* 51b/7, *yaraġlıḳ* 160a/1, *yosunluḳ* 58a/7

Yukarıdaki örnekler, *+lıḳ/+luḳ* isimden isim yapım eki ve *+lıġ/+luġ* isimden sıfat yapım eklerinin yazımı için ötümsüz şekillerinin daha çok tercih edildiğini gösterir.

b. Ötümlüleşme

Kelime sonunda ötümlüleşme (*ḳ- > -ġ*):

Çağataycada kelime sonunda asli şekli *ḳ* ile biten kelimeler yalın halde asli şeklini korur.

yarugıda "ışığında" (120a/1 119b/3). (Ünlü ile başlayan ek aldığı için ötümlüleşmiş denilebilir).

yarmaḳ "para" (Kelime 30 kere geçmiş ve hepsinde ötümsüz ünlü ile yazılmıştır.)

ayaḳ "ayak" (Kelime 2 kere *ayaḳ* şeklinde eksiz olarak, tümü ünlü ile başlayan ek almış durumda olmak üzere 5 kere *ayaġ* şeklinde geçmiştir.)

5.-*ḳ*->-*ḫ*-:

yaḫşı "iyi, güzel" 187b/1 < ET (Uyg., KT) *oḫşa- ~oḳşa-*

oḫşa- "benzemek" 26b/8 < ET (Uyg., KT) *yaḳşı~yaḫşı*

6. *t- > d-*:

Çağataycada kelime başındaki *t-* sesi genelde korunmuş olup sınırlı sayıdaki örnekte *t- > d-* değişimi görülmektedir (Eckmann, 1966:44-45).

dağı "dahi, de" 89b/3 < ET *taḳı* (Kelime sadece bir kere *dağı* şeklinde geçmiştir. 75 kere *taḳı* şeklinde yazılmıştır.)

dek "gibi" 61a/2 < ET *teg* (Kelime metinde 6 kere *teg* olarak, 11 kere *dek* şeklinde geçmekte.)

dė- "söylemek, demek" 29b/4 < ET *tė-* (Kelime 83 yerde *dė-* olarak, 8 kere *tėp* "diye" yapısında görülmektedir.)

7. *-p- > -f-*:

tufraḳ “toprak” 63b/3 < ET (Uyg., KT) *tupraḳ* (Kelime 1 kere *tufraḳ* olarak, 6 kere *tupraḳ* olarak geçmektedir.)

2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

1.Çağataycada ikinci hece başında kimi kelimelerde korunan (*bulġan-, sarġar-, yalġan*, vd.) *g/ġ* (< *k/ḳ*) ünsüzlerinin Çağataycadan önceki dönemde, Eski Türkçede birkaç kelimede düştüğü görülür (Eckmann, 1966: 48-49).

kerek “gerek” 92a/7, 9b/6, 103a/7, vd. < ET (KT) *kergek* < (Orh.T., Uyg.) *kergek*

ḳulaġ “kulak” 142b/6 163a/2, vd. < ET (Orh., Uyg., KT) *ḳulġaḳ, ḳulaḳ, ḳulḫaḳ, ḳulḳaḳ*

2. *-r-* > Ø

ḳutul- “kurtulmak” 208a/8 212b/8 < ET (Uyg.) *ḳurtul-*

bile “ile” 31a/7 < ET *birle* (Kelime *bile* şeklinde 232 kere, *birle* şeklinde 14, *birlen* olarak 20 kere geçmiştir.)

er-”olmak” 32a/5 <ET *er-* (Kelime *e-* şeklinde 18 kere, *er-* şeklinde 567 kere geçmiştir.)

3.*-b* > *-v* > Ø:

Su kelimesinin sonundaki *b* sesi düşer (Eckmann, 1966: 43). Metindeki şu kullanımlar bu ses olayını örneklemektedir:

su “su” 45b/5 45b/8 220a/5

2.2.2.3. Ünsüz Türemesi

1. *y-* Türemesi

Uygurca döneminde başlayan dar ünlülü kelimelerde başta *y-* türemesi, bu metinde de görülür.

yıġaç “ağaç” 66b/7 < ET(Orh.T., Uyg.) *-ı-ġaç*; KT *yıġaç*

yırla- “şarkı söylemek” 195a/2 ET (Uyg.) *ırla-*; KT *yırla-* <AT **īr+la-*)

yıġla- “ağla-” 22a/2 < ET (Uyg., KT) *ıġla-~yıġla-*

yıraḳ “uzak” 143a/3 < ET *ıraḳ*

2.2.2.4. Metatez

yamġur “yağmur” 119a/5 119a/6 < ET (Uyg., KT) *yaġmur*

ögren- “öğrenmek” fiili metateze uğramamıştır.

2.2.2.5. Ünsüz Uyumları

Metinde eklerin ünsüz uyumunun çok gelişmiş olmadığı görülmektedir. Bazı ekler uyuma girerken bazı ekler uyuma girmemektedir:

Bulunma durumu eki ötümlü ünsüzlerle biten ve ünlülerle biten kelimelerde ötümlü biçimiyle eklenir ancak ötümsüz ünsüzlerle biten kelimelere de ötümlü biçimiyle eklendikleri görülür:

baḫşendelıḳda “bağışlama konusunda” 180b/3, *sitem-kārlıḳda* “zalimlik konusunda” 84a/3 *mülkde* “ülkede” 139a/7, *künde* “günde” 153b/3, *laḥẓada* “anda” 170a/6

Şu 4 örnekte *-te* olarak yazılmıştır.

refāhiyyette “refah içinde” 72a/3, *āḫirette* “ahirette” 99a/5, *ʿibādette* “ibadet konusunda” 99b/9, *ḥaḳīḳatta* “gerçeklikte” 35a/9

Şu örnekte uyuma aykırı olsa da *-ta* olarak kullanılmıştır.

tanımaġlıġta “tanıma konusunda” 45b/9

Ayrılma durumu *-dın*/*-din* şeklindedir.

ḥāldın “durumdan” 143a/3, *ḥarāmdın* “haramdan” 47a/4, *ḫıdmet-kārlıḳdın* “hizmetçilikten” 215a/2, *ʿibādetdın* 117b/5

Çok az örnekte *-tın* olarak yazılmıştır:

mārūttın “Marut’tan” 48a/8, *açlıḳtın* “açlıktan” 54b/7

Yönelme durumu eki {*+KA*} genelde uyuma girmektedir:

āḫiretḳa “ahirete” 47b/8, *ʿālemġa* “dünyaya” 89b/7, *ʿamel-dārlıḳḳa* “devlet görevini yapma işine” 184b/6, *arḳasıġa* “arkasına” 93b/6, *ʿarżġa* 91a/6, *ʿāşıḳḳa* 47b/3, *atḳa*

154b/3, *aygа* 120b/7, *bagdādgа yètti* 206b/2, *behiştke bargay* 36b/6, *bendegа* 13a/5, *yèrge çıḳıp* 134b/8, *èşikke* 62a/6, *nāmāz-ı peşīnge* “öğle namazına” 37b/7

Şu örneklerde ek, kelimeye hem +*ga* hem de +*ke* şeklinde ek eklenmiştir:

küfrge “dinsizliğe” 74a/2, *küfrga* “dinsizliğe” 10a/4

żaᶜīfke “zayıfa” 107b/4, *żaᶜīfḳa* “zayıfa” 93a/2, 128b/1

Ötümsüz ünsüzle bitip ötümlü ek alan az sayıda örnekler mevcuttur:

artuḳga “fazlaya” 191b/4; *toprakga* “toprağa” 139a/3

Şu örnekte ötümlü ünsüzden sonra ötümsüz ünsüzlü ek geldiği görülür:

nūşīrevānḳa “Nuşirevan’a” 101a/1

Bilinen geçmiş zaman eki ünsüz uyumuna girmektedir:

oġrıladı “çaldı”197b/1, *ötti* “geçti” 30b/9, *saldı* “saldı, bıraktı” 82b/8, *sordı* “sordu” 33a/7, *sökti* “sövdü” 31b/5, *taptı* “buldu” 116b/2, *baḳtıŋ* “baktın” 66a/6, *bardım* “gittin” 160b/8, *barduḳ* “gittik”108a/6, *tuttı* “tuttu” 77a/3, *tuttum* “tuttum” 131a/8, *tuttuŋ* “tuttun” 62b/5

Gelecek zaman eki de ötümsüzlük uyumuna girer:

olturtḳaylar “otururlar” 21b/9, *ögretkey* “öğretecek” 14a/7, *satḳay* “satacak” 28b/4, *sorgay* “soracak” 170a/1, *oygatgaylar* “uyandıracaklar” 146b/8, *tapḳay* “bulur” 18b/4, *tartḳay* “çekecek” 10a/4, *tartḳaylar* “çekecekler” 54b/3, *tirgüzgey* “diriltir” 41a/9, *tutḳay* “tutacak” 149b/2, *uyuḫlagay* “uyuyacak” 18a/5, *bargay-men* “gideceğim, gidiyorum” 34a/2

Emir kipi eki de ötümlülük, ötümsüzlük uyumuna girer:

bèrgil “ver” 19a/5, *bitigil* “yaz” 184b/4, *keçürgil* “affet” 6b/9, *sözlegil* “konuş” 177b/5, *bolġıl* “ol” 21b/8, *ḳılġıl* “yap” 19b/6, *aygıl* “söyle” 22b/6, *salġıl* “sal, bırak” 155a/8, *èltkil* “götür” 22b/2, *içkil* “iç”127a/1, *ḳopḳıl* “kop” 96a/9, *tutḳıl* “tut” 186b/3

Şu örnekte uyumsuzluk görülmektedir:

yėtkürġıl 22a/2

Sıfat-fiil ekleri de uyuma girmektedir:

satḳuçı “satan, satıcı”100b/6, *talaşḳuçı* “dalaşan” 6a/6, *tutḳuçı* “tutan” 172b/5, *bėrgen nerseçe* “verdiği” 207b/5, *ʿīsī dėgen* “diyen” 6a/1, *īmān keltürgen ... ėl* “iman eden insanlar” 21a/6, *barġan* “giden” 57a/3, *turġan* “durmuş” 48b/6 50a/8, *oḳuġan* “okumuş” 147a/9, *ḳılġuçı* “yapan”172b/4 *bėrgüçi* “veren” 15b/1, *yėgüçi* “yiyen” 144b/2, *içküçi* “içen” 160a/9

2.3. Biçim Bilgisi

2.3.1. İsim Çekimi

1. Çokluk Eki:

Çokluk eki *+lar/+ler*’dir.

muġlar “Muğlar, Mecûsîler” 75a/4, *ḳullar* “kullar” 5a/6, *sitem-kārlar* “zalimler” 121b/4, *yamanlar* “kötüler” 129b/6, *yıḏlar* “kokular” 53a/9, *dīvāneler* “deliler” 142a/5, *erenler* “erenler” 210a/9, *kāfirler* “kafirler” 69b/8, *özgeler* “başkalar” 177b/7, *süŋekler* “kemikler” 56a/5, *vezīrler* “vezirler” 170b/3

2. İyelik Ekleri:

1. Tekil kişi:{+(*X*)*m*}: Bağlayıcı ünlü uyuma girmektedir:

aḥvālım “durumum” 24b/1 213b/6, *cihātım* “eşyalarım, paralarım” 198a/4, *güvāhım* “tanığım” 168a/4, *tilegim* “dileğim” 67a/3, *ümīdim* “ümidim” 7a/6 196b *dostum* “arkadaşım” 205a/4, *ḳulum* “kulum” 196a/7, *oġlum* “oğlum” 38a/4 , *yoḳum* “yoğum” 198a/4 *köŋlüm* “gönlüm” 151a/5, *müzdüm* “hakkım” 115b/1, *sözüm* “sözüm” 6b/8

2. Tekil kişi: {+(*X*)*ŋ*}: Bağlayıcı ünlü uyuma girmektedir:

köŋlüŋ “gönlün” 151a/6, *ḳavmuŋ* “kavmin” 22a/4, *müzdüŋ* “hakkın” 115a/9, *özüŋ* “kendin” 63b/9, *başıŋ* “başın” 26a/8 *birlıġıŋ* “tek olman” 119a/1, *cānıŋ* “canın” 122b/2, *intiẓārıŋ* “hasretin” 60b/5, *mühimmiŋ* “işin” 198b/4, *nefesiŋ* “nefesin” 206b/8,

raᶜiyyetiŋ “halkın” 105a/6

3. Tekil kişi: {+s(*I*)} Ekin ünlüsü uyuma girmez:

kenīzegi “kadın kölesi” 52a/8, *köŋlegi* “elbisesi” 39a/2 *mülki* “memleketi” 91b/9, *nefesi* “nefesi” 6a/4 *refāhiyyeti* “bolluğu” 126a/4, *rengi* “rengi” 34b/6, *tilegi* “dileği” 37b/3, *tili* “dili” 2b/3, *yüregi* “kalbi” 167b/5 *namāzı* “namazı” 11b/8, *naṣīḥatı* “öğüdü” 35a/1 *lāyıḳı* “layığı” 125a/5, *maᶜmūrluġı* “bayındır olması” 92a/5 *günāhı* “günahı” 34a/7, *gürūhı* “grubu” 71b/2

1. çoğul kişi: {+(*X*)*mız*} Ekin ünlüsü düz dardır, bağlayıcı ünlü uyuma girer:

ᶜadlımız “adaletimiz” 98a/4, *necātımız* “necatımız” 167b/8, *ḫānedānımızda* “hanedanımızda” 159b/5, *emīrimiz* “emirimiz” 17b/2, *peyġāmberimiz* “peygamberimiz” 44a/6, *vilāyetimizde* “vilayetimizde” 106b/5, *yėrimizde* “yerimizde” 127a/8, *köŋlimizdin* “gönlümüzden” 67b/3, *işimizni* “işimizi”163b/5

2. çoğul kişi: {+(*X*)*ŋız*} : Ekin bağlama ünlüsü uyumu girer:

biriŋiz “biriniz” 217a/9, *emīriŋiz* “emiriniz” 110b/2, *melikiŋiz* “hükümdarınız” 17b/1 *cānıŋızge* “canınıza” 127b/4, *efᶜālıŋızġa* “efalinize” 129b/1, *üstüŋüzde* “üzerinizde” 127b/2

3. çoğul kişi {+*ları*, +*leri*}:

barmaḳları “parmakları” 94b/2, *başları* “başları” 55b/7, *belīdlıġları* “ahmaklığı” 55b/6, *dānāları* “bilgeleri” 70a/7, *günāhları* “günahları” 70a/4, *sözleri* “sözleri” 114a/7, *süŋekleri* “kemikleri” 55b/4, *tişleri* “dişleri” 50a/7, *ümmetleri* “ümmetleri” 57a/9, *vilāyetleri* “vilayetleri” 180b/5

3. Durum Ekleri

a. İlgi Durumu: Eki +*nıŋ/+niŋ*’dir.

ananıŋ “annenin” 46a/5, *arıġnıŋ* “ırmağın” 20b/5, *aṭlıġnıŋ* “süvarinin” 97a/8, *aynıŋ* “ayın” 194a/1, *āf-tābnıŋ* “güneşin” 211a/6, *birevniŋ* “birinin” 39b/2, *emīrniŋ* “emirin” 87b/1, *evniŋ* “evin” 64a/5, *kėmeçiniŋ* “gemicinin” 54b/5, *kiçikniŋ* “küçüğün”

168b/3, *selāṭīnniŋ* “yöneticilerin” 156b/9

Yuvarlak ünlülerden sonra +*nuŋ/+nüŋ* şeklinde de eklenebilir.

maẓlūmnuŋ “mazlumun” 169b/1, *ulusnuŋ* “halkın” 44b/1, *ᶜömrnüŋ* “ömrün” 221a/1, *mülknüŋ* “devletin” 99b/4

Belirtme durumu ekinin ilgi durumu olarak kullanımına bir örnek mevcuttur:

alarnı barını bildim “onların hepsini anladım” 127b/2

İlgi durum ekinin eksiz olarak kullanımı:

vezīrler beyānı “vezirlerin tarifi” (181b/9)

hendese ḥesābı “hendese hesabı” (184a/2)

b. Yönelme Durum Eki: +*ġa/+ge/+ḳa/+ke*’dir.

dīnge “dine” 71b/7, *eligge* “ele” 47b/1, *nersege* “şeye” 31a/6, *özgege* “başkaya” 35a/8, *çerikke* “askere” 152b/7, *dervīşke* “dervişe” 93a/3, *ėlçilikke* “elçiliğe” 18a/6, *ᶜālemġa* “dünyaya” 36b/3, *ᶜömerġa* “Ömer’e” 110a/9 *bularġa* “bunlara” 123b/6, *caᶜferġa* “Cafer’e” 155a/7, *āyetḳa* “ayete” 20b/9, *bī-ᶜakllıḳḳa* “akılsızlıkta” 11a/3, *ṭāᶜatḳa* “ibadete” 148a/1, *ulusḳa* “halka” 14a/4 *yaḫşılıḳḳa* “iyiliğe” 157b/3

İyelik eklerinden sonra da +*ġa/+ge* şeklindedir:

marażımġa “hastalığıma” 90b/9, *yādımızġa* “aklımıza” 67b/2 *ḳaşıŋġa* “senin yanına” 62a/9, *pādişāhıŋġa* “senin padişahına” 106b/6, *sırrıge* “sırrına” 39b/9, *ḳargışıġa* “bedduasına” 109a/9 *uşaġıġa* “çocuğuna” 198b/1, *ḳızlarıġa* “kızlarına” 120b/9 *oġlanlarıġa* “oğullarına” 117b/2

Şu örnekte ise II. tekil kişi iyelik ekinden sonra yönelme durumu eki +*a* şeklindedir:

ḳulaġıŋa “senin kulağına” 59b/8

c. Belirtme Durumu: Belirtme Durumu Eki +*nı/+ni*’dir.

barmaḳnı “parmağı” 94a/9 , *cevābnı* “cevabı” 163a/5, *dostnı* “arkadaşı” 69a/6 *bölekni* “parçayı, grubu” 42a/8 *dīnni* “dini” 92a/3 *kişini* “kişiyi” 31b/6

III. tekil ve çoğul iyelik eklerinden sonra ek çoğunlukla +*n* (225 defa) şeklindedir. Bununla birlikte +*nı*/+*ni* (72 defa) eklenebilmektedir:

şerārını “kıvılcımını” 4a/2, *yaḳınlıġını* “yakınlığını”183b/8 *ayaġın* “ayağını” 32b/4, *barmaġın* “parmağını” 94a/8, *ḥesābın* “hesabını” 51a/2 *közin* “gözünü” 143b/5 *yüzin* “yüzünü” 50a/4 , *ünin* “sesini” 54a/9, *vilāyetin* “vilayetini”106b/7

d. Bulunma Durumu: Bulunma durumu eki +*da*/+*de*/’dir (285 defa) +*ta*/+*te* şeklinde ise 4 örnekte görülmekte.

bāġda “bahçede” 113b/2, *kitābda* “kitapta” 75b/4 *uruşda* “savaşta”178b/1, *yılda* “yılda” 79a/8, *evde* “evde” 53b/7, *ḫalvetde* “halvette” 11a/1, *ḳıyāmetde* “kıyamette” 9b/6, *yigitlikde* “gençlikte” 10b/5, *ʿibādette* “ibadette” 99b/9, *āḫirette* “ahirette” 99a/5, *ḥaḳīḳatta* “gerçeklikte” 35a/9, *refāhiyyette* “bolluk içinde”72a/3

e. Ayrılma Durumu: Ayrılma durumu eki +*dın*/+*din’*dir.

barçadın “herkesten” 58a/6, *dūzaḫdın* “cehennemden” 13b/1, *ḫātūndın* “kadından” 110a/2, *ḳoyçıdın* “çobandan” 114b/7, *birevdin* “birinden” 90b/4 , *ebā bekirdin* “Ebubekir’den” 19a/8, *ėşikdin* “kapıdan” 206b/6, *köprükdin* “köprüden” 42a/3, *vekīldin* “temsilciden, vekilden” 205b/6, *yėmekdin* “yeme işinden” 52a/2

Sadece üç örnekte +*tın*/+*tin*’li şekli görülür:

açlıḳtın “açlıktan” 54b/7, *mārūttın* “Marut’tan” 48a/8, *ėşiktin* “kapıdan” 145b/1

f. Eşitlik Durumu: Eşitlik durumu eki +*ça*/+*çe*’dir.

nerseçe “şey kadar, eşya miktarında” 207b/5

Yönelme durumu eki +*ġa/+ge/+ḳa/+ke* ile kelimeye “e kadar” anlamı katar:

zamānġaça “zamana kadar” 159b/6

2.3.2. Sıfat

1. Sıfatlarda Karşılaştırma

+*raḳ* ve +*rek* ekleri getirilerek karşılaştırma yapılmaktadır:

bülendraḳ “daha yüksek” 191a/1, *yaḫşıraḳ* “daha iyi” 178b*/8 dānāraḳı* “daha bilge” 178b/8 *artuḳraḳ* “daha fazla” 181a/3, *kemrek* “daha az” 191a/3**,** *sevikrek* “daha çok sevilen, en sevilen” 11b/2, *köprek* “daha çok” 29a/2

2. Belirsizlik Sıfatları:

her “her, hep, bütün” 130b/5, 147a/8, 20a/4 ...

hēç “hiç, hiçbir” 37a/2, 62b/8, 138a/5, 151b/7

3. İşaret Sıfatları:

bu “bu” 56a/7, 35a/2, 47a/3, 50b/2 ...

oşbu “işte bu” 168b/2, 62b/9 ...

ol “o” 27b/7, 31b/5, 34a/6 ...

4. Sayı Sıfatı

a. Asıl Sayılar

bir “bir” 136b/8, 155a/8, 158b/6, 179b/2 ...

ėkki “iki” 206a/9, 39a/1, 57a/5, 183b/6

üç “üç” 24b/8, 130b/8, 133b/2, 214a/5...

tört “dört” 84b/3, 134a/1, 136a/6, 174a/3

bėş “beş” 82b/3, 82a/1, 58b/6, 125b/7

altı “altı” 84b/1, 78a/1, 157b/1, 157b/1, 173b/3

yėtti “yedi” 10b/3, 82a/1

sekkiz “sekiz” 78a/8, 83b/3

toḳḳuz “dokuz” 218b/7, 81b/8, 2b/6, 217b/5

on “on “ 78a/5, 2b/2, 208b/8, 206b/1, 51b/5

b. Sıra Sayıları

ėkkinç “ikinci” 33b/3, 102a/4, 102b/6, 156b/6

ėkkinçi “ikinci” 10b/5, 12b/7, 14a/3, 18b/5, 20a/1, 48b/8, 57b/5, 61a/6, 7b/3, 134a/4, 138a/9, 138b/2, 142a/5, 143b/4, 172a/3, 173b/4, 174a/5, 176b/2

üçinç “üçüncü” 102b/6

üçünç “üçüncü” 156b/7, 102a/5,. 33b/5

üçünçi “üçüncü” 10b/6, 12b/8, 14a/6, 20a/1, 26b/6, 49b/8, 64a/2, 7b/4, 134a/7, 138a/9, 138b/2, 142a/5, 143b/5, 173b/5, 174a/6, 183a/8

törtinçi “dördüncü” 10b/8, 14a/9, 172a/5, 174a/7, 29b/6, 7b/5, 138b/2, 65b/1, 173b/6, 51a/2, 176b/4, 138b/1

törtünçi “dördüncü” 134a/9

bėşinçi “beşinci” 35b/3, 7b/6, 66b/4, 51b/6, 10b/9, 14b/2, 172a/6, 173b/9, 176b/6

altınçı “altıncı” 37a/4, 7b/7, 52b/3, 11a/3, 174a/1

yėttinçi “yedinci” 38a/6, 7b/8, 53a/3, 11a/7

sekkizinçi “sekizinci” 39a/5, 7b/9, 53b/8

toḳḳuzınçı “dokuzuncu” 41a/1

toḳḳuzunçı “dokuzuncu” 8a/1

onunçı “onuncu” 43a/8, 8a/2, 56b/5

c. Üleştirme Sayıları:

üçer yüz miŋ “üç yüz binden her birine” 136a/8

ç.Belirsizlik Sayıları:

az “az” 35b/5, 126a/3, 140b/7, 145a/1, 152b/5, 153b/5, 191a/1

barça “bütün, hep” 104a/1, 110b/8, 116a/7, 132b/6, 132b/8, 138b/7, 141b/8, 144a/3, 146a/6, 147b/4, 147b/5, 148a/7, 149a/1, 150b/2, 157a/2, 157b/4, 160a/3, 166b/6, 169a/2, 171a/4, 172b/3, 172b

d. Topluluk Sayıları:

birev “biri” 30a/8, 31b/5, 34b/4, 36a/5, 36a/6, 39b/2, 53a/4, 88b/1, 90b/4, 100b/3, 114a/4, 119b/9, 123a/8, 134b/7, 147a/1, 154b/7, 162b/2, 164b/9, 170a/5, 178b/4, 189b/1, 192a/7, 193b/6, 196b/3

e. Katlama Sayıları

ḳatla “defa, kere”

f. Birleşik Sayılar

Metnin kelime dağarcığı, sayılar açısından zengindir. Özellikle birleşik sayılarda, onluk, yüzlük, binlik, yüz binlik ve milyonluk sistemlerdeki çeşitli sayı adları görülmektedir.

yüz on “yüz on” 78b/9

yüz on ėkki “yüz on iki” 79a/7

yüz yėgirmi “yüz yirmi” 79a/2, 79a/5

yüz ottuz “yüz otuz” 78b/4, 77b/9, 117a/9

üç yüz “üç yüz” 132a/1, 209b/2, 209a/9

tört yüz “dört yüz” 132b/5 132a/8

bėş yüz “beş yüz” 189b/8, 189b/2, 76b/9, 77b/6

yėtti yüz “yedi yüz” 77a/6

toḳḳuz yüz on bėş **“**dokuz yüz on beş” 2b/7

toḳḳuz yüz toḳsan toḳḳuz “dokuz yüz doksan dokuz” 171a/2

miŋ bėş yüz “bin beş yüz” 131b/8

ėkki miŋ iki bin 195a/5

tört miŋ “dört bin” 136b/4, 74a/4, 75a/4

on miŋ “on bin” 208b/8

tört miŋ “dört bin” 136b/4, 74a/4, 75a/4

ottuz miŋ “otuz bin” 194a/2

seksen miŋ “seksen bin” 197a/3, 196b/9

on miŋ “on bin” 208b/9, 208b/8

yüz miŋ “yüz bin” 191b/4, 198a/4, 209a/1, 191b/3, 191b/6, 159b/9, 116b/5

yüz ellik miŋ “yüz elli bin” 209a/9, 209a/6

ėkki yüz miŋ “iki yüz bin” 203b/3, 206a/9, 200a/3, 203b/6

üç yüz miŋ “üç yüz bin” 209b/2, 209a/9

miŋ miŋ “milyon”199a/5, 197a/1, 196b/6, 196b/6

Milyon kelimesi *miŋ miŋ* ile ifade edilir. Eğer bir milyondan büyük sayı yazılacaksa *ḳatla* kelimesiyle diğer kelimeleri birleştirir:

ėkki ḳatla miŋ miŋ “iki milyon” 200a/6, 199b/1, 197a/2, 197a/2

bėş ḳatla miŋ miŋ “beş milyon” 199a/2, 199a/2

sekkiz ḳatla miŋ miŋ “sekiz milyon” 199b/3

on ḳatla miŋ miŋ “on milyon” 197b/7, 198a/5

ve yana kelimesi de kullanılmıştır:

ėkki ḳatla miŋ miŋ ve yana seksen miŋ “iki milyon seksen bin” 197a/2

2.3.3. Zamir

a. Kişi zamirleri

1. tekil kişi:

men “ben” 7a/6, 15b/9, 22a/9, 24b/5, 30b/7, 32b/6, 33b/1, 33b/6, 36a/3, 63a/7, 64a/9, 168a/6, 96a/3, 115b/4, 123a/6, 126b/4, 129a/2, 150a/9, 153b/7, 154a/8, 157b/7, 160b/6, 162a/9, 168a/5, 182b/7, 191b/8, 191b/9, 192b/2, 194a/4, 194a/9 ...

mendin “benden” 32b/2, 102b/1, 102a/3, 45a/3, 15b/7, 168a/9, 185a/6, 165b/3, 204a/7, 190a/3, 129b/3, 200b/5

meni “beni” 22a/4, 22a/7, 33a/6, 62b/8, 64b/1, 129b/1

meniŋ “benim” 42b/9, 116a/8, 192b/3 215a/4, 205a/4, 204b/4, 163b/1, 207b/1, 207a/9, 74b/4, 102a/8, 120b/3, 192a/8, 117a/6, 116a/6, 90b/9

maŋa “bana” 17a/1, 19a/5, 22b/3, 22b/6, 24a/4, 24b/4, 25b/2, 26a/6, 34a/1, 34a/6, 57a/2, 60a/1, 61a/1, 63a/5, 63a/6, 63b/1, 64a/1, 64b/7, 65a/6, 65b/6, 66a/7, 69a/1, 69a/5, 87b/2, 91a/9, 96a/7, 97a/6, 98b/6, 106a/4, 107a/6, 107a/9, 107b/3, 108a/2, 109a/5, 111b/5, 114a/5, 117a/1, 117a/7, 118b/8, 122a/3, 127a/6, 127b/2, 131b/1,

131b/5, 137a/8, 143a/1, 153a/7, 157b/6, 158a/7, 167a/7, 182b/6, 186b/1, 190b/3

2. tekil kişi:

sen “sen” 20a/7, 22a/3, 22b/3, 22b/9, 36b/1, 38a/4, 40a/7, 40a/8, 60a/4, 60b/9, 63a/5, 64b/6, 98b/3, 9a/5, 100a/5, 114a/3, 122b/2, 122b/6,137b/4, 149b/9, 178b/4, 178b/6, 185b/1

sendin “senden” 19a/7, 19a/9, 19b/2, 19b/4, 22a/1, 22b/7, 22b/8, 24a/6, 48b/3, 48b/6, 49a/2, 97a/5

seni “seni” 19a/6 , 19b/8, 21b/9, 22a/6, 49a/1, 63b/2, 131b/2, 140a/7 , 145a/4, 145b/8, 158a/4

seniŋ “senin” 8b/4, 8b/7, 9a/1, 9a/3, 9a/4, 9a/7, 23a/1, 24a/2, 25a/8, 30b/9, 31a/4, 32b/5, 47b/6, 59b/8, 62a/9, 63b/3, 65a/1, 65a/9, 65b/8, 68b/7

3. tekil kişi:

ol “o” 104b/8, 84b/1, 98a/2, 63b/1, 60a/1, 97a/7, 114a/4, 114a/5, 125a/9, 153a/8, 167a/6, 190a/6,196a/5, 25a/2, 218b/1 ...

anı (**an*+*ı*) “onu” 16b/2, 34b/9, 36b/7, 37a/1, 43b/2, 46b/7, 47b/4, 49a/3, 49a/8, 50b/6, 77a/8, 78a/3, 7a/9, 89b/4, 8a/3, 103a/6, 116b/7, 119a/3, 122a/2, 148b/8, 149a/9, 149b/2, 154b/8, 168a/9, 169a/1, 185a/3, 214a/8 ...

anıŋ (*an**+*ıŋ*) “onun” 28b/5, 82a/9, 91b/2, 150b/3, 87b/3, *a.* 2a/2, 12a/3, 1b/4, 27a/2, 2a/5, 68a/9, 72a/9, 72b/9, 87b/5, 9b/9, 119b/9, 135a/2, 135a/9, 144b/3, 149a/8, 154b/8, 173a/7

aŋa (**an*+*ga*) “ona” 17a/6, 22b/9, 27b/1, 2b/4, 31b/7, 40a/7, 40a/8, 43a/3, 43a/4, 44b/6, 46a/6, 52b/7, 59a/6, 60a/9, 62b/4, 70a/1, 76a/4, 76a/9, 88a/5, 9a/8, 102a/1, 116b/9, 121a/4

anda (< **an*+*da*) 33a/3, 46a/3, 46a/5, 50b/9, 51b/4, 55b/4, 57a/8, 60a/8, 96b/5, 105b/3, 107a/5, 111a/2, 113a/5, 119a/8, 126a/5, 133a/4, 157a/7, 157b/8, 196a/7, 196b/4

andın (**an*+*dın*) 10a/1, 12a/1, 14a/8, 17a/2, 18b/7, 1b/3, 24b/4, 26b/1, 26b/5, 27a/7, 27b/7, 28b/2, 29b/1, 31a/9, 31b/9, 35a/9, 41b/2, 42b/7, 43a/4, 44b/4, 45b/2, 45b/3, 45b/5, 46a/8, 46b/4, 46b/6, 46b/9, 48b/7, 49a/6, 50b/5, 51b/4, 51b/8, 52a/9, 53b/4, 53b/6, 57b/4, 60b/1, 60b/2, 65b/4, 65b/7, 65b/8

ança (**an+ça*) “o kadar, o kadar çok” 27b/6, 31b/8, 60a/2, 61a/3, 95b/2, 103b/3, 166a/4, 207a/9

1. çoğul kişi:

biz “biz” 118a/4, 68a/1, 217a/7, 97b/3, 196b/5, 163b/3, 21a/6, 112b/1, 196b/9, 201a/5

bizdin “bizden” 112a/08, 112a/09, 160a/04

bizge “bize” 17b/1, 108b/2, 118a/6, 118b/1, 120a/8, 128a/2, 141b/6, 160a/5, 209b/6

biziŋ “bizim” 4b/6, 44a/6, 88a/1, 98a/3, 106b/4, 117a/4, 121b/3,, 127a/8, 127b/9, 159b/5, 163b/5, 167b/7, 171a/3, 196a/8, 204b/8, 209b/8

bizni “bizi” 108b/7

2. çoğul kişi:

siz “siz” 62b/1, 67a/5, 120a/9, 132b/6, 204b/4, 118b/5, 204b/2, 55b/9, 127a/7, 110b/3, 62b/4, 167a/6

sizde “sizde” 136b/7

sizge “size” 120a/9, 127b/3, 203a/5, 129b/2, 129b/3

siziŋ “sizin” 101a/6, 55b/7, 110b/2, 136b/1, 106b/3

sizler “sizler” 15a/8, 50b/3, 219a/7, 15b/7

sizlerdin “sizlerden” 185a/7, 166b/4

sizlerniŋ “sizin” 101a/2

3. çoğul kişi:

alar (*ol+lar*) “onlar” 43a/1, 58a/6, 72a/1, 74b/3, 75a/9, 112a/1, 112a/4, 133b/2, 136b/5,169b/4, 218a/6, 15b/2, 17b/1, 196a/3, 71a/4, 179a/2, 185a/9, 218b/8, 74a/5, 43a/2, 145a/5, 21a/8, 43b/6, 138b/3, 163b/1, 187a/4, 54a/5, 49b/2, 27a/5, 218b/5, 57a/1, 70a/7, 74b/5

alardın “onlardan” 18b/2, 85a/2, 191b/3, 57b/2, 71b/2, 217b/5, 56b/7, 118a/3, 124b/3, 212b/2, 215b/4, 137a/9, 196a/5, 67a/5, 124a/5, 53a/2, 198b/2, 111b/8 16b/4, 13b/8, 49b/6, 58a/9, 85b/1, 85b/8, 184b/9, 183a/9

alarġa “onlara” 102b/3, 71a/3, 71b/1, 185a/5, 60a/8, 12b/6, 80a/6, 71a/6, 133b/1, 13b/7, 15b/8, 73a/6, 44a/1, 69b/1, 112a/9, 134b/1, 163b/9, 70a/9, 180b/4, 133b/3, 22b/8, 42b/8, 129a/4, 130b/8, 196a/2, 128b/5

alarnı “onları” 191a/7, 208b/5, 127b/1, 80a/4, 81a/6, 58a/8, 111b/9, 207a/5, 155b/8, 81a/4, 73a/4, 21a/6, 72a/4, 86a/2

alarnıŋ “onların” 90b/1, 218b/9, 12b/3, 27b/2, 152a/6, 164b/1, 14a/2, 185a/4, 154a/8, 152a/4, 111b/7, 66b/5, 182b/7, 111a/9, 106a/7, 21b/9, 180b/8, 73a/3, 118b/5, 67a/1, 209b/4, 142b/6, 84b/7, 111b/3, 136b/4, 114a/9, 17b/3, 72a/6, 5a/1, 111a/4, 181a/8, 56a/4, 189a/5, 27a/6, 27a/7, 33b/4, 71a/3, 100b/9

b. İşaret Zamirleri

2. *bu* “bu” 104b/8, 57b/2, 22a/8, 68b/2, 104b/8, 122a/1, 8b/3, 119a/9, 116a/5, 210b/2, 68a/3, 97b/1, 66b/2, 57b/3

bu durur “budur” 56b/1

bu turur “budur” 166a/9

muŋa (ET *bu*+*n*+*ḳa*) “buna” 177b/2

munça (**bu*(*n*)+*ça*) “bunca, bu kadar” 129a/7, 200b/8, 74a/5

munda (< ET *bu*(*n*)+*ta*) burada, bunda 196a/6, 132b/6, 107b/2, 87a/8, 97a/5, 131a/6, 131a/8, 107a/6

mundaḳ (< ET (Uyg.) *muntaġ* < **bunı teg*) böyle, böylece 56a/2, 217a/6, 176a/3, 59b/5, 146a/2, 141b/5, 201a/1, 64a/8, 32b/4, 185b/6

mundaḳ turur “böyledir” 12a/1, 52a/3

mundın (< *mun*(*n*)+*dun*) bundan 107b/8, 168b/7, 47a/5, 34b/9, 207a/9, 192a/1, 39a/4

munı (< *bunı*) bunu 139a/9, 180b/8, 186a/6, 203a/5, 68b/1, 94a/4, 108b/4, 22a/9, 40b/7, 93a/9, 32b/7

c. Dönüşlülük Zamiri

öz “kendi” 99a/3 28a/7, 117a/5, 13a/9, 178b/9, 167b/1, 178b/6, 193b/5, 72b/2, 205a/8, 16b/4, 197a/1, 72a/4, 146b/1, 17a/1, 161a/2, 134b/6, 134b/4, 105a/8, 147a/8, 208b/3, 128a/3, 116a/9, 158a/6, 161a/7, 163b/4, 152b/3, 150a/5, 103a/3, 135b/9, 205b/4, 170b/8, 112a/4, 28a/6, 208b/6, 103b/6, 106b/6, 156b/1

özi “kendi, kendisi” 211b/5, 144a/8, 23b/4, 117a/9, 115b/9, 17a/5, 108a/1, 28b/1, 167a/8, 216b/3, 39b/5, 146b/3, 109b/8, 143b/1, 92a/8, 107a/7, 27a/3, 213b/5, 104a/6

özi turur “kendisidir” 18a/1, 35a/8

özidin “kendisinden” 144b/3, 93a/3, 99a/3, 43b/2

özige 49a/5, 49a/1, 195a/4, 61b/6, 69a/6, 144a/3, 120b/4, 11a/5, 36a/4, 36a/5, 36b/6

özin “kendisini” 49b/8, 90b/7, 48b/9, 48a/9, 5a/6, 88b/9

özini “kendisini” 121a/8

özlerin “kendilerini” 138b/5

özümde “kendimde” 7a/2

özümdin “kendimden” 166b/2

özüŋ “kendin” 87a/9,137b/5, 105a/8, 63b/9

özüŋe “(sen) kendine” 138a/7, 63b/2, 26a/9

özüŋge “(sen) kendine” 27b/3

özüŋni “(sen) kendini” 190b/9

özüŋnüŋ “(sen) kendinin” 63b/7

ç. Soru Zamirleri

ne “ne” *n.* 41b/6, 67a/4, 125b/7, 90a/5, 75b/3, 50b/9, 100b/7, 201a/8, 181a/5, 39a/8, 206a/8, 136a/3, 29b/9, 25a/9, 24b/1, 29b/8, 198b/7, 94b/4, 133a/8, 204a/8, 123b/6, 205a/5, 160b/9, 163a/8, 46a/2, 46a/1, 39a/1, 174b/8, 127b/8, 64a/1, 190a/3, 59b/7, 95a/5, 147b/7, 178a/2, 219b/8, 161b/4, 196a/6, 204a/2, 86b/9, 131a/6, 90a/2, 85b/3, 156a/7, 213b/5, 60a/9, 49b/6, 190a/5, 40a/1, 9a/6, 152a/1, 184a/7, 63b/1, 199a/1, 62a/9, 91b/1, 58a/8, 181a/2, 147b/7, 161b/2, 215a/3, 217a/6, 43b/7, 114a/8, 40b/6, 66a/6, 97b/1, 213a/7, 27a/1, 27a/1, 29a/8, 66b/2, 60b/8, 204b/5, 127a/7, 65b/9, 65a/8, 207a/3, 100a/5, 26a/4, 36b/3, 36b/4, 75a/7, 145b/4, 191b/4, 207a/6, 24a/2, 17a/8, 67a/9, 141a/916a/2, 69a/2, 115b/2, 140a/6, 62b/1, 132a/5, 8a/5, 9a/1, 22b/1, 35b/4, 36a/2, 36a/4, 36b/6, 37a/6, 39a/9, 53b/7, 55b/1, 8a/4, 8b/2, 9a/3, 9a/7, 133b/3, 134b/1, 162a/1, 173b/8, 196a/5, 206a/2, 100a/5, 60b/7, 206b/7, 131a/6, 68b/2, 64a/8, 89a/5, 208a/5, 58a/3, 38a/1 121b/2, 156a/5, 65a/5, 122b/3, 108b/9, 161a/6, 123a/5, 98b/4, 58a/3, 114a/3, 67b/9, 40b/5, 14a/8

ne-dür “nedir” 214b/9

kim “kimse, biri” 65b/5

kim durur “kimdir” 123b/3

kimge “kime” 132b/1, 6a/5, 180a/3, 75b/2, 26b/7, 160a/5, 73b/3, 23a/2

kimniŋ “kimin” 68a/3115b/9

d. Belirsizlik Zamirleri

barça “hepsi, bütünü” 64b/5, 149a/1, 110b/8, 148a/7, 172b/3, 18a/3, 171a/4, 160a/3, 12a/4, 116a/7, 88a/1, 150b/2, 62a/5, 62b/3, 132b/6, 92b/7, 69a/3, 58a/4, 217a/7, 104a/1, 30a/5, 38b/6, 178a/9, 183b/6, 70a/4, 157a/2, 157b/4, 141b/8, 147b/4, 85a/5, 44b/7, 138b/7, 43a/3, 72a/9, 147b/5, 56b/4, 198b/1, *b.* 27a/2, 2a/4, 35b/4, 35b/6, 36a/2, 37a/3, 38a/7, 39a/8, 39b/7, 45b/2, 55b/7, 71a/2, 71a/6, 87b/2, 144a/3, 166b/6, 172b/7, 174b/4, 174b/7, 175b/6, 182a/2, 185b/2, 189a/3, 192b/7, 201b/8, 204a/9, 207a/4, 216b/5, 221a/5

barçadın “herkesten” 58a/6

barçaġa “herkese” 73a/2, 176b/5, 169a/2

barçanı “herkesi, hepsini” 49b/3, 35a/9, 41b/8, 0085a/9, 175a/7

barçanıŋ “herkesin, hepinin” 146a/6, 90a/9, 35a/8

barçaŋıznı “hepinizi” 132b/8

barçası “hepsi” 65a/2, 38b/3, 209a/9

barçasıdın “hepsinden” 62b/9

barçasın “hepsini” 53b/7, 64b/9

barçasını “hepsini” 199a/3, 200a/7

barı “cümlesi, hepsi, bütünü” 138b/4, 122b/1, 71a/4, 38b/1, 5b/2, 117a/3, 151b/9

barıdın “hepsinden” 76a/9, 170a/1, 61a/9

barını “hepsini “127b/2

barınıŋ “hepsinin” 170a/2

barısı “hepsi” 39a/9

biri “biri, birisi” 98b/5, 183a/2, 25b/3, 208b/2, 68b/8, 105b/6, 40b/4, 58b/8, 125b/8,

183b/1, 183a/5, 93a/2, 75b/7, 183a/5, 98b/5, 102b/5, 121b/7, 13b/4, 93a/1, 75b/7, 93a/2, 57a/4, 19b/9, 2a/9, 45a/5, 105b/5, 121b/9, 183b/1, 185a/1, 203a/9, 204a/9, 208b/2, 56b/7, 118a/3, 124b/3, 212b/3, 215b/4, 115a/4, 212b/1, 23a/4, 202a/8, 189b/7, 122a/5, 13b/5

birige “birine” 121a/5, 65b/4, 136a/7

birini “birini” 121a/5, 73b/5, 73b/5, 39a/3, 135a/6, 218a/5

birinіŋ ““birinin” 68b/3, 92b/9, 101a/4, 101a/4, 125a/4

biriŋiz “biriniz” 217a/9

birisi “biri” 156a/5

ḳaysı “hangisi” 90b/3 129b/4 194b/9 171b/9 122a/2 116a/6 184a/2 156a/5 156a/6 133a/2

ḳaysılar “hangileri” 33a/7

ḳaysınıŋ “hangisinin” 105b/8

ḳaysısıġa “hangisine” 206a/8

her ḳaysı “her biri” 72b/2 208b/3 212b/1 217b/2

ḳaysı biri “hangisi” 122a/5

hēç ḳaysıġa “hiçbirine” 215b/2

hēç ḳaysısıġa “hiçbirine” 168a/8

kimerse “kimse” 14a/1 14a/6 14a/9 14b/2 28b/3 29a/6 38b/4 ...

kimerseni “kimseyi” 17b/5 64a/5

kimerseniŋ “kimsenin” 53a/4

her kimerse “her kimse” 12a/5 18a/4 20a/6 22b/8 33b/1 36b/5 40a/7 47b/1 56b/2 69b/3 75a/8 81a/4 98b/5 99a/3 9b/9 117b/6 143b/2 144a/2 148b/9 164b/8 168b/3 170b/7 195a/9

kimerseler “kimseler” 49b/5

her kimersedin “her kimseden” 31a/8

her kimersege “her kimseye” 13a/8

her kimerseni “her kimseyi” 42b/3 152b/1

her kimerseŋ “senin her kimsen” 34b/1

her kimseniŋ “her kimsenin” 164b/7 52a/7 103b/4 149a/6

hēç kimsege “hiç kimseye” 31b/2 39b/3

hēç kimserseni “hiç kimseyi” 23a/3 211b

hēç kimseniŋ “hiç kimsenin” 212b/6

özge “özge, başka” 43b/7 94b/1 94b/2 137a/6 40a/1 86b/2 173a/6 11b/8 12a/4 113a/3 176b/5 120a/1 54a/4 181a/8 97a/5 35b/1 186a/6 146b/2 146a/2 173a/4 197b/9 35a/4 44b/8 86b/3 202a/9 185a/2 164a/2 92b/4 105b/2 146b/3 209b/6 39a/4 24a/6

özgesini “başkasını” 63b/9

özgedin “başkadan” 145a/1

özgelerge “başkalara” 49b/6

özgeni “başkasını” 92a/8 150a/9 217b/6

özgeler “başkaları” 177b/7 179b/1 135b/3

nerse “şey, bir şey” 18b/7 20a/2 20a/4 22b/3 62b/8 106b/3 123b/8 135a/4 136b/8 152b/7 154a/4 157b/1 173a/4 181b/4 183a/4 183b/7 190b/9 197b/9 204a/9 ...

nersesi “şeyi” 66b/6

nerseni “şeyi” 77a/5 87a/7 97b/3 114a/3 138a/6 182a/9 191a/1 209b/9

nerseniŋ “şeyin” 136a/4

nersede “şeyde” 161a/6 125b/7

nersedin “şeyden” 38a/9 141b/8 189a/2 138a/7

nersege “şeye, bir şeye” 137b/1 98b/4 31a/6 98b/4 31a/9

nerseler “şeyler” 58a/3 121b/2 138a/8 138b/1 194b/6

nerselerge “şeylere” 191b/8

nerselerin “(onun) eşyalarını, şeylerini” 107a/5

nerselerni “şeyleri” 109b/2

2.3.4. Zarflar

1. Yer zarfları:

Metinde geçen kimi yer belirteçleri şunlardır:

içkeri “içeri” 142a/8

ilgeri “ileri, öne doğru” 59b/9 108b/4 118a/3 215b/5

narı “öte” 192a/2 159a/1

taş “dışarı” 85a/9

tış “dışarı”

taşḳarı “dışarı” 17b/3 17b/4 38a/5 50a/8 198b/3

utru “karşı, yan” 15a/5 153a/5

yaḳın “yakın” 153a/2 153b/7 159b/2 144b/7 37a/7 108a/6 222a/3

yıraḳ “uzak” 106b/8 118a/7 143a/3 167a/7 54b/5 183b/8 108b/6 26b/1 103b/4 33b/5 149b/5 138a/8 8b/5 8b/2 37a/7 112a/2 138b/1

üstide “üstünde” 150b/9 72b/3 93b/6 177b/9 175a/4 61b/6 15a/9 105a/1 60a/6 25b/6 26a/7 169a/2 153a/9 64a/4 175b/2 51b/1

2. Zaman Zarfları:

Metinde yer alan kimi zaman belirteçler şunlardır:

āḫir “sonunda” 158b/4 81b/2

bat “çabuk acele” 197b/8 199b/1

kündüz “gündüz” 39a/3 122b/8

burun “önce” 2a/8 87b/8, 195a/8

burunḳı “önceki” 95b/7

burunraḳ “daha önce” 76a/6

evvelḳı “ilk, birinci” 45b/9 7b/2 9b/8 54b/8 58b/6 46a/6 48a/5

emdi “şimdi” 91b/1 61b/8 111a/1 137b/4 147a/8 163a/3 190b/5 204b/7 205a/3 207a/5 207b/4

ėrte “yarın” 213b/7 213b/7 214a/1 36b/8 214b/3

kėç “geç” 131a/7 220a/7

kėçe “gece” 17a/5 126a/6 132a/4 47b/4 47b/5 47b/6 107a/2 119b/3 132a/1

soŋra “sonra” 76b/1 76b/6 77a/2 77b/2 77b/7 78a/1 78a/2 78a/6 78a/8 78b/5 78b/8 79a/1 79a/4 79a/5 79a/8 79b/180a/3 80a/9 80b/1 80b/3 80b/4 80b/7 80b/9 81b/3 81b/6 81b/9 ...

taŋla “sabah; sabahleyin” 21b/8 194b/9

yana “yine” 36a/6 39b/2 49b/7 51b/4 66a/5 67b/5 68b/1 93a/3 119b/9 120b/7 125b/4 131a/1 132a/1 132a/3 132b/2 134b/4 139b/7 142a/1 144a/9 145b/5 146a/1 148a/9 156a/7 162b/6

3. Azlık-çokluk Zarfları:

asru “pek, çok” 28a/4

köp “çok” 35b/5 77a/1 77a/5 79b/6 142b/2 145a/2 183b/7 218a/8

besī “pek çok” 81b/4 202a/8 80b/9 180b/6 77b/5 78b/3 211a/7

bisyār “fazla, çok” 61b/7 77b/8 78a/4 79a/2 79b/7 112b/2 117a/2 129a/8 154b/2 154b/8 180b/5 194a/6 205b/8 211a/2 215b/7 173b/7 140b/9

köprek “daha çoğu” 29a/2 31a/1 126a/5 52a/9 47a/5 157a/5 52b/9 98b/6 87a/5 87a/6 52a/5 46b/6 51b/2 34b/9, 31b/9 52a/8 207a/9

az “az” 153b/5 126a/3 140b/7 145a/1 191a/1 152b/5 35b/5

kem “az” 15b/5 93b/5 92b/5 77b/2 83b/9

4. Soru Zarfları:

neçe “kaç, ne kadar” 51a/3 132a/7 141a/6 ...

ḳaçan “ne zaman” 101a/9

ne üçün ““ 16a/2 69a/2 115b/2 140a/6 62b/1

neçe müddetḳa degünçe “ne zamana kadar” 159b/6

neçe vaḳtḳa degünçe “ne zamana kadar” 93b/1

neçük “nasıl” 135b/9 19a/7 27a/3 92a/8 150a/5 17a/8 125a/8 125a/8

2.3.5. Edatlar

1. Çekim edatları

a. İsmin yalın durumuyla kullanılan edatlar:

bile “ile” 47b/7 78b/2 148b/9 202a/2 219a/5

bilen “ile” 41b/8 21a/7 117a/4 9a/7 116b/3 213b/5 59a/4 15a/6 4b/4 188a/2 52b/1 3b/5 92b/2 18b/5 18b/1 5a/8 171a/8

birle “ile” 56a/8 160b/5 89a/9 89b/9 128a/3 222a/4 221a/1 6a/4 220b/9 220b/8 221a/2 4a/3 27b/9 92a/6

birlen “ile” 14a/4 72a/2 20a/2 92a/4 222a/6 6b/7 87b/6 123b/7 20a/6 72a/4 158a/7 124a/2 123a/2

çaġlıḳ “gibi, kadar” 186a/1

dek “gibi, kadar” 61a/2 95b/7 49a/1 48b/6 59a/8 216a/9 218b/5 70b/1 216b/1, 55b/9 127a/2

kėbi “gibi, kadar” 88b/2 220a/3

sarı “-e doğru” 133a/7 222a/3 141a/2 89a/2 35a/7 89a/1

teg “gibi” *ḳılġan teg13b*/1, *kepek teg* 121b/1, *rūze teg* 8b/5, *saḳḳālar teg* 214a/2, *siziŋ başlarıŋız teg* 55b/8, ṭāᶜat u ᶜadl teg 8a/6

üçün “için” *yarmaḳ üçün* 35a/6, *ol ḥācib ciheti üçün* 146a/1, *maḳṣūdı üçün* 161a/8, *pādişāhlıġ üçün* 191b/2, *revā ḳılmaġan üçün* 161a/6, *risālet üçün* 177b/4, *ḫaṭā ḳılġanıŋ üçün* 115b/4, *seyr maṣlaḥatı üçün* 59a/1, *ṭaᶜām keltürmek üçün* 56b/8, *taᶜẓīmi üçün* 207a/2, *ṭahāret üçün* 54a/2, *ḫayr üçün* 210a/2, *yėmek üçün* 154b/4

b. Yönelme durumuyla kullanılan edatlar:

degünçe “-e kadar” 194a/1 37b/8 24a/5 110b/6 214a/3 94a/2 81a/6 81a/4 114b/1 93b/1 131b/8 212a/9 29b/8 166b/8

utru “-e karşı” 153a/5 15a/5

yaraşa “-e uygun” 179b/3 186a/5 181b/2 23a/2 41b/6 129b/1

c. Ayrılma Durumuyla Kullanılan Edatlar:

artuḳ “fazla” 135a/8 31b/1 15b/2 13b/6 46b/9 218a/8 136b/5 186a/4 106a/3

burun “önce” 138b/4 152a/5 76a/9 168b/7 164b/6 187b/6

narı “öte” 192a/2 159a/1

özge “başka” 40a/1 86b/2 54a/4 97a/5 186a/6 173a/4 197b/9 35a/4 105b/2 209b/6 39a/4 24a/6

soŋra “sonra” 76b/1 76b/6 77a/2 77b/2 77b/7 78a/1 78a/2 78a/6 78a/8 78b/5 78b/8 79a/1 79a/4 79a/5 79a/8 79b/180a/3 80a/9 80b/1 80b/3 80b/4 80b/7 80b/9 81b/3 81b/6 81b/9 82a/2 82a/4 82a/8

d. İlgi Durumuyla Kullanılan Edatlar:

bile “ile” *anıŋ bile* 33b/2, 157b/5, 198a/9, 217a/3, *seniŋ bile* 102b/2

bilen “ile” *seniŋ bilen* 47b/6, 62a/8, 108a/3, 126b/6, *anıŋ bilen* 15a/6, 4b/4

üçün “için” *anıŋ üçün* 22a/6, 166b/3, 180b/9, *seniŋ üçün* 200b/8

2. Pekiştirme, Kuvvetlendirme Edatları:

taḳı “dahi, hem” 200a/2, *alar taḳı* 27a/5, *ḫayl u ḥaşem taḳı* 175a/4, *müsülmānlarġa taḳı* 36b/7, *ol taḳı* 47a/8, 78a/7, 79a/2, 80b/2, 173a/6, *pādişāh taḳı* 173a/5, *raᶜ*iyyeti *taḳı* 99b/8, *tevrītda taḳı* 28a/8, *daḫlları taḳı* 180b/5, *birevge taḳı* 36a/5

daġı “dahi, hem” 89b/3

oḳ “bizzat, tam, tam olarak” *özi oḳ* 216b/3, *öz tügi oḳ* 28a/6, *maŋa sen oḳ* 63a/6, *aṭ üstide oḳ* 60a/6, *anda oḳ* 105b/3, *yalġuz maŋa oḳ* 57a/2, *oşbu oḳ* 21a/9, *suġa oḳ* 217b/7, *anıŋ oḳ* 32b/3, *munda oḳ* 131a/8

muna “işte” 56b/2

erkin <ET(Uyg. KT) *erki* şüphe bildirir: *bu ne nerse erkin* “bu ne acaba” 121b/3, *ᶜadl u inṣāfları ḫod ne nevᶜ bolġan erkin* “(onların) adalet ve insafı nssıldı acaba” 114a/8, *ḫayāl ḳılduḳ kim kārvān tüşüp erkin* “kervan kondu (mu diye) zannetik” 108a/6

Soru Edatı *mu /mü*

160a/1, 115a/9, *riᶜāyet ḳılıp mu erdiler* 136b/3, *bolġay mu* 70a/1, *èşitmediŋ mü* 32a/9, *münādānı èşitmediŋ mü* 115a/9, *ṭalāḳ bèrdiŋ mü* 49b/3, *m.-dür-men* 194a/9

3. Edat Görevinde Kullanılanlar:

Kimi yer zarfları, çekim ekleri alarak edat görevinde kullanılırlar:

ald “ön, yan” *allıda* 22a/8 218a/5 53a/8 26b/3 58a/2 211a/8 125a/1, *allıġa* 94a/6, 110a/2, 143b/5, 59b/1, 153a/6, 167a/6

ara “arasında, ara(iyelik eki)-da/-a” *aramda* 204b/4, *aramızdın* 204b/8, *araŋda* 9a/7 *arasıda* 143a/7 120b/1 *arasında* 59a/5 40a/3 90a/7 60a/7 12b/3 77a/5 83a/7 14a/5

bāb “hakkında, ilgili” *ol bābda* 10a/2 152a/7 157a/4 205a/5 215b/6, *bābıda* 188a/1 13b/5 50b/6 211b/5, 119b/6 168b/1 79a/9 3b/7,

baş “karşı;-da; -e” *çeşme başıda* 97a/2, *ḳabrı başıda* 160b/4, *ol iş başıdın* 89b/3, *çeşme başıġa barıp* 96b/1

cihet “sebebli, için” *ol cihetdın* 27b/8, *ėkki cihetdin* 105b/5, *cihetdin* erdi 190a/7, *vezīr cihetidin* 178a/6, dād u ᶜadl *cihetidin* 116b/7

ḥaḳḳ “için, yararına, menfaatine, lehine, hakkında” 14a/3, 15a/1

ḥażret “kat, huzur, nezd” *ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā ḥażretide* 30b/4

iç “içine/içinde” *ot içide* 13a/1, *anıŋ içide* 100b/7, *içidin çıḳtı* 119a/7, *içidin yırladı* 195a/2, *içige* 139b/9

ḳaş “kat, nezd, yakın” *ḳaşıda* 201a/2, *ḳaşıġa* 200b/1, 87a/1 145a/7 209a/8 204b/3

orta “arasında, arasına” *ortaŋda-dur* 8b/5 102a/4 102a/9

orun “yerinde, yerine” *ornıda* 17a/5 19a/6 107b/9

taş “dışarısından” *köşkniŋ taşıdın* 62a/2

tegre “etraf” *tegreside* 1b/4, *tegremizde* 4b/6

üst “üst” *üstide* 150b/9 72b/3 93b/6 177b/9 175a/4 61b/6 15a/9

4.Cümle Başı Edatları:

Kimi Farsça ön edatlar veya ön edat görevinde kullanılan kelimeler metnimizde tespit edilmiştir:

be-cüz “dışında, -dan başka” *be-cüz yaḫşı at* 113a/2, *be-cüz yaḫşılıġ* 113a/7, *be-cüz ẕikr-i ḥaḳ* 212a/5

cüz “-dan başka, -ın dışında” *cüz ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā* 123b/4, *cüz peşīmānlıḳ* 92b/1

ġayr-ı “-dan başka, -ın dışında” *ġayr-ı ḥaḳ ẕikri* 51a/1

miṣl-i “gibi, -e benzer” *miṣl-i ᶜadl u dād* 123b/5, *miṣl-i cevāhir ü laᶜl ü yāḳūt ü dür ü mercān* 173b/7, *miṣl-i maẓlūmġa dād bėrmek* 134a/5

2.3.6. Fiil

2.3.6.1. Basit Fiil Çekimi

2.3.6.1.1. Her Kişi İçin Ayrı Ekler Alan Emir ve Gönüllülük Kipi

2.3.6.1.1.1. Emir Kipi

2. tekil kişi: *-ġıl/-gil, -ḳıl/-kil alġıl* “al” 3b/6 61a/5 94a/1 108b/2 124b/5, *asraġıl* “sakla” 172b/7 186b/2, *aygıl* “söyle” 22b/6 60b/4 68b/2 106b/6, *barġıl* “git” 66a/4 184b/6 190b/4 204a/6, *bolġıl* “ol” 21b/8 69a/1 138a/8 175b/9 196a/6 *ḳılġıl* “yap” 19b/6 20b/2 22b/8 23a/2 26a/2 27b/2 31a/1 31a/2 ..., *ḳoygıl* “koy, bırak” 145b/2, *olturġıl* “otur” 96b/2 192b/1, *salġıl* “bırak” 155a/8, *sınaġıl* “sına” 209a/2, *taşlaġıl* “bırak” 16a/8, *turġıl* “dur” 160a/2, *tutġıl* “tut” 191a/1, *urġıl* “vur” *28a/1*, *yėtkürġıl* “ulaştır” 22a/2, *yonġıl* “yont” 186b/2, *aytḳıl* “söyle” 59b/6 59b/9 74b/2 96a/1 119b/8 127b/2 158a/4 192b/1 200a/8 206b/5 217a/8, *ḳopḳıl* “ayağa kalk” 96a/9, *tutḳıl* “tut” 186b/3, *yatḳıl* “yat” 107a/7; *bėrgil* “ver” 19a/5 24a/4 26a/6 60a/2 61a/3 63b/1 64b/8 97a/6 108a/2 109a/6 111b/7 118a/9 122b/3 123a/1 182b/7 210a/2, *bilgil* “bil” 8a/4 9a/7 9b/9 18a/8 18b/6 26b/7 29a/4 29b/7 35b/4 38a/7 39a/7 41a/2 45b/7 46a/3 47a/7 52b/4 53b/5 57b/6 69a/8 71a/9 81a/3 85b/2 90a/4, *bitigil* “yaz” 184b/4 185b/1 186b/4, *eylegil* “eyle” 22b/9 123a/2, *keçürgil* “affet” 6b/9, *kelgil* “gel” 197b/9 198b/3, *keltürgil* “getir” 120b/4 190b/4 197b/8, *körgil* “gör” 122a/1, *sözlegil* “konuş” 177b/5, *tilegil* “çağır” 33a/6 165b/3, *yibergil* “gönder” 24b/4 106a/4 143a/1 199a/8 199b/1, *ėltkil* “götür, ilet” 22b/2, *içkil* “iç” 127a/1, *körsetkil* “göster” 96a/7, *tüzetkil* “düzelt” 7a/1

Eksiz emir:

ᶜarża ḳıl! “arzet!” 118b/9, *bar*! “git!” 126b/9 145a/9 198a/8, *bėr*! “ver!” 6b/9, *bil*! “bil!” 47b/8 90a/2 147b/1, *bol*! “ol!” 26b/1 175b/9 198a/6 213a/1, *buyur*! “buyur!” 66a/1, *evür*! “çevir!” 157b/7, *eyle*! “eyle!” 113a/6 170a/7, *ėt*! “et, yap!” 137b/5, *kel*! “gel!” 126b/3 199a/3, *kör*! “gör!” 36b/4 208a/4, *ḳıl*! “yap!” 6b/8 7a/2 17a/1 22b/2 23a/2 24a/2 25b/1 26a/9 101b/5 113b/8 118a/6 119a/3 122b/8 122b/9 138a/7, *ḳop*! “kalk!” 192a/9, *ḳorḳ*! “kork!” 129a/7, *ḳoy*! “bırak, koy!” 26a/8, *öçür*! “söndür!” 119b/7, *yat*! “yat!” 26a/7

Olumsuz şekil *-ma/-me* ile yapılır: *bolma* “olma” 34a/3 105a/4 144a/6, *ḳılma* “yapma” 6b/9 28a/4 31b/3 203a/2, *tutma* “tutma” 28a/5 145a/3, *umma* “umma”159a/4

-mağıl/-megil bolmağıl “olma” 27b/4, *ḳarġamağıl* “beddua etme” 110a/3, *ḳılmağıl* “yapma” 28a/1 129a/8 165b/4 169b/6 190a/1 191a/7, *bėrmegil* “verme” 137b/1 191a/1, *çekmegil* “çekme” 193a/5 220b/3, *dėmegil* “deme” 197b/2 198a/1, *ekmegil* “ekme” 220b/2

3. tekil kişi: *-sun/-sün*: *bolsun* “olsun” 117a/3 124b/5 125b/2 *çıḳsun* “çıksın” 62a/7, *ḳılsun* “yapsın” 196b/8, *olsun* “olsun” 221a/9 221b/1 221b/2 221b/3 221b/5 221b/6 221b/7 221b/8 222a/1 222a/2, *tanısun* “tanısın” 213a/7, *tursun* “dursun”164b/8, *bėrsün* “versin” 196b/8, *ėltsün* “götürsün” 66a/1, *kelsün* “gelsin” 23b/4

Olumsuz: *-masun*

bağlanmasun “bağlanmasın” 186b/8

Bununla birlikte Çağataycada *-dek* eki de Çağatayca emir eki olarak kullanılır. Eckmann, ekin genel olarak Nevâyî eserlerinde bulunduğunu belirtmiştir. *Dehname*’de de tespit edildiğini kaydetmiştir (Eckmann, 1966: 154). Eckmann *dek* olarak okumayı önerirken Köktekin Dehname üzerinde yaptığı çalışmada bu yapıyı *tik* olarak dar ünlüyle okumuştur: *biti**tik** imdi tārīẖini kātib İrür tārīẖi üçün żabṭı vācib* (Köktekin, 2013: 31;107) Alibek Rüstemi (Alibek Rustamov) bu şeklinde geniş ünlü ile değil, dar ünlülü okunması gerektiğini belirtir: *bardık* “gitsin”, *öptik* “öpsün” (Rustamiy, 2014: 100). Bu ekle ilgili Rüstemov şu notu düşmüştür:

“Son zamanlarda emir unsurunu da (benzerlik edatı olan) *dek/ teg* gibi okuma durumumu görüyoruz. Bu iki unsuru *dek/teg* (benzetme edatı) ve emir unsurunu ek demeye herhangi bir lengüistik esas yoktur. Bunlar edattır.” (Rustamiy, 2014: 100)

Yukarıdaki ifadeden görülüyor ki, Rüstemov bu unsuru edat olarak değerlendiriyor. Abdurahmanov ve Şükürov ise Nevâyî eserlerinden örnekler sunarak ekin okunuşunu dar ünlüyle göstermiştir. *sordık* “sorsun”, *aldık* “alsın.” Bu çalışmada Özbek dilinin Karluk ağızlarında *-dık* eki tespit edildiği belirtilmiştir (Abdurahmanov, Şukurov, 1973, 148).

Metnimizde bu ekin *dek* şekli ve bir örnekte de *tek* şekli görülür:

ḳop-tek “kopsun, kalksın” 30b/5, *al-dek* “alsın” 56b/3, *kel-dek* “gelsin” 206b/5, *kör-dek* “görsün” 56b/2

2. çoğul kişi {-(*X*)*ŋ*, -(*X*)*ŋız*}: *asıŋ* “asın”151a/3, *aytıŋ* “söyleyin” 62a/7 117a/7, *ḳılıŋ* “yapın” 22a/9 48a/7 130b/8 166b/5, *peydā ḳılıŋ* “bulun” 214b/1, *alıŋız* “alın” 186b/8 209b/7, *ḳılıŋız* “yapın” 187a/2, *biliŋ* “bilin” 206a/1, *keliŋ* “gelin” 113b/5 *boluŋ* “olun” 72b/8 101a/5 219a/7, *ḳoyuŋ* “koyun” 121a/1, *soruŋ* “sorun” 214b/9, *tutuŋ* “tutun” 62b/5, *ḳoyuŋuz* “bırakınız” 30b/7, *körüŋ* “bakın, görün” 26a/3 57b/1, *ötüŋ* “geçin” 16a/5, *körüŋüz* “bakınız” 187b/6

Olumsuz şekli: *-maŋız*:

barmaŋız “gitmeyiniz” 197a/7, *ḳatılmaŋız* “katılmayın” 31b/7

3. çoğul kişi: *-sunlar/-sünler: ayırsunlar* 130b/7, *ḳılsunlar* 120b/5 206a/2, *ḳoysunlar* 133a/5, *saḳlasunlar* 204a/2, *ursunlar* 203b/6, *bėrsünler* 193b/9 203b/8 204a/2, *ėltsünler* 155a/3

olumsuz şekli: *-masunlar/-mesünler*

ḳılmasunlar 115a/3, *bėrmesünler* 115a/3, *sökmesünler* 74b/2

2.3.6.1.1.2. Gönüllülük Kipi

1. tekil kişi: *-y -ay/-ey, -yın-ayın/-eyin, -eyim*

tevbe ḳılay “tövbe edeyim” 64b/8 *ʿöẕr tiley* “özür dileyeyim” 64b/8, *alay* “alayım” 60b/9 182b/8, *baray* “gideyim” 18a/7, *bolay* “olayım” 18a/7 182b/7, *buyuray* “buyurayım” 203b/5, *ḳılay* “yapayım” 64b/8 65a/8 198a/6 203b/8, *asturayın* “astırayım” 105b/3, *bėrey* “vereyim” 126b/4, *körey* “göreyim” 29b/4, *ögretey* “öğreteyim” 33a/6, *üleşey* “paylaşayım” 65a/1, *yiberey* “göndereyim” 117a/2 *barayın* “gideyim” 109a/6 126b/6, *fermānlayın* “ferman edeyim” 130b/6 *bolayın* “olayım” 61a/4, *ḳılayın* “edeyim” 60a/3 154a/9 198a/9 203b/2 215a/1, *ḳoyayın* “bırakayım, koyayım” 204a/7, *talatayın* “talan ettireyim” 105b/4, *tapayın* “bulayım” 105b/1, *bėreyin* “vereyim” 69a/2 132a/5, *kezeyin* “gezeyim” 108a/3

Olumsuz şekil *-mayın/-meyin*: Metinde örneği yoktur.

1. çoğul kişi -(*a*)*lıŋ/*-(*e*)*liŋ* : *aytalıŋ* “söyleyelim” 216a/7, *baralıŋ* “gidelim” 198b/4, *ḳılalıŋ* “yapalım” 113b/5 147a/9 197a/8 *köreliŋ* “görelim”196a/6

2.3.6.1.2. Zaman eki +iyelik kökenli kişi ekleriyle kurulan fiil çekimleri

2.3.6.1.2.1. Görülen Geçmiş Zaman (I)

1. tekil şahıs {*-dım, -dim, dum, -düm*}: *aldım* "aldım" 160b/5, *bağışladım* "bağışladım" 192b/4, *bardım* "gittim" 160b/8 195b/8 196a/2 198b/1, *başladım* "başladım" 166b/3, *ḳıldım* "yaptım, ettim" 24a/9 30b/7 32b/5 107b/9 108a/1 115b/3 116a/5 133b/1 151a/5 155b/2 168b/3 196a/3 198a/2 *bėrdim* "verdim" 133b/2 168a/5, *bildim* "bildim" 127b/2 154a/4, *dėdim* "dedim" 196a/5, *erdim* "idim" 18a/7 25b/1 32b/1 63a/5 66a/7 66b/2 95a/9 96a/4 97a/5 98b/7 140a/6 153b/2 155b/3 194a/4 194b/2 196a/5 200a/4 206a/8 206b/8 207a/1, *eyledim* "eyledim" 7a/6, *keldim* "geldim" 196a/4 196b/2, *tiledim* "istedim, sordum" 168a/3, *tirildim* "dirildim" 206b/9 *boldum* "oldum" 163b/2 198a/3, *olturdum* "oturdum" 153b/8, *tuġdum* "doğdum" 88a/7, *turdum* "durdum" 196a/7, *keltürdüm* "getirdim" 98a/6 180b/9 207b/7, *kördüm* "gördüm" 25b/4 140a/7 163a/3 190b/3 196b/3

Olumsuz: *-madım*/*-medim*: *ḳılmadım* "yapmadım" 111b/9 168a/8, *oltḳuzmadım* "oturtmadım" 168a/7, *tapmadım* "bulmadım" 111b/9, *bilmedim* "bilmedim" 116a/6, *körmedim* "görmedim" 97a/7 111b/8

2. tekil kişi: {*-dıŋ/-diŋ/-duŋ/-düŋ*}: *aldıŋ* "aldın"140b/3, *bardıŋ* "gittin" 196b/5, *ḳaldıŋ* "kaldın" 63a/8 141b/1, *ḳıldıŋ* "yaptın, ettin" 32b/5 45b/6 63a/4 63b/8 115b/3 133b/1 140a/7, *saḳladıŋ* "sakladın" 63b/7, *yamanladıŋ* "şikayet ettin" 190a/37 *ber-bād bėre yazdıŋ* "mahvetmene az kaldı" 163a/9 *bėrdiŋ* "verdin" 49b/3 87b/2, *bildiŋ* "bildin" 190b/6, *erdiŋ* "idin" 65a/4 140b/1, *köterdiŋ* "götürdün, kaldırdın" 109a/7, *ögrendiŋ* "öğrendin" 158a/5, *yiberdiŋ* "gönderdin" 35a/7, *bolduŋ* "oldun" 63a/6 207b/3 *erdüŋ* "idin" 199a/4

Olumsuz Soru Şekli: *-mediŋ mü*:

ėşitmediŋ mü "duymadın mı?" 32a/9 115a/9

3. Tekil kişi: *-dı/-di/-tı/-ti*:

açturdı "açtırdı" 106a/9, *aldı* "aldı" 56b/9, *aldurdı* "aldırdı" 131b/9, *asturdı* "astırdı" 131b/9, *aydı* "söyledi " 98a/3, *bardı* "gitti" 19a/2, *başladı* "başladı", *boldı* "oldu" 4a/5, *buyurdı* "buyurdu" 44b/6, *buzdı* "bozdu" 79b/8, *ḳılındı* "edildi" 188a/2, *ḳoldı* "sordu" 110a/3, *keldi* "geldi" 12b/2, *oġrıladı* "çaldı" 197a/5 197b/1, *sordı* "sordu" 33a/7 38b/9 66a/6, *tapşurdı* "teslim etti" 206a/4, *uyḳuladı* "uyudu" 95b/6, *yaġdı* "yağdı" 119a/6, *yırladı* "şarkı söyledi" 195a/2, *açtı* "açtı" 21b/3 *astı* "astı" 135b/3, *ayttı* "dedi" 10a/6, *baḳtı* "baktı" 65b/4 65b/6 121b/1, *çıḳtı* "çıktı" 22b/4, *ḳattı* "kattı" 109b/7, *taptı* "buldu" 5b/9 77a/4, *tuttı* "tuttu" 25a/1 *uruştı* "savaştı" 77a/1, *uşattı* "kırdı" 32b/4,

uzattı “uzattı” 68a/2 94a/6, *yarattı* “yarattı” 41a/3 63b/3, *yattı* “yattı” 154a/2, *yoluḳtı* “rast geldi” 93b/3 126a/7

Olumsuz: *-madı/-medi*: *almadı* “almadı” 131b/4 195a/4 197a/6, *bolmadı* “olmadı” 43b/7 141b/4 207b/9, *çıḳmadı* “çıkmadı”141b/2, *ḳalmadı* “kalmadı” 65a/3, *ḳılmadı* “yapmadı, etmedi” 4a/9 160b/7, *tapmadı* “bulmadı” 154b/4 *bėrmedi* “vermedi” 32a/9 59b/3, *bilmedi* “bilmedi” 167b/6, *bitimedi* “yazmadı” 184b/4, *dėmedi* “demedi” 154a/4 195a/3, *kelmedi* “gelmedi” 67a/2 97a/6 204b/7, *keltürmedi* “getirmedi” 131b/3, *körünmedi* “görünmedi “163a/5, *yėtmedi* “yetmedi” 84b/9, *dėmedi* “demedi” 34b/7

1. Çoğul Kişi: *-duḳ/-dük/-tük*: *barduḳ* “gittik” 108a/6 198b/6, *bolduḳ* “olduk” 167b/9 218a/1, *çıḳduḳ* “çıktık” 108a/4, *ḳılduḳ* “yaptık”15b/6, *ayttuḳ* “söyledik” 196b/7, *bėrdük* “verdik” 201a/6, *erdük* “idik” 163b/4 168b/8, *kezdük* “gezdik” 91a/7, *yiberdük* “gönderdik” 197a/1

Olumsuz: *tapmaduḳ* “bulmadık” 91a/7

2. Çoğul Kişi: {*-DIŋIz*}: *ḳıldıŋız* “yaptınız” 15b/2 15b/5 204b/1, *bėrdiŋiz* “verdiniz”132b/7, *bitidiŋiz* “yazdınız” 187b/4, *dėdiŋiz* “dediniz” 118b/5 204b/2, *erdiŋiz* “idiniz” 15a/9 50b/4 50b/5

3. Çoğul Kişi: *dılar/-diler/-tılar/-tiler*: *aldılar* “aldılar” 209b/7, *ayrıldılar* “ayrıldılar” 154a/1, *bardılar* “gittiler”195a/6, *boldılar* “oldular” 62b/7, *çarladılar* “çağırdılar” 194b/6, *çıḳardılar* “çıkardılar” 163b/7, *ḥayrān boldılar* “şaşırdılar” 218b/8, *ḳaldılar* “kaldılar” 205a/7, *ḳıldılar* “yaptılar” 21a/8, *ḳoydılar* “koydular” 214b/2, *saḳladılar* “sakladılar” 55a/5, *sındurdılar* “kırdılar” 119a/7, *sordılar* “sordular” 122a/5, *tapşurdılar* “teslim ettiler” 219a/6, *yıġladılar* “ağladılar” 56b/4 *bėrdiler* “verdiler” 53b/3, *ediler* “idiler” 110a/8, *erdiler* “idiler” 15b/4, *keltürdiler* “getirdiler” 155a/1, *kördiler* “gördüler” 208b/5, *körgüzdiler* “gösterdiler” 216b/6, *ögrendiler* “öğrendiler” 209b/3, *öldiler* “öldüler” 49b/3, *öldürdiler* “öldürdüler” 57a/6, *yėdiler* “yediler” 57a/7, *astılar* “astılar” 154b/5, *ḳorḳtılar* “korktular” 62a/6 200b/5, *yıġlaştılar* “ağlaştılar” 198b/2, *yoluḳtılar* “karşılaştılar” 56b/6, *ėşittiler* “duydular” 62b/6 205a/7, *kestiler* “kestiler” 94b/2, *yėttiler* “yettiler” 20b/9 101b/3

Olumsuz: *-madılar/-mediler*: *almadılar* “almadılar” 133b/3 167a/5, *körmediler* “görmediler” 208a/6

2.3.6.1.2.2. Dilek-Şart Kipi

1. Tekil Kişi: -*sam*/-*sem*:

bolsam “olsam” 157b/7, *ḳılsam* “yapsam” 34a/2 83b/9 114a/5 123a/9 123b/1 168b/2 192a/1, *ḳoysam* “bıraksam” 131b/2, *ursam* “dövsem” 145b/9 *dėsem* “desem” 93b/5, *ölsem* “ölsem” 129b/2

Olumsuz: -*masam*: *salmasam* “koymasam, salmasam” 140a/9, *kelmesem* “gelmesem” 18a/6

2. Tekil Kişi:-*saŋ*/-*seŋ*:

bolsaŋ “olsan” 9a/5, *ḳılsaŋ* “yapsan, etsen” 48b/5 96a/9, *peydā ḳılsaŋ* “bulsan” 216a/9, *tapsaŋ* “bulsan” 113b/7 *bėrseŋ* “versen” 124b/1, *dėseŋ* “desen” 60b/9 203b/8, *eyleseŋ* “eylesen” 47b/5, *körseŋ* “görsen” 207a/6, *tökseŋ* “döksen” 217a/7

Olumsuz -*masaŋ*: *ḳılmasaŋ* “yapmasan” 20a/9 47b/4, *tapmasaŋ* “bulmasan” 212b/9

3. Tekil Kişi: -*sa* /-*se*:

ḳopsa “kopsa, yükselse” 36b/8, *oḳusa* “okusa” 75a/9 168b/3, *olsa* “olsa” 104b/8, *tapsa* “bulsa” 27b/6, *tartsa* “çekse” 11a/5, *unutsa* “unutsa” 46b/2, *yansa* “dönse” 103a/4, *yıġsa* “toplasa” 46b/8 *bėrse* “verse” 11a/9 117b/7, *bilse* “bilse” 10a/1, *dėse* “söylese” 29b/4, *ekse* “ekse” 201b/9, *eylese* “eylese” 175a/2, *ėtse* “yapsa” 174b/8, *içse* “içse” 128a/3 128a/4, *istese* “istese” 175a/1, *kirse* “girse” 41a/8 143b/4, *körse* “görse” 36a/6 126a/8, *öçse* “sönse” 109b/8, *öldürse* “öldürse” 20a/7, *öltürse* “öldürse” 179a/6, *ötkerse* “geçirse” 126a/3 126a/4, *ötse* “geçse” 133b/8, *yėse* “yese” 16b/7, *yėtse* “yetse” 16b/3 220a/7, *yitse* “kaybolsa” 132a/5

Olumsuz -*masa*/-*mese*: *almasa* “almasa” 216b/2, *barmasa* “gitmese” 194a/3, *bolmasa* “olmasa” 35a/3 36b/9 99a/7, *çıḳmasa* “çıkmasa” 134b/9, *ḳılmasa* “yapmasa” 13b/1 69b/5 96a/2 197b/8, *yanmasa* “dönmese” 9b/1 *kėŋeşmese* “danışmasa” 170b/9, *körmese* “görmese” 36a/4 135a/3

1. Çoğul Kişi: -*saḳ*/-*sek*:

alsaḳ “alsak” 160a/4, *aytsaḳ* “söylesek”114a/1, *dėsek* “desek” 110b/1

Olumsuz: -*masaḳ*:

ḳılmasaḳ “etmesek, yapmasak” 114a/2

2. Çoğul Kişi Eki: -*saŋız*/-*seŋiz*:

ḳılsaŋız “yapsanız” 127b/4, *bilseŋiz* “bilseniz” 60a/9, *kelseŋiz* “gelseniz” 217b/1

Olumsuz: *-meseŋiz*:

bėrmeseŋiz “vermeseniz” 132b/7

3. Çoğul Eki: *-salar/-seler*: *aytsalar* 162a/2, *bolsalar* “olsalar “54b/6 174b/2, *ḳılsalar* “yapsalar” 42b/4, *yatsalar* “yatsalar” 107a/5 122b/6, *yıġılsalar* “toplansalar” 35b/7 *içseler* “içseler” 52b/9, *kelseler* “gelseler” 54b/1 156a/4, *körseler* “görseler” 100a/4 128b/5, *öltürseler* “öldürseler” 216a/4, *yiberseler* “gönderseler” 58a/8

Olumsuz *-masalar*: *almasalar* “almasalar” 128b/6, *ḳılmasalar* “etmeseler, yapmasalar” 71a/4

2.3.6.1.3. Zaman Eki+Kişi Zamirleri ile Kurulan Fiil Çekimi

2.3.6.1.3.1. Gelecek Zaman

1. Tekil Kişi: *-ġay/-gey/-ḳay/-key-men*:

barġay-men “gideceğim” 34a/2 131a/9, *bolġay-men* “olacağım” 66a/2 114a/6 137a/9 191b/9, *ḳılġay-men* “yapacağım” 17a/2 107b/7 213b/6, *olturġay-men* “oturacağım” 192b/3 *muratḳay-men* “devireceğim, yıkacağım” 204b/7 *ėtkey-men* “ileteceğim, götüreceğim” 107b/6, *körsetkey-men* “göstereceğim” 55b/2 *bilgey-men* “bileceğim” 91a/9, *dėgey-men* “diyeceğim” 59b/8, *yibergey-men* “göndereceğim” 207b/4

olumsuz: *-maġay-men/-megey-men*: *aymaġay-men* “söylemeyeceğim” 16a/1, *ḳılmaġay-men* “yapmayacağım” 150b/1, *ėşitmegey-men* “duymayacağım” 23b/1

2. Tekil Kişi:*-ġay/-gey/-ḳay/-key-sen*:

alġay-sen “alacaksın” 61a/2 66a/9, *bolġay-sen* “olacaksın” 22b/3 33b/5 , *buyurġay-sen* “buyuracaksın” 102b/4, *ḳılġay-sen* “yapacaksın” 9a/2 9a/5, *tapḳay-sen* “bulacaksın” 113b/6 123a/1, *tutḳay-sen* “tutacaksın” 9a/6 63a/5, *yatḳay-sen* “yatacaksın” 122b/6, *bėrgey-sen* “vereceksin” 20a/4, *bilgey-sen* “bileceksin” 102a/7, *körgey-sen* “göreceksin” 60a/4, *öldürgey-sen* “öldüreceksin” 20a/9, *yėgey-sen* “yiyeceksin” 126b/4 *yėtkey-sen* “yeteceksin”105a/8 178b/4

Olumsuz: *-maġay-sen*:

aytmaġay-sen “söylemeyeceksin” 132b/1, *bolmaġay-sen* “olmayacaksın” 28a/2 188a/8 190a/7, *ḳamçılamaġay-sen* “kırbaçlamayacaksın” 23a/3, *ḳılmaġay-sen*

“yapmayacaksın” 105a/9 137b/6 146a/3 192a/2, *ḳoşmaġay-sen* “eklemeyeceksin” 192a/4, *tutmaġay-sen* “tutmayacaksın” 166a/3, *uymaġay-sen* “tutmayacaksın” 33b/4

3. Tekil Kişi: *-ġay/-gey/, -ḳay/-key*:

ḳılınġay “yapılacak” 8b/8, *ḳoyġay* “koyacak, bırakacak” 40a/2, *olġay* “olacak” 142b/2 142b/3, *saḳlaġay* “saklayacak” 143b/5 176b/6, *savuġay* “soğuyacak” 70a/5, *sorġay* “soracak” 168a/9, *tapşurġay* “teslim edecek, verecek” 13a/6, *urġay* “vuracak, dövecek” 135b/7 185b/5, *uyuḫlaġay* “uyuyacak” 18a/5, *yarġay* “yaracak” 185b/5, *yaşurġay* “gizleyecek” 49b/9, *satḳay* “satacak” 28b/4, *tapḳay* “bulacak” 10a/1, *tutḳay* “tutacak” 14a/9 18b/2, *unutḳay* “unutacak” 166a/1, *yatḳay* “yatacak” 146b/3, *yoluḳḳay* “karşılaşacak” 10a/3 *bėrgey* “verecek” 40b/6 41b/1 143a/7 147b/7, *bilgey* “bilecek “ 51a/4 75a/9 147a/8 175a/8, *bitigey* “yazacak” 184b/1 185a/8, *dėgey* “diyecek” 173a/8, *eylegey* “eyleyecek” 7a/9 29a/8 49a/7 53b/8, *kelgey* “gelecek” 32a/2, *keltürgey* “getirecek” 53a/8 141a/8, *keygey* “giyecek” 50a/4, *körgey* “görecek” 26b/4 52a/1, *körgüzgey* “gösterecek” 40b/1 113a/1, *köydürgey* “yakacak” 53a/9 121a/8, *öltürgey* “öltürecek” 127b/5, *pişürgey* “pişirecek” 174a/2, *süpürgey* “süpürecek” 213b/8, *tirgüzgey* “diriltecek” 41a/9, *yėgey* “yiyecek” 94a/7, *kėtkey* “gidecek” 141b/9, *körsetkey* “gösterecek” 49a/1 164a/1, *ögretkey* “öğretecek” 14a/7, ötkey “geçecek” 2a/2 42a/3, *yėtkey* “yetecek” 29b/3 38a/3

Olumsuz: *-maġay/-megey*:

ḳorḳmaġay “korkmayacak” 176b/4, *olturmaġay* “oturmayacak” 188b/9, *yaşurmaġay* “gizlemeyecek” 172a/7, *bėrmegey* “vermeyecek” 14b/1 121b/9 , *ėşitmegey* “duymayacak” 172a/5 177a/6, *kelmegey* “gelmeyecek” 132b/4, *kėtmegey* “gitmeyecek” 53a/2, *körmegey* “görmeyecek” 36a/5 92a/8, *söylemegey* “söylmeyecek” 144a/1, *sözlemegey* “söylmeyecek” 177a/3

1. Çoğul Kişi:*-ġay/-gey/-biz*:

alġay-biz “alacağız” 210a/1, *keygey-biz* “giyeceğiz” 120b/1, *körgey-biz* “göreceğiz” 21a/7

2. Çoğul Kişi: *-ġay/-gey/ -siz*:

ḳılġay-siz “yapacaksınız, edeceksiniz” 187b/7 188a/1, *bilgey*-siz “bileceksiniz” 75a/7 205a/3, *ötkergey-siz* “geçireceksiniz”127b/8

Olumsuz: *-maġay/-megey/-siz*

bolmaġay-siz “olmayacaksınız” 54a/4 *bitimegey-siz* “yazmayacaksınız” 187b/9, *yibermegey*-siz “göndermeyeceksiniz” 186b/9

3.Çoğul Kişi:-*ġaylar*/-*ḳaylar*/-*keyler*/-*geyler*

olturġaylar “oturtacaklar” 54a/8, *oyġatġaylar* “uyandıracaklar” 146b/8, *saklaġaylar* “saklayacaklar” 174a/4, *sorġaylar* “soracaklar” 28b/3 41b/3 42a/7, *yād ḳılġaylar* “hatırlayacaklar” 220b/6, *yonġaylar* “yontacaklar” 185b/6, *aytḳaylar* “söyleyecekler” 15b/2 15b/6 43a/3 50a/9 50b/2, *olturtḳaylar* “oturtacaklar” 21b/9, *tapḳaylar* “bulacaklar” 54b/1 159a/9 181b/8, *tutḳaylar* “tutacaklar” 43a/1 148b/8 149a/9 149b/3, *körsetkeyler* “gösterecekler” 44a/2, *yėtkeyler* “yetecekler” 29a/4 *sevgeyler* “sevecekler” 73a/5, *sözlegeyler* “konuşacaklar” 177b/9, *tirgüzgeyler* “diriltecekler” 41b/5, *yėgeyler* “yiyecekler” 54b/8 57a/1, *yėtkürgeyler* “ulaştıracaklar” 208a/7, *yibergeyler* “gönderecekler” 42b/3

Olumsuz -*maġaylar*/-*megeyler*

aġrımaġaylar “gücenmeyecekler” 174b/3, *almaġaylar* “almayacaklar” 35b/9 36a/1

ėltmegeyler “götürmeyecekler, iletmeyecekler” 33a/3, *körmegeyler* “görmeyecekler” 71a/2

2.3.6.1.3.2. Geniş Zaman

a. Geniş Zaman I

1. Tekil Kişi: (-*A*/-*Ur*)-*men*:

dārġa asar-men “asarım” 107a/1, *ḳopar-men* “kalkarım” 45a/3, *ḳorḳar-men* “korkarım” 168a/9, *satar-men* “satarım” 93a/9 93b/5, *içer-men* “içerim” 132a/9, *sever-men* “severim” 87a/6 114a/4 114a/6, *alur-men* “alırım” 96a/9, *ḳılur-men* “yaparım” 203a/8, *bėrür-men* “veririm” 32a/5, *ėltür-men* “götürürüm” 33b/7, *yiberür-men* “gönderirim” 203b/1, *oynar-men* “oynarım” 33b/2, *tiler-men* “dilerim” 59b/7, *yėr-men* “yerim” 24b/6

Olumsuz -*mas*/-*mes*-*men*:

almas-men “almam” 126b/5 199b/5, *bolmas-men* “olmam” 64b/3, *ḳılmas-men* “yapmam, etmem” 123a/7, *ḳopmas-men* “kalkmam” 192b/4, *ḳorḳmas-men* “korkmam” 64b/3, *satmas-men* “satmam” 192b/7, *bėrmes-men* “vermem” 123b/1, *eylemes-men* “eylemem” 123a/8, *yėmes-men* “yemem” 153a/8

2. Tekil Kişi (*-A*/*-Ur*)-*sen*:

tutar-sen “tutarsın” 59b/6, *ėlter-sen* “iletirsin”65a/5, *sever-sen* “seversin” 87a/7 114a/3, *ayrılur-sen* “ayrılırsın” 63a/1, *aytur-sen* “söylersin” 22a/5, *bolur-sen* “olursun” 23a/4 105a/7 191a/6, *bėrür-sen* “verirsin” 22b/3, *bilür-sen* “bilirsin” 61a/1 100b/8, *dėr-sen* “dersin” 201a/1, *yėr-sen* “yersin” 24b/4

Olumsuz *-mas* /*-mes-sen*:

almas-sen “almazsın” 47b/4 96a/8 190b/6, *tanımas-sen* “tanımazsın” 59b/5, *bilmes-sen* “bilmezsin” 97b/4, *sevmes-sen* “sevmezsin” 87a/8, öt-er 46a/7 128a/1

-maz-men şekli de metinde geçmektedir:

almaz-men “almam” 115b/4, *satmaz-men* “satmam” 93b/5

3. Tekil Kişi: -(*A*)/-(*U*)-*r*:

aytur “söyler” 12b/1, *çıḳar* “çıkar” 23b/5, *ḳorḳar* “korkar” 142a/7, *ḳoyar* “koyar” 62b/8, *satar* “satar” 93b/2 93b/4 194a/9, *sorar* “sorar” 16b/4 19a/7, *tapar* “bulur” 33a/1 58a/9, *tutar* “tutar” 144a/8 188a/5 193a/2 220a/9, *uçar* “uçar” 6a/6, *yaġar* “yağar”178b/2, yapar “kapatır” 201b/8, *körsetür* “gösterir” 48b/1 112a/5, *körünür* “görünür” 48b/6 52b/4, *köterür* “götürür” 109a/8, *yėtilür* “yetişir” 179a/8, *yėtkürür* “ulaştırır” 203a/7, *yėtküzür* “ulaştırır” 210b/6, *yiberür* “gönderir” 161b/8, *töker* “döker” 50b/4, *tözer* “dayanır, sabreder” 74a/2, *olturur* “oturur” 110a/1, *sorulur* “sorulur” 9b/7, *yatur* “yatar” 144a/9 146b/2, *dėr* “der” 110a/8 113a/9 130a/5 202a/5, *eyler* “eyler” 73b/6, *ister* “ister” 19b/1

Olumsuz *-mas*/*-mes*:

almas “almaz” 43b/3, *aytmas* “söylemez” 201a/9, *bolmas* “olmaz” 17b/2, *ḳalmas* “kalmaz” 113a/3 113a/7, *ḳılmas* “yapmaz, etmez” 4a/1 20b/4, *oḫşamas* “benzemez” 26b/8, *tanımas* “tanımaz” 16b/3, *tapılmas* “bulunmaz” 91b/5, *tapmas* “bulmaz” 26b/9 171b/7, *tutmas* “tutmaz “ 143a/6 *içmes* “içmez” 140b/1, *kelmes* “gelmez” 49b/2 69a/9, *körmes* “görmez” 211b/5, *ölmes* “ölmez” 52b/3, *ötkermes* “geçirmez” 155b/3, *sözlemes* “söylemez” 177a/3, *tözmes* “dayanmaz, tahammül etmez” 74a/2, *yėtmes* “yetmez, ulaşmaz” 180b/4

Metinde *-maz*/*-mez* eki de tespit edilmiştir:

ḳalmaz “kalmaz” 98a/8, *sıġmaz* “sığmaz “ 48a/2 48a/3 49b/2, *tutmaz* “tutmaz” 27a/3, *ermez* “değil” 12a/9 130a/6 145a/6 152a/1, *kelmez* “gelmez” 190b/7, *teprenmez* “hareket etmez” 48b/2

1. Çoğul Kişi: (-(*e)*/-(*U)-r-biz*:

körer-biz “görürüz” 67b/1 108a/7 *bilür-biz* “biliriz” 97b/3, *alur-biz* “alırız” 114a/1, *bolur-biz* “oluruz” 114a/2, *ḳılur-biz* “yaparız” 48a/5 67b/4, *uyalur-biz* “çekiniriz” 114a/1

Olumsuz: *-mas-biz*:

almas-biz “almayız” 201a/6, *unutmas-biz* “unutmayız” 67b/2

2. Çoğul Kişi: -(*ü)-r-siz*:

yėr-siz “yersiniz” 67b/5, *bilür-siz* “bilirsiniz” 204b/4, *ötkerür-siz* “geçirirsiniz” 127a/8

Olumsuz *-mas*/*-siz*:

almas-siz “almazsınız” 67a/6, *yıġmas-siz* “toplamazsınız” 67a/5

3. Çoğul Kişi: *-arlar*/*-erler*/*-urlar*/*-ürler*/*-rlar*/*-rler*:

alurlar “alırlar” 99b/1, *barurlar* “giderler” 92b/4, *bolurlar* “olurlar” 45a/4 53a/1 70a/8, *rivāyet ḳılurlar* “anlatırlar” 30b/2, *erürler* “olurlar” 71b/5, *ėltürler* “götürürler” 105b/7, *kelürler* “gelirler” 45a/5, *öltürürler* “öldürürler” 27b/8, *ḳarġarlar* “beddua ederler” 92b/8, *oḫşarlar* “benzerler” 54a/1, *oynarlar* “oynarlar” 33b/3, *dėrler* “derler” 19b/8 22a/6, *yėrler* “yerler” 27b/6, *yörürler* “yürürler” 51a/5

Olumsuz *-maslar*/*-mesler*:

almaslar “almazlar” 107b/2, *bolmaslar* “olmazlar” 183b/3 207b/8, *oḳumaslar* “okumazlar” 187a/4

-mezler şekli de tespit edilmiştir:

ermezler “değiller” 13b/3

b. Geniş Zaman II

Manzumelerden kullanılan Oğuzcanın etkisiyle ikinci bir geniş zaman çekimi görülür (Eckmann, 1966: 163). Geniş zamanın olumsuz biçiminde görülen bu çekimin metnimizdeki örnekleri şunlardır:

1. Tekil Kişi Olumsuz: *şerḥ kıla alman* "izah edemem" 201b/2, *sendin özgeni tilemen* "senden başkasını istemem" 49a/2, *sendin özgeni ... ve sevmen* "senden başkasını sevmem" 49a/2

II. Tekil Kişi Olumsuz: *her iş ḳılur bolsaŋ ölümni mülāḥaẓa ḳıl ve her nerse kim özüŋe revā körmeŋ andın yıraḳ bol kim ölümdin yaḳınraḳ nerse yoḳ turur* "Yapacağın her işte ölümü düşün. Kendine uygun görmediğin şeylerden uzak ol çünkü ölümden daha yakın bir şey yoktur." 25b/9

2.3.6.1.3.3. Anlatılan Geçmiş Zaman

Bu zamanın eki *-mIş*'tır ve ekin ünlüsü daima düzdür. Metinde *bol-* ve *er-* fiilinin 3. tekil kişi çekimi için örnek bulunmaktadır:

bolmış 12a/7, *ermiş* 18a/3 32b/3 90a/5 153b/5 154a/5 154b/2

2.3.6.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Fiil Çekimi

2.3.6.2.1. Geçmiş Zaman (II)

-p zarf fiil eki ve *turur* yardımcı fiilinin geniş zamanıyla kurulan bir yapıdır. *tur-* yardımcı fiiline gelen geniş zaman ekinin düştüğü de görülür. Bazen *tur-* yardımcı fiili olmadan *-p* zarf fiiline kişi zamirleri eklenerek de geçmiş zaman yapısı kurulur. Bu yapı öğrenilen geçmiş zamanı ifade etmekle birlikte bazen görülen geçmiş zamanı da ifade etmektedir. Bu sebeple ekin öğrenilen geçmiş zaman mı veya görülen geçmiş zamanı ifade ettiğini anlamak için bağlamı anlamak gerekir:

1. tekil kişi: *-üp turur-men* /*-üp-dür-men*/ *-ip-men*/*-ip-tür-men*/ *-p-men*:

öltürüp turur-men "öldürdüm" 49b/4, *köndürüp-dür-men* "yola koydum, düzelttim" 219b/6, *keltürüp-men* "getirdim" 203a/7 207a/6, *ėşitip-men* "duymuşum" 39a/1 136b/3, *ėşitip-tür-men* "duymuşum, duydum" 141b/7, *saḳlap-men* "saklamışım, sakladım" 199a/5

2. Tekil Kişi: *-(ı)p-dur-sen, -ıp durur-sen, -ip*/*-ıp*/*-up turur-sen, -ıp*/*-ip*/*-üp-sen*

oġrılap-dur-sen "çalmışsın" 218b/3, *ne ḳılıp durur-sen* "ne yapmışsın" 49b/6, *anı helāk ḳılıp turur-sen* "onu öldürmüşsün" 22a/4 207b/1, *ne ėşitip turur-sen* "ne duymuşsun" 39a/1, *kölegede olturup turur-sen* "gölgede oturmuşsun" 36b/2, *ḫayāl ḳılıp-dur-sen* "düşündün" 100a/6, *sen alıp-sen* "sen almışsın" 97a/6, *tekye ḳılıp-sen* "arkanı yaslamışsın, güvenmişsin" 38a/2, *yatıp-sen* "yatmışsın" 38a/2, *ısıġda kelip-*

sen “sıcak havada gelmişsin” 140a/8, *kelip-sen* “gelmişsin” 203a/1, *nāme keltürüp-sen* “mektup getirmişsin” 203a/1

3. Tekil Kişi: *-ıp/-ip/-üp* turur, *-p/-ıp/-up-dur, -ip-dür, -ip-tür*:

aḳıp turur “akmış” 161b/2, *alıp turur* “almış” 192a/9, *aytılıp turur* “söylenmiş” 48a/4, *aytıp turur* “söylemiş” 148a/9 156b/8 176a/3 182b/3 183a/2 212b/8 213a/4, *barıp turur* “gitmiş” 161b/5, *ḳalıp turur* “kaldı, kalmış” 51b/2 57b/2 60a/5 85b/2 90b/4 124a/6, *ḳılıp turur* “yapmış, etmiş” 19b/4 38b/1 72a/9 72b/5 73a/6 108b/7 129b/2 160a/5 177b/7 182a/5 182a/6 189a/6 202a/6, *yaratıp turur* “yaratmış” 39a/7 39a/9 61a/9 158a/4, yatıp turur “yatmış” 17b/5 108b/2, *bėrip turur* “verdi, vermiş”19b/2 19b/9 38a/9 67a/8 70b/8 122b/1 181a/6, *ėltip turur* “götürmüş” 197a/8, *kelip turur* “gelmiş” 16b/1 21b/2 28a/8 45a/7 69b/2 74a/3 74a/9 93a/4 111b/4 117b/4 121a/9 126a/5 129a/6 135a/5 162a/7 164b/3 171a/1 172b/6 175b/1 180b/2 184b/1 189a/4 189b/1 196a/9, *ögretip turur* “öğretmiştir” 32b/7 *dėp turur* “demiş” 20a/2 *bolup turur* “olmuş” 30a/1 56a/3 104b/3 150b/5 175a/6 198b/7 217a/9, *buyurup turur* “buyurmuş” 118b/1 155b/9 176a/1, *ḳoyup turur* “koymuş, bırakmış” 17b/6 19a/7 158b/1, *olturġuzup turur* “oturtmuş” 19a/8 192b/5, *olturup turur* “oturmuş” 51b/3 108a/7 126a/9, *tutup turur* “tutmuş” 48b/2, *oġrılap-dur* “çalmıış” 218b/1, *aḳıp-tur* “akmış” 17b/7, *ḳılıp-tur* “yapmış” 43a/9 90b/3 219b/7, *yaratıp-tur* “yarattı” 39a/6, *yatıp-tur* “yatmış” 153a/4, bolup-tur “olmuş” 140b/9 141b/6 199a/9, *kelip-dür* “gelmiş “ 72a/6 100b/2 148a/2, *bėrip-dür* “vermiş” 124b/4, *kelip-tür* “gelmiş” 50a/5 99b/2

1. Çoğul Kişi: *-ıp/-ip turur-biz*:

yād ḳılıp turur-biz “hatırladık, zikrettik” 30a/5, *kelip turur-biz* “geldik” 118a/5, *kelip-biz* “geldik” 108b/6

2. Çoğul Kişi*: -ıp turur-siz, -ıp-siz*:

ḳılıp turur-siz “yapmışsınız, etmişsiniz” 185a/6, *ḳazıp-siz* “kazmışısınız” 67a/9

3. Çoğul Kişi: *-p/-ıp/-ip/-up/-üp tururlar, -p/-ıp-turlar/-ip/-üp-türler*:

baġlap tururlar “bağlamışlar” 29a/3, *dėp tururlar* “demişler” 123b/8 144b/8, *yėp tururlar* “yemişler” 156a/5, *oḫşatıp-turlar* “benzetmişler” 8a/3, *asıp tururlar* “asmışlar, astılar” 153a/4, *aytıp tururlar* “söylemişler “ 24b/9 26b/4 28a/3 86a/5 92a/1 99a/9 124b/7, *ḳılıp tururlar* “yapmışlar, yaptılar” 27b/5 161b/6, *oḫşatıp*

tururlar “benzetmişler” 46a/9 49a/4, *ėltıp tururlar* “götürmüşler” 132a/8, *yėtıp tururlar* “ulaşmışlar” 188b/1 210b/1, *bolup tururlar* “olmuşlar” 57b/2 152a/3 152b/3 161b/4, *buyurup tururlar* “buyurmuşlar” 61a/1 91a/1, *buzulup tururlar* “bozulmuşlar” 161b/3, *ḳoyup tururlar* “koymuşlar” 124a/7, *unutup tururlar* “unutmuşlar” 55a/2, *keltürüp tururlar* “getirmişler” 75b/4 202a/1, *öltürüp tururlar* “öldürmüşler, öldürdüler” 179b/9

aytıp-turlar “demişler, söylemişler” 113a/3, *ėltip-türler* “götürmüşler” 132b/5, *süpürüp-türler* “süpürmüşler” 218a/2

2.3.6.2.2. Şimdiki Zaman

1. Tekil Kişi: *-adur/-edür/-ydür-men*:

baradur-men “gidiyorum, giderim” 63a/7 137a/7, *ḳaynatadur-men* “kaynatıyorum” 109a/1, *ḳorḳadur-men* “korkuyorum, korkarım” 65b/7, *keledür-men* “geliyorum” 66b/3, *köredür-men* “görüyorum” 68b/7 152a/4, *dėydür-men* “diyorum” 22b/1

Olumsuz: *-maydur-men*:

ḳoymaydur-men “bırakmıyorum, bırakmam” 100b/5

2. Tekil Kişi: *-edür/-ydür-sen*:

keledür-sen “geliyorsun, gelirsin” 64a/9, *köredür-sen* “görüyorsun” 55b/7 56a/3 125a/8, *ötkeredür-sen* “geçiriyorsun” 125a/8, *dėydür-sen* “diyorsun” 131b/1

3. Tekil Kişi:*-adur/-edür/-ydür,-a/-y durur*:

āgāh ḳıla-dur “haberdar ediyor/eder” 156a/9, *ḳoya-dur* “koyuyor/koyar” 117a/6, *uzaḳḳa tarta-dur* “uzayacak, uzuyor” 110b/1, *yaġa-dur* “yağıyor” 121b/4, *kele-dür* 111a/2, *pişe-dür* “pişiyor” 100a/5, *tile-ydür* “istiyor” 203b/9, *ḳıla durur* “yapıyor, ediyor” 26a/5, *yaġa durur* “yağıyor” 121b/2, *tiley durur*” istiyor, soruyor, talep ediyor” 191b/4 206b/5 216a/9

Olumsuz: *-may durur* /*-may-dur*

toymay durur “doymuyor, doymaz” 67a/7, *al-maydur* “almıyor, satın almıyor, almaz” 195a/7, *baġlanmay-dur* “kapanmıyor” 212b/7, *ḫalāṣ bolmay-dur* “kurtulmuyor, kurtulmaz” 64b/5, *ḳalmaydur* “kalmıyor” 24a/6 152b/8, *ḳutulmaydur* “kurtulmuyor” 212b/8, *kelmey durur* “gelmiyor” 108b/3, *bėrmey-dür* “vermiyor” 97b/7, *ötkermey-dür*”geçirmiyor” 170b/7, *yörümey-dür* “yürümüyor, davranmıyor” 117a/5

1. Çoğul Kişi:-*adur-biz*:

yād ḳıladur-biz “anarız, hatırlarız, hatırlıyoruz” 112b/1

2. Çoğul Kişi Olumsuz: -*may-dur-siz*:

ḫaber ḳılmaydur-siz “haber vermiyorsunuz” 62b/1

3. Çoğul Kişi:-*adurlar*/-*edürler*:

ayta-durlar “söylerler” 95a/4, *ḳıl-adurlar* “ederler” 49b/7 120a/8, *yaraştura-durlar* “yakıştırırlar” 138b/5, *kör-edürler* “görürler, görüyorlar” 49b/5

Olumsuz: -*meydürler*:

bėr-meydürler “vermiyorlar, vermezler” 121a/2

2.3.6.3. Sıfat-Fiil Ekleriyle Kurulan Zamanlar

1. -*ġan* sıfat-fiil ekiyle yapılan zaman

Geçmiş zamanın bu şekli tamamlanmış eylemi ifade eder. Eylemin etkisi şimdiye kadar görüldüğünü bildirir (Eckmann, 1966: 170)

1. -*gen*/-*ken*/-*ġan*/-*ḳan* + Şahıs Ekleri Yapılı Geçmiş Zaman.

3. Kişi Tekil: -*gen/-ġan turur/-gen-dür/-ġan-dur durur*

bir cuzvnı barça ᶜālem ėlige bėrgen turur “bir kısmı tüm alem ehline vermiştir” 171a/5, *kimge müsellem bolġan turur* “kime teslim edilmiştir” 75b/2, *ol bir künni ėkki ḳısm ḳılġan-dur* “o bir günü iki kısım yapmıştır” 134b-3, *cihānnı müsaḫḫar ḳılġan durur* “dünyayı zaptetmiştir” 147a/2, *ḫaḳ subḥānehu ve taᶜālā aŋa emr ḳılġan durur* “Hak teala ona emretmiştir” 171a/6

3. Kişi Çoğul: -*gen turur* /*dururlar*

tecemmül vaḳtıda keygen dururlar “süslenirken giymişlerdir” 56a/4, *bir künni tört ḳısm ḳılġan tururlar* “bir güne dörde bölmüşlerdir” 134a/1

olumsuz: -*maġan tururlar*

revā tutmaġan tururlar “uygun görmemişlerdir” 74a/7, *cihānnı ᶜadl bile maᶜmūr u ābādān ḳılġan tururlar* “dünyayı adaletle bayındır etmişlerdir” 74a/7

2. -*ġu*/-*gü*/-*ḳu*/-*kü*: ekiyle yapılmış olan Gelecek Zaman eki.

I. şahıs Tekil -*ġum/ ġum-dur / güm-dür*

ḳılġum “yapacağım” 203a/2, *ḳılġum-dur* “yapacağım” 205a/6 *yibergüm-dür* “göndereceğim” 143a/2

II. şahıs Tekil *-ġuŋ durur/-ġuŋ-dur*

ḳılġuŋ durur “yapacaksın” 191a/2, *bolġuŋ-dur* “olacaksın” 20b/1

olumsuzu *-megüŋ-dür*:

emgetmegüŋ-dür “eziyet vermeyeceksin” 32b/2

III. Şahıs Tekil *-ġusı durur/ -ġusı-dur/-güsi-dür/-ḳusı durur/-ḳusı-dur*

bolġusı durur “olacak” 5a/2 51b/4 120a/3 139a/9, *ḳalġusı durur* “kalacak” 160b/3, *ḳılġusı durur* “yapacak” 122a/4 170a/8, *bolġusı durur* “olacak” 68b/8 69a/7 104a/1 114b/1, *maᶜlūm bolġusı-dur* “belli olacak” 214a/1, *bitilgüsi-dür* “yazılacak” 31a/3, *körüngüsi-dür* “görünecek” 104a/2, *yibergüsi-dür* “gönderecek” 129b/3, *ötküsi-dür* “geçecek” 54a/5, *yatḳusı durur* “yatacak” 51b/5, *artḳusı-dur* “artacak” 104a/3, *peydā bolġusı-dur* “ortaya çıkacaktır” 216a/3

olumsuz şekli: *-maġusı durur/-maġusı-dur/-megüsi durur*:

bolmaġusı durur “olmayacaktır” 44b/4, *aytmaġusı-dur* “söylemeyecektir” 197b/2, *uzaḳḳa tartmaġusı-dur* “uzun sürmez” 52b/5 *bėrmegüsi durur* “vermeyecektir.” 197b/1

III. şahıs Tekil *-ġusı-durlar*:

aŋa ne ḳılġusı-durlar “ona ne yapacaklar” 60a/9

2.3.6.4. Birleşik Çekim:

Basit çekim üzerine gelen *e-/er-* ek fiilinin ikinci bir zaman eki almasıyla kurulur. hikaye, rivayet ve şart olmak üzere üç çekimi vardır:

2.3.6.4.1. Hikaye:

1. Geniş Zamanın Hikayesi:

1. Tekil Şahıs: *-r/-ur erdim*:

bağışlar erdim “bağışlardım” 194b/2, *ᶜazāb ḳılur erdim* “eziyet ederdim” *yaḫşılıḳ ḳılur erdim* “iyilik yapardım” 98b/7

3. Tekil Kişi: *-ur erdi*

barur erdi “giderdi” 59b/1, *bolur erdi* “olurdu” 82a/5, *aytur erdi* “söylerdi” 88a/5 *elgidin kelür erdi* “elinden gelirdi” 95b/2, *kezer erdi* “gezerdi” 108a/1, *yıġlar erdi* “ağlardı” 109b/1, *yaḳar erdi* “yakardı” 109b/8, *olturur erdi* “otururdu” 110a/1, *yörür erdi* “yürürdü” 111b/1, *yėter erdi* “yeterdi” 135a/2, *sever erdi* “severdi” 154b/8, *körer erdi* “görerdi” 166a/5

Olumsuz *-mas erdi/-mes-mas edi*:

yād ḳılmas erdi “hatırlamazdı” 4a/1, *tanımas erdi* “tanımazdı” 16b/3, *bilmes edi* “bilmezdi” 91b/4, *tapılmas edi* “bulunmazdı” 91b/5

2. Tekil Kişi Olumsuz: *-mes erdiŋ*:

içmes erdiŋ “içmezdin” 140b/1

2. Kişi Çoğul: *-ur/-er erdiŋiz*:

ḫuṣūmet ḳılur erdiŋiz “husumet ederdiniz” 50b/4, *töker erdiŋiz* “dökerdiniz” 50b/4, *yaman işler ḳılur erdiŋiz* “kötü işler yapardınız” 50b/5

3. Çoğul Kişi *-ür/-ur/-r erdiler/-adurur erdiler, -r ediler/ -rler erdi*:

dād bėrür erdiler “adalet dağıtırlardı” 164b/5, *ḳılur erdiler* “ederlerdi” 164b/6, *saḳlar erdiler* “saklarlardı” 165a/3, *bara durur erdiler* “giderlerdi” 56b/6, *dėrler erdi* “derdiler” 77a/8 , *oḳur erdiler* “çağırırlardı” 78a/4, *aytur erdiler* “söylerdiler” 100a/4, *yıraḳ bolur erdiler* “uzaklaşırlardı” 112a/2, dėr ediler 110a/8

Olumsuz *-mas erdiler*:

āşkār ḳılmas erdiler “aşikar etmezlerdi” 202a/3

2. Geçmiş Zamanın (II) Hikayesi:

1.Tekil Kişi:*-p/-ıp/-ip/-up/-üp erdim*:

salıp erdim “koymuştum, koydum” 140a/6, *tınç ḳılıp erdim* “sakinleştirmiştim” 153b/2, *ėşitip erdim* “duymuştum, duydum” 196a/5, *satḳun alıp erdim* “satın almıştım” 200a/4, *ėltip erdim* “iletmiştim, ilettim” 207a/1

2. Tekil Kişi: *-ıp erdüŋ*:

aytıp erdüŋ “söylemiştin, söyledin” 199a/4

3. Tekil Kişi: *-ıp erdi/-up erdi*

ḥükm ḳılıp erdi “hükmetmişti” 134b/8, *bolup erdi* “oldu, olmuştu” 139b/1, *ḳılıp erdi* “yapmıştı, yaptı” 164b/9, *olturtup erdi* “oturtmuştu, oturttu” 165a/8

1. Çoğul Kişi: *-ıp erdük*

yād ḳılıp erdük “anmıştık, andık” 168b/8

3. Çoğıl Kişi *-(i)p erdiler*:

bitip erdiler “yazmışlardı” 196b/4, *yiberip erdiler* “göndermişlerdi, gönderdiler” 205b/6

3.Şimdiki Zamanın Hikayesi *-adur erdim*

1. Çoğul Kişi:

uradur erdim “vuruyordum, döverdim” 25b/1

3. Tekil Kişi: *a-dur erdi* /*-a durur/ erdi*:

bara-dur erdi “gidiyordu” 194b/3, *ḳıla-dur erdi* “yapıyordu, ediyordu” 34b/3 69b/7 96a/6 119b/5 214b/4, *sora-dur erdi* “soruyordu” 151a/2 192a/7, *dād bėre-dür erdi* “adalet dağtıyordu” 158b/6, *kele-dür erdi* “geliyordu” 190b/2 193b/5, *keze-dür erdi* “geziyordu” 17b/4 131a/4, *kire-dür erdi* “giriyordu” 31b/5, *yıġlay-dur erdi* “ağlıyordu” 198b/6, *oḳuy-dur erdi* “okuyordu” 110b/5, *dėy-dür erdi* “söylüyordu” 119b/6, *yörüy-dür erdi* “yürüyordu” 59a/5, *ura durur erdi* “vururdu” 121b/4

Olumsuz:

körmeydür erdi “görmüyordu” 167a/3

2.3.6.4.2. Rivayet:

1. Geniş Zamanın Rivayeti:

Olumsuz: *dėmes ermiş* “demezmiş” 153b/4

2.3.6.4.3. Şart

1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı:

Bu yapı “*-ince”* anlamında zarf-fiiller yapmıştır:

püledi erse “üfleyince” 59a/7, *cevāb bėrmedi erse* “cevap vermeyince” 59b/3, *çıḳtı erse* “çıkınca” 65b/4, *tiledi erse* “çağırınca” 67a/1, *cānın aldı erse* “canın alınca” 68b/5

1. Tekil Kişi:

ayttım erse “ben .. söyleyince” 195b/8, *keldim erse* “ben gelince” 196b/2

3. Çoğul Kişi:

bardılar erse “gidince”62a/6

3. Çoğul kişi:

bara durur erdiler “giderdiler” 56b/6

2.3.7. İsim-Fiil

-maḳ/-mek:

aġrıtmaḳ “acıtmak” 191a/7, *arturmaḳ* “artırmak” 141a/1, *peydā ḳılmaḳ* “bulmak” 216b/1, *sınamaḳ* “sınamak” 209b/4, *yıġlamaḳ* “ağlamak” 23a/8, *bėrmek* “vermek” 98b/1, *bilmek* “vermek” 18a/9, *bitimek* “yazmak” 184b/8, *çekmek* “çekmek” 47b/7 89a/5, *eylemek* “eylemek, etmek” 46a/4 174b/9, *içmek* “içmek” 8b/6 134a/7, kelmek “gelmek” 155a/9, *keltürmek* “getirmek” 56b/8, *kesmek* “kesmek” 94b/1 163a/5, *keymek* “giymek” 27b/9 38b/5, *körmek* “görmek” 54a/9, *körsetmek* “göstermek” 152a/9, *ölmek* “ölmek” 57a/7, *tirgüzmek* “diriltmek” 179a/7, *tüzmek* “düzeltmek” 148a/7, *yėtkürmek* “ulaştırmak” 219b/3, *yibermek* “göndermek” 179a/2, *yörümek* “yürümek” 51b/1

Ünlü ile başlayan bağlaçtan önce gelen şu örnekte *-maġ* olarak yazılmıştır:

sunmaġ “sunmak” 89a/5

-maḳlıḳ şeklinde mastar eki de mevcut:

armaḳlıḳ “yorulmak” 108b/6, *ḳılmaḳlıḳ* “yapmak” 124a/2, *bėrmeklik* “vermek” 124a/1

Bu isim-fiil, isme gelen iyelik, bildirme ve durum eklerini alır:

ḳılmaḳ turur “yapmaktır” 174b/8, *yonmaḳ turur* “yontmaktır” 184b/7, *bolmaġı* “olması” 18a/3, *bėrmegi* “vermesi” 47a/2, *dėmegi* “demesi” 48a/3, *ėşitmegi* “duyması” 172b/2, *ḳılmaḳda* “yapma konusunda, yapma üzerine” 8a/2 45b/5 48a/6 91b/8 193b/3, *bilmekde* “bilmek hakkında” 7b/2 9b/8, *bolmaḳdın* “olmaktan” 86b/3,

ḳılmaḳdın “yapmaktan” 37b/5 98b/1, *yıġmaḳdın* “toplamaktan” 67a/7, *bilmekdin* “bilmekten” 103a/6, *bitimekdin* “yazmaktan” 184a/8, *içmekdin* “içmekten” 86b/2 127a/5, *kesmekdin* “kesmekten” 95a/4, *tökmekdin* “dökmekten” 217a/6, *yėmekdin* “yemekten” 8b/6, *almaḳḳa* “almaya” 96b/7 134a/8, *ḳılmaḳḳa* “yappmaya” 81a/9 141b/6 215b/9, *yasamaḳḳa* “yapmaya” 100a/2, *yıġmaḳḳa* “toplamaya” 56a/1, *ėşitmekke* “dinlemeye” 54a/9, *öltürmekke* “öldürmeye” 30a/8 215b/8, *yėmekke* “yemeye” 38b/5, *yibermekke* “göndermeye, göndermek için” 134a/7, *keltürmekniŋ* “getirmenin” 46a/2

Olumsuz: *tınmaslıḳ* “durmama, durmadan hareket etme” 220a/6

2.3.8. Sıfat-Fiil

1.*-ġan/-gen, -ḳan/-ken*:

secdeġa barġan maḥalda “secde ederken” 61a/4, *mürvārīddin yasaġan minber* “inciden yapılmış minberde” 150b/8, *satḳan kişige* “satan kişiye” 100b/5, *tapḳan kişi* “bulan kişi” 51b/6, *tutḳan yaḫşıraḳ turur* “tutmak daha iyi” 178b/8, *unutḳan* “unutmuş” 53b/9, *ėltken bolsa* “götürmüş ise, ulaştırmış ise” 42b/6 *ötken* “geçmiş” 107b/4 *yėtken çaġda* “yettiği an” 47a/2 *ᶜabdu’llāh bėrgen nerseçe* “Abdullah’ın verdiği kadar” 207b/5, *eylegen “eylemiş”* 29b/5, *īmān keltürgen* “iman eden” 21a/6 *keygen kişi* “giymiş kişi” 59b/2, *anıŋ ḫāṭırı tilegen dek* “onun gönlü istediği gibi” 61a/2, *yėgen kişige* “yemiş kişiye, yiyen kişiye” 51b/7, *yibergen kişi* “gönderilen kişi” 17a/9

Çoğul, iyelik ve durum ekleri alabilir:

iş tüşkende “iş düştüğü zaman” 173b/5, *açıġı kelgende* “sinirlendiği zaman” 31a/7, *men buyurġandın artuḳ* “benim buyurduğumdan fazla” 15b/1 15b/5, *endīşe ḳılġandın soŋra* “endişe ettikten sonra” 95a/6, *içkendin soŋra* “içtikten sonra” 194b/5, *tüşkendin soŋra* “geldikten sonra, gelince” 190a/2, *ölgendin soŋra* “öldükten sonra” 84b/6, *ėşitkenge* “duyan kişiye” 147a/9, *ötkenler* “geçenler” 26b/4, *ḳalġanı* “kalanı” 47a/1, *ᶜadl ḳılġanı* “adl etmesi” 10a/7 *dėgeni* “dediği” 85b/3, *kelgenim* “gelmem” 203a/4, *rūze açḳanda* “(o) iftar ettiğinde” 24b/3, *barça anıŋ yaratḳanı durur* “hepsi O’nun yarattıklarıdır” 39a/9, *ᶜibādet ḳılġanıdın* “ibadet etmesinden” 10a/8, *ḫaṭā ḳılġanın* “hata yaptığını” 155b/1, *bitilgenni* “yazılanı” 162a/3, *ölgenniŋ* “ölen kişinin” 20a/7, *ḫaṭā ḳılġanıŋ üçün* “hata yaptığın için” 115b/4, *turġanlar* “duranlar” 214b/4, *ötkenler*

“geçenler, geçmiş kişiler” 26b/4, *dād bėrgenler* “adaleti yerine getirenler” 150b/8, *ḳılġanlarġa* “yapanlara” 99a/5, *ḫıyānet ḳılġanlarıdın* “ihanet edenlerden” 161b/2, *cevr ü sitem yėtkenlerniŋ* “eziyet çekenlerin” 159b/1, *ne ḳılġanların* “ne yaptıklarını” 156a/7, *ötüp bara-durġanda* “geçerken”190b/1

2. -(*a*/*u*)*r*:

aḳar sular “akar sular” 127b/7, *satar maṣlaḥatı üçün* “satma işi için” 93b/2, *kenīzek satar kişi* “köle satacak kişi” 194a/9, *yād tutar kişige* “aklında tutacak kişiye, ezberleyecek kişiye” 188a/5, *uçar ḳuş* “uçar kuş” 6a/6, *aṭlanur maḥalda* “atlanacağı sırada” 96b/6, *barur maḥalda* “gideceği sırada” 53b/4, *yıraḳ bolur nerseler* “uzaklaşılması gereken şeyler” 138b/1, *pādişāhnıŋ ḳalur atıġa* “padişahın kalacak adına” 216a/4, *yatur yėride* “yatacak yerinde”146b/2, *cān bėrür maḥalda* “öleceği sırada” 52a/6, *ėşitür* “duyucu” 7b/7 37a/4, *kelür üçün* “gelmek için” 138b/5, *ėlçilikke yiberür kişi* “elçiliğe gönderilecek olan kişi” 176b/9, *bularġa oḫşar kişiler* “bunlara benzer kimseler” 151b/1, *oḳur ... kişige* “okuyacak kişiye” 188a/5, *dünyā tiler kişi* “dünya ister kişiye” 52b/8

İyelik ve durum ekleriyle birlikte kullanılabilir:

köreri “görmesi” 37a/5, *köreride* “görmesi hakkında” 7b/7, *ayturda* “söylerken” 177a/1, *bolurda* “olduğunda” 80a/1, *keşf ḳılurda* “keşfederken” 49a/7, *cevābın ayturġa* “cevabını söylemeye” 21b/8

Olumsuz: *-mas*/*-mes*:

sözlemes yėrde “konuşulmayacak yerde” 177a/3, *tilemes yėrde* “çağırılmadığı yerde” 143b/9

Durum Eki Almış Örneği:

bükmestin burun “katlamadan önce” 187b/6

4.*-ġuçı*/*-güçi*, *-ḳuçı*/*-küçi*:

ᶜizzet ḳılġuçı “izzet eden” 172b/4, *satḳuçı* “satıcı” 100b/6, *talaşḳuçı* “boy ölçüşen” 6a/6, *ḫᵛār tutḳuçı* “aşağılayıcı, aşağılayan” 172b/5, *bėrgüçi* “verici, veren” 15b/1 147b/8, *yėgüçi* “yiyici, yiyen” 144b/2

-ge yönelme ekini almış şekli tespit edilmiştir:

içküçige “içiciye, içene” 160a/9

5. *-gü*. Şu örnekte geçmektedir:

bėrgüsi yoḳ turur “vermeyecektir” 123a/3

Bu sıfat-fiil eki gelecek zaman çekimi için de kullanılmaktadır. bk. → **2.3.6.3. Sıfat-Fiil Ekleriyle Kurulan Zamanlar**

6. *-gülük* /*-külük*:

körgülük iş “görülecek şey” 37a/6, *ėşitkülük … iş* “duyulacak şey” 37a/6

2.3.9. Zarf-Fiil

1. *-p*/*-ıp*/*-ip*/*-up*/*-üp*:

silep “okşayıp” 219a/7, *sözlep* “konuşup” 179b/7, *tanlap* “seçip” 217b/6, *taşlap* “bırakıp” 217b/7, *tėp* “diye” 3b/6 16a/8, *tilep* “çağırıp” 5a/4 7a/5, *tişlep* “ısırarak” 112b/6 217b/3, *yasap* “yapıp” 15a/5 63b/5, *yėp* “yiyip, yiyerek” 108b/2 *yıġlap* “ağlayıp, ağlayarak” 16b/9 23a/7 116a/4, *yörüp* “yürüyerek” 10b/7 215b/5, *yup* “yıkayarak” 160b/8, *ayırıp* “ayırarak” 217b/6, *ayrılıp* “ayrılarak” 139b/3, *aytıp* “söyleyip” 161b/1, *azıḳıp* “yolunu kaybedip” 126a/7, *baḳıp* “bakıp” 50a/2, *barıp* “gidip” 49a/6, *basıp* “basıp” 14a/5, *çapıp* “keserek” 97a/9, *çıḳıp* “çıkıp, çıkınca” 16b/2, *inanıp* “inanıp” 153b/1, *ḳaçıp* “kaçıp” 92b/4, *ḳalıp* “kalıp” 54b/1, ḳırḳıp “keserek” 203b/5, *satıp* “satarak” 131a/9, *tapıp* “bulup” 95b/5, *sözleşip* “konuşup” 116a/1, *tėrip* “toplayarak” 217b/4, *tiletip* “çağırttırıp” 106a/9, *yiberip* “göndererek, gönderip” 117a/1, *ḳorḳup* “korkarak” 11a/6 165a/1 169a/4, *olturġuzup* “oturtup” 193b/8, *tapşurup* “verip, teslim edip” 200a/7 213b/2, *tolup* “dolarak” 87b/1, *unutup* 96b/6 180a/5, *yatḳurup* 146b/2, *yoluḳup* 59a/6 208a/8, *yonup* 185a/8 185b/1, keçürüp 7a/7 161a/4, *keltürüp* 23b/6, *körünüp* 5a/3, *körüp* 15a/3 24b/7, *külüp* 106b/5 117a/4, *öçürüp* 4a/2 21b/3, *öltürüp* 98a/2, *öpüp* 155b/1, *ötüp* 190b/1 194b/3, *sevüp* 75b/6, *sürtüp* 139a/3, *sürüp* 4a/3 59a/4, *tüşüp* 54b/5, *tüşürüp* 153a/6 194b/4, *tüzüp* 3b/8 76a/6, *yügürüp* 141a/7, *yügürüşüp* 62a/6

2. *-ban*/*-uban*/*-üben*

ḳılıban “yapıp” 7a/9, *tolduruban* “doldurup” 89b/2, *tüzüben* “ayarlayarak” 88b/6

3. *-ġaç*/*-geç*/*-ḳaç*/*-keç*: Metinde sadece -ġaç eki tespit edilmiştir:

ḳıladurġaç “yaptıktan sonra” 139a/1, *bolġaç* “olunca” 214b/5 219a/5, *sunġaç* “sunduktan sonra” 89a/1

4. *ġunça*/*-günçe*/*-ḳunça*/*-künçe*:

taŋ atḳunça “tan ağarana dek” 107a/7, *kelgünçe* 203b/7, *bara barġunça* “git gide” 32a/4, *özgege bolġunça* “başkasına olacağına, olmaktansa” 117a/3

Olumsuz: *-maġunça*/*-megünçe*:

aytmaġunça “söyleyene dek” 153a/8, *oḳumaġunça* “okumadığı sürece” 183b/3, *sınamaġunça* “sınayana dek” 31b/3, *sormaġunça* “sormayana dek, sormadığı sürece” 143b/6, *tilemegünçe* “çağırmayana dek, çağırmadığı sürece” 143b/4 145a/5, *yėtmegünçe* “ulaşmayana dek” 31a/6, *ser-encām bolmaġunça* “hazır olmayana dek” 199b/4

5.*-ġalı*/*-geli*/*-ḳalı*/*-keli* : Metinde *-ġalı*/*-geli* şekli tespit edilmiştir:

alġalı “almaya, almak için” 152b/4, *cevr ü sitem ḳılġalı* “cevr ü sitem etmeye” 92a/9 *bėrgeli* “vermek için” 152b/7

6. *-ü, -y*:

titrey başladı “titremeye başladı” 64b/6

Eckmann şiirde *-yü*/*-yu* arkaik şekiller bulunduğunu, *-ü* şeklinin tespit edilmediğini belirtmiştir (Eckmann, 1966:141).

Metnimizde *-ü* şekli bir kere manzum parça içinde geçmektedir:

tüzetü bėr “düzeltiver” 6b/9

7. *-a*/*-e*:

ayta alġaylar 215b/3, *baḳa alġay* 133a/8, *ḳopa almasalar* “kalkamasalar” 128b/6

8. *-may*/*-mey*:

almay “almadan, almayıp” 22b/4, *ṭāḳat bolmay* “dayanamayıp” 94b/9, *ḳabūl ḳılmay* “kabul etmeyip” 11a/6, *şefḳat ḳılmay* “şefkat göstermeyip” 13a/6, *ḳoymay* “müsaade etmeyip” 152b/4, *ḳurumay* “kurumadan” 135b/6, *saḳlamay* “saklamayıp, korumayıp”156b/7, *tapmay* “bulmadan” 97a/3 163a/9, *tınmay* “durmadan” 48b/6, *uyḳulamay* “uyumayıp” 169b/2, *bilmey* “bilmeden, bilmeyip” 12a/6, *ėşitmey* “dinlemeyip” 54b/6, *revā körmey* “uygun görmeyip, reva görmeyip” 36a/6 68a/8, *yėmey* “yemeden” 16b/6

-mayın/*-meyin* yapısının metinde örneği yoktur.

2.3.10. İktidarlık Fiili

Çağataycada fiillerin iktidarlık çatısı esas olarak fiil üzerine gelen *-a*/*-e* zarf-fiil eki ve *al-* yardımcı fiili ile kurulur. Metnimizde de iktibarlık çatısı genel olarak *al-* ile kurulmuştur.

artuḳ ve eksük ḳıla almaġaylar "azaltamazlar veya çoğaltamazlar" 35b/9, *tapa almay* "bulamayıp" 91a/5, *ṣabr ḳıla alur-men* "sabredebilirim" 95b/9, *bara almaz-men* "gidemem" 115b/4, *çıḳa alġaylar* "çıkabilecekler, çıkabilsinler" 132a/3, *şerḥ ḳıla alman* "izah edemem" 201b/2

hēç kişige zehre-yi ol yoḳ erdi kim anıŋ sarı tik baḳa alġay "Kimsede ona doğru dik bakabilecek (öyle) cesaret yoktu." 133a/6

Olumsuzluk her zaman yardımcı fiildedir:

her kim nā-fermānlıġ ḳılıp taḳṣīr ḳılġan bolsa ṣırāṭ köprügidin öte almay dūzaḫġa tüşkey "İtaat etmeden eksiklik yapsa Sırat Köprüsünden geçemeyip cehenneme düşer" 42a/4

Hēç der-bān ve yasavul meni yėte almas "Hiçbir bekçi veya zabıta beni yakalamaz" 64b/1

Eski ḫışt tapa almay yanıp bardılar "Eski tuğla bulamayıp dönüp gittiler" 91a/5

vilāyetde żaᶜīf ėl bisyār-durlar kim munda kele almaslar "Memlekette güçsüz insanlar çok, buraya gelemezler" 107b/1

2.4. Söz Dizimi

Bu bölümde, *Nasîhatü'l-Mülûk*'te görülen bazı özel kullanımlar, az görülen yapılar ele alınacaktır.

2.4.1. Tamlamalar

I. Farsça tamlama yapılı bağlaçlar

a. *bā-vücūd-i ol kim, bā-vücūd-i ol +isim*

Çağataycada *bā-vücūd-i ol kim, bā-vücūd kim* yapılı bağlaçlar şeklinde de bir bağlaç bulunur (Eckmann, 1966: 215) Bu bağlaç cümleyi bağlarsa *-masına rağmen* anlamı katar. İsimle kullanıldığı zaman *-e rağmen* anlamını verir.

Metnimizde Farsça yapılı *bā-vücūd-i ol kim* yapısıyla birlikte *bā-vücūd-i ol* yapılı bağlaç da tespit edilmiştir. Bu yapı *Nesayimü'l-mahabbe*'de de bulunmaktadır. Eraslan tarafından da aynı okuma benimsenmiş ve bağlaç olarak değerlendirilmiştir.

bā-vücūd-i ol daᶜvalar ve bā-vücūd-i ṣalavāt-i ḫams (Eraslan: 1996: 6)

bā-vücūd-i bu ṣuᶜūbetler (Eraslan, 1996: 7)

bā-vücūd-i ṣerīᶜat riᶜāyeti ve ṭarīḳat ādābıdur (Eraslan, 1996: 7)

bā-vücūd-i bu nevᶜ edeb (Eraslan, 1996: 8)

Bağlaç, *bā-vücūd-i ol kim* şeklindeyse ana cümleye yan cümleyi bağlar:

bilgil kim ᶜādillıḳ ve nīk-nāmlıḳ ne yaḫşı iş ermiş bā-vücūd-i ol-kim kāfir erdi ᶜadl u inṣāf ḥayā vü edeb şiᶜār ḳılġan üçün yaḫşı atı ėl arasında meẕkūr turur "Kafir olmasına rağmen adalet, insaf, haya ve edebi düstür edindiği için onun adı halk arasında iyi diye anılır. "(90a/4)

Bu bağlaçtan sonra *ol, bu* veya *bular* işaret zamirleri getirilebilir:

bā-vücūd-i bu ᶜadl u inṣāf ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ dürer-bār ḥadīṯin rıżā semᶜi birlen ḳabūl ḳılıp dāyim ol nüsḫanı oḳup yā oḳutup anıŋ bilen ḫāṭır-ı şerīfin meşġūl ḳılur "Bu adalet ve insaf (düzeni)'a rağmen o hazret sahipkıran (Şeybânî Han)ın inciler yağdıran sözlerini razılıkla dinleyerek her daim o nüsha (kitap)yı okur veya okutur, bununla aklını meşgul ederdi" 4b/1

bā-vücūd-i bular debīr yaḫşı sözlük ve yaḫşı yüzlük ve rāy u tedbīrlıḳ kerek "Bunların yanında debir güzel konuşan, görünüşü güzel, iş yapmayı bilen olmalıdır" 184a/5

Nūşīrevān bā-vücūd-i ol ᶜadl u inṣāf dāyim ḳadīmde taṣnīf ḳılġan kitāblarnı müṭālaᶜa ḳılıp alarnıŋ ḥikāyetin oḳup ol reviş bile yörür erdi "Nuşirevan böyle adalet ve insafına rağmen her zaman eskiden yazılmış kitapları okuyup onlardaki hikayeleri okuyup o yolla hareket ederdi"(111a/7)

Bā-vücūd-i ol faẕl u kemāl ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā aŋa emr ḳılġan durur kim her işde ṣaḥābe-yi kibār ve muhācir ü enṣār bilen meşveret ḳılġıl "Bu fazilet ve kemaline rağmen Hak sübhane ve teala ona (Hz. Muhammed) her işte büyük sahabeler, yardımcılar ile danışmasını buyurmuştur" 171a/5

Bā-vücūd-i ᶜadem-i istiṭāᶜat u ḳıllet-i bıżāᶜat tecāvüz ve inḥirāf ḳılmay ol fermān-ı vācibü'l-iẕᶜānnı bu işiniŋ rüşdiġa şūgūn tuttı erse ġayb maḫzenidin türlük söz güheri

vīrān ḫāṭırıġa yol taptı “ (Bendeniz) gücümün olmaması ve bilgi sermayemin (yeteneğimin) yetersizliğine rağmen sınırı aşmadan ve doğru yoldan çıkmadan uyulması zaruri (şart) olan o fermanı bu işin tamamlanması olarak yorumlayınca gayp mahzeninden çeşitli kelime gevherleri yıkık kalbime yol buldu” 5b/4

b. *yārā-yı ol yoḳ* “öyle bir cesaret” Olumsuz cümlede kullanılmıştır.

Ol sebebdin hēç kişige ᶜurża vü yārā-yı ol yoḳ erdi kim ol gevher dürçiġa müşterī bola alġay “Bu yüzden hiç kimsede o gevher dürçiye talip olabilecek cesaret yoktu” 211b/6

Hēç kimersege ḳuvvet ü yārā-yı ol yoḳ turur kim anıŋ memālikide medḫal ḳıla alġay “Kimsenin onun memleketine müdahele edecek cesareti yok” 39b/3

c. *zehre-yi ol* “öyle bir cesaret” Olumsuz cümlede kullanılır.

Bir hemyān yarmaḳnı yol üstide ḳoysalar her neçe kėç ḳalsa kişige zehre-yi ol bolmaġay kim anı alġay meger ėyesi “Bir cüzdan parayı yol üzerine koysalar sahibi dışında kimsenin onu (parayı) alacak cesareti olmazdı” 105a/1

Anıŋ ḳorḳunçıdın hēç kişige zehre-yi ol yoḳ erdi kim mescidke kelmegey “Ondan korktukları için kimsede mescide gelmemezlik yapacak bir cesaret yoktu” 132b/2

Hēç kişige zehre-yi ol yoḳ erdi kim anıŋ sarı tik baḳa alġay “Kimsenin onun yüzüne dik bakacak cesaret yoktu” 133a/6

d. *ᶜurża-yı ol* o istek, öyle bir meyil. Olumsuz cümlede kullanılmıştır:

hēç ḳaysıġa ᶜurża-yı ol yoḳ erdi kim bu sözni pādişāhġa ayta alġaylar “Hiçbirinde bu sözü padişaha söyleyecek meyil yoktu” 215b/2

II. *bar* kelimesinin ek-fiil olarak kullanımı.

bar < (**barır*) *-dur* ile birlikte veya *-dur* bildirme kipisi olmadan ek-fiil gibi kullanılabilir (Eckmann, 1966: 182). Metnimizde şu örneklerde *bar* yapısı ek-fiil olarak kullanılmıştır:

Ayttı hēç işke meşġūl bar mu-dur-sen? “Bir işle meşgul müsün diye sordu”60b/7

ᶜÖmer rażıya’llāhu ᶜanhu ayttı men siziŋ emīriŋiz bar-dur-men. Ayttılar belī ve siz müᵓminler-siz, pes meni emīrü’l-müᵓminīn dėŋiz “Ömer raziyallahu anhu dedi: “Ben sizin emirinizim.” Onlar “evet” dediler. Siz de müminlersiniz, o zaman bana emirü’l-müminin deyin” 110b/2

3. METİN

Naṣīḥatü'l-Mülūk

[**T1 1b**] [**T2 1b**] [**T3 1b**] (1) bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm (2) şükr ü sipās ol pādişāhlar pādişāhıġa kim her ki (3) ṣāḥib-serīrī kim andın ᶜaẕīmraḳ mümkin bolmaġay (4) anıŋ serā-perde-yi ᶜaẓamet ü celālı tegreside kemīne (5) gedā turur **beyt**

ḫudāyī ki her şāh-ı encüm-sipāh
(6) anıŋ der-gehide erür ḫāk-ı rāh

celle celāluhu (7) ve ᶜ*amma nevālehu* ve dürūd-ı bī-ḳıyās ol risālet [**T1 2a**] (1) taḫt-gāhınıŋ mesned-nişīniġa kim her taḫtgīrī kim (2) livāsınıŋ mehçesi ḳuyaşdın ötkey anıŋ (3) sāye-yi ᶜalemide şefāᶜat-ḫᵛāh-ı bī-nevā turur **beyt**

(4) resūlī kim rusul-dur barça ḫaylı
(5) erür kevn ü [**T2 2a**] mekān anıŋ ṭufeyli

(6) *ṣallā'llāhu* ᶜ*aleyhi ve* ᶜ*alā ālihi ve ḫulefāᵓhu ve eṣḥābuhu ecmaᶜīn* (7) **ammā baᶜdü** bu risāleniŋ muḥarriri ve bu maḳāle(8)niŋ muḳarriri kim burun zamān ekābiridin (9) biri bolġay kelām-ı melik-i ᶜallām mażmūnı[23] ve resūl [**T1 2b**] (1) ᶜ*aleyhi's-selām* ḥadīṩi ve evliyā'ullāh *razıya'llāhu* ᶜ*anhum* (2) naḳlı bilen on aṣl mülūk [**T3 2a**] naṣīḥatıda ve selāṭīn (3) mevᶜiẓeside fārsī tili bilen beyān ḳılıp (4) aŋa naṣīḥatü'l-mülūk at ḳoyup turur kim şerḥi (5) fihristide meẕkūr u maᶜlūm erür[24] ve bu uçurda (6) kim[25] resūl ᶜ*aleyhi's-selām* hicretidin[26] toḳḳuz yüz on (7) bėş yıl ötüp erdi bu risāleni ḥażret-i (8) ḫān ṣāḥib-ḳırān şehriyār-ı memālik-i īrān (9) ve tūrān şehen-şāh-ı kişver-gir-i gītī-sitān **beyt** [**T1 3a**]

(1) ol süleymān-ḥaşmet {ü} cem-ḳadr {ü} iskender-şükūh
(2) ol ferīdūn-ferr {ü}[27] dārā-rāy {ü} şāh-ı ḫurde-dān

---

[23] *mażmūnı*: T1 , T3'de bu kelime yok
[24] *meẕkūr u maᶜlūm erür*: T2 *meẕkūr turur*
[25] *uçurda kim resūl*: T2 *uçurda resūl*
[26] *hicretidin*: T3 +*soŋ*
[27] *ferīdūn-ferr*: T3 *ferr-i dārā-rāy*

(3) imāmü'z-zamān ḫalīfetü'r-raḥmān ebü'l-feṯḥ muḥammedü'ş-şeybānī (4) ḫān *ḫalleda'llāhu taᶜālā mülkehu* ve *sulṭānehu ve efāża ᶜale(5)'l-ᶜālemīn birrehu iḥsānehu* ferzend-i eᶜazz erşed kām-kārı (6) tūrān memālikiniŋ şehriyārı evlād-ı ᶜālī-şānı(7)nıŋ zübde vü ḫulāṣası ve girāmī ḫilāfet-senedi(8)niŋ ḳāyim-maḳāmı sulṭān-ı ᶜaṣr (9) u zamān efrāsiyāb-ı devrān **beyt** [**T1 3b**]

(1) ḫān bin ḫān u ṣāh-ı ṣāh-nişān [**T2 2b**]
(2) ṣāhlar serveri tėmür sulṭān
(3) *ḫalleda'llāhu mülkehu ve sulṭānehu* **beyt**
(4) ḳurretü'l-ᶜayn çün edi ḫānġa
ş̲ānī iş̲neyn ol cihān-bānġa

(5) yiberdi kim dāyim bu nüsḫa-yi şerīfe bilen meşġūlluḳ[28] (6) ḳılıp anıŋ fevāyididin behre alġıl tėp[29] (7) egerçi ol ḥażret salṭanat bābıda ve ᶜadālet (8) edāsıda andaḳ tüzük tüzüp erdi kim (9) hē̲ç kimerse ol ᶜaṣrda cemşīd zamānıdın [**T1 4a**] (1) ve nūşīrevān devrānıdın [**T3 2b**] yād ḳılmas erdi (2) **meş̲nevī**

ẓulm u bidᶜat şerārını öçürüp
(3) şerᶜ buyruġı birle ḥükm sürüp
(4) dād u[30] ᶜadl andaḳ eyledi bünyād
(5) kim cihān boldı ser-be-ser ābād
(6) cevr andaḳ bolup cihāndın kim
(7) kim yėtip[31] ẓulm belki ẓālim hem
(8) ol ki çün dād eyledi bünyād
(9) dād dėp ḳılmadı kişi feryād

[**T1 4b**] (1) bā-vücūd-i bu[32] ᶜadl u inṣāf ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırān(2)nıŋ dürer-bār ḥadīş̲in rıżā semᶜi birlen ḳabūl (3) ḳılıp dāyim ol nüsḫanı oḳup yā oḳutup (4) anıŋ bilen ḫāṭır-ı şerīfin meşġūl ḳılur erdi (5) żamīr-i münīriġa andaḳ yėtip turur kim cemᶜ-i aḥbāb (6) u aṣḥāb ve ḫādim ü mülāzımlar kim biziŋ[33] tegremiz(7)de tururlar baᶜżılarıġa fārsī tilidin behre (8) yoḳ turur [**T2 3a**] eger bu risāle kim envāᶜ fāyide[34] anıŋ (9)

---

[28] *meşġūlluḳ*: T2, T3 *meşġūllıḳ*
[29] *tėp*: T2 *dėp*
[30] *u*: T3'de *u* yok
[31] *yėtip*: T3 *tapıp*
[32] *bu*: T2 *ol*
[33] *biziŋ*: T3 *bizniŋ*
[34] *fāyide*: T3 *fā'ide*

müṭālaᶜasıdın ḥāṣıl durur[35] türkī tili bilen[36] [**T1 5a**] (1) bolsa alarnıŋ ṭabᶜlarıġa batraḳ[37] mefhūm (2) ve fehmleriġa yaḫşıraḳ maᶜlūm bolġusı durur[38] (3) çün kīmiyā-eṣer ḫāṭırıġa bu rāy ṣavāb körünüp (4) ṣudūr-ı ᶜālī-cenāb u nüvvāb-ı kām-yābnı tilep (5) meşveret ḳılıp bu emrnıŋ ḳurᶜasın bu faḳīr (6) atıġa kim kemīne ḳullar çergeside[39] özin inḫirāṭ (7) bėrip erdi sāyir aḳrān u emṣāldın mümtāz (8) ve ḫüsrevāne ᶜināyet ve elṭāf bilen[40] ser-efrāz (9) ḳılıp nām-zed ḳıldı ve bu kemīne bāreside[41] [**T1 5b**] (1) ol yarlıġ ve ḥükm nāfiẕ boldı [**T3 3a**] **mıṣrāᶜ**

(2) ḥükmi kim ol ḳılur barı yarlıġ nişānı-dur

çün (3) ol ḥażretniŋ buyruġı bu şikestege[42] farż-ı (4) ᶜayn belkim ᶜayn-ı farż erdi bā-vücūd-i ᶜadem-i istiṭāᶜat (5) u ḳıllet-i bıżāᶜat[43] tecāvüz ve inḫirāf ḳılmay ol (6) fermān-ı vācibü'l-iẕᶜānnı bu işiniŋ (7) rüşdiġa şūgün[44] tuttı[45] erse ġayb maḫzenidin (8) türlük söz güheri vīrān ḫāṭırıġa yol (9) taptı[46] andaḳ kim mevlānā ḥaydar aytur **meṣnevī** [**T1 6a**]

(1) er nefesi-dür dem-i ᶜīsī dėgen
(2) himmet eli-dür yed-i beyżā dėgen
(3) er naẓarıdın açılur er közi
(4) er nefesi birle yörür er sözi [**T2 3b**]
(5) kimge kim erniŋ naẓarı tuş bolur
(6) kökni talaşḳuçı[47] uçar ḳuş bolur

(7) taḳı *el-memūru*[48] *maᶜẕūr* ḥükmi bilen[49] ḫıdmet[50] kemerin cān bėlige (8) baġlap ḳalem ḳademin kāġaẕ meydānıġa sürdi **beyt**

---

[35] *durur*: T2 *-dur*. Metnin genelinde T1 ve T3'de *durur* olarak yazılmış, T2'de *-dur*/*-dür* olarak yazılmıştır. Bundan sonra bu farklılık dipnotta gösterilmeyecektir.
[36] *bilen*: T3 *birlen*
[37] *batraḳ*: T2 *tīzraḳ*
[38] *bolġusı durur*: T2, T3 *bolġusı-dur*
[39] *çergeside*: T2 *arasıda*
[40] *bilen*: T3 *birlen*
[41] *bāreside*: T2 *ḥaḳḳıda*
[42] *şikestege*: T2 *şikesteġa*
[43] *bıżāᶜat*: T2 *+bile*
[44] T1'de kelime şu şekilde yazılmıştır:
[45] *tuttı*: T2 *tutdı*
[46] *taptı*: T2 *tapdı*
[47] *talaşḳuçı*: T2, T3 *talaşġuçı*
[48] *el-memūr*: T2, T3 *el-meᵓmūr*
[49] *bilen*: T3 *birlen*
[50] *ḫıdmet*: T2, T3 *ḫiẕmet*

(9) sürgen bu varaḳ yüzige ḫāme

bir ġam-zede-yi siyāh nāme

[**T1 6b**] (1) *el-muḥtāc ilā raḥmetü'llāhi el-melikü'l-velī faḳīr-i ḥaḳīr* (2) seyyid ᶜalī *ġafara'llāhu ẕunūbehu ve setere ᶜuyūbehu* (3) kim kātib atıġa meşhūr ve mevlūdı belḫ vilāyetidin[51] (4) bolur erdi eᶜizzeniŋ mekārim-i aḫlāḳıdın[52] (5) ve eᵓimmeniŋ maḥāsin-i eşfāḳıdın[53] ümīdi ol (6) durur[54] kim eger sehv ü ḫaṭāī vāḳiᶜ bolsa ᶜināyet (7) ḳılıp ıṣlāḥ ḳalemi birlen[55] tüzgeyler **meşnevī**

(8) sözüm içre ġalaṭ bolsa kerem ḳıl

(9) tüzetü bėr ᶜayb ḳılma keçürgil[56] [**T1 7a**]

(1) tüzetkil ger ḫaṭā [**T3 3b**] bolsa sözümde

(2) ᶜafv ḳıl bar üküş taḳṣīr özümde

(3) pes ol ᶜazīz kim[57] bu kitāb muṣannifi ve bu ḫiṭāb (4) müᵓellifi erdi[58] anıŋ ervāḥıdın himmet ü istiᶜānet (5) tilep bu emrġa iḳdām körgüzdi **meşnevī**

(6) men ki bu nāme eyledim āġāz bar ümīdim ki şāh-ı bende-nüvāz

(7) keçürüp ᶜaybını pesend ėtkey bu gedānı hem ercmend ėtkey

(8) luṭfıdın saᶜy u ihtimām bolup himmetidin işim tamām bolup [**T2 4a**]

(9) ḳılıban çarḫ-i tāc tārek anı şāhġa eylegey mübārek anı

[**T1 7b]** (1) *āmīn yā rabbe'l-ᶜālemīn*[59] (2) **evvelḳı**[60] **aṣl velāyet ḥaḳḳıda ve ḫaṭarın bilmekde** (3) **ėkkinçi**[61] **aṣl ᶜālimler ṣoḥbetide bolmaḳ ve pendleri bile**[62] **ᶜamel ḳılmaḳ** (4) **üçünçi**[63] **aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudreti beyānıda** (5) **törtinçi**[64] **aṣl**[65] **Allāh taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda**[66] (6) **bėşinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḫᵛāstıda**[67] (7) **altınçı aṣl**

---

[51] *vilāyetidin*: T3 *vilāyetide*
[52] *mekārim-i aḫlāḳıdın*: T2 *mekārim-i aḫlāḳlarıdın*
[53] *eşfāḳıdın*: T2 *eşfāḳlarıdın*
[54] *ol durur* T2, T3 *ol-dur*
[55] *birlen*: T2 *birle*
[56] *tüzetü bėr ᶜayb ḳılma kėçürgil*: T2 *tüzetü ᶜayb ḳılma sen keçürgil*
[57] *kim*: T3'de *kim* yok
[58] *bu ḫiṭāb müᵓellifi erdi*: T2 *bu ḫiṭāb erdi müᵓellifi*
[59] *āmīn yā rabbe'l-ᶜālemīn*: T1 *āmīn rabbü'l-ᶜālemīn,* T2 *āmīn ve rabbe'l-ᶜālemīn*, T3 *āmīn ve yā rabbe'l-ᶜālemīn*
[60] *evvelḳı*: T2, T3 *evvelġı*
[61] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[62] *pendleri bile*: T2 *pendlerin almaḳ bile*, T3 *pendleri birlen*
[63] *üçünçi*: T2 *üçlençi*
[64] *törtinçi*: T2 *törtlençi*, T3 *törtünçi*
[65] *aṣl*: T3'de *aṣl* yok
[66] *Allāh taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda*: T2 *Allāh taᶜālānıŋ ḫᵛastı beyānıda*
[67] *bėşinçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḫᵛāstıda*: T2 *bėşlençi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda*

Allāh taᶜālānıŋ èşitür ve köreride[68] (8) **yèttinçi**[69] **aşl Allāh taᶜālānıŋ sözi beyānıda** (9) **sekkizinçi**[70] **aşl Allāh taᶜālānıŋ ḳudretide kim ᶜālemni ortaḳsız yaratıp-tur**[71] [**T1 8a**] (1) **toḳḳuzunçı aşl āḫiret beyānıda**[72] (2) **onunçı aşl resūl *şalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*ni yād ḳılmaḳda**[73] (3) **īmān beyānıda** anı dıraḫtḳa[74] oḫşatıp-turlar[75] (4) bilgil kim her ne dāniş ü iᶜtiḳāddın köŋülde[76] bolsa (5) ol īmānnıŋ bīḫi turur ve her ne heft-endāmda (6) bolsa ṭāᶜat u ᶜadl teg[77] ol īmānnıŋ (7) şāḫı turur ve her gāh şāḫ pejmürde bolsa delīl (8) ol-dur kim medārı [**T3 4a**] bolmaġay ve yıḳılġay ve ol (9) merg vaḳtı turur ve īmān[78] bīḫiniŋ kirdārı [**T1 8b**] [**T2 4b**] (1) köŋül[79] ᶜunvānı turur ve īmān şāḫınıŋ (2) kirdārı her ne ḥarām bolsa andın yıraḳ bolmaḳ ve (3) farīżalarnı[80] be-cā keltürmek turur ve bu èkki (4) ḳısm turur kim teŋri taᶜālā *celle celāluhu* bilen[81] seniŋ (5) ortaŋda-dur namāz ve rūze teg[82] ve yıraḳ bolmaḳ (6) çaġır[83] içmek ve ḥarām yèmekdin ve yana ol kim (7) seniŋ bilen[84] ḫalḳ arasında turur[85] (8) ol ᶜadālet turur kim raᶜiyyetḳa[86] ᶜadl ḳılınġay[87] ve elig (9) tartmaḳ ẓulm u cevrdin ve anıŋ aşlı ol-dur [**T1 9a**] (1) kim her ne[88] ḫudāy taᶜālā bilen seniŋ araŋda-dur (2) andaḳ ḳılġay-sen ferman-berdārlıḳda andaḳ kim (3) bendleriŋ seniŋ ḥaḳḳıŋda ḳılurlar ve her ne[89] (4) seniŋ

---

[68] *altıncı aşl Allāh taᶜālānıŋ èşitür ve köreride*: T2 *altılançı aşl Allāh taᶜālānıŋ èşitür ve köreri beyānıda*, T3'de *altınçı aşl Allāh taᶜālā "nıŋ ḳudretide kim ᶜālemni ortaḳsız" -nıŋ èşitür ve köreride* Tırnak içinde gösterdiğimiz cümle yazılmış, daha sonra yanlış istinsah edilen yeri göstermek için iki tarafına birer işaret konulmuştur.
[69] *yèttinçi*: T2 *yèttilençi*
[70] *sekkizinçi*: T2 *sekkizlençi*
[71] *ᶜālemni ortaḳsız yaratıp-tur* Burada *yaratıp-tur* kelimesi satıra sığmadığı için köşeye yazılmıştır: T2 *ᶜālemni çerāġsız rūşen ḳılıp turur*, T3 *sekkizinçi aşl Allāh taālānıŋ* Bundan sonra *altınçı aşl*da sınırlandırmak için kullanılan işaret buraya yazılmış, bu şekilde yukarıdaki (T3 3b/10) *nıŋ ḳudretide kim ᶜālemni ortaḳsız* ifadesinin buraya ait olduğunu göstermiştir.
[72] *toḳḳuzunçı aşl āḫiret beyānıda*: T2 *toḳḳuzlançı aşl āḫiretniŋ beyānıda*
[73] *onunçı aşl resūl şalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni yād ḳılmaḳda*: T2 *onlançı aşl resūl-i ekrem şalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni yād ḳılmaḳda*
[74] *dıraḫtḳa*: T2, T3 *dıraḫtġa*
[75] *oḫşatıp-turlar*: T2 *oḫşatıp-durlar*
[76] T1, T3 *köŋülde*: T2 *köŋilde*
[77] *teg*: T2 *dek*
[78] *īmān*: T2 *īmānnıŋ*
[79] *köŋül*: T2 *köŋil*
[80] *farīżalarnı*: T3 *farīżalarını*
[81] *bilen*: T3 *birlen*
[82] *teg*: T2 *dek*
[83] *çaġır*: T2 *şarāb*
[84] *bilen*: T3 *birlen*
[85] *arasında turur*: T2 *arasıda turur*
[86] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[87] *ḳılınġay*: T3 *ḳılġay*
[88] *ne*: T2 *nemerse*
[89] *ne*: T2 *nemerse*

bilen[90] ḫalḳ arasında turur[91] andaḳ (5) ḳılġay-sen kim eger sen raᶜiyyet bolsaŋ (6) sulṭān saŋa her ne ḳılsa revā tutḳay-sen (7) ve bilgil kim her ne ḫaḳ taᶜālā bilen seniŋ araŋda (8) turur[92] aŋa ᶜafv yaḳınraḳ turur ammā ol kişi (9) kim müsülmānlarġa ẓulm ḳılur eger tevbe ḳılıp teŋri taᶜālāġa [**T1 9b**] (1) yanmasa ḫaṭar-ı ᶜaẓīm bolġay ve ḳıyāmet künide (2) hēç ḥāl bilen[93] firū-güẕāşt ḳılmaġaylar ve bu (3) ḫaṭardın hēç sulṭān ḫalāṣ bolmaġay meger ol (4) dād-güsterī kim raᶜiyyetḳa[94] ᶜadl ḳılġan bolġay (5) ve çün bu türlük turur evvel [**T3 4b**] uṣūl-ı[95] ᶜadl peydā (6) ḳılmaḳ kerek kim ḳıyāmetde [**T2 5a**] ᶜadl u inṣāf(7)dın sorulur[96] ve ᶜadl ol-dur kim raᶜiyyetḳa[97] bolġay (8) **evvelḳı**[98] **aṣl velāyet ḫaḳḳını ve ḫaṭarını bilmekde** (9) bilgil kim velāyet niᶜmetī durur[99] her kimerse anıŋ [**T1 10a**] (1) ḥaḳḳını bilse andaḳ saᶜādet tapḳay[100] kim andın yaḫşıraḳ[101] (2) mümkin bolmaġay ve eger ol bābda taḳṣīr[102] ḳılsa (3) andaḳ şeḳāvetḳa[103] yoluḳḳay[104] kim ol şeḳāvet(4)niŋ āḫiri küfrġa tartḳay[105] ve büzürglük(5)niŋ[106] delīli bu niᶜmet ḳadrın bilmek turur kim resūl (6) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ayttı[107] sulṭān-ı ᶜādilniŋ (7) bir kün inṣāf bilen ᶜadl ḳılġanı altmış yıl (8) dāyim ᶜibādet ḳılġanıdın fāżılraḳ turur taḳı[108] (9) resūl *ᶜaleyhi's-selām* ayttı[109] ol kün kim ḳıyāmetde [**T1 10b**] (1) hēç[110] kölege[111] ve penāh ḳalmaġan bolġay[112] meger ḫudāvend (2) *subḥānehu ve taᶜālā*nıŋ ᶜarşınıŋ kölegesi[113] (3) yėtti kişi ol kölegede[114]

---

[90] *bilen*: T3 *birlen*
[91] *arasında turur*: T2 *arasıda turur*
[92] *araŋda turur*: T3 *araŋda-dur*
[93] *bilen*: T3 *birlen*
[94] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyetġa*
[95] *صول* ا: T3'te *اوصول*, T2'de *صواب şavāb* olarak yazılmıştır
[96] *sorulur*: T2 *soralur*
[97] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[98] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*, T3 *evvelgi*
[99] *niᶜmetī durur*: T2 *bir niᶜmetī turur*, T3 *niᶜmetī turur*
[100] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[101] *yaḫşıraḳ*: T2 *+nemerse*
[102] *taḳṣīr*: T2 *+ ü kūtāhlıḳ*
[103] *şeḳāvetḳa*: T2, T3 *şekāvetġa*
[104] *yoluḳḳay*: T2, T3 *yoluḳġay*
[105] *tartḳay*: T2 *tartġay*
[106] *büzürglükniŋ*: T2 *büzürglikniŋ*
[107] *ayttı*: T2 *aydılar*
[108] *taḳı*: T2 *ve yana*
[109] *ayttı*: T2 *aydılar*. T1 nüshasında *ayttı* olarak yazılan kelime T2'de *aydı, aydılar* şeklinde geçmektedir. Bundan sonraki kısımda sadece farklı olan durumlar dipnotta gösterilecektir.
[110] *hēç*: T3 *+bir*
[111] *kölege*: T2 *sāye*
[112] *ḳalmaġan bolġay*: T3 *ḳalmaġay*
[113] *ḫudāvend subḥānehu ve taᶜālānıŋ ᶜarşınıŋ kölegesi*: T2 *ḫudāvend subḥānehu ve taᶜālānıŋ ᶜarşınıŋ sāyesi*, T3 *ḫudāvend subḥānehu ve taᶜālānıŋ kölegesi*
[114] *kölegede*: T2 *sāyede*

bolġaylar **evvel** (4) sulṭān-ı ᶜādil kim raᶜiyyetḳa[115] ᶜadl ḳılġan bolġay (5) **ėkkinçi** ol kimerse kim yigitlikde teŋri taᶜālāġa (6) ᶜibādet ḳılġan bolġay **üçünçi** ol kimerse (7) kim bāzārda yörüp köŋli dāyim mescidde bolsa (8) **törtinçi**[116] ol ėkki kimerse kim ḫudāy taᶜālānıŋ (9) rıżāsı üçün dostluḳ[117] ḳılġaylar **bėşinçi** [**T1 11a**] (1) ol kişi kim[118] [**T2 5b**] ḫalvetde ḫudāy taᶜālāġa *celle ẕikruhu*[119] secde (2) ḳılıp közleridin nedāmet yaşın aḳızġay[120] (3) **altınçı**[121] ḫātūn kişi kim bī-ᶜakllıḳḳa[122] meşhūr turur [**T3 5a**] (4) her neçe kim körklük[123] bolsa bir kimersege firīb (5) bėrip özige tartsa ol kişi ḫudāy taᶜālādın (6) ḳorḳup anıŋ firībin ḳabūl ḳılmay sözige (7) kirmegen bolġay **yėttinçi**[124] ol ṣāḥib-i (8) ḫayrī kim iḥsān yüzindin[125] oŋ elgi bilen (9) ṣadaḳa bėrse andaḳ kim sol elgige ḫaber bolmaġan [**T1 11b**] (1) bolsa[126] taḳı resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ayttı[127] kim ḫudāy (2) *ᶜazze ve celle* ḥażretide sevikrek[128] bende sulṭān-ı (3) ᶜādil bolġay ve düşmenraḳı sulṭān-ı ẓālim (4) taḳı resūl *ᶜaleyhi's-selām* ayttı ol ḫudāyġa (5) kim muḥammedniŋ cānı anıŋ fermānıda turur kim (6) ᶜādil sulṭānnıŋ ᶜamelidin her künde ol mıḳdār ᶜamel-i (7) ṣāliḥ āsmānġa ėltkeyler kim cümle-yi ḫalḳnıŋ (8) ᶜameliçe bolġay ve anıŋ her rekᶜat namāzı özge ėl(9)niŋ yėtmiş rekᶜat namāzı bilen teŋ[129] bolġay [**T1 12a**] (1) pes çün[130] mundaḳ turur niᶜmet andın yaḫşıraḳ (2) bolġay kim ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā bendesiġa derece-yi velāyet ve (3) mertebe-yi salṭanat kerāmet ḳılġay ve anıŋ bir sāᶜat (4) ᶜömri özge ėlniŋ barça ᶜömri bilen ber-ā-ber (5) bolġay herāyine her kimerse kim bu niᶜmet ḳadrın (6) bilmey[131] ẓulmġa şürūᶜ [**T2 6a**] ḳılsa andaḳ turur (7) kim ḫudāy *ᶜazze ve celle*ġa düşmen bolmış bolġay (8) taḳı andaḳ kim ḫudāy taᶜālānıŋ ṣıfātıda ẓulm (9) revā ermez[132] bendeleriġa taḳı[133] revā ermez[134]

---

[115] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[116] *törtinçü*: T2, T3 *törtünçü*
[117] *dostluḳ*: T2 *dostlıḳ*
[118] *ol kişi kim*: T3 *ol kimerse kim*
[119] *ḫudāy taᶜālāġa celle ẕikruhu secde ḳılıp*: T2 *taᶜālā celle ẕikruhuġa secde ḳılıp*
[120] *aḳızġay*: T2 *aḳuzġay*
[121] *altınçı*: T2 *altılançı*
[122] *bī-ᶜakllıḳḳa*: T2 *bī-ᶜaḳllıḳ bile,* T3 *bī-ᶜaḳllıḳġa*
[123] *körklük*: T2 *pākīze*
[124] *yėttinçi*: T2 *yėttilençi*
[125] *yüzindin*: T2 *yüzidin*
[126] *bolmaġan bolsa*: T2 *bolmay ḳalġan bolsa*
[127] *ayttı*: T2 *aydılar*
[128] *sevikrek*: T2 *seviklikraḳ*
[129] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[130] *çün*: T2'de *çün* yok
[131] *bilmey*: T2'de *bilmey* yok
[132] *ermez*: T2 *ermes*
[133] *taḳı*: T2 *daġı*
[134] *ermez*: T2 *ermes*

ibni [**T1 12b**] (1) ᶜabbās *rażıya'llāhu ᶜanhu* aytur kim [**T3 5b**] resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi* (2) *ve sellem* keldi ve ayttı[135] kim ėkki kişi birbiriniŋ (3) ḫaşmı bolġaylar alarnıŋ arasında[136] ẓulm bilen (4) ḥükm ḳılsa teŋri taᶜālā aŋa ġażab ḳılġay taḳı[137] (5) resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ayttı üç kişi-dür (6) kim ḳıyāmet küni alarġa baḳmaġaylar[138] evvel (7) sulṭānī kim yalġan aytḳay[139] **ėkkinçi**[140] ol[141] ol kişi (8) kim zinā ḳılġay **üçünçi**[142] dervīşī kim mütekebbir bolġay (9) taḳı[143] resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ṣaḥābelerġa ayttı [**T1 13a**] (1) bir kün[144] bolġay kim ᶜālem ėli[145] ot içide bolġaylar (2) meger ol kişi kim ḫudāy *ᶜazze ve celle*ġa bendelıḳ[146] ḳılġan (3) bolġay ve taḳvā yolın tutup emānetḳa[147] ḫıyānet (4) ḳılmaġan bolġay taḳı resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*[148] (5) ayttı her bendeġa kim ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā raᶜiyyetī (6) tapşurġay ve ol şefḳat ḳılmay artuḳsılıḳ[149] ḳılsa (7) ḫudāy taᶜālā behiştni aŋa ḥarām ḳılġay taḳı ayttı (8) her kimersege kim[150] bir vilāyet sulṭānlıġı (9) bolġay[151] ve ol ėlniŋ riᶜāyetin öz ehl [**T1 13b**] [**T2 6b**] (1) ü ᶜayālıġa ḳılġan teg[152] ḳılmasa dūzaḫdın hirāsān (2) bolġay ve yana resūl *ᶜaleyhi's-selām* ayttı ėkki (3) kimerse[153] meniŋ ümmetimdin ermezler[154] ve şefāᶜatım(4)dın maḥrūm bolġaylar biri sulṭān-ı ẓālim (5) ve yana biri ol mübtediᶜī kim dīn bābıda ḥaddın (6) artuḳ baḥş ėtkey ve ġuluvv ḳılġay ve taḳı ayttı (7) bėş kişi durur kim teŋri taᶜālā alarġa (8) ġażab ḳılġay eger tilese [**T3 6a**] dünyāda alardın (9) intiḳām alġay ve eger tilese āḫiretde evvel [**T1 14a**] (1) ol kimerse kim bir ḳavmnıŋ uluġı bolġay (2) kim ol ėl anıŋ fermānıda

---

[135] *ayttı*: T2 *aydılar*
[136] *arasında*: T2 *arasıda*
[137] *taḳı*: T2 *ve yana*
[138] *baḳmaġaylar*: T2 *naẓar ėtmegeyler*
[139] *aytḳay*: T2 *sözlegey*
[140] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[141] *ol*: T2 *+ėkki*
[142] *üçünçi*: T2 *üçlençi*
[143] *taḳı*: T2 *ve yana*
[144] *kün*: T2 *küni*
[145] *ᶜālem ėli*: T2 *ᶜālem ḫalḳı barça*
[146] *bendelıḳ*: T2, T3 *bendelik*
[147] *emānetḳa*: T2, T3 *emānetġa*
[148] *resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*: T3 *resūl ᶜaleyhi's-selām*
[149] *artuḳsılıḳ* : T2 *ziyadetīliḳ*
[150] *kimersege kim*: T2 *kimsege*
[151] *sulṭānlıġı bolġay*: T2 *sulṭānlıḳı müyesser*
[152] *ḳılġan teg*: T2 *ḳılġan dek*
[153] *kimerse*: T2 *kimse*
[154] *ermezler*: T2 *ermesler*

bolġaylar alarnıŋ (3) ḥaḳḳıda artuḳsılıḳ[155] ḳılsa ėkkinçi[156] bir kişi (4) kim ulusḳa[157] ḥākim bolġay ḳavī birlen żaᶜīf (5) arasında teŋ[158] ḥükm ḳılmay yan basıp (6) söz aytḳay[159] üçünçi[160] ol kimerse kim ehl ü ᶜayālıġa (7) dünyā işin ögretkey[161] ve bilmegey kim yėdürgen[162] (8) ṭaᶜāmları ne yerdin turur ve andın eymenmegey[163] (9) **törtinçi**[164] ol kimerse[165] kim bir faḳīrni müzd-ver tutḳay[166] [**T1 14b**] (1) ve iş buyurup müzdin tükel[167] bėrmegey (2) **bėşinçi**[168] ol kimerse[169] kim ḫātūnnıŋ (3) ḥaḳ ve kābīnide ẓulm ḳılġay taḳı resūl *ṣalla'llāhu* (4) *ᶜaleyhi ve sellem* ayttı her kişi kim ėkki kimersege (5) vālī[170] bolġay yaᶜnī [**T2 7a**] ol ėkki kimerse anıŋ (6) fermānıda bolġaylar ḳıyāmet küni ol vālīni[171] (7) baġlap alıp kelgeyler eger yaḫşılıḳ ḳılġan bolsa (8) ḳoyġaylar ve illā ᶜuḳūbetḳa[172] ḳalġay ve *emīrü'l-müᵓminīn* (9) ᶜömer *rażıya'llāhu ᶜanhu* ayttı vāy yėr yüziniŋ [**T1 15a**] (1) pādişāhlarıġa meger ḫalḳ ḥaḳḳıda dād u ᶜadl ḳılıp (2) nefs ü hevāsı bilen ḥükm ḳılmaġan bolġaylar ve (3) uruḳ ḳayaşınıŋ[173] ḫāṭırın körüp meyl (4) ḳılmay ümīd ü bīmdin[174] mülāḥaẓa ḳılıp teŋri taᶜālānıŋ[175] (5) ḥükmidin közgü yasap yüzlerige utru tutup (6) anıŋ [**T3 6b**] bilen ḥükm ḳılġan bolġaylar taḳı resūl (7) *ᶜaleyhi's-selām* ayttı ḳıyāmet küni vālīlerni (8) keltürgeyler ḫudāy taᶜālā aytḳay[176] sizler (9) meniŋ ḳoylarım üstide ḳoyçı[177] erdiŋiz [**T1 15b**] (1) ve memleketim üzre dād bėrgüçi naġu men buyurġan(2)dın artuḳ ᶜuḳūbet ḳıldıŋız alar aytḳaylar[178] (3) bār-ḫudā yā ol sebebdin kim saŋa ḫilāf (4) ḳılıp erdiler teŋri taᶜālā

---

[155] *artuḳsılıḳ*: T2 *uluġlıḳ*
[156] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[157] *ulusḳa*: T2, T3 *ulusġa*
[158] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[159] *aytḳay*: T2 *aytġay*
[160] *üçünçi*: T2 *üçlençi*
[161] *ögretkey*: T2 *örgetkey*
[162] *yėdürgen*: T2 *alarġa nafaḳa ėtken*
[163] *eymenmegey*: T2 *ṭamaᶜ ėtmegey*
[164] *törtinçi*: T2 *törtlençi*, T3 *törtünçi*
[165] *kimerse*: T2 *ādemī*
[166] *tutḳay*: T2 *tutġay*
[167] *tükel*: T2 *be-tamām*, T3'te *tükel* yok
[168] *bėşinçi*: T2 *bėşlençi*
[169] *kimerse*: T2 *kimse*
[170] *vālī*: T2 *ḥākim*
[171] *vālīni*: T2 *ḥākimni*
[172] *ᶜuḳūbetḳa*: T2, T3 *ᶜuḳūbetġa*
[173] *uruḳ ḳayaşınıŋ*: T2 *ḫᵛīş ü āḳribālarınıŋ*
[174] *ümīd ü bīmdin*: T2 *ḫavf u bīmni*
[175] *teŋri taᶜālānıŋ ḥükmidin közgü yasap*: T2 *taᶜālādın ḳorḳup ḥükmidin közgü yasap*
[176] *aytḳay:* T2 *aytġay kim*
[177] *ḳoyçı*: T2 *çofān*
[178] *aytḳaylar*: T2 *aytġaylar*

aytķay[179] naġu (5) men buyurġandın artuķ u kem ᶜuķūbet ķıldıŋız (6) aytķaylar[180] bār-ḫudā yā raḥm ķılduķ anıŋ üçün (7) kim sen raḥīm-sen aytķay[181] sizler naġu mendin (8) raḥīmraķ turur-siz alarġa ġażab ķılġay [**T2 7b**] (9) ḥuẕeyfe *rażıya'llāhu ᶜanhu* ayttı men ḫod hēç pādişāhġa [**T1 16a**] (1) şenā aymaġay-men eger yaḫşı bolġaylar eger yaman ayttılar[182] (2) ne üçün ayttı anıŋ üçün kim resūl *ṣalla'lāhu* (3) *ᶜaleyhi ve sellem*din èşittim[183] kim ķıyāmet küni ᶜadl (4) u ẓulm ķılġan pādişahlarnı keltürgeyler (5) ve ṣırāṭ köprügidin ötüŋ dègeyler ḫudāvend (6) subḥānehu ve taᶜālā ṣırāṭķa[184] ḥükm ķılġay kim her kişi (7) cevr ķılġan bolsa yā pāre vü rişve alġan bolsa (8) silkip dūzaḫķa[185] taşlaġıl tèp[186] *neᶜūẕu bi'llāhi* (9) *min ẕālik* ol ḥāldın **ḥikāyet** ḫaberde [**T1 16b**] (1) andaķ kelip turur kim dāvūd [**T3 7a**] peyġāmber[187] *ᶜaleyhi's-selām* (2) kèçe[188] evdin[189] çıķıp kezer erdi ol nevᶜ kim anı (3) hēç kimerse tanımas erdi[190] ve her kişige yètse[191] (4) öz ḥāletin ve sīretin[192] alardın sorar erdi[193] (5) bir kün cebreᵓīl[194] *ᶜaleyhi's-selām* ayttı dāvūd yaḫşı (6) kişi erdi eger beytü'l-māldın ṭaᶜām yèmey bir iş ķılıp (7) elginiŋ küçidin ṭaᶜām yèse erdi dāvūd *ᶜaleyhi's*-(8)-*selām* bu sözni èşitip maḥzūn bolup (9) yüzin miḥrābḳa[195] ķoyup zār-zār yıġlap ayttı [**T1 17a**] (1) bār-ḫudā yā maŋa bir kesbī ᶜaṭā ķıl[196] kim öz işimdin (2) ķūt ḥāṣıl ķılġay-men andın soŋ ḫudāy (3) *ᶜazze ve celle* [**T2 8a**] cebreᵓīl[197] *ᶜaleyhi's-selām*nı yiberdi tā aŋa cübbeçi(4)likni[198] taᶜlīm bèrdi ve *emīrü'l-müᵓminīn* ᶜömer (5) *rażıya'llāhu ᶜanhu* kèçe ᶜases ornıda özi kezer erdi (6) tā her yèrde ḫalelī bolsa aŋa tedārük ķılġay ķayṣer-i (7) rūm aŋa èlçi yiberdi tā maᶜlūm ķılġay kim ᶜömer[199] (8) neçük kişi turur ve aḥvālı ne türlük-dür çün (9) yibergen kişi[200]

---

[179] *aytķay*: T2 *aytur*
[180] *aytķaylar*: T2 *aytġaylar*
[181] *aytķay*: T2 *aytġay*
[182] *eger yaḫşı bolġaylar eger yaman*: T2 *ḫᵛāh yaḫşı bolġay ve ḫᵛāh yaman*
[183] *èşittim*: T2 *èşitdim*
[184] *ṣırāṭķa*: T2, T3 *ṣıraṭġa*
[185] *dūzaḫķa*: T2 *dūzaḫġa*
[186] *tèp*: T2 *dèp*
[187] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[188] *kèçe*: T3'te *kèçe* yok
[189] *evdin*: T2, T3 *öyleridin*
[190] *erdi*: T2 *erdiler*
[191] *her kişige yètse*: T2 *her kişiniŋ yanıġa barsalar*
[192] *öz ḥāletin ve sīretin*: T2 *öz ḥālların ve sīretlerin*
[193] *öz ḥāletin ve sīretin alardın sorar erdi*: T3 *öz ḥāletin sorar erdi ve sīretin alardın*
[194] *cebreᵓīl*: T3 *cebrāᵓīl*
[195] *miḥrābḳa*: T2, T3 *miḥrābġa*
[196] *ķıl*: T2 *ķılġıl*
[197] *cebreᵓīl*: T3 *cebrāᵓīl*
[198] *cübbeçilikni*: T2 *+yaᶜnī savut tüzetmekni*
[199] *ᶜömer*: T2 *+rażıya'llāhu ᶜanhu*
[200] *kişi*: T2 *kişisi*

medīneġa yėtti[201] ol ėldin suāl ḳıldı [**T1 17b**] (1) kim melikiŋiz ḳayda bolur[202] alar ayttılar[203] bizge[204] melik (2) bolmas bir emīrimiz bar ol hem ṣabāḥ dervāze(3)din çıḳıp taşḳarı[205] barıp turur[206] alarnıŋ (4) sözi bilen ėlçi taşḳarı[207] çıḳıp kezedür erdi[208] (5) bir kimerseni kördi kim āf-tābda [**T3 7b**] yatıp (6) turur ve durreni başı astıda ḳoyup turur[209] ve (7) maŋlayıdın ol miḳdār ter aḳıp-tur kim yėr (8) balçıḳ bolup erdi çün ėlçi ol ḥālnı (9) kördi erse köŋlige ᶜaẕīm vehm bolup maᶜlūm [**T1 18a**] (1) ḳıldı kim emīrü'l-müᵓminīn özi turur[210] ḫāṭırıġa (2) andaḳ keldi kim ᶜālem mülūkiniŋ bī-ḳarārlıġı[211] (3) ve hirāsān bolmaġı[212] barça[213] ᶜadl ḳılmaġandın ermiş (4) ve herāyine her kimerse raᶜiyyetḳa[214] ᶜadl ḳılsa bu türlük (5) īmin uyuḫlaġay[215] ve ayttı munuŋ dīni ber-ḥaḳ-dur [**T2 8b**] (6) eger ėlçilikke kelmesem erdi müsülmān bolur (7) erdim bu ḳatla baray[216] taḳı[217] kelip[218] müsülmān bolay[219] pes (8) bilgil kim velāyetniŋ ḫaṭarı bisyār turur ve ᶜilmini (9) bilmek küllī turur[220] pes pādişāh kerek kim selāmet[221] [**T1 18b**] (1) yolın şiᶜār ḳılıp dīn-dār dāniş-mendler bilen (2) ṣoḥbet tutḳay[222] ve alardın ᶜadl u inṣāf (3) sözin ögrenip[223] anıŋ bilen ᶜamel ḳılġay (4) tā ol ḫaṭarlardın necāt tapḳay[224] ve ḫalāṣ bolġay (5) **ėkkinçi**[225] **aṣl dīn-dār ᶜālimler bilen ṣoḥbet tutmaḳ pendleri bile ᶜamel ḳılmaḳ**[226] (6) bilgil kim her ᶜālimī kim dünyā mālıġa ḥarīṣ

---

[201] *yėtti*: T2 *keldi*
[202] *ḳayda bolur*: T2 *ḳayda turur*
[203] *ayttılar*: T2 *aydılar*
[204] *bizge*: T2 *bizlerge*
[205] *taşḳarı*: T2 *tışḳarı*
[206] *barıp turur*: T2 *kėtip turur*
[207] *taşḳarı*: T2 *tışḳarı*
[208] *kezedür erdi*: T2 *kezer erdi*
[209] *ḳoyup turur*: T2 *ḳoyup tururlar*
[210] *özi turur*: T2 *munıŋ özi turur*
[211] *bī-ḳarārlıġı*: T2 *bī-ḳarārlıḳı*
[212] *bolmaġı*: T2 *bolmaḳı*
[213] *barça*: T2 *barçası*
[214] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[215] *uyuḫlaġay*: T2 *uyḳulaġay*
[216] *baray*: T2 *barayın*
[217] *taḳı*: T2 *daġı*
[218] *kelip*: T2 *ḳaytıp kelip*
[219] *bolay*: T2 *bolayın*
[220] *küllī turur*: T2 *żarūrī turur*
[221] *selāmet*: T2 *selāmetlik*
[222] *tutḳay*: T2 *tutġay*
[223] *ögrenip*: T2 *örgenip*
[224] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[225] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[226] *ḳılmaḳ*: T2 *ḳılmaḳda*

turur ve (7) firīb ü mekr[227] bilen ėldin nerse[228] alur andın ḥaẕer (8) ḳılmaḳ kerek ve dīn-dār ᶜulemā ve dāniş-mend ol (9) durur[229] kim [**T3 8a**] dünyā mālıġa hēç türlük bile[230] iltifāt [**T1 19a**] (1) ḳılmaġay andaḳ kim şaḳīḳ-i belḫī *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* (2) hārūnü'r-reşīd ḳaşıġa bardı hārūn ayttı (3) şaḳīḳ-i zāhid sen mü-dür-sen[231] ol ayttı (4) şaḳīḳ men-men[232] ammā zāhid sen durur-sen[233] (5) hārūn ayttı[234] maŋa pendī bėrgil şaḳīḳ dėdi (6) ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā seni şıddīḳ[235] ornıda (7) ḳoyup turur sendin ṣıdḳ sorar neçük (8) kim[236] ebā bekirdin *razıya'llāhu ᶜanhu*[237] ve ᶜömer[238] mesnedide oltur(9)ġuzup turur sendin ᶜadl tiler ve ḥaḳnı [**T1 19b**] (1) bāṭıldın [**T2 9a**] farḳ ḳılmaḳ[239] ister andaḳ kim ᶜömerdin[240] (2) ve oṣmān mertebesin bėrip turur sendin (3) ḥayā ve[241] ḥilm tiler ol türlük kim oṣmāndın[242] (4) ve ᶜalī maḳāmın kerāmet ḳılıp turur sendin (5) ᶜilm ü seḫāvet tiler ol nevᶜ kim ᶜalīdin *razıya'llāhu* (6) *ᶜanhum*[243] hārūn ayttı yana bir naṣīḥat ḳılġıl ayttı[244] (7) ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālāġa bir sarāyī[245] bar-dur kim anı (8) dūzaḫ dėrler ve seni ol sarāyġa der-bān (9) ḳılıp üç nerse[246] saŋa bėrip turur biri [**T1 20a**] (1) beytü'l-māl ėkkinçi ḳılıç üçünçi tāziyāne ve andaḳ (2) dėp turur kim bu üç nerse birlen ḫalḳnı (3) dūzaḫdın menᶜ ḳılġay-sen eger ḥācet-mend kelse (4) beytü'l-māldın nerse[247] bėrgey-[**T3 8b**]-sen ve her kişi (5) teŋri taᶜālānıŋ fermānını[248] ḫilāf ḳılsa ol (6) tāziyāne birlen[249] anı edeb ḳılġay-sen ve her kimerse (7) bir müsülmānnı nā-ḥaḳ öldürse sen ol ölgen(8)niŋ vārişiniŋ rıżāsı bilen anı (9) öldürgey-

---

[227] *firīb ü mekr*: T3 *mekr ü firīb*
[228] *nerse*: T2 *nemerse*
[229] *ol durur*: T2 *ol-dur*
[230] *türlük bile*: T2'de *türlük bile* yok
[231] *sen mü-dür-sen*: T2 *sen-dür mü-sen*
[232] *men-men*: T2 *men-dür-men,* T3 *men-men şaḳīḳ*
[233] *sen durur-sen*: T2 *sen-dür-sen*
[234] *ayttı*: T2 *aydı*
[235] *şıddīḳ*: T2 *şıddīḳlar*
[236] *neçük kim*: T2 *ne üçün kim*
[237] *ebā bekirdin razıya'llāhu ᶜanhu*: T2 *ebā bekir razıya'llāhu ᶜanhu ᶜanhunıŋ ornıda-dür-sen*
[238] *ᶜömer*: T2 *+razıya'llāhu ᶜanhunıŋ*
[239] *ḳılmaḳ*: T2, T3 *ḳılmaḳnı*
[240] *ᶜömerdin*: T2 *+ᶜömer razıya'llāhu ᶜanhudın istedi*
[241] *ve*: T2 *bile*
[242] *oṣmāndın*: *T2 oṣmāndın razıya'llāhu ᶜanhu*
[243] *ᶜalīdin razıya'llāhu ᶜanhum*: *T2 ᶜalī razıya'llāhu ᶜanhudın tiledi*
[244] *ayttı*: T2 *şaḳīḳ aydı*
[245] *taᶜālāġa bir sarāyī*: T2 *taᶜālānıŋ bir sarayı*
[246] *nerse*: T2 *nemerse*
[247] *nerse*: T2 *bir nemerse*
[248] *fermānını*: T2 *fermānıġa*
[249] *birlen*: T2 *birle*

sen eger andaḳ ḳılmasaŋ [**T1 20b**] (1) ol dūzaḫ ėliniŋ pīşvāsı sen bolġuŋ-dur (2) ayttı[250] yana naṣīḥat ḳılġıl ayttı[251] sen çeşme (3) durur-sen ve ᶜamel-dārlar arıġ[252] eger çeşme rūşen (4) bolup arıġ[253] tīre bolsa hēç ziyān ḳılmas (5) [**T2 9b**] eger[254] çeşme tīre bolsa arıġnıŋ[255] rūşenlıġı (6) hēç sūd ḳılmaġay **ḥikāyet** hārūnü'r-reşīd (7) bilen ᶜabbās fuḍayl ᶜıyāż *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* ḳaşıġa (8) bardılar çün anıŋ eviniŋ[256] ėşigige (9) yėttiler[257] erdi[258] çün fuḍayl ᶜıyāż kelāmu'llāh oḳup bu āyetḳa[259] [**T1 21a**] (1) yėtip erdi (2)

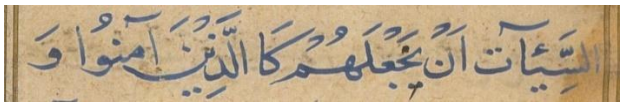 (3)

[260] (4) ve bu āyetniŋ maᶜnīsi ol-dur kim ol kişiler kim (5) yaman iş ḳılıp erdiler andaḳ saġındılar (6) kim biz[261] alarnı īmān keltürgen ve yaḫşı iş ḳılġan (7) ėl bilen[262] teŋ[263] körgey-biz[264] ve bī-fermānlıġ[265] (8) erdi kim alar ḳıldılar hārūn ayttı eger (9) müddeᶜā naṣīḥat bolsa oşbu oḳ kifāyet turur[266] [**T1 21b**] (1) ammā ᶜabbās ėşikni [**T3 9a**] ḳaḳıp fuḍaylġa çarladı[267] kim (2) emīrü'l-müᵓminīn kelip turur fuḍayl çerāġnı[268] (3) öçürüp ėşikni

---

[250] *ayttı*: T2 *hārūn aydı*
[251] *ayttı*: T2 *şaḳīḳ dėdi*
[252] *arıġ*: T2 *arıḳ-durlar*
[253] *arıġ*: T2 *arıḳ*
[254] *eger*: T2 *ve eger*
[255] *arıġnıŋ*: T2 *arıḳnıŋ*
[256] *eviniŋ*: T2, T3 *öyiniŋ*
[257] *yėttiler*: T2 *yėtdiler*
[258] *erdi*: T3'te *erdi* yok
[259] *āyetḳa*: T2, T3 *āyetġa*
[260] *em ḥasibe'l-leẕīneicteraḥūs-seyyiāti en necᶜalehum kel-leẕīne āmenū ve amilū'ṣ-ṣāliḥāti sevāem maḥyāhum ve memātuhum sāᵓe mā yaḥkumūn*: "Yoksa, o kötülükleri yapıp duran kimseler, kendilerini iman edip salih ameller yapan kimseler gibi yapacağımızı, hayat ve ölümlerini aynı yapacağımızı mı sandılar? Ne kötü hükmediyorlar!" Casiye 21.
[261] *biz*: T2 *bizler*
[262] *bilen*: T3 *birlen*
[263] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[264] *körgey-biz*: T2 *körgey-miz*
[265] *bī-fermānlıġ*: T2 *bī-fermānlıḳ*
[266] *kifāyet turur*: T2 *kifāye turur*
[267] *fuḍaylġa çarladı*: T3 *fuḍayl çarladı*
[268] *çerāġnı*: T2 *çerāġ*

açtı[269] hārūn ḳaraŋġuda[270] her ṭaraf[271] (4) elig[272] uradurur[273] erdi nā-gāh elgi fuḍaylġa (5) tegdi ayttı[274] zihī bu nevᶜ yumşaḳ elig kim eger (6) ḫudāy taᶜālā[275] ᶜaẕābıdın necāt tapḳay[276] pes ayttı (7) yā emīrü'l-müᵓminīn ḳıyāmetde teŋri taᶜālā cevābın (8) ayturġa müheyyā bolġıl kim taŋla her müsülmān bile [**T2 10a**] (9) seni yandaşa olturtḳaylar[277] ve alarnıŋ [**T1 22a**] (1) inṣāfın sendin tilegeyler hārūn bisyār (2) yıġladı pes ᶜabbās fuḍaylġa ayttı yėtkürġıl kim[278] (3) emīrü'l-müᵓminīnni öltürdüŋ[279] fuḍayl aytur sen (4) ḳavmuŋ[280] bile anı helāk ḳılıp turur-sen taḳı[281] meni[282] (5) aytur-sen kim anı öltürdüŋ[283] dėp hārūn (6) ᶜabbāsḳa[284] ayttı seni hāmān anıŋ üçün dėrler (7) ve meni firᶜavn pes hārūn miŋ altun yarmaḳ fuḍayl (8) allıda[285] ḳoydı[286] kim bu ana kābīnidin[287] hem ḥelālraḳ (9) turur munı ḳabūl ḳılıŋ fuḍayl ayttı men saŋa [**T1 22b**] (1) dėydür-men kim her ne[288] elgiŋde bolsa ber-ṭaraf (2) ḳıl[289] ve teŋri taᶜālāġa penāh ėltkil tā rāst-kār (3) bolġay-sen ve[290] sen maŋa artuḳsı nerse[291] bėrür-sen (4) ve ol yarmaḳnı almay evdin[292] çıḳtı[293] **ḥikāyet** (5) ᶜömer ᶜabdü'l-azīz *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* aytur kim muḥammed bin (6) kaᶜb[**T3 9b**] e'l-ḳuraẓī[294] ayttı kim maŋa ᶜadl ṣıfatın aygıl (7) ayttım[295] müsülmānlardın her kim sendin kiçik (8) bolsa alarġa[296] atalıḳ ḳılġıl ve

---

[269] *açtı*: T2 *açdı*
[270] *ḳaraŋġuda*: T2 *ḳaranġuda*
[271] *ṭaraf*: T2 *ṭarafġa*
[272] *elig*: T2 *elgin*
[273] *uradurur*: T2 *uzatur*, T3 *urar*
[274] *ayttı*: T2 *fuḍayl aydı*
[275] *taᶜālā*: T2 *taᶜālānıŋ*, T3'te *taᶜālā* yok
[276] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[277] *olturtḳaylar*: T2 *olturtġaylar*
[278] : T2 *ḥaddıŋda turġıl kim*, T3 *yėtkürgil kim*
[279] *öltürdüŋ*: T2 *öltürdiŋ*
[280] *ḳavmuŋ*: T2 *ḳavmıŋ*
[281] *taḳı*: T2 *daġı*
[282] *meni*: T2 *maŋa*
[283] *öltürdüŋ*: T2 *öltürdiŋ*
[284] *ᶜabbāsḳa*: T2, T3 *ᶜabbāsġa*
[285] *allıda*: T2 *aldıda*
[286] *ḳoydı*: T2 +*aydı*
[287] *kābīnidin*: T2 *sütidin*
[288] *dėydür-men kim her ne*: T2 *aytur-men her ne*
[289] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[290] *bolġay-sen sen maŋa*: T2 *bolġay-sen ve sen maŋa*
[291] *nerse*: T2 *nemerse*
[292] *evdin*: T2 *öydin*
[293] *çıḳtı*: T2 *çıḳdı*
[294] yazımı şu şekildedir:
[295] *ayttım*: T2 *men aydım*
[296] *alarġa*: T2 *aŋa*

her kimerse sendin (9) uluḳ[297] bolsa sen aŋa oġulluḳ[298] eylegil ve her kim [**T1 23a**] (1) yaşḳa seniŋ bile[299] teŋ[300] bolsa[301] birāderāne sülūk (2) ḳıl ve her kimniŋ ᶜuḳūbetin [**T2 10b**] günāhıġa yaraşa[302] ḳılġıl (3) ve zinhār kim hēç kimerseni açıġ[303] bile ḳamçılamaġay-sen (4) kim beze-kār[304] bolur-sen ve ḫulefādın[305] biri bir zāhid(5)din pend istedi[306] ol zāhid aytı bir vaḳtda (6) güẕārım çin mülkige tüşti[307] ol mülkniŋ pādişāhı(7)nıŋ ḳulaġı[308] ker erdi ol dāyim yıġlap aytur (8) erdi[309] meniŋ bu yıġlamaḳ ve zārī ḳılmaġım[310] (9) ol sebebdin-dür kim maẓlūmlar dād tilep [**T1 23b**] (1) feryād ḳılġaylar ve men ėşitmegey-men ve-līkin şükr (2) ḳılur-men kim köz yėrinde turur[311] pes menādī (3) ḳıldurdı kim her kişiniŋ dād-ḫᵛāhluġı[312] bolsa (4) ḳızıl ton keyip kelsün ve özi her künde (5) pīl minip çıḳar erdi her kişiniŋ kim tonı (6) ḳızıl bolsa anı ḳaşıġa keltürüp aḥvālın sorup (7) ḥācetin revā ḳılur erdi taḳı aytı yā emīrü'l-müᵓminīn (8) ol kāfir erdi ve ol türlük şefḳat[313] ḫudāy taᶜālā (9) bendeleriġa ḳılur erdi sen müᵓmin-sen [**T1 24a**] (1) resūl *ᶜaleyhi's-selām* [**T3 10a**] ehl ü beytidin-sen[314] mülāḥaẓa (2) ḳıl kim seniŋ şefḳatıŋ ne türlük turur (3) ve bū ḳılābe[315] ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz ḳaşıġa bardı (4) ve aytı maŋa pendī bėrgil aytı[316] ᶜādem *ᶜaleyh*(5)*i's-selām* zamānıdın bu künge degünçe[317] neçe ḫalīfe (6) erdi ḥālā sendin özge hēç bir ḫalīfe ḳalmaydur (7) [**T2 11a**] **ḥikāyet** süleymān ᶜabdü'l-melik kim ḫalīfe (8) erdi bir kün ḫāṭırıġa andaḳ keldi kim (9) dünyāda her türlük tenaᶜᶜum kim bolur erdi ḳıldım [**T1 24b**] (1) yā rabb aḥvālım āḫiretde[318] ne[319] bolġay pes ebū ḥāzım (2) kim ol rūzgārnıŋ zāhidi erdi anıŋ (3) ḳaşıġa

---

[297] *uluḳ*: T2 *uluġ*
[298] *oġulluḳ*: T2, T3 *oġullıḳ*
[299] *bile*: T3 *birlen*
[300] *yaşḳa seniŋ bile teŋ*: T2 *yaşda seniŋ birle ber-ā-ber*
[301] *bolsa*: T2 *+anıŋ bile*
[302] *yaraşa*: T2 *lāyıḳ*
[303] *açıġ*: T2 *aççıġ*
[304] *beze-kār*: T2 *güneh-kār*, T3 *bed-kār*
[305] *ḫulefādın*: T2 *ḫulefāᵓlardın*
[306] *istedi*: T3 *soradı*
[307] *tüşti*: T2 *tüşdi*
[308] *ḳulaġı*: T2 *ḳulaḳı*
[309] *ol dāyim yıġlap aytur erdi*: T2 *ol dāyim yıġlar erdi ve aytur erdi*
[310] *ḳılmaġım*: T2 *ḳılmaḳım*
[311] *köz yėrinde turur*: T2 *köz cāyıda turur*, T3'te *köz* yok
[312] *dād-ḫᵛāhluġı*: T2 *dād-ḫᵛāhlıġı*
[313] *ol kāfir erdi ve ol türlük şefḳat*: T2 *ol kāfir erdi ve ol şefḳat*
[314] *ᶜaleyhi's-selām ehl-i beytidin-sen*: T2 *ᶜaleyhi's-selāmnıŋ ehl-i beytidin-dür-sen*
[315] *bū ḳılābe*: T2 *bu ḳalᶜada*. Kelime T1, T3'de şu şekilde yazılmıştır: 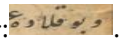 .
[316] *ayttı*: T2 *ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz aydı*
[317] *bu künge degünçe*: T2 *bu künġaça*
[318] *aḥvālım āḫiretde*: T2, T3 *āḫiretde aḥvālım*
[319] *ne*: T2 *neçük*

kişi yiberdi kim her ṭaᶜām[320] kim rūze açḳanda[321] (4) yėr-sen maŋa hem andın yibergil ebū ḥāzım bir pāre (5) kepek ḳavurup yiberdi ve ayttı men dāyim (6) bu kepekdin yėr-men süleymān ol ḥālnı (7) körüp köŋli ġam-gīn bolup bisyār yıġladı ve (8) üç kün ol kepek bilen rūze açtı[322] (9) andaḳ aytıp tururlar kim ol kėçe ḥaremi bile[323] [**T1 25a**] (1) ṣoḥbet tuttı[324] erse ittifāḳā ferzend boldı (2) ve ol ᶜabdü'l-ᶜazīz turur ve ᶜabdü'l-ᶜazīzdin ᶜömer (3) ᶜabdü'l-ᶜazīz peydā boldı kim ol cihān içre (4) bī-miṯl[325] ü bī-mānend erdi ve ᶜadl u inṣāf (5) bābıda ᶜömer bin el-ḫaṭṭābḳa[326] *rażıya'llāhu ᶜanhu*[327] (6) oḫṣar erdi ol zāhidniŋ ṭaᶜāmınıŋ (7) berekātı[328] bu netīce[329] bėrdi ve ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz[**T3 10b**]din (8) sordılar kim seniŋ tevbe ḳılmaġıŋġa[330] (9) sebeb ne boldı ayttı bir kün ḳulumnı [**T1 25b**] (1) uradur[331] erdim ḳul ayttı[332] yād ḳıl[333] ol kėçedin[334](2) kim ṣabāḥı ḳıyāmet küni bolġay ol söz maŋa (3) eṯer-i tamām[335] ḳıldı ve büzürglerdin biri [**T2 11b**] (4) aytur hārūnü'r-reşīdni ᶜarafātda kördüm (5) baş yalaŋ[336] ayaḳ yalaŋ ḳızıḳ[337] uşaḳ (6) taş üstide turup eliglerin[338] (7) köterip aytur erdi kim ḫudā yā sen kerīm-sen (8) ve ġafūr-sen men ᶜāṣī ve mücrim turur-men (9) saŋa iş bendeler bāresinde[339] āmürziş [**T1 26a**] (1) ü maġfiret turur yā rabb men-i[340] żaᶜīf güneh-kārġa[341] (2) raḥmet ḳılġıl ol büzürg bu ḥālnı müşāhede ḳılıp (3) ayttı yėr yüziniŋ pādişāhın körüŋ (4) kim āsmān pādişāhıġa ne türlük zārī (5) ḳıladurur[342] **ḥikāyet** ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz (6) ebū ḥāzım-ı zāhidḳa[343] ayttı maŋa pendī bėrgil (7) ayttı[344]

---

[320] *ṭaᶜām*: T2 *ṭaᶜāmī*
[321] *açḳanda*: T2 *açġanda*
[322] *açtı*: T2 *açdı*
[323] *bile*: T2 *bilen*
[324] *tuttı*: T2 *tutdı*
[325] *bī-miṯl*: T2 *bī-miṯāl*
[326] *ḫaṭṭābḳa*: T3 *ḫaṭṭābġa*
[327] *ḫaṭṭābḳa rażıya'llāhu ᶜanhu*: T2 *ḫaṭṭāb rażıya'llāhu ᶜanhuġa*
[328] *berekātı*: T2 *bereketi*
[329] *netīce*: T2 *neticeni*
[330] *ḳılmaġıŋġa*: T2 *ḳılmaḳıŋġa*
[331] *uradur*: T2 *urar*
[332] *ayttı*: T2 *aydı ey ḫᵛāce*
[333] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[334] *kėçedin*: T2 *kėçeni*
[335] *eṯer-i tamām*: T2 *tamām eṯer*
[336] *yalaŋ*: T2 *+ve*
[337] *ḳızıḳ*: T2 *ḳızġan*
[338] *eliglerin*: T3 *ḳolların*
[339] *bāresinde*: T2 *ḥaḳḳıda*
[340] *men-i*: T2 *men*
[341] *żaᶜīf güneh-kārġa*: T2 *żaᶜīf ü ᶜāciz güneh-kārġa*
[342] *ḳıladurur*: T2 *ḳıladur*
[343] *zāhidḳa*: T2, T3 *zāhidġa*
[344] *ayttı*: T2 *ebū ḥazım aydı*

tupraḳ[345] üstide yat[346] ve ölümni (8) başıŋ astıda ḳoy[347] ve her iş ḳılur bolsaŋ (9) ölümni mülāḥaẓa ḳıl[348] ve her nerse[349] kim özüŋe revā [**T1 26b**] (1) körmeŋ[350] andın yıraḳ bol[351] kim ölümdin yaḳın(2)raḳ nerse[352] yoḳ turur pes ṣāḥib-i velāyet kerek (3) kim bu sözlerni ve ḥikāyet[**T3 11a**]lerni közi allıda[353] (4) körgey ve bu pendler kim ötkenler aytıp (5) tururlar andın behre alıp ᶜamel ḳılġay (6) **üçünçi aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḳudreti beyānıda** (7) bilgil kim Allāh taᶜālā ḳādir ü tüvānā-[**T2 12a**] durur ve hēç kimge (8) oḫṣamas ve ḳudret ve tüvānālıġı[354] ber-kemāl-dur ve (9) ᶜacz u noḳṣān u żaᶜf aŋa yol tapmas [**T1 27a**] (1) her ne tiledi ḳıldı ve her ne[355] tilese ḳılġay (2) ve ᶜarş u kürsī barça anıŋ ḳabża-i ḳudretide (3) durur ammā melik neçük kim ẓulmnı özi ėlge revā tutmaz[356] (4) mülāzımların ve ḳul u ḫıdmet-kārların[357] taḳı[358] andaḳ (5) żabṭ ḳılġay kim alar taḳı[359] ẓulm ḳılmaġaylar ve (6) alarnıŋ ẓulmıġa hēç nevᶜ bile rāżī bolmaġay (7) kim ḳıyāmet küni alarnıŋ ẓulmların hem andın sorarlar (8) andaḳ kim ᶜömer bin el-ḫaṭṭāb *rażıya'llāhu* (9) *ᶜanhu* ebū mūsī el-eşᶜarī kim ᶜamel-dār erdi [**T1 27b**] (1) aŋa tehdīd ü tehẕīb ḳılıp bitik[360] bitidi[361] kim (2) raᶜiyyetniŋ işide yaḫşı mülāḥaẓa ḳılġıl alarnıŋ (3) bāreside ḥayf vāḳiᶜ bolmaġay[362] ve özüŋge (4) ḫaylī[363] maġrūr bolmaġıl kim ᶜamel-dārlarnıŋ mühimmini (5) ol ḳoyġa teşbīh ḳılıp tururlar kim çimgen ot(6)nı[364] tapsa[365] ançа yėrler kim semiz[366] bolur ve ġāfil-dür (7) andın kim anıŋ helākige[367] sebeb ol semizlik (8) bolur[368] ve ol [**T3 11b**] cihetdin anı[369]

---

[345] *tupraḳ*: T2, T3 *tufraḳ*
[346] *yat*: T2 *yatġıl*
[347] *ḳoy*: T2 *ḳoyġıl*
[348] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[349] *nerse*: T2 *nemerse*
[350] *körmeŋ*: T2 *körmes-sen*
[351] *bol*: T2 *bolġıl*
[352] *nerse*: T2 *nemerse*
[353] *allıda*: T2 *aldıda*
[354] *tüvānālıġı*: T2 *tüvānālıḳı*
[355] *ne*: T2 *nemerse*
[356] *tutmaz*: T2 *tutmas*
[357] *ḫıdmet-kārların*: T2, T3 *ḫiẕmet-kārların*
[358] *taḳı*: T2 *daġı*
[359] *taḳı*: T2 *daġı*
[360] *bitik*: T2 *nāme*
[361] *bitidi*: T2 *yazdı*
[362] *alarnıŋ bāreside ḥayf vāḳiᶜ bolmaġay*: T2 *alarnıŋ arasıda iḫtilāf vāḳiᶜ bolmaġay*
[363] *ḫaylī*: T2'de *ḫaylī* yok
[364] *kim çimgen otnı*: T2 *ḳoylar her neçe ot*
[365] *tapsa*: T2 *tapsalar*
[366] *semiz*: T2 *semüz*
[367] *helākige*: T2, T3 *helākıġa*
[368] *andın kim anıŋ helākige sebeb ol semizlik bolur*: T2 ol *semüzlik anıŋ helākiġa sebeb bolur*
[369] *anı*: T2 *alarnı*

öltürürler[370] taḳı (9) yaḫşı keymek ve içmek yėmek birle[371] köŋlüŋni [**T1 28a**] (1) ḫursend ḳılmaġıl ve nefsiŋni[372] semer urġıl kim ᶜāḳıbet (2) muḫaṭab u muā'ḫiẕ [**T2 12b**] bolmaġay-sen kim ol bābda (3) aytıp tururlar **ḳıṭᶜa**

(4) keyip samur ile kiş ḳılma asru raᶜnālıḳ
(5) ipek libās ara tutma ġurūr cāmı tola
(6) tėyin kim öz tügi oḳ boldı cānıġa āfet
(7) ferīseniŋ peridin keldi öz başıġa belā

(8) ve **tevrīt**da taḳı[373] andaḳ kelip turur kim her pādişāh (9) kim ᶜamel-dārlarnıŋ ẓulmıġa rıżā bolup anı menᶜ ḳılmay [**T1 28b**] (1) tek tursa[374] ol ẓulmnı özi ḳılġan bolġay (2) ve meᵓḫūẕ ve muᶜāḳıb bolup ḳıyāmetde cevābın andın (3) sorġaylar pes ᶜaḳlī bolmaġay ol kimerse kim āḫiret(4)ni dünyāġa satḳay[375] kim ḫādım ü mülāzımlar ẓulm bile (5) dünyādın naṣīb alıp anıŋ zamānıda ᶜayş u ṭarab (6) ḳılġaylar ve āḫiretde ol cevāb bėrmekde müttehem (7) bolġay ve ehl ü ᶜayāl u ḫayl u ḥaşemiġa teŋ[376] (8) ᶜadl ḳılġay ve ᶜadl ol durur kim ġażab u şehvet (9) çerigin esīr ḳılıp ᶜadālet bile ḥükm ḳılġay yoḳ ki [**T1 29a**] (1) ᶜaḳlnı şehvet ü ġażab çerigi elgide esīr (2) ḳılġay ve köprek[377] ḫalḳ ᶜaḳl bėlige şehvet ü ġażab ḫıdmeti[378] (3) üçün kemer baġlap tururlar kim şehvet [**T3 12a**] ü ġażab (4) murādlarıġa yėtkeyler bilgil kim ᶜaḳl ḫudāy *ᶜazze ve celle*(5)niŋ çerigi turur şehvet ü ġażab iblīs *ᶜaleyh*(6)i *'l-laᶜne* [379] çerigi-dürler kimerse[380] kim ḫudāy taᶜālā(7)nıŋ [**T2 13a**] çerigini şeyṭān çerigi elgide esīr (8) ü zebūn eylegey ulusḳa[381] ne türlük ᶜadl ḳıla (9) alġay ve ᶜaḳl u ᶜadlnıŋ ḳuyaşı evvel sulṭān [**T1 29b**] (1) köŋlide ṭulūᶜ ḳılġay andın soŋ ḫāṣ u (2) ᶜām u ḫayl u aḥşām[382] u ḫādım u mülāzımlar evige[383] (3) pertev salġay kim anıŋ şuᶜāᶜi raᶜiyyetḳa[384] yėtkey (4) ve her kim ḳuyaşnı şuᶜāᶜsız körey dėse (5) ḫayāl-ı muḫāl ḳılġan bolġay ve bāṭıl

---

[370] *öltürürler*: T2 *öltürler*
[371] *birle*: T3 *birlen*
[372] *nefsiŋni*: T2 *nefsiŋġa*
[373] *taḳı*: T2 *daġı*
[374] *tek tursa*: T2 *sükūt ėtse*
[375] *satḳay*: T2 *satġay*
[376] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[377] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[378] *ḫıdmeti*: T2, T3 *ḫiẕmeti*
[379] *ᶜaleyhi'l-laᶜne*: T2,T3 *ᶜaleyhi'l-laᶜneniŋ*
[380] *kimerse:* T2 *ḳaysı kimerse*
[381] *ulusḳa*: T2, T3 *ulusġa*
[382] *aḥşām*: T2 *ḥaşem*
[383] *evige*: T2, T3 *öyige*
[384] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜīyyetġa*

taṣavvur eylegen[385] (6) **törtinçi**[386] **aṣl Allāh taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda** (7) bilgil kim Allāh taᶜālā ᶜālim ü dānā turur ve ᶜilmi maḫlūḳāt(8)ḳa[387] muḥīṭ turur ve s̱erādın s̱üreyyāġa degünçe her ne (9) bolsa āgāh turur ve her ne bar anıŋ ḳudreti[**T1 30a**](1)din peydā bolup turur[388] kerek kim raᶜiyyet pādişāhġa[389] (2) tekebbür[390] ḳılmaġay kim tekebbürdin ġażab ġālib bolur[391] (3) ve ġażab ᶜaḳlnıŋ dīvi turur[392] anıŋ āfetin (4) ve ᶜilācın ġażab u dirīġ u mühlikāt kitābıda yād (5) ḳılıp turur-biz[393] kerek[394] andaḳ cehd ḳılġay kim barça (6) işde ᶜafv ṭarafın merᶜī tutup ol cānibḳa[395] māyil (7) bolġay **ḥikāyet** ebū caᶜfer *razıya'llāhu ᶜanhu* (8) [**T3 12b**] rivāyet ḳılur kim ḫalīfe birevni öltürmekke ḥükm (9) ḳıldı mübārek bin feżā ki ḥāżır erdi ayttı [**T1 30b**] [**T2 13b**](1) yā emīrü'l-müᵓminīn resūl[396] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*din rivāyet (2) ḳılurlar kim ayttı ḳıyāmet küni tamām ḫalāyıḳnı (3) bir yėrde cemᶜ ḳılıp menādī ḳılġaylar kim her kişi(4)niŋ ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā ḥażretide ḥaḳḳı bolġan bolsa (5) ḳop tek[397] hēç kimerse ḳopmaġay meger ol kişi[398] kim günāh-(6)-kārnıŋ günāhıġa ḳādir bolup ᶜafv ḳılġan bolġay (7) ḥaḳ taᶜālā aytḳay[399] anı ḳoyuŋuz[400] kim men anı ᶜafv ḳıldım (8) ve ᶜīsī *ᶜaleyhi's-selām*dın naḳl turur kim yaḥyā bin (9) z̲ekeriyyāġa *ᶜaleyhi's-selām* ayttı her kim seniŋ ḥaḳḳıŋda [**T1 31a**] (1) rāst aytsa şükr ḳılġıl ve eger yalġan aytsa köprek[401] (2) şükr ḳılġıl ᶜameliŋ dīvānıda artuḳraḳ s̱evāb (3) bitilgüsi-dür yaᶜnī ol kişiniŋ ᶜibādetin hem (4) seniŋ dīvānıŋda[402] bitigeyler ve resūl *ṣalla'llāhu* (5) *ᶜaleyhi ve sellem* ayttı kim üç nerse durur[403] kim kişi (6) ol üç[404] nersege[405] yėtmegünçe īmānġa yėtmegey (7) açıġı[406] kelgende bāṭıl ḫayāl bile ḳaṣd ḳılmaġay (8) ve her kimersedin ḫoşnūd bolsa

---

[385] *eylegen*: T2 *eylegen bolġay*
[386] *törtinçi*: T2 *törtlençi*, T3 *törtünçi*
[387] *maḫlūḳātḳa*: T2, T3 *maḫlūḳātġa*
[388] *peydā bolup turur*: T2 *peydā turur*
[389] *raᶜiyyet pādişāhġa*: T1 *raiyyetġa pādişāhġa*, T2 *raiyyetġa pādişāh*
[390] *tekebbür*: T2 *tekebbürlik*
[391] *tekebbürdin ġażab ġālib bolur*: T2 *ġażab peyda bolur ve ġālib bolur*
[392] *dīvi turur*: T2 *şeyṭānı turur*
[393] *ḳılıp turur-biz*: T2 *ḳılıp turur-miz*
[394] *kerek*: T2 *ve pādişāh kerek*
[395] *cānibḳa*: T2 *cānibġa*
[396] *resūl*: T2 *resūl-i ekrem*
[397] *ḳop tek*: T2 *turġıl*
[398] *kişi*: T2 *kişi ḳopġay*
[399] *aytḳay*: T2 *aytġay*
[400] *ḳoyuŋuz*: T2 *ḳoyuŋ*
[401] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[402] *dīvānıŋda*: T2 *dīvānıŋġa*
[403] *nerse durur*: T2 *nemerse-dür*
[404] *ol üç*: T2 *üç ol*
[405] *nersege*: T2 *nemersege*, T3 *nerseġa*
[406] *açıġı*: T2 *aççıġı*

ḥaḳḳın ötegey[407] ve her (9) nersege[408] ḳādir bolsa ol miḳdār kim ḥaḳḳı-dur andın [**T1 31b**] (1) artuḳ[409] almaġay emīrü'l-müᶜminīn ᶜömer bin el-ḫaṭṭāb (2) *razıya'llāhu ᶜanhu* ayttı hēç kim[**T3 13a**]ersege iᶜtimād (3) ḳılma[410] tā anı ṭamaᶜ vaḳtında[411] sınamaġunça [**T2 14a**] ebū ᶜalī bin (4) ḥüseyn ᶜāmir *razıya'llāhu ᶜanhumā* bir kün mescidḳa[412] (5) kiredür erdi[413] birev anı[414] sökti[415] ḳulları ol (6) kişini urmaḳḳa[416] ḳaṣd ḳıldılar[417] ebū ᶜalī (7) ayttı aŋa ḳatılmaŋız[418] tėp[419] taḳı[420] ol kişini ḳaşıġa (8) tilep[421] ayttı ança[422] meniŋ ḥaḳḳımda bilip ayttıŋ[423] (9) saŋa ᶜayān bolmaġanı andın köprek turur[424] [**T1 32a**] (1) ḥālā hēç ḥācetiŋ bar mu-dur kim meniŋ elgimdin (2) kelgey ol kişi ḫacel bolup bisyār yıġladı ebū ᶜalī (3) *razıya'llāhu ᶜanhu* tonın aŋa[425] keydürdi ve miŋ (4) altun yarmaḳ bėrdi ol kişi bara barġunça[426] (5) aytur erdi güvāhlıḳ bėrür-men kim bu ᶜazīz (6) peyġāmber [427] *ᶜaleyhi's-selām* [428] ferzendi turur taḳı (7) zeyne'l-ᶜābidīndin *razıya'llāhu ᶜanhu*[429] naḳl durur kim bir (8) kün ḳulını ėkki ḳatla[430] çarladı erse ol (9) ḳul cevāb bėrmedi ḳulġa ayttı ėşitmediŋ mü [**T1 32b**] (1) aytur[431] ėşittim[432] ve-līkin[433] yaḫşı ḫulḳuŋdın[434] īmin erdim kim meni (2) emgetmegüŋ-dür[435] dėdi[436] *el-ḥamdü*

---

[407] *ötegey*: T2, T3 *ötkey*
[408] *nersege*: T2 *nemersege*,T3 *nerseġa*
[409] *artuḳ*: T2 *artuḳraḳ*
[410] *ḳılma*: T2 *ḳılmaġıl*
[411] *vaḳtında*: T2 *vaḳtıda*
[412] *mescidḳa*: T2, T3 *mescidġa*
[413] *kiredür erdi*: T2 *kirip barur erdiler*
[414] *anı*: T2 aŋa
[415] *sökti*: T2 *sökdi*
[416] *urmaḳḳa*: T2, T3 *urmaḳġa*
[417] *ḳıldılar*: T3 *ėttiler*
[418] *ḳatılmaŋız*: T2 *daḫl ḳılmaŋlar*
[419] *tėp*: T2'de *tėp* yok
[420] *taḳı*: T2 *andın soŋ*
[421] *tilep*: T2 *çaḳırdılar*
[422] *ança*: T2 *+kim*
[423] *ayttıŋ*: T2 *aytdıŋ*
[424] *köprek turur*: T2 *köpraḳ turur*
[425] *tonın aŋa*: T2 *aŋa tonın*
[426] *kişi bara barġunça*: T2 *kişi tā barġunça*
[427] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[428] *ᶜaleyhi's-selām*: T2 *ᶜaleyhi's-selāmnıŋ*
[429] *zeyne'l-ᶜābidīndin razıya'llāhu ᶜanhu*: T2 *zeyne'l-ᶜābidīn razıya'llāhu anhudun*
[430] *ḳatla*: T2 *mertebe*
[431] *aytur*: T2 *aydı*
[432] *ėşittim*: T2 *ėşitdim*, T3 *ėşütdim*
[433] *līkin*: T2 *+seniŋ*
[434] *ḫulḳuŋdın*: T2 *ḫulḳıŋdın*
[435] *emgetmegüŋ-dür*: T2 *incitmeġuŋ-dur*
[436] *dėdi*: T2 *zeyne'l-ᶜābidīn dediler*

li'llāh kim bende mendin (3) īmin ermiş[437] taḳı hem anıŋ oḳ[438] yana bir ḳulı bir kün (4) bir ḳoynıŋ ayaġın[439] uşattı[440] ayttı[441] naġu[442] mundaḳ[443] (5) ḳıldıŋ [**T2 14b**] aytur[444] ḳaṣd[445] andaḳ[446] ḳıldım kim[447] seniŋ (6) açıġıŋ[448] kelgey ayttı men ol kişige açıġlanur-(7)-men[449] kim munı saŋa [**T3 13b**] ögretip turur[450] ya^{c}nī (8) şeyṭān bolġay ve ol ḳulnı āzād ḳıldı[451] (9) ve resūl *^{c}aleyhi's-selām*[452] ayttı ḥilm ü ^{c}afv bilen kişi [**T1 33a**] (1) *ṣāyimü'd-dehr* ve *ḳāyimü'l-leyl* derecesin tapar ve taḳı (2) ayttı dūzaḫnıŋ bir ėşigi bar hēç kimerseni (3) anda ėltmegeyler meger ol kişi[453] kim ḫilāf-ı şer^{c} ḳılġan (4) bolġay ve rivāyet turur kim iblīs[454] mūsī *^{c}aleyhi's-selām*[455] (5) ḳaşıġa bardı ayttı saŋa üç nerse (6) ögretey[456] meni ḫudāy *^{c}azze ve celle*din tilegil (7) mūsī *^{c}aleyhi's-selām* sordı[457] kim ol üç nerse ḳaysılar (8) durur[458] ayttı **evvel** ol-dur kim tünd ü tēzlikdin (9) ḥaẕer ḳılġıl kim tünd ü tēzlik sebük-serlıḳ turur[459] [**T1 33b**] (1) kim her kimerse ol ṣıfat bilen bolsa men anıŋ (2) bile oynar-men andaḳ kim oġlanlar gūy bile (3) oynarlar[460] **ėkkinç**[461] ol-dur kim ḫātūnlardın ḥaẕer (4) ḳılġay-sen ve alarnıŋ mekr ü firībiġa uymaġay-(5)-sen[462] **üçünç**[463] baḫīllıḳdın yıraḳ bolġay-sen (6) kim men baḫīlniŋ dīn ü dünyāsın ziyānġa (7) ėltür-men[464] taḳı resūl [**T2 15a**] *ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem* ayttı (8) vāy ol kişige kim ḫışm-gīn bolġay ve teŋri ta^{c}ālā (9) ġażabıdın īmin

---

[437] *ermiş*: T3 *erken*
[438] *oḳ*: T2'de *oḳ* yok
[439] *ayaġın*: T2 *ayaḳın*
[440] *uşattı*: T2 *urup uşatdı*
[441] *ayttı*: T2 *aŋa aydılar*
[442] *naġu*: T2 *neçün*, T3 *nege*
[443] *mundaḳ*: T3 *mundaġ*
[444] *aytur*: T2 *ḳul aydı*
[445] *ḳaṣd*: T2 *ḳaṣden*
[446] *andaḳ*: T2 *mundaḳ*, T3 *andaġ*
[447] *kim*: T2 *+tā*
[448] *açıġıŋ*: T2 *aççıġıŋ*
[449] *açıġlanur-men*: T2 *aççıġlanur-men*
[450] *ögretip turur*: T2 *örgetip turur*
[451] *ḳıldı*: T2 *ḳıldılar*
[452] *resūl ^{c}aleyhi's-selām*: T2 *resūl ṣallā'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem*
[453] *kişi*: T2 *+kişini ėltgeyler*
[454] *iblīs*: T2, T3 *+^{c}aleyhi'l-la^{c}ne*
[455] *^{c}aleyhi's-selām*: T2 *^{c}aleyhi's-selāmnıŋ*
[456] *ögretey*: T2 *örgetür-men*
[457] *sordı*: T2 *aydılar*
[458] *ḳaysılar durur*: T2 *ḳaysı nemerseler turur*
[459] *sebük-serlıḳ turur*: T2 *sebük-serlik turur*
[460] *oynarlar*: T2 *oynaġan dek*
[461] *ėkkinç*: T2, T3 *ėkkinçi*
[462] *uymaġay-sen*: T2 *inanmaġay-sen*
[463] *üçünç*: T2, T3 *üçünçi*
[464] *ėltür-men*: T2 *ėlter-men*

bolġay ve bir kimerse resūl *ṣalla'llāhu* [**T1 34a**] (1) *ᶜaleyhi ve sellem*ġa ayttı kim maŋa pendī bėriŋiz[465] kim [**T3 14a**] eger (2) anıŋ bile ᶜamel ḳılsam behişţke barġay-men ayttı (3) ḫışm-gīn bolma ve her namāzdın soŋra istiġfār (4) ḳılġıl kim nāme-yi aᶜmālıŋġa yėtmiş yıllik ᶜibādet (5) bitigeyler ve yėtmiş yıllik günāhıŋnı (6) ᶜafv ḳılġaylar ol ayttı maŋa yėtmiş yıllik (7) günāh yoḳ turur ayttı ataŋ günāhı[466] ayttı atam (8) yoḳ turur ayttı anaŋ günāhı[467] ayttı anam hem yoḳ turur (9) ayttı ḳardaşlarıŋ ayttı ḳardaşım hem yoḳ turur [**T1 34b**] (1) ayttı her kimerseŋ[468] bolsa ᶜafv bolur ᶜabdu'llāh (2) mesᶜūd *rażıya'llāhu ᶜanhu* aytur kim resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi* (3) *ve sellem* bir kün beytü'l-māl ḳısmet ḳıladur erdi[469] (4) birev ayttı bu ḳısmet ḫudāy *ᶜazze ve celle* rıżāsı üçün (5) emes turur[470] bu sözdin ol ḥażretniŋ (6) açıġı[471] kelip rengi ḳızıl boldı velī hēç nerse (7) dėmedi taḳı ayttı kim ḫudāy taᶜālā birāderim mūsī (8) *ᶜaleyhi's-selām*ġa raḥmet ḳılġay kim ol zamānda (9) anı mundın köprek[472] aġrıttılar ve ol [**T2 15b**] ṣabr [**T1 35a**] (1) ḳıldı bu ḳadar kifāyet turur **vālīler naṣīḥatı** (2) çün aṣl-ı īmān yėride[473] bolsa bu eṣer ḳılġay (3) ve eger eṣer bolmasa köŋli īmāndın ḫālī bolġan bolġay (4) ve tilide sözdin özge nerse ḳalmaġan[474] pes (5) īmānnıŋ [**T3 14b**] ḥaḳīḳatın bilmek mühim turur[475] andaḳ kim (6) bir ᶜamel-dārnı neçe miŋ altun yarmaḳ üçün (7) bir sarı[476] yiberdiŋ ve ol ᶜamel-dār yarmaḳlarnı (8) özgege bėrdi ammā barçanıŋ żamānı özi (9) turur ḥaḳīḳatta barçanı andın tilegeyler[477] ve nefᶜin [**T1 35b**] (1) özge kişi[478] ėltkey[479] ve ᶜuḳūbetde ol ḳalġay ve bu (2) türlük iş ġāyet-i ġaflet[480] ü nā-müsülmānlıḳdın (3) turur[481] **bėşinçi**[482] **aṣl Allāh taᶜālānıŋ ḫᵛāstı**[483] **beyānıda** (4)

---

[465] *bėriŋiz*: T2 *bėriŋ*, T3 *bėrgil*
[466] *ataŋ günāhı*: T2 *ataŋnıŋ günāhı*
[467] *anaŋ günāhı*: T2 *anaŋnıŋ günāhı*
[468] *kimerseŋ*: T2 *kimseŋ*
[469] *ḳıladur erdi*: T2 *ḳılur erdiler*
[470] *emes turur*: T2 *ermes-tür*
[471] *açıġı*: T2 *aççıġı*
[472] *köprek*: T2, T3 *köpraḳ*
[473] *yėride*: T2 *cāyıda*
[474] *ḳalmaġan*: T2 *+bolġay*
[475] *mühim turur*: T2 *żarūrī turur*
[476] *sarı*: T2 *ṭarafġa*
[477] *ammā barçanıŋ żamānı özi turur ḥaḳīḳatta barçanı andın tilegeyler*: T2 *ammā barçanıŋ żamānı ḥaḳīḳatda özige turur tā barçanı andın tilegeyler*
[478] *kişi*: T2 *kişiler*
[479] *ėltkey*: T2 *alġay*
[480] *ġāyet-i ġaflet*: T2 *nihāyet-i ġaflet*
[481] *nā-müsülmānlıḳdın turur*: T2+*elbette*
[482] *bėşinçi*: T2, T3 *bėşlençi*
[483] *ḫᵛāstı*: T2 *ḫᵛāstınıŋ*

bilgil ki her ne[484] ᶜālemde turur barça anıŋ irāde (5) vü ḫᵛāstı bile turur köp ve az uluġ ve kiçik (6) yaḫşı ve yaman artuḳ ve eksük[485] renc ü rāḥat barça (7) anıŋ ḥükmi bilen turur eger heme-yi ᶜālem yıġılsalar[486] (8) cinn ü ins ü şeyāṭīn ü melāyik bī-ḥᵛāst-ı anıŋ[487] (9) bir ẕerreni ᶜālemdin[488] teprete-almaġaylar artuḳ [**T1 36a**] (1) ve eksük[489] ḳıla almaġaylar ve ᶜāciz ü müteḥayyir bolġaylar (2) ve her ne bolur barça anıŋ taḳdīri bilen turur [**T2 16a**] (3) kerek kim her vāḳıᶜa bolsa men pādişāh ol raᶜiyyet (4) turur dėmegey her ne özige revā körmese (5) yana birevge taḳı[490] revā körmegey kim eger özige (6) revā körmey yana birevge revā körse velāyetde (7) ḫıyānet ḳılġan bolġay bir kün resūl *ṣalla'llāhu* (8) *ᶜaleyhi ve sellem* kölegede[491] olturup erdi ve ṣaḥābe (9) āf-tābda olturup [**T3 15a**] erdiler cebreᵓīl[492] *ᶜaleyhi's*-[**T1 36b**]**(**1)-*selām* keldi ve ayttı yā resūlu'llāh sen kölegede[493] (2) olturup turur-sen ve ṣaḥābe āf-tābda (3) ne türlük[494] bolġay[495] bu ḳadar üçün bih-terīn ᶜālemġa (4) kör ne türlük ᶜitāb ḳılur[496] taḳı resūl *ᶜaleyhi's-selām*[497] (5) ayttı her kimerse tilese kim dūzaḫdın ḫalāṣ[498] (6) bolġay ve behiştke barġay her ne özige revā (7) tutsa müsülmānlarġa taḳı[499] anı revā tutḳay[500] taḳı (8) ayttı her kim ėrte ṣabāḥ[501] ḳopsa kim anıŋ köŋlide (9) ḫudāy *ᶜazze ve celle* işi[502] bolmasa ol teŋri bendesi[503] [**T1 37a**] (1) bolmaġay ve tā müsülmānlarnıŋ ḥāceti bolsa revā (2) ḳılmay hėç nāfileġa meşġūlluḳ[504] ḳılmaġay kim ḫalḳ(3)nıŋ[505] ḥācetin revā ḳılmaḳ barça nevāfildin (4) fāżılraḳ turur **altınçı**[506] **aṣl Allāh taᶜālā**[**T2 16b**]**nıŋ ėşitür** (5) **ve köreri beyānıda** kim[507] semīᶜ ve baṣīr turur andaḳ ki (6) her ne ėşitkülük

---

[484] *ne*: T2 +*kim*
[485] *artuḳ ve eksük*: T2 *ziyād ü kem*
[486] *yıġılsalar*: T2 *cemᶜ bolsalar*
[487] *bī-ḥᵛāst-ı anıŋ*: T2 *anıŋ ḫᵛāstı bolmayın*
[488] *ᶜālemdin*: T2 +*bir ẕerreni*
[489] *artuḳ ve eksük*: T2 *ziyād ve kem*
[490] *taḳı*: T2 *hem*
[491] *kölegede*: T2 *bir sāyede*
[492] *cebreᵓīl*: T3 *cebrāᵓīl*
[493] *kölegede*: T2 *sāyede*
[494] *ne türlük*: T2 *neçük*
[495] *bolġay*: T2 +*köriŋ kim*
[496] *ḳılur*: T2 *ḳıldı*
[497] *ᶜaleyhi's-selām*: T2 *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*
[498] *ḫalāṣ*: T2 *ḫalāṣdın*
[499] *taḳı*: T2 *daġı*
[500] *tutḳay*: T2 *tutġay*
[501] *ṣabāḥ*: T2 +*yėridin*
[502] *ᶜazze ve celle işi*: T2 *ᶜazze ve cellenıŋ işi*
[503] *teŋri bendesi*: T2 *teŋri* taᶜālānıŋ *bendesi*
[504] *meşġūlluḳ*: T2 *meşġūllıḳ*
[505] *ḫalḳnıŋ*: T2 *ḫalḳlarnıŋ*
[506] *altınçı*: T2, T3 *altılançı*
[507] *beyānıda kim*: T2 *biliŋ kim Allāh taᶜālā*

ve körgülük iş bolsa[508] körer ve ėşitür[509] (7) her neçe yıraḳ bolsa ve yaḳın bolsa anıŋ (8) bīnālıġı[510] allıda[511] teŋ durur[512] ḳaraŋġu[513] kėçede (9) ḳumursḳanıŋ ayaġınıŋ[514] tavuşın[515] [**T1 37b**] (1) ėşitür ve ol ḳurt kim yėr tübide yörür anı (2) körer ve hēç nerse anıŋ ḥażretide yaşurun[516](3) ermes kerek kim her[517] ḥācet ü tilegi bolsa (4) ḥaḳ [**T3 15b**] tebārek ve[518] taᶜālādın tilegey ve müsülmānlar ḥācetin (5) revā ḳılġay kim hēç iş ḫalḳ ḥācetin revā ḳılmaḳdın (6) yaḫşıraḳ ermes[519] **ḥikāyet** bir kün (7) ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* namāz-ı pīşīnge (8) degünçe olturup ḫalḳ mühimmiġa meşġūl bolup (9) arıp[520] istirāḥat üçün[521] evge[522] kirdi tā bir [**T1 38a**] (1) sāᶜat ferāġat ḳılġay oġlı ayttı ne[523] nemege (2) īmin yatıp-sen[524] ve ᶜömrġa tekye ḳılıp-sen[525] kim nā-gāh (3) ecel yėtkey ve ėşikde ḥācetlıḳ[526] kişi bolġay (4) ve sen[527] muḳaṣṣır bolġay-sen[528] ayttı ey oġlum rāst (5) ayttıŋ[529] hem-ol-laḥẓa ḳoptı[530] ve taşḳarı[531] çıḳtı[532] (6) **yėttinçi**[533] **aṣl Allāh taᶜālānıŋ buyruġı beyānıda** (7) bilgil kim ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā[**T2 17a**]nıŋ fermānı barça (8) ḫalḳ üzre[534] vācib ve revān turur ve her (9) nersedin kim ḫaber bėrip turur rāst-dur [**T1 38b**] (1) ve her vaᶜde kim ḳılıp turur barı[535] ḥaḳ-dur ve fermān (2) anıŋ turur ve furḳān ve incīl ve zebūr ve tevrīt[536]

---

[508] *ėşitkülük ve körgülük iş bolsa*: T2 *ėşitilür ve körülür bolsa*
[509] *ėşitür*: T2 *ėşiter*
[510] *bīnālıġı*: T2 *bīnālıḳı*
[511] *allıda*: T2 *aldıda*
[512] *teŋ durur*: T2 *ber-ā-ber-dür*
[513] *ḳaraŋġu*: T2 *ḳaranġu*
[514] *ayaġınıŋ*: T2 *ayaḳınıŋ*
[515] *tavuşın*: T2 *āvāzın*
[516] *yaşurun*: T2 *pinhān*
[517] *her*: T2 + *kimerseniŋ her*
[518] *ve*: T2'de *ve* yok
[519] *ermes*: T3 +*-dür*
[520] *arıp*: T2 *ḫarıp*, T3 *harıp*
[521] *üçün*: T3'de *üçün* yok
[522] *evge*: T2, T3 *öyige*
[523] *ne*: T3'te *ne* yok
[524] *oġlı ayttı ne nemege eymen yatıp-sen*: T2 *oġlı aydı ey peder-i büzürg-vār nemege yatıp-siz*
[525] *ḳılıp-sen*: T2 *ḳılıp-siz*
[526] *ḥācetlıḳ*: T2 *ḥācetlıġ*
[527] *sen*: T2 *siz*
[528] *bolġay-sen*: T2 *bolġay-siz*, T3 *bolġay*
[529] *ayttıŋ*: T2 *aytdıŋ*
[530] *hem-ol-laḥẓa ḳoptı*: T2 *der-ḥāl yėridin ḳopdı*
[531] *taşḳarı*: T2 *tışḳarı*
[532] *çıḳtı*: T2 *çıḳdı*
[533] *yėttinçi*: T2, T3 *yėttilençi*
[534] *üzre*: T2'de *üzre* yok
[535] *barı*: T2 *barçası*
[536] *tevrīt*: T3 *tevrāt*

(3) kim peyġāmberlerġa[537] keldi barçası anıŋ sözi (4) turur kerek kim kimerse[538] şehvetḳa[539] meşġūl bolmaġay (5) ve fāḫir[540] ton keymek ve lezzetlıḳ[541] ṭaᶜām yėmekke (6) bisyār māyil eylemegey[542] ve barça işde ḳanāᶜat (7) pīşe ḳılġay kim ḳanāᶜatsız ᶜadl [**T3 16a**] ḳılmaḳ mümkin ermez (8) durur[543] ve emīrü'l-müʾminīn ᶜömer *rażıya'llāhu ᶜanhu* bir (9) müsülmāndın sordı kim ᶜömerniŋ aḥvālıdın [**T1 39a**] (1) ne ėşitip turur-sen ayttı ėşitip-men kim ėkki (2) nān ḫᵛānda ḳoyup keltürür[544] ve ėkki köŋlegi[545] (3) bar birini kėçe keyer ve birini kündüz[546] ayttı (4) mundın özge[547] bilür mü-sen ayttı yoḳ ayttı (5) *va'llāh* kim bu ėkki hem yoḳ turur **sekkizinçi**[548] **aṣl** (6) **Allāh taᶜālānıŋ ḳudretide kim ᶜālem ve ādemni ortaḳsız yaratıp-tur** (7) bilgil kim ᶜālem ve ādemni ortaḳsız yaratıp (8) turur ve her ne ᶜālemde-dür[549] barça anıŋ (9) yaratḳanı durur[550] ve her ne yaratıp turur barısı[551] ᶜadl [**T1 39b**] (1) bile turur anıŋ ḥażretide [**T2 17b**] ẓulm yoḳ-tur[552] ve (2) ẓulm ol-dur kim yana birevniŋ mülkige vāḳiᶜ bolġay (3) hēç kimersege ḳuvvet ü yārā-yı ol yoḳ turur (4) kim anıŋ memālikide medḫal ḳıla alġay *mālikü'l-mülk* (5) özi oḳ turur[553] **meṉevī**

(6) taᶜālallāh zihī bī-miṉl ü mānend
(7) ki bar-dur barça şehlarġa ḫudāvend
(8) taᶜālallāh zihī ḥayy-ı tüvānā
(9) kim ol-dur ḫalḳnıŋ sırrıge[554] dānā

[**T1 40a**] (1) kim[555] her ne ḳılsa aŋa rıżā ve teslīmdin özge çāre yoḳ-tur (2) pes vālī kerek kim andaḳ ḳāᶜide vü düstūr ḳoyġay[556] (3) kim ẓikri ḫayr bilen ḫalḳ arasında [**T3**

---

[537] *peyġāmberlerġa*: T2 *peyġamber ᶜaleyhim es-selāmlarġa*, T3 *peyġamberlarġa*
[538] *kimerse*: T2 *hēç kimerse*
[539] *şehvetḳa*: T2, T3 *şehvetġa*
[540] *fāḫir*: T2 *fāḫire*
[541] *lezzetlıḳ*: T2 *lezzetlıġ*, T3 *lezzetlik*
[542] *eylemegey*: T2 *bolmaġay*
[543] *ermez durur*: T2 *ermes-dür*, T3 *ermes durur*
[544] *nān ḫᵛānda ḳoyup keltürür*: T2 *ėkki nānnı destūr-ḫānda*
[545] *köŋlegi*: T2 *köyleki*
[546] *kündüz*: T2 + *keyer*
[547] *özge*: T2 *+hem*
[548] *sekkizinçi*: T2, T3 *sekkizlençi*
[549] *ᶜālemde-dür*: T2 *ᶜālem-dür*
[550] *yaratḳanı durur*: T2 *ittifāḳı durur*
[551] *barısı*: T2 *hemesi*
[552] *yoḳ-tur*: T2 *yoḳ turur*
[553] *özi oḳ turur*: T2 *özi turur özge ermes*
[554] *sırrıge*: T2 *sırrıġa*
[555] *kim*: T2 + *özi*
[556] *ḳoyġay*: T2 *ḳılġay*

16b] meşhūr ve ḫāliḳ (4) allıda[557] ḳılġan ᶜameli müṯāb u me'cūr bolġay resūl (5) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* duᶜā ḳıldı ve ayttı bār-(6)-ḫudā yā her kişi raᶜiyyetḳa[558] rıfḳ u müdārā ḳılsa (7) sen aŋa rıfḳ u müdārā ḳılġıl ve her kimerse (8) artuḳsılıḳ[559] ve ᶜunf ḳılsa sen aŋa ᶜunf ḳılġıl (9) taḳı ayttı velāyet ḫūb nerse durur[560] ol kişige [**T1 40b**] (1) kim anıŋ ḥaḳḳını bilip ḳıyām körgüzgey ve yaman (2) nerse-dür ol kişige kim anıŋ ḥaḳḳın bilmey ol bābda (3) taḳṣīr[561] ḳılġay ve ᶜabdü'l-melik oġlı hişām kim ḫulefādın[562] (4) biri erdi ebū ḥāzım-ı dāniş-menddin suᵓāl (5) ḳıldı kim bu işde [**T2 18a**] ne tedbīr bilen necāt bolġay (6) ve ne rāy bilen rāst-kārlıġ[563] dest bėrgey ayttı (7) her yarmaḳ[564] kim ḥelāl bolsa alġay ayttı munı (8) kim ḳıla alġay ayttı ol kişi kim dūzaḫ otıġa (9) ṭāḳatı bolmaġay ve behiştniŋ rāḥatıdın ümīd-[**T1 41a**](1)-vār bolġay[565]

toḳḳuzınçı[566] **aṣl āḫiret beyānıda** (2) bilgil kim Allāh taᶜālā ādemni ėkki türlükdin (3) yarattı[567] cān u kālbeddin ve ol kālbedni ādemīler (4) cānı üçün menzil yasadı tā āḫiret tūşe(5)sin bu ᶜālemdin kötergeyler ve her cāngа müddetī (6) muᶜayyen ü muḳarrer ḳıldı kim ol müddetniŋ āḫiri (7) ecel bolġay [**T3 17a**] ve hēç artuḳ ve eksük[568] bolmaġay (8) ve çün ecel bu evge[569] kirse rūḥnı tendin ayırġay (9) ve yana gūr[570] içide[571] tirgüzgey tā münker ve nekīr[572] suᵓālıġa [**T1 41b**] (1) cevāb bėrgey ve ol ėkki ᶜaẕīm kişiler bolġaylar[573] (2) kim andın teŋri taᶜālānı ve peyġāmber[574] *ᶜaleyhi's-selām*nı (3) sorġaylar[575] eger cevābda ᶜāciz bolsa ᶜaẕāb (4) ḳılġaylar ve ḳıyāmetde kim mükāfāt küni turur (5) rūḥnı kālbed bile keltürüp tirgüzgeyler (6) ṭāᶜat u maᶜṣiyetdin ne ᶜamel ḳılġan bolsa aŋa yaraşa[576] (7) cezā bėrgeyler ve dünyāda ḳılġan ᶜamellerin (8)

---

[557] *allıda*: T2 *aldıda*
[558] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[559] *artuḳsılıḳ*: T2 *ziyādlıḳ*
[560] *velāyet ḫūb nerse durur*: T2 *vilāyet ḫūb yaḫşı nemerse-dür*
[561] *taḳṣīr*: T2 *kūtāhlıḳ*
[562] *ḫulefādın*: T2 *ḫulefāᵓdın*
[563] *rāst-kārlıġ*: T2 *rāst-kārlıḳ*
[564] *yarmaḳ*: T2 *māl*
[565] *bolġay*: T3 *bolmaġay*
[566] *toḳḳuzınçı*: T2, T3 *toḳḳuzlançı*
[567] *ādemni ėkki türlükdin yarattı*: T2 *ėkki türlükdin ādemni yaratdı*
[568] *artuḳ ve eksük*: T2 *ziyād ü kem*
[569] *evge*: T2, T3 *öyge*
[570] *gūr*: T2 *ḳabr*
[571] *içide*: T3 *içinde*
[572] *münker ve nekīr*: T2 *münker nenkīr*
[573] *ol ėkki ᶜaẕīm kişiler bolġaylar*: T2 *ol ėkki ferişte-yi ᶜaẕīm-dürler*
[574] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[575] *sorġaylar*: T2 *soraġaylar*
[576] *yaraşa*: T2 *lāyıḳ*

terāzū bilen[577] tartıp maᶜlūm ḳılġaylar ve barçanı [**T2 18b**] (9) ṣırāṭ köprügidin ötkergeyler ve ṣırāṭ [**T1 42a**] (1) köprügi ḳıldın inçke[578] ve ḳılıçdın itikrek (2) turur[579] her kim bu ᶜālemde tüz yolı bile[580] yörügen (3) bolsa ol köprükdin āsānlıġ[581] bile ötkey (4) ve her kim nā-fermānlıġ[582] ḳılıp taḳṣīr ḳılġan bolsa (5) ṣırāṭ köprügidin öte almay[583] dūzaḫġa (6) tüşkey ḥaḳīḳat ve rāstlıġnı[584] ṣıddīḳlardın (7) sorġaylar ve münāfıḳlar ve zındīḳlarnı[585] (8) faẓīḥat ḳılġaylar ve bir bölekni ḥesābsız (9) behiştke èltkeyler [**T3 17b**] ve gürūhnı ḥesāb ḳılıp [**T1 42b**] (1) āsānlıġ[586] bile behiştke èltkeyler ve bir cemāᶜatnı[587] (2) düşvārlıġ bile èltkeyler behiştke ve ᶜāḳıbet kāfirlerni (3) dūzaḫḳa[588] yibergeyler ve her kimerseni enbiyā (4) ve evliyā *ṣalavātu'llāhu ᶜaleyhim ecmaᶜīn* şefāᶜat ḳılsalar (5) ᶜafv ḳılġaylar ve behiştke kivürgeyler[589] eger īmānnı (6) ol cihānġa selāmet èltken bolsa pes vālī kerek kim[590] andaḳ[591] (7) maᶜāş ḳılġay kim raᶜiyyet andın ḫoşnūd bolġaylar (8) ve alarġa şerᶜ bile ᶜamel ḳılġay ve resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi* (9) *ve sellem* ayttı kim yaḫşıraḳı meniŋ ümmetimniŋ [**T1 43a**] (1) alar-durlar kim sulṭānlarnı dost tutḳaylar[592] (2) ve alar hem raᶜiyyetni ve vālī kerek kim ġırre bolmaġay [**T2 19a**] (3) ol nevᶜ kim barça ulus[593] aŋa duᶜā ve ṣenā aytḳaylar[594] (4) tā aŋa maᶜlūm bolġay kim raᶜiyyet andın şākir (5) ve ḫoşnūd tururlar ve muᶜtemed kişilerin èl ara[595] ḳoyġay (6) tā anıŋ aḥvālın tefaḥḥuṣ ḳılġaylar kim bu kişiniŋ (7) her ᶜayb[596] bolsa èl tilidin yaḫşıraḳ maᶜlūm bolur (8) **onunçı**[597] **aṣl resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*ni yād ḳılmaḳda** (9) çün ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā ve taḳaddes andaḳ[598] taḳdīr ḳılıp-tur [**T1**

---

[577] *terāzū bilen*: T2 *terāzūġa*
[578] *inçke*: T2 *nāzik*
[579] *itikrek turur*: T2 *keskirraḳ*, T3 *tēzrek*
[580] *tüz yolı bile*: T2 *toġrı yol bile*
[581] *āsānlıġ*: T2 *āsānlıḳ*
[582] *nā-fermānlıġ*: T2 *nā-fermānlıḳ*
[583] *öte almay*: T2 *öte almaġay*
[584] *rāstlıġnı*: T2 *rāstlıḳnı*
[585] *zındīḳlarnı*: Yazmalarda *żındīḳlarnı* olarak yazılmıştır
[586] *āsānlıġ*: T2 *āsānlıḳ*
[587] *cemāᶜatnı*: T2 *cemāᶜanı*
[588] *dūzaḫḳa*: T2, T3 *dūzaḫġa*
[589] *kivürgeyler*: T2, T3 *kirgüzgeyler*
[590] *kerek kim*: T1 *kerek*
[591] *andaḳ*: T3 *andaġ*
[592] *tutḳaylar*: T2 *tutġaylar*
[593] *ulus*: T2 *ādemler*
[594] *aytḳaylar*: T2 *aytġaylar*
[595] *ara*: T2 *arasıda*
[596] *ᶜayb*: T2 *ᶜaybı*
[597] *onunçı*: T2, T3 *onlançı*
[598] *andaḳ*: T3 *andaġ*

43b] (1) kim ādemīniŋ [**T3 18a**] kirdārı baᶜżı[599] sebeb-i saᶜādet ve baᶜżı[600] (2) mūcib-i şeḳāvet turur ādemī anı özidin (3) bile almas pes[601] ferişteleṙga[602] emr ḳılġay kim ol kişi(4)ler kim ezelde saᶜādetleriġa ḥükm bolup erdi (5) saᶜīd bolġaylar ve alar kim şeḳāvetleriġa (6) ḳalem yazılıp erdi[603] şaḳī bolġaylar **beyt**

(7) ezelde çün ne naṣīb oldı özge bolmadı ol
(8) saᶜīdni ne şakī ḳıldı ne şaḳīni saᶜīd

(9) ol cihetdin peyġāmberlerni[604] *ṣalavātu'llāhu ᶜaleyhim ecmaᶜīn* [**T1 44a**] (1) yiberdi kim saᶜādet ve şeḳāvet yolın alarġa (2) körsetkeyler tā ol kim saᶜīd turur saᶜādet (3) ṭarīḳın[605] iḫtiyār ḳılġay[606] ve ol kim şaḳī-dür (4) şeḳāvet [**T2 19b**] bādiyesinde[607] giriftār bolġay kim hēç kişi(5)niŋ teŋri taᶜālāġa *celle celāluhu* ḥücceti bolmaġay (6) ve āḫir biziŋ[608] peyġāmberimiz[609] **meṉevī**

(7) ḥaḳīḳat bostānınıŋ nesīmi
(8) şeriᶜat baḥrınıŋ dürr-i yetīmi
(9) risālet taḫtınıŋ ṣāḥib-serīri

[**T1 44b**] (1) ḳıyāmetde ulusnuŋ[610] dest-gīri muḥammed muṣṭafī (2) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*ġa nübüvvet derecesin bėrip (3) ve risālet mertebesin kerāmet ḳılıp ḫalḳḳa[611] yiberdi (4) kim andın soŋ hēç peyġāmber[612] bolmaġusı durur (5) ve ol sebebdin ḫātim enbiyā [**T3 18b**] boldı ve cümle-yi ḫalāyıḳ(6)nı cinn ü insdin[613] aŋa mutābaᶜat ḳılmaḳ[614] buyurdı (7) ve barça peyġāmberleṙga[615] seyyid ü server ḳıldı ve anıŋ (8) aṣḥāb u yārānların özge peyġāmberler(9)niŋ[616] aṣḥāb u yārānlarıġa muḳaddem bildi [**T1 45a**] (1) pes hēç kişiniŋ rıżāsın bī-rıżā-yı şerᶜ-i şerīf (2) tilemegey kim emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer *razıya'llāhu ᶜanhu* ayttı (3) her ṣabāḥ kim ḳopar-men ḫalḳnıŋ yarımı

---

[599] *baᶜżı*: T2 *baᶜżısı*
[600] *baᶜżı*: T2 *baᶜżısı*
[601] *pes*: T2 + *Allāh taᶜālā*
[602] *ferişteleṙga*: T2 *ferişteġa*
[603] *şeḳāvetleriġa ḳalem yazılıp erdi*: T2 *şeḳāvetleriġa ḥükm bolup ḳalem yazılıp erdi*
[604] *peyġāmberlerni*: T2, T3 *peyġamberlerni*
[605] *ṭarīḳın*: T2 *yolın*
[606] *ḳılġay*: T2 *ėtkey*
[607] *bādiyesinde*: T2 *bādiyeside*
[608] *biziŋ*: T2, T3 *bizniŋ*
[609] *peyġāmberimiz*: T3 *peyġamberimiz*
[610] *ulusnuŋ*: T2, T3 *ulusnıŋ*
[611] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[612] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[613] *cinn ü insdin*: T2, T3 *ins ü cinndin*
[614] *ḳılmaḳ*: T2 *ḳılmaḳnı*, T3 *ḳılmaḳġa*
[615] *peyġāmberleṙga*: T2, T3 *peyġamberleṙga*
[616] *peyġāmberleriŋ*: T2, T3 *peyġamberleriŋ*

mendin (4) nā-ḫoşnūd[617] bolurlar yaᶜnī ėkki kimerse[618] kim ḫuşūmet (5) bile kelürler biri ḫoşnūd bolup barur[619] pes cāhil (6) kişi bolġay kim ḫalḳ riyāsı üçün ḫāliḳ rıżāsın (7) ḳoyġay ve ḫaberde andaḳ[620] kelip turur kim muᶜāviye (8) ᶜāyişe-yi ṣıddīḳaġa [**T2 20a**] *rażıya'llāhu ᶜanhumā*[621] nāme bitidi[622] kim resūl (9) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*dın ėşittim[623] kim her kim ḫaḳ subḥānehu [**T1 45b**] (1) ve taᶜālā rıżāsın ve ḫoşnūdluġın[624] tilese dünyā ḫalḳı (2) barça andın rāżī ve ḫoşnūd bolġaylar ve her kişi[625] (3) ḫalḳ ḫoşnūdluġın[626] tilese ḥaḳ taᶜālā andın nā-ḫoşnūd (4) ve ḫalḳ nā-rıżā ve bīzār bolġaylar *neᶜūẕu bi'llāh* ol (5) ḥāldın **bu ėkki çeşmeni peydā ḳılmaḳda kim īmān dıraḫtı andın su içer** (6) çün īmānnıŋ bīḫin ve şāḫın maᶜlūm ḳıldıŋ (7) bilgil kim dāniş [**T3 19a**] ėkki çeşme durur kim ol[627] dıraḫt (8) bu çeşmelerdin su içip baş tartar ve şāḫ u (9) berg peydā ḳılur yaᶜnī evvelḳı[628] çeşme dünyānı tanımaġlıġta [**T1 46a**](1) durur[629] kim dünyā dėmeklikdin müddeᶜā ne erür (2) ve ādemni dünyāġa keltürmekniŋ[630] ciheti ne (3) erken durur bilgil kim dünyā sefer maḥallı turur anda (4) ḳarār tutmaḳ ve iḳāmet eylemek muḥāl durur (5) ve ādem anda müsāfir miṣāllıḳ turur[631] kim ananıŋ (6) ḳarnı aŋa evvelḳı[632] menzil ve laḥd soŋġı[633] menzil turur (7) her yıl ve ay kim öter ve her dem ve nefes kim (8) andın çıḳar āḫiret menziliġa yaḳınraḳ bolur (9) ve bu dünyānı ḳatreġa oḫşatıp tururlar her kim [**T1 46b**] (1) ol ḳatreġa köŋül baġlap anıŋ ᶜimāretiġa (2) meşġūl bolup [**T2 20b**] aṣl menzilini unutsa ᶜāḳil (3) bolmaġay ve ᶜāḳil ol-dur kim āḫiret menzili üçün (4) tūşe ḥāṣıl ḳılġay ve andın özgege meşgūl (5) bolmaġay ve dünyādın ol miḳdār kim ḥāceti (6) kifāyet bolur[634] ḳāniᶜ bolġay[635] ve andın köprek[636] (7) cemᶜ ḳılsa anıŋ miḥneti ve meşaḳḳatı anı

---

[617] *nā-ḫoşnūd*: T2 *ḫoşnūd*
[618] *kimerse*: T3 *kişi*
[619] *barur*: T2 *kėter*
[620] *andaḳ*: T3 *andaġ*
[621] *ᶜāyişe-yi ṣıddīḳaġa rażıya'llāhu ᶜanhumā*: T2 *ᶜāyişe-yi ṣıddīḳa rażıya'llāhu ᶜanhumāġa*
[622] *bitidi*: T2 *yazdı*
[623] *ėşittim*: T2 *ėşitdim*
[624] *ḫoşnūdluġın*: T2 *ḫoşnūdlıġın*
[625] *bolġaylar ve her kişi*: T3 *bolġay kim her kişi*
[626] *ḫoşnūdluġın*: T2 *ḫoşnūdlıġın*
[627] *ol*: T2 *bu*
[628] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*
[629] *tanımaġlıġta durur*: T2 *danımaḳda-dur*
[630] *keltürmekniŋ*: T2 *keltürgenniŋ*
[631] *müsāfir miṣāllıḳ turur*: T2 *müsāfir meṣellik-dür*, T3 *miṣāl-i müsāfir turur*
[632] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*
[633] *soŋġı*: T3 *soŋḳı*
[634] *ḥāceti kifāyet bolur*: T2 *ḥācetiġa kifāyet ḳılur*
[635] *ḳāniᶜ bolġay*: T2 *ḳanāᶜat ėtkey*
[636] *köprek*: T2, T3 *köpraḳ*

mübtelā (8) ḳılġay ve her neçe ḫazīne ve māl[637] yıġsa[638] ol miḳdār (9) kim naṣībi turur andın artuḳ[639] behre tapmaġay [**T1 47a**] (1) ve ḳalġanı ḥasret ü nedāmet tuḫmı[640] bār-keltürgey[641] [**T3 19b**] (2) ve ecel yėtken çaġda[642] cān bėrmegi düşvār bolġay (3) ve bu ol vaḳt-dur[643] kim ol māl ḥelāl vechdin (4) peydā bolġan bolsa ammā eger ḥarāmdın peydā ḳılġan (5) bolsa āḫiretde ᶜaẕābı mundın[644] köprek[645] bolġay (6) ve çün īmānı dürüst bolsa ümīd bar-dur kim ᶜafv (7) ḳılġaylar *in-şāa'llāh taᶜālā* taḳı bilgil kim dünyānıŋ (8) rāḥatı ve ᶜayş u ᶜişreti bir neçe kün durur ol taḳı[646](9) renc ü meşaḳḳat bile āmīḫte-dür ve düşvārlıḳ bile [**T1 47b**] (1) eligge[647] kelür pes her kimerse ol rencdin[648] endīşe (2) ḳılıp ṣabr u taḥammül pīşe ḳılsa[649] ėkki cihānda āsāyiş (3) tapḳay[650] ve bir kimerseniŋ maᶜşūḳı bar bolsa[651] ol ᶜāşıḳḳa[652] (4) ayturlar eger bir kėçe ṣabr ḳılmasaŋ anı köre almas-sen [**T2 21a**] (5) ve eger bir kėçe ṣabr ḳılıp taḥammül eyleseŋ bī-renc ü ḫaṭar[653] (6) miŋ kėçe seniŋ bilen bolur[654] pes bir kėçe hicrān (7) çekmek bile miŋ kėçe viṣāl müyesser bolur[655] ve bu dünyā (8) āḫiretḳa[656] oḫşar bil-kim hēç nisbeti yoḳ turur kim (9) āḫiret bī-nihāyet turur ve anıŋ vaṣfın ol nevᶜ [**T1 48a**] (1) kim kerek ḳılsa bolmas[657] **beyt**

(2) kim şerḥi anıŋ beyānġa sıġmaz[658]

(3) līkin dėmegi zebānġa sıġmaz[659]

---

[637] *ḫazīne ve māl*: T3 *māl ve ḫazīne*
[638] *yıġsa*: T2 *cemᶜ ėtse*
[639] *artuḳ*: T2 *ziyādnı*
[640] *tuḫmı*: T2 *tuḫmını*
[641] *bar*: T2'de *bār* yok
[642] *çaġda*: T2 *vaḳtda*
[643] *vaḳt-dur*: T2 *vaḳtda-dur*
[644] *mundın*: T2 *+hem*
[645] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[646] *taḳı*: T2 *daġı*
[647] *eligge*: T2 *elgige*
[648] *rencdin*: T2 *rencni*
[649] *taḥammül pīşe ḳılsa*: T2 *taḥammül ḳılsa*
[650] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[651] *bar bolsa ol*: T1 *bar ol*
[652] *ᶜāşıḳḳa*: T2, T3 *ᶜāşıḳġa*
[653] *bī-renc ü ḫaṭar*: T2 *bī-renc ü bī-ḫaṭar*
[654] *miŋ kėçe seniŋ bilen bolur*: T2 *seniŋ bile miŋ kėçe bolur*
[655] *müyesser bolur*: T3 *müyesser turur*
[656] *āḫiretḳa*: T2, T3 *āḫiretġa*
[657] *anıŋ vaṣfın ol nevᶜ kim kerek ḳılsa bolmas*: T2 *anıŋ hēç nevᶜ bilen vaṣfın ḳılıp bolmas*
[658] *sıġmaz*: T2, T3 *sıġmas*
[659] *sıġmaz*: T2, T3 *sıġmas*

(4) ve dünyā bābıda ᶜalā-ḥide kitāb aytılıp turur ammā (5) ḥālā on miṯālnı [**T3 20a**] āşkār ḳılur-biz[660] **evvelḳı[661] miṯāl** (6) dünyānıŋ cādūsın peydā ḳılmaḳda[662] resūl (7) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ayttı ḥaẕer ḳılıŋ dünyā cādū(8)sıdın kim ol hārūt u mārūttın[663] cādū(9)raḳ turur evvel cādūlıġı[664] ol-dur kim özin saŋa [**T1 48b**] (1) andaḳ körsetür kim sen saġınġay-sen kim (2) ol saŋa[665] ḳarār tutup turur ve hēç ṭaraf teprenmez[666] (3) ammā sendin gürīzān turur ve āhestelıḳ bile (4) saŋa dem-be-dem ḥareket ḳılur ve dünyānıŋ miṯālı (5) kölegege[667] oḫşar kim her ḳaçan naẕar ḳılsaŋ (6) turġan dek körünür ve tınmay yörür ve sendin (7) vedāᶜ ḳılur ve-līkin sen andın ġāfil ü bī-ḫaber (8) turur-sen **ėkkinçi**[668] **miṯāl** [**T2 21b**] sāḥir turur (9) ve siḥri ol-dur kim özin saŋa uruḳ ḳayaş[669] [**T1 49a**] (1) dek körsetkey tā seni özige ᶜāşıḳ ḳılġay (2) kim sendin özgeni tilemen ve sevmen[670] (3) ve pek nā-gāh düşmenlıḳ ḳıla başlaġay[671] ve anı (4) ol nā-be-kār müfside ḫātūnġa oḫşatıp tururlar (5) kim ḥīle vü mekr bile ėlni özige ᶜāşıḳ ḳılġay (6) andın soŋ evge[672] alıp barıp helāk (7) eylegey ᶜīsī ᶜ*aleyhi's-selām* dünyānı keşf ḳılurda (8) anı bir ḳarı[673] [**T3 20b**] ḫātūn ṣūretide körüp (9) suᵓāl ḳıldı kim neçe abuşḳaŋ[674] bar turur [**T1 49b**] (1) ayttı ol miḳdār turur kim hēç şümārġa (2) kelmes[675] ve hēç ḥesābḳa[676] sıġmaz[677] ayttı[678] alar (3) öldiler yā ṭalāḳ bėrdiŋ mü[679] ayttı barçanı (4) öltürüp turur-men pes ᶜīsī ᶜ*aleyhi's-selām* (5) dėdi zihī aḥmaḳ kimerseler[680] kim köredürler[681] kim (6) özgelerge[682] ne ḳılıp durur-sen alardın (7)

---

[660] *ḳılur-biz*: T2, T3 *ḳılur-miz*
[661] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*
[662] *ḳılmaḳda*: T2 *+durur*
[663] *mārūttın*: T2, T3 *mārūtdın*
[664] *cādūlıġı*: T2 *cādūlıḳı*
[665] *saŋa*: T2 *maŋa*
[666] *ṭaraf teprenmez*: T2 *ṭarafġa teprenmes*, T2 *ṭaraf teprenmes*
[667] *kölegege*: T1 *sāyeġa*
[668] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[669] *uruḳ ḳayaş*: T2 *rūşen ḳuyaş*
[670] *tilemen ve sevmen*: T2 *tilemegen ve sevmegen bolġay*
[671] *pek nā-gāh düşmenlıḳ ḳıla başlaġay*: T2 *ve nā-gāh seni ġāfil ḳılıp düşmenlıḳ ḳıla başlaġay*
[672] *evge*: T2, T3 *öyige*
[673] *ḳarı*: T2 *ḳarrı*
[674] *abuşḳaŋ*: T2 *eriŋ*
[675] *hēç şümārġa kelmes*: T2 *sanap edā bolmas*
[676] *ḥesābḳa*: T2 *ḥesābġa*
[677] *sıġmaz*: T2 *sıġmas*
[678] *ayttı*: T2 *yana sordılar*
[679] *alar öldiler yā ṭalāḳ bėrdiŋ mü*: T2 *alar öldiler mü yā seni ṭalāḳ ėtdiler mü*
[680] *kimerseler*: T2 *kişiler*
[681] *köredürler*: T2 *körerler*
[682] *özgelerge*: T2 *özgelerġa*

ᶜibret almay yana saŋa raġbet ḳıladurlar (8) **üçünçi**[683] **miṯāl** ol-dur kim ẓāhirde özin ārāste (9) tutḳay[684] ve her belā vü miḥnet bolsa anı yaşurġay [**T1 50a**] (1) tā ol kimerse kim[685] cehl ġālib bolsa ẓāhir naẓarı bile (2) baḳıp ġırre bolġay ve ol [**T2 22a**] ḳarı[686] ḫātūn miṯāllik (3) turur[687] kim zişt-rūy bolġay yüzini baġlap[688] reng-(4)-be-reng tonlar keygey ve yaḫşı yıḏlar sepkey ve andaḳ kim ḫalḳ anı yıraḳdın körüp ᶜāşıḳ u şeydā bolġaylar[689] ve çün yüzin açsa ḳabīḥlıġın (5) körüp peşīmān bolġaylar[690] ḫaberde andaḳ kelip-tür (6) kim ḳıyāmet küni dünyānı keltürgeyler ḳarı ḫātūn (7) ṣūreti birlen kim közleri kök bolġay ve tişleri[691] (8) taşḳarı[692] çıḳıp turġan [**T3 21a**] ḫalāyıḳ anı körüp (9) aytḳaylar kim[693] *eᶜuẕü bi'l-lāhi mine'ş-şeyṭāni'r-racīm* [**T1 50b**] (1) *ve lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'l-lāhi'l-ᶜaliyyi'l-ᶜaẓīm neᶜūẕu bi'llāh* bu zişt-(2)-ṣūret ü ḳabīḥ-peykerdin aytḳaylar bu ol dünyā-dur (3) kim anıŋ üçün sizler birbiriŋizge düşmen bolup (4) ḫuṣūmet ḳılur erdiŋiz ve nā-ḥaḳ ḳanlar[694] töker erdiŋiz (5) ve aŋa ġırre bolup yaman işler[695] ḳılur erdiŋiz andın (6) soŋ anı dūzaḫḳa[696] ėltkeyler ve dünyā bābıda (7) resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* aytıp turur (8) 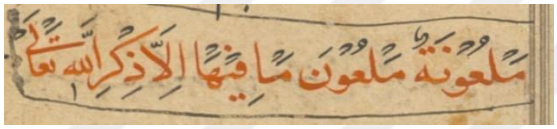 [697] terceme

(9) dünyā vü her ne anda-dur mevcūd
boldı ḥaḳ laᶜneti giriftārı [**T1 51a**]
(1) ġayr-ı ḥaḳ ẕikri kim erür ẕākir

---

[683] *üçünçi*: T2 *üçlençi*
[684] *tutḳay*: T2 *tutġay*
[685] *kim*: T2 *+aŋa*
[686] *ḳarı*: T2 *karrı*
[687] *miṯāllik turur*: T2 *meṯellik turur*
[688] *baġlap*: T2 *örtüp*
[689] *ve yaḫşı yıḏlar sepkey ve andaḳ kim ḫalḳ anı yıraḳdın körüp ᶜāşıḳ u şeydā bolġaylar*: Bu cümle, T1 4. satırda yan kısımda yazılmıştır.
[690] *tonlar keygey ve yaḫşı yıḏlar sepkey ve andaḳ kim ḫalḳ anı yıraḳdın körüp ᶜāşıḳ u şeydā bolġaylar ve çün yüzin açsa ḳabīḥlıġın körüp peşīmān bolġaylar*: T2 *tonlar keygey ve çün yaḫşı ve ḫoş-būy dārūlar özige sepkey andaḳ kim ḫalḳ anı körüp yıraḳdın būyın ısḳap ᶜāşıḳ-ı şeydā bolġaylar ve çün yüzin açsa ḳabīḥlıġın körüp puşīmān bolġaylar*
[691] *tişleri*: T2 + *aġzıdın*
[692] *taşḳarı*: T2'de *taşḳarı* yok
[693] *aytḳaylar kim*: T2 *aytġay ki*
[694] *ḳanlar*: T2 *ḳanlarnı*
[695] *işler*: T2 *işlerni*
[696] *dūzaḫḳa*: T2, T3 *dūzaḫġa*
[697] *ed-dunyā melᶜūnetün melᶜūne mā fīhā illā ẕikru'l-lāhi taᶜālā*: "Yüce Allah zikrinden başka dünya, dünyada bulunan herşey lanetlidir" anlamında bir hadis (Yılmaz, 2013: 91a).

teŋriniŋ raḥmeti sezā-vārı

(2) **törtinçi**[698] **miṣāl** [**T2 22b**] ol kimerse kim dünyā ḥesābın bilmegey (3) kim neçe durur ve neçe vaḳt-dur kim dünyāda turur ve ezel (4) ü ebed arası neçe kün durur andaḳ bilgey kim (5) dünyā ol yol-dur[699] kim müsāfirler yörürler anıŋ (6) evvel menzili bėşik ve āḫir menzili laḥd turur ve bu arada (7) taḳı[700] neçe menzil muᶜayyen turur her yılnı bir menzil ve her (8) ay bir yıġaç[701] ve her künni bir mil ve her nefesni (9) bir gām iᶜtibār ḳılıp tururlar [**T3 21b**] ve ol muttaṣıl [**T1 51b**] (1) yörümek üstide turur baᶜžıġa bu yoldın bir yıġaç[702] (2) ḳalıp turur ve baᶜžıġa artuḳ ve baᶜžıġa köprek[703] (3) ve ol kimerse andaḳ olturup turur kim gūyā (4) anda sākin bolġusı durur ve ġāfil andın kim yana (5) on künde tupraḳ[704] astıda yatḳusı durur[705] (6) **bėşinçi**[706] **miṣāl** ol-dur kim dünyādın leẕẕet alıp (7) behre tapḳan[707] kişi yaġlıḳ ve çüçük[708] ṭaᶜām yėgen kişige (8) oḫşar kim miᶜdesi fāsid ü tebāh bolġay andın (9) soŋ envāᶜ fesād u faẓīḥatlıḳ miᶜdedin ve nā-ḫoş [**T1 52a**] (1) nefesdin ḳażā[709] ḥācet yėride körgey ve ol (2) yėmekdin peşīmān bolup aytḳay[710] kim leẕẕet (3) ötti[711] ve faẓīḥat ḳaldı ve dünyānıŋ miṣālı mundaḳ (4) turur [**T2 23a**] her çend kişi dünyāġa köŋül[712] baġlap ülfet (5) köprek[713] tutsa faẓīḥatraḳ ve rüsvāraḳ bolur (6) ve ol[714] ᶜalāmet cān bėrür maḥalda[715] ẓāhir bolur (7) kim her kimseniŋ māl u niᶜmet ü emlāk (8) u esbāb ḳul u kenīzegi[716] köprek[717] turur (9) andın kim azraḳ turur renc ü ᶜaẕābı köprek[718] bolġay [**T1 52b**] (1) ve bu merg bilen zāyil bolmas belkim artar[719] anıŋ (2) üçün kim dostluḳnıŋ[720] ṣıfatı köŋül durur[721]

---

[698] *törtinçi*: T2, T3 *törtlençi*
[699] *dünyā ol yol-dur*: T2 *dünyā ol-dur*, T3 *dünyā ol öy-dür*
[700] *taḳı*: T2 *daġı*
[701] *yıġaç*: T2 *fersaḫ*
[702] *yıġaç*: T2 *fersaḫ*
[703] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[704] *tupraḳ*: T2, T3 *tufraḳ*
[705] *yatḳusı durur*: T2 *yatġusı-dur*
[706] *bėşinçi*: T2, T3 *bėşlençi*
[707] *tapḳan*: T2 *tapġan*
[708] *kişi yaġlıḳ ve çüçük*: T2 *kişi dek ve süçük*
[709] *ḳażā*: T2 *ḳażāī*
[710] *aytḳay*: T2 *aytġay*
[711] *ötti*: T2 *otı*
[712] *köŋül*: T2 *köŋil*
[713] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[714] *ol*: T3 *o*
[715] *maḥallda*: T2 *vaḳtda*
[716] *kenīzegi*: T3 *kenīzekleri*
[717] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[718] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[719] *artar*: T3 *örter*
[720] *dostluḳnıŋ*: T2 *dostlıḳnıŋ*
[721] *köŋül durur*: T2 *köŋil-dür*

(3) [**T3 22a**] ve köŋül yėride durur[722] ölmes **altınçı**[723] **miṯāl** (4) bilgil kim dünyā işi muḫtaṣar u muḥaḳḳar körünür ėl ḫayāl (5) ḳılurlar kim ol iş uzaḳḳa[724] tartmaġusı-dur (6) gāhī bolġay kim bir işdin yüz iş peydā bolġay (7) ve bu kişi uzun ᶜömrin aŋa ṣarf ḳılġay ᶜīsī (8) *ᶜaleyhi's-selām* ayttı dünyā tiler kişi ol deryā (9) suyıġa oḫşar kim her çend köprek[725] içseler susuzraḳ[726] [**T1 53a**] (1) bolurlar ve ol miḳdār içerler kim tā helāk (2) bolġaylar ve hergiz ol susuzluġ[727] alardın kėtmegey (3) **yėttinçi**[728] **miṯāl** ol kişi kim dünyā işide bolġay (4) birevge oḫşar kim bir kimseniŋ evige [729] mihmān(5)lıḳḳa[730] barġay[731] ve mīz-bānnıŋ ᶜādeti ol-dur kim (6) hemīşe evin[732] ārāste tutḳay ve mihmāngа (7) envaᶜ tekellüf ḳılġay altun ṭabaḳ içide[733] gevher salıp (8) keltürgey [**T2 23b**] ve allıda[734] ḳoyġay ve kümüş micmer içide yaḫşı (9) yıḏlar köydürgey[735] pes her kişi kim ᶜāḳil-dur [**T1 53b**] (1) ol ṭabaḳ u micmereġa[736] iltifāt ḳılmay barġay (2) ve ol kimerse kim nā-dān durur andaḳ ḫayāl (3) ḳılġay kim bu altun ṭabaḳ ve micmereni aŋa bėrdiler (4) kim alıp barġay ve barur maḥalda andın alġaylar [**T3 22b**] ve ol (5) bī-ḥużūr u dil-teng bolġay bilgil kim dünyā mihmān-ḫāneġa (6) oḫşar andın yol tūşesige[737] ḳāniᶜ bolmaḳ kerek (7) yoḳ ki[738] her ne ol evde[739] bolsa barçasın ṭamaᶜ (8) eylegey **sekkizinçi**[740] **miṯāl** dünyā ehli kim dünyāġa (9) meşġūl bolup āḫiretni unutḳan bolġaylar [**T1 54a**] (1) ol cemāᶜatḳa[741] oḫşarlar kim kėme içinde[742] bolġaylar (2) ve bir cezīreġa yėtip ṭahāret üçün çıḳġaylar ve kėmeçiler[743] (3) menādī ḳılġaylar kim hēç kimerse ṭahāretdin (4) özge işke[744] meşġūl bolmaġay-siz kim

---

[722] *yėride durur*: T2 *cāyıda-dur*
[723] *altınçı*: T2, T3 *altılançı*
[724] *uzaḳḳa*: T2, T3 *uzaḳġa*
[725] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[726] *susuzraḳ*: T2, *teşneraḳ*, T3 *susızraḳ*
[727] *susuzluġ*: T2 *teşnelik*, T3 *susızlıġ*
[728] *yėttinçi*: T2, T3 *yėttilençi*
[729] *evige*: T3 *öyige*
[730] *mihmānlıḳḳa*: T3 *mihmānlıḳġa*
[731] *mihmānlıḳḳa barġay*: T2 *mihmān bolup barġay*
[732] *evin*: T3 *öyin*
[733] *içide*: T2 *içige*
[734] *allıda*: T2 *aldıda*
[735] *kümüş micmer içide yaḫşı yıḏlar köydürgey*: T2 *kümüş micmerler içide yaḫşı libāslar keydürgey*
[736] *micmereġa*: T2 *micmerġa*
[737] *tūşesige*: T2 *tūşesiġa*
[738] *yoḳ ki*: T2 *illā ki*
[739] *evde*: T2, T3 *öyde*
[740] *sekkizinçi*: T2, T3 *sekkizlençi*
[741] *cemāᶜatḳa*: T2 *cemāᶜaġa*, T3 *cemāᶜatġa*
[742] *içinde*: T2 *içide*
[743] *kėmeçiler*: T2 *kėmeler*
[744] *işke*: T2 *işġa*

kėme taᶜcīl bile (5) ötküsi-dür pes alar ol cezīrede perākende (6) bolġaylar ol kişiler kim ᶜāḳil u dānā tururlar (7) fi'l-ḥāl ṭahāret ḳılıp kelgeyler ve ferāġat (8) bile yėrleride olturġaylar ve ol gürūh kim cezīreniŋ (9) ᶜacāyiblıġın ve ḳuşlarnıŋ ünin[745] körmek ve ėşitmekke [**T1 54b**] (1) ḳalıp kėçrek kelseler [**T2 24a**] tenḳīş bile yėr tapḳaylar[746] (2) ve ol tar yėrde[747] teşvīş ü zaḥmet körgeyler ve (3) renc ü meşaḳḳat tartḳaylar[748] ve yana bir cemāᶜat[749] kim (4) cezīreniŋ ᶜacāyib ü ġarāyiblerin teferrüc (5) ḳılsa[750] kėmedin yıraḳ tüşüp kėmeçiniŋ münādā(6)sın ėşitmey ol cezīrede ḳalġan bolsalar (7) bāᶜżı [**T3 23a**] açlıḳtın[751] helāk bolġaylar ve baᶜżını (8) ḳurt ḳuş[752] yėgeyler ol evvelḳı[753] gürūh müᶜmin (9) ü perhīz-kārlar bolġay ve ortançı[754] bölek [**T1 55a**] (1) ᶜām ėl-dürler[755] ve āḫir[756] fırḳa kāfir-dür(2)ler[757] kim teŋri taᶜālānı ve āḫiretni unutup (3) tururlar 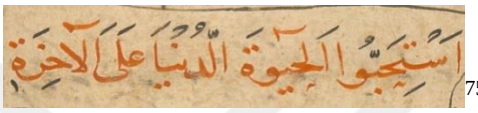 [758] (4) ve ol ortançı[759] gürūh ᶜāṣīler miṣāllīḳ tururlar (5) kim īmānnıŋ aṣlın saḳladılar ve bir cemāᶜat[760] (6) dervīşlikni iḫtiyār ḳıldılar ve gürūhī (7) dünyādın temettüᶜ alıp māl bisyār cemᶜ ḳılıp (8) gerān-bār boldılar **toḳḳuzunçu**[761] **miṣāl** ebū hureyre *razıya'llāhu* (9) *ᶜanhu* aytur bir kün resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* [**T1 55b**] (1) ayttı yā ebā hureyre kerek-tür kim dünyā ve her ne dünyāda-dur[762] (2) saŋa körsetkey-men ayttım herāyīne[763] yā *resūlu'llāh* (3) pes elgim[764] tutup bir tezek salġan[765] ġārġa kivürdi[766] (4) kim anda ādem [**T2 24b**]

---

[745] *ünin*: T2 *āvāzesin*, T3 *oyunın*
[746] *yėr tapḳaylar*: T2 *cāy tapġaylar*
[747] *yėrde*: T2 *cāyda*
[748] *tartḳaylar*: T2, T3 *tartġaylar*
[749] *cemāᶜat*: T2 *cemāᶜa*
[750] *ḳılsa*: T2 *ḳılıp*
[751] *açlıḳtın*: T2, T3 *açlıḳdın*
[752] *ḳurt ḳuş*: T2 *ḳuş u ḳurt*, T3 *ḳuş u ḳurtlar*
[753] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*
[754] *ortançı*: T2 ortadaġı
[755] *ėl-dürler*: T2 *ėller-dür*
[756] *āḫir*: T2 *āḫīrġı*
[757] *kāfir-dürler*: T2, T3 *kāfirler-dürler*
[758] {*bi ennehumu*}*staḥabbū'l-ḥayāte'd-dunyā ᶜalā'l-ᶜāḫirati* : "Ahirete karşılık, dünya hayatını sevmişler" Nahl 107.
[759] *ortançı*: T2 *orta*
[760] *cemāᶜat*: T2 *cemāᶜa*
[761] *toḳḳuzunçu*: T2, T3 *toḳḳuzlançı*
[762] *ayttı yā ebā hureyre kerek-tür kim dünyā ve her ne dünyāda-dur*: T2 *aydılar yā ebā hureyre ister mü-sen kim dünya ve her ne dünyāda bar-dur*
[763] *ayttım herāyīne*: T2 *aydım belī*
[764] *elgim*: T2 *elgimdin*, T3 *ḳolum*
[765] *tezek salġan*: T2'de *tezek salġan* yok
[766] *kivürdi*: T2 *kirgüzdiler*

kelleleri [767] ve sünŋekleri ve ton (5) opraḳlarınıŋ [768] pār-çeleri ve ādemniŋ (6) belīdlıġları[769] bisyār erdi ayttı yā ebā hureyre (7) bu ādem başları kim köredür-sen barça siziŋ[770] (8) başlarıŋız teg[771] ḥırṣ u āzdın[772] tola erken (9) durur siz[773] dek uzun[774] ᶜömr ümīdide [**T1 56a**] (1) bolġan tururlar ve dünyālıḳ yıġmaḳḳa[775] yėrni ᶜimāret [**T3 23b**] (2) ḳılmakḳa[776] meşġūl erken-dürler bu kün mundaḳ (3) ḳumran? bolup turur kim köredür-sen[777] ve bu (4) pār-çeler alarnıŋ tonları eken-dür[778] kim tecemmül (5) vaḳtıda keygen dururlar ve bu sünŋekler (6) bār-gīr[779] aṭlarınıŋ turur kim[780] anı minip seyr (7) ḳılur erken-dürler ve bu belīdlıġ[781] ol ṭaᶜām (9) durur kim birbiridin ḥīle vü mekr birle alıp (9) yėp erdiler bu rüsvālıḳ bile taşladılar [**T1 56b**] (1) emdi[782] cümle-yi dünyā bu durur kim kördüŋ pes (2) her kimerse tiler kim dünyānı körgey[783] muna kör-dek (3) ve ᶜibret al-dek[784] ebū hureyre *razıya'llāhu ᶜanhu* ayttı[785] (4) kim her kişi kim ḥāżır erdi[786] barça yıġladılar (5) **onunçı**[787] **miṣāl** ᶜīsī *ᶜaleyhi's-selām* zamānıda üç kişi (6) yol bile baradurur erdiler[788] gencge yoluḳtılar[789] (7) pes ittifāḳ bilen [**T2 25a**] alardın biri ṭaᶜām (8) keltürmek üçün bāzārġa bardı çün ṭaᶜām (9) aldı ayttı[790] bu ṭaᶜāmġa zehr salmaḳ kerek [**T1 57a**] (1) tā alar yėgeyler ve helāk bolġaylar ve genc yalġuz (2) maŋa oḳ ḳalġay[791] ve ol ėkki kişi andaḳ ittifāḳ (3) ḳıldılar kim ṭaᶜāmġa

---

[767] *ādem kelleleri*: T2 *ādemniŋ başları*
[768] *opraḳlarınıŋ*: T2 *köylekleriniŋ*
[769] *belīdlıġları*: T2 *belīd nemerseleri*
[770] *siziŋ*: T2 *sizlerniŋ*, T3 *sizniŋ*
[771] *başlarıŋız teg*: T2 *başlarıŋız dek*
[772] *āzdın*: T2 *ṭamaᶜdın*
[773] *siz*: T2 *sizler*
[774] *uzun*: T2 *uzaḳ*
[775] *yıġmaḳḳa*: T3 *yıġmaḳġa*
[776] *dünyālıḳ yıġmaḳḳa yėrni ᶜimāret ḳılmakḳa*: T2 *dünyānı cemᶜ ėtmekġa vü ᶜimāret ḳılmaḳġa*, T3 *dünyālıḳ ..... ḳılmaḳġa*
[777] *ḳumran? bolup turur kim köredür-sen*: T2 *ḳuruġ sünŋek bolup yatıp tururlar kim kördiŋ*
[778] *eken-dür*: T2 *erken-dür*
[779] *bār-gīr*: T2'de *bār-gīr* yok
[780] *aṭlarınıŋ turur kim*: T2 *aṭlarınıŋ sünŋekleri turur kim*
[781] *belīdlıġ*: T2 *belīdler*
[782] *emdi*: T2'de *emdi* yok
[783] *tiler kim dünyānı körgey*: T2 *tiler kim, ister kim dünyānı körgey*
[784] *muna kör-dek ve ᶜibret al-dek*: T2 *munuŋ kėbi-dür ve ᶜibret alġıl*
[785] *ayttı*: T3 *ayttılar*
[786] *her kişi kim ḥāżır erdi*: T2 *her kişi kim ol cāyda ḥāżir erdiler*
[787] *onunçı*: T2, T3 *onlançı*
[788] *baradurur erdiler*: T2, T3 *barur erdiler*
[789] *yoluḳtılar*: T2 *yoluḳdılar*
[790] *ayttı*: T2 *özige ayttı kim*
[791] *genc yalġuz maŋa oḳ ḳalġay*: T2 *genc tenhā özümge ḳalġay*, T3 *genc yalġuz maŋa ḳalġay*

barġan kelse[792] anı öldürgeyler (4) tā genc bu ėkkige[793] ḳalġay çün ol biri zehr (5) salġan ṭaᶜāmnı keltürdi bu ėkki[794] anı tutup (6) öldürdiler[795] ve ferāġat bilen olturup[796] [**T3 24a**] ol ṭaᶜāmnı (7) yėdiler ol ṭaᶜāmnı yėmek hemāl edi ve ölmek (8) hemāl bu furṣatda ᶜīsī *ᶜaleyhi's-selām* anda yėtişti[797](9) ḥavāriyy{ū}nġa[798] kim ümmetleri erdi ayttı[799] muŋ[800] [**T1 57b**] (1) dünyānı körüŋ kim bu üç kişi anıŋ üçün ölüp (2) helāk bolup tururlar[801] ve bu alardın artıp ḳalıp (3) turur ve bu pend durur dünyānıŋ ṭālibleriġa[802] (4) tā andın ᶜibret alġaylar ve ictināb ḳılġaylar (5) **ėkkinçi**[803] **çeşme nefsniŋ tanımaġıda turur**[804] (6) bilgil kim ādemīler ėkki gürūh tururlar bir (7) gürūh ol-dur kim dünyā tilegeyler ve uzun[805] ᶜömr (8) ümīdide bolġaylar ve ᶜāḳıbetdin[806] endīşe (9) ḳılıp soŋın[807] hēç türlük ḳaramaġaylar [**T1 58a**] (1) ve yana bir gürūh ᶜāḳıbetdin [**T2 25b**] endīşe ḳılıp āḫiretni (2) közleri allıda körgeyler[808] ve mülāḥaẓa ḳılġaylar (3) kim ne nerseler bile āḫiret yėrige barur ve ne (4) neme düşmen elgide ḳalur[809] bu fikr ü ḫayāl barça (5) ḫalḳḳa[810] vācib turur ḫāṣṣa[811] pādişāhlarġa (6) barçadın vācibraḳ turur dünyā ėli[812] kim alar (7) pādişāhnıŋ bendeleri yosunluḳ turur(8)lar[813] eger alarnı ḫalḳḳa[814] yiberseler ne miḳdār bīm (9) ü hirās ėlniŋ ḫāṭırıġa [**T3 24b**] alardın yol tapar[815] [**T1 58b**] (1) teŋri tebārek ve taᶜālā ḥażretide bir bende-

---

[792] *ṭaᶜāmġa barġan kelse*: T2 *ṭaᶜāmġa kėtken ādem kelse*
[793] *ėkkige*: T2 *ėkkisige*
[794] *ėkki*: T2 *ėkkisi*
[795] *öldürdiler*: T2 *öltürdiler*
[796] *ferāġat bilen olturup*: T2 *ferāġat olturup*
[797] *ol ṭaᶜāmnı yėmek hemāl edi ve ölmek hemāl bu furṣatda ᶜīsī ᶜaleyhi's-selām anda yėtişti*: T2 *ol ṭaᶜāmnı yėmek hemān ölmek hemān bu vaḳtda ᶜīsī ᶜaleyhi's-selām ol yėrge yėtüşdiler*
[798] T1'de şeklinde yazılmıştır.
[799] *ayttı*: T2 *alarġa aydılar*
[800] *muŋ*: T2 *bu*
[801] *ölüp helāk bolup tururlar*: T3 *helāk bolup tururlar*
[802] *ṭālibleriġa*: T3 *ṭālipleri*
[803] *ėkkinçi*: T2, T3 *ėkkilençi*
[804] *tanımaġıda turur*: T2 *tanımaḳnıŋ beyānıda turur*
[805] *uzun*: T2 *uzaḳ*
[806] *ᶜāḳıbetdin*: T2 *ᶜāḳıbetin*
[807] *soŋın*: T2 *soŋıġa*
[808] *ᶜāḳıbetdin endīşe ḳılıp āḫiretni közleri allıda körgeyler*: T2 *ve ᶜāḳibetin endişe ḳılıp hēç soŋıġa ḳaramaġaylar ve yana bir güruhı ᶜāḳibetin endişe ḳılıp āḫiretni közleri aldıda körgeyler*
[809] *ne nerseler bile āḫiret yėrige barur ve ne neme düşmen elgide ḳalur*, T2 *ḳaysı nemerse alar bile āḫiret öyige barur ve ḳaysı nemerse düşmen elgide ḳalur*
[810] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[811] *ḫāṣṣa*: T2 *ḫuṣūṣen*
[812] *ėli*: T2 *ehli*
[813] *bendeleri yosunluḳ tururlar*: T2 *bendeleri ve yasavulları-durlar*
[814] *ḫalḳḳa*: T2 *ḫalḳnıŋ üstige*, T3 *ḫalḳġa*
[815] *alarnı ḫalḳḳa yiberseler ne miḳdār bīm ü hirās ėlniŋ ḫāṭırıġa alardın yol tapar*: T2 *eger alarnı ḫalḳnıŋ üstige yiberseler ol ḫalḳġa ne miḳdār ḳorḳunç u hirās yol tapar*

dür (2) kim anıŋ atı ᶜazrā’il turur ve melekü’l-mevt (3) hem dėrler hēç āferīdeniŋ aŋa nisbeti yoḳ-tur (4) ve anıŋ aḥvālınıŋ[816] ᶜacāyib ü ġarāyibi[817] bisyār (5) turur ammā ḥālā anıŋ ḥāletidin[818] ve hevl ü fezaᶜidin (6) bėş ḥikāyet aytılur[819] **evvelḳı**[820] **ḥikāyet** (7) oldur kim vehb bin münebbih yemenī[821] benī isrāᵓīl (8) ᶜulemālarıdın biri erdi andaḳ rivāyet (9) ḳılur kim bir padişahī bar erdi uluġ pādişāh[**T1 59a**](1)lardın[822] bir kün seyr maṣlaḥatı üçün fāḫir[823] ton[824] ü girān-māye (2) ḫilᶜatlar keyip murassaᶜ kemer bağlap altun eger (3) urġan[825] bedevni aṭlanıp[826] [**T2 26a**] bėgler içkiler (4) bilen[827] semend-i barḳ-reftārın tünd[828] sürüp (5) ḫayl u ḥaşemi arasında[829] cevelān ḳılıp yörüydür (6) erdi[830] iblīs *ᶜaleyhi’l-laᶜne* aŋa yoluḳup burnıġa (7) tekebbür ü naḫvet bilen püledi[831] erse anıŋ ḫāṭırıġa (8) andaḳ keçti[832] kim men dek[833] pādişāh ᶜālemde (9) yoḳ turur ve enāniyyet yüzidin aṭın tünd [**T1 59b**] (1) ü tēz sėkretip barur erdi allıġa[834] bir (2) eski ton keygen kişi kelip tevāżuᶜ bilen selām (3) ḳıldı[835] ol pādişāh tekebbürdin[836] cevāb bėrmedi [**T3 25a**] **(**4) erse ol kişi aṭınıŋ cılavın tuttı aytur (5) meger meni tanımas-sen kim cılavımnı mundaḳ bī-(6)-edebāne tutar-sen ayttı ḥācetim bar dėdi aytḳıl[837] (7) kim ne ḥācetiŋ bar ayttı rāzım bar tiler-(8)-men kim seniŋ ḳulaġıŋa[838] dėgey-men[839] pes pādişāh (9) başını ilgeri tuttı kim aytḳıl dėp[840] ayttı [**T1 60a**] (1) men melekü’l-mevt-

---

[816] *aḥvālınıŋ*: T3 *aḥvālını*
[817] *ġarāyibi*: T2 *ġarāyibleri*
[818] *ḥāletidin*: T2 *ḥāllarıdın*
[819] *aytılur*: T3 *aytulup-dur*
[820] *evvelḳı*: T2 *evvelġı*
[821] şöyle yazılmıştır:
[822] *bir padişahī bar erdi uluġ pādişāhlardın*: T2 *uluġ pādişāhlardın bir padişahī bar erdi*
[823] *fāḫir*: T2 *fāḫire*
[824] *ton*: T2 *tonlar*
[825] *urġan*: T2 *salınġan*
[826] *bedevni aṭlanıp*: T2 *bėdev aṭnı minip*
[827] *bėgler içkiler bilen*: T2 *uluġ u kiçikler bilen*
[828] *tünd*: T2’de *tünd* yok
[829] *arasında*: T2 *arasıda*
[830] *yörüydür erdi*: T2 *yörür erdi*
[831] *püledi*: T2 *esdürdi*
[832] *keçti:* T2 *keldi*
[833] *men dek*: T2 *meniŋ dek*
[834] *allıġa*: T2, T3 *aldıġa*
[835] *ḳıldı*: T3 *bėrdi*
[836] *tekebbürdin*: T2 *tekebbürlikdin*, T3’de *tekebbürdin* yok
[837] *aytḳıl*: T2 *aytġıl*
[838] *ḳulaġıŋa*: T2 *ḳulaḳıŋġa*
[839] *dėgey-men*: T2 *aytġay-men*
[840] *pes pādişāh başını ilgeri tuttı kim aytḳıl dėp*: T2 *pes pādişāh aytġıl dėp başını ilgeri tutdı*

dür-men ol ayttı[841] maŋa (2) ança mühlet bėrgil kim evge[842] barıp oġlan uşaḳ (3) ve ehl ü ᶜayālımnı körüp vedāᶜ ḳılayın ayttı (4) lā-vallāhi kim sen yana eviŋni[843] körgey-sen (5) ve ᶜömrüŋdin oşbu bir nefes ḳalıp turur (6) pes aṭ üstide oḳ [**T2 26b**] cānın ḳabż ḳıldı[844] (7) ġırīv ü feryād ol ḫalḳ arasında tüşti[845] ᶜazrā'il (8) alarġa ayttı[846] feryād ü zārī anda ḳılġay-siz (9) kim bilseŋiz kim aŋa ne ḳılġusı-durlar[847] pes [**T1 60b**] (1) melekü'l-mevt andın yanıp[848] bir bende-yi müᵓmin ḳaşıġa (2) bardı kim ḫudāvend subḥānehu ve taᶜālā andın ḫoşnūd (3) erdi aŋa selām ḳıldı ve dėdi saŋa bir rāzım (4) bar turur ayttı ayġıl[849] dėdi men melekü'l-mevt-(5)-dür-men ayttı merḥabā *el-ḥamdü li'llāh* kim intiẓārıŋ (6) ḫaddın ötüp erdi pes ayttı hēç işke meşġūl (7) bar mu-dur-[**T3 25b**]-sen[850] ayttı ne iş ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālānıŋ (8) dīdārıdın yaḫşıraḳ[851] ayttı emdi ne türlük (9) dėseŋ cānıŋnı andaḳ alay[852] ayttı sen[853] [**T1 61a**] (1) bilür-sen dėdi buyurup tururlar maŋa kim (2) anıŋ ḫāṭırı tilegen dek alġay-sen[854] (3) ayttı pes ança mühlet bėrgil kim ṭahāret ḳılıp namāzġa (4) meşġūl bolayın secdeġa barġan maḥalda cānımnı (5) alġıl melekü'l-mevt andaḳ ḳıldı ve ol teŋri[855] (6) raḥmetiġa vāṣıl boldı **ėkkinçi**[856] **ḥikāyet** (7) andaḳ rivāyet ḳılurlar kim bir dünyā-dār (8) kişi bar erdi bisyār [**T2 27a**] münᶜim ü tüvān-ger[857] ki her cinsdin (9) kim ḫudāy *ᶜazze ve celle* yaratıp turur barıdın yıġıp[858] [**T1 61b**] (1) bir bülend köşk yasadı[859] ve ėkki müstaḥkem ėşik (2) aŋa üstüvār ḳıldı ve bir bölek ḳulnı ol (3) köşkke pās-bān ḳoydı[860] bir kün yaḫşı

---

[841] *ayttı men melekü'l-mevt-dür-men ol ayttı*: T2 *ol aydı men melekü'l-mevt-dür-men pādişāh dėdi*
[842] *evge*: T2, T3 *öyge*
[843] *eviŋni*: T2, T3 *öyüŋni*
[844] *aṭ üstide oḳ cānın ḳabż ḳıldı*: T2 *aṭ üstide der-ḥāl cānın ḳabż ḳıldı*
[845] *arasında tüşti*: T2 *arasıġa tüşdi*
[846] *ᶜazrā'il alarġa ayttı*: T2 *ᶜazrāyil ᶜaleyi's-selām alarġa aydılar*
[847] *feryād ü zārī anda ḳılġay-siz kim bilseŋiz kim aŋa ne ḳılġusı-durlar*: T2 *feryād u zarī anda sizler kim eger bilseŋizler aŋa ne ṭarīḳa ᶜuḳūbet ḳılġusı-durlar*
[848] *yanıp*: T2 *ḳaytıp*
[849] *ayttı ayġıl*: T2 *dėdi ayġıl*
[850] *hēç işke meşġūl bar mu-dur-sen*: T2 *aydı hēç bir ḥācetlıġ işiŋ bar mu-dur*
[851] *ne iş ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālānıŋ dīdārıdın yaḫşıraḳ*: T2 *aydı ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālānıŋ dīdārıdın özge yaḫşıraḳ ne iş bolġay*
[852] *cānıŋnı andaḳ alay*: T2 *cānıŋnı andaḳ ḳılıp alayın*
[853] *sen*: T2 *özüŋ*
[854] *tilegen dek alġay-sen*: T2 *tilegen dek ėtip cānın alġay-sen*
[855] *teŋri*: T2 *teŋri taᶜālā*
[856] *ėkkinçi*: T2, T3 *ėkkilençi*
[857] *tüvān-ger*: T2 *+ ü bay*
[858] *barıdın yıġıp*: T2 *hemesidin cemᶜ ėtip*
[859] *yasadı*: T2 *binā ḳıldı*
[860] *ḳoydı*: T2 *ḳıldı*

aşlar (4) buyurup uruḳ ḳayaş èl ulusnı tilep (5) aş tartıp èl aş yèmekke meşġūl erdiler[861] (6) ve ol[862] taḫt üstide tekye ḳılıp özige dèydür (7) erdi[863] kim ey nefs bisyār niᶜmet cemᶜ ḳıldıŋ (8) emdi furṣat bile uzun[864] ᶜömr kerek kim ferāgat[865] (9) bile anı [**T3 26a**] yègey-sen henūz bu ḫayāl köŋlide [**T1 62a**] (1) ve bu söz aġzıda erdi kim bir kişi köşk(2)niŋ taşıdın[866] peydā boldı eski ton egnide[867] (3) ve bir tobra boynıda dervīş ṣūreti bilen (4) keldi ve ol köşkniŋ èşigini heybet (5) bilen andaḳ[868] muḥkem ḳaḳtı[869] kim barça èl vehmdin (6) ḳorḳtılar[870] ḳullar yügürüşüp[871] èşikke bardılar (7) erse aytur ḫᵛāceŋizge aytıŋ çıḳsun[872] kim anıŋ (8) bilen işim bar-dur ḳullar ayttılar kim saŋa (9) ne mecāl ol kim[873] ḫᵛācemiz seniŋ ḳaşıŋġa [**T1 62b**] (1) çıḳġay ayttı siz[874] ne üçün aŋa ḫaber ḳılmaydur-siz (2) [**T2 27b**] ve èşikni bayaḳıdın[875] muḥkemrek[876] ḳaḳtı[877] (3) andaḳ kim barça èl yèrleridin[878] saçrap ḳoptılar[879] (4) tā aŋa taᶜarruż ḳılġaylar ayttı siz yèrleriŋizde (5) ārām tutuŋ[880] kim men melekü'l-mevt-dür-men çün (6) ol èl melekü'l-mevt atın èşittiler[881] hirāsān (7) boldılar ve ol ḫᵛāce tażarruᶜ bilen ayttı (8) hēç nerse bilen meni ḳoyar mu-sen ayttı[882] genc (9) ü mālıŋ hēç sūd ḳılmas oşbu laḥẓa barçasıdın [**T1 63a**] (1) ayrılur-sen pes ol ḫᵛāce mālların yıġıp[883] (2) ḥasret yüzidin aytur ey māl laᶜnet-i ḫudāy saŋa (3) bolġay kim meni ġırre ḳılıp ḫudāy taᶜālānıŋ (4) bendelıġıdın[884] [**T3 26b**] menᶜ ḳıldıŋ ve men ḫayāl ḳılur (5) erdim kim

---

[861] *bir kün yaḫşı aşlar buyurup uruḳ ḳayaş èl ulusnı tilep aş tartıp èl aş yèmekke meşġūl erdiler*: T2 *bir kün yaḫşı ṭaᶜāmlar buyurup ḳavm u ḳarındaş tamām-ı ḫalknı çaḳırıp ṭaᶜām tartdılar ol ḫalāyıḳ ṭaᶜām yèmekke meşġūl erdiler*
[862] *ol*: T2 *+tüvān-ger*
[863] *dèydür erdi*: T2 *dèr erdi*
[864] *uzun*: T2 *uzaḳ*
[865] *ferāgat bile*: T2 *ferāġatlıḳ bile*
[866] *taşıdın*: T2, T3 *tışḳarısıdın*
[867] *egnide*: T2 *içide*
[868] *andaḳ*: T2 *andaġ*
[869] *ḳaḳtı*: T2 *ḳaḳdı*
[870] *ḳorḳtılar*: T2 *ḳorḳdılar*
[871] *yügürüşüp*: T3 *yügürüp*
[872] *aytur ḫᵛāceŋizge aytıŋ çıḳsun*: T2 *bir ādem aytur ḫᵛāceŋizġa aytıŋ munda çıḳsun*
[873] *saŋa ne mecāl ol kim*: T2 *saŋa ne mecal bolġay kim*
[874] *siz*: T2 *sizler*
[875] *bayaḳıdın*: T2 *evvelġıdın*
[876] *muḥkemrek*: T3 *muḥkemraḳ*
[877] *ḳaḳtı*: T2 *kaḳdı*
[878] *yèrleridin*: T2 *cāylarıdın*
[879] *ḳoptılar*: T2 *turdılar*
[880] *siz yèrleriŋizde ārām tutuŋ*: T2 *sizler öz yèriŋizde ārām tutuŋlar*, T3 … *tutuŋlar*
[881] *èşittiler*: T2 *èşitdiler*
[882] *ayttı*: T2 *+bu*
[883] *yıġıp*: T2 *cemᶜlep*
[884] *bendelıġıdın*: T2 *bendelıḳıdın*

sen maŋa elig tutḳay-sen bu kün (6) ḥasret ü renc ü vebāl maŋa sen oḳ bolduŋ[885] (7) ve bu ᶜālemdin men ḳuruḳ elig[886] baradur-men (8) ve sen düşmenlerġa ḳaldıŋ pes ḥaḳ subḥānehu (9) ve taᶜālā mālġa fermān ḳılġay kim aŋa cevāb [**T1 63b**] (1) bėrgil pes ol[887] aytḳay[888] kim maŋa ne laᶜnet ḳıladur-sen[889] (2) özüŋe[890] laᶜnet ḳılġıl kim ḫudāy taᶜālā meni ve seni (3) tufraḳdın yarattı ve meni seniŋ elgiŋe saldı (4) kim ṣadaḳa ve zekāt bėrip mescid ü ribāṭ ve köprük (5) [**T2 28a**] yasap[891] āḫiret tūşesin ḥāṣıl ḳılġay-sen (6) kim ḳıyāmetde saŋa dest-gīr bolġay sen meni (7) saḳladıŋ ve ol miḳdār kim özüŋnüŋ[892] (8) nefs ü hevāsıġa[893] kerek erdi ḫarc ḳıldıŋ (9) özgesini bu kün düşmenlerġa ḳoyup özüŋ [**T1 64a**] (1) ḥasret ü nedāmet[894] bile baradur-sen maŋa ne günāh (2) bolġay ve melekü'l-mevt cānın aldı **üçünçi**[895] **ḥikāyet** (3) yezīd bin reḳāşī aytur kim benī isrāᵓīl içide cebbārī (4) bar erdi[896] pes büzürg[897] bir kün taḫt üstide (5) olturup erdi bir kimerseni kördi kim evniŋ[898] (6) ėşigidin kirdi münker ṣūret bile kim anıŋ (7) ṣalābetidin [**T3 27a**] bī-ḫᵛāst saçrap ḳoptı[899] ve dėdi kim (8) sen ne kişi-sen kim mundaḳ güstaḫāne (9) keledür-sen[900] ayttı men ol kişi-dür-men kim [**T1 64b**] (1) hēç der-bān ve yasavul meni yėte almas ve hēç (2) pādişāhdın icāzet tilemek üçün mevḳūf (3) u muᶜaṭṭal bolmas-men ve hēç sulṭāndın ḳorḳmas-(4)-men ve hēç cebbārī meniŋ elgimdin ḫalāṣ (5) bolmaydur çün bu sözni ėşitti[901] barça aᶜżāsı (6) titrey başladı[902] ve ayttı sen melekü'l-mevt mü-dür-(7)-sen[903] ayttı belī ayttı ḫudāy [**T2 28b**] üçün[904] maŋa bir kün (8) mühlet bėrgil tā tevbe ḳılay[905] ve ᶜöẕr tiley[906] ve bu (9) māl u

---

[885] *oḳ*: T2'de *oḳ* yok
[886] *ḳuruḳ elig*: T2 *elig ḫālī*
[887] *ol*: T2 + *māl*
[888] *aytḳay*: T2 *aytġay*
[889] *ḳıladur-sen*: T2 *ḳılur-sen*
[890] *özüŋe*: T2 *oziŋġa*
[891] *yasap*: T2 *binā ḳılıp*
[892] *özüŋnüŋ*: T2, T3 *özüŋniŋ*
[893] *nefs ü hevāsıġa*: T2 *maᶜīşetiŋni nefs ü hevāsıġa*
[894] *özüŋ*: T3'de *özüŋ* yok
[895] *üçünçi*: T2 *üçlençi*
[896] *cebbārī bar erdi*: T2 *bir cebbār bar erdi*
[897] *büzürg*: T2 *ol cebbār*
[898] *evniŋ*: T2 *öyniŋ*, T3 *öyiniŋ*
[899] *münker ṣūret bile kim anıŋ ṣalābetidin bī-ḫᵛāst saçrap ḳoptı*: T2 *münekker ṣūret bile kirdi ol cebbār anıŋ ṣalābetidin bī-ḫᵛāst saçrap turdı*
[900] *keledür-sen*: T2 *kirip kelür-sen*
[901] *ėşitti*: T2 *ėşitdi*
[902] *titrey başladı*: T3 *titredi*
[903] *melekü'l-mevt mü-dür-sen*: T2 *melekü'l-mevt-dür mü-sen*
[904] *ayttı ḫudāy üçün*: T2 *ol aydı ḫudāy taᶜālā üçün*
[905] *ḳılay*: T2 *ḳılayın*
[906] *tiley*: T2 *tileyin*

ḫazīne kim cemᶜ ḳılıp-men barçasın [**T1 65a**] (1) müstaḫaḳlarġa üleşey[907] ayttı seniŋ ᶜömrüŋniŋ (2) ay küni sanaḳlıġ[908] erdi emdi barçası (3) tükendi ve hēç nerse bāḳī ḳalmadı ve bu müddetde (4) sen ġāfil erdiŋ ḥālā asıġ ḳılmas[909] (5) pes ayttı meni ol cihānġa élter-sen ne nerse (6) maŋa elig tutḳay[910] ve dest-gīr bolġay[911] ayttı (7) ᶜamel-i ṣāliḥ ve yaḫşı kirdārıŋ aytur hēç ᶜamel-i ṣāliḥim (8) ve yaḫşı kirdārım yoḳ turur ne türlük ḳılay[912] aytur (9) lā-cerem dūzaḫ seniŋ yériŋ durur[913] [**T1 65b**] **(**1) ve cānın aldı **törtinçi**[914] **ḥikāyet** [**T3 27b**] andaḳ rivāyet (2) ḳılurlar kim bir kün melekü'l-mevt süleymān *ᶜaleyh*(3)*i's-selām*[915] ḳaşıġa bardı anıŋ nedīmleridin (4) birige neçe nevbet baḳtı[916] ve andın çıḳtı erse[917] (5) ol nedīm aytur yā resūlu'llāh ol kim erdi kim (6) maŋa tēz tēz baḳtı[918] ayttı melekü'l-mevt erdi (7) ayttı men andın bisyār ḳorḳadur-men[919] bārī (8) bu sāᶜat meni andın ḫalāṣ ḳılġıl[920] ayttı seniŋ [**T2 29a**] (9) ḫāṭırıŋġa ne türlük[921] keledurur aytur yélge [**T1 66a**] (1) buyur kim meni hindūstānġa éltsün[922] (2) kim anıŋ elgidin ḫalāṣ bolġay-men süleymān (3) *ᶜaleyhi's-selām* yélge[923] ḥükm ḳıldı kim anı hindūstān (4) vilāyetiġa alıp barġıl tép[924] pes melekü'l-mevt (5) yana süleymān *ᶜaleyhi's-selām*[925] ḳaşıġa[926] keldi[927] süleymān[928] (6) sordı[929] ne sebebdin ol kişige tēz tēz baḳtıŋ[930] (7) ayttı taᶜaccübḳa[931] ḳalıp baḳadur erdim[932] kim maŋa (8) ḥükm erdi

---

[907] *üleşey*: T2 *taḳsīm ḳılıp bėreyin*
[908] *sanaḳlıġ*: T2 *sanaġlıġ*
[909] *ḥālā asıġ ḳılmas*: T2 *ḥālā hūşıŋġa kelmediŋ fāyidesi yoḳ-dur*
[910] *ne nerse maŋa elig tutḳay*: T2 *ne nemerse meniŋ elgim tutġay*
[911] *dest-gīr bolġay*: T2 *maŋa dest-gīr bolġay*
[912] *ᶜamel-i ṣāliḥim ve yaḫşı kirdārım yoḳ turur ne türlük ḳılay*: T2 *meni hēç ᶜamel-i ṣāliḥim ve yaḫşı kirdārım yoḳ turur neçük ḳılayın*
[913] *yėriŋ durur*: T2 *cāyıŋ-dur*
[914] *törtinçi*: T2, T3 *törtlençi*
[915] *ᶜaleyhi's-selām*: T2 *ᶜaleyhi's-selāmnıŋ*
[916] *baḳtı*: T2 *ḳaradı*
[917] *ve andın çıḳtı erse*: T2 *ve ol cāydın çıḳıp kėtdi erse*
[918] *baḳtı*: T2 *naẓar ėtdi*
[919] *bisyār ḳorḳadur-men*: T2 *köp ḳorḳar-men*
[920] *bārī bu sāᶜat meni andın ḫalāṣ ḳılġıl*: T2 *emdi meni bu sāᶜat andın ḫalāṣ ḳılıŋ*
[921] *ne türlük*: T2 *+nemerse*
[922] *yélge buyur kim meni hindūstānġa éltsün*: T2 *şamālġa buyuruŋ tā meni hindūstānġa éltsün*
[923] *yélge*: T2 *şamālġa*
[924] *tép*: T2 *dėp*
[925] *ᶜaleyhi's-selām*: T2 *ᶜaleyhi's-selāmnıŋ*
[926] *ḳaşıġa*: T2 *yanıġa*
[927] *keldi*: T2 *bardı*
[928] *süleymān*: T2 *+ᶜaleyhiᶜs-selām*
[929] *sordı:* T2 *sordılar*
[930] *baḳtıŋ*: T2 *ḳaradıŋ*
[931] *taᶜaccübḳa*: T2, T3 *taᶜaccübġa*
[932] *baḳadur erdim*: T2 *ḳarar erdim*

kim anıŋ cānın hindūstānda (9) alġay-sen tėp[933] bu yėrdin hindūstāngа[934] [**T1 66b**] (1) bisyār yol erdi taḥayyür yüzidin[935] aŋa baḳadur (2) erdim āyā bu ne türlük bolġay ḥālā hindūstān (3) vilāyetiġa barıp anıŋ cānın alıp keledür-men (4) **bėşinçi**[936] **ḥikāyet** andaḳ rivāyet ḳılurlar kim (5) iskender z̲ü'l-ḳarneyn [**T3 28a**] bir bölek ėlge yėtişti[937] kim alar(6)nıŋ hēç̣ nersesi[938] yoḳ erdi ve keymekleri (7) yıġaç terisi[939] ve yėmekleri çūb başı erdi[940] (8) ve evleriniŋ[941] ėşigide gürler ḳazıp erdiler[942] (9) ve her kün gürge[943] kirip ᶜibādet ḳılur erdiler [**T1 67a**] (1) iskender alarnıŋ meliklerin tiledi[944] erse [**T2 29b**] (2) ol kelmedi ve ayttı meniŋ iskenderdin hēç̣ (3) ḥācetim ve tilegim yoḳ turur pes iskender z̲ü'l-ḳarneyn (4) anıŋ ḳaşıġa[945] bardı ve ayttı ne sebebdin-dür (5) kim siz māl u niᶜmet yıġmas-siz[946] ve alardın fāyide (6) vü nefᶜ almas-siz ayttı anıŋ üçün kim hēç̣ (7) kimerse andın toymaydurur ve anı yıġmaḳdın[947] āḫiret(8)ni eligdin[948] bėrip turur taḳı iskender ayttı (9) bu gürlerni ne üçün ḳazıp-siz[949] ayttı anıŋ [**T1 67b**] (1) üçün kim her gāh kim anı körer-biz[950] āḫiret(2)imizni yādımızġa kelür ve mergni unutmas-biz[951] (3) ve dünyā sevüklügi[952] köŋlimizdin çıḳar ḫudāy (4) taᶜālānıŋ bendelıġın[953] ferāġat bilen[954] ḳılur-biz[955] (5) ve yana ayttı[956] çūb başın naġu[957] yėr-siz ayttı (6) her le z̲īz̲ ṭaᶜāmī kim andın bā-mezeraḳ bolmaġay (7) anıŋ le z̲z̲eti boġuzġa degünçe turur ve bir neçe (8) ṭaᶜām le z̲īz̲raḳ anıŋ telefi kenderek turur[958] (9) pes suᵓāl ḳıldı kim [**T3 28b**] bu giyāhnıŋ ne ṭaᶜmı bar ayttı [**T1 68a**] (1) bir türlük ṭaᶜmı bar biz

---

[933] *tėp*: T2 *dėp*
[934] *hindūstāngа*: T2 *hindūstāngaça*
[935] *taḥayyür yüzidin*: T3 *taḥayyürdin*
[936] *bėşinçi*: T2, T3 *bėşlençi*
[937] *bir bölek ėlge yėtişti*: T2 *bir bölek ḫalḳġa yėtüşdiler*, T3 *…yėtüşti*
[938] *nersesi*: T2 *nemerseleri*
[939] *keymekleri yıġaç terisi*: T2 *keygenleri yıġaç yufraḳı*
[940] *yėmekleri çūb başı erdi*: T2 ve *ḫorekleri çūpnıŋ başı erdi*
[941] *evleriniŋ*: T2, T3 *öylerinіŋ*
[942] *gürler ḳazıp erdiler*: T2 *ḳabrlar ḳazıp ḳoyup erdiler*
[943] *gürge*: T2 *ol ḳabrlarġa*
[944] *meliklerin tiledi*: T2 *pādīşāhın istedi*
[945] *ḳaşıġa*: T2 *yanıġa*
[946] *yıġmas-siz*: T2 *cemᶜ ėtmes-siz*
[947] *yıġmaḳdın*: T2 *cemᶜ ėtmekdin*
[948] *eligdin*: T3 *ḳoldın*
[949] *bu gürlerni ne üçün ḳazıp-siz*: T2 *bu ḳabrlarnı ne üçün ḳazıp ḳoyup-dur-sizler*
[950] *körer-biz*: T2, T3 *körer-miz*
[951] *unutmas-biz*: T2, T3 *unutmas-miz*
[952] *sevüklügi*: T2 *sevükligi*
[953] *bendelıġın*: T2 *bendeligin*
[954] *ferāġat bilen*: T3 *ferāġatlıḳ bilen*
[955] *ḳılur-biz*: T2, T3 *ḳılur-miz*
[956] *ayttı*: T1+ *kim*
[957] *naġu*: T2 *ne üçün*
[958] *kenderek turur*: T2 *yamanraḳ turur*

aŋa ḳāniᶜ-dür-biz[959] pes (2) ol melik elig uzattı[960] ve bir ādem[961] başını keltürdi (3) ayttı ey ẕü'l-ḳarneyn hēç bilür mü-sen kim bu kim(4)niŋ başı turur ayttı yoḳ [**T2 30a**] dėdi bu ol (5) melikniŋ[962] başı-dur kim ẓulm bilen ḥarām (6) māl cemᶜ ḳılıp dünyāġa meşġūl erdi ve raᶜiyyetḳa[963] (7) cevr ü sitem revā körüp erdi ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā (8) ol ẓulmnı andın ėlge revā körmey anıŋ cānın alıp[964] (9) dūzaḫḳa[965] yiberdi ve bu anıŋ başı turur [**T1 68b**] (1) ve yana bir başnı keltürdi ayttı munı bilür mü-sen kim (2) ne[966] kişiniŋ başı turur ayttı aygıl tėp[967] ayttı bu (3) ᶜādil meliklerdin[968] biriniŋ başı turur (4) kim raᶜiyyetḳa[969] şefḳat ḳılıp erdi ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā[970] çün cānın (5) aldı erse aŋa behişt[971] rūzī ḳıldı pes elgin[972] (6) uzatıp ẕü'l-ḳarneyn[973] başıġa ḳoydı ve ayttı (7) ey ẕü'l-ḳarneyn seniŋ başıŋnı köredür-men[974] (8) kim bu ėkkidin biri bolġusı-dur iskender çün (9) andın bu söz ėşitti[975] bisyār yıġladı ve aŋa ayttı [**T1 69a**] (1) maŋa vezīr bolġıl memleketimniŋ yarımını saŋa (2) bėreyin ayttı kerek-mes[976] ayttı ne üçün ayttı (3) ol sebebdin kim barça [**T3 29a**] ḫalḳ māl u ḫazīne cihetidin (4) saŋa düşmen tururlar dervīşlik ü ḳanāᶜat (5) reh-güẕeridin maŋa dost-durlar [**T2 30b**] pes ᶜaḳldın (6) ermes kim kişi dostnı özige düşmen ḳılġay (7) ve bu ḥikāyet āḫir demde maᶜlūm bolġusı durur[977] (8) bilgil kim ġāfil ėlniŋ ḳulaġıġa[978] ölüm sözi (9) ve merg ḥadīṯi ḫoş kelmes ve andın ḳorḳarlar [**T1 69b**] (1) kim ol sözni ėşitkendin dünyā ᶜayş u tenaᶜᶜumı alarġa (2) münaḳḳaş bolġay ve ḫaberde andaḳ kelip turur kim her (3) kimerse mergni bisyār yād ḳılsa gürını merġ-zār (4) tapḳay behişt merġ-zārlarıdın[979] ve kişi ġāfil bolup

---

[959] *ḳāniᶜ-dür-biz*: T2 *ḳanāᶜat ėter-miz*, T3 *ḳāniᶜ-dür-miz*
[960] *ol melik elig uzattı*: T2 *ol pādişāh elgin uzatdı*
[961] *ādem*: T2 *ādemniŋ*
[962] *bu ol melikniŋ*: T2 *bu bir pādişāhnıŋ*
[963] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[964] *anıŋ cānın alıp*: T1 *cānın alıp*
[965] *dūzaḫḳa*: T2, T3 *dūzaḫġa*
[966] *ne*: T2 *neçük*
[967] *ayttı aygıl tėp*: T2 *iskender aydı bilmes-men*
[968] *meliklerdin*: T2, T3 *pādīşāhlardın*
[969] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[970] *ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā*: T3 *Allāh taᶜālā*
[971] *behişt*: T3 *cennet*
[972] *elgin*: T3 *ḳolın*
[973] *ẕü'l-ḳarneyn*: T3 *ẕü'l-ḳarneynniŋ*
[974] *köredür-men*: T2 *körer-men*
[975] *bu söz ėşitti*: T2 *bu sözni ėşitdi*, T3 *bu sözni ėşütti*
[976] *kerek-mes*: T2 *maŋa kerek-mes*
[977] *bolġusı durur*: T3'de *bolġusı durur* yok
[978] *ḳulaġıġa*: T2, T3 *ḳulaḳıġa*
[979] *gürını merġ-zār tapḳay behişt merġ-zārlarıdın*: T2 *ḳabrını behişt merġ-zārlarıdın bir merġ-zar tapġay*

(5) anı yād ḳılmasa gūrını[980] bir ḳaraŋġu[981] ġār tapḳay[982] (6) dūzaḫ ġārlarıdın ve bir kün resūl *ṣalla'llāhu* (7) *ᶜaleyhi ve sellem* şehīdler s̱evābın ṣıfat[983] ḳıladur[984] (8) erdi kim kāfirler uruşıda şehīd bolup (9) erdiler ᶜāyişe *razıya'llāhu ᶜanhā* dėdi yā resūlu'llāh [**T1 70a**] (1) hēç kişi bolġay mu kim şehīd bolġay aŋa şehādet (2) derecesi naṣīb bolġay resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* (3) ayttı ol kişi kim ölümni bisyār yād ḳılġay (4) ve her kim ölümni bisyār yād ḳılsa günāhları barça (5) kefāret bolup[985] dünyādın köŋli savuġay [**T3 29b**] (6) taḳı resūl[986] *ᶜaleyhi's-selām* ayttı ḫalḳnıŋ zīrek (7) ü dānāları alar dururlar kim mergni bisyār yād [**T2 31a**] (8) ḳılurlar ve āḫiret işige meşġūl bolurlar (9) āḫiretde alarġa şeref ü ḳadr bisyār turur [**T1 70b**] (1) her kişi kim dünyānı şerḥ ḳılġan dek bilip āḫir (2) demni hemīşe köŋlide mülāḥaẓa ḳılsa dünyā[987] işi (3) aŋa āsān bolġay ve īmān dıraḫtiniŋ tübi[988] (4) ḳuvvet tapḳay[989] ve şāḫları ẓāhir bolġay ve (5) īmānnı selāmet ḫaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* ḫażretiġa (6) ėltkey *in-şāa'llāh taᶜālā ve ḫudāvend-i tebārek* (7) ve taᶜālā maşrıḳ u maġrib pādişāhlarıġa rūşen (8) köz ve dīde-yi bīnā bėrip turur tā dünyā ve āḫiretni (9) andaḳ kim bar-dur[990] taḥḳīḳ bilen körgeyler ve bilgeyler [**T1 71a**] (1) ve teŋri taᶜālā bendeleriġa renc ü meşaḳḳat revā (2) körmegeyler kim yėr yüziniŋ ḫalḳı barça (3) alarnıŋ raᶜiyyeti turur[991] eger alarġa ᶜadl ḳılıp (4) cevr ü sitem ḳılmasalar alar barı[992] şefīᶜ bolġaylar (5) ve Allāh taᶜālā ḫażretide ᶜuḳūbetdin īmin bolġaylar (6) ve eger ẓulm ḳılsalar barça alarġa düşmen bolġaylar (7) çün şefīᶜ düşmen bolsa iş müşkil turur (8) **bu bāb pādişāhlarnıŋ ᶜadl u siyāset ü tārīḫide-dür**[993] [**T3 30a**] (9) bilgil kim ḫudāy taᶜālā[994] benī ādemdin ėkki gürūhnı [**T1 71b**] (1) tanlap [**T2 31b**] erdi[995] ve alarġa ᶜaḳl u faẓl kerāmet ḳıldı (2)

---

[980] *gūrını*: T2 *ḳabrını*
[981] *ḳaraŋġu*: T2 *ḳarangu*
[982] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[983] *ṣıfat*: T2 *tavṣīf*
[984] *ḳıladur*: T2 *ḳılur*
[985] *günāhları barça kefāret bolup*: T2 *barça günāhlarıġa kefāret bolup*
[986] *resūl*: T2 *+ṣalla'llāhu*
[987] *dünyā*: T3 *dünyānıŋ*
[988] *tübi*: T2 *tamurı*
[989] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[990] *bar*: T2 *bar-dur*
[991] *raᶜiyyeti turur*: T2 *raᶜiyyetleri turur*
[992] *barı*: T2 *cümlesi*
[993] *tārīḫide-dür*: T2 *tārīḫi beyānıda-dur*
[994] *ḫudāy taᶜālā*: T2 *ḫudāy tebārek ve taᶜālā*
[995] *tanlap erdi*: T2 *seylep ve serelep erdi*

kim alardın bir gürūhı peyġāmberler *ᶜaleyhim es-selām*[996] (3) ve yana bir gürūhı selāṭīn tururlar[997] (4) **beyt**

selāṭīn ü peyember[998] ᶜadl u dīnde
(5) erürler ėkki gevher bir nigīnde

(6) pes peyġāmberlerni[999] ḫalḳḳa[1000] yiberdi kim bende(7)leriġa tüz yol[1001] körsetip dīnge[1002] daᶜvet (8) ḳılġaylar ve selāṭīnni ḫalḳḳa[1003] musallaṭ (9) ḳıldı kim bendeleri birbirige artuḳsı[**T1 72a**](1)lıḳ[1004] ḳılsalar alar ᶜadālet bile anıŋ defᶜ (2) ü refᶜin ḳılġaylar ve ṣulḥ birlen zindegān(3)lıḳ ḳılıp refāhiyyette[1005] evḳāt ötkergeyler (4) ve teŋri taᶜālā öz ḥikmeti birlen alarnı büzürg-himmet (5) ü ᶜalī-ḳadr ḳıldı kim *es-sulṭānu ẓıllu'l-lāhi* **(6)** *fi'l-arżı* alarnıŋ şānıda kelip-dür (7) yaᶜnī sulṭān ḥażret-i perverd-gārnıŋ (8) kölegesi turur[1006] yėr yüzide ve ḫalḳ üzre (9) naṣīb ḳılıp turur kim barça ulus anıŋ [**T1 72b**] (1) fermānıġa meᵓmūr bolup ṭāᶜatıġa boyun ḳoyġaylar (2) ve her ḳaysı öz ḥaddın bilip ve pāyesin[1007] saḳlap (3) muḳāvemet ḳılmaġaylar ve ᶜadāvet üstide (4) bolmaġaylar andaḳ kim ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā *celle ẕikruhu* (5)[**T3 30b**] kelām-ı mecīdide yād ḳılıp turur ḳālellāh tebārek [**T2 32a**] (6) ve taᶜālā

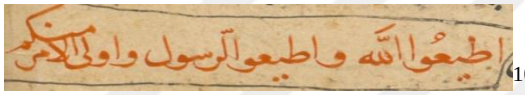

[1008] (7) bu āyet-i kerīmeniŋ tefsīri ol-dur kim muṭīᶜ (8) boluŋ[1009] ḫudāy ᶜ*azze ve celle*ġa ve anıŋ peyġāmber(9)leriġa[1010] *ᶜaleyhim es-selām*[1011] ve selāṭīn kim anıŋ [**T1 73a**] (1) ḥükmi bile ḫalḳḳa[1012] pādişāh u fermān revā tururlar (2) pes bu āyet[1013] mażmūnı bile barçaġa farż durur (3) kim alarnıŋ iṭāᶜatın

---

[996] *peyġāmberler ᶜaleyhim es-selām*: T2 *peyġamber ᶜaleyhim es-selāmlar,* T3 *peyġamber ᶜaleyhim es-selām*
[997] *selāṭīn tururlar*: T2 *selāṭīnler turur*
[998] *peyember*: T2, T3 *peyġamber*
[999] *peyġāmberlerni*: T2, T3 *peyġamberlerni*
[1000] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[1001] *yol*: T2 *yolnı*
[1002] *dīnge*: T2 *dīnġa*
[1003] *ḫalḳḳa*: T2 *ḫalḳ,* T3 *ḫalḳġa*
[1004] *artuḳsılıḳ*: T2 *ḫuṣūmet*
[1005] *refāhiyyette*: T2 *refāhiyyet birlen*
[1006] *kölegesi turur*: T2 *sāyesi turur*
[1007] *ve pāyesin*: T2 *viᶜāsin*
[1008] *eṭīᶜu'l-lāhe ve eṭīᶜu'r-resūle ve uli'l-emri minküm*: "(Ey iman edenler) Allah'a itaat edin, peygamberlere ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin" Nisa 59.
[1009] *boluŋ*: T2 *boluŋlar*
[1010] *peyġāmberleriġa*: T2, T3 *peyġamberleriga*
[1011] *ᶜaleyhim es-selām*: T3'de *ᶜaleyhim es-selām* yok
[1012] *ḫalḳḳa*: T2 *ḫalḳlarġa,* T3 *ḫalḳġa*
[1013] *āyet*: T3 *āyetniŋ*

ḳılġaylar ve buyruġıġa[1014] (4) boyun ḳoyġaylar ve cān ve köŋül[1015] bile alarnı (5) sevgeyler ve bilgeyler kim bu salṭanat u eyāletni (6) ḫaḳ taᶜālā alarġa kerāmet ḳılıp turur kim her kişi (7) bu devletḳa[1016] sezā-vār ve bu ḫilᶜatḳa[1017] derḫōr[1018] ermes (8)

ḳavluhu taᶜālā 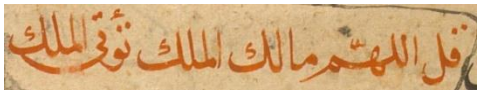 (9)

[T1 73b] (1)

(2) 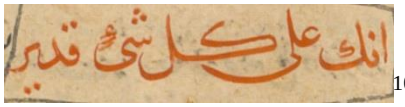 [1019]

yaᶜnī ḫudāy taᶜālā (3) pādişāhlar pādişāhı turur her kimge tilese[1020] (4) sulṭānlıġ[1021] bėrür ve andın kim tilemes alur[1022] (5) ve birini luṭf bile ᶜazīz ü mükerrem ḳılur ve birini (6) ḳahr bile ḫᵛār u dijem[1023] eyler ve ḥaḳīḳat sulṭān (7) ol-dur kim bendeleriġa ᶜadl ḳılur ve her (8) pādişāhī kim ẓālim ü cābir bolsa mülkige[1024] beḳā (9) bolmaġay [**T2 32b**] andaḳ kim peyġāmber[1025] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* [**T1 74a**] (1) aytur[1026] [**T3 31a**] [1027] (2) yaᶜnī mülk küfrge tözer velī[1028] ẓulmġa tözmes (3) ve tevārīḫde andaḳ kelip turur kim bu ᶜālemniŋ (4) ḥükūmeti tört miŋ yıl muġlarda erken-dür (5) munça yıl pādişāhlıġ alar ḫānedānıda

---

[1014] *buyruġıġa*: T2 *buyruḳıġa*
[1015] *köŋül*: T2 *köŋil*
[1016] *devletḳa*: T3 *devletġa*
[1017] *ḫilᶜatḳa*: T2, T3 *ḫilᶜatġa*
[1018] *derḫōr*: T2 *der-ḫᵛār*
[1019] *ḳuli'l-lāhümme mālike'l-mülki tü'ti'l mülke men teşā'u ve tenziü'l-mülke mim men teşā'u ve tüᶜizzü men teşā'u ve tüẕillü men teşā'u biyedike'l-ḫayr inneke ᶜalā külli şeyᵓin kadīr* "De ki, ey mülkün sahibi Allah'ım. Dilediğine mülk verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın ve dilediğini aziz edersin, dilediğini alçaltırsın. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak ki sen her şeye kadirsin" Al-i İmran 26.
[1020] *tilese*: T2 *ḫᵛāhlasa*
[1021] *sulṭānlıġ*: T2 *sulṭānlıḳ*
[1022] *andın kim tilemes alur*: T2 *andın hēç nemerse tilemes ve almas*
[1023] *dijem*: T2 *ẕelīl*
[1024] *mülkige*: T2 *mülkiġa*
[1025] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[1026] *aytur*: T2 *aydılar*
[1027] *el-mülkü yebḳā mae'l-küfri ve lā-yabḳī ma'eẓ-ẓulmi*: "Saltanat küfre dayanabilir ama zulme dayanmaz" anlamında bir cümle.
[1028] *velī*: T3 *ve-līkin*

turmaġınıŋ[1029] (6) sebebi ol-kim raᶜiyyetḳa[1030] ᶜadl ḳılıp cevr ü sitemni (7) revā tutmaġan tururlar ve cihānnı ᶜadl bile (8) maᶜmūr u ābādān ḳılġan tururlar ve (9) ḫaberde andaḳ kelip turur kim ḫudāy *ᶜazze ve celle* dāvūd [**T1 74b**] (1) peyġāmberġa[1031] *ᶜaleyhi's-selām* vaḥy ḳıldı kim ey dāvūd (2) ḳavmuŋġa[1032] aytḳıl[1033] kim ᶜacem ėlini[1034] sökmesünler (3) kim alar ol ėl-dürler kim cihānnı ᶜadl bile (4) ābādān ḳılıp erdiler kim meniŋ bende(5)lerim alar zamānıda refāhiyyet bile evḳāt (6) ötkerip erdiler pes bilmek kerek kim (7) cihānnıŋ ābādānlıġı ve birānlıġı[1035] pādişāh(8)dın turur eger pādişāh ᶜādil bolsa cihān (9) ābādān ve raᶜiyyet īmin bolur andaḳ kim ferīdūn [**T1 75a**] (1) ve erdeşīr ve behrām-ı gūr ve nūşīrevān vaḳtıda[1036] (2) ve eger pādişāh ẓālim u sitem-kār bolsa cihān birān[1037] (3) bolur [**T2 33a**] andaḳ kim żaḥḥāk ve humāy zamānıda bolup (4) erdi ve tört miŋ yıl muġlar bu ᶜālemde (5) ᶜadl bile pādişāhlıġ[1038] ḳılıp erdiler emdi (6) ol büzürg[**T3 31b**]lerniŋ ḥālātını[1039] beyān ḳılduḳ (7) tā bilgey-siz kim her pādişāh ne türlük (8) zindegānlıġ[1040] ḳılıp tururlar tā her kimerse (9) oḳusa bilgey kim alar neçe yıl pādişāhlıḳ ḳılıp [**T1 75b**](1) tururlar ve evvel pādişāh kim erken-dür (2) āḫir[1041] kimge müsellem bolġan turur anıŋ (3) tārīḫi ne ẕikr ḳılınur **mülūkniŋ sīreti ve tārīḫi**[1042] (4) kitābda andaḳ keltürüp tururlar kim ādem (5) *ᶜaleyhi's-selām*ġa oġlanlar bar erdi ammā ol (6) oġlanlardın ėkkisini sevüp ayırıp (7) erdi kim biri şīṯ ve biri **keyūmerṯ** bolġay (8) pes şīṯni āḫiret mühimmiġa terġīb ḳıldı kim ol (9) cihān işige meşġūl bolġay ve dīnge[1043] taḳviyet [**T1 76a**] (1) bėrgey ve keyūmerṯni ᶜālemde pādişāh ḳıldı (2) kim cihānnı ābādān ḳılġay[1044] ve ulusnı tüzgey (3) kim ḫalḳ[1045] birbirige[1046] artuḳsılıḳ ve ḥayf[1047] (4) ḳılmaġaylar ve

---

[1029] *turmaġınıŋ*: T2 *turmaḳınıŋ*
[1030] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[1031] *dāvūd peyġāmberġa*: T2 *dāvūd ᶜaleyi's-selāmġa*, T3 *dāvūd peyġamberġa*
[1032] *ḳavmuŋġa*: T2 *ḳavmıŋġa*
[1033] *aytḳıl*: T2 *aytġıl*
[1034] *ėlini*: T2 *ėliġa*
[1035] *ābādānlıġı ve birānlıġı*: T2 *ābādānlıġı ve vīrānlıġı*
[1036] *vaḳtıda*: T2 +*andaḳ boldı*
[1037] *birān*: T2 *vīrān*
[1038] *pādişāhlıġ*: T2 *pādişāhlıḳ*
[1039] *ḥālātını*: T2 *ḥāllarını*, T3 *ḥālını*
[1040] *zindegānlıġ*: T2 *zindegānlıḳ*
[1041] *āḫir*: T2 *āḫirde*
[1042] *mülūkniŋ sīreti ve tārīḫi*: T2 *mülūkniŋ sīreti ve tārīḫi beyānıda*
[1043] *dīnge*: T2 *dīnġa*
[1044] *ḳılġay*: T2 *ḳılıp*
[1045] *ḫalḳ*: T2 *ḫalḳlar*
[1046] *birbirige*: T1 *biri birge*
[1047] *artuḳsılıḳ ve ḥayf*: T2 *helāklik ü ḫuṣūmet*

dünyā işin aŋa ᶜuhde eyledi[1048] (5) ve bu cihānnıŋ pādişāhlıġı ol keyūmerṣde (6) erdi **meṣnevī**

burunraḳ kişi kim [**T2 33b**] tüzüp rūd u cām
(7) cihān-dārlıḳ taḫtın ėtti[1049] maḳām
(8) keyūmerṣ edi līk devrān-ı dūn
(9) aŋa bėrdi bāzī barıdın burun

[**T1 76b**] (1) ve ol ottuz yıl pādişāh erdi [**T3 32a**] andın soŋra[1050] (2) **hūşeng** pādişāh boldı **beyt**

(3) yoḳ erdi cihān-dār-ı encüm-sipāh
(4) cihān içre andaḳ ki hūşeng şāh

(5) ve anıŋ pādişāhlıġı[1051] toḳsan yıl erdi (6) andın soŋra **ṭahmūraṣ** pādişāh boldı **beyt**

(7) şehī erdi ṭahmūraṣ āfāḳ ara
(8) ki ᶜadl ėtti çarḫ-i kühen ṭāḳ ara

(9) ve ol bėş yüz yıl devrān sürdi ve dīvler bile [**T1 77a**] (1) köp uruştı[1052] ve ᶜāḳıbet dīvler eligide helāk (2) boldı ve andın soŋra **cemşīd** pādişāh boldı (3) **beyt**

çü cemşīd taḫt üzre tuttı[1053] maḳām
(4) dimāġıġa yol taptı[1054] sevdā-yı ḫām

(5) köp nerseni[1055] ėl arasında[1056] ol peydā (6) ḳıldı ve anıŋ pādişāhlıġı[1057] yėtti yüz (7) yıl erdi andın soŋ **żaḥḥāk** pādişāh boldı (8) kim anı żaḥḥāk-ı mārān dėrler erdi[1058] kim mekr ü destān (9) ve cevr ü sitem ve cādūluġ[1059] bile ᶜālemde meşhūr turur [**T1 77b**] (1) anıŋ pādişāhlıġı[1060] miŋ yıldın bir yarım (2) kün kem erdi andın soŋra [**T2 34a**] **ferīdūn** (3) pādişāh boldı **beyt**

(4) ferīdūn ki ᶜālemġa yaydı bisāṭ

[1048] *ᶜuhde eyledi*: T2 *tapşurdı*
[1049] *ėtti*: T2 *ėtdi*
[1050] *soŋra*: T2 *soŋ*
[1051] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1052] *uruştı*: T2 *uruşdı*
[1053] *tuttı*: T2 *tutdı*
[1054] *taptı*: T2 *tapdı*
[1055] *nerseni*: T2 *nemerselerni*
[1056] *arasında*: T2 *arasıda*
[1057] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1058] *dėrler erdi*: T2, T3 *dėr erdiler*
[1059] *cādūluġ*: T2 *cādūlıḳ*
[1060] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*

(5) besī ᶜālem ehliġa yėtti[1061] neşāṭ

(6) ve ol dād u ᶜadl ḳılıp bėş yüz yıl (7) ᶜömr sürdi andın soŋra **minūçihr** (8) pādişāh boldı ve ol bisyār[1062] dānā vü zīrek (9) erdi yüz ottuz [**T3 32b**] yıl pādişāhlıḳ ḳıldı [**T1 78a**] (1) andın soŋra **nevder**[1063] pādişāh boldı ve ol altı (2) ay pādişāh erdi andın soŋra **efrāsiyāb** (3) pādişāh boldı ve türk ulusı anı kenkā alt[1064] (4) oḳur erdiler ve ol bisyār şīr-merd[1065] ü (5) pehlevān erdi on ėkki yıl devrān (6) sürdi ve pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra (7) **ṭahmāsb**[1066] pādişāh boldı ol taḳı[1067] şücāᶜ vü dilīr (8) erdi üç yıl sekkiz ay salṭanat sürdi andın soŋra (9) **keyḳubād** pādişāh boldı ve ol bisyār leşker-keş ve [**T1 78b**] (1) raᶜiyyet-perver erdi ve ol yüz yıl pādişāh(2)lıḳ bile evḳāt ötkerdi andın soŋ (3) **keykāvus** pādişāh boldı besī ᶜālī-himmet ü saḫī-(4)-ṭabᶜ erdi yüz ottuz yıl kām-rānlıġ[1068] bile (5) cihān-bānlıġ[1069] eyledi andın soŋra **keyḫusrev** (6) salṭanat taḫtıda olturdı ve ol bisyār (7) kār-dān ve zāhid [**T2 34b**] pādişāh erdi altmış yıl (8) ᶜömr keçürdi andın soŋra **luhrāsb** pādişāh (9) boldı ve yüz on yıl devrān sürdi [**T1 79a**] (1) andın soŋra[1070] **güştāsb**[1071] pādişāh boldı (2) ol taḳı[1072] bisyār büzürg-vār tāc-dār erdi yüz (3) yėgirmi[1073] yıl pādişāhlıḳ ḳıldı andın (4) soŋra **behmen isfendiyār** pādişāh boldı ol (5) hem yüz yėgirmi[1074] [**T3 33a**] yıl ᶜömr sürdi[1075] andın soŋra (6) **humāy** pādişāh boldı cāhil ve bisyār kīne-cūy (7) erdi anıŋ devrānı yüz on ėkki (8) yılda āḫir boldı andın soŋra **dārā** pādişāh (9) boldı re'y ü tedbīr bābıda bī-naẓīr erdi [**T1 79b**] (1) ol ottuz yıl pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra (2) **dārā ibni dārā** pādişāh boldı anıŋ pāşdişāh(3)lıġı[1076] on tört yıl erdi andın soŋ (4) **iskender** pādişāh boldı ve bisyār uzun (5) sefer iḫtiyār ḳıldı ᶜacāyib ü ġarāyib[1077] (6) köp[1078] kördi ve ye'cūc u me'cūc seddini

---

[1061] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[1062] *bisyār*: T2 *ziyāde*
[1063] *nevder:* yazmalarda *pendār* olarak yazılmıştır
[1064] *kenkā alt*: T2 *kenke lt*
[1065] *şīr-merd*: yazmalarda *şīre-merd* olarak yazılmıştır
[1066] *ṭahmāsb*: yazmalarda *ṭahmāst* olarak yazılmıştır
[1067] *taḳı*: T2 *daġı*
[1068] *kām-rānlıġ*: T2 *kām-rānlıḳ*
[1069] *cihān-bānlıġ*: T2 *cihān-bānlıḳ*
[1070] *soŋra*: T2 *soŋ*
[1071] *güştāsb*: yazmalarda *girşāsb* olarak yazılmıştır
[1072] *taḳı*: T2 *daġı*
[1073] *yėgirmi*: T2, T3 *yėgirme*
[1074] *yėgirmi*: T2, T3 *yėgirme*
[1075] *sürdi*: T3 *kördi*
[1076] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1077] *ġarāyib*: T2 *ġarāyiblerni*
[1078] *köp*: T3'te *köp* yok

bağladı (7) egerçi bisyār mülkni tüzdi velī [1079] bisyārnı (8) hem buzdı anıŋ pādişāhlıġı[1080] on (9) tört yıl erdi **beyt** [**T1 80a**]

(1) sikender[1081] bolurda cihāndın nihān
(2) mülūk-i ṭavāyifḳa[1082] ḳoydı cihān

(3) andın soŋra ṭavāyif mülūkleri erdi kim (4) alarnı[1083] eşkānīler [**T2 35a**] dėrler **beyt**

(5) cihān mülkin eşkānī aldı tamām
(6) alarġa bolar boldı ḳāyim-maḳām

(7) ve ol taḫtnıŋ pādişāhı evvel **eşk ibni** (8) **hürmüz** erdi anıŋ pādişāhlıġı[1084] on üç yıl (9) erdi andın soŋra **eşk ibni eyk** erdi [**T1 80b**] (1) yėgirmi[1085] bėş[1086] yıl pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra [**T3 33b**] (2) **behrām-şāh** erdi ol taḳı[1087] ellik bir yıl pādişāh(3)lıḳ ḳıldı andın soŋra **hürmüz ibn nersī** erdi (4) ol ḳırḳ yıl devrān sürdi andın soŋra (5) **nersī ibni fīrūz** erdi ottuz yıl pādişāhlıḳ (6) ḳıldı ve bu eşkānīlerniŋ āḫiri (7) erdi andın soŋra **erdeşīr-i**[1088] **bābekān sürḫāb** (8) erdi kim mülkni eşkānīlerdin aldı ve ol (9) besī kām-kār ᶜālī-miḳdār erdi andın soŋra [**T1 81a**] (1) **yezdicerd**[1089] **bin şehriyār** erdi ol kim andın (2) soŋ pādişāhlıġ[1090] müsülmānlarġa yėtişti[1091] ammā (3) bilgil kim keyūmerş zamānıdın [1092] keyḳubād devrānıġa (4) degünçe [1093] her kimerse pādişāhlıġ[1094] ḳıldı alarnı (5) pişdādīler[1095] dėrler ve dārā-yı sikenderdin erdeşīr-i (6) bābekānge [1096] degünçe [1097] her kim salṭanat sürdi alarnı (7) **eşkānīler** dėrler ve **erdeşīr**[**T2 35b**]niŋ (8) pādişāhlıġı[1098] ḳırḳ tört yıl erdi ottuz yıl (9) cüst ü cūy ve mülkni ārāste ḳılmaḳḳa[1099] [**T1 81b**] (1) meşġūl erdi ve on tört yılnı ferāġat (2) ü ᶜayş

[1079] *velī*: T2 *ve-līkin*
[1080] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1081] *sikender*: T3 *iskender*
[1082] *ṭavāyifḳa*: T2, T3 *ṭavāyifġa*
[1083] *alarnı*: T3 *olarnı*
[1084] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1085] *yėgirmi*: T3 *yėgirme*
[1086] *bėş*: T2'de *bėş* yok
[1087] *taḳı*: T2 *daġı*
[1088] *erdeşīr*: yazmalarda *erduşīr* olarak yazılmıştır
[1089] *yezdicerd*: yazmalarda *yezdecerd* olarak yazılmıştır
[1090] *pādişāhlıġ*: T2 *pādişāhlıḳ*
[1091] *yėtişti*: T2 *yėtüşdi*
[1092] *zamānıdın*: T2 *+tā*
[1093] *devrānıġa degünçe*: T2 *devrānıġaça*
[1094] *pādişāhlıġ*: T2 *pādişāhlıḳ*
[1095] *pişdādīler*: yazmalarda *bilādīler* olarak yazılmıştır
[1096] *bābekānge*: T2, T3 *bābekānġa*
[1097] *degünçe*: T2 *barġunça*
[1098] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1099] *ḳılmaḳḳa*: T2, T3 *ḳılmaḳġa*

u ṭarab bile ötkerdi ve āḫir rūm (3) ėli[1100] elgide[1101] esīr boldı andın soŋra **hürmüz**[1102] **bin** (4) **şāpūr** pādişāh boldı ve ol [**T3 34a**] besī ᶜadl u inṣāf(5)lıḳ[1103] erdi ottuz yıl ve üç ay ve bir kün ḥükūmet (6) ḳıldı andın soŋra **behrām bin hürmüz**[1104] **bin**[1105] (7) **şāpūr** pādişāh boldı ve ol av ve ḳuşḳa[1106] (8) bisyār māyil erdi on toḳḳuz yıl ᶜömr (9) sürdi andın soŋra **behrām bin**[1107] **behrām** erdi [**T1 82a**] (1) ol yėtti yıl bėş ay[1108] pādişāhlıḳ ḳıldı (2) andın soŋra **hürmüz**[1109] **bin nersī** pādişāh boldı (3) ve heme-yi ᶜālemni müsaḫḫar ḳıldı yėtmiş yıl pādişāhlıḳ (4) sürdi ve andın soŋra **hürmüz**[1110] **bin behrām** (5) erdi kim şāpūrnıŋ ḳardaşı bolur erdi (6) bisyār yaḫşı ᶜādetlıḳ ve pesendīde ḫaṣletlıḳ[1111] (7) erdi ol bėş yıl pādişāhlıḳ ḳıldı (8) andın soŋra[1112] **yezdicerd bin beze-kār**[1113] erdi ve (9) anıŋ zamānıda oġrı yalġandın yollar [**T1 82b**] (1) īmin boldı[1114] ve ol seksen yıl devrān [**T2 36a**] (2) sürdi andın soŋra[1115] behrām-ı gūrnıŋ[1116] atası **behrām** (3) erdi anıŋ pādişāhlıġı[1117] bir yıl bėş ay[1118] (4) boldı andın soŋra[1119] **behrām-ı gūr** tāc-dār boldı (5) ᶜadl u dādlıġ ve raᶜiyyet-perver avġa taḳı[1120] bisyār (6) māyil erdi ve dāyim ᶜayş u ṭarabḳa[1121] meşġūl[1122] **beyt**

(7) çü şāh oldı ᶜālemde behrām-ı gūr
(8) cihānda mey ü ᶜayşdın saldı şūr

(9) anıŋ pādişāhlıġı[1123] [**T3 34b**] altmış üç yıl erdi [**T1 83a**] (1) andın soŋra **yezdicerd bin behrām** erdi anıŋ (2) pādişāhlıġı[1124] on bėş yıl erdi andın soŋra (3) **belāş bin**

[1100] *ėli*: T2 *ehliniŋ*
[1101] *elgide*: T3 *ḳolıda*
[1102] *hürmüz*: yazmalarda *ürdmüzd* olarak yazılmıştır
[1103] *inṣāflıḳ*: T2 inṣāflıġ
[1104] *hürmüz:* yazmalarda *ürdmüzd* olarak yazılmıştır
[1105] *bin*: T2 *ibn*
[1106] *av ve ḳuşḳa*: T2 *avġa ve ḳuşġa*, T3 *av ve ḳuşġa*
[1107] *bin*: T2 *ibn*
[1108] *yıl*: T2 +*u*
[1109] *hürmüz*: yazmalarda *ürdmüzd* olarak yazılmıştır
[1110] *hürmüz*: yazmalarda *ürdmüzd* olarak yazılmıştır
[1111] *pesendīde ḫaṣletlıḳ*: T3 *pesendīdelıḳ*
[1112] *soŋra*: T3 *soŋ*
[1113] *yezdicerd bin beze-kār*: T3 *yezdcürd bin bez-kār*
[1114] *oġrı yalġandın yollar īmin boldı*: T2 *oġrı ve yalġançılar īmin boldı*
[1115] *soŋra*: T2, T3 *soŋ*
[1116] *behrām-ı gūrnıŋ*: T1, T3 *behrām-ı gūr*
[1117] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1118] *yıl*: T2 +*u*
[1119] *soŋra*: T2 *soŋ*
[1120] *taḳı*: T2 *daġı*
[1121] *ṭarabḳa*: T2, T3 *ṭarabġa*
[1122] *meşġūl*: T2 +*boldı*
[1123] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1124] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*

fīrūzān erdi ol ḳırḳ yıl (4) pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra **fīrūz bin** (5) **fīrūzān** erdi ol yüz yıl ᶜömr keçürdi[1125] (6) andın soŋra **nūşīrevān bin ḳubād** erdi kim (7) ėl arasında[1126] kisrā atı bile meşhūr turur (8) ol zamān mülūkiniŋ faḫrı ol erdi ve (9) bisyār ᶜādil u inṣāflıḳ erdi[1127] **beyt** [**T1 83b**]

(1) enūşīrvān[1128] ḫusrev-i baḥr u ber
(2) ᶜadālet-şiᶜār erdi vü dād-ger

(3) ol ḳırḳ sekkiz yıl salṭanat[1129] sürdi ve (4) dād-güsterlıḳ[1130] ḳıldı andın soŋra **hürmüz bin** (5) **kisrā** [**T2 36b**] erdi on ėkki yıl devrān keçürdi (6) ve pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra **pervīz** erdi (7) kim hēç pādişāhda ol türlük māl u ḫazīne (8) yoḳ erdi ve dünyāda andaḳ kim kerek kām-rān(9)lıḳ ḳılġan kem[1131] eger vaṣfın şerḥ ḳılsam [**T1 84a**] (1) uzaḳḳa[1132] tartar anıŋ pādişāhlıġı[1133] ottuz (2) sekkiz yıl erdi andın soŋra **ḫusrev oġlı** (3) **şīrūye** erdi kim bī-vefālıḳ ve sitem-kārlıḳda (4) meşhūr cefa-kārlıḳda maᶜrūf-[**T3 35a**]-tur **beyt**

(5) çü şīrūye-yi dūn {u} bergeşte-baḫt
(6) bu yaŋlıġ laḳablar bile aldı taḫt

(7) ol bir yıl bėş ay pādişāhlıḳ ḳıldı (8) andın soŋra **āzād** kim mülūk-i ehl ü beytidin (9) erdi ol ḳırḳ kün pādişāhlıḳ ḳıldı [**T1 84b**] (1) andın soŋra **tūrānduḫt** erdi ol altı ay (2) pādişāhlıḳ ḳıldı andın soŋra **āzermīduḫt** (3) erdi tört[1134] ay devrān sürdi andın soŋra (4) **farruḫ-zād** erdi bir ay pādişāhlıḳ ḳıldı (5) andın soŋra **yezdicerd**[1135] **bin pervīz** kim ᶜacem mülūki(6)niŋ[1136] āḫiri erdi ol ölgendin soŋra (7) alarnıŋ nesli munḳaṭıᶜ boldı on bėş yıl (8) pādişāhlıḳ [**T2 37a**] ḳıldı[1137] andın soŋ[1138] ol gürūh(9)dın hēç kim salṭanat mertebesiġa yėtmedi [**T1 85a**] (1) ve islām devleti ḳavī bolup müsülmānlar (2) mülkni alardın aldılar ve ol peyġāmber[1139] (3) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve*

[1125] *keçürdi*: T2, T3 *kördi*
[1126] *arasında*: T2 *arasıda*
[1127] *inṣāflıḳ erdi*: T2 *inṣāflıġ kişi erdi*
[1128] *enūşīrvān*: T3 *nūşīrevān*
[1129] *salṭanat*: T3 *pādişāhlıḳ*
[1130] *dād-güsterlıḳ*: T2 *dād-güsterlik*
[1131] *kem*: T2, T3 *kim*
[1132] *uzaḳḳa*: T2, T3 *uzaḳġa*
[1133] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1134] *tört*: T2'de *töt* olarak yazılmıştır
[1135] *yezdicerd*: yazmalarda *yezdecerd* olarak yazılmıştır
[1136] *mülūkiniŋ*: T2 *pādişāhlarınıŋ*
[1137] *pādişāhlıḳ ḳıldı*: T2 *pādişāh boldı*
[1138] *soŋ*: T2 *soŋra*
[1139] *peyġāmber*: T2, T3 peyġamber

*sellem*niŋ z̲āt-ı şerif (4) ü ᶜunṣur-ı laṭīfiniŋ[1140] berekātıdın erdi pes (5) ey melik bu ėlni[1141] kim yād ḳılduḳ barça (6) pādişāhlar u cihān-dārlar erdiler kim rūzgārnı (7) tenaᶜᶜum u kām-rānlıġ[1142] bile ötkerip māl u ḫazīne (8) genc ü defīne[**T3 35b**]leri bisyār ḫayl u ḥaşemleri (9) ḥaddın taş[1143] ve bī-şümār erdi barçanı [**T1 85b**] (1) ᶜāḳıbet[1144] ḳoyup bardılar[1145] ve ḥālā alardın bu (2) ᶜālemde yaḫşı at ḳalıp turur bilgil kim (3) insānnıŋ ne ḳılġan ve dėgeni[1146] yādgār ḳalur (4) eger yaḫşılıḳ ḳılġan bolsa yaḫşılıḳ bile ve eger (5) yamanlıḳ ḳılġan bolsa yamanlıḳ bile yād ḳılġaylar (6) pes vācib turur ėlge[1147] kim ᶜamel yėrige yaḫşılıḳ uruġın[1148] (7) ekip ᶜaybdın berī bolġaylar ḫāṣṣa[1149] (8) pādişāhlarġa kim alardın ṣafḥa-yı rūzgārda (9) yaḫşılıḳ raḳamı masṭūr ve selāṭīn-ı ᶜālī-miḳdār[1150] [**T1 86a**](1) zümreside ᶜadl u inṣāf bile [**T2 37b**] me z̲kūr bolġaylar (2) ve dāyim alarnı yaḫşılıḳ atı bile yād ḳılġaylar **beyt**

(3) bu gül-şen içre ki yoḳ-tur beḳā gülige s̲ebāt
(4) ᶜaceb saᶜādet erür çıḳsa yaḫşılıġ[1151] bile at

(5) ve dāniş-mendler aytıp tururlar kim z̲ikri[1152] ḫayrı (6) bu kişiniŋ ol-dur kim ölgendin soŋra[1153] (7) anı yaḫşılıḳ bile yād ḳılġaylar pes vācib (8) turur ᶜāḳilġa kim[1154] bu mülūk aḫbārını oḳup (9) cihān aḥvālıġa baḳġay[1155] ve köŋlini aŋa bağlamaġay [**T1 86b**] (1) kim yaḫşı ve yamanġa ᶜāḳıbet [**T3 36a**] 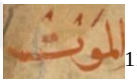 [1156] (2) şerbetidin[1157] içmekdin özge çāre ve fenā bādiyeside (3) āvāre[1158] bolmaḳdın özge tedbīr yoḳ-tur pes cehd (4) ḳılġay kim tā imkān bar dost ḫāṣıl ḳıla (5) körgey[1159] ve

---

[1140] *laṭīfiniŋ*: T2 *laṭifleriniŋ*
[1141] *ėlni*: T2 *ḫalḳlarnı*
[1142] *kām-rānlıġ*: T2 *kām-rānlıḳ*
[1143] *taş*: T2 *ziyāde*
[1144] *ᶜāḳıbet*: T2 *+barçasını*
[1145] *bardılar*: T2 *kėtdiler*
[1146] *ne ḳılġan ve dėgeni*: T2 *her ne ḳılġan ve her ne dėgeni*
[1147] *vācib turur ėlge*: T2 *tamāmı ḫalḳġa vācib-dür*
[1148] *ᶜamel yėrige yaḫşılıḳ uruġın*: T2 *ᶜamel ziraᶜatige yaḫşılıḳ toḫmın*, T3 *ᶜamel yėrige yaḫşı uruġın*
[1149] *ḫāṣṣa*: T2 *ḫuṣūṣen*
[1150] *ᶜālī-miḳdār* T2 *ᶜālī-miḳdārlar*
[1151] *yaḫşılıġ*: T2, T3 *yaḫşılıḳ*
[1152] *z̲ikri*: T2 *z̲ikr*
[1153] *soŋra*: T3 *soŋ*
[1154] *vācib turur ᶜāḳilġa kim*: T2 *ᶜāḳilġa vācib turur kim*
[1155] *baḳġay*: T2 *ḳaraġay*
[1156] *küllü nefsin z̲āiḳatü'l-mevti*: "Her can ölümü tadacaktır." Al-i İmran 185.
[1157] *şerbetidin*: T2 *şerbetin*
[1158] *āvāre*: T2, T3 *āvvāre*
[1159] *ḫāṣıl ḳıla körgey*: T2 *ḫāṣıl ḳılġay*

maẕlūm ḥaḳḳıda artuḳsılıḳ[1160] ḳılmaġay (6) kim ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* dād-ger turur ḳıyāmet küni (7) nā-çār maẕlūmnıŋ[1161] dādın bėrür pes bu bėş kün(8)lük[1162] dünyā üçün maẕleme vü günāh ḥāṣıl ḳılmaḳ (9) ne kerī ḳılġay[1163] **ḥikāyet** ebū ᶜalī [**T1 87a**] (1) deḳḳāḳ ᶜalī ilyās[1164] ḳaşıġa bardı ve bū ᶜalī (2) ilyās nīşābūr şehrinde[1165] bolur erdi ve bisyār (3) fāżıl u büzürg erdi şeyḫ ebū ᶜalī deḳḳāḳ [**T2 38a**] (4) anıŋ mecliside ol şehr pādişāhıdın suᵓāl (5) ḳıldı kim ey emīr yarmaḳnı köprek[1166] sever mü-sen (6) yā ḫaşmnı ayttı yarmaḳnı köprek[1167] sever-men ayttı (7) nedin-dür kim ol nerseni kim[1168] sever-sen (8) munda ḳoyup baradur-sen[1169] ve anı kim[1170] sevmes-(9)-sen özüŋ[1171] bile alıp baradur-sen[1172] [**T1 87b**] (1) ol emīrniŋ közige yaş tolup ayttı yaḫşı (2) pendī bėrdiŋ maŋa[1173] baḫt u devlet barça (3) anıŋ żımnıda turur ammā ḫudāvend *subḥānehu ve taᶜālā* (4) peyġāmber[1174] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*ni yiberdi tā (5) anıŋ maḳdem-i şerīfiniŋ [**T3 36b**] berekātıdın küfr (6) şāmı islām ṣubḥı birlen mübeddel ü münevver boldı[1175] (7) ve cihān ᶜadl bile tüzüldi ve ol zamanda (8) nūşīrevān pādişāh erdi burun zamān (9) pādişāhlarıdın ᶜādilraḳ ve siyāsetlıḳ[**T1 88a**](1)raḳ[1176] erdi ve ol barça[1177] biziŋ[1178] peyġāmberimizniŋ[1179] (2) berekātıdın[1180] erdi andın soŋra on yıl (3) ᶜömr sürdi ve anıŋ pādişāhlıġı[1181] ḳırḳ sekkiz (4) yıl erdi ve peyġāmber[1182] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* (5) aŋa faḫr ḳılıp aytur erdi[1183] *vülidtü fī-zemeni'l-melik*(6)*i'l-ᶜādili*

[1160] *artuḳsılıḳ*: T2 *uluġlıḳ*
[1161] *maẕlūmnıŋ*: T2 *maẕlūmlar*
[1162] *künlük*: T2 *künlik*
[1163] *ne kerī ḳılġay*: T2 *lāyıḳ u münāsib ermes turur*
[1164] *ilyās*: T2 *ilyāsnıŋ*
[1165] *şehrinde*: T2 *şehride*
[1166] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[1167] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[1168] *kim*: T2 de *kim* yok
[1169] *baradur-sen*: T2 *kėter-sen*
[1170] *kim*: T2'de *kim* yok
[1171] *özüŋ*: T2 *oziŋ*
[1172] *baradur-sen*: T2 *kėter-sen*
[1173] *yaḫşı pendī bėrdiŋ maŋa*: T2 *maŋa yaḫşı pendī bėrdiŋ*
[1174] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[1175] *ṣubḥı birlen mübeddel ü münevver boldı*: T2 *ṣubḥınıŋ nūrı bilen münevver boldı*
[1176] *siyāsetlıḳraḳ*: T2 *siyāsetlıġraḳ*
[1177] *barça*: T2 *barçası*
[1178] *biziŋ*: T2 *bizniŋ*
[1179] *peyġāmberimizniŋ*: T2, T3 *peyġamberlerimizniŋ*
[1180] *berekātıdın*: T2 *berekātlarıdın*
[1181] *pādişāhlıġı*: T2 *pādişāhlıḳı*
[1182] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[1183] *aytur erdi*: T2, T3 *aytur erdiler*

enūşirvān yaᶜnī [**T2 38b**] ᶜādil pādişāh[1184] (7) zamānıda tuġdum bu ḫaber anıŋ ᶜadāletidin (8) turur ve bu ḥikāyet anıŋ ḥayāsı ṣıfatıda durur (9) **ḥikāyet-i manẓūme**

şāh emes erkende enūşīrevān [**T1 88b**]
(1) boldı birev ᶜışḳı bile nā-tüvān
(2) ġonçe kėbi köŋli tola[1185] ḳan edi
(3) līk ġamı ḫurdesi pinhān edi
(4) yėtti ġam u miḥnet bī-mer aŋa
(5) tā ki viṣāl oldı müyesser aŋa
(6) bir çemen içre tüzüben ḫalvetī
(7) gül-ruḫ ile ḳıldı ᶜayān ṣoḥbetī
(8) kāmge[1186] meyl eyledi çün kām-kār
(9) eyledi teslīm özin gül-ᶜiẕār [**T1 89a**]
(1) sunġaç elig dilber-i mūnis sarı
(2) tüşti közi bir büte nergis sarı
(3) elgini çekti müteġayyir bolup [**T3 37a**]
(4) dėdi semen-ber müteḥayyir bolup
(5) kim bu ne ḳol sunmaġ u çekmek edi
(6) pāsuḫını şāh-ı müᶜeddeb dėdi
(7) kim bu viṣāl içre ki vāḳiᶜ durur
(8) nergis-i şehlā közi māniᶜ durur
(9) ᶜayn-ı ḥayā birle fütüvvet aŋa [**T1 89b**]
(1) bėrmedi ol emrde ḳuvvet aŋa
(2) nergisini tolduruban yaşıdın
(3) ḳoptı daġı keçti ol iş başıdın
(4) tā anı āḫir bu arıġ niyyeti
(5) beyle[1187] ḥayā şīvesi ḫāṣiyeti
(6) cümle-i ᶜālem ara şāh eyledi
(7) ᶜadlını ᶜālemġa penāh eyledi [**T2 39a**]
(8) ᶜışḳ eger her neçe dil-keş durur
(9) līk edeb birle ḥayā[1188] ḫoş durur [**T1 90a**]

[1184] *pādişāh*: T2 *pādişāhnıŋ*
[1185] *tola*: T3 *tolan*
[1186] *kāmge*: T2 *kāmġa*
[1187] *beyle*: T3 *birle*
[1188] *edeb birle ḥayā*: T3 *ḥayā birle edeb*

(1) kim ki işi boldı ḳanāᶜat feni

(2) bil kim anı ḳıldı ḳanāᶜat ġanī

(3) ve ol sebebdin ᶜadl u inṣāf bile ᶜālemde (4) meşhūr turur bilgil kim ᶜādillıḳ ve nīk-nāmlıḳ (5) ne yaḫşı iş ermiş bā-vücūd-i ol-kim[1189] kāfir (6) erdi ᶜadl u inṣāf ḥayā vü edeb şiᶜār ḳılġan[1190] (7) üçün yaḫşı atı ėl arasında[1191] meẕkūr turur (8) pes ey melik bu pādişāhlarnı kim yād ḳılduḳ (9) barçanıŋ[1192] himmeti andaḳ erken-dür kim mülk [**T1 90b**] (1) ābādān ve raᶜiyyet reſāhiyyetde[1193] [**T3 37b**] bolġaylar ve alar(2)nıŋ ābādānlıġınıŋ[1194] āṯārı ᶜālemde peydā-(3)-dur kim her şehrni ḳaysı pādişāh binā ḳılıp-tur (4) ve her kent ve ḳaṣaba birevdin yādgār ḳalıp turur[1195] (5) bu dāstān mülkni ābādān ḳılmaḳ bābıda (6) durur nūşīrevān-ı ᶜādildin **ḫikāyet** (7) andaḳ rivāyet ḳılurlar kim nūşīrevān özin (8) ḫastelıḳḳa[1196] saldı ve erkān-ı devletni (9) tilep[1197] ayttı kim ḥekīmler meniŋ bu marażımġa [**T1 91a**] (1) eski ḫışt[1198] buyurup tururlar pes emīnlerni (2) yiberdi [**T2 39b**] tā memālikni kezip buzuḳlardın[1199] (3) eski ḫışt keltürüp anıŋ marażıġa (4) muᶜālece ḳılġaylar her neçe kim memleketni seyr (5) ḳıldılar[1200] eski ḫışt tapa almay yanıp bardılar[1201] (6) ve ᶜarżġa yėtkürdiler[1202] kim tamām vilāyetni (7) kezdük hēç vīrāne tapmaduḳ çün bu söz (8) anıŋ semᶜiġa yėtti[1203] erse şād-mān bolup (9) ayttı[1204] bu imtiḥāndın maŋa müddeᶜā[1205] ol erdi kim bilgey-men [**T1 91b**] (1) kim vilāyetim ne mertebede ābādān turur emdi ḫāṭırım (2) ol ṭarafdın cemᶜ boldı ve anıŋ zamānıda (3) vilāyet andaḳ tüzük [**T3 38a**] ve maᶜmūr erdi kim (4) **beyt**[1206]

kişi vīrāne yād bilmes edi

(5) cuġd dārū üçün[1207] tapılmas edi

[1189] *ol-kim*: T3 ol
[1190] *ḳılġan*: T3 *ḳılġanı*
[1191] *arasında*: T2 *arasıda*
[1192] *barçanıŋ*: T2 *barçasınıŋ*, T3 *barçanı*
[1193] *reſāhiyyetde*: T2 *āsāyişde*, T3 *reſāhiyyet*
[1194] *ābādānlıġınıŋ*: T2 *ābādānlıḳınıŋ*
[1195] *birevdin yādgār ḳalıp turur*: T2 *birevdin ḳalıp turur yādgār bolup*
[1196] *ḫastelıḳḳa*: T2, T3 *ḫastelıḳġa*
[1197] *tilep*: T2 *çaḳırıp*
[1198] *eski ḫışt*: T2 *+yaᶜnī köhne kerpiç*
[1199] *buzuḳlardın*: T2 *buzuḳ cāylardın*
[1200] *seyr ḳıldılar*: T2 *seyr ḳılıp aḫtardılar*
[1201] *yanıp bardılar*: T2 *ḳaytıp keldiler*
[1202] *ᶜarżġa yėtkürdiler*: T2 *ᶜarż ḳıldılar kim*
[1203] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[1204] *ayttı*: T3'te *ayttı* yok
[1205] *maŋa müddeᶜā*: T3 *müddeᶜā maŋa*
[1206] *beyt*: T1'de *beyt* yok
[1207] *üçün*: T3 *üçü*

(6) raᶜiyyet refāhiyyetde erdiler bilgil kim ol (7) pādişāhlarnıŋ saᶜy u ihtimāmı mülkni (8) ābādān ḳılmaḳda erken durur kim her (9) pādişāhnıŋ mülki ābādānraḳ ėl ve ulusı [**T1 92a**] (1) maᶜmūrraḳ bolur ve dānā ḥakīmler andaḳ aytıp (2) tururlar kim neçe nerse birbirige vā-beste-dürler (3) dīn pādişāhlar bile ve pādişāhlar dīnni (4) saḳlamaḳ birlen ve çerik yarmaḳ bile[1208] (5) ve yarmaḳ[1209] vilāyetniŋ ābādānlıḳ ve maᶜmūr(6)luġı[1210] birle ve vilāyet[1211] [**T2 40a**] ābādānlıġı[1212] ᶜadl bile (7) pes pādişāh kerek kim cevr ü sitemni ėlge revā (8) körmegey ve neçük kim özi sitem ḳılmas özgeni[1213] (9) hem cevr ü sitem ḳılġalı ḳoymaġay kim cevr ü sitem[**T1 92b**](1)niŋ bünyādı bolmas ve netīcesi cüz peşīmānlıḳ (2) ermes[1214] kim cevr ü sitem bilen mülk vīrān (3) ve pādişāhlıḳda noḳṣān vāḳiᶜ bolur ve ėl ve (4) ulusı[1215] ḳaçıp özge vilāyetlerḳa[1216] barurlar (5) ve her vilāyetde kim ėl kem bolsa ol vilāyet vīrān [**T3 38b**] (6) bolur ve ḫazīne ḫālī ḳalıp raᶜiyyet zaḥmetde (7) bolurlar ve ẓulm-pīşe pādişāhnı barça ḫalḳ düşmen (8) körerler ve dāyim anı ḳarġarlar eger ol cemāᶜatdın (9) biriniŋ duᶜāsı müstecāb bolsa bīm-i zevāl turur [**T1 93a**] (1) ve cevr ü sitem üç türlük turur biri sulṭān(2)dın raᶜiyyetḳa[1217] biri ḳavīdin żaᶜīfḳa[1218] biri (3) tüvān-gerdin dervīşke[1219] ve yana ol-kim özidin ḳavīġa (4) artuḳsılıḳ[1220] ḳılmaġay andaḳ kim ḥikāyetde kelip (5) turur **ḥikāyet** benī isrāyilde (6) bir ṣayyādī bar erdi dāyim balıġ[1221] tutup ehl ü (7) ᶜayālıġa ḳūt ḳılur erdi pes bir kün (8) torıġa bir uluḳ[1222] balıġ[1223] [**T2 40b**] tüşti[1224] ol bisyār (9) şād-mān boldı kim[1225] munı meblaġīġa[1226] satar-men [**T1 93b**] (1) neçe vaḳtḳa[1227] degünçe[1228] ḫarc[1229] bolur

---

[1208] *çerik yarmaḳ bile*: T2 *leşker inᶜām u eḥyān birle*
[1209] *yarmaḳ*: T2 *inᶜām*
[1210] *ābādānlıḳ* ve ma*ᶜmūrluġı*: T2 *ābādānlıġı ve maᶜmūrlıġı*
[1211] *vilāyet*: T2 vilāyetniŋ
[1212] *ābādānlıġı*: T2 *ābādānlıḳı*
[1213] *özgeni*: T2 *özgelerni*
[1214] *cüz peşīmānlıḳ ermes*: T2 *puşīmānlıḳdın özge nemerse ermes-dür*
[1215] *ėl ve ulusı*: T2 *raᶜiyyet ve ėlleri*
[1216] *vilāyetlerḳa*: T2, T3 *vilāyetlerġa*
[1217] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[1218] *żaᶜīfḳa*: T2 *ᶜācizġa*, T3 *żaᶜīfġa*
[1219] *tüvān-gerdin dervīşke*: T2 *baydın ḳaşşaḳġa*
[1220] *artuḳsılıḳ*: T2 *uluġlıḳ*
[1221] *balıġ*: T2 *balıḳ*
[1222] *uluḳ*: T2, T3 *uluġ*
[1223] *balıġ*: T2 *balıḳ*
[1224] *tüşti*: T2 *tüşdi*
[1225] *kim*: T3'te *kim* yok.
[1226] *meblaġīġa*: T2 *köp bahāġa*
[1227] *vaḳtḳa*: T3 *vaḳtġa*
[1228] *vaḳtḳa degünçe*: T2 *vaḳtġaça*
[1229] *ḫarc*: T2 *ḫarecāt*

pes balıġnı[1230] (2) satar maṣlaḥatı üçün bāzārġa alıp baradur[1231] (3) erdi yolda bir ᶜavān yoluḳtı[1232] ayttı bu balıġnı[1233] (4) satar mu-sen ṣayyād ḫayāl ḳıldı kim eger (5) satar-men dėsem kem bahāġa alġay ayttı satmaz-men[1234] (6) ᶜavān açıġ üstide bolup arḳasıġa (7) bir neçe muḥkem yıġaç urup balıġnı tartıp (8) aldı[1235] ve bahāsını [**T3 39a**] bėrmedi ṣayyād duᶜā ḳıldı (9) kim bār-ḫudā yā men żaᶜīf-men ol ḳavī turur [**T1 94a**] (1) meniŋ dādımnı andın bu cihānda alġıl kim (2) ol cihānġa degünçe ṣabrım yoḳ turur[1236] (3) pes ol ᶜavān balıġnı[1237] evige[1238] alıp bardı ve (4) ḫātūnıġa buyurdı kim munı büryān ḳılġıl (5) ḫātūn der-ḥāl büryān ḳılıp ṭabaḳḳa[1239] salıp (6) anıŋ allıġa[1240] keltürdi ol elig uzattı[1241] (7) tā balıġdın[1242] yėgey[1243] balıġ[1244] aġzın açıp (8) barmaġın[1245] tişledi ol ᶜavān bī-ḳarār bolup (9) cerrāḥ ḳaşıġa bardı cerrāḥ ayttı barmaḳnı [**T1 94b**] (1) kesmek kerek tā zaḥmeti özge ᶜużvġa barmaġay[1246] (2) çün ol barmaḳnı [**T2 41a**] kestiler[1247] özge[1248] barmaḳları (3) hem zaḥmet bėre başladı bī-ṭāḳat bolup (4) cerrāḥḳa[1249] ayttı munuŋ ᶜilācı ne[1250] bolur ayttı [1251] (5) barmaḳlarnı bilek boġunıdın[1252] kesmek kerek (6) tā bāzūlarġa zaḥmet bolmaġay çün eligni[1253] (7) bendidin[1254] kestiler[1255] bāzūsı aġrıḳdın bī-ḳarār (8) boldı cerrāḥ[1256] ayttı bāzūlarnı hem kesmek (9) kerek aŋa ṭāḳat

---

[1230] *balıġnı*: T2 *balıḳnı*
[1231] *alıp baradur*: T2 *alıp barur*
[1232] *yoluḳtı*: T2 *yoluḳdı*
[1233] *balıġnı*: T2 *balıḳnı*
[1234] *satmaz-men*: T2, T3 *satmas-men*
[1235] *açıġ üstide bolup arḳasıġa bir neçe muḥkem yıġaç urup balıġnı tartıp aldı*: T2 *aççıġ bile anıŋ arḳasıġa bir neçe tayaḳ urup balıḳnı anıŋ ḳolıdın tartıp aldı*
[1236] *meniŋ dādımnı andın bu cihānda alġıl kim ol cihānġa degünçe ṣabrım yoḳ turur*: T2 *meniŋ dādımnı alġıl kim ol bu cihānda bolġay āḫiretġaça meniŋ ṣabrım yoḳ turur*
[1237] *balıġnı*: T2 *balıḳnı*
[1238] *evige*: T2, T3 *öyige*
[1239] *ṭabaḳḳa*: T3 *ṭabaḳġa*
[1240] *allıġa*: T2 *aldıġa*
[1241] *uzattı*: T2 *uzatdı*
[1242] *balıġdın*: T2 *balıḳdın*
[1243] *yėgey*: T2 *alıp yėgey*
[1244] *balıġ*: T2 *balıḳ*
[1245] *barmaġın*: T2 *barmaḳın*
[1246] *barmaġay*: T2 *ötmegey*
[1247] *kestiler*: T2 *kesdiler*
[1248] *özge*: T2 *andın özge*
[1249] *cerrāḥḳa*: T3 *cerrāḥġa*
[1250] *ne*: T2 *neçük*
[1251] *ayttı:* T2 *cerrāḥ ayttı*
[1252] *boġunıdın*: T2 *bendidin*
[1253] *eligni*: T2 *elgini*
[1254] *bendidin*: T2 *bilek bendidin*
[1255] *kestiler*: T2 *kesdiler*
[1256] *cerrāḥ*: T2 *anda cerrāḥ*

bolmay[1257] beyābānġa [**T1 95a**] (1) yüz ḳoydı ve feryād u fiġān ḳılıp yörür (2) erdi nā-gāh [**T3 39b**] bir dıraḫt köründi kölegeside (3) barıp olturdı[1258] erse anı uyḳu ėltti[1259] (4) uyḳuda körer kim aytadurlar elig kesmek(5)din[1260] ne ḥāṣıl ḫaṣmnı ḫoşnūd ḳılmaḳ kerek (6) uyḳudın saçrap ḳoptı[1261] bisyār endīşe ḳılġan(7)dın soŋra ḫātırıġa keldi kim meni bu (8) balıġ[1262] tişledi ve men anı ṣayyāddın nā-ḥaḳ (9) tartıp[1263] alıp erdim pes şehrġa keldi ve ol [**T1 95b**] (1) ṣayyādnı tilep[1264] taptı[1265] ayaġıġa[1266] tüşüp (2) zārī-yi bisyār ḳıldı ve ança kim elgidin (3) kelür erdi ṣayyād ḳaşıda niyāz-mendlıḳ (4) ḳılıp ᶜöẕrler ḳolup[1267] anı ḫoşnūd [**T2 41b**] ḳıldı[1268] (5) erse aġrıġı[1269] teskīn tapıp ol kėçe (6) ferāġat bile[1270] uyḳuladı ṣabāḥ oyġandı (7) erse[1271] ḫudāy *ᶜazze ve celle* elgin burunḳı[1272] dek (8) ḳılıp erdi[1273] pes vaḥy keldi ḥażret-i (9) ᶜizzetdin mūsī *ᶜaleyhi's-selāmġa* ki ey mūsī[1274] [**T1 96a**] (1) aytḳıl aŋa kim[1275] eger ṣayyādnı rāżī ve ḫoşnūd (2) ḳılmasa erdi yegānelıġımnıŋ celāl ve ᶜizzeti (3) üçün kim men aŋa andın hem yamanraḳ ᶜaẕāb (4) ḳılur erdim **ḥikāyet** mūsī peyġāmber[1276] (5) *ᶜaleyhi's-selām* ḫudāvend-i subḥānehu [**T3 40a**] ve taᶜālāġa *celle celāluhu*[1277] (6) münācāt ḳıladur[1278] erdi ayttı[1279] bār-ḫudā yā (7) maŋa dād u ᶜadlıŋnı körsetkil ayttı yā (8) mūsī ṣabr ḳıla almas-sen ayttı[1280] eger tevfīḳ refīḳ (9) ḳılsaŋ ṣabr ḳıla alur-men ayttı pes ḳopḳıl[1281]

[1257] *aŋa ṭāḳat bolmay*: T2 *ᶜavān aŋa ṭāḳat ḳıla almay*, T3 *aŋa ṭāḳat ḳoymay*
[1258] *kölegeside barıp olturdı*: T2 *barıp anıŋ sāyeside olturdı*
[1259] *ėltti*: T2 *ėltdi*
[1260] *kesmekdin*: T2 *keskendin*
[1261] *ḳoptı*: T2, T3 *turdı*
[1262] *balıġ*: T2 *balıḳ*
[1263] *tartıp*: T2 *basıp*
[1264] *tilep*: T2 *istep*
[1265] *taptı*: T2 *tapdı*
[1266] *ayaġıġa*: T2 *ayaḳıġa*
[1267] *ḳolup*: T2 *aytıp*, T3 *ḳılıp*
[1268] *ḫoşnūd ḳıldı*: T2 *ḫoşnūd ėtip rāżī ḳıldı*
[1269] *aġrıġı*: T2, T3 *aġrıḳı*
[1270] *bile*: T2 *bolup*
[1271] *oyġandı erse*: T2 *oyġandı kördi kim*
[1272] *burunḳı*: T2, T3 *burunġı*
[1273] *ḳılıp erdi* T2 *ḳılıp turur*
[1274] *pes vaḥy keldi ḥażret-i ᶜizzetdin mūsī ᶜaleyhi's-selāmġa ki ey mūsī*: T2 *pes ḥaḳ taᶜālādın mūsī ᶜaleyhis-selāmġa vaḥy keldi ey mūsī*
[1275] *aytḳıl aŋa kim*: T2 *aŋa aytḳıl* kim
[1276] *peyġāmber*: T3 *peyġamber*
[1277] *celle celālehu*: T2'de *celle celālehu* yok
[1278] *ḳıladur*: T3 *ḳılur*
[1279] *münācāt ḳıladur erdi ayttı*: T2 *münācāt ḳılıp aydı*
[1280] *ayttı*: T2 *mūsī ᶜaleyhi's-selām aydı*
[1281] *ayttı pes ḳopḳıl*: T2 *ḥaḳ celle ve ᶜalī aydı pes turġıl*

[**T1 96b**] (1) taḳı[1282] falān[1283] çeşme başıġa barıp bir gūşede (2) nihānī olturġıl[1284] bardı[1285] ve andaḳ kim vaḥy erdi[1286] (3) be-cā[1287] keltürdi bir sāᶜat bolup erdi kim[1288] bir (4) atlıġ kişi çeşme başıġa kelip tüşti[1289] ve su içip (5) ṭahāret ḳıldı bir hemyān yarmaḳnı[1290] anda[1291] ḳoyup (6) erdi ve aṭlanur maḥalda[1292] unutup [**T2 42a**] bardı[1293] pes (7) çün ol aṭlıġ bardı[1294] bir oġlan suv almaḳḳa[1295] (8) çeşmeġa[1296] keldi ve ol hemyān yarmaḳnı[1297] alıp (9) bardı[1298] andın soŋra bir nā-bīnā keldi ve ṭahāret [**T1 97a**] (1) ḳılıp namāzġa turup erdi ol aṭlıġ yanıp[1299] (2) keldi her neçe istedi çeşme başıda hemyānnı (3) tapmay ol nā-bīnādın hemyān yarmaḳnı tilep[1300] (4) taᶜarruż ḳıla başladı kim men bir hemyān yarmaḳ[1301] (5) munda ḳoyup erdim sendin özge kişi (6) bu yėrde[1302] kelmedi sen alıp-sen bu yarmaḳnı maŋa[1303] bėrgil[1304] (7) ol ayttı men nā-bīnā-[**T3 40b**]-dur-men hēç nemeni körmedim (8) ol aṭlıġnıŋ açıġı[1305] kelip nā-bīnānı ḳılıç bile (9) çapıp[1306] öltürdi ve yarmaḳnı[1307] tapa almay bardı[1308] [**T1 97b**] (1) mūsī *ᶜaleyhi's-selām* ayttı bār-ḫudā yā bu ne sır (2) erdi cebbār-ı ᶜālem cebreᵓīl[1309] *ᶜaleyhi's-selām*nı mūsīġa[1310] (3) yiberdi ve ayttı ol nerseni kim biz bilür-biz[1311] (4) sen anı

[1282] *taḳı*: T2'de *taḳı* yok
[1283] *falān*: T3'te *falān* yok
[1284] *bir gūşede nihānī olturġıl*: T2 *bir gūşede pinhān bolup olturġıl*, T3 *pinhānī bir gūşede olturġıl*
[1285] *bardı*: T2 *mūsī ᶜaleyhi's-selām bardı*
[1286] *vaḥy erdi*: T2 *vaḥy bolup erdi*
[1287] *be-cā*: T3 *be-cāy*
[1288] *bir sāᶜat bolup erdi kim*: T2 *bir sāᶜat olturup erdi*
[1289] *tüşti*: T2 *tüşdi*
[1290] *yarmaḳnı*: T2 *zerni*
[1291] *anda*: T2 *ol yėrde*
[1292] *ḳoyup erdi ve aṭlanur maḥalda*: T2 *ḳoydı ve aṭlanur vaḳtda*
[1293] *bardı*: T2 *kėtdi*
[1294] *çün ol aṭlıġ bardı*: T2 *ol kėtkendin soŋra*
[1295] *almaḳḳa*: T2 *almaḳ üçün*, T3 *almaḳġa*
[1296] *çeşmeġa*: T2 *çeşmeniŋ başıġa*
[1297] *yarmaḳnı*: T2 *zerni*
[1298] *bardı*: T2 *kėtdi*
[1299] *yanıp*: T2 *ḳaytıp*
[1300] *tilep*: T2 *ṭaleb ėtip*
[1301] *yarmaḳ*: T2 *zer*
[1302] *bu yėrde*: T2'de *bu yėrde* yok
[1303] *bu yarmaḳnı*: T2 *anı*
[1304] *bėrgil*: T1'de *bėrgil* yok
[1305] *açıġı*: T2 *aççıġı*
[1306] *çapıp*: T2 *çafıp*
[1307] *yarmaḳnı*: T2 *zerni*
[1308] *bardı*: T2 *kėtdi*
[1309] *cebreᵓīl*: T3 *cebrāᵓīl*
[1310] *mūsīġa*: T2, T3 *mūsī ᶜaleyhi's-selāmġa*
[1311] *bilür-biz*: T2, T3 *bilür-miz*

bilmes-sen ol oġlan kim (5) ol hemyān yarmaḳnı[1312] alıp bardı[1313] ol yarmaḳ (6) anıŋ ḥaḳḳı erdi andaḳ kim ol aṭlıġ anıŋ (7) atasını müzd-ver tutup iş buyurup müzd bėrmeydür[1314] erdi (8) ve ol miḳdār [**T2 42b**] müzd aŋa cem^{c} bolup erdi kim ol (9) hemyānda erdi ol oġlan atasınıŋ müzdiġa [**T1 98a**] (1) yėtti[1315] ammā ol nā-bīnā bīnā erken maḥalda[1316] ol aṭlıġ(2)nıŋ atasın öltürüp erdi ol anı (3) ḳıṣāṣḳa[1317] öltürdi ve aydı ey mūsī biziŋ[1318] (4) dād u ^{c}adlımız bu türlük turur ve bu kitāb(5)nıŋ mü'ellifi aytur bu ḥikāyetni anıŋ (6) üçün ḳalemġa keltürdüm[1319] ki tā[1320] ḫıred-mendlerġa (7) ma^{c}lūm bolġay kim hēç nerse ḫudāy *^{c}azze ve celle* (8) ḥażretide yaşurun[1321] ḳalmaz[1322] ve ol *^{c}ālim-i sırr* (9) *ve'l-ḫafiyyāt* turur[1323] [**T3 41a**] pes cihānda maẓlūm dādın [**T1 98b**] (1) bėrmek ve ^{c}āḳıbetdin[1324] endīşe ḳılmaḳdın yaḫşıraḳ (2) iş yoḳ turur iskender ẕü'l-ḳarneyndin su^{c}āl (3) ḳıldılar kim sen bu pādişāhlıġıŋdın[1325] (4) ne nersege[1326] şākir-sen ayttı ėkki nersege[1327] (5) biri ^{c}adl ve biri mükāfāt kim her kimerse (6) maŋa yaḫşılıḳ ḳılsa men aŋa köprek[1328] (7) iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳılur erdim ve peyġāmber[1329] (8) *ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem* ayttı[1330] ḫudāy *^{c}azze ve celle* (9) iḥsānnı sever **ḥikāyet** [**T1 99a**] (1) emīrü'l-mü^{c}minīn ^{c}ömer bin el-ḫaṭṭābdın *rażıya'llāhu ^{c}anhu*[1331] (2) rivāyet turur kim aytur resūl *^{c}aleyhi's-selām*[1332] (3) ayttı [**T2 43a**] her kimerse öz ehl ü ^{c}ayāl[1333] ve özidin pāye[1334] (4) kişige[1335] yaḫşılıḳ ḳılıp[1336] yamanlıḳ ḳılġan ve bed-

---

[1312] *yarmaḳnı*: T2 *zerni*
[1313] *bardı*: T2 *kėtdi*
[1314] *bėrmeydür*: T2 *bėrmegen*
[1315] *yėtti*: T2 *yėtüşdi*
[1316] *maḥallda*: T2 *zamānda*
[1317] *ḳıṣāṣḳa*: T2 *ḳıṣāṣ üçün*, T3 *ḳıṣāṣġa*
[1318] *biziŋ*: T2,T3 *bizniŋ*
[1319] *keltürdüm*: T2 *keltürdim*
[1320] *ki tā*: T2 *tā ki*
[1321] *yaşurun*: T2 *pinhān*
[1322] *ḳalmaz*: T2 *ḳalmas*, T3 *ermes*
[1323] *^{c}ālim-i sırr ve'l-ḫafiyyāt* turur: T2 *ve ol ^{c}ālimü's-sırr ve'l-ḫafiyyāt turur*
[1324] *^{c}āḳıbetdin*: T3 *^{c}āḳıbetin*
[1325] *pādişāhlıġıŋdın*: T2 *pādişāhlıḳıŋdın*
[1326] *nersege*: T2 *nemersege*, T3 *nerseġa*
[1327] *nersege*: T2 *nemersege şākir-men*
[1328] *köprek*: T2, T3 *köpraḳ*
[1329] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[1330] *ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem*: T3 *^{c}aleyhi's-selām*
[1331] *emīrü'l-mü^{c}minīn ^{c}ömer bin el-ḫaṭṭābdın rażıya'llāhu ^{c}anhu*: T2 *emīrü'l-mü'minīn ^{c}ömer bin e'l-ḫaṭṭāb rażıya'llāhu anhudın*
[1332] *^{c}aleyhi's-selām*: T3 *ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem*
[1333] *^{c}ayāl*: T2 *^{c}ayāllarıġa*
[1334] *pāye*: T2 *pest*
[1335] *kişige*: T2 *kişilerge*, T3'de *kişige* yok
[1336] *ḳılıp*: T2 *+ve*

kār(5)lıḳ ḳılġanlarġa[1337] ᶜuḳūbet ḳılsa āḫirette[1338] necāt (6) tapḳay[1339] ve rāst-kār bolġay ve çün pādişāh (7) siyāsetlıḳ[1340] bolmasa bed-kārlar[1341] maḥal tapıp (8) bī-dādlıḳ ḳılġaylar ve mülkke[1342] ḫalel peydā (9) bolġay ve ḥakīmler aytıp tururlar kim raᶜiyyet [**T1 99b**] (1) resm ve ᶜādetni pādişāhdın alurlar ve anıŋ (2) ḫūyın tutarlar andaḳ kim tevārīḫde kelip-tür (3) kim ᶜabdü'l-melik dėgen ḫalīfe[**T3 41b**]niŋ birāderi (4) mülknüŋ[1343] ābādānlıġıġa[1344] saᶜy u ihtimām (5) ḳılur erdi ve hemegī[1345] himmeti aŋa maṣrūf (6) erdi ve ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz *ᶜaleyhi'r-raḥme*niŋ (7) ᶜādeti ol erdi kim dāyim ᶜibādetḳa[1346] meşġūl (8) erdi raᶜiyyeti taḳı[1347] anıŋ mütābaᶜatın ḳılıp (9) ᶜibādette[1348] taḳṣīr ḳılmas erdiler velīd bin [**T1 100a**] (1) ᶜabdü'l-melik zamānıda ėl bāġ u bostān (2) u sarāy yasamaḳḳa[1349] meşġūl erdiler ve süleymān (3) ᶜabdü'l-melik vaḳtıda ėlge iş yėmek erdi[1350] (4) andaḳ kim ėl birbirni[1351] körseler aytur erdiler (5) seniŋ eviŋde[1352] ne aş pişedür ve sen ne (6) türlük ṭaᶜām ḫayāl ḳılıp-dur-sen[1353] ve ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz [**T2 43b**] (7) zamānıda ėlniŋ işi[1354] ᶜibādet ḳılmaḳ erdi (8) ve ḳur'ān oḳumaḳ ve ṣadaḳa[1355] ve zekāt bėrmek (9) ve ḫayr u iḥsān ḳılmaḳ erdi tā maᶜlūm bolġay [**T1 100b**] (1) kim her rūzgārda raᶜiyyet anı ḳılurlar kim pādişāh(2)ları ḳılur andaḳ kim ḥikāyetde kelip-dür (3) **ḥikāyet** nūşīrevān zamānıda birev (4) ev[1356] satḳun[1357] aldı ve ol evde[1358] genc taptı[1359] (5) satḳan[1360] kişige barıp ayttı bu gencni

---

[1337] *yamanlıḳ ḳılġan ve bed-kārlıḳ ḳılġanlarġa*: T3 *yamanlıḳ u bed-kārlıḳ ḳılġanlarġa*
[1338] *āḫirette*: T2, T3 *āḫiretde*
[1339] *tapḳay*: T2 *tapġay*
[1340] *siyāsetlıḳ*: T2 *siyāsetlıġ*
[1341] *bed-kārlar*: T2 *bed-kirdārlıḳ*
[1342] *mülkke*: T2 *mülkġa*
[1343] *mülknüŋ*: T2, T3 *mülkniŋ*
[1344] *ābādānlıġıġa*: T2 *ābādānlıḳıġa*
[1345] *hemegī*: T2 *tamām-ı*
[1346] *ᶜibādetḳa*: T2, T3 *ᶜibādetġa*
[1347] *taḳı*: T2 *daġı*
[1348] *ᶜibādette*: T2, T3 *ᶜibādetde*
[1349] *yasamaḳḳa*: T2, T3 *yasamaḳġa*
[1350] *ėlge iş yėmek erdi*: T2 *ėlniŋ işi dāyim yėmek ü içmek erdi*
[1351] *birbirni*: T3 *birbirini*
[1352] *eviŋde*: T2, T3 *öyiŋde*
[1353] *andaḳ kim ėl birbirni körseler aytur erdiler seniŋ eviŋde ne aş pişedür ve sen ne türlük ṭaᶜām ḫayāl ḳılıp-dur-sen*: T2 *andaḳ kim birbirini körseler aytur erdiler seniŋ öyüŋde ne aş pişürürler ve sen ne türlük ṭaᶜāmnı sever-sen*
[1354] *işi*: T2'de *işi* yok
[1355] *ṣadaḳa*: T2 *+bėrmek*
[1356] *ev*: T2 *bir öy*, T3 *öy*
[1357] *satḳun*: T2 *satġun*
[1358] *evde*: T3 *öyde*
[1359] *taptı*: T2, T3 *tapdı*
[1360] *satḳan*: T2 *öyni satġan*

men ḳoymaydur-(6)-men seniŋ-[**T3 42a**] durur[1361] satḳuçı[1362] aytur men saŋa (7) satıp turur-men her ne anıŋ içide bolsa (8) seniŋ ḥaḳḳ u mülküŋ turur[1363] sen bilür-(9)-sen meniŋ hēç medḫalım[1364] yoḳ turur alarnıŋ [**T1 101a**] (1) güft ü gūyi uzaḳḳa[1365] tartıp nūşīrevānḳa[1366] (2) bardılar nūşīrevān sordı sizlerniŋ[1367] (3) ferzendleriŋiz bar mu ayttılar bar-dur ittifāḳā (4) biriniŋ oġlı ve biriniŋ ḳızı bar (5) erdi ayttı birbiriŋiz bile ḳuda boluŋ[1368] (6) tā bu genc siziŋ[1369] araŋızda[1370] bolġay andaḳ (7) ḳıldılar ve ėkkelesi[1371] ḫoşnūd bolup (8) yandılar[1372] eger ẓālim pādişāh ᶜahdide bolġay erdi[1373] (9) [**T2 44a**] bu sırnı ḳaçan[1374] iẓhār ḳılur erdiler çün [**T1 101b**] (1) pādişāhnıŋ ᶜadl u inṣāfıġa iᶜtimād(2)ları bar erdi rāstlıḳ ḳıldılar ve müddeᶜāġa (3) yėttiler[1375] ḳatāde[1376] bu āyetniŋ tefsīride (4) aytur *ḳavluhu taᶜālā* [1377] yaᶜnī el-ᶜadle[1378] (5) ayttı ey ferzend-i ādem ᶜadl ḳıl[1379] tā saŋa (6) ᶜadl ḳılġaylar **ḥikāyet** ᶜabdu'llāh bin (7) ᶜabdü'l-ᶜazīz aytur kim resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi* (8) *ve sellem* ayttı kim çün īzed[1380] [**T3 42b**] *taᶜālā* ādemni *ṣalavātu'llāhu* (9) *ᶜaleyhi ve selāmuhu* yėr yüzige yiberdi üç söz [**T1 102a**] (1) aŋa telḳīn ḳıldı ve ayttı kim saŋa ve ferzendleriŋe (2) bu sözlerdin fāyideler turur[1381] **evvel** ḫāṣ söz (3) mendin kim ḫudāvend turur-men saŋa kim ādem-sen (4) **ėkkinç**[1382] söz meniŋ seniŋ[1383] ortaŋda-dur (5) **üçünç**[1384] seniŋ

[1361] *bu gencni men ḳoymaydur-men seniŋ durur*: T2 *bu gencni men ḳoyġan ermes-men elbette seniŋki-dur*
[1362] *satḳuçı*: T2 *öy satġan,* T3 *satġuçı*
[1363] *seniŋ ḥaḳḳ u mülküŋ turur*: T2 *ḥaḳḳıŋ ve mülkiŋ turur*
[1364] *medḫalım*: T2 *daḫlım*
[1365] *uzaḳḳa*: T2, T3 *uzaḳġa*
[1366] *nūşīrevānḳa*: T2, T3 *nūşīrevānġa*
[1367] *sizlerniŋ*: T3 *sizlerni*
[1368] *boluŋ*: T2 *boluŋlar*
[1369] *siziŋ*: T2 *sizniŋ*
[1370] *araŋızda*: T3 *aralarıŋızda*
[1371] *ėkkelesi*: T2 *ėkkileri hem*, T3 *ėkkileri*
[1372] *yandılar*: T2 *ḳaytdılar*
[1373] *ᶜahdide bolġay erdi*: T2 *ᶜahdide andaġ vāḳiᶜ bolsa erdi*
[1374] *ḳaçan*: T2'de *ḳaçan* yok
[1375] *yėttiler*: T2 *yėtdiler*
[1376] *ḳatāde*: T2 *+raẓıya'llāhu ᶜanhu*
[1377] *ellā teṭġav fi'l-mīzān*: "Ki, ölçü ve dengeyi bozmayın" Rahman 8.
[1378] *ellā teṭġav fi'l-mīzān*: yazmalarda ellā *teṭġav fi'l-mīzān yaᶜnī el-ᶜadle* olarak yazılmıştır.
[1379] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[1380] *īzed*: T2 *ḥaḳ subḥānehu ve*
[1381] *fāyideler turur*: T2 *fāyideler bar turur*, T3 *fāyideler bisyār turur*
[1382] *ėkkinç*: T2, T3 *ėkkilençi*
[1383] *meniŋ seniŋ*: T2 *meniŋ bilen seniŋ*
[1384] *üçünç*: T2, T3 *üçlençi*

sözüŋ durur[1385] ėl arasıda (6) **ammā** ol-kim ḫāṣ meniŋ sözüm-dür ol-dur (7) kim anı rāst bilgey-sen ve her iş ḳılsaŋ (8) dāniş ü himmet bile ḳılġay-sen ve ol-kim meniŋ (9) bile seniŋ ortaŋda turur sendin duᶜā [**T1 102b**] (1) ḳılmaḳ ve mendin icābet eylemek turur (2) ve ol-kim seniŋ bile [**T2 44b**] ḫalḳ[1386] arasıda-dur ol (3) durur kim alarġa ᶜadl ḳılġay-sen ve inṣāf (4) bile iş buyurġay-sen ḳatāde[1387] aytur ẓulm üç (5) nevᶜ turur **biri** ol-dur kim hēç nevᶜ bile[1388] āmürziş (6) tapmaġay ve **ėkkinç**[1389] ẓulmī ki hēç ḳalmaġay **üçinç**[1390] (7) ẓulmī kim āmürzīde bolġay ammā ẓulmī kim hēç ḥāl (8) bile āmürziş tapmaġay ol şirk turur (9) *ḳavluhu taᶜālā* **inne'ş-şirke le-ẓulmün ᶜazīmün** yaᶜnī ẓulm [**T1 103a**] (1) sitemī-dür ᶜaẓīm ve ol ẓulmī kim [**T3 43a**] hēç ḳalmaġay (2) ol sehv turur ve ol ẓulm kim āmürziş tapar ol-(3)-dur kim öz nefsiġa ẓulm u sitem ḳılur eger tevbe (4) ḳılıp ḫudāy *ᶜazze ve celle*ġa yansa[1391] teŋri taᶜālā anı (5) āmürziş ḳılıp behiştke ėltkey ve yaḫşıraḳ (6) nerse kim anı bilmekdin gürīz ermes[1392] ol (7) dīn işi turur kerek dīn dürüst bolsa[1393] (8) anıŋ üçün kim pādişāhī kim dīn[1394] üstüvār-(9)-dur ėkki ḳardaş miṣllik turur kerek [**T1 103b**] (1) kim dīn işide ve farż ötemekde[1395] cidd ü cehd (2) ḳılġay ve nefs[1396] hevāsıdın ve nā-şāyest[1397] (3) işlerdin ve ança şeriᶜatḳa[1398] noḳṣān ḳılur[1399] (4) yıraḳ bolġay ve her kimerseniŋ dīnide (5) ḳuṣūr bolsa [**T2 45a**] anı şerᶜ yosunı[1400] birlen edeb (6) ḳılġay yā öz vilāyetidin çıḳarġay tā ol (7) memālik şirkdin pāk bolġay ve islāmnı (8) ᶜazīz tutḳay[1401] ve resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*niŋ (9) sünnetlerin tāze ḳılġay kim anıŋ bile [**T1 104a**] (1) Allāh taᶜālā ḥażretide barça iş maḥmūd bolġusı-dur[1402] (2) ve düşmenlerniŋ közige heybetlıḳ[1403] körüngüsi-dür (3) ve ḳadr u menzileti kün kündin artḳusı-dur[1404][**T3 43b**] (4) ve raᶜiyyetniŋ

[1385] *sözüŋ*: T2 *sözıŋ*
[1386] *ḫalḳ*: T2 *ėl ü ḫalḳ*
[1387] *ḳatāde*: T2 +*rażıya'llāhu ᶜanhu*
[1388] *bile*: T3'te *bile* yok
[1389] *ėkkinç*: T2,T3 *ėkkinçi*
[1390] *üçinç*: T2, T3 *üçünçi*
[1391] *yansa*: T2 *ḳaytsa*
[1392] *anı bilmekdin gürīz ermes*: T2 *lāzım u żarūrī-dur*
[1393] *dīn işi turur kerek dīn dürüst bolsa*: T2 *dīn işi-dür dīnniŋ dürüst bolmaḳı kerek*
[1394] *dīn*: T2 *dīni*
[1395] *ötemekde*: T2 *örgenmekde*
[1396] *nefs*: T3 +*ü*
[1397] *nā-şāyest*: T3 *nā-şāyeste*
[1398] *şeriᶜatḳa*: T2, T3 *şerīᶜatġa*
[1399] *ḳılur*: T2 +*nemerselerdin*
[1400] *yosunı*: T2 *buyrugı*
[1401] *tutḳay*: T2 *tutġay*
[1402] *bolġusı-dur*: T3 *bolġay*
[1403] *heybetlıḳ*: T2, T3 *heybetlıġ*
[1404] *artḳusı-dur*: T2 *ziyāde bolġusı-dur*, T3 *artuḳsı bolġusı-dur*

pārsālıġı[1405] pādişāhnıŋ (5) yaḫşılıġıdın turur pādişāh kerek kim raᶜiyyet(6)niŋ işide gāh gāh özi naẓar ḳılıp mülāḥaẓa (7) ḳılġay ṣalāḥlıḳ élni[1406] ḫilᶜat u niᶜmet bérip (8) girāmī[1407] tutḳay[1408] ve bed-kārlarnı menᶜ ḳılıp (9) edeb ḳılġay[1409] pes bilgil kim ḫalḳnıŋ ḫūy [**T1 104b**] (1) u ḫaṣleti vā-beste turur pādişāh-ı zamānnıŋ (2) ḫūy u ḫaṣletiġa ve yaḫşı sīretiġa[1410] andaḳ kim (3) ḥadīṯ-i nebevī *ᶜaleyhi's-selām*[1411] vāḳiᶜ bolup turur (4) ve bu ḳıṭᶜa anıŋ tercemesi-dür **ḳıṭᶜa**

(5) şehniŋ efᶜālı étер ḫayl u sipāhıġa eṣer
(6) çün nebī dédi ki *en-nāsu ᶜalā dīni mülūk*
(7) ᶜulemā hem dédiler şehni teŋiz[1412] ḫaylı arıġ[1413]
(8) ol açıḳ-dur bu açıḳ ol çüçük olsa bu çüçük[1414]

[**T2 45b**] (9) pādişāh kerek kim andaḳ siyāset ḳılsa kim eger [**T1 105a**] (1) bir hemyān[1415] yarmaḳnı[1416] yol üstide ḳoysalar (2) her neçe kéç ḳalsa kişige zehre-yi ol[1417] bolmaġay (3) kim anı alġay meger éyesi[1418] **ḥikāyet** vezīrī (4) nūşīrevānġa ayttı ẓālimlerġa hem-dāstān bolma[1419] (5) kim vilāyetiŋ ḫalel peydā ḳılur [**T3 44a**] ve ḫarāb bolur (6) ve raᶜiyyetiŋ faḳīr ü dervīş bolurlar ve sen (7) dervīş ü faḳīr pādişāhı bolursen kerek kim (8) öz işiŋe[1420] özüŋ[1421] yétkey-sen ve dīvānlar (9) sözige ḫaylī iᶜtimād ḳılmaġay-sen pes nūşīrevān [**T1 105b**] (1) ᶜamel-dārlarġa nişān bitidi[1422] kim eger ḫaber tapayın[1423] kim (2) ekin yéridin özge yér[1424] vīrān bolġay (3) ol ᶜamel-dārnı hem

---

[1405] *pārsālıġı*: T2 *pārsālıḳı*
[1406] *ṣalāḥlıḳ élni*: T2 *ṣalāḥ-kār ḫalḳlarġa*
[1407] *girāmī*: T2 *ᶜazīz*
[1408] *tutḳay*: T3 *tutġay*
[1409] *ḳılġay*: T2 *bérgey*
[1410] *ḫaṣleti vā-beste turur pādişāh-ı zamānnıŋ ḫūy u ḫaṣletiġa ve yaḫşı sīretiġa*: T2 *ḫaṣleti pādişāhnıŋ ḫūy u ḫaṣletiġa vā-beste-dur ve yaḫşı sīretiġa muḳārin bolur*
[1411] *ᶜaleyhi's-selām*: T2 *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*
[1412] *teŋiz*: T3 *deŋiz*
[1413] *arıġ*: T2 *arıḳ*
[1414] *ol açıḳ-dur bu açıḳ ol çüçük olsa bu çüçük*: T2 *ol açıġ-dur bu açıġ ol süçük olsa bu süçük*
[1415] *hemyān*: T3'de *hemyān* yok
[1416] *yarmaḳnı*: T2 *zerni*
[1417] *ol*: T2'de *ol* yok
[1418] *éyesi*: T2 *égesidin özge*
[1419] *bolma*: T2 *bolmaġıl*
[1420] *işiŋe*: T2 *işiŋġa*
[1421] *özüŋ*: T2 *öziŋ*
[1422] *nişān bitidi*: T2 *nāme yazdı,* T3 *nişāne yazdı*
[1423] *tapayın*: T2 *tapar-men*
[1424] *kim ekin yéridin özge yér*: T2 *kim eger ḳaryeleriŋizde ekin ekilür yerdin özge yér*

anda oḳ[1425] dārġa asturayın[1426] (4) ve ḫān u mānın[1427] talatayın[1428] ve mülk buzuġluġı[1429] (5) ėkki cihetdin bolur biri pādişāhnıŋ (6) ᶜaczıdın ve biri cevridin ve ol zamānda (7) pādişāhlar birbiridin[1430] ḥased[1431] ėltürler[1432] erdi[1433] (8) kim ḳaysınıŋ vilāyeti ābādānraḳ turur[1434] (9) **ḥikāyet** hindūstān[1435] pādişāhı [**T1 106a**] (1) nūşīrevānġa nāme bitip ėlçi yiberdi kim men (2) sendin uluḳraḳ[1436] [**T2 46a**] turur-men ve meniŋ (3) pādişāhlıġım[1437] sendin artuḳ vilāyetim maᶜmūr(4)raḳ turur maŋa ḫarāc yibergil nūşīrevān (5) buyurdı kim[1438] ėlçini bir yėrde[1439] tüşürdiler (6) ve meclis ḳurup ekābir ü eşrāf u ṣanīᶜ vü (7) şerīfni[1440] ve ḳarı[1441] uluġlarnı ḥāżır ḳılıp alar(8)nıŋ [**T3 44b**] ḥużūrıda ėlçini tiledi[1442] ve bir ṣandūḳnı (9) tiletip[1443] açturdı anıŋ içidin yana bir [**T1 106b**] (1) ṣandūḳçe çıḳdı ol ṣandūḳçeniŋ içidin bir muşt (2) keber çıḳardı ve ol ėlçige bėrdi ve ayttı[1444] (3) siziŋ[1445] vilāyetiŋizde bu türlük nerse (4) bolur[1446] mu ol ėlçi ayttı bu metaᶜdın biziŋ[1447] (5) vilāyetimizde bisyār turur nūşīrevān külüp (6) ayttı barıp pādişāhıŋġa aygıl evvel öz (7) vilāyetin ābādān ḳılıp andın soŋra bu daᶜvānı (8) eger ḳılsa yıraḳ ermes kim eger meniŋ (9) tamām vilāyetimde bir[1448] keber ve yā keber tübi[1449] peydā bolsa ol[1450] [**T1 107a**] (1) ᶜamel-dārnı fi'l-ḥāl[1451] dārġa asar-men **ḥikāyet**[1452] (2) ᶜabdu'r-raḥman bin ᶜavf *razıya'llāhu ᶜanhu* ayttı bir kėçe (3) emīrü'l-

---

[1425] *anda oḳ*: T2 *bi-lā tevaḳḳuf*
[1426] *asturayın*: T2 *asturur-men*
[1427] *ḫān u mānın*: T2 *ḫānmānın*
[1428] *talatayın*: T2 *talan ḳıldurur-men*
[1429] *mülk buzuġluġı*: T2 *mülkniŋ ḫarāb bolmaḳı*
[1430] *birbiridin*: T2 *birbirige*
[1431] *ḥased*: T2 *teᵓessüf ü ḥased*, T3 *ḥad*
[1432] *ėltürler*: T2 *ėter*
[1433] *erdi*: T2 *erdiler*
[1434] *ābādānraḳ turur*: T2 *ābādraḳ turur*
[1435] *hindūstān*: T2 +*vilāyetiniŋ*
[1436] *uluḳraḳ*: T2 +*pādişāh*
[1437] *pādişāhlıġım*: T2 *pādişāhlıḳım*
[1438] *kim*: T2 *tā*
[1439] *yėrde*: T2 *yėrge*
[1440] *şerīfni*: T2 *şerīflerni*
[1441] *ḳarı*: T2 *ḳarrı*
[1442] *tiledi*: T2 *çaḳırdı*
[1443] *tiletip*: T2 *çaḳırıp*
[1444] *ayttı*: T2 *dėdi*
[1445] *siziŋ*: T2, T3 *sizniŋ*
[1446] *bolur*: T2 *bar*
[1447] *biziŋ*: T2, T3 *bizniŋ*
[1448] *bir*: T2 +*ḳısm*
[1449] *tübi*: T2 *yā eşeri*
[1450] *ol*: T2 + *vilāyetde bolġan*
[1451] *fi'l-ḥāl*: T2 *der-ḥāl*
[1452] *ḥikāyet*: T1, T3'te *ḥikāyet* yok

müʾminīn ʿömer *razıya'llāhu ʿanhu* meni tilep (4) ayttı medīne èşigide kārvān tüşüp turur (5) kèçe anda yatsalar [**T2 46b**] me-bādā ki bir nerselerin (6) oġrı èltkey maŋa dèdi sen munda (7) yatķıl[1453] ve özi taŋ atķunça[1454] barıp ol kārvānġa (8) pāsbānlıķ ķıldı emīrü'l-müʾminīn ʿömer (9) *razıya'llāhu ʿanhu* ayttı maŋa tereddüd ķılmaķ kerek tā müsülmānlar[**T1 107b**](1)nıŋ işi rāst bolġay kim vilāyetde [**T3 45a**] (2) żaʿīf èl[1455] bisyār-durlar kim munda kele almaslar (3) maŋa żarūr-dur vilāyetni kezip tefaḫḥuş ķılġay-(4)-men kim ķavīdin żaʿīfke[1456] ḫayf ötken[1457] bolmaġay (5) ʿamel-dārlarnıŋ sīretin[1458] sorup[1459] maʿlūm (6) ètkey-men[1460] ve anıŋ kim[1461] ḫāceti bolsa revā (7) ķılġay-men me-bādā ki meniŋ zamānımda yoķ (8) ʿamel u muḫtaşş[1462] iş peydā bolġay ve mundın ʿacāyib(9)raķ taķı[1463] mülāḥaẓa[1464] ķıldım kèçe ʿases ornıda [**T1 108a**] (1) özi kezer erdi bir kèçe iltimās ķıldım kim (2) yā emīrü'l-müʾminīn maŋa destūrī bèrgil kim bu kèçe (3) seniŋ bilen kezeyin ayttı andaķ ķılġıl (4) çün medīnedin çıķduķ bir yèrde ot (5) şuʿlesi köründi ḫayāl ķılduķ kim kārvān (6) tüşüp erkin[1465] çün yaķın barduķ erdi (7) körer-biz[1466] bir ḫātūn olturup turur[1467] èkki (8) üç yaş oġlanları bar yıġlaydur erdi (9) ve ol ḫātūn ķazan [**T2 47a**] asıp astıġa ot yaķıp [**T1 108b**] (1) aytadur erdi[1468] kim bār-ḫudā yā meniŋ dādımnı ʿömerdin (2) alġıl kim ol toķ yèp[1469] yatıp turur ve bizge (3) açlıġdın[1470] uyķu hem kelmey durur emīrü'l-müʾminīn (4) ʿömer *razıya'llāhu ʿanhu* munı èşitip ilgeri [**T3 45b**] bardı (5) ve[1471] aḥvālın sordı[1472] erse ol

---

[1453] *yatķıl*: T2 *yatġıl*
[1454] *atķunça*: T2, T3 *atġunça*
[1455] *żaʿīf èl*: T2 *żaʿıf u ʿāciz ḫalķ*
[1456] *żaʿīfke*: T2, T3 *żaʿīfġa*
[1457] *ḫayf ötken*: T2 *sitem yètken*
[1458] *sīretin*: T3 *sırrın*
[1459] *sorup*: T2 *sorap*
[1460] *maʿlūm ètkey-men*: T2 *taʿyīn bilgey-men*
[1461] *anıŋ kim*: T2 *ve her kimniŋ*
[1462] *muḫtaşş*: T2 *bidʿat*, T1 *muḫtaşş*
[1463] *taķı*: T2 *daġı*
[1464] *mülāḥaẓa*: T2 *+ve tefaḫḥus*
[1465] *tüşüp erkin*: T2 *tüşken-dür*, T3 *erken*
[1466] *körer-biz*: T2 *kördük*, T3 *körer-miz*
[1467] *olturup turur*: T2 *+yanıda*
[1468] *aytadur erdi*: T3 *aytur erdi*
[1469] *ol toķ yèp*: T2 *ol ķarnın toydurup*
[1470] *açlıġdın*: T2 *açlıķdın*
[1471] *ve*: T2 *+anıŋ*
[1472] *sordı*: T2 *soradı*

ḫātūn ayttı (6) yıraḳ[1473] yėrdin arıp[1474] açıp[1475] kelip-biz[1476] açlıġ ve armaḳlıḳ[1477] (7) bizni bisyār nā-tüvān ḳılıp turur ve uyḳumız (8) kelmegeni ol sebebdin turur emīrü'l-müᵓminīn sordı (9) kim bu ḳazan içide ne nerse-dür[1478] ayttı [**T1 109a**] (1) su durur kim ḳaynatadur-men[1479] tā oġlanlarġa (2) tesellī-yi ḫāṭır bolġay emīrü'l-müᵓminīn fi'l-ḥāl şehrġa (3) keldi ve ᶜallāf dükkānıdın bir sanaç un ve (4) ḳaṣṣābdın bir pāre çerbī[1480] satḳun[1481] alıp (5) egnige köterdi ayttım yā emīrü'l-müᵓminīn maŋa (6) bėrgil tā köterip seniŋ bile barayın ayttı (7) ḥālā bu yükni sen köterdiŋ[1482] günāh yükin (8) ᶜömerniŋ boynıdın kim köterür ve ol żaᶜīf(9)nıŋ ḳarġışıġa kim ᶜuhde bolur ve yol[1483] barur erdi[1484] [**T1 109b**] (1) ve yıġlar erdi tā ol ḫātūnnıŋ ḳaşıġa bardı (2) ve ol nerselerni [**T2 47b**] aŋa bėrdi ol ḫātūn ayttı (3) *cezāke'llāh* yaᶜnī munuŋ cezāsın ḫudāy (4) saŋa bėrgey kim müsülmānlarnıŋ ḫātırın avlamaḳda (5) sen ᶜömerdin fāżılraḳ ve evvelīraḳ turur-sen (6) pes emīr çerbīdin [**T3 46a**] bir pār-çeni ḳazanġa[1485] eritti[1486] (7) ve bir pāre unnı aŋa ḳattı[1487] ve ot yaḳa başladı (8) her gāh kim ot öçse özi[1488] pülep[1489] yaḳar erdi (9) andaḳ kim oçaḳnıŋ küli yüzige ve saḳalıġa[1490] [**T1 110a**] (1) olturur erdi[1491] tā ol bulamaḳ pişti[1492] ayaḳḳa[1493] salıp (2) ol oġlanlar allıġa[1494] ḳoydı ve ol ḫātūndın (3) ᶜöẕr ḳoldı[1495] kim ᶜömerni ḳarġamaġıl kim seniŋ (4) ḥālıŋdın hēç türlük ḫaberi yoḳ turur ve andın (5) soŋra icāzet tilep bardı[1496] ve evvel kişi kim (6) emīr dėdiler[1497] ᶜömer erdi *rażıya'llāhu ᶜanhu* (7) anıŋ üçün kim ebū bekr ṣıddīknı

[1473] *yıraḳ*: T2 *uzaḳ*
[1474] *arıp*: T2 *harıp*, T3 *ḥarıp*
[1475] *açıp*: T2 *aç bolup*
[1476] *kelip-biz*: T2, T3 *kelip-miz*
[1477] *armaḳlıḳ*: T2, T3'te *armaḳlıḳ* yok
[1478] *nerse-dür*: T3 *nerse bar durur*
[1479] *ḳaynatadur-men*: T2 *ḳaynatur-men*
[1480] *bir pāre çerbī*: T2 *çerbī bir pāre*
[1481] *satḳun*: T2 *satġun*
[1482] *köterdiŋ*: T2 *köterür-sen*
[1483] *yol*: T2 *yolda*
[1484] *erdi*: T2 *erdiler*
[1485] *ḳazanġa*: T2 *+salıp*
[1486] *eritti*: T2 *eritdi*
[1487] *unnı aŋa ḳattı*: T2 *unnı anıŋ üstiġa saldı*
[1488] *özi*: T2'de *özi* yok
[1489] *pülep*: T2 *püplep*
[1490] *saḳalıġa*: T2 *saḳḳalıġa*
[1491] *erdi*: T2 *erdiler*
[1492] *pişti*: T2 *pişdi*
[1493] *ayaḳḳa*: T2 *ṭabaḳġa*
[1494] *oġlanlar allıġa*: T2 *oġlanlarnıŋ aldıġa*
[1495] *ᶜöẕr ḳoldı*: T2 *ᶜöẕr tiledi ve ayttı*, T3 *ᶜöẕr ḳıldı*
[1496] *bardı*: T2 *kėtdi*
[1497] *dėdiler*: T1, T3 *dėdile*

rażıya'llāhu ᶜanhu[1498] resūl (8) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*niŋ ḫalīfesi dėr ediler[1499] (9) çün nevbet ᶜömerġa yėtti[1500] erse ayttılar ḫalīfe-yi [**T1 110b**] (1) ḫalīfe dėsek uzaḳḳa[1501] tartadur pes ᶜömer *rażıya'llāhu* (2) *ᶜanhu* ayttı men siziŋ emīriŋiz bar-dur-men[1502] (3) ayttılar[1503] belī ve siz[1504] [**T2 48a**] müᵓminler-siz pes meni (4) emīrü'l-müᵓminīn dėŋiz[1505] **ḥikāyet** bir kün (5) emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer *rażıya'llāhu ᶜanhu* ḫuṭbe oḳuydur[1506] (6) erdi[1507] ayttı[1508] ey yārānlar bu çaġḳa degünçe[1509] peyġāmber[1510] (7) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*ġa vaḥy kelür erdi ėliniŋ (8) āşkār [**T3 46b**] u nihān ve yaḫşı[1511] yamanı[1512] barça andın maᶜlūm[1513] (9) bolur erdi ḥālā vaḥy munḳaṭıᶜ boldı her kişiniŋ [**T1 111a**] (1) köŋlidegi sırnı[1514] Allāh taᶜālā yaḫşıraḳ bilür emdi (2) meniŋ ḫāṭırımġa andaḳ keledür[1515] kim anda ötken selāṭīn (3) kim dād u ᶜadl bile mevṣūf ve pesendīde aḫlāḳ bile (4) maᶜrūf bolġaylar alarnıŋ ṭarīḳın merᶜī tutup (5) ḳadīm nüsḫalar ve tārīḫlerni müṭālaᶜa ḳılıp andın behre (6) alıp ol ḳāᶜide bile ᶜamel ḳılmaḳ kerek andaḳ (7) kim nūşīrevān bā-vücūd-i ol ᶜadl u inṣāf (8) dāyim ḳadīmde taṣnīf ḳılġan[1516] kitāblarnı müṭālaᶜa (9) ḳılıp alarnıŋ ḥikāyetin oḳup ol reviş [**T1 111b**] (1) bile yörür erdi ve ol düstūr bile ᶜamel ḳılur (2) erdi[1517] pes bu zamān pādişāhlarıġa evvelīde neseb (3) ol-dur kim alarnıŋ revişi bilen barġaylar (4) andaḳ kim ḥikāyetde kelip turur [**T2 48b**] **ḥikāyet** (5) nūşīrevān ş̱evbān vezīrġa ayttı maŋa ötken (6) zamān pādişāhlarınıŋ revişidin ḫaber (7) bėrgil ayttı alarnıŋ hē̱ç işide nā-rāstlıḳ (8) körmedim ve hē̱ç rāy u endīşede alardın nā-dānlıḳ (9) fehm ḳılmadım ve hē̱ç vaḳtda alarnı ḫışm-gīn [**T3 47a**] tapmadım [**T1 112a**] (1) taḳı[1518] ayttı alar dünyā işide taᶜcīl ḳılur erdiler (2) ve yaman

---

[1498] *ṣıddīknı rażıya'llāhu ᶜanhu*: T2 *ṣıddīk rażıya'llāhu ᶜanhunı*
[1499] *ediler*: T2, T3 *erdiler*
[1500] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[1501] *uzaḳḳa*: T2 *uzaḳġa*
[1502] *men siziŋ emīriŋiz bar-dur-men*: T2 *men sizleriŋ emīriŋiz-dür-men mü*
[1503] *ayttılar*: T2 *alar aydılar*
[1504] *siz*: T2 *sizler*
[1505] *dėŋiz*: T2, T3 *dėŋizler*
[1506] *oḳuydur*: T2, T3 *oḳur*
[1507] *erdi*: T2 *erdiler*
[1508] *ayttı*: T2 *aydılar*
[1509] *çaġḳa degünçe*: T2 *vaḳtġaça*, T3 *çaḳġa degünçe*
[1510] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[1511] *ve*: T1'de *ve* yok
[1512] *yamanı*: T2 *yamanlarını*, T3 *yaman işleri*
[1513] *maᶜlūm*: T3 *ẓāhir*
[1514] *sırnı*: T3 *sırrını*
[1515] *keledür*: T2 *kelür*
[1516] *ḳılġan*: T2 *ėtilgen*
[1517] *erdi*: T2 *erdiler*
[1518] *taḳı*: T2 *dağı*

işlerdin perhīz ḳılıp yıraḳ bolur erdiler (3) nūşīrevān ayttı yana taᶜrīf ḳılġıl[1519] şevbān ayttı (4) alar pādişāhlıġnı[1520] öz tenleriġa ḳılur erdiler (5) ve ulusḳa[1521] şefḳat ve merḥamet körsetür erdiler (6) pes nūşīrevān meclis ārāste ḳılıp çaġır[1522] tiledi (7) ve evvel piyāleni kim elgige aldı ayttı ol pādişāh(8)larnıŋ yādı bile[1523] kim bizdin[1524] soŋra tāc (9) u taḫt alarġa müsellem bolġay ve bizdin[1525] yād ḳılġaylar [**T1 112b**] (1) andaḳ kim biz[1526] ötken selāṭīndin[1527] yād ḳıladur-(2)-biz[1528] ve bisyār nā-dān kişi bolġay kim pādişāh(3)lıḳḳa[1529] ġırre bolup vilāyetniŋ ābādānlıġıġa[1530] (4) saᶜy ḳılmay ᶜömrni bī-hūde ötkerip bu cihānnı (5) renc ü ḥasret bile ḳoyup barġay[1531] ve ol cihānda (6) nedāmet elgin [**T2 49a**] tişlep peşīmān bolġay ammā (7) ol hēç asıġ[1532] ḳılmay[1533] cāvīd ᶜaẕābıġa ḳalġay (8) pes pādişāh kerek kim mülkniŋ ābādānlıġıġa[1534] (9) ihtimām ḳılġay ve raᶜiyyet refāhiyyetiġa saᶜy [**T1 113a**] (1) körgüzgey [**T3 47b**] tā yaḫşı atı ve eḏgü[1535] şıfātı (2) ᶜālemde bāḳī ḳalġay ve bu kişidin be-cüz yaḫşı at (3) özge[1536] hēç neme[1537] ḳalmas andaḳ aytıp-turlar (4) **meṯnevī**

çü ermes cihān kimsege pāy-dār[1538]
(5) çıḳar yaḫşı at anda ey şehriyār
(6) şiᶜār eyle dehr içre[1539] yaḫşı ḳılıġ[1540]
(7) ki ḳalmas cihānda be-cüz yaḫşılıġ[1541]

[1519] *ḳılġıl*: T2 *ėtkil*
[1520] *pādişāhlıġnı*: T2 *pādişāhlıḳnı*
[1521] *ulusḳa*: T2 *ulusġa*
[1522] *çaġır*: T2 *şarāb*
[1523] *yādı bile*: T2 *+içer-men*
[1524] *bizdin*: T2 *bizlerdin*
[1525] *bizdin*: T2 *bizlerni*
[1526] *biz*: T2 *bizler*
[1527] *selāṭīndin*: T2 *selāṭīnlerni*
[1528] *ḳıladur-biz*: T2 *ḳılur-miz*, T2 *ḳıladur-miz*
[1529] *pādişāhlıḳḳa*: T2, T3 *pādişāhlıḳġa*
[1530] *ābādānlıġıġa*: T2 *ābādānlıḳıġa*
[1531] *barġay*: T2 *kėtkey*
[1532] *asıġ*: T2 *fāyide*
[1533] *ḳılmay*: T2, T3 *ḳılmaġay*
[1534] *ābādānlıġıġa* : T2 *ābādlıḳıġa*
[1535] *eḏgü*: T2 *nīgū*, T3'te *ėḏgü* yok
[1536] *be-cüz yaḫşı at özge*: T2 *bu kişidin yaḫşı atdın özge*
[1537] *neme*: T2 *+bāḳī*
[1538] *çü ermes cihān kimsege pāy-dār*: T3'de *çü ermes cihān kimsege pāy-dār* yok
[1539] *şiᶜār eyle dehr içre*: T3 *şiᶜār içre eyle dehr*
[1540] *ḳılıġ*: T2 *ḳılıḳ*
[1541] *yaḫşılıġ*: T2 *yaḫşılıḳ*

(8) nūşīrevānnıŋ bir bāġı bar[1542] erdi kim anı (9) hezār-kām dėr erdiler bir çaġda[1543] **ḳayṣer** [**T1 113b**] (1) u **faġfūr** u **ḫāḳān** u **hindūstān meliki** mihmānlıḳ (2) üçün ol bāġda cemᶜ boldılar ḳayṣer ayttı (3) hēç nerse bu cihānda andın yaḫşıraḳ ermes (4) kim bu kişini yaḫşılıġ[1544] atı bile yād ḳılġaylar (5) nūşīrevān ayttı keliŋ yaḫşılıġ[1545] ḳılalıŋ (6) ḳayṣer ayttı yaḫşılıḳ ḳılsaŋ yaḫşılıḳ tapḳay-(7)-sen[1546] çün yaḫşılıḳ tapsaŋ kām-kār bolġay-sen (8) ḫāḳān ayttı yaḫşılıḳ ḳıl tā sitūde bolġay-(9)-sen hindūstān meliki aytur endīşe ki āşkāre [**T1 114a**] (1) bolsa uyalur-biz[1547] ve eger aytsaḳ neng alur-biz [1548] (2) ve eger ḳılmasaḳ peşīmān [**T2 49b**] bolur-biz [1549] ḳayṣer nūşīrevān(3)dın suᵓāl ḳıldı kim sen ne nerseni sever-sen (4) ol ayttı men anı sever-[**T3 48a**]-men kim birevniŋ (5) maŋa ḥāceti bolsa batraḳ[1550] revā ḳılsam ol (6) ayttı men anı sever-men kim bī-güneh bolġay-men (7) pes ol pādişāhlar kim sözleri bu türlük (8) erken-dür ᶜadl u inṣāfları ḫod ne nevᶜ (9) bolġan erkin[1551] raᶜiyyet bāreside[1552] ve alarnıŋ [**T1 114b**] (1) ṣıfatı ḳıyāmetḳa degünçe[1553] ḫalḳ tilide meẕkūr bolġusı-dur (2) taḳı emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer *raẓıya'llāhu ᶜanhu* ᶜadl u siyāsetde (3) andaḳ erdi kim oġlını ᶜiḳābḳa[1554] tartıp ḥad (4) urdı ve ḫudāy taᶜālānıŋ ḥükmin işke buyurdı[1555] (5) kim

[1556] taḳı [1557] resūl *ṣalla'llāhu* (6) *ᶜaleyhi ve sellem*din rivāyet ḳılurlar kim ḳıyāmet (7) künide ḳoynıŋ[1558] aḥvālın ḳoyçıdın[1559] ve raᶜiyyet (8) ḥāletin [1560] pādişāhdın sorarlar **ḥikāyet** andaḳ (9) ayturlar kim ḫorāsān mülkiniŋ pādişāhı ismāᶜīl [**T1 115a**] (1) muḥammed dėgen merv şehriġa kelip tüşti[1561] menādī

[1542] *bar*: T2'de *bar* yok
[1543] *çaġda*: T2 *vaḳtda*
[1544] *yaḫşılıġ*: T2, T3 *yaḫşılıḳ*
[1545] *yaḫşılıġ*: T2, T3 *yaḫşılıḳ*
[1546] *tapḳay-sen*: T2 *tapġay-sen*
[1547] *uyalur-biz*: T2, T3 *uyalur-miz*
[1548] *alur-biz*: T2'de *-alur*, T3 *alur-miz*
[1549] *bolur-biz*: T2, T3 *bolur-miz*
[1550] *batraḳ*: T2 *tēzraḳ*
[1551] *erkin*: T2, T3 *erken*
[1552] *raᶜiyyet bāreside*: T2 *raᶜiyyet raᶜiyyet ḥaḳḳıda*
[1553] *ḳıyāmetḳa degünçe*: T2 *ḳıyāmetġaça*, T3 *ḳıyāmetġa degünçe*
[1554] *ᶜiḳābḳa*: T2 *ᶜiḳābġa*
[1555] *ḥükmin işke buyurdı*: T2 *ḥükmin be-cā keltürdi*
[1556] *inna'llāhe yeᵓmuru bi'l-ᶜadli ve'l-iḥsān*: "Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder." Nahl 90.
[1557] *taḳı*: T3 *yana*
[1558] *ḳoynıŋ*: T2 *ḳoy*
[1559] *ḳoyçıdın*: T2 *çofāndın*
[1560] *ḥāletin*: T2 *ḥālātın*
[1561] *tüşti*: T2 *tüşdi*

ḳıldı (2) kim çerik[1562] ėlidin hēç kişi raᶜiyyetḳa[1563] artuḳsı(3)lıḳ[1564] ḳılmasunlar ve zaḥmet bėrmesünler pes anıŋ (4) şāgird-pīşeleridin[1565] biri raᶜiyyetniŋ [**T2 50a**] [**T3 48b**] fālīziġa (5) kirip endek ḳavunın ziyāngа keltürdi[1566] fālīz ėyesi[1567] (6) pādişāh ėşigige[1568] kelip dād dėp feryād ḳıldı (7) pādişāh buyurdı kim ol şāgird-pīşeni[1569] (8) alıp keldiler ayttı[1570] bu kişide seniŋ (9) müzdüŋ bar mu edi[1571] yā münādānı ėşitmediŋ mü [**T1 115b**] (1) ayttı hēç müzdüm yoḳ turur ve münādānı (2) hem ėşittim[1572] ayttı pes ne üçün[1573] meniŋ raᶜiyyetimġa (3) ziyān ḳıldıŋ ayttı ḫaṭā ḳıldım dėdi[1574] seniŋ (4) ḫaṭā ḳılġanıŋ üçün men dūzaḫḳa[1575] bara almaz-men[1576] (5) pes buyurdı tā[1577] elgin kestiler[1578] **ḥikāyet** (6) *siyerü'l-mülūk*de andaḳ keltürüp tururlar kim (7) ismāᶜīl sāmānī ol vaḳt kim cūy-ı mūliyānda (8) bolur erdi ėşigide ḫācib ü der-bān yoḳ erdi (9) her kimniŋ ḫāceti bolsa özi kelip anıŋ bile [**T1 116a**] (1) sözleşip[1579] ḫācetin tapıp barur[1580] erdi ve her gāh (2) kim ḫalḳnıŋ işindin[1581] fārıġ bolsa erdi arıġ[1582] (3) ṭahāret ḳılıp maḥāsinin elgige tutup yüzin (4) āsmāngа[1583] ḳılıp yıġlap aytur erdi bār-ḫudā yā (5) meniŋ cidd ü cehdim bu erdi kim ḳıldım [**T3 49a**] ammā[1584] (6) bilmedim kim meniŋ bu ḥükmlerimdin ḳaysı [**T2 50b**] bendeġa (7) sitem boldı seniŋ ḫażretiŋde barça āgāh (8) turur[1585] meniŋ nā-dānlıġ[1586] bilen ḳılġan (9) nā-pesend işlerimni öz keremiŋ bile ᶜafv ḳılġıl [**T1 116b**] (1) çün niyyeti yaḫşı erdi kündin kün[1587] mertebesi (2)

[1562] *çerik*: T2 *ᶜasker*
[1563] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[1564] *artuḳsılıḳ*: T2 *teᶜaddī*, T3 *artuḳsıluḳ*
[1565] *-pīşe*: T2'de *-pīşe* yok
[1566] *endek ḳavunın ziyāngа keltürdi*: T2 *endek ḳavunıġa ziyān yėtkürdi*
[1567] *ėyesi*: T2, T3 *ėgesi*
[1568] *ėşigige*: T2 *ėşigiġa*
[1569] *şāgird-pīşeni*: T2 *şāgirdni*
[1570] *ayttı*: T2 *pādişāh sordı*
[1571] *edi*: T2'de *edi* yok
[1572] *ėşittim*: T2 *ėşittim*,T3 *ėşüttim*
[1573] *ayttı pes ne üçün*: T2 *andaġ aydı bolsa ne üçün*
[1574] *dėdi*: T2 *pādişāh dėdi*
[1575] *dūzaḫḳa*: T2, T3 *dūzaḫġa*
[1576] *bara almaz-men*: T2 *baralmas-men*, T3 *bara almas-men*
[1577] *tā*: T2 *+anıŋ*
[1578] *kestiler*: T2 *kesdiler*
[1579] *sözleşip*: T3 *sözleşüp*
[1580] *barur*: T2 *kėter*
[1581] *işindin*: T2, T2 *işidin*
[1582] *arıġ*: T2 *u tāze*
[1583] *āsmāngа*: T2 *+müteveccih*
[1584] *ammā*: T3'de *ammā* yok
[1585] *ḫażretiŋde barça āgāh turur*: T2 *ḫażretiŋde barçası ᶜayān-dur*
[1586] *nā-dānlıġ*: T2 *nā-dānlıḳ*
[1587] *kündin kün*: T2, T3 *kün kündin*

bülend boldı ve devleti kemāl taptı[1588] ve ol vaḳt (3) kim ᶜamr leyṣ bilen muḳābil boldı tamām çerigi[1589] (4) miŋ kişi erdi köpreginıŋ üzengüsi[1590] (5) yıġaçdın erdi ve ᶜamr leyṣniŋ yüz miŋ (6) yaraġlıḳ ve ārāste çerigi[1591] bar erdi ḫudāvend (7) *subḥānehu ve taᶜālā* dād u ᶜadl cihetidin anı (8) ᶜamr leyṣḳa[1592] muẓaffer u manṣūr ḳıldı ve ol (9) cihān mülkin musaḫḫar eyledi ᶜamr leyṣ aŋa kişi [**T1 117a**] (1) yiberip ayttı maŋa ḫorāsān u ᶜırāḳ mülkide māl (2) bisyār[1593] bar nüsḫa ḳılıp saŋa yiberey[1594] özgege (3) bolġunça barı saŋa bolsun ismāᶜīl bu söz(4)ni ėşitti[1595] erse külüp ayttı ᶜamr leyṣ biziŋ[1596] bilen (5) toġrı yörümeydür ve her beze[1597] vü vebāl kim bar öz boynıdın (6) köterip meniŋ boynumġa ḳoyadur pes ayttı (7) ᶜamrġa[1598] aytıŋ kim maŋa bu cihānda hēç ḥācet [**T3 49b**] (8) yoḳ turur ve ᶜamr leyṣni baġdādġa yiberdi (9) ve özi ḫorāsān mülkide taḫtḳa[1599] olturdı [**T2 51a**] yüz [**T1 117b**] (1) ottuz yıl memleket anıŋ ḫānedānıda erdi (2) çün nevbet[1600] kiçik oġlanlarıġa[1601] yėtti erse (3) cevr ü ẓulm ḳılıp mülkni eligdin[1602] bėrdiler (4) ve ḫaberde andaḳ[1603] kelip turur kim sulṭānnıŋ (5) bir kün ᶜadl ḳılġanı altmış yıllıḳ[1604] ᶜibādet(6)din fāżılraḳ turur ve ayttı her kimerse maẓlūm (7) dādın bėrse zekāt bėrgençe bar-dur ve benī ümeyye (8) dāyim ᶜabdu'llāh ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīzni duᶜā ḳılur (9) erdiler kim ᶜādil ü pāk-dīn[1605] erdi [**T1 118a**] (1) **ḥikāyet** ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz zamānıda ḳaḥṭ peydā (2) boldı ᶜarab ėlidin[1606] bir bölek[1607] anıŋ (3) ėşigide[1608] keldiler alardın biri ilgeri (4) barıp ḫalīfeġa ayttı yā

[1588] *taptı*: T2 *tapdı*
[1589] *çerigi*: T2 *leşkeri*
[1590] *köpreginıŋ üzengüsi*: T2'de *köpraḳınıŋ*, T3 *köpregi zengüsi*
[1591] *çerigi*: T2 *leşkeri*
[1592] *leyṣḳa*: T2, T3 *leyṣġa*
[1593] *māl bisyār*: T3 *köp māl*
[1594] *yiberey*: T2 *bėreyin*
[1595] *ėşitti*: T2 *ėşitdi*
[1596] *biziŋ*: T2, T3 *bizniŋ*
[1597] *beze*: T2 *żımān*
[1598] *ᶜamrġa*: T2 *ᶜamr leyṣġa*
[1599] *taḫtḳa*: T2 *taḫtda*
[1600] *nevbet*: T3'te *nevbet* yok
[1601] *oġlanlarıġa*: T2 *oġlıġa*
[1602] *eligdin*: T2 *elgidin*, T3 *ḳoldın*
[1603] *andaḳ*: T2 *andaġ*
[1604] *yıllıḳ*: T2 *yıllik*
[1605] *pāk-dīn*: T2 *dīni pāk*
[1606] *ėlidin*: T2 *ḫalḳıdın*
[1607] *bölek*: T2 *cemāᶜa*
[1608] *ėşigide*: T2 *ėşigiġa*, T3 *ėşigige*

emīrü'l-müʾminīn biz[1609] (5) açlıġdın[1610] ḫarāb bolup żarūrdın saŋa[1611] kelip (6) turur-biz[1612] beytü'l-māldın bizge nerse kerem ḳıl[1613] (7) kim ol māl ėkki ḫāldın yıraḳ[1614] ermes (8) kim ol ḫudāy taʿālānıŋ-dur yā seniŋ-dür[1615] (9) eger ḫudāy taʿālānıŋ bolsa [1616] faḳīr ü miskīnge[1617] bėrgil tėp[1618] [**T1 118b**] (1) buyurup turur[1619] eger seniŋ[1620] [**T3 50a**] bolsa bizge[1621] (2) taṣadduḳ ḳılġıl kim [**T2 51b**] 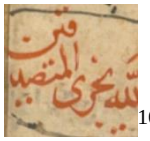 [1622] (3) ḫudāy taʿālā saŋa mükāfāt ḳılġay pes ʿömer (4) ʿabdü'l-ʿazīz közige yaş toldurup ayttı andaḳ (5) turur kim siz dėdiŋiz ve buyurdı kim[1623] alarnıŋ (6) maḳṣūdın ḥāṣıl ḳıldılar ve ʿömer ol ʿarabḳa[1624] (7) ayttı andaḳ kim ḫudāy *ʿazze ve celle* bendeleri(8)niŋ sözin maŋa ayttıŋ meniŋ sözümni (9) taḳı ḫudāy *ʿazze ve celle* ḫażretide[1625] ʿarża ḳıl pes ʿarabī [**T1 119a**] (1) yüzin āsmānġa ḳılıp[1626] ayttı ey ḳādir-i ber-kemāl [1627] birlıġıŋ[1628] (2) barlıġıŋnıŋ[1629] ḥaḳḳ[1630] u ḥürmeti üçün kim ʿömer (3) bāreside[1631] anı kerem ḳıl[1632] kim ol seniŋ (4) bendeleriŋġa ḳıldı çün ʿarab bu duʿānı (5) tamām ḳıldı bir pār-çe bulut peydā boldı ve yaġmur (6) yaġdı ve ol yaġmur bile bir

---

[1609] *biz*: T2 *bizler*
[1610] *açlıġdın*: T2 *açlıḳdın*
[1611] *żarūrdın saŋa*: T2 *saŋa żarūrdın*
[1612] *kelip turur-biz*: T2 *kelip turur-miz bizlerge*, T3 *kelip turur-miz*
[1613] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[1614] *yıraḳ*: T2 *özge*
[1615] *ermes kim ol ḫudāy taʿālānıŋ-dur yā seniŋ-dür*: T2 *ermes-dur yā ḫudāy taʿālānıŋ mālı durur yā seniŋ mālıŋ-dur*, T3 *ermes kim ol ḫudāy taʿālāġa-dur yā saŋa-dur*
[1616] *ḫudāy taʿālānıŋ bolsa*: T2 *ḫudāy taʿālānıŋ mālı bolsa*, T3 *ḫudāy taʿālāġa bolsa*
[1617] *miskīnge*: T2 *miskīnġa*, T3 *miskīnlerge*
[1618] *tėp*: T2 *dėp*
[1619] *buyurup turur*: T3 *tėp turur*
[1620] *seniŋ*: T2 *saŋa*
[1621] *bizge*: T2 *bizlerge*
[1622] *ve taṣaddaḳ ʿaleynā inna'l-lāhe yeczi'l müteṣaddiḳīn*: "Şüphesiz Allah bağış yapanları mükafatlandırır" Yusuf 88.
[1623] *kim*: T2 *+tā*
[1624] *ʿarabḳa*: T2, T3 *ʿarabġa*
[1625] *ḫażretide*: T2 *ḫażretiġa*
[1626] *ḳılıp*: T2 *ḳaratıp*, T3 *köterip*
[1627] *ḳādir-i ber-kemāl*: T2 *ḳādir-i yektā ve ey ḫālıḳ*
[1628] *birlıġıŋ*: T2, T3 *birligiŋ*
[1629] *barlıġıŋnıŋ*: T2 *barlıḳıŋnıŋ*
[1630] *ḫaḳḳ*: T2, T3 *ḫaḳḳı*
[1631] *bāreside*: T2 *ḫaḳḳıda*
[1632] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*

pār-çe taḫta tüşti[1633] (7) ol taḫtanı sındurdılar erse içidin bir (8) pār-çe kāġaẕ çıḳtı[1634] anda bu bitiklik[1635] kim (9) *hāẕā beratü mina'llāh ālā ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz* yaᶜnī bu emānet [**T1 119b**] (1) turur ḫudāy *ᶜazze ve celle*din ᶜömerġa dūzaḫ otı(2)dın necāt tapmaḳ üçün taḳı aytıp tururlar (3) kim ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz bir kėçe çerāġ yaruġıda[1636] (4) kitāb oḳup ötken ėlniŋ[1637] ḳıṣṣa ve [**T2 52a**] (5) ḥikāyetlerin [**T3 50b**] mülāḥaẓa ḳıladur[1638] erdi bir ḳulı (6) kelip ked-ḫudālıġ[1639] bābıda söz dėydür erdi[1640] ᶜömer[1641] (7) aŋa ayttı evvel çerāġnı öçür[1642] andın soŋ[1643] (8) sözüŋni aytḳıl[1644] kim bu çerāġ yaġı beytü'l-māldın (9) turur yana birevniŋ ḥaḳḳı durur anıŋ [**T1 120a**] (1) yaruġıda[1645] özge iş ḳılsa bolmas meger beytü'l-māl (2) maṣlaḥat üçün[1646] pes pādişāh ᶜādil bolsa perhīz-kār(3)lıġı[1647] bu türlük bolġusı durur **ḥikāyet** (4) ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīzniŋ bir ḳulı bar erdi kim (5) beytü'l-māl anıŋ elgide erdi ve ᶜömerniŋ (6) ėkki ḳızı bar erdi ᶜarefe küni boldı erdi[1648] atası (7) ḳaşıġa kelip ayttılar kim taŋla[1649] ᶜīd turur (8) ėlniŋ ḳızları bizge[1650] ser-zeniş ḳıladurlar[1651] (9) kim siz[1652] emīrü'l-müᵓminīn ḳızları-siz[1653] pes sizge[1654] bir [**T1 120b**] (1) baş ayaḳ kerek kim ėl arasıda keygey-biz[1655] (2) ve yıġladılar ᶜömerniŋ ḫāṭırı aġrıp[1656] ol ḫāzin (3) ḳulnı tilep[1657] ayttı meniŋ bir aylıḳ ülüşümni (4) beytü'l-māldın keltürgil tā bular özige [**T2 52b**] ṣarf (5) ḳılsunlar ol ḳul ayttı yā emīrü'l-müᵓminīn (6) bir aylıḳ ėlniŋ mālın aladur-sen[1658] yaḫşı

[1633] *tüşti*: T2 *tüşdi*
[1634] *çıḳtı*: T2 *çıḳdı*
[1635] *bitiklik*: T2 + *erken kim*, T3 *yazılġan*
[1636] *yaruġıda*: T2 *yaḳıp*
[1637] *ėlniŋ*: T2 *ḫalḳlarnıŋ*
[1638] *ḳıladur*: T2, T3 *ḳılur*
[1639] *ked-ḫudālıġ*: T2 *ked-ḫudālıḳ*
[1640] *dėydür erdi*: T2 *aytur boldı*
[1641] *ᶜömer*: T2 +*ᶜabdu'l-ᶜazīz*
[1642] *öçür*: T2 *öçürgil*
[1643] *soŋ*: T2 *soŋra*
[1644] *aytḳıl*: T2 *aytġıl*
[1645] *yaruġıda*: T2 *yaḫtusıda*
[1646] *maṣlaḥat üçün*: T2 *maṣlaḥatı üçün ḳılsa bolur*
[1647] *perhīz-kārlıġı* T2 *perhīz-kārlıḳı*
[1648] *boldı erdi*: T2 *bolup erdi*
[1649] *taŋla*: T2 *ėr taŋ*
[1650] *bizge*: T2 *bizlerge*
[1651] *ḳıladurlar*: T2 *ḳılurlar*
[1652] *siz*: T2 *sizler*
[1653] *ḳızları-siz*: T2 *ḳızları-dur-sizler*
[1654] *sizge*: T2 *bizlerge*
[1655] *keygey-biz*: T2 *keygey-miz*
[1656] *aġrıp*: T2 *perīşān bolup*
[1657] *tilep*: T2 *çaḳırıp*
[1658] *aladur-sen*: T2 *alur-sen*

(7) mülāḥaẓa ḳılġıl yana bir ayġa degünçe[1659] ᶜömrüŋ vefā (8) ḳılur[1660] yā yoḳ pes ᶜömer müteḥayyir bolup ayttı [**T3 51a**] *bāreka'llāh* (9) *ᶜaleyküm* ey ḳul saŋa kim yaḫşı ayttıŋ[1661] pes ḳızlarıġa [**T1 121a**] (1) ayttı[1662] ārzū terkin tutup hevā vü hevesni ḳoyuŋ (2) kim hēç müsülmānġa behiştni āsān bėrmeydürler[1663] (3) çün pādişāh bu türlük bolsa ḫayl u ḥaşemi hem kerek (4) aŋa mütābaᶜat ḳılsalar ve ᶜadl ol-dur kim maᶜrūf u (5) mechūlnı teŋ[1664] körüp ve dād maḥallıda[1665] birini birige artuḳ (6) körmegey kim ol cihānda cevher ü sifāl ber-ā-ber-dür (7) pes ᶜāḳil ermes ol kimerse kim bu cihān (8) üçün özini dūzaḫ otıġa[1666] köydürgey (9) ve ḫaberde andaḳ[1667] kelip turur kim dāvūd *ᶜaleyhi's-selām* [**T1 121b**] (1) bir kün havāġa baḳtı[1668] körer kim kepek teg[1669] (2) nerseler havādın yaġadurur ayttı[1670] yā rabb bu ne nerse (3) erkin[1671] vaḥy keldi kim yā dāvūd ol biziŋ[1672] (4) niᶜmetimiz durur kim sitem-kārlar evige[1673] yaġadur (5) **ḫikāyet** çün nūşīrevān pādişāh boldı (6) ş̱evbān vezīr aŋa ḫaṭṭ bitip yiberdi kim ey melik (7) ėlniŋ ḥālı ėkki nevᶜ turur [**T2 53a**] biri ol-kim (8) dād bėrgey ve dād tilemegey ve bu büzürglerniŋ [**T3 51b**] (9) ᶜādeti durur ve biri ol-kim dād bėrmegey ve dād [**T1 122a**] (1) tilegey ve bu ednī[1674] ᶜādet turur körgil ki (2) saŋa bu ėkkidin[1675] ḳāysı ārzū turur anı iḫtiyār (3) ḳılġıl ve maŋa maᶜlūm turur kim melikniŋ (4) rāyı faẓl iḫtiyār ḳılġusı durur ve enūşīrvān(5)dın sordılar kim pādişāhlardın ḳaysı biri (6) saŋa pesendīderaḳ turur ayttı[1676] ol-kim düşmen (7) andın hirāsān ve yollar īmin ve raᶜiyyet ᶜadlıdın (8) müreffehü'l-ḥāl[1677] bolġay **ḫikāyet** şebbe bin şebbe (9) bir kün mehdī ḳaşıġa barıp ayttı[1678] yā emīrü'l-müᵓminīn [**T1 122b**] (1) ḫudāy taᶜālā barı dünyānı

[1659] *ayġa degünçe*: T2 *ayġaça*
[1660] *ᶜömrüŋ vefā ḳılur*: T2 *ᶜömriŋ bāḳī-dur mu*
[1661] *ayttıŋ*: T2, T3 *aytdıŋ*
[1662] *ayttı*: T3 *aytdılar*
[1663] *bėrmeydürler*: T2 *bėrmesler*
[1664] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[1665] *maḥallıda*: T2 *vaḳtıda*
[1666] *dūzaḫ otıġa*: T2 *dūzaḫġa salıp*
[1667] *andaḳ*: T3 *andaġ*
[1668] *baḳtı*: T2, T3 *baḳdı*
[1669] *teg* T2, T3 *dek*
[1670] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1671] *erkin*: T2, T3 *erken*
[1672] *biziŋ*: T2, T3 *bizniŋ*
[1673] *evige*: T2, T3 *öyige*
[1674] *ednī*: T2, T3 *ednā*
[1675] *ėkkidin*: T2 *ėkkiniŋ*
[1676] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1677] *müreffehü'l-ḥāl*: T2 *ḫoş-ḥāl*
[1678] *ayttı*: T2, T3 *aytdı*

saŋa[1679] bėrip turur (2) sen cānıŋ rāḥatı[1680] üçün bir pāre andın (3) raᶜiyyetḳa[1681] bėrgil mehdī ayttı[1682] ol ne nerse-dür (4) kim raᶜiyyetḳa[1683] bėrmek kerek ayttı[1684] dād u ᶜadl (5) kim eger raᶜiyyet seniŋ devrüŋde[1685] āsūde vü īmin (6) yatsalar sen taḳı[1686] gūrde[1687] īmin yatḳay-sen[1688] (7) ve āsūde bolġay-sen taḳı ayttı[1689] yā emīrü'l-müᵃminīn (8) ḥaẕer ḳıl ol kėçedin kim aŋa kündüz [**T3 52a**] bolmaġay[**T2 53b**] (9) ve yād ḳıl[1690] ol kündin[1691] kim aŋa kėçe bolmaġay[1692] [**T1 123a**] (1) ve tā imkān bar ėlge[1693] dād bėrgil tā dād tapḳay-sen[1694] (2) yaḫşılıḳ tonı[1695] birlen teniŋni ārāste eylegil (3) kim ol çaġda[1696] saŋa ārāyiş üçün kişi ton bėrgüsi (4) yoḳ turur[1697] **ḥikāyet** nūşīrevānġa (5) ḳayṣer nāmeī yazdı kim pādişāhlıḳnıŋ medārı ne (6) nersedin durur[1698] ol cevābda[1699] bitidi[1700] kim men hergiz (7) kişige bī-hūde ḥükm ḳılmas-men ve ümīd ü bīmde fırū-(8)-güẕāşt eylemes-men yaᶜnī eger birevni vaᶜde bile (9) ümīd-vār ḳılsam aŋa vefā eyler-men ve aŋa kim tehdīd [**T1 123b**] (1) ü bīm ḳılsam ėl sözi bile aŋa taᶜzīr bėrmes-men[1701] (2) **ḥikāyet** arisṭāṭālīsdin sordılar kim (3) büzürglerdin sezā-vārraḳ[1702] kim durur kim anı (4) melik dėse bolġay cüz ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā[1703] ayttı (5) ol-kim neçe ṣıfat andaḳ bolsa kerek miṣl-i ᶜadl u dād (6) ve bürd-bārlıḳ ve raḥm u kerem u ᶜafv ve her ne bularġa (7) oḫşar ve ḳur'ān tefsīri birlen pādişāhlar (8) sīretide on ėkki nerse dėp tururlar [**T3 52b**] ḫıred (9) ü dāniş ve fehm ü ferheng ve merdānelıḳ ve

---

[1679] *barı dünyānı saŋa*: T2 *saŋa köp dünyānı*
[1680] *rāḥatı*: T2'de *rāḥatı* yok
[1681] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[1682] *ayttı*: T3 *aydı*
[1683] *raᶜiyyetḳa*: T2,T3 *raᶜiyyetġa*
[1684] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1685] *raᶜiyyet seniŋ devrüŋde*: T2 *raᶜiyyet seniŋki-dür eger alar*, T3 *seniŋ-dür ve ne gedā*
[1686] *taḳı*: T2 *hem*
[1687] *gūrde*: T2 *ḳabrda*
[1688] *yatḳay-sen*: T2, T3 *yatġay-sen*
[1689] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1690] *ḳıl*: T2 *ḳılġıl*
[1691] *kündin*: T2 *künni*
[1692] *ve yād ḳıl ol kündin kim aŋa kėçe bolmaġay*: T3'de *ve yād ḳıl ol kündin kim aŋa kėçe bolmaġay* yok
[1693] *ėlge*: T2 *ḫalḳġa*
[1694] *tapḳay-sen*: T2, T3 *tapġay-sen*
[1695] *yaḫşılıḳ tonı*: T2 *yaḫşı libāsı*
[1696] *çaġda*: T2 *vaḳtda*
[1697] *kişi ton bėrgüsi yoḳ turur*: T2 *libās bėrgüçi kişi yoḳ turur*
[1698] *ne nersedin durur* T2 *ḳaysı nemerse bilen-dür*
[1699] *cevābda*: T3 *cevāb*
[1700] *bitidi*: T2 *yazdı*
[1701] *bėrmes-men*: T3 *ḳılmas-men*
[1702] *sezā-vārraḳ*: T2 *+kişi*
[1703] *cüz ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā*: T2 *ḥaḳ subhānehu ve taᶜālādın ġayrı*

āhestelıḳ [**T1 124a**] (1) yaḫşı ḫūyluḳ[1704] ve dād bėrmeklik [**T2 54a**] żaᶜīflerġa (2) ve uluḳluḳ[1705] ḳılmaḳlıḳ[1706] rıfḳ u müdārā birlen (3) rāy u tedbīr ü tevārīḫ[1707] bisyār oḳumaḳ ve mülūk (4) sīretin merᶜī tutmaḳ ve ötken pādişāhlarnıŋ (5) ḳāᶜidelerin sorup[1708] bilmek kim bu mülk alardın (6) ḳalıp turur ve yaḫşı atların cihānda yādgār (7) ḳoyup tururlar **ḥikāyet** iskender (8) ẕü'l-ḳarneyn arisṭāṭālīsdın sordı kim merdāne(9)lıḳ fāżılraḳ turur yā dād bėrmek[1709] ayttı[1710] çün [**T1 124b**] (1) dād bėrseŋ merdānelıḳ ḥācet ermes taḳı (2) bir kün iskender içkiler[1711] bile olturup (3) erdi alardın biri ayttı ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā (4) saŋa uluḳ[1712] memleket ve beyik[1713] devlet bėrip-dür (5) ġalebe[1714] ḫātūn alġıl tā saŋa ferzend bisyār[1715] bolsun (6) kim cihānda sendin yādgār[1716] ḳalġay andaḳ kim (7) aytıp tururlar **beyt** (8)

zinde-st[1717] kesī ki der diyār-eş
māned ḫalefī bī-yādgār-eş

[**T3 53a**] (9) iskender cevāb bėrdi kim eger oġul yaḫşı bolsa [**T1 125a**] (1) ammā ḥükemā allıda[1718] ṣıḥḥatḳa[1719] yėtip turur kim pādişāh(2)larnıŋ yaḫşı sīreti [**T2 54b**] ve ḳılġan işleri (3) cihānda yādgār ḳalur **ḥikāyet** iskender (4) kār-dān mülāzımlarınıŋ birініŋ ᶜamelini (5) alıp anıŋ lāyıḳı ermes[1720] ednī[1721] ᶜamelni aŋa (6) buyurdı pes ol kişi bir kün iskender ḳaşıġa (7) keldi erse iskender ayttı neçük-sen ve (8) neçük[1722] ötkeredür-sen ve neçük köredür-sen (9) ol ayttı **beyt**

yüzüŋde bėlgülük[1723] nūr-ı ilāhī [**T1 125b**] (1)
cemālıŋda muᶜayyen ferr-i şāhī

[1704] *yaḫşı ḫūyluḳ*: T2 *yaḫşı ḫūylıḳ*, T3 *yaḫşı ḫūy*
[1705] *uluḳluḳ*: T2, T3 *uluġlıḳ*
[1706] *ḳılmaḳlıḳ*: T3 *ḳılmaḳ*
[1707] *tevārīḫ*: T2 *tevārīḫni*
[1708] *sorup*: T3 *sorap*
[1709] *fāżılraḳ turur yā dād bėrmek*: T2 *fāżılraḳ mu yā dād bėrmek*
[1710] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1711] *içkiler*: T2 *erkānları*
[1712] *uluḳ*: T2, T3 *uluġ*
[1713] *beyik*: T2 *ziyāde*
[1714] *ġalebe*: T2 *yaş ve pākize bir ėkki*
[1715] *bisyār*: T2 *köp*
[1716] *yādgār:* T2 *+köpraḳ*
[1717] *zinde-st*: T2, T3 *zinde-est*
[1718] *allıda*: T2 *aldıda*
[1719] *ṣıḥḥatḳa*: T2, T3 *ṣıḥḥatġa*
[1720] *ermes*: T2, T3 *bolmaġan*
[1721] *ednī*: T2 *ednā*
[1722] *neçük*: T2 *evḳāt*, T3 *+ᶜömr*
[1723] *yüzüŋde bėlgülük*: T2 *yüziŋde belgülik*

pādişāhnıŋ[1724] (2) ᶜömri uzun bolsun kişi ᶜameli birlen büzürg (3) bolmas ᶜamelniŋ şerefi bu kişi bile turur (4) bu sözler iskenderge[1725] ḫoş kelip yana[1726] ᶜamelin aŋa[1727] (5) bėrip terbiyet ḳıldı **ḥikāyet** (6) büzürc-mihrdin sordılar kim melikniŋ (7) ᶜizzeti ne nersede turur[1728] ayttı bėş nersede-(8)-dür[1729] biri inṣāf saḳlamaḳ ve düşmendin vāḳıf (9) bolmaḳ ve dānālarnı ᶜazīz tutmaḳ ve ehl-i faẓl-[**T1 126a**](1)-nıŋ ḥürmetin asramaḳ[1730] ve [**T3 53b**] mülkni ābādān saḳlamaḳ[1731] (2) kim raᶜiyyetniŋ her çend niᶜmeti bisyār bolsa ve nā-īmin(3)likde evḳāt ötkerse ve niᶜmeti az bolup (4) īminlik bile evḳāt ötkerse [**T2 55a**] refāhiyyeti (5) anda köprek[1732] peydā bolur andaḳ kim ḥikāyetde kelip (6) turur **ḥikāyet** ḥācī mekke yolıda kėçe (7) yol azıḳıp[1733] bir neyistānġa yoluḳtı[1734] bir neçe ḳadem (8) bardı erse bir çādırġa yėtti[1735] körse ol çādır (9) içide bir ḳarı[1736] ḫātūn olturup turur [**T1 126b**] (1) ḳaşıda[1737] bir it baġlıḳ turur[1738] ḥācī ol ḳarı[1739] (2) ḫātūnġa selām ḳılıp[1740] ṭaᶜām tiledi ḳarı[1741] ḫātūn (3) ayttı barıp bir neçe yılan alıp kel[1742] tā[1743] büryān (4) ḳılıp bėrey[1744] kim[1745] yėgey-sen ḥācī ayttı men yılan (5) tuta almas-men ḳarı[1746] ayttı men seniŋ (6) bilen[1747] barayın pes[1748] ol neyistānġa bile[1749] bardılar (7) ḳarı[1750] bir yılan tutup büryān ḳılıp (8) ol ḥācīġa bėrdi

---

[1724] *pādişāhnıŋ*: T3 *pādişāhlarnıŋ*
[1725] *iskenderge*: T2, T3 *iskenderġa*
[1726] *yana*: T2 *+evvelġı*
[1727] *aŋa*: T2 *özige*
[1728] *ne nersede turur*: T2 *neçe nemerse bile*
[1729] *nersede-dür*: T2 *nemerse bile bolur*
[1730] *asramaḳ*: T3 *saḳlamaḳ*
[1731] *saḳlamaḳ*: T2, T3 *asramaḳ*
[1732] *köprek*: T2, T3 *köpraḳ*
[1733] *azıḳıp*: T2, T3 *adaşıp*
[1734] *yoluḳtı*: T2 *yoluḳdı*
[1735] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[1736] *ḳarı*: T2, T3 *ḳarrı*
[1737] *ḳaşıda*: T2 *kaşıġa bardı yanıda*
[1738] *baġlıḳ turur*: T2 *baġlanġan turur*
[1739] *ḳarı*: T2, T3 *ḳarrı*
[1740] *ḳılıp*: T2 *bėrip*
[1741] *ḳarı*: T3 *ḳarrı*
[1742] *alıp kel*: T2 *tutup keltürgil*
[1743] *tā*: T2 *+saŋa*
[1744] *bėrey*: T2, T3 *bėreyin*
[1745] *kim*: T2 *+anı*
[1746] *ḳarı*: T2 *ḫātun*, T3 *ḳarrı ḫātun*
[1747] *bilen*: T2, T3 *bile hem-rāh*
[1748] *pes*: T2 *dėp*
[1749] *bile*: T2 *hem-rāh bolup*, T3 *hem-rāh*
[1750] *ḳarı*: T2 *ol ḳarrı ḫātūn*, T3 *ḳarrı ḫātūn*

ḥācī ol yılannı yėp (9) ḳarıdın[1751] su tiledi[1752] ayttı[1753] bar[1754] ol çeşme-[**T1 127a**](1)-din su içkil ḥācī ol çeşmeġa bardı çeşme (2) suyı[1755] zehr dek açıġ[1756] erdi [**T3 54a**] hēç çāre ḳıla (3) almay[1757] bir pāre ol sudın içti[1758] taḳı[1759] kelip (4) ol ḳarı[1760] ḫātūnġa ayttı bu türlük (5) yėrdin[1761] ve bu nev[c] yėmek içmekdin [**T2 55b**] seniŋ (6) tirik bolmaġıŋ[1762] maŋa[1763] [c]aceb keledurur[1764] ḳarı[1765] (7) ayttı siz evleriŋizde[1766] ne türlük evḳāt (8) ötkerür-siz ayttı biziŋ[1767] yėrimizde[1768] bāġlar (9) u bostānlar u laṭīf mīveler ü leẕīẕ ṭa[c]āmlar [**T1 127b**] (1) u gūn-ā-gūn ni[c]metler bolur ḳarı[1769] ayttı alarnı[1770] (2) barını bildim maŋa aytḳıl[1771] kim üstüŋüzde[1772] (3) andaḳ kişi bar mu durur kim sizge[1773] cevr ü sitem (4) ḳılġay ve çün günāh ḳılsaŋız māl u cānıŋız(5)ge[1774] ḥükm ḳılıp alġay ve öltürgey ḥācī ayttı bisyār (6) durur[1775] ḳarı[1776] ayttı pes ol leẕīẕ ṭa[c]āmlar (7) ve laṭīf mīveler ü ḥelvālar u aḳar sular u bostānlardın[1777](8) ne fāyide kim bu ters[1778] ü bīm bile evḳāt ötkey[1779] (9) ol ġıẕā zehr-i ḳātil-dür egerçi[1780] biziŋ[1781]

[1751] *ḳarıdın*: T2 *ḫātundın*, T3 *ḳarrıdın*
[1752] *tiledi*: T2 *ṭaleb ėtdi*
[1753] *ayttı:* T2 *ḫātun ayttı*
[1754] *bar*: T3 *bargıl*
[1755] *suyı*: T2 *suvı*
[1756] *açıġ*: T2,T3 *aççıġ*
[1757] *ḳıla almay*: T2, T3 *ḳıla almadı*
[1758] *içti*: T2, T3 *içdi*
[1759] *taḳı*: T2 *daġı*
[1760] *ḳarı*: T2, T3 *ḳarrı*
[1761] *bu türlük yėrdin*: T2 *mundaġ yėrde*
[1762] *bolmaġıŋ*: T2 *bolmaḳıŋ*
[1763] *maŋa*: T2'de *maŋa* yok
[1764] *keledurur*: T2 *körünedür*
[1765] *ḳarı*: T2 *ḳarrı ḫātūn*, T3 *ḳarrı*
[1766] *evleriŋizde*: T2 *öyüŋüzde*, T3 *öyleriŋizde*
[1767] *biziŋ*: T3 *bizniŋ*
[1768] *yėrimizde*: T2 *vilāyetimizde*
[1769] *ḳarı*: T2 *ḳarrı ḫātun*, T3 *ḳarrı*
[1770] *alarnı*: T3 *alarnıŋ*
[1771] *aytḳıl*: T2, T3 *aytġıl*
[1772] *üstüŋüzde*: T2, T3 *üstüŋizde*
[1773] *sizge*: T3 *sizlerge*
[1774] *cānıŋızge*: T2 *cāylarıŋızġa*, T3 *cāhıŋızna*
[1775] *bisyār durur*: T3 *+dėdi*
[1776] *ḳarı*: T3 *ḳarrı*
[1777] *būstānlardın:* T1 *būstānlar*
[1778] *ters*: T2 *ḫavf*
[1779] *ötkey*: T2 *ötkergey-siz*
[1780] *egerçi*: T2 *eger çendī ki*
[1781] *biziŋ*: T2,T3 *bizniŋ*

ġıẕāmız [**T1 128a**] (1) her neçe[1782] zehrġa oḫşar çün īminlik bile[1783] öter (2) bizge şehd ü şekkerdin yaḫşıraḳ turur **beyt**

(3) zehrni öz kāmı birle içse andın yaḫşı kim
(4) içse ḥayvān şerbetin nā-kāmlıġ[1784] cāmı bile

[**T3 54b**] (5) ve uluḳ[1785] niᶜmet müsülmānlıḳda ten-dürüstluḳ[1786] (6) ve īminlik turur ve bu ᶜālemniŋ īminligi [**T2 56a**] (7) sulṭānnıŋ siyāsetiġa vā-beste-dür (8) pes vācib oldur pādişāhġa kim siyāsetlıḳ[1787] (9) bolġay tā faḳīr miskīn anıŋ sāye vü devletide [**T1 128b**] (1) īmin bolup ḳavī żaᶜīfḳa[1788] ḥayf ḳılmaġay ol (2) sebebdin kim sulṭān ḫudāy *ᶜazze ve celle*niŋ (3) ḫalīfesi-dür fer[1789] bile ve sulṭānnıŋ ṣalābeti (4) raᶜiyyet köŋlide ol miḳdār kerek kim çün raᶜiyyet (5) sulṭānnı yıraḳdın körseler vehm alarġa (6) andaḳ ġālib bolsa[1790] kim[1791] yėrleridin ḳopa almasalar[1792] (7) eger sulṭān bī-ṣalābet[1793] ü bī-siyāset (8) bolsa[1794] ḫalḳı bī-raḥm u bī-ḥayā bolup mülki taḳı[1795] (9) vīrānlıḳḳa[1796] yüzlengey ve sulṭānnıŋ [**T1 129a**] (1) cevri her neçe bolsa ol miḳdār ermes kim raᶜiyyet (2) birbirige sitem ḳılsalar kim eger raᶜiyyet men erbāb u (3) kelānter-men dėp uşaḳ şerīkke[1797] cevr ü (4) sitem ḳıla başlasa ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* alarġa (5) sulṭān-ı ḳāhirni musallaṭ ḳılġay andaḳ kim ḥikāyetde (6) kelip turur **ḥikāyet** ḥaccāc yūsufḳa[1798] ayttılar (7) ḫudāy [**T3 55a**]*ᶜazze ve celle*din [**T2 56b**] ḳorḳ[1799] ve ḫalḳḳa[1800] munça (8) cevr ḳılmaġıl ḥaccāc bisyār faṣīḥ-zebān erdi (9) minberġa çıḳıp ayttı ḫudāy taᶜālā ᶜālim ü dānā [**T1 129b**] (1) ḳādir ü tüvānā durur efᶜālıŋızġa yaraşa meni (2) sizge musallaṭ ḳılıp turur her gāh[1801] men ölsem (3) mendin yamanraḳnı yana sizge yibergüsi-dür (4)

[1782] *her neçe*: T3'de *her neçe* yok
[1783] *bile*: T2, T3 *+evḳāt*
[1784] *nā-kāmlıġ*: T2 *nā-kāmlıḳ*
[1785] *uluḳ* T2, T3 *uluġ*
[1786] *ten-dürüstluḳ* : T2, T3 *ten-dürüstlik*
[1787] *siyāsetlıḳ*: T2 *siyāsetlıġ*, T3 *siyāsetlik*
[1788] T2, T3 *żaᶜıfġa*
[1789] T1'de şu şekilde yazılmıştır: 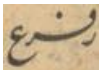
[1790] *bolsa*: T2 *bolġay*
[1791] *kim*: T2 *+olturġan*
[1792] *ḳopa almasalar*: T2 *tura almaġaylar*
[1793] *ṣalābet*: T2 *+bolsa*
[1794] *bolsa*: T2 *körünse*
[1795] *taḳı*: T2 *daġı*
[1796] *vīrānlıḳḳa*: T2, T3 *vīrānlıḳġa*
[1797] *şerīkke*: T2 *şerīkleriġa*
[1798] *yūsufḳa*: T3 *yusufġa*
[1799] *ḳorḳ*: T2, T3 *ḳorḳġıl*
[1800] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[1801] *gāh*: T2, T3 *vaḳt*

ḥikāyet büzürc-mihrdin sordılar kim ḳaysı (5) sulṭān büzürg ü ᶜālī-miḳdār turur ayttı (6) ol-kim yaḫşılar andın īmin ü yamanlar hirāsān (7) bolġaylar sulṭān kim siyāseti bolmasa (8) ḫalḳ andın nā-ḫoşnūd bolup dāyim şikāyet (9) ḳılġaylar ve her sīret bile bolsa raᶜiyyet [**T1 130a**] (1) ol köz bile anı körgeyler ve bu bābda (2) ᶜacāyib ḥikāyetī bar durur **ḥikāyet** (3) andaḳ aytıp tururlar kim ebu süfyān bin ḥarb(4)nıŋ bir oġlı bar edi ziyād ebih[1802] (5) dėr erdiler ve ol cāhiliyet zamānıda[1803] tuġup (6) erdi ebū süfyān ayttı bu meniŋ oġlum ermez[1804] (7) çün nevbet muᶜāviyeġa yėtti erse anı oġulçılay[1805] (8) saḳlap ᶜırāḳ vilāyetini aŋa bėrdi [**T2 57a**] ol (9) vilāyet ėli [**T3 55b**] gerden-keş[1806] ü bed-maᶜaş erdiler [**T1 130b**] (1) çün ziyād ᶜamel üstige[1807] keldi erse bir yėrde (2) oġrılıḳ ve bī-dād u zecr ü fesād āvāzesi (3) kele başladı pes ādīne küni ziyād minbėrġa (4) çıḳıp ḫuṭbe oḳıdı[1808] ḫuṭbedin soŋra ayttı (5) *bi'llāh el-ᶜaẓīm* kim namāz-ı ḫuftendin soŋra her kişi (6) öyidin çıḳsa fermānlayın[1809] kim başın tenesidin (7) ayırsunlar[1810] pes ḥāżır ėlge ayttı ġāyib(8)leriŋizġa ḫaber ḳılıŋ[1811] ve üç kün alarġa (9) mühlet bėrdi çün üç kün ötti[1812] erse kevkebe [**T1 131a**] (1) vü siyāset bile atlanıp[1813] şehrni kezdi ve yana (2) kelip evige[1814] tüşti[1815] çün aḳşam boldı ṣabr (3) ḳıldı kim bir pās[1816] kėçedin ötti[1817] evidin[1818] (4) çıḳıp şehrni kezedür[1819] erdi bir ġarībni (5) kördi kim neçe ḳoynı alıp bir gūşede turup (6) erdi ayttı[1820] ne kişi-sen ve munda ne ḳıladur-sen (7) ayttı misāfir-men kėç yėtiştim[1821] ve hēç yėr tapa almay hem[1822] (8) munda

---

[1802] *ziyād ebih*: azmalarda şöyle yazılmıştır: T1: 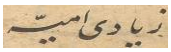
[1803] *zamānıda*: T2 +*anadın*
[1804] *ermez*: T2, T3 *ermes*
[1805] *oġulçılay*: T2, T3 *oġul ėtip*
[1806] *gerden-keş*: T2 +*erdiler*
[1807] *üstige*: T3 *üstiġa*
[1808] *oḳıdı*: T2, T3 *oḳudı*
[1809] *fermānlayın*: T2 *buyurur-men*, T3 *fermān ḳılur-men*
[1810] *ayırsunlar*: T2 *üzsün*, T3 *cüdā ėtsünler*
[1811] *ḳılıŋ*: T3 *ḳılıŋlar*
[1812] *ötti*: T2, T3 *ötdi*
[1813] *atlanıp*: T2, T3 aṭlanıp
[1814] *evige*: T2, T3 *öyige*
[1815] *tüşti*: T2, T3 *tüşdi*
[1816] *pās*: T2, T3 *pāre*
[1817] *ötti*: T2, T3 *ötdi*
[1818] *evidin*: T2, T3 *öyidin*
[1819] *kezedür*: T3 *kezer*
[1820] *ayttı*: T3 *aydı*
[1821] *kėç yėtiştim*: T2 *kėç ḳalıp keldim*, T3 *kėç yėtüşdim*
[1822] *hēç yėr tapa almay hem*: T2 *barmaḳġa cāy tapmay*

oḳ[1823] ḳarār tuttum[1824] tā ṣabāḥ bolsa (9) ḳoylarımnı satıp barġay-men[1825] ziyād ayttı [**T1 131b**] (1) maŋa ma^{c}lūm [**T2 57b**] boldı kim sen rāst dėydür-sen[1826] (2) velī[1827] seni ḳoysam ėlge ḫaber [**T3 56a**] bolur kim ziyād (3) bir söz dėdi ve be-cāy keltürmedi ve ḥükmini (4) işke buyura almadı[1828] siyāset ü emāret bābıda (5) maŋa bisyār[1829] noḳṣān bolur ve saŋa bu cihān(6)dın behişt yaḫşıraḳ durur pes buyurdı kim ol (7) faḳīrniŋ başın aldılar ve ol kėçe ṣabāḥḳa (8) degünçe[1830] miŋ bėş yüz kişiniŋ başın (9) aldurdı pes ṣabāḥ başlarnı evide[1831] asturdı[1832] [**T1 132a**] (1) ve yana bir kėçe üç yüz kişini öldürdi andın (2) soŋra hēç kişige ol ḳudret[1833] yoḳ erdi kim (3) kėçe evidin[1834] çıḳa alġaylar[1835] çün yana ādīne küni (4) boldı minberġa çıḳıp ayttı kėçe dükkānlarıngızını (5) baġlamaŋ her ne yitse[1836] men tāvān bėreyin (6) andın soŋra dükkānlarnıng ėşigin baġlamas (7) erdiler[1837] neçe vaḳtdın soŋra bir ṣarrāfī[1838] kelip (8) ayttı meniŋ tört yüz diremimni ėltip tururlar[1839] (9) ziyād ayttı ant içer mü-sen ayttı belī içer-men [**T1 132b**] (1) pes aŋa ant bėrip ayttı hēç kimge aytmaġay-sen (2) çün ādīne küni boldı[1840] yana minberġa çıḳdı[1841] [**T2 58a**] ve anıŋ [**T3 56b**] (3) ḳorḳunçıdın hēç kişige zehre-yi ol[1842] yoḳ erdi (4) kim mescidke[1843] kelmegey[1844] pes ayttı falān ṣarrāf(5)nıŋ dükkānıdın tört yüz direm[1845] ėltip-türlar[1846] (6) barça ėl munda ḥāżır-dur siz eger yarmaḳnı[1847](7) bėrdiŋiz ḫūb ve eger[1848] bėrmeseŋiz ḥükm ḳılıp-(8)-

---

[1823] *oḳ*: T2 ve T3'de *oḳ* yok
[1824] *tuttum*: T2 *tutdum*, T3 *tutdım*
[1825] *barġay-men*: T3 *kėtkey-men*
[1826] *dėydür-sen*: T2, T3 *aytur-sen*
[1827] *velī*: T2, T3 *ve-līkin*
[1828] *ḥükmini işke buyura almadı*: T2 *ḥükmini nüfūẕ etdire almadı*
[1829] *bisyār*: T2 *köp*
[1830] *ṣabāḥḳa degünçe*: T2, T3 *ṣabāḥġa yetkünçe*
[1831] *evide*: T2, *ėşigide*, T3 *öyide*
[1832] *asturdı*: T2 *asdurdu*
[1833] *ḳudret*: T2 *zehre*
[1834] *evidin*: T3 *öyidin*
[1835] *kim çıḳa alġaylar*: T2 *kim tışḳarı çıḳġay*
[1836] *yitse*: T2, T3 *yoḳ bolsa*
[1837] *baġlamas erdiler*: T2 *baġlamadılar*
[1838] *bir ṣarrāfī*: T2 *bir ṣarrāf*
[1839] *ėltip tururlar*: T2 *alıp-durlar*
[1840] *boldı*: T3'de *boldı* yok
[1841] *çıḳdı*: T2 *çıḳıp olturdı*
[1842] *zehre-yi ol*: T2, T3'te *ol* yok
[1843] *mescidke*: T3 *mescidġa*
[1844] *kelmegey*: T2 *kelmey ḳalġay*
[1845] *tört yüz direm*: T2 *tört yüz diremni*, T3 *tört direm*
[1846] *ėltip-türlar*: T2 *alıp-durlar*
[1847] *yarmaḳnı*: T2 *diremni*
[1848] *eger*: T2 *+anı*

men[1849]kim barçaŋıznı öldürgeyler pes ol ėl (9) mütereddid bolup teftīş ḳılıp oġrını fi'l-ḥāl tapıp [**T1 133a**] (1) anıŋ ḳaşıġa alıp bardılar yarmaḳnı[1850] alıp (2) anı siyāset ḳıldı taḳı ziyād ayttı baṣrada ḳaysı (3) maḥalle ḫavfluḳ[1851] turur ayttılar benī ezd[1852] maḥallesi (4) pes buyurdı kim bir ḳıymetlıḳ[1853] tonnı anda[1854] (5) ḳoysunlar ol nevᶜ kim hē̄ç kimerse[1855] bilmegey (6) andaḳ ḳıldılar neçe müddet turdı hē̄ç kişige (7) zehre-yi ol[1856] yoḳ erdi kim anıŋ sarı tik[1857] (8) baḳa alġay almaḳ ḫod ne bolur[1858] bir kün içkileri[1859] ayttılar (9) siyāset ḫūb-dur[1860] velī[1861] sen bisyār bī-raḥmlıḳ [**T1 133b**] (1) ḳıldıŋ[1862] ziyād ayttı men alarġa evvel ḫaber ḳıldım (2) andın soŋra üç kün mühlet bėrdim alar yamanlıḳ(3)larıdın ṣabr u taḥammül ḳıla almadılar [**T2 58b**] her ne kim alarġa (4) yėtti bed-kirdārlıḳ ve yaman fiᶜlleridin yėtti (5) ve pādişāhlarġa hemīşe nerd ü şaṭranc oynamaḳ [**T3 57a**] ve çaġır[1863] (6) içmek münāsib ermes anıŋ üçün kim bu işler (7) āḫiretde ziyān ḳılur ve dānā ḥakīmler her işke (8) vaḳt muᶜayyen ḳılıp tururlar çün vaḳtdın ötse (9) sūd ziyānġa ve şādlıḳ ġamġa evrülür[1864] [**T1 134a**] (1) ammā ötken selāṭīn[1865] bir künni tört ḳısm[1866] (2) ḳılġan tururlar bir ḳısmda ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā(3)nıŋ bendelıḳ[1867] ve ᶜibādetin ḳılur erken-dürler (4) ve ėkkinçi[1868] ḳısmda mülk tedbīri ve pādişāhlıḳ işi (5) mis̱l-i maẓlūmġa dād bėrmek ḫıred-mendler bile (6) vilāyet maṣlaḥatın meşveret ḳılmaḳ ve nāme bitip[1869] (7) ėlçi yibermekke ve üçünçi[1870] ḳısmda içmek ve yėmek (8) ve şād-manlıḳ bile cihāndın kām almaḳḳa[1871] (9) ve

---

[1849] *ḳılıp-men*: T2, T3 *ḳılur-men*
[1850] *yarmaḳnı*: T2 *diremni*
[1851] *ḫavfluḳ*: T2, T3 *ḫavflıġ*
[1852] yazmalarda *benī āzād* şeklinde yazılmıştır
[1853] *ḳıymetlıḳ*: T2 *ḳıymet-behā*, T3'de *ḳıymetlıḳ* yok
[1854] *anda*: T2 *ol maḥallede*
[1855] *kimerse*: T3 *kişi*
[1856] *ol*: T3'de *ol* yok
[1857] *sarı tik*: T2 *ṭarafıġa*, T3'de *tik* yok
[1858] *baḳa alġay almaḳ ḫod ne bolur*: T2 *naẓar ḳıla alġay almaḳ be-çe maᶜni*, T3 *baḳa alġay ne in-ki almaḳ*
[1859] *içkileri*: T2 *erkānlar*
[1860] *ḫūb-dur*: T2 *ziyāde yaḫşı-dur*
[1861] *velī*: T2 *ammā*, T3 *līkin*
[1862] *sen bisyār bī-raḥmlıḳ ḳıldıŋ*: T2 *sen bī-raḥm-sen köp cevr ḳıldıŋ*
[1863] *çaġır*: T2 *şarāb*
[1864] *evrülür*: T2 *eylenür*, T3 *öyrülür*
[1865] *selāṭīn*: T2 *sulṭānlar*
[1866] *ḳısm*: T2 *taḳsīm*
[1867] *bendelıḳ*: T2 *bendelik*
[1868] *ėkkinçi*: T2 *ėkkilençi*
[1869] *bitip*: T2 *yazıp*
[1870] *üçünçi*: T2 *üçilençi*
[1871] *almaḳḳa*. T2, T3 *almaḳġa*

törtünçide[1872] av avlamaḳ ve güy u nerd ü şaṭranc [**T1 134b**] (1) oynamaḳ ve her ne alarġa oḫşar[1873] meşġūl bolur (2) erken-dürler **ḥikāyet** ammā behrām-ı gūr (3) ḫilāfet[1874] ol bir künni ėkki ḳısm[1875] ḳılġan-dur (4) bir ḳısmda öz işin ėlge buyurup yana bir ḳısmda (5) [**T2 59a**] pādişāhlıḳ ve memleket[1876] işin ḳılur erken-dür (6) ve hēç kimerse bir kün [**T3 57b**] tamām öz işin ḳıla (7) almas erken-dürler[1877] ve nūşīrevān birevge (8) ḥükm ḳılıp erdi kim beyik[1878] yėrge çıḳıp[1879] her evdin[1880] (9) dūd çıḳmasa[1881] barıp aḥvālın sorup[1882] nūşīrevānġa [**T1 135a**] (1) ḫaber ḳılur erdi eger ġamī vü elemī yā ẓulm u sitemī yėtken (2) bolsa anıŋ ġavrıġa[1883] yėter erdi ve pādişāh kerek (3) kim revā körmese kim ᶜamel-dārlar anıŋ raᶜiyyetidin (4) ẓulm bile nerse alġaylar andaḳ kim ḥikāyetde (5) kelip turur **ḥikāyet** aytıp tururlar kim (6) nūşīrevān ᶜamel-dārlardın birini[1884] ᶜamelġa (7) yiberdi[1885] erse ol neçe miŋ direm ėlniŋ (8) vācibī ḫarcıdın artuḳ[1886] alıp[1887] nūşīrevānġa (9) yiberdi anıŋ ol ḥālı nūşīrevānġa maᶜlūm [**T1 135b**] (1) boldı erse ol ėlni tilep[1888] yarmaḳlarnı[1889] (2) alarġa yandura bėrdi[1890] ve ol ᶜamel-dārnı dārġa (3) astı[1891] tā özgelerge[1892] pend bolġay ve ayttı her (4) pādişāh kim ẓulm bile raᶜiyyetdin yarmaḳ[1893] alıp (5) ḫazīne ḳılsa[1894] aŋa oḫşar kim bir ev dīvārı (6) bünyād ḳıldı[1895] ve henüz ol ḳurumay üstige (7) yana dīvār urġay ve [**T2 59b**] ᶜāḳıbet [**T3 58a**] ol bünyād ḫalel (8) peydā ḳılıp yėmrülgey[1896] pādişāh kerek kim cihān (9) ᶜimāretin andaḳ ḳılsa kim kişi öz evin neçük [**T1 136a**]

[1872] *törtünçide*: T2 *törtlençi ḳısmda*, T3 *törtlençide*
[1873] *oynamaḳ ve her ne alarġa oḫşar*: T2 *oynamaḳ u özge alarġa oḫşaş nemerselerġa*
[1874] *ḫilāfette*: T2 *ḫilāfetde olturġanda*, T3 *ḫilāfetde*
[1875] *ḳısm*: T3 *taḳsīm*
[1876] *pādişāhlıḳ ve memleket*: T2 *memleket ü pādişāhlıḳ*
[1877] *erken*: T2'de *erken* yok
[1878] *beyik*: T2 *bülend*
[1879] *çıḳıp*: T2 *+olturup*
[1880] *evdin*: T2, T3 *öydin*
[1881] *çıḳmasa*: yazmalarda *çıḳsa* olarak yazılmıştır
[1882] *sorup*: T2 *sorap*
[1883] *ġavrıġa*: T2, T3 *dādıġa*
[1884] *birini*: T2 *+bir*
[1885] *yiberdi*: T2 *buyurdı*
[1886] *artuḳ*: T2 *ziyādnı*
[1887] *alıp*: T3 *+anı*
[1888] *tilep*: T2 *çaḳırıp*
[1889] *yarmaḳlarnı*: T2 *ziyādetini*
[1890] *yandura bėrdi*: T2 *ḳaytıp bėrdi*
[1891] *astı*: T2 *asdı*
[1892] *özgelerge*: T2, T3 *özgelerġa*
[1893] *yarmaḳ*: T2 *māl*
[1894] *ḳılsa*: T2 *cemᶜ ḳılsa*
[1895] *bir ev dīvārı bünyād ḳıldı*: T2 *bir adam dīvārī bünyād ḳıldı*
[1896] *yėmrülgey*: T2, T3 *yıḳılġay*

(1) ᶜimāret ḳılur[1897] tā cihān hemīşe ābādān bolġay (2) ve pādişāh kerek kim ėldin alsa endāze vü miḳdār (3) bile alġay her ne bağışlasa hem endāze vü miḳdār (4) bile bağışlaġay kim her nerseniŋ (5) ḥaddı ve endāzesi bar durur **ḥikāyet** (6) me'mūn bir kün tört kişini ḫalīfe ḳılıp (7) her birige bir vilāyet bėrip ve ḫilᶜat keydürüp (8) üçer[1898] yüz miŋ altun inᶜām ḳıldı ve (9) ḳarı uluġlarnı tilep[1899] ayttı ol vaḳt kim [**T1 136b**] (1) siziŋ[1900] pādişāhlarıŋız ᶜacem vilāyetide pādişāh(2)lıḳ ḳıldılar hēç kişige bu türlük ᶜināyet (3) ü riᶜāyet ḳılıp mu erdiler[1901] ve men ėşitip-(4)-men kim alarnıŋ riᶜāyeti hergiz tört miŋ (5) diremdin artuḳ ermes erken durur alar (6) ḫalīfeġa duᶜā ḳılıp ayttılar ol pādişāhlarda (7) üç nerse bar erdi kim ol sizde[1902] yoḳ turur (8) bir ol-kim ėlidin endāze bilen nerse (9) alur erdiler ve endāze bile bėrür erdiler [**T1 137a**] (1) ve ol [**T3 58b**] yėrdin kim [**T2 60a**] vācibī erdi alur erdiler (2) ve aŋa bėrür erdiler kim żarūr[1903] erdi ve bī-(3)-maḥal yėrdin alıp bī-taḳrīb yėrge bėrmes (4) erdiler ve günāh-kārlardın[1904] özgege ters (5) ü bīm yoḳ erdi meᵓmūn ayttı rāst ayttıŋız[1905] (6) ve özge cevāb bėrmedi **ḥikāyet** (7) iskender ḥakīmlerge[1906] ayttı seferġa baradur-men (8) maŋa bir yol körsetiŋiz kim ol işde (9) üstüvār bolġay-men alardın dānā ve ᶜāḳilraḳı [**T1 137b**] (1) ayttı ey melik köŋlüŋni hēç nersege bėrmegil (2) kim köŋül[1907] kişige düşmen durur ve ᶜarab anı ḳalb (3) dėrler ve ḳalb ol-dur kim evrülür[1908] yaᶜnī her dem (4) bir ḥāl bile bolur emdi sen endīşeni (5) özüŋ ḳılġıl ve cehd ėt[1909] kim kėçe oyġaḳ (6) bolġay-sen ve meşveretsiz hēç iş ḳılmaġay-(7)-sen ammā pādişāh kerek kim ḥalīm bolġay ve ve şitāb-(8)-zede bolmaġay kim ḥakīmler aytıp tururlar (9) üç iş üç kişidin zişt körünür tündluḳ[1910] [**T1 138a**] (1) pādişāhlardın ve māl ḥırsı ᶜālimlerdin ve (2) baḫīllıḳ tüvān-gerlerdin **ḥikāyet** (3) şevbān vezīr nūşīrevānġa pend bitip[1911] [**T3 59a**] yiberdi (4) ve ayttı ey şehriyār-ı cihān [**T2 60b**] ve ey bāsiṭ-i emn ü (5) eman eger tiler bolsaŋ kim ḫātırıŋġa hēç (6) reh-güẕerdin ġubār bolmaġay tört nerseni (7) dāyim

---

[1897] *öz evin neçük ᶜimāret ḳılur*: T2 *öz öyin ᶜimāret ḳılġan dek*
[1898] *üçer*: T2 *üçeviġa*, T3'de *üçer* yok
[1899] *ḳarı uluġlarnı tilep*: T2 *uluġ kiçiklerni çaḳırıp*, T3 *uluġ ḳarrılarnı çaḳırıp*
[1900] *siziŋ*: T2'de *siziŋ* yok, T3 *sizniŋ*
[1901] *ḳılıp mu erdiler*: T2 *ḳılıp erdiler mü*
[1902] *sizde*: T3 *sizlerde*
[1903] *żarūr*: T3 *żarūrī*
[1904] *günāh-kārlardın*: T3 *güneh-kārdın*
[1905] *ayttıŋız*: T2, T3 *aytdıŋız*
[1906] *ḥakīmlerge*: T2, T3 *ḥakīmlerġa*
[1907] *köŋül*: T2 *köŋil*
[1908] *evrülür*: T2, T3 *eylenür*
[1909] *ėt*: T2, T3 *ėtkil*
[1910] *tündluḳ*: T2 *tündlik*, T3 *tündlıḳ*
[1911] *bitip*: T3 *yazıp*

özüŋe[1912] hem-rāh ḳıl ve tört nersedin (8) yıraḳ bolġıl ol nerseler kim hem-rāh (9) bolur **evvel** ᶜadl **ėkkinçi** ḫıred **üçünçi** ᶜaḳl [**T1 138b**] (1) **törtinçi** ṣabr ve yıraḳ bolur nerseler **evvel** (2) ḥased **ėkkinçi** kibr **üçünçi** dil-tenglik **törtinçi** (3) düşmenlıḳ ve dėdi ey pādişāh-ı ᶜālem alar kim (4) sendin burun erdiler barı bardılar[1913] (5) ve baᶜżı kelür üçün özlerin yaraştura-(6)-durlar sen saᶜy ḳılġıl kim pādişāhlar ve raᶜiyyetler (7) barça seniŋ ārzūŋda bolġay **ḥikāyet** (8) nūşīrevān yaz faṣlıda bir kün temāşā ḳıla[1914] (9) atlanıp[1915] sebze-zārda kezip güller ve şükūfeler [**T1 139a**] (1) ü bostānlarnı mülāḥaẓa ḳıladurġaç[1916] aṭıdın[1917] (2) saçrap tüşti[1918] ve ḥaḳ taᶜālāġa celle celāluhu[1919] ḥamd u (3) ṣenā ayttı[1920] ve yüzin tupraḳḳa[1921] sürtüp bisyār (4) yıġladı ve baş köterip içkilerige[1922] (5) ayttı kim uçuzluḳ[1923] ve aġırlıḳ pādişāhnıŋ (6) kirdārı ve ᶜamelidin turur [**T3 59b**] her gāh[1924] kim (7) pādişāh ᶜadl ḳılsa mülkde uçuzluḳ[1925] [**T2 61a**] bolup (8) anıŋ eṣeri raᶜiyyetḳa[1926] teger[1927] ve eger ẓulm ḳılsa (9) ᶜaks-i ol bolġusı durur ve munı anıŋ [**T1 139b**] (1) üçün ayttı kim aŋa tecribe bolup erdi (2) **ḥikāyet** bir kün nūşīrevān avġa aṭlanıp (3) erdi[1928] ittifāḳā ḫayl u ḥaşemidin ayrılıp bir bülend (4) yėrge çıḳtı[1929] erse yıraḳdın[1930] bir kent köründi (5) çün susuzluḳ[1931] aŋa ġālib bolup erdi (6) ol kentke[1932] barıp bir evdin[1933] su tiledi (7) erse ol evdin[1934] bir ḳızġına[1935]

[1912] *özüŋe*: T2 *öziŋe*
[1913] *bardılar*: T2 *kėtdiler*
[1914] *ḳıla*: T2 *üçün*
[1915] *atlanıp*: T3 *aṭlanıp*
[1916] *ḳıladurġaç*: T2 *ḳılıp yörür erdi*
[1917] *aṭıdın*: T2 *aṭdın*
[1918] *tüşti*: T2, T3 *tüşdi*
[1919] *ḥaḳ taᶜālāġa celle celālehu*: T2, T3 *ḥaḳ taᶜālā celle celāluhuġa*
[1920] *ayttı*: T3 *aytdı*
[1921] *tupraḳḳa*: T2 *tufraḳġa*
[1922] *içkilerige*: T2 *erkānlarıġa*, T3 *maḥremleriġa*
[1923] *uçuzluḳ*: T2 *ṣuᶜūbet*, T3 *ābādānlıḳ*
[1924] *gāh*: T2, T3 *vaḳt*
[1925] *uçuzluḳ*: T2 *uçuzlıḳ*, T3 *ābādānlıḳ*
[1926] *raᶜiyyetḳa*: T2, T3 *raᶜiyyetġa*
[1927] *teger*: T2 *yėter*
[1928] *avġa aṭlanıp erdi*: T2 *aṭlanıp avġa çıḳıp erdi*
[1929] *çıḳtı*: T2, T3 *çıḳdı*
[1930] *yıraḳdın*: T2 *uzaḳdın*
[1931] *susuzluḳ*: T2 *susızlıḳ*, T3 *teşnelik*
[1932] *kentke*: T2, T3 *kentġa*
[1933] *evdin*: T2, T3 *öydin*
[1934] *evdin*: T2, T3 *öydin*
[1935] *ḳızġına*: T2 *ḳız*

ḳaralap[1936] yana ol[1937] evge[1938] (8) kirdi ve bir ney-şekkerni[1939] yançıp suyın bir ḳadeḥġa (9) toldurup içige bir ḫasnı[1940] salıp alıp [**T1 140a**] (1) keldi ve nūşīrevānnıŋ elgige bėrdi (2) nūşīrevān ol ḫāşāk[1941] cihetidin sunı (3) āheste içip ol ḳızġınaġa[1942] ayttı yaḫşı su (4) keltürdüŋ eger içide ḫası[1943] bolmasa erdi (5) ol ḳızġına ayttı ey şāh-zāde ḫasnı[1944] ḳāṣıd[1945] (6) salıp erdim nūşīrevān ayttı ne üçün andaḳ (7) ḳıldıŋ ḳız ayttı seni kördüm kim ısıġda [1946] (8) kelip-sen beşereŋdin āṣār-ı ḥarāret ve susuz(9)luḳ[1947] maᶜlūm boldı eger ol ḫasnı[1948] [**T3 60a**] salmasam āheste [**T1 140b**] (1) içmes erdiŋ ve ol saŋa żarar [**T2 61b**] ḳılur erdi (2) nūşīrevānġa bu zīreklik ol ḳızġınadın[1949] (3) ᶜaceb köründi ayttı bu sunı neçe ney-şekkerdin[1950] aldıŋ (4) ayttı bir ney-şekkerdin [1951] nūşīrevānġa bir ney-şekkerdin [1952] (5) ol [1953] miḳdār su ḫāṣıl bolmaḳ[1954] ġarīb köründi (6) çün şehrġa yanıp[1955] kelip ol kentniŋ (7) naḳlın tiledi[1956] erse ḫarcı az çıḳtı[1957] ayttı ol (8) kent kim bir ney-şekkerdin[1958] çendīn su ḫāṣıl bolġay (9) ve bu nevᶜ daḫlı bisyār anıŋ ḫarcı kem vāḳiᶜ bolup-tur [**T1 141a**] (1) ḫāṭırıda[1959] andaḳ keçti kim aŋa ḫarc[1960] artur-(2)-maḳ[1961] kerek **meṯnevī**

ᶜadl sarı çü bolsa şeh māyil
(3) teŋriniŋ raḥmeti bolur nāzil
(4) ẓulm eger keçse köŋlide nā-gāh

[1936] *ḳaralap*: T2 *çıḳıp*, T3 *ḳarap*
[1937] *ol*: T1'de *ol* yok
[1938] *evge*: T2, T3 *öyge*
[1939] *ney-şekkerni*: T2, T3 *enārnı*
[1940] *ḫasnı*: T2 *çūpnı*
[1941] *ḫāşāk*: T2 *çūp*
[1942] *ḳızġınaġa*: T2 *ḳızġa*
[1943] *ḫası*: T2 *çūbı*
[1944] *ḫasnı*: T2 *çūpnı*
[1945] *ḳāṣıd*: T2, T3 *ḳaṣden*
[1946] *ısıġda*: T2, T3 *ıssıġda*
[1947] *susuzluḳ*: T2, T3 *teşnelik*
[1948] *ḫasnı*: T2 *çūpni*
[1949] *ḳızġınadın*: T2, T3 *ḳızdın*
[1950] *ney-şekkerdin*: T2, T3 *enārdın*
[1951] *ney-şekkerdin*: T2, T3 *enārdın*
[1952] *ney-şekkerdin*: T2, T3 *enārdın*
[1953] *ol*: T3 *bu*
[1954] *bolmaḳ*: T2 *bolġanı*, T3 *bolmaḳı*
[1955] *yanıp*: T2, T3 *ḳaytıp*
[1956] *naḳlın tiledi erse*: T2 *naḳlın aytıp mūᵓnetin soradı*
[1957] *ḫarcı az çıḳtı*: T2 *aydılar mūᵓneti endek-dür*, T3 *ḫarcı az çıḳdı*
[1958] *ney-şekkerdin*: T2, T3 *enārdın*
[1959] *ḫāṭırıda*: T2 *ḫāṭırıġa*
[1960] *ḫarc*: T2 *ḫarcnı*
[1961] *arturmaḳ*: T2 *ziyād ėtmek*, T3 *artdurmaḳ*

(5) ünmegey[1962] yėr yüzide hēç giyāh

(6) pes neçe vaḳtdın soŋra yana bir kün ol kentke (7) yėtip su tiledi hem[1963] ol ḳızġına[1964] yügürüp (8) bardı kim su keltürgey ve kėç ḳaldı nūşīrevān (9) şitāb ḳılıp ayttı ey ḳızġına[1965] ne üçün kėç [**T1 141b**] (1) ḳaldıŋ ayttı anıŋ üçün kim bir ney-şekkerdin[1966] (2) ol-miḳdār su çıḳmadı kim sen sīrāb bolġay-sen (3) bu kün üç ney-şekkerni[1967] yançıp-men ol [**T3 60b**] ḳadar[1968] su ḥāṣıl (4) bolmadı kim [**T2 62a**] ol bir ney-şekkerdin[1969] nūşīrevān (5) ayttı ey ḳızġına[1970] naġu[1971] mundaḳ boldı ayttı[1972] (6) meger pādişāhnıŋ niyyeti bizge[1973] ẓulm ḳılmaḳḳa[1974] bolup-tur (7) kim uluḳlardın[1975] ėşitip-tür-men kim çün pādişāh (8) raᶜiyyeti ḥaḳḳıda yaman niyyet ḳılsa barça nersedin (9) ḫayr u bereket kėtkey nūşīrevānġa andın ᶜaceb[1976] [**T1 142a**] (1) keldi ve yana yaḫşı niyyet ḳılıp ol ḳızını nikāḥ (2) baġlap[1977] aldı ve ol ḳızġına[1978] zīreklik ve ᶜāḳil(3)lıġıdın[1979] ol salṭanatḳa[1980] yėtişti[1981] ammā üç gürūh rāst-(4)-gūy bolġaylar **evvel** peyġāmberler *ᶜaleyhim es-selām*[1982] (5) **ėkkinçi** pādişāhlar **üçünçi** dīvāneler ve aytıp (6) tururlar kim mestlıġ dīvānelıġ turur ve dīvāne (7) mestdin ḳorḳar anıŋ üçün kim dīvāneniŋ (8) mestlıġı[1983] içkeridin turur ve çaġırnıŋ[1984] (9) mestlıġı taşḳarıdın[1985] vāy ol kişige kim [**T1 142b**] (1) çaġır[1986] mestlıġı[1987] bile[1988] der-mānde bolġay **beyt**

[1962] *ünmegey*: T2, T3 *bitmegey*
[1963] *hem*: T3 *yana*
[1964] *ḳızġına*: T2, T3 *ḳız*
[1965] *ḳızġına*: T2 *ḳız*
[1966] *ney-şekkerdin*: T2, T3 *enārdın*
[1967] *ney-şekkerni*: T2, T3 *enārnı*
[1968] *ḳadar*: T2 *miḳdār*
[1969] *ol bir ney-şekkerdin*: T2 *ol bir enārdın ḥāṣıl bolup erdi*, T3 *ol bir enārdın ḥāṣıl bolup*
[1970] *ḳızġına*: T2, T3 *ḳız*
[1971] *naġu*: T2, T3 *ne üçün*
[1972] *ayttı*: T2, T3 *ḳız ayttı*
[1973] *bizge*: T3 *bizlerge*
[1974] *ḳılmaḳḳa*: T2, T3 *ḳılmaḳġa*
[1975] *uluḳlardın*: T2, T3 *uluġlardın*
[1976] *nūşīrevānġa andın ᶜaceb keldi:* T2 *nūşīrevān aŋa teᶜaccüb ḳaldı*, T3 *nūşīrevānġa ol söz ᶜaceb keldi*
[1977] *baġlap:* T2 *ėtip*
[1978] *ḳızġına*: T3 *ḳız*
[1979] *ᶜāḳillıġıdın*: T2, T3 *ᶜāḳillıḳıdın*
[1980] *salṭanatḳa*: T2, T3 *salṭanatġa*
[1981] *yėtişti*: T2, T3 *yėtüşdi*
[1982] *peyġāmberler ᶜaleyhim es-selām*: T2 *peyġamber ᶜaleyhim es-selāmlar*, T3 *peyġamberler ᶜaleyhim es-selām*
[1983] *mestlıġı*: T2 *mestlıḳı*
[1984] *çaġırnıŋ*: T2 *özgeniŋ*, T3 *başkalarınıŋ*
[1985] *taşḳarıdın*: T2 *tışḳarıdın*
[1986] *çaġır*: T2 *ġayrnıŋ*
[1987] *mestlıġı*: T2 *mestlıḳı*
[1988] *çaġır mestlıġı bile*: T3 *dāyim mestlıġ bile*

(2) cihānnıŋ cürᶜasıdın şāhlarġa köp ḫumār olġay

(3) ḫoşā ol şāh kim dünyā meyindin[1989] hūş-yār olġay

(4) ve ferḫunde ol şāhī kim salṭanat [**T3 61a**] ser-ḫoş[**T2 62b**](5)luġıdın[1990] huş-yār bolup dānālar bile hem-nişīn (6) bolġay[1991] ve alarnıŋ naṣīḥatıġa ḳulaḳ salıp (7) ᶜamel ḳılġay **ḥikāyet** çün ᶜömer bin (8) ᶜabdü'l-ᶜazīz ḫilāfetḳa[1992] olturdı ḥasan-ı baṣrīġa (9) nāme bitidi[1993] ve ayttı yārānlarıŋdın kişi [**T1 143a**] (1) yibergil kim bu işde maŋa yārī bėrgey ḥasan (2) cevāb bitidi[1994] kim ol kişini ki saŋa yibergüm-dür[1995] (3) ėkki ḥāldın yıraḳ[1996] ermes dünyā ṭālibi-dür (4) yā āḫiret māyili ol kim dünyā ṭālibi-dür[1997] saŋa (5) naṣīḥat ḳılmas ve ol kim āḫiret māyili durur (6) seniŋ bile ṣoḥbet tutmas ve pādişāh kerek (7) aṣīl ėlni mühimmi arasıda daḫl bėrgey kim hergiz (8) aṣl[1998] ḫaṭā ḳılmaġay ve zimām-ı iḫtiyārın nā-sezālar[1999] (9) elgige[2000] salmaġay[2001] kim eger andaḳ ḳılsa mülkiniŋ [**T1 143b**] (1) vīrānlıġıġa[2002] özi saᶜy ḳılġan[2003] bolġay (2) ve her kimerse mülūk ḫıdmetin iḫtiyār ḳılsa aŋa (3) üç iş ḳılmaḳ kerek tā şāyeste bolġay **evvel** (4) ol-kim tilemegünçe[2004] barmaġay ėkkinçi ol-kim evge[2005] kirse (5) közin allıġa[2006] saḳlaġay **üçünçi** ol-kim sözni (6) andın sormaġunça cevāb bėrmegey **ḳıṭᶜa**

(7) ol-ki sulṭān ḳaşıda [**T2 63a**] maḥrem olur

(8) her ṭarafḳa[2007] neẕẕāre eylemegey [**T3 61b**]

(9) tilemes yėrde[2008] barmaġay zinhār [**T1 144a**]

(1) sormaġan yėrde hēç söylemegey[2009]

[1989] *meyindin*: T2 *meyidin*, T3 *meydin*
[1990] *ser-ḫoşluġıdın*: T2 *ser-ḫoşlıḳıdın*, T3 *ser-ḫoşlıġıdın*
[1991] *bolġay*: T2 *bolup yörgey*
[1992] *ḫilāfetḳa*: T2 *ḫilāfetde*, T3 *ḫilāfetġa*
[1993] *bitidi*: T2 *yazdı*
[1994] *bitidi*: T2 *yazdı*
[1995] *yibergüm-dür*: T2 *yiberür-men*
[1996] *yıraḳ*: T2 *ḫālī*
[1997] *ṭālibi-dür*: T2 *ṭālibi bolsa*
[1998] *aṣl*: T2 *aṣīl hergiz*
[1999] *nā-sezālar*: T2 *nā-kesler*
[2000] *elgige*: T3 *elgiġa*
[2001] *salmaġay*: T2 *bėrmegey*
[2002] *vīrānlıġıġa*: T2 *vīrān bolmaḳıġa*
[2003] *özi saᶜy ḳılġan*: T2 *saᶜyni özi ḳılġan*
[2004] *tilemegünçe*: T2 *istemegünçe*
[2005] *evge*: T2, T3 *öyge*
[2006] *allıġa*: T2, T3 *aldıda*
[2007] *ṭarafḳa*: T2, T3 *ṭarafġa*
[2008] *yėrde*: T3 *yėrge*
[2009] *söylemegey*: T2, T3 *sözlemegey*

(2) ve her kimerse pādişāh ḫıdmetide[2010] güstāḫlıḳ ḳılsa (3) özige küç bile sitem[2011] ḳılġan bolġay eger barça[2012] (4) pādişāhnıŋ oġlı bolġan bolsa[2013] **beyt**

(5) eger pādişāh oġlı-sen ser-be-ser
(6) aŋa bolma güstāḫ u ḳılġıl ḥaz̲er

(7) ve her ki[2014] güstāḫlıḳ ḳılsa aŋa oḫşar kim yılannı (8) erbāb[2015] tutar ve özi bilen hemīşe saḳlar[2016] ve anıŋ (9) bile yatur[2017] ve ḳopar[2018] ve yana ol kişige oḫşar kim [**T1 144b**] (1) deryāġa kirer ve ol deryāda neheng ve ādem (2) yėgüçi balıġlar[2019] bar-dur ve cānı ḫaṭarda ve maᶜraż-ı (3) telefde turur ve anıŋ özidin hēç ḫaberi (4) yoḳ turur **ḥikmet** ḥakīmler aytıp tururlar (5) kim vāy ol kişige kim sulṭān ṣoḥbetide bolġay (6) kim ol sulṭānġa uruḳ ḳayaş [2020] ve ferzend (7) bolmaġay ve selāṭīnġa yaḳın bolmaḳlıḳnı[2021] (8) helāk-ı cān dėp tururlar kim eger sulṭān(9)nıŋ günāhı her neçe büzürg[2022] bolsa aŋa kiçik [**T1 145a**] (1) körünür ve eger özgedin az günāh ṣādır bolsa (2) aŋa ᶜaẕīm ve köp körünür [**T3 62a**] süfyān s̲evrī *raḥmetu'llāhi* (3)[**T2 63b**] ᶜ*aleyhi* ayttı sulṭān bilen ṣoḥbet tutma[2023] kim iş (4) buyursa seni rence ḳılġay ve eger ḫilāf-ı ol (5) ḳılsaŋ helāk ėtkey ve tilemegünçe alar ḳaşıġa (6) barmaḳ şarṭ-ı edeb u ᶜaḳl ermez[2024] **ḥikāyet** (7) yezdicerd oġlı şehriyār bir kün atası ḳaşıġa (8) bardı ḫalvet maḥallıda kim hēç kişi bara almas (9) erdi yezdicerd ayttı bar[2025] taḳı falān ḥācibni [**T1 145b**] (1) ottuz yıġaç[2026] urup ėşiktin[2027] ḳavlaġıl (2) ve falān āzād-merdni anıŋ yėride[2028] ḳoyġıl ve (3) ol maḥalda[2029] şehriyār on üç yaşar erdi (4) ne türlük[2030] kim

---

[2010] *ḫıdmetide*: T2 *ḫiz̲metide*
[2011] *küç bile sitem*: T2 *ḫiz̲met ü sitem*
[2012] *eger barça:* T2 *egerçi*
[2013] *bolsa*: T2 *+hem*
[2014] *ki*: T2 *+pādişāhġa*
[2015] *erbāb*: T2 *asrap*, T3 *dost*
[2016] *özi bilen hemīşe saḳlar*: T2 *hemīşe özi bilen hem-rāh ḳılur*
[2017] *yatur*: T2, T3 *yatar*
[2018] *ḳopar*: T2, T3 *turar*
[2019] *balıġlar*: T2, T3 *balıḳlar*
[2020] *uruḳ ḳayaş*: T2 *ḫᵛīş ü aḳrabā*
[2021] *bolmaḳlıḳnı*: T2 *bolmaḳnı*
[2022] *büzürg*: T2 *uluġ*
[2023] *tutma*: T2, T3 *tutmaġıl*
[2024] *ermez*: T2, T3 *ermes*
[2025] *bar*: T2,T3 *barġıl*
[2026] *yıġaç*: T2 *tayaḳ*
[2027] *ėşiktin*: T2, T3 *ėşikdin*
[2028] *yėride*: T2, T3 *ornıda*
[2029] *maḥallda*: T2 *ol vaḳtda*
[2030] *türlük*: T2 *ṭarīḳa*

atası buyurdı andaḳ ḳılıp (5) bardı[2031] yana taŋla[2032] kelip atası ḳaşıġa baş (6) urup kirer ḫayāl ḳıldı[2033] ol āzād-merd (7) köksidin ite bėrip yandurdı[2034] ve ayttı (8) neçük durur kim seni aġrıtıp altmış yıġaç[2035] (9) ursam her neçe kim pādişāhnıŋ oġlı bolsaŋ [**T1 146a**] (1) ottuz yıġaçnı[2036] ol ḫācib ciheti üçün ve yana (2) ottuznı anıŋ üçün kim[2037] özge[2038] mundaḳ[2039] (3) bī-edeblıḳ[2040] [**T3 62b**] ḳılmaġay-sen pes pādişāh (4) kerek kim edeblıḳ[2041] ve ḥürmetlıḳ[2042] bolġay (5) kim bī-edeblıḳdın[2043] [**T2 64a**] envāᶜ ḫaṭarlar vāḳiᶜ bolur (6) ve bisyār ėl bar-dur kim barçanıŋ cānı (7) anıŋ cānı bile peyveste durur ve raᶜiyyet(8)niŋ ṣalāḥı taḳı[2044] anıŋ yaḫşı zindegān(9)lıḳ ḳılmaġıda turur[2045] ve pādişāh kerek kim [**T1 146b**](1) güzāf iş ḳılmaġay öz işide iḥtiyāṭ ḳılġay (2) ve kėçe yatur[2046] yėride özge kişini yatḳurup[2047] (3) özi özge yėrde yatḳay[2048] kim eger nā-gāh düşmen (4) aŋa ḳaṣd ḳılsa ol yėrde anı tapmaġay andaḳ kim (5) keltürüp tururlar (6) [2049] yaᶜnī bendeniŋ (7) başıġa ᶜaṣā urup ġaflet uyḳusıdın (8) oyġatġaylar ol kişi kim āzād turur bu işāret (9) bes turur ve bu meṣelni aṣīl ve bī-aṣl[2050] ėlniŋ [**T1 147a**] (1) ḥaḳḳıda aytıp tururlar ve ḳadīmde birev[2051] (2) bar erken-dür ki durre bile cihānnı müsaḫḫar ḳılġan (3) durur andaḳ kim emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer *razıya'llāhu ᶜanhu*[2052] (4) ve ḥālā ol nevᶜ bola almas anıŋ üçün kim (5) ol rūzgārnıŋ ėliniŋ ḫāṣṣiyeti andaḳ (6) erdi[2053] bu zamān

---

[2031] *bardı*: T2 *kėtdi*
[2032] *taŋla*: T2 *ėr taŋ*
[2033] *kirer ḫayāl ḳıldı*: T3 *kirer boldı*
[2034] *ite bėrip yandurdı*: T2, T3 *itelep ḳaytardı*
[2035] *yıġaç*: T2 *ṭayaḳ*
[2036] *yıġaçnı*: T2 *ṭayaḳnı*
[2037] *kim*: T3 *+mundın*
[2038] *özge*: T2 *+vaḳtda*
[2039] *mundaḳ*: T3 *mundaġ*
[2040] *bī-edeblıḳ*: T2, T3 *bī-edeblik*
[2041] *edeblıḳ*: T2 *edeblıġ*, T3 *edeblik*
[2042] *ḥürmetlıḳ*: T2 *ḥürmetlıġ*, T3 *ḥürmetlik*
[2043] *bī-edeblıḳdın*: T2 *bī-edeblik üçün*, T3 *bī-edeblikdin*
[2044] *taḳı*: T2 *hem*, T3 *dağı*
[2045] *yaḫşı zindegānlıḳ ḳılmaġıda turur*: T2 *yaḫşı zindegānlıḳ ḳılmaḳıda durur*, T3 *yaḫşı zindegānı bile yaḫşı bolur*
[2046] *yatur*: T2, T3 *yatar*
[2047] *yatḳurup*: T2, T3 *yatḳuzup*
[2048] *yatḳay*: T2, T3 *yatġay*
[2049] *el-ᶜabdü tezaᶜ bi'l-ᶜaṣa ve'l-ḥayyü yekfīni e'l-işāre*: "Metnimize göre "bendeyi asayla dürterler, azad olan kişiye bu bir işarettir" olarak izah edilen bir ifade.
[2050] *bī-aṣl*: T3 *bī-aṣīl*
[2051] *birev*: T2 *ādem*
[2052] *ᶜömer razıya'llāhu ᶜanhu*: T2 *+ḳıldılar*
[2053] *erdi*: T2 *edi*

raᶜiyyetiġa andaḳ [**T3 63a**] ᶜamel ḳılsa (7) fesād bolur pes siyāset ü heybet kerek (8) tā her kişi [**T2 64b**] öz işini bilgey ammā emdi bir neçe (9) **ḥikāyet** yād ḳılalıŋ tā oḳuġan ve ėşitkenge[2054] [**T1 147b**] (1) andın melālet bolmaġay bil-kim fāyide-yi bisyār ḥāṣıl (2) bolġay pes ayttı peyġāmber[2055] *ᶜaleyhi's-selām*[2056] zamānıda (3) ḫulefāᵓ-yi rāşidīn ve ṣaḥābe-yi tābiᶜīn ve ᶜulemā-yı dīn (4) *rıżvānu'l-lāhu ᶜaleyhim ecmaᶜīn* barça oyġaġ erdiler (5) ve bu zamān ᶜulemāları barça uyḳuda tururlar (6) ve uyḳuda bolġan kişiniŋ sözi ḫalḳḳa[2057] (7) ne miḳdār teşīr ḳılġay ve ne ḫāṣṣiyet bėrgey (8) çün ḫalḳḳa[2058] naṣīḥat bėrgüçi bolmasa żarūr kim (9) bed-fiᶜl ve bed-niyyet bolġaylar ve sulṭānnıŋ [**T1 148a**] (1) siyāseti bolmasa ḫalḳ iḫlāṣ bile ṭāᶜatḳa[2059] (2) boyun ḳoymaġaylar andaḳ kim ḫaberde kelip-dür (3) resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*din kim (4) 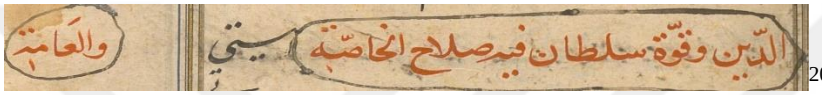 [2060] ayttı (5) ᶜadl dīnniŋ ᶜizzi[2061] durur ve sulṭānnıŋ ḳuvveti (6) turur ve ḫāṣ u ᶜāmnıŋ ṣalāḥı turur ve īmin (7) bolmaḳ ve terāzū tüzmek barça [**T3 63b**] andın turur kim (8) ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* aytur *ḳavluhu taᶜālā* ve [2062] (9) yaᶜnī ᶜadl bile ve yana bir yėrde[2063] aytıp turur kim [**T1 148b**] (1) 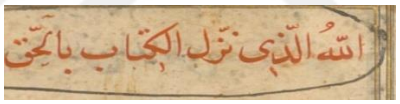 [**T2 65a**] 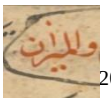 [2064] teŋri taᶜālā (2) ḥażretide sitūde ve sezā-vārraḳ kişi cāh-ı salṭanatda (3) ol kişi-dür kim anıŋ işi hemīşe ᶜadl bolġay (4) ve köŋliniŋ evi[2065] ḫıred-mendler maḳāmı[2066] ve ehl-i (5) dāniş ḫazīnesi bolġay ve ᶜāḳil ve kāfī (6) ėl bile ṣoḥbet tutḳay[2067] **ḥikāyet** (7) ḥasan-

---

[2054] *ėşitkenge*: T2, T3 *ėşitkenlerġa*
[2055] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[2056] *ᶜaleyhi's-selām*: T3 *ᶜaleyhim es-selām*
[2057] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[2058] *ḫalḳḳa*: T2, T3 *ḫalḳġa*
[2059] *ṭāᶜatḳa*: T2, T3 *ṭāᶜatġa*
[2060] *el-ᶜadlü ᶜizzü'd-dīn ve ḳuvvetü'l-sulṭāni fīhi ṣalāḥu'l-ḫāṣṣa ve'l-ᶜāmme*: "Adalet, dinin izzeti ve sultanın kuvvetidir. Has ve am'ın salahıdır." anlamında bir ifade.
[2061] *ᶜizzi*: T2 *ᶜizzeti*
[2062] *ve vaḍaᶜā'l-mīzān*: "Bu mizanı koydu" Rahman 7.
[2063] *yėrde*: T2, T3 *rivāyetde*
[2064] *Allāhu'l-leẕi enzele'l-kitābe bi'l-ḥaḳḳı ve'l-mīzān*: T1'de şöyle yazılmıştır ve üzerinden siyah mürekkeple çevrelenmiştir: *Allāhu'l-leẕi nezzele'l-kitābe bi'l-ḥaḳḳı ve'l-mīzān*: "Hak ve hakikat içerikli kitabı ve o sayede ölçü ve dengeyi gönderen Allah'tır." Şura 17.
[2065] *evi*: T2, T3 *öyi*
[2066] *maḳāmı*: T2 *maḳāmıda*
[2067] *tutḳay*: T2 *tutġay*

ı başrī *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* aytur her pādişāhī (8) kim dīnni büzürg tutḳay[2068] anı raᶜiyyet büzürg tutḳaylar[2069] (9) ve her kimerse melik-i ekber bile *celle celāluhu* āşnā bolsa [**T1 149a**] (1) ḫalḳ barça aŋa āşnālıġ[2070] ḳılġaylar **ḳıṭᶜa**

(2) teŋrige[2071] ol kim[2072] āşnā boldı

(3) ḫalḳ aŋa āşnā vü yār durur

(4) ey ḫoşā ol kişi ki dünyāda

(5) āşnā aŋa girdgār durur

(6) **ḥikāyet** boḳraṭ-ı ḥakīm aytur her kimseniŋ (7) kim pādişāhlıġıda[2073] istiḳāmet bolġay ᶜalāmeti (8) anıŋ ol-dur kim dīn ve ᶜadlnı köŋlide dost (9) tutḳay[2074] tā raᶜiyyet köŋli bile [**T3 64a**] anı dost tutḳaylar[2075] [**T1 149b**] (1) ve ḫıred-mendler bile olturup dāniş ṭaleb ḳılġay (2) ve hünerni büzürg ve ᶜazīz tutḳay[2076] tā hüner-mendler anı (3) büzürg ve ᶜazīz tutḳaylar[2077] ve edeblıḳ[2078] ėlni[2079] (4) riᶜāyet ḳılġay tā edeb şāḫı mīve bār[2080] keltürgey (5) ve ᶜayblıḳ ėlni[2081] edeb ḳılġay [**T2 65b**] tā ᶜaybdın yıraḳ (6) bolġaylar ve her pādişāh kim ḫaşleti bu türlük (7) bolmasa ol pādişāh şādlıḳ körmegey **ḥikāyet** (8) muᶜāviye aḥnef bin ḳaysdın suᶜāl ḳıldı kim yā aḥnef (9) **keyfü'z-zamān** ayttı zamāne sen-sen eger sen [**T1 150a**] (1) ṣalāḥ bile bolsaŋ ol taḳı ṣalāḥ bile bolġay (2) eger sen fesādġa meşġūl bolsaŋ ol taḳı[2082] fesādġa (3) meşġūl bolġay ve hem aḥnef ayttı andaḳ kim ᶜadl bile (4) cihān ābādān bolur ẓulm bile hem andaḳ vīrān bolur (5) neçük kim ᶜadl öz nāḥiyetidin miŋ yıġaç yolda (6) yaruḳluḳ[2083] bėrür ẓulm ve cevr hem andaḳ miŋ (7) yıġaçdın ḳaraŋġuluḳ [2084] yėtkürürler [2085] ve fuḍayl ᶜıyāż (8) *raḥmetü'llāhi* [2086] aytur eger meniŋ duᶜām müstecāb bolur (9) bolsa men sulṭān-ı

[2068] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2069] *tutḳaylar*: T2, T3 *tutġaylar*
[2070] *āşnālıġ*: T2, T3 *āşnālıḳ*
[2071] *teŋrige*: *T2*, T3 *teŋriġa*
[2072] *ol kim*: T2 *kim ki*
[2073] *pādişāhlıġıda*: T2, T3 *pādişāhlıḳıda*
[2074] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2075] *tutḳaylar*: T2, T3 *tutġaylar*
[2076] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2077] *tutḳaylar*: T2, T3 *tutġaylar*
[2078] *edeblıḳ*: T2 *edeblıġ*
[2079] *ėlni*: T2 *kişilerni*
[2080] *bār*: T2 ve T3'de *bār* yok
[2081] *ėlni*: T2 *ėlġa*
[2082] *taḳı*: T2,T3 *dagı*
[2083] *miŋ yıġaç yolda yaruḳluḳ*: T2 *miŋ kez yolġa rūşenlıḳ*
[2084] *ḳaraŋġuluḳ*: T2, T3 *ḳaranġulıḳ*
[2085] *miŋ yıġaçdın ḳaraŋġuluḳ yėtkürürler*: T2 *miŋ kez yėrge ḳaranġulıḳ yėtkürür*
[2086] *raḥmetü'llāhi:* T2 +*ᶜaleyhi*

ᶜādildin özgeni [**T1 150b**] (1) duᶜā ḳılmaġay-men [**T3 64b**] ol sebebdin kim anıŋ ṣalāḥı (2) barça cihānnıŋ ṣalāḥı-dur ve ᶜālemniŋ ābādān(3)lıġı[2087] ve ḫalḳnıŋ āsāyişi anıŋ ẕāt-ı şerīfiġa (4) vā-beste turur ve *resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem*niŋ(5) dürer-bār ḥadīṯi bu nevᶜ vāḳiᶜ bolup turur (6) 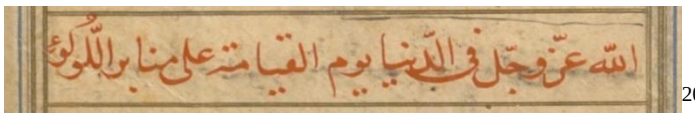 [2088] (7) kim bu cihānda ḫudāy ᶜ*azze ve celle* rıżāsı üçün [**T2 66a**] dād (8) bėrgenler ḳıyāmet küni mürvārīddin yasaġan[2089] (9) minber üstide bolġaylar **ḥikāyet** [**T1 151a**] (1) iskender-i rūmī taḫt üzre[2090] olturup dād-ḫᵛāh (2) soradur[2091] erdi bir oġrını alıp keldiler (3) fi'l-ḥāl buyurdı dārġa asıŋ tėp[2092] ol oġrı (4) ayttı *eyyühe'l-melik* melik yaᶜnī ey pādişāh egerçi oġrılıḳ (5) ḳıldım velī[2093] köŋlüm rāżī ermes erdi (6) iskender ayttı dārġa tartmaḳḳa[2094] hem köŋlüŋ (7) rāżī ermes ammā pādişāhġa vācib turur[2095] kim ᶜadl (8) üçün siyāset ḳılġay ve ᶜadāletde andaḳ (9) teᵓemmül ve mülāḥaẓa eylegey kim vezīr ü nāyib ü ḥācib [**T1 151b**] [**T3 65a**] (1) ve bularġa oḫṣar[2096] kişiler rişve ve pāre alıp (2) dād-ḫᵛāh mühimmide ihmāl ve taᶜallül ḳılmaġaylar kim ol (3) sulṭānnıŋ ᶜadlıġa ḳuṣūr tamām durur (4) **ḥikāyet** girşāsbnıŋ vezīr[2097] bar erdi (5) atı rāst-reviş[2098] bu at sebebidin girşāsb (6) anı perhīz-kār ve rāst-revlerdin[2099] bilür (7) erdi andaḳ kim hēç kişiniŋ sözin anıŋ (8) bāreside[2100] ḳabūl ḳılmas erdi ve mülk(9)niŋ ṣalāḥ u fesādı barı[2101] [**T2 66b**] aŋa müteᶜalliḳ erdi [**T1 152a**] (1) ve her ne ḳılsa anıŋ işidin pādişāh muṭṭaliᶜ ermez[2102] (2) erdi ve bu rāst-reviş pādişāhġa ᶜarż (3) ḳıldı kim raᶜiyyet bisyār bī-edeb bolup tururlar (4) alarnıŋ ḫayālın yaman köredür-men[2103] me-bādā kim fāsid (5) ḫayāl

---

[2087] *ābādānlıġı*: T2 *ābādānlıḳı*
[2088] *e'l-muḳsuṭun Allāh ᶜazze ve celle fi'd-dinyā yevme'l-ḳıyāmeti ᶜalemināberelulu*ᶜ ?
[2089] *yasaġan*: T2, T3 *yasalġan*
[2090] *üzre*: T2 *üstide*
[2091] *soradur*: T2 *sorar*
[2092] *tėp*: T2, T3 *dėp*
[2093] *velī*: T2 *ve-līkin*
[2094] *tartmaḳḳa*: T2 *asılmaḳġa*, T3 *tartmaḳġa*
[2095] *vācib turur*: T3 *lāzım*
[2096] *oḫşar*: T2 *oḫşaş*
[2097] *vezīr*: T2, T3 *bir vezīri*
[2098] *atı rāst-reviş*: T2 *atıġa rāst-reviş dėr erdiler*
[2099] *rāst-revlerdin*: T2, T3 *rāst-gūylerdin*
[2100] *bāreside*: T2 *ḥaḳḳıda*
[2101] *barı*: T2 *barça*
[2102] *ermez*: T2, T3 *ėrmes*
[2103] *köredür-men*: T2 *körer-men*

ḳılġaylar[2104] andın burun kim fitne-engīz (6) eylegeyler[2105] alarnıŋ defᶜin ḳılmaḳ evvelī turur (7) ve ol bābda bu devlet-ḫᵛāhnıŋ ḫātırıġa andaḳ (8) yėtip turur[2106] kim yamanlarnı edeb ve siyāset ḳılmaḳ (9) kerek ve yaḫşılarġa luṭf körsetmek kerek pes [**T1 152b**] (1) her kimerseni [**T3 65b**] kim pādişāh tuttı[2107] erse rāst-reviş (2) rişve alıp ayttı kim anı ḳoymaḳ kerek kim raᶜiyyet (3) bisyār ḫarāb bolup tururlar ve bu ṭarīḳ[2108] bile öz (4) müddeᶜāsın ḥāṣıl ḳılıp raᶜiyyetdin neme alġalı ḳoymay (5) pādişāhnıŋ işige şikest bėrdi ve andın az[2109] (6) furṣatdın soŋra girşāsbḳa[2110] düşmen peydā boldı (7) anıŋ defᶜi üçün çerikke[2111] nerse bėrgeli ḫazīneni (8) açtı[2112] erse kördi ḫazīnede hēç nerse ḳalmaydur (9) pādişāh müteḥayyir ve mütefekkir bolup yalġuz atlanıp[2113] [**T1 153a**] (1) seyr üçün çıḳdı erse [**T2 67a**] yıraḳdın bir bölek (2) ḳoy köründi ol ḳoyġa yaḳın bardı erse (3) kördi bir çādır tikiklik[2114] turur ve[2115] bir neçe (4) ḳoy yatıp-tur ve bir itni dārġa asıp tururlar[2116] (5) çün çādır ḳaşıġa bardı çādır ėyesi[2117] utru (6) çıḳıp selām ḳıldı ve anı tüşürüp allıġa[2118] (7) mā-ḥażar keltürdi girşāsb ayttı maŋa bu it(8)niŋ sırrın aytmaġunça ṭaᶜām[2119] yėmes-men ol (9) ayttı bu it ḳoylarım üstide emīn erdi [**T1 153b**] [**T3 66a**] (1) ve anıŋ rāstlıġıġa[2120] inanıp köŋlümni (2) tınç ḳılıp erdim[2121] ittifāḳā[2122] bir tişi[2123] böri bile (3) cüft bolup bir künde ol böri bir ḳoynı (4) ėltür[2124] erken-dür ve ol hēç nerse dėmes (5) ermiş ve bu ḳoy kündin kün az bola başladı (6) taḳı bu furṣatda[2125] atam kelip[2126] ḳoynıŋ ḥesābın (7) tiledi[2127] men mütefekkir bolup

---

[2104] *ḳılġaylar*: T2 *ḳılġan bolġaylar*
[2105] *andın burun kim fitne-engīzeylegeyler*: T2 *ol fitne-engīzīdin burun*
[2106] *yėtip turur*: T2 *keledür*
[2107] *tuttı*: T2, T3 *tutdı*
[2108] *ṭarīḳ*: T3 *ṭarīḳa*
[2109] *az*: T2 *endek*
[2110] *girşāsbḳa*: T2 *girşāsbġa*
[2111] *çerikke*: T2 *ᶜaskerġa*, T3 *çerikġa*
[2112] *açtı*: T2, T3 *açdı*
[2113] *atlanıp*: T2 *aṭlanıp*, T3 *aṭlandı*
[2114] *tikiklik*: T2, T3 *ḳurulġan*
[2115] *ve*: T2 *+eṭrāfıda*
[2116] *itni dārġa asıp tururlar*: T2 *itni asıp ḳoyup tururlar*
[2117] *ėyesi*: T2, T3 *ėgesi*
[2118] *allıġa*: T2, T3 *aldıġa*
[2119] *ṭaᶜām*: T3 *ṭaᶜāmnı*
[2120] *rāstlıġıġa*: T2, T3 *rāstlıḳıġa*
[2121] *tınç ḳılıp erdim*: T2 *tınç ėtip feraġat yörür erdim*
[2122] *ittifāḳā*: T2 *+bu it*
[2123] *tişi*: T3 *māde*
[2124] *ėltür*: T2 *ėlter*
[2125] *taḳı bu furṣatda*: T2 *şol eṣnāda bir kün*
[2126] *kelip*: T2 *+mendin*
[2127] *tiledi*: T2 *soradı*

ḳoyġa yaḳın barıp (8) bir gūşede[2128] olturdum[2129] kim ol ḥālnıŋ keyfiyyetin (9) maᶜlūm ḳıldı[2130] bir sāᶜat bolup[2131] erdi kim bir tişi[2132] [**T1 154a**] (1) böri [**T2 67b**] kelip it bilen cüft boldı çün ayrıldılar (2) erse it barıp bir gūşede yattı[2133] ol böri (3) ferāġat[2134] bile[2135] bir semiz[2136] ḳoynı alıp bardı[2137] ve ol (4) it hēç nerse dėmedi bildim kim bu ḥāl it(5)niŋ ḫıyāneti ermiş ol cihetdin bu ᶜaẕābnı (6) aŋa ḳılıp turur-men pes girşāsb atlanıp[2138] (7) keledür-{e}kende[2139] tefekkür ḳıldı kim raᶜiyyet meniŋ (8) ḳoyum durur men hem alarnıŋ ḥālın tefaḥḥuṣ (9) ḳılayın çün evige[2140] keldi defterlerni tilep [**T1 154b**] (1) mülāḥaẓa ḳıldı rāst-revişniŋ defteride [**T3 66b**] ḫıyānet-i (2) bisyār ẓāhir boldı ayttı bu miṣl rāst ermiş kim (3) aytıp tururlar her kim atḳa[2141] ferīfte boldı (4) yėmek üçün nān tapmadı pes buyurdı kim (5) rāst-revişni dārġa astılar[2142] ve bu ḥikāyet (6) ᶜibret üçün defterge[2143] bitildi **ḥikāyet** (7) ᶜamr leyṣniŋ uruḳlarıdın[2144] birev (8) bar erdi kim anı ᶜamr bisyār sever erdi anıŋ (9) atı caᶜfer erdi ve sevüklügi [2145] ol mertebe[2146] erdi [**T1 155a**] (1) kim bir kün yüki bile yüz teve keltürdiler (2) ᶜamr [**T2 68a**] buyurdı kim ol tevelerni yüki bile[2147] caᶜfer(3)niŋ evige[2148] ėltsünler tā anıŋ maṭbaḫıda (4) nā-resā[2149] kim bolmaġay ve soŋı[2150] küni[2151] ᶜamrġa ḫaber ḳıldılar (5) kim caᶜfer bir ḳulını basturup yėgirmi [2152] tayaḳ[2153] urdı (6) ᶜamr müteġayyir bolup ayttı tā caᶜferni ḥāżır ḳıldılar (7) ve ėkki yalıŋ[2154] ḳılıç keltürüp caᶜferġa bėrdi kim bu

---

[2128] *gūşede:* T2 *+pinhān bolup*
[2129] *olturdum*: T3 *olturdım*
[2130] *keyfiyyetin maᶜlūm ḳıldı*: T2 *keyfiyyetin bilgey-men*, T3 *keyfiyyetin bileyin*
[2131] *bolup*: T2, T3 *ötüp*
[2132] *tişi*: T2, T3 *māde*
[2133] *yattı*: T2, T3 *yatdı*
[2134] *ferāġat*: T2, T3 *ferāġatlıḳ*
[2135] *bile:* T2 *+seylep*
[2136] *semiz*: T2, T3 *semüz*
[2137] *bardı*: T2 *kėtti*, T3 *kėtdi*
[2138] *atlanıp*: T2, T3 *aṭlanıp*
[2139] *keledür-{e}kende*: T2 *ḳaytdı yolda*, T3 *keledurġanda*
[2140] *evige*: T2, T3 *öyige*
[2141] *atḳa*: T2 *adġa*, T3 *atġa*
[2142] *astılar*: T2 *asturdı*, T3 *asdılar*
[2143] *defterge*: T2 *defterġa*
[2144] *uruḳlarıdın*: T2, T3 *uruġlarıdın*
[2145] *sevüklügi*: T2, T3 *sevükligi*
[2146] *mertebe*: T3 *miḳdārda*
[2147] *bile:* T2 *bilen*
[2148] *evige*: T2, T3 *öyige*
[2149] *nā-resā*: T2, T3 *nemerse*
[2150] *soŋı*: T2, T3 *soŋġı*
[2151] *küni:* T3 *kün*
[2152] *yėgirmi:* T2 *yėgirme*
[2153] *tayaḳ*: T2 *ḳamçı*
[2154] *yalıŋ*: T2 *yalanġaç*, T3 *yalaŋ*

ėkki (8) ḳılıçnı bir ḳınġa salġıl caᶜfer ayttı ėkki (9) ḳılıç bir ḳında rāst kelmek imkān[2155] yoḳ-tur [**T1 155b**] (1) ve ḫaṭā ḳılġanın maᶜlūm ḳılıp[2156] yėr öpüp ayttı (2) yaman ḳıldım[2157] [**T3 67a**] ᶜamr ayttı[2158] eger uruḳluḳ[2159] ḥaḳḳı bolmasa (3) erdi bu günāhnı sendin ötkermes erdim (4) ve ayttı vilāyetde pādişāh bir[2160] kerek tā ḫalḳ anıŋ (5) fermānın *kemā-huve ḥaḳḳuhu*[2161] be-cāy keltürgeyler **ḥikmet** (6) ḥakīmler aytıp tururlar kim sulṭānnıŋ tüvānālıġı (7) ol-dur kim evvel uruḳ ḳayaşını[2162] żabṭ ḳılġay (8) tā raᶜiyyet ü ᶜām ėl alarnı körüp ṣalāḥḳa[2163] (9) kelgeyler andaḳ kim ḥaḳ taᶜālā buyurup turur [**T1 156a**](1) *ḳavluhu taᶜālā* 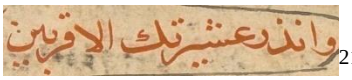 [2164] **ḥikāyet** (2) keltürüp tururlar kim erdeşīr memleket işide (3) andaḳ kār-dān u āgāh erdi ki çün nedīm ve içki(4)leri[2165] her ṣabāḥ [**T2 68b**] kelseler aytur erdi kim her (5) birisi evide[2166] ne nerse yėp tururlar ve ḳaysı (6) ḫātūn ve ḳaysı kenīzek bile erken dururlar[2167] (7) her ne ḳılġanların yana bir kün beyne beyne (8) aytur erdi ulusḳa[2168] gümān bolur erdi kim meger (9) ferişte[2169] ḫaber bėrip bu ḥāldın aŋa āgāh[2170] ḳıladur [**T1 156b**] (1) ve ol andaḳ ermes erdi öz zīreklik (2) ve dānālıġıdın[2171] mülk ü raᶜiyyet ḥālından[2172] [**T3 67b**] ol (3) türlük ḫaber-dār erdi **ḥikāyet** ebū izid (4) ḥakīm aytur melik kerek kim üç kişiniŋ (5) günāhın ötkermegey[2173] **evvel** ol-kim vilāyetiġa (6) ḳaṣd ḳılġay **ėkkinç**[2174] ol-kim ḥaremide ḫıyānet eylegey (7) **üçünç**[2175] ol-kim rāzın[2176] saḳlamay kişige aytḳay[2177] (8) ve süfyān ṣevrī *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* aytıp turur kim (9) selāṭīnniŋ

[2155] *rāst kelmek imkān*: T2 *sıġmaḳ imkānı*, T3 *rāst kelmekniŋ imkānı*
[2156] *maᶜlūm ḳılıp*: T2 *bilip*
[2157] *yaman ḳıldım*: T2 *ḫaṭā ḳıldım* ve *yaman ḳıldım*
[2158] *ayttı*: T3 *aydı*
[2159] *uruḳluḳ*: T2 *uruglıḳ*, T3 *uruġluḳ*
[2160] *bir*: T2 *+bolmaḳı*, T3 *+bolmaḳ*
[2161] *kemā-huve ḥaḳḳuhu*: yazmalarda şöyle yazılmıştır: (T1)
[2162] *uruḳ ḳayaşını*: T2 *ḫᵛiş ü aḳrabāların*, T3 *uruġ ḳayaşını*
[2163] *ṣalāḥḳa*: T2, T3 *ṣalāḥġa*
[2164] *ve enẕir ᶜaşīreteke'l-aḳrabīn*: "Önce en yakın akrabanı uyar" Şuara 214.
[2165] *içkileri*: T2 *maḥremleri*, T3 *ḫadīmleri*?
[2166] *evide*: T2, T3 *öyide*
[2167] *erken dururlar*: T2 *bolup tururlar*
[2168] *ulusḳa*: T2 *ḫalḳlarġa*, T3 *ulusġa*
[2169] *ferişte*: T2 *ferişteler*
[2170] *bu ḥāldın aŋa āgāh*: T2, T3 *bu ḥāldın anı āgāh*
[2171] *dānālıġıdın*: T2 *dānālıḳıdın*, T3 *tüvānālıġıdın*
[2172] *ḥālından*: T2, T3 *ḥālıdın*
[2173] *ötkermegey*: T2 *ötmegey*
[2174] *ėkkinç*: T2 *ėkkilençi*, T3 *ėkkinçi*
[2175] *üçünç*: T2 *üçlençi*, T3 *üçünçi*
[2176] *rāzın*: T2 *pādişāhnıŋ rāzın*
[2177] *aytḳay*: T2, T3 *aytġay*

yaḫşıraḳı ol-dur kim ᶜālimler [**T1 157a**] (1) ve dānālar bile ṣoḥbet tutḳay[2178] ve büzürgler aytıp (2) tururlar kim barça nerse ėl bile ḳıymet peydā ḳılur (3) ve ėlniŋ ḳıymeti dāniş ü ḫıred bile ḥāṣıl bolur (4) ve her pādişāh kim ol bābda saᶜy ü ihtimām ḳılġay (5) memleket ve büzürgligide beḳā köprek[2179] bolġay (6) ve her yėrde kim [**T2 69a**] ḫıred bile dāniş bolsa bu on ėkki (7) iş anda bolġay sünnet ü edeb perhīz emānet (8) ve rāstlıḳ uyat raḥmet ḫoşluḳ[2180] vefā ḳılmaḳ (9) ṣabr müdārā ḥilm ve selāṭīnġa bu hünerler [**T1 157b**] (1) nā-çār[2181] kerek turur ve altı nerse bile altı nerse (2) rāst bolġay [2182] ḫıredḳa [2183] ᶜilm sünnetḳa [2184] ṣabr [**T3 68a**](3) niᶜmetḳa [2185] şükr yaḫşılıḳḳa[2186] ḥalāvet gūşişke[2187] (4) devlet ve çün devlet kelse barça nerse anıŋ (5) bile kelgey **ḳıṭᶜa**

ḫaber bėrdi ḫıred devletḳa[2188] bir kün
(6) kim izder-men maŋa sen bolġay-sen yār
(7) evür[2189] devlet ki men her ḳayda bolsam
(8) saŋa bolmaḳ kerek-tür anda nā-çār

(9) **ḥikāyet** çün yaᶜḳūb leyṣ pādişāh boldı [**T1 158a**] (1) kün kündin devleti teraḳḳī ḳıldı[2190] ve işi ᶜurūc[2191] (2) tapıp fāris ü sīstānnı[2192] musaḫḫar ḳılıp ᶜırāḳḳa[2193] (3) bardı ḫalīfe-yi baġdād yaᶜḳūbḳa[2194] nāme bitip (4) ayttı ol ḫudāy kim seni yaratıp turur aytḳıl[2195] (5) kim bu tedbīrni ḳaydın ögrendiŋ[2196] yaᶜḳub (6) cevāb bitidi[2197] kim ol ḫudāy kim öz luṭf (7) u keremi birlen maŋa bu devlet bėrdi (8) pādişāhlıḳ rāy u tedbīrin hem ᶜaṭā ḳıldı[2198] (9) ve aytıp tururlar [**T2 69b**] kim ᶜazīzī kim ᶜilm ü dāniş [**T1 158b**]

[2178] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2179] *köprek*: T2, T3 *köpraḳ*
[2180] *ḫoşluḳ*: T2, T3 *ḫoşlıḳ*
[2181] *nā-çār*: T2 *nā-ᶜilāc*
[2182] *bolġay*: T2, T3 *kelgey*
[2183] *ḫıredḳa*: T2, T3 *ḫıredġa*
[2184] *sünnetḳa*: T2, T3 *sünnetġa*
[2185] *niᶜmetḳa*: T2, T3 *niᶜmetġa*
[2186] *yaḫşılıḳḳa*: T3 *yaḫşılıḳġa*
[2187] *gūşişke*: T2 *gūşişġa*
[2188] *devletḳa*: T2, T3 *devletġa*
[2189] *evür*: T3 *öyür*
[2190] *ḳıldı*: T2 *boldı*
[2191] *ᶜurūc*: T2 *revāc*
[2192] *sīstānnı*: T2 *sīstān devletlerini*
[2193] *ᶜırāḳḳa*: T2, T3 *ᶜırāḳġa*
[2194] *yaᶜḳūbḳa*: T2, T3 *yaᶜḳūbġa*
[2195] *aytḳıl*: T2, T3 *aytġıl*
[2196] *ögrendiŋ*: T2, T3 *örgendiŋ*
[2197] *bitidi*: T2 *yazdı*
[2198] *ᶜaṭā ḳıldı*: T2 *özi bėrdi*

(1) ve büzürglik menziliġa ḳadem ḳoyup turur ᶜāḳıbet bāz-geşti (2) anıŋ ḫᵛārlıḳ maḳāmı-dur ve her dād-gerī (3) kim anıŋ köŋlide teŋri[2199] ḫavfı bolmaġay (4) anıŋ bāz-geşti āḫir peşīmānlıḳ bolur (5) [**T3 68b**] **ḥikāyet** bir kün meᵓmūn taḫt üzre (6) olturup[2200] ėlge dād bėredür[2201] erdi bir (7) ḳażiyyeni faẓl sehlġa buyurdı kim anıŋ (8) vezīri erdi[2202] ve ayttı hem bu laḥẓa bu kişiniŋ (9) ḥācetin revā ḳılġıl kim çarḫ-ı kec-reftār[**T1 159a**](1)nıŋ tēz-girdlıġı andın narı-dur kim kişi (2) ḫayāl ḳılġay ve dāyim bir ḥāl bile ermes ve (3) hēç kişige vefāsı yoḳ turur **beyt**

(4) çarḫ-ı kec-reftārdın umma[2203] vefā
(5) kim anıŋ işi durur cevr ü cefā

(6) ve bu kitāb muṣannifi *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* aytur pādişāhlarġa (7) vācib turur kim dīn aḫbārıda ve ḥükemānıŋ (8) ḥikmet ü naṣīḥatıda teᵓemmül ḳılġaylar tā devlet (9) rūzgārıdın behre tapḳaylar[2204] ve cevr ü sitem [**T1 159b**] (1) yėtkenlerniŋ dādın bėrgeyler ve ḥācet-mendler(2)niŋ ḥācetin revā ḳılġaylar ve yaḳın bilgeyler (3) kim devletḳa[2205] iᶜtimād yoḳ turur **ḥikāyet** (4) bir kün ᶜabdu'llāh ṭāhir atasıdın suᵓāl ḳıldı (5) kim [**T2 70a**] devlet biziŋ[2206] ḫānedānımızda neçe müddetḳa (6) degünçe[2207] bolġay ayttı ol zamāngaça kim ᶜadl u (7) dād bisāṭı ve kerem ḫᵛānı [**T3 69a**] yayıġlıḳ[2208] bolġay **ḥikāyet** (8) çün mervān çeriginiŋ sanın aldı erse (9) yüz miŋ kişi çıḳtı[2209] vezīri ayttı ᶜaceb ġalebe [**T1 160a**] (1) yaraġlıḳ[2210] çerik ermes mü mervān ayttı (2) tek turġıl[2211] kim her gāh ḳażā kelse çerik (3) her çend bisyār bolsa endek körünür ve eger barça (4) ᶜālemni alsaḳ yana bizdin alġaylar[2212] ve bu fānī (5) dünyā kimge vefā ḳılıp turur kim bizge vefā ḳılġay (6) **ḥikāyet** ebū'l-ḥasan ahvāzī[2213] *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* (7) aytur *ferāiᵓd ve'l-ḳalāid*[2214] kitābıda keltürüp tururlar (8) kim

---

[2199] *teŋri*: T2, T3 *taᶜālā*
[2200] *olturup*: T2 *+erdi ve*
[2201] *bėredür*: T3 *bėrür*
[2202] *sehlġa buyurdı kim anıŋ vezīri erdi*: T2 *sehl kim vezīri erdi aŋa buyurdı*
[2203] *umma*: (T1) 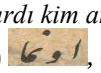 , (T3) (T2) *ḳılma*
[2204] *tapḳaylar*: T2, T3 *tapġaylar*
[2205] *devletḳa*: T2, T3 *devletġa*
[2206] *biziŋ*: T2 *bizniŋ*
[2207] *müddetḳa degünçe*: T2 *müddetġaça*, T3 *müddetġa degünçe*
[2208] *yayıġlıḳ*: T2 *yayılġan*, T3 *yayıḳlıġ*
[2209] *çıḳtı*: T2, T3 *çıḳdı*
[2210] *yaraġlıḳ*: T2, T3 *yaraġlıġ*
[2211] *tek turġıl*: T2 *sözlemegil*
[2212] *alġaylar*: T2 *alurlar*
[2213] *ahvāzī*: yazmalarda *Ahvāri* olarak yazılmıştır
[2214] *ferāiᵓd ve'l-ḳalāid*: yazmalarda 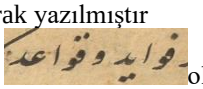 olarak yazılmıştır

الدّنيا لا يصفى للشّارب ولا يبقى للصّاحب

[2215] yaᶜnī (9) bu dünyā hēç içküçige [2216] ṣāf bolmaġay ve hēç [**T1 160b**] (1) cüyendeġa vefā ḳılmaġay pes taŋlanıŋ (2) tüşesin bu kün ḫāṣıl ḳılġıl kim ne bu kün (3) ḳalġusı durur ne taŋla ve yaᶜḳūbnıŋ (4) ḳabrı başıda bu ebyāt bitiklik-dür **ḳıṭᶜa**

(5) aldım ᶜırāḳ mülkin hem şām birle baġdād
(6) hem fāris hem ḫorāsān men leyş oġlı yaᶜḳūb
(7) asıġ çü ḳılmadı hēç [**T2 70b**]ol mülk ü māl āḫir[2217]
(8) yüz ġuṣṣa birlen bardım bu dünyādın elig yup

[**T3 69b**] (9) ve ayttı ne cihetdin[2218] devlet sendin yüz [**T1 161a**] (1) evürdi[2219] ayttı devlet ve şevketke[2220] ġırre bolup (2) öz işimdin ġāfil olturup dānā bile (3) meşveret ḳılmay nā-dānlarnı işke buyurġan (4) üçün ve bī-maḥal işler ḳılıp ᶜömrni żāyiᶜ keçürüp (5) ḥācet vaḳtıda ėlniŋ ḥācetin revā ḳılmaġan (6) üçün ve ayttı ne[2221] nersede ziyān köprek-tür[2222] (7) ayttı ol ėlçi kim bir yėrde[2223] barur ve öz (8) maḳṣūdı üçün sözde ḫıyānet ḳılur kim ol (9) sözdin memleket vīrān bolur ve melik erdeşīr [**T1 161b**](1) ayttı ėlçilerniŋ yalġan aytıp[2224] sözde ḫıyānet (2) ḳılġanlarıdın neçe ḳanlar aḳıp turur ve ne (3) miḳdār çerik buzulup tururlar[2225] ve neçe (4) ḥürmetlıḳ[2226] ėl bī-ḥürmet bolup tururlar ve ne ḳadar (5) māl kim tārācġa[2227] barıp turur[2228] ve selāṭīn bu (6) işde bisyār iḥtiyāṭ ḳılıp tururlar ve ol[2229] kişi (7) kim anı neçe kere[2230] sınaġan bolġaylar ve iᶜtimād (8) ḳılġan[2231] anı ėlçilikke yiberür erken-dürler (9) **ḥikāyet** [**T2 71a**] [**T3 70a**] ᶜacem pādişāhları bā-vücūd sınaġan [**T1 162a**] (1) ėl ėlçilikke[2232] yiberür ve her ne söz kim

---

[2215] *ed-dunyā lā yaṣfī li'ş-şārib velā yabḳī le's-ṣāḥib*: "Dünya içenleri mutlu etmez, sahip olanlara için kalıcı değil" anlamına gelen Arapça bir cümle.
[2216] *içküçige*: T2 *içküçiġa*
[2217] *asıġ çü ḳılmadı hēç ol mülk ü māl āḫir*: T2 *āḫir çü ḳılmadı hēç ol mülk māl hēç sūd*
[2218] *ne cihetdin*: T3 *ne üçün*
[2219] *evürdi*: T2, T3 *ögürdi*
[2220] *şevketke*: T2, T3 *şevketġa*
[2221] *ne*: T2 *ḳaysı*
[2222] *köprek-tür*: T2, T3 *köpraḳ-tur*
[2223] *yėrde*: T2, T3 *yėrge*
[2224] *aytıp*: T2 *sözlep*
[2225] *buzulup tururlar*: T2 *ḫarāb bolup turur*
[2226] *ḥürmetlıḳ*: T2 *ḥürmetlik*
[2227] *tārācġa*: T2 *tarlıġ meskūnıġa*, T3 *tarlıġġa*
[2228] *barıp turur*: T2 *+talan bolup turur*
[2229] *ol*: T3 *+ėkki*
[2230] *kere*: T1 ve T3'de كرت olarak yazılmıştır, T2 *mertebe*
[2231] *ḳılġan*: T2 *ėtken*
[2232] *ėlçilikke*: T2 *ėlçilikġa*

aŋa (2) aytsalar bitip[2233] saḳlar erken dururlar çün ėlçi (3) kelse sözi[2234] bile bitilgenni[2235] muḳābele ḳılur (4) erken-dürler eger rāst kelse bilür erken-(5)-dürler kim rāst kişi durur[2236] vegerne düşmenġa (6) yiberür erken-dürler andaḳ kim ḥikāyetde (7) kelip turur **ḥikāyet** iskender dārāġa (8) ėlçi yiberdi[2237] ėlçi cevāb keltürdi bir (9) sözdin ḫāṭırıġa şek keldi ėlçi ayttı men [**T1 162b**] (1) ḳulaġım[2238] bile ėşittim[2239] iskender münşīġa ayttı tā ol (2) lafẓnı bitip yana birevdin yiberdiler[2240] çün (3) ol ḥālnı dārāġa ᶜarż ḳıldılar nāmeni (4) oḳup ol lafẓġa yėtti[2241] kim iskenderge[2242] andın (5) şek bolup erdi ol lafẓnı ḳalem-tirāş (6) bile ḥakk[2243] ḳılıp yana iskenderge[2244] yiberdi ve (7) bitidi[2245] kim yaḫşılıḳnıŋ bünyādı melik(8)niŋ sözide turur ve melikniŋ [**T3 70b**] ṭabᶜınıŋ (9) rāstlıġı[2246] ėlçiniŋ tilide turur anıŋ [**T1 163a**] (1) üçün kim ėlçi her söz kim aytur melik tilidin (2) aytur ve ḳulaġı[2247] bile ėşitip anıŋ cevābın [**T2 71b**] alıp (3) kelür emdi bu sözni kördüm kim meniŋ (4) ermes seniŋ resūluŋnıŋ[2248] tilin (5) kesmek münāsib körünmedi çün resūl bu cevābnı (6) iskenderge[2249] keltürdi bitikni[2250] oḳup (7) mażmūnını bilip ol ėlçige[2251] ayttı saŋa (8) müddeᶜā ne erdi kim bir söz bile mülkni ber-bād (9) bėre yazdıŋ[2252] ėlçi hēç çāre tapmay ᶜāciz bolup [**T1 163b**] (1) iḳrār ḳıldı kim alar meniŋ bāremde[2253] bī-pervālıḳ (2) ḳıldılar ol sebebdin āzürde boldum iskender (3) ayttı biz seni ol cihetdin yiberip (4) erdük[2254] kim öz müddeᶜāŋnı yasaġay-sen (5) ve biziŋ işimizni żāyiᶜ ḳılıp neçe miŋ (6) ėlniŋ[2255] ḳanıġa saᶜy ḳılġay-sen pes buyurdı (7) kim tilin kiçkesidin çıḳardılar[2256] **ḥikāyet** (8) vācib durur sulṭānġa kim

---

[2233] *aŋa aytsalar bitip*: T2 *aytsalar anı yazıp*, T3 *aytıp tururlar yazıp*
[2234] *sözi*: T3 *anıŋ sözi*
[2235] *bitilgenni*: T2 *yazılġan ḫaṭnı*, T3 *yazılġan sözni*
[2236] *durur*: T3 *erken durur*
[2237] *yiberdi*: T2 *yiberdiler*
[2238] *ḳulaġım*: T2 *ḳulaḳım*
[2239] *ėşittim*: T2, T3 *ėşitdim*
[2240] *lafẓnı bitip yana birevdin yiberdiler*: T2 *lafẓnı yana birev bilen yazıp bėrip yiberdiler*
[2241] *yėtti*: T2, T3 *yėtdi*
[2242] *iskenderge*: T2, T3 *iskenderġa*
[2243] *ḥakk*: T2 *maḥv*
[2244] *iskenderge*: T3 *iskenderġa*
[2245] *bitidi*: T2, T3 *yazdı*
[2246] *rāstlıġı*: T2 *rāstlıḳı*
[2247] *ḳulaġı*: T2 *ḳulaḳı*
[2248] *resūluŋnıŋ*: T2 *resūlıŋnıŋ*
[2249] *iskenderge*: T2, T3 *iskenderġa*
[2250] *bitikni*: T2 *ḫaṭnı*
[2251] *ėlçige*: T2 *ėlçiġa*
[2252] *bėre yazdıŋ*: T2 *bėrürni yazdıŋ*
[2253] *bāremde*: T2, T3 *ḥaḳḳımda*
[2254] *erdük*: T3 *erdik*
[2255] *ėlniŋ*: T2 *ḫalḳnıŋ*
[2256] *kiçkesidin çıḳardılar*: T2 *ėŋsesidin çıḳardılar*, T3 *tamurıdın kesdiler*

çün raᶜiyyet (9) ḳatıḳlıḳdın[2257] [**T3 71a**] der-mānde bolsa alarġa riᶜāyet [**T1 164a**] (1) ḳılıp merḥamet körsetkey kim eger raᶜiyyet firū-mānde (2) bolsa bu vilāyetdin özge vilāyetġa barġaylar (3) ve çün raᶜiyyet bolmasa vilāyetde daḫl bolmaġay (4) ve daḫl bolmasa vilāyetde [**T2 72a**] ḳaḥṭ peydā bolġay (5) ve ḳaḥṭ peydā bolsa faḳīr miskīn ᶜaẕābda ve teşvīşde (6) bolġaylar ve çün andaḳ bolsa pādişāhġa (7) bed-nāmlıḳ bolġay ve bu sebebdin erken-dür (8) kim ötken zamānda selāṭīn[2258] bu ḥālnı mülāḥaẓa (9) ḳılıp raᶜiyyetḳa[2259] ḫazīnedin meded-kārlıḳ ḳılur[2260] [**T1 164b**] (1) erken dururlar ve alarnıŋ duᶜāsı bile (2) ḫurrem bolur erken dururlar andaḳ kim ḥikāyetde (3) kelip turur **ḥikāyet** andaḳ aytıp turur(4)lar kim ᶜacem mülūkiniŋ[2261] resmi ol nevᶜ erdi kim nev-rūz (5) küni raᶜiyyetḳa[2262] dād bėrür erdiler ve neçe kün (6) nev-rūzdın burun menādī ḳılur erdiler kim (7) her kimerseniŋ mühimmi yā dād-ḫᵛāhluġı[2263] bolsa (8) ḫaber-dār bolup ṭayyār tursun eger her kimerse (9) [**T3 71b**] birevge ḥayf u artuḳsılıḳ[2264] ḳılıp erdi [**T1 165a**] (1) pādişāhdın ḳorḳup ol ḫaṣmnıŋ köŋlini[2265] (2) alıp ḫoşnūd ḳılur erdi ve çün mühimmātlarnı (3) ṭayyār ḳılıp ḳażiyyelerni saḳlar erdiler nev-rūz (4) küni bār-ı ᶜām bolup ḳażiyyelerni ėldin alıp (5) melik ḳaşıġa [**T2 72b**] ėltür[2266] erdiler tā melik birin (6) birin mülāḥaẓa ḳılur erdi eger ḳażiyyede her kişi(7)niŋ pādişāhdın dād-ḫᵛāhluġı[2267] bolsa ᶜāḳil u (8) dānālarnı rāst ḳolıda[2268] olturtup erdi ve ol (9) zamānede dānālarnıŋ uluġı ve ser-āmedi [**T1 165b**] (1) ḳāżīyü'l-ḳużāt erdi pādişāh ḫaṣmı bile anıŋ (2) allıda edeb yüzidin olturup aytur erdi (3) anıŋ dādını mendin tilegil ve meyl ü muḥābā (4) ḳılmaġıl ve ḳāżīyü'l-ḳużātḳa[2269] aytur erdi hēç (5) günāh ḫudāy taᶜālā ḥażretide pādişāh günāhıdın (6) ᶜaẕīmraḳ[2270] ermes ve ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā(7)nıŋ niᶜmetiniŋ ḥaḳ-güẕārlıġı[2271] raᶜiyyet ḫātırın saḳlamaḳ (8) ve dādın bėrmek ve ẓālim ü sitem-kār[**T3 72a**]nıŋ elgin maẕlūm (9) yaḳasıdın ḳısḳa[2272] ḳılmaḳda turur ve çün pādişāh

---

[2257] *ḳatıḳlıḳdın*: T2, T3 *ḳattıġlıḳdın*
[2258] *zamānda selāṭīn*: T2 *zamāndaġı sulṭānlar*
[2259] *raᶜiyyetḳa*: T2,T3 *raᶜiyyetġa*
[2260] *meded-kārlıḳ ḳılur*: T2 *ḳılıp iᶜānet bėrür*
[2261] *mülūkiniŋ*: T2 *pādişāhlarınıŋ*
[2262] *raᶜiyyetḳa*: T2,T3 *raᶜiyyetġa*
[2263] *dād-ḫᵛāhluġı*: T3 *dād-ḫᵛāhlıḳı*
[2264] *ḥayf u artuḳsılıḳ*: T2 *ḫuṣūmet ü uluġlıḳ*
[2265] *köŋlini*: T2, T3 *köŋlin*
[2266] *ėltür*: T2, T3 *ėlter*
[2267] *dād-ḫᵛāhluġı*: T2,T3 *dād-ḫᵛāhlıḳı*
[2268] *ḳolıda*: T2 *ṭaraftda*
[2269] *ḳāżīyü'l-ḳużātḳa*: T2 *ḳāżīyü'l-ḳużātġa*
[2270] *ᶜaẕīmraḳ*: T2 *uluġraḳ*
[2271] *ḥaḳ-güẕārlıġı*: T3 *ḥaḳ-güẕārlıḳı*
[2272] *ḳısḳa*: T2 *kūtāh*

[**T1 166a**] (1) ẕālim ve bī-dād bolsa ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* anı unutḳay[2273] (2) *neᶜūẕu bi'llāh* ol ḥāldın pes ḳāżīyü'l-ḳużātḳa[2274] (3) ayttı zinhār kim meniŋ cānibimni[2275] tutmaġay-sen (4) ança ḥaḳ turur anıŋ bile ᶜamel ḳılġıl pes ḳāżī (5) körer erdi kim ḥaḳ ḫaṣm cānibide turur pādişāhġa (6) rāstlıḳ bile [**T2 73a**] ḥükm ḳılur erdi ve eger pādişāhġa (7) bāṭıl daᶜvā ḳılġan bolsa aŋa ᶜuḳūbet ḳılıp menādī (8) ḳılur erdi kim her kim pādişāhġa töhmet ḳılsa (9) cezāsı bu turur[2276] dėp ve andın soŋra [**T1 166b**] (1) pādişāh tācnı başıġa ḳoyup taḫtḳa olturup (2) içki taşḳı nāyib nevāġa[2277] aytur erdi kim evvel özümdin (3) anıŋ üçün başladım kim hēç kişi[2278] kişige (4) ẓulm u sitem ḳılmaġay pes her kim sizlerdin[2279] ḫaṣm(5)larıŋız bolsa ḫoşnūd ḳılıŋ ve anıŋ içki (6) taşḳısı[2280] barça bu ṭarīḳni merᶜī tutup (7) ᶜamel ḳılur erdiler tā yezdicerd beze-kār (8) zamānıġa degünçe[2281] kim ol sāsānīler ᶜādetin (9) ve āyīnin ber-ṭaraf ėtip [**T3 72a**] cihānda ẓulm ve bī-dād [**T1 167a**] (1) resmin[2282] peydā ḳıldı tā bir kün evige[2283] bir at[2284] kirip (2) keldi pes ᶜaceb körklük[2285] ve taŋsuḳ[2286] at[2287] erdi (3) kim hergiz kişi ol türlük at[2288] körmeydür erdi[2289] (4) ḫalḳ anıŋ ḫūbluġıġa[2290] ḥayrān bolup her neçe (5) saᶜy ḳıldılar tuta almadılar ve ol at[2291] (6) yezdicerd allıġa[2292] barıp turdı ol ayttı kim siz (7) yıraḳ turuŋ kim bu ḥaḳ taᶜālādın maŋa hediyye-dür (8) pes özi ḳopup[2293] at[2294] ḳaşıġa [**T2 73b**] bardı ve āheste (9) āheste boynun siledi at[2295] yavaşıp[2296] [**T1 167b**] (1) turdı pes yezdicerd eger tilep öz elgi[2297] (2) bile ol atnı[2298] egerlep tengin

---

[2273] *unutḳay*: T3 *unutġay*
[2274] *ḳāżīyü'l-ḳużātḳa*: T2, T3 *ḳāżīyü'l-ḳużātġa*
[2275] *cānibimni*: T2, T3 *ṭarafımnı*
[2276] *bu turur*: T3 *turur*
[2277] *içki taşḳı nāyib nevāġa*: T2 *içkeri ve tışḳarı nāyib nevālarġa*, T3 T3 *içki tışġı nāyib nevāġa*
[2278] *kişi*: T2, T3 *+yana bir*
[2279] *sizlerdin*: T2 *sizlerniŋ*
[2280] *içki taşḳısı*: T2, *erkānları*, T3 *içki ve tışġısı*
[2281] *zamānıġa degünçe*: T2, T3 *zamānıġaça*
[2282] *resmin*: T3 *+be-cā ve*
[2283] *evige*: T2, T3 *öyige*
[2284] *at*: T2 *aṭ*
[2285] *körklük*: T2 *körklik*, T3 *körkli*
[2286] *taŋsuḳ*: T2 *ᶜacībe*, T2 *heybetlıġ*
[2287] *at*: T2 *aṭ*
[2288] *at*: T2 *aṭnı*
[2289] *körmeydür erdi*: T2 *körmegen-dür*
[2290] *ḫūbluġıġa*: T2, T3 *ḫūblıġıġa*
[2291] *at*: T2 *aṭ*
[2292] *allıġa*: T2, T3 *aldıġa*
[2293] *ḳopup*: T2 *turup*
[2294] *at*: T2 *aṭ*
[2295] *at*: T2 *aṭ*
[2296] *yavaşıp*: T2 *yumşaşıp*, T3 *yumşap*
[2297] *elgi*: T3 *ḳolı*
[2298] *atnı*: T2 *aṭ*

üstüvār (3) ḳıldı ve artıġa keldi[2299] tā ḳuyuşḳunını[2300] (4) salġay yezdicerdniŋ köksige[2301] andaḳ tepti[2302] (5) kim yüregi yarılıp fi'l-ḥāl cān bėrdi ve atnı[2303] (6) hēç kimerse bilmedi kim ḳaydın keldi ve ḳayda bardı[2304] (7) ėl ayttılar bu ferişte erdi[2305] ḥaḳ taᶜālā biziŋ[2306] (8) necātımız üçün yiberdi tā anıŋ şerridin (9) ḫalāṣ bolduḳ **ḥikāyet** ebū yūsuf [**T1 168a**](1) el-ḳāżī *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* [**T3 73a**] aytur bir kün yaḥyā ibn (2) ḫālid bermekī ḥükūmet meclisside erdi bir muġ (3) kelip aŋa daᶜvā ḳıldı men andın güvāh tiledim (4) ayttı güvāhım yoḳ turur aŋa ant bėriŋiz[2307] (5) men yaḥyāġa ant bėrdim ve muġ[2308] kėtdi andın soŋra (6) ḫāṭırımġa keldi kim men yaḥyānı anıŋ bile (7) yandaşa[2309] oltḳuzmadım[2310] anıŋ pādişāhlıġınıŋ[2311] (8) ḥaḳḳını saḳlap egerçi hēç ḳaysısıġa meyl ḳılmadım (9) ammā ḳorḳar-men ḥaḳ taᶜālādın[2312] kim anı mendin sorġay [**T1 168b**] (1) ammā[2313] pādişāhlar bābıda söz bisyār turur [**T2 74a**] eger şerḥ (2) ḳılsam uzaḳḳa[2314] tartar oşbu ḳadar bile (3) muḫtaṣar ḳıldım tā her kimerse oḳusa uluḳ[2315] kiçik(4)niŋ ḳadrın bilip kiçikke[2316] sitem ḳılmaġay (5) ve selāṭīn iṭāᶜatın raᶜiyyet vācibi birlen be-cāy keltürgey (6) kim eger ne[2317] ᶜāṣī bolġay tā ḫudāy *ᶜazze ve celle* ḳavlı (7) bile ᶜamel ḳılġan bolġay andaḳ kim mundın burun (8) yād ḳılıp erdük *ḳavluhu taᶜālā* 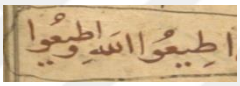 (9) 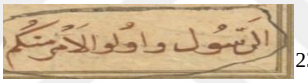 [2318] çün ḫudāvend taᶜālā kişige [**T1 169a**] (1) mertebe-yi [**T3 73b**] şāhlıġ[2319] ve derece-yi sulṭānlıġ[2320] bėrip anı ḫalḳ (2) üstide fermān-revā ḳılsa vācib turur barçaġa (3) kim aŋa muṭīᶜ ve fermān-ber-

---

[2299] *keldi*: T2 *ötdi*
[2300] *ḳuyuşḳunını*: T2 *ḳuyşukun*
[2301] *yezdicerdniŋ köksige*: T2 *yezdicerdniŋ köksiġa*, T3 *yezdicerd köksiġa*
[2302] *tepti*: T2, T3 *tepdi*
[2303] *atnı*: T2 *aṭnı*
[2304] *bardı*: T2 *kėtdi*
[2305] *erdi*: T2 *+kim*
[2306] *biziŋ*: T2, T3 *bizniŋ*
[2307] *bėriŋiz*: T2 *bėrseŋiz*
[2308] *muġ*: T2 *+turup*
[2309] *yandaşa*: T2, T3 *ber-ā-ber*
[2310] *oltḳuzmadım*: T2, T3 *olturġuzmadım*
[2311] *pādişāhlıġınıŋ*: T2, T3 *pādişāhlıḳınıŋ*
[2312] *ḳorḳar-men ḥaḳ taᶜālādın*: T2 *ḥaḳ taᶜālādın ḳorḳar-men*
[2313] *ammā*: T3 *likīn*
[2314] *uzaḳḳa*: T2, T3 *uzaḳġa*
[2315] *uluḳ*: T2, T3 *uluġ*
[2316] *kiçikke*: T2 *kiçikġa*
[2317] *eger ne*: T2 *illā*
[2318] *eṭīᶜu'l-lāhe ve eṭīᶜu'r-resūle ve uli'l-emri minküm*: "(Ey iman edenler) Allah'a itaat edin, peygamberlere ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin" Nisa 59.
[2319] *şāhlıġ*: T2 *şāhlıḳ*
[2320] *sulṭānlıġ*: T2 *sulṭānlıḳ*

dār bolġaylar ve siyāsetidin (4) ḳorḳup hirāsān bolġaylar ve pādişāhġa vācib (5) durur kim anıŋ şükri raᶜiyyetḳa cevr ü ẓulm (6) ḳılmaġay ve sitem-resīdelerġa teraḥḥum eylegey (7) ve pādişāh ve raᶜiyyetḳa[2321] be-her-ḥāl şükr vācib-dür **beyt**

(8) gedāġa şükr işi bolġay gedāça
(9) ve-līkin pādişāhġa pādişāhça

[**T1 169b**] (1) ve maẓlūmnuŋ[2322] duᶜāsıdın ḥaẕer ḳılġay kim köz (2) yaşın aḳızıp[2323] kėçe uyḳulamay teŋridin[2324] (3) dādın tilegey kim maẓlūmlarnıŋ [**T2 74b**] duᶜāsı (4) ḥażretde[2325] müstecāb-dur ḫāṣṣa[2326] alar[2327] kim seḥer gāhlarda[2328] (5) nāliş ve feryād bile münācāt ḳılġaylar **meŋnevī**

(6) kişige ḳılmaġıl zinhār bī-dād
(7) ki ḳılġay teŋrige[2329] ol dād u feryād
(8) kerīmī kim erür maᶜmūresi kėŋ
(9) anıŋ allıda-dur[2330] şāh u gedā teŋ [**T1 170a**]
(1) barıdın taŋla ᶜadl u dād sorġay
(2) barınıŋ ḫaṭā ᶜamelini körgey
(3) aŋa kim pīşe ᶜadl u dād bolġay
(4) ḳıyāmet küni ġamdın şād bolġay [**T3 74a**]
(5) birevniŋ kim işi bolġay nedāmet
(6) aŋa ol laḥẓada bolġay ḳıyāmet
(7) şiᶜār eyle ve ulusḳa[2331] ᶜadl u iḥsān
(8) vegerne taŋla bolġuŋ-dur peşīmān

(9) ve *ḳavluhu resūllu'llāh ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* [**T1 170b**] (1)

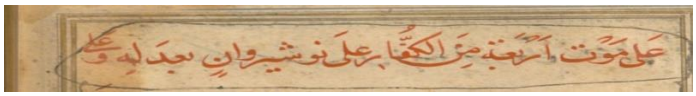

(2)

[2321] *raᶜiyyetḳa*: T2,T3 *raᶜiyyetġa*
[2322] *maẓlūmnuŋ*: T3 *maẓlūmnıŋ*
[2323] *aḳızıp*: T2 *aḳuzup*
[2324] *teŋridin*: T2 *teŋri taᶜālādın*
[2325] *ḥażretde*: T2 *ḥażret-i bārī nezdide*
[2326] *ḫāṣṣa*: T2 *ḫusūṣen*
[2327] *alar*: T3 *alarġa*
[2328] *seḥer gāhlarda*: T2 *seḥerlerde*
[2329] *teŋrige*: T2 *teŋriġa*
[2330] *allıda-dur*: T3 *aldıda*
[2331] *ulusḳa*: T2, T3 *ulusġa*

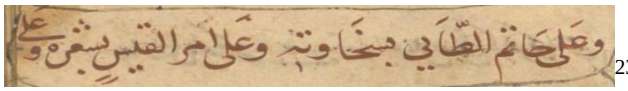 [2332] (3)

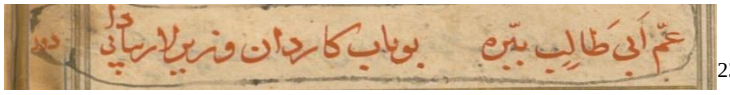 [2333] bu bāb kār-dān vezīrler beyānıda[2334] (4) ammā bilgil kim pādişāhġa vezīr-i dānā vü büzürg (5) kerek turur kim kifāyetlıḳ ve rāst-ḳalem vezīr pādişāh(6)nıŋ yārı-dur ve hēç pādişāh bī-destūr (7) u vezīr rūzgār ötkermeydür ve her kimerse (8) öz rāy ve endīşesi bile iş ḳılıp [**T2 75a**] maḥremleri (9) bile kėŋeşmese ol işide ḫayr bolmaġay [**T1 171a**] (1) andaḳ kim rivāyetde[2335] kelip turur kim ᶜaḳl (2) miŋ cuzv turur ḥażret-i ḥaḳ *celle celāluhu* toḳḳuz yüz (3) toḳsan toḳḳuz cuzvnı bizinŋ[2336] peyġāmberimizġa (4) *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve ālihi ve sellem*[2337] ve bir cuzvnı barça (5) ᶜālem ėlige bėrgen turur bā-vücūd-i ol faẓl u (6) kemāl[2338] ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* aŋa emr ḳılġan durur (7) kim her işde ṣaḥābe-yi kibār ve muhācir ü enṣār [**T3 74b**](8) bilen meşveret ḳılġıl ve bu āyet-i kerīme ol maḳūleniŋ (9) şāhidi turur *ḳavluhu taᶜālā* 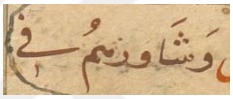 [**T1 171b**] (1) 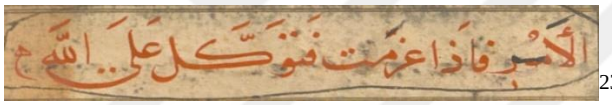 [2339] (2) ve yana bir yėrde mūsī *ᶜaleyhi's-selāmġa* ayttı kim (3) 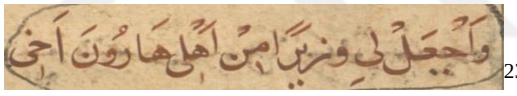 [2340] yaᶜnī (4) hārūn birāderim meniŋ vezīrim turur ve peyġāmber(5)lerġa *ᶜaleyhim es-selām*[2341] vezīrdin gürīz yoḳ erken-dür(6) pes vezīrsiz pādişāhlar işi ser-encām bolmas (7) ve bī-destūr-ı dānā memleket niẓām tapmas **ḥikāyet** (8) erdeşīr-i bābekāndın sordılar kim

---

[2332] *ve ᶜalā* iki kere yazılmıştır.
[2333] *Teᵓessuftu ᶜalā mevti erbaᶜatin mine'l-küffāri ᶜalā nūşīrevāne be-ᶜadlihi ve ᶜalā ḥātemi'ṭ-ṭāyī be-seḫāvetihi ve ᶜalā amr e'l-ḳaysi be-şiᶜrihi ve ᶜalā ᶜammi ebī ṭālibin be-berrihi*: "Dört kafirin ölümüne üzüldüm: biri Nuşirevan için, adaletinden dolayı; Hatem-i Tayi'(ın ölümüne)'e, cömertliğinden dolayı; Amru'l-Kays'a, şiirinden dolayı; amcam Ebi Talib(in ölümüne)'e, merhametinden dolayı" anlamında Arapça bir cümle.
[2334] *beyānıda*: T2 *+durur,* T3 *+turur*
[2335] *rivāyetde*: T3 *rivāyet*
[2336] *bizinŋ*: T2, T3 *biznin*
[2337] *peyġāmberimizġa ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve ālihi ve sellem*: T2 *peyġamberimiz ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemġa bėrip*, T3 *peyġamberimiz ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemġa*
[2338] *kemāl*: T2 *+bile*
[2339] *ve şāvirhüm fi'l-emri feiẕā ᶜazemte fe-tevekkel ᶜalāllāh*: "(Yapacağın) işlerde onlara da danış, bir kere de azmettin mi artık Allah'a tevekkül et" Al-i İmran 159.
[2340] *ve'cᶜal lī vezīran min ehlī Hārūne aḫī*: "Bir de bana ailemden bir vezir ver, kardeşim Harun'u" Tâhâ 29-30.
[2341] *peyġāmberlerġa ᶜaleyhim es-selām*: T2, T3 *peyġamber ᶜaleyhim-es-selāmlarġa*

pādişāh(9)lar ḳaşıda ḳaysı yār şāyesteraḳ turur [**T1 172a**] (1) ayttı yaḫşı vezīr[2342] [**T2 75b**] ve pādişāh kerek kim anıŋ (2) ḥaḳḳıda bėş iş ḳılġay evvel ol-kim tüvān-ger bolsa (3) mālını ṭamaᶜ ḳılmaġay ėkkinçi eger ḥāceti bolsa (4) revā ḳılġay üçünçi bed-gūy ve ḥāsid sözin (5) anıŋ ḥaḳḳıda ėşitmegey törtinçi her gāh[2343] (6) bolsa pādişāh ḳaşıda[2344] bara alġay ve bėşinçi[2345] (7) rāzını andın yaşurmaġay kim yaḫşı vezīr pādişāh(8)nıŋ [**T3 75a**] maḥrem-i rāzı durur ve mülk ü raᶜiyyet (9) ü daḫl u ḫarc vilāyetniŋ tüzüklügi[2346] [**T1 172b**] (1) ve ḫazīneniŋ cemᶜiyyeti[2347] ve pādişāhnıŋ şükūh ü (2) ᶜaẓameti ve rāy u tedbīr işin aytmaḳ ve ėşitmegi (3) barça anıŋ bile turur ve sulṭānnıŋ (4) dostların ᶜizzet ḳılġuçı ve düşmenlerin ḫᵛār (5) tutḳuçı[2348] hem vezīr oḳ[2349] turur andaḳ kim ḥikāyetde (6) kelip turur **ḥikāyet** nūşīrevān-ı ᶜādil (7) oġlıġa ayttı kim yaḫşı vezīr asraġıl kim barça (8) işde saŋa yār bolġay ve vezīr andaḳ[2350] kerek (9) kim eger pādişāh raᶜiyyetḳa[2351] müşfiḳ ü mihr-bān bolsa [**T1 173a**] (1) ol hem ol işde müttefiḳ bolġay ve eger pādişāh (2) nā-mihr-bān bolsa [**T2 76a**] ol her ṭarīḳ bile bolsa yana (3) pādişāhnı ḫayr yolıġa keltürgey ve pādişāh(4)nıŋ devlet-ḫᵛāhluġıdın[2352] özge nerse dėmegey (5) ve ḳılmaġay pādişāh taḳı[2353] anıŋ ṣalāḥlıḳ sözidin (6) çıḳmaġay ol taḳı[2354] ḫayr sözidin[2355] özge dėmegey **beyt**

(7) şāh anıŋ[2356] kim sözin ḳabūl ėtkey [**T3 75b**]
(8) ḥayf bolġay eger ḫilāf dėgey

(9) **ḥikāyet** behrām-ı gūrdin sordılar kim [**T1 173b**] (1) pādişāhġa neçe nerse kerek tā pādişāhlıġı[2357] tamām (2) bolġay ve ḫāṭırı ġamdın teskīn tapḳay ayttı (3) altı nerse[2358] **evvel** yaḫşı vezīr kim rāzın aŋa aytḳay[2359] (4) ve kėŋeşi anıŋ bile bolġay **ėkkinçi**[2360]

[2342] *vezīr*: T2 *+şāyeste-dür*
[2343] *gāh*: T2, T3 *vaḳtda*
[2344] *ḳaşıda*: T2 *ḳaşıġa*
[2345] *bėşinçi*: T3 *bėşlençi*
[2346] *tüzüklügi*: T2, T3 *tüzükligi*
[2347] *cemᶜiyyeti*: T2 *cemᶜi*
[2348] *tutḳuçı*: T2 *tutġuçı*
[2349] *oḳ*: T2 ve T3'te *oḳ* yok
[2350] *andaḳ*: T2 *vezīr andaḳ bolmaḳı*, T3 *vezīrniŋ andaḳ bolmaḳı*
[2351] *raᶜiyyetḳa*: T2,T3 *raᶜiyyetġa*
[2352] *devlet-ḫᵛāhluġıdın*: T2, T3 *devlet-ḫᵛāhlıḳıdın*
[2353] *taḳı*: T2, T3 *daġı*
[2354] *taḳı*: T2, T3 *daġı*
[2355] *sözidin*: T2 *sözdin*
[2356] *şāh anıŋ*: T3 *şāhnıŋ*
[2357] *tā pādişāhlıġı*: T2 *tā anıŋ pādişāhlıḳı*, T3 *tā pādişāhlıḳ emri*
[2358] *nerse*: T2 *kerek-dür*
[2359] *aytḳay*: T2, T3 *aytġay*
[2360] *ėkkinçi* T2, T3 *ėkkilençi*

yaḫşı at[2361] (5) tā iş tüşkende anı ḫalāṣ ḳılġay **üçünçi**[2362] (6) yaḫşı silāḥ **törtinçi**[2363] ḳıymetlıḳ[2364] seng-pāreler (7) bisyār cemᶜ ḳılġay miṣl-i cevāhir ü laᶜl ü yāḳūt (8) ü dür ü mercān ve her ne bularġa oḫşar[2365] bolsa (9) **bėşinçi**[2366] ṣāḥib-i cemāl ḫātūn tā aŋa ġam-güsār [**T1 174a**] (1) bolġay **altınçı**[2367] yaḫşı bavurçı[2368] kim pādişāhnıŋ (2) ṭabᶜīatıġa[2369] münāsib ṭaᶜām pişürgey ve erdeşīr (3) aytur pādişāh[**T2 76b**]larġa vācib turur kim tört (4) kişini yaḫşı saḳlaġaylar **evvel** vezīrī kim emānet(5)lıġ bolġay **ėkkinçi**[2370] debīrī kim dānişi bolġay (6) **üçünçi**[2371] ḥācibī kim müşfiḳ ü mihr-bān bolġay (7) **törtinçi**[2372] nedīmī kim naṣīḥat-gūy bolġay çün vezīr (8) emīn ü kāfī bolsa delīl ol-dur kim [**T3 76a**] pādişāhnıŋ (9) çerigi maᶜmūr u mülki selāmet bolġay çün debīrī [**T1 174b**] (1) ḫıred-mend ü dānā bolsa mülk işi revāc tapḳay[2373] (2) ve çün nedīm naṣīḥat-gūy ve ḥācib müşfiḳ bolsalar (3) ėl pādişāhdın hēç işde aġrımaġay(4)lar **ḥikmet** ḥakīmī kim barça ḥakīmlerdin dānā (5) erdi nūşīrevāniġa ayttı pādişāhlıḳ ḳılur (6) kişige yaḫşı yārānlar kerek ve pādişāh perhīz-kār (7) kerek ve pādişāhnıŋ perhīz-kārlıġı[2374] barça (8) işde rāstlıġ ḳılmaḳ turur ve her ne ėtse (9) aŋa vefā eylemek andaḳ kim aytıp tururlar **beyt** [**T1 175a**]

(1) kim istese salṭanat seḫā-dur aŋa şarṭ
(2) her vaᶜde kim eylese vefā-dur aŋa şarṭ

(3) ve çün pādişāh ḳulıġa ṣādıḳ bolsa ḫayl u ḥaşem (4) taḳı[2375] rāstlıġ[2376] üstide bolurlar ve ḫudāy (5) taᶜālā bile köŋlini rāst tutḳay[2377] ve bu (6) ḳuvvet u şevket [**T2 77a**] ü salṭanat kim aŋa ᶜaṭā bolup (7) turur barçanı[2378] Allāh taᶜālā *celle celāluhu*dın körgey (8) bilgey kim eger ᶜucb ü tekebbür[2379] ḳılıp şek keltürse (9) ümīd-i helāket bolġay

---

[2361] *at*: T2 *aṭ*
[2362] *üçünçi*: T2, T3 *üçlençi*
[2363] *törtinçi***:** T2, T3 *törtlençi*
[2364] *ḳıymetlıḳ*: T2 *ḳıymet-behā*, T3 *ḳıymet-behālıḳ*
[2365] *oḫşar*: T2 *oḫşaş*
[2366] *bėşinçi*: T2, T3 *bėşlençi*
[2367] *altınçı*: T2, T3 *altılançı*
[2368] *bavurçı*: T2 *aş-pez*
[2369] *ṭabᶜīatıġa*: T3 *cemᶜiyyetiġa*
[2370] *ėkkinçi*: T3 *ėkkilençi*
[2371] *üçünçi***:** T2, T3 *üçlençi*
[2372] *törtinçi*: T2, T3 *törtlençi*
[2373] *tapḳay*: T2, T3 *tapġay*
[2374] *perhīz-kārlıġı*: T2, T3 *perhīz-kārlıḳı*
[2375] *taḳı*: T3 *daġı*
[2376] *rāstlıġ*: T2 *rāstlıḳ*
[2377] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2378] *barçanı*: T2 *barçasın*
[2379] *tekebbür*: T2 *kibr*

andaḳ kim ḥikāyetde [**T1 175b**] (1) kelip turur **ḥikāyet** bir kün süleymān [**T3 76b**] peyġamber (2) *ᶜaleyhi's-selām* taḫt üstide olturup erdi (3) ve ol taḫtnı yėl[2380] hevā yüzide ėltür[2381] erdi süleymān (4) *ᶜaleyhi's-selām*nıŋ ḫāṭırıġa ol ḥaşmet (5) ü ᶜaẓametdin ᶜucb keçti[2382] kim ins ü cinn ü dīv ü perī (6) vuḥūş u ṭuyūr barça anıŋ fermānıda erdiler (7) çün ol miḳdār iş ḫāṭırıda yol taptı erse (8) taḫtı nigūn-sār boldı taḫtḳa[2383] ayttı rāst (9) bolġıl taḫt ayttı yā süleymān sen rāst bol[2384] [**T1 176a**] (1) andaḳ kim ḫudāy taᶜālā[2385] buyurup turur (2) [2386] ebū ᶜubeyde (3) mundaḳ aytıp turur 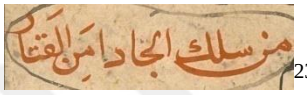 [2387] (4) ammā vezīr-i dānā vü kār-dān u sāl-ḫ^{v}ūrde kerek (5) kim eger yigit vezīr her neçe ḫıred-mend ü dānā bolsa (6) çün tecribesi yoḳ turur mülk ü pādişāhlıḳ (7) işini [**T2 77b**] yaḫşı żabṭ ḳıla almaġay ve ḥükemā aytıp (8) tururlar vezīrġa bėş nerse kerek tā işi (9) pesendīde bolġay **evvel** huş-yārlıġ[2388] kim her iş ki [**T1 176b**] (1) aŋa müşkil bolsa çün hūşı [**T3 77a**] bar-dur tedārük ḳıla alġay (2) **ėkkinçi** dāniş kim nihānī işlerni ᶜaḳl bile tapḳay (3) **üçünçi** köŋüllük[2389] ve dilīr kerek kim her işdin ve her (4) kişiniŋ sözidin ḳorḳmaġay **törtinçi**[2390] rāstlıḳ (5) kim barçaġa rāstlıḳdın özge iş ḳılmaġay (6) **bėşinçi** pādişānıŋ[2391] rāzını andaḳ saḳlaġay (7) kim eger başı barsa[2392] ol sırnı iẓhār ḳılmaġay (8) **ḥikāyet** erdeşīr-i bābekān ayttı ėlçilikke[2393] (9) yiberür kişi yaḫşı sözlük ve körümlük[2394] ve ḥalīm [**T1 177a**] (1) ve saḫī-tabᶜ ve uyatlıġ kerek[2395] bolġay ve söz ayturda (2) mülāḥaẓa-yı bisyār ḳılġay kim sözde

---

[2380] *yėl*: T2 *şamāl*
[2381] *ėltür*: T2 *ėlter*
[2382] *keçti*: T2 *keçdi*
[2383] *taḫtḳa*: T2, T3 *taḫtġa*
[2384] *bol*: T2, T3 *bolġıl*
[2385] *ḫudāy taᶜālā*: T3 *ḫudāy ᶜazze ve celle*
[2386] *inna'llāhe lā-yuġayyiru mā bi-ḳavmin ḥattā yuġayyirū mā bi-enfüsihim*: "Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez" Ra'd 11.
[2387] *min selike'l-cided āmene'l-ᶜeşār* "Düzgün insan yolunda tökezlemez" anlamında Arapça bir atasözü.
[2388] *huş-yārlıġ*: T2 *huş-yārlıḳ*
[2389] *köŋüllük*: T2, T3 *köŋillik*
[2390] *törtinçi*: T2, T3 *törtünçi*
[2391] *pādişānıŋ*: T2, T3 *pādişāhlıḳ*
[2392] *barsa*: T2, T3 *kėtse*
[2393] *ėlçilikke*: T3 *ėlçilikġa*
[2394] *yaḫşı sözlük ve körümlük*: T2, T3 *yaḫşı sözlik ve körümlik*
[2395] *kerek*: T2 *kişi*

perīşānlıḳ (3) vāḳiᶜ bolmaġay ve sözlemes yėrde sözlemegey (4) ve tecribe-yi rūzgār ḥāṣıl ḳılġan bolġay ve çün vezīr (5) mihr-bān u kāfī bolsa pādişāh kerek kim anıŋ (6) ḥaḳḳıda ġaraż-gūyler sözin hēç ḥāl ėşitmegey (7) ve ḳabūl ḳılmaġay ve mihr-bān vezīr ol-dur kim (8) eger pādişāhnıŋ [**T2 78a**] ḫūyı nā-pesend bolsa be-her-ḥāl (9) ol ḫūynı andın kėtere körgey[2396] yumşaḳ söz [**T1 177b**] (1) ve [**T3 77b**] leṭāyifü'l-ḥiyel[2397] bile kim eger pādişāh ḫod-kām bolsa ve söz (2) anıŋ murādı bile bolmasa[2398] rencīde bolġay ve muŋa (3) delīl ol-dur kim çün mūsī *ᶜaleyhi's-selām*nı ḥaḳ taᶜālā (4) risālet üçün firᶜavnġa yiberdi ayttı ey (5) mūsī aŋa yumşaḳ sözlegil *ḳavluhu taᶜālā* (6) 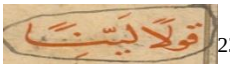 [2399] ḫudāvend *subḥānehu ve taᶜālā* düşmenġa (7) bu türlük ᶜināyet ḳılıp turur tā özgeler (8) birbirige rıfḳ u müdārā ḳılġaylar ve yumşaḳ (9) sözlegeyler ve eger nā-gāh pādişāh açıġ[2400] üstide [**T1 178a**] (1) bolup vezīrġa ḳatıḳ[2401] aytsa köŋlige aġır kelmegey (2) kim pādişāh nāyibler ve içkilerge[2402] her ne ḫāṭırı (3) tilese[2403] aytur bolur ve mihr-bān ve devlet-ḫᵛāh vezīr (4) ol-dur kim pādişāhnı yaḫşı yollarġa tutḳay[2404] ve (5) her nā-pesend efᶜāl kim pādişāhdın vücūdġa (6) kelür ol nā-dān vezīr cihetidin bolur ve (7) nūşīrevān ayttı vezīrniŋ nā-dānlıġı[2405] (8) ve yamanlıġı ol-dur kim pādişāhnı [**T2 78b**] uruşḳa[2406] saᶜy (9) ḳılġay ve barça işde āhestelıḳ evvelī turur [**T1 178b**] (1) ḫāṣṣa[2407] kim uruşda [**T3 78a**] ve nā-dān vezīrniŋ işi (2) ol bulutḳa[2408] oḫşar kim deryāġa yaġar ve arisṭāṭālīs(3)niŋ *pend-nāme*side aytıp[2409] tururlar kim bir iş ki (4) yana birev ser-encām ḳılġay ve sen murādġa yėtkey-sen (5) ve saŋa yaman at[2410] bolmaġay andın yaḫşıraḳ (6) turur kim sen öz elgiŋ bile ol işni (7) ḳılġay-sen ve dānālar aytıp tururlar kim yılannı (8) ėlniŋ elgi bile tutḳan[2411] yaḫşıraḳ turur kim (9) öz elgi bile tutḳay ammā vezīrniŋ dānāraḳı [**T1 179a**] (1) ol

---

[2396] *kėtere körgey*: T2 *yoḳ ḳılġay*, T3 *kėtergey*
[2397] *leṭāyifü'l-ḥiyel*: T2 *laṭīf ḥileler*
[2398] *murādı bile bolmasa*: T2 *murādıġa muvāfiḳ bolmasa*
[2399] *fe-ḳūlā lehü ḳavlen leyyinen*: "Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslupla söyleyin" Tâhâ 44.
[2400] *açıġ*: T2 *aççıġ*
[2401] *ḳatıḳ*: T2 *ḳattıġ söz*
[2402] *içkilerge*: T2 *maḥremlerġa*
[2403] *tilese*: T2 *ḫāṭrıġa kelse*
[2404] *tutḳay*: T2, T3 *tutġay*
[2405] *nā-dānlıġı*: T2 *nā-dānlıḳı*
[2406] *uruşḳa*: T2, T3 *uruşġa*
[2407] *ḫāṣṣa*: T2 *ḫuṣūṣen*
[2408] *bulutḳa*: T2, T3 *bulutġa*
[2409] *aytıp*: T2 *yazıp*
[2410] *at*: T2 *ad*
[2411] *tutḳan*: T3 *tutġan*

durur kim uruşnıŋ defᶜini tedbīr (2) ü ḥīle ve nāme yibermek bile ḳılġay ve eger alar bile[2412] (3) iş müyesser bolmasa hediyye ve tuḥfeler yiberip (4) dostluḳ[2413] bünyād ḳılġay ve eger düşmen ḳaçıp (5) çerikdin kişi giriftār bolsa[2414] günāhların ᶜafv ḳılıp (6) ölümdin ḫalāṣ ḳılġay kim tirikni öltürse (7) bolur velī[2415] ölükni tirgüzmek düşvār durur (8) andaḳ kim ḳırḳ yılda bir yigit yėtilür[2416] ve eger anıŋ [**T2 79a**] (9) ṭarafıdın kişi düşmenġa tüşse anı hediyyeler yiberip [**T1 179b**] (1) satḳun alġay [**T3 78b**] tā özgeler ümīd-vār bolup (2) köŋülleri[2417] ḳuvvet tutḳay[2418] ve her kişige endāzesi bile (3) ᶜulūfe[2419] bėrgey ve ḥāletiġa[2420] yaraşa riᶜāyet ḳılġay (4) ve bahādur yigitlerge ḫāṭır-ḫᵛāh yarmaḳlar bėrip[2421] (5) ᶜizzet ü ḥürmetlerin[2422] vācibi bile be-cāy keltürgey (6) ve uruş yaraġın ve silāḥın yaḫşı ḳılġay (7) ve pādişāh mülāzımları bile yumşaḳ sözlep[2423] (8) müdārā eylegey kim ḳadīmde sipāhīler[2424] vezīrni[2425] (9) bisyār[2426] öltürüp tururlar ve pādişāhnıŋ [**T1 180a**] (1) nīk-baḫtı ol-dur kim ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* aŋa şāyeste (2) vezīr bėrgey kim resūl *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* (3) ayttı her kimge kim ḫudāy taᶜālā ᶜināyet ḳılsa (4) aŋa yaḫşı sözlük[2427] dānā pārsā vezīr bėrgey[2428] kim raᶜiyyet(5)niŋ ḥaḳ-güẕārlıġıda[2429] pādişāh unutup firū-güẕāşt (6) ḳılsa ol yādıġa bėrgey ammā bu kitābnıŋ (7) muṣannifi *raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi* aytur ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* (8) *celle celāluhu* her zamānda iẓhār-ı ḳudreti üçün bendelerdin [**T2 79b**](9) bir gürūhnı ber-güzīde ḳılġay miṣl-i pādişāhlar ve [**T1 180b**] (1) vezīrler ve ᶜamel-dārlar kim cihānnı ābādān ḳılġaylar [**T3 79a**](2) ve bu bābda ᶜaceb ḥikāyetī kelip turur kim ḳadīmde (3) bir cemāᶜat[2430] bar erken-dürler kim seḫāvet ü baḫşende(4)lıḳda hēç kimerse alarġa yėtmes erken-dür (5) vilāyetleri ve daḫılları

[2412] *bile*: T3 *+hēç*
[2413] *dostluḳ*: T2, T3 *dostlıḳ*
[2414] *bolsa*: T2 *+bular*
[2415] *velī*: T2, T3 *ve-līkin*
[2416] *yėtilür*: T2, T3 *kemāl bolur*
[2417] *köŋülleri*: T2 *köŋiller*, T3 *köŋilleri*
[2418] *tutḳay*: T2, T3 *tapġay*
[2419] *ᶜulūfe*: T2 *inᶜām*
[2420] *ḥāletiġa*: T3 *ḥālıġa*
[2421] *ḫāṭır-ḫᵛāh yarmaḳlar bėrip*: T2 *ḫāṭır-ḫᵛāh üçün iḥsānlar ḳılıp*
[2422] *ḥürmetlerin*: T3'de *ḥürmetlerin* yok
[2423] *sözlep*: T2 *sözleşip*
[2424] *sipāhīler*: T2 *+neçe*
[2425] *vezīrni*: T2 *vezīrlerni*
[2426] *bisyār*: T2'de *bisyār* yok
[2427] *sözlük*: T2 *sözlik*
[2428] *aŋa yaḫşı sözlük dānā pārsā vezīr bėrgey kim*: T3 *aŋa yaḫşı vezīr-i pārsā vü dānā bėrgey ki*
[2429] *ḥaḳ-güẕārlıġıda*: T2 *ḥaḳ-güẕārlıḳıda*
[2430] *cemāᶜat*: T2 *cemāᶜa*

taḳı[2431] bisyār ammā raᶜiyyet ü (6) ked-ḫudālarnıŋ ḥālı besī tebāh u perīşān erken (7) durur ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā āl-i niẓām* devletidin (8) alarnıŋ işin ṣalāḥḳa[2432] keltürdi ve munı (9) anıŋ üçün keltürdüm tā bilgeyler kim dānā ve [**T1 181a**] (1) şāyeste ėl bile nā-şāyeste ėl arasında[2433] (2) ne miḳdār farḳ bar durur ve dānā ėlniŋ (3) ḳadrı her ḳıymetī[2434] güher kim bar andın artuḳraḳ-dur[2435] (4) ve īzed subḥānehu ve[2436] taᶜālā ḥażretide[2437] ḫaṭā revā ermes (5) ve her kimersege[2438] ezelde ne taḳdīr bolġan bolsa (6) bėrip turur pes vezīrler ve dānālar kim pādişāh(7)larġa taᶜalluḳ tururlar ötken ėlniŋ resmi ve (8) ḳāᶜidesi bile ᶜamel ḳılıp alarnıŋ ṭarīḳın özge (9) ḳılmaġaylar ve pādişāh maṣlaḥat üçün her māl kim [**T1 181b**] [**T2 80a**] (1) raᶜiyyetdin tileseler vaḳtı bilen tilegeyler (2) ve raᶜiyyetniŋ ḥālıġa yaraşa ḥavāle [**T3 79b**] ḳılġaylar (3) ve avda turna öltürgeyler yoḳ kim[2439] torġay[2440] yaᶜnī (4) dervīş ü faḳīrdin nerse almaġaylar ve tereke mālıda (5) kim vārişi bolġay ḥarīş bolup ṭamaᶜ ḳılmaġaylar (6) kim anıŋ çendānı yümni bolmas[2441] ve hemīşe raᶜiyyet (7) ve ḫayl u ḥaşemniŋ ḫayrın tilegeyler tā bu cihānda (8) nīk-nāmlıḳ ve ol cihānda müzd-i[2442] ṣevāb tapḳaylar[2443] (9) **bu bāb dānā ve kārdān vezīrler beyānıda**[2444] [**T1 182a**] (1) andaḳ kim dānālar aytıp tururlar hēç nerse (2) ḳalemdin fāżılraḳ ermes kim barça ötken (3) işlerni anıŋ bile żabṭ ḳılsa bolur ve ḳalemniŋ (4) fażīletidin-dür kim ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* kelām-ı mecīdide (5) meẕkūr u masṭūr ḳılıp turur kim 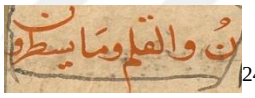 [2445] (6) ve yana bir yėrde yād ḳılıp turur kim 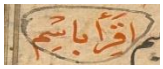 (7) (8)

[2431] *taḳı*: T2, T3 *dağı*
[2432] *ṣalāḥḳa*: T2, T3 *ṣalāḥġa*
[2433] *arasında*: T2, T3 *arasıda*
[2434] *ḳıymetī*: T2 *ḳıymet-bahā*
[2435] *ḳadrı her ḳıymetī güher kim bar andın artuḳraḳ-dur*: T2 *ḳadrı her ḳıymet-behā güher kim bar andın ziyādraḳ durur*, T3 *ḳadrı her ḳıymetī kim bar güherdin andın artuḳraḳ durur*
[2436] *ve*: T2 *bārī*
[2437] *ḥażretide*: T3 *nezdide*
[2438] *kimersege*: T2 *kimerseġa*
[2439] *yoḳ kim*: T2 *ve illā*
[2440] *torġay*: T2 *torġaylar*
[2441] *anıŋ çendānı yümni bolmas*: T2 *kim ol her çend köp bolsa hem ḫayriyyeti bolmaġay*
[2442] *müzd-i* T2, T3 *müzd ü*
[2443] *tapḳaylar*: T2, T3 *tapġaylar*
[2444] *beyānıda*: T2, T3 *+dur*
[2445] *nūn ve'l-ḳalemi ve-mā yesṭurūn*: "Nun. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki" Kalem 1.

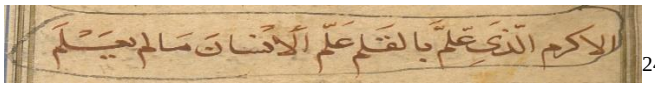 [2446] (9) ve peyġāmber [2447] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* ayttı evvel nerseni [**T1 182b**] [**T2 80b**] (1) kim ḫudāy *ᶜazze ve celle* ḫalḳ ḳıldı ḳalem erdi kim (2) [2448] [**T3 80a**] ve ᶜabdu'llāh bin ᶜabbās (3) *rażıya'llāhu ᶜanhumā* bu āyetniŋ tefsīride andaḳ aytıp (4) turur kim ḫudāvend *subḥānehu ve taᶜālā* yūsuf *ᶜaleyhi's-selām*(5)dın ḫaber bėrdi 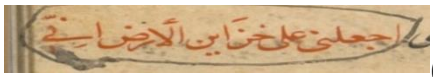 (6) [2449] ayttı yaᶜnī yėrniŋ genclerin maŋa (7) bėrgil kim men debīr bolay[2450] ve alarnıŋ ḥesābın (8) alay[2451] ve ibnü'l-muᶜtezz[2452] aytur kim köŋül[2453] kān ve ḫıred (9) güher ve ḳalem zer-ger durur ve ḫuṭbe zer-gerlik [**T1 183a**] (1) ve cālīnūs-ı ḥekīm aytur sözniŋ ṭabībi ḳalem-dür (2) ve yūnān melikleridin biri aytıp turur (3) kim bu cihān işleri ḳalem bile rāst bolur ve yana (4) aytıp tururlar kim ėkki nerse bile rāst (5) rāst bolur biri ḳılıç ve biri ḳalem-dür ve bu ėkki nerse (6) birbiridin müzeyyen tururlar **ḳıṭᶜa**

(7) cihānda ėkki nerse-dür bī-naẓīr
(8) alarġa üçünçi yoḳ ey muḥteşem
(9) ḫalāyıḳ ṣalāḥı alardın turur [**T1 183b**]
(1) biri tīġ-ı hindī vü biri ḳalem

(2) ve her neçe kim ėl kār-dīde ve cihān-geşte tururlar (3) ammā kitāblarnı [**T2 81a**] oḳumaġunça hüner-mend bolmaslar (4) ve iskender ayttı eger ḳılıç ve ḳalem bolmasa (5) erdi [**T3 80b**] bu cihānnıŋ tüzüklügi hem bolmas (6) erdi ve bu ėkki[2454] barça işde ḥākim miṣāllıḳ-durlar (7) ammā debīrlerge[2455] köp nerse bilmek vācib turur (8) evvel

---

[2446] *iḳrāᵓ bi'smi rabbike'l-leẕī ḫalaḳ ḫalaḳe'l-insāne min ᶜalaḳ iḳrāᵓ ve rabbüke'l-ekram e'l-leẕī ᶜalleme bi'l-ḳalem ᶜalleme'l-insāne mā-lem yaᶜlem*: "Yaratan rabbin adıyla oku! O, insanı alaktan (asılıp tutunan zigottan) yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğin bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir" Alâk 1, 2, 3, 4, 5.
[2447] *peyġāmber*: T2, T3 *peyġamber*
[2448] *evvelü mā ḫalaḳa'llāhu el-ḳalemü*: "Allah, önce kalemi yarattı." Bu ibare, "Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Onu yaratınca yaz diye emretti. O da kıyamete kadar olup bitecekleri yazdı" anlamındaki hadisin baş kısmıdır. (Yılmaz, 2013: 147); *evvelü mā ḫalaḳa'llāhu el-ḳalemü*: yazmalarda *evvelü mā ḫalaḳa'llāhu taᶜālā el-ḳalemü* olarak yazılmıştır.
[2449] *ecᶜalnī ᶜalā ḫazāᵓini'l arḍ innī ḥafīẓun ᶜalīm*: "Yusuf da 'Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben çok iyi korurum ve bu işi bilirim' dedi" Yusuf 55.
[2450] *bolay*: T2 *bolayın*
[2451] *alay*: T2 *alayın*
[2452] şu şekilde yazılmıştır: (T1) 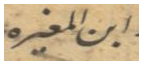
[2453] *köŋül*: T2, T3 *köŋil*
[2454] *ėkki*: T2 *ėkkisi*
[2455] *debīrlerge*: T2 *debīrlerġa*

yėr tübidegi[2456] sunıŋ yıraḳ[2457] ve yaḳınlıġını[2458] (9) bilmek ve kārīz çıḳarmaḳ ve kėçe kündüzniŋ [**T1 184a**] (1) artuḳ eksükini ḳış ve yazda bilmek[2459] ve yulduzlarnı (2) bilmek kim ḳaysı burcda tururlar[2460] ve hendese (3) ḥesābı ve künler ḥesābı ve ᶜālemniŋ tört (4) rüknini bilmek ve şiᶜr ü ḳāfiyedin vuḳūf-ı (5) tamām tutmaḳ ve bā-vücūd-i bular[2461] debīr yaḫşı sözlük[2462] (6) ve yaḫşı yüzlük[2463] ve rāy u tedbīrlıḳ[2464] kerek ve ḳalemni (7) yaḫşı yonġay ve her ne köŋlide bolsa ḳalem uçı bile (8) taḥrīr ḳılġay ve artuḳ ve eksük[2465] bitimekdin[2466] (9) muḥteriz bolġay ve debīr andaḳ kerek[2467] kim bir ḥarf u kelimeni[2468] [**T1 184b**] (1) yėride bitigey[2469] andaḳ kim ḫaberde kelip turur (2) **ḥikāyet** debīrī bar erdi ᶜamel-dār emīrü'l-müᵓminīn (3) ᶜömer bin el-ḫaṭṭāb *razıya'llāhu ᶜanhu* [**T2 81b**] aŋa ayttı (4) ᶜamr ᶜāṣḳa[2470] nāme bitigil evvel bismi'llāhnı bitimedi[2471] ᶜömer (5) ayttı evvel bismi'llāhnıŋ[2472] [**T3 81a**] yėrini[2473] peydā ḳılġıl (6) andın soŋra ᶜamel-dārlıḳḳa[2474] barġıl ammā evvel nerse[2475] (7) debīrlerġa[2476] ḳalemni yaḫşı[2477] yonmaḳ turur kim ḫaṭnı (8) yaḫşı bitimek[2478] ḳalem[2479] yonmaḳdın turur **ḥikāyet** (9) şehen-şāhnıŋ[2480] neçe vezīri bar erdi alardın [**T1 185a**] (1) biri ṣāḥib-i cemāl ü ṣāḥib-i kemāl ve bisyār nümāyende (2) ve zīrek atı ismāᶜil ᶜabbād[2481] erdi pes özge (3) vezīrler şehen-şāh ḳaşıda anı ġıybet ḳıldılar (4)

[2456] *tübidegi*: T2 *astıdaġı*
[2457] *yıraḳ*: T2 *uzaḳ*
[2458] *yaḳınlıġını*: T2 *yaḳınlıḳını*
[2459] *artuḳ eksükini ḳış ve yazda bilmek*: T2 *ḳışda ve yazda ziyād u kemini bilmek*
[2460] *burcda tururlar*: T2, T3 *burcdın ṭulūᶜ ḳılurlar*
[2461] *bular*: T2 *+bile*
[2462] *sözlük*: T2, T3 *sözlik*
[2463] *yüzlük*: T2, T3 *yüzlik*
[2464] *tedbīrlıḳ*: T2, T3 *tedbīrlik bolmaḳı*
[2465] *artuḳ ve eksük*: T3 *ziyāde ve kem*
[2466] *bitimekdin*: T2 *yazmaḳdın*
[2467] *kerek*: T2 *bolġay*
[2468] *kelimeni*: T2, T3 *+öz*
[2469] *bitigey*: T2 *yazġay*
[2470] *ᶜāṣḳa*: T2, T3 *ᶜāṣġa*
[2471] *bitimedi*: T2 *yazmadı*
[2472] *bismi'llāhnıŋ*: T2 *bismi'llāhnı*
[2473] *yėrini*: T2 *ornıda*
[2474] *ᶜamel-dārlıḳḳa*: T2, T3 *ᶜamel-dārlıḳġa*
[2475] *nerse*: T2 *+kim*
[2476] *debīrlerġa*: T2 *+lāzım-dur*
[2477] *yaḫşı*: T2'de *yaḫşı* yok
[2478] *bitimek*: T2 *yazmaḳ*
[2479] *ḳalem*: T3 *ḳalemni*
[2480] *şehen-şāhnıŋ*: T2 *+bir*
[2481] yazmalarda 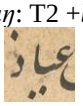 olarak yazılmıştır.

alarnıŋ ḥāleti[2482] şehen-şāhġa maᶜlūm bolup vezīr(5)lerni bir yėrde cemᶜ ḳıldı ismāᶜil ᶜabbād alarġa (6) ayttı mendin şehen-şāh ḳaşıda ġıybet ḳılıp (7) turur-siz ḥālā sizlerdin ḳaysı[2483] durur kim (8) şehen-şāh tapuġıda[2484] ḳalem yonup bir saṭr[2485] tamām bitigey[2486] (9) alar bu bābda ᶜāciz boldılar pes şehen-şāh aŋa ayttı [**T1 185b**] (1) kim sen ḳalem yonup bitigil pes ismāᶜīl ḳalem yonup (2) bir saṭr bitidi barça anıŋ faẓlıġa iḳrār (3) ḳıldılar ve inṣāf bėrdiler[2487] ammā debīr kerek kim (4) ḳalemni rāst ü hemvār yonġay ve ortasını[2488] [**T2 82a**] (5) inçke yarġay ve ḳaṭını muḥarref urġay velī[2489] (6) bu zamān debīrleri ḳalemni mundaḳ yonġaylar kim (7) aytılur **ḥikāyet** yaḥyā bin caᶜfer [**T3 81b**] bermekī (8) ol mektūbda kim muḥammed leyṣḳa[2490] yiberdi ḳalemniŋ (9) taᶜrīfin andaḳ ḳılıp erdi kim ḳalem ne inçke[2491] ve [**T1 186a**] (1) ne yoġan[2492] kerek orta çaġlıḳ[2493] kerek ve ḳalem-(2)-tirāş itik kerek[2494] ve kāġaẕ-ı pākīze vü hemvār (3) ve siyāhı yaḫşı silāye ḳılınġan[2495] ve üç ḥarf(4)dın artuḳ[2496] kelimege keşiş[2497] bėrmegey kim zişt (5) körünür ve ḥurūfnıŋ yaḫşılıġı birbirge[2498] yaraşa[2499] (6) kerek ve munı ḫıred-mend ve dānā[2500] debīrdin özge (7) kişi ḳıla almaġay **ḥikāyet** ᶜabdu'llāh bin (8) rāfiᶜ emīrü'l-müᵓminīn ᶜalī *raẓıya'llāhu* ḳaşında (9) debīr erdi ol rivāyet ḳılur kim emīrü'l-müᵓminīn [**T1 186b**] (1) ᶜalī *raẓıya'llāhu ᶜanhu* maŋa ayttı yā ᶜabdu'llāh üç divid[2501] (2) asraġıl[2502] ve ḳalemni uzun[2503] yonġıl ve saṭrlarnıŋ (3) ortasını[2504] kėŋ

[2482] *ḥāleti*: T2 *ḥālları*
[2483] *ḳaysı*: T2 + *biriŋiz*
[2484] *tapuġıda*: T2 *ḫiẕmetide*, T3 *şehen-şāhlar yanıda*
[2485] *saṭr*: T2 *saṭrnı*
[2486] *bitigey*: T2 *yazġay*
[2487] *bėrdiler*: T2 *ėtdiler*
[2488] *ortasını*: T2 + *şıḳḳ ḳılıp*
[2489] *velī*: T2 *ve-līkin*
[2490] *leyṣḳa* : T2, T3 *leyṣġa*
[2491] *inçke*: T2 *nazük*
[2492] *yoġan*: T2 *yoġun*
[2493] *çaġlıḳ*: T2 *miyāne bolmaḳı*
[2494] *itik kerek*: T2 *ziyāde ötkür bolġay*, T3 *erdi kim ḳalemni ortadın endek ayırmaḳ kerek ve nazük yonmaḳ kerek ve ḳalem-tirāş ötkür kerek*
[2495] *ḳılınġan*: T1 *ḳılġan*
[2496] *artuḳ*: T2 *ziyāde*
[2497] yazmalarda 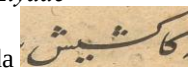 olarak yazılmıştır.
[2498] *birbirge*: T2, T3 *birbirige*
[2499] *yaraşa*: T2 *münāsib bolmaḳı*, T3 *bolmaḳ*
[2500] *dānā*: T3 *vezīr ü*
[2501] *divid*: T2, T3 *devāt*
[2502] *asraġıl*: T2, T3 *saḳlaġıl*
[2503] *uzun*: T3 +*saḳlap*
[2504] *ortasını*: T2 +*açuḳ ve*

tutḳıl[2505] ve ḥarflarnı[2506] (4) gird[2507] ve birbirige[2508] yaḳınraḳ bitigil[2509] **ḥikāyet** (5) ᶜabdu'llāh bin cebele yaḫşı debīr erdi şāgirdleriġa (6) ayttı andaḳ [**T2 82b**] ḳalem saḳlaŋız kim sarıġlıḳḳa[2510] (7) māyil bolġay ve ḳalemniŋ boġunların[2511] kesip (8) alıŋız[2512] tā işler bağlanmasun ve nāmeni mührsiz (9) yibermegey-siz ᶜabdu'llāh ᶜabbās *raẓiya'llāh ᶜanhu* bu āyet [**T1 187a**] [**T3 82a**] (1) tefsīride ayttı *ḳavluhu taᶜālā* [2513] (2) yaᶜnī bitikni mühr ḳılıŋız [2514] ve peyġāmber [2515] *ṣalla'llāhu ᶜaleyhi* (3) *ve sellem* ᶜacem ėlige[2516] bitik bitidi[2517] ṣaḥābe ayttılar (4) yā resūlu'llāh alar mührsiz bitikni[2518] oḳumaslar (5) pes yüzük bile mühr ḳıldı kim ol yüzük(6)niŋ secᶜi bu kelime erdi kim *lā ilāhe illa'llāh muḥammedün* (7) *resūlu'llāh* **ḥikāyet** muḥammed bin ᶜamr el-kelbī aytur (8) peyġāmber[2519] *ᶜaleyhi's-selām* çün neceşīge[2520] bitik[2521] (9) bitidi[2522] evvel ol bitikni[2523] tupraḳḳa[2524] taşladı [**T1 187b**] (1) andın soŋra aŋa yiberdi yaḫşı müsülmān boldı (2) peyġāmber[2525] *ᶜaleyhi's-selām* ayttı 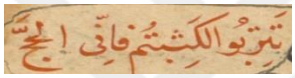 (3) 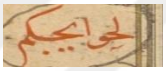 taḳı 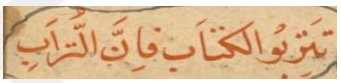 (4) mübārek yaᶜnī çün bitik bitidiŋiz[2526] tupraḳḳa[2527] (5) taşlaŋız kim tupraḳ[2528] mübārek

---

[2505] *tutḳıl*: T2, T3 *tutġıl*
[2506] *ḥarflarnı*: T2, T3 *ḥurūflarnı*
[2507] *gird*: T2 *müdevver*
[2508] *birbirige*: T2, T3 *birbirige*
[2509] *bitigil*: T2 *ėtkil*
[2510] *sarıġlıḳḳa*: T2, T3 *sarıġlıḳġa*
[2511] *boġunların*: T2, T3 *boġumların*
[2512] *alıŋız*: T2 *alıŋ*, T3 *alġay-sizler*
[2513] *innī ulḳıye ileyye kitābun kerīm*: "Bana çok önemli bir mektup gönderildi." Neml 29.
[2514] *ḳılıŋız*: T2 *ḳılıŋ*
[2515] *peyġāmber*: T2 *peyġamber*
[2516] *ėlige*: T2 *ėliġa*
[2517] *bitidi*: T2 *yazdılar*
[2518] *bitikni*: T2 *ḫaṭnı*
[2519] *peyġāmber*: T2 *peyġamber*
[2520] *neceşīge*: T2 *neccāşī*
[2521] *bitik*: T2 *nāme*
[2522] *bitidi*: T2 *yazdılar*
[2523] *bitikni*: T2 *nāmeni*
[2524] *tupraḳḳa*: T2 *tufraḳġa*
[2525] *peyġāmber*: T2 *peyġamber*
[2526] *bitik bitidiŋiz*: T2 *nāme yazdıŋız*
[2527] *tupraḳḳa*: T2 *tufraḳġa*, T3 *tupraḳ*
[2528] *tupraḳ*: T2 *tufraḳ*

turur ve bitikni[2529] (6) bükmestin[2530] burun oḳup körüŋüz[2531] kim[2532] eger (7) sehvī vāḳiᶜ bolsa aŋa tedārük ḳılġay-siz (8) ve cehd [**T2 83a**] eyleŋiz[2533] kim söz uzaḳḳa[2534] tartmaġay (9) ve bir lafẓnı ėkki ḳatla[2535] bitimegey-siz ve küşün[2536] [**T1 188a**] (1) elfāẓdın perhīz ḳılġay-siz ve debīrlıḳ[2537] bābıda (2) söz bisyār turur ammā bu ḳadar bilen iḫtiṣār ḳılındı (3) tā söz [**T3 82b**] uzamaġay kim ḥükemā aytıp tururlar kim (4) *ḫayrü'l-kelām mā-ḳelle ve delle ve celle velem yemmīl* yaᶜnī söz (5) muḫtaṣar kerek ve pür-maᶜnī[2538] tā oḳur ve yād tutar kişige (6) melāl bolmaġay

bu bāb selāṭīn ü ġayruhunıŋ himmeti beyānıda-dur (7) emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer *raẓıya'llāhu ᶜanhu* ayttı mülāḥaẓa ḳılġıl (8) kim tā ḫasīs ü dūn-himmet bolmaġay-sen kim hēç (9) nerse kişige andın yamanraḳ ermes turur [**T1 188b**] (1) ve himmet bile ėl murādıġa yėtip tururlar **rubāᶜī**

(2) himmet bile şāhlar ser-efrāz bolur
(3) himmet bile dervīşke[2539] iᶜzāz bolur
(4) himmet-bāzī bülend-pervāz bolur
(5) himmet ḳuşı ḳayda bolsa şeh-bāz bolur

(6) andaḳ kim ᶜamr ᶜāṣ aytur her kişiniŋ ḳadrı (7) vü şerefi himmetidin bėlgü{lü}k turur[2540] yaᶜnī eger himmeti (8) bülend bolsa ᶜazīz bolġay ve eger pest bolsa ḫᵛār (9) bolġay ve nā-cins ėl bile olturmaġay ve her [**T1 189a**] (1) iş kim aŋa münāsib ermes ḳılmaġay ve ol (2) nersedin kim ėl ᶜayb ḳılurlar iḫtirāz ḳılġay[2541] (3) kim ol barça[2542] kem-himmetlikdin turur ammā himmet (4) ḫāṣṣa selāṭīn ü mülūk bāreside[2543] kelip turur (5) ve bu ḫaṣletni Allāh *taᶜālā* alarnıŋ ẕātıda sirişte (6) ḳılıp turur ve [**T3 83a**] her pādişāhġa bu ᶜādet ve ḫāṣṣiyet (7) bolmasa nedīm ü devlet-ḫᵛāh içkilerge[2544] vācib-dür (8) kim her leṭāyif ü ẓarāyif bilen bolsa pādişāh (9) ḫāṭırıdın anı çıḳarġaylar andaḳ kim

---

[2529] *bitikni*: T2 *nāmeni*
[2530] *bükmestin*: T2 *büklemesdin*
[2531] *körüŋüz*: T2 *körüŋ*, T3 *körüŋiz*
[2532] *kim*: T2 *+aŋa*
[2533] *eyleŋiz*: T2 *eylemeŋ*
[2534] *uzaḳḳa*: T2 *uzaḳġa*
[2535] *ḳatla*: T2 *mertebe*
[2536] *küşün*: T1 *küşün*, T2 *şūgūn*
[2537] *debīrlıḳ*: T2 *debīrlik*
[2538] *pür-maᶜnī*: T2 *+bolmaḳı*
[2539] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2540] *bėlgü{lü}k turur*: T2 *bilinür*
[2541] *ḳılġay*: T2 *ėtkey*
[2542] *barça*: T2 *barçası*
[2543] *bāreside*: T2 *ḥaḳḳıda*
[2544] *içkilerge*: T2 *erkānlarġa*

ḥikāyetde [**T1 189b**] (1) kelip turur **ḥikāyet** ebū caᶜfer devāniḳī[2545] birevge (2) bėş yüz direm inᶜām ḳıldı aḥmed bin el-ḥaṣīb (3) ayttı bir pādişāh inᶜām ḳılur bolsa kerek (4) kim miŋ diremdin eksük bolmaġay ve bu türlük (5) ḳıṣṣa hārūnü'r-reşīdḳa[2546] vāḳiᶜ boldı bir kün (6) hārūn atlanıp[2547] baradur erdi mülāzımlarıdın (7) biri atdın[2548] yıḳıldı hārūn ayttı (8) aŋa bėş yüz direm bėriŋiz[2549] yaḫyā kim vezīri erdi (9) ol sebebdin öfkelep ḫazīneçiġa işāret [**T1 190a**] (1) ḳıldı kim [**T2 84a**] ḫaṭā-dur ve andaḳ ḳılmaġıl kelip (2) evge[2550] tüşkendin soŋra[2551] hārūn andın sordı[2552] (3) kim ne ḫaṭā boldı kim mendin yamanladıŋ[2553] yaḫyā ayttı (4) kerek kim pādişāhnıŋ ḥükmi miŋ diremdin (5) kemge[2554] nāfiẕ bolmasa hārūn ayttı ḥālā ne ḳılmaḳ (6) kerek ol ayttı bir at[2555] ve miŋ direm bėrmek (7) kerek tā ḫasīs-himmet [**T3 83b**] bolmaġay-sen ve bu cihet(8)din erdi kim meˢmūn ḫalīfe ᶜabbāsnı kim velīᶜahdı[2556] (9) erdi ᶜazl ḳıldı ve ol andaḳ erdi kim bir kün [**T1 190b**] (1) ḫalīfe ötüp baradurġanda anıŋ ḥücresidin (2) ün[2557] keledür erdi[2558] kim ey ḳul falān yėrde (3) tere kördüm maŋa andın ārzū keldi[2559] yarım direm (4) alıp barġıl ve andın ḳadarī keltürgil ḫalīfe (5) anı tilep[2560] ayttı emdi kim sen bir direm ü yarım direm(6)ni bildiŋ velīᶜahdlıḳ ḳıla almas-sen ve (7) sendin yaḫşılıḳ kelmez[2561] pes anı maᶜzūl[2562] ḳıldı (8) **ḥikāyet** şāpūr oġlıġa ayttı bir kişige (9) kim nerse bağışlar bolsaŋ özüŋni[2563] andın büzürg [**T1 191a**] (1) ve bülendraḳ tutġıl ve az nerseni [**T2 84b**] kişige bėrmegil (2) ve her ᶜaṭāī kim ḳılġuŋ durur[2564] bir şehr ḳıymetidin (3) kemrek kerek bolmasa[2565] tā ol kimerse ol hediyye(4)din behre tapa

---

[2545] *devāniḳī*: T3 *anḳī*
[2546] *hārūnü'r-reşīdḳa*: T2 *hārūnü'r-reşīdġa*
[2547] *atlanıp*: T2, T3 *aṭlanıp*
[2548] *atdın*: T2, T3 *aṭdın*
[2549] *bėriŋiz*: T2 *bėriŋ*
[2550] *evge*: T2 *öyge*
[2551] *soŋra*: T2 *soŋ*
[2552] *sordı*: T2 *soradı*
[2553] *yamanladıŋ*: T2 *ḳahr erdiŋ*
[2554] *kemge:* T2 *kemġa*
[2555] *at*: T2 *aṭ*
[2556] *velīᶜahdı*: T2 *velīᶜahd*
[2557] *ün*: T2 *āvāz*
[2558] *erdi:* T2'de *erdi* yok
[2559] *maŋa andın ārzū keldi*: T2 *köŋül anı ārzū ḳıldı*
[2560] *tilep*: T2 *çaḳırıp*
[2561] *kelmez*: T2 *kelmes*
[2562] *maᶜzūl*: T2 *ᶜazl*
[2563] *özüŋni*: T2 *oziŋni*
[2564] *ḳılġuŋ durur*: T2 *ḳılsaŋ*
[2565] *kemrek kerek bolmasa*: T2 *kemraḳ bolmaġay*

alġay[2566] kim seniŋ ᶜömr ü zindegān(5)lıġıŋġa[2567] ol netīce-yi bisyār bėrür ve himmet bilen (6) ᶜālemde meşhūr bolur-sen ve bāzergānlarnı be-hēç ḥāl[2568] (7) āzürde ḳılmaġıl kim alarnı aġrıtmaḳ pest-himmetlıḳ[**T3 84a**](8)dın turur[2569] **ḥikāyet** hürmüz bin şāpūrnıŋ (9) vezīri hürmüzġa nāme bitidi[2570] kim deryādın bāzergān[**T1 191b**] (1)lar kelip erdiler yaḫşı mürvārīd ü güher ü yāḳūt(2)ları bar erdi pādişāhlıġ üçün bir mürvārīdni (3) yüz miŋ diremġa alardın alıp-men ḥālā yana (4) bir bāzergān yüz miŋ direm artuḳġa tileydurur[2571] ne (5) türlük ḥükm ḳılsalar andaḳ bolġay hürmüz (6) ol nāmeġa cevāb bitidi[2572] kim neçe yüz miŋ (7) diremniŋ meniŋ ḳaşımda vücūdı yoḳ-tur (8) ve sen hergiz bilür mü-sen kim men bu nerselerge (9) meyl ḳılġan bolġay-men ve eger men bāzergānlıḳ [**T1 192a**] (1) ḳılsam pādişāhlıḳnı kim ḳılur zinhār kim mundın (2) narı bu türlük [**T2 85a**] iş ḳılmaġay-sen ve meniŋ (3) ḫazīnemġa bir direm belkim bir dāng bāzergānlıḳ sūdı(4)dın ḳoşmaġay-sen kim ol pādişāhnıŋ bed-nām(5)lıġı bolur **ḥikāyet** ᶜammār bin ḥamza kim ebū devānıḳī (6) *ᶜaleyhi'r-raḥme*niŋ vezīri erdi devāniḳī bir kün dād-(7)-ḫᵛāh soradur[2573] erdi birev[2574] ᶜammār bin ḥamzadın (8) kelip dād tiledi kim meniŋ bir bāġımnı sitem bile (9) alıp turur [**T3 84b**] devāniḳī ᶜammārġa ayttı ḳop[2575] taḳı[2576] [**T1 192b**] (1) ḫaşm bile yandaşa[2577] olturġıl ve ḥüccetiŋni aytḳıl[2578] (2) ᶜammār ayttı men anıŋ teŋi mü-dür-men[2579] kim anıŋ (3) bile yandaşa[2580] olturġay-men eger ol bāġ meniŋ[2581] (4) hem bolsa aŋa bağışladım ve yėrimdin ḳopmas-men[2582] (5) kim ḫalīfe meni girāmī ḳılıp bu yėrde olturġuzup (6) turur bir bāġ üçün men cāh u mertebeni (7) satmas-men çün ol sözi ᶜāḳilāne erdi barça (8) ėlniŋ ḫāṭırıġa maᶜḳūl kelip anıŋ himmetiniŋ (9) bülendlıġıġa[2583] taḥsīn oḳup āferīn ḳıldılar kim bu bābda [**T1 193a**] (1) aytıp tururlar **meṯnevī**

[2566] *tapa alġay*: T2 *tapġay*
[2567] *zindegānlıġıŋġa*: T2 *zindegānlıḳıŋġa*
[2568] *be-hēç ḥāl*: T2 *hēç ḥāl bile*
[2569] *pest-himmetlıḳdın turur*: T2 *dūn-himmetlikdin turur*
[2570] *bitidi*: T2 *yazdı*
[2571] *direm artuḳġa tileydurur*: T2 *direm ziyād bėrip almaḳçı bolup tileydur*
[2572] *bitidi*: T2 *yazdı*
[2573] *soradur*: T2 *sorar*
[2574] *birev*: T2 *bir adam*
[2575] *ḳop*: T2 *turġıl*
[2576] *taḳı*: T2 *barıp*
[2577] *yandaşa*: T2 *ber-ā-ber*
[2578] *aytḳıl*: T2, T3 *aytġıl*
[2579] *teŋi mü-dür-men*: T2 *teŋi-dür-men mü*
[2580] *yandaşa*: T2 *ber-ā-ber*
[2581] *meniŋ*: T2 *meniŋki*
[2582] *ḳopmas-men*: T2 *turmas-men*
[2583] *bülendlıġıġa:* T2 *bülendlıḳıġa heme*

(2) himmet eli devlet etegin tutar

(3) er kişi himmet bile yėrge yatar [**T2 85b**]

(4) sīnede sevdā uruġın[2584] ekmeġıl[2585]

(5) himmet etegidin elig çekmegil

(6) er kişige himmet eger bolsa yār

(7) ᶜāḳıbetü'l-emr murādın tapar

(8) ve himmet envāᶜ bilen turur baᶜżıġa nām bėrmek (9) ve seḫāvet ü baᶜżıġa bahādurluḳ[2586] ve şecāᶜat [**T1 193b**] (1) ve baᶜżı ᶜilm oḳumaḳ ve ᶜibādet [**T3 85a**] ḳılmaḳ ve baᶜżıġa (2) dünyā terkin ḳılıp zühd iḫtiyār ḳılmaḳ[2587] ammā seḫāvet (3) ve māl ḳılmaḳda ḥikāyetī bar erdi **ḥikāyet** (4) yaḥyā bin ḫālid bermekī bir kün hārūnü'r-reşīd(5)niŋ evindin[2588] keledür erdi çün öz ėşikige (6) yėtti erse birev[2589] öre ḳopup[2590] ayttı kim ḫudāy taᶜālā (7) yolıda sendin ḥācetim bar turur buyurdı kim (8) anı sarāy ėşikide olturġuzup her künde (9) miŋ direm bėrsünler ve ol kün ay [**T1 194a**] (1) başı erdi aynıŋ ayaġıġa degünçe[2591] olturdı (2) ottuz miŋ direm bėrdiler ol ḥācet-mend yarmaḳlarnı[2592] (3) alıp bardı[2593] yaḥyā ayttı eger bu yėrdin barmasa (4) men hergiz ol yarmaḳnı andın eksütmes[2594] erdim (5) **ḥikāyet** caᶜfer bin mūsī el-hādīniŋ (6) bir kenīzegi bar erdi [**T2 86a**] atı bedrü'l-kebīr erdi bisyār (7) ṣāḥib-i cemāl ve ḫoş-āvāz erdi pes muḥammed bin (8) zübeyde ol kenīzekni caᶜferdin ḫarīdārlıḳ (9) ḳıldı ayttı men kenīzek satar kişi mü-dür-men[2595] [**T1 194b**] (1) eger rūzgārımnıŋ iş küçi[2596] aŋa taᶜalluḳ bolmasa (2) erdi saŋa anı bağışlar erdim pes neçe (3) kündin soŋra muḥammed zübeyde ötüp baradur[2597] [**T3 85b**](4) erdi caᶜfer anı tüşürüp meclis ḳurup (5) mihmān-dārlıḳ ḳıldı bir neçe piyāle içkendin soŋra (6) bedrü'l-kebīrni çarladılar kelip yaḫşı nerseler (7) ayttı caᶜfer ser-ḫoş bolup ol kenīzekni aŋa (8) bağışladı pes muḥammed

---

[2584] *uruġın*: T2 *toḫumın*
[2585] *ekmeġıl*: T2 *ekmegil*
[2586] *bahādurluḳ*: T2 *bahādurlıḳ*
[2587] *ḳılmaḳ*: T3 *ėtmek*
[2588] *evindin*: T2 *öyidin*, T3 *eyvānıdın*?
[2589] *birev*: T3 *bir*
[2590] *birev öre ḳopup*: T2 *bir adem yerdin turup*
[2591] *ayaġıġa degünçe*: T2 *ayaḳıġaça*
[2592] *yarmaḳlarnı*: T2 *alarnı*
[2593] *bardı*: T2 *kėtdi*
[2594] *eksütmes* T2 *kem ėtmes*
[2595] *kişi mü-dür-men*: T2 *kişi-dür-men mü*
[2596] *iş küçi*: T2 *ḫiẕmeti*
[2597] *baradur*: T2 *barur*

kenīzekni alıp evige[2598] bardı (9) ve taŋla[2599] ḳaysı kün caᶜferni mihmān-dārlıḳ ḳılıp [**T1 195a**] (1) ᶜayş u ṭarabḳa[2600] meşġūl boldı ve bedrü'l-kebīrge[2601] (2) buyurdı perde içidin yırladı[2602] ve semāᶜ ḳıldı (3) caᶜfer himmetiniŋ bülendlıġıdın[2603] hēç neme dėmedi (4) ve özige almadı pes muḥammed buyurdı kim bir kėmeni (5) ėkki miŋ hemyān yarmaḳ[2604] bile toldurup (6) caᶜferniŋ evige[2605] alıp bardılar ve hēç kim (7) selāṭīn arasında bendeni [**T2 86b**] bu bahāġa almaydur (8) bilgil kim burun zamān mülūkiniŋ[2606] himmetleri (9) bu türlük erken durur ve her kimerse [**T1 195b**] (1) iflās cihetidin ᶜāciz ü der-mānde bolsa (2) anıŋ müddeᶜāsı selāṭīn ve ehl-i himmetdin ḥāṣıl (3) bolġay andaḳ kim aytıp tururlar **ḥikāyet** (4) saᶜd bin müslim el-bāhilī aytur hārūnü'r-reşīd (5) zamānıda iflās[2607] sebebidin maŋa ḳarż-ı bisyār (6) boldı ve ḳarż-dārlar meni be-teng keltürdiler[2608] (7) men ᶜāciz bolup ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī ḳaşıġa (8) bardım ve aḥvālnı aŋa ayttım erse ayttı seni (9) bu miḥnetdin vezīrniŋ oġlanları ḫalāṣ ḳılurlar [**T1 196a**] (1) pes ḳopup[2609] faẓl ve caᶜfer ḳaşıġa ki yaḥyā bin ḫālid (2) oġlanları erdi bardım alarġa taḳı[2610] aḥvālımnı (3) iẓhār ḳıldım alar ayttılar ḫudāy taᶜālā kifāyet (4) ḳılġay yana ᶜabdu'llāh mālik ḳaşıġa keldim ve (5) her ne alardın ėşitip erdim aŋa dėdim ol ayttı (6) bu kün munda bolġıl köreliŋ[2611] kim teŋridin ne kelür[2612] (7) anda turdum bir zamān bolup[2613] erdi kim ḳulum[**T2 87a**] (8) keldi ve ayttı biziŋ[2614] ėşikde bir kişi (9) kelip turur kim men faẓl ve caᶜfer mülāzımı turur-men [**T1 196b**] (1) ve neçe yüklük ḫaçır taḳı bilesince-[2615]turur[2616] ᶜabdu'llāh (2) ayttı ümīdim ol-dur kim feraḥ[2617] bolġay pes keldim (3) erse kördüm ėşikde birev[2618]

[2598] *evige*: T2, T3 *öyige*
[2599] *taŋla:* T2 *ėr taŋı*
[2600] *ṭarabḳa*: T2 *tarabġa*
[2601] *bedrü'l-kebīrge*: T2 *bedrü'l-kebīrġa*
[2602] *içidin yırladı*: T2 *içide oḳup*
[2603] *bülendlıġıdın*: T2 *bülendligidin*
[2604] *yarmaḳ*: T2 *zer*
[2605] *evige*: T2 *öyiġa*, T3 *öyige*
[2606] *zamān mülūkiniŋ*: T2 *zamāndaġı pādişāhlarnıŋ*
[2607] *iflās*: T2 *iflāslıḳ*
[2608] *meni be-teng keltürdiler*: T2 *meni köp teng ḳıldılar*
[2609] *ḳopup*: T2 *turup*
[2610] *taḳı*: T2 *daġı*
[2611] *köreliŋ*: T2 *körelik*
[2612] *kelür*: T2 *+erken*
[2613] *bolup*: T2 *ötüp*
[2614] *biziŋ*: T2 *bizniŋ*
[2615] *bilesince*: T2 *üstide yüki bar*
[2616] *bilesince turur*: T2 *+yėtip kelip*
[2617] *feraḥ*: T2 *feraḥlik*
[2618] *birev*: T2 *bir adem*

turur[2619] maŋa bir ruḳᶜa (4) bėrdi anda bitip erdiler[2620] kim çün sen (5) bardıŋ[2621] biz ḫalīfe ḳaşıġa barıp ol ḥālnı (6) ᶜarż ḳılduḳ[2622] ayttı kim miŋ miŋ direm (7) beytü'l-māldın aŋa bėriŋiz[2623] taḳı ayttuḳ bu (8) yarmaḳnı ḳarżġa bėrsün yā nafaḳa ḳılsun[2624] pes yana (9) seksen [**T3 86b**] miŋ direm buyurdı ve biz hem [**T1 197a**] (1) öz ḫāṣṣamızdın miŋ miŋ direm[2625] yiberdük (2) ve munuŋ mecmūᶜi ėkki ḳatla miŋ miŋ direm (3) ve yana seksen miŋ direm bolur **ḥikāyet** (4) nūşīrevānnıŋ nedīmleridin bir kişi altun (5) muraṣṣaᶜ cāmnı oġrıladı[2626] ve nūşīrevān anı (6) kördi çün suçı cāmnı tiledi[2627] tapa almadı (7) ėlge car ḳıldı kim hēç ṭaraf barmaŋız[2628] kim (8) muraṣṣaᶜ cāmnı ėltip turur taḥḳīḳ ḳılalıŋ [2629] (9) nūşīrevān [**T2 87b**] ayttı naġu bī-hūde cān tartadur-sen[2630] [**T1 197b**] (1) ol-kim oġrıladı[2631] bėrmegüsi durur ve ol-kim (2) kördi aytmaġusı-dur pes ayttı hēç neme dėmegil (3) her kim alsa meniŋ ḫayrım bolġay ve seḫāvet (4) ü kerem aṣīl ėlniŋ işi-dür **ḥikāyet** (5) bir kün reşīd ṣāliḥḳa ayttı ol vaḳtda kim āl-i (6) bermekdin kim yanıp[2632] erdi ayttı manṣūr ḳaşıda (7) on ḳatla miŋ miŋ direm bar turur barıp (8) hem oşbu zamān[2633] keltürgil eger bat ser-encām ḳılmasa[2634] (9) başın alıp kelgil ve andın özge nerse [**T1 198a**] (1) dėmegil ṣāliḥ aytur manṣūr ḳaşıġa barıp (2) bu ḥāldın anı āgāh ḳıldım erdi[2635] [**T3 87a**] manṣūr āh çekip (3) ayttı dirīġ kim helāk boldum pes ant içti kim tamām-ı (4) cihātım ve bar u yoḳum yüz miŋ direm bolġay bu (5) on ḳatla miŋ miŋ diremni men ḳaydın (6) peydā ḳılay ṣāliḥ ayttı işiŋe[2636] meşġūl bol[2637] (7) kim vaḳt nāzük turur ve furṣat ġanīmet ve fermān (8) ol-

---

[2619] *turur*: T2 *olturup turur*
[2620] *bitip erdiler*: T2 *yazıp turur*
[2621] *bardıŋ*: T2 *keldiŋ*
[2622] *ḳılduḳ*: T2 *+ḫalīfe*
[2623] *bėriŋiz*: T2 *bėriŋler*
[2624] *taḳı ayttuḳ bu yarmaḳnı ḳarżġa bėrsün yā nafaḳa ḳılsun*: T2 *ve yana aytıŋlar bu diremlerni ḳarżġa bėrsün yā nafaḳa ḳılsun,* T3 *aytduḳ bu yarmaḳnı ḳarżġa bėrsün yā nafaḳa ḳılsun*
[2625] *direm*: T2 *+buyurup*
[2626] *oġrıladı*: T2 *oġurladı*
[2627] *tiledi*: T2 *aḫtardı*
[2628] *barmaŋız*: T2 *kėtmeŋler*
[2629] *cāmnı ėltip turur taḥḳīḳ ḳılalıŋ*: T2 *cām ġāyib bolup turur anı taḥḳīḳ ḳılur-miz*
[2630] *bī-hūde cān tartadur-sen*: T2 *aydı bī-hūde teşvīş tartadur-sen*
[2631] *oġrıladı*: T2 *oġurladı*
[2632] *yanıp*: T2 *ḳaytıp*
[2633] *hem oşbu zamān*: T2 *hemesin*
[2634] *eger bat ser-encām ḳılmasa*: T2 *eger ser-encām ḳılıp bėrmese*
[2635] *ḳıldım erdi*: T2 *ḳılıp erdim*
[2636] *işiŋe*: T2 *işiŋġa*
[2637] *bol*: T2 *bolġıl*

dur kim ėşittiŋ[2638] ayttı meni evge[2639] alıp bar[2640] (9) tā vaṣiyyet ḳılayın ṣāliḥ ayttı anıŋ bile evge[2641] [**T1 198b**] (1) bardım oġlan uşaġıġa[2642] vaṣiyyet ḳıldı ve[2643] barça (2) [**T2 88a**] yıġlaştılar[2644] ol türlük[2645] kim ḫurūş alardın (3) ḳoptı[2646] çün taşḳarı çıḳtı[2647] ayttım kelgil yaḥyā bin (4) ḫālid ḳaşıġa baralıŋ[2648] seniŋ mühimmiŋ (5) andın ḥāṣıl bolur pes anıŋ bile yaḥyā bin ḫālid (6) ḳaşıġa barduḳ manṣūr yıġlaydur erdi yaḥyā (7) ayttı saŋa ne bolup turur manṣūr ḥāletini (8) tamām şerḥ ḳıldı[2649] yaḥyā ġam-gīn bolup bir zamān (9) tefekkürge[2650] bardı ve baş köterip ḫazīneçini [**T1 199a**] (1) tilep ayttı[2651] ḫazīnede ne meblaġ yarmaḳ bolġay (2) ayttı bėş ḳatla miŋ miŋ direm bolġay (3) ayttı barçasını alıp kel ve faẓlıġa taḳı kişi (4) yiberdi kim maŋa aytıp erdüŋ[2652] kim melik (5) satġun alġay[2653] [**T3 87b**] miŋ miŋ direm saḳlap-(6)-men dėp emdi bir yaḫşı mülk tapıp-men (7) kim hergiz vīrān bolmas ol yarmaḳnı[2654] (8) yibergil fi'l-ḥāl yiberdi ca[c]ferġa kişi yiberdi (9) kim maŋa żarūr iş vāḳi[e] bolup-tur ėkki ḳatla [**T1 199b**] (1) miŋ miŋ direm mühim-dür bat[2655] yibergil (2) hemol[2656] sā[c]at yiberdi yaḥyā ayttı ey manṣūr (3) bu sekkiz [**T2 88b**] ḳatla miŋ miŋ direm boldı (4) ṣāliḥ ayttı bu māl tamām ser-encām bolmaġunça (5) men ėlte almas-men yaḥyā yana fikrge barsa[2657] (6) baş köterdi denānīr atlıġ kenīzegi (7) bar erdi ve bu kenīzek emīrü'l-mü[s]minīnniŋ (8) erdi ve emīrü'l-mü[s]minīn bir gevher[2658] kim ḫarāc-ı memleket (9) erdi ol kenīzekke[2659] bėrip erdi ve ėkkelesin[2660] ol [**T1 200a**] (1) yaḥyāġa bağışlap erdi ol gevherni hem andın

---

[2638] *ėşittiŋ*: T2 *ėşitdiŋ*
[2639] *evge*: T2, T3 *öyge*
[2640] *bar*: T2 *barġıl*
[2641] *evge*: T2, T3 *öyge*
[2642] *uşaġıġa*: T2 *uşaḳıġa*
[2643] *ve*: T2 +*alar*
[2644] *yıġlaştılar*: T2 *yıġlaşdılar*
[2645] *türlük*: T2 *nev[c]*
[2646] *kim ḫurūş alardın ḳoptı*: T2 *kim alardın ḫurūş u feryād ü fiġān āsmānġa ulaşdı*
[2647] *çıḳtı*: T2 *çıḳdı*
[2648] *baralıŋ*: T2 +*şāyed*
[2649] *manṣūr ḥāletini tamām şerḥ ḳıldı*: T2 *manṣūr ḥāletini tamām-ı beyān ėtdi*
[2650] *tefekkürge*: T2 *tefekkürġa*
[2651] *tilep ayttı:* T2 *çarlap soradı kim*
[2652] *erdüŋ*: T2, T3 *erdiŋ*
[2653] *alġay*: T2 *almaḳ üçün*
[2654] *yarmaḳnı*: T2 +*munda*
[2655] *bat*: T2 *tēzraḳ*
[2656] *hemol*: T2 *hemīn*
[2657] *barsa*: T2 *barıp*
[2658] *gevher*: T2 *güher*
[2659] *kenīzekke*: T2 *kenīzekġa*
[2660] *ėkkelesin*: T2 *ėkkisin hem*

aldı[2661] (2) taḳı ṣāliḥḳa[2662] ayttı bu gevherni men emīrü'l-müᵓminīn (3) üçün yüz mübālaġa bile bāzergāndın ėkki yüz miŋ (4) ḳızıl diremġa[2663] satḳun[2664] alıp erdim emīr denānīrġa (5) baġışlap erdi ve ol çaġda bir altun direm on (6) direm erdi[2665] ol taḳı ėkki ḳatla miŋ miŋ direm (7) bolur barçasını ṣāliḥḳa[2666] tapşurup ayttı emīr(8)ü'l-müᵓminīnġa aytḳıl[2667] manṣūrnı maŋa baġışlasun (9) ṣāliḥ ol mālnı gevher bile alıp hārūn[**T3 88a**]ü'r-reşīd [**T1 200b**] (1) ḳaşıġa bardı ve ol zamān manṣūr bir ᶜarabī beyt (2) oḳudu ṣāliḥḳa bisyār yaman kelip taᶜaccüb ḳıldı **beyt** (3)

[2668]

[**T2 89a**](4) maᶜnīsi bu türlük kim dostluḳ[2669] ḳıldılar maŋa ve-līkin (5) ḳorḳtılar[2670] mendin ṣāliḥniŋ açığı[2671] kelip ayttı (6) bu kün yėr yüzide yaḥyādın ᶜālī-himmetraḳ (7) saḫī-ṭabᶜraḳ ve sendin ḫasīs ve bed-iᶜtiḳādraḳ (8) kişi yoḳ turur ol munça yarmaḳ seniŋ üçün (9) bėrdi ve seni ölümdin ḫalāṣ ḳıldı sen [**T1 201a**] (1) anıŋ ḥaḳḳıda mundaḳ dėr-sen ṣāliḥ ayttı çün (2) yaḥyānıŋ ḳıṣṣasın hārūnü'r-reşīd ḳaşıda (3) ayttı aŋa ᶜaceb keldi yaḥyānıŋ seḫāvet ü keremidin (4) ve manṣūrnıŋ ḫıyānet ü siyeh-dillıġıdın[2672] ve yana (5) ol gevherni yaḥyāġa yiberdi ve ayttı biz her nerse (6) kim kişige bėrdük[2673] yana almas-biz[2674] pes ṣāliḥ yaḥyā (7) ḳaşıġa barıp manṣūrnıŋ ḳıṣṣasın ayttı (8) erse yaḥyā aytur der-mānde ve teng-dest kişi her ne (9) aytsa köŋli bile aytmas ve ol miḳdār ᶜöẕr ḳıldı kim [**T1 201b**] [**T3 88b**] (1) ṣāliḥnıŋ közige yaş kelip ayttı anıŋ kerīm(2)lıġın[2675]

[2661] *aldı*: T2 *alıp*
[2662] *ṣāliḥḳa*: T2 *ṣāliḥġa bėrdi*
[2663] *diremġa*: T2 *ṭılaᶜġa*
[2664] *satḳun*: T2 *satġun*
[2665] *ve ol çaġda bir direm altun direm on direm erdi*: T3'te *ve ol çaġda bir direm altun direm on direm erdi* yok
[2666] *ṣāliḥḳa*: T2 *ṣāliḥġa*
[2667] *aytḳıl*: T2, T3 *aytġıl*
[2668] *fema buḳyen ᶜaleyye terektumānī ve-lekin ḫiftumā ṣarade'l-nebālī*: "Bu iyilik benim uğruma yapılmadı. Bu iyilik, zamanın korkusundan dolayı yapılan bir iyiliktir" anlamında Arapça bir beyit. Ayrıntılar için bk. (Hümai, 1938: 113; Bagley, 1964: 126).
[2669] *dostluḳ*: T2 *dostlıḳ*
[2670] *ḳorḳtılar*: T2 *ḳorḳdılar*
[2671] *açığı*: T2 *ḳahrı*
[2672] *siyeh-dillıġıdın*: T2 *siyeh-dillikidin*
[2673] *bėrdük*: T2 *bėrdik*
[2674] *almas-biz*: T2 *almas-miz*
[2675] *kerīmlıġın*: T2 *kerīmlıḳın*

hēç türlük[2676] bile şerḥ ḳıla alman taḳı (3) aytıp tururlar her kim saḫī-dür ėkki cihānda āb-rūyı bar (4) **meşnevī**

kim ki seḫāvetdin urar bolsa dem
(5) körgüzür erlikde [**T2 89b**] şebāt-ı ḳadem
(6) cümle-yi meẕhebde saḫī-dür velī
(7) cümle saḫīlerniŋ imāmı ᶜalī
(8) barça maᶜāyibni seḫāvet yapar
(9) kim ki bir ekse ᶜivažın on tapar

[T1 202a] (1) **ḥikāyet** andaḳ keltürüp tururlar kim yaḥyā (2) bin ḫālid bermekī bile ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī arasıda (3) düşmenlik erdi ammā[2677] āşkār ḳılmas erdiler (4) velī hārūnü'r-reşīd ᶜabdu'llāhnı bisyār sever erdi (5) yaḥyā oġlanlarıġa dėr erdi kim meger ᶜabdu'llāh emīr(6)ü'l-müᵓminīnġa cādū[2678] ḳılıp turur bir neçe maḥaldın[2679] soŋra (7) emīrü'l-müᵓminīn ᶜabdu'llāhnı ermeniyeniŋ ḥākimligige[2680] (8) yiberdi pes maᶜrūf[2681] ėldin biri kim besī edeblıḳ[2682] (9) ve dānā erdi çarḫ-ı [**T3 89a**] ḥavādiṣidin ve rüzgār tefriḳasıdın [**T1 202b**] (1) müflis ü teng-dest bolup müteḥayyir ü der-mānde erdi (2) ve andın ġāfil kim ol ėkki vezīr birbiri bile (3) yaman[2683] erken-dürler[2684] tedbīr ḳılıp yaḥyā bin ḫālid(4)din ᶜabdu'llāh mālikke[2685] yalġan nāme bitip[2686] ermeniyege[2687] (5) bardı ve ol nāmeni bir ḥācib elgidin ᶜabdu'llāhḳa[2688] (6) yiberdi ᶜabdu'llāh nāme mażmūnıdın maᶜlūm ḳıldı[2689] (7) kim yalġan durur ayttı nāme [**T2 90a**] keltürgen kişini[2690] (8) alıp keliŋiz çün ol kişi evge[2691] kirdi aŋa (9) duᶜā vü şenā dėdi[2692] ᶜabdu'llāh ayttı sefer rencin tartıp [**T1 203a**] (1) kelip-sen ammā yalġan nāme

---

[2676] *türlük*: T2 *ṭarīḳ*
[2677] *ammā*: T2 *līkin*
[2678] *cādū*: T2 *cādūlıḳ*
[2679] *maḥalldın*: T2 *vaḳtdın*
[2680] *ḥākimligige*: T2 *ḥākimlikiġa*
[2681] *maᶜrūf*: T2 *meẕkūr*
[2682] *edeblıḳ*: T2 *edeblıġ*
[2683] *yaman*: T2 *düşmen*
[2684] *erken-dürler*: T2 *+ol*
[2685] *mālikke*: T2 *mālikġa*
[2686] *bitip*: T2 yazıp
[2687] T1'de 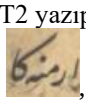 , T2 89b/13 *ermeniyeġa*
[2688] *ᶜabdu'llāhḳa*: T2, T3 *ᶜabdu'llāhġa*
[2689] *mażmūnıdın maᶜlūm ḳıldı*: T2 *mażmūnın aŋlap bildi*
[2690] *kişini*: T2 *+munda*
[2691] *evge*: T3 *öyge*
[2692] *ol kişi evge kirdi aŋa duᶜā vü şenā dėdi*: T2 *anı alıp keldiler ol ᶜabdu'llāhġa duᶜā vü şenā aydı*

keltürüp-sen velī (2) köŋlüŋni yaman ḳılma[2693] men seni nā-ümīd ḳılġum (3) yoḳ turur[2694] kim sen ümīd-vārlıḳ bile maŋa (4) kelip turur-sen ol ayttı eger meniŋ kelgenim (5) sizge aġır kelse[2695] munı bahāne ḳılmaŋ ḫudāy taᶜālā(6)nıŋ ḫazīnesi kėŋ durur meniŋ rūzumnı (7) yėtkürür ve bu nāme kim keltürüp-men yalġan ermes (8) ᶜabdu'llāh ayttı seniŋ bile şarṭ ḳılıp ėkki iş ḳılur-(9)-men biri ol-kim emīrü'l-müˢminīn ėşigide vekīlim bar [**T1 203b**] (1) bu nāmeni aŋa yiberür-men [**T3 89b**] kim taḥḳīḳ ḳılġay eger bu (2) nāme rāst bolsa seni andaḳ iḫtiyār[2696] ḳılayın kim (3) bu şehr seniŋ fermānıŋda bolġay yā ėkki yüz miŋ (4) direm bile at[2697] ve ton inᶜām ḳılay ve eger bu nāme (5) yalġan bolsa buyuray[2698] kim saḳalıŋnı[2699] ḳırḳıp (6) ėkki yüz miŋ yıġaç[2700] ursunlar ve ol nāme(7)niŋ cevābı kelgünçe saŋa buyuray kim nafaḳa (8) bėrsünler ve eger [**T2 90b**] dėseŋ[2701] seni ᶜafv ḳılay[2702] (9) ayttı meniŋ ḫāṭırım andaḳ tileydür[2703] kim bu nāmeni [**T1 204a**] (1) rāst iᶜtiḳād ḳılġay-sen pes ᶜabdu'llāh buyurdı (2) kim anı saḳlasunlar ve[2704] nafaḳa her ne kerek bolsa bėrsünler (3) ve baġdāddaġı vekīlge[2705] nāme bitidi[2706] ve ol nāmeni (4) hem be-cins yiberdi[2707] vekīl ol nāmeni müṭālaᶜa ḳılıp (5) yaḥyā ḳaşıġa alıp bardı yaḥyā bir bölek nedīmler (6) bile olturup erdi ayttı ḥālī[2708] sen barġıl (7) men cevābın bitip[2709] ḳoyayın ve nedīmlerġa[2710] kişi kim mendin (8) yalġan nāme düşmenġa ėltkey anıŋ sezāsı ne bolur (9) her[2711] biri bir nerse dėdiler yaḥyā ayttı barça[2712] [**T1 204b**] (1) ḫaṭā ḳıldıŋız ve ġalaṭ ayttıŋız[2713] ol[2714] kem-himmetlikdin (2) turur kim siz dėdiŋiz ve fi'l-ḥāl aṭlanıp (3) emīrü'l-müˢminīn [**T3**

[2693] *ḳılma*: T2 *ḳılmaġıl*
[2694] *nā-ümīd ḳılġum yoḳ turur*: T2 *nā-ümīd ėtmegüm-dür*
[2695] *kelse*: T2 *kelgen-dür*
[2696] *iḫtiyār*: T2 *muḫayyer*
[2697] *at*: T2 *aṭ*
[2698] *buyuray*: T2 *buyurayın*
[2699] *saḳalıŋnı*: T2 *saḳḳalıŋnı*
[2700] *yıġaç*: T2 *tayaḳ*
[2701] *dėseŋ*: T2 *aytsaŋ*
[2702] *ḳılay*: T2 *ḳılayın*
[2703] *andaḳ tileydür*: T2 *andaḳ tiler*
[2704] *ve*: T2 *+her ne*
[2705] *vekīlge*: T2 *vekīlġa*
[2706] *bitidi*: T2 *yazdı*
[2707] *ol nāmeni hem be-cins yiberdi*: T2 *o nāme vekīlġa yėtüşdi*
[2708] *ḥālī*: T2 *ḥālā*
[2709] *bitip*: T2 *yazıp*
[2710] *nedīmlerġa* T2 *+ḳarap aydı*
[2711] *her*: T3 *bir*
[2712] *barça*: T2 *barçaŋız*
[2713] *ayttıŋız*: T3 *aytdıŋız*
[2714] *ol*: T2 *+şekk*

90a] ḳaşıġa bardı ve ayttı (4) siz bilür-siz kim ᶜabdu'llāh bile meniŋ aramda[2715] (5) ne türlük düşmenlıḳ[2716] erdi[2717] her neçe şeyṭān maŋa (6) vesvās[2718] bėrdi kim men anı cāh u mertebesidin (7) muratḳay-men[2719] rāst[2720] kelmedi emdi [**T2 91a**] bir sebeb (8) bile ol ᶜadāvet biziŋ[2721] aramızdın refᶜ[2722] (9) boldı ve bu kişini ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* dostluḳ[2723] [**T1 205a**] (1) üçün[2724] vāṣıṭa ḳıldı kim yėgirmi yıllıḳ[2725] derd ü (2) elem ü miḥnet ü ġam bu kün ḫāṭırımdın kėtti[2726] ve köŋlüm (3) anıŋ bile ṣāf boldı emdi andaḳ bilgey-(4)-siz kim meniŋ andın yaḫşıraḳ dostum yoḳ-tur (5) her ne buyursa ve dėse ol bābda cān (6) bile ihtimām ḳılġum-dur çün ėl bu sözni (7) ėşittiler[2727] ḥayrān bolup taᶜaccübḳa [2728] ḳaldılar (8) pes yaḥyā öz ḫaṭṭı bile nāme bitidi [2729] kim *bismi'llāh*(9)*ı'r-raḥmanı'r-raḥīm* ḥaḳ *subḥānehu ve taᶜālā* kim kerīm ü raḥīm-dür [**T1 205b**] (1) dostlar köŋlide muḥabbetni ve muḥiblerniŋ (2) ḫāṭırıda dostluġnı[2730] kündin kün[2731] ziyāde ḳılġay (3) ve ol ᶜālī-cāh saᶜādet dest-gāh{ı}nı cümle-yi āfāt ü (4) beliyyātdın öz penāhıda maḥfūẓ tutḳay (5) ve hemīşe ᶜināyet naẓarı bile melḥūẓ ḳılġay taḳı (6) nāme kim falān vekīldin[2732] yiberip erdiler [**T3 90b**] mażmūnı (7) maᶜlūm boldı çün delīl ẕāt-ı şerīf ṣıḥḥatı (8) ve selāmetlıġıġa[2733] erdi bisyār ḫoş-ḥāl boldı (9) taḳı[2734] ol yigit ėltken nāmeni [**T2 91b**] yalġan dėgen-dürler [**T1 206a**] (1) taḥḳīḳ biliŋ[2735] kim ol nāme rāst turur ve ol (2) yigitniŋ murādını ḥāṣıl ḳılsunlar kim her ne (3) anıŋ bāreside[2736] vāḳiᶜ bolsa bu muḥib[2737] memnūn (4) durur ve nāmeni mühr ḳılıp vekīlge tapşurdı (5) vekīl nāmeni fi'l-ḥāl ḳāṣıddın [2738] yiberdi çün (6) ol nāme

---

[2715] *aramda*: T2 *ortamda*
[2716] *düşmenlıḳ*: T2 *+bar*
[2717] *erdi*: T2 *+kim*
[2718] *vesvās*: T3 *vesves*?
[2719] *muratḳay-men*: T2 *tüşürgey-men*
[2720] *rāst*: T2 *toġrı*
[2721] *biziŋ*: T2 *bizniŋ*
[2722] *refᶜ*: T2 *defᶜ*
[2723] *dostluḳ*: T2 *dostlıḳ*
[2724] *dostluḳ üçün*: T2 *dost bolmaḳımızġa*
[2725] *yıllıḳ*: T2 *yıllik*
[2726] *kėtti*: T2 *çıḳdı*
[2727] *ėşittiler*: T2 *ėşitdiler*
[2728] *taᶜaccübḳa*: T2 *taᶜaccüb*, T3 *teᶜeccübġa*
[2729] *bitidi*: T2 *yazdı*
[2730] *dostluġnı*: T2 *dostlıḳnı*
[2731] *kündin kün*: T2 *kün kündin*
[2732] *vekīldin*: T2 *vekīlġa*
[2733] *selāmetlıġıġa*: T2 *selāmetlıḳıġa*
[2734] *taḳı*: T2 *daġı*
[2735] *biliŋ*: T2 *bilsünler*
[2736] *bāreside*: T2 *ḥaḳḳıda*
[2737] *muḥib*: T3 *muḥabbet*
[2738] *ḳāṣıddın*: T2 *ḳāṣıd bilen*

ᶜabdu'llāhġa yėtti[2739] oḳup ol yigitni (7) tiledi[2740] ve ayttı ol ėkki söz kim saŋa dėp (8) erdim ḳaysısıġa[2741] rıżā-dur-sen ayttı her ne ᶜināyet (9) bolsa[2742] pes ᶜabdu'llāh buyurdı kim ėkki yüz miŋ [**T1 206b**] (1) direm ve on yaḫşı at[2743] egerlik ve on ḳul ve (2) girān-māye ḫilᶜatlar aŋa bėrip uzattılar[2744] çün baġdādġa (3) yėtti yaḥyā bin ḫālidniŋ ėşigige barıp bār[2745] tiledi (4) ḥācib barıp ḫaber ḳıldı kim yigit kelip (5) bār[2746] tiley durur ayttı aytḳıl[2747] kim kel-dek[2748] çün ol (6) yigit ėşikdin kirdi selām bėrdi yaḥyā (7) selāmıġa ᶜaleyke dėp[2749] ayttı[2750] ne kişi-dür-sen (8) ayttı bir ölük kişi erdim kim seniŋ nefesiŋ (9) ḳuvvetidin[2751] [**T2 92a**] [**T3 91a**] tirildim anıŋ üçün kim ᶜabdu'llāhḳa[2752] [**T1 207a**] (1) seniŋ nāmıŋnı ėltip erdim ol nāmeniŋ (2) taᶜẓīmi üçün maŋa bu ḳadar luṭf u kerem körgüzdi (3) yaḥyā ayttı[2753] seni ne türlük riᶜāyet ḳıldı (4) ayttı bisyār yaḫşılıḳlar ḳıldı ve ol barça[2754] (5) seniŋ ḫāṭırıŋdın erdi emdi alarnı (6) keltürüp-men ne türlük ṣalāḥ körseŋ (7) andaḳ bolġay kim bu tamāmı seniŋ durur pes (8) yaḥyā ayttı ey yigit seniŋ yaḫşılıġıŋ[2755] (9) meniŋ barımda[2756] mundın köprek[2757] turur ve ança [**T1 207b**] (1) meniŋ barımda[2758] ḳılıp turur-sen andın minnet-dār (2) turur-men kim ᶜabdu'llāh mālik kim neçe yıllıḳ[2759] düşmen (3) erdi anıŋ dostluġıġa[2760] sen bāᶜiş bolduŋ (4) emdi inṣāf ermes kim seni maḥrūm yiber(5)gey-men pes buyurdı kim ᶜabdu'llāh bėrgen nerseçe[2761] (6) ḫazīnedin aŋa bėrdiler ve bu ḥikāyet(7)ni anıŋ üçün keltürdüm kim tā

[2739] *yėtti*: T2 *yėtüşdi nāmeni*
[2740] *tiledi*: T2 *çarladı*
[2741] *ḳaysısıġa*: T2 *ḳaysıġa*
[2742] *bolsa*: T2 *+ṣāḥib-i iḫtiyār-durlar*
[2743] *at*: T2 *aṭ*
[2744] *uzattılar*: T2 *uzatdılar*
[2745] *bār*: T2 *icāzet*
[2746] *bār*: T2 *icāzet*
[2747] *aytḳıl*: T2 *aytġıl*
[2748] *kel-dek*: T2 *kirsün*
[2749] *dėp*: T1'de olarak yazılmıştır.
[2750] *ayttı*: T2 *alıp sordı*
[2751] *ḳuvvetidin*: T2 *bilen*
[2752] *ᶜabdu'llāhḳa*: T2, T3 *ᶜabdu'llāhġa*
[2753] *ayttı*: T2 *sordı*
[2754] *barça*: T2 *barçası*
[2755] *yaḫşılıġıŋ*: T2 *yaḫşılıḳıŋ*
[2756] *barımda*: T2 *ḥaḳḳımda*
[2757] *köprek*: T2 *köpraḳ*
[2758] *barımda*: T2 *ḥaḳḳımda*
[2759] *yıllıḳ*: T2 *yıllik*
[2760] *dostluġıġa*: T2 *dostlıḳıġa*
[2761] *nerseçe*: T2 *+eşyā*

bilgeyler kim büzürg-(8)-himmet[2762] ėl[2763] hergiz żāyiᶜ bolmaslar [**T2 92b**] andaḳ kim ol (9) teng-dest yigit żāyiᶜ bolmadı kim eger dūn-himmet [**T1 208a**] (1) ü ḫasīs-ṭabᶜ bolsa erdi ḫasīs ėldin [**T3 91b**] ilticā ḳılur (2) erdi çün himmeti bülend erdi ᶜālī-himmet ve saḫī-ṭabᶜ (3) ėlge[2764] ilticā keltürdi ve iltimās ḳıldı erse (4) murādıġa yėtti[2765] ve ol ėkki himmet ėlini kör kim (5) anıŋ bile ne muᶜāmele ḳıldılar ve himmet ve mürüvvet(6)leridin revā körmediler kim aŋa ᶜuḳūbet ḳılġaylar (7) ve yā elemī yėtkürgeyler ve ol bī-çāre niᶜmetḳa[2766] (8) yoluḳup teng-destlıḳdın[2767] ḳutuldı ve ol ėkki (9) ṣāḥib-i devlet birbiri bile dost bolup ol keremdin [**T1 208b**] (1) nīk-nām boldılar **ḥikāyet** ėkki mevlā erdi (2) biri benī ümeyye biri benī hāşimdin ve her (3) ḳaysı öz ḳabīlesiniŋ uluḳlarını[2768] cūd u (4) kerem bile taᶜrīf ḳılur erdiler āḫir andaḳ (5) ṣalāḥ kördiler kim alarnı āzmāyiş ḳılġaylar (6) pes ol-kim benī ümeyyedin erdi öz uluḳları[2769] (7) ḳaşıġa[2770] barıp teng-destlıḳ[2771] ve iflāsdın[2772] ayttı[2773] (8) erse on kişi on miŋ diremdin yüz (9) miŋ direm bėrdiler ve bu mevlā benī hāşim[**T2 93a**] mevlāsıġa [**T 209a**] (1) ayttı maŋa ḳabīle uluḳları[2774] yüz miŋ (2) direm[2775] kerem ḳıldılar sen hem barıp sınaġıl (3) pes ol benī hāşim mevlāsı [**T3 92a**] evvel emīrü'l-müᵓminīn ḥüseyn (4) bin ᶜalī *rażı'yallāhu ᶜanhumā*[2776] ḳaşıġa bardı ve aḥvālı(5)nıŋ perīşānlıġın[2777] ᶜarż ḳıldı erse (6) ol kān-ı luṭf u kerem yüz ellik miŋ direm (7) aŋa ᶜināyet ḳıldı andın soŋra caᶜfer-i ṭayyār (8) oġlı ᶜabdu'llāh ḳaşıġa bardı ol hem yüz ellik (9) miŋ direm inᶜām ḳıldı kim barçası üç yüz miŋ [**T1 209b**] (1) direm bolġay pes barıp benī ümeyye mevlāsıġa ayttı (2) maŋa üç yüz miŋ direm bėrdiler ol ayttı (3) meniŋ maḫdūmlarımdın ögrendiler[2778] ve çün (4) alarnıŋ müddeᶜāsı ḳabīle uluḳlarını[2779]

[2762] *büzürg-himmet*: T2 *bülend-himmet*
[2763] *ėl*: T2 *ādemler*
[2764] *ėlge*: T2 *kişige*
[2765] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[2766] *niᶜmetḳa*: T2 *niᶜmetġa*
[2767] *teng-destlıḳdın*: T2 *teng-destlikdin*
[2768] *uluḳlarını*: T2 *uluġlarını*
[2769] *uluḳları*: T2 *uluġları*
[2770] *ḳaşıġa*: T2 *yanıġa*
[2771] *teng-destlıḳ*: T2 *teng-destlik*
[2772] *iflāsdın*: T2 *iflāslıḳdın*
[2773] *ayttı*: T2 *şikāyet ėtti*
[2774] *uluḳları*: T2 *uluġları*
[2775] *direm*: T2 *derem*
[2776] *ᶜanhumā*: T2 *ᶜanhumānıŋ*
[2777] *perīşānlıġın*: T2 *perīşānlıḳın*
[2778] *ögrendiler*: T2 *örgendiler*, T3'te önce *örgendiler* yazılıp silinmiş, sonra *ögrendiler* yazılmıştır
[2779] *uluḳlarını*: T2 *uluġlarını*

sınamaḳ (5) erdi yarmaḳlarnı[2780] yana uluḳlarıġa[2781] alıp bardılar (6) kim bizge özge yėrdin ġanīmetī tamām yėtişti bularnı[2782] (7) alıŋız[2783] benī ümeyye uluḳları[2784] aldılar ve benī hāşim (8) uluḳları[2785] ayttılar biziŋ[2786] ḳāᶜidemiz (9) ol emes-tür[2787] kim bėrgen nerseni yana yandura[2788] [**T1 210a**] (1) alġay-biz[2789] eger saŋa iḥtiyāc[2790][**T2 93b**] bolmasa faḳīr (2) miskīnge[2791] ṣadaḳa bėrgil[2792] ve yā ḫayr üçün (3) ᶜimāret ḳılġıl **ḥikmet** ḥekīmler aytıp turur[**T3 92b**]lar (4) kim büzürg tutmaḳ büzürglerni bülend-himmetlıḳdın[2793] (5) durur ve ḫᵛār tutmaḳ bī-aṣllıḳdın[2794] durur (6) ve ḥażret resūl[2795] ᶜ*aleyhi's-selām* mu'ciz-niẓām til bile (7) bu ḥadīṯni taḳrīr ḳılıp turur kim *ulüvvü'l-himmeti* (8)*mine'l-īmān* yaᶜnī himmetniŋ büzürg ü bülend (9) bolmaġlıġı[2796] īmāndın turur ve erenler murād maḳṣadıġa[2797] [**T1 210b**] (1) ve maḳṣūd menziliġa himmet bile yėtip tururlar (2) ve bu himmet-bülendlıġıdın[2798] turur kim ẕerre ol ḥaḳīr(3)lıḳ bilen ḳuyaş viṣālıġa müşerref bolur (4) ve pervāne ol żaᶜīflıḳ bilen şemᶜ pertevi(5)din behre alur **mışrāᶜ**

(6) erni himmet yėtküzür[2799] maḳṣūdıġa ḳuşnı ḳanat

(7) **ve bu söz muvāfıḳı ve muṭābıḳı ḥikāyetī**[2800] **bu faḳīr ḫāṭırıġa** (8) **yėtişti**[2801] **ḥikāyet** andaḳ rivāyet (9) ḳılurlar kim ötken zamān pādişāhlarıdın[2802] [**T1 211a**] (1) pādişāhī bar erdi ᶜālī-cāh ü encüm-sipāh kim (2) genc ü ḫazīnesi bisyār ve mülk ü

[2780] *yarmaḳlarnı*: T2 *diremlerini*
[2781] *uluḳlarıġa*: T2 *uluġlarıġa*
[2782] *bizge özge yėrdin ġanīmetī tamām yėtişti bularnı*: T2 *bizge özge yerdin bisyār ġanīmet yėtüşdi emdi bularnı*
[2783] *alıŋız*: T2 *alıŋızlar*
[2784] *uluḳları*: T2 *uluġları*
[2785] *uluḳları*: T2 *uluġları*
[2786] *biziŋ*: T2 *bizniŋ*
[2787] *emes-tür*: T2 *ermes-tür*
[2788] *yandura*: T2 *ḳaytıp*
[2789] *alġay-biz*: T2 *alġay-miz*
[2790] *eger saŋa iḥtiyāc*: T2 *eger seniŋ iḥtiyācıŋ*
[2791] *miskīnge*: T2 *miskīnlerġa*
[2792] *bėrgil*: T2 *ėtkil*
[2793] *bülend-himmetlıḳdın*: T2 *bülend-himmetlikdin*, T3 *bülend-himmetlıḳıdın*
[2794] *bī-aṣllıḳdın*: T2 *bed-aṣllıḳdın*
[2795] *resūl*: T2 *resūl-i ekrem*
[2796] *bolmaġlıġı*: T2 *bolmaḳı*
[2797] *maḳṣadıġa*: T2'de *maḳṣadıġa* yok
[2798] *himmet-bülendlıġıdın*: T2 *himmet-bülendlikidin*
[2799] *yėtküzür*: T2 *yėtkürür*
[2800] *muṭābıḳı ḥikāyetī*: T2 *muṭābıḳıda bir ḥikāyetī*
[2801] *yėtişti*: T2 *yėtüşdi*
[2802] *pādişāhlarıdın*: T2 *+bir*

çerigi[2803] bī-şümār (3) ve bu pādişāhnıŋ ferzend bābıdın perde-yi ᶜişmet (4) içide bir mestūresi bar erdi kim āf-tāb ᶜārıżı (5) pertevidin ḳuyaşḳa[2804] [**T2 94a**] tāb u tāb ruḫsārıdın (6) āf-tābnıŋ [**T3 93a**] baġrı kebāb erdi **meşnevī**

(7) yüzidin ḳamerġa besī infiᶜāl
(8) ḳaşı allıda secde eylep hilāl
(9) benefşe saçı tābıdın münfaᶜil [**T1 211b**]
(1) ḳadd-ı naḫlidin serv ü ᶜarᶜar ḫacel
(2) saçıp her ṭaraf gül şekker-ḫandesi
(3) ḳızıl gül çemen içre şermendesi

(4) ve bu pādişāh selāṭīndin hēç kimerseni ḳadr (5) u menzilet bābıda özi bile teŋ[2805] körmes erdi (6) ol sebebdin hēç kişige ᶜurża vü yārā-yı ol (7) yoḳ erdi kim ol gevher dürçiġa müşterī bola alġay (8) ve yā ol ḫūrşīd-timşāl viṣālın temennā ḳıla alġay (9) bir[2806] dervīşī kim ᶜālem ḥāṣılını püşt-pāy urup [**T1 212a**] (1) faḳr vādīside gūşe-yi ᶜuzlet tutup erdi ve nīst(2)lıḳ[2807] şehride ḳanāᶜat iḫtiyār ėtip ve ḳanāᶜat mülkide (3) tevekkül ḳılıp dāyim ᶜibādetḳa[2808] meşġūl erdi **meşnevī**

(4) tili köŋli birlen edi müttefiḳ [**T3 93b**]
(5) yoḳ erdi tilide be-cüz ẕikr-i ḥaḳ
(6) hemīşe işi ẕikri[2809] Allāh edi
(7) anıŋ ḥālıdın ḫāliḳ āgāh edi

(8) bir kün neçe cihān-geşte dervīş anıŋ (9) külbeside mihmān bolup ol kėçe seḥerġa degünçe[2810] [**T1 212b**] (1) her ḳaysı bir şehr leṭāfetidin ve her biri [**T2 94b**] bir pādişāh(2)nıŋ ᶜaẓametidin ḥikāyet ḳılur erdiler alardın (3) biri bu pādişāhnıŋ taᶜrīfini şerḥi bile (4) ḳıldı erse ol dervīş ayttı ol ėlniŋ (5) himmetide ḳuṣūr ve ᶜışḳlarıda fütūr vāḳiᶜ erken-dür (6) vegerne feyż ėşigi hēç kimseniŋ yüzige (7) baġlanmaydur ve himmet kemendidin hēç ṣayd (8) ḳutulmaydur ve bu maᶜnīde mevlānā ḥaydar aytıp turur (9) **meşnevī**

hēç nemege tapmasaŋ ey dost dest [**T1 213a**]

[2803] *çerigi*: T2 *leşkeri*
[2804] *ḳuyaşḳa*: T2 *ḳuyaşġa*
[2805] *teŋ*: T2 *ber-ā-ber*
[2806] *bir*: T2 *ol*
[2807] *nīstlıḳ*: T2 *yoḳlıḳ*
[2808] *ᶜibādetḳa*: T2 *ᶜibādetġa*
[2809] *ẕikri*: T3 *ẕikr*
[2810] *seḥerġa degünçe*: T2 *seḥerġaça*

(1) himmet ayaġında[2811] bol ey dost pest

(2) er kişige himmet eger bolsa yār

(3) ᶜāḳıbetü'l-emr murādın tapar

(4) ve ᶜışḳ bābıda taḳı aytıp turur **meṯnevī**

(5) ᶜışḳda yek-rūye kerek merd-i rāh

(6) merhem ü dermān tilemes derd-ḫᵛāh

(7) ne tanısun ᶜışḳnı her bü'l-heves

(8) ᶜışḳnı ᶜāşıḳ bilür ve ᶜışḳ bes

(9) pes dervīşni himmet-bülendlıġı[2812] ol mestüreniŋ [**T1 213b**] (1) ᶜışḳıda bī-iḫtiyār ḳıldı ve ol yārānlarġa (2) tekyesin tapşurup ruḫṣat tilep himmet kemerin bėlige baġlap (3) kaᶜbe-yi viṣāl üçün maḳṣad yolıġa ḳadem ḳoydı (4) pes neçe vaḳt yol zaḥmetin ve meşaḳḳatın [**T2 95a**] çekip (5) ol şehrġa yėtti[2813] ve özi bilen ḫayāl ḳıldı[2814] kim ne (6) ḳılġay-men kim pādişāhġa aḥvālım maᶜlūm bolġay[2815] (7) āḫir aŋa ḳarār bėrdi kim ėrte ėrte[2816] barıp pādişāh(8)nıŋ ėşigige su sepip süpürgey[2817] çün[2818] neçe (9) kün andaḳ ḳılıp ėl aŋa muṭṭaliᶜ bolup aḥvālı [**T1 214a**] (1) pādişāhġa maᶜlūm bolġusı-dur pes ėrte ḳopup[2819] (2) saḳḳālar teg[2820] egnige meşk bile su köterip (3) pādişāh ėşigide barıp cılav-ḫāneġa degünçe[2821] [**T3 94b**] (4) su sepip süpürdi ve bir gūşede barıp olturdı (5) üç kün pey-ā-pey[2822] bu ḫıdmetni be-cāy keltürdi erse (6) ümerā vü erkān-ı devlet ol ḫāldın müteᶜaccib ü müteḥayyir (7) bolup ayttılar hergiz pādişāhnıŋ saḳḳā ve ferrāşı (8) bu türlük āb ve cārūb çekmes erdiler anı (9) pādişāhġa ayttılar[2823] pādişāh hem taᶜaccübḳa ḳalıp [**T1 214b**] (1) ayttı ol kişini be-her ḥāl bile peydā ḳılıŋ pes kemīnde (2) kişiler ḳoydılar tā anı tapıp alıp kelgeyler (3) dervīş hemol ṭarīḳ bile ėrte ḳopup[2824]

[2811] *ayaġında*: T2 *ayaḳıda*
[2812] *himmet-bülendlıġı*: T2 *himmet-bülendliki*
[2813] *yėtti*: T2 *yėtdi*
[2814] *özi bilen ḫayāl ḳıldı*: T2 *öz özigа fikr ḳıldı*
[2815] *pādişāhġa aḥvālım maᶜlūm bolġay*: T2 *pādişāhġa aḥvālimni ne ṭarīḳa bile maᶜlūm ėtkey-men*
[2816] *ėrte ėrte*: T2 *her ėr tāŋ ṣabāḥ*
[2817] *süpürgey*: T2 *süpürġay*
[2818] *çün*: T2 *+bir*
[2819] *pes ėrte ḳopup*: T2 *pes ėr taŋ ṣabāḥ turup*
[2820] *teg*: T2 *dek*
[2821] *degünçe*: T2 *barġunça*
[2822] *pey-ā-pey*: T2 *pey-der-pey*
[2823] *ayttılar*: T2 *iᶜlām ėtdiler*
[2824] *ėrte ḳopup*: T2 *ėr taŋ bile turup*

ol ḫıdmetḳa[2825] (4) meşġūlluḳ[2826] ḳıladur[2827] erdi kim [**T2 95b**] kemīnde turġanlar[2828] (5) anı tutup ṣabāḥ bolġaç pādişāh èşigige[2829] alıp (6) bardılar bègler dervīşniŋ çehreside (7) riyāżet ve meşaḳḳat eşerin ẓāhir körüp barıp (8) pādişāhġa ᶜarż ḳıldılar pādişāh ayttı dervīş(9)din soruŋ[2830] kim müddeᶜāsı ne-dür **mıṣrāᶜ** [**T1 215a**]

(1) tā anıŋ ḥācetin revā ḳılayın

bègler (2) kelip dervīşdin sordılar kim bu ḫıdmet-kārlıḳdın[2831] (3) saŋa ne müddeᶜā-dur dervīş ayttı meniŋ müddeᶜām (4) ol-dur kim [**T3 95a**] pādişāh ol gevher-i yek-dānesin meniŋ (5) ᶜaḳdımġa kivürgey[2832] ve ol salṭanat evciniŋ (6) ḳuyaşı viṣālıġa bu ẕerre miṣāl faḳīr-i ḥaḳīrni müşerref (7) ḳılġay kim aytıp tururlar **beyt**

(8) ber-ḫāk resm-i serv buvad sāye güsterī
(9) āyīn-i āf-tāb buvad ẕerre perverī

[**T1 215b**] (1) bègler bu sözni èşitip pādişāh ḳaşıġa (2) bardılar velī[2833] hēç ḳaysıġa ᶜurża-yı[2834] ol yoḳ erdi (3) kim bu sözni pādişāhġa ayta alġaylar çün pādişāh (4) ol ḥāldın istifsār ḳıldı erse alardın biri (5) kim güstāḫraḳ erdi ilgeri [**T2 96a**] yörüp[2835] ayttı (6) kim dervīşke[2836] bu temennā durur pādişāh ol bābda (7) bisyār müteġayyir ü müteḥayyir bolup bègler bile kèŋeşti[2837] (8) baᶜżı öltürmekke[2838] ṣalāḥ kördiler baᶜżı (9) iḫrāc ḳılmaḳḳa[2839] yol körgüzdi ammā bir [**T1 216a**] (1) dānā vezīri bar erdi pādişāhġa duᶜā ḳılıp (2) ayttı eger dervīşni iḫrāc ḳılsalar çün bu işde (3) ṣābit-ḳadem-dür yana peydā bolġusı-dur [**T3 95b**] ve eger (4) öltürseler pādişāhnıŋ ḳalur atıġa (5) yaḫşı bolmaġay[2840] velī[2841] bu kemīneniŋ ḫāṭırıġa andaḳ (6) yètip turur[2842] kim

---

[2825] *ḫıdmetḳa*: T2 *ḫıẕmetġa*
[2826] *meşġūlluḳ*: T2, T3 *meşġūllıḳ*
[2827] *ḳıladur*: T2 *ḳılur*
[2828] *turġanlar*: T2 *turġan ādemler*
[2829] *èşigige*: T2 *èşigiġa*
[2830] *soruŋ*: T2 *soraŋlar*
[2831] *ḫıdmet-kārlıḳdın*: T2 *ḫıẕmet-kārlıḳdın*
[2832] *kivürgey*: T2 *kirgüzgey*
[2833] *velī*: T2 *ammā*
[2834] *ᶜurża-yı*: T2 *zehre-yi*
[2835] *yörüp*: T2 *barıp*
[2836] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2837] *kèŋeşti*: T2 *kèŋeş ètdi*
[2838] *öltürmekke*: T2 *öltürmekni*
[2839] *ḳılmaḳḳa*: T2 *ḳılmaḳġa*
[2840] *pādişāhnıŋ ḳalur atıġa yaḫşı bolmaġay*: T2 *pādişāhġa bed-nāmlıḳ at ḳalur ol yaḫşı bolmaġay*
[2841] *velī*: T2 *ammā*
[2842] *turur*: T2 *kelür*

pādişāhnıŋ ḫazīneside (7) ḫarāc-ı memleket bir dür bar-dur[2843] aytalıŋ[2844] kim pādişāh (8) seniŋ sözleriŋni ḳabūl ḳıldı velī[2845] sendin (9) bu dür dek yana bir dür tiley durur[2846] eger dürni peydā ḳılsaŋ [**T1 216b**] (1) müddeᶜāŋ ḥāṣıl-dur ve ol dür dek yana peydā (2) ḳılmaḳ[2847] aŋa muḥāl-dur çün tapa almasa bu ḫayāl-ı muḥāl (3) başıdın ötüp[2848] özi oḳ āvāre[2849] bolur[2850] (4) pes pādişāh ḫāṭırıġa bu söz maᶜḳūl kelip ümerā (5) vü erkān-ı devlet barça bu rāyġa [**T2 96b**] ḳarār bėrip (6) dervīşke kelip ayttılar ol dürni[2851] aŋa körgüzdiler (7) dervīş ol sözni ḳabūl ḳılıp ve ol dür ḳışṣasın (8) şūgūn tutup ḳopup[2852] yolġa kirdi neçe vaḳt(9)dın soŋra bir uluḳ[2853] deryā ḳıraġıġa yėtip [**T1 217a**] (1) ṭahāret ḳılıp ėkki rekᶜat namāz oḳudı ve teŋrige[2854] (2) münācāt ḳılıp bir kedūsı bar erdi[2855] anıŋ (3) bile deryādın su toldurup[2856] töke başladı çün (4) bir neçe kedū su töküp erdi kim balıġlar[2857] ḥāl [**T3 96a**] (5) tili bile feryādġa kelip ayttılar ey dervīş bu (6) su[2858] tökmekdin saŋa ne müddeᶜā-dur kim eger mundaḳ (7) yana bir neçe kedū su[2859] tökseŋ deryā ḳurur ve biz barça[2860] (8) helāk bolur-biz[2861] sen maḳṣūduŋnı[2862] aytḳıl[2863] (9) ayttı maŋa dür kerek bolup turur her biriŋiz bir dür [**T1 217b**] (1) alıp kelseŋiz meniŋ müddeᶜām ḥāṣıl-dur pes ol (2) balıġlar[2864] şādmān bolup deryāġa çömüp her ḳaysı (3) bir dür aġzıġa tişlep alıp keldiler bir zamānda mebāliġī[2865] (4) dür cemᶜ boldı dervīş şāh-vār dür[**T2 97a**]lerdin tėrip[2866] (5) kedūsını toldurdı ve alardın bir toḳḳuznı (6) tanlap ayırıp ᶜalā-ḥide ḳoynıda berkitip özgeni[2867] yana (7) suġa oḳ taşlap pādişāh

---

[2843] *bar-dur* T2 *+aŋa*
[2844] *aytalıŋ*: T2 *aytur-miz*
[2845] *velī*: T2 *velīkin*
[2846] *tiley durur*: T2 *ister*
[2847] *ḥāṣıl-dur ve ol dür dek yana peydā ḳılmaḳ*: T2 *ḥāṣıl-dur dėgey-miz ve aŋa munuŋ dek dür tapmaḳ*
[2848] *ötüp*: T2 *keçip*
[2849] *āvāre*: T2 *āvvāre*
[2850] *bolur*: T2 *bolup yoḳ bolur*
[2851] *dürni*: T2 *+hem*
[2852] *ol dür ḳışṣasın şūgūn tutup ḳopup*: T2 *ol dürni tapmaḳnı irāde ėtip turup*
[2853] *uluḳ*: T2 *uluġ*
[2854] *teŋrige*: T2 *teŋri taᶜālāġa*
[2855] *erdi*: T2 *+bismi'llāhı'r raḥmanü'r-raḥīm dėp*
[2856] *su toldurup*: T2 *su alıp bir ṭarafġa*
[2857] *balıġlar*: T2 *deryā balıḳları*
[2858] *su*: T2 *sunı alıp*
[2859] *su*: T2 *+alıp*
[2860] *biz barça*: T2 *bizler barçamız*
[2861] *bolur-biz*: T2 *bolur-miz*
[2862] *maḳṣūduŋnı*: T2 *maḳṣūdıŋnı*
[2863] *aytḳıl*: T2, T3 *aytġıl*
[2864] *balıġlar*: T2 *balıḳlar*
[2865] *mebāliġī* T2 *çendān*
[2866] *tėrip*: T2 *seylep*
[2867] *özgeni*: T2 *özgelerini*

şehriġa yüzlendi (8) pādişāh u erkān-ı devlet bu ḫayālda[2868] kim dervīşke[2869] (9) ol[2870] dürni tapmaḳ müşkil durur andın ᶜaceb müft [**T1 218a**] (1) ḫalāṣ bolduḳ kim bir ṣabāḥ kördiler kim yana hemol[2871] (2) destūr bile[2872] ėşikke[2873] su sepip süpürüp-türler (3) erkān-ı devlet yana müteḥayyir ve mütefekkir bolup-turup (4) erdiler kim dervīş *ṣabāḥu'l-ᶜışḳ* dėp kirip keldi (5) ve ol dürlerdin [**T3 96b**] birini bėglerniŋ allıda[2874] ḳoydı (6) alar ol dürni körüp ḫayrān bolup pādişāh ḳaşıġa[2875] (7) alıp bardılar kim ol dür leṭāfetde pādişāh(8)nıŋ düridin köp artuḳ[2876] erdi ayttılar (9) ḫīle ḳılur-biz[2877] kim bu dürni pādişāh ḫazīnesidin [**T1 218b**] (1) oġrılap-dur-sen[2878] ol ᶜāciz bolur pes (2) dervīşni pādişāh ḳaşıġa[2879] keltürüp (3) ayttılar bu dürni pādişāh ḫazīnesidin oġrılap-(4)-dur-sen[2880] [**T2 97b**] dervīş ayttı pādişāh[2881] ḫazīneside (5) bu dür dek neçe dür bolġay alar yalġan ayttılar (6) maṣlaḥat üçün kim üç dür bar turur pes dervīş (7) ol toḳḳuz dürni ḳoynıdın çıḳardı erse (8) alar ḫayrān boldılar andın soŋra ol kedū (9) içidegi dürlerni alarnıŋ allıda[2882] tökti bu ḳatla[2883] pādişāh [**T1 219a**] (1) hēç çāre ḳıla almay[2884] pādişāhāne ṭoylar[2885] (2) ḳılıp ḳāżī keltürüp tecemmül-i bisyār bile ol (3) mestūreni dervīşke[2886] ᶜaḳd baġladı ve mülkiniŋ (4) yarımını dervīşke[2887] müsellem tuttı ve çün aḳşam (5) bolġaç ḫātūnlar esās-ı tamām bile ḳızını alıp kelip (6) dervīşke[2888] [**T3 97a**] tapşurdılar dervīş ḳızınıŋ (7) tepesın[2889] silep ayttı[2890] sizler güvāh boluŋ[2891] (8) kim bu ol dünyā ve bu dünyāda meniŋ ferzendim durur (9) bu ḫālnı pādişāhġa

---

[2868] *ḫayālda*: T2 *+erdiler*
[2869] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2870] *ol*: T2 *mundaḳ*
[2871] *hemol*: T3 *evvelġı*
[2872] *destūr bile*: T3 *destūrda*
[2873] *ėşikke*: T2 *ėşikġa*
[2874] *allıda*: T2 *aldıda*
[2875] *pādişāh ḳaşıġa*: T2 *pādişāhnıŋ ḫıẕmetiġa*
[2876] *artuḳ*: T2 *ziyāde*
[2877] *ḳılur-biz*: T2 *ḳılur-miz ve aytur-miz*, T3 *ḳılur-miz*
[2878] *oġrılap-dur-sen*: T2 *oġurlap-dur-sen*
[2879] *pādişāh ḳaşıġa*: T2 *pādişāhnıŋ yanıġa*
[2880] *oġrılap-dur-sen*: T2 *oġurlap-dur-sen*
[2881] *pādişāh*: T2 *pādişāhnıŋ*
[2882] *allıda*: T2 *aldıġa*
[2883] *bu ḳatla*: T2 *soŋra*
[2884] *çāre ḳıla almay*: T2 *ᶜilāc u çāre tapmay*
[2885] *ṭoylar*: T2 *toylar*
[2886] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2887] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2888] *dervīşke*: T2 *dervīşġa*
[2889] *tepesın*: T2 *başın*
[2890] *ayttı*: T2 *+ey ḫātūnlar*
[2891] *boluŋ*: T2 *boluŋlar*

ayttılar pādişāh dervīşni [**T1 219b**] (1) tilep[2892] keyfiyyetini sordı dervīş ayttı bu tekellüf(2)din maŋa müddeᶜā ᶜalāyıḳ ve ked-ḫudālıḳ ermes (3) erdi maḳṣūd ᶜışḳnı şübūtıġa yėtkürmek[2893] [**T2 98a**] ve himmet(4)ni işke buyurmaḳ erdi yoḳ erse (5) müddetler-dür[2894] kim hevā vü heves otın söndürüp[2895] (6) nefsni mücāhede bile riyāżet yolıġa köndürüp-(7)-dür-men **beyt**

ol ki ᶜalāyıḳnı ḳılıp-tur ṭalāḳ
(8) aŋa taᶜalluḳ bile[2896] ne ittifāḳ

ġaraż bu maḳālāt(9)dın maḳṣūd bu muḳaddemātdın ol-dur kim [**T1 220a**] (1) himmetlıḳ kişi[2897] ve rāst-rev ėl[2898] cihānda hemīşe (2) ser-efrāz tururlar **ḳıṭᶜa**

(3) himmet ehli kim erür tüzlük[2899] ara serv kėbi
(4) dehr bostānıda ser-sebz-dür ve āzāde [**T3 97b**]
(5) ol ki su yaŋlıġ erür pest-nihād ve kec-rev
(6) çekip efġān aŋa tınmaslıḳ erür āmāde

(7) ve himmetlıḳ[2900] kişi her çend kėç[2901] murādıġa yėtse āḫir (8) müddeᶜāsı bile yėter **meşnevī**

(9) himmet ėli devlet etegin tutar [**T1 220b**]
(1) er kişi himmet bile yėrge yatar
(2) sīnede sevdā uruġın ekmegil
(3) himmet etegidin elig çekmegil [**T2 98b**]

(4) ve himmet ėlidin ümīd-vārlıḳ ol-dur kim bu risāleni (5) müṭālaᶜa ḳılsalar sehvini kerem bile ıṣlāḥ ḳılıp (6) rāḳimni[2902] duᶜā-yı ḫayr bile yād ḳılġaylar

(7) **ḫātime şāh duᶜāsı beyānıda**

(8) bu nüsḫa ki ḫoş-men ibtidāsı birle
(9) her nevᶜ ḥikāyeti edāsı birle [**T1 221a**]
(1) yüz şükr ki ᶜömrnüŋ vefāsı birle

[2892] *tilep*: T2 *çaḳırıp munuŋ*
[2893] *yėtkürmek*: T2 *+erdi*
[2894] *müddetler-dür*: T2 *+bolup*
[2895] *söndürüp*: T2 *öçürüp*
[2896] *taᶜalluḳ bile*: T2 *bile taᶜalluḳ*
[2897] *himmetlıḳ kişi*: T2 *himmetlıġ ādemler*
[2898] *ėl*: T2 *ėller*
[2899] *tüzlük*: T2 *tüzlik*
[2900] *himmetlıḳ*: T2 *himmetlıġ*
[2901] *kėç*: T2 *kėçraḳ*
[2902] *rāḳimni*: T3 *raḳemni*

(2) ḫatm oldı bu kün şāh duᶜāsı birle

(3) **rubāᶜī** [**T3 98a**]

(4) ol şāh ki ᶜadlıdın cihān-dur maᶜmūr

(5) devrānıda ḫalḳ barça şād u mesrūr

(6) ḳulluġıda faḫr ėter ḳubād u faġfūr

(7) sulṭān-ı zamān şāh muḥammed tėmür

(8) **fi'd-duᶜāᵓ**

(9) kök ᶜarṣası bezm-gāhı olsun yā rabb [**T1 221b**]

(1) kün şemsiyesi çetr-cāhı[2903] olsun yā rabb

(2) kevkeb-ᶜaded[2904] sipāhı olsun yā rabb

(3) her işide ḥaḳ penāhı olsun yā rabb

(4) *ve eyżān lehu*

(5) tā devr durur devr aŋa yār olsun

(6) tā çarḫ durur çarḫ meded-kār olsun[2905]

(7) ẕātıġa ḫızr ᶜömridin āṣār olsun

(8) ᶜömriġa ebed furṣatı miḳdār olsun [**T2 99a**]

(9) **hem bu maᶜnīde-dür** [**T1 222a**]

(1) tā cihān-dur aŋa[2906] murād olsun

(2) işige dem-be-dem güşād olsun

(3) hem güşādı murād sarı yaḳın

(4) hem murādı güşād birle ḳarīn

(5) *amīn yā rabbe'l-ᶜālemīn*[2907] bu risāle ḥaḳnıŋ (6) …eti[2908] birlen çehār-şenbe küni cümāde'l-āḫir (7) ayınıŋ törtide bitildi sene 915 (8) temme temme[2909]

[2903] *çetr-cāhı*: T2 *çetr-gāhı*
[2904] *kevkeb-ᶜaded*: T2 *kevkeb-ᶜadedi*
[2905] *olsun*: T1'de *olsun* yok
[2906] *aŋa*: T2 *heme*
[2907] *amīn yā rabbe'l-ᶜālemīn*: T1 *amīn rabbü'l-ᶜālemīn*
[2908] yazmada şöyle yazılmıştır: (T1)
[2909] […]*eti birlen çehār-şenbe küni cümāde'l-āḫir ayınıŋ törtide bitildi sene 915 temme temme*: Bu cümle diğer T2 ve T3'de yok. T1 nüshası bu cümleyle biter. Bundan Sonra T2 nüshasında şu cümleler yer almaktadır: [**T2 99a devamı**] *seyyid muḥammed raḥīm bahadur ḫān dāme ᶜömruhu ve devletuhu meᶜet-tevfīḳ ve'l-ᶜadālet ve'l-iḥsān ol ṣāḥib-i saᶜādet ü maẕhar-ı ᶜadalet mürevvic-i şerīᶜat ve mürebbī-yi ṭarīḳat ḫalīfetü'r-raḥman ẓıllü's-subḥān bāᶜiġü'l-emn ve'l-emān yaᶜnī s.m.r.b.niŋ emr-i vācibül-iẕᶜānları bile bu naṣīḥatü'l-mülūk kitābınıŋ iḫtitāmı teᵓrīḫ-i nebevīniŋ miŋ üç yüz yėgirme ėkkilençi*

yılıda māh-ı ẕi'l-ḳaᶜdeniŋ on sekkizlençi künide etmāmġa yėtdi aḥḳarü'l-ᶜibād dāmulā ḳalender ḫāneḳāhīniŋ ḳolıda beᶜavnü'l-melikü'l-vehhāb 1323 ; T3'de yer alan cümleler: [**T3 99a devamı**] *ẓıllü's-subḥān ḫalīfetü'z-zamān ebü'l-muẓaffer ve'l-manṣūr ebü'l-ġāzī seyyid muḥammed raḥīm bahādur ḫān zeyde ᶜömruhu'nıŋ fermān-ı ᶜālīleri bile oşbu naṣīḥatü'l-mülūkni kim faḳīr-i ḥaḳīr dāmlā muḥammed penāh bin ḳurbān niyāz ṣūfī yazıp etmāmġa yėtkürdi 1322inçi māh-ı şevvālnıŋ on sekkizide yek-şenbe küni āmīn ü rabbü'l-ᶜālemīn*

4. AÇIKLAMALAR

artuḳsılıḳ

Kelime *Abuşka'*da "ziyadelik, dahi" anlamında geçmektedir (Kaçalin, 2011: 117, 901) *Nazmü'l-Cevahir*'den şu örnekle verilmiştir: *ḳaysı deryānıŋ her dürri ḳuyaş gevheriġa artuḳsılıḳ ḳılıptur* (Kaçalin, 2011:117). Kelime, *Sedd-i İskenderi*'de şu beyitte geçmektedir: *çü ḥaḳdın idi kildi pāk u sılıġ ḳayu birge kim boldı artuḳsılıġ* (Tören, 2001: 92) Metnimizde 9 kere *artuḳsılıḳ ḳıl-* olarak geçmektedir. Celâleddin Hümai'nin yayınında kelimenin birkaç yerde *ziyātetī* olarak kullanıldığını görüyoruz. *ziyādetī* kelimesi , "fazlalık, bolluk" anlamının dışında *superfluous*, *rendundant* "gereksiz, lüzümsüz, fuzulî" anlamlarında da verilmiştir (Steingass, 1892: 632a). Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak *artuḳsılıḳ ḳıl-* yapısını birleşik fiil olarak kabul ettik. *maẓlūm ḥaḳḳıda artuḳsılıḳ ḳılmaġay kim* 86b/5, *hēç kişi raᶜiyyetḳa artuḳsılıḳ ḳılmasunlar* 115a/2, *şefḳat ḳılmay artuḳsılıḳ ḳılsa* 13a/6, *alarnıŋ ḥaḳḳıda artuḳsılıḳ ḳılsa* 14a/3, *bendeleri birbirige artuḳsılıḳ ḳılsalar* 71b/9.

Kelime *ḥayf* "haksızlık, zulüm" ve *ᶜunf* "şiddet, cebir" kelimeleri ile birlikte kullanılmaktadır: *birevge ḥayf u artuḳsılıḳ ḳılıp erdi* 164b/9, *artuḳsılıḳ ve ḥayf ḳılmaġaylar* 76a/3, *artuḳsılıḳ ve ᶜunf ḳılsa* 40a/8. Kelimenin, *ḥayf* ve *ᶜunf* kelimeleri ile birlikte kullanılmasından yola çıkarak "fazla hareket etmek, fuzuli hareket etmek, yersiz hareket etmek; zulmetmek, cebir etmek" anlamında olduğunu belirledik.

Āzād-merd

Farsça sözlükte *āzād-merd*'in "özgür, alicenap, hırslı" anlamları verilmekte (Steingass, 1892: 42). Bagley, kelimenin Sasani İmparatorluğundaki soylular olduğu bilgisini vermektedir. *Āzād-merd*'ler, yedi büyük aile asilzadeleri ve yüksek rütbeli erkandan sonra gelen soylulardır (Bagley, 1964: 87). Kelime Cahiz'a atfedilen *Saray Âdâbı* (*Kitâbü't-Tâc fî ahlâki'l-mülûk*) kitabında özel isim olarak karşımıza çıkmakta (Bagley, 1964: 87). *Saray Adabı*'nın Türkçe yayınında kelime *Arademerd* şeklinde

verilmiştir (El-Câhiz, 2015: 71). *Saray Âdâbı*'nda Yezdicerd hükümdar, Behram oğlu olarak tasvir edilmiştir.

Metnimizde söz konusu kahramanlar *Yezdicerd* ve *Şehriyār* olarak geçmekte. Bu durumda *āzād-merd* kelimesini asil, soylu bir görevli olarak çevirebiliriz.

fer

Kelime metinde *fer^{c}* olarak yazılmış fakat bağlama bakıldığında "dal, budak; tomurcuk; bir aslın neticesi; ikinci dereceden ehemmiyetli olan şey; şube" anlamlarına gelen Arapça *fer^{c}* kelimesi metindeki bağlama uygun görünmüyor.

Siyaset konulu kaynaklarda bahsedilen *ferr-i īzedī* kavramındaki *fer* kelimesi "ihtişam, görkem, nur parlaklık" anlamına gelmektedir. *Ferr-i īzedī,* Zerdüşt dönemi İran hükümdarlarının meşruiyetinin sembolik kaynağı olarak hizmet eden "ilahi onay, kutsal izin" anlamında kullanılan bir ilkedir. Bu terimi "Tanrının iradesi tarafından kurulan" şeklinde çevireviliriz (Mackenthun, 2009: 6). Bu kavramın İslamî dönemde yazılan siyasetle ilgili eserlerde de *ferr-i padişahî* olarak kullanıldığı, hükümdarın itibarını ve hanedanın iktidardaki meşruiyetini kutsal kaynaklı bir olgu olarak görüldüğü durumlar görülmüştür (Boroujerdi, 2021: 87).

Metnimizde kelime şu şekilde geçmiştir: *Faḳīr miskīn anıŋ sāye vü devletide īmin bolup ḳavī ża^{c}īfḳa ḥayf ḳılmaġay ol sebebdin kim sulṭān ḫudāy ^{c}azze ve celleniŋ ḫalīfesi-dür* ***fer*** *bile* "Fakir ve yoksullar onun korumasında emniyette olup güçlü zayıfa zulmetmeyecek, çünkü Hükümdar, yüce Allah'ın halifesidir, *fer* ile" 128b/3. Buradaki *fer bile* yapısı beraber değerlendirildiğinde yukarıda verilen *ferr-i īzedī* kavramını bu şekilde verilmeye çalışılmış olduğunu düşündürmektedir.

Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk*'te *ferr-i īzedī* kavramını kullandığı bilinmektedir (Bosworth, 1993: 986).

Metnimizde iki yerde daha bu kavramın farklı bir şekilde ifade edildiği görülmüştür:

es-sulṭānu ẓıllu'l-lāhi fi'l-arżı *Alarnıŋ şānıda kelip-dür, ya^{c}nī sulṭān ḥażret-i perverd-gārnıŋ kölegesi turur yėr yüzide ve ḫalḳ üzre naṣīb ḳılıp turur kim barça ulus anıŋ fermānıġa me^{ɔ}mūr bolup ṭā^{c}atıġa boyun ḳoyġaylar* "Hükümdar Allah'ın yerdeki gölgesidir (diye) onlar (hükümdarlar) hakkında söylenmiştir. Yani hükümdar, Hz.

Hakk'ın yer yüzündeki gölgesidir. Bütün insanlar, onun fermanına memur olup itaat etmeliler" 72a/5

Bu kısımdaki "ilahi gölge" kavramı, *ferr-i īzedī*'ye benzetilmiştir (Bagley, 1964: xli).

Kavram, tam bir tamlama olarak şu örnekte geçmekte ve yukarıdaki iki durumu da açıklayabilir:

yüzüŋde bėlgülük nūr-ı ilāhī

cemālıŋda muᶜayyen ferr-i şāhī "(Senin) yüzünde *ilahi nur* beliriyor, cemalinde *ferr-i şahī* beliriyor" (125a/9)

Bu örneklerden yola çıkarak *fer* kelimesi, metinde *ferr-i şāhī* tamlamasındaki anlama göre değerlendirilebilir ve diğer örneklerin aktarımı için de önemli bir veri niteliğindedir.

murat-

Metinde *men anı cāh u mertebesidin muratḳay-men* 204b/7 cümlesindeki *murat-* fiili Lessing'in sözlüğünde *nura-* fiili, crumble, fall, collapse anlamına gelmektedir. Metindeki yazım şu şekildedir: T1 204b/7'de 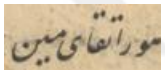 olarak yazılan kelime T2'de *tüşürgey-men* olarak değiştirilmiştir: T2 90b/15 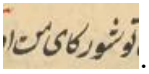 . Genelde T1'deki yazımla büyük ölçüde aynı olan T3'te de 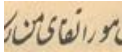 (90a/3) şeklinde yazılmıştır. Özbekçede, Moğolcada olduğu gibi *nura-t-* olarak (ÖTİL-II, 513c) görülen kelime "aşındırmak, yok etmek, yıpratmak" anlamlarına gelmektedir. Kelimenin *m-* ile yazımı müstensihle veya dönemle ilgili bir durum olabilir.

oğulçılay

Kelime T1 nüshasındaki şu cümlede geçmektedir: *Ebū Süfyān ayttı bu meniŋ oğlum ermez çün nevbet Muᶜāviyeġa yėtti erse anı oğulçılay saḳlap ᶜIrāḳ vilāyetini aŋa bėrdi* 130a/7. *-çılay* yapısının etimolojisi ile ilgili bakınız[2910]: Zieme, Peter, 2021. *Notizen zu altuigurisch +čIlAyU*. **Wıener Zeıtschrıft Für Dıe Kunde Des Morgenlandes**, Berlin. Band.111. Kelime T2 ve T3 müstensihlerince anlaşılmamış veya eski

[2910] Makaleyi önerdiği için Prof. Dr. Mehmet Ölmez'e teşekkürlerimi borç bilirim.

bulunmuş olmalı ki *oġul ėtip* diye değiştirilmiştir. Carl Brockelmann *Osttürkischer Grammatik* eserinde *oγul čïla-* "an Sohnes annehmen/ähnlich sein", ve *oγul čïlai* "wie en Sohn/wie ein Kind" olarak iki yerde geçmektedir (Li, 2017: 444). Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak "çocuk olarak, çocuk esirgeyerek" anlamında olduğu düşünülebilir.

oltḳuz-

Kelime "oturtmak" anlamında şu cümlede geçmektedir: *anıŋ bile yandaşa oltḳuzmadım* 168a/7. İmlası şu şekildedir: 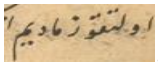 . Clauson, *oltur-* kelimesini açıklarken *-lt-*'nin bazı Türk dillerinde *-tt-*, bazılarında *-d-*, bazılarında *-t-*'ye dönüştüğünü belirtmiştir. *olurt-* "oturtmak" şeklini ise *olġurt-* fiili ile karşılaştırmaktadır. (EDPT, 150-151).

Kelime sözlüklerde *olur-*, *oltur-* şeklinde görülse de *olt-* veya *olut-* gibi bir şekil tespit edilemedi (Kelime için bk. Wilkens, 2021:506).

Özbek Tilining İzohli Lugati'nde *ўтқазмоқ* (otḳazmåḳ) madde başında kelimenin anlamları şöyle sıralanır: 1. "birinin oturması için yer vermek, oturmaya yardım etmek", 2. "yerleştirmek, ayarlamak" 3. "fidan ekmek" 4. "yerleştirmek; koymak" (ÖTİL2-V, 2020: 184-185). Aynı sözlükte sayfa 178-179'da yer alan *ўтказмоқ* (ötkäzmåḳ) fiilinde ise Eski Türkçe *öt-* "geç-" fiilinin ettirgenlik şekli olan *ötkez-* "geçir-" anlamlarıyla birlikte 1. "fidan ekmek", 2. "oturtmak" anlamları da sıralanmıştır. 1981 yılında yayınlanan ÖTİL-II'de *otḳız-* fiili de verilmiş ve *öt-* "geçmek" fiilinin ettirgenlik çatısı olarak değerlendirilmiştir (ÖTİL-II, 1981: 521-524). Her iki sözlükte de *otḳaz-* "oturt-" ve *ötkez-* "geçirmek" fiilleri ayrı ayrı fiil olarak ele alınmış olsa da anlamlarına bakıldığında bu iki fiilin genellikle karıştırıldığı görülür. Metnimizdeki *oltḳuz-* örneğindeki *-lt-*'li şekil ve Özbekçede *otḳaz-*/*otḳız-* fiillerinin yaygın kullanımı bu fiilin *oturmak* fiili ile bağlı olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Eski Türkçedeki "oturmak" anlamına gelen *olur-* veya *olġurt-* fiillerinden gelen tarihî bir gelişim olduğu üzerinde düşünülmelidir.

Pās

Farsça bir kelime olan *pās* “devriye, gece nöbeti” anlamına gelmektedir. Metnimizde *bir pās kėçedin ötti* 131a/3 örneğinde “gece emniyet görevlilerinin bir devriyesi geçti” anlamıyla görülür. Özbekçede *bir pās* kalıplaşarak *birpas* “biraz, azıcık (zaman)” anlamında kullanılmakta ve bitişik yazılmaktadır. Bununla birlikte *birpasda* “az sürede, hızlıca” anlamında zarf da türetilmiştir. ÖTİL-I’de kelimenin kökü belirtilmemiştir. (bk. ÖTİL-I, 1981: 121a). ÖTİL2-I’de ek olarak *birpasdan keyin* “biraz sonra”, *birpaslik* “çok sürmeyen” zarfları da verilmiştir (bk. ÖTİL2-I, 2020: 279-280). Her iki sözlükte de kelimenin etimolojisi verilmemekte. Fakat her iki sözlükte aynı kelimeden türeyen Farsça *pās-bān* kelimesi , *pās* “gecenin bir kısmı” -*bān* “koruyan, gözeten” anlamında etimolojik tahlil yapılmıştır (ÖTİL-I, 1981: 599c; ÖTİL2-III, 2020: 300a). *Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati*’nde bu iki kelime *ā* olarak okunmuş, köküyle ilgili bilgi verilmemiştir (bk. ANATİL-II, 1983:583). Kelime Özbekçede *pās* ve *pas* olarak tespit edilmişse de aynı kelimeden gelmektedir. Özbekçe sözlüklerde tespit edilen *birpas*’taki *pās* belki telaffuzdan dolayı uzunluk kaybolup *pas* şekline dönüşmüş olabilir. Metnimizdeki yazım da bunu ispatlar niteliktedir:

ṭufeyl

Steingass’ın Farsça-İngilizce sözlüğünde *ṭufayl* (Ar.) “başkasının sırtıdan geçinen, dalkavuk”tan “çağırılmayan misafir” anlamına gelmektedir. “Dalkavuk, çanak yalayıcı” anlamındaki kelime Osmanlıca sözlüklerde *ṭufeyl, ṭufeylī* olarak verilmiştir (Devellioğlu, 2013: 1294; Sami, 2012, 905; Redhouse, 2015: 1242a).

Çağatayca metinlerde de genelde طفیل veya طفیلی olarak geçmektedir:

barça ᶜālem ᶜāṣī sin ḳolsaŋ bağışlar ḥaḳ saŋa çün ṭufeyliŋdür bu ḫalḳ-ı evvelīn ü āḫirīn (Karaağaç, 2020: 41)

Fevâyidü’l-Kiber’de hem *ṭufeyl* “çocuk, yemek misafiri, küçücük” hem *ṭufeylī* “asalak, sığıntı” şekli geçmektedir. *Kim kişi iylese ol sarı meyl, İylegey rūḥını sāḳīġa ṭufeyl* (Kaya, 1989: 676); *tā ṭufeylī bile meclis ḳurayın Bir niçe nükte aŋa yitküreyin* (Kaya, 1989: 676).

Leylī vü Mecnūn’da kelime *ṭufeyli, ṭufeyliŋ* şeklindedir: *her neçe cihān bolup ṭufeyliŋ, bolmay bu ṭufeyl sarı meyliŋ* (Çelik, 2011: 40). *ėy rütbede ḫaylıŋ āferīniş, yoḳ yoḳ ki ṭufeyliŋ āferīniş* (Çelik, 2011: 40). *mażmūnıġa boldı rūḥ meyli, efsāne ėdi anıŋ ṭufeyli*

(Çelik, 2011: 380). Tarih-i Enbiyâ ve Hükemâ'da şu örnekte görülür: *Alar didiler kim biz Şuᶜayb peyġamber ḳızları biz. Küffār ḳoyların suvarġandın soŋra ol geledin ḳalġan ṭufeylī sudur kim biz hem sulap barur biz*. (Abik, 1993: 115)

Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati'nda *ṭufeyl* kelimesinin anlamları "davetsiz misafir; sebep, bahane" olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte birleşik fiil olarak *ṭufeyl ėt-* "vesile etmek, bahane etmek; davetsiz misafir olmak" anlamları verilmiştir: *Kim kişi iylese ol sarı meyl, İylegey rūḥını sāḳīġa ṭufeyl* (ANATİL-III, 1984: 262; Kaya, 1989: 676). Sözlükte *ṭufeylī* kelimesinin anlamı "çağırılmamış misafir" olarak verilmiştir (ANATİL-III, 1984: 262).

Metnimizde kelime şu şekilde geçmektedir: *resūlī kim rusul-dur barça ḫaylı erür kevn ü mekān anıŋ ṭufeyli* 2a/5

Kelime *Özbek Tilining İzohli Lugati*'nda *ṭufeyl* ve *ṭufeylī* olarak verilmiştir (Madvaliyev, 2020: 214a). Özbekçede Kelimenin iyelik eki alan şekli kalıplaşıp edata dönüşmüştür: *tufayli* "vasıtasıyla, aracılığıyla, (bu) sebepli." Günümüzde isimlerden sonra gelerek "-dan dolayı, sebebiyle" anlamına gelen kelime, Çağataycada ilgi hali eki alan kelimeden sonra iyelik eki alarak kullanılırken Özbekçede edatlaştığı için ilgi hali olmadan kelimeden hemen sonra kullanılır. Bununla birlikte Çağataycadaki "dalkavuk, çağırılmamış misafir" gibi anlamı daralarak bir edata dönüşmüştür.

Görüldüğü gibi bu kelime için farklı açıkalamalar mevcuttur. *ṭufeyl* kelimesi *i* iyelik ekini alarak önündeki kelimeyle tamlama yapmasının yanı sıra iyelik ekiyle kalıplaşarak edat gibi de kullanılabilmektedir. Bu durumda bunu belirleyecek olan cümledeki anlamdır.

5. DİZİN/SÖZLÜK

5.1. Bağlamlı Grammatikal Dizin

A

āb [1] (< Far. *āb*) su.
ā. ve cārūb çekmes erdiler 214a/8

āb-rūy [1] (< Far. *āb-rūy*) şeref, haysiyet, izzetinefis.
*ā.+**ı** bar* 201b/3

ābād [1] (< Far. *ābād*) bayındır, mamur.

ābād bol- bayındır duruma gelmek.
*cihān b.-**dı** ā.* 4a/5

ābādān [13] (< Far. *ābādān*) bayındır, mamur, şen.
ne mertebede ā. turur 91b/1, *mülkni ā. saḳlamaḳ* 126a/1

ābādān bol- bayındır duruma gelmek.
*cihān hemīşe ā. b.-**ġay*** 136a/1
*cihān ā. b.-**ur*** 150a/4, *cihān ā. .. b.-ur* 74b/9
*mülk ā. ... b.-**ġaylar*** 90b/1

ābādān ḳıl- bayındır duruma getirmek.
*maᶜmūr u ā. ḳ.-**ġan** tururlar* 74a/8
*cihānnı ā. ḳ.-**ġay*** 76a/2
*cihānnı ā. ḳ.-**ġaylar*** 180b/1
*cihānnı ᶜadl bile ā. ḳ.-**ıp erdiler*** 74b/4
*evvel öz vilāyetin ā. ḳ.-**ıp*** 106b/7
*mülkni ā. ḳ.-**maḳ** bābıda* 90b/5
*mülkni ā. ḳ.-**maḳda*** 91b/8

ābādānlıġ [7] (< Far. *ābādān* ve Tü.+*lıḳ/ġ*) mamurluk, bayındırlık (krş. *ābādānlıḳ*).
*vilāyet ā.+**ı*** 92a/6, *ᶜālemniŋ ā.+ı* 150b/2, *cihānnıŋ ā.+ı* 74b/7
*mülkniŋ ā.+**ıġa*** 112b/8, *mülknüŋ ā.+ıġa* 99b/4, *vilāyetniŋ ā.+ıġa* 112b/3
*alarnıŋ ā.+**ınıŋ** āş̱ārı* 90b/2

ābādānlıḳ [1] (< Far. *ābādān* ve Tü.+*lıḳ*) mamurluk, bayındırlık (krş. *ābādānlıġ*).
yarmaḳ vilāyetniŋ ā. ve maᶜmūrluġı birle 92a/5

ābādānraḳ [2] (< Far. *ābādān* ve Tü.+*raḳ* ile) daha mamur, daha bayındır.
ḳaysınıŋ vilāyeti ā. ***turur*** 105b/8
pādişāhnıŋ mülki ā. ... bolur 91b/9

abuşḳa [1] (< *āb*+(*ı*)*ç*+*ḳa* < *aba/apa*+ *ç*+*ḳa*, krş. < ET *avıçġa*) kadının kocası.
neçe a.+***ŋ*** *bar turur* 49a/9

ᶜacāyib [4] (< Ar. *ᶜacāᵓib*) tuhaflık, tuhaf.
ᶜa. ḥikāyetī bar durur 130a/2, *ᶜa. ü ġarāyib* 79b/5, *ᶜa. ü ġarāyibi bisyār turur* 58b/4, *cezīreniŋ ᶜa. ü ġarāyiblerin* 54b/4

ᶜacāyiblıġ [1] (< Ar. *ᶜacāᵓib* ve Tü.+*lıḳ/ġ*) tuhaflık, acayiplik.
cezīreniŋ ᶜa.+***ın*** *ve ḳuşlarnıŋ ünin* 54a/9

ᶜacāyibraḳ [1] (< Ar. *ᶜacāᵓib* ve Tü +*raḳ*) daha tuhaf, daha acayip.
mundın ᶜa. 107b/8

ᶜaceb [9] (< Ar. *ᶜacab*) hayret, garip, şaşılacak şey.
ᶜa. ḥikāyetī kelip turur 180b/2, *ᶜa. körklük* 167a/2, *ᶜa. köründi* 140b/3, *andın ᶜa. müft ḫalāṣ bolduḳ* 217b/9, *ᶜa. saᶜādet erür* 86a/4, *ᶜa. ġalebe yaraġlıḳ çerik ermes mü* 159b/9

ᶜaceb kel- şaşırmak, hayrete düşmek.
*aŋa ᶜa. k.-****di*** 201a/3, *nūşīrevānġa andın ᶜa. k.-di* 141b/9
*maŋa ᶜa. k.-****edurur*** 127a/6

ᶜAcem [6] (< Ar. *ᶜacam*) Arap ırkından olmayanlara Arapların verdiği isim, İranlı, Fars.
ᶜa. pādişāhları 161b/9, *ᶜa. vilāyetide* 136b/1

ᶜacem ėli Acem halkı.
ᶜa. ė.+***ige*** *bitik bitidi* 187a/3
ᶜa. ė.+***ini*** *sökmesünler* 74b/2

acem mülūki İran ırkından olan hükümdarlar.
ᶜa. m.+***iniŋ*** *āḫiri erdi* 84b/5, *ᶜa. m.+iniŋ resmi* 164b/4

ᶜāciz [7] (< Ar. *ᶜāciz*) güçsüz, kudretsiz (kimse), zavallı, bîçâre, zebun.
ᶜā. ü der-mānde 195b/1, *ᶜā. ü müteḥayyir* 36a/1

ᶜāciz bol- çaresiz kalmak, gücü yetmemek.
*alar bu bābda ᶜā. b.-****dılar*** 185a/9
*cevābda ᶜā. b.-****sa*** 41b/3
*ėlçi hēç çāre tapmay ᶜā. b.-****up*** *iḳrār ḳıldı* 163a/9, *men ᶜā. b.-up ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī ḳaşıġa bardım* 195b/7
*ol ᶜā. b.-****ur*** 218b/1

ᶜacz [2] (< Ar. *ᶜacz*) gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, acizlik.
ᶜa. u noḳṣān u żaᶜf 26b/9

*pādişāhnıŋ ᶜa.+**ıdın*** 105b/6

aç- (I) [6] (< ET *aç-*) açmak, çözmek.
*aġzın a.-**ıp*** 94a/7
*yüzin a.-**sa*** 50a/4
*ḫazīneni a.-**tı erse*** 152b/8
*ėşikni a.-**tı*** 21b/3

rūze aç- oruç açmak.
*her ṭaᶜām kim r. a.-**ḳanda** yėr-sen* 24b/3
*üç kün ol kepek bilen r. a.-**tı*** 24b/8

aç- (II) [1] (< ET *aç-* <AT **āç-*) acıkmak.
*yıraḳ yėrdin arıp a.-**ıp** kelip-biz* 108b/6

açıġ (I) [8] (<AT **hāçı-ġ*) öfke, hiddet (krş. Özb. *achchiq*. ÖTİL-I, 33).
ᶜavān a. üstide bolup 93b/6, *nā-gāh pādişāh a. üstide bolup* 177b/9

açıġ bile öfke ile, sinirli durumda.
a. b. ḳamçılamaġay-sen 23a/3

açıġ(ı) kel- hiddetlenmek, öfkelenmek.
*a.+**ı** k.-**gende*** 31a/7
*ol aṭlıġnıŋ a.+**ı** k.-**ip*** 97a/8, *ol ḫażretniŋ a.+ı k.-ip* 34b/6, *ṣāliḥniŋ a.+ı k.-ip* 200b/5
*seniŋ a.+**ıŋ** k.-**gey*** 32b/6

açıġ (II) [1] (< AT **hāçı-ġ*) acı, tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan (krş. *açıḳ*).
zehr dek a. erdi 127a/2

açıġlan- [1] (< *açıġ+lan-*) öfkelenmek, kızmak.
*a.-**ur-men** kim* 32b/6

açıḳ [2] (< AT **hāçı-ġ* < AT * *hāçı-*) acı, tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan (krş. *açıġ*).
ol açıḳ-dur bu a. 104b/8
*ol a.-**dur** bu açıḳ* 104b/8

açıl- [1] (< ET *aç-(ı)l-*) açılmak, çözülmek.
*er naẓarıdın a.-**ur** er közi* 6a/3

açlıġ [3] (< ET *āç+lıḳ/ġ* < AT **āç*) açlık, aç olma durumu, karşıtı *tokluk* (krş. *açlıḳ*).
a. ve armaḳlıḳ 108b/6
*biz a.+**dın** ḫarāb bolup* 118a/5, *bizge a.+dın uyḳu hem kelmey durur* 108b/3

açlıḳ [1] (< ET *āç+lıḳ* <AT **āç*) açlık, aç olma durumu, karşıtı *tokluk* (krş. *açlıġ*).
*baᶜžı a.+**tın** helāk bolġaylar* 54b/7

açtur- [1] (< ET *aç-tur-*) açtırmak, açma işini başkasına yaptırmak, açmasına sebep

olmak.
*bir ṣandūḳnı tiletip a.-**dı*** 106a/9

ᶜadālet [6] (< Far. < Ar. *ᶜadāla*^{t}) adalet, doğruluk.
ᶜa. bile 28b/9, 72a/1, *ᶜa. edāsıda* 3b/7, *ᶜa. turur* 8b/8
*ᶜa.+**de*** 151a/8
*anıŋ ᶜa.+**idin** turur* 88a/7

ᶜadālet-şiᶜār [1] (< Ar. *ᶜadāla*^{t} ve Ar. *şiᶜār*) adaletli.
ᶜa.-ş. erdi vü dād-ger 83b/2

ᶜadāvet [2] (< Far. < Ar. *ᶜadāva*^{t}) düşmanlık, hasımlık, husumet.
ᶜa. üstide bolmaġaylar 72b/3, *ol ᶜa. biziŋ aramızdın refᶜ boldı* 204b/8

ᶜadem [1] (< Ar. *ᶜadam*) yokluk, bulunmama.

ᶜadem-i istiṭāᶜat gücün, kuvvetin yokluğu.
bā-vücūd-i ᶜa.- i i. u ḳıllet-i bıżāᶜat 5b/5

ādem [16] (< Ar. *ādam*) **1**. ilk insan, ilk peygamber.
ā. ᶜaleyhi's-selām zamānıdın 24a/4, *ā. ᶜaleyhi's-selāmġa* 75b/4
*ā.+**ni** ... yėr yüzige yiberdi* 101b/8

2. (< Ar. *ādam*) insan.
ā. anda müsāfir miṣāllıḳ turur 46a/5, *bu ā. başları* 55b/7, *ā. kelleleri ve süŋekleri* 55b/4, *ey ferzend-i ā.* 101b/5, *neheng ve ā.* 144b/1
*ḫudāvend turur-men saŋa kim ā.-**sen*** 102a/3
*benī ā.+**din*** 71a/9
*ā.+**ni** dünyāġa keltürmekniŋ ciheti* 46a/2, *ā.+ni* 41a/2, *ᶜālem ve ā.+ni* 39a/6, 39a/7
*bir ā.+**niŋ** başını keltürdi* 68a/2, *ā.+niŋ belīdlıġları* 55b/5

ādemī [4] (< Ar. *ādamī*) insanoğlu.
ā. 43b/2
*ā.+**ler** cānı üçün* 41a/3, *ā.+ler ėkki gürūh tururlar* 57b/6
*ā.+**niŋ** kirdārı* 43b/1

ᶜādet [7] (< Far. < Ar. *ᶜāda*^{t}) adet, görenek, alışkanlık.
bu ᶜā. ve ḫāṣṣiyet bolmasa 189a/6
*bu ednī ᶜā. **turur*** 122a/1
*mīz-bānnıŋ ᶜā.+**i** ol-dur* 53a/5, *ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz ᶜaleyhi'r-raḥmeniŋ ᶜā.+i* 99b/7, *büzürglerniŋ ᶜā.+i durur* 121b/9
*sāsānīler ᶜā.+**in** ve āyīnin* 166b/8
*resm ve ᶜā.+**ni*** 99b/1

ᶜādetlıḳ [1] (< Far. < Ar. *ᶜāda*^{t} ve Tü.+*lıġ/ḳ* ile) adetli, adeti olan, göreneği olan, alışkanlığı olan.
bisyār yaḫşı ᶜā. ve pesendīde ḫaṣletlıḳ erdi 82a/6

ᶜādil [11] (<Ar. *ᶜādil*) adaletli, adil, doğru, hakka uygun.

bu ᶜā. meliklerdin biriniŋ başı 68b/3, *ᶜā. pādişāh* 88a/, *ᶜā. sulṭānnıŋ ᶜamelidin* 11b/6, *bisyār ᶜā. u inṣāflıḳ erdi* 83a/9, *ᶜā. ü pāk-dīn* 117b/9

sulṭān-ı ᶜādil adil sultan.
s.-ı ᶜā. bolġay 11b/3, *s.-ı ᶜā. kim* 10b/4
*s.-ı ᶜā.+**din*** 150a/9
*s. ᶜā.+**niŋ*** 10a/6

ᶜādil bol- adil olmak, adaletli olmak.
*pādişāh ᶜā. b.-**sa*** 74b/8, 120a/2

ᶜādillıḳ [1] (<Ar. *ᶜādil* ve Tü.+*lıḳ* ile) adillik.
ᶜā. ve nīk-nāmlıḳ ne yaḫşı iş ermiş 90a/4

ᶜādilraḳ [1] (<Ar. *ᶜādil* ve Tü.+*raḳ* ile) daha adil, daha adaletli.
burun zamān pādişāhlarıdın ᶜā. ve siyāsetlıḳraḳ erdi 87b/9

ādīne [3] (< Far. *ādīna*) Cuma günü .
ā. küni boldı 132b/2, *ā. küni* 130b/3, 132a/3

ᶜadl [75] (< Ar. *ᶜadl*) doğruluk, adalet.
ᶜa. 4a/4, 9b/7, 150a/5, 122b/4 , 111a/3, 116b/7, *cihānnı ᶜa. bile ābādān ḳılıp erdiler* 74b/3, *ᶜa. bile tüzüldi* 87b/7, *ᶜa. bile* 148a/9, 150a/3, *cihānnı ᶜa. bile* 74a/7, *ᶜa. bile* 92a/6, *ᶜa. bile turur* 39a/9, *ᶜa. bile pādişāhlıġ ḳılıp erdiler* 75a/5 *ᶜa. bolġay* 148b/3, *evvel ᶜa.* 138a/9, *ᶜa. dīnniŋ ᶜizzi durur* 148a/5, *ᶜa. ol-dur* 121a/4, *ᶜa. ol durur* 28b/8, *ᶜa. sarı* 141a/2, *maŋa ᶜa. ṣıfatın aygıl* 22b/6, *ṭāᶜat u ᶜa. teg* 8a/6, *ᶜa. u dādlıġ* 82b/5, *ᶜa. u dīnde* 71b/4, *ulusḳa ᶜa. u iḥsān* 170a/7, *ᶜa. u siyāset ü tārīḫide-dür* 71a/8, *ᶜa. u siyāsetde* 114b/2, *ᶜa. u ẓulm ḳılġan pādişāhlarnı keltürgeyler* 16a/3, *ᶜa. üçün* 151a/7, *biri ᶜa.* 98b/5
*ᶜa.+**ıdın*** 221a/4, *raᶜiyyet ᶜa.+ıdın* 122a/7
*sulṭānnıŋ ᶜa.+**ıġa*** 151b/3
*dād u ᶜa.+**ımız** bu türlük turur* 98a/4
*maŋa d. u ᶜa.+**ıŋnı** körsetkil* 96a/7
*ᶜa.+**ını** ᶜālemġa penāh eyledi* 89b/7
*dīn ve ᶜa.+**nı*** 149a/8
*ᶜaḳl u ᶜa.+**niŋ** ḳuyaşı* 29a/9

ᶜadl u dād doğruluk ve adalet.
ᶜa. u d. bisāṭı 159b/6, *pīşe ᶜa. u d. bolġay* 170a/3, *barıdın taŋla ᶜa. u d. sorġay* 170a/1, *miṣl-i ᶜa. u d.* 123b/5

ᶜadl u inṣāf adalet ve insaf.
ᶜa. u i. bābıda ᶜömer bin el-ḫaṭṭābḳa ... oḫşar erdi 25a/4, *ᶜa. u i. bile* 86a/1, 90a/3, *bā-vücūd-i bu ᶜa. u i.* 4b/1, *ᶜa. u i. sözin ögrenip* 18b/2, *ᶜa. u i.* 90a/6, *bā-vücūd-i ol ᶜa. u i.* 111a/7
*ᶜa. u i.+**dın*** 9b/6
*pādişāhnıŋ ᶜa. u i.+**ıġa** iᶜtimādları bar erdi* 101b/1
*ᶜa. u i.+**ları*** 114a/8

ᶜadl u inṣāflıḳ adaletli ve insaflı.

ol besī ᶜa. u i. erdi 81b/4

ᶜadl ėt- adaletli olmak, adil olmak.
*ᶜa. ė.-**ti** çarḫ-i kühen ṭāḳ ara* 76b/8

ᶜadl ḳıl- adaleti yerine getirmek.
ᶜa. ḳ.! 101b/5
*ulusḳa ne türlük ᶜa. ḳ.-**a alġay*** 29a/8
*raᶜiyyetḳa ᶜa. ḳ.-**ġan bolġay*** 10b/4, *raᶜiyyetḳa ᶜa. ḳ.-ġan bolġay* 9b/4
*bir kün inṣāf bilen ᶜa. ḳ.-**ġanı*** 10a/7, *sulṭānnıŋ bir kün ᶜa. ḳ.-ġanı* 117b/5
*ehl ü ᶜayāl u ḫayl u ḫaşemiġa teŋ ᶜa. ḳ.-**ġay*** 28b/8
*alarġa ᶜa. ḳ.-**ġay-sen*** 102b/3
*tā saŋa ᶜa. ḳ.-**ġaylar*** 101b/6
*raᶜiyyetḳa ᶜa. ḳ.-**ıp*** 74a/6, *alarġa ᶜa. ḳ.-ıp* 71a/3, *dād u ᶜa. ḳ.-ıp* 15a/1, 77b/6
*ᶜa. ḳ.-**maġandın** ermiş* 18a/3
*ḳanāᶜatsız ᶜa. ḳ.-**maḳ** mümkin ermez durur*38b/7
*pādişāh ᶜa. ḳ.-**sa*** 139a/7, *raᶜiyyetḳa ᶜa. ḳ.-sa* 18a/4
*ḥaḳīḳat sulṭān ol-dur kim bendeleriġa ᶜa. ḳ.-**ur*** 73b/7

ᶜadl ḳılın- adaletli davranmak.
*ol ᶜadālet turur kim raᶜiyyetḳa ᶜa. ḳ.-**ġay*** 8b/8

ᶜadl tile- adl istemek, adaletin yerine getirilmesini istemek.
*sendin ᶜa. t.-**r*** 19a/9

uṣūl-ı ᶜadl adalet usulü, kuralı.
u.-ı ᶜa. peydā ḳılmaḳ kerek 9b/5

āf-tāb [5] (< Far. *āf-tāb*) güneş.
ā. ᶜārıżi 211a/4
*ṣaḥābe ā.+**da** olturup erdiler* 36a/9, *ā.+da yatıp turur* 17b/5, *ā.+da* 36b/2
*ā.+**nıŋ** baġrı kebāb erdi* 211a/6

āfāḳ [1] (< Ar. *ufḳ* çoğul şekli *āfāḳ*) göğün yerle birleşmiş gibi göründüğü kısımlar, ufuklar.
ā. ara 76b/7

āfāt [1] (< Ar. *āfa*^{t} ve çokluk eki *-āt* almış şekli *āfāt*) afetler, musibetler, belalar.
cümle-yi ā. 205b/3

āferīde [1] (< Far. *āfrīda*) yaratılmış, mahluk.
*hēç ā.+**niŋ** aŋa nisbeti yoḳ-tur* 58b/3

āferīn [1] (< Far. *āfirīn, āfrīn*) beğenme duygusu için kullanılır: yaşa, var ol.

āferīn ḳıl- "aferin" demek.
*anıŋ himmetiniŋ bülendlıġıġa taḥsīn oḳup ā. ḳ.-**dılar*** 192b/9

āfet [2] (< Far. < Ar. *āfa*^{t}) bela, musibet.
tėyin kim öz tügi oḳ boldı cānıġa ā. 28a/6

*anıŋ ā.+**in** ve ᶜilācın* 30a/3

ᶜafv [14] (< Ar. *ᶜafv*) af, bağışlama, suçunu affetme.
ḥilm ü ᶜa. bilen 32b/9, *ᶜa. bolur* 34b/1, *ᶜa. ṭarafın merᶜī tutup* 30a/6, *ᶜa. yaḳınraḳ turur* 9a/8, *kerem u ᶜa.* 123b/6

ᶜafv ḳıl- affetmek, bağışlamak.
*ᶜa. ḳ.**!*** 7a/2
*seni ᶜa. ḳ.-**ay*** 203b/8
*anı ᶜa. ḳ.-**dım*** 30b/7
*günāh-kārnıŋ günāhıġa ḳādir bolup ᶜa. ḳ.-**ġan bolġay*** 30b/6
*ᶜa. ḳ.-**ġaylar*** 34a/6, 42b/5, 47a/6
*nā-pesend işlerimni öz keremiŋ bile ᶜa. ḳ.-**ġıl*** 116a/9
*günāhların ᶜa. ḳ.-**ıp*** 179a/5

āgāh [5] (< Far. *āgāh*) haberdar, haberi olan.
ḫāliḳ ā. edi 212a/7, *kār-dān u ā. erdi* 156a/3, *ā. turur* 29b/9, *barça ā. turur* 116a/7

āgāh ḳıl- haberdar etmek, haber vermek.
*anı ā. ḳ.-**dım erdi*** 198a/2

āġāz [1] (< Far. *āġāz*) başlama.

āġāz eyle- başlamak.
*e.-**dim** ā.* 7a/6

aġır [2] (< ET *aġır*) ağır.

aġır kel- haysiyetine dokunmak, gücüne gitmek, ağırına gitmek.
*köŋlige a.-k.-**megey*** 178a/1
*sizge a. k.-**se*** 203a/5

aġırlıḳ [1] (< *aġır* ve +*lıḳ* eki ile) ağırlık, değerlilik.
uçuzluḳ ve a. 139a/5

aġrı- [2] (< ET *aġrı-* < AT **hāġrı-*) eziyet çekmek, dert çekmek.
*çün nedīm naṣīḥat-gūy ve ḥācib müşfiḳ bolsalar ėl pādişāhdın hēç işde a.-**maġaylar*** 174b/3

ḫāṭır(ı) aġrı- gücüne gitmek, gücenmek.
*ᶜömerniŋ ḫ.+**ı** a.- **p** ol ḫāzin ḳulnı tilep ayttı* 120b/2

aġrıġ [1] (< ET (Orh.T) *aġrıġ* < AT **hāġrıġ*) ağrı, sızı, hastalık (krş. *aġrıḳ*).
*a.+**ı** teskīn tapıp* 95b/5

aġrıḳ [1] (< ET *aġrıġ* < AT **āġrıġ*) ağrı, sızı, hastalık (krş. *aġrıġ*).
*bāzūsı a.+**dın** bī-ḳarār boldı* 94b/7

aġrıt- [3] (< *aġrı-t-* <ET *aġrı-*/*aġru-* < AT **hāġrı-* ve *-t*) **1.** ağrıtmak, acıtmak.

*seni a.-**ıp** altmış yıġaç ursam* 145b/8

2. gücendirmek.
*alarnı a.-**maḳ** pest-himmetlıḳdın turur* 191a/7
*anı mundın köprek a.-**tılar*** 34b/9

aġ(ı)z [3] (< ET *aġız*) ağız.
*a.+**ıda** erdi* 62a/1
*bir dür a.+**ıġa** tişlep* 217b/3
*balıġ a.+**ın** açıp barmaġın tişledi* 94a/7

āh [1] (< Ar. Far. *āh*) ah, feryat, inilti.

āh çek- ah çekmek.
*manṣūr ā. ç.-**ip** ayttı* 198a/2

aḥbāb [1] (< Ar. *ḥibb*'in çoğul şekli *aḥbāb*) dostlar, arkadaşlar.
cem^{c}-i a. 4b/5

aḫbār [2] (< Ar. *ḫabar'*ın çoğul şekli *aḫbār*) anlatılar, rivayetler, nasihatler, haberler.
*dīn a.+**ıda*** 159a/7
*bu mülūk a.+**ını** oḳup* 86a/8

^{c}ahd [1] (< Ar. *^{c}ahd*) bir hükümdarın saltanat devri.
*eger ẓālim pādişāh ^{c}a.+**ide** bolġay erdi* 101a/8

āheste [4] (< Far. *āheste*) yavaş, sakin.
sunı ā. içip 140a/3, *ā. içmes erdiŋ* 140a/9

āheste āheste yavaş yavaş.
ā. ā. boynun siledi 167a/8

āhestelıḳ [3] (< Far. *āheste* ve+*lıḳ*) sakin hareket etme, acele etmeme.
ā. bile 48b/3, *ā. evvelī turur* 178a/9, *merdānelıḳ ve ā.* 123b/9

āḫir [18] (< Ar. *aḫīr*) sonunda, en son.
ā. demde 69a/7, *ā. demni* 70b/1, *ā. fırḳa* 55a/1, *anıŋ evvel menzili bėşik ve ā. menzili laḥd turur* 51a/6, *ā. müdde^{c}āsı bile yėter* 220a/7, *anıŋ bāz-geşti ā. peşīmānlıḳ bolur* 158b/4, *ā. rūm ėli elgide esīr boldı* 81b/2, *ā.* 44a/6, 75b/2, 89b/4, 160b/7, 208b/4, 213b/7
*^{c}acem mülūkiniŋ ā.+**i** erdi* 84b/6, *eşkānīlerniŋ ā.+i erdi* 80b/6, *ol müddetniŋ ā.+i* 41a/6, *ol şeḳāvetniŋ ā.+i* 10a/4

āḫir bol- bitmek, sona ermek.
*anıŋ devrānı yüz on ėkki yılda ā. b.-**dı*** 79a/8

āḫiret [27] (< Far. < Ar. *āḫira^{t}*) ahiret.
ā. beyānıda 41a/1, 8a/1, *ā. bī-nihāyet turur* 47b/9, *ā. işige meşġūl bolurlar* 70a/8, *yā ā. māyili* 143a/4, *ā. māyili durur* 143a/5, *ā. menzili üçün* 46b/3, *ā.*

menziliġa 46a/8, *şīʒni ā. mühimmiġa terġīb ḳıldı* 75b/8, *ā. yėrige barur* 58a/3
*ā.+**de** ᶜaʒābı mundın köprek bolġay* 47a/5, *ā.+de alarġa şereḥ ü ḳadr bisyār turur* 70a/9, *ā.+de ziyān ḳılur* 133b/7, *ā.+de* 13b/9, 28b/6, *aḥvālım ā.+de* 24b/1
*ā.+**imizni** yādımızġa kelür* 67b/1
*ā.+**ḳa** oḫşar* 47b/8
*ā.+**ni** közleri allıda körgeyler* 58a/1, 70b/8, *ā.+ni dünyāġa satḳay* 28b/3, *ā.+ni eligdin bėrip turur* 67a/7, *ā.+ni unutḳan bolġaylar* 53b/9, *ā.+ni unutup tururlar* 55a/2
*ā.+**te** necāt tapḳay* 99a/5

āḫiret tūşesi ahiret için yapılan ameller.
*ā. t.+**sin** bu ᶜālemdin kötergeyler* 41a/4, *ā. t.+sin ḥāṣıl ḳılġay-sen* 63b/5

aḫlāḳ [2] (< Ar. *aḫlāḳ*) ahlâk.
pesendīde a. bile maᶜrūf bolġaylar 111a/3
*eᶜizzeniŋ mekārim-i a.+**ıdın*** 6b/4

aḥmaḳ [1] (< Ar *aḥmaḳ*) anlayışsız, beyinsiz, budala.
zihī a. kimerseler 49b/5

aḥşām [1] (< Ar. *aḥşām*) maiyet.
ḥāṣṣ u ᶜām u ḫayl u a. u ḫādim 29b/2

aḥvāl [15] (< Ar. *ḥāl'*in çoğulu *aḥvāl*) durumlar, haller, durum.
*a.+**ı*** 17a/8, 213b/9
*ᶜömerniŋ a.+**ıdın** ne ėşitip turur-sen* 38b/9
*cihān a.+**ıġa** baḳġay* 86a/9
*a.+**ım** āḫiretde ne bolġay* 24b/1, *pādişāhġa a.+ım maᶜlūm bolġay* 213b/6
*a.+**ımnı** iʒhār ḳıldım* 196a/2
*anıŋ a.+**ın*** 43a/6
*a.+**ınıŋ** perīşānlıġın* 209a/4, *anıŋ a.+ınıŋ* 58b/4
*a.+**nı** aŋa ayttım erse* 195b/8

aḥvāl sor- hal hatır sormak, durumu öğrenmek için sorular sormak.
*a.+ **ın** s.-**dı** erse* 108b/5
*a.+ **ın** s.-**up*** 23b/6, *barıp a.+**ın** s.-up* 134b/9
*ḳoynıŋ a.+**ın** ḳoyçıdın ve raᶜiyyet ḥāletin pādişāhdın s.-**arlar*** 114b/7

aḳ- [3] (< ET (Uyg., KT) *aḳ-*) akmak.
*ol leʒīʒ ṭaᶜāmlar ... u a.-**ar sular*** 127b/7
*maŋlayıdın ol miḳdār ter a.-**ıp-tur*** 17b/7
*neçe ḳanlar a.-**ıp turur*** 161b/2

ᶜaḳd [2] (<Ar *ᶜaḳd*) bağlama, düğümleme, kurma.

ᶜaḳd baġla- nikah kıymak, evlenmek.
*dervīşke ᶜa. b.-**dı*** 219a/3

ᶜaḳdġa kivür- birini kendine nikahlamak.

*meniŋ ᶜa.+**ımġa** k.-**gey*** 215a/5

ᶜāḳıbet [10] (< Far. < Ar. *ᶜāḳibaᵗ*) son, nihayet, sonunda.
ᶜā. 42b/2, 86b/1, 135b/7, *ᶜā. bāz-geşti anıŋ ḫᵛārlıḳ maḳāmı-dur* 158b/1, *ᶜā. dīvler eligide* 77a/1, *ᶜā. ḳoyup bardılar* 85b/1, *ᶜā. muḥaṭab u muāᵓḥiẕ bolmaġay-sen* 28a/1
*ᶜā.+**din** endīşe ḳılıp* 57b/8, 58a/1, *ᶜā.+din endīşe ḳılmaḳdın* 98b/1

ᶜāḳıbetü'l-emr işin sonu, işin sonunda.
ᶜā. e. murādın tapar 193a/7, 213a/3

ᶜāḳil [8] (< Ar. *ᶜāḳil*) akıllı kimse.
ᶜā. bolmaġay 46b/2, *ᶜā. ermes* 121a/7, *ᶜā. ol-dur* 46b/3, *ᶜā. u dānā tururlar* 54a/6, *ᶜā. u dānālarnı* 165a/7, *ᶜā. ve kāfī* 148b/5
*her kişi kim ᶜā.-**dur*** 53a/9
*vācib turur ᶜā.+**ġa*** 86a/8

ᶜāḳilāne [1] (< Ar. *ᶜāḳil* ve Far.-*āna*) akıllıca.
ᶜā. erdi 192b/7

ᶜāḳillıġ [1] (< Ar. *ᶜāḳil* ve Tü.+*lıḳ/ġ* eki ile) akıl olma, bilgili olma.
*zīreklik ü ᶜā.+**ıdın*** 142a/2

ᶜāḳilraḳ [1] (< Ar. *ᶜāḳil* ve Tü.+*raḳ* eki ile) daha âkıl, daha akıllı.
*alardın dānā ve ᶜā.+**ı*** 137a/9

aḳız- [2] (< *aḳ-ız-*) akıtmak.

yaş aḳız- göz yaşı dökmek.
*nedāmet y.+**ın** a.- **ġay*** 11a/2
*köz y.+**ın** a.- **ıp*** 169b/2

ᶜaḳl [11] (< Ar. *ᶜaḳl*) akıl, us.
ᶜa. 29a/2,138a/9, *nihānī işlerni ᶜa. bile tapḳay* 176b/2, *ᶜa. ermez* 145a/6, *ᶜa. miŋ cuzv turur* 171a/1, *ᶜa. u ᶜadlniŋ ḳuyaşı* 29a/9, *alarġa ᶜa. u faẓl kerāmet ḳıldı* 71b/1, *ᶜa. ḫudāy ᶜazze ve celleniŋ çerigi turur* 29a/4
*ᶜa.+**dın** ermes kim kişi dostnı özige düşmen ḳılġay* 69a/5
*ᶜa.+**nı** şehvet ü ġażab çerigi elgide esīr ḳılġay* 29a/1
*ġażab ᶜa.+**nıŋ** dīvi turur* 30a/3

ᶜaḳlī [1] (< Ar. *ᶜaḳl* ve nisbet eki -*ī* ile) akılla ilgili, akla dayanan.
ᶜa. bolmaġay ol kimerse kim āḫiretni dünyāġa satḳay 28b/3

aḳrān [1] (< Ar. *aḳrān*) yaşıtlar.
sāyir a. u em̲sāldın mümtaz 5a/7

ᶜaks [1] (< Ar. *ᶜaks*) bir şeyin zıddı, karşıtı, tersi.
ᶜa.- i ol bolġusı durur 139a/9

aḳşam [2] (< Soğd. *'ġš'm* (*aḫşam*)) akşam.

a. boldı 131a/2, *a. bolġaç* 219a/4

al- [164] (< ET *al-*) **1.** almak, bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.
*bir aylıḳ élniŋ mālın a.-**adur-sen*** 120b/6
*eşkānī a.-**dı** tamām* 80a/5, *evvel piyāleni kim elgige a.-dı* 112a/7, *hem andın a.-dı* 200a/1, *ṭaᶜām a.- dı* 56b/9
*alardın a.-**dılar*** 85a/2, *benī ümeyye uluḳları a.-dılar* 209b/7
*raᶜiyyetdin neme a.-**ġalı** ḳoymay* 152b/4
*pāre vü rişve a.-**ġan** bolsa* 16a/7
*her yarmaḳ kim ḥelāl bolsa a.-**ġay*** 40b/7, *anı a.-ġay* 105a/3, *endāze vü miḳdār bile a.-ġay* 136a/3
*barur maḥalda andın a.-**ġaylar*** 53b/4, *nerse a.-ġaylar* 135a/4, *yana bizdin a.-ġaylar* 160a/4
*bularnı a.-**ıŋız*** 209b/7
*bī-maḥal yėrdin a.-**ıp*** 137a/3, *ᶜamelini a.-ıp* 125a/5, *ḫarcıdın artuḳ a.-ıp* 135a/8, *ḥīle vü mekr birle a.-ıp* 56a/8, *ḳażiyyelerni éldin a.-ıp* 165a/4, *kenīzekni a.-ıp* 194b/8, *mālnı gevher bile a.-ıp* 200a/9, *neçe ḳoynı a.-ıp* 131a/5, *raᶜiyyetdin yarmaḳ a.-ıp* 135b/4, *yarmaḳnı a.-ıp* 133a/1
*yüz miŋ diremġa alardın a.-**ıp-men*** 191b/3
*sen a.-**ıp-sen*** 97a/6
*meniŋ bir bāġımnı sitem bile a.-**ıp turur*** 192a/9
*özige a.-**madı*** 195a/4
*andın artuḳ a.-**maġay*** 31b/1
*nerse a.-**maġaylar*** 181b/4
*a.-**maḳ** ḫod ne bolur* 133a/8
*bir oġlan su a.-**maḳḳa** çeşmeġa keldi* 96b/7
*ol yarmaḳnı a.-**may*** 22b/4
*bahāġa a.-**maydur*** 195a/7
*éldin a.-**sa** endāze vü miḳdār bile alġay* 136a/2, *her kim a.- sa* 197b/3
*barça ᶜālemni a.-**saḳ*** 160a/4
*élidin endāze bilen nerse a.-**ur erdiler*** 136b/9, *vācibī erdi a.-ur erdiler* 137a/1
*ḫudāy taᶜālā … her kimge tilese sulṭānlıġ bérür ve andın kim tilemes a.-**ur*** 73b/4, *éldin nerse a.-ur* 18b/7
*aytsaḳ neng a.-**ur-biz*** 114a/1
*raᶜiyyet resm ve ᶜādetni pādişāhdın a.-**urlar*** 99b/1

2. elde etmek, oluşturmak.
*bu sunı neçe ney-şekkerdin a.-**dıŋ*** 140b/3

3. satın almak.
*kem bahāġa a.-**ġay*** 93b/5
*bahāġa a.-**maydur*** 195a/7

4.-ebilmek, muktedir olmak anlamındaki tasvir fiil, *a/e, -y* ekli zarf fiilleriyle kullanılır.
*bu sözni pādişāhġa ayta a.-**ġaylar*** 215b/3
*anıŋ sarı tik baḳa a.-**ġay*** 133a/8, *bara a.-ġay* 172a/6, *behre tapa a.-ġay* 191a/4, *medḫal ḳıla a.-ġay* 39b/4, *munı kim ḳıla a.-ġay* 40b/8, *tedārük ḳıla a.-ġay* 176b/1, *temennā ḳıla a.-ġay* 211b/8, *ulusḳa ne türlük ᶜadl ḳıla a.-ġay*

29a/8
*kėçe evidin çıḳa a.-**ġaylar*** 132a/3
*yandura a.-**ġay-biz*** 210a/1
*şerḥ ḳıla a.-**man*** 201b/2
*bara a.-**mas erdi*** 145a/8
*öz işin ḳıla a.-**mas erken-dürler*** 134b/7
*bile a.-**mas*** 43b/3, *ḥālā ol nev^{c} bola a.- mas* 147a/4, *yėte a.- mas* 64b/1
*yana a.-**mas-biz*** 201a/6
*men ėlte a.-**mas-men*** 199b/5, *yılan tuta a.-mas-men* 126b/5
*köre a.-**mas-sen*** 47b/4, *ṣabr ḳıla a.-mas-sen* 96a/8, *velī^{c}ahdlıḳ ḳıla a.-mas-sen* 190b/6
*tapa a.-**masa*** 216b/2
*yėrleridin ḳopa a.-**masalar*** 128b/6
*munda kele a.-**maslar*** 107b/2
*yarmaḳnı tapa a.-**may** bardı* 97a/9
*ḥükmini işke buyura a.-**madı*** 131b/4, *tapa a.-madı* 197a/6
*ḳıla a.-**madılar*** 133b/3, *tuta a.-madılar* 167a/5
*işini yaḫşı żabṭ ḳıla a.-**maġay*** 176a/7, *ḳıla a.-maġay* 186a/7
*artuḳ ve eksük ḳıla a.-**maġaylar*** 36a/1
*bir z̲erreni ^{c}ālemdin teprete a.-**maġaylar*** 35b/9
*eski ḫışt tapa a.-**may*** 91a/5, *hē̲ç çāre ḳıla a.-may* 127a/3, 219a/1, *hē̲ç yėr tapa a.-may* 131a/7, *öte a.-may* 42a/5
*dūzaḫḳa bara a.-**maz-men*** 115b/4
*ṣabr ḳıla a.-**ur-men*** 96a/9

5. bir işi rahatlıkla yapma, engelsiz bir şekilde gerçekleştirme anlamına gelen tasvir fiili, -(X)p zarf fiili ile kullanılır.
*māl u cānıŋızge ḥükm ḳıl**ıp** a.-**ġay*** 127b/5
*ḳalemniŋ boġunların kes**ip** a.-**ıŋız*** 186b/8

alıp bar- götürmek, alıp götürmek.
*meni evge a.-ıp **b.!*** 198a/8
*maṣlaḥatı üçün bāzārġa a.-ıp b.-**adur erdi*** 93b/2
*özüŋ bile a.-ıp b.-**adur-sen*** 87a/9
*hemyān yarmaḳnı a.-ıp b.-**dı*** 97b/5, *ol ^{c}avān balıġnı evige a.-ıp b.-dı* 94a/3, *bir semiz ḳoynı a.-ıp b.-dı* 154a/3, *ol hemyān yarmaḳnı a.-ıp b.-dı* 96b/8, *yaḥyā ḳaşıġa a.-ıp b.-dı* 204a/5, *yarmaḳlarnı a.-ıp b.-dı* 194a/3
*a.-ıp b.-**dılar*** 195a/6, 209b/5, 214b/5, 218a/7, *anıŋ ḳaşıġa a.-ıp b.-dılar*133a/1
*micmereni aŋa bėrdiler kim a.-ıp b.-**ġay*** 53b/4
*anı hindūstān vilāyetiġa a.-ıp b.-**ġıl** tėp* 66a/4, *yarım direm a.-ıp b.-ġıl* 190b/4
*evge a.-ıp b.-**ıp** helāk eylegey* 49a/6

alıp kel- getirmek, alıp getirmek.
*barçasını a.-**ıp k.!*** 199a/3, *barıp bir neçe yılan a.-ıp k.!* 126b/3
*içige bir ḫasnı salıp a.-ıp k.-**di*** 139b/9
*a.-ıp k.-**diler*** 115a/8, 217b/3, *bir oġrını a.-ıp k.-diler* 151a/2
*anıŋ cānın a.-ıp k.-**edür-men*** 66b/3
*a.-ıp k.-**geyler*** 214b/2, *ol vālīni baġlap a.-ıp k.-geyler* 14b/7
*başın a.-ıp k.-**gil*** 197b/9
*nāme keltürgen kişini a.-ıp k.-**iŋiz*** 202b/8

*ḳızını a.-ıp k.-**ip*** 219a/5
*bir dür a.-ıp k.-**seŋiz*** 217b/1
*anıŋ cevābın a.-ıp k.-**ür*** 163a/2

baş al- başını kesmek, öldürmek.
*ol faḳīrniŋ b.+**ın** a.-**dılar*** 131b/7
*b.+**ın** a.-**ıp kelgil*** 197b/9

behre al- faydalanmak, istifade etmek.
*anıŋ fevāyididin b. a.-**ġıl** tėp* 3b/6
*andın b. a.-**ıp*** 26b/5, 111a/6
*şemᶜ pertevidin b. a.-**ur*** 210b/5

cān al- öldürmek, canını almak**.**
*emdi ne türlük dėseŋ c.+**ıŋnı** andaḳ a.-**ay*** 60b/9
*c.+**ın** a.-**dı erse*** 68b/5
*c.+**ın** a.-**dı*** 65b/1, *melekü'l-mevt c.+**ın** a.-dı* 64a/2
*anıŋ c.+**ın** hindūstānda a.-**ġay-sen** tėp* 66a/9, *anıŋ ḫāṭırı tilegen dek a.-**ġay-sen*** 61a/2
*secdeġa barġan maḥalda c.+**ımnı** a.-**ġıl*** 61a/5
*anıŋ cānın a.-**ıp** dūzaḫḳa yiberdi* 68a/8

dād al- adaleti dengelemek amacıyla intikam almak, öç almak.
*meniŋ d.+**ımnı** andın bu cihānda a.-**ġıl** kim* 94a/1, *meniŋ d.+ımnı ᶜömerdin a.-ġıl* 108b/2

fāyide vü nefᶜ al- fayda almak, kullanmak.
*alardın f. v. n. a.-**mas-siz*** 67a/6

ḫātūn al- evlenmek (erkek kişinin evlenmesi).
*ġalebe ḫ. a.-**ġıl*** 124b/5

ḥesāb al- saymak, hesap yapmak.
*alarnıŋ ḥ.+**ın** a.-**ay*** 182b/8

ᶜibret al- kendi payına bir ders çıkarmak.
*ᶜi. a.-**dek*** 56b/3
*andın ᶜi. a.-**ġaylar*** 57b/4
*alardın ᶜi. a.-**may*** 49b/7

intiḳām al- öç almak, intikam almak.
*alardın i. a.-**ġay*** 13b/9

kām al- istediğini almak, keyif almak.
*cihāndın k. a.-**maḳḳa*** 134a/8

köŋül al- gönlünü almak.
*ḫaşmnıŋ k.+**ini** a.-**ıp*** 165a/2

leẕẕet al- zevk almak.

*dünyādın l. a.-**ıp*** 51b/6

mülk al- memleketi almak, tahtı almak.
*m.+**ni** eşkānīlerdin a.-**dı*** 80b/8
*a.-**dım** ᶜırāḳ m.+**in*** 160b/5

naṣīb al- faydalanmak, kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti hâline gelmek, ona müyesser olmak.
*dünyādın n. a.-**ıp*** 28b/5

nikāḥ bağlap al- evlenmek, nikahına almak.
*n. b.-**p** a.-**dı*** 142a/2

rişve (ve pāre) al- rüşvet almak.
*kişiler r. v. P. a.-**ıp*** 151b/1
*r. a.-**ıp ayttı*** 152b/2

san al- saymak, hesaplamak
*mervān çeriginiŋ s.+**ın** a.-**dı erse*** 159b/8

satḳun/satġun al- parasını ödeyerek bir şey almak, satın almak, almak.
*birev ev s. a.-**dı*** 100b/4
*anı hediyyeler yiberip s. a.-**ġay*** 179b/1, *s. a.-ġay* 199a/5
*ėkki yüz miŋ ḳızıl diremġa s. a.-**ıp erdim*** 200a/4
*ḳaṣṣābdın bir pāre çerbī s. a.-**ıp*** 109a/4

taḫt al- hükümdarlık makamına geçmek.
*bu yaŋlıġ laḳablar bile a.-**dı** t.* 84a/6

tartıp al- çekip almak, zorla elinden almak.
*balıġnı t.-ıp a.-**dı*** 93b/8
*men anı ṣayyāddın nā-ḥaḳ t.-ıp a.-**ıp erdim*** 95a/9

temettüᶜ al- kazanmak, faydalanmak.
*dünyādın t. a.-**ıp*** 55a/7

ᶜalā-ḥide [2] (< Ar. *ᶜalā-ḥida*) ayrıca, tek başına, ayrı, başka.
ᶜa. kitāb aytılıp turur 48a/4, *ᶜa. ḳoynıda berkitip* 217b/6

ᶜalāmet [2] (< Far. < Ar. *ᶜalāmaᵗ*) alâmet, iz, işaret.
ol ᶜa. 52a/6
*ᶜa.+**i*** 149a/7

alar [138] (<*ol+lar*) onlar.
a. 58a/6, 72a/1, 74b/3, 75a/9, 112a/1, 112a/4, 133b/2, 136b/5,169b/4, 218a/6, *a. aytḳaylar* 15b/2, *a. ayttılar* 17b/1, 196a/3, *a. barı şefīᶜ bolġaylar* 71a/4, *a. bile* 179a/2, *a. bu bābda ᶜāciz boldılar* 185a/9, *a. ḫayrān boldılar* 218b/8, *a. ḫānedānıda* 74a/5, *a. hem* 43a/2, *a. ḳaşıġa barmaḳ* 145a/5, *a. ḳıldılar* 21a/8, *a. kim* 43b/6, 138b/3, *a. meniŋ bāremde* 163b/1, *a. ... oḳumaslar* 187a/4, *a. ol cezīrede* 54a/5, *a. öldiler* 49b/2, *a. taḳı ẓulm ḳılmaġaylar* 27a/5, *a. yalġan*

ayttılar 218b/5, *a. yėgeyler* 57a/1, *a. zamānıda* 74b/5
a. ***dururlar*** 70a/7
*a.+**dın*** *ᶜadl u inṣāf sözin ögrenip* 18b/2, *a.+dın aldılar* 85a/2, *a.+dın alıp-men* 191b/3, *bu a.+dın artıp ḳalıp turur* 57b/2, *a.+dın bir gürūhı* 71b/2, *a.+dın bir toḳḳuznı tanlap ayırıp* 217b/5, *a.+dın biri* 56b/7, 118a/3, 124b/3, 212b/2, 215b/4, *a.+dın dānā ve ᶜāḳilraḳı* 137a/9, *a.+dın ėşitip erdim* 196a/5, *a.+dın fāyide vü nefᶜ almas-siz* 67a/5, *a.+dın ḳalıp turur* 124a/5, *a.+dın kėtmegey* 53a/2, *ḫurūş a.+dın ḳoptı* 198b/2, *a.+dın nā-dānlıḳ fehm ḳılmadım* 111b/8, *a.+dın sorar erdi* 16b/4, *a.+dın* 13b/8, 49b/6, 58a/9, 85b/1, 85b/8, 184b/9, *ḫalāyıḳ ṣalāḥı a. dın turur* 183a/9
yaḫşıraḳı meniŋ ümmetimniŋ a. ***durlar*** 43a/1
*a.+**ġa*** *ᶜadl ḳılġay-sen* 102b/3, *a.+ġa ᶜadl ḳılıp* 71a/3, *a.+ġa ᶜaḳl u faẕl* 71b/1, *a.+ġa ayttı* 185a/5, *ᶜazrāᵓil a.+ġa ayttı* 60a/8, *a.+ġa baḳmaġaylar* 12b/6, *a.+ġa bolar boldı ḳāyim-maḳām* 80a/6, *a.+ġa düşmen bolġaylar* 71a/6, *men a.+ġa evvel ḫaber ḳıldım* 133b/1, *a.+ġa ġażab ḳılġay* 13b/7, 15b/8, *a.+ġa kerāmet ḳılıp turur* 73a/6, *a.+ġa körsetkeyler* 44a/1, *a.+ġa münaḳḳaṣ bolġay* 69b/1, *a.+ġa müsellem bolġay* 112a/9, *a.+ġa oḫşar* 134b/1, *a.+ġa riᶜāyet ḳılıp* 163b/9, *āḫiretde a.+ġa şeref ü ḳadr bisyār turur* 70a/9, *a.+ġa üçünçi yoḳ* 183a/8, *a.+ġa yėtmes erken-dür* 180b/4, *a.+ġa yėtti* 133b/3, *a.+ ġa* 22b/8, 42b/8, 129a/4, 130b/8, 196a/2, *vehm a.+ġa* 128b/5
*a.+**nı*** *aġrıtmaḳ* 191a/7, *a.+nı āzmāyiş ḳılġaylar* 208b/5, *a.+nı barını bildim* 127b/1, *a.+nı eşkānīler dėrler* 80a/4, 81a/6, *a.+nı ḫalḳḳa yiberseler* 58a/8, *a.+nı ḫışm-gīn tapmadım* 111b/9, *a.+nı keltürüp-men* 207a/5, *raᶜiyyet ü ᶜām ėl a.+nı körüp ṣalāḥḳa kelgeyler* 155b/8, *a.+nı pişdādīler dėrler* 81a/4, *a.+nı sevgeyler* 73a/4, *a.+nı* 21a/6, 72a/4, 86a/2
*a.+**nıŋ*** *ābādānlıġınıŋ āṯārı* 90b/1, *a.+nıŋ allıda* 218b/9, *a.+nıŋ arasında* 12b/3, *a.+nıŋ bāreside* 27b/2, *a.+nıŋ defᶜin ḳılmaḳ* 152a/6, *a.+nıŋ duᶜāsı bile* 164b/1, *a.+nıŋ ḫaḳḳıda* 14a/2, *a.+nıŋ ḫāleti* 185a/4, *a.+nıŋ ḫālın* 154a/8, *a.+nıŋ ḫayālın* 152a/4, *a.+nıŋ hēç işide* 111b/7, *a.+nıŋ hēç nersesi yoḳ erdi* 66b/5, *a.+nıŋ ḥesābın alay* 182b/7, *a.+nıŋ ḥikāyetin oḳup* 111a/9, *a.+nıŋ ḥużūrıda* 106a/7, *a.+nıŋ inṣāfın* 21b/9, *a.+nıŋ işin* 180b/8, *a.+nıŋ iṭāᶜatın ḳılġaylar* 73a/3, *a.+nıŋ maḳṣūdın* 118b/5, *a.+nıŋ meliklerin tiledi erse* 67a/1, *a.+nıŋ müddeᶜāsı* 209b/4, *a.+nıŋ naṣīḥatıġa* 142b/6, *a.+nıŋ nesli* 84b/7, *a.+nıŋ revişi bilen barġaylar* 111b/3, *a.+nıŋ riᶜāyeti* 136b/4, *a.+nıŋ ṣıfatı* 114a/9, *a.+nıŋ sözi bilen* 17b/3, *a.+nıŋ şānıda kelip-dür* 72a/6, *a.+nıŋ ṭabᶜlarıġa* 5a/1, *a.+nıŋ ṭarīḳın* 111a/4, 181a/8, *a.+nıŋ tonları eken-dür* 56a/4, *a.+nıŋ ẕātıda* 189a/5, *a.+nıŋ ẓulmıġa* 27a/6, *a.+nıŋ ẓulmların* 27a/7, *a.+nıŋ* 33b/4, 71a/3, 100b/9

ᶜalāyıḳ [2] (< Ar. *ᶜalāᵓiḳ*) alakalar, bağlar, ilgiler.
ᶜa. ve ked-ḫudālıḳ ermes erdi 219b/2
*ᶜa.+**nı*** *ḳılıp-tur ṭalāḳ* 219b/7

aldur- [1] (<*al-dur-*) aldırmak, almasını sağlamak.

baş aldur- başını kestirmek, kafasını kesmesini sağlamak
*miŋ bėş yüz kişiniŋ b.+**ın** a.-**dı*** 131b/9

ᶜale'l-ᶜalemīn [1] (< Ar) alemlerin üzerinde.
ᶜa. 3a/4

ᶜalem [1] (< Ar. ᶜ*alam*) işaret, alamet, sembol, sancak, bayrak.

sāye-yi ᶜalem bayrak gölgesi.
*s. ᶜa.+**ide*** 2a/3

ᶜālem [37] (< Ar. ᶜ*ālam*) dünya, cihan, herkes.
cümle-i ᶜā. ara şāh eyledi 89b/6, *ᶜā. ḥāṣılını* 211b/9, *ᶜā. mülūkiniŋ* 18a/2, *ᶜā. ve ādemni* 39a/6, 39a/7, *ᶜā.* 77b/5, *cebbār-ı ᶜā.* 97b/2, *ey pādişāh-ı ᶜā.* 138b/3, *heme-yi ᶜā.* 35b/7
*bu ᶜā.+**de*** 42a/2, 75a/4, *ᶜā.+de bāḳī ḳalġay* 113a/2, *ᶜā.+de meşhūr bolur-sen* 191a/6, *ᶜā.+de meşhūr turur* 77a/9, 90a/3, *alarnıŋ ābādānlıġınıŋ āṯārı ᶜā.+de peydā-dur* 90b/2, *bu ᶜā.+de yaḫşı at ḳalıp turur* 85b/2, *men dek pādişāh ᶜā.+de yoḳ turur* 59a/8, *ᶜā.+de* 76a/1, 82b/7
*her ne ᶜā.+**de-dür*** 39a/8
*ᶜā.+**de turur*** 35b/4
*bu ᶜā.+**din** kötergeyler* 41a/5, *bir ẕerreni ᶜā.+**din** teprete almaġaylar* 35b/9, *bu ᶜā.+ din* 63a/7
*ᶜadlını ᶜā.+**ġa** penāh eyledi* 89b/7, *ᶜā.+ġa yaydı bisāṭ* 77b/4, *bih-terīn ᶜā.+ġa* 36b/3
*barça ᶜā.+**ni** alsaḳ* 160a/4, *ᶜā.+ni* 7b/9, *heme-yi ᶜā.+ni* 82a/3
*ᶜā.+**niŋ** ābādānlıġı* 150b/2, *ᶜā.+niŋ īminligi* 128a/6, *ᶜā.+niŋ tört rüknini bilmek* 184a/3, *bu ᶜā.+niŋ* 74a/3

ᶜālem ėli dünya ehli, tüm dünya ehli.
*ᶜā. ė.+**i*** 13a/1
*barça ᶜā. ė.+**ige** bėrgen turur* 171a/5

ᶜaleyhi'l-laᶜne [2] (< Ar. ᶜ*alā+hu*'nun birleşmiş şekli olan ᶜ*aleyh* ve *al-laᶜna*) lanet onun üzerine olsun.

iblīs ᶜaleyhi'l-laᶜne Lanet İblis üzerine olsun.
i.ᶜa. 29a/5, 59a/6

ᶜaleyhi'r-raḥme [2] (<Ar. ᶜ*alā+hu*'nun birleşmiş şekli olan ᶜ*aleyh ve raḥma*^{t} ile) Rahmet onun üzerine olsun.
*ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz ᶜa.+**niŋ** ᶜādeti* 99b/6, *ebū devānıḳī ᶜa.+ niŋ vezīri erdi* 192a/6

ᶜaleyhi's-selām [49] (<Ar. ᶜ*alā+hû*'nun birleşmiş şekli olan ᶜ*aleyh ve as-salām*) selam onun üzerine olsun.
ᶜa. 10a/9, 210a/6, *ḥadīṯ-i nebevī ᶜa. vāḳiᶜ bolup turur* 104b/3

Ādem ᶜaleyhi's-selām Selam Adem'in üzerine olsun.
ā. ᶜa. zamānıdın 24a/4
*ā. ᶜa.+**ġa*** 75b/5

Cebreʾīl ᶜaleyhiᶜs-selām Selam Cebrail'in üzerine olsun.
c. ᶜa. ayttı 16b/5, *cebreʾīl ᶜa. keldi ve ayttı* 36b/1
*c. ᶜa.+**nı** yiberdi* 17a/3, *cebreʾīl ᶜa.+nı* 97b/2

Dāvūd ᶜaleyhi's-selām Selam Davud'un üzerine olsun.
d. ᶜa.-s. 16b/7, 121a/9, *d. peyġāmber ᶜa.-s.*16b/1, *d. peyġāmberġa ᶜa.-s.*74b/1

ᶜĪsī ᶜaleyhiᶜs-selām Selam İsa'nın üzerine olsun.
ᶜī. ᶜa.-s.dėdi 49b/4, *ᶜa.-s.*49a/7, 52b/7, 56b/5, 57a/8
*ᶜī. ᶜa.-s.+**dın** naḳl turur kim* 30b/8

Mūsī ᶜaleyhiᶜs-selām Selam Musa'nın üzerine olsun.
m. ᶜa.-s.ayttı 97b/1, *m. ᶜa.-s. sordı kim* 33a/7, *m. peyġāmber ᶜa.-s.* 96a/5, *m. ᶜa.-s.ḳaşıġa bardı* 33a/4
*m. ᶜa.-s.+**ġa*** 34b/8, 95b/9, 171b/2
*m. ᶜa.-s.+**nı*** 177b/3

Peyġāmber ᶜaleyhiᶜs-selām Selam peygamberin üzerine olsun.
p. ᶜa.-s. ayttı 187b/2, *bu ᶜazīz p. ᶜa.-s. ferzendi turur* 32a/6, *p. ᶜa.-s. zamānıda* 147b/2, *p. ᶜa.* 187a/8
*p. ᶜa.-s.+**nı** sorġaylar* 41b/2

Resūl ᶜaleyhiᶜs-selām Selam peygamberin üzerine olsun.
kim aytur r. ᶜa.-s.ayttı 99a/2, *r. ᶜa.-s.ayttı* 70a/6, *r. ᶜa.-s.. ayttı* 11b/4, 13b/2, 15a/7, 32b/9, *r. ᶜa.-s. ḥadīṯi* 2b/1, *r. ᶜa.-s.hicretidin* 2b/6, *r. ᶜa.-s.*24a/1, 36b/4

Süleymān ᶜaleyhiᶜs-selām Selam Süleyman'ın üzerine olsun.
s. ᶜa.-s. ḳaşıġa bardı 65b/2, *s. ᶜa.-s. ḳaşıġa keldi* 66a/5, *s. ᶜa.-s.* 66a/3, *s. peyġamber ᶜa.-s.*175b/2
*s. ᶜa.-s.+**nıŋ** ḫātırıġa* 175b/4

Yaḥyā bin Ẕekeriyyā ᶜaleyhi's-selām Selam Yahya Bin Zekeriye'nin üzerine olsun.
*y. b. ẕ. ᶜa.-s.+**ġa** ᶜa.* 30b/9

Yūsuf ᶜaleyhi's-selām Selam Yusuf'un üzerine olsun.
*y. ᶜa.-s..+**dın*** 182b/4

ᶜaleyhim es-selām [4] (< Ar. *ᶜalā+hu*'nun birleşmiş şekli olan *ᶜaleyh* kelimesinin cemi ve tesniye şekli ve Ar. *as-salām*) Selam onların üzerine olsun.
ᶜa.-e.-s. 71b/2, 72b/9, *evvel peyġāmberler ᶜa.-e.-s.* 142a/4, *peyġāmberlerġa ᶜa.-e.-s.* 171b/5

ᶜaleyke [1] (< Ar.) senin üzerine.
selāmıġa ᶜa. dėp 206b/7

ᶜālī-cāh [2] (< Ar. *ᶜālī*+Ar. *cāh*) mevkii yüksek, yüksek rütbeli.
ᶜā.-c. ü encüm-sipāh 211a/1, *ᶜā.-c.* 205b/3

ᶜālī-cenāb (< Ar. *ᶜālī* "yüksek" ve Ar. *canāb*) haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu.
ṣudūr-ı ᶜā.-c. 5a/4

ᶜālī-himmet [2] (< Ar. ᶜ*ālī* "yüksek" ve Ar. *himma*^{t}) himmeti yüksek olan.
ᶜā.-h. u saḫī-ṭabᶜ erdi 78b/3, *ᶜā.-h.* 208a/2

ᶜālī-himmetraḳ [1](< Ar. ᶜ*ālī* "yüksek" ve Ar. *himma*^{t} ve Tü.+*raḳ* ile) daha yüksek. himmetli.
yaḥyādın ᶜā.-h. 200b/6

ᶜalī-ḳadr [1] (< Ar. ᶜ*ālī* "yüksek" ve Ar. *ḳadr*) derecesi ve kıymeti yüksek.

ᶜalī-ḳadr ḳıl- derecesini yükseltmek.
*büzürg-himmet ü ᶜa.-ḳ. ḳ.-**dı*** 72a/5

ᶜālī-miḳdār [3] (< Ar. ᶜ*ālī* "yüksek" ve Ar. *ḳadr* "değer, kıymek") derecesi ve kıymeti yüksek.
*büzürg ü ᶜā.-m. **turur*** 129b/5
ol besī kām-kār ᶜā.-m. erdi 80b/9, *selāṭīn-ı ᶜā.-m. zümreside* 85b/9

ᶜālī-şān [1] (< Ar. ᶜālī "yüksek" ve *şān* "hal, rütbe") şan ve şerefi büyük olan.
*evlād-ı ᶜā.-ş.+**ınıŋ** zübde vü ḫulāṣası* 3a/6

ᶜālim [6] (< Ar. ᶜ*ālim*) ilim sahibi, alim, bilgin.
ᶜā. ü dānā 129a/9
*ᶜā. ü dānā **turur*** 29b/7
*dīn-dār ᶜā.+**ler** bilen* 18b/5, *ᶜā.+ ler ṣoḥbetide bolmaḳ* 7b/3, *ᶜā.+ler ve dānālar bile* 156b/9
*ᶜā.+**lerdin*** 138a/1

ᶜālimī [6] (< Ar. ᶜ*ālim* ve Far.+*ī*) bir alim.
her ᶜā. kim 18b/6

al(l) [18] (< ET *al* < AT **hāl*) karşı, ön, yan, huzur, nezd.
*fuḍayl a.+**ıda** ḳoydı kim* 22a/8, *bėglerniŋ a.+ıda ḳoydı* 218a/5, *a.+ıda ḳoyġay* 53a/8, *közi a.+ıda körgey* 26b/3, *közleri a.+ıda körgeyler* 58a/2, *ḳaşı a.+ıda secde eylep hilāl* 211a/8, *ḫükemā a.+ıda ṣıḥḥatḳa yėtip turur* 125a/1, *anıŋ bīnālıġı a.+ıda teŋ durur* 37a/8, *alarnıŋ a.+ıda tökti* 218b/9, *anıŋ a.+ıda* 165b/2, *ḫāliḳ a.+ıda* 40a/4
*anıŋ a.+**ıda-dur** şāh u gedā teŋ* 169b/9
*anıŋ a.+**ıġa** keltürdi* 94a/6, *ayaḳḳa salıp ol oġlanlar a.+ıġa ḳoydı* 110a/2, *közin a.+ıġa saḳlaġay* 143b/5, *a.+ıġa* 59b/1, *anı tüşürüp a.+ıġa* 153a/6, *yezdicerd a.+ıġa* 167a/6

ᶜallāf [1] (< Ar. ᶜ*allāf*) hububat taciri.
ᶜa. dükkānıdın 109a/3

Allāh [23] (< Ar. *Allāh*) Allah, Tanrı.
işi ẕikri a. edi 212a/6, *a. taᶜālā celle celāluhudın körgey* 175a/7, *a. taᶜālā ḥażretide* 71a/5, 104a/1, *a. taᶜālā* 26b/7, 29b/7, 41a/2, 111a/1, 189a/5, *a. taᶜālānıŋ ᶜilmi beyānıda* 29b/6, 7b/5, *a. taᶜālānıŋ buyruġı beyānıda* 38a/6, *a. taᶜālānıŋ ḫᵛāstı beyānıda* 35b/3, *a. taᶜālānıŋ ḫᵛāstıda* 7b/6, *a. taᶜālānıŋ ḳudreti beyānıda* 26b/6, 7b/4, *a. taᶜālānıŋ ḳudretide kim* 39a/6, *a. taᶜālānıŋ ḳudretide*

7b/9, *a. taᶜālānıŋ sözi beyānıda* 7b/8, *a. taᶜālānıŋ* 37a/4, 7b/7, *a.* 39b/8, *taᶜālā a.* 39b/6

ᶜallām [1] (< Ar. *ᶜallām*) her şeyi bilen, âlim-i kül (Yalnız Allah için kullanılır.)
kelām-ı melik-i ᶜa. 2a/9

altı [5] (< ET *altı*) altı.
ol a. ay pādişāhlıḳ ḳıldı 84b/1, *a. ay* 78a/1, *a. nerse bile* 157b/1, *a. nerse* 157b/1, 173b/3

altınçı [5] (< *altı+nçı*) altıncı.
a. aṣl 37a/4, 7b/7, *a. miṯāl* 52b/3, *a.* 11a/3, 174a/1

altmış [5] (< ET (Orh.T/Yen.,Uyg., KT)) *altmış*) altmış
a. yıġaç ursam 145b/8, *a. yıl* 10a/7, 78b/7, *a. yıllıḳ* 117b/5

altmış üç yıl altmış üç yıl.
a. ü. Y. erdi 82b/9

altun [9] (< ET *altun*) altın.
bir a. direm on direm erdi 200a/5, *a. eger urġan bedevni aṭlanıp* 59a/2, *üçer yüz miŋ a. inᶜām ḳıldı* 136a/8, *a. muraṣṣaᶜ cāmnı oġrıladı* 197a/4, *a. ṭabaḳ içide* 53a/7, *bu a. ṭabaḳ ve micmereni* 53b/3, *miŋ a. yarmaḳ bėrdi* 32a/4, *neçe miŋ a. yarmaḳ üçün* 35a/6, *miŋ a. yarmaḳ* 22a/7

ᶜām(m) [5] (< Ar. *ᶜāmm*) umumi, herkese ait.
nev-rūz küni bār-ı ᶜā. bolup 165a/4, *raᶜiyyet ü ᶜā. ėl alarnı körüp ṣalāḥḳa kelgeyler* 155b/8, *ortançı bölek ᶜā. ėl-dürler* 55a/1, *ḫāṣṣ u ᶜā. u ḫayl u aḥşām u ḫādim* 29b/2
*ḫāṣ u ᶜā.+**nıŋ** ṣalāḥı turur* 148a/6

āmāde [1] (< Far. *āmāda*) hazır.
erür ā. 220a/6

aᶜmāl [1] (< Ar. *aᶜmāl*) ameller, işler.

nāme-yi aᶜmāl İslâm dînine göre kulların dünyâda iken yaptıkları şeylerin, iş ve hareketlerin yazıldığı defter, ameller defteri.
*n.-yi a.+**ıŋġa*** 34a/4

ᶜamel [33] (< Ar. *ᶜamal*) iş, amel, fiil.
ᶜa. u muḫtaṣṣ iş 107b/8, *ᶜa. üstige keldi erse* 130b/1, *ᶜa. yėrige* 85b/6
*ᶜa.+**ġa** yiberdi erse* 135a/6
*kişi ᶜa.+**i** birlen büzürg bolmas* 125b/2, *ᶜa.+i müṯāb u meᵓcūr bolġay* 40a/4
*ᶜādil sulṭānnıŋ ᶜa.+**idin*** 11b/6, *ᶜa.+idin turur* 139a/6
*ᶜa.+**iŋ** dīvānıda* 31a/2
*ᶜa.+**in*** 125b/4
*ᶜa.+**ini** alıp* 125a/4, *barınıŋ ḫaṭā ᶜa.+ ini körgey* 170a/2
*dünyāda ḳılġan ᶜa.+**lerin*** 41b/7
*ednī ᶜa.+**ni** aŋa buyurdı* 125a/5

*ᶜa.+**nıŋ** şerefi* 125b/3

ᶜamel ḳıl- gereğince hareket etmek, davranmak, iş görmek
*ḫudāy ... ḳavlı bile ᶜa. ḳ.-**ġan bolġay*** 168b/7
*ᶜa. ḳ.-**ġan bolsa*** 41b/6
*anıŋ bilen ᶜa. ḳ.-**ġay*** 18b/3, *ᶜa. ḳ.-ġay* 26b/5, 42b/8, 142b/7,
*anıŋ bile ᶜa. ḳ.-**ġıl*** 166a/4
*ötken élniŋ resmi ve ḳāᶜidesi bile ᶜa. ḳ.-**ıp*** 181a/8
*ol ḳāᶜide bile ᶜa. ḳ.-**maḳ kerek*** 111a/6
*pendleri bile ᶜa. ḳ.-**maḳ*** 7b/3, 18b/5
*andaḳ ᶜa. ḳ.-**sa*** 147a/6
*anıŋ bile ᶜa. ḳ.-**sam*** 34a/2
*ol düstūr bile ᶜa. ḳ.-**ur erdi*** 111b/1
*barça bu ṭarīḳni merᶜī tutup ᶜa. ḳ.-**ur erdiler*** 166b/7

ᶜamel-i ṣāliḥ dince makbul olan iş.
ᶜa.- i ṣ. ve yaḫşı kirdārıŋ 65a/7, *ᶜa.- i ṣ.*11b/6
*ᶜa.- i ṣ.+**im** ve yaḫşı kirdārım yoḳ turur* 65a/7

ᶜamel-dār [15](< Ar. *ᶜamal* ve Far. *dār* ile) sözü geçerli olan, amir, vergi memuru (Steingass, 1892: 867a.)
ebū mūsī el-eşᶜarī kim ᶜa.-d.erdi 27a/9, *ᶜa.-d.* 184b/2, *ol ᶜa.-d.* 35a/7
*ᶜa.-d.+**lar** arıġ* 20b/3, *ᶜa.-d.+lar* 135a/3, *vezīrler ve ᶜa.-d.+lar* 180b/1
*ᶜa.-d.+**lardın** birini* 135a/6
*nūşīrevān ᶜa.-d.+**larġa** nişān bitidi* 105b/1
*ᶜa.-d.+**larnıŋ** mühimmini* 27b/4, *ᶜa.-d.+larnıŋ sīretin sorup* 107b/5, *ᶜa.-d.+larnıŋ ẓulmıġa* 28a/9
*ol ᶜa.-d.+**nı** dārġa astı* 135b/2, *ol ᶜa.-d.+nı fi'l-ḥāl dārġa asar-men* 107a/1, *ol ᶜa.-d.+nı hem anda oḳ dārġa asturayın* 105b/3, *bir ᶜa.-d.+nı* 35a/6

ᶜamel-dārlıḳ [1] (< Ar. *ᶜamal* ve Far. *dār* ve Tü.+*lıḳ* le) memurluk, görevde bulunma.
*andın soŋra ᶜa.-d.+**ḳa** bargıl* 184b/6

ᶜameliçe [1] (< Ar. *ᶜamal* ve iyelik eki+*i* ve+*çe* eki ile*)* ameli kadar.
cümle-yi ḫalḳnıŋ ᶜa. bolġay 11b/8

āmīḫte [1] (<Far. *āmeḫta*) karışık, karışmış olan.
*renc ü meşaḳḳat bile ā.-**dür*** 47a/9

ammā [41] (<Ar. *ammā*) amma, fakat, ancak, lakin.
a. 19a/4, 21b/1, 27a/3, 35a/8, 47a/4, 48a/4, 48b/3, 58b/5, 75b/5, 81a/2, 87b/3, 98a/1, 9a/8, 102a/6, 102b/7, 112b/6, 116a/5, 125a/1,134a/1, 134b/2, 137b/7, 142a/3, 147a/8, 151a/7, 168a/9, 168b/1, 170b/4, 176a/4,178b/9, 180a/6, 180b/5, 183b/3, 183b/7, 184b/6, 185b/3, 188a/2, 189a/3,193b/2, 202a/3, 203a/1, 215b/9

ammā baᶜdü [1] (< Ar. *ammā baᶜdu*) bundan sonra, gelelim maksadımıza.
a. b. 2a/7

ʿamma nevālehu [1] (<Ar. *ʿamma navālu-hu*) O'nun ihsanı sonsuzdur.
ʿa. n. 1b/7

āmürzīde [1] (< Far. *āmurzīdan*'dan) bağışlanmış, affedilmiş.

āmürzīde bol- bağışlanmak.
*ẓulmī kim ā. b.-**ġay*** 102b/7

āmürziş [5] (<Far. *amurziş*) günahların bağışlanması, bağışlama.
ā. ü maġfiret turur 25b/9

āmürziş ḳıl- bağışlamak, günahların affedilmesi.
*teŋri taʿālā anı ā. ḳ.-**ıp*** 103a/5

āmürziş tap- bağışlanmak, günahların bağışlanması.
*ol ẓulm kim ā. t.-**ar*** 103a/2
*ā. t.-**maġay** ėkkinç ẓulmī ki hēç ḳalmaġay* 102b/5, *hēç ḥāl bile ā. t.-maġay* 102b/8

aŋa [128] (<**an*+*ġa*) ona.
a. ant bėriŋiz 168a/4, *a. ant bėrip ayttı* 132b/1, *rāzın a. aytḳay* 173b/3, *a. aytsalar* 162a/1, *a. ayttı* 68b/9, 119b/7, 185a/9, *aḥvālnı a. ayttım erse* 195b/8, *a. ʿaẓīm ve köp körünür* 145a/2, *a. ʿināyet ḳıldı* 209a/7, *a. ʿuḳūbet ḳılġaylar* 208a/6, *a. ʿuḳūbet ḳılıp* 166a/7, *a. āsān bolġay* 70b/3, *a. āşnā vü yār durur* 149a/3, *barça a. āşnālıġ ḳılġaylar* 149a/1, *a. bağışladı* 194b/7, *a. bağışladım* 192b/4, *köŋlini a. bağlamaġay* 86a/9, *a. baḳadur erdim* 66b/1, *a. behişt rūzī ḳıldı* 68b/5, *a. bėrdi* 109b/2, 130a/8, *a. bėrdiler kim* 53b/3, *ḫazīnedin a. bėrdiler* 207b/6, *beytü'l-māldın a. bėriŋiz* 196b/7, *a. bėrip* 125b/4, 206b/2, *a. bėrür erdiler* 137a/2, *a. bėş yüz direm bėriŋiz* 189b/8, *a. bolma güstāḫ* 144a/6, *ednī ʿamelni a. buyurdı* 125a/5, *müzd a. cemʿ bolup erdi* 97b/8, *a. cevāb bėrgil* 63a/9, *tā a. cübbeçilikni taʿlīm bėrdi* 17a/3, *a. daʿvā ḳıldı* 168a/3, *a. dėdim* 196a/5, *a. duʿā vü ṯenā dėdi* 202b/8, *a. ėlçi yiberdi* 17a/7, *a. emr ḳılġan durur* 171a/6, *a. ġażab ḳılġay* 12b/4, *a. ġırre bolup* 50b/5, *āşnā a. girdgār durur* 149a/5, *a. ḫaber ḳılmaydur-siz* 62b/1, *behiştni a. ḥarām ḳılġay* 13a/7, *düşmen a. ḳaṣd ḳılsa* 146b/4, *bir pāre unnı a. ḳattı* 109b/7, *biz a. ḳāniʿ-dür-biz* 68a/1, *a. kėçe bolmaġay* 122b/9, *tonın a. keydürdi* 32a/3, *a. ḳıladur* 156a/9, *bu ʿaẕābnı a. ḳılıp turur-men* 154a/6, *a. kiçik körünür* 144b/9, *a. kim* 123a/9, *aytḳıl a. kim* 96a/1, *men a. köprek iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳılur erdim* 98b/6, *a. körgüzdiler* 216b/6, *a. kündüz bolmaġay* 122b/8, *a. maṣrūf erdi* 99b/5, *a. muḥāl-dur* 216b/2, *a. muṭīʿ* 169a/3, *a. müşkil bolsa* 176b/1, *a. nisbeti yoḳtur* 58b/3, *a. oḫşar* 135b/5, 144a/7, *a. selām ḳıldı* 60b/3, *a. taʿzīr bėrmes-men* 123b/1, *a. ṭāḳat bolmay* 94b/9, *a. üstüvār ḳıldı* 61b/2, *a. yaraşa* 41b/6, *a. yiberdiler* 187b/1, *a. yiberür-men* 203b/1, *a. yol tapmas* 26b/9, *ʿayn-ı ḥayā birle fütüvvet a.* 89a/9, *iḫtiyār ḳılsa a.* 143b/2, *ḳuvvet a.* 89b/1, *men a.* 96a/3, *viṣāl oldı müyesser a.* 88b/5, *yėtti ġamm u miḥnet bī-mer a.* 88b/4, *a.* 17a/6, 22b/9, 27b/1, 2b/4, 31b/7, 40a/7, 40a/8, 43a/3, 43a/4, 44b/6, 46a/6, 52b/7, 59a/6, 60a/9, 62b/4, 70a/1, 76a/4, 76a/9, 88a/5, 9a/8, 102a/1, 116b/9, 121a/4, 121b/6, 123a/9,139b/1, 139b/5, 141a/1, 151b/9, 170a/3, 170a/6, 173b/9, 174b/9, 175a/1,175a/2, 175a/6, 177b/5, 180a/1, 180a/4, 184b/3, 187b/7, 189a/1, 194b/1, 201a/3, 213b/7, 213b/9, 219b/8, 220a/6, 221b/5, 222a/1

ana [4] (< ET (Uyg., MK) *ana*) anne.
bu a. kābīnidin hem ḥelālraḳ turur 22a/8
*a.+**m** hem yoḳ turur* 34a/8
*a.+**ŋ** günāhı* 34a/8
*a.+**nıŋ*** 46a/5

ança [8] (<**an+ça*) o kadar, öyle.
a. ḥaḳ turur 166a/4, *a. kim elgidin kelür erdi* 95b/2, *a. meniŋ ḥaḳḳımda bilip ayttıŋ* 31b/8, *a. mühlet bėrgil kim* 61a/3, *maŋa a. mühlet bėrgil kim* 60a/2, *a. şeriᶜatḳa noḳṣān ḳılur* 103b/3, *a. yėrler kim* 27b/6, *a.* 207a/9

anda [20] (<**an+da*) orada; o zaman.
a. bitip erdiler 196b/4, *a. bolġay* 157a/7, *a. bu bitiklik kim* 119a/8, *hēç kimerseni a. ėltmegeyler* 33a/3, *a. ḳılġay-siz* 60a/8, *a. ḳoysunlar* 133a/4, *a. ḳoyup erdi* 96b/5, *ādem a. müsāfir miṣāllıḳ turur* 46a/5, *a. oḳ dārġa asturayın* 105b/3, *a. ötken selāṭīn* 111a/2, *a. sākin bolġusı durur* 51b/4, *a. turdum* 196a/7, *kėçe a. yatsalar* 107a/5, *a.* 46a/3, 55b/4, 57a/8, 113a/5, 126a/5, 157b/8
*her ne a.-**dur*** 50b/9

andaḳ [151] (< ET (Orh.T, Uyg.) *antaġ*, KT *andaġ*< **anı teg*) öyle, bu tarzda, şu şekilde, böyle.
emdi ne türlük dėseŋ cānıŋnı a. alay 60b/9, *a. aytıp turur* 182b/3, *a. aytıp tururlar kim* 24b/9, *a. aytıp tururlar* 92a/1, 130a/3, *a. ayturlar* 114b/8, *a. ᶜamel ḳılsa* 147a/6, *a. bilgey kim* 51a/4, *a. bilgey-siz* 205a/3, *a. bolġay* 207a/7, *a. bolsa* 123b/5, 164a/6, *a. bolup* 4a/6, *a. cehd ḳılġay kim* 30a/5, *a. dėp turur kim* 20a/1, *a. erdi* 114b/3, 147a/5, 190a/9, *a. ġālib bolsa* 128b/6, *seni a. iḫtiyār ḳılayın* 203b/2, *a. ittifāḳ ḳıldılar kim* 57a/2, *a. ḳāᶜide vü düstūr ḳoyġay kim* 40a/2, *a. keçti* 59a/8, *ḫāṭırıda a. keçti* 141a/1, *ḫāṭırıġa a. keldi kim* 18a/2, 24a/8, *a. keledür* 111a/2, *ḫaberde a. kelip-tür* 50a/5, *a. kelip turur kim* 28a/8, *ḫaberde a. kelip turur kim* 16b/1, 121a/9, *a. kelip turur* 45a/7, *ḫaberde a. kelip turur* 69b/2, 74a/9, 117b/4, *tevārīḫde a. kelip turur* 74a/3, *a. keltürüp tururlar* 202a/1, *kitābda a. keltürüp tururlar* 75b/4, *siyerü'l-mülūkde a. keltürüp tururlar* 115b/6, *melekü'l-mevt a. ḳıldı* 61a/5, *a. ḳıldılar* 101a/6, 133a/6, *ḳaṣd a. ḳıldım kim* 32b/5, *a. ḳıldıŋ* 140a/6, *a. ḳılġay-sen* 9a/2, 9a/4, *a. ḳılġıl* 108a/3, *a. ḳılıp bardı* 145b/4, *a. ḳılıp erdi* 185b/9, *a. ḳılıp* 213b/9, *a. ḳılmaġıl* 190a/1, *eger a. ḳılmasaŋ* 20a/9, *a. ḳılsa* 135b/9, 143a/9, *a. ki* 37a/5, 76b/4, *a. kim* 11a/9, 12a/8, 19a/1, 19b/1, 27a/8, 33b/2, 35a/5, 5b/9, 62b/3, 70b/9, 72b/4, 83b/8, 93a/4, 97b/6, 9a/2, 100a/4, 100b/2, 99b/2, 104b/2, 109b/9, 111a/6, 111b/4, 112b/1, 118b/7, 124b/6, 126a/5, 135a/4, 146b/4, 147a/3, 148a/2, 150a/3, 151b/7, 155b/9, 162a/6, 164b/2,168b/7, 171a/1, *a. kim vaḥy erdi* 96b/2, *a. kişi* 127b/3, *a. körsetür kim* 48b/1, *a. muḥkem ḳaḳtı* 62a/5, *a. olturup turur kim* 51b/3, *a. rivāyet ḳılur kim* 58b/8, *a. rivāyet ḳılurlar kim* 61a/7, *a. rivāyet ḳılurlar* 65b/1, 66b/4, 90b/7, *a. saᶜādet tapḳay* 10a/1, *a. sağındılar kim* 21a/5, *a. saḳlaġay* 176b/6, *a. siyāset ḳılsa* 104b/9, *a. şeḳāvetḳa yoluḳḳay* 10a/3, *a. tepti* 167b/4, *a. tileydür* 203b/9, *vilāyet a. tüzük ü maᶜmūr erdi kim* 91b/3, *a. yėtip turur kim* 4b/5, *a. yėtip turur* 152a/7, 216a/5, *a. żabṭ ḳılġay kim* 27a/4, *a.* 3b/8, 42b/6, 43a/9, 4a/4, 50a/4, 53b/2, 73b/9, 74b/9, 75a/3,113a/3, 129a/5, 150a/4, 150a/6, 151a/8, 156a/3, 164b/3, 172b/5, 172b/8,174b/9, 175a/9, 176a/1,

179a/8, 182a/1, 184a/9, 184b/1, 186b/6, 188b/6, 189a/9, 191b/5, 195b/3, 207b/8, 208b/4, 210b/8
barçanıŋ himmeti a. ***erken-dür*** 90a/9
a. ***ermes*** *erdi* 156b/1
a. ***turur*** *kim* 118b/4, *a. turur* 12a/6

andın [146] (<**an+dın*) ondan, oradan.
a. 41b/2, 42b/7, 43a/4, 45b/2, 45b/3, 45b/5, 53b/6, 73b/4, 129b/6, 147b/1, 162b/4, 207b/1, 168a/3
hem a. aldı 200a/1, *a. alġaylar* 53b/4, *a. artuḳ almaġay* 31a/9, *a. artuḳ behre tapmaġay* 46b/9, *a. artuḳraḳ-dur* 181a/3, *a. az* 152b/5, *nūşīrevānġa a. ᶜaceb keldi* 141b/9, *a. ᶜaceb müft ḫalāṣ bolduḳ* 217b/9, *a. ᶜazīmraḳ* 1b/3, *a. ᶜibret alġaylar* 57b/4, *maŋa a. ārzū keldi* 190b/3, *a. bā-mezeraḳ bolmaġay* 67b/6, *a. behre alıp* 26b/5, 111a/5, *men a. bisyār ḳorḳadur-men* 65b/7, *meniŋ dādımnı a. bu cihānda alġıl kim* 94a/1, *a. bu söz ėşitti* 68b/9, *a. burun* 152a/5, *a. büzürg* 190b/9, *a. çıḳar* 46a/8, *a. çıḳtı erse* 65b/4, *a. eksütmes erdim* 194a/4, *a. ėlge revā körmey* 68a/8, *a. eymenmegey* 14a/8, *a. ġāfil ü bī-ḫaber turur-sen* 48b/7, *a. ġāfil* 202b/2, *bārī bu sāᶜat meni a. ḫalāṣ ḳılġıl* 65b/8, *a. ḫaẕer ḳılmaḳ kerek* 18b/7, *a. ḥāṣıl bolur* 198b/5, *a. hem yamanraḳ ᶜaẕāb ḳılur erdim* 96a/3, *düşmen a. hirāsān* 122a/7, *a. ḫoşnūd erdi* 60b/2, *a. ḳadarī keltürgil* 190b/4, *a. kėtere körgey* 177a/9, *a. kim azraḳ turur* 52a/9, *a. kim* 27b/7, *ġāfil a. kim* 51b/4, *a. ḳorḳarlar* 69a/9, *a. köprek* 46b/6, *ᶜayān bolmaġanı a. köprek turur* 31b/9, *barça a. maᶜlūm bolur erdi* 110b/8, *a. narı-dur* 159a/1, *a. nā-ḫoşnūd bolup* 129b/8, *a. özge nerse dėmegil* 197b/9, *a. özgege meşġūl bolmaġay* 46b/4, *bir pāre a. raᶜiyyetḳa bėrgil* 122b/2, *a. soŋ* 17a/2, 29b/1, 44b/4, 49a/6, 50b/5, 51b/8, 77a/7, 78b/2, 79b/3, 81a/1, 84b/8, 119b/7, *a. soŋra* 76b/1, 76b/6, 77a/2, 77b/2, 77b/7, 78a/1, 78a/2, 78a/6, 78a/8, 78b/5, 78b/8, 79a/1, 79a/3, 79a/5, 79a/8, 79b/1, 80a/3, 80a/9, 80b/1, 80b/3, 80b/4, 80b/7, 80b/9, 81b/3, 81b/6, 81b/9, 82a/2, 82a/4, 82a/8, 82b/2, 82b/4, 83a/1, 83a/2, 83a/4, 83a/6, 83b/4, 83b/6, 84a/2, 84a/8, 84b/1, 84b/2, 84b/3, 84b/5, 88a/2, 96b/9, 106b/7, 110a/4,132a/1, 132a/6, 133b/2, 166a/9, 168a/5, 184b/6, 187b/1, 209a/7, 218b/8, *alarnıŋ ẓulmların hem a. sorarlar* 27a/7, *hārūn a. sordı* 190a/2, *ḳıyāmetde cevābın a. sorġaylar* 28b/2, *sözni a. sormaġunça* 143b/6, *a. tilegeyler* 35a/9, *a. toymay durur* 67a/7, *a. yaḫşı* 128a/3, *niᶜmet a. yaḫşıraḳ bolġay* 12a/1, *meniŋ a. yaḫşıraḳ dostum yoḳ-tur* 205a/4, *a. yaḫşıraḳ ermes* 113b/3, *a. yaḫşıraḳ* 10a/1, *a. yaḫşıraḳ turur* 178b/5, *kişige a. yamanraḳ* 188a/9, *melekü'l-mevt a. yanıp* 60b/1, *rāzını a. yaşurmaġay* 172a/7, *a. yıraḳ bol kim* 26b/1, *a. yıraḳ bolmaḳ* 8b/2, *a. yibergil* 24b/4,
barça a. ***turur*** 148a/7

anı [94] (<**an+ı*) onu.
a. 16b/2, 34b/9, 36b/7, 37a/1, 43b/2, 46b/7, 47b/4, 49a/3, 49a/8, 50b/6, 77a/8, 78a/3, 7a/9, 89b/4, 8a/3, 103a/6, 116b/7, 119a/3, 122a/2, 148b/8, 149a/9, 149b/2, 154b/8, 168a/9, 169a/1, 185a/3, 214a/8, *a. alġay* 105a/3, *a. ᶜafv ḳıldım* 30b/7, *a. āgāh ḳıldım erdi* 198a/2, *teŋri taᶜālā a. āmürziş ḳılıp* 103a/4, *a. bağışlar erdim* 194b/2, *sen a. bilmes-sen* 97b/4, *men a. cāh u mertebesidin muratḳay-men* 204b/6, *a. çıḳarġaylar* 189a/9, *a. dūzaḫ dėrler* 19b/7, *a. edeb ḳılġay-sen* 20a/6, *a. ėlçilikke yiberür erken-dürler* 161b/8, *iş tüşkende a. ḫalāṣ ḳılġay* 173b/5, *a. hediyyeler yiberip satḳun alġay* 179a/9, *a. helāk ḳılıp turur-sen* 22a/4, *a. hezār-kām dėr erdiler* 113a/8, *a. hindūstān vilāyetiġa alıp barġıl*

tėp 66a/3, *a. ḫoşnūd ḳıldı* 95b/4, *a. ḳalb dėrler* 137b/2, *dāyim a. ḳarġarlar* 92b/8, *a. ḳaşıġa keltürüp* 23b/6, *ra^{c}iyyet a. ḳılurlar kim* 100b/1, *ol a. ḳışāşḳa öltürdi* 98a/2, *a. kim sevmes-sen* 87a/8, *a. ḳoymaḳ* 152b/2, *a. ḳoyuŋuz kim* 30b/7, *a. kördi* 197a/5, *a. körer* 37b/1, *a. körer-biz* 67b/1, *a. körgeyler* 130a/1, *ḫalāyıḳ a. körüp* 50a/8, *a. ma^{c}zūl ḳıldı* 190b/7, *a. melik dėse bolġay* 123b/3, *a. men^{c} ḳılmay* 28a/9, *a. minip* 56a/6, *a. neçe kerret sınaġan bolġaylar* 161b/7, *a. oġulçılay saḳlap* 130a/7, *a. öldürgey-sen* 20a/8, *a. öldürgeyler* 57a/3, *a. öltürdüŋ* 22a/5, *a. öltürürler* 27b/8, *a. perhīz-kār ve rāst-revlerdin* 151b/6, *a. rāst bilgey-sen* 102a/7, *a. saḳlasunlar* 204a/2, *a. sarāy ėşikide olturġuzup* 193b/8, *men a. ṣayyāddın nā-ḫaḳ tartıp alıp erdim* 95a/8, *men a. sever-men kim* 114a/4, *men a. sever-men* 114a/6, *a. siyāset ḳıldı* 133a/2, *a. sökti* 31b/5, *a. şer^{c} yosunı birlen edeb ḳılġay* 103b/5, *a. ṭama^{c} vaḳtında sınamaġunça* 31b/3, *a. tapıp* 214b/2, *a. tapmaġay* 146b/4, *ḫalīfe a. tilep ayttı* 190b/5, *a. tutup öldürdiler* 57a/5, *a. tutup* 214b/5, *a. tüşürüp* 153a/6, 194b/4, *a. unutḳay* 166a/1, *a. uyḳu ėltti* 95a/3, *a. yaḫşılıḳ bile yād ḳılġaylar* 86a/7, *a. yaşurġay* 49b/9, *a. yād ḳılmasa* 69b/5, *a. yėgey-sen* 61b/9, *a. yıġmaḳdın* 67a/7, *a. yıraḳdın körüp* 50a/4

anıŋ [204] (<**an+ıŋ*) onun.

a. aḥvālın 43a/6, *a. aḥvālınıŋ* 58b/4, *a. allıda* 165b/1, *a. allıda-dur şāh u gedā teŋ* 169b/9, *a. allıġa keltürdi* 94a/6, *a. aṣḥāb u yārānların* 44b/7, *a. aṣlı* 8b/9, *ol aṭlıġ a. atasını* 97b/6, *a. atı* 58b/2, *a. ^{c}adāletidin turur* 88a/7, *a. ^{c}imāretiġa* 46b/1, *a. āfetin ve ^{c}ilācın* 30a/3, *a. bāreside* 151b/7, 206a/3, *a. bāz-geşti* 158b/4, *şerḥi a. beyānġa sıġmaz* 48a/2, *a. bile bolġay* 173b/4, *a. bile* 217a/2, *a. bile evge bardım* 198a/9, *a. bile kelgey* 157b/4, *a. bile oynar-men* 33b/1, *a. bile sözleşip* 115b/9, *a. bile yandaşa oltḳuzmadım* 168a/6, *a. bile yatur* 144a/8, *a. bile* 34a/2, 103b/9, 166a/4, 182a/3, 192b/2, 198b/5, 205a/3, 208a/5, *barça a. bile turur* 172b/3, *a. bilen ^{c}amel ḳılġay* 18b/3, *a. bilen işim bar-dur* 62a/7, *a. bilen* 15a/6, 4b/4, *a. bīnālıġı allıda teŋ durur* 37a/7, *cinn ü ins ü şeyāṭīn ü melāyik bī-ḫ^{v}āstı a. bir ẕerreni ^{c}ālemdin teprete almaġaylar* 35b/8, *a. cānı bile peyveste durur* 146a/7, *a. cānın alıp dūzaḫḳa yiberdi* 68a/8, *a. cānın alıp keledür-men* 66b/3, *a. cānın hindūstānda alġay-sen tėp* 66a/8, *a. cevābın* 163a/2, *a. çendānı* 181b/6, *a. dādını* 165b/3, *a. def^{c} ü ref^{c}in ḳılġaylar* 72a/1, *a. def^{c}i üçün* 152b/7, *a. der-gehide* 1b/6, *a. devrānı* 79a/7, *a. dostluġıġa* 207b/3, *a. elgide erdi* 120a/5, *a. elgidin ḫalāṣ bolġay-men* 66a/2, *a. ervāḥıdın* 7a/4, *a. eṣeri ra^{c}iyyetḳa teger* 139a/8, *a. ėşigide keldiler* 118a/2, *a. eviniŋ* 20b/8, *a. evvel menzili bėşik ve āḫir menzili laḥd turur* 51a/5, *a. faẓlıġa* 185b/2, *a. fermānıda bolġaylar* 14a/2, *a. fermānıda erdiler* 175b/6, *a. fermānıda* 14b/5, *a. fermānıda turur* 11b/5, *a. fermānın* 155b/4, *a. fevāyididin* 3b/6, *a. fīrībin* 11a/6, *a. ḥaḳḳı erdi* 97b/6, *a. ḥaḳḳıda* 172a/5, 172a/1, 177a/5, 201a/1, *a. ḥaḳḳın bilmey* 40b/2, *a. ḥaḳḳını bilip* 40b/1, *a. ḫarcı* 140b/9, *a. ḥayāsı ṣıfatıda durur* 88a/8, *a. ḥażretide* 37b/2, 39b/1, *a. ḥācetin* 215a/1, *a. ḥāletidin* 58b/5, *a. ḥālıdın* 212a/7, *a. ḫānedānıda erdi* 117b/1, *a. ḫāṭırı tilegen dek alġay-sen* 61a/2, *a. ḫāṭırıġa* 59a/7, *a. helākige sebeb* 27b/7, *a. her rek^{c}at namāzı* 11b/8, *a. himmetiniŋ bülendlıġıġa* 192b/8, *a. ḫūbluġıġa* 167a/4, *a. ḫūyın tutarlar* 99b/1, *a. ḥücresidin* 190b/1, *a. ḥükmi bilen turur* 35b/7,*^{c}āḳıbet bāz-geşti a. ḫ^{v}ārlıḳ maḳāmı-dur* 158b/2, *her ne a. içide bolsa* 100b/7, *a. içidin* 106a/9, *a. içki taşḳısı* 166b/5, *a. irāde vü ḫ^{v}āstı bile turur* 35b/4, *a. işi* 148b/3, 159a/5, *a. işidin* 152a/1, *a. ḳaşıġa alıp bardılar* 133a/1, *a. ḳaşıġa bardı* 67a/4, *a. ḳaşıġa* 24b/2, *a. kerīmlıġın* 201b/1, *a. kim* 107b/6, *a. ḳorḳunçıdın* 132b/2, *a. köŋlide*

36b/8, 158b/3, *a. ḳudretidin* 29b/9, *anıŋ külbeside mihmān bolup* 212a/8, *a. lāyıḳı ermes* 125a/5, *a. lezzeti* 67b/7, *a. marażıġa* 91a/3, *a. maṭbaḫıda* 155a/3, *a. mecliside* 87a/4, *a. memālikide* 39b/4, *a. miḫneti ve meşaḳḳatı* 46b/7, *a. murādı* 177b/2, *a. muṭālaᶜasıdın* 4b/8, *a. müddeᶜāsı* 195b/2, *a. mütābaᶜatın ḳılıp* 99b/8, *a. nedīmleridin birige* 65b/3, *hem a. oḳ yana bir ḳulı* 32b/3, *a. pādişāhlıġı* 76b/5, 77a/6, 77b/1, 79b/2, 79b/8, 80a/8, 82b/3, 82b/9, 83a/1, 84a/1, 88a/3, *a. pādişāhlıġınıŋ ḥaḳḳını* 168a/7, *a. peyġāmberleriġa* 72b/8, *a. raᶜiyyetidin* 135a/3, *a. rāstlıġıġa* 153b/1, *a. ṣalābetidin* 64a/6, *a. ṣalāḥı* 150b/1, *a. ṣalāḥlıḳ sözidin çıḳmaġay* 173a/5, *a. sarı tik baḳa alġay* 133a/7, *a. sāye vü devletide* 128a/9, *a. semᶜiġa* 91a/8, *a. sezāsı* 204a/8, *a. sözi* 38b/3, *a. şāgird-pīşeleridin biri* 115a/3, *a. şerridin* 167b/8, *a. şuᶜāᶜi* 29b/3, *a. şükri* 169a/5, *a. taḳdīri* 36a/2, *a. ṭarafıdın* 179a/8, *a. tārīḫi* 75b/2, *a. telefi* 67b/8, *a. teŋi müdür-men* 192b/2, *a. tercemesi-dür* 104b/4, *a. üçün başladım* 166b/3, *hārūn a. üçün dėrler* 22a/6, *a. üçün keltürdüm* 180b/9, 207b/7, *a. üçün kim sen raḥīm-sen* 15b/6, *a. üçün kim* 16a/2, 52b/1, 103a/8, 141b/1, 146a/2, 162b/9, *a. üçün ölüp* 57b/1, *a. üçün* 50b/3, 67a/6, 67a/9, 110a/7, 133b/6, 139a/9, 142a/7, 147a/4, 206b/9, *bu ḥikāyetni a. üçün* 98a/5, *a. vaṣfın* 47b/9, *a. vezīri erdi* 158b/7, *a. yaḫşı zindegānlıḳ ḳılmaġıda turur* 146a/8, *a. yaratḳanı durur* 39a/8, *a. yėride ḳoyġıl* 145b/2, *a. zamānıda* 28b/5, 82a/9, 91b/2, *a. zāt-ı şerīfiġa vā-beste turur* 150b/3, *a. żımnıda turur* 87b/3, *a.* 2a/2, 12a/3, 1b/4, 27a/2, 2a/5, 68a/9, 72a/9, 72b/9, 87b/5, 9b/9, 119b/9, 135a/2, 135a/9, 144b/3, 149a/8, 154b/8, 173a/7
a. ***turur*** 38b/2

ant [5] (<ET (Uyg., MK) *ant*) ant, yemin.

ant bėr- yemin ettirmek, ant içirmek.
*yaḫyāġa a. b.-**dim*** 168a/5
*aŋa a. b.-**iŋiz*** 168a/4
*aŋa a. b.-**ip** ayttı* 132b/1

ant iç- ant içmek, yemin etmek.
*a. i.-**er mü-sen*** 132a/9
*a. i.-**ti*** 198a/3

ar- [3] (< ET *ar-* <AT **hār-*) yorulmak, zayıf düşmek.
*yıraḳ yėrdin a.-**ıp** açıp kelip-biz* 108b/6, *a.- ıp* 37b/9
*açlıġ ve a.-**maḳlıḳ*** 108b/6

ara [30] (< ET *ara* < AT **hāra*) ara, arasında, içinde.
erür tüzlük a. serv kėbi 220a/3, *cümle-i ᶜālem a. şāh eyledi* 89b/6, *ėl a.* 43a/5, *āfāḳ a.* 76b/7, *ipek libās a.* 28a/5, *kühen-ṭaḳ a.* 76b/8
*bu a.+**da*** 51a/6
*meniŋ a.+**mda*** 204b/4
*biziŋ a.+**mızdın*** 204b/8
*seniŋ a.+**ŋda-dur*** 9a/1
*seniŋ a.+**ŋda turur*** 9a/7
*bu genc siziŋ a.+**ŋızda** bolġay* 101a/6
*ezel ü ebed a.+**sı*** 51a/4
*aṣīl ėlni mühimmi a.+**sıda** daḫl bėrgey* 143a/7, *ėl a.+sıda keygey-biz* 120b/1,

ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī a.+sıda 202a/2, *ėl a.+sıda* 102a/5
*a.+**sıda-dur*** 102b/2
*ḫayl u ḥaşemi a.+**sında*** 59a/5, *ḫalḳ a.+sında meşhūr* 40a/3, *ėl a.+sında mezkūr turur* 90a/7, *ol ḫalḳ a.+sında tüşti* 60a/7, *alarnıŋ a.+sında* 12b/3, *ėl a.+sında* 77a/5, 83a/7, *ḳavī birlen żaᶜīf a.+sında* 14a/5, *nā-şāyeste ėl a.+sında* 181a/1, *selāṭīn a.+sında* 195a/7
*ḫalḳ a.+**sında** turur* 8b/7, 9a/4

ᶜ**Arab** [4] (< Ar. *ᶜarab*) Arap.
ᶜa. ėlidin bir bölek anıŋ ėşigide keldiler 118a/2, *ᶜa.* 119a/4, 137b/2
*ol ᶜa.+**ḳa*** 118b/6

ᶜ**Arabī** [2] (< Ar. *ᶜarabī*) Araplara, Arap kavmine ait, Arapça.
manṣūr bir ᶜa. beyt oḳudu 200b/1, *ᶜa. yüzin āsmāngа ḳılıp* 118b/9

ārām [1] (< Far. *ārām*) durma, dinlenme, sükunet, huzur.

āram tut- yerleşmek, yer edinmek.
*siz yėrleriŋizde ā. t.-**uŋ*** 62b/5

ᶜ**arᶜar** [1] (< Ar. *ᶜarᶜar*) dikilen ardıç ağacı, dağ servisi.
serv ü ᶜa. 211b/1

ārāste [6] (< Far. *ārāstan* süslemek'ten *ārāsta*) düzenlenmiş, düzenli, süslenmiş, bezenmiş.
ᶜamr leyşniŋ yüz miŋ yaraġlıḳ ve ā. çerigi bar erdi 116b/6

ārāste eyle- düzenlemek, hazırlamak, süslemek.
*teniŋni ā. e.-**gil*** 123a/2

ārāste ḳıl- düzenlemek, organize etmek, donatmak, süslemek.
*meclis ā. ḳ.-**ıp*** 112a/6
*mülkni ā. ḳ.-**maḳḳa*** 81a/9

ārāste tut- düzenlemek, süslemek.
*evin ā. t.-**ḳay*** 53a/6, *ẓāhirde özin ā. t.-ḳay* 49b/8

ārāyiş [1] (< Far. *ārāstan* süslemek'ten *ārāyiş*) süs, zinet, bezek.
ā. üçün 123a/3

ᶜ**arefe** [1] (< Far. < Ar *ᶜarafaᵗ*) Hacıların Arafat'a çıktığı kurban bayramından bir önceki zilhiccenin dokuzu günü.
ᶜa. küni 120a/6

arıġ [2] (<ET *arıġ* < *ārı-ġ* < AT **ārı-*) arı, pak, temiz.
bu a. niyyeti 89b/4, *a. ṭahāret ḳılıp* 116a/2

arıġ [4] (< ET (MK) *arıḳ* <AT **ārıḳ*) ark, su kanalı
a. tīre bolsa 20b/4, *ᶜulemā hem dėdiler şehni teŋiz ḫaylı a.* 104b/7
çeşme durur-sen ve ᶜamel-dārlar a. 20b/3

*eger çeşme tīre bolsa a.+**nıŋ** rūşenlığı hēç sūd ḳılmaġay* 20b/5

ᶜārıż [1] (< Ar. *ᶜāriż*) yanak.
*āf-tāb ᶜā.+**i*** 211a/4

arḳa [1] (< ET (Uyg., KT) *arḳa*) arka.
*a.+**sıġa** bir neçe muḥkem yıġaç urup* 93b/6

ᶜarṣa [1] (< Ar. *ᶜarṣa*^{t}, *ᶜarṣa*) yer, meydan, boş alan.
*kök ᶜa.+**sı*** 221a/9

ᶜarş [2] (< Ar. *ᶜarş*) gök, arş.
ᶜa. u kürsī 27a/2
*ᶜa.+**ınıŋ** kölegesi* 10b/2

art- [3] (< ET (Uyg) *art-*) **1.** çoğalmak, yükselmek.
*zāyil bolmas belkim a.-**ar*** 52b/1
*kün kündin a.-**ḳusı-dur*** 104a/3

2. fazla olmak, kalmak, yetmek
*bu alardın a.-**ıp** ḳalıp turur* 57b/2

art [1] (< ET (Uyg.) *art* <AT **ārt*) art, arka.
*a.+**ıġa** keldi* 167b/3

artuḳ [18] (< ET *artuḳ* < *art-* "artmak, çoğalmak") artık, fazla.
baᶜżıġa a. ve baᶜżıġa köprek 51b/2
*yüz miŋ direm a.+**ġa** tiley durur* 191b/4

-dIn artuḳ dan fazla.
ḫarcıdın a. alıp 135a/8, *andın a. almaġay* 31b/1, *naġu men buyurġandın a. ᶜuḳūbet ḳıldıŋız* 15b/2, *ḫaddın a. baḫş ėtkey* 13b/6, *ol miḳdār kim naṣībi turur andın a. behre tapmaġay* 46b/9, *leṭāfetde pādişāhnıŋ düridin köp a. erdi* 218a/8, *hergiz tört miŋ diremdin a. ermes erken durur* 136b/5, *üç ḫarfdın a. kelimege* 186a/4
sendin a. 106a/3

artuḳ eksük az veya çok.
*a. e.+**ini*** 184a/1

artuḳ ve eksük az veya çok.
a. ve e. bitimekdin muḥteriz bolġay 184a/8
hēç a. ve e. bolmaġay 41a/7
a. ve e. ḳıla almaġaylar 35b/9
a. ve e. 35b/6

artuḳ u kem az veya çok.
naġu men buyurġandın a. u kem ᶜuḳūbet ḳıldıŋız 15b/5

artuḳ kör- üstün görmek.

*birini birige a. k.-**megey*** 121a/5

artuḳraḳ [2] (< ET *artuḳ* ve+*raḳ*) daha fazla.
a. ṣevāb bitilgüsi-dür 31a/2
*andın a.-**dur*** 181a/3

artuḳsı [1] (< *art-uḳ+sı*) fazla, çok.
a. nerse bėrür-sen 22b/3

artuḳsılıḳ [9] (< *art-uḳ+sı+lıḳ*) fuzulî hareket, gereksiz, yersiz hareket (*Açk*'a bk).

artuḳsılıḳ ḳıl- yersiz hareket etmek, fuzulî hareket etmek.
*birevge ḥayf u a. ḳ.-**ıp** erdi* 164b/9
*maẓlūm ḥaḳḳıda a. ḳ.-**maġay** kim* 86b/5, *özidin ḳavīġa a. ḳ.-maġay* 93a/4
*a. ve ḥayf ḳ.-**maġaylar*** 76a/3
*hēç kişi raᶜiyyetḳa a. ḳ.-**masunlar*** 115a/2
*şefḳat ḳılmay a. ḳ.-**sa*** 13a/6, *alarnıŋ ḥaḳḳıda a. ḳ.-sa* 14a/3, *a. ve ᶜunf ḳ.-sa* 40a/8
*bendeleri birbirige a. ḳ.-**salar*** 71b/9

artur- [1] (<ET (Uyg., KT) *artur-*< *art-ur-*) artırmak, yükseltmek.
*ḫarc a.-**maḳ** kerek* 141a/1

ᶜarż [6] (< Far. < Ar. *ᶜarḍ*) sunma, bir büyüğe takdim.
ᶜa.+ġa yėtkürdiler kim 91a/6

ᶜarż ḳıl- arz etmek, sunmak, saygı duyulan birine saygı ve hürmetle bir şeyi anlatmak, söylemek, aktarmak, bir şeyi istemek.
*ᶜa. ḳ.-**dı erse*** 209a/5,
*ᶜa. ḳ.-**dı*** 152a/2
*dārāġa ᶜa. ḳ.-**dılar*** 162b/3, *pādişāhġa ᶜa. ḳ.-dılar* 214b/8
*ol ḥālnı ᶜa. ḳ.-**duḳ*** 196b/6

ᶜarża (< Ar. *ᶜarḍaᵗ*) arz, sunma, takdim.

ᶜarża ḳıl- arz etmek, sunmak.
ḥażretide ᶜa. ḳ.! 118b/9

ārzū [4] (< Far. *ārzū*) arzu, istek.
maŋa andın ā. keldi 190b/3, *ā. terkin tutup* 121a/1
ḳaysı ā. turur 122a/2
*ā.+**ŋda** bolġay* 138b/7

as- [5] (< ET (Uyg., KT) *as-*) asmak.

dārġa as- dara asmak, dara çekmek.
*ol ᶜamel-dārnı fi'l-ḥāl d. a.-**ar-men*** 107a/1
*d. a.-**ıŋ** tėp* 151a/3
*d. a.-**ıp tururlar*** 153a/4
*ol ᶜamel-dārnı d. a.-**tı*** 135b/3

*rāst-revişni d. a.-**tılar*** 154b/5

ķazan as- kazanı ocağa yerleştirmek, sıcak yemek pişirmek.
*ol ḫātūn ķazan a.-**ıp** astıġa ot yaķıp aytadur erdi* 108a/9

ᶜaṣā [1] (< Ar. *ᶜaṣā*) değnek, sopa, baston.
ᶜa. urup 146b/7

āsān [2] (< Far. *āsān*) kolay.
behiştni ā. bėrmeydürler 121a/2
aŋa ā. bolġay 70b/3

āsānlıġ [2] (< Far. *āsān* ve Tü+*lıķ/ġ* eki ile) kolaylık.
ā. bile ötkey 42a/3, *ā. bile* 42b/1

āṯār [3] (< Ar. *aṯar* "iz, eser"in çoğulu *āṯār*) eserler, izler, nişanlar, etkiler.
ᶜömridin ā. olsun 221b/7
ā.-ı ḫarāret ve susuzluķ maᶜlūm boldı 140a/8, *alarnıŋ ābādānlıġınıŋ ā.+ı ᶜālemde peydā-dur* 90b/2

āsāyiş [2] (< Far. *āsāyiş*) rahat, huzur, güvenlik.
*ḫalķnıŋ ā.+**i*** 150b/3

āsāyiş tap- huzura kavuşmak.
*ā. t.-**ķay*** 47b/2

ᶜases [2] (< *ᶜass* "gece bekçisi"nin çoğul hali *ᶜasas*) gece devriye gezen, gece bekçisi.
kėçe ᶜa. ornıda özi kezer erdi 107b/9
ᶜa. ornıda 17a/5

aṣḥāb [3] (< Ar. *aṣḥāb*) sahipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar.
u a. u ḫādim ü mülāzımlar kim 4b/6,n*a. u yārānlarıġa* 44b/9, *anıŋ a. u yārānların* 44b/8

asıġ [3] (<ET (Uyg., KT) *asıġ*) fayda, yarar.

asıġ ķıl- fayda sağlamak.
*a. çü ķ.-**madı*** 160b/7
*ḫālā a. ķ.-**mas*** 65a/4
*hēç a. ķ.-**may*** 112b/7

ᶜāṣī [3] (< Ar. *ᶜāṣī*) asi, isyankar.
ᶜā. bolġay 168b/6, *men ᶜā. ve mücrim turur-men* 25b/8
*ᶜā.+**ler** miṣāllıķ tururlar* 55a/4

aṣīl [3] (<Ar. *aṣīl*) asalet sahibi, soylu.

aṣīl ėl soylu insanlar.
*a. ė.+**ni** mühimmi arasıda daḫl bėrgey* 143a/7

*a. ė.+**nıŋ** işi-dür* 197b/4, *a. ve bī-aṣl ė.+nıŋ* 146b/9

aṣl [26] (<Ar. *aṣl*) **1.** asıl, temel, kök.
a. menzilini unutsa 46b/2
*anıŋ a.+**ı*** 8b/9
*īmānnıŋ a.+**ın** saḳladılar* 55a/5

2. kural, temel.
on a. mülūk naṣīḥatıda 2b/2, *altınçı a.* 37a/4, 7b/7, *bėşinçi a.* 35b/3, 7b/6, *ėkkinçi a.* 18b/5, 7b/3, *evvelḳı a.* 7b/2, 9b/8, *onunçı a.* 43a/8, 8a/2, *sekkizinçi a.* 39a/5, 7b/9, *toḳḳuzınçı a.* 41a/1, *toḳḳuzunçı a.* 8a/1, *törtinçi a.* 29b/6, 7b/5, *üçünçi a.* 26b/6, 7b/4, *yėttinçi a.* 38a/6, 7b/8

3. soyluluk, saf soylu olma, asalet.
a. ḫaṭā ḳılmaġay 143a/8

aṣl-ı īmān imanın kökü, temeli.
a.-ı ī. 35a/2

āsmān [4] (< Far. *āsmān*) gökyüzü.
*ā.+**ġa** ėltkeyler kim* 11b/7

āsmān pādişāhı gökyüzünün padişahı, Allah.
*ā. p.+**ıġa*** 26a/4

yüzin āsmānġa ḳıl- gökyüzüne bakmak.
*y.+in ā.+ **ġa** ḳ.-**ıp** yıġlap aytur erdi* 116a/4, *ᶜarabī y.+in ā.+ ġa ḳ.-ıp* 119a/1

ᶜaṣr [2] (< Ar. *ᶜaṣr*) zaman, devir, çağ.
sulṭān-ı ᶜa. u zamān 3a/8
*ol ᶜa.+**da*** 3b/9

asra- [3] (<Mo. *asara-*< ET *aşa-* (Ölmez, 2007: 237-246)) korumak, esirgemek, gizlemek, muhafaza etmek
*yaḫşı vezīr a.-**ġıl** kim* 172b/7, *üç divid a.- ġıl* 186b/2
*ḥürmetin a.-**maḳ*** 126a/1

asru [1] (<Mo. *asru* < ET *aşru* < **aşru* < *aşuru* < *aş-ur-u* (Ölmez, Z. 2011:163)) ziyade, çok, pek.
ḳılma a. raᶜnālıḳ 28a/4

ast [4] (<**as+t* krş. <ET *as+tın*) alt, aşağı.
*ölümni başıŋ a.+**ıda** ḳoy* 26a/8, *durreni başı a.+ıda ḳoyup turur* 17b/6, *tupraḳ a.+ıda yatḳusı durur* 51b/5
*a.+**ıġa** ot yaḳıp aytadur erdi* 108a/9

astur- [2] (<ET (Uyg., MK) *as-tur-*) astırmak.
*ṣabāḥ başlarnı evide a.-**dı*** 131b/9

dārġa astur- astırarak öldürülmesine sebep olmak, idam ettirmek.

*ol ᶜamel-dārnı hem anda oḳ d.+**ġa** a.-**ayın*** 105b/3

āsūde [2] (< Far. *āsūda*) huzurlu, rahat.
ā. bolġay-sen 122b/7
ā. vü īmin yatsalar 122b/5

aş [4] (<ET *aş* <AT **āş*) yemek, aş.
ne a. pişedür 100a/5 *a. tartıp* 61b/5, *a. yėmekke meşġūl erdiler* 61b/5
*yaḫşı a.+ **lar** buyurup* 61b/3

ᶜāşıḳ [5] (<Ar. *ᶜāşıḳ*) aşık.
ᶜışḳnı ᶜā. bilür 213a/8
*ol ᶜā.+**ḳa** ayturlar* 47b/3

ᶜāşıḳ ḳıl- aşık etmek.
*ėlni özige ᶜā. ḳ.-**ġay*** 49a/5, *seni özige ᶜā. ḳ.-ġay* 49a/1

ᶜāşıḳ bol- aşık olmak.
*ᶜā. u şeydā b.-**ġaylar*** 50a/4

āşkār [3] (<Far. *āşkār*) açık, belli, aşikâr.
ėlniŋ ā. u n. ve yaḫşı yamanı 110b/8

āşkār ḳıl- açığa vurmak, belirtmek
*ā. ḳ.-**mas** erdiler* 202a/3
*ā. ḳ.-**ur-biz*** 48a/5

āşkāre [1] (<Far. *āşkārā*) açık, belli, aşikâr.
endīşe ki ā. bolsa uyalur-biz 113b/9

āşnā [4] (<Far. *āşnā*) tanıdık, bildik.
ā. aŋa girdgār durur 149a/5, *ā. boldı* 149a/2, *ā. bolsa* 148b/9, *aŋa ā. vü yār durur* 149a/3

āşnālıġ [1] (<Far. *āşnā* ve Tü.+ *lıḳ/ġ*) tanıdıklık, bildiklik.

āşnālıġ ḳıl- tanımak, tanışmak.
barça aŋa ā. ḳılġaylar 149a/1

at [19] (<ET *at* <AT **āt*) isim, ad.
saŋa yaman a. bolmaġay 178b/5, *naṣīḥatü'l-mülūk a. ḳoyup turur kim* 2b/4, *bu a. sebebidin* 151b/5, *be-cüz yaḫşı a.* 113a/2, *çıḳar yaḫşı a.* 113a/5, *çıḳsa yaḫşılıġ bile a.* 86a/4
*anıŋ a.+**ı** ᶜazrāᵓil turur* 58b/2, *a.+ı bedrü'l-kebīr erdi* 194a/6, *dāyim alarnı yaḫşılıḳ a.+ı bile* 86a/2, *kisrā a.+ı bile* 83a/7, *yaḫşılıġ a.+ı bile* 113b/4, *a.+ı caᶜfer erdi* 154b/9, *a.+ı ismāᶜil ᶜabbād erdi* 185a/2, *a.+ı rāst-reviş* 151b/5
*kim kātib a.+**ıġa** meşhūr* 6b/3, *pādişāhnıŋ ḳalur a.+ıġa yaḫşı bolmaġay* 216a/4, *bu faḳīr a.+ıġa* 5a/5
*melekü'l-mevt a.+**ın*** 62b/6
*a.+**ḳa** ferīfte boldı* 154b/3

aṭ [5] (<ET *at*) at (krş. *at*).
a. üstide oḳ cānın ḳabż ḳıldı 60a/6
*a.+**ıdın** saçrap tüşti* 139a/1
*a.+**ın** tünd ü tēz sėkretip barur erdi* 59a/9
*a.+**ınıŋ** cılavın tuttı* 59b/4
*bār-gīr a.+ **larınıŋ** turur kim* 56a/6

at [13] (< ET *at*) at (krş. *aṭ*).
taŋsuḳ a. erdi 167a/2, *a. ḳaşıġa bardı* 167a/8, *bir a. kirip keldi* 167a/1, *ol türlük a. körmeydür erdi* 167a/3, *ėkki yüz miŋ direm bile a. ve ton inᶜām ḳılay* 203b/4, *a. yavaşıp turdı* 167a/9, *bir a.* 190a/6, *ol a.* 167a/5, *on yaḫşı a.* 206b/1, *yaḫşı a.* 173b/4
*a.+**dın** yıḳıldı* 189b/7
*a.+**nı*** 167b/5

at(nı) egerle- atı eyerlemek.
*ol a.+**nı** ė.-**p** tengin üstüvār ḳıldı* 167b/2

at- [1] (< ET (Uyg.) *at*-) atmak.

taŋ at- şafak sökmeye başlamak, tan ağarmak.
*taŋ a.-**ḳunça** barıp ol kārvānġa pāsbānlıḳ ḳıldı* 107a/7

ᶜaṭā [4] (< Ar. *ᶜaṭāᵓ*) ihsan, bağış.

ᶜaṭā bol- ihsan edilmek, bağışlanmak.
*bu ḳuvvet u şevket ü salṭanat kim aŋa ᶜa. b.-**up turur*** 175a/6

ᶜaṭā ḳıl- ihsan etmek.
bir kesbī ᶜa. ḳ.! 17a/1
*pādişāhlıḳ rāy u tedbīrin hem ᶜa. ḳ.-**dı*** 158a/8

ata [12] (< ET (Uyg.) *ata*) baba, ata.
*a.+**m** kelip* 153b/6, *a.+ m yoḳ turur* 34a/7
*a.+**ŋ** günāhı* 34a/7
*behrām-ı gūrnıŋ a.+**sı** behrām erdi* 82b/2, *a.+sı buyurdı* 145b/4, *a.+sı ḳaşıġa bardı* 145a/7, *a.+sı ḳaşıġa baş urup kirer ḫayāl ḳıldı* 145b/5, *a.+sı* 120a/6
*ᶜabdu'llāh ṭāhir a.+**sıdın** suāl ḳıldı* 159b/4
*ol aṭlıġnıŋ a.+**sın** öltürüp erdi* 98a/2
*ol aṭlıġ anıŋ a.+**sını** müzd-ver tutup* 97b/7
*a.+**sınıŋ** müzdiġa yėtti* 97b/9

ᶜaṭāī [1] (< Ar. *ᶜaṭāᵓ* ve Far. *ī*) bir ihsan, bir bağış.

ᶜaṭāī ḳıl- bir bağış yapmak.
*her ᶜa.+**ī** kim ḳ.-**ġuŋ durur*** 191a/2

atalıḳ [1] (< ET *ata* ve+*lıḳ*) babalık, baba olma.

atalıḳ ḳıl- babalık etmek.
*her kim sendin kiçik bolsa alarġa a. ḳ-.**ġı**l* 22b/8

aṭlan- [4] (< ET *at+la-n-*) ata binmek, sefere çıkmak (krş. *atlan-*).
*altun eger urġan bedevni a.-**ıp*** 59a/3, *fi'l-ḥāl a.-ıp* 204b/2
*avġa a.-**ıp erdi*** 139b/2
*a.-**ur** maḥalda unutup bardı* 96b/6

atlan- [5] (< ET *at+la-n-*) ata binmek, sefere çıkmak (krş. *aṭlan-*).
*hārūn a.-**ıp** baradur erdi* 189b/6, *girşāsb a.-ıp keledür e kende* 154a/6, *yalġuz a.-ıp seyr üçün çıḳdı erse* 152b/9, *bir kün temāşā ḳıla a.-ıp* 138b/9, *kevkebe vü siyāset bile a.-ıp* 131a/1

aṭlıġ (I) [4] (< ET *at+lıġ*) atlı, atı olan (krş. *atlıġ*).
ol a. anıŋ atasını müzd-ver tutup 97b/6, *ol a. bardı* 96b/7, *ol a. yanıp keldi* 97a/1
*ol a.+**nıŋ** açığı kelip* 97a/8, *ol a.+nıŋ atasın öltürüp erdi* 98a/1

atlıġ (I) [1] (< ET *at+lıġ*) atlı, atı olan (krş. *aṭlıġ* (I)).
bir a. kişi 96b/4

atlıġ (II) [1] (< ET *atlıġ* <AT **ātlıġ*) adlı, isimli, adındaki.
denānīr a. kenīzegi 199b/6

av [5] (< ET. (Uyg.) *av* <AT **āb*) av.
a. ve ḳuşḳa 81b/7
*a.+**da** turna öltürgeyler* 181b/3
*a.+**ġa** aṭlanıp erdi* 139b/2, *a.+ġa taḳı bisyār māyil erdi* 82b/5

av avla- avlanmak.
*a. a.-**maḳ*** 134a/9

ᶜavān [4] yardım eden, yardımcı.
ᶜa. açıġ üstide bolup 93b/6, *ol ᶜa. balıġnı evige alıp bardı* 94a/3, *yolda bir ᶜa. yoluḳtı* 93b/3, *ol ᶜa. bī-ḳarār bolup* 94a/8

āvāre [2] (< Far. *āvāra*) perişan, harap, sersesi, berduş, sürgün.

āvāre bol- başıboş olmak, boş boş gezinmek
*fenā bādiyeside ā. b.-**maḳdın** özge tedbīr yoḳ-tur* 86b/3
*özi oḳ ā. b.-**ur*** 216b/3

āvāze [1] (< Far. *āvāza*) şöhret, ün, söz, söylenti.
*oġrılıḳ ve bī-dād u zecr ü fesād ā.+**si*** 130b/2

avla- [2] (< *av+la-*) avlanmak.
*av a.-**maḳ*** 134a/9

ḫāṭır avla- saygı göstermek, gönlünü hoş etmek.
*müsülmānlarnıŋ ḫ.+**ın** a.-**maḳda*** 109b/4

ay- [6] (< ET *ay-*) söylemek, konuşmak.
*a.-**dı** ey mūsī biziŋ dād u ᶜadlımız bu türlük turur* 98a/3
*maŋa ᶜadl ṣıfatın a.-**ġıl*** 22b/6, *a.-ġıl tėp* 68b/2, *a.-ġıl* 60b/4, *barıp pādişāhıŋġa a.-ġıl* 106b/6
*ṣenā a.-**maġay-men*** 16a/1

ay [16] (< ET *ay*) ay, yılın on iki bölümünden her biri.
a. başı erdi 193b/9, *bir yıl bėş a. boldı* 82b/3, *tört a. devrān sürdi* 84b/3, *her yıl ve a. kim öter* 46a/7, *a. küni* 65a/2, *ol altı a. pādişāhlıḳ ḳıldı* 84b/1, *altı a.* 78a/2, *bir a.* 84b/4, *her a.* 51a/8, *ol bir yıl bėş a.* 84a/7, *ol yėtti yıl bėş a.* 82a/1, *sekkiz a.* 78a/8, *üç a.* 81b/5
*bir a.+**ġa degünçe*** 120b/7
*cümāde'l-āḫir a.+**ınıŋ** törtide bitildi* 222a/7, *a.+nıŋ ayaġıġa degünçe olturdı* 194a/1

āyā [1] (< Far. *āyā*) acaba, hey, ey.
ā. bu ne türlük bolġay 66b/2

ayaġ [5] (< ET *adaḳ*) ayak (krş. *ayaḳ*).
*aynıŋ a.+**ıġa degünçe** olturdı* 194a/1
*a.+**ıġa** tüşüp* 95b/1
*bir ḳoynıŋ a.+**ın** uşattı* 32b/4
*himmet a.+**ında** bol ey dost pest* 213a/1
*ḳumursḳanıŋ a.+**ınıŋ** tavuşın èşitür* 37a/9

ayaḳ [2] (< ET *adaḳ*) ayak (krş. *ayaġ*)
baş yalaŋ a. yalaŋ 25b/5, *baş a.* 120b/1

ayaḳ [1] (< ET *ayaḳ*) kap.
*a.+**ḳa** salıp ol oġlanlar allıġa ḳoydı* 110a/1

ᶜayāl [6] (< Ar *ᶜayyil*'in çoğul şekli *ᶜayāl*) eş, zevce, aile reisinin geçimlerini sağlamak zorunda olduğu kimseler, çoluk çocuk.

ehl ü ᶜayāl eş, çoluk çocuk.
ve ehl ü ᶜa. ü ḫayl u ḥaşemiġa 28b/7, *öz ehl ü ᶜa.* 99a/3
*öz ehl ü ᶜa.+**ıġa** ḳılġan teg ḳılmasa* 13b/1, *ehl ü ᶜa.+ıġa* 14a/6, 93a/7
*oġlan uşaḳ ve ehl ü ᶜa.+**ımnı** körüp* 60a/3

ᶜayān [2] (<Ar. *ᶜayān*) açık, belli, gözle görülür.
ᶜa. 88b/7

ᶜayān bol- apaçık olmak, açık görülmek.
*ᶜa. b.-**maġanı** andın köprek turur* 31b/9

ᶜayb [6] (<Ar. *ᶜayb*) ayıp, kusur.
ᶜa. bolsa 43a/7
*ᶜa.+**dın** berī bolġaylar* 85b/7, *ᶜa.+dın yıraḳ bolġaylar* 149b/5

ᶜayb keçür- affetmek, bağışlamak
*k.-**üp** ᶜa.+**ını*** 7a/7

ᶜayb ḳıl- ayıplamak, kınamak
*ᶜa. ḳ.-**ma** keçürgil* 6b/9
*ol nersedin kim ėl ᶜa. ḳ.-**urlar** iḥtirāz ḳılġay* 189a/1

ᶜayblıḳ [1] (< Ar. *ᶜayb* ve Tü.+*lıġ/ḳ*) kusurlu, kusuru olan.
ᶜa. ėlni edeb ḳılġay 149b/5

āyet [8] (< Far. < Ar. *āyaᵗ*) ayet.
bu ā. maẓmūnı bile 73a/2, *bu ā. tefsīride ayttı* 186b/9
*bu ā.+**ḳa** yėtip erdi* 20b/9
*bu ā.+**nıŋ** maᶜnīsi ol-dur kim* 21a/4, *ḳatāde bu ā.+nıŋ tefsīride aytur* 101b/3, *ā.+nıŋ tefsīride* 182b/3

āyet-i kerīme ulu ayet, büyük ayet.
ā.-i k. 171a/8
*ā.-i k.+**nıŋ** tefsīri* 72b/7

ayır- [4] (< ET. *adır-*) ayırmak.
*rūḥnı tendin a.-**ġay*** 41a/8
*ėkkisini sevüp a.-**ıp erdi*** 75b/6
*alardın bir toḳḳuznı tanlap a.-**ıp*** 217b/6
*başın tenesidin a.-**sunlar*** 130b/7

āyīn [1] (< Far. *āyīn*) usul, merasim.
*ol sāsānīler ᶜādetin ve ā.+**in*** 166b/9

aylıḳ [2] (< *ay+lıḳ*) bir aya mahsus, bir ay için.
bir a. ėlniŋ mālın aladur-sen 120b/6, *meniŋ bir a. ülüşümni beytü'l-māldın keltürgil* 120b/3

ᶜayn [3] (< Ar. *ᶜayn*) bir şeyin aslı, kendisi, kaynak, pınar, güneş, göz.
farż-ı ᶜa. 5b/4, *ᶜa.- ı farż erdi* 5b/4, *ᶜa.- ı ḥayā birle fütüvvet aŋa* 89a/9

ayrıl-[3] (<ET *aḏrıl-*) ayrılmak.
*a.-**dılar** erse* 154a/1
*ḫayl u ḥaşemidin a.-**ıp*** 139b/3
*barçasıdın a.-**ur-sen*** 63a/1

ᶜayş [7] (< Ar. *ᶜayş*) hayatın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk ü safa.
ᶜa. u ᶜişreti 47a/8, *ferāġat u ᶜa. u ṭarab bile ötkerdi* 81b/2 , *ᶜa. u ṭarabḳa meşġūl boldı* 195a/1, *ᶜa. u ṭarabḳa meşġūl* 82b/6, *dünyā ᶜa. u tenaᶜᶜumı* 69b/1
*mey ü ᶜa.+**dın** saldı şūr* 82b/8

ᶜayş u ṭarab ḳıl- çalıp söylemek, eğlenmek, yiyip içmek
*ᶜa. u ṭ. ḳ.-**ġaylar*** 28b/5

ayt- [580] (<ET *ayt-* "sormak") söylemek, demek, anlatmak, hikaye etmek,

nakletmek.
*bu sözni pādişāhġa a.-**a alġaylar*** 215b/3
*ol ḫātūn ḳazan asıp astıġa ot yaḳıp a.-**adur** erdi* 108b/1
*uyḳuda körer kim a.-**adurlar** elig kesmekdin ne ḥāṣıl* 95a/4
*a.-**alıŋ** kim pādişāh seniŋ sözleriŋni ḳabūl ḳıldı* 216a/7
*ḫ^{v}āceŋizge a.-**ıŋ** çıḳsun kim anıŋ bilen işim bar-dur* 62a/7, *^{c}amrġa a.-ıŋ kim* 117a/7
*maŋa a.-**ıp erdüŋ*** 199a/4
*ėlçilerniŋ yalġan a.-**ıp** sözde ḫıyānet ḳılġanlarıdın* 161b/1
*andaḳ a.-**ıp-turlar*** 113a/3
*süfyān s̱evrī … a.-**ıp turur*** 156b/8, 213a/4, *andaḳ a.-ıp turur* 182b/3, *bir yėrde a.-ıp turur* 148a/9, *mevlānā ḥaydar a.-ıp turur* 212b/8, *mundaḳ a.-ıp turur* 176a/3, *yūnān melikleridin biri a.-ıp turur* 183a/2, *resūl … a.-ıp turur* 50b/7
*a.-**ıp tururlar** kim* 99a/9, 135a/5, *andaḳ a.-ıp tururlar kim* 24b/9, *dāniş-mendler a.-ıp tururlar kim* 86a/5, *büzürgler a.-ıp tururlar kim* 157a/1, *a.-ıp tururlar* 26b/4, 124b/7, 142a/5, 154b/3, 158a/9, 164b/3, 174b/9, 193a/1, 195b/3, 201b/3, 210a/3, 215a/7, *andaḳ a.-ıp tururlar* 92a/1, 130a/3, *arisṭāṭālīsniŋ pend-nāmeside a.-ıp tururlar* 178b/3, *dānālar a.-ıp tururlar* 178b/7, 182a/1, *ḥakīmler a.-ıp tururlar* 137b/8, 144b/4, 155b/6, *ḥaḳḳıda a.-ıp tururlar* 147a/1, *ḫükemā a.-ıp tururlar* 176a/7, 188a/3, *ol bābda a.-ıp tururlar* 28a/3, *yana a.-ıp tururlar* 183a/4, *a.-ıp tururlar* 119b/2
*peşīmān bolup a.-**ḳay** kim* 52a/2, *ol a.-ḳay kim* 63b/1, *a.-ḳay sizler naġu mendin raḥīmraḳ turur-siz* 15b/7, *a.-ḳay* 15a/8, 30b/7, *kişige a.-ḳay* 156b/7, *rāzın aŋa a.-ḳay* 173b/3, *sulṭānī kim yalġan a.-ḳay* 12b/7, *teŋ ḥükm ḳılmay yan basıp söz a.-ḳay* 14a/6, *teŋri ta^{c}ālā a.-ḳay* 15b/4
*a.-**ḳaylar*** 15b/6, 50a/9, 50b/2, *alar a.-ḳaylar* 15b/2, *s̱enā a.-ḳaylar* 43a/3
*a.-**ḳıl** aŋa kim* 96a/1, *a.-ḳıl dėp* 59b/9, *a.-ḳıl kim keldek* 206b/5, *a.-ḳıl* 59b/6, *emīrü'l-mü^{3}minīnġa a.-ḳıl* 200a/8, *ḥüccetiŋni a.-ḳıl* 192b/1, *ḳavmuŋġa a.-ḳıl* 74b/2, *maŋa a.-ḳıl* 127b/2, *sen maḳṣūduŋnı a.-ḳıl* 217a/8, *seni yaratıp turur a.-ḳıl* 158a/4, *sözüŋni a.-ḳıl* 119b/8
*hēç kimge a.-**maġay-sen*** 132b/1
*sırrın a.-**maġunça*** 153a/8
*ol kim kördi a.-**maġusı-dur*** 197b/2
*işin a.-**maḳ*** 172b/2
*köŋli bile a.-**mas*** 201a/9
*her ne a.-**sa*** 201a/9, *rāst a.-sa* 31a/1, *vezīrġa ḳatıḳ a.-sa* 178a/1, *yalġan a.-sa* 31a/1
*a.-**saḳ** neng alur-biz* 114a/1
*aŋa a.-**salar*** 162a/2
*muḥammed bin ka^{c}b e'l-ḳuraẓī a.-**tı kim*** 22b/6
*a.-**tım*** 22b/7
*manṣūrnıŋ ḳışṣasın a.-**tı erse*** 201a/7
*a.-**tı** falān ṣarrāfnıŋ dükkānıdın tört yüz direm ėltip-türlar* 132b/4, *a.-tı ḫācetim bar* 59b/6, *a.-tı her kim* 30b/9, *a.-tı ḳardaşlarıŋ* 34a/9, *a.-tı kerekmes* 69a/2, *a.-tı kim* 34a/1, 42b/9, *ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellem a.-tı kim* 31a/5, *a.-tı merḥabā … kim intiẓārıŋ ḥaddın ötüp erdi* 60b/5, *a.-tı munuŋ dīni ber-ḥaḳdur* 18a/5, *taḫtḳa a.-tı rāst bolġıl* 175b/8, *a.-tı satmaz-men* 93b/5, *a.-tı siz ne üçün aŋa ḫaber ḳılmaydur-siz* 62b/1, *a.-tı tupraḳ üstide yat* 26a/7, *ol ḫātūn a.-* 108b/5, *a.- tı* 10a/6, 10a/9, 13a/7, 13b/6, 16a/2, 19a/3, 19b/6, 20b/2, 21b/5, 21b/6, 22a/9, 23b/7, 24a/4, 24b/5, 25a/9, 26a/6, 30a/9, 32b/4, 32b/6, 33a/8, 34a/6,

34a/7, 34a/8, 34a/9, 34b/1, 38a/4, 39a/1, 39a/3, 39a/4, 40b/6, 40b/7, 40b/8, 49b/1, 49b/2, 49b/3, 52b/8, 55b/6, 56b/3, 57a/9, 59b/7, 59b/9, 60a/3, 60b/4, 60b/6, 60b/7, 60b/8, 60b/9, 61a/3, 62b/4, 62b/7, 62b/8, 64a/9, 64b/6, 64b/7, 65a/1, 65a/5, 65a/6, 65b/6, 65b/7, 65b/8, 66a/7, 67a/2, 67a/4, 67a/6, 67a/9, 67b/5, 67b/9, 68a/3, 68a/4, 68b/1, 68b/2, 68b/6, 69a/2, 87a/6, 93b/3, 94b/4, 96a/6, 96a/7, 96a/8, 96a/9, 97b/3, 98b/4, 101a/5, 101b/5, 102a/1, 106b/2, 106b/6, 107a/2, 107a/9, 108a/3, 108b/9, 109a/6, 110b/2, 110b/6, 111b/7, 112a/1, 112a/7, 115a/8, 115b/1, 115b/2, 115b/3, 117a/1, 117a/6, 117b/6, 118b/7, 119a/1, 120b/3, 120b/8, 121a/1, 122a/6, 122a/9, 122b/4, 123b/4, 124a/9, 124b/3, 125b/7, 126b/9, 127a/8, 129a/9, 129b/5, 131a/7, 132a/9, 135b/3, 136a/9, 137b/1,139b/1, 140b/3, 140b/4, 140b/7, 141a/9, 141b/1, 141b/5, 142b/9, 145a/3,145b/7, 148a/4, 151a/4, 154b/2, 155b/1, 155b/4, 158a/4, 158b/8, 159b/6, 160b/9, 161a/1, 161a/6, 161a/7, 161b/1, 168a/4, 171b/2, 172a/1, 173b/2, 176b/8, 177b/4, 182a/9, 182b/6, 184b/3, 184b/5, 190a/5, 192a/9, 194a/9, 195b/8, 196a/8, 196b/6, 197b/2 197b/6, 198a/3, 198a/8, 198a/9, 199a/2, 199a/3, 200b/5, 201a/5, 201b/1, 202b/7, 203a/4, 203b/9, 204a/6, 204a/9, 204b/3, 206a/7, 206a/8, 206b/5, 206b/7, 206b/8, 207a/4, 208b/7, 209a/1, 209b/1, 209b/2, 214b/1, 214b/8, 215b/5, 216a/2, 217a/9, 219a/7, *ᶜabdu'llāh a.-tı* 196b/2, 202b/9, 203a/8, *ᶜammār a.-tı* 192b/2, *ᶜamr a.-tı* 155b/2, *ᶜazrāᵓil alarġa a.-tı* 60a/8, *ᶜömer razıya'llāhu ᶜanhu a.-tı* 188a/7, *ᶜömer razıya'llāhu ᶜanhu a.-tı* 45a/2, *aḥmed bin el-ḥaṣib a.-tı* 189b/3, *aḥnef a.-tı* 150a/3, *alarġa a.-tı* 185a/6, *aŋa a.-tı* 68b/9, 119b/7, 185a/9, *aŋa ant bėrip a.-tı* 132b/1, *bī-ṭāḳat bolup cerrāḥḳa a.-tı* 94b/4, *bir ṣarrāfī kelip a.-tı* 132a/8, *birev a.-tı* 34b/4, *bu āyet tefsīride a.-tı* 187a/1, *caᶜfer a.-tı* 155a/8, *cebreᵓīl ᶜaleyhi's-selām a.-tı* 16b/5, *cebreᵓīl ᶜaleyhi's-selām keldi ve a.-tı* 36b/1, *cerrāḥ a.-tı* 94a/9, 94b/8, *dervīş a.-tı* 215a/3, 218b/4, 219b/1, *ebu süfyān a.-tı* 130a/6, *ėlçi a.-tı* 162a/9, *erdi a.-tı* 131a/6, *erkān-ı devletni tilep a.-tı* 90b/9, *fuḍaylġa a.-tı* 22a/2, *ḥācī a.-tı* 126b/4, 127b/5, *ḫāḳān a.-tı* 113b/8, *ḥakīmlerge a.-tı* 137a/7, *ḫalīf, anı tilep a.-tı* 190b/5, *ḥamd ü ṣenā a.-tı* 139a/3, *hārūn ᶜabbāsḳa a.-tı* 22a/6, *hārūn a.-tı* 19a/2, 19a/5, 19b/6, 21a/8, 189b/7, *hārūnü'r-reşīd ḳaşıda a.-tı* 201a/3, *a.-tı* 121b/2, *ḥāžır ėlge a.-tı* 130b/7, *ḫazīneçini tilep a.-tı* 199a/1, *ḫuṭbedin soŋra a.-tı* 130b/4, *içkilerige a.-tı* 139a/5, *ilgeri barıp ḫalīfeġa a.-tı* 118a/4, *iskender a.-tı* 67a/8, 125a/7, 151a/6, 163b/3, 183b/4, *iskender münşīġa a.-tı* 162b/1, *ḳarı a.-tı* 126b/5, 127a/7, 127b/1, 127b/6, *ḳarı ḫātūn a.-tı* 126b/3, *ḳayṣer a.-tı* 113b/2, 113b/6, *keyfü'z-zamān a.-tı* 149b/9, *ḳız a.-tı* 140a/7, *kim aytur resūl ᶜaleyhi's-selām a.-tı* 99a/3, *girşāsb a.-tı* 153a/7, *közige yaş toldurup a.-tı* 118b/4, *közige yaş tolup a.-tı* 87b/1, *ḳul a.-tı* 25b/1, *ḳulġa a.-tı* 32a/9, *külüp a.-tı* 117a/4, *maŋa a.-tı* 186b/1, *meᵓmūn a.-tı* 137a/5, *mehdī a.-tı* 122b/3, *meni tilep a.-tı* 107a/4, *mervān a.-tı* 160a/1, *minberġa çıḳıp a.-tı* 132a/4, *mūsī ᶜaleyhi's-selām a.-tı* 97b/1, *müşāhede ḳılıp a.-tı* 26a/3, *müteġayyir bolup a.-tı* 155a/6, *nūşīrevān a.-tı* 112a/3, 113b/5, 140a/6, 141b/5, 178a/7, 197a/9, *nūşīrevānġa a.-tı* 174b/5, *oġlı a.-tı* 38a/1, *oġlıġa a.-tı* 172b/7, *ol a.-tı* 60a/1, 97a/7, 114a/4, 114a/6, 125a/9, 153a/9, 167a/6, 190a/6, 196a/5, *ol dervīş a.-tı* 212b/4, *ol ėlçi a.-tı* 106b/4, *ol ėlçige a.-tı* 163a/7, *ol ḫātūn a.-tı* 109b/2, *ol ḳarı ḫātūnġa a.-tı* 127a/4, *ol ḳızġına a.-tı* 140a/5, *ol ḳızġınaġa a.-tı* 140a/3, *ol ḳul a.-tı* 120b/5, *ol zāhid a.-tı* 23a/5, *öre ḳopup a.-tı* 193b/6, *a.-tı* 56b/9, *pes ḳāžıyü'l-ḳużātḳa a.- tı* 166a/3, *peyġāmber ᶜaleyhi's-selām a.-tı* 187b/2, *resūl ᶜaleyhi's-selām a.-tı* 11b/4, 13b/2, 15a/7, 32b/9, 70a/6, *resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem a.-tı* 12b/5, 14b/4, 70a/3, 101b/8, 180a/3, *reşīd ṣāliḥḳa a.-tı* 197b/5, *rişve alıp a.-tı* 152b/2, *ṣāliḥ a.-tı* 198a/6, 199b/4, 201a/1,

ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem a.-tı 11b/1, 98b/8, *ṣaḥābelerġa a.-tı* 12b/9, *satḳan kişige barıp a.-tı* 100b/5, *ş̲evbān a.-tı* 112a/3, *ş̲evbān vezīrġa a.-tı* 111b/5, *şādmān bolup a.-tı* 91a/9, *şāgirdleriġa a.-tı* 186b/6, *şāpūr oġlıġa a.-tı* 190b/8, *taḫt a.-tı* 175b/9, *taḳı a.-tı* 33a/2, 40a/9, 122b/7, 187b/3, *taḳı ṣāliḥḳa a.-tı* 200a/2, *tapşurup a.-tı* 200a/7, *a.-tı* 33a/5, 138a/4, *vezīri a.-tı* 159b/9, *vezīrī nūşīrevānġa a.-tı* 105a/4, *yaḫşı nerseler a.-tı* 194b/7, *yaḫyā a.-tı* 190a/3, 194a/3, 198b/7, 199b/2, 207a/3, 207a/8, *yezdicerd a.-tı* 145a/9, *zār-zār yıġlap a.-tı* 16b/9, *ziyād a.-tı* 131a/9, 132a/9, 133a/2, 133b/1, *a.-tı* 12b/2, 34b/7, 30b/2, 31b/2, 31b/7, 31b/8, 33b/7, 34a/2, 36b/5, 36b/8, 40a/5, 48a/7, 55b/1, 147b/2
*ḳullar a.-**tılar*** 62a/8, *a.-tılar* 13a/5, 16a/1, 101a/3, 110a/9, 110b/3, 133a/3, 136b/6, 209b/8, 214a/7, 217a/5, 218a/8, *alar a.-tılar* 17b/1, 196a/3, *alar yalġan a.-tılar* 218b/5, *dervīşke kelip a.-tılar* 216b/6, *ėl a.-tılar* 167b/7, *ᶜömer raẕıya'llāhu ᶜanhu a.-tılar* 14b/9, *ḥuz̲eyfe ... a.-tı* 15b/9, *içkileri a.-tılar* 133a/8, *ḳaşıġa kelip a.-tılar* 120a/7, *pādişāh ḳaşıġa keltürüp a.-tılar* 218b/3, *pādişāhġa a.-tılar* 214a/9, 219a/9, *ṣaḥābe a.-tılar* 187a/3, *yūsufḳa a.-tılar* 129a/6
*aḥvālnı aŋa a.-**tım erse*** 195b/8
*a.-**tım*** 55b/2, 109a/5, 198b/3
*ança meniŋ ḥaḳḳımda bilip a.-**tıŋ*** 31b/8, *rāst a.-tıŋ* 38a/5, *sözin maŋa a.-tıŋ* 118b/8, *yaḫşı a.-tıŋ* 120b/9
*ġalaṭ a.-**tıŋız*** 204b/1, *rāst a.-tıŋız* 137a/5
*taḳı a.-**tuḳ*** 196b/7
*ne ḫāṭırı tilese a.-**ur** bolur* 178a/3, *a.-ur erdi kim* 25b/7
*a.-**ur erdi*** 32a/5, 156a/8, *dāyim yıġlap a.-ur erdi* 23a/7, *edeb yüzidin olturup a.-ur erdi* 165b/2, *her ṣabāḥ kelseler a.-ur erdi* 156a/4, *içki taşḳı nāyib nevāġa a.-ur erdi* 166b/2, *ḳāżıyü'l-ḳużātḳa a.-ur erdi* 165b/4, *yüzin āsmāŋġa ḳılıp yıġlap a.-ur erdi* 116a/4
*a.-**ur erdiler*** 100a/4
*a.-**ur** kim* 64a/3, *ᶜabdu'llāh mesᶜūd raẕıya'llāhu ᶜanhu a.-ur kim* 34b/2, *ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi a.-ur kim* 22b/5, *a.-ur* 99a/2, *ḳatāde a.-ur ẓulm üç nevᶜ turur* 102b/4, *a.-ur* 32b/1, 32b/5, 59b/4, 62a/7, 63a/2, 65a/7, 65a/8, 65b/9, 74a/1, 113b/9, 148b/7, 163a/1, 168a/1, 180a/7, 187a/7, *ᶜabdu'llāh bin ᶜabdü'l-ᶜazīz a.-ur* 101b/7, *ᶜömer ᶜāṣ a.-ur* 188b/6, *boḳraṭ ḥakīm a.-ur* 149a/6, *bu kitāb muṣannifi raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi a.-ur* 159a/6, *bu kitābnıŋ müᵓellifi a.-ur* 98a/5, *büzürglerdin biri a.-ur* 25b/4, *cālīnūs-ı ḥakīm a.-ur* 183a/1, *ebū izid ḥakīm a.-ur* 156b/4, *erdeşīr a.-ur* 174a/3, *fuḍayl a.-ur* 22a/3, *ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā a.-ur* 148a/8, *ebū'l-ḥasan ahvāzī raḥmetullāhu, a.-ur* 160a/7, *ḳatāde bu āyetniŋ tefsīride a.-ur* 101b/4, *melik tilidin a.-ur* 163a/2, *mevlānā ḥaydar a.-ur* 5b/9, *ol nedīm a.-ur* 65b/5, *raḥmetü'llāhi a.-ur* 150a/8, *saᶜd bin müslim el-bāhilī a.-ur* 195b/4, *ṣāliḥ a.-ur* 198a/1, *satḳuçı a.-ur* 100b/6, *ibnü'l-muᶜtez a.-ur* 182b/8, *yaḫyā a.-ur* 201a/8, *a.- ur* 12b/1
*a.-**ur-sen*** 22a/5
*söz a.-**urda*** 177a/1
*teŋri taᶜālā cevābın a.-**urġa** müheyyā bolġıl* 21b/8
*faḫr ḳılıp a.-**urlar erdi*** 88a/5
andaḳ a.-urlar 114b/9, *ol ᶜāṣıḳḳa a.-urlar* 47b/4

aytıl- [3] (< MK *aytıl-*) söylenmek, denilmek, zikredilmek.
*ᶜalā-ḥide kitāb a.-**ıp turur*** 48a/4
*bėş ḥikāyet a.-**ur*** 58b/6, *a.-ur* 185b/7

az [7] (< ET *az* <**hāz*) yetersiz, az.
kündin kün a. bola başladı 153b/5, *niᶜmeti a. bolup* 126a/3, *ḫarcı a. çıḳtı* 140b/7, *özgedin a. günāh* 145a/1, *a. nerseni* 191a/1, *andın a.* 152b/5, *köp ve a.* 35b/5

āz [1] (< Far. *āz*) açgözlülük, hırs, tamah.
*ḥırṣ u ā.+**dın** tola erken durur* 55b/8

aᶜżā [1] (< Far. < Ar. *aᶜḍāᵓ*) bir bütünün parçaları.
*barça a.+**sı*** 64b/5

ᶜaẕāb [8] (< Ar. *ᶜaẕāb*) azap, işkence.
*ᶜa.+**da** ve teşvīşde bolġaylar* 164a/5
*āḫiretde ᶜa.+**ı** mundın köprek bolġay* 47a/5, *renc ü ᶜa.+ı* 52a/9
*ḫudāy taᶜālā ᶜa.+**ıdın** necāt tapḳay* 21b/6
*cāvīd ᶜa.+**ıġa** ḳalġay* 112b/7
*bu ᶜa.+**nı** aŋa ḳılıp turur-men* 154a/5

ᶜaẕāb ḳıl- işkence etmek, acı vermek.
*ᶜa. ḳ.-**ġaylar*** 41b/3
*andın hem yamanraḳ ᶜa. ḳ.-**ur erdim*** 96a/3

āzād [3] (< Far. *āzād*) serbest olan, azat, kurtulmuş.
ā. turur 146b/8

āzād ḳıl- serbest bırakmak.
*ol ḳulnı ā. ḳ.-**dı*** 32b/8

āzād-merd [2] (< Far. *āzād* ve *mard*) özgür kişi, soylu (*Açk*'a bk.)
ol ā. köksidin ite bėrip yandurdı 145b/6
*falān ā.+**ni** anıŋ yėride ḳoyġıl* 145b/2

āzāde [1] (< Far. *āzāda*) hür, serbest.
ā. 220a/4

ᶜaẕamet [4] (< Far. < Ar. *ᶜaẓāmaᵗ*) büyüklük, ululuk.
serā-perde-yi ᶜa. 1b/4
*ol ḥaşmet ü ᶜa.+**din*** 175b/5
*pādişāhnıŋ şükūh ü ᶜa.+**i*** 172b/2
*pādişāhnıŋ ᶜa.+**idin*** 212b/2

azıḳ- [1] (< ET *az-ıḳ-* < AT **yāz-*) yol şaşırmak, yolunu kaybetmek.
*yol a.-**ıp*** 126a/7

ᶜaẕīm [5] (< Ar. *ᶜaẓīm*) büyük, ulu, iri.
ḫaṭar-ı ᶜa. bolġay 9b/1, *ol ėkki ᶜa. kişiler* 41b/1, *aŋa ᶜa. ve köp körünür* 145a/2, *köŋlige ᶜa. vehm bolup* 17b/9, *ᶜa.* 103a/1

ᶜaẕīmraḳ [2] (< Ar. *ᶜaẓīm* ve+*raḳ* eki ile) daha ulu, daha büyük.
pādişāh günāhıdın ᶜa. ermes 165b/6, *andın ᶜa. mümkin bolmaġay* 1b/3

ᶜazīz [8] (< Ar. *ᶜazīz*) değerli, aziz.
ᶜa. bolġay 188b/8, *ol ᶜa. kim bu kitāb muṣannifi ve bu ḫiṭāb müᵓellifi erdi* 7a/3, *bu ᶜa. peyġāmber ᶜaleyhi's-selām ferzendi turur* 32a/5, *büzürg ve ᶜa. tutḳay* 149b/2, *islāmnı ᶜa. tutḳay* 103b/8, *büzürg ve ᶜa. tutḳaylar* 149b/3, *dānālarnı ᶜa. tutmaḳ* 125b/9, *birini luṭf bile ᶜa. ü mükerrem ḳılur* 73b/5

ᶜazīzī [1] (< Ar. *ᶜazīz* ve Far. *ī*) değerli, aziz.
ᶜa. kim ᶜilm ü dāniş ve büzürglik menziliġa ḳadem ḳoyup turur 158a/9

ᶜazl [1] (< Ar. *ᶜazl*) görevine son verme, işten çıkarma.

ᶜazl ḳıl- görevine son vermek, işten çıkarmak.
*meᵓmūn ḫalīfe ᶜabbāsnı kim velīᶜahdı erdi ᶜa. ḳ.-**dı*** 190a/9

āzmāyiş [1] (< Far. *āzmayiş*) deneme, tecrübe.

āzmāyiş ḳıl- denemek, sınamak
*alarnı ā. ḳ.-**ġaylar*** 208b/5

azraḳ [1] (< ET *az* <**āz* ve+*raḳ*) daha az.
*andın kim a. **turur*** 52a/9

āzürde [2] (< Far. *āzarda*) incinmiş, kırılmış, gücenmiş.
ā. boldum 163b/2

āzürde ḳıl- incitmek, gücendirmek.
*ve bāzergānlarnı be-hēç-ḫāl ā. ḳ.-**maġıl*** 191a/7

ᶜazze ve celle [23] (< Ar. *ᶜazza va calla*) Alalhın isminden sonra "aziz ve şanı yüce olsun" anlamında kullanılan ifade.
ḫudāy ᶜa. v. c. ḫażretide sevikrek bende 11b/2, *ḫudāy ᶜa. v. c. ḫażretide yaşurun ḳalmaz* 98a/7, *ḫudāy ᶜa. v. c. işi bolmasa* 36b/9, *ḫudāy ᶜa. v. c. ḳavlı bile* 168b/6, *ḫudāy ᶜa. v. c. rıżāsı üçün* 34b/4, 150b/7, *ḫudāy ᶜa. v. c.* 17a/3, 61a/9, 74a/9, 95b/7, 98b/8, 118b/7, 118b/9, 182b/1
*ḫudāy ᶜa. v. c.+**din** tilegil* 33a/6, *ḫudāy ᶜa.+din* 119b/1, 129a/7
*ḫudāy ᶜa. v. c.+**ġa** yansa* 103a/4, *ḫudāy ᶜa.+ġa* 12a/7, 13a/2, 72b/8
*ḫudāy ᶜa. v. c.+**niŋ** çerigi turur* 29a/4, *ḫudāy ᶜa.+niŋ ḫalīfesi-dür* 128b/2

B

bā-mezeraḳ [1] (< Far. *bā* öneki +*maza* ve Tü. +*raḳ*) daha lezzetli.
andın b. bolmaġay 67b/6

bā-vücūd [7] (< Far. *bā* öneki ve Ar. *vucūd*) özellikle, böyle iken, bununla birlikte,

onunla beraber, *+(y)A* rağmen.
ᶜacem pādişāhları b. sınaġan ėl ėlçilikke yiberür 161b/9

bā-vücūd-i ᶜadem-i istiṭāᶜat u ḳıllet-i bıżāᶜat gücünün olmaması ve bilgi sermayesinin (yeteneğinin) yetersizliğine rağmen.
b.v.ı ᶜa.-i i. u ḳ.-i b. 5b/4

bā-vücūd-i bu ... bu *+(y)A* rağmen, böyle .... *+(y)A* rağmen.
b.v.-ı bu ᶜadl u inṣāf ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ dürer-bār ḥadīṯin rıżā semᶜi birlen ḳabūl ḳılıp dāyim ol nüsḫanı oḳup yā oḳutup 4b/1

bā-vücūd-i bular ... bunlara rağmen.
b.-v.-ı. debīr yaḫşı sözlük ve yaḫşı yüzlük ve rāy u tedbīrlıḳ kerek 184a/5

bā-vücūd-i ol ... *o +(y)A* rağmen, öyle .... *+(y)A* rağmen.
b.v.-o. ᶜadl u inṣāf 111a/7, *b.-ı o. faẓl u kemāl* 171a/5

bā-vücūd-i ol kim ... olmasına rağmen, -masına rağmen.
b.v.-o. k. kāfir erdi 90a/5

bāb [28] (< Ar. *bāb*) husus, mesele, konu, bir kitap bölümlerinden her biri.
bu b. pādişāhlarnıŋᶜadl u siyāset ü tārīḫide-dür 71a/8, *bu b.* 170b/3, 181b/9, 188a/6
*ol b.+**da** aytıp tururlar* 28a/2, *ol b.+da taḳṣīr ḳılġay* 40b/2, *bu b.+da* 130a/1, 180b/2, 192b/9, *ol b.+da* 10a/2, 152a/7, 157a/4, 205a/5, 215b/6, *alar bu b.+da ᶜāciz boldılar* 185a/9
*ᶜadl u inṣāf b.+**ıda** ᶜömer bin el-ḫaṭṭābḳa rażıya'llāhu ᶜanhu oḫşar erdi* 25a/5, *ᶜışḳ b.+ıda* 213a/4, *debīrlıḳ b.+ıda* 188a/1, *dīn b.+ıda* 13b/5, *dünyā b.+ıda* 48a/4, 50b/6, *ḳadr u menzilet b.+ıda* 211b/5, *ked-ḫudālıġ b.+ıda* 119b/6, *pādişāhlar b.+ıda* 168b/1, *reᵓy ü tedbīr b.+ıda* 79a/9, *salṭanat b.+ıda* 3b/7, *siyāset ü emāret b.+ıda* 131b/4,
*bu dāstān mülkni ābādān ḳılmaḳ b.+**ıda durur*** 90b/5
*ferzend b.+**ıdın*** 211a/3

bādiye [2] (< Ar. *bādiya*ᵗ) çöl, sahra.
*fenā b.+**side** āvāre bolmaḳdın özge tedbīr yoḳ-tur* 86b/2
*şeḳāvet b.+**sinde*** 44a/4

bāġ [7] (<Far. *bāġ*) bağ, büyük bahçe.
ėl b. u bostān u sarāy yasamaḳḳa meşġūl erdiler 100a/1, *b. üçün* 192b/6, *ol b.* 192b/3
*ol b.+**da*** 113b/2
*nūşīrevānnıŋ bir b.+**ı** bar erdi* 113a/8
*meniŋ bir b.+**ımnı*** 192a/8
*b.+**lar** u bostānlar* 127a/8

bağışla- [9] (< ET (KT) *bağışla-*) bağışlamak.
*aŋa b.-**dı*** 194b/8
*aŋa b.-**dım*** 192b/4
*endāze vü miḳdār bile b.-**ġay*** 136a/4

*b.-**p erdi*** 200a/5, *yaḥyāġa b.-p erdi* 200a/1
*nerse b.-**r bolsaŋ*** 190b/9
*anı b.-**r erdim*** 194b/2
*her ne b.-**sa*** 136a/3
*manṣūrnı maŋa b.-**sun*** 200a/8

bağla- [14] (< ET. (Uyg., KT) *bağla-*< *bā-ġ+la-*< AT **bā-*) **1.** örmek, bina etmek.
*yeʾcūc u meʾcūc seddini b.-**dı*** 79b/6

2. kapatmak, kilitlemek, örtmek.
*dükkānlarıngızını b.-**maŋ** her ne yitse men tāvān bėreyin* 132a/5
*dükkānlarnıng ėşigin b.-**mas** erdiler* 132a/6
*zişt-rūy bolġay yüzini b.-**p** reng-be-reng tonlar keygey* 50a/3

3. ip, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek:
*ol vālīni b.-**p** alıp kelgeyler* 14b/7

nikāḥ bağla- nikah yapmak.
*ol ḳızını n. b.-**p** aldı* 142a/2

ʿaḳd bağla- nikah yapmak**.**
*dervīşke ʿa. b.-**dı*** 219a/3

kemer (bėlige) bağla- kemer takmak.
*ḫıdmet kemerin cān bėlige b.-**p*** 6a/8, *himmet kemerin bėlige b.-p* 213b/2, *muraṣṣaʿ kemer b.-p* 59a/2, *kemer b.-p tururlar* 29a/3

köŋül bağla- gönül vermek, gönül bağlamak.
*dünyāġa köŋül b**.-p*** 52a/4, *köŋül b.-p* 46b/1
*köŋlini aŋa b.-**mağay*** 86a/9

bağlan- [2] (< ET (KT) *bāġla-n-*) bağlanmak.
*işler b.-**masun*** 186b/8

2. kapatılmak.
*feyż ėşigi hēç kimseniŋ yüzige b.-**maydur*** 212b/7

bağlıḳ [1] (< *bā+ġ+lıḳ*) İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan, bağlı.
bir it b. turur 126b/1

bağ(ı)r [1] (< ET(Uyg., KT) *bağır* "karaciğer") bağır, göğüs, sine.
*āf-tābnıŋ b.+**ı** kebāb erdi* 211a/6

bahā [3] (< Far. *bahā*) kıymet, değer.
*kem b.+**ġa** alġay* 93b/5, *b.+ġa almaydur* 195a/7
*b.+**sını** bėrmedi* 93b/8

bahādur [1] (Far. *bahādur* < Tü. *bağatur* < Mo. *bağatur* (TMEN II, 817; EDPT,

1972: 313b) kahraman, yiğit, bahadır.
b. yigitlerge 179b/4

bahādurluḳ [1] (< Far. *bahādur* ve Tü. +*luḳ*) cesurluk, yiğitlik .
b. ve şecāᶜat 193a/9

bahāne [1] (< Far. *bahāna*) vesile, sebep.
munı b. ḳılmaŋ 203a/5

baḫīl [1] (<Ar. *baḫīl*) eli sıkı, cimri, hasis.
*b.+**nіŋ** dīn ü dünyāsın ziyānġa ėltür-men* 33b/6

baḫīllıḳ [2] (< Ar. *baḫīl* ve Tü.+*lıḳ*) bahil olma, cimrilik.
b. 138a/2
*b.+**dın** yıraḳ bolġay-sen kim* 33b/5

baḥr [2] (< Ar. *baḥr*) deniz, derya, büyük göl veya nehir.
b. u ber 83b/1
*şeriᶜat b.+**ınıŋ*** 44a/8

baḥs [1] (< Ar. *baḥs*) konuşulan konu.

baḥs ėt- konuşmak, bahsetmek.
*ḥaddın artuḳ b. ė.-**key*** 13b/6

baḫşendelıḳ [1] (< Far. *baḫşanda* "bağışlayan, ihsan eden" ve Tü. +*lıḳ*) bağışlama, ihsan etme.
*seḫāvet ü b.+**da*** 180b/3

baḫt [1] (< Far. *baḫt*) baht, talih.
b. u devlet 87b/2

bāᶜis [1] (< Ar. *bāᶜis*) sebep olan, gerek .
sen b. bolduŋ 207b/3

baḳ- [10] (< ET (Uyg., KT) *baḳ-*) bakmak.
*anıŋ sarı tik b.-**a alġay*** 133a/8
*aŋa b.-**adur erdim*** 66b/1, *taᶜaccübḳa ḳalıp b.-adur erdim* 66a/7
*cihān aḥvālıġa b.-**ġay*** 86a/9
*naẓarı bile b.-**ıp*** 50a/2
*alarġa b.-**maġaylar*** 12b/6
*havāġa b.-**tı*** 121b/1, *maŋa tēz tēz b.-tı* 65b/6, *neçe nevbet b.-tı* 65b/4
*ol kişige tēz tēz b.-**tıŋ*** 66a/6

bāḳī [2] (<Ar. *bāḳī*) kalıcı, sonsuz, sürekli, geri kalan, artık.

bāḳī ḳal- ebedi kalmak, yok olmamak.
*ᶜālemde b. ḳ.-**ġay*** 113a/2
*b. ḳ.-**madı*** 65a/3

balçıḳ [1] (< ET (MK) *balçıḳ*) balçık, çamur.
yėr b. bolup erdi 17b/8

balıġ [12] (< ET (Uyg., KT) *balıḳ*) balık.
b. aġzın açıp barmaġın tişledi 94a/7, *meni bu b. tişledi* 95a/8, *torıġa bir uluḳ b. tüşti* 93a/8
*b.+**dın** yėgey* 94a/7
*yėgüçi b.+**lar** bar-dur* 144b/2, *b.+lar şādmān bolup* 217b/2, *b.+lar* 217a/4
*ol ᶜavān b.+**nı** evige alıp bardı* 94a/3, *b.+nı satar* 93b/1, *b.+nı tartıp aldı* 93b/7, *bu b.+nı* 93b/3

balıġ tut- balık tutmak.
*dāyim b. t.-**up*** 93a/6

bar [75] (< ET *bar* < AT **bār*) **1.** var, mevcut.
b. u yoḳum yüz miŋ direm bolġay 198a/4, *b. üküş taḳṣīr* 7a/2, *b. ümīdim ki* 7a/6, *b.* 86b/4, 117a/2, 181a/3, *ayttı ḥācetim b.* 59b/6, *āb-rūyı b.* 201b/3, *bir emīrimiz b.* 17b/2, *bir türlük ṭaᶜmı b.* 68a/1, *dūzaḫnıŋ bir ėşigi b.* 33a/2, *ėkki köŋlegi b.* 39a/3, *ėkki üç yaş oġlanları b.* 108a/8, *her beze vü vebāl kim b.* 117a/57, *imkān b.* 123a/1, *ne ḥācetiŋ b.* 59b/7, *ne ṭaᶜmı b.* 67b/9, *rāzım b.* 59b/7, *her ne b.* 29b/9, *vekīlim b.* 203a/9
*maᶜşūḳı b. **bolsa*** 47b/3,
*ebu süfyān bin ḥarbnıŋ bir oġlı b. **edi*** 130a/4
*b. **erdi*** 120a/4, 136b/7, 151b/4, 154b/8, 184b/9, 191b/2, 194a/6, 199b/7, *ᶜamr leyṯsniŋ yüz miŋ yaraġlıḳ ve ārāste çerigi b. erdi* 116b/6, *ᶜömerniŋ ėkki ḳızı b. erdi* 120a/6, *bir dünyā-dār kişi b. erdi* 61a/8, *bir kedūsı b. erdi* 217a/2, *bir mestūresi b. erdi* 211a/4, *bir pādişāhī b. erdi* 58b/9, *bir ṣayyādī b. erdi* 93a/6, *cebbārī b. erdi* 64a/4, *dānā vezīri b. erdi* 216a/1, *debīrī b. erdi* 184b/2, *ḥikāyetī b. erdi* 193b/3, *ittifāḳā biriniŋ oġlı ve biriniŋ ḳızı b. erdi* 101a/4, *nūşīrevānnıŋ bir bāġı b. erdi* 113a/8, *oġlanlar b. erdi* 75b/5, *pādişāhī b. erdi* 211a/1, *pādişāhnıŋ ᶜadl u inṣāfıġa iᶜtimādları b. erdi* 101b/2
*ḳadīmde birev b. **erken-dür*** 147a/2
*bir cemāᶜat b. **erken-dürler*** 180b/3
*b. **mu edi*** 115a/9
*sizleriŋ ferzendleriŋiz b. **mu*** 101a/3
*b. **mu durur** kim* 127b/3
*ḥālā hēç ḥācetiŋ b. **mu-dur** kim* 32a/1
*b.-**dur** kim* 146a/6, *b.-dur* 101a/3, 216a/7, *hūşı b.-dur* 176b/1, *ḫᵛāceŋizge aytıŋ çıḳsun kim anıŋ bilen işim b.-dur* 62a/8, *yėgüçi balıġlar b.-dur* 144b/2, *zekāt bėrgençe b.-dur* 117b/7, *bir sarāyī b.-dur kim* 19b/7, *ümīd b.-dur kim* 47a/6, *b.-dur* 39b/7, 70b/9
*ᶜacāyib ḥikāyetī b. **durur*** 130a/2, *ne miḳdār farḳ b. durur* 181a/2, *nerseniŋ ḥaddı ve endāzesi b. durur* 136a/5
*neçe abuşḳaŋ b. **turur*** 49a/9, *on ḳatla miŋ miŋ direm b. turur* 197b/7, *saŋa bir rāzım b. turur* 60b/4, *sendin ḥācetim b. turur* 193b/7, *üç dür b. turur* 218b/6

2. olmak, imek.
*hēç işke meşġūl b. **mu-dur-sen*** 60b/7
*men siziŋ emīriŋiz b.-**dur-men*** 110b/2

3. barımda katımda, nezdimde, hakkımda.
meniŋ b. ḳılıp turur-sen 207b/1
meniŋ b. mundın köprek turur 207a/9

bar- [143] (< ET *bar-*) gitmek, uzaklaşmak.
*meni evge alıp b.**!*** 198a/8
*b. **!*** 126b/9, 145a/9
*b.-**a alġay*** 172a/6
*b.-**a almas erdi*** 145a/8
*b.-**a almaz-men*** 115b/4
*hārūn atlanıp b.-**adur erdi*** 189b/6, *maṣlaḥatı üçün bāzārġa alıp b.-adur erdi* 93b/2
*ḳuruḳ elig b.-**adur-men*** 63a/7, *seferġa b.-adur-men* 137a/7
*b.-**adur-sen*** 64a/1, *munda ḳoyup b.-adur-sen* 87a/8, *özüŋ bile alıp b.-adur-sen* 87a/9
*b.-**adurur erdiler*** 56b/6
*yaḥyā bin ḫālid ḳaşıġa b.-**alıŋ*** 198b/4
*bu ḳatla b.-**ay*** 18a/7
*men seniŋ bilen b.-**ayın*** 126b/6, *seniŋ bile b.-ayın* 109a/6
*yaḳın b.-**dı erse** kördi* 153a/2, *b.-dı erse* 126a/8
*b.-**dı*** 96b/2, *ermeniyege b.-dı* 202b/5, *ᶜalī ilyās ḳaşıġa b.-dı* 87a/1, *ᶜırāḳḳa b.-dı* 158a/3, *andaḳ ḳılıp b.-dı* 145b/5, *anıŋ ḳaşıġa b.-dı* 67a/4, *at ḳaşıġa b.-dı* 167a/8, *atası ḳaşıġa b.-dı* 145a/8, *aṭlanur maḥalda unutup b.-dı* 96b/6, *bāzārġa b.-dı* 56b/8, *bir bende-yi müᵓmin ḳaşıġa b.-dı* 60b/2, *bir zamān tefekkürge b.-dı* 198b/9, *caᶜfer-i ṭayyār oġlı ᶜabdu'llāh ḳaşıġa b.-dı* 209a/8, *cerrāḥ ḳaşıġa b.-dı* 94a/9, *çādır ḳaşıġa b.-dı* 153a/5, *emīrü'l-müᵓminīn ḳaşıġa b.-dı* 204b/3, *evige b.-dı* 194b/8, *hārūnü'r-reşīd ḳaşıġa b.-dı* 19a/2, *hemyān yarmaḳnı alıp b.-dı* 97b/5, *icāzet tilep b.-dı* 110a/5, *ḳaşıġa b.-dı* 200b/1, *ḳayda b.-dı* 167b/6, *munı ėşitip ilgeri b.-dı* 108b/4, *mūsī ᶜaleyhi's-selām ḳaşıġa b.-dı* 33a/5, *ol ᶜavān balıġnı evige alıp b.-dı* 94a/3, *ol aṭlıġ b.-dı* 96b/7, *ol böri ferāġat bile bir semiz ḳoynı alıp b.-dı* 154a/3, *ol çeşmeġa b.-dı* 127a/1, *ol ḫātūnnıŋ ḳaşıġa b.-dı* 109b/1, *ol hemyān yarmaḳnı alıp b.-dı* 96b/9, *... ḳaşıġa b.-dı* 209a/4, *su tiledi hemol ḳızġına yügürüp b.-dı* 141a/8, *süleymān ᶜaleyhi's-selām ḳaşıġa b.-dı* 65b/3, *bū ḳılābe ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz ḳaşıġa b.-dı* 24a/3, *yaḥyā ḳaşıġa alıp b.-dı* 204a/5, *yarmaḳlarnı alıp b.-dı* 194a/3, *yarmaḳnı tapa almay b.-dı* 97a/9
*ᶜāḳıbet ḳoyup b.-**dılar*** 85b/1, *alıp b.-dılar* 195a/6, 209b/5, 214b/6, 218a/7, *anıŋ ḳaşıġa alıp b.-dılar* 133a/1, *barı b.-dılar* 138b/4, *fuḍayl ᶜıyāż raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi ḳaşıġa b. dılar* 20b/8, *ḳullar yügürüşüp ėşikke b.-dılar* 62a/6, *nūşīrevānḳa b.-dılar* 101a/2, *ol neyistānġa bile b.-dılar* 126b/6, *pādişāh ḳaşıġa b.-dılar* 215b/2, *yanıp b.-dılar* 91a/5
*yüz ġuṣṣa birlen b.-**dım** bu dünyādın* 160b/8, *ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī ḳaşıġa b.-dım* 195b/8, *anıŋ bile evge b.-ım* 198b/1, *yaḥyā bin ḫālid oġlanları erdi b.-dım* 196a/2
*sen b.-**dıŋ*** 196b/5
*b.-**duḳ erdi*** 108a/6
*yaḥyā bin ḫālid ḳaşıġa b.-**duḳ*** 198b/6
*secdeġa b.-**ġan maḥalda*** 61a/4
*ṭaᶜāmġa b.-**ġan*** 57a/3
*ol ṭabaḳ u micmereġa iltifāt ḳılmay b.-**ġay*** 53b/1, *alıp b.-ġay* 53b/4, *behiştke b.-ġay* 36b/6, *mihmānlıḳḳa b.-ġay* 53a/5, *renc ü ḥasret bile ḳoyup b.-ġay*

112b/5
*behiştke b.-**ġay-men*** 34a/2, *ḳoylarımnı satıp b.-ġay-men* 131a/9
*alarnıŋ revişi bilen b.-**ġaylar*** 111b/3, *özge vilāyetġa b.-ġaylar* 164a/2
*anı hindūstān vilāyetiġa alıp b.-**ġıl** tėp* 66a/4, *andın soŋra ᶜamel-dārlıḳḳa b.-ġıl* 184b/6, *sen b.-ġıl* 204a/6, *yarım direm alıp b.-ġıl* 190b/4
*b.-**ıp** aḥvālın sorup* 134b/9, *satḳan kişige b.-ıp ayttı* 100b/5, *b.-ıp bir neçe yılan alıp kel* 126b/3, *ilgeri b.-ıp ḫalīfeġa ayttı* 118a/4, *evge alıp b.-ıp helāk eylegey* 49a/6, *b.-ıp* 197b/7, *kölegeside b.-ıp olturdı erse* 95a/3, *bir gūşede b.-ıp olturdı* 214a/4, *b.-ıp pādişāhıŋġa ayġıl* 106b/6, *b.-ıp sınaġıl* 209a/2, *b.-ıp turdı* 167a/6, *b.-ıp* 107a/7, 208b/7, 209b/1, 214a/3, 214b/7, *biz ḫalīfe ḳaşıġa b.-ıp* 196b/5, *ėrte ėrte b.-ıp* 213b/7, *evge b.-ıp* 60a/2, *falān çeşme başıġa b.-ıp* 96b/1, *ḫācib b.-ıp* 206b/4, *hindūstān vilāyeti_ġa b.-ıp* 66b/3, *it b.-ıp* 154a/2, *ḳaşıġa b.-ıp* 122a/9, 201a/7, *kentke b.-ıp* 139b/6, *ḳoyġa yaḳın b.-ıp* 153b/7, *manṣūr ḳaşıġa b.-ıp* 198a/1, *yaḥyā bin ḫālidniŋ ėşigige b.-ıp* 206b/3
*tārācġa b.-**ıp turur*** 161b/5, *dervāzedin çıḳıp taşḳarı b.-ıp turur* 17b/3
*b.-**maġay*** 143b/9, *tilemegünçe b.-maġay* 143b/4, *zaḥmeti özge ᶜużvġa b.-maġay* 94b/1
*tilemegünçe alar ḳaşıġa b.-**maḳ*** 145a/6
*hēç ṭaraf b.-**maŋız*** 197a/7
*bu yėrdin b.-**masa*** 194a/3
*başı b.-**sa*** 176b/7, *fikrge b.-sa* 199b/5
*anıŋ bile sözleşip ḫācetin tapıp b.-**ur erdi*** 116a/1, *aṭın tünd ü tēz sėkretip b.-ur erdi* 59b/1, *yol b.-ur erdi* 109a/9
*b.-**ur maḫalda*** 53b/4
*āḫiret yėrige b.-**ur*** 58a/3, *bir yėrde b.-ur* 161a/7, *ḫoşnūd bolup b.-ur* 45a/5
*özge vilāyetlerḳa b.-**urlar*** 92b/4

-(X)p bar- bir şeyi yapmaya devam etme anlamında kullanılan tasvir fiili
*ötüp b.-**adur*** 194b/3, *ötüp b.-adur* 194b/3
*ötüp b.-**adurġanda*** 190b/1

bara barġunça yol boyunca, giderken
*ol kişi b.-**a** b.-**unça** aytur erdi güvāhlıḳ bėrür-men kim bu ᶜazīz peyġāmber ᶜaleyhi's-selām ferzendi turur*

bār (I) [3] (< Far. *bār*) giriş izni.

bār tile- girişi izni istemek
*yaḥyā bin ḫālidniŋ ėşigige barıp b. t.-**di*** 206b/3
*yigit kelip b. t.-**y durur*** 206b/5

bār-ı ᶜām bol- halka açık görüşme gerçekleştirmek.
b.-ı ᶜām bolup 165a/4

bār (II) [2] (< Far. *bār*) meyve, çiçek.

bār-keltür- (<Far. *bār* ve Türkçe *keltür*- fiili< Far. *bār āvardan* fiilinin çevirisi, Steingass, 1892: 141a) meyve vermek, üretmek.
*ḫasret ü nedāmet tuḫmı b.-k.-**gey*** 47a/1, *mīve b.-k.-gey* 149b/4

bār-gīr [1] (< Far. *bār* "yük" Far. *-gīr* "tutan") yük taşıyan ve araba çeken at, beygir.
b. aṭlarınıŋ turur kim 56a/6

bār-ḫudā [9] (< Far. bār-ḫudā) Cenabı Hak, Allah.

bār-ḫudā yā ey Hak, ey Allah
*b.-ḫ. y.*15b/3, 15b/6, 17a/1, 40a/5, 93b/9, 96a/6, 97b/1, 108b/1, 116a/4

barça [87] (< ET *barça* < *bar+ça*) bütün, tüm, hep, tümü, hepsi.
b. aᶜżāsı 64b/5, *b. aŋa āşnālıġ ḳılġaylar* 149a/1, *b. andın maᶜlūm bolur erdi* 110b/8, *b. andın turur* 148a/7, *b. anıŋ bile turur* 172b/3, *ᶜālem mülūkini bī-ḳarārlıġı ve hirāsān bolmaġı b. ᶜadl ḳılmaġandın ermiş* 18a/3, *b. ᶜālem ėlige bėrgen turur* 171a/4, *b. ᶜālemni alsaḳ* 160a/3, *b. ᶜömri bilen ber-ā-ber bolġay* 12a/4, *b. āgāh turur* 116a/7, *b. biziŋ peyġāmberimiziŋ* 88a/1, *b. cihānnıŋ ṣalāḥı-dur* 150b/2, *b. ėl* 62a/5, 62b/3, 132b/6, *ẓulm-pīşe pādişāhnı b. ḫalḳ düşmen körerler* 92b/7, *b. ḫalḳ* 69a/3, *b. ḫalḳḳa vācib turur* 58a/4, *biz b. helāk bolur-biz* 217a/7, *b. iş* 104a/1, *b. işde* 30a/5, 38b/6, 178a/9, 183b/6, *b. kefāret bolup* 70a/4, *b. nerse* 157a/2, 157b/4, *b. nersedin* 141b/8, *b. oyġaġ erdiler* 147b/4, *b. pādişāhlar u cihān-dārlar erdiler kim* 85a/5, *b. peyġāmberlerġa* 44b/7, *b. seniŋ* 138b/7, *b. ulus* 43a/3, 72a/9, *b. uyḳuda tururlar* 147b/5, *b. yıġladılar* 56b/4, *b. yıġlaştılar* 198b/1, *b.* 27a/2, 2a/4, 35b/4, 35b/6, 36a/2, 37a/3, 38a/7, 39a/8, 39b/7, 45b/2, 55b/7, 71a/2, 71a/6, 87b/2, 144a/3, 166b/6, 172b/7, 174b/4, 174b/7, 175b/6, 182a/2, 185b/2, 189a/3, 192b/7, 201b/8, 204a/9, 207a/4, 216b/5, 221a/5
*ḫāṣṣa pādişāhlarġa b.+**dın** vācibraḳ turur* 58a/6
*b.+**ġa** farż durur* 73a/2, *b.+ġa rāstlıḳdın* 176b/5, *b.+ġa* 169a/2
*b.+**nı** öltürüp turur-men* 49b/3, *b.+nı* 35a/9, 41b/8, 85a/9, 175a/7
*b.+**nıŋ** cānı* 146a/6, *b.+nıŋ himmeti andaḳ erken-dür kim* 90a/9, *b.+nıŋ żamānı özi turur* 35a/8
*b.+**ŋızı** öldürgeyler* 132b/8
*emdi b.+**sı** tükendi* 65a/2, *b.+sı* 38b/3, 209a/9
*b.+**sıdın** ayrılur-sen* 62b/9
*b.+**sın*** 53b/7, 64b/9
*b.+**sını** alıp kel* 199a/3, *b.+sını ṣāliḥḳa tapşurup* 200a/7

bāre [9] (< Far. *bārah,* Farça *dar bāra-i ...* tamlamasının çevirisi, iyelik ekleriyle kullanılır) hakkı(m/n/)da.
*alar meniŋ b.+**mde*** 163b/1
*selāṭīn ü mülūk b.+**side** kelip turur* 189a/4, *ᶜömer b.+side* 119a/3, *alarnıŋ b.+side* 27b/3, *anıŋ b.+side* 151b/8, 206a/3, *bu kemīne b.+side* 5a/9, *raᶜiyyet b.+side* 114a/9
*bendeler b.+**sinde*** 25b/9

bāreka'llāh ᶜaleyküm [1] (<Ar.) Size mübarek olsun, Allah mübarek etsin anlamında kullanılan ifade.
b. ᶜa. 120b/8

barı [13] (< *bar* "var" +*ı* (iyelik eki) < **bār+ı*) cümlesi, hepsi, bütünü.

b. bardılar 138b/4, *b. dünyānı saŋa bėrip turur* 122b/1, *alar b. şefīᶜ bolġaylar* 71a/4
b. 38b/1, 5b/2, 117a/3, 151b/9
*b.+**dın** burun* 76a/9, *b.+dın taŋla ᶜadl u dād sorġay* 170a/1, *b.+dın yıġıp* 61a/9
*alarnı b.+**nı** bildim* 127b/2
*b.+**nıŋ** ḫaṭā ᶜamelini körgey* 170a/2
*b.+**sı*** 39a/9

bārī [1] (< Far. *bārī*) en azından, öyleyse, hiç olmazsa.
b. bu sāᶜat meni andın ḫalāṣ ḳılġıl 65b/7

barḳ-reftār [1] (<Ar. *barḳ* ve Far. *raftār* "gidiş yürüyüş") şimşek gibi yürüyen.

semend-i barḳ-reftār şimşek yürüyüşlü at.
*s.-i b.-r.+**ın** tünd sürüp* 59a/4

barlıġ [1] (< ET *bar+lıḳ/ġ*) varlık.
*ber-kemāl birlıġıŋ b.+**ıŋnıŋ*** 119a/2

barmaġ [1] (< **barŋaḳ* krş. ET *erŋek*) parmak (krş. *barmaḳ*).
*balıġ aġzın açıp b.+**ın** tişledi* 94a/8

barmaḳ [4] (< **barŋaḳ* krş. ET *erŋek*) parmak (krş. *barmaġ*).
*özge b.+**ları*** 94b/2
*b.+**larnı** bilek boġunıdın kesmek kerek* 94b/5
*b.+**nı** kesmek kerek* 94a/9, *ol b.+nı* 94b/2

bas- [1] (< ET *bas-*) basmak.

yan bas-taraf tutmak, tarafsız olmamak.
*teŋ ḫükm ḳılmay y. b.-**ıp** söz aytḳay* 14a/5

baṣīr [1] (<Ar. *baṣīr*) gören, basiret sahibi, anlayışlı.
*semīᶜ ve b. **turur*** 37a/5

bāsiṭ [1] (< Ar. *bāsiṭ*) yayan, yayıcı.

bāsiṭ-i emn ü emān emniyet ve iman yayan (kimse).
b. e. ü. e. 138a/4

bastur- [1] (< ET (MK) *bastur-*) bastırmak, yere yatırmak.
*caᶜfer bir ḳulını b.-**up** yėgirmi tayaḳ urdı* 155a/5

baş [39] (< ET *baş*) baş, baş taraf, tepe, bir şeyin ucu.
*durreni b.+**ı** astıda ḳoyup turur* 17b/6, *b.+ı barsa* 176b/7, *ay b.+ı erdi* 194a/1, *keymekleri yıġaç terisi ve yėmekleri çūb b.+ı erdi* 66b/7
*melikniŋ b.+**ı-dur*** 68a/5
*b.+**ı turur*** 68a/9, *bu ᶜādil meliklerdin biriniŋ b.+ı turur* 68b/3, *bu kimniŋ b.+ı turur* 68a/4, *ne kişiniŋ b.+ı turur* 68b/2

*her neçe istedi çeşme b.+**ıda** hemyānnı tapmay* 97a/2, *yaᶜḳūbnıŋ ḳabrı b.+ıda* 160b/4
*ol iş b.+**ıdın*** 89b/3, *bu ḫayāl-ı muḥāl b.+ıdın ötüp* 216b/3
*falān çeşme b.+**ıġa** barıp* 96b/1, *öz b.+ıġa belā* 28a/7, *çeşme b.+ıġa kelip tüşti* 96b/4, *b.+ıġa ḳoydı* 68b/6, *pādişāh tācnı b.+ıġa ḳoyup* 166b/1, *bendeniŋ b.+ıġa* 146b/7
*ölümni b.+**ıŋ** astıda ḳoy* 26a/8
*çūb b.+**ın** naġu yėr-siz* 67b/5
*pādişāh b.+**ını** ilgeri tuttı* 59b/9, *bir ādemniŋ b.+ını keltürdi* 68a/2
*seniŋ b.+**ıŋnı** köredür-men* 68b/7
*bu ādem b.+**ları*** 55b/7
*siziŋ b.+**larıŋız** teg* 55b/8
*ṣabāḥ b.+**larnı** evide asturdı* 131b/9
*bir b.+**nı** keltürdi* 68b/1

baş ayaḳ bir kişilik kıyafet ve ayakkabı (krş. Özb. *bosh-oyoq*. *ÖTİL*-I s.139b)
b. a. kerek kim ėl arasıda keygey-biz 120b/1

baş yalaŋ başı çıplak.
b. y. ayaḳ yalaŋ 25b/5

baş al-kafasını kesmek, öldürmek.
*b.+**ın** a.-**ıp** kelgil* 197b/9
*ol faḳīrniŋ b.+**ın** a.-**dılar*** 131b/7

baş aldur-kafasını kestirmek, öldürtmek.
*miŋ bėş yüz kişiniŋ b.+**ın** al.-**dı*** 131b/8

baş köter-kafasını kaldırmak.
*b. k.-**di** 199b/6*
*b. k.-**ip** 139a/4, 198b/9*

baş tart-filizlenmek, yeşermek.
*su içip b. t.-**ar*** 45b/8

baş teneden ayır-kafasını kesmek, öldürmek.
*b.+ın t.+**sidin** a.-**sunlar*** 130b/6

baş ur-başvurmak, müracaat etmek.
*taŋla kelip atası ḳaşıġa b. u.-**up** kirer ḫayāl ḳıldı* 145b/5

başla- [10] (< ET (Uyg., KT) *başla-*) başlamak.
*anıŋ üçün b.-**dım*** 166b/3

-a/-e/-y başla-maya/-meye başlamak anlamındaki tasvir fiili.
*kele b.-**dı*** 130b/3, *kündin kün az bola b.-dı* 153b/5, *ol nā-bīnādın hemyān yarmaḳnı tilep taᶜarruż ḳıla b.-dı* 97a/4, *titrey b.-dı* 64b/6, *töke b.-dı* 217a/3, *ot yaḳa b.-dı* 109b/7, *zaḥmet bėre b.-dı* 94b/3
*pek nā-gāh düşmenlıḳ ḳıla b.-**ġay*** 49a/3
*cevr ü sitem ḳıla b.-**sa*** 129a/4

bat [2] (< ET (Uyg., KB) *bat*) çabuk, acele, hızlı.
b. ser-encām ḳılmasa 197b/8, *b. yibergil* 199b/1

bāṭıl [4] (<Ar. *bāṭil*) doğru ve sahih olmayan, gerçekle ilgisi olmayan.
pādişāhġa b. daᶜvā ḳılġan bolsa 166a/7, *b. ḫayāl bile ḳaṣd ḳılmaġay* 31a/7, *b. taṣavvur eylegen* 29b/5
*ḥaḳnı b.+**dın** farḳ ḳılmaḳ ister* 19b/1

batraḳ [2] (< ET *bat* ve +*raḳ*) daha hızlı, daha çabuk.
b. mefhūm 5a/1, *birevniŋ maŋa ḥāceti bolsa b. revā ḳılsam* 114a/5

bavurçı [1] büyük bir adamın masasına katılan ve görevi onun yemeğini tatmak olan bir memur, çeşnicibaşı.
yaḫşı b. 174a/1

bayaḳı [1] (< ET (Uyg.) önceki, eski, az önceki, deminki.
*ėşikni b.+**dın** muḥkemrek ḳaḳtı* 62b/2

bāz-geşt [2] (<Far. *bāz* ve *gaşt*) geri dönme, pişmanlık.
*anıŋ b.+**i** āḫir peşīmānlıḳ bolur* 158b/4, *ᶜāḳıbet b.+i anıŋ ḫᵛārlıḳ maḳāmı-dur* 158b/1

bāzār [3] (<Far. *bāzār*) alışveriş yeri, pazar.
*b.-g.+**da** yörüp* 10b/7
*maṣlaḥatı üçün b.+**ġa** alıp baradur erdi* 93b/2, *b.+ġa bardı* 56b/8

bāzergān [4] (< Far. *bāzārgān*) tüccar.
bir b. 191b/4
*yüz mübālaġa bile b.+**dın** ėkki yüz miŋ ḳızıl diremġa satḳun alıp erdim* 200a/3
*deryādın b.+**lar** kelip erdiler* 191a/9
*ve b.+**larnı** be-hēç-ḥāl āzürde ḳılmaġıl* 191a/6

bāzergānlıḳ [2] (< Far. *bāzārgān* ve Tü. +*lıḳ*) tüccarlık.
b. sūdıdın ḳoşmaġay-sen 192a/3

bāzergānlıḳ ḳıl- tüccarlık yapmak.
*b. ḳ.-**sam*** 191b/9

baᶜżı [15] (<Far. < Ar. *baᶜḍ* ve Far. izafet kesresi +*ı*'nın kalıplaşmasıyla) bazı, kimi.
b. açlıḳtın helāk bolġaylar 54b/7, *b.* 43b/1, 138b/5, 193b/1, 215b/8
*b.+**ġa** artuḳ ve baᶜżıġa köprek* 51b/2, *baᶜżıġa artuḳ ve b.+ġa köprek* 51b/2, *b.+ġa* 51b/1, 193a/8, 193a/9, 193b/1
*b.+**larıġa*** 4b/7
*ve b.+**nı** ḳurt ḳuş yėgeyler* 54b/7

bāzī [1] (<Far. *bāzī* "oyun, eğlence"den) hile, kandırma (bk. *бозu/бозиӣ* ANATİL-I, 1983: 306).

bāzī bėr- hile yapmak, kandırmak (*бозu/бозиӣ* ANATİL-I, 1983: 306).

*aŋa b.-**di** b. barıdın burun* 76a/9

bāzū [3] (< Far. *bāzū*) kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazu.
*b.+**larġa** zaḥmet bolmaġay* 94b/6
*b.+**larnı** hem kesmek kerek* 94b/8
*b.+**sı** aġrıḳdın bī-ḳarār boldı* 94b/7

be-cā [2] (<Far. *ba-cā*) yerinde münasip, uygun (krş. *be-cāy*).

be-cā keltür- yerine getimek, yapmak.
*b.-c. k.-**di*** 96b/3
*b.c. k.-**mek turur*** 8b/3

be-cāy [5] (<Far. *ba-cāy*) yerinde münasip, uygun (krş. *be-cā*).

be-cāy keltür- yerine getimek, yapmak.
*b.-c. k.-**di*** 214a/5
*b.-c. k.-**gey*** 179b/5, *raᶜiyyet vācibi birlen b.-c. k.-gey* 168b/5
*ḫalḳ anıŋ fermānın … b.-c. k.-**geyler*** 155b/5
*b.-c. k.-**medi*** 131b/3

be-cins [1] (<Far. *ba*-Ar. *cins*) samimiyetle, saflıkla, içtenlikle.
b.-c. yiberdi 204a/4

be-cüz [3] (<Far. *ba*-Ar. *cuz*) ... dışında, *-dan* başka.
b.-c. yaḫşı at 113a/2, *b.-c. yaḫşılıġ* 113a/7, *b.-c. z̲ikr-i ḫaḳ* 212a/5

be-hēç-ḥāl [1] (<Far. *ba-hēç ḥāl*) hiç bir durumda.
ve bāzergānlarnı b.-h.-ḥ. āzürde ḳılmaġıl 191a/6

be-her-ḥāl [3] (<Far. *ba-her ḥāl*) her durumda.
ol kişini b.-h.-ḥ. bile peydā ḳılıŋ 214b/1, *pādişāhnıŋ ḫūyı nā-pesend bolsa b.-h.-ḥ. ol ḫūynı andın kėtere körgey* 177a/8 *raᶜiyyetḳa b.-h.-ḥ. şükr vācib-dür* 169a/7

be-teng [1] (<Far. *ba-tang*) sıkıntılı, sıkıntılı olan.

be-teng keltür- sıkıntılı duruma sokmak, rahatsızlık vermek.
*ḳarż-dārlar meni b.-t. k.-**diler*** 195b/6

bed-fiᶜl [1] (<Far. *bad*-ve Ar. *fiᶜl*) kötü davranışlı.
b.-f. ve bed-niyyet bolġaylar 147b/9

bed-gūy [1] (<Far. *bad*-ve Far. *-gūy*) arabozucu, laf taşıyan, dedikoducu.
b.-g. 172a/4

bed-iᶜtiḳādraḳ [1] (<Far. *bad*-ve Far. *iᶜtiḳād* ve Tü. *+raḳ*) daha şüpheci, daha güvenilmez.
sendin ḫasīs ve b.-i. yoḳ turur 200b/7

bed-kār [2] (<Far. *bad*-ve *kār*) işi, hareketi kötü.
*çün pādişāh siyāsetlıḳ bolmasa b.+**lar** maḥal tapıp bī-dādlıḳ ḳılġaylar* 99a/7
*b.-k.+**larnı** men[c] ḳılıp* 104a/8

bed-kārlıḳ [1] (<Far. *bad*-ve *kār* ve Tü. *+lıḳ*) kötü iş yapma.

bed-kārlıḳ ḳıl- kötü iş yapmak.
*b.-k. ḳ.-**ġanlarġa** [c]uḳūbet ḳılsa* 99a/4

bed-kirdārlıḳ [1] (<Far. *bad* ve *kirdār* ve Tü. *+lıḳ*) kötü davranma.
b.-k. ve yaman fi[c]lleridin yėtti 133b/4

bed-ma[c]aş [1] (<Far. *bad*-ve Ar. *ma[c]aş*) hayatı kötü olan, ahlâksız, terbiyesiz.
ol vilāyet ėli gerden-keş ü b.-m. erdiler 130a/9

bed-nāmlıġ [1] (< Far. *bad-nām* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) adı kötüye çıkmışlık (krş. *bed-nāmlıġ*).
*pādişāhnıŋ b.-n.+**ı** bolur* 192a/4

bed-nāmlıḳ [1] (< Far. *bad-nām* ve Tü. *+lıḳ*) adı kötüye çıkmışlık (krş. *bed-nāmlıġ*).
pādişāhġa b.-n. bolġay 164a/7

bed-niyyet [1] (<Far. *bad*-ve Ar. *niyya[t]*) art niyetli, kötü kalpli.
bed-fi[c]l ve b.-n. bolġaylar 147b/9

bedev [1] (< Far. *badav*) soylu, cins at.
*altun eger urġan b.+**ni** aṭlanıp* 59a/3

bėg [6] (< ET *beg* < AT **bēg*) bey.
*b.+**ler** bile kėŋeşti* 215b/7, *b.+ler içkiler bilen* 59a/3, *b.+ler* 214b/6, 215a/1, 215b/1
*b.+**leriŋ** allıda ḳoydı* 218a/5

behişt [13] (< Far. *bihişt*) cennet.
b. merġ-zārlarıdın 69b/4, *aŋa b. rūzī ḳıldı* 68b/5, *bu cihāndin b. yaḫşıraḳ durur* 131b/6
*b.+**ke** barġay* 36b/6, *b.+ke barġay-men* 34a/2, *b.+ke ėltkey* 103a/5, *b.+ke ėltkeyler* 42b/1, *bir bölekni ḥesābsız b.+ke ėltkeyler* 42a/9, *b.+ke kivürgeyler* 42b/5, *b.+ke* 42b/2
*b.+**ni** aŋa ḥarām ḳılġay* 13a/7, *b.+ni āsān bėrmeydürler* 121a/2
*b.+**niŋ** rāḥatıdın ümīd-vār* 40b/9

behre [9] (<Far. *bahra*) pay, hisse, kısmet nasip, fayda.
ba[c]żılarıġa fārsī tilidin b. yoḳ turur 4b/7

behre al- faydalanmak, nasiplenmek.
*b. a.-**ġıl** tėp* 3b/6
*andın b. a.-**ıp*** 26b/5, 111a/5
*b. a.-**ur*** 210b/5

behre tap- faydalanmak, zevk almak.
*b. t.-**a alġay*** 191a/4
*b. t.-**ḳan** kişi* 51b/7
*b. t.-**ḳaylar*** 159a/9
*ol miḳdār kim naṣībi turur andın artuḳ b. t.-**maġay*** 46b/9

beḳā [3] (< Ar. *baḳāʾ*) ebedilik.
mülkige b. bolmaġay 73b/8, *b. gülige* 86a/3, *b. köprek bolġay* 157a/5

bėl [3] (<ET (Orh.T./Yen.,Uyg., MK) *bėl*) bel .
*ḫıdmet kemerin cān b.+**ige** baġlap* 6a/7, *himmet kemerin b.+ige baġlap* 213b/2, *ʿaḳl b.+ige şehvet ü ġażab ḫıdmeti üçün* 29a/2

belā [2] (< Ar. *balāʾ*) belâ, afet .
her b. vü miḥnet bolsa 49b/9, *öz başıġa b.* 28a/7

bėlgü{lü}k [1] (<*belgü+lüg* ET *belgü*) işaretli, belli.
*himmetidin b. **turur*** 188b/7

bėlgülük [1] (<*belgü+lüg* ET *belgü*) işaretli, belli.
yüzüŋde b. nūr-ı ilāhī 125a/9

belī [3] (<Far. <Ar. *balī*) evet, peki.
b. içer-men 132a/9, *b. ve siz müʾminler-siz* 110b/3, *b.* 64b/7

belīdlıġ [2] (< Far. *balīd* Tü.*+lıḳ/ġ*) ahmaklık, bönlük, aklı kıt olma.
bu b. 56a/7
*ādemniŋ b.+**ları*** 55b/6

beliyyāt [1] (<Ar. *baliyya+āt*) belalar, dertler, gamlar.
*ü b.+**dın** öz penāhıda maḥfūẓ tutḳay* 205b/4

belki [1] (<Ar. *bal* "ancak" ve Far. *ki*) belki.
b. 4a/7

belkim [3] (<Ar. *bal* "ancak" ve Far. *ki* veya Tü. *kim*).
zāyil bolmas b. artar 52b/1, *b.* 5b/4, 192a/3

bend [1] (<Far. *band*) bend, bağ, kol bendi, el bileği.
*eligni b.+**idin** kestiler* 94b/7

bende [23] (< Far. *banda*) kul, köle.
b. mendin īmin ermiş 32b/2, *ḫudāy ʿazze ve celle ḥażretide sevikrek b.* 11b/2
*b.-**dür*** 58b/1
*her b.+**ġa*** 13a/5, *ḳaysı b.+ġa* 116a/6
*b.+**ler** bāresinde* 25b/9
*b.+**lerdin** bir gürūhnı* 180a/8
*b.+**leri** birbirige artuḳsılıḳ ḳılsalar* 71b/9, *pādişāhnıŋ b.+leri yosunluḳ tururlar* 58a/7

*ḫudāy taᶜālā b.+**leriġa** ḳılur erdi* 23b/9, *b.+leriġa taḳı revā ermez* 12a/9, *b.+leriġa tüz yol körsetip dīnge daᶜvet ḳılġaylar* 71b/6, *b.+leriġa* 71a/1, 73b/7
*meniŋ b.+**lerim*** 74b/4
*b.+**leriŋ*** 9a/3
*ol seniŋ b.+**leriŋġa** ḳıldı* 119a/4
*b.+**leriniŋ*** 118b/7
*b.+**ni*** 195a/7
*b.+**niŋ** başıġa* 146b/6
*ol teŋri b.+**si*** 36b/9
*b.+**siġa*** 12a/2

bende-yi müᵓmin mümin bende.
b.-yi. m. ḳaşıġa bardı 60b/1

bende-nüvāz [1] (< Far. *banda-nuvāz*) kulunu, kölesini hoş tutan, adamlarına iyi davranan.

şāh-ı bende-nüvāz kuluna iyi davranan şah.
ş.-ı b.-n. 7a/6

bendelıġ [2] (< Far. *banda* Tü. *+lıḳ*) kulluk, bağlılık (krş. *bendelıḳ*).
*ḫudāy taᶜālānıŋ b.+**ıdın*** 63a/4
*ḫudāy taᶜālānıŋ b.+**ın** ferāġat bilen ḳılur-biz* 67b/4

bendelıḳ [2] (< Far. *banda* Tü. *+lıḳ*) kulluk, bağlılık (krş. *bendelıġ*).
b. ḳılġan bolġay 13a/2, *b. ve ᶜibādetin* 134a/3

benefşe [1] (< Far. *banafşa*) menekşe çiçeği.
b. 211a/9

benī [4] (<Ar. *banī*) oğullar.

benī ādem adem oğulları, insanlar.
*b. ā.+**din*** 71a/9

benī isrāyil (benī isrāᵓīl) İsrail oğulları, Yahudiler (*Özel İsimler*'e bk.)
b. i. içide 64a/3, *b. i.* 58b/7
*b. i.+**de*** 93a/5

bėr- [155] (< ET *bėr-*< AT **bēr-*) vermek.
*aŋa b.-**di*** 76a/9, 109b/2, 130a/8, *bir ruḳᶜa b.-di* 196b/4, *bu devlet b.-di* 158a/7, *bu netīce b.-di* 25a/7, *caᶜferġa b.-di* 155a/7, *maŋa vesvās b.-di* 204b/6, *miŋ altun yarmaḳ b.-di* 32a/4, *nūşīrevānnıŋ elgige b.-di* 140a/1, *ol ėlçige b.-di* 106b/2 , *ol ḥācīġa b.-di* 126b/8, *seniŋ üçün b.-di* 200b/9, *yarmaḳlarnı özgege b.-di* 35a/8
*aŋa b.-**diler** kim* 53b/3, *direm b.-diler* 194a/2, *ḫazīnedin aŋa b.-diler* 207b/6, *inṣāf b.-diler* 185b/3, *on miŋ diremdin yüz miŋ direm b.-diler* 208b/9, *üç yüz miŋ direm b.-diler* 209b/2
*yarmaḳnı b.-**diŋiz** ḫūb* 132b/7

*kişige b.-**dük*** 201a/6,
*barça ᶜālem ėlige b.-**gen turur*** 171a/5
*memleketimniŋ yarımını saŋa b.-**eyin*** 69a/2
*aṣīl ėlni mühimmi arasıda daḫl b.-**gey*** 143a/7, *dīnge taḳviyet b.-gey* 76a/1, *kişige endāzesi bile ᶜulūfe b.-gey* 179b/3, *ne ḫāṣṣiyet b.-gey* 147b/7, *ol yādıġa b.-gey* 180a/6, *pārsā vezīr b.-gey* 180a/4, *şāyeste vezīr b.-gey* 180a/2
*faḳīr ü miskīnge b.-**gil** tėp buyurup turur* 118a/9, *bir pāre andın raᶜiyyetḳa b.-gil* 122b/3, *maŋa b.-gil* 97a/6, 109a/6, 182b/7, *maŋa destūrī b.-gil* 108a/2
*naṣīḥat b.-**güçi** bolmasa* 147b/8
*kişi ton b.-**güsi** yoḳ turur* 123a/3
*aŋa bėş yüz direm b.-**iŋiz*** 189b/8, *beytü'l-māldın aŋa b.-iŋiz* 196b/7, *b.-ip erdi* 199b/9 *inḫirāṭ b.-**ip erdi*** 5a/7
*aŋa b.-**ip*** 125b/5, 206b/2, *bir vilāyet b.-ip* 136a/7, *derece-yi sulṭānlıġ b.-ip* 169a/1, *ḫāṭır-ḫᵛāh yarmaḳlar b.-ip* 179b/4, *ḫilᶜat u niᶜmet b.-ip* 104a/7, *nübüvvet derecesin b.-ip* 44b/2
*beyik devlet b.-**ip-dür*** 124b/4
*b.-**ip turur*** 19b/2, 181a/6, *barı dünyānı saŋa b.-ip turur* 122b/1, *dīde-yi bīnā b.-ip turur* 70b/8
*b.-**medi*** 89b/1, *bahāsını b.-medi* 93b/8
*keşiş b.-**megey*** 186a/4, *müzdin tükel b.-megey* 14b/1
*hēç nersege b.-**megil*** 137b/1, *kişige b.-megil* 191a/1
*ol kim oġrıladı b.-**megüsi** durur* 197b/1
*miŋ direm b.-**mek** kerek* 190a/6, *raᶜiyyetḳa b.-mek kerek* 122b/4, *nām b.-mek* 193a/8 *bī-maḫal yėrdin alıp bī-taḳrīb yėrge b.-**mes** erdiler* 137a/3
*eger b.-**meseŋiz*** 132b/7
*müzd b.-**meydür** erdi* 97b/7
*behiştni āsān b.-**meydürler*** 121a/2
*bu yarmaḳnı ḳarżġa b.-**sün*** 196b/8
*her ne kerek bolsa b.-**sünler*** 204a/2, *miŋ direm b.-sünler* 193b/9, *nafaḳa b.-sünler* 203b/8
*endāze bile b.-**ür erdiler*** 136b/9, *aŋa b.-ür erdiler* 137a/2
*netīce-yi bisyār b.-**ür*** 191a/5, *tilese sulṭānlıġ b.-ür* 73b/4, *yaruḳluḳ b.-ür* 150a/6.

-(ü) bėr- tezlik anlamını bildiren tasvir fiili.
*t. b.**!** ᶜayb ḳılma keçürgil!* 6b/9

-(i) bėr- tasvir fiili.
*ol āzād-merd köksidin ite b.-**ip** yandurdı* 145b/7

-(ı)p bėr- başkası için bir şey yapmak anlamına gelen tasvir fiili.
*büryān ḳılıp b.-**ey*** 126b/4

yandura bėr- geri vermek.
*yarmaḳlarnı alarġa y. b.-**di*** 135b/2

ant bėr- yemin ettirmek
*yaḥyāġa a. b.-**dim*** 168a/5
*aŋa a. b.-**iŋiz*** 168a/4,
*aŋa a. b.-**ip** ayttı* 132b/1

ber-bād bėr- mahvetmek, bozmak, yıkıma uğratmak **(**krş. Far. *bar-bād dādan* Steingass, 1892:169b)
*mülkni b. b.-**e yazdıŋ*** 163a/9

cān bėr- ölmek.
*yüregi yarılıp fi'l-ḥāl c. b.-**di*** 167b/5
*c. b.-**megi** düşvār bolġay* 47a/2
*c. b.-**ür maḥalda*** 52a/6

cevāb bėr- cevap vermek.
*iskender c. b.-**di*** 124b/9
*münker ve nekīr suālıġa c. b.-**gey*** 41b/1
*aŋa c. b.-**gil*** 63b/1
*ol ḳul c. b.-**medi*** 32a/9, *ol pādişāh tekebbürdin c. b.-medi* 59b/3, *özge c. b.-medi* 137a/6
*c. b.-**megey*** 143b/6
*ol c. b.-**mekde*** 28b/6

cezā bėr- karşılık vermek, ceza vermek.
*c. b.-**geyler*** 41b/7
*munuŋ cezāsın ḫudāy saŋa b.-**gey*** 109b/4

dād bėr- adaleti yerine getirmek.
*ėlge d. b.-**edür erdi*** 158b/6
*ḫudāy ᶜazze ve celle rıżāsı üçün d. b.-**genler*** 150b/8
*d. b.-**gey** ve dād tilemegey* 121b/8
*yėtkenleriniŋ d.+**ın** b.-**geyler*** 159b/1
*ėlge d. b.-**gil*** 123a/1
*memleketim üzre d. b.-**güçi*** 15b/1
*d. b.-**megey** ve dād tilegey* 121b/9
*cihānda maẓlūm d.+**ın** b.-**mek*** 98b/1, *d. b.-mek* 124a/9, *d.+ın b.-mek* 165b/8, *miṣl-i maẓlūmġa d. b.-mek* 134a/5
*d. b.-**meklik** żaᶜīflerġa* 124a/1
*maẓlūm d.+**ın** b.-**se*** 117b/7
*d. b.-**seŋ*** 124b/1
*nev-rūz küni raᶜiyyetḳa d. b.-**ür erdiler*** 164b/5, *nā-çār maẓlūmnıŋ d.+ın b.-ür* 86b/7

dest bėr- yardım etmek.
*rāst-kārlıġ d. b.-**gey*** 40b/6

eligden bėr- kaybetmek.
*mülkni e. b.-**diler*** 117b/3
*āḫiretni e. b.-**ip turur*** 67a/8

güvāhlıḳ bėr- tanıklık etmek.
*g. b.-**ür-men** kim* 32a/5

firīb bėr- hile yapmak, adlatmak.

*f. b.-**ip*** 11a/5

ẖaber bėr- haber vermek.
*ẖ. b.-**di*** 157b/5, 182b/5
*revişidin ẖ. b.-**gil*** 111b/7
*ẖ. b.-**ip*** 156a/9
*saŋa b.-**ip turur*** 19b/9, *ẖ. b.-ip turur* 38a/9

mühlet bėr- süre tanımak.
*m. b.-**di*** 130b/9
*m. b.-**dim*** 133b/2
*ança m. b.-**gil** kim* 61a/3, *maŋa ança m. b.-gil kim* 60a/2, *m. b.-gil* 64b/8

nerse bėr- bir şeyler vermek.
*çerikke n. b.-**geli*** 152b/7
*ᶜabdu'llāh b.-**gen** n.+**çe*** 207b/5
*b.-gen n.+**ni*** 209b/9
*beytü'l-māldın n. b.-**gey-sen*** 20a/4
*artuḳsı n. b.-**ür-sen*** 22b/3

pend bėr- nasihat etmek, öğüt vermek.
*yaḫşı p.+**ī** b.-**diŋ*** 87b/2
*maŋa p.+**ī** b.-**gil*** 19a/5, 24a/4, 26a/6
*maŋa p.+**ī** b.-**iŋiz** kim* 34a/1

selām bėr- selam vermek.
*s. b.-**di*** 206b/6

şikest bėr- mağlup etmek, bozguna uğratmak
*ş. b.-**di*** 152b/5

ṭalāḳ bėr- karısını boşamak.
*ṭ. b.-**diŋ mü*** 49b/3

taᶜlīm bėr- öğretmek**.**
*tā aŋa cübbeçilikni t. b.-**di*** 17a/4

taᶜzīr bėr- azarlamak, İslam hukukunda, hakkında şer'i ceza bulunmayan suçlardan dolayı devlet başkanı, vekili tarafından azarlamak**.**
*aŋa t. b.-**mes-men*** 123b/1

tāvān bėr- ceza ödemek, para cezasını ödemek.
*dükkānlarıngızını baġlamaŋ her ne yitse men t. b.-**eyin*** 132a/5

yārī bėr- yardım etmek, yardımda bulunmak (krş. Far. *yārī dādan* Steingass, 1892: 1525b).
*y. b.-**gey*** 143a/1

zahmet bėr- acı vermek, acıtmak.
*z. b.-**e başladı*** 94b/3

*z. b.-**mesünler*** 115a/3

zekāt/ ṣadaḳa/ ṣadaḳa ve zekāt bėr- zekat vermek/sadaka vermek/ sadaka ve zekat vermek.
*z. b.-**gençe bar-dur*** 117b/7
*ṣ. b.-**se*** 11a/9
*ṣ. b.-**gil*** 210a/2
*ṣ. ve z. b.-**ip*** 63b/4
*ṣ. ve z. b.-**mek*** 100a/8

ber-ā-ber [2] (< Far. *bar-ā-bar* ve Tü. *+lıḳ*) aynı seviyede ve eşit olma.
barça ᶜömri bilen b.-ā.-b. bolġay 12a/4
*cevher ü sifāl b.-ā. b.-**dür*** 121a/6

ber-bād [1] (<Far. *bar-bād*) bozuk, harap, yıkık.

ber-bād bėr- mahvetmek, bozmak, yıkıma uğratmak **(**krş. Far. *bar-bād dādan* Steingass, 1892: 169b).
*mülkni b.-b. b.-**e yazdıŋ*** 163a/8

ber-güzīde [1] (<Far. *bar-guzīda*) seçkin, seçilmiş.

ber-güzīde ḳıl- seçmek.
*b.-g. ḳ.-**ġay** 180a/9*

ber-ḥaḳ [1] (< Far. *bar*+Ar. *ḥaḳḳ*) gerçekten mevcut olan, hakikî (krş. Özb. *bar-haq*. ÖTİL-I, 83c).
*ayttı munuŋ dīni b.-**dur*** 18a/5

ber-kemāl [2] (<Far. *bar*+Ar. *kamāl*) tam ve yolunda, mükemmel.
*ḳudret ve tüvānālıġı b.-k.-**dur*** 26b/8

ḳādir-i ber-kemāl Kudreti tam ve eksiksiz olan, her şeye gücü yeten Cenabıhak, Allah.
ey ḳ.-i b.-k. birlıġıŋ barlıġıŋnıŋ ḥaḳḳ u ḥürmeti üçün 119a/1

ber-ṭaraf [2] (<Far. *bar*+Ar. *ṭaraf*) saf dışı, bir yana.

ber-ṭaraf ėt- bir yana itip saf dışı bırakmak.
*sāsānīler ᶜādetin ve āyīnin b.-ṭ. ė.-**ip*** 166b/9

ber-ṭaraf ḳıl- bir yana itip saf dışı bırakmak.
*her ne elgiŋde bolsa b.-ṭ. ḳ.**!*** 22b/1

berekāt [4] (< Ar. *barakāt* çokluk ekine rağmen teklik anlamı verir) bereket, uğurlu olma.
*ol zāhidniŋ ṭaᶜāmınıŋ b.+**ı*** 25a/7
*b.+**ıdın** erdi* 88a/2, *ᶜunṣur-ı laṭīfiniŋ b.+ıdın erdi* 85a/4, *b.+ıdın* 87b/5

bereket [1] (<Far. <Ar. *baraka*[t]) bereket.

ẖayr u b. kėtkey 141b/9

berg [1] (<Far. *barg*) yaprak.
şāẖ u b. 45b/9

bergeşte-baẖt [1] (<Far. *bar-gaşta-baẖt*) talihi ters dönmüş, kötü talihli.
b.-b. 84a/5

berī [1] (<Ar. *barī*) kurtulmuş, temiz, uzak.
ᶜaybdın b. bolġaylar 85b/7

berkit- [1] (<ET (KT) *berkit-* < ET *berk*) berkitmek.
*ᶜalā-ẖide ḳoynıda b.-**ip*** 217b/6

ber(r) [1] (<Ar. *barr*) çöl, kara, toprak.
baẖr u b. 83b/1

bes [2] (< Far. *bes*) yeter, yetişir.
213a/8
*b. **turur*** 146b/9

besī [7] (<Far.*basī*) çok, fazla..
ol b. ᶜadl u inṣāflıḳ erdi 81b/4, *b. edeblıḳ ve dānā erdi* 202a/8, *ol b. kām-kār ᶜālī-miḳdār erdi* 80b/9, *b. tebāh u perīşān erken durur* 180b/6, *b.* 77b/5, 78b/3, 211a/7

bėş [20] (< ET *bėş* < AT **bēş*) beş.
bir yıl b. ay boldı 82b/3, *ol bir yıl b. ay* 84a/7, *ol yėtti yıl b. ay* 82a/1, *b. ẖikāyet aytılur* 58b/6, *b. iş ḳılġay* 172a/2, *b. kişi durur* 13b/7, *bu b. künlük dünyā üçün* 86b/7, *b. nerse* 176a/8, *b. nersede-dür* 125b/7, *ol b. yıl pādişāhlıḳ ḳıldı* 82a/7

on bėş on beş.
o. b. yıl erdi 83a/2, *o. b. yıl* 84b/7

toḳḳuz yüz on bėş dokuz yüz on beş.
t. y. o. b. yıl 2b/7

yėgirmi bėş yirmi beş.
y. b. yıl 80b/1

bėş yüz beş yüz.
aŋa b. y. direm bėriŋiz 189b/8, *birevge b. y. direm* 189b/2, *b. y. yıl devrān sürdi* 76b/9, *b. y. yıl* 77b/6

miŋ bėş yüz bin beş yüz.
m. b. y. kişiniŋ başın aldurdı 131b/8

bėş ḳatla miŋ miŋ beş milyon
b. ḳ. m. m. direm bolġay 199a/2

beşere [1] (<Ar. *başara*^{t}) sima, görünüş.
*b.+**ŋdin** āṣār-ı ḥarāret ve susuzluḳ ma*^{c}*lūm boldı* 140a/8

bėşik [1] (<ET (Uyg., MK) *bėşik*) beşik.
anıŋ evvel menzili b. ve āḫir menzili laḥd turur 51a/6

bėşinçi [9] (ET (Uyg., MK) *bėşinç+i*) beşinci.
b. aṣl 35b/3, 7b/6, *b. ḥikāyet* 66b/4, *b. miṣāl* 51b/6, *b.* 10b/9, 14b/2, 172a/6, 173b/9, 176b/6

beyābān [1] (< Far. *biyābān*) çöl, kır.
*b.+**ġa** yüz ḳoydı* 94b/9

beyān [18] (<Ar. *bayān*) anlatma, bildirme.
*şerḥi anıŋ b.+**ġa** sıġmaz* 48a/2
*āḫiret b.+**ıda*** 41a/1, 8a/1, *Allāh ta*^{c}*ālānıŋ* ^{c}*ilmi b.+ıda* 29b/6, 7b/5, *Allāh ta*^{c}*ālānıŋ buyruġı b.+ıda* 38a/6, *Allāh ta*^{c}*ālānıŋ ḫ*^{v}*āstı b.+ıda* 35b/3, *Allāh ta*^{c}*ālānıŋ ḳudreti b.+ıda* 26b/6, 7b/4, *Allāh ta*^{c}*ālānıŋ sözi b.+ıda* 7b/8, *ėşitür ve köreri b.+ıda* 37a/5, *īmān b.+ıda* 8a/3, *kār-dān vezīrler b.+ıda* 170b/3, *şāh du*^{c}*āsı b.+ıda* 220b/7, *vezīrler b.+ıda* 181b/9
*selāṭīn ü ġayruhunıŋ himmeti b.+**ıda-dur*** 188a/6

beyān ḳıl- anlatmak, bildirmek.
*emdi ol büzürglerniŋ ḥālātını b. ḳ.-**duḳ*** 75a/6
*fārsī tili bilen b. ḳ.-**ıp*** 2b/3

beyik [2] (< ET *beḏü-k*) büyük, yüksek.
b. devlet bėrip-dür 124b/4, *b. yėrge çıḳıp* 134b/8

beyle [1] (<*bo+ile*) bunun gibi, böyle.
bu arıġ niyyeti b. ḥayā şīvesi ḫāṣṣiyeti 89b/5

beyne [2] (< Ar. *bain*) ikisinin ortası, ne iyi ne kötü.
b. beyne 156a/7, *beyne b.* 156a/7

beyt [33] (<Ar. *bayt*) beyit (şiirde iki mısradan oluşan nazım parçası).
manṣūr bir ^{c}*arabī b. oḳudu* 200b/1, *b.* 1b/5, 2a/3, 2b/9, 3a/9, 3b/3, 48a/1, 6a/8, 71b/4, 76b/2, 76b/6, 77a/3, 77b/3, 79b/9, 80a/4, 82b/6, 83a/9, 84a/4, 86a/2, 124b/7, 125a/9, 128a/2, 142b/1, 144a/4, 159a/3, 169a/7, 173a/6,174b/9, 200b/2, 215a/7, 219b/7

ehl-i beyt Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, dâmâdı Hz. Ali ve onların evlatlarının dahil olduğu ailesi
*āzād kim mülūk-i e. ü b.+**idin** erdi* 84a/8

ehl ü beyt bk. → **ehl-i beyt**.
*e. ü b.+**idin-sen*** 24a/1

beytü'l-māl [10] (<Ar. *bayt,* harf-i tarif *al* ve *māl*) devlet hazinesi.
b.-m. ḳısmet ḳıladur erdi 34b/3, *b.-m.* 20a/1, 120a/1, 120a/5

*b.-m.+**dın** aŋa bėriŋiz* 196b/7, *b.-m +dın bizge nerse kerem ḳıl* 118a/6, *meniŋ bir aylıḳ ülüşümni b.-m +dın keltürgil* 120b/4, *b.-m +dın nerse bėrgey-sen* 20a/4, *b.-m +dın ṭaᶜām yėmey* 16b/6
*bu çerāġ yaġı b.-m +**dın turur*** 119b/8

beyżā [1] (<Ar. *beyḍā*) çok beyaz, beyaz

yed-i beyżā Hz. Musa'nın, bir mucize isteyen kavmine ve Firavun'a karşı göğsüne soktuğu elini ışık saçar halde çıkarması şeklindeki mucizesi ve ışık içinde parlayan eli.
y.-i b. dėgen 6a/2

beze [1] (<Far. *baza*) günah, cinayet.
her b. vü vebāl kim bar 117a/5

beze-kār [1] (<Far. *baza-kār)* günahkar, suçlu.
b.-k. bolur-sen 23a/4

bezm-gāh [1] (<Far. *bazm-gāh*) sohbet için toplanılan, meclis kurulan yer.
*b.-g.+**ı** olsun* 221a/9

bıżāᶜat [1] (< Ar. *biḍāᶜaᵗ*) sermaye; mec. bilgi sermayesi; yetenek (krş. *bizoat* ANATİL-I, 1983: 289).

ḳıllet-i bıżāᶜat bilgi azlığı, yeteneğin az olması.
bā-vücūd-i ᶜadem-i istiṭāᶜat u ḳ.-i b. 5b/5

bī-ᶜaklıḳ (<Far. *bī* +Ar. *-ᶜakl* ve Tü. *+lıḳ*) akılsızlık, aklı kıt olma durumu.
*b.+**ḳa** meşhūr turur* 11a/3

bī-aṣl [1] (<Far. *bī* ve Ar. *aṣl*) soylu olmayan, asil olmayan.
aṣīl ve b.-a. ėlniŋ 146b/9

bī-aṣllıḳ [1] (<Far. *bī*+, Ar. *aṣl* ve Tü. *+lıḳ*) soylu olmama durumu, asil olmama.
*ḫᵛār tutmaḳ b.-a.+**dın** durur* 210a/5

bī-çāre [1] (<Far. *bī-çāra*) zavallı, çaresiz.
ol b.-ç. niᶜmetḳa yoluḳup 208a/7

bī-dād [4] (< Far. *bī-dād*) **1.** adaletsiz.
pādişāh ẓālim ve b.-d. bolsa 166a/1

2. adaletsizlik.
cihānda ẓulm ve b.-d. resmin peydā ḳıldı 166b/9, *oġrılıḳ ve b.-d. u zecr ü fesād āvāzesi* 130b/2

bī-dād ḳıl- adaletsizlik etmek.
*kişige ḳ.-**maġıl** zinhār b.-d.* 169b/6

bī-dādlıḳ [1] (< Far. *bī-dād* ve Tü. *+lıḳ*) adaletsizlik, zulüm.

bī-dādlıḳ ḳıl- adaletsizlik etmek
*çün pādişāh siyāsetlıḳ bolmasa bed-kārlar maḥal tapıp b.-d. ḳ.-**ġaylar*** 99a/8

bī-destūr [2] (< Far. *bī* ve *destūr*) vezirsiz.

bī-destūr-ı dānā bilge vezirsiz.
b.-ı d. memleket niẓām tapmas 171b/7

bī-destūr u vezīr vezirsiz.
b. u v. rūzgār ötkermeydür 170b/6

bī-edeb [1] (< Far. *bī* ve Ar. *adab*) edepsiz, saygısız.
bisyār b.-e. bolup tururlar 152a/3

bī-edebāne [1] (< Far. *bī* ve Ar. *adab* Far. +*āne*) edepsiz bir şekilde, saygısız bir şekilde.
cılavımnı mundaḳ b.-e. tutar-sen 59b/5

bī-edeblıḳ [2] (< Far. *bī* ve Ar. *adab* Tü. +*lıḳ*) saygısızlık, edepsizlik, terbiyesizlik.
*b.+**dın** envā[c] ḫaṭarlar vāḳi[c] bolur* 146a/5

bī-edeblıḳ ḳıl- saygısızca davranmak, edepsizlik, terbiyesizlik etmek
*özge mundaḳ b. ḳ.-**maġay-sen*** 146a/3

bī-fermānlıġ [1] (< Far. *bī* ve Far. *farmān* Tü. +*lıḳ/ġ*) emre boyun eğmeme.

bī-fermānlıġ ḳıl- emre boyun eğmemek.
*b.-f. erdi kim alar ḳ.-**dılar*** 21a/7

bī-güneh [1] (< Far. *bī*+*gunah*) günahsız, masum.
b.-g. bolġay-men 114a/6

bī-ḫaber [1] (< Far. *bī* ve Ar. *ḫabar*) habersiz.
*sen andın ġāfil ü b.-ḫ. **turur-sen*** 48b/7

bī-ḥayā [1] (< Far. *bī* ve Ar. *ḥayā[ʾ]*) utanmaz, edepsiz.
ḫalḳı bī-raḥm u b.-ḥ. bolup 128b/8

bī-hūde [3] (< Far. *bī-hūda*) 1. faydasız, beyhude, boşuna.
naġu b.-h. cān tartadur-sen 197a/9
[c]ömrni b.-h. ötkerip 112b/4

2. haksız yere, yersiz (krş. Özb. *behuda* ÖTİL-II, 1981: 110b.)
b.-h. ḥükm ḳılmas-men 123a/7

bī-ḥużūr [1] (< Far. bī ve Ar. *ḥuḍūr*) huzursuz.
b.-ḥ. u dil-teng bolġay 53b/5

bī-ḥürmet [1] (< Far. bī ve Ar. *ḥurma[t]*) saygısız.

ėl b.-ḥ. bolup tururlar 161b/4

bī-ḫᵛāst [2] (< Far. *bī-ḫᵛāst*) isteksiz, istemeden.
b.-ḫ. saçrap ḳoptı 64a/7
cinn ü ins ü şeyāṭīn ü melāyik b.ḫ.+ı anıŋ bir ẕerreni ᶜālemdin teprete almaġaylar 35b/8

bī-iḫtiyār [1] (< Far. bī ve Ar. *iḫtiyār*) meftun, çok aşık.

bī-iḫtiyār ḳıl- çok aşık olmak
*ᶜışḳıda b.-i. ḳ.-**dı*** 213b/1

bī-ḳarār [2] (< Far. *bī* ve Ar. *ḳarār*) dengesiz, kararsız.

bī-ḳarār bol- huzursuz olmak, sabırsız olmak.
*bāzūsı aġrıḳdın b.-ḳ. b.-**dı*** 94b/7
*b.-ḳ. b.-**up*** 94a/8

bī-ḳarārlıġ [1] (< Far. *bī* ve Ar. *ḳarār* ve Tür. *+lıḳ/ġ*) kararsızlık, istikrarsızlık
*ᶜālem mülūkiniŋ b.-ḳ.+**ı** ve hirāsān bolmaġı barça ᶜadl ḳılmaġandın ermiş* 18a/2

bī-ḳıyās [1] (< Far. *bī* ve Ar. *ḳiyās*) ölçüsüz, hesapsız, çok.

dürūd-ı bī-ḳıyās- ölçüsüz sena, övgü, selam.
d.-ı b.-ḳ. ol risālet taḫt-gāhınıŋ mesned-nişīniġa kim 1b/7

bī-maḥal(l) [2] (< Far. *bī* ve Ar. *maḥall*) yersiz, uygunsuz.
b.-m. işler ḳılıp 161a/4, *b.-m. yėrdin alıp bī-taḳrīb yėrge bėrmes erdiler* 137a/2

bī-mānend [1] (< Far. *bī-manand*) benzersiz, benzeri bulunmayan.
ol cihān içre bī-miṯl ü b.-m. erdi 25a/4

bī-mer [1] (< Far. *bī-mar*) sayısız, hesapsız.
yėtti ġamm u miḥnet b.-m. aŋa 88b/4

bī-miṯl [2] (< Far. *bī* ve Ar. *miṯl*) benzersiz, benzeri bulunmayan.
ol cihān içre b.-m. ü bī-mānend erdi 25a/4, *zihī b.-m. ü mānend* 39b/6

bī-naẓīr [2] (< Far. *bī* ve Ar. *naẓīr*) benzersiz.
b.-n. erdi 79a/9, *cihānda ėkki nerse-dür b.-n.* 183a/7

bī-nevā [1] (< Far. *bī-navā*) zavallı, fakir, çaresiz.
*b.-n. **turur*** 2a/3

bī-nihāyet [1] (< Far. *bī* ve Ar. *nihāya*^{t}) sonsuz, pek çok, sonu bulunmayan.
*āḫiret b.-n. **turur*** 47b/9

bī-pervālıḳ [1] (< Far. *bī-parvā* ve Tü. *+lıḳ*) düşüncesizlik, ilgisizlik, kayıtsızlık.

bī-pervālıḳ ḳıl- düşüncesizlik etmek, düşüncesizce davranmak.
*meniŋ bāremde b.-p. ḳ.-**dılar** ol sebebdin āzürde boldum* 163b/1

bī-raḥm [1] (< Far. *bī* ve Ar. *raḥm*) acımasız, merhametsiz.
ḫalḳı b.-r. u bī-ḥayā bolup 128b/8

bī-raḥmlıḳ [1] (< Far. *bī* ve Ar. *raḥm* ve Tü. *+lıḳ*) acımasızlık, merhametsizlik.
sen bisyār b.-r. ḳıldıŋ 133a/9

bī-renc [1] (< Far. *bī-ranc*) zahmetsiz, sıkıntısız.

bī-renc ü ḫaṭar zahmet ve tehlikesiz.
b.-r. ü ḫ. 47b/5

bī-rıżā [1] (< Far. *bī* ve Ar. *riḍāᵓ*) rızasız, rızası olmadan.
b.-r.-yı şerᶜ-i şerīf 45a/1

bī-ṣalābet [1] (<Far. *bī* Ar. *ṣalābaᵗ*) dış görünüş, heybet, sağlam olmayan, metin olmayan (kişi).
sulṭān b.-ṣ. ü bī-siyāset bolsa 128b/7

bī-siyāset [1] (< Far. *bī* Ar. *siyāsaᵗ*) siyaset yöntemine sahip olmayan.
sulṭān bī-ṣalābet ü b.-s. bolsa 128b/7

bī-şümār [2] (<Far. *bī+şumār*) sayısız, hesapsız.
ḥaddın taş ve b.-ş. erdi 85a/9, *mülk ü çerigi b.-ş.* 211a/2

bī-ṭāḳat [1] (< Far. *bī* ve Ar. *ṭaḳaᵗ*) sabırsız.

bī-ṭāḳat bol- sabırsızlanmak.
*b.-ṭ. b.-**up** cerrāḥḳa ayttı* 94b/3

bī-taḳrīb [1] (<Far. *bī* ve Ar. *ṭaḳrīb*) sebepsiz, münasebetsiz.
bī-maḥal yėrdin alıp b.-t. yėrge bėrmes erdiler 137a/3

bī-vefālıḳ [1] (< Far. *bī* Ar. *vafāᵓ* ve Tü. *+lıḳ*) vefasızlık.
b.-v. ve sitem-kārlıḳda meşhūr cefa-kārlıḳda maᶜrūf-tur 84a/3

bidᶜat [1] (< Ar. *bidᶜaᵗ*) yenilik, sonradan meydana çıkan şey.
ẓulm u b. şerārını öçürüp 4a/2

bīḫ [3] (< Far. *bēḫ*) kök.
*īmānnıŋ b.+**i turur*** 8a/5
*īmānnıŋ b.+**in*** 45b/6
*īmān b.+**iniŋ** kirdārı* 8a/9

bih-terīn [1] (< Far. *bih-terīn*) en iyi.
b.-t. ᶜālemġa 36b/3

bil- [91] (<ET *bil-*) bilmek.
*b.**!** kim* 47b/8, 90a/2, 147b/1
*muḳaddem b.-**di*** 44b/9
*alarnı barını b.-**dim*** 127b/2, *b.-dim kim* 154a/4
*bir direm ü yarım diremni b.-**diŋ*** 190b/6
*ādemī anı özidin b.-**e almas*** 43b/3
*andaḳ b.-**gey** kim* 51a/4, *oḳusa b.-gey kim* 75a/9, *b.-gey* 175a/8, *öz işini b.-gey* 147a/8
*b.-**gey-men** vilāyetim ne mertebede ābādān turur* 91a/9
*anı rāst b.-**gey-sen*** 102a/7
*b.-**gey-siz** kim* 75a/7, *andaḳ b.-gey-siz* 205a/3
*b.-**geyler** kim* 73a/5, *b.-geyler* 70b/9, 180b/9, *tā b.-geyler* 207b/7, *yaḳın b.-geyler* 159b/2
*b.-**gil** ki* 35b/4, *b.-gil kim* 18a/8, 18b/6, 26b/7, 29a/4, 29b/7, 38a/7, 39a/7, 41a/2, 45b/7, 46a/3, 47a/7, 52b/4, 53b/5, 57b/6, 69a/8, 71a/9, 81a/3, 85b/2, 8a/4, 90a/4, 91b/6, 9a/7, 9b/9, 104a/9, 195a/8, *ammā b.-gil* 170b/4
*taḥḳīḳ b.-**iŋ*** 206a/1
*ança meniŋ ḥaḳḳımda b.-**ip** ayttıŋ* 31b/8, *b.-ip* 70b/1, *anıŋ ḥaḳḳını b.-ip* 40b/1, *ḳadrın b.-ip* 168b/4, *mażmūnını b.-ip* 163a/7
*hēç kimerse b.-**me**di* 167b/6
*b.-**medim** kim* 116a/6
*b.-**megey** kim* 14a/7, *dünyā ḥesābın b.-megey kim* 51a/2, *hēç kimerse b.-megey* 133a/5
*b.-**mek** kerek* 74b/6, *yulduzlarnı b.-mek kim ḳaysı burcda tururlar* 184a/2, *ᶜilmini b.-mek küllī turur* 18a/9, *īmānnıŋ ḥaḳīḳatın b.-mek mühim turur* 35a/5, *debīrlerge köp nerse b.-mek vācib turur* 183b/7, *ᶜālemniŋ tört rüknini b.-mek* 184a/4, *ḳāᶜidelerin sorup b.-mek* 124a/5, *yazda b.-mek* 184a/1, *yıraḳ ve yaḳınlıġını b.-mek* 183b/9, *bu niᶜmet ḳadrın b.-mek turur* 10a/5
*ḫaṭarın b.-**mekde*** 7b/2, *velāyet ḥaḳḳını ve ḫaṭarını b.-mekde* 9b/8
*b.-**mekdin** gürīz ermes* 103a/6
*yād b.-**mes** edi* 91b/4, *sen anı b.-mes-sen* 97b/4
*bu niᶜmet ḳadrın b.-**mey*** 12a/6, *anıŋ ḥaḳḳın b.-mey* 40b/2
*ḥaḳḳını b.-**se*** 10a/1
*b.-**seŋiz** kim* 60a/9
*b.-**ür** erdi* 151b/6, *b.-ür erken-dürler* 162a/4
*hēç b.-**ür mü-sen** kim* 68a/3
*b.-**ür mü-sen*** 39a/4, *munı b.-ür mü-sen* 68b/1
*b.-**ür*** 191b/8, *ᶜışḳnı ᶜāşıḳ b.-ür* 213a/8, *yaḫşıraḳ b.-ür* 111a/1, *biz b.-ür-biz* 97b/3
*b.-**ür-sen*** 61a/1, *sen b.-ür-sen* 100b/8
*siz b.-**ür-siz*** 204b/4

ḫadd bil- haddini bilmek.
*öz ḫ.+**ın** b.-**ip*** 72b/2

bile [232] (<ET *birle*) ile, birlikte.
endāze vü miḳdār b. alġay 136a/3, *özüŋ b. alıp baradur-sen* 87a/9, *mālnı gevher b. alıp* 200a/9, *ėkki yüz miŋ direm b. at ve ton inᶜām ḳılay* 203b/4, *çıḳsa yaḫşılıġ b. at* 86a/4, *kevkebe vü siyāset b. atlanıp* 131a/1, *köŋli b. aytmas* 201a/9, *pendleri b. ᶜamel ḳılmaḳ* 18b/5, *birini luṭf b. ᶜazīz ü mükerrem ḳılur*

73b/5, *her kişige endāzesi b.* *ᶜulūfe bėrgey* 179b/2, *cihānnı* *ᶜadl b. ābādān ḳılıp erdiler* 74b/3, *renc ü meşaḳḳat b. āmīḫte-dür* 47a/9, *hēç ḥāl b. āmürziş tapmaġay* 102b/8, *endāze vü miḳdār b. bagʿışlaġay* 136a/4, *seniŋ b. barayın* 109a/6, *ol neyistāngʿa b. bardılar* 126b/6, *yüz mübālaġa b.* 200a/3, *ol böri ferāġat b. bir semiz ḳoynı alıp bardı* 154a/3, *sözi b. bitilgenni muḳābele ḳılur erken-dürler* 162a/3, *anıŋ b. bolġay* 173b/4, *ṣalāḥ b. bolġay* 150a/1, *söz anıŋ murādı b. bolmasa* 177b/2, *her sīret b. bolsa* 129b/9, *her ṭarīḳ b. bolsa* 173a/2, *ṣalāḥ b. bolsaŋ* 150a/1, *bir ḥāl b. bolur* 137b/4, *nā-bīnānı ḳılıç b. çapıp öltürdi* 97a/8, *anıŋ b.* 217a/3, *bir cemāᶜatnı düşvārlıġ b. ėltkeyler* 42b/2, *ḳaysı kenīzek b. erken dururlar* 156a/6, *bir ḥāl b. ermes* 159a/2, *hemol ṭarīḳ b.* 214b/3, *ḳulaġı b. ėşitip* 163a/2, *ḳulaġım b. ėşittim* 162b/1, *anıŋ b. evge bardım* 198a/9, *ḥāl tili b. feryādġa kelip* 217a/5, *seniŋ b. ḫalḳ* 102b/2, *ḳahr b.* 73b/6, *cān b. ihtimām ḳılġum-dur* 205a/6, *inṣāf b. iş buyurġay-sen* 102b/4, *açıġ b. ḳamçılamaġay-sen* 23a/3, *bāṭıl ḫayāl b. ḳaṣd ḳılmaġay* 31a/7, *anıŋ b. kelgey* 157b/5, *rūḥnı kālbed b. keltürüp tirgüzgeyler* 41b/5, *ḫuşūmet b. kelürler* 45a/5, *maḥremleri b. kėŋeşmese* 170b/9, *bėgler b. kėŋeşti* 215b/7, *şerḥi b. ḳıldı erse* 212b/3, *dāniş ü himmet b. ḳılġay-sen* 102a/8, *renc ü ḥasret b. ḳoyup barġay* 112b/5, *birbiriŋiz b. ḳuda boluŋ* 101a/5, *pesendīde aḫlāḳ b. maᶜrūf bolġaylar* 111a/3, *dānā b. meşveret ḳılmay* 161a/2, *dād u* *ᶜadl b. mevṣūf* 111a/3, *boldı birev* *ᶜışḳı b. nā-tüvān* 88b/1, *nā-cins ėl b. olturmaġay* 188b/9, *bir bölek nedīmler b. olturup erdi* 204a/6, *iskender içkiler b. olturup erdi* 124b/2, *ḫıred-mendler b. olturup* 149b/1, *anıŋ b. oynar-men* 33b/2, *oġlanlar gūy b. oynarlar* 33b/2, *īminlik b. öter* 128a/1, *ferāġat u* *ᶜayş u ṭarab b. ötkerdi* 81b/2, *rūzgārnı tenaᶜᶜum u kām-rānlıġ b. ötkerip* 85a/7, *āsānlıġ b. ötkey* 42a/3, *kėme taᶜcīl b. ötküsi-dür* 54a/4, *muġlar bu* *ᶜālemde* *ᶜadl b. pādişāhlıġ ḳılıp erdiler* 75a/5, *ol kişini be-her-ḥāl b. peydā ḳılıŋ* 214b/1, *anıŋ cānı b. peyveste durur* 146a/7, *furṣat b.* 61b/8, *ferāgat b. anı yėgey-sen* 61b/9, *alarnıŋ ẓulmıġa hēç nevᶜ b. rāżī bolmaġay* 27a/6, *mücāhede b. riyāżet yolıġa köndürüp-dür-men* 219b/6, *meniŋ b. seniŋ ortaŋda turur* 102a/9, *özige küç b. sitem ḳılġan bolġay* 144a/3, *ḥaremi b. ṣoḥbet tuttı erse* 24b/9, *anıŋ b. sözleşip ḥācetin tapıp barur erdi* 115b/9, *nihānī işlerni* *ᶜaḳl b. tapḳay* 176b/2, *bu rüsvālıḳ b. taşladılar* 56a/9, *yaşḳa seniŋ b. teŋ bolsa* 23a/1, *özi b. teŋ körmes erdi* 211b/5, *kėmeni ėkki miŋ hemyān yarmaḳ b. toldurup* 195a/5, *ėlniŋ elgi b. tutḳan yaḫşıraḳ turur* 178b/8, *öz elgi b. tutḳay* 178b/9, *ᶜadl b. tüzüldi* 87b/7, *ol kėçe ferāġat b. uyḳuladı* 95b/6, *eger birevni vaᶜde b. ümīd-vār ḳılsam* 123a/8, *ol ėkki vezīr birbiri b. yaman erken-dürler* 202b/2, *anıŋ b. yandaşa oltḳuzmadım* 168a/6, *anıŋ b. yatur* 144a/9, *anı yaḫşılıḳ b. yād ḳılġaylar* 86a/7, *āḫir müddeᶜāsı b. yėter* 220a/8, *himmet b. yėtip tururlar* 210b/1, *tüz yolı b. yörügen bolsa* 42a/2, *b.* 47b/7, 78b/2, 148b/9, 202a/2, 219a/5, *alar b.* 179a/2, *alarnıŋ duᶜāsı b.* 164b/1, *altı nerse b.* 157b/1, *anıŋ b.* 34a/2, 103b/9, 166a/4, 182a/3, 192b/3, 198b/5, 205a/3, 208a/5, *ᶜabdu'llāh b.* 204b/4, *ᶜadālet b.* 28b/9, 72a/1, *ᶜadl b.* 148a/9, 150a/3, *ᶜadl u inṣāf b.* 86a/1, 90a/3, *ᶜālimler ve dānālar b.* 157a/1, *āhestelıḳ b.* 48b/3, *āsānlıġ b.* 42b/1, *bir sebeb b.* 204b/8, *bir söz b.* 163a/8, *bir tişi böri b.* 153b/2, *birbiri b.* 208a/9, *bu āyet mażmūnı b.* 73a/2, *bu ṭarīḳ b.* 152b/3, *bu ters ü bīm b.* 127b/8, *bu yaŋlıġ laḳablar b.* 84a/6, *cān ve köŋül b.* 73a/4, *cevr ü sitem ü cādūluġ b.* 77a/9, *cihānnı* *ᶜadl b.* 74a/7, *cūd u kerem b.* 208b/4, *çaġır mestlıġı b.* 142b/1, *çerik yarmaḳ b.* 92a/4, *dānālar b.* 142b/5, *dāniş ü ḫıred b.* 157a/3, *yaḫşılıḳ atı b.* 86a/2, *dīn pādişāhlar b.* 92a/3, *dīvler b.* 76b/9, *durre b.* 147a/2, *düşvārlıḳ b.* 47a/9, *egnige meşk b.* 214a/2, *ėkki nerse b.* 183a/4, *ėl b.* 148b/6, 157a/2, *ėl sözi b.* 123b/1, *īminlik b.* 126a/4, *endāze b.* 136b/9, *fer b.* 128b/3,

ferāġat b. 54a/8, *iḫlāṣ b.* 148a/1, *ḫaṣm b.* 192b/1, *ḥasret ü nedāmet b.* 64a/1, *hēç nevᶜ b.* 102b/5, *hēç türlük b.* 18b/9, 201b/2, *hemīşe ᶜināyet naẓarı b.* 205b/5, *her müsülmān b.* 21b/8, *ḫıred b.* 157a/6, *ḫıred-mendler b.* 134a/5, *ḥīle vü mekr b.* 49a/5, *himmet b.* 188b/1, 188b/2, 188b/3, 193a/3, 220b/1, *ḫudāy ᶜazze ve celle ḳavlı b.* 168b/7, *ḫudāy taᶜālā b.* 175a/5, *ḥükmi b.* 73a/1, *şād-manlıḳ b.* 134a/8, *ḳalem b.* 183a/3, *ḳalem uçı b.* 184a/7, *ḳalem-tirāş b.* 162b/6, *ḳavmuŋ b.* 22a/4, *ḳāᶜidesi b.* 181a/8, *kām-rānlıġ b.* 78b/4, *kerem b.* 220b/5, *kisrā atı b.* 83a/7, *köŋli b.* 149a/9, *leṭāyifü'l-ḥiyel b.* 177b/1, *muᵓciz-niẓām til b.* 210a/6, *münker ṣūret b.* 64a/6, *nā-kāmlıġ cāmı b.* 128a/4, *nāliş ve feryād b.* 169b/5, *ne nerseler b.* 58a/3, *ol düstūr b.* 111b/1, *ol ḳāᶜide b.* 111a/6, *ol köz b.* 130a/1, *ol reviş b.* 111b/1, *ol tevelerni yüki b.* 155a/2, *ol yaġmur b.* 119a/6, *oşbu ḳadar b.* 168b/2, *öz elgi b.* 167b/2, *öz elgiŋ b.* 178b/6, *öz ḫaṭṭı b.* 205a/8,*öz keremiŋ b.* 116a/9, *öz rāy ve endīşesi b.* 170b/8, *pādişāh ḫaşmı b.* 165b/1, *pādişāh mülāzımları b.* 179b/7, *pādişāhġa rāstlıḳ b.* 166a/6, *pādişāhlarnıŋ yādı b.* 112a/8, *pendleri b.* 7b/3, *rāḳimni duᶜā-yı ḫayr b.* 220b/6, *refāhiyyet b.* 74b/5, *seniŋ b.* 143a/6, 203a/8, *sitem b.* 192a/8, *şāyeste ėl b.* 181a/1, *şerᶜ b.* 42b/8, *taᶜalluḳ b.* 219b/8, *tecemmül-i bisyār b.* 219a/2, *tedbīr ü ḥīle ve nāme yibermek b.* 179a/2, *tenḳīṣ b.* 54b/1, *ümīd-vārlıḳ b.* 203a/3, *vācibi b.* 179b/5, *vilāyet ābādānlıġı ᶜadl b.* 92a/6, *yaḫşılıġ atı b.* 113b/4, *yaḫşılıḳ b.* 85b/4, *yamanlıḳ b.* 85b/5, *yana hemol destūr b.* 218a/2,*yol b.* 56b/6, *yüki b.* 155a/1, *yüzük b.* 187a/5, *ẓāhir naẓarı b.* 50a/1, *ẓulm b.* 28b/4, 135a/4, 135b/4, 150a/4
ᶜadl b. ***turur*** 39b/1, *anıŋ irāde vü ḫᵛāstı b. turur* 35b/5, *barça anıŋ b. turur* 172b/3, *kişi b. turur* 125b/3

bilek [1] (< ET (Uyg., KT) *bilek*) bilek.
barmaḳlarnı b. boġunıdın kesmek kerek 94b/5

bilen [72] (< ET (Uyg.) *bilen*) **1.** ile, birlikte.
hārūnü'r-reşīd b. ᶜabbās 20b/7, *men seniŋ b. barayın* 126b/6, *barça ᶜömri b. ber-ā-ber bolġay* 12a/4, *leṭāyif ü ẓarāyif b. bolsa* 189a/8, *seniŋ b. bolur* 47b/6, *anıŋ b. işim bar-dur* 62a/8, *seniŋ b. kezeyin* 108a/3, *nā-dānlıġ b. ḳılġan nā-pesend işlerimni* 116a/8, *ḫudāy taᶜālānıŋ bendelıġın ferāġat b. ḳılur-biz* 67b/4, *taḥḳīḳ b. körgeyler* 70b/9, *ferāġat b. olturup* 57a/6, *yoluḳup burnıġa tekebbür ü naḫvet b. püledi erse* 59a/7, *bir eski ton keygen kişi kelip tevāżuᶜ b. selām ḳıldı* 59b/2, *terāzū b. tartıp* 41b/8, *yaḫşı iş ḳılġan ėl b. teŋ körgey-biz* 21a/7, *ᶜamr leyş biziŋ b. toġrı yörümeydür* 117a/4, *b.* 9a/7, 116b/3, 213b/5, *bėgler içkiler b.* 59a/4, *anıŋ b.* 15a/6, 4b/4, *bu ḳadar b.* 188a/2, *bu merg b.* 52b/1, *bu nüsḫa-yi şerīfe b.* 3b/5, *cevr ü sitem b.* 92b/2, *dīn-dār ᶜālimler b.* 18b/5, *dīn-dār dāniş-mendler b.* 18b/1, *elṭāf b.* 5a/8, *enṣār b.* 171a/8, *evliyā'llāh rażıya'llāhu ᶜanhum naḳlı b.* 2b/2, *firīb ü mekr b.* 18b/7, *ḥaḳīrlıḳ b.* 210b/3, *ḫayr b.* 40a/3, *hēç ḥāl b.* 9b/2, *ḥilm ü ᶜafv b.* 32b/9, *himmet b.* 191a/5, *ḫudāy taᶜālā b.* 9a/1, *ḥükmi b.* 6a/7, *inṣāf b.* 10a/7, *it b.* 154a/1, *ittifāḳ b.* 56b/7, *ne rāy b.* 40b/6, *ne tedbīr b.* 40b/5, *nefs ü hevāsı b.* 15a/2, *nerse b.* 62b/8, *ol kepek b.* 24b/8, *heybet b.* 62a/5,*ol ölgenniŋ vāriş-iniŋ rıżāsı b.* 20a/8, *ol ṣıfat b.* 33b/1, *ol żaᶜīflıḳ b.* 210b/4, *oŋ elgi b.* 11a/8, *özi b.* 144a/8, *seniŋ b.* 8b/7, 9a/4, *sulṭān b.* 145a/3, *tażarruᶜ b.* 62b/7, *teŋri taᶜālā celle celāluhu b.* 8b/4, *yėtmiş rekᶜat namāzı b.* 11b/9, *ẓulm b.* 12b/3, 68a/5, *b.* 193a/8.
anıŋ taḳdīri b. ***turur*** 36a/2, *anıŋ ḥükmi b. turur* 35b/7

2. -e göre, -e binaen, boyunca, -(n)ca.
anıŋ b. ᶜamel ḳılġay 18b/3, *alarnıŋ revişi b. barġaylar* 111b/3, *alarnıŋ sözi b.* 17b/4

3. ile, -da/-de.
türkī tili b. bolsa 4b/9, dervīş şūreti b. keldi 62a/3, *vaḳtı b. tilegeyler* 181b/1, *fārsī tili b.* 2b/3

4. -lı.
ėlidin endāze b. nerse alur erdiler 136b/8

bilesince [1] (<ET *birle+si+n+ce*) birlikte, beraberinde, yanında.
neçe yüklük ḫaçır taḳı b. ***turur*** 196b/1

bīm [7] (< Far. *bīm*) korku.
bu ters ü b. bile 127b/8, *tehdīd ü b. ḳılsam* 123b/1, *ne miḳdār b. ü hirās* 58a/8, *ters ü b. yoḳ erdi* 137a/5, *b.* 92b/9
*ümīd ü b.+**de*** 123a/7
*ümīd ü b.+**din*** 15a/4

bin [1] (< Ar. *ibn'*den *bin*) oğul.
ḫān b. ḫān 3b/1

bīnā [2] (<Far. *bīnā*) gören.
b. erken maḥalda 98a/1

dīde-yi bīnā gören göz.
d.-yi. b. bėrip turur 70b/8

binā [1] (< Ar. *bināᵓ*) yapı.
b. ḳılıp-tur 90b/3

bīnālıġ [1] (< Far. *bīnā* Tü. *+lıḳ/ġ*) görme yeteneği.
*anıŋ b.+**ı** allıda teŋ durur* 37a/8

bir [347] (< ET *bir* < AT **bīr*) bir, tek, bir tane.
b. altun direm on direm erdi 200a/5, *b. at kirip keldi* 167a/1,*b. at* 190a/6, *b. atlıġ kişi* 96b/3, *b. ay* 84b/4, *b. ayġa degünçe* 120b/7,*b. aylıḳ* 120b/6, *meniŋ b. aylıḳ ülüşümni beytü'l-māldın keltürgil* 120b/3, *b. ᶜamel-dārnı* 35a/6, *manṣūr b. ᶜarabī beyt oḳudu* 200b/1, *yolda b. ᶜavān yoluḳtı* 93b/3, *b. ādemniŋ başını keltürdi* 68a/2, *b. başnı keltürdi* 68b/1, *nūşīrevānnıŋ b. bāġı bar erdi* 113a/8, *meniŋ b. bāġımnı* 192a/8, *b. bāzergān* 191b/4, *b. bende-yi müᵓmin ḳaşıġa bardı* 60b/1, *ᶜarab ėlidin b. bölek anıŋ ėşigide keldiler* 118a/2, *b. bölek ėlge yėtişti kim* 66b/5, *yıraḳdın b. bölek ḳoy köründi* 153a/1, *b. bölek ḳulnı* 61b/2, *b. bölek nedīmler bile olturup erdi* 204a/5, *b. bölekni ḥesābsız behiştke ėltkeyler* 42a/8, *b. bülend köşk yasadı* 61b/1, *b. bülend yėrge çıḳtı erse* 139b/3, *b. büte nergis sarı* 89a/2, *b. cemāᶜat bar erken-dürler* 180b/3, *b. cemāᶜat dervīşlikni iḫtiyār ḳıldılar* 55a/5, *b. cemāᶜat* 54b/3,*b. cemāᶜatnı düşvārlıġ bile ėltkeyler* 42b/1, *b. cezīreġa yėtip* 54a/2, *b. cuzvnı* 171a/4, *b. çaġda* 113a/9, *b. çādır tikiklik turur* 153a/3, *b. çādırġa yėtti* 126a/8, *b. çemen içre tüzüben ḫalvetī* 88b/6, *b. dāng*

192a/3, *b. dervīşī kim* 211b/9, *b. dıraḫt köründi* 95a/2, *b. direm ü yarım diremni bildiŋ* 190b/5, *b. direm* 192a/3, *b. dünyā-dār kişi bar erdi* 61a/7, *b. dür aġzıġa tişlep* 217b/3, *yana b. dür tiley durur* 216a/9, *b. dür* 216a/7, 217a/9, *b. emīrimiz bar* 17b/2, *b. eski ton keygen kişi* 59b/1, *dūzaḫnıŋ b. ėşigi bar* 33a/2, *b. evdin* 139b/6, *b. faḳīrni* 14a/9, *b. ġam-zede-yi siyāh nāme* 6a/9, *b. ġarībni kördi* 131a/4, *b. gevher* 199b/8, *b. gūşede barıp olturdı* 214a/4, *b. gūşede olturdum* 153b/8, *b. gūşede nihānī olturġıl* 96b/1, *b. gūşede turup* 131a/5, *b. gūşede yattı* 154a/2, *b. gürūh ol-dur kim* 57b/6, *ve yana b. gürūh* 58a/1, *alardın b. gürūhı peyġāmberler* 71b/2, *yana b. gürūhı selāṭīn tururlar* 71b/3, *bendelerdin b. gürūhnı* 180a/9, *hēç b. ḫalīfe ḳalmaydur* 24a/6, *içige b. ḫasnı salıp* 139b/9, *b. ḥācib elgidin ᶜabdu'llāhḳa yiberdi* 202b/5, *b. ḥāl bile bolur* 137b/4, *b. ḥāl bile ermes* 159a/2, *b. ḫātūn olturup turur* 108a/7,*men b. hemyān yarmaḳ munda ḳoyup erdim* 97a/4, *b. hemyān yarmaḳnı* 96b/5, 105a/1, *b. iş ḳılıp* 16b/6, *b. iş* 178b/3, *b. işdin* 52b/6, *b. it baġlıḳ turur* 126b/1, *b. itni* 153a/4, *b. ḳadeḥġa toldurup* 139b/8, *gūrını b. ḳaraŋġu ġār tapḳay* 69b/5, *b. ḳarı ḫātūn ṣūretide körüp* 49a/8,*b. ḳarı ḫātūn* 126a/9, *b. ḳavmnıŋ uluġı bolġay kim* 14a/1, *b. gām iᶜtibār ḳılıp tururlar* 51a/9, *b. keber* 106b/9, *b. kėçe iltimās ḳıldım* 108a/1, *b. kėçe* 47b/4, 47b/5, 47b/6, 107a/2, 119b/3, 132a/1, *b. kedūsı bar erdi* 217a/2, *b. kenīzegi* 194a/6, *b. kent köründi* 139b/4,*b. kesbī ᶜaṭā ḳıl* 17a/1, *b. ḳında* 155a/9,*b. ḳısmda* 134b/4,*b. ḳıymetlıḳ tonnı* 133a/4, *b. ḳızġına ḳaralap* 139b/7, *b. kimerse* 33b/9, *b. kimersege* 11a/4, *b. kimerseni kördi kim* 17b/5, *b. kimerseni kördi* 64a/5, *b. kimerseniŋ* 47b/3, *b. kişi kelip turur* 196a/8, *ėkkinçi b. kişi kim ulusḳa ḥākim bolġay* 14a/3, *b. kişi* 62a/1, 197a/4, *b. kişige* 190b/8, *ol böri b. ḳoynı ėltür erken-dür* 153b/3, *b. ḳoynıŋ ayaġın uşattı* 32b/4, *b. ḳulı kelip* 119b/5, *b. ḳulı* 120a/4, *hem anıŋ oḳ yana b. ḳulı* 32b/3, *caᶜfer b. ḳulını basturup yėgirmi tayaḳ urdı* 155a/5, *sulṭānnıŋ b. kün ᶜadl ḳılġanı* 117b/5, *b. kün* 37b/6, 138b/8, 10a/7, 13a/1, 16b/5, 24a/8, 25a/9, 31b/4, 32a/7, 32b/3, 34b/3, 36a/7, 59a/1, 61b/3, 64a/4, 64b/7, 65b/2, 69b/6, 81b/5, 93a/7, 110b/4, 121b/1, 122a/9, 124b/2, 125a/6, 133a/8, 134b/6, 136a/6, 139b/2, 145a/7, 155a/1, 156a/7, 157b/5, 158b/5, 159b/4, 167a/1, 168a/1, 175b/1,189b/5, 190a/9, 192a/6, 193b/4, 197b/5, 212a/8, *yana b. kün* 141a/6, *b. künde* 153b/3, *b. künni* 134a/1, 134b/3, *b. lafẓnı ėkki ḳatla bitimegey-siz* 187b/9, *b. mestūresi bar erdi* 211a/4, *b. mil* 51a/8, *b. muġ kelip* 168a/2, *b. muşt keber çıḳardı* 106b/1, *b. mürvārīdni* 191b/2, *b. müsülmāndın sordı* 38b/8, *b. müsülmānnı nā-ḥaḳ öldürse* 20a/7, *yana b. naṣīḥat ḳılġıl* 19b/6, *b. nā-bīnā keldi* 96b/9, *b. neçe ḳadem* 126a/7, *yana b. neçe kedū su tökseŋ* 217a/7, *b. neçe kedū su töküp erdi* 217a/4, *arḳasıġa b. neçe muḥkem yıġaç urup* 93b/7, *b. neçe piyāle* 194b/5, *barıp b. neçe yılan alıp kel* 126b/3, *b. neçe* 47a/8, 67b/7, 147a/8, 153a/3, 202a/6, *b. nefes* 60a/5, *b. nerse dėdiler* 204a/9, *b. nerselerin oġrı ėltkey* 107a/5, *b. ney-şekkerdin* 140b/4, 140b/8, 141b/1, 141b/4, *b. neyistānġa yoluḳtı* 126a/7,*erürler ėkki gevher b. nigīnde* 71b/5, *b. oġlan su almaḳḳa çeşmeġa keldi* 96b/7, *ebu süfyān bin ḥarbnıŋ b. oġlı bar edi* 130a/4, *b. oġrını alıp keldiler* 151a/2, *b. ölük kişi erdim* 206b/8, *b. pās* 131a/3, *b. pādişāh* 189b/3,*b. pādişāhī bar erdi* 58b/9, *içidin b. pār-çe kāġaẕ çıḳtı* 119a/7, *b. pār-çe taḫta tüşti* 119a/6,*b. pār-çe* 119a/5, *emīr çerbīdin b. pār-çeni ḳazanġa eritti* 109b/6, *b. pāre andın raᶜiyyetḳa bėrgil* 122b/2, *ḳaṣṣābdın b. pāre çerbī satḳun alıp* 109a/4, *b. pāre unnı aŋa ḳattı* 109b/7, *b. pāre* 24b/4, 127a/3, *saŋa b. rāzım bar turur* 60b/3, *b. ruḳᶜa bėrdi* 196b/3, *b. ṣabāḥ kördiler* 218a/1, *yana b. ṣandūḳçe çıḳdı* 106a/9, *b. ṣandūḳnı tiletip açturdı* 106a/8, *b. sarāyī bar-dur kim* 19b/7,*b. sarı* 35a/7, *b. ṣarrāfī kelip ayttı* 132a/7,*b. saṭr bitidi* 185b/2, *b. saṭr* 185a/8, *b.*

ṣayyādī bar erdi 93a/6,*b. sāᶜat ᶜömri* 12a/3, *b. sāᶜat bolup erdi* 96b/3, 153b/9, *b. sāᶜat* 37b/9, *b. sebeb bile* 204b/7, *ol böri ferāġat bile b. semiz ḳoynı alıp bardı* 154a/3, *b. söz bile* 163a/8, *ziyād b. söz dėdi* 131b/3, *b. sözdin* 162a/8, *b. şehr* 191a/2, *b. şehr leṭāfetidin* 212b/1, *b. tezek* 55b/3, *b. tişi böri bile* 153b/2,*b. tişi böri kelip* 153b/9, *b. tobra boynıda* 62a/3, *alardın b. toḳḳuznı tanlap ayırıp* 217b/5, *b. türlük ṭaᶜmı bar* 68a/1,*torıġa b. uluḳ balıġ tüşti* 93a/8, *b. uluḳ deryā ḳıraġıġa yėtip* 216b/9, *b. vaḳtda* 23a/5, *b. vilāyet bėrip* 136a/7, *b. vilāyet sulṭānlıġı bolġay* 13a/8, *emdi b. yaḫşı mülk tapıp-men* 199a/6, *b. yarım kün* 77b/1, *b. yėrde aytıp turur* 148a/9, *b. yėrde barur* 161a/7, *b. yėrde cemᶜ ḳıldı* 185a/5, *ėlçini b. yėrde tüşürdiler* 106a/5, *b. yėrde* 30b/3, 108a/4, 130b/1, 171b/2, 182a/6, *b. yıġaç ḳalıp turur* 51b/1, *b. yıġaç* 51a/8, *b. yıl bėş ay boldı* 82b/3, *ol b. yıl bėş ay* 84a/7, *b. yılan tutup* 126b/7, *b. yigit yėtilür* 179a/8, *maŋa b. yol körsetiŋiz* 137a/8, *b. zamān bolup erdi* 196a/7, *b. zamān tefekkürge bardı* 198b/8, *b. zamānda* 217b/3, *b. zāhiddin* 23a/4, *b. ẕerreni* 35b/9, *b.* 37a/2, 51a/7, 53a/4, 58b/1, 134a/2, 136b/8, 155a/8, 158b/6, 179b/2, 184a/9, 192b/6, 195a/4, 201b/9, 212b/1, 215b/9, 80b/2, *b.* 120a/9, *b.* 155b/4

*b.+**i** ᶜadl ve biri mükāfāt kim* 98b/5, *yūnān melikleridin b.+i aytıp turur* 183a/2, *büzürglerdin b.+i aytur* 25b/3, *b.+i benī hāşimdin* 208b/2, *bu ėkkidin b.+i bolġusı-dur* 68b/8, *b.+i cevridin* 105b/6, *ḫulefādın b.+i erdi ebū ḥāzım-ı dāniş-menddin* 40b/4, *ᶜulemālarıdın b.+i erdi* 58b/8, *b.+i inṣāf saḳlamaḳ* 125b/8, *b.+i ḳalem* 183b/1, *b.+i ḳalem-dür* 183a/5, *b.+i ḳavīdin żaᶜīfḳa* 93a/2, *b.+i keyūmerṯ bolġay* 75b/7, *b.+i ḳılıç* 183a/5, *biri ᶜadl ve b.+i mükāfāt kim* 98b/5, *b.+i ol-dur kim* 102b/5, *b.+i ol kim* 121b/7, *b.+i sulṭān-ı ẓālim* 13b/4, *b.+i sulṭāndın raᶜiyyetḳa* 93a/1, *b.+i şīṯ* 75b/7, *b.+i tüvān-gerdin dervīşke* 93a/2, *ol b.+i zehr salġan ṭaᶜāmnı keltürdi* 57a/4, *b.+i* 19b/9, 2a/9, 45a/5, 105b/5, 121b/9, 183b/1, 185a/1, 203a/9, 204a/9, 208b/2, *alardın b.+i* 56b/7, 118a/3, 124b/3, 212b/3, 215b/4, *anıŋ şāgird-pīşeleridin b.+i* 115a/4, *her b.+i* 212b/1, *ḫulefādın b.+i* 23a/4, *maᶜrūf ėldin b.+i* 202a/8, *mülāzımlarıdın b.+i* 189b/7, *pādişāhlardın ḳaysı b.+i* 122a/5, *ve yana b.+i* 13b/5

*birini b.+**ige** artuḳ körmegey* 121a/5,*anıŋ nedīmleridin b.+ige* 65b/4, *her b.+ige* 136a/7, *b.+**ini** birige artuḳ körmegey* 121a/5, *b.+ini ḳahr bile ḫᵛār* 73b/5, *b.+ini luṭf bile ᶜazīz ü mükerrem ḳılur* 73b/5, *b.+ini* 39a/3, *ᶜamel-dārlardın b.+ini* 135a/6, *ol dürlerdin b.+ini* 218a/5,

*bu ᶜādil meliklerdin b.+**iniŋ** başı turur* 68b/3, *b.+iniŋ duᶜāsı* 92b/9, *ittifāḳā biriniŋ oġlı ve b.+iniŋ ḳızı bar erdi* 101a/4, *ittifāḳā b.+iniŋ oġlı ve biriniŋ ḳızı bar erdi* 101a/4, *kār-dān mülāzımlarınıŋ b.+iniŋ* 125a/4,

*her b.+**iŋiz*** 217a/9,

*her b.+**isi** evide* 156a/5

birāder [3] (< Fa. *birādar*) kardeş.

*ḫalīfeniŋ b.+**i*** 99b/3

*b.+**im** mūsī ᶜaleyhi's-selāmġa raḥmet ḳılġay* 34b/7, *hārūn b.+im* 171b/4

birāderāne [1] (< Fa. *birādar+āne*) kardeşçe, dostça.

b. sülūk ḳıl 23a/1

birān [1] (< Far. *berān*) viran.

cihān b. bolur 75a/2

birānlıġ [1] (<Far. *berān* ve Tü. *+lıḳ*) yıkıntılarla kaplı olan, virane haline gelmiş

yer.
*b.+**ı** pādişāhdın turur* 74b/7

birbir [3] (< *bir bir*) her biri, bir diğeri.
*ḥurūfnıŋ yaḫşılıġı b.+**ge** yaraşa* 186a/5, *ḥarflarnı gird ve b.+ge* 186b/4
*ėl b.+**ni** körseler* 100a/4

birbiri [13] (< *bir biri*) birbiri.
ol ėkki vezīr b. bile yaman erken-dürler 202b/2, *b. bile* 208a/9, *pādişāhlar b.+**din** ḥased ėltürler erdi* 105b/7, *b.+din müzeyyen tururlar* 183a/6, *b.+din* 56a/8, *bendeleri b.+**ge** artuḳsılıḳ ḳılsalar* 71b/9, *b.+ge vā-beste-dürler* 92a/2, *ḥalḳ b.+ge,* 76a/3, *özgeler b.+ge* 177b/8, *raᶜiyyet b.+ge* 129a/2, *b.+**niŋ** ḥaşmı bolġaylar* 12b/2, *b.+**ŋiz** bile ḳuda boluŋ* 101a/5, *b.+**ŋizge** düşmen bolup* 50b/3

birev [24] (< ET (Uyg., KT) *biregü*) biri, birisi, bir kimse.
b. ayttı 34b/4, *boldı b. ᶜışḳı bile nā-tüvān* 88b/1, *ḳadīmde b. bar erken-dür* 147a/1, *b. ev satḳun aldı* 100b/3, *ėşikde b. turur* 196b/3, *b.* 31b/5, 154b/7, 178b/4, 192a/7, 193b/6
*b.+**din** yādgār* 90b/4, *yana b.+din yiberdiler* 162b/2
*b.+**ge** bėş yüz direm* 189b/1, *b.+ge ḥayf u artuḳsılıḳ* 164b/9, *nūşīrevān b.+ge ḥükm ḳılıp erdi* 134b/7, *b.+ge oḫşar* 53a/4, *yana b.+ge taḳı* 36a/5, *b.+ge* 36a/6
*b.+**ni** öltürmekke ḥükm ḳıldı* 30a/8, *eger b.+ni vaᶜde bile ümīd-vār ḳılsam* 123a/8
*b.+**niŋ** ḥaḳḳı durur* 119b/9, *b.+niŋ kim işi bolġay nedāmet* 170a/5, *b.+niŋ maŋa ḥāceti bolsa batraḳ revā ḳılsam* 114a/4, *b.+niŋ mülkige* 39b/2.

birin [2] (<*bir+in*) birer birer, tek tek.

birin birin tek tek, birer birer.
b. b. mülāḥaẓa ḳılur erdi 165a/5

birle [14] (< ET. *birle*) ile, birlikte.
ḥīle vü mekr b. alıp 56a/8, *şām b. baġdād* 160b/5, *ᶜayn-ı ḥayā b. fütüvvet aŋa* 89a/9
edeb b. ḥayā ḫoş durur 89b/9, *zehrni öz kāmı b. içse* 128a/3, *murādı güşād b. ḳarīn* 222a/4, *ᶜömrnüŋ vefāsı b.* 221a/1, *er nefesi b.* 6a/4, *ḥikāyeti edāsı b.* 220b/9, *ibtidāsı b.* 220b/8, *şāh duᶜāsı b.* 221a/2, *şerᶜ buyruġı b.* 4a/3, *yaḫşı keymek ve içmek yėmek b.* 27b/9, *yarmaḳ vilāyetniŋ ābādānlıḳ ve maᶜmūrluġı b.* 92a/6.

birlen [20] (<ET (Uyg.) *birle*) ile, birlikte.
yüz ġuṣṣa b. bardım bu dünyādın 160b/8, *raᶜiyyet vācibi b. be-cāy keltürgey* 168b/5, *kişi ᶜameli b. büzürg bolmas* 125b/2, *anı şerᶜ yosunı b. edeb ḳılġay* 103b/5, *tili köŋli b. edi müttefiḳ* 212a/4, *rıżā semᶜi b. ḳabūl ḳılıp* 4b/2, *ḳarı ḫātūn ṣūreti b.* 50a/7, *ḳavī b. żaᶜīf arasında* 14a/4, *ṣulḥ b. zindegānlıḳ ḳılıp* 72a/2, *bu üç nerse b.* 20a/2, *dīnni saḳlamaḳ b.* 92a/4, *ḥaḳḳnıŋ .. b.* 222a/6, *ışlāḥ ḳalemi b.* 6b/7, *islām ṣubḥı b.* 87b/6, *ḳurᵓān tefsīri b.* 123b/7, *ol tāziyāne b.* 20a/6, *öz ḥikmeti b.* 72a/4, *öz luṭf u keremi b.* 158a/7, *rıfḳ u müdārā b.* 124a/2, *yaḫşılıḳ tonı b.* 123a/2

birlıġ [1] (<*birlıġ* < ET (KB) *birlik*) tek olma.
*b.+**ıŋ** barlıġıŋnıŋ* 119a/1

bisāṭ [2] (< Ar. *bisāṭ*) serilen, yayılan herhangi bir şey; mec. dünya.
ᶜālemġa yaydı b. 77b/4
*ᶜadl u dād b.+**ı*** 159b/7

bismi'llāh [2] (< Ar. harf-i cer *bi-ism* ve *Allāh* ile *bismi'llāh*) Bismillahir-rahmanir-rahim sözünün kısaltılmış şekli.
*evvel b.+**nı** bitimedi* 184b/4
*evvel b.+**nıŋ** yėrini peydā ḳılġıl* 184b/5

bisyār [74] (< Far. *bisyār*) çok, pek, fazla.
b. 61b/7, 77b/8, 78a/4, 79a/2, 79b/7, 112b/2, 117a/2, 129a/8, 154b/2, 154b/8, 180b/5, 194a/6, 205b/8, 211a/2, 215b/7, 173b/7, 140b/9, *b. ᶜādil u inṣāflıḳ erdi* 83a/9, *netīce-yi b. bėrür* 191a/5, *b. bī-edeb bolup tururlar* 152a/3, *sen b. bī-raḥmlıḳ ḳıldıŋ* 133a/9, *tecemmül-i b. bile* 219a/2, *ḳarż-ı b. boldı* 195b/5, *b. bolsa* 126a/2, 160a/3, *saŋa ferzend b. bolsun* 124b/5, *māl b. cemᶜ ḳılıp* 55a/7, *b. ėl* 146a/6, *b. endīşe ḳılġandın soŋra* 95a/6, *b. erdi* 55b/6, *b. fāżıl u büzürg erdi* 87a/2, *b. ḫarāb bolup tururlar* 152b/3, *b. ḫayl u ḥaşemleri* 85a/8, *b. ḥāṣıl bolġay* 147b/1, *b. iḥtiyāṭ ḳılıp tururlar* 161b/6, *ol b. kār-dān ve zāhid* 78b/6, *zārī-i b. ḳıldı* 95b/2, *mülāḥaẓa-yı b. ḳılġay* 177a/2, *cāhil ve b. kīne-cūy erdi* 79a/6, *men andın b. ḳorḳadur-men* 65b/7, *ol b. leşker-keş ve raᶜiyyet-perver erdi* 78a/9, *b. māyil erdi* 81b/8, *avġa taḳı b. māyil erdi* 82b/5, *leẕẕetlıḳ ṭaᶜām yėmekke b. māyil eylemegey* 38b/6, *b. münᶜim ü tüvān-ger* 61a/8, *b. noḳṣān bolur* 131b/5, *b. nümāyende ve zīrek* 185a/1, *b. oḳumaḳ* 124a/3, *vezīrni b. öltürüp tururlar* 179b/9, *hārūnü'r-reşīd ᶜabdu'llāhnı b. sever erdi* 202a/4, *ol b. şād-mān boldı kim* 93a/8, *b. uzun sefer* 79b/4, *b. yaḫşı ᶜādetlıḳ ve pesendīde ḫaṣletlıḳ erdi* 82a/6, *b. yaḫşılıḳlar ḳıldı* 207a/4, *b. yaman kelip* 200b/2, *ölümni b. yād ḳılġay* 70a/3, *mergni b. yād ḳılsa gūrını merġ-zār tapḳay* 69b/3, *ölümni b. yād ḳılsa* 70a/4, *mergni b. yād ḳılurlar* 70a/7, *b. yıġladı* 22a/1, 24b/7, 32a/2, 68b/9, 139a/3, *b. yol erdi* 66b/1
*vilāyetde żaᶜīf ėl b.**durlar*** 107b/2
ḫācī ayttı b. ***durur*** 127b/5
ᶜacāyib ü ġarāyibi b. ***turur*** 58b/4, *āḫiretde alarġa şeref ü ḳadr b. turur* 70a/9, *bu metāᶜdın biziŋ vilāyetimizde b. turur* 106b/5, *söz b. turur* 168b/1, 188a/2, *velāyetniŋ ḫaṭarı b. turur* 18a/8
*b.+**nı** hem buzdı* 79b/7

biti- [37] (< ET *biti*-< Çin. **piet* (fırça) ve Tü. +*i*-) yazmak.
*bitik b.-**di*** 27b/1, *ol cevābda b.-di* 123a/6, *bir saṭr b.-di* 185b/2, *b.-di* 162b/7
*tamām b.-**gey*** 185a/8, *yėride b.-gey* 184b/1
*ᶜibādet b.-**geyler*** 34a/5, *seniŋ dīvānıŋda b.-geyler* 31a/4
*ḳalem yonup b.-**gil*** 185b/1, *yaḳınraḳ b.-gil* 186b/4
*evvel bismi'llāhnı b.-**medi*** 184b/4
*bir lafẓnı ėkki ḳatla b.-**megey-siz*** 187b/9
*ḫaṭnı yaḫşı b.-**mek*** 184b/8
*artuḳ ve eksük b.-**mekdin** muḥteriz bolġay* 184a/8
*anda b.-**p erdiler*** 196b/4

*b.-**p** saḳlar* 162a/2, *ḫaṭ b.-p yiberdi* 121b/6, *nūşīrevānġa pend b.-p yiberdi* 138a/3, *lafẓnı b.-p* 162b/2

bitik biti- mektup yazmak.
*b. b.-**di*** 187a/3, *neceşīge b. b.-di* 187a/9
*çün b. b.-**diŋiz*** 187b/4

cevāb biti- cevap yazmak.
*c. b.-**di*** 143a/2, 191b/6, *yaᶜḳūb c. b.-di* 158a/6
*c.+**ın** b.-**p** ḳoyayın* 204a/7

nāme biti- mektup yazmak.
*ḫasan-ı başrīġa n. b.-**di*** 142b/9, *n. b.-di* 45a/8, 191a/9, 204a/3, 205a/8
*ᶜāmr ᶜāṣḳa n. b.-**gil*** 184b/4
*ᶜabdu'llāh mālikke yalġan n. b.-**p** ermeniyege bardı* 202b/4, *ḫalīfe-yi baġdād yaᶜḳūbḳa n. b.-**p*** 158a/3, *n. b.-p* 134a/6, *nūşīrevānġa n. b.-p* 106a/1.

nişān biti- hükm mektubu yazmak.
*nūşīrevān ᶜamel-dārlarġa n. b.-**di*** 105b/1

bitik [9] (< ET *bitig*) mektup, name.
b. bitidi kim 27b/1, *b. bitidi* 187a/3, *neceşīge b. bitidi* 187a/8, *çün b. bitidiŋiz* 187b/4, *b.+**ni** bükmestin burun oḳup körüŋüz* 187b/5, *b.+ni mühr ḳılıŋız* 187a/2, *alar mührsiz b.+ni oḳumaslar* 187a/4, *b.+ni oḳup* 163a/6, *ol b.+ni* 187a/9

bitiklik [2] (< ET(Uyg., MK) *bitiglig*) yazılı, yazılmış.
anda bu b. kim 119a/8
*bu ebyāt b.-**dür*** 160b/4

bitil- [4] (<ET (Uyg., KT) *bitil-*) yazılmak.
*cümāde'l-āḫir ayınıŋ törtide b.-**di*** 222a/7, *defterge b.-di* 154b/6
*sözi bile b.-**gen**ni muḳābele ḳılur erken-dürler* 162a/3
*artuḳraḳ ʂevāb b.-**güsi-dür*** 31a/3

biz [39] (< ET *biz*) biz.
b. açlıġdın ḫarāb bolup 118a/4, *b. aŋa ḳāniᶜ-dür-biz* 68a/1, *b. barça helāk bolur-biz* 217a/7, *b. bilür-biz* 97b/3, *b. ḫalīfe ḳaşıġa barıp* 196b/5, *b. seni ol cihetdin yiberip erdük* 163b/3, *b.* 21a/6, 112b/1, 196b/9, 201a/5
*yana b.+**din** alġaylar* 160a/4, *b.+din soŋra* 112a/8, *b.+din yād ḳılġaylar* 112a/9
*b.+**ge** açlıġdın uyḳu hem kelmey durur* 108b/2, *b.+ge melik bolmas* 17b/1, *beytü'l-māldın b.+ge nerse* 118a/6, *b.+ge özge yėrdin* 209b/6, *b.+ge ser-zeniş ḳıladurlar* 120a/8, *seniŋ bolsa b.+ge taṣadduḳ ḳılġıl* 118b/1, *b.+ge vefā ḳılġay* 160a/5, *b.+ge ẓulm ḳılmaḳḳa bolup-tur* 141b/6, *b.+ge* 128a/2
*b.+**iŋ** aramızdın* 204b/8, *ᶜamr leyʂ b.+iŋ bilen toġrı yörümeydür* 117a/4, *aydı ey mūsī b.+iŋ dād u ᶜadlımız bu türlük turur* 98a/3, *b.+iŋ ėşikde* 196a/8, *b.+iŋ ġıẕāmız* 127b/9, *b.+iŋ ḫānedānımızda* 159b/5, *b.+iŋ işimizni* 163b/5, *b.+iŋ ḳāᶜidemiz ol emes-tur* 209b/8, *b.+iŋ necātımız* 167b/7, *ol b.+iŋ niᶜmetimiz durur kim* 121b/3, *b.+iŋ peyġāmberimiz* 44a/6, *b.+iŋ peyġāmberimizġa*

ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve alihi ve sellem 171a/3, *barça b.+iŋ peyġāmberimiziŋ* 88a/1, *b.+iŋ tegremizde tururlar* 4b/6, *bu metāᶜdın b.+iŋ vilāyetimizde bisyār turur* 106b/4, *b.+iŋ yėrimizde* 127a/8
*b.+**ni** nā-tüvān ḳılıp turur* 108b/7.

bīzār [1] (< Far. bīzār) bıkmış, usanmış.

bīzār bol- bıkmak, usanmak.
*nā-rıżā ve b. b.-**ġaylar*** 45b/4

boġun [2] (< ET (Uyg., MK) *boġun*) eklem, mafsal.
*barmaḳlarnı bilek b.+**ıdın** kesmek kerek* 94b/5
*ḳalemniŋ b.+**ların** kesip alıŋız* 186b/7

boġuz [1] (<ET *boġuz*) boğaz.
*b.+**ġa** degünçe turur* 67b/7

bol- [756] (< ET *bol-*< AT **bōl-*) olmak (krş. *ol-*).
*sen rāst b.**!*** 175b/9, *işiŋe meşġūl b.!-* 198a/6, *himmet ayaġında b.! ey dost* 213a/1, *andın yıraḳ b.!* 26b/1
*ḥālā ol nevᶜ b.-**a al**mas* 147a/4, *müşterī b.-a alġay* 211b/7
*kündin kün az b.-**a başla**dı* 153b/5
*alarġa b.-**ar bol**dı ḳāyim-maḳām* 80a/6
*debīr b.-**ay*** 182b/7, *taḳı kelip müsülmān b.-ay* 18a/7
*ṭahāret ḳılıp namāzġa meşġūl b.-**ayın*** 61a/4
*b.-**dı** birev ᶜışkı bile nā-tüvān* 88b/1, *tėyin kim öz tügi oḳ b.-dı cānıġa āfet* 28a/6, *b.-dı erdi* 120a/6, *alarġa bolar b.-dı ḳāyim-maḳām* 80a/6, *ol bisyār şād-mān b.-dı kim* 93a/9, *mübeddel ü münevver b.-dı ve cihān* 87b/6, *b.-dı* 132a/4, *ādīne küni b.-dı* 132b/2, *aḳşam b.-dı* 131a/2, *alarnıŋ nesli munḳaṭıᶜ b.-dı* 84b/7, *āşnā b.-dı* 149a/2, *b.-dı ābād* 4a/5, *bāzūsı aġrıḳdın bī-ḳarār b.-dı* 94b/8, *behrām-ı gūr tāc-dār b.-dı* 82b/4,*maᶜlūm b.-dı* 205b/7, *maŋa maᶜlūm b.-dı* 131b/1, *bir yıl bėş ay b.-dı* 82b/4, *bisyār b.-dı* 195b/6, *cemşīd pādişāh b.-dı* 77a/2, *cüft b.-dı* 154a/1, *īmin b.-dı* 82b/1, *ᶜayş u ṭarabḳa meşġūl b.-dı* 195a/1, *esīr b.-dı* 81b/3, *ḥālā vaḥy munḳaṭıᶜ b.-dı* 110b/9, *hārūnü'r-reşīdḳa vāḳiᶜ b.-dı* 189b/5, *ḫātem-i enbiyā b.-dı* 44b/5, *helāk b.-dı* 77a/2, *ḫoş-ḥāl b.-dı* 205b/8, *humāy pādişāh b.-dı* 79a/6, *hürmüz bin nersī pādişāh b.-dı* 82a/2, *iskender pādişāh b.-dı* 79b/4, *işi b.-dı* 90a/1, *cemᶜ b.-dı* 217b/4, *atḳa ferīfte b.-dı* 154b/3, *defᶜ b.-dı* 204b/9, *ittifāḳā ferzend b.-dı* 25a/1, *beşereŋdin āʂār-ı ḥarāret ve susuzluḳ maᶜlūm b.-dı* 140a/9, *mertebesi bülend b.-dı* 116b/2, *b.-dı ... giriftārı* 50b/9, *muḳābil b.-dı* 116b/3, *müsülmān b.-dı* 187b/1, *nāfiʐ b.-dı* 5b/1, *naġu mundaḳ b.-dı* 141b/5, *ne b.-dı* 25a/9, *ne ḫaṭā b.-dı* 190a/3, *ol ṭarafdın cemᶜ b.-dı* 91b/2, *ol teŋri raḥmetiġa vāṣıl b.-dı* 61a/6, *pādişāh b.-dı* 76b/2, 77b/3, 77b/8, 78a/1, 78a/3, 78a/9, 78b/3, 78b/9, 79a/1, 79a/4, 79a/9, 79b/2, 81b/4, 81b/7, 121b/5, 157b/9, *ᶜabdü'l-ᶜazīzdin ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz peydā b.-dı* 25a/3, *bulut peydā b.-dı* 119a/5, *peydā b.-dı* 62a/2, 118a/2, 152b/6, *rengi ḳızıl b.-dı* 34b/6, *ṣāf b.-dı* 205a/3, *bu sekkiz ḳatla miŋ miŋ direm b.-dı* 199b/3, *sitem b.-dı* 116a/7, *ṭahmāsb pādişāh b.-dı* 78a/7, *ṭahmūraʂ pādişāh b.-dı* 76b/6, *taḫtı nigūn-sār b.-dı* 175b/8, *yüz on ėkki yılda āḫir b.-dı* 79a/8, *żaḥḥāk pādişāh b.-dı* 77a/7, *ẓāhir b.-dı* 154b/2
*ol ḥālı nūşīrevānġa maᶜlūm b.-**dı erse*** 135b/1

*alar bu bābda ᶜāciz b.-**dılar*** 185a/9, *cemᶜ b.-dılar* 113b/2, *hirāsān b.-dılar* 62b/7, *nīk-nām b.-dılar* 208b/1
*andın ᶜaceb müft ḫalāṣ b.-**duḳ*** 218a/1, *ḫalāṣ b.-duḳ* 167b/9
*āzürde b.-**dum*** 163b/2, *helāk b.-dum* 198a/3
*maŋa sen oḳ b.-**duŋ*** 63a/6, *sen bāᶜiṯ b.-duŋ* 207b/3
*akşam b.-**ġaç*** 219a/5, *ṣabāḥ b.-ġaç* 214b/5
*köŋli īmāndın ḫālī b.-**ġan bolġay*** 35a/3
*taḳdīr b.-**ġan bolsa*** 181a/5, *ḫaḳ subḥānehu ve taᶜālā ḫażretide ḥaḳḳı b.-ġan bolsa ḳop-tek* 30b/4, *peydā b.-ġan bolsa* 47a/4
*ḫod ne nevᶜ b.-**ġan erkin*** 114a/9, *uyḳuda b.-ġan kişiniŋ sözi* 147b/6, *pādişāhnıŋ oġlı b.-ġan* 144a/4
*kimge müsellem b.-**ġan turur*** 75b/2
*uzun ᶜömr ümīdide b.-**ġan tururlar*** 56a/1
*b.-**ġay** gedāça* 169a/8, *b.-ġay ḳıyāmet* 170a/6, *b.-ġay kim* 13a/1, *meşġūl b.-ġay* 75b/9, *bir ḳavmnıŋ uluġı b.-ġay kim* 14a/1, *gāhī b.-ġay kim* 52b/6, *giriftār b.-ġay kim* 44a/4, *maᶜlūm b.-ġay kim* 43a/4, *b.-ġay mu* 70a/1, *birevniŋ kim işi b.-ġay nedāmet* 170a/5, *zişt-rūy b.-ġay yüzini baġlap reng-be-reng tonlar keygey* 50a/3, *b.-ġay* 12b/8, 2a/9, 36b/3, 41a/1, 9b/4, 146a/4, 191b/5, *ᶜadl b.-ġay* 148b/3, *ᶜamel ḳılġan b.-ġay* 168b/7, *ᶜameli müṯāb u meᶜcūr b.-ġay* 40a/4, *ᶜāṣī b.-ġay* 168b/6, *ḫaṭar-ı ᶜaẓīm b.-ġay* 9b/1, *ᶜazīz b.-ġay* 188b/8, *ᶜibādet ḳılġan b.-ġay* 10b/6, *āḫiretde ᶜaẓābı mundın köprek b.-ġay* 47a/5, *alarġa münaḳḳaş b.-ġay* 69b/2, *alarġa müsellem b.-ġay* 112a/9, *aŋa āsān b.-ġay* 70b/3, *anda b.-ġay* 157a/7, *andaḳ b.-ġay* 207a/7, *anıŋ bile b.-ġay* 173b/4, *artuḳ ve eksük bitimekdin muḥteriz b.-ġay* 184a/9, *ārzūŋda b.-ġay* 138b/7, *āyā bu ne türlük b.-ġay* 66b/2, *bar u yoḳum yüz miŋ direm b.-ġay* 198a/4, *barça ᶜömri bilen ber-ā-ber b.-ġay* 12a/5, *beḳā köprek b.-ġay* 157a/5, *bendelıḳ ḳılġan b.-ġay* 13a/3, *bėş ḳatla miŋ miŋ direm b.-ġay* 199a/2, *bī-ḥuẓūr u dil-teng b.-ġay* 53b/5, *bir vilāyet sulṭānlıġı b.-ġay* 13a/9, *biri keyūmerṯ b.-ġay* 75b/7, *bisyār ḫāṣıl b.-ġay* 147b/2, *bu genc siziŋ araŋızda b.-ġay* 101a/6, *cāhil kişi b.-ġay* 45a/6, *cihān hemīşe ābādān b.-ġay* 136a/1, *cümle-yi ḫalḳnıŋ ᶜameliçe b.-ġay* 11b/8, *dānişi b.-ġay* 174a/5, *dermānde b.-ġay* 142b/1, *dest-gīr b.-ġay* 63b/6, 65a/6, *dūzaḫdın hirāsān b.-ġay* 13b/2, *dünyā işide b.-ġay* 53a/3, *düşmen bolmış b.-ġay* 12a/7, *düşvār b.-ġay* 47a/2, *ecel b.-ġay* 41a/7, *eger ḫaber tapayın kim ekin yėridin özge yėr vīrān b.-ġay* 105b/2, *ehl-i himmetdin ḫāṣıl b.-ġay* 195b/3, *ḫākim b.-ġay* 14a/4, *emānetḳa ḫıyānet ḳılmaġan b.-ġay* 13a/4, *emānetlıġ b.-ġay* 174a/5, *īmin b.-ġay* 33b/9, *feraḥ b.-ġay* 196b/2, *fesādġa meşġūl b.-ġay* 150a/3, *ġam-güsār b.-ġay* 174a/1, *ġammdın şād b.-ġay* 170a/4, *kerem ḫᵛānı yayıġlıḳ b.-ġay* 159b/7, *ġırre b.-ġay* 50a/2, *ġubār b.-maġay* 138a/6, *ḥācetlıḳ kişi b.-ġay* 38a/3, *ḫalāṣ b.-ġay* 18b/4, 36b/6, *ḫalīm b.-ġay* 137b/7, *ḫāṣıl b.-ġay* 140b/8, *ḫāṣıl ḳılġan b.-ġay* 177a/4, *ḫayāl-ı muḫāl ḳılġan b.-ġay* 29b/5, *ḫayf b.-ġay* 173a/8, *ḫazīnede ne meblaġ yarmaḳ b.-ġay* 199a/1, *ḫazīnesi b.-ġay* 148b/5, *helāket b.-ġay* 175a/9, *hemnişīn b.-ġay* 142b/6, *ḫıyānet ḳılġan b.-ġay* 36a/7, *ḫᵛār b.-ġay* 188b/9, *istiḳāmet b.-ġay* 149a/7, *işde saŋa yār b.-ġay* 172b/8, *işi pesendīde b.-ġay* 176a/9, *ḳāniᶜ b.-ġay* 46b/6, *kerek b.-ġay* 177a/1, *köŋli īmāndın ḫālī bolġan b.-ġay* 35a/3, *köprek b.-ġay* 52a/9, *közleri kök b.-ġay* 50a/7, *laᶜnet-i ḫudāy saŋa b.-ġay* 63a/3, *meger ol kim ḫilāf-ı şerᶜ ḳılġan b.-ġay* 33a/4, *meger ol kişi kim günāh-kārnıŋ günāhıġa ḳādir bolup ᶜafv ḳılġan b.-ġay* 30b/6, *meniŋ ḫayrım b.-ġay* 197b/3, *miᶜdesi fāsid ü tebāh b.-ġay* 51b/8, *müttefiḳ b.-ġay* 173a/1, *mülki selāmet b.-ġay* 174a/9, *mülkke ḫalel peydā b.-ġay* 99a/9, *müreffehü'l-ḥāl b.-ġay* 122a/8, *müşfiḳ ü mihr-bān b.-ġay* 174a/6, *müttehem b.-ġay* 28b/7, *nā-dān kişi b.-ġay*

112b/2, *naṣīb b.-ġay* 70a/2, *naṣīḥat-gūyb.-ġay* 174a/7, *ne b.-ġay* 24b/1, *ne günāh b.-ġay* 64a/2, *necāt b.-ġay* 40b/5, *neçe dür b.-ġay* 218b/5, *neçe müddetḳa degünçe b.-ġay* 159b/6, *niᶜmet andın yaḫşıraḳ b.-ġay* 12a/2, *ol cānibḳa māyil b.-ġay* 30a/7, *perhīz-kārlar b.-ġay* 54b/9, *pend b.-ġay* 135b/3, *özi ḳılġan b.-ġay* 28b/1, *özi saᶜy ḳılġan b.-ġay* 143b/1, *özige küç bile sitem ḳılġan b.-ġay* 144a/3, *pādişāhġa bed-nāmlıḳ b.-ġay* 164a/7, *pādişāhlıġı tamām b.-ġay* 173b/2, *pāk b.-ġay* 103b/7, *penāh ḳalmaġan b.-ġay* 10b/1, *peşīmān b.-ġay* 112b/6, *peydā b.-ġay* 52b/6, 107b/8, *pīşe ᶜadl u dād b.-ġay* 170a/3, *raᶜiyyetḳa ᶜadl ḳılġan b.-ġay* 10b/4, *raᶜiyyetḳa b.-ġay* 9b/7, *rāst b.-ġay* 157b/2, *rāst-kār b.-ġay* 99a/6, *rencīde b.-ġay* 177b/2, *ḳıyāmet küni b.-ġay* 25b/2, *ṣalāḥ bile b.-ġay* 150a/1, *sarıġlıḳḳa māyil b.-ġay* 186b/7, *seniŋ fermānıŋda b.-ġay* 203b/3, *siyāsetlıḳ b.-ġay* 128a/9, *sözige kirmegen b.-ġay* 11a/7, *sulṭān ṣoḥbetide b.-ġay* 144b/5, *sulṭān-ı ᶜādil b.-ġay* 11b/3, *şāḫları ẓāhir b.-ġay* 70b/4, *şāyeste b.-ġay* 143b/3, *şehīd b.-ġay* 70a/1*maᶜlūm b.-ġay* 98a/7, *maᶜlūm b.-ġay* 100a/9, *rāst b.-ġay* 107b/1, *teŋ b.-ġay* 11b/9, *tesellī-yi ḫāṭır b.-ġay* 109a/2, *üç yüz miŋ direm b.-ġay* 209b/1, *āmürzīde b.-ġay* 102b/7, *vāḳiᶜ b.-ġay* 39b/2, *vālī b.-ġay* 14b/5, *vāriṣi b.-ġay* 181b/5, *ḫışm-gīn b.-ġay* 33b/8, *peydā b.-ġay* 164a/4, *şeyṭān b.-ġay* 32b/8, *yıraḳ b.-ġay* 103b/4

*anı melik dė**se b.-ġay*** 123b/4

*eger ẓālim pādişāh ᶜahdide b.-**ġay erdi*** 101a/8

*ḫalāṣ b**.-ġay-men*** 66a/2, *bī-güneh b.-ġay-men* 114a/6, *meyl ḳılġan b.-ġay-men* 191b/9, *üstüvār b.-ġay-men* 137a/9

*baḫīllıḳdın yıraḳ b**.-ġay-sen** kim* 33b/5, *maŋa sen b.-ġay-sen yār* 157b/6, *āsūde b.-ġay-sen* 122b/7, *kām-kār b.-ġay-sen* 113b/7, *oyġaḳ b.-ġay-sen* 137b/6,*muḳaṣṣır b.-ġay-sen* 38a/4, *rāst-kār b.-ġay-sen* 22b/3,*sen sīrāb b.-ġay-sen* 141b/2, *sitūde b.-ġay-sen* 113b/8

*ᶜāşıḳ u şeydā b.-**ġaylar*** 50a/4, *eger yaḫşı b.-ġaylar eger yaman* 16a/1, *ot içide b.-ġaylar* 13a/1, *b.-ġaylar* 14b/6, 36a/1, 41b/1, *ᶜaybdın berī b.-ġaylar* 85b/7, *ᶜaybdın yıraḳ b.-ġaylar* 149b/6, *ᶜaẕābda ve teşvīşde b.-ġaylar* 164a/6, *ᶜömr ümīdide b.-ġaylar* 57b/8, *ᶜuḳūbetdin īmin b.-ġaylar* 71a/5, *āḫiretni unutḳan b.-ġaylar* 53b/9, *şefīᶜ b.-ġaylar* 71a/4, *düşmen b.-ġaylar* 71a/6, *sınaġan b.-ġaylar* 161b/7, *anıŋ fermānıda b.-ġaylar* 14a/2, *açlıḳtın helāk b.-ġaylar* 54b/7, *bed-fiᶜl ve bed-niyyet b.-ġaylar* 147b/9, *birbiriniŋ ḫaşmı b.-ġaylar* 12b/3, *fermān-berdār b.-ġaylar* 169a/3, *helāk b.-ġaylar* 53a/2, 57a/1, *hirāsān b.-ġaylar* 129b/7, 169a/4, *ḫoşnūd b.-ġaylar* 42b/7, *ḥükm ḳılġan b.-ġaylar* 15a/6, *ḥükm ḳılmaġan b.-ġaylar* 15a/2, *kėme içinde b.-ġaylar* 54a/1, *meẕkūr b.-ġaylar* 86a/1, *minber üstide b.-ġaylar* 150b/9, *mülk ābādān ve raᶜiyyet refāhiyyetde b.-ġaylar* 90b/1, *nā-rıżā ve bīzār b.-ġaylar* 45b/4, *ol kölegede b.-ġaylar* 10b/3, *pesendīde aḫlāḳ bile maᶜrūf b.-ġaylar* 111a/4, *perākende b.-ġaylar* 54a/6, *peşīmān b.-ġaylar* 50a/5, *rāżī ve ḫoşnūd b.-ġaylar* 45b/2, *saᶜīd b.-ġaylar* 43b/6, *maḥrūm b.-ġaylar* 13b/4, *rāst-gūy b.-ġaylar* 142a/4

*müheyyā b.-**ġıl** kim* 21b/8, *munda b.-ġıl* 196a/6, *maŋa vezīr b.-ġıl* 69a/1, *rāst b.-ġıl* 175b/9, *yıraḳ b.-ġıl* 138a/8

*b.-**ġuŋ-dur** peşīmān* 170a/8, *ol dūzaḫ ėliniŋ pīşvāsı sen b.-ġuŋ-dur* 20b/1, *özgege b.-**ġunça*** 117a/3

*bu ėkkidin biri b.-**ġusı-dur*** 68b/8, *maḥmūd b.-ġusı-dur* 104a/1, *meẕkūr b.-ġusı-dur* 114b/1

*ᶜaks-i ol b.-**ġusı durur*** 139a/9, *anda sākin b.-ġusı durur* 51b/4, *bu türlük b.-ġusı durur* 120a/3, *yaḫşıraḳ maᶜlūm b.-ġusı durur* 5a/2, *maᶜlūm b.-ġusı durur* 69a/7

*aŋa b.-**ma**! güstāḫ* 144a/6, *ḫışm-gīn b.-ma!* 34a/3, *ẓālimlerġa hem-dāstān b.-ma!* 105a/4
*b.-**madı*** 43b/7, *su ḥāṣıl b.-madı* 141b/4, *żāyi[c] b.-madı* 207b/9
*ḫaber b.-**maġan bolsa*** 11a/9
*[c]ayān b.-**maġanı** andın köprek turur* 31b/9
*kişige zehre-yi ol b.-**maġay** kim* 105a/2, *b.-maġay* 37a/1, 155a/4, *[c]āḳil b.-maġay* 46b/3, *[c]aḳlī b.-maġay* 28b/3, *rāżī b.-maġay* 27a/6, *kėçe b.-maġay* 122b/9, *kündüz b.-maġay* 122b/8, *andın bā-mezeraḳ b.-maġay* 67b/6, *andın özgege meşġūl b.-maġay* 46b/5, *zaḫmet b.-maġay* 94b/6, *dūzaḫ otıġa ṭāḳatı b.-maġay* 40b/9, *eksük b.-maġay* 189b/4, *ġırre b.-maġay* 43a/2, *ḫalāṣ b.-maġay* 9b/3, *ḫayf ötken b.-maġay* 107b/4, *ḫayf vāḳi[c] b.-maġay* 27b/3, *ḫayr b.-maġay* 170b/9, *hēç artuḳ ve eksük b.-maġay* 41a/7,*ḥücceti b.-maġay* 44a/5, *medārı b.-maġay* 8a/8, *melāl b.-maġay* 188a/6, *melālet b.-maġay* 147b/1, *mülkige beḳā b.-maġay* 73b/9, *mümkin b.-maġay* 10a/2, 1b/3, *yaḫşı b.-maġay* 216a/5, *vāḳi[c] b.-maġay* 177a/3, *ṣāf b.-maġay* 160a/9, *saŋa yaman at b.-maġay* 178b/5, *şehvetḳa meşġūl b.-maġay* 38b/4, *şitāb-zede b.-maġay* 137b/8, *teŋri ḫavfı b.-maġay* 158b/3, *uruḳ ḳayaş u ferzend b.-maġay* 144b/7, *vilāyetde daḫl b.-maġay* 164a/3
*muḫaṭab u muā[ɔ]ḫiẕ b.-**maġay-sen** kim* 28a/2, *ḫasīs ü dūn-himmet b.-maġay-sen* 188a/8, *ḫasīs-himmet b.-maġay-sen* 190a/7
*meşġūl b.-**maġay-siz*** 54a/4
*[c]adāvet üstide b.-**maġaylar*** 72b/4
*hirāsān b.-**maġı*** 18a/3
*ḫaylī maġrūr b.-**maġıl** kim* 27b/4
*seniŋ tirik b.-**maġıŋ*** 127a/6, *himmetniŋ büzürg ü bülend b.-maġlıġı* 210a/9
*ser-encām b.-**maġunça*** 199b/4
*hēç peyġāmber b.-**maġusı** durur* 44b/4
*ḳāni[c] b.-**maḳ kerek*** 53b/6, *saŋa b.-maḳ kerek-tür* 157b/8, *[c]ālimler ṣoḥbetide b.-maḳ* 7b/3, *andın yıraḳ b.-maḳ* 8b/2, *düşmendin vāḳıf b.-maḳ* 125b/9, *īmin b.-maḳ* 148a/7, *su ḥāṣıl b.-maḳ* 140b/5, *yıraḳ b.-maḳ* 8b/5
*āvāre b.-**maḳdın** özge* 86b/3
*selāṭīnġa yaḳın b.-**maḳlıḳ**nı* 144b/7
*zāyil b.-**mas** belkim artar* 52b/1, *b.-mas* 48a/1, 120a/1, *bizge melik b.-mas* 17b/2, *bünyādı b.-mas* 92b/1, *hergiz vīrān b.-mas* 199a/7, *kişi [c]ameli birlen büzürg b.-mas* 125b/3, *ser-encām b.-mas* 171b/6, *yümni b.-mas* 181b/6
*mevḳūf u mu[c]aṭṭal b.-**mas-men*** 64b/3
*siyāsetlıḳ b.-**masa*** 99a/7, *b.-masa* 191a/3, *bu [c]ādet ve ḫāṣṣiyet b.-masa* 189a/7, *daḫl b.-masa* 164a/4, *eṣer b.-masa* 35a/3, *ḫaṣleti bu türlük b.-masa* 149b/7, *ḫudāy [c]azze ve celle işi b.-masa* 36b/9, *kemge nāfiẕ b.-masa* 190a/5, *müyesser b.-masa* 179a/3, *naṣīḥat bėrgüçi b.-masa* 147b/8, *ra[c]iyyet b.-masa* 164a/3, *saŋa iḥtiyāc b.-masa* 210a/1, *siyāseti b.-masa* 129b/7, 148a/1, *murādı bile b.-masa* 177b/2
*eger içide ḫası b.-**masa erdi*** 140a/4, *b.-masa erdi* 183b/5, *ḫaḳḳı b.-masa erdi* 155b/2, *ḳılıç ve ḳalem b.-masa erdi* 183b/4, *ta[c]alluḳ b.-masa erdi* 194b/1
*hüner-mend b.-**maslar*** 183b/3, *żāyi[c] b.-maslar* 207b/8
*aŋa ṭāḳat b.-**may*** 94b/9
*ḫalāṣ b.-**maydur*** 64b/5
*düşmen b.-**mış bolġay*** 12a/7
*eger çeşme tīre b.-**sa*** 20b/5, *ḫāceti b.-sa* 114a/5, *nā-pesend b.-sa* 177a/8, *her ne kerek b.-sa bėrsünler* 204a/2, *seniŋ b.-sa* 118b/1, *urar b.-sa dem* 201b/4,

fārıġ b.-sa erdi 116a/2,*şefīᶜ düşmen b.-sa* 71a/7, *ḥaḳḳı bolġan b.-sa ḳop-tek* 30b/4, *eger ḥāceti b.-sa revā ḳılġay* 172a/3, *b.-sa şeh māyil* 141a/2, *āşkāre b.-sa* 114a/1, *b.-sa yār* 193a/6, *b.-sa* 22b/1, 33b/1, 36a/3, 37b/3, 8a/4, 8a/6, 144a/4, 150a/9, 164b/7, 192b/4, 195b/1, 208a/1, *ᶜamel ḳılġan b.-sa* 41b/6, *ᶜayb b.-sa* 43a/7, *alġan b.-sa* 16a/7, *aŋa müşkil b.-sa* 176b/1, *andaḳ b.-sa* 123b/5, 164a/6, *andaḳ ġālib b.-sa* 128b/6, *arıġ tīre b.-sa* 20b/4, *āşnā b.-sa* 148b/9, *bisyār b.-sa* 126a/2, 160a/3, *bu nāme yalġan b.-sa* 203b/5, *bu türlük b.-sa* 121a/3, *bularġa oḫşar b.-sa* 173b/8, *cehl ġālib b.-sa* 50a/1, *ᶜāciz b.-sa* 41b/3, *cevr ḳılġan b.-sa* 16a/7, *giriftār b.-sa* 179a/5,*dāniş b.-sa* 157a/6, *der-mānde b.-sa* 163b/9, *dīn dürüst b.-sa* 103a/7, *naṣīḥat b.-sa* 21a/9, *müşfiḳ ü mihr-bān b.-sa* 172b/9,*eger yaḫşılıḳ ḳılġan b.-sa* 85b/4, *eger yamanlıḳ ḳılġan b.-sa* 85b/5,*ėl kem b.-sa* 92b/5, *emīn ü kāfī b.-sa* 174a/8, *ėşitkülük ve körgülük iş b.-sa* 37a/6, *ġalaṭ b.-sa* 6b/8, *ḫaber bolmaġan b.-sa* 11b/1, *ḥāceti b.-sa* 107b/6, *ḫalelī b.-sa* 17a/6, *ḥarām b.-sa* 8b/2, *peydā ḳılġan b.-sa* 47a/5, *ḫaşmlarıŋız b.-sa* 166b/5, *ḫaṭā b.-sa* 7a/1, *ḥelāl b.-sa* 40b/7,*her belā vü miḥnet b.-sa* 49b/9, *her gāh b.-sa* 172a/6, *her kimerseŋ b.-sa* 34b/1, *ḥāceti b.-sa* 115b/9, *dād-ḫʸāhlugı b.-sa* 23b/3, *her ne ᶜināyet b.-sa* 206a/9, *içide b.-sa* 100b/7, *her ne b.-sa* 29b/9, *her ne köŋlide b.-sa* 184a/7,*her neçe b.-sa* 129a/1, *büzürg b.-sa* 144b/9, *her sīret bile b.-sa* 129b/9, *her ṭarīḳ bile b.-sa* 173a/2, *ḫıred-mend ü dānā b.-sa* 174b/1, 176a/5, *himmeti bülend b.-sa* 188b/8, *ḫoşnūd b.-sa* 31a/8, *ḫod-kām b.-sa* 177b/1, *ḫudāy taᶜālānıŋ b.-sa* 118a/9, *īmānı dürüst b.-sa* 47a/6, *inᶜām ḳılur b.-sa* 189b/3, *ḳādir b.-sa* 31a/9, *peydā b.-sa* 164a/5, *ḳayda b.-sa* 188b/5, *köŋli dāyim mescidde b.-sa* 10b/7, *körklük b.-sa* 11a/4, *ḳuşūr b.-sa* 103b/5, *leṭāyif ü ẓarāyif bilen b.-sa* 189a/8, *maᶜşūḳı bar b.-sa* 47b/3, *müstecāb b.-sa* 92b/9, *nā-mihr-bān b.-sa* 173a/2, *oġul yaḫşı b.-sa* 124b/9, *ol evde b.-sa* 53b/7, *pādişāh ᶜādil b.-sa* 74b/8, 120a/2, *pādişāh ẓālim ve bī-dād b.-sa* 166a/1, *pādişāhdın dād-ḫʸāhlugı b.-sa* 165a/7, *bāṭıl daᶜvā ḳılġan b.-sa* 166a/7, *pejmürde b.-sa* 8a/7, *pest b.-sa* 188b/8, *peydā bolġan b.-sa* 47a/4, *raᶜiyyet firū-mānde b.-sa* 164a/2, *rāst b.-sa* 203b/2, *ṣabāḥ b.-sa* 131a/8, *ṣādır b.-sa* 145a/1, *ṣādıḳ b.-sa* 175a/3, *sehvī vāḳiᶜ b.-sa* 187b/7, *selāmet ėltken b.-sa* 42b/6, *sendin kiçik b.-sa* 22b/8, *sendin uluḳ b.-sa* 22b/9, *sulṭān bī-ṣalābet ü bī-siyāset b.-sa* 128b/8, *müsülmānlarnıŋ ḥāceti b.-sa* 37a/1, *taḳdīr bolġan b.-sa* 181a/5, *taḳṣīr ḳılġan b.-sa* 42a/4, *tonı ḳızıl b.-sa* 23b/6, *türkī tili bilen b.-sa* 5a/1, *tüvān-ger b.-sa*172a/2, *tüz yolı bile yörügen b.-sa* 42a/3,*vāḳiᶜ b.-sa* 6b/6, 206a/3, *keber tübi peydā b.-sa* 106b/9, *vezīr mihr-bān u kāfī b.-sa* 177a/5, *yaḫşılıḳ ḳılġan b.-sa* 14b/7, *yaḳın b.-sa* 37a/7, *yaşḳa seniŋ bile teŋ b.-sa* 23a/1, *yėride b.-sa* 35a/2, *yėtken b.-sa* 135a/2, *yıraḳ b.-sa* 37a/7, *ẓālim u sitem-kār b.-sa* 75a/2, *ẓālim ü cābir b.-sa* 73b/8, *b.-sa yār* 213a/2

*ḥācib müşfiḳ b.-**salar*** 174b/2, *ḳalġan b.-salar* 54b/6

*her ḳayda b.-**sam*** 157b/7

*pādişāhnıŋ oġlı b.-**saŋ*** 145b/9, *raᶜiyyet b.-saŋ* 9a/5, *ṣalāḥ bile b.-saŋ* 150a/1, *sen fesādġa meşġūl b.-saŋ* 150a/2

*eger til**er b.-saŋ*** 138a/5, *her iş ḳılur b.-saŋ* 26a/8, *nerse bağışlar b.-saŋ* 190b/9

*saŋa b.-**sun*** 117a/3, *saŋa ferzend bisyār b.-sun* 124b/5, *uzun b.-sun* 125b/2

*birbiriŋiz bile ḳuda b.-**uŋ*** 101a/5, *muṭīᶜ b.-uŋ* 72b/8, *sizler güvāh b.-uŋ* 219a/7

*ḳādir b.-**up** ᶜafv ḳılġan bolġay* 30b/6, *müteġayyir b.-up ayttı* 155a/6, *şād-mān b.-up ayttı* 91a/8, *ḫoşnūd b.-up barur* 45a/5, *bī-ṭāḳat b.-up* 94b/3, *fermānıġa meᵓmūr b.-up* 72b/1, *ḫoşnūd b.-up yandılar* 101a/7, *ᶜāciz b.-up* 163a/9,195b/7, *açıġ üstide b.-up* 93b/6, *müteḥayyir b.-up* 120b/8, *aŋa ġırre b.-up* 50b/5, *andaḳ*

b.-up 4a/6, *andın nā-ḫoşnūd b.-up* 129b/8, *barça kefāret b.-up* 70a/5, *bī-ḳarār b.-up* 94a/8, *birbiriŋizge düşmen b.-up* 50b/3, *biz açlıġdın ḫarāb b.-up* 118a/5, *cüft b.-up* 153b/3, *dost b.-up* 208a/9, *eger çeşme rūşen b.-up* 20b/4, *īmin b.-up* 128b/1, *ġırre b.-up* 161a/1, *ḫaber-dār b.-up* 164b/8, *ḫacel b.-up* 32a/2, *ḫalḳı bī-raḥm u bī-ḥayā b.-up* 128b/8, *ḥarīş b.-up* 181b/5, *ḥayrān b.-up* 167a/4, 205a/7, *huş-yār b.-up* 142b/5, *ḳavī b.-up* 85a/1, *kişi ġāfil b.-up* 69b/4, *köŋli ġam-gīn b.-up* 24b/7, *köŋlige ᶜaẕīm vehm b.-up* 17b/9, *maḥzūn b.-up* 16b/8, *meşġūl b.-up* 37b/8, 46b/2, 53b/9, *muṭṭaliᶜ b.-up* 213b/9, *müflis ü teng-dest b.-up* 202b/1, *mülkde uçuzluḳ b.-up* 139a/7, *müteᶜaccib ü müteḥayyir b.-up* 214a/7, *mütefekkir b.-up* 153b/7, *müteġayyir b.-up* 89a/3, *müteġayyir ü müteḥayyir b.-up* 215b/7, *müteḥayyir b.-up* 89a/4, *müteḥayyir ve mütefekkir b.-up* 152b/9, *müteredid b.-up* 132b/9, *açıġ üstide b.-up* 178a/1, *nev-rūz küni bār-ı ᶜām b.-up* 165a/4, *niᶜmeti az b.-up* 126a/3,*özgeler ümīd-vār b.-up* 179b/1, *pādişāhlıḳḳa ġırre b.-up* 112b/3, *peşīmān b.-up* 52a/2, *rıżā b.-up* 28a/9, *saᶜy u ihtimām b.-up* 7a/8, *ser-ḫoş b.-up* 194b/7, *şehen-şāhġa maᶜlūm b.-up* 185a/4, *tamām b.-up* 7a/8, *meᵓḫūẕ ve muᶜāḳıb b.-up* 28b/2, *yaḥyā ġam-gīn b.-up* 198b/8 *żaḥḥāk ve humāy zamānıda b.-**up erdi*** 75a/3, *bir sāᶜat b.-up erdi* 96b/3, 153b/9, *bir zamān b.-up erdi* 196a/7, *ġālib b.-up erdi* 139b/5, *ḥükm b.-up erdi* 43b/4, 43b/5, *müzd aŋa cemᶜ b.-up erdi* 97b/8, *şek b.-up erdi* 162b/5, *tecribe b.-up erdi* 139b/1, *yėr balçıḳ b.-up erdi* 17b/8, *kāfirler uruşıda şehīd b.-up erdiler* 69b/8

*anıŋ ḫarcı kem vāḳiᶜ b.-**up-tur*** 140b/9, *bizge ẓulm ḳılmaḳḳa b.-up-tur* 141b/6, *maŋa żarūr iş vāḳiᶜ b.-up-tur* 199a/9

*müteḥayyir ve mütefekkir b.-**up turup erdiler*** 218a/3

*ᶜaṭā b.-**up turur*** 175a/6, *ḥadīṯ-i nebevī ᶜaleyhi's-selām vāḳiᶜ b.-up turur* 104b/3, *b.-up turur* 56a/3, *maŋa dür kerek b.-up turur* 217a/9, *peydā b.-up turur* 30a/1, *saŋa ne b.-up turur* 198b/7,*vāḳiᶜ b.-up turur* 150b/5,*bisyār bī-edeb b.-up tururlar* 152a/3, *bisyār ḫarāb b.-up tururlar* 152b/3, *ėl bī-ḥürmet b.-up tururlar* 161b/4, *helāk b.-up tururlar* 57b/2

*yıraḳ b.-**ur nerseler*** 138b/1

*bu türlük nerse b.-**ur mu*** 106b/4

*teŋriniŋ raḥmeti b.-**ur** nāzil* 141a/3, *b.-ur* 36a/2, *ᶜafv b.-ur* 34b/1, *ᶜuhde b.-ur* 109a/9, *andın ḥāṣıl b.-ur* 198b/5, *anıŋ bāz-geşti āḫir peşīmānlıḳ b.-ur* 158b/4, *niᶜmetler b.-ur* 127b/1, *bile b.-ur* 137b/4, *bisyār noḳṣān b.-ur* 131b/5, *bülend-pervāz b.-ur* 188b/4, *cihān ābādān b.-ur* 150a/4, *cihān ābādān ve raᶜiyyet īmin b.-ur* 74b/9, *cihān birān b.-ur* 75a/3, *ėkki cihetdin b.-ur* 105b/5,*ėkki ḳatla miŋ miŋ direm b.-ur* 200a/7, *ėlge ḫaber b.-ur* 131b/2, *fażīḥatraḳ ve rüsvāraḳ b.-ur* 52a/5, *fesād b.-ur* 147a/7, *ġālib b.-ur* 30a/2 *ḫarāb b.-ur* 105a/5, *ḫarc b.-ur* 93b/1, *ḥāṣıl b.-ur* 157a/3,*hem-rāh b.-ur* 138a/9, *ḫurrem b.-ur* 164b/2, *iᶜzāz b.-ur* 188b/3, *ḳayda b.-ur* 17b/1, *ḳifāyet b.-ur* 46b/6, *maᶜlūm b.-ur* 43a/7, *maᶜmūrraḳ b.-ur* 92a/1, *memleket vīrān b.-ur* 161a/9, *meşġūl b.-ur* 134b/1, *müstecāb b.-ur* 150a/8, *müşerref b.-ur* 210b/3, *ne b.-ur* 94b/4, 133a/8,204a/8, *ne ḫāṭırı tilese aytur b.-ur* 178a/3, *noḳṣān vāḳiᶜ b.-ur* 92b/3, *ol ᶜāciz b.-ur* 218b/1, *ol nā-dān vezīr cihetidin b.-ur* 178a/6, *ol vilāyet vīrān b.-ur* 92b/6, *özi oḳ āvāre b.-ur* 216b/3, *pādişāhnıŋ bed-nāmlıġı b.-ur* 192a/5, *peydā b.-ur* 126a/5, *rāst b.-ur* 183a/3, *rāst rāst b.-ur* 183a/5, *seksen miŋ direm b.-ur* 197a/3, *semiz b.-ur* 27b/6, *semizlik b.-ur* 27b/8, *seniŋ bilen b.-ur* 47b/6, *ser-efrāz b.-ur* 188b/2, *şeh-bāz b.-ur* 188b/5, *tirikni öltürse b.-ur* 179a/7, *tüş b.-ur* 6a/5, *uçar ḳuş b.-ur* 6a/6, *vāḳiᶜ b.-ur* 146a/5, *vīrān b.-ur* 150a/4, *viṣāl müyesser b.-ur* 47b/7, *yaḳınraḳ b.-ur* 46a/8

*żabṭ ḳıl**sa b.-ur*** 182a/3, *ẓāhir b.-ur* 52a/6
*peşīmān b.-**ur-biz*** 114a/2
*ᶜālemde meşhūr b.-**ur-sen*** 191a/6, *beze-kār b.-ur-sen* 23a/4, *sen dervīş ü faḳīr pādişāhı b.-ur-sen* 105a/7
*b.-**urda*** 80a/1
*āḫiret işige meşġūl b.-**urlar*** 70a/8, *mendin nā-ḫoşnūd b.-urlar* 45a/4, *raᶜiyyet zaḥmetde b.-urlar* 92b/7, *raᶜiyyetiŋ faḳīr ü dervīş b.-urlar* 105a/6, *rāstlıġ üstide b.-urlar* 175a/4, *susuzraḳ b.-urlar* 53a/1
*dünyāda her türlük tenaᶜᶜum kim b.-**ur erdi** ḳıldım* 24a/9, 6b/4, 82a/5, *barça andın maᶜlūm b.-ur erdi* 110b/9, *cūy-ı mūliyānda b.-ur erdi* 115b/8, *nīşābūr şehrinde b.-ur erdi* 87a/2, *ulusḳa gümān b.-ur erdi* 156a/8
*yıraḳ b.-**ur erdiler*** 112a/2
*müsülmān b.-**ur erdim*** 18a/6

bostān [6] (< Far. *bostān*) bahçe, sebze bahçesi.
ėl bāġ u b. u sarāy yasamaḳḳa meşġūl erdiler 100a/1
*dehr b.+**ıda** ser-sebz-dür* 220a/4
*ḥaḳīḳat b.+**ınıŋ** nesīmi* 44a/7
*bāġlar u b.+**lar** u laṭīf mīveler ü leẕīẕ ṭaᶜāmlar u gün-ā-gün niᶜmetler bolur* 127a/9
*ol leẕīẕ ṭaᶜāmlar ve laṭīf mīveler ü ḥelvālar u aḳar sular u b.+**lardın*** 127b/7
*sebze-zārda kezip güller ü şükūfeler ü b.+**larnı** mülāḥaẓa ḳıladurġaç* 139a/1

boy(u)n [8] (< ET (Uyg., KT) *boyın* < AT **bōyın*) *boyın*) boyun.
*bir tobra b.+**ıda*** 62a/3
*āheste āheste b.+**un** siledi* 167a/9

boyun ḳoy- itaat etmek
*buyruġıġa b. ḳ.-**ġaylar*** 73a/4, *fermānıġa meᵓmūr bolup ṭāᶜatıġa b. ḳ.-ġaylar* 72b/1
*ṭāᶜatḳa b. ḳ.-**maġaylar*** 148a/2

boyn(ı)dın köter- üzerinden suçu, yükü (başkasına) atmak.
*ᶜömerniŋ b.+**ıdın** kim köterür* 109a/8, *öz b.+ıdın köterip* 117a/5

boyn(u)ġa ḳoy- (suç veya yükü (başkasının)) üzerine atmak.
*meniŋ b.+**umġa** ḳoyadur* 117a/6

bölek [7] (<ET (Uyg., MK) *bölük*) kısım, grup, takım.
ᶜarab ėlidin bir b. anıŋ ėşigide keldiler 118a/2, *ortançı b. ᶜām ėl-dürler* 54b/9, *bir b. ėlge yėtişti kim* 66b/5, *yıraḳdın bir b. ḳoy köründi* 153a/1, *bir b. ḳulnı* 61b/2, *bir b. nedīmler bile olturup erdi* 204a/5
*bir b.+**ni** ḥesābsız behiştke ėltkeyler* 42a/8

böri [4] (< ET *böri*) kurt.
bir tişi b. bile 153b/2, *ol b. bir ḳoynı ėltür erken-dür* 153b/3, *ol b. ferāġat bile bir semiz ḳoynı alıp bardı* 154a/2, *bir tişi b. kelip* 154a/1

bu [326] (<ET *bo, boo, po* (Brahmi) < AT **bō*) **1.** bu (işaret sıfatı).
b. 56a/7, 35a/2, 47a/3, 50b/2, 56b/9, 61b/9, 63a/5, 68a/4, 68a/9, 72b/7, 80b/6,

89a/5, 113a/2, 121b/2, 121b/8, 125b/3, 128a/6, 130a/6, 152a/7, 153a/9,154b/5,167a/7, 167b/7, 171a/8, 182b/3, 183a/3, 183a/5, 183b/5, 195a/7, 210a/7, 211b/4, 217a/5, 219a/8 *b. altun ṭabaḳ* 53b/3, *b. arada* 51a/6, *b. arıġ niyyeti* 89b/4, *b. at sebebidin* 151b/5, *bā-vücūd-i b. ᶜadl u inṣāf* 4b/1, *b. ᶜaẕābnı* 154a/5,*b. ᶜazīz peyġāmber* 32a/5, *b. ᶜādet* 189a/6, *b. ᶜālemde* 75a/4, 85b/1, 42a/2,*b. ᶜālemdin* 41a/5, 63a/7, *b. ᶜālemniŋ* 74a/3, *b. ādem başları* 55b/7 *b. āyet maẕmūnı* 73a/2, *b. āyet* 186b/9, *b. āyetḳa* 20b/9, *b. āyetniŋ* 21a/4,*b. āyetniŋ tefsīride* 101b/3,*b. balıġ* 95a/7, *b. balıġnı* 93b/3, *b. bāb* 71a/8,170b/3, 181b/9, 188a/6,*b. bābda* 185a/9,130a/1, 180b/2, 192b/9, *b. bėş künlük dünyā üçün* 86b/7, *b. bitiklik* 119a/8,*b. cevābnı* 163a/5,*b. cihān üçün* 121a/7, *b. cihānda* 94a/1, 113b/3,117a/7, 150b/7, 181b/7,*b. cihāndin* 131b/5,*b. cihānnı* 112b/4, *b. cihānnıŋ* 76a/5, *b. cihetdin erdi* 190a/7, *b. çaġḳa degünçe* 110b/6, *b. çerāġ yaġı* 119b/8, *b. çeşmelerdin* 45b/8, *b. daᶜvānı* 106b/7 *b. dāstān* 90b/5, *b. devlet bėrdi* 158a/7, *b. devletḳa* 73a/7, *b. duᶜānı* 119a/4, *b. dünyā* 47b/7, 160a/9, *ol dünyā ve b. dünyāda* 219a/8, *b. dünyādın* 160b/8, *b. dünyānı* 46a/9, *b. dür dek* 216a/9, 218b/5,*b. dürni* 218a/9, 218b/3, *b. ebyāt bitiklik-dür* 160b/4, *b. ėkki çeşmeni* 45b/5 *b. ėkki hem yoḳ turur* 39a/5,*b. ėkki ḳılıçnı* 155a/7, *b. ėkki* 57a/5, 183b/6, *b. ėkkidin biri bolġusı-dur* 68b/8, *b. ėkkidin* 122a/2, *b. ėkkige ḳalġay* 57a/4, *b. ėlni* 85a/5, *b. emrġa* 7a/5, *b. emrniŋ ḳurᶜasın* 5a/5, *b. evge kirse* 41a/8, *b. faḳīr atıġa* 5a/5, *b. faḳīr* 210b/7 *b. fānī dünyā* 160a/4, *b. fikr ü ḫayāl* 58a/4, *b. furṣatda* 57a/8, 153b/6, *b. gedānı* 7a/7, *b. genc* 101a/6, *b. gencni* 100b/5, *b. gevherni* 200a/2, *b. giyāhnıŋ* 67b/9, *b. gürlerni* 67a/9, *b. gülşen içre* 86a/3,*b. günāhnı* 155b/3, *b. ḫaber* 88a/7, *b. ḫaşletni* 189a/5, *b. ḫaṭardın* 9b/2, *b. ḫayāl-ı muḥāl başıdın ötüp* 216b/2, *b. ḫayālda* 217b/8, *b. ḥāl* 154a/4, *b. ḥāldın* 156a/9, 198a/2, *b. ḥālnı* 26a/2, 164a/8, 219a/9, *b. ḫıdmet-kārlıḳdın* 215a/2 *b. ḫıdmetni* 214a/5, *b. ḥikāyet* 69a/7, 88a/8, *b. ḥikāyetni* 98a/5, 207b/6, *b. ḫilᶜatḳa* 73a/7, *b. ḫiṭāb müᵓellifi erdi* 7a/3,*meniŋ b. ḥükmlerimdin* 116a/6, *b. hünerler* 157a/9, *b. imtiḥāndın* 91a/9, *b. işāret* 146b/8, *b. işde* 216a/2, 40b/5, 143a/1, 161b/5, *b. işiniŋ* 5b/7, *b. işler* 133b/6, *b. itniŋ* 153a/7, *b. ḳadar bilen* 188a/2, *b. ḳadar kifāyet turur* 35a/1, *b. ḳadar luṭf u kerem* 207a/2,*b. ḳadar* 36b/3, *b. ḳatla pādişāh* 218b/9, *b. ḳatla* 18a/7, *b. ḳazan içide* 108b/9, *b. kėçe* 108a/2, *b. kelime erdi* 187a/6, *b. kemīne bāreside* 5a/9, *b. kemīneniŋ ḫāṭırıġa* 216a/5, *b. kenīzek* 199b/7, *b. kepekdin* 24b/6, *b. ḳısmet* 34b/4, *b. ḳıṭᶜa anıŋ tercemesi-dür* 104b/4, *b. kişide* 115a/8, *b. kişini* 113b/4, 204b/9, *b. kişiniŋ ḥācetin* 158b/8, *b. kişiniŋ* 43a/6, 86a/6, *b. kitāb muṣannifi* 159a/6, 7a/3, *b. kitābnıŋ muṣannifi* 180a/6, *b. kitābnıŋ müᵓellifi, b. ḳoy* 153b/5, *b. ḳuvvet u şevket ü salṭanat* 175a/5, *b. kün* 63b/9, 160b/2, 56a/2, 141b/3, 60b/2, 196a/6, 200b/6, 205a/2, 221a/2, *b. künge* 24a/5, *b. laḥẓa* 158b/8, *b. maᶜnīde* 212b/8, *b. maᶜnīde-dür* 221b/9, *b. maḳālātdın* 219b/8, *b. maḳāleniŋ muḳarriri* 2a/7, *meniŋ b. marażımġa* 90b/9, *b. māl* 199b/4, *b. māl u ḫazīne* 64b/8, *b. merg bilen* 52b/1, *b. meṣelni* 146b/9, *b. metāᶜdın* 106b/4, *b. mevlā* 208b/9, *b. miṣl* 154b/2, *b. muḥib* 206a/3, *b. muḳaddemātdın* 219b/9, *b. müddetde* 65a/3, *b. mülk* 124a/5, *b. mülūk aḫbārını* 86a/8, *b. nāme* 203a/7, *b. nāme* 203b/4, 7a/6, 203b/1, *b. nāmeni* 203b/1, 203b/9, *b. nerselerge* 191b/8, *b. netīce bėrdi* 25a/7, *b. nevᶜ yėmek içmekdin* 127a/5, *b. nevᶜ yumşaḳ* 21b/5, *b. nevᶜ* 140b/9, 150b/5, *b. niᶜmet ḳadrın* 10a/5, 12a/5, *b. nüsḫa* 220b/8, *b. nüsḫa-yi şerīfe* 3b/5, *b. on ėkki iş* 157a/6, *b. on ḳatla miŋ miŋ diremni* 198a/4, *b. pādişāhlarnı* 90a/8, *b. pādişāhlıġıŋdın* 98b/3, *b. pādişāhnıŋ* 212b/3, 211a/3, *b. pār-çeler* 56a/3, *b. pendler* 26b/4, *b. rāst-reviş pādişāhġa* 152a/2, *b. rāyġa* 216b/5, *b. rāy-ı ṣavāb körünüp* 5a/3, *b. risāle* 4b/8, 222a/5, *b. risāleni* 220b/4, 2b/7, *b. risāleniŋ muḥarriri* 2a/7, *b. rüsvālıḳ bile*

56a/9, *b. salṭanat* 73a/5, *b. sāᶜat* 65b/8, *b. sebebdin* 164a/7, *b. sırnı ḳaçan* 101a/9, *b. söz ėşitti* 068b/9, *b. söz muvāfıḳı* 210b/7, *b. söz* 62a/1, 91a/7, 216b/4, *b. sözdin* 34b/5, *b. sözler* 125b/4, *b. sözlerdin* 102a/2, *b. sözlerni ve ḥikāyetlerni* 26b/3, *b. sözni ėşitip* 16b/8, 215b/1, *b. sözni ėşitti* 64b/5, *b. sözni kördüm* 163a/3, *b. sözni* 117a/3,205a/6, 215b/3, *b. sunı* 140b/3, *b. süŋekler* 56a/5, *b. şehr* 203b/3, *b. şikestege* 5b/3, *b. tamāmı seniŋ durur* 207a/7, *b. ṭarīḳ bile* 152b/3, *b. ṭarīḳni* 166b/6, *tedbīrni* 158a/5, *tekellüfdin* 219b/1, *b. temennā durur* 215b/6, *b. ters ü bīm bile* 127b/8, *b. türlük* 120a/3, 149b/6, 121a/3, 195a/9, 192a/2, 35b/1, 189b/4, 106b/3, 127a/4, 18a/4, 136b/2, 177b/7, 214a/8, 200b/4, 114a/7, 9b/5, 98a/4, *b. uçurda* 2b/5, *b. üç kişi* 57b/1, *b. üç nerse* 20a/2, *b. varaḳ yüzige* 6a/9, *b. vilāyetdin* 164a/2, *b. viṣāl içre* 89a/7,*b. yaŋlıġ* 84a/6, *b. yarmaḳnı* 196b/7, 97a/6, *b. yėrde* 97a/6, 192b/5, *b. yėrdin* 194a/3, 66a/9, *meniŋ b. yıġlamaḳ ve zārī ḳılmaġım* 23a/8, *b. yoldın* 51b/1, *b. yükni* 109a/7, *b. zamān ᶜulemāları* 147b/5, *b. zamān debīrleri* 185b/6, *b. zamān pādişāhlarıġa* 111b/2, *b. zamān* 147a/6, *b. ẕerre miṯāl* 215a/6, *b. zīreklik* 140b/2, *b. zişt-ṣūret u ḳabīḥ-peykerdin* 50b/1.

2. bu. (işaret zamiri)
b. açıḳ 104b/8, *b. alardın artıp ḳalıp turur* 57b/2, *b. ana kābīnidin hem ḥelālraḳ turur* 22a/8, *b. ᶜādil meliklerdin biriniŋ başı turur* 68b/2, *b. çüçük* 104b/8, *b. ednī ᶜādet turur* 122a/1, *b. ėkki ḳısm turur* 8b/3, *b. emānet turur* 119a/9, *b. erdi kim* 116a/5, *b. himmet-bülendlıġıdın turur* 210b/2, *b. kimniŋ başı turur* 68a/3, *b. ne sır erdi* 97b/1, *āyā b. ne türlük bolġay* 66b/2, *b. pend durur dünyānıŋ ṭālibleriġa* 57b/3, *bu sekkiz ḳatla miŋ miŋ direm boldı* 199b/3
emdi cümle-yi dünyā b. ***durur*** *kim kördüŋ* 56b/1
cezāsı b. ***turur*** *dėp* 166a/9.

bulamaḳ [1] (<*bulġa-maḳ* < ET (Uyg., KT) *bulġa-*) bulamaç, bir yemek türü.
b. pişti 110a/1

bular [6] (< ET *bo+lar*) bunlar.
tā b. özige ṣarf ḳılsunlar 120b/4
*b.+**nı** alıŋız* 209b/6

bā-vücūd-i bular bunlara rağmen, ...-lara rağmen.
b.-v.-i b. debīr yaḫşı sözlük ve yaḫşı yüzlük ve rāy u tedbīrlıḳ kerek 184a/5

bularġa oḫşar bunlar gibi, bunun gibi
*b.+**ġa** o. bolsa* 173b/8, *b.+ġa o.* 151b/1, *her ne b.+ġa o.* 123b/6

bulut [2] (< ET *bulıt*) bulut.
b. peydā boldı 119a/5
*ol b.+**ḳa** oḫşar* 178b/2

burc [1] (< Ar. *burc*) Zodyak üzerindeki on iki takım yıldızdan her biri..
*yulduzlarnı bilmek kim ḳaysı b.+**da** tururlar* 184a/2

burun [10] (<ET (Uyg) *burun*) **1.** burun (uzuv.)
*yoluḳup b.+**ıġa** tekebbür ü naḫvet bilen püledi erse* 59a/6

2. önce, eski (sıfat).
b. zamān ekābiridin 2a/8, *b. zamān* 87b/8, 195a/8.

2. -madan/-dan önce (edat).
sendin b. erdiler 138b/4, *andın b.* 152a/5, *barıdın b.* 76a/9, *mundın b.* 168b/7, *nev-rūzdın b.* 164b/6.
*bitikni bük**mestin** b. oḳup körüŋüz* 187b/6

burunḳı [1] (<ET (Uyg) *burunḳı*) önceki.
elgin b. dek ḳılıp erdi 95b/7

burunraḳ [1] (<ET (Uyg., KT) *burunraḳ*) ilk, birinci.
b. kişi kim tüzüp rūd u cām 76a/6

buyruġ [4] (< ET (Uyg., KT) *buyur-(u)ġ*) emir.
*Allāh taᶜālānıŋ b.**+ı** beyānıda* 38a/6, *şerᶜ b.+ı birle* 4a/3, *ol ḥażretniŋ b.+ı* 5b/3,
*b.+**ıġa** boyun ḳoyġaylar* 73a/3

buyur- [43] (< ET (Uyg., KT) *buyur-*) **1.** buyurmak, emretmek.
*yėlge b.**!***
66a/1, *b.-**ay** kim kim saḳalıŋnı ḳırḳıp ėkki yüz miŋ yıġaç ursunlar* 203b/5, *saŋa b.-ay kim nafaḳa bėrsünler* 203b/7
*b.-**dı*** 115b/5, 154b/4, 163b/6, 193b/7, 207b/5, 118b/5, 131b/6, *ḫātūnıġa b.-dı kim*
94a/4, *ḳażiyyeni faẓl sehlġa b.-dı kim* 158b/7, *nūşīrevān b.-dı kim* 106a/5, *ᶜabdu'llāh b.-dı* 204a/1, 206a/9, *ᶜamr b.-dı* 155a/2, *atası b.-dı* 145b/4, *ednī ᶜamelni aŋa b.-dı* 125a/6, *fi'l-ḥāl b.-dı* 151a/3, *muḥammed b.-dı* 195a/4, *mutābaᶜat ḳılmaḳ b.-dı* 44b/6, *pādişāh b.-dı* 115a/7, *pes b.-dı* 133a/4, *bedrü'l-kebīrge b.-dı* 195a/2, *seksen miŋ direm b.-dı* 196b/9
*men b.-**ġandın** artuḳ* 15b/1, *b.-ġandın artuḳ u kem* 15b/5
*inṣāf bile iş b.-**ġay-sen*** 102b/4
*himmetni işke b.-**maḳ erdi*** 219b/4
*iş b.-**sa*** 145a/4, *ne b.-sa* 205a/5
*ėlge b.-**up*** 134b/4, *yaḫşı aşlar b.-up* 61b/4, *iş b.-up* 14b/1, 97b/7
*faḳīr ü miskīnge bėrgil tėp b.-**up turur*** 118b/1, *ḥaḳ taᶜālā b.-up turur* 155b/9, *ḫudāy taᶜālā b.-up turur* 176a/1, *b.-up tururlar maŋa kim* 61a/1

2. (ilaç veya perhiz) tavsiye etmek.
*eski ḫışt b.-**up tururlar*** 91a/1

ḥükm(ni) işke buyur- hükmünü geçirmek, hükmünü yürürlüğe sokmak.
*ḥ.+**ini** i.+**ke** b.-**a almadı*** 131b/4
*ḫudāy taᶜālānıŋ ḥ.**in** i.+**ke** b.-**dı*** 114b/4

işke buyur- iş emretmek, iş vermek.
*nā-dānlarnı işke b.-**ġan üçün*** 161a/3

buz- [1] (< ET *buz-*) bozmak, mahvetmek, perişan etmek.
*bisyārnı hem b.-**dı*** 79b/8

buzuġluġ [1] (< *buz-uġ+luġ* < *ET buz-*) harap olma durumu.
*mülk b.+**ı*** 105b/4

buzuḳ [1] (< ET(KB) *buzuḳ*) virane, harap yer.
*tā memālikni kezip b.+**lardın** eski ḫışt keltürüp* 91a/2

buzul- [1] (< ET(Uyg., KT) *buz-ul-*) bozulmak.
*çerik b.-**up tururlar*** 161b/3

bü'l-heves [1] (< Ar. *abu'l-havas*) maymun iştahlı, aklına her geleni yapmak isteyen.
ne tanısun ᶜışḳnı her b.-h. 213a/7

bük- [1] (<ET (Uyg.) *bük-*) katlamak, dürmek.
*bitikni b.-**mestin** burun oḳup körüŋüz* 187b/6

bülend [6] (< Far. *baland, buland*) yüksek, yüce.
mertebesi b. boldı 116b/2, *bir b. yėrge çıḳtı erse* 139b/3, *bir b. köşk yasadı* 61b/1

himmeti bülend alicenap, yüce gönüllü.
*h.+**niŋ** büzürg ü b. bolmaġlıġı īmāndın turur* 210a/8
*h.+**i** b. bolsa* 188b/8, *h.+i b. erdi* 208a/2

bülend-himmetlıḳ [1] (< Far. *baland* Ar. *himma*^{t} ve Tü.+*lıḳ*) alicenap, yüce gönüllü olma, asil ruhlu olma.
*b.+**dın** durur* 210a/4

bülend-pervāz [1] (< Far. *baland +parvāz*) izzetnefis sahibi, onurlu (kimse).
b.-p. bolur 188b/4

bülendlıġ [2] (<Far. *baland* ve Tü+*lıḳ/ġ*) yükseklik, yüksek olma durumu.

himmet bülendlıġı alicenap olma durumu.
*caᶜfer h.+**iniŋ** b.+**ıdın*** 195a/3
*anıŋ h.+**iniŋ** b.+**ıġa*** 192b/9

bülendraḳ [1] (<Far. *baland* ve Tü+*raḳ*) daha yüksek, daha yüce.
b. tutġıl 191a/1

bünyād [7] (< Far. *bunyād*) tesis, kuruluş.
b. 135b/7
*b.+**ı** bolmas* 92b/1, *yaḫşılıḳnıŋ b.+ı* 162b/7

bünyād ḳıl- inşa etmek, yapmak, tesis etmek.
bir ev dīvārı *b. ḳ.-**dı*** 135b/6
*dostluḳ b. ḳ.-**ġay*** 179a/4

bünyād eyle- inşa etmek, yapmak, tesis etmek.

*dād e.-**di** b.* 4a/8, *e.-di b.* 4a/4

bürd-bārlıḳ [1] (< Far. *burd-bar* ve Tü. *+lıḳ*) sabırlı olma durumu, tahammüllü olma durumu.
b.-b. u raḥm u kerem u ᶜafv 123b/6

büryān [4] (< Far. *biryan*) kebap, büryan.
munı b. ḳılġıl 94a/4, *b. ḳılıp bėrey* 126b/3, *ḫātūn der-ḥāl b. ḳılıp ṭabaḳḳa salıp* 94a/5, *b. ḳılıp* 126b/7

büte [1] çalı.
bir b. nergis sarı 89a/2

büzürg [21] (< Far. *buzurg*) büyük, yüce.
kişi ᶜameli birlen b. bolmas 125b/2, *her neçe b. bolsa* 144b/9, *bisyār fāżıl u b. erdi* 87a/3, *dīnni b. tutḳay* 148b/8, *b. tutḳaylar* 148b/8, *b. tutmaḳ* 210a/4, *b. ü ᶜālī-miḳdār turur* 129b/5, *himmetniŋ b. ü bülend bolmaġlıġı īmāndın turur* 210a/8, *b. ve ᶜazīz tutḳay* 149b/2, *b. ve ᶜazīz tutḳaylar* 149b/3, *b.* 64a/4, *andın b.* 190b/9, *ol b.* 26a/2, *vezīr-i dānā vü b.* 170b/4
*b.+**ler** aytıp tururlar kim* 157a/1
*b.+**lerdin** biri aytur* 25b/3, *b.+lerdin sezā-vārraḳ* 123b/3,
*b.+**lerni*** 210a/4,
*b.+**lerniŋ** ᶜādeti durur* 121b/8, *emdi ol b.+lerniŋ ḥālātını beyān ḳılduḳ* 75a/6
*memleket ü b.+**ligide*** 157a/5

büzürg-himmet [2] (< Far. *buzurg* ve Ar. *himma*[t]) alicenap, yüce gönüllü..
b.-h. ėl hergiz żāyiᶜ bolmaslar 207b/7, *b.-h. ü ᶜalī-ḳadr ḳıldı* 72a/4

büzürg-vār [1] (< Far. *buzurg-vār*) saygı değer, hürmete layık.
b.-v. 79a/2

büzürglik [1] (< Far. *buzurg* ve Tü.+*lik*) büyüklük, ululuk (krş. *büzürglük*).
ᶜilm ü dāniş ve b. menziliġa 158b/1

büzürglük [1] (< Far. *buzurg* ve Tü.+*lük*) büyüklük, ululuk (krş. *büzürglik*).
*b.+**niŋ** delīli* 10a/4

C

cābir [1] (<Ar. *cābir*) cebreden, zorlayan, zalim.
ẓālim ü c. bolsa 73b/8

cādū [3] (<Far. *cādū*) büyü, sihir.
*dünyā c.+**sıdın*** 48a/7
*dünyānıŋ c.+**sın*** 48a/6

cādū ḳıl- sihir yapmak, büyü yapmak.
*emīrü'l-müᵓminīnġa c. ḳ.-**ıp turur*** 202a/6

cādūlıġ [1] (< Far. *cādū* ve Tü. +*lıḳ/ġ*) büyücülük, sihir (krş. *cādūluġ*).
*evvel c.+**ı** ol-dur kim* 48a/9

cādūluġ [1] (< Far. *cādū* ve Tü. +*luḳ/ġ*) büyücülük, sihir (krş. *cādūlıġ*).
cevr ü sitem ü c. bile 77a/9

cādūraḳ [1] (< Far. *cādū* ve Tü. +*raḳ*) daha büyücü, daha sihir yapan.
ol hārūt u mārūttın c. ***turur*** 48a/8

cāh [3] (<Ar. *cāh*) makam, mevki.
men c. u mertebeni satmas-men 192b/6, *men anı c. u mertebesidin muratḳay-men* 204b/6

cāh-ı salṭanat hükümdarlık makamı.
*c.-ı s.+**da*** 148b/2

cāhil [2] (<Ar. *cāhil*) cahil.
c. kişi bolġay 45a/5, *c. ve bisyār kīne-cūy erdi* 79a/6

cāhiliyet [1] (< Ar. *cāhilīya*[t]) Araplarda İslamiyet'ten önceki döneme verilen isim.
ol c. zamānıda tuġup erdi 130a/5

cām [6] (< Far. *cām*) kadeh.
burunraḳ kişi kim tüzüp rūd u c. 76a/6
*nā-kāmlıġ c.+**ı** bile* 128a/4, *tutma ġurūr c.+ı tola* 28a/5
kim muraṣṣa[c] *c.+**nı** ėltip turur* 197a/8, *altun muraṣṣa*[c] *c.+nı oġrıladı* 197a/5, *suçı c.+nı tiledi* 197a/6.

cān [27] (< Far. *cān*) can, ruh.
ḫıdmet kemerin c. bėlige baġlap 6a/7, *c. bile ihtimām ḳılġum-dur* 205a/5, *helāk-ı c. dėp tururlar* 144b/8, *c. u kālbeddin* 41a/3, *c. ve köŋül bile* 73a/4, *naġu bī-hūde c. tartadur-sen* 197a/9
*her c.+**ġa*** 41a/5
*anıŋ c.+**ı** bile peyveste durur* 146a/7, *c.+ı ḫaṭarda* 144b/2, *ādemīler c.+ı üçün* 41a/4, *barçanıŋ c.+ı* 146a/6, *muḥammedniŋ c.+ı* 11b/5
*tėyin kim öz tügi oḳ boldı c.+**ıġa** āfet* 28a/6
*c.+**ıŋ** rāḥatı üçün* 122b/2
*māl u c.+**ıŋızge** ḥükm ḳılıp alġay* 127b/4

cān al- öldürmek.
*c.+**ımnı** a.-**ġıl*** 61a/4
*c.+**ın** a.-**dı** erse* 68b/4, *c.+ın a.-dı* 65b/1, *melekü'l-mevt c.+ın a.-dı* 64a/2
*anıŋ c.+**ın** a.-**ıp** dūzaḫḳa yiberdi* 68a/8, *anıŋ c.+ın a.-ıp keledür-men* 66b/3
*anıŋ c.+**ın** hindūstānda a.-**ġay-sen** tėp* 66a/8
*emdi ne türlük dėseŋ c.+**ıŋnı** andaḳ a.-**ay*** 60b/9

cān bėr- ölmek.
*c. b.-**di*** 167b/5
*c. b.-**megi*** 47a/2

*c. b.-**ür maḫalda*** 52a/6

cān ḳabż ḳıl- ölmek
*aṭ üstide oḳ c.+**ın** ḳ. ḳ.-**dı*** 60a/6

cānib [3] (< Ar. *cānib*) taraf, cihet.
*ḫaşm c.+**ide turur*** 166a/5
*meniŋ c.+**imni** tutmaġay-sen* 166a/3
*ol c.+**ḳa** māyil bolġay* 30a/6

car [1] (< Mo. *car*) haber, duyuru.

car ḳıl- halka duyuru yapmak.
*ėlge c. ḳ.-**dı*** 197a/7

cārūb [1] (<Far. *cā-rūb*) süpürge.
āb ve c. çekmes erdiler 214a/8

cāvīd [1] (< Far. *cāvīd*) ebedi.
c. ᶜaẕābıġa ḳalġay 112b/7

cebbār [1] (< Ar. *cabbār*) zorba, zulmeden, zorlayıcı.

cebbār-ı ᶜālem dünya padişahı, Allah
c.-ı ᶜā. cebreᵓīl ᶜaleyhi's-selāmnı mūsīġa yiberdi 97b/2

cebbārī [2] (< Ar. *cabbār* ve Far. *ī*) zorba, zulmeden, zorlayıcı.
c. bar erdi 64a/3
hēç c. meniŋ elgimdin ḫalāṣ bolmaydur 64b/4

cefā [1] (< Ar. *caḳāᵓ*) cefa, eziyet.
cevr ü c. 159a/5

cefa-kārlıḳ [1] (<Ar. *caḳāᵓ* Far. *+kār* ve Tü. *+lıḳ*) eziyet etme.
*bī-vefālıḳ ve sitem-kārlıḳda meşhūr c.-k.+**da** maᶜrūf-tur* 84a/4

cehd [6] (< Ar. *cahd*) çabalama.
*meniŋ cidd ü c.+**im*** 116a/5

cehd ėt- çabalamak.
*c. ė**.** kim kėçe oyġaḳ bolġay-sen**!*** 137b/5

cehd eylemek- çabalamak.
*c. e.-**ŋiz** kim söz uzaḳḳa tartmaġay* 187b/8

cehd ḳıl- çabalamak.
*c. ḳ.-**ġay** kim kim tā imkān bar dost ḫāṣıl ḳıla körgey* 86b/3, *andaḳ c. ḳ.-ġay kim* 30a/5, *cidd ü c. ḳ.-ġay* 103b/1

cehl [1] (< Ar. *cahl*) bilgisizlik, cahalet.

c. ġālib bolsa 50a/1

celāl [2] (< Ar. *calāl*) ululuk, yücelik.
*c.+**ı** tegreside* 1b/4, *yegānelıġımnıŋ c.+ı vu ᶜizzeti üçün* 96a/2

cemᶜ [12] (< Ar. *camᶜ*) toplama, bütün, hep, tüm.
c.-i aḥbāb 4b/5

cemᶜ bol- toplanmak, bir araya gelmek.
*mebāliġī dür c. b.-**dı*** 217b/4; *ol ṭarafdın c. b.-dı* 91b/2
*ol bāġda c. b.-**dılar*** 113b/2
*müzd aŋa c. b.-**up erdi*** 97b/8

cemᶜ ḳıl- toplamak, briktirmek, bir araya getirmek.
*bir yėrde c. ḳ.-**dı*** 185a/5
*bisyār niᶜmet c. ḳ.-**dıŋ*** 61b/7
*ḳıymetlıḳ seng-pāreler bisyār c. ḳ.-**ġay*** 173b/7
*ḫalāyıḳnı bir yėrde c. ḳ.-**ıp*** 30b/3; *ḥarām māl c. ḳ.-ıp* 68a/6; *māl bisyār c. ḳ.-ıp* 55a/7
*māl u ḫazīne kim c. ḳ.-**ıp-men*** 64b/9
*andın köprek c. ḳ.-**sa*** 46b/7

cem-ḳadr [1] (< Far. *Cem* ve Ar. *ḳadr*) Cem rutbeli.
c.-ı iskender-şükūh 3a/1

cemāᶜat [6] (< Far. < Ar. *camāᶜat*) insan topluluğu, cemaat.
bir c. bar erken-dürler 180b/3, *bir c. dervīşlikni iḫtiyār ḳıldılar* 55a/5, *bir c.* 54b/3
*ol c.+**dın** biriniŋ duᶜāsı* 92b/8
*ol c.+**ḳa** oḫşarlar* 54a/1
*bir c.+**nı** düşvārlıġ bile ėltkeyler* 42b/1

cemāl [4] (< Ar. *camāl*) yüz güzelliği.
*c.+**ıŋda** muᶜayyen* 125b/1

ṣāḥib-i cemāl güzel, yüz güzelliğine sahip.
ṣ. c. ḫātūn 173b/9, *ṣ. c. ve ḫoş-āvāz erdi* 194a/7, *ṣ. c.* 185a/1

cemᶜiyyet [1] (< Far. < Ar. *camᶜīyaᵗ*) toplama, tahsilat (bk. Steingass, 1892: 371b *camᶜīyaᵗ* "a collection").

ḫazīne cemᶜiyyeti hazineye para toplanması.
*ḫ.+**niŋ** c.+**i*** 172b/1

cerrāḥ [4] (< Ar. *carrāḥ*) cerrah.
c. ayttı 94a/9, 94b/8, *c. ḳaşıġa bardı* 94a/9
*bī-ṭāḳat bolup c.+**ḳa** ayttı* 94b/4

cevāb [20] (< Ar. *cavāb*) cevap, karşılık, yanıt.
*c.+**da** ᶜāciz bolsa* 41b/3

*c.+**ı** kelgünçe* 203b/7
*ḳıyāmetde c.+**ın** andın sorġaylar* 28b/2, *teŋri taᶜālā c.+ın ayturġa müheyyā bolġıl kim* 21b/7

cevāb bėr- cevap vermek.
*iskender c. b.-**di*** 124b/9
*münker ve nekīr suālıġa c. b.-**gey*** 41b/1
*aŋa c. b.-**gil*** 63a/9
*ol ḳul c. b.-**medi*** 32a/9, *ol pādişāh tekebbürdin c. b.-medi* 59b/3, *özge c. b.-medi* 137a/6
*andın sormaġunça c. b.-**megey*** 143b/6
*ol c. b.-**mekde** müttehem bolġay* 28b/6

cevāb biti- cevap yazmak, cevap mektubu yazmak.
*ḥasan c. b.-**di*** 143a/2, *c. b.-di* 191b/6, *yaᶜḳūb c. b.-di* 158a/6
*ol c.+**da** b.-**di** kim* 123a/6
*c.+**ın** b.-**p** ḳoyayın* 204a/7

cevāb alıp kel-/keltir- cevap getirmek.
*ėlçi c. k.-**di*** 162a/8
*anıŋ c.+**ın** a.-**ıp** k.-**ür*** 163a/2
*bu c.+**nı** iskenderge k.-**di*** 163a/5

cevāhir [1] (< Ar. *cavāhir*) cevahirler, kıymetli taşlar.
miṣl-i c. ü laᶜl ü yāḳūt ü dür ü mercān 173b/7

cevelān ḳıl- [1] (<Ar. *cavalān*) gezme, dolaşma.

cev(e)lān ḳıl- gezmek, dolaşmak
*ḫayl u ḥaşemi arasında c.-**ıp** yörüydür erdi* 59a/5

cevher [1] (< Ar. *cavhar* < Far. *gavhar*) değerli taş.
c. ü sifāl ber-ā-ber-dür 121a/6

cevr [22] (< Ar. *cavr*) eziyet, cefa, cevr.
c. 4a/6,92a/7, *c. ü cefā* 159a/5
*sulṭānnıŋ c.+**i*** 129a/1
*biri c.+**idin*** 105b/6

ẓulm u cevr zulüm ve eziyet.
ẓ. u c. 150a/6
*ẓ. u c.+**din*** 8b/9

cevr ḳıl- eziyet etmek.
*c. ḳ.-**ġan** bolsa* 16a/7
*ḫalḳḳa munça c. ḳ.-**maġıl*** 129a/8

cevr ü sitem eziyet ve haksızlık.
c. ü s. bilen 92b/2, *c. ü s. ü cādūluġ bile* 77a/9, *c. ü s.* 93a/1, 159a/9
raᶜiyyetḳa c. ü s. 68a/7

*c. ü s.+**ni** revā tutmaġan tururlar* 74a/6
*c. ü s.+**niŋ** bünyādı bolmas* 92a/9

cevr ü sitem ḳıl- eziyet ve haksızlık etmek.
*c. ü s. ḳ.-**a başlasa*** 129a/3
*c. ü sitem ḳ.-**ġalı** ḳoymaġay* 92a/9
*c. ü sitem ḳ.-**ġay*** 127b/3
*c. ü sitem ḳ.-**masalar*** 71a/4

cevr ü ẓulm ḳıl- eziyet ve zulüm etmek.
*c. ü ẓ. ḳ.-**ıp*** 117b/3
*raᶜiyyetḳa c. ü ẓ. ḳ.-**maġay*** 169a/5

cezā [3] (< Ar. *cazāᵓ*) ceza.
*c.+**sı** bu turur dėp* 166a/9

cezā bėr- cezalandırmak.
*aŋa yaraşa c. b.-**geyler*** 41b/7
*munuŋ c.+**sın** ḫudāy saŋa b.-**gey*** 109b/3

cezīre [5] (< Ar. *cazīraᵗ*) ada.
*ol c.+**de** perākende bolġaylar* 54a/5, *ol c.+de* 54b/6
*bir c.+**ġa** yėtip* 54a/2
*c.+**niŋ** ᶜacāyib ü ġarāyiblerin* 54b/4, *c.+niŋ ᶜacāyiblıġın* 54a/8

cılav [2] (< Mo. *cilu'a*) at yuları.
*c.+**ımnı** mundaḳ bī-edebāne tutar-sen* 59b/5
*aṭınıŋ c.+**ın** tuttı* 59b/4

cılav-ḫāne [1] (< Mo. *cılav* ve Far. *ḫāna*) Şah, han saraylarının girişinde veya cami avlusunda bulunan özel oda, hücre (krş. Özb. *cilovxona* ÖTİL-I, 279c).
*pādişāh ėşigide barıp c.+**ġa** degünçe su sepip süpürdi* 214a/3

cidd [2] (< Ar. *cidd*) ciddiyet.

cidd ü cehd- çok çaba.
meniŋ c. ü cehdim 116a/5

cidd ü cehd ḳıl- çok çabalamak.
*c. ü c. ḳ.-**ġay*** 103b/1

cihān [57] (< Far. *cahān, cihān*) dünya, alem, cihan.
c. 113a/4, 4a/5, 80a/2, *c. aḥvālıġa bakġay* 86a/9, *c. ᶜimāretin* 135b/8, *c. ābādān bolur* 150a/4, *c. ābādān ve ... bolur* 74b/8, *c. birān bolur* 75a/2, *c. hemīşe ābādān bolġay* 136a/1, *c. içre* 25a/3, 76b/4, *c. işige* 75b/9, *c. işleri* 183a/3 *c. mülkin* 80a/5, 116b/9, *bu c. üçün* 121a/7, *mübeddel ü münevver boldı ve c.* 87b/7
*c. -**dur*** 221a/4, 222a/1
*meniŋ dādımnı andın bu c.+**da** alġıl kim* 94a/1, *c.+da ėkki nerse-dür bī-naẓīr* 183a/7, *c.+da maẓlūm dādın bėrmek* 98a/9, *c.+da yādgār ḳalur* 125a/3, *c.+da*

yādgār ḳoyup tururlar 124a/6, *c.+da ẓulm ve bī-dād resmin peydā ḳıldı* 166b/9, *c.+da* 82b/8, 124b/6, 220a/1, *bu c.+da* 113b/3, 117a/7, 150b/7, 181b/7, *ėkki c.+da* 47b/2, 201b/3, *ḳalmas c.+da* 113a/7, *ol c.+da* 112b/5, 121a/6, 181b/8
*c.+**dın*** 4a/6, *c.+dın kām almaḳḳa* 134a/8, *c.+dın nihān* 80a/1, *bu c.+din behişt yaḫşıraḳ durur* 131b/5
*c.+**ġa** degünçe* 94a/2, *meni ol c.+ġa ėlter-sen* 65a/5, *ol c.+ġa* 42b/6
*c.+**nı*** 74a/7, 147a/2, 112b/4, *c.+nı ᶜadl bile ābādān ḳılıp erdiler* 74b/3, *c.+nı ābādān ḳılġay* 76a/2, *c.+nı ābādān ḳılġaylar* 180b/1
*c.+**nıŋ** ābādānlıġı* 74b/7, *c.+nıŋ cürᶜasıdın* 142b/2, *bu c.+nıŋ pādişāhlıġı* 76a/5, *barça c.+nıŋ ṣalāḥı-dur* 150b/2, *c.+nıŋ tüzüklügi* 183b/5

şehriyār-ı cihān dünya hükümdarı.
ey ş.-ı c. 138a/4

cihān-bān [1] (< Far. *cahān-bān*) dünyayı bekleyen, dünyayı koruyan (hükümdar).
*ol c.+**ġa*** 3b/4

cihān-bānlıġ [1] (< Far. *cahān-bān* ve *+lıġ*). hükümdarlık.
c. eyledi 78b/5

cihān-dār [2] (< Far. *cahān-dār*). dünyaya sahip olan kimse, padişah.
*barça pādişāhlar u c.+**lar** erdiler* 85a/6

cihan-dār-ı encüm-sipāh askeri çok olan hükümdar.
c.-ı e. 76b/3

cihān-dārlıḳ [1] (< Far. *cahān-dār* ve *+lıḳ*). hükümdarlık.
c. taḫtın ėtti maḳām 76a/7

cihān-geşte [2] (< Far. *cahān-geşte*) dünyayı gezen.
neçe c.-g. dervīş anıŋ külbeside mihmān bolup 212a/8
*ėl kār-dīde ve c.-g. **tururlar*** 183b/2

cihāt [1] (<Ar. *ciha*^{t} 'in çoğulu *cihāt*) imal edilmiş mallardaki vergiler.
*tamām-ı c.+**ım** ve bar u yoḳum yüz miŋ direm bolġay* 198a/4

cihet [14] (< Far. < Ar. *ciha*^{t}) yan, yön; sebeb, vesile; vakıf hizmeti;
*ol c.+**dın*** 27b/8, *ėkki c.+din bolur* 105b/5, *bu c.+din erdi* 190a/7, *biz seni ol c.+din yiberip erdük* 163b/3, *ne c.+din* 160b/9, *ol c.+din* 43b/9, 154a/5
*ol ḥācib c.+**i** üçün* 146a/1, *ādemni dünyāġa keltürmekniŋ c.+i* 46a/2
*ol nā-dān vezīr c.+**idin** bolur* 178a/6, *dād u ᶜadl c.+idin* 116b/7, *iflās c.+idin* 195b/1, *māl u ḫazīne c.+idin* 69a/3, *ol ḫāṣāk c.+idin* 140a/2

cinn [3] (< Ar. *cinn*) cin.
ins ü c. ü dīv ü perī 175b/5, *c. ü ins ü şeyāṭīn ü melāyik* 35b/8, *c. ü insdin* 44b/6

cins [1] (<Ar. *cins*) mal mülk, taşınabilir eşya.
*her c.+**din** kim ḫudāy ... yaratıp turur barıdın yıġıp bir bülend köşk yasadı* 61a/8

cūd [1] (< Ar. *cūd*) cömertlik, ihsanda bulunma, el açıklığı.
c. u kerem bile 208b/3

cuġd [1] (< Far. *cuġd*) baykuş .
c. dārū üçün tapılmas edi 91b/5

cūyende [1] (< Far. *cūyanda*) arayan.
*c.+**ġa** vefā ḳılmaġay* 160b/1

cuzv [3] (< Ar. *cuzū, cazv* < *cuzʾ*) kısım, parça, bölük.
ᶜaḳl miŋ c. ***turur*** 171a/2
*bir c.+**nı*** 171a/4, *toḳḳuz yüz toḳsan toḳḳuz c.+nı* 171a/3

cübbeçilik [1] (< Ar. *cubbaᵗ* "zırhlı giyim" ve *+çi+lik*) zırhlı giyim yapma işi.
tā aŋa c.+ni taᶜlīm bėrdi 17a/3

cüft [2] (< Far. *cuft*) çift.

cüft bol- çiftleşmek.
*böri kelip it bilen c. b.-**dı*** 154a/1
*bir tişi böri bile c. b.-**up*** 153b/3

cümāde'l-āḫir [1] (< Ar. *cumāda'l-āḫira*) Arabî ayların cemâziyelevvel ile recep arasında kalan altıncısı.
c. ayınıŋ törtide bitildi 222a/6

cümle [7] (< Ar. *cumlaᵗ*) bütün, hep.
c. saḫīlerniŋ imāmı ᶜalī 201b/7, *c.-i ᶜālem ara şāh eyledi* 89b/6, *c.-yi āfāt* 205b/3, *c.-yi dünyā bu durur kim kördüŋ* 56b/ *c.-yi ḫalāyıḳnı* 44b/5, *c.-yi ḫalḳnıŋ ᶜameliçe bolġay* 11b/7, *c.-yi meẕhebde saḫī-dür* 201b/6

cürᶜa [1] (< *curᶜaᵗ*) yudum.
*cihānnıŋ c.+**sıdın** şāhlarġa köp ḫumār olġay* 142b/2

cüst ü cūy [1] (< Far. *cust u cūy*) araştırma, arayıp sorma.
ottuz yıl c.u c. ve mülkni ārāste ḳılmaḳḳa meşġūl erdi 81a/9

cüz [2] (<Far. *cuz* <Ar. *cuzʾ*) *-den* başka, dışında.
c. ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā 123b/4, *c. peşīmānlıḳ ermes* 92b/1

Ç

çādır [5] (< Far. *çādar*) çadır.
ç. ėyesi 153a/5, *ol ç. içide* 126a/8, *ç. ḳaşıġa bardı* 153a/5, *bir ç. tikiklik turur* 153a/3, *bir*
*ç.+**ġa** yėtti* 126a/8

çaġ [5] (< Moğ. *çaġ*) çağ, zaman.

*ecel yėtken ç.+**da*** 47a/2, *ol ç.+da* 123a/3, 200a/5, *bir ç.+da* 113a/9
*bu ç.+**ḳa** degünçe* 110b/6

çaġır [5] (< ET (MK) *çaġır*) şarap, içki.
ç. mestlıġı bile 142b/1, *ç. tiledi* 112a/6
*ç.+**nıŋ** mestlıġı* 142a/8

çaġır iç- şarap içmek
*ç. i.-**mek*** 8b/6, *ç. i.-mek münāsib ermes* 133b/5

çaġlıḳ [1] (< *çaġ+lıḳ*) gibi, kadar.

orta çaġlıḳ orta.
ne inçke ve ne yoġan kerek o. ç. kerek 186a/1

çap- [1] (< ET (Uyg.) *çap-*) uçlu aletlerle kesmek.
*nā-bīnānı ḳılıç bile ç.-**ıp** öltürdi* 97a/9

çāre [5] (< Far. *çāra*) çare, yol, deva.
hēç ç. ḳıla almay 127a/2, 219a/1, *ėlçi hēç ç. tapmay* 163a/9, *rıżā ve teslīmdin özge ç.*
yoḳ-tur 40a/1, *içmekdin özge ç. ... yoḳ-tur* 86b/2

çarḫ [5] (< Far. *çarḫ*) gök, felek.
ç. 221b/6, *ç.-i tāc-ı tārek* 7a/9
*ç. **durur*** 221b/6
ç.-ı ḥavādiṯidin 202a/9

çarḫ-ı kühen-ṭaḳ eski, görmüş geçirmiş kubbe, dünya, köhne dünya.
ᶜadl ėtti ç.-i k.-ṭ. ara 76b/8

çarḫ-ı kec-reftār eğri gidişli dünya
*ç.-ı k.-r.+**dın** umma vefā kim* 159a/4
*ç.-ı k.-r.+**nıŋ** tēz-girdlıġı* 158b/9

çarla- [3] (<ET (MK) *çarla-* krş. Mo. *çarlaḫ* "bağırmak" Lessing, 1960,191b) çağırmak.
*ḳulını ėkki ḳatla ç.-**dı erse*** 32a/8
*fuḍaylġa ç.-**dı*** 21b/1
*bedrü'l-kebīrni ç.-**dılar*** 194b/6

çehār-şenbih [1] (< Far. *çahār-şanbih*) Çarşamba.
ç. küni 222a/6

çehre [1] (< Far. *çihra, çahra*) çehre, yüz..
*dervīşniŋ ç.+**side*** 214b/6

çek- [9] (ET (MK) *çek-*) çekmek.

āb ve cārūb çek- su sepip süpürmek.

*āb ve cārūb ç.-**mes erdiler*** 214a/8

ah çek- ah çekmek.
*ā. ç.-**ip** ayttı* 198a/2

efġān çek- figan etmek.
*ç.-**ip** e.* 220a/6

hicrān çek- ayrılık çekmek, hicran yaşamak.
*h. ç.-**mek** bile miŋ kėçe viṣāl müyesser bolur* 47b/7

meşaḳḳat çek- zahmet çekmek, zorluk yaşamak.
*yol zaḥmetin ve m.+**ın** ç.-**ip*** 213b/4

elig/ḳol çek- elini çekmek.
*e. ç.-**megil*** 193a/5, 220b/3
*e.+**ini** ç.-**ti*** 89a/3
*ne ḳ. sunmaġ u ç.-**mek edi*** 89a/5

çemen [2] (< Far. *çaman*) çimen.
bir ç. içre tüzüben ḫalvetī 88b/6, *ç. içre* 211b/3

çend [5] (< Far. çand) ne zamandır, ne kadar.

her çend her ne kadar.
her ç. 52b/9, 160a/3, 220a/7, *h. ç. kişi dünyāġa köŋül baġlap* 52a/4, *ra^{c}iyyetniŋ h. ç. ni^{c}meti bisyār bolsa* 126a/2

çendān [1] (< Far. *çandān*) çok, fazla.
*anıŋ ç.+**ı*** 181b/6

çendīn [1] (< Far. *çandīn*) bu kadar, o kadar.
bir ney-şekkerdin ç. su ḫāṣıl bolġay 140b/8

çerāġ [4] (< Far. *çırag*) yağ kandili, mum veya meşale gibi ışık veren şey.
bu ç. yaġı beytü'l-māldın turur 119b/8, *ç. yaruġıda* 119b/3
*ç.+**nı** öçür* 119b/7, *ç.+nı öçürüp* 21b/2

çerbī [2] (< Far. *çarbī*) yağ; hayvanın bağırsaklarında olan yağ, iç yağı (krş. Özb. < Far.-Tac. *çarvi* ÖTİL-II s. 356c).
ḳaṣṣābdın bir pāre ç. satḳun alıp 109a/4
*emīr ç.+**din** bir pār-çeni ḳazanġa eritti* 109b/6

çerge [1] (< Moğ. *cerge*) bölük, alay.
*ḳullar ç.+**side*** 5a/6

çerik [18] (< ET *çerig* < AT **çērig*) asker, ordu.
ç. buzulup tururlar 161b/3, *ç. ėlidin* 115a/2, *yaraġlıḳ ç. ermes mü* 160a/1, *ç. yarmaḳ bile* 92a/4, *ç. her çend bisyār bolsa endek körünür* 160a/2
*ç.+**din** kişi giriftār bolsa* 179a/5

*yaraġlıḳ ve ārāste ç.+**i** bar erdi* 116b/6, *mülk ü ç.+i bī-şümār* 211a/2, *şeyṭān ç.+i elgide* 29a/7, *pādişāhnıŋ ç.+i maᶜmūr u mülki selāmet bolġay* 174a/9, *şehvet ü ġażab ç.+i* 29a/1, *tamām ç.+i miŋ kişi erdi* 116b/3
*şehvet ü ġażab iblīs ᶜaleyhi'l-laᶜne ç.+**i-dürler*** 29a/6
*ḫudāy ᶜazze ve celleniŋ ç.+**i turur*** 29a/5
*kim ġażab u şehvet ç.+**in** esīr ḳılıp* 28b/9
*ḫudāy taᶜālānıŋ ç.+**ini*** 29a/7
*mervān ç.+**iniŋ** sanın aldı erse* 159b/8
*ç.+**ke** nerse bėrgeli* 152b/7

çeşme [15] (< Far. *çaşma*) çeşme, pınar .
ç. başıda 97a/2, *ç. başıġa barıp* 96b/1, *ç. başıġa kelip tüşti* 96b/4, *evvelḳı ç. dünyānı tanımaġlıġta durur* 45b/9, *eger ç. rūşen bolup* 20b/3, *ç. suyı* 127a/1, *eger ç. tīre bolsa* 20b/5, *ėkkinçi ç.* 57b/5
bilgil kim dāniş ėkki ç. durur kim 45b/7
*sen ç. **durur-sen** ve ᶜamel-dārlar arıġ* 20b/2
*ol ç.+**din*** 126b/9
*ol ç.+**ġa** bardı* 127a/1, *bir oġlan su almaḳḳa ç.+ġa keldi* 96b/8
*bu ç.+**lerdin*** 45b/8
*bu ėkki ç.+**ni*** 45b/5

çetr-cāh [1] (< Far. *çatr* "çadır"Ar. *cāh* ", yüksek mevki, makam, *mec*. yüce") yüce gölgelik, gölgelik.
*kün şemsiyesi ç.+**ı** olsun yā rabb* 221b/1

çıḳ- [35] (<ET (KT) *çıḳ-* << ET (Orh.T, Uyg.) *taşıḳ-*) çıkmak.
*kėçe evidin ç.-**a alġaylar*** 132a/3
*pīl minip ç.-**ar erdi*** 23b/5
*her dem ve nefes kim andın ç.-**ar*** 46a/8, *köŋlimizdin ç.-ar* 67b/3
*yalġuz atlanıp seyr üçün ç.-**dı erse*** 153a/1
*minbėrġa ç.-**dı*** 132b/2, *yana bir ṣandūḳçe ç.-dı* 106b/1
*çün medīnedin ç.-**duḳ*** 108a/4
*seniŋ ḳaşıŋġa ç.-**ġay*** 62b/1
*ṭahāret üçün ç.-**ġaylar*** 54a/2
*minbėrġa ç.-**ıp** ayttı* 132a/4, *ėlçi taşḳarı ç.-ıp kezedür erdi* 17b/4, *kėçe evdin ç.-ıp kezer erdi* 16b/2, *ç.-ıp selām ḳıldı* 153a/6, *dervāzedin ç.-ıp taşḳarı barıp turur* 17b/3, *tişleri beyik yėrge ç.-ıp* 134b/8, *evidin ç.-ıp* 131a/4, *minbėrġa ç.-ıp* 129a/9, 130b/4
*tişleri taşḳarı ç.-**ıp turġan*** 50a/8
*ol miḳdār su ç.-**madı*** 141b/2
*anıŋ ṣalāḥlıḳ sözidin ç.-**maġay*** 173a/6
*her evdin dūd ç.-**masa*** 134b/9
*ç.-**sa** yaḫşılıġ bile at* 86a/4, *öyidin ç.-sa* 130b/6
*ḫ^{v}āceŋizge aytıŋ ç.-**sun** kim anıŋ bilen işim bar-dur* 62a/7
*andın ç.-**tı erse*** 65b/4, *bir bülend yėrge ç.-tı erse* 139b/4
*ḫarcı az ç.-**tı*** 140b/7, *içidin bir pār-çe kāġaẕ ç.-tı* 119a/8, *taşḳarı ç.-tı* 38a/5, 198b/3, *yüz miŋ kişi ç.-tı* 159b/9, *evdin ç.-tı* 22b/4

çıḳar- [6] (< ET(KT) *çıḳar-*) çıkarmak.
*ç.**!** yaḫşı at* 113a/5

*ḳoynıdın ç.-**dı erse*** 218b/7
*bir muşt keber ç.-**dı*** 106b/2
*tilin kiçkesidin ç.-**dılar*** 163b/7
*öz vilāyetidin ç.-**ġay*** 103b/6
*anı ç.-**ġaylar*** 189a/9
*kārīz ç.-**maḳ*** 183b/9

çimgen [1] (< ET (Uyg) *çimgen*) çayır, çimen.
ç. otnı tapsa 27b/5

çöm- [1] (<ET (Uyg., MK) *çom-*/*çöm-*) duya girmek, dalmak.
*deryāġa ç.-**üp*** 217b/2

çūb [2] (< Far. *çūb*) ağaç, ot (krş. Özb. < Far.-Tac. *чўн* ÖTİL-II, 387a-b).
keymekleri yıġaç terisi ve yėmekleri ç. başı erdi 66b/7 *ç. başın naġu yėr-siz* 67b/5

çü [6] (< Far. *çu, çū*) -dığı gibi, madem ki, çünkü, nasıl (krş. *çün*).
asıġ ç. ḳılmadı 160b/7
ç. 77a/3, 82b/7, 84a/5, 113a/4, 141a/2

çüçük [3] (< ET (Uyg., MK) *süçig*) tatlı.
ol açıḳ-dur bu açıḳ ol ç. olsa bu çüçük 104b/8, *ol açıḳ-dur bu açıḳ ol çüçük olsa bu ç.* 104b/8
yaġlıḳ ve ç. ṭaᶜām yėgen kişige oḫşar 51b/7

çün [103] (< Far. *çun, çon*) gibi, -dığı için, madem ki, çünkü, nasıl (krş. *çü*).
ç. 12a/1, 17a/8, 17b/8, 20b/8, 20b/9, 35a/2, 3b/4, 41a/8, 43a/9, 43b/7, 45b/6, 47a/6, 4a/8, 50a/4, 56b/8, 57a/4, 5a/3, 5b/2, 62b/5, 64b/5, 68b/4, 68b/8, 71a/7, 88b/8, 91a/7, 94b/2, 94b/6, 96b/7, 9b/5, 101a/9, 101b/8, 104b/6, 108a/6, 110a/9, 113b/7, 116b/1, 117b/2, 119a/4, 121a/3, 121b/5, 124a/9, 127b/4, 128a/1, 128b/4, 130a/7, 130b/1, 130b/9, 131a/2, 132a/3, 132b/2, 133b/8, 139b/5, 140b/6, 141b/7, 142b/7, 147b/8, 153a/5, 154a/1, 154a/9, 156a/3, 157b/4, 157b/9, 159b/8, 162a/2, 162b/2, 163a/5, 163b/8, 164a/3, 164a/6, 165a/2, 168b/9, 174a/7, 174a/9, 174b/2, 175a/3, 175b/7, 176a/6, 176b/1, 177b/3, 187a/8, 192b/7, 193b/5, 196b/4, 197a/6, 198b/3, 201a/1, 202b/8, 205a/6, 205b/7, 206a/5, 206b/2, 206b/5, 208a/2, 209b/3, 213b/8, 215b/3, 216a/2, 216b/2, 217a/3, 219a/4, 165b/9, 177a/4 187b/4, 108a/4, 99a/6

D

dād [42] (< Far. *dād*) adalet, hak, doğruluk
ᶜadl u d. bisāṭı 159b/7, *d. eyledi bünyād* 4a/8, *d. maḥallıda* 121a/5, *d. tapḳay-sen* 123a/1
*meniŋ d.+**ımnı** ᶜömerdin a.-ġıl* 108b/1, *meniŋ d.+ımnı andın bu cihānda a.-ġıl kim* 94a/1

dād bėr- adaleti yerine getirmek. (bk. *dād dādan* Steingass, 1892: 494b)

*ėlge d. b.-**edür erdi*** 158b/6
*ḫudāy .. rıżāsı üçün d. b.-**genler*** 150b/7
*d. b.-**gey** ve dād tilemegey* 121b/8
*ėlge d. b.-**gil*** 123a/1
*memleketim üzre d. b.-**güçi*** 15b/1
*d. b.-**megey** ve dād tilegey* 121b/9
*d. b.-**mek*** 124a/9, *miṣl-i maẓlūmġa d. b.-mek* 134a/5
*d. b.-**meklik*** 124a/1
*d. b.-**seŋ** merdānelıḳ ḥācet ermes* 124b/1
*nev-rūz küni raᶜiyyetḳa d. b.-**ür erdiler*** 164b/5
*yėtkenleriŋ d.+**ın** b.-**geyler*** 159b/1
*d.+**ın** b.-**mek*** 165b/8, *cihānda maẓlūm d.+ın b.-mek* 98a/9
*maẓlūm d.+**ın** b.-**se*** 117b/7
*nā-çār maẓlūmnıŋ d.+**ın** b.-**ür*** 86b/7

ᶜadl u dād adalet ve doğruluk.
aŋa kim pīşe ᶜa. u d. bolġay 170a/3, *barıdın taŋla ᶜa. u d. sorġay* 170a/1, *miṣl-i ᶜa. u d.* 123b/5

dād u ᶜadl doğruluk adalet.
d. u ᶜa. bile mevṣūf 111a/3, *d. u ᶜa. cihetidin* 116b/7, *d. u ᶜa. ḳılıp* 15a/1, 77b/6, *d. u ᶜa.* 4a/4, 122b/4
*biziŋ d. u ᶜa.+**ımız** bu türlük turur* 98a/4
*maŋa d. u ᶜa.+**ıŋnı** körsetkil* 96a/7

dād dė- adalet istemek, adaleti dile getirmek
*d. d.-**p*** 4a/9, 115a/6

dād tile- adalet istemek.
*birev ... ḫamzadın kelip d. t.-**di*** 192a/8
*dād bėrmegey ve d. t.-**gey*** 121b/9
*dād bėrgey ve d. t.-**megey*** 121b/8
*maẓlūmlar d. t.-**p*** 23a/9
*kėçe uyḳulamay teŋridin d.+**ın** t.-**gey*** 169b/3
*anıŋ d.+**ını** mendin t.-**gil*** 165b/3

dād u feryād ḳıl- adalet, yardım istemek.
*ḳ.-**ġay** teŋrige ol d. u f.* 169b/7

dād-ger [2] (< Far. *dād-gar*) adaletli.
d. 83b/2
*ḫaḳ subḥānehu ve taᶜālā d. **turur*** 86b/6

dād-gerī [1] (< Far. *dād-gar+ī*) bir adaletli.
her d. 158b/2

dād-güster [1] (< Far. *dād-gustār*) adil, adaletli.
meger ol d.+ī kim raᶜiyyetḳa ᶜadl ḳılġan bolġay 9b/4

dād-güsterlıḳ [1] (< Far. *dād-gustār* ve Tü. *+lıḳ*) adillik.

ol ḳırḳ sekkiz yıl salṭanat sürdi ve d. ḳıldı 83b/4

dād-ẖᵛāh [3] (< Far. *dād-ẖᵛāh*) adalet isteyen kimse.
iskender-i rūmī taḫt üzre olturup d. soradur erdi 151a/1, *devāniḳī bir kün d. soradur erdi* 192a/6
d. mühimmide ihmāl ve taᶜallül ḳılmaġaylar 151b/2

dād-ẖᵛāhluġ [3] (< Far. *dād-ẖᵛāh ve* Tü. *+luḳ/ġ*) şikayet, adalet isteme durumu.
*her kişiniŋ d.+**ı** bolsa* 23b/3, *pādişāhdın d.+ı bolsa* 165a/7, *her kimseniŋ mühimmi yā d.+ı bolsa*164b/7

dādlıġ [1] (< Far. *dād* ve Tü. *+lıġ*) adil, adaletli.

adl u dādlıġ adaletli, adil.
ᶜa. u. d. ve raᶜiyyet-perver avġa taḳı bisyār māyil erdi 82b/5

daġı [1] (< ET *taḳı*) dahi, de.
ḳoptı d. keçti ol iş başıdın 89b/3

daẖl [6] (< Ar. *daẖl*) gelir, devlet geliri.
raᶜiyyet bolmasa vilāyetde d. bolmaġay 164a/3, *d. bolmasa vilāyetde ḳaḥṭ peydā bolġay* 164a/4
*bu nevᶜ d.+**ı** bisyār* 140b/9
*vilāyetleri ve d.+**ları** taḳı bisyār* 180b/5

daẖl u ẖarc gelir ve masraf.
mülk ü raᶜiyyet ü d. u. ẖ. vilāyetniŋ tüzüklügi ..... barça anıŋ bile turur 172a/9

daẖl bėr- almak, kabul etmek.
*aṣīl ėlni mühimmi arasıda d. b.-**gey*** 143a/7

dānā [31] (< Far. *dānā*) bilen, bilici; bilge.
d. bile meşveret ḳılmay 161a/2, *ẖıred-mend ü d. bolsa* 174b/1, 176a/5, *d. debīrdin özge kişi ḳıla almaġay* 186a/6, *d. ėlniŋ ḳadrı* 181a/2, *besī edeblıḳ ve d. erdi* 202a/9, *ḥakīmlerdin d. erdi* 174b/4, *d. ḥakīmler* 92a/1, 133b/7, *d. ve kārdān* 181b/9, *d. ve şāyeste ėl* 180b/9, *d. vezīri bar erdi* 216a/1, *alardın d. ve ᶜāḳilraḳı* 137a/9, *d. vü zīrek* 77b/8, *d. pārsā vezīr bėrgey* 180a/4, *d.* 171b/7, *ᶜālim ü d.* 129a/9, *ol-dur ẖalḳnıŋ sırrıge d.* 39b/9
*ᶜālim ü d. **turur*** 29b/7
*ᶜāḳil u d. **tururlar*** 54a/6
*d.+**lar** aytıp tururlar* 178b/7, 182a/1, *d.+lar bile hem-nişīn bolġay* 142b/5, *ᶜālimler ve d.+lar bile* 157a/1, *vezīrler ve d.+lar* 181a/6, *ẖalḳnıŋ zīrek ü d.+ları* 70a/7
*d.+**larnı** ᶜazīz tutmaḳ* 125b/9, *ᶜāḳil u d.+larnı* 165a/8
*d.+**larnıŋ** uluġı* 165a/9

vezīr-i dānā bilge vezir.
v.-i d. 170b/4, 176a/4

dānālıġ [1] (< Far. *dānā+lıḳ/ġ*) bilgelik, akıllı olma durumu.
*öz zīreklik ve d.+**ıdın*** 156b/2

dānāraḳ [1] (< Far. *dānā+raḳ*) en bilge.
*vezīrniŋ d.+**ı** ol durur kim uruşnıŋ def^{c}ini .... ḳılġay* 178b/9

dāng [1] (<Far. *dānk, dāng, dānuk*) dirhemin dörtte biri, herhangi bir şeyin altıda biri.
ḫazīnemġa bir direm belkim bir d. bāzergānlıḳ sūdıdın ḳoşmaġay-sen 192a/3

dāniş [11] (< Far. *dāniş*) ilim, irfan.
d. bolsa 157a/6, *d. ėkki çeşme durur kim* 45b/7, *ėkkinçi d. kim nihānī işlerni ^{c}aḳl bile tapḳay* 176b/2, *d. ṭaleb ḳılġay* 149b/1, *d. ü ḫıred bile* 157a/3, *d. ü himmet bile ḳılġay-sen* 102a/8, *d. ü i^{c}tiḳāddın* 8a/4, *^{c}ilm ü d. ve büzürglik menziliġa* 158a/9, *ehl-i d.* 148b/5, *ḫıred ü d.* 123b/9
*debīrī kim dānişī bolġay d.+**i** bolġay* 174a/5

dāniş-mend [3] (< Far. *dāniş-mend*) alim.
dīn-dār ^{e}ulemā ve d.-m. ol durur kim 18b/8
*ve d.-m.+**ler** aytıp tururlar kim* 86a/5, *dīn-dār d.-m.+ler bilen* 18b/1

dār [6] (< Far. *dār*) dar ağacı.

dār(ġa) as- dara asmak.
*d.+**ġa** a.-**ıŋ** tėp* 151a/3
*d.+**ġa** a.-**ıp tururlar*** 153a/4
*ol ^{c}amel-dārnı d.+**ġa** a.-**tı*** 135b/2
*rāst-revişni d.+**ġa** a.-**tılar*** 154b/5

dārġa astur- dara asarak öldürmek, dar ağacına astırmak.
*ol ^{c}amel-dārnı hem anda oḳ d.+**ġa** a.-**ayın*** 105b/3

dārġa tart- dara asarak öldürmek, dar ağacına asmak.
*d.+**ġa** t.-**maḳḳa** hem köŋlüŋ rāżī ermes* 151a/6

dārā-rāy [1] Dara gibi.
d.-r. 3a/2

dārū [1] (< Far. *dārū*) ilaç.
d. üçün 91b/5

dāstān [1] (< Far. *dāstān*) hikaye, anlatı.
bu d. mülkni ābādān ḳılmaḳ bābıda durur 90b/5

da^{c}vā [3] (< Ar. *da^{c}vā*) dava, iddia.

da^{c}vā ḳıl- iddiada bulunmak, şikayet etmek.
*muġ kelip aŋa d. ḳ.-**dı*** 168a/3
*pādişāhġa bāṭıl d. ḳ.-**ġan bolsa*** 166a/7
*öz vilāyetin ābādān ḳılıp andın soŋra bu d.+**nı** eger ḳ.-**sa*** 106b/7

da^{c}vet [1] (< Ar. *da^{c}va^{t}*) davet.

da^{c}vet ḳıl- çağırmak.
*bendeleriġa tüz yol körsetip dīnge d. ḳ.+**ġaylar*** 71b/7

dāyim [17] (< Ar. *dā^{c}im*) her zaman, sürekli.
d. 10a/8, 24b/5, 3b/5, 82b/6, 111a/8, 117b/8, 129b/8, 159a/2, 212a/3, *d. alarnı yaḫşılıḳ atı bile yād ḳılġaylar* 86a/2, *d. anı ḳarġarlar* 92b/8, *d. ^{c}ibādetḳa meşġūl erdi* 99b/7, *d. balıġ tutup* 93a/6, *köŋli d. mescidde bolsa* 10b/7, *d. ol nüsḫanı oḳup yā oḳutup* 4b/3, *d. özüŋe hem-rāh ḳıl* 138a/7, *d. yıġlap aytur erdi* 23a/7

dė- [79] (< ET. *tė-*) **1.** demek, söylemek (krş. *tė-*).
*d.-**di** men melekü'l-mevt-dür-men* 60b/4, 64a/7, 59b/6, 60b/3, 61a/1, 89a/4, 104b/6, 115b/3, 138b/3, 89a/6, *^{c}īsī ^{c}aleyhi's-selām d.-di* 49b/5, *aŋa du^{c}ā vü ş̱enā d.-di* 202b/9, *^{c}āyişe ... d.-di* 69b/9, *aŋa d.-di* 107a/6, *şaḳīḳ d.-di* 19a/5, *yoḳ d.-di* 68a/4, *ziyād bir söz d.-di* 131b/3, *d.-di* 32b/2
*evvel kişi kim emīr d.-**diler*** 110a/6, *^{c}ulemā hem d.-diler* 104b/7, *bir nerse d.-diler* 204a/9
*aŋa d.-**dim*** 196a/5
*siz d.-**diŋiz*** 118b/5, 204b/2
*yalġan d.-**gen-dürler*** 205b/9
*insānnıŋ ne ḳılġan ve d.-**geni*** 85b/3
*ḫayf bolġay eger ḫilāf d.-**gey*** 173a/8
*seniŋ ḳulaġıŋa d.-**gey-men*** 59b/8
*ṣırāṭ köprügidin ötüŋ d.-**geyler*** 16a/5
*hēç neme d.-**medi*** 195a/3, *hēç nerse d.-medi* 154a/4, *hēç nerse d.-medi* 34b/7
*men pādişāh ol ra^{c}iyyet turur d.-**megey*** 36a/4, *özge nerse d.-megey* 173a/4, *özge d.-megey* 173a/6
*d.-**megi** zebānġa sıġmaz* 48a/3
*andın özge nerse d.-**megil*** 198a/1, *hēç neme d.-megil* 197b/2
*dünyā d.-**meklikdin** müdde^{c}ā* 46a/1
*ol hēç nerse d.-**mes ermiş*** 153b/4
*ol ėkki söz kim saŋa d.-**p erdim*** 206a/7
*el-^{c}ışḳ d.-**p** kirip keldi* 218a/4, *d.-p* 22a/5, *aytḳıl d.-p* 59b/9, *cezāsı bu turur d.-p* 166a/9, *erbāb u kelānter-men d.-p* 129a/3, *miŋ miŋ direm saḳlap-men d.-p* 199a/6, *selāmıġa ^{c}aleyke d.-p* 206b/7
*andaḳ d.-**p turur*** 20a/2
*helāk-ı cān d.-**p tururlar*** 144b/8, *on ėkki nerse d.-p tururlar* 123b/8
*resūl ṣalla'llāhu ^{c}aleyhi ve sellemniŋ ḫalīfesi d.-**r ediler*** 110a/8
*yaḫyā oġlanlarıġa d.-**r erdi*** 202a/5
*d.-**r erdiler*** 130a/5
*mundaḳ d.-**r-sen*** 201a/1
*her ne buyursa ve d.-**se*** 205a/5
*satar-men d.-**sem*** 93b/5
*emdi ne türlük d.-**seŋ** cānıŋnı andaḳ alay* 60b/9, *eger d.-seŋ* 203b/8
*özige d.-**ydür** erdi* 61b/6, *söz d.-ydür erdi* 119b/6
*men saŋa d.-**ydür-men*** 22b/1
*sen rāst d.-**ydür-sen** 131b/1*

2. diye adlandırmak, diye çağırmak, diye hitap etmek.
*meni emīrü'l-müʾminīn d.-**ŋiz*** 110b/4
*ḫalīfe-yi ḫalīfe d.-**sek** uzaḳḳa tartadur* 110b/1
*anı hezār-kām d.-**r erdiler*** 113a/9
*alarnı eşkānīler d.-**rler*** 80a/4, 81a/7, *alarnı pişdādīler d.-rler* 81a/5 *anı dūzaḫ d.-rler* 19b/8, *anı ḳalb d.-rler* 137b/3, *hārūn anıŋ üçün d.-rler* 22a/6, *melekü'l-mevt hem d.-rler* 58b/3, *seni hāmān d.-rler* 22a/6
*anı żaḥḥāk-ı mārān d.-**rler erdi*** 77a/8
*ḳuyaşnı şuᶜāᶜsız körey d.-**se*** 29b/4
*anı melik d.-**se bolġay*** 123b/4

dād dė- adalet istemek, şikayet etmek.
*d. d.-**p** ḳılmadı kişi feryād* 4a/9, *pādişāh ėşigige kelip d. d.-p feryād ḳıldı* 115a/6

dėgen [4] (<*dėgen* < ET *tė-*) adlı, adında.
ᶜabdü'l-melik d. 99b/3, *dem-i ᶜīsī d.-gen* 6a/1, *ismāᶜīl muḥammed d.* 115a/1, *yed-i beyżā d.* 6a/2

debīr [10] (< Far. *dabīr, dibīr*) kâtip, yazıcı, sekreter.
d. 184a/9, 185b/3, *d. bolay* 182b/7, *d. erdi* 186a/9, *yaḫşı d. erdi* 186b/5, *bā-vücūd-i bular d. yaḫşı sözlük ve yaḫşı yüzlük ve rāy u tedbīrlıḳ kerek* 184a/5
*dānā d.+**din** özge kişi* 186a/6
*evvel nerse d.+**lerġa** ḳalemni yaḫşı yonmaḳ turur* 184b/7
*d.+**lerge** köp nerse bilmek vācib turur* 183b/7
*bu zamān d.+**leri*** 185b/6

debīrī [3] (< Far. *dabīr, dibīr* ve Far. *+ī*) bir kâtip.
d. bar erdi 184b/2, *d. ḫıred-mend ü dānā bolsa mülk işi revāc tapḳay* 174a/9, *ėkkinçi d. kim dānişi bolġay* 174a/5

debīrlıḳ [1] (< Far. *dabīr, dibīr* ve Tü. *+lıḳ*) kâtiplik.
d. bābıda söz bisyār turur 188a/1

defᶜ [4] (< Far. *dafᶜ*) savma, giderme, ortadan kaldırma.
*anıŋ d.+**i** üçün* 152b/7

defᶜ ḳıl- uzaklaştırmak, gidermek, ortadan kaldırmak.
*anıŋ d. ü refᶜin ḳ.-**ġaylar*** 72a/1
*alarnıŋ d.+**in** ḳ.-**maḳ** evvelī turur* 152a/6
*uruşnıŋ d.+**ini** tedbīr ü ḥīle ve nāme yibermek bile ḳ.-**ġay*** 179a/1

defīne [1] (< Far. *dafīna*) yere gömülmüş altın ve sâire gibi değerli eşya.
*genc ü d.+**leri** bisyār* 85a/8

defter [3] (< Far. *daftar*) defter.
*d.+**ge** bitildi* 154b/6
*rāst-revişniŋ d.+**ide*** 154b/1
*d.+**lerni** tilep* 154a/9

degünçe [17] (< ET (Uyg.) *teg*-(*i*)*n*+*çe*) değin, kadar.
neçe müddetḳa d. bolġay 159b/6, *aynıŋ ayaġıġa d. olturdı* 194a/1, *namāz-ı pīşīnge d. olturup* 37b/8, *ᶜādem ᶜaleyhi's-selām zamānıdın bu künge d.* 24a/5, *bir ayġa d.* 120b/7, *bu çaġḳa d.* 110b/6, *cılav-ḫāneġa d.* 214a/3, *ol cihāngа d. ṣabrım yoḳ turur* 94a/2, *Erdeşīr-i Bābekānge d.* 81a/6, *keyḳubād devrānıġa d.* 81a/4, *ḳıyāmetḳa d.* 114b/1, *neçe vaḳtḳa d.* 93b/1, *ṣabāḥḳa d.* 131b/8, *seḥergа d.* 212a/9, *şerādın şüreyyāġa d.* 29b/8, *zamānıġa d.* 166b/8
boġuzġa d. ***turur*** 67b/7

dehr [2] (< Ar. *dahr*) dünya, devir.
d. bostānıda ser-sebz-dür 220a/4, *d. içre* 113a/6

dek [11] (< ET. *teg*) gibi, -mış gibi.
anıŋ ḫāṭırı tilegen d. alġay-sen 61a/2, *elgin burunḳı d. ḳılıp erdi* 95b/7, *özin saŋa uruḳ ḳayaş d. körsetkey* 49a/1, *turġan d. körünür* 48b/6, *men d. pādişāh ᶜālemde yoḳ turur* 59a/8, *bu dür d.* 216a/9, 218b/5, *dünyānı şerḥ ḳılġan d.* 70b/1, *ol dür d.* 216b/1, *siz d. ᶜömr ümīdide bolġan tururlar* 55b/9, *zehr d. açıġ erdi* 127a/2

delīl [5] (< Ar. *dalīl*) delil, yol gösteren, kılavuz.
d. ol-dur 174a/8, *d. ẕāt-ı şerīf ṣıḥḥatı ve selāmetlıġıġa erdi* 205b/7, *muŋa d. delīl ol-dur kim* 177b/3
d.+***i*** *ol-dur kim medārı bolmaġay* 8a/7, *büzürglükniŋ d.*+*i niᶜmet ḳadrın bilmek turur* 10a/5

dem [6] (< Far. *dam*) **1.** vakit, saat, zaman.
her d. 46a/7, 137b/3, *āḫir d.*+*de* 69a/7, *āḫir d.*+*ni* 70b/2

2. nefes.

dem-i ᶜīsī İsa'nın diriltici nefesi.
d.-i ᶜī. dėgen 6a/1

3. söz.
dem ur-(genellikle seviye ve imkânının üstünde olan şeyden) bahsetmek, söz etmek, konu açmak.
*seḫāvetdin u.-**ar bolsa** d.* 201b/4

dem-be-dem [2] (< Far. *dam-ba-dam*) her vakit, sık sık.
d.-b.-d. ḥareket ḳılur 48b/4, *d.* 222a/2

der-bān [3] (< Far. *dar-bān*) kapıcı, kapı bekçisi, gardiyan.
seni ol sarāyġa d.-b. ḳılıp 19b/8, *hēç d.-b. u yasavul* 64b/1, *ḥācib ü d.-b. yoḳ erdi* 115b/8

derd [1] (< Far. *dard*) dert, gam.
d. ü elem ü miḥnet ü ġam 205a/1

derd-ḫᵛāh [1] (< Far. *dard-ḫᵛāh*) dert isteyen (kişi).
merhem ü dermān tilemes d.-ḫ. ne tanısun ᶜışḳnı 213a/6

derece [5] (< Ar. *daraca*^{t}) seviye, mevki.
*şehādet d.+**si*** 70a/2
*nübüvvet d.+**sin** bėrip* 44b/2
*ṣāyimü'd-dehr ve ḳāyimü'l-leyl d.+**sin** tapar* 33a/1

derece-yi sulṭānlıġ hükümdarlık derecesi.
d.-yi s. bėrip 169a/1

derece-yi velāyet yöneticilik derecesi.
d.-yi v. ve mertebe-yi salṭanat kerāmet ḳılġay 12a/2

der-geh [1] (< Far. *dar-geh*) bir büyük kimsenin, herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzuru, eşiği.
*anıŋ d.-g.+**ide*** 1b/6

der-ḥāl [1] (< Far. *dar*-ve Ar. *ḥāl*) hemen, o anda.
ḫātūn d.-ḥ. büryān ḳılıp ṭabaḳḳa salıp 94a/5

derḫōr [1] (< Far. *dar-ḫōr*) uygun, layık, münasip.
bu ḫilᶜatḳa d. ermes 73a/7

dermān [1] (< Far. *darmān*) ilaç, derman.
merhem ü d. tilemes derd-ḫᵛāh 213a/6

der-mānde [4] (< Far. *dar-mānda*) aciz kalmış, güçsüz, çaresiz.
müteḥayyir ü d.-m. erdi 202b/1, *d.-m. ve teng-dest kişi* 201a/8, *ᶜāciz ü d.-m. bolsa* 195b/1, *raᶜiyyet ḳatıḳlıḳdın d.-m. bolsa* 163b/9, *çaġır mestlıġı bile d.-m. bolġay* 142b/1

dervāze [1] (< Far. *darvāza*) kapı, kale kapısı.
*d.+**din** çıḳıp taşḳarı barıp tururlar* 17b/2

dervīş [31] (< Far. *darvēš*) derviş; dilenci, fakir.
d. 214b/3, 216b/7, 217b/4, 218a/4, 219a/6,*d. ayttı* 215a/3, 218b/4, 219b/1, 212b/4, 217a/5, *raᶜiyyetiŋ faḳīr ü d. bolurlar* 105a/6, *neçe cihān-geşte d. anıŋ külbeside mihmān bolup* 212a/8, *d. ol toḳḳuz dürni ḳoynıdın çıḳardı* 218b/6, *d. ṣūreti bilen keldi* 62a/3, *sen d. ü faḳīr pādişāhı bolur-sen* 105a/7, *d. ü faḳīrdin* 181b/4
*d.+**din** sordılar* 215a/2, *d.+din soruŋ* 214b/8
*d.+**ke** ᶜaḳd baġladı* 219a/3, *d.+ke kelip ayttılar* 216b/6, *d.+ke müsellem tuttı* 219a/4, *d.+ke tapşurdılar* 219a/6, *biri tüvān-gerdin d.+ke* 93a/3, *d.+ke* 188b/3, 215b/6, 217b/8,
*d.+**ni** iŋrāc ḳılsalar* 216a/2, *d.+ni tilep* 219a/9, *d.+ni pādişāh ḳaşıġ keltürüp* 218b/2, *d.+ni* 213a/9
*d.+**niŋ** çehreside* 214b/6

dervīşī [2] (< Far. *darvēš+ī*)bir derviş.
d. kim mütekebbir 12b/8, *bir d.* 211b/9

dervīşlik [2] (< Far. *darvēş* ve Tü. +*lik*) derviş; dilenci, fakir.
d. ü ḳanāᶜat reh-güẕeridin 69a/4
*bir cemāᶜat d.+**ni** iḫtiyār ḳıldılar* 55a/6

deryā [9] (< Far. *daryā*) deniz.
bir uluḳ d. ḳıraġıġa yétip 216b/9, *d. ḳurur* 217a/7, *ol d.* 52b/8
*ol d.+**da** neheng ve ādem yėgüçi balıġlar bar-dur* 144b/1
*d.+**dın** bāzergānlar kelip erdiler* 191a/9, *d.+dın* 217a/3
*d.+**ġa** çömüp* 217b/2
*d.+**ġa** kirer* 144b/1, *d.+ġa yaġar* 178b/2

dest [2] (< Far. *dast*) el.
rāst-kārlıġ d. bėrgey 40b/6, *hēç nemege tapmasaŋ ey dost d.* 212b/9

dest-gāh [1] (< Far. *dast-gāh*) tezgah, atölye.
*d.-g.+**ını*** 205b/3

dest-gīr [3] (< Far. *dast-gīr*) elinden tutan, yardımcı.
d.-g. bolġay 63b/6, 65a/6
*ulusnuŋ d.-g.+**i*** 44b/1

destān [1] (< Far. *dastān*) destan.
mekr ü d. ve cevr ü sitem ve cādūluġ bile ᶜālemde meşhūr turur 77a/8

destūr [1] (< Far. *dastūr*) izin, ruhsat, müsaade.
yana hemol d. bile 218a/2

destūrī [1] (< Far. *dastūr* ve +*ī*) bir izin.
maŋa d. bėrgil 108a/2

devlet [26] (< Ar. *davlaᵗ*) devlet.
d. 157b/7, 157b/4, *bu d. bėrdi* 158a/7, *beyik d. bėrip-dür* 124b/4, *d. etegin tutar* 193a/2, 220a/9, *d. kelse* 157b/4, *pādişāh u erkān-ı d.* 217b/8, *şāḥib-i d.* 208a/9, *d. rūzgārıdın* 159a/8, *d. sendin yüz evürdi* 160b/9, *d. ve şevketke* 161a/1, *d. biziŋ ḫānedānımızda neçe müddetḳa degünçe bolġay* 159b/5, *baḫt u d.* 87b/2

*d.+**i** kemāl taptı* 116b/2, *d.+i teraḳḳī ḳıldı* 158a/1, *islām d.+i* 85a/1
*anıŋ sāye vü d.+**ide*** 128a/9
*d.+**idin*** 180b/7
*bu d.+**ḳa** sezā-vār* 73a/7, *d.+ḳa* 157b/5, 159b/3,

erkān-ı devlet devlet erkanı.
ümerā vü e.-ı d. 216b/5, *ümerā vü e.-ı d.* 214a/6, *erkān-ı d.* 218a/3
*e.-ı d.+**ni** tilep ayttı* 90b/8,

devlet-ḫᵛāh [2] (< Ar. *davlaᵗ* Far. +*ḫᵛāh*) **1.** duacı, iyi dilekte bulunan.
nedīm ü d.-ḫ. içkilerge vācib-dür 189a/7, *d.-ḫ. vezīr ol-dur kim pādişāhnı yaḫşı yollarġa tutḳay* 178a/3

2. ben (şahıs zamiri) (bk. *davlat-ḫᵛāh* “I, me” Steingass, 1892: 546b).

*bu d.-ḫ.+**nıŋ** ḫāṭırıġa yètip turur* 152a/7

devlet-ḫ^{v}āhluġ [1] (< Ar. *davla^{t}* Far. *ḫ^{v}āh* ve Tü. *+luġ*) dua etme (krş. *davlat-ḫ^{v}āhī* Steingass, 1892: 546b).
*pādişāhnıŋ d.-ḫ.+**ıdın** özge nerse dèmegey* 173a/4

devr [3] (< Ar. *davr*) zaman, çağ, mevsim.
tā devr durur d. aŋa yār olsun 221b/5
*tā d. **durur** devr aŋa yār olsun* 221b/5
*seniŋ d.+**üŋde** āsūde vü īmin yatsalar* 122b/5

devrān [13] (<Ar. *davarān* "dönmek" ten) devran, dünya, felek, talih.
on èkki yıl d. keçürdi 83b/5, *efrāsiyāb-ı d.* 3a/9, *d.-ı dūn* 76a/8
*anıŋ d.+**ı** yüz on èkki yılda āḫir boldı* 79a/7
*d.+**ıda** ḫalḳ barça şād* 221a/5
*nūşīrevān d.+**ıdın*** 4a/1
*keyḳubād d.+**ıġa** degünçe* 81a/3

devrān sür- devran sürmek.
*on èkki yıl d. s.-**di*** 78a/5, 78b/9, 80b/4, *bèş yüz yıl d. s.-di* 76b/9, *ol seksen yıl d. s.-di* 82b/1, *tört ay d. s.-di* 84b/3

dimāġ [1] (< Ar. *dimāġ*) beyin, akıl, şuur.
*d.+**ıġa** yol taptı sevdā-yı ḫām* 77a/4

dıraḫt [5] (< Far. *diraḫt*) ağaç.
bir d. köründi 95a/2, *ol d. bu çeşmelerdin su içip baş tartar* 45b/7
*īmān d.+**ı** andın su içer* 45b/5
*īmān d.+**iniŋ** tübi* 70b/3
*d.+**ḳa** oḫşatıp-turlar* 8a/3

dīdār [1] (< Far. *dīdār*) yüz, çehre, görme, görüşme.
*ḫaḳ subḥānehu ve ta^{c}ālānıŋ d.+**ıdın** yaḫşıraḳ* 60b/8

dīde [1] (< Far. *dīde*) göz.

dīde-yi bīnā gören göz.
d.-yi b. bèrip turur 70b/8

dijem [1] (< Far. *dijam*) hiddetli, mutsuz, hüzünlü.
birini ḳahr bile ḫ^{v}ār u d. eyler 73b/6

dil-keş [1] (<Far. *dil-kaş*) gönül çekici.
*d.-k.**durur*** 89b/8

dil-teng [1] (< Far. *dil-tang*) yüreği dar, kederli, sıkıntılı.
bī-ḥużūr u d.-t. bolġay 53b/5

dil-tenglik [1] (< Far. *dil-tang* ve Tü. *+lik*) sıkıntılı olma.
yıraḳ bolur nerseler evvel ḥased .. üçünçi dil-tenglik törtinçi düşmenlıḳ d.-t.

138b/2

dilber [2] (< Far. *dil-bar*) gönlü alıp götüren, güzel kadın.
d.-i mūnis sarı 89a/1

dilīr [1] (< Far. *dilīr*) yürekli, cesur, yiğit.
ṭahmāsb pādişāh boldı ol taḳı şücāᶜ vü d. erdi 78a/7, *üçünçi köŋüllük ve d. kerek kim her işdin ve her kişiniŋ sözidin ḳorḳmaġay* 176b/3

dīn [17] (< Ar. *dīn*) Allah'a inanma ve bağlanma.
d. aḫbārıda 159a/7, *d. bābıda* 13b/5, *d. dürüst bolsa* 103a/7, *ol d. işi turur* 103a/7, *d. işide* 103b/1, *d. pādişāhlar bile* 92a/3, *baḫīlniŋ d. ü dünyāsın* 33b/6, *pādişāhī kim d. üstüvār-dur* 103a/8, *d. ve ᶜadlnı* 149a/8
*ᶜadl u d.+**de*** 71b/4
*d.+**ge** daᶜvet ḳılġaylar* 71b/7, *d.+ge taḳviyet bėrgey* 75b/9
*munuŋ d.+**i** ber-ḥaḳdur* 18a/5
*her kimerseniŋ d.+**ide*** 103b/4
*d.+**ni** büzürg tutḳay* 148b/8, *d.+ni saḳlamaḳ birlen* 92a/3
*ᶜadl d.+**niŋ*** 148a/5

dīn-dār [3] (< Ar. *dīn* ve Far. *-dār*) dindar, dinin emir ve yasaklarına hakkıyla uyan kimse, mütedeyyin.
d.-d. ᶜālimler bilen 18b/5, *d.-d. ᶜulemā ve dāniş-mend* 18b/8, *d.-d. dāniş-mendler bilen* 18b/1

direm [42] (< Far. *diram*) para, akçe, gümüş.
yarım d. alıp barġıl 190b/3, *yüz miŋ d. artuḳġa tiley durur* 191b/4, *miŋ miŋ direm bar turur* 197b/7, *d. bėrdiler* 194a/2, *on miŋ diremdin yüz miŋ d. bėrdiler* 208b/9, *üç yüz miŋ d. bėrdiler* 209b/2, *aŋa bėş yüz d. bėriŋiz* 189b/8, *miŋ d. bėrmek kerek* 190a/6, *miŋ d. bėrsünler* 193b/9, *ėkki yüz miŋ d. bile at ve ton inᶜām ḳılay* 203b/4, *sekkiz ḳatla miŋ miŋ d. boldı* 199b/3, *bar u yoḳum yüz miŋ d. bolġay* 198a/4, *bėş ḳatla miŋ miŋ d. bolġay* 199a/2, *üç yüz miŋ d. bolġay* 209b/1, *ėkki ḳatla miŋ miŋ d. bolur* 200a/6, *seksen miŋ d. bolur* 197a/3, *seksen miŋ d. buyurdı* 196b/9, *tört yüz d. ėltip-türler* 132b/5, *bir altun direm on d. erdi* 200a/6, *yüz ellik miŋ d. inᶜām ḳıldı* 209a/9, *ėkki ḳatla miŋ miŋ d.* 199b/1, *bir altun d. on direm erdi* 200a/5, *miŋ miŋ d. saḳlap-men dėp* 199a/5, *bir d. ü yarım diremni bildiŋ* 190b/5, *miŋ miŋ d. yiberdük* 197a/1, *bir d.* 192a/3, *ėkki ḳatla miŋ miŋ d.* 197a/2, *ėkki yüz miŋ d.* 206b/1, *miŋ d.* 135a/7, *miŋ miŋ d.* 196b/6, *yüz ellik miŋ d.* 209a/6, *yüz miŋ d.* 209a/2, *bėş yüz d.* 189b/2
*hergiz tört miŋ d.+**din** artuḳ ermes erken durur* 136b/5, *on miŋ d.+din yüz miŋ direm bėrdiler* 208b/, *miŋ d.+din* 189b/4, 190a/4
*ėkki yüz miŋ ḳızıl d.+**ġa*** 200a/4, *yüz miŋ d.+ġa* 191b/3
*meniŋ tört yüz d.+**imni** ėltip tururlar* 132a/8
*bir direm ü yarım d.+**ni** bildiŋ* 190b/5, *bu on ḳatla miŋ miŋ d.+ni* 198a/5
*neçe yüz miŋ d.+**niŋ*** 191b/7

dirīġ [2] (< Far. *dirēġ*) eyvah, yazık; esirgeme.
ġażab u d. 30a/4, *d. kim helāk boldum* 198a/3

dīv [4] (< Far. *dēv, dīv*) şeytan, dev.

ins ü cinn ü d. ü perī 175b/5
*ᶜaḳlnıŋ d.+**i turur*** 30a/3
*d.+**ler** bile* 76b/9, *d.+ler eligide* 77a/1

dīvān [3] (< Far. *dīvān*) **1.** memur, vezir, rütbe ismi.
öz işiŋe özüŋ yėtkey-sen ve d.+lar sözige ḫaylī iᶜtimād ḳılmaġay-sen 105a/8

2. defter
ᶜamel dīvānı İslam dinine göre kulların dünyada iken yaptıkları şeylerin, iş ve hareketlerin yazıldığı defter, amel defteri.
*ᶜameliŋ d.+**ıda** artuḳraḳ ş̱evāb bitilgüsi-dür* 31a/2

dīvānda biti- amel divanına yazmak, amel feterine yazmak.
*ol kişiniŋ ᶜibādetin hem seniŋ d.+**ıŋda** b.-**geyler*** 31a/4

dīvāne [3] (< Far. *devāna*, *dīvāna*) deli, divane.
d. mestdin ḳorḳar 142a/6
*üç gürūh rāst-gūy bolġaylar evvel peyġāmberler ... üçünçi d.+**ler*** 142a/5
*d.+**niŋ** mestlıġı içkeridin turur* 142a/7

dīvānelıġ [1] (< Far. *dīvāna* Tü.. *+lıḳ/ġ*) delilik, divanelik.
*mestlıġ d. **turur*** 142a/6

dīvār [2] (< Far. *dīvār*) duvar.
*ev d.+**ı** bünyād ḳıldı* 135b/5

dīvār ur- duvar inşa etmek.
*stige yana d. u.-**ġay*** 135b/7

divid/t [1] (< Far. *davat* < Ar *davāt*) eskiden belde taşınan, madenden, bazen gümüşten yapılan bir nevi yazı takımı, devat.
üç d. asraġıl 186b/1

dost [12] (< Far. *dost*) dost.
d. bolup ol keremdin nīk-nām boldılar 208a/9, *tā imkān bar d. ḥāṣıl ḳıla körgey* 86b/4, *himmet ayaġında bol ey d. pest* 213a/1, *köŋlide d. tutḳay* 149a/8, *d. tutḳaylar* 43a/1, 149a/9, *ey d.* 212b/9
*maŋa d.-**durlar*** 69a/5
*d.+**lar** köŋlide* 205b/1
*sulṭānnıŋ d.+**ların*** 172b/4
*kişi d.+**nı** özige düşmen ḳılġay* 69a/6
*meniŋ andın yaḫşıraḳ d.+**um** yoḳ-tur* 205a/4

dostluġ [2] (< Far. *dost* Tü. *+luḳ/ġ*) dostluk (krş. *dostluḳ*).
*anıŋ d.+**ıġa** sen bāᶜiş̱ bolduŋ* 207b/3
*d.+**nı** kündin kün ziyāde ḳılġay* 205b/2

dostluḳ [5] (< Far. *dost* Tü. *+luḳ*) dostluk (krş. *dostluġ*).
d. bünyād ḳılġay 179a/4, *d. ḳıldılar* 200b/4, *d. ḳılġaylar* 10b/9, *d. üçün* 204b/9
*d.+**nıŋ** ṣıfatı* 52b/2

duᶜā [18] (< Ar. *duᶜāᵓ*) dua.
d. ve s̲enā aytḳaylar 43a/3, *d.-yı ḫayr bile* 220b/6, *aŋa d. vü s̲enā dėdi* 202b/9
*meniŋ d.+**m** müstecāb bolur bolsa* 150a/8
*ᶜarab bu duᶜānı bu d.+**nı** tamām ḳıldı* 119a/4
*şāh d.+**sı** beyānıda* 220b/7, *alarnıŋ d.+sı bile* 164b/1, *şāh d.+sı birle* 221a/2, *biriniŋ d.+sı* 92b/9, *maẓlūmlarnıŋ d.+sı* 169b/3
*maẓlūmnuŋ d.+**sıdın*** 169b/1

duᶜā ḳıl- dua etmek.
*ṣayyād d. ḳ.-**dı*** 93b/8, *resūl .... d. ḳ.-dı ve ayttı* 40a/5
*alar ḫalīfeġa d. ḳ.-**ıp*** 136b/6, *pādişāhġa d. ḳ.-ıp ayttı* 216a/1
*men sulṭān-ı ᶜādildin özgeni d. ḳ.-**maġay-men*** 150b/1
*sendin d. ḳ.-**maḳ** ve mendin icābet eylemek turur* 102a/9
*d. ḳ.-**ur erdiler*** 117b/8

dūd [1] (< Far. *dūd*) duman.
her evdin d. çıḳmasa barıp aḥvālın sorup 134b/9

dūn [2] (<Ar. *dūn*) aşağı, alçak, sefil.
devrān-ı d. 76a/8, *şīrūye-yi d.* 84a/5

dūn-himmet [2] (< Ar. *dūn* ve *himmaᵗ*) nankör, aşağılık, alçak.
ḫasīs ü d.-h. bolmaġay-sen 188a/8, *d.-h. ü ḫasīs-ṭabᶜ* 207b/9

durre [2] (< Far *durra* <Ar. *durraᵗ*) kamçı .
ḳadīmde birev bar erken-dür ki d. bile cihānnı müsaḫḫar ḳılġan durur 147a/2
*d.+**ni** başı astıda ḳoyup turur* 17b/6

dūzaḫ [17] (< Far. *dūzaḫ*) cehennem.
anı d. dėrler 19b/8, *ol d. ėliniŋ pīşvāsı sen bolġuŋ-dur* 20b/1, *d. ġārlarıdın* 69b/6, *d. otıdın* 119b/1, *d. otıġa köydürgey* 121a/8, *d. otıġa ṭāḳatı bolmaġay* 40b/8, *d. seniŋ yėriŋ durur* 65a/9
*d.+**dın** hirāsān bolġay* 13b/1, *ḫalḳnı d.+dın menᶜ ḳılġay-sen* 20a/3, *d.+dın ḫalāṣ bolġay* 36b/5
*d.+**ġa** tüşkey* 42a/5
*d.+**ḳa** ėltkeyler* 50b/6, *d.+ḳa taşlaġıl* 16a/8, *anıŋ cānın alıp d.+ḳa yiberdi* 68a/9, *d.+ḳa yibergeyler* 42b/3, *d.+ḳa* 115b/4
*d.+**nıŋ** bir ėşigi bar* 33a/2

dükkān [4] (< Ar. *dukkān*) dükkan.
*ᶜallāf d.+**ıdın** sanaç un ḳaṣṣābdın bir pāre çerbī satḳun alıp* 109a/3, *falān ṣarrāfnıŋ d.+ıdın* 132b/5
*d.+**larıngıznı** baġlamaŋ her ne yitse men tāvān bėreyin* 132a/4
*d.+**larnıng** ėşigin baġlamas erdiler* 132a/6

dünyā [70] (< Ar. *dunyā*) dünya.
d. 50b/9, 53b/5, 55b/1, 70b/8, *bu d.* 47b/7, 160a/9,*d. ᶜayş u tenaᶜᶜumı* 69b/1, *d. bābıda* 48a/4, 50b/6, *emdi cümle-yi d. bu durur kim kördüŋ* 56b/1, *d. cādūsıdın* 48a/7, *d. dėmeklikdin müddeᶜā* 46a/1, *d. ehli* 53b/8, *d. ėli* 58a/6, *d.*

ḫalḳı 45b/1, *d. ḥesābın bilmegey kim* 51a/2, *d. işi* 52b/4, 70b/2, *d. işide bolġay* 53a/3, *d. işide* 112a/1, *d. işin ögretkey* 14a/7, *d. işin* 76a/4, *d. mālıġa ḥarīṣ turur* 18b/6, *d. mālıġa* 18b/9, *d. meyindin* 142b/3, *d. ol yol-dur kim müsāfirler yörürler* 51a/5, *d. sefer maḥallı turur* 46a/3, *d. sevüklügi* 67b/3, *d. ṭālibi-dür* 143a/3, 143a/4, *d. terkin ḳılıp* 193b/2, *d. tilegeyler* 57b/7, *d. tiler kişi* 52b/8, *bu bėş künlük d. üçün* 86b/8, *ol d. ve bu dünyāda* 219a/8, *bu fānī d.* 160a/5
*d.+**da** ḳılġan ᶜamellerin* 41b/7, *d.+da* 13b/8, 24a/9, 83b/8, 149a/4, *ol dünyā ve bu d.+da* 219a/8
*d.+**da-dur*** 55b/1
*vaḳt-dur kim d.+**da turur*** 51a/3
*d.+**dın** köŋli savuġay* 70a/5, *d.+dın lezzet alıp* 51b/6, *d.+dın naṣīb alıp* 28b/5, *d.+dın ol miḳdār* 46b/5, *d.+dın temettüᶜ alıp* 55a/7, *bardım bu d.+dın* 160b/8 *bu ol d.-**dur*** 50b/2
*ādemni d.+**ġa** keltürmekniŋ ciheti* 46a/2, *d.+ġa köŋül baġlap* 52a/4, *d.+ġa meşġūl erdi* 68a/6, *āḫiretni d.+ġa satḳay* 28b/4, *kim d.+ġa* 53b/8
*d.+**nı** keşf ḳılurda* 49a/7, *d.+nı körgey* 56b/2, *d.+nı körüŋ kim* 57b/1, *barı d.+nı saŋa bėrip turur* 122b/1, *d.+nı şerḥ ḳılġan dek* 70b/1, *bu d.+nı* 46a/9, *d.+nı* 45b/9, 50a/6
*d.+**nıŋ** cādūsın* 48a/6, *d.+nıŋ miṣālı* 48b/4, 52a/3, *d.+nıŋ rāḥatı* 47a/7, *d.+nıŋ ṭālibleriġa* 57b/3
*baḫīlniŋ dīn ü d.+**sın** ziyānġa ėltür-men* 33b/6

dünyā-dār [1] (< Ar. *dunyā* Far *-dār*) dünya işleriyle uğraşıp mal mülk sahibi olan (kimse).
bir d.-d. kişi bar erdi 61a/7

dünyālıḳ [1(< Ar. *dunyā* Tü *-lıḳ*) dünyaya ait; para, zenginlik.
d. yıġmaḳḳa yėrni ᶜimāret ḳılmakḳa meşġūl erken-dürler 56a/1

dür(r) [25] (<Ar. *durr*) inci.
bir d. aġzıġa tişlep 217b/3, *üç d. bar turur* 218b/6, *neçe d. bolġay* 218b/5, *mebāliġī d. cemᶜ boldı* 217b/4, *bu d. dek* 216a/9, 218b/5, *ol d. dek* 216b/1, *maŋa d. kerek bolup turur* 217a/9, *ol d. ḳışşasın şūgūn tutup* 216b/7, *yana bir d. tiley durur* 216a/9, *miṣl-i cevāhir ü laᶜl ü yāḳūt ü d. ü mercān* 173b/8, *bir d.* 216a/7, 217a/9, *ol d.* 218a/7
*leṭāfetde pādişāhnıŋ d.+**idin** köp artuḳ erdi* 218a/8
*ol d.+**lerdin** birini* 218a/5
*şāh-vār d.+**lerdin** tėrip* 217b/4
*ol kedū içidegi d.+**lerni*** 218b/9
*ol d.+**ni** körüp* 218a/6, *d.+ni peydā ḳılsaŋ* 216a/9, *ol d.+ni tapmaḳ müşkil durur* 217b/, *bu d.+ni* 218a/9, 218b/3, *dervīş ol toḳḳuz d.+ni* 218b/7, *ol d.+ni* 216b/6

dürr-i yetīm iri, büyük inci, mec. Hz. Muhammed.
*şeriᶜat baḥrınıŋ d.-i y+**i*** 44a/8

dürçi [1] (<Ar. *durr* ve Tü. *+çi*) incici.
*ol gevher d.+**ġa*** 211b/7

dürer-bār [2] (<Ar. *durar* çoğul ve Far. *bār*) inciler yağdıran, ince.

resūl ...niŋ d. ḥadīṯi bu nevᶜ vāḳiᶜ bolup turur 150b/5, *ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ d. ḥadīṯin rıżā semᶜi birlen ḳabūl ḳılıp* 4b/2

dürūd [1] (< Far. *durūd*) dua, medih, sena.

dürūd-ı bī-ḳıyās sonsuz sena, sayısız övgü
d.-ı b.-ḳ ol risālet taḫt-gāhınıŋ mesned-nişīniġa kim 1b/7

dürüst [2] (< Far. *durust*) dürüst, doğru.
dīn d. bolsa 103a/7, *īmānı d. bolsa* 47a/6

düstūr [2] (< Ar. *dustūr*) kural, kaide, kanun, düzen, esas.
ol d. bile ᶜamel ḳılur erdi 111b/1

düstūr ḳoy- kural belirlemek, kural koymak, düzen getirmek
vālī kerek kim andaḳ ḳāᶜide vü d. ḳoyġay kim 40a/2

düşmen [23] (< Far. *duşman*) düşman.
d. aŋa ḳaṣd ḳılsa 146b/3, *ol kim d. andın hirāsān ve yollar .....bolġay* 122a/6, *d. elgide ḳalur* 58a/4, *neçe yıllıḳ d. erdi* 207b/2, *eger d. ḳaçıp* 179a/4, *kirşāsbḳa d. peydā boldı* 152b/6
köŋül kişige d. ***durur*** 137b/2
saŋa d. ***tururlar*** 69a/4
*d.+****din*** *vāḳıf bolmaḳ* 125b/8
*d.+****ġa*** *ėltkey* 204a/8, *vegerne d.+ġa yiberür erken-dürler* 162a/5, *ḫudāvend .... d.+ġa bu türlük ᶜināyet ḳılıp turur* 177b/6
*sen d.+****lerġa*** *ḳaldıŋ* 63a/8, *özgesini bu kün d.+lerġa ḳoyup özüŋ ḥasret ü nedāmet bile baradur-sen* 63b/9
*sulṭānnıŋ dostların ᶜizzet ḳılġuçı d.+****lerin*** *ḫᵛār tutḳuçı hem vezīr oḳ turur* 172b/4
*d.+****leriŋ*** *közige heybetlıḳ körüngüsi-dür* 104a/2

düşmen bol- düşman olmak.
*alarġa d. b.-****ġaylar*** 71a/6
*ḫudāy ᶜazze ve celleġa d. b.-****mış bolġay*** 12a/7
*şefīᶜ d. b.-****sa*** *iş müşkil turur* 71a/7
*birbiriŋizge d. b.-****up*** 50b/3

düşmen ḳıl- düşman etmek, düşman olmasını sağlamak.
*dostnı özige d. ḳ.-****ġay*** 69a/6

düşmen kör- düşman görmek, düşman bilmek.
*ẓulm-pīşe pādişāhnı barça ḫalḳ d. k.-****erler*** 92b/7

düşmenġa tüş- düşmen eline düşmek, esir olmak.
*anıŋ ṭarafıdın kişi d.+****ġa*** *t.-****se*** 179a/9

düşmenlıḳ [3] (< Far. *duşman* ve Tü. *+lıḳ*) düşmanlık (krş. *düşmenlik*).
ᶜabdu'llāh bile meniŋ aramda ne türlük d. erdi 204b/5, *yıraḳ bolur nerseler evvel ḥased .... törtinçi d.* 138b/3

düşmenlıḳ ḳıl- düşmanlık etmek, düşman gibi davranıp zarar vermek.
*pek nā-gāh d. ḳ.-**a başlaġay*** 49a/3

düşmenlik [1] (< Far. *duşman* ve Tü. *+lik*) düşmanlık (krş. *düşmenlıḳ*).
yaḥyā bin ḫālid bermekī bile ᶜabdu'llāh mālik cerāᶜī arasıda d. erdi 202a/3

düşmenraḳ [1] (< Far. *duşman* ve Tü. *+raḳ*) en çok düşman olan.
ḫudāy ... ḥażretide sevikrek bende sulṭān-ı ᶜādil bolġay ve *d.+**ı** sulṭān-ı ẓālim* 11b/3

düşvār [2] (< Far. *duşvār*) zor.
ölükni tirgüzmek d. ***durur*** 179a/7

düşvār bol- zor olmak.
*cān bėrmegi d. b.-**ġay*** 47a/2

düşvārlıġ [1] (< Far. *duşvār* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) zorluk (krş. *düşvārlıḳ*).

düşvārlıġ bile zor bir şekilde, sıkıntılı bir şekilde.
bir cemāᶜatnı d. b. ėltkeyler 42b/2

düşvārlıḳ [1] (< Far. *duşvār* ve Tü. *+lıḳ*) zorluk (krş. *düşvārlıġ*).
d. bile 47a/9

E/Ė

e- [18] (< ET *er-*) imek, olmak.
*tili köŋli birlen e.-**di** müttefiḳ* 212a/4, *ḳurretü'l-ᶜayn çün e.-di ḫānġa* 3b/4, *ġammı ḫurdesi pinhān e.-di* 88b/3, *ḫāliḳ āgāh e.-di* 212a/7, *işi ẕikri Allāh e.-di* 212a/6, *ol ṭaᶜāmnı yėmek hemāl e.-di ve ölmek hemāl* 57a/7, *keyūmerṡ e.-di* 76a/8, *köŋli tola ḳan e.-di* 88b/2, *ne ḳol sunmaġ u çekmek e.-di* 89a/5, *tapılmas e.-di* 91b/5, *yād bilmes e.-di* 91b/4, *resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ ḫalīfesi dėr e.-diler* 110a/8,

eken - imiş.
*alarnıŋ tonları e.-**dür*** 56a/4

emes değil.
*biziŋ ḳāᶜidemiz ol e.-**tür*** 209b/9, *ḫudāy ᶜazze ve celle rıżāsı üçün e.* ***turur*** 34b/5

emes erkende değilken.
şāh e. e. enūşīrevān 88a/9,

bar edi vardı.
*bu kişide seniŋ müzdüŋ b. mu e.-**di*** 115a/9, *ebu süfyān bin ḥarbnıŋ bir oġlı b. e.-di* 130a/4

eʾimme [1] (< Ar. *imām*'ın çoğulu *aʾimmaᵗ*, *aʾimma*) imamlar, azizler.
*e.+**niŋ** maḥāsin eşfāḳıdın ümīdi* 6b/5

eᶜazz [1] (< Ar. *aᶜazz*) en aziz, pek muhterem, çok saygın.

ferzend-i eᶜazz en değerli evlat.
f.-i e. 3a/5

ebed [2] (< Ar *abad*) sonu olmayan gelecek zaman.
ezel ü e. arası 51a/4, *ᶜömriġa e. furṣatı miḳdār olsun* 221b/8

ebü'l-feṯḥ [1] (< Ar *abū* harf-i tarif *al* ve *fath*) fetihlerin babası.
ḫalīfetü'r-raḥmān e.-f. muḥammedü'ş-şeybānī ḫān 3a/3

ebyāt [1] (< Ar. *bayt*'in çoğulu *abyāt*) beyitler.
bu e. bitiklik-dür 160b/4

ecel [4] (< Ar. *acal*) ecel.
ol müddetniŋ āḫiri e. bolġay 41a/7, *e. bu evge kirse rūḥnı tendin ayırġay* 41a/8

ecel yėt- eceli gelmek.
*e. y.-**ken** çaġda* 47a/2, *nā-gāh e. y.-**key*** 38a/3

edā [2] (< A *adāʾ*) borç veya borç gibi olan bir şeyi ödeme, yerine getirme.
*ḥikāyeti e.+**sı** birle* 220b/9
*ᶜadālet e.+**sıda*** 3b/8

edeb [10] (< Ar. *adab*) terbiye, nezaket.
e. 157a/7, *e. birle ḫayā ḫoş durur* 89b/9, *e. şāḫı mīve bār keltürgey* 149b/4, *e. yüzidin olturup aytur erdi* 165b/2, *ḫayā vü e. şiᶜār ḳılġan üçün* 90a/6

edeb ḳıl- terbiye etmek.
*bed-kārlarnı menᶜ ḳılıp e. ḳ.-**ġay*** 104a/9, *anı şerᶜ yosunı birlen e. ḳ.-ġay* 103b/5, *ᶜayblıḳ ėlni e. ḳ.-ġay* 149b/5
*anı e. ḳ.-**ġay-sen*** 20a/6
*e. ve siyāset ḳ.-**maḳ*** 152a/8,

edeblıḳ [3] (< Ar. *adab* ve Tü *+lıġ/ḳ*) edepli, terbiyeli.
e. ėlni 149b/3, *besī e. ve dānā erdi* 202a/8, *e. ve ḥürmetlıḳ* 146a/4

eḏgü [1] (< ET *edgü*) iyi.
yaḫşı atı ve e. ṣıfātı ᶜālemde bāḳī ḳalġay 113a/1

ednī [2] (< Ar *adnī*) çok aşağı, adi.
e. ᶜamelni aŋa buyurdı 125a/5, *bu e. ᶜādet turur* 122a/1

efᶜāl [3] (<Ar. *flᶜl*'n çoğulu *afᶜāl*) işler, ameller.
her nā-pesend e. 178a/5
*şehniŋ e.+**ı** ėter .. eḏer* 104b/5

*e.+**ıŋızġa** yaraşa* 129b/1

efġān [1] (< Far. *afġān*) acıyla haykırma.
çekip e. 220a/6

eger [116] (< Far. *agar*) eğer.
e. 10a/2, 14b/7, 16b/6, 21b/5, 31a/1, 35a/3, 35b/7, 36a/5, 41b/3, 42b/5, 47a/4, 47b/4, 47b/5, 4b/8, 58a/8, 6b/6, 71a/3, 71a/6, 74b/8, 75a/2, 83b/9, 89b/8, 92b/8, 93b/4, 96a/1, 96a/8, 9a/5, 9a/9, 103a/3, 104b/9, 106b/8, 114a/1, 114a/2, 118a/9, 118b/1, 122b/5, 124b/9, 128b/7, 129a/2, 132b/6, 135a/1, 140a/4, 140a/9, 141a/4, 143a/9, 144a/3, 144a/5, 145a/1, 145a/4, 146b/3, 149b/9, 150a/2, 150a/8, 160a/3, 162a/4, 164a/1, 164b/8, 165a/6, 166a/6, 168b/1, 173a/1, 173a/8, 175a/8, 176b/7, 177a/8, 177b/9, 179a/2, 179a/8, 183b/4, 187b/6, 188b/7, 188b/8, 191b/9, 192b/3, 193a/6, 194a/3, 194b/1, 197b/8, 203a/4, 203b/1, 203b/4, 207b/9, 210a/1, 213a/2, 216a/2, 216a/9, 217a/6
e. andaḳ ḳılmasaŋ 20a/9, *e. bėrmeseŋiz* 132b/7, *e. birevni .. ümīd-vār ḳılsam* 123a/8, *e. çeşme rūşen bolup* 20b/3, *e. çeşme tīre bolsa* 20b/5, *e. dėseŋ* 203b/8, *e. düşmen ḳaçıp* 179a/4, *e. ėlçilikke kelmesem erdi* 18a/6, *e. ḫaber tapayın* 105b/1, *e. ḥācet-mend kelse* 0020, *e. ḥāceti bolsa* 172a/3, *e. ḳılsa* 106b/8, *e. müddeᶜā naṣīḥat bolsa* 21a/8, *e. ne ᶜāṣī bolġay* 168b/6, *e. öltürseler* 216a/3, *e. pādişāh raᶜiyyetḳa müşfiḳ ü mihr-bān bolsa* 172b/9, *e. pādişāh ḫod-kām bolsa* 177b/1, *e. sulṭānnıŋ günāhı her neçe büzürg bolsa* 144b/8, *e. tiler bolsaŋ* 138a/5, *e. tilese* 13b/8, 13b/9, *e. uruḳluḳ uruḳluḳ ḥaḳḳı bolmasa erdi* 155b/2, *e. yaḫşı bolġaylar eger yaman* 16a/1, *e. yaḫşılıḳ ḳılġan bolsa* 85b/4, *eger yaḫşı bolġaylar e. yaman* 16a/1, *e. yamanlıḳ ḳılġan bolsa* 85b/4, *e. yigit vezīr* 176a/5, *e. ẓālim pādişāh ᶜahdide bolġay erdi* 101a/8, *e. ẓulm ḳılsa* 139a/8

eger ne aksi takdirse, aksi halde (bk. *agar na* "if not, otherwise" Steingass, 1892: 90b).
selāṭīn iṭāᶜatın raᶜiyyet vācibi birlen be-cāy keltürgey kim e. n. ᶜāṣī bolġay 168b/6

eger [2] (< ET (MK) *eḏer* <ET (Uyg.) *eder* < AT **ēder*) eyer.
ė. tilep elgi bile ol atnı egerlep 167b/1, *altun ė. urġan bedevni aṭlanıp* 59a/2

egerçi [5] (< Far. *agarçi*) gerçi, her ne kadar.
e. 3b/7, 79b/7, 127b/9, 151a/4, 168a/8

egerle- [1] (< ET *eḏer+le-*< ET MK *eḏer*, Uyg. *eder*; krş. Uyg. *ederte-*) eyerlemek, eğer vurmak.
*ol atnı ė.-**p** tengin üstüvār ḳıldı* 167b/2

egerlik [1] (< ET (Uyg., MK) *ederlig* < ET (Uyg., MK) *eḏer*) eyerli, eyerlenmiş.
on yaḫşı at ė. 206b/1

eg(i)n [3] (< ET(KT) *egin*) omuz.
*eski ton e.+**ide*** 62a/2
*e.+**ige** köterdi* 109a/5, *e.+ige meşk bile* 214a/2

ehl [14] (< Ar. *ahl*) sahip; bir yerde oturan; topluluk, halk; usta.

e.-i beytidin-sen 24a/1, *e.-i dāniş* 148b/4, *e.-i faẓlnıŋ* 125b/9, *e.-i himmetdin ḥāṣıl bolġay* 195b/2, , *āzād kim mülūk-i e. ü beytidin erdi* 84a/8

*dünyā e.+**i*** 53b/8, *himmet e.+i* 220a/3
*besī ᶜālem e .+**iġa** yėtti neşāṭ* 77b/5

ehl ü ᶜayāl çoluk çocuk ve eş.
e. ü ᶜa. ve ḫayl u ḥaşemiġa 28b/7, *e. ü ᶜa.* 99a/3
*öz e. ü ᶜa.+**ıġa** ḳılġan teg ḳılmasa* 13a/9, *e. ü ᶜa.+ıġa* 14a/6, 93a/6
*e. ü ᶜa.+**ımnı** körüp* 60a/3

eᶜizze [1] (< Ar. *ᶜazīz*'in çoğulu *aᶜizzaᵗ*) azizler.
*e.+**niŋ** mekārim-i aḫlāḳıdın* 6b/4

ek- [4] (< ET (Uyg.,MK) *ek*-) ekmek.
*ᶜamel yėrige yaḫşılıḳ urugın e.-**ip*** 85b/7
*sīnede sevdā urugın e.-**meġıl*** 193a/4
*sīnede sevdā urugın e.-**megil*** 220b/2
*bir e.-**se*** 201b/9

ekābir [2] (< Ar. *akābir*) rütbece büyük olanlar, devlet ricali.
e. ü eşrāf u ṣanīᶜ vü şerīfni 106a/6
*burun zamān e.+**idin*** 2a/8

ekber [1] (< Ar. *akbar*) büyük, en büyük.
melik-i e. 148b/9

ekin [1] (< ET (Uyg.,MK) *ekin*) ekin.
eger ḫaber tapayın kim e. yėridin özge yėr vīrān bolġay 105b/2

ėkkele [2] (<*ėki+ele* < *ėki+egü+le*) ikisi birlikte, her ikisi.
*ve ė.+**si** ḫoşnūd bolup yandılar* 101a/7
*ė.+**sin** ol yaḥyāġa bağışlap erdi* 199b/9

ėkki [64](< ET *ėki* < AT **ēki*) iki.
ol ė. ᶜaẓīm kişiler 41b/1, *ė. cihānda* 47b/2, 201b/3, *ė. cihetdin bolur* 105b/5, *dāniş ė. çeşme durur kim* 45b/7, *bu ė. çeşmeni* 45b/5, *erürler ė. gevher bir nigīnde* 71b/5, *ādemīler ė. gürūh tururlar* 57b/6, *ė. gürūhnı* 71a/9, *ė. ḫāldın yıraḳ ermes* 143a/3, *ė. ḫāldın* 118a/7, *bu ė. hem yoḳ turur* 39a/5, *ol ė. himmet ėlini kör* 208a/4, *ė. iş ḳılur-men* 203a/8, *bu on ė. iş* 157a/6, *ė. ḳardaş miṣllik turur* 103a/9, *bir lafẓnı ė. ḳatla bitimegey-siz* 187b/9, *ḳulını ė. ḳatla çarladı erse* 32a/8, *ė. ḳılıç* 155a/8, *bu ė. ḳılıçnı* 155a/7, *ė. ḳısm ḳılġan-dur* 134b/3, *bu ė. ḳısm turur* 8b/3, *ᶜömerniŋ ė. ḳızı bar erdi* 120a/6, *yaᶜnī ė. kimerse kim* 45a/4, *ė. kimerse* 13b/2, *ol ė. kimerse* 10b/8, 14b/5, *ė. kimersege* 14b/4, *ė. kişi* 12b/2, *ve ol ė. kişi* 57a/2, *ė. köŋlegi bar* 39a/27, *ė. mevlā erdi* 208b/1, *ė. müstaḥkem ėşik* 61b/1 ,*ė. nerse bile* 183a/4, *on ė. nerse dėp tururlar* 123b/8, *ė. nerse* 183a/5, *cihānda ė. nerse-dür* 183a/7, *ė. nersege* 98b/4, *ė. nevᶜ turur* 121b/7, *ė. rekᶜat namāz* 217a/1, *ol ė. söz* 206a/7, *ė. türlükdin yarattı* 41a/2, *ė. üç yaş oġlanları bar* 108a/7, *ol ė. vezīr birbiri bile yaman erken-dürler* 202b/2, *ė. yalıŋ ḳılıç keltürüp* 155a/7, *on ė. yıl devrān keçürdi* 83b/5, *ė. yıl* 78a/5, *yüz*

on ė. yılda āḫir boldı 79a/7, *ė. yüz miŋ direm bile at ve ton inᶜām ḳıldı* 203b/3, *ė. yüz miŋ direm* 206a/9, *ė.* 39a/1, *bu ė.* 57a/5, 183b/6, *ol ė.* 208a/8
*bu ė.+**din** biri bolġusı-dur* 68b/8, *bu ė.+din* 122a/2
*genc bu ė.+**ge** ḳalġay* 57a/4
*ė.+**sini** sevüp ayırıp erdi* 75b/6

ėkki ḳatla miŋ miŋ iki milyon
ė. ḳ. m. m. direm bolur 200a/6, *ė. ḳ. m. m. direm mühim-dür* 199a/9

ėkki ḳatla miŋ miŋ ve yana seksen miŋ iki milyon seksen bin.
ė. ḳ. m. m. direm v. y. s. m. direm bolur 197a/2

ėkki miŋ iki bin
kėmeni ė. m. hemyān yarmaḳ bile toldurup 195a/5

ėkki yüz miŋ iki yüz bin
ė. y. m. ḳızıl diremġa satḳun alıp erdim 200a/3, *ė. y. m. yıġaç ursunlar* 203b/6

ėkkinç [4] (*ėki+nç*< ET(MK) *ėkinç*; krş. Orh.T., Uyg. *ėkinti*) ikinci (krş. *ėkkinçi*).
ė. ol kim 156b/6, *ė. ol-dur kim* 33b/3, *ė. söz meniŋ seniŋ ortaŋda-dur* 102a/4, *ė. ẓulmī ki hēç ḳalmaġay* 102b/6

ėkkinçi [18] (*ėki+nçi*< ET(MK) *ėkinç*; krş. Orh.T., Uyg. *ėkinti*) ikinci (krş. *ėkkinç*).
ė. 10b/5, 12b/7, 20a/1, 143b/4, 172a/3, 173b/4, *ė. aṣl* 18b/5, 7b/3, *ė. bir kişi kim ulusḳa ḥākim bolġay* 14a/3, *ė. çeşme* 57b/5, *ė. dāniş kim* 176b/2, *ė. debīrī* 174a/5, *ė. ḫured* 138a/9, *ė. ḥikāyet* 61a/6, *ė. ḳısmda* 134a/4, *ė. kibr* 138b/2, *ė. miṣāl* 48b/8, *ė. pādişāhlar* 142a/5

eksük [6] (< ET (Uyg., MK) *egsü-k*) eksik, tam olmayan, noksan.
artuḳ ve e. bitimekdin muḥteriz bolġay 184a/8, *e. bolmaġay* 189b/4, *hēç artuḳ ve e. bolmaġay* 41a/7, *artuḳ ve e. ḳıla almaġaylar* 36a/1, *artuḳ ve e.* 35b/6
*artuḳ e.+**ini*** 184a/1

eksüt- [1] (< ET (Uyg.) *egsüt-*< *egsü-t-*) eksilmek, azaltmak.
*andın e.-**mes erdim*** 194a/4

el [2] (< (Har.T.) *el* krş. ET *elig*) el, organ adı.
*himmet e.+**i*** 193a/2
*himmet e.+**i-dür*** 6a/2

ėl [106] (<ET *ėl* < AT **ēl*) halk, insanlar.
ė. 43a/5, 52b/4, 61b/5,183b/2, 189a/2, 205a/6, 213b/9, *raᶜiyyet ü ᶜām ė. alarnı körüp ṣalāḥḳa kelgeyler* 155b/8, *ė. arasıda keygey-biz* 120b/1, *ė. arasıda* 102a/5, *yaḫşı atı ė. arasında meẕkūr turur* 90a/7, *ė. arasında* 77a/5, 83a/7, *nā-şāyeste ė. arasında* 181a/1, *ė. ayttılar* 167b/7, *ė. bāġ u bostān u sarāy yasamaḳḳa meşġūl erdiler* 100a/1, *ė. bī-ḥürmet bolup tururlar* 161b/4, *nā-cins ė. bile olturmaġay* 188b/9, *ė. bile* 148b/6, 157a/2, *şāyeste ė. bile* 181a/1, *yaḫşı iş ḳılġan ė. bilen teŋ körgey-biz* 21a/7, *ė. birbirni körseler* 100a/4, *vilāyetde żaᶜīf ė. bisyār durlar* 107b/2, *sınaġan ė. ėlçilikke yiberür* 162a/1, *ė. kem bolsa* 92b/5, *ė. murādıġa yėtip tururlar* 188b/1, *ė. pādişāhdın hēç işde aġrımaġaylar*

74b/3, *ė. sözi bile* 123b/1, *ė. tilidin* 43a/7, *ė. ulusnı tilep* 61b/4, *ė. ve ulusı ḳaçıp* 92b/3, *ė. ve ulusı* 91b/9, *barça ė.* 62a/5, 62b/3, 132b/6, *bisyār ė.* 146a/6, *büzürg-himmet ė.* 207b/8, *ol ė.* 14a/2, 62b/6, 132b/8, *ė.* 220a/1
*ḳażiyyelerni ė.+**din** alıp* 165a/4, *ė.+din alsa* 136a/2, *maᶜrūf ė.+din biri* 202a/8, *ė.+din nerse alur* 18b/7, *ḫasīs ė.+din* 208a/1, *ol ė.+din* 17a/9, *ol ė.-dürler kim* 74b/3, *himmet ė.+idin* 220b/4
*ortançı bölek ᶜām ė.-**dürler*** 55a/1
*ḥāżır ė.+**ge** ayttı* 130b/7, *ė.+ge buyurup* 134b/4, *ė.+ge car ḳıldı* 197a/7, *ė.+ge dād bėredür erdi* 158b/6, *ė.+ge ḫaber bolur* 131b/2, *ė.+ge ilticā keltürdi* 208a/3, *ė.+ge iş yėmek erdi* 100a/3, *ė.+ge revā körmegey* 92a/7, *andın ė.+ge revā körmey* 68a/8, *ė.+ge revā tutmaz* 27a/3, *bir bölek ė.+ge yėtişti* 66b/5, *ė.+ge* 123a/1, *vācib turur ė.+ge* 85b/6
*ol vilāyet ė.+**i** gerden-keş ü bed-maᶜaş erdiler* 130a/9, *ᶜālem ė.+i* 13a/1, *dünyā ė.+i* 58a/6
*ᶜarab ė.+**idin** bir bölek anıŋ ėşigide keldiler* 118a/2, *ė.+idin endāze bilen nerse alur erdiler* 136b/8, *çerik ė.+idin* 115a/2
*barça ᶜālem ė.+**ige** bėrgen turur* 171a/5, *ᶜacem ė.+ige* 187a/3
*ᶜacem ė.+**ini** sökmesünler* 74b/2, *ol ėkki himmet ė.+ini kör* 208a/4
*ė.+**iniŋ** ḫāṣṣiyeti* 147a/5, *ol dūzaḫ ė.+iniŋ pīşvāsı sen bolġuŋ-dur* 20b/1
*ᶜayblıḳ ė.+**ni** edeb ḳılġay* 149b/5, *bu ė.+ni kim yād ḳılduḳ* 85a/5, *aṣīl ė.+ni mühimmi arasıda daḫl bėrgey* 143a/7, *ė.+ni özige ᶜāṣıḳ ḳılġay* 49a/5, *ol ė.+ni tilep* 135b/1, *edeblıḳ ė.+ni* 149b/3, *ṣalāḥlıḳ ė.+ni* 104a/7
*ė.+**niŋ** āṣkār u n. ve yaḫşı yamanı* 110b/7, *ė.+niŋ elgi bile tutḳan yaḫşıraḳ turur* 178b/8, *ė.+niŋ ḥācetin* 161a/5, *ė.+niŋ ḥālı* 121b/7, *ė.+niŋ ḫāṭırıġa* 58a/9, 192b/8, *ol ė.+niŋ himmetide* 212b/4, *ė.+niŋ işi* 100a/7, *aṣīl ė.+niŋ işi-dür* 197b/4, *dānā ė.+niŋ ḳadrı* 181a/2, *neçe miŋ ė.+niŋ ḳanıġa saᶜy ḳılġay-sen* 163b/6, *ė.+niŋ ḳıymeti* 157a/3, *ė.+niŋ ḳızları* 120a/8, *ġāfil ė.+niŋ ḳulaġıġa* 69a/8, *bir aylıḳ ė.+niŋ mālın aladur-sen* 120b/6, *ötken ė.+niŋ resmi* 181a/7, *ol ė.+niŋ riᶜāyetin* 13a/9, *ė.+niŋ vācibī* 135a/7, *aṣīl ve bī-aṣl ė.+niŋ* 146b/9, *ötken ė.+niŋ* 119b/4, *özge ė.+niŋ* 11b/8, 12a/4

ėlçi [19] (< ET (Uyg., KB) *ėlçi* < AT **ēl+çi*) elçi.
ė. ayttı 162a/9, *ol ė. ayttı* 106b/4, *ė. cevāb keltürdi* 162a/8, *ė. hēç çāre tapmay* 163a/9, *ė. kelse* 162a/2, *ė. ol ḥālni kördi erse* 17b/8, *ė. taşḳarı çıḳıp kezedür erdi* 17b/4, *ė. yiberdi kim* 106a/1, *aŋa ė. yiberdi* 17a/7, *iskender dārāġa ė. yiberdi* 162a/8, *ė. yibermekke* 134a/7, *ė. her söz kim aytur melik tilidin aytur* 163a/1, *ol ė.* 161a/7, *ol ė.+ge ayttı* 163a/7
*ol ė.+**ge** bėrdi* 106b/2
*ė.+**leriniŋ** yalġan aytıp sözde ḫıyānet ḳılġanlarıdın* 161b/1
*ė.+**ni** bir yėrde tüşürdiler* 106a/5, *ė.+ni tiledi* 106a/8
*ė.+**niŋ** tilide turur* 162b/9

ėlçilik [4] (<*ėlçi+lik* ET (Uyg.,KB) *ėlçi*) elçilik.

ėlçilik(ke) kel- elçi olarak gelmek.
*eger ė.+**ke** k.-**mesem erdi** müsülmān bolur erdim* 18a/6

ėlçilik(ke) yiber- elçi olarak göndermek.
*anı ė.+**ke** y.-**ür erken-dürler*** 161b/8
*ė.+**ke** y.-**ür kişi*** 176b/8

*sınaġan ėl ė.+**ke** y.-**ür** … **erken dururlar*** 162a/1

elem [1] (< Ar. *alam*) elem, üzüntü.
derd ü e. ü miḥnet ü ġam 205a/2

elemī [2] (< Ar. *alam* ve Far.+*ī*) bir elem.

elemī yėt- herhangi bir zarar gelmek.
*ġammī vü e. yā ẓulm u sitemī y.-**ken** bolsa* 135a/1

elemī yėtkür- herhangi bir acı vermek, zarar vermek.
*e. y.-**geyler*** 208a/7

elfāẓ [1] (< Ar. *lāfẓ*'ın çoğulu *elfāẓ*) .
*e.+**dın** perhīz ḳılġay-siz* 188a/1

el(i)g [50] (< ET *elig*) el (krş. *elig*).
ḳuruḳ e. baradur-men 63a/7, *e. çekmegil* 193a/5, 220b/3, *e. kesmekdin* 95a/4, *bu nev[e] yumşaḳ e. kim* 21b/5, *e. tartmaḳ* 8b/8, *maŋa e. tutḳay* 65a/6, *maŋa e. tutḳay-sen* 63a/5, *e. uradurur erdi* 21b/4, *e. uzattı* 68a/2, *ol e. uzattı* 94a/6, *e. yup* 160b/8, *sunġaç e.* 89a/1
*e.+**ge** kelür* 47b/1
*ėlniŋ e.+**i** bile tutḳan yaḫşıraḳ turur* 178b/8, *öz e.+i bile tutḳay* 178b/9, *öz e.+i bile* 167b/1, *oŋ e.+i bilen* 11a/8, *nā-gāh e.+i fuḍaylġa tegdi* 21b/4
*anıŋ e.+**ide** erdi* 120a/5, *e.+ide esīr ḳılġay* 29a/1,*düşmen e.+ide ḳalur* 58a/4,*āḫir rūm ėli e.+ide* 81b/3,*şeyṭān çerigi e.+ide* 29a/7, *dīvler e.+ide* 77a/1
*bir ḥācib e.+**idin** [c]abdu'llāhḳa yiberdi* 202b/5, *anıŋ e.+idin ḫalāṣ bolġay-men* 66a/2, *ança kim e.+idin kelür erdi* 95b/2
*e.+**ige** aldı* 112a/7, *nūşīrevānnıŋ e.+ige bėrdi* 140a/1, *zimām-ı iḫtiyārın nā-sezālar e.+ige salmaġay* 143a/9, *maḥāsinin e.+ige tutup* 116a/3, *sol e.+ige* 11a/9
*e.+**im** tutup* 55b/3
*hēç cebbārī meniŋ e.+**imdin** ḫalāṣ bolmaydur* 64b/4, *meniŋ e.+imdin kelgey* 32a/1
*öz e.+**iŋ** bile* 178b/6
*e.+**in** burunḳı dek ḳılıp erdi* 95b/7, *e.+in kestiler* 115b/5, *nedāmet e.+in tişlep* 112b/6, *e.+in uzatıp* 68b/5, *ẓālim ü sitem-kārnıŋ e.+in* 165b/8
*e.+**iŋde*** 22b/1
*meni seniŋ e.+**iŋe** saldı* 63b/3
*e.+**ini** çekti* 89a/3
*e.+**iniŋ** küçidin* 16b/7
*e.+**lerin** köterip* 25b/6
*e.+**ni** bendidin kestiler* 94b/6

eligden bėr- kaybetmek.
*mülkni e.+**din** b.-**diler*** 117b/3
*āḫiretni e.+**din** b.-**ip turur*** 67a/8

ellik [3] (< ET *elig*) elli, elli sayısı.

ellik miŋ elli bin.
yüz e. m. direm inᶜām ḳıldı 209a/8, *yüz e. m. direm* 209a/6

ellik bir elli bir.
e. b. 80b/2

ėlt- [28] (< ET *ėlt-*) **1.** iletmek, ulaştırmak.
*ol yigit ė.-**ken nāmeni*** 205b/9
*behiştke ė.-**key*** 103a/5, *düşmenġa ė.-key* 204a/8, *subḥānehu ve taᶜālā ḥażretiġa ė.-key* 70b/6
*āsmānġa ė.-**keyler** kim* 11b/7, *behiştke ė.-keyler* 42b/1, *bir bölekni ḥesābsız behiştke ė.-keyler* 42a/9, *bir cemāᶜatnı düşvārlıġ bile ė.-keyler* 42b/2, *dūzaḫḳa ė.-keyler* 50b/6, *penāh ė.-**kil*** 22b/2
*hēç kimerseni anda ė.-**megeyler*** 33a/3
*yėl hevā yüzide ė.-**ür erdi*** 175b/3
*melik ḳaşıġa ė.-**ür erdiler*** 165a/5

2. götürmek.
*men ė.-**e almas-men*** 199b/5
*meni ol cihānġa ė.-**er-sen*** 65a/5
*seniŋ nāmıŋnı ė.-**ip erdim*** 207a/1
*eger īmānnı ol cihānġa selāmet ė.-**ken bolsa*** 42b/6
*özge kişi ė.-**key*** 35b/1
*meni hindūstānġa ė.-**sün*** 66a/1
*caᶜferniŋ evige ė.-**sünler*** 155a/3
*anı uyḳu ė.-**ti*** 95a/3
*baḫīlniŋ dīn ü dünyāsın ziyānġa ė.-**ür-men*** 33b/7
*pādişāhlar birbiridin ḥased ė.-**ürler erdi*** 105b/7

2. götürmek, çalmak.
*tört yüz direm ė.-**ip-türler*** 132b/5
*muraṣṣaᶜ cāmnı ė.-**ip turur*** 197a/8
*meniŋ tört yüz diremimni ė.-**ip tururlar*** 132a/8
*me-bādā ki bir nerselerin oġrı ė.-**key*** 107a/6
*ol böri bir ḳoynı ė.-**ür erken-dür*** 153b/4

elṭāf [1] (< Ar. *luṭf*'un çoğulu *alṭāf*) lutuflar.
ḫüsrevāne ᶜināyet ve e. bilen 5a/8

emānet [3] (< Ar. *amāna*ᵗ) emanet, güvenilen, kimseye bırakılan şey.
e. ve rāstlıḳ 157a/7
*bu e. **turur*** 119a/9
*e.+**ḳa** ḫıyānet ḳılmaġan bolġay* 13a/3

emānetlıġ [1] (< Ar. *amāna*ᵗ +*lıġ*) güvenilir (kimse).
evvel vezīrī e. bolġay 174a/4

emāret [1] (< Far. < Ar. *amāra*ᵗ) emirlik, beylik.
siyāset ü e. bābıda 131b/4

emdi [16] (<ET (Orh.T, Uyg.) *amtı* **am*+*tı*) şimdi.
e. 91b/1, 61b/8, 111a/1, 137b/4, 147a/8, 163a/3, 190b/5, 204b/7, 205a/3, 207a/5, 207b/4, *e. barçası tükendi* 65a/2, *e. bir yaḫşı mülk tapıp-men* 199a/6, *e. cümle-yi dünyā bu durur kim kördüŋ,* 56b/1, *e. ne türlük dėseŋ cānıŋnı andaḳ alay* 60b/8, *e. ol büzürglerniŋ ḥālātını beyān ḳılduḳ* 75a/5

emget- [1] (< ET *emget-* < *emge-t-*) eziyet çektirmek, üzmek.
*meni e.-**megüŋ-dür*** 32b/2

emīn [3] (Ar. *amīn*) güvenilir, itimat edilir (kimse); güvenlik içinde olan, emniyetli.
e. erdi 153a/9, *e. ü kāfī bolsa* 174a/8
*e.+**lerni** yiberdi* 91a/1

emīr [7] (< Ar. *amīr*) emir, bey; bir kavmin, bir şehrin başı, beyi.
e. çerbīdin bir pār-çeni ḳazanġa eritti 109b/6, *evvel kişi kim e. dėdiler* 110a/6, *e. denānīrġa baġışlap erdi* 200a/4, *ey e.* 87a/5
*bir e.+**imiz** bar* 17b/2
*men siziŋ e.+**iŋiz** bar dur-men* 110b/2
*ol e.+**niŋ*** 87b/1

Emīrü'l-Müʾminīn [40] (< Ar. *amīr*, harf-i tarif *al*-ve Ar. *muʾminīn*) müminlerin emiri, Hz. Muhammed'in halifesi.
e. 17a/4, 18a/1, 31b/1, 38b/8, 45a/2, 107a/3, 184b/2, 186a/9, 188a/7, 199b/8, 202a/7, 209a/3, *e. ᶜömer rażıya'llāhu ᶜanhu ayttılar* 14b/8, *e. ᶜömer rażıya'llāhu ᶜanhu* 107a/8, 108b/3, 110b/5, 114b/2, *e. ᶜömer rażıya'llāhu ᶜanhu* 147a/3, *e. ᶜömer bin el-ḫaṭṭābdın rażıya'llāhu ᶜanhu rivāyet turur* 99a/1, *meni e. dėŋiz* 110b/4, *e. ėşigide* 203a/9, *e. fi'l-ḥāl şehrġa keldi* 109a/2, *e. ḳaşıġa bardı* 204b/3, *e. kelip turur* 21b/2, *e. ḳızları-siz* 120a/9, *e. sordı* 108b/8, *e. üçün* 200a/2, *ᶜabdu'llāh bin rāfiᶜ e. ᶜalī rażıya'llāh ḳaşında debīr erdi* 186a/8, *yā e.* 21b/7, 23b/7, 30b/1, 108a/2, 109a/5, 118a/4, 120b/5, 122a/9, 122b/7
*e.-m.+**ġa** aytḳıl* 200a/7, *e.+ġa* 202a/5
*e.-m.+**ni** öltürdüŋ* 22a/3
*bu kenīzek e.-m.+**niŋ** erdi* 199b/7

emlāk [1] (< Ar. milk, *mulk*'ün çoğulu *amlāk*) mülkler, ev, tarla, arsa gibi taşınmaz mallar.
e. u esbāb ḳul u kenīzegi köprek turur 52a/7

emn [1] (< Ar. *amn*) emniyet, korkusuzluk, güven, huzur.
bāsiṭ-i e. ü emān 138a/4

emr [5] (< Ar. *amr*) emir, buyruk.
aŋa e. ḳılġan durur 171a/6, *ferişteler*ġa *e. ḳılġay* 43b/3
*ol e.+**de*** 89b/1
*bu e.+**ġa** iḳdām körgüzdi* 7a/5
*bu e.+**niŋ** ḳurᶜasın* 5a/5

emṣāl [1] (< Ar. *maṣal*'den *amṣāl*) benzer, akran.
*aḳrān u e.+**dın** mümtaz* 5a/7

enāniyyet [1] (< Ar. *anānīnya*[t]) benlik, her şeyi kendi benliğine dayandırma, kibir.
e. yüzidin aṭın tünd ü tēz sėkretip barur erdi 59a/9

enbiyā [2] (< Ar. *nabīʾ*'nin çoğulu *anbiyāʾ*) peygamberler.
ḫātim e. boldı 44b/5, *e. ve evliyā* 42b/3

encüm-sipāh [3] (< Ar. *nacm*'in çoğulu *ancum* ve Far. *sipāh*) yıldızlar kadar çok ordusu olan.
e.-s. 1b/5, *ᶜālī-cāh ü e.-s.* 211a/1, *cihān-dār-ı e.-s.* 76b/3

endāze [6] (< Far. *andāza*) ölçü.
e. bile 136b/9, *ėlidin e. bilen nerse alur erdiler* 136b/8, *e. vü miḳdār bile alġay* 136a/2, *e. vü miḳdār bile bağışlağay* 136a/3
*nerseniŋ ḥaddı ve e.+**si** bar durur* 136a/5, *e.+si bile ᶜulūfe bėrgey* 179b/2

endek [2] (< Far. *andak*) az, pek az; biraz.
e. ḳavunın ziyānġa keltürdi 115a/5, *e. körünür* 160a/3

endīşe [9] (< Far. *andēşa*) merak, kaygı.
bisyār e. ḳılġandın soŋra 95a/6, *e. ḳılıp* 47b/1, *ᶜāḳıbetdin e. ḳılıp* 57b/8, 58a/1 *ᶜāḳıbetdin e. ḳılmaḳdın yaḫşıraḳ iş yoḳ turur* 98b/1, *e. ki āşkāre bolsa uyalurbiz* 113b/9
*hēç rāy u e.+**de*** 111b/8
*e.+**ni** özüŋ ḳılġıl* 137b/4
*öz rāy ve e.+**si** bile* 170b/8

enṣār [1] (< Ar. *nāṣir*'in çoğulu *anṣār*) yardımcılar, koruyucular.
e. bilen meşveret ḳılġıl 171a/7

envāᶜ [5] (< Ar. *navᶜ*'ın çoğulu *anvāᶜ*) çeşitli, çeşit çeşit (krş. *анво* "çeşitler, türler; çeşitli, çeşit çeşit" ANATİL-I, 1983: 92).
e. fāyide anıŋ muṭālaᶜasıdın ḥāṣıl durur 4b/8, *e. fesād u faẓīḥatlıḳ* 51b/9, *bīedeblıḳdın e. ḫaṭarlar vāḳiᶜ bolur* 146a/5, *e. tekellüf ḳılġay* 53a/7, *himmet e. bilen turur* 193a/8

er- [567] (< ET *er-*) imek, olmak.
*e.-**di*** 24a/6, 24b/2, 76a/6, 77b/9, 80b/8, 88a/1, 110a/6, 117b/9, 131a/6, 194b/4, 208a/1, 208b/6, 209b/5, *velīᶜahdı e.-di ᶜazl ḳıldı* 190a/9, *vācibī e.-di alur erdiler* 137a/1, *yaḥyā bin ḫālid oġlanları e.-di* 196a/2, *ḫulefādın biri e.-di* 40b/4, *bīfermānlıġ e.-di kim alar ḳıldılar* 21a/8, *ḫusrev oġlı şīrūye e.-di* 84a/3, *e.-di kim* 80a/3, *andaḳ e.-di kim* 114b/3, *aytur e.-di kim* 25b/7, *bu e.-di kim* 116a/5, *nūşīrevān bin ḳubād e.-di* 83a/6, *ol e.-di kim* 99b/7, *ol kim e.-di kim* 65b/5, *vilāyet andaḳ tüzük ü maᶜmūr e.-di kim* 91b/3, *yoḳ e.-di kim* 132a/2 *ᶜadāletşiᶜār e.-di* 83b/2, *ᶜacem mülūkiniŋ āḫiri e.-di* 84b/6, *oḫşar e.-di* 25a/6, *ᶜāḳılāne e.-di* 192b/7, *çerigi bar e.-di* 116b/6, *ᶜayn-ı farż e.-di* 5b/4, *ᶜibādetḳa meşġūl e.-di* 212a/3, *ᶜömerniŋ ėkki ḳızı bar e.-di* 120a/6, *ᶜulemālarıdın biri e.-di* 58b/8, *ᶜunṣur-ı laṭīfiniŋ berekātıdın e.-di* 85a/4, *açıġ e.-di* 127a/2, *bağrı kebāb e.-di* 211a/6, *aġzıda e.-di* 62a/1, *alarnıŋ hēç nersesi yoḳ e.-di* 66b/6, *altmış üç yıl e.-di* 82b/9, *aŋa maṣrūf e.-di* 99b/6, *andaḳ e.-di* 147a/6, 190a/9, *saḫī-ṭabᶜ e.-di* 78b/4, *andın ḫoşnūd e.-di* 60b/3, *andın soŋra tūrānduḫt e.-di* 84b/1, *anıŋ elgide*

e.-di 120a/5, *anıŋ ḥaḳḳı e.-di* 97b/6, *anıŋ ḫānedānıda e.-di* 117b/1, *anıŋ vezīri e.-di* 158b/8, *atı bedrü'l-kebīr e.-di* 194a/6, *atı caᶜfer e.-di* 154b/9, *atı ismāᶜil ᶜabbād e.-di* 185a/2, *bisyār māyil e.-di* 82b/6, *ay başı e.-di* 194a/1, 156a/8, *mülūk-i ehl ü beytidin e.-di* 84a/9, *āzermīduḫt e.-di* 84b/3, *kāfir e.-di* 90a/6, *bar e.-di* 120a/4, 136b/7, 151b/4, 154b/8, 184b/9, 191b/2, 194a/6, 199b/7, *behrām bin behrām e.-di* 81b/9, *behrām-ı gūrnıŋ atası behrām e.-di* 82b/3, *behrām-şāh e.-di* 80b/2, *belāş bin fīrūzān e.-di* 83a/3, *berekātıdın e.-di* 88a/2, *besī edeblıḳ ve dānā e.-di* 202a/9, *bī-naẓīr e.-di* 79a/9, *bir altun direm on direm e.-di* 200a/6, *bir dünyā-dār kişi bar e.-di* 61a/8, *bir kedūsı bar e.-di* 217a/2, *bir mestūresi bar e.-di* 211a/4, *bir pādişāhī bar e.-di* 58b/9, 153b/9, *bir ṣayyādī bar e.-di* 93a/6, *bisyār ᶜādil u inṣāflıḳ e.-di* 83a/9, *bisyār e.-di* 55b/6, *büzürg e.-di* 87a/3, *bisyār māyil e.-di* 81b/8, *bisyār yaḫşı ᶜādetlıḳ ve pesendīde ḫaṣletlıḳ e.-di* 82a/7, *bisyār yol e.-di* 66b/1, *bu cihetdin e.-di* 190a/8, *bu kelime e.-di* 187a/6, *ḥācib ü der-bān yoḳ e.-di* 115b/8, *ḥaddın taş ve bī-şümār e.-di* 85a/9, *ḥakīmlerdin dānā e.-di* 174b/5, *ḫalīfe e.-di* 24a/8, *ḫarāc-ı memleket e.-di* 199b/9, *ḥāżır e.-di* 30a/9, 56b/4, *yoḳ e.-di* 132b/3, *hemyānda e.-di* 97b/9, *ḥikāyetī bar e.-di* 193b/3, *himmeti bülend e.-di* 208a/2, *bu ne sır e.-di* 97b/2, *cāhil ve bisyār kīne-cūy e.-di* 79a/7, *cebbārī bar e.-di* 64a/4, *dānā vezīri bar e.-di* 216a/1, *dāvūd yaḫşı kişi e.-di* 16b/6, *dāyim ᶜibādetḳa meşġūl e.-di* 99b/8, *debīr e.-di* 186a/9, *debīrī bar e.-di* 184b/2, *dünyāġa meşġūl e.-di* 68a/6, *düşmenlik e.-di* 202a/3, *ebū devānıḳī ...niŋ vezīri e.-di* 192a/6, *ᶜamel-dār e.-di* 27a/9, *emīn e.-di* 153a/9, *emīrü'l-müᵓminīnniŋ e.-di* 199b/8, *ėkki mevlā e.-di* 208b/1, *eşk ibn eyk e.-di* 80a/9, *eşk ibn hürmüz e.-di* 80a/8, *eşkānīlerniŋ āḫiri e.-di* 80b/7, *farruḫzād e.-di* 84b/4, *faṣīḥ-zebān e.-di* 129a/8, *ferişte e.-di* 167b/7, *fīrūz bin fīrūzān e.-di* 83a/5, *güstāḫraḳ e.-di* 215b/5, *ḫaber-dār e.-di* 156b/3, *ḥükūmet mecliside e.-di* 168a/2, *hürmüz bin behrām e.-di* 82a/5, *hürmüz bin kisrā e.-di* 83b/5, *hürmüz ibn nersī e.-di* 80b/3, *biriniŋ ḳızı bar e.-di* 101a/5, *ḳalem e.-di* 182b/1, *kār-dān u āgāh e.-di* 156a/3, *ḳāżıyü'l-ḳużāt e.-di* 165b/1, *kem e.-di* 77b/2, *kerek e.-di* 63b/8, *yėmekleri çūb başı e.-di* 66b/7, *ḳırḳ tört yıl e.-di* 81a/8, *köpreginıŋ üzengüsi yıġaçdın e.-di* 116b/5, *leṭāfetde pādişāhnıŋ düridin köp artuḳ e.-di* 218a/8, *māl u ḫazīne yoḳ e.-di* 83b/8, *maŋa ḥükm e.-di* 66a/8, *melekü'l-mevt e.-di* 65b/6, *meşġūl e.-di* 81b/1, *miŋ kişi e.-di* 116b/4, *müddeᶜā ne e.-di* 163a/8, *müteᶜalliḳ e.-di* 151b/9, *müteḥayyir ü der-mānde e.-di* 202b/1, *ne türlük düşmenlıḳ e.-di* 204b/5, *neçe yıllıḳ düşmen e.-di* 207b/3, *nersī ibni fīrūz e.-di* 80b/5, *niyyeti yaḫşı e.-di* 116b/1, *nūşīrevān pādişāh e.-di* 87b/8, *nūşīrevānnıŋ bir bāġı bar e.-di* 113a/8, *oġlanlar bar e.-di* 75b/5, *bu ḫiṭāb müᵓellifi e.-di* 7a/4, *ol besī ᶜadl u inṣāflıḳ e.-di* 81b/5, *ol besī kām-kār ᶜālī-miḳdār e.-di* 80b/9, *ol bisyār leşker-keş ve raᶜiyyet-perver e.-di* 78b/1, *ol cihān içre bī-miṯl ü bī-mānend e.-di* 25a/4, *ol e.-di* 83a/8, 91a/9, *ol kāfir e.-di* 23b/8, *ol mülkniŋ pādişāhınıŋ ḳulaġı ker e.-di* 23a/7, *ol nevᶜ e.-di* 164b/4, *ol ottuz yıl pādişāh e.-di* 76b/1, *on bėş yıl e.-di* 83a/2, *on tört yıl e.-di* 79b/3, 79b/9, *on üç yaşar e.-di* 145b/3, *on üç yıl e.-di* 80a/9, *ottuz sekkiz yıl e.-di* 84a/2, *pādişāh e.-di* 78a/2, 78b/7, *pādişāhī bar e.-di* 211a/1, *pādişāhnıŋ ᶜadl u inṣāfıġa iᶜtimādları bar e.-di* 101b/2, *pervīz e.-di* 83b/6, *ṣāḥib-i cemāl ve ḫoş-āvāz e.-di* 194a/7, *sanaḳlıġ e.-di* 65a/2, *selāmetlıġıġa e.-di* 205b/8, *seniŋ ḫāṭırıŋdın e.-di* 207a/5, *sevüklügi ol mertebe e.-di* 154b/9, *şecāᶜ vü dilber e.-di* 78a/8, *şehī e.-di* 76b/7, *şīr-merd ü pehlevān e.-di* 78a/5, *tāc-dār e.-di* 79a/2, *taŋsuḳ at e.-di* 167a/2, *ters ü bīm yoḳ e.-di* 137a/5, *toḳsan yıl e.-di* 76b/5, *vaḥy e.-di* 96b/2, *vezīri e.-di* 189b/8, *yaḫşı debīr e.-di* 186b/5, *yoḳ e.-di* 211b/7, 76b/3, 133a/7, 212a/5, 215b/2 *ümmetleri e.-di* 57a/9, *yėtti yüz yıl e.-di* 77a/7, *yezdicerd bin*

behrām e.-di 83a/1, *yezdicerd bin beze-kār e.-di* 82a/8, *yezdicerd bin şehriyār e.-di* 81a/1, *yıl e.-di* 88a/4, *żarūr e.-di* 137a/2
barça oyġaġ ***e.-diler*** 147b/4, *ėl bāġ u bostān u sarāy yasamaḳḳa meşġūl e.-diler* 100a/2, *aş yėmekke meşġūl e.-diler* 61b/5, *ol vilāyet ėli gerden-keş ü bedmaᶜaş e.-diler* 130a/9, *raᶜiyyet refāhiyyetde e.-diler* 91b/6, *sendin burun e.-diler* 138b/4
yaḫşı ḫulḳuŋdın īmin ***e.-dim*** 32b/1, *bir ölük kişi e.-dim* 206b/8
*sen ġāfil e.-****diŋ*** 65a/4
meniŋ ḳoylarım üstide ḳoyçı ***e.-diŋiz*** 15a/9
*e.-****mes*** 113a/4, *bu ḫilᶜatḳa derḫōr e.-mes* 73a/7, *ᶜaḳldın e.-mes kim* 69a/6, *ᶜāḳil e.-mes* 121a/7, *andın yaḫşıraḳ e.-mes* 113b/3, *anıŋ lāyıḳı e.-mes* 125a/5, *bilmekdin gürīz e.-mes* 103a/6, *bir ḥāl bile e.-mes* 159a/2, *cüz-i peşīmānlıḳ e.-mes* 92b/2, *çaġır içmek münāsib e.-mes* 133b/6, *ėkki ḥāldın yıraḳ e.-mes* 143a/3, *ḥācet e.-mes* 124b/1, *ḫaṭā revā e.-mes* 181a/4, *inṣāf e.-mes* 207b/4, *ḳalemdin fāżılraḳ e.-mes* 182a/2, *köŋlüŋ rāżī e.-mes* 151a/7, *meniŋ e.-mes* 163a/4, *münāsib e.-mes* 189a/1, *ol miḳdār e.-mes* 129a/1, *pādişāh günāhıdın ᶜaẕīmraḳ e.-mes* 165b/6, *yaḫşıraḳ e.-mes* 37b/6, *yalġan e.-mes* 203a/7, *yaşurun e.-mes* 37b/3, *yıraḳ e.-mes* 106b/8, 118a/7
ked-ḫudālıḳ ***ermes e.-di*** 219b/3, *andaḳ ermes e.-di* 156b/1
*bara al****mas*** *e.-di* 145a/9, *bolmas e.-di* 183b/6, *ḳabūl ḳılmas e.-di* 151b/8, *köŋlüm rāżī ermes e.-di* 151a/5, *özi bile teŋ körmes e.-di* 211b/5, *tanımas e.-di* 16b/3, *yād ḳılmas e.-di* 4a/1, *ᶜalāyıḳ ve ked-ḫudālıḳ e.-mes erdi* 219b/2, *andaḳ e.-mes erdi* 156b/1, *köŋlüm rāżī e.-mes erdi* 151a/5
*āb ve cārūb çek-****mes e.-diler*** 214a/8, *āşkār ḳılmas e.-diler* 202a/3
*ġalebe yaraġlıḳ çerik e.-****mes mü*** 160a/1
*e.-****mes turur*** 188a/9
şāh ***emes e.-ken****de enūşīrevān* 88a/9
*hergiz tört miŋ diremdin artuḳ e.-****mes erken durur*** 136b/5
*ᶜaḳl e.-****mez*** 145a/6
*pādişāh muṭṭaliᶜ e.-****mez erdi*** 152a/1
*bendeleriġa taḳı revā e.-****mez*** 12a/9, *meniŋ oġlum e.-mez* 130a/6, *revā e.-mez* 12a/9
mümkin ***e.-mez durur*** **38b/7**
*meniŋ ümmetimdin e.-****mezler*** 13b/3
*ᶜadl ḳılmaġandın e.-****miş*** 18a/3, *bende mendin īmin e.-miş* 32b/3, *itniŋ ḫıyāneti e.-miş* 154a/5, *rāst e.-miş* 154b/2, *yaḫşı iş e.-miş* 90a/5
*bīnā e.-****ken*** *maḥalda ol aṭlıġnıŋ atasın öltürüp erdi* 98a/1
pādişāhlarnıŋ saᶜy u ihtimāmı mülkni ābādān ḳılmaḳda ***e.-ken durur*** 91b/8, *besī tebāh u perīşān e.-ken durur* 180b/6, *bu türlük e.-ken durur* 195a/9, *hergiz tört miŋ diremdin artuḳ ermes e.-ken durur* 136b/5, *ḫırş u āzdın tola e.-ken durur* 55b/8, *ne e.-ken durur* 46a/3,
*e.-****ken dururlar*** 162a/2, 164b/1, 164b/2, *ḳaysı kenīzek bile e.-ken dururlar* 156a/6
*barçanıŋ himmeti andaḳ e.-****ken-dür*** 90a/9, *e.-ken-dür* 75b/1, 114a/8, *ᶜışḳlarıda fütūr vāḳiᶜ e.-ken-dür* 212b/5, *bu sebebdin e.-ken-dür* 164a/7, *ḥükūmeti tört miŋ yıl muġlarda e.-ken-dür* 74a/4, *ḳadīmde birev bar e.-ken-dür* 147a/2, *vezīrdin gürīz yoḳ e.-ken-dür* 171b/5,
*e.-****ken-dürler*** 56a/7, 134b/2, *bir cemāᶜat bar e.-ken-dürler* 180b/3, *meşġūl e.-ken-dürler* 56a/2, *ol ėkki vezīr birbiri bile yaman e.-ken-dürler* 202b/3
*yoḳ e.-****se*** 219b/4

*e.-**ür** āmāde* 220a/6, *e.-ür tüzlük ara serv kėbi* 220a/3, *ᶜaceb saᶜādet e.-ür* 86a/4, *kim e.-ür* 169b/8, *maᶜlūm e.-ür* 2b/5, *ne e.-ür* 46a/1, *su yaŋlıġ e.-ür* 220a/5, *e.-ür* 1b/6, 51a/1, 2a/5

*e.-**ürler** ėkki gevher bir nigīnde* 71b/5

*ᶜamel ḳıl-**ur e.-di*** 111b/2 , *aytur e.-di* 32a/5, *barça andın maᶜlūm bolur e.-di* 110b/9, *bilür e.-di* 151b/7, *ḫudāy taᶜālā bendeleriġa ḳılur e.-di* 23b/9, *ança kim elgidin kelür e.-di* 95b/3, *ḥācetin tapıp barur e.-di* 116a/1, *sėkretip barur e.-di* 59b/1, *mülāḥaẓa ḳılur e.-di* 165a/6, *bolur e.-di* 24a/9, 6b/4, 82a/5, *cūy-ı mūliyānda bolur e.-di* 115b/8, *dāyim yıġlap aytur e.-di* 23a/8, *aytur e.-di* 165b/2, *feryād u fiġān ḳılıp yörür e.-di* 95a/2, *ḥācetin revā ḳıl-ur e.-di* 23b/7, *her ṣabāḥ kelseler aytur e.-di* 156a/4, *ḥükm ḳılur e.-di* 166a/6, *içki taşḳı nāyib nevāġa aytur e.-di* 166b/2, *iltecā ḳılur e.-di* 208a/2, *ḳūt ḳılur e.-di* 93a/7, *meşġūl ḳılur e.-di* 4b/4, *menādī ḳılur e.-di* 166a/8, *nīşābūr şehrinde bolur e.-di* 87a/2, *nūşīrevānġa ḫaber ḳılur e.-di* 135a/1, *olturur e.-di* 110a/1, *saᶜy u ihtimām ḳılur e.-di* 99b/5, *saŋa żarar ḳılur e.-di* 140b/1, *ulusḳa gümān bolur e.-di* 156a/8, *vaḥy kelür e.-di* 110b/7, *ve ḳāżıyü'l-ḳużātḳa aytur e.-di* 165b/4, *yėl hevā yüzide ėltür e.-di* 175b/3, *yol barur e.-di* 109a/9, *yörür e.-di* 111b/1, *yüzin āsmānġa ḳılıp yıġlap aytur e.-di* 116a/4, *aŋa bėrür e.-diler* 137a/2, *ḫoşnūd ḳılur e.-di* 165a/2

*duᶜā ḳıl-**ur e.-diler** kim* 117b/9, *iẓhār ḳılur e.-diler* 101a/9, *ᶜamel ḳılur e.-diler* 166b/7, *ᶜibādet ḳılur e.-diler* 66b/9, *ᶜibādette taḳṣīr ḳılmas e.-diler* 99b/9, *aytur e.-diler* 100a/4, *bėrür e.-diler* 136b/9, *ėlidin endāze bilen nerse alur e.-diler* 136b/9, *ḥikāyet ḳılur e.-diler* 212b/2, *melik ḳaşıġa ėltür e.-diler* 165a/5, *menādī ḳılur e.-diler* 164b/6, *nev-rūz küni raᶜiyyetḳa dād bėrür e.-diler* 164b/5, *oḳur e.-diler* 78a/4, *öz tenleriġa ḳılur e.-diler* 112a/4, *şefḳat ü merḥamet körsetür e.-diler* 112a/5, *yıraḳ bolur e.-diler* 112a/2, *taᶜcīl ḳılur e.-diler* 112a/1, *taᶜrīf ḳılur e.-diler* 208b/4, *alur e.-diler* 137a/1

*anı hezār-kām dė-**r e.-diler*** 113a/9, *d.-r erdiler* 130a/5, *ḳażiyyelerni saḳlar e.-diler* 165a/3

*faḫr ḳılıp ayt-**urlar e.-di*** 88a/5, *pādişāhlar birbiridin ḥased ėltürler e.-di* 105b/7

*men aŋa köprek iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳıl-**ur e.-dim*** 98b/7, *men ḫayāl ḳılur e.-dim kim* 63a/5, *andın hem yamanraḳ ᶜaẕāb ḳılur e.-dim* 96a/4, *anı baġışlar e.-dim* 194b/2, *müsülmān bolur e.-dim* 18a/7

*ḫuşūmet ḳıl-**ur e.-diŋiz*** 50b/4, *yaman işler ḳılur e.-diŋiz* 50b/5

*ol böri bir ḳoynı ėlt-**ür e.-ken-dür*** 153b/4, *pādişāhlıḳ ve memleket işin ḳılur e.-ken-dür* 134b/5, *anı ėlçilikke yiber-**ür e.-ken-dürler*** 161b/8, *bilür e.-ken-dürler* 162a/4, *ḳılur e.-ken-dürler* 134a/3, *sözi bile bitilgenni muḳābele ḳılur e.-ken-dürler* 162a/4, *vegerne düşmenġa yiberür e.-ken-dürler* 162a/6

*ᶜibādet ḳıl-**maḳ e.-di*** 100a/7, *ėlge iş yėmek e.-di* 100a/3, *ḫayr u iḥsān ḳılmaḳ e.-di* 100a/9, *işke buyurmaḳ e.-di* 219b/4

*alardın sor-**ar e.-di*** 16b/4, *ġavrıġa yėter e.-di* 135a/2, *bisyār sever e.-di* 202a/4, *ḳāżī körer e.-di* 166a/5, *kėçe ᶜases ornıda özi kezer e.-di* 108a/1, *özi her künde pīl minip çıḳar e.-di* 23b/5, *özi kezer e.-di* 17a/5, *özi pülep yaḳar e.-di* 109b/8, *sever e.-di* 154b/8, *kėçe evdin çıḳıp kezer e.-di* 16b/2

*dė-**rler e.-di*** 77a/8

*tök-**er e.-diŋiz*** 50b/4

*anda ḳoy-**up e.-di*** 96b/6, *andaḳ ḳılıp e.-di* 185b/9, *avġa aṭlanıp e.-di* 139b/3, *intiẓārıŋ ḫaddın ötüp e.-di* 60b/6, *baġışlap e.-di* 200a/5, *bėrip e.-di* 199b/9, *olturup e.-di* 204a/6, *su töküp e.-di* 217a/4, *bir sāᶜat bolup e.-di* 96b/3, *bir*

zamān bolup e.-di 196a/7, *bolup e.-di* 75a/4, *bu āyetḳa yėtip e.-di* 21a/1, *ėkkisini sevüp ayırıp e.-di* 75b/7, *elgin burunḳı dek ḳılıp e.-di* 95b/8, *ġālib bolup e.-di* 139b/5, *ḥükm bolup e.-di* 43b/4, 43b/5, *inḫirāṭ bėrip e.-di* 5a/7, *iskender içkiler bile olturup e.-di* 124b/3, *ḳılıp e.-di* 164b/9, *kim yanıp e.-di* 197b/6, *müzd aŋa cemᶜ bolup e.-di* 97b/8, *namāzġa turup e.-di* 97a/1, *nūşīrevān birevge ḥükm ḳılıp e.-di* 134b/8, *ol aṭlıġnıŋ atasın öltürüp e.-di* 98a/2, *ol cāhiliyet zamānıda tuġup e.-di* 130a/6, *olturup e.-di* 64a/5, 175b/2, *ötüp e.-di* 2b/7, *raᶜiyyetḳa şefḳat ḳılıp e.-di* 68b/4, *rāst ḳolıda olturtup e.-di* 165a/8, *revā körüp e.-di* 68a/7, *şek bolup e.-di* 162b/5, *tanlap e.-di* 71b/1, *tecribe bolup e.-di* 139b/1, *tutup e.-di* 212a/1, *tüzük tüzüp e.-di* 3b/8, *yaḫyāġa bağışlap e.-di* 200a/1, *yėr balçıḳ bolup e.-di* 17b/8, *kölegede olturup e.-di* 36a/8

*anda biti-**p e.-diler*** 196b/4, *yėp e.-diler* 56a/9, *bolup turup e.-diler* 218a/4, *cihānnı ᶜadl bile ābādān ḳılıp e.-diler* 74b/4, *deryādın bāzergānlar kelip e.-diler* 191b/1, *evḳāt ötkerip e.-diler* 74b/6, *gürler ḳazıp e.-diler* 66b/8, *ḫilāf ḳılıp e.-diler* 15b/4, *kāfirler uruşıda şehīd bolup e.-diler* 69b/9, *riᶜāyet ḳılıp mu e.-diler* 136b/3, *muġlar bu ᶜālemde ᶜadl bile pādişāhlıġ ḳılıp e.-diler* 75a/5, *ṣaḥābe āf-tābda olturup e.-diler* 36a/9, *yaman iş ḳılıp e.-diler* 21a/5, *yiberip e.-diler* 205b/6

*alardın ėşit-**ip e.-dim*** 196a/5, *dėp e.-dim* 206a/8, *ḫasnı ḳāṣıd salıp e.-dim* 140a/6, *men anı ṣayyāddın nā-ḥaḳ tartıp alıp e.-dim* 95a/9, *men bir hemyān yarmaḳ munda ḳoyup e.-dim* 97a/5, *seniŋ nāmıŋnı ėltip e.-dim* 207a/1, *tınç ḳılıp e.-dim* 153b/2, *ėkki yüz miŋ ḳızıl diremġa satḳun alıp e.-dim* 200a/4

*yād ḳıl-**ıp e.-dük*** 168b/8, *biz seni ol cihetdin yiberip e.-dük* 163b/4

*maŋa ayt-**ıp e.-düŋ*** 199a/4

*ḫayāl ḳılduḳ kim kārvān tüş-**üp e.-kin*** 108a/6

*anı āgāh ḳıl-**dım e.-di*** 198a/2,

*eger içide ḫası bol-**masa e.-di*** 140a/4, *ḥaḳḳı bolmasa e.-di* 155b/3, *ḳılıç ve ḳalem bolmasa e.-di* 183b/5, *ṣayyādnı rāżī vü ḫoşnūd ḳılmasa e.-di* 96a/2, *taᶜalluḳ bolmasa e.-di* 194b/2

*bar-**duḳ e.-di*** 108a/6,

*bol-**dı e.-di*** 120a/6,

*dād-ḫᵛāh sor-**adur e.-di*** 151a/2, *ėlçi taşḳarı çıḳıp kezedür e.-di* 17b/4, *ėlge dād bėredür e.-di* 158b/6, *elig ur-adurur e.-di* 21b/4, *hārūn atlanıp baradur e.-di* 189b/6, *keledür e.-di* 193b/5, *maṣlaḥatı üçün bāzārġa alıp baradur e.-di* 93b/3, *mescidḳa kiredür e.-di* 31b/5, *beytü'l-māl ḳısmet ḳıl-adur e.-di* 34b/3, *meşġūlluḳ ḳıladur e.-di* 214b/4, *mülāḥaẓa ḳıladur e.-di* 119b/5, *münācāt ḳıladur e.-di* 96a/6, *ol ḫātūn ḳazan asıp astıġa ot yaḳıp aytadur e.-di* 108b/1, *soradur e.-di* 192a/7, *şehrni kezedür e.-di* 131a/4, *ün keledür e.-di* 190b/2, *cevelān ḳılıp yörü-**ydür e.-di*** 59a/6, *özige dėydür e.-di* 61b/7, *ḫuṭbe oḳuydur e.-di* 110b/6, *manṣūr yıġlaydur e.-di* 198b/6, *söz dėydür e.-di* 119b/6, *yıġlaydur e.-di* 108a/8

*müzd bėr-**meydür e.-di*** 97b/7, *ol türlük at körmeydür e.-di* 167a/3

*eger ėlçilikke kel-**mesem e.-di*** 18a/6

*eger ẓālim pādişāh ᶜahdide bol-**ġay e.-di*** 101a/8

*ėşigige yėt-**tiler e.-di*** 20b/9

*fārıġ bol-**sa e.-di*** 116a/2, *ṭaᶜām yėse e.-di* 16b/7

*pādişāh muṭṭaliᶜ er-**mez e.-di*** 152a/2

*yaḫyā oġlanlarıġa dė-**r e.-di*** 202a/5, *yıġlar e.-di* 109b/1

*barça pādişāhlar u cihān-dārlar e.-**diler** kim* 85a/6, *anıŋ fermānıda e.-diler* 175b/6

*bar-**adurur e.-diler*** 56b/6
*ṣıfat ḳıl**adur e.-diler*** 69b/8
*aŋa baḳ-**adur e.-dim*** 66b/2, *ḳulumnı uradur e.-dim* 25b/1, *taᶜaccübḳa ḳalıp baḳadur e.-dim* 66a/7
*bī-maḥal yėrdin alıp bī-taḳrīb yėrge bėr-**mes e.-diler*** 137a/4, *dükkānlarnıng ėşigin bağlamas e.-diler* 132a/7
*andın eksüt-**mes e.-dim*** 194a/4, *sendin ötkermes e.-dim* 155b/3
*iç-**mes e.-diŋ*** 140b/1
*alarġa yėt-**mes e.-ken-dür*** 180b/4
*öz işin ḳıla al-**mas e.-ken-dürler*** 134b/7
*ol hēç nerse dė-**mes e.-miş*** 153b/5
*ḫoşnūd ḳıl-**dı e.-se** aġrıġı teskīn tapıp* 95b/5, *rüşdiġa şūgūn tuttı e.-se* 5b/7, *ḫazīneni açtı e.-se kördi* 152b/8, *yaḳın bardı e.-se kördi* 153a/2, *cevāb bėrmedi e.-se* 59b/4, *ayttı e.-se* 208b/8, *bu ḫıdmetni be-cāy keltürdi e.-se* 214a/5, *ᶜamel üstige keldi e.-se* 130b/1, *ᶜamelġa yiberdi e.-se* 135a/7, *ᶜarż ḳıldı e.-se* 209a/5, *ᶜömerġa yėtti e.-se* 110a/9, *aḥvālın sordı e.-se* 108b/5, *alarnıŋ meliklerin tiledi e.-se* 67a/1, *andın çıḳtı e.-se* 65b/4, *anıŋ semᶜiġa yėtti e.-se* 91a/8, *bardı e.-se* 126a/8, *bir bülend yėrge çıḳtı e.-se* 139b/4, *cānın aldı e.-se* 68b/5, *ėlçi ol ḥālni kördi e.-se* 17b/9, *ėşitti e.-se* 117a/4, *ḫaremi bile ṣoḥbet tuttı e.-se* 25a/1, *iltimās ḳıldı e.-se* 208a/3, *iskender ḳaşıġa keldi e.-se* 125a/7, *istifsār ḳıldı e.-se* 215b/4, *ḳoynıdın çıḳardı e.-se* 218b/7, *kölegeside barıp olturdı e.-se* 95a/3, *ḳulını ėkki ḳatla çarladı e.-se* 32a/8, *manṣūrnıŋ ḳışṣasın ayttı e.-se* 201a/8, *çeriginiŋ sanın aldı e.-se* 159b/8, *naḳlın tiledi e.-se* 140b/7, *nevbet muᶜāviyeġa yėtti e.-se* 130a/7, *ol ḥālı nūşīrevānġa maᶜlūm boldı e.-se* 135b/1, *öz ėşikige yėtti e.-se* 193b/6, *pādişāh tuttı e.-se* 152b/1, *ṣabāḥ oyġandı e.-se* 95b/7, *su tiledi e.-se* 139b/7, *şerḥī bile ḳıldı e.-se* 212b/4, *üç kün ötti e.-se* 130b/9, *yalġuz atlanıp seyr üçün çıḳdı e.-se* 153a/1, *yėtti e.-se* 117b/2, *yol taptı e.-se* 175b/7, *burnıġa tekebbür ... bilen püledi e.-se* 59a/7
*ėşikke bar-**dılar e.-se*** 62a/7, *ayrıldılar e.-se* 154a/2, *ol taḫtanı sındurdılar e.-se* 119a/7
*kel-**dim e.-se** kördüm ėşikde birev turur* 196b/3, *aḥvālnı aŋa ayttım e.-se* 195b/8

er [11] (< ET *er* < AT **hēr*) adam, erkek.
e. kişi 193a/3, 220b/1, *e. kişige* 193a/6, 213a/2, *e. közi* 6a/3, *e. naẓarıdın* 6a/3, *e. nefesi birle* 6a/4, *e. nefesi-dür* 6a/1, *yörür e. sözi* 6a/4
*e.+**ni** himmet yėtküzür maḳṣūdıġa* 210b/6
*e.+**niŋ** naẓarı* 6a/5

erbāb [2] (< Ar. *rabb*'ın çoğulu *arbāb*) sahipler, bir konuda usta olanlar.
yılannı e. tutar 144a/8, *e. u kelānter-men dėp* 129a/2

ercmend [1] (< Far. *arcmand*) şerefli, seçkin.
e. ėtkey 7a/7

eren [1] (< ET *er+en*) eren, yiğit, erkek.
*e.+**ler** murād maḳṣadıġa ve maḳṣūd menziliġa himmet bile yėtip tururlar* 210a/9

erit- [1] (< ET(MK) *erü-t-* < ET (MK) *erü-*) eritmek.

*bir pār-çeni ḳazanġa e.-**ti*** 109b/6

erkān [4] (< Ar. *rukn* "direk, esas"ın çoğulu *arkān*) bir topluluğun başlıca ileri gelenleri.

erkān-ı devlet devletin ileri gelenleri.
ümerā vü e.-ı d. 214a/6, *e.-ı d.* 216b/5, 217b/8, 218a/3
*e.-ı d.+**ni** tilep* 90b/8

erkin [3] (< *erki+n* <ET (Uyg.) *erki*) şüphe bildiren kuvvetlendirme edatı.
yā rabb bu ne nerse e. 121b/3, *ᶜadl u inṣāfları ḫod ne nevᶜ bolġan e.*114a/9, *ḫayāl ḳılduḳ kim kārvān tüşüp e.* 108a/6

erlik [1] (< ET (Uyg., KT) *erlik* < *er+lik* <ET *er*) delikanlılık, erlik.
*körgüzür e.+**de*** 201b/5

erşed [1] (< Ar. *arşad*) çok reşit, en olgun.
e. kām-kārı 3a/5

ėrte [5] (< ET (Uyg.MK) *erte*) yarın, sabahın erken vakti.
ėrte ė. barıp 213b/7, *ė. ėrte barıp* 213b/7, *ė. ḳopup* 214a/1, *ė. ṣabāḥ* 36b/8, *hemol ṭarīḳ bile ė. ḳopup* 214b/3

ervāḥ [1] (< Ar. *arvāḥ*) ruhlar.
*anıŋ e.+**ıdın** himmet ve istiᶜānet tilep* 7a/4

esās [1] (< Ar. *asās*) asıl; doğru şekil.

esās-ı tamām bütün usul.
e.-ı tamām bile ḳızını alıp kelip dervīşke tapşurdılar 219a/5

esbāb [1] (< Ar. *sabab*'ın çoğulu *asbāb*) değerli eşya, mülk, süslü eşyalar (krş. *acõoõ-*3 "mal mülk, değerli eşya, süslü eşyalar" ANATİL-I, 1983: 122).
māl u niᶜmet ü emlāk u e. ḳul u kenīzegi köprek turur 52a/8

eṣer [7] (< Far. Ar. < *aṣar*) iz, alamet, nişan.
e. bolmasa 35a/3, *e. ḳılġay* 35a/2, *şehniŋ efᶜālı ėter ḫayl u sipāhıġa e.* 104b/5, *e. tamām ḳıldı* 25b/3
*anıŋ e.+**i** raᶜiyyetḳa teger* 139a/8
*riyāżet ve meşaḳḳat e.+**in*** 214b/7

esīr [4] (< Ar. *asīr*) esir, tutsak.
e. boldı 81b/3, *elgide e. ḳılġay* 29a/1, *e. ḳılıp* 28b/9, *e. ü zebūn* 29a/7

eski [5] (< ET (Uyg., KT) *eski*) eski.
e. ḫışt buyurup tururlar 91a/1, *buzuḳlardın e. ḫışt keltürüp* 91a/3, *e. ḫışt tapa almay* 91a/5, *e. ton egnide* 62a/2, *bir e. ton keygen kişi kelip tevāżuᶜ bilen selām ḳıldı* 59b/2

eşfāḳ [1] (< Ar. *aşfāḳ*) nezaket, lütuf.

*ve eʾimmeniŋ maḥāsin e.+**ıdın** ümīdi ol durur kim* 6b/5

ėşik [29] (< ET (Uyg., MK) *ėşik* < AT **ēşik*) eşik, kapı.
ėkki müstaḥkem ė. 61b/1
*ė.+**de** birev turur* 196b/3, *ė.+de* 38a/3, *biziŋ ė.+de* 196a/8
*ė.+**din** kirdi* 206b/6
*anı sarāy ė.+**ide** olturġuzup* 193b/8
*öz ė.+**ige** yėtti erse* 193b/5
ḳullar yügürüşüp ė.+ke bardılar 62a/6, *ė.+ke su sepip süpürüp-türler* 218a/2
*ė.+**ni** açtı* 21b/3, *ė.+ni bayaḳıdın muḥkemrek ḳaḳtı* 62b/2, *ė.+ni ḳaḳıp* 21b/1
*ė.+**tin** ḳavlaġıl* 145b/1
*dūzaḫnıŋ bir ė.+**i** bar* 33a/2, *feyż ė.+i hēç kimseniŋ yüzige bağlanmaydur* 212b/6
*medīne ė.+**ide** kārvān tüşüp turur* 107a/4, *ᶜarab ėlidin bir bölek anıŋ ė.+ide keldiler* 118a/3, *ė.+ide* 115b/8, *emīrü'l-müʾminīn ė.+ide* 203a/9, *pādişāh ė.+ide* 214a/3, *ve evleriniŋ ė.+ide* 66b/8
*evniŋ ė.+**idin** kirdi* 64a/6
*yaḥyā bin ḫālidniŋ ė.+**ige** barıp* 206b/3, *pādişāh ė.+ige kelip* 115a/6, *ė.+ige yėttiler erdi* 20b/8, *pādişāh ė.+ige* 214b/5, *pādişāhnıŋ ė.+ige* 213b/8
*dükkānlarnıng ė.+**in** bağlamas erdiler* 132a/6
*ol köşkniŋ ė.+**ini*** 62a/4

ėşit- [35] (< ET *ėşid-*) duymak, işitmek.
*alardın ė.-**ip erdim*** 196a/5
*munı ė.-**ip** ilgeri bardı* 108b/4, *bu sözni ė.-ip* 16b/8, 215b/1, *ḳulaġı bile ė.-ip* 163a/2
*ė.-**ip-men*** 39a/1, *men ė.-ip-men* 136b/3
*uluḳlardın ė.-**ip-tür-men*** 141b/7
*ᶜömerniŋ aḥvālıdın ne ė.-**ip turur-sen*** 39a/1
*ol sözni ė.-**kendin*** 69b/1
*oḳuġan ve ė.-**kenge*** 147a/9
*ė.-**külük** ve körgülük **iş** bolsa* 37a/6
*ė.-**mediŋ mü*** 32a/9, *münādānı ė.-mediŋ mü* 115a/9
*ḫāsid sözin anıŋ ḥaḳḳıda ė.-**megey*** 172a/5, *hēç ḫāl ė.-megey* 177a/6
*men ė.-**megey-men*** 23b/1
*ė.-**megi*** 172b/2
*körmek ve ė.-**mekke*** 54a/9
*kėmeçiniŋ münādāsın ė.-**mey*** 54b/6
*ė.-**ti erse*** 117a/4
*andın bu söz ė.-**ti*** 68b/9, *bu sözni ė.-ti* 64b/5
*ė.-**tiler*** 62b/6, 205a/7
*ė.-**tim** kim* 45a/9
*resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemdin ė.-**tim** kim* 16a/3, *ė.-tim* 32b/1, *ḳulaġım bile ė.-tim* 162b/1, *münādānı hem ė.-tim* 115b/2
*ė.-**tiŋ*** 198a/8
*ė.-**ür** ve köreri **beyānıda*** 37a/4, *ė.-ür ve köreride* 7b/7
*körer ve ė.-**ür*** 37a/6, *ḳumursḳanıŋ ayaġınıŋ tavuşın ė.-ür* 37b/1

eşrāf [1] (< Ar. *şarīf*'in çoğulu *aşrāf*) ileri gelenler, ayan.
ekābir ü e. u ṣanīᶜ vü şerīfni 106a/6

ėt- [11] (< ET *ėt-*< AT **ēt-*) etmek, eylemek.
*cehd ė.**!*** 137b/5
*şehniŋ efᶜālı ė.-**er** .. eşer* 104b/5
*ercmend ė.-**key*** 7a/7, *ḥaddın artuḳ baḥş ė.-key* 13b/6, *helāk ė.-key* 145a/5, *ḳabūl ė.-key* 173a/7, *pend ė.-key* 7a/7
*maᶜlūm ė.-**key-men*** 107b/6
*her ne ė.-**se*** 174b/8
*taḫtın ė.-**ti** maḳām* 76a/7, *ᶜadl ė.-ti* 76b/8

etek [4] (< ET (Uyg., MK) *etek*) etek.
*himmet e.+**idin*** 193a/5, 220b/3
*devlet e.+**in** tutar* 193a/2, 220a/9

ev [43] (< ET *ev*) ev (krş. *öy*).
e. dīvārı 135b/5, *birev e. satḳun aldı* 100b/4
*ol e.+**de** bolsa* 53b/7, *ol e.+de* 100b/4
*e.+**din** çıḳtı* 22b/4, *bir e.+din* 139b/6, *her e.+din* 134b/8, *kėçe e.+din çıḳıp kezer erdi* 16b/2, *ol e.+din* 139b/7
*meni e.+**ge** alıp bar* 198a/8, *e.+ge alıp barıp helāk eylegey* 49a/6, *anıŋ bile e.+ge bardım* 198a/9, *e.+ge barıp* 60a/2, *e.+ge kirdi* 37b/9, 202b/8, *ol e.+ge kirdi* 139b/7, *e.+ge kirse* 143b/4, *bu e.+ge kirse* 41a/8, *e.+ge tüşkendin soŋra* 190a/2
*köŋliniŋ e.+**i*** 148b/4
*ṣabāḥ başlarnı e.+**ide** asturdı* 131b/9, *her birisi e.+ide* 156a/5
*e.+**idin** çıḳıp* 131a/3, *kėçe e.+idin* 132a/3
*ol ᶜavān balıġnı e.+**ige** alıp bardı* 94a/3, *e.+ige bardı* 194b/8, *e.+ige ėltsünler* 155a/3, *e.+ige keldi* 154a/9, *e.+ige tüşti* 131a/2, *sitem-kārlar e.+ige yaġadur* 121b/4, *e.+ige* 167a/1, *caᶜferniŋ e.+ige* 195a/6, *kimerseniŋ e.+ige* 53a/4, *ülāzımlar e.+ige* 29b/2
*e.+**in** ārāste tutḳay* 53a/6, *öz e.+in* 135b/9
*seniŋ e.+**iŋde** ne aş pişedür* 100a/5
*hārūnü'r-reşīdniŋ e.+**indin*** 193b/5
*anıŋ e.+**iniŋ** ėşigige* 20b/8
*yana e.+**iŋni** körgey-sen* 60a/4
*e.+**leriniŋ** ėşigide* 66b/8
*e.+**leriŋizde*** 127a/7
*e.+**niŋ** ėşigidin kirdi* 64a/5

evc [1] (< Ar. *avc*) bir şeyin en yüksek noktası, doruk.
ol salṭanat evciniŋ ḳuyaşı 215a/5

evḳāt [7] (< Ar. *vaḳt*'ın çoğulu *avḳāt*) vakit, ömür, zaman, hayat (krş. *авҁом* 2, 3 ANATİL-I, 1983: 34).

evḳāt öt- zaman geçmek.
*ters ü bīm bile e. ö.-**gey*** 127b/8

evḳāt ötker- zaman geçirmek, hayat geçirmek.
*pādişāhlıḳ bile e. ö.-**di*** 78b/2

*refāhiyyette e. ö.-**geyler*** 72a/3
*refāhiyyet bile e. ö.-**ip erdiler*** 74b/5
*īminlik bile e. ö.-**se*** 126a/4, *nā-īminlikde e. ö.-se* 126a/3
*ne türlük e. ö.-**ür-siz*** 127a/7

evlād [1] (< Ar. *valad*'ın çoğulu *avlād*) çocuklar, nesiller.
e.-ı ᶜālī-şānınıŋ zübde vü ḫulāṣası 3a/6

evliyā [1] (< Ar. *valīy*'in çoğulu *avliyāᵓ*) keramet sahibi olanlar, erenler.
enbiyā ve e. 42b/4

evliyā'ullāh [1] (< *avliyāᵓ* "veliler" ve *Allāh* ile *avliyā'ullāh*) ermiş, aziz, veli, mübarek.
e. ... naḳlı bilen 2b/1

evrül- [2] (< ET (Uyg.) *evril-*, MK *evrül-* < *evir-il-*< ET (Uyg.) *evir-*, KT *evür-*) çevrilmek, dönmek, dönüşmek.
*ḳalb ol-dur kim e.-**ür*** 137b/3, *sūd ziyānġa ve şādlıḳ ġamġa e.-ür* 133b/9

evür- [2] (< ET (Uyg.) *evir-*, KT *evür-*) çevirmek, döndürmek.
*e.-**!** devlet ki men her ḳayda bolsam* 157b/7

yüz evür- yüz çevirmek.
*devlet sendin y. e.-**di*** 161a/1

evvel [34] (< Ar. *avval*) önce, evvel, ilk, birinci.
e. 10b/3, 12b/6, 13b/9, 29a/9, 80a/7, 9b/5, 112a/7, 119b/7, 143b/3, 155b/7, 166b/2, 174a/4, 176a/9, 182a/9, 183b/8, 187a/9, 209a/3,*e. ᶜadl* 138a/9, *e. bismi'llāhnı bitimedi* 184b/4, *e. bismi'llāhnıŋ yėrini peydā ḳılġıl* 184b/5, *e. cādūlıġı ol-dur kim* 48a/9, *men alarġa e. ḫaber ḳıldım* 133b/1, *e. ḥased* 138b/1*e. ḫāṣ söz* 102a/2, *e. kişi kim emīr dėdiler ᶜömer* 110a/5, *anıŋ e. menzili bėşik ve āḫir menzili laḥd turur* 51a/6, *e. nerse* 184b/6, *e. ol kim* 156b/5, 172a/2, *e. ol-dur kim* 33a/8, *e. öz vilāyetin ābādān ḳılıp* 106b/6, *e. pādişāh* 75b/1, *e. peyġāmberler ᶜaleyhim es-selām* 142a/4, *e. yaḫşı vezīr* 173b/3

evvelī [3] (< Ar. *avval ve +ī*) öncelikli, üstünlüklü.
*e. **turur*** 152a/6, *āhestelıḳ e. turur* 178a/9
*e.+**de** neseb ol-dur kim* 111b/2

evvelīraḳ [1] (< Ar. *avval ve +ī* ve Tü. *+raḳ*) daha öncelikli, daha üstünlüklü.
*sen ᶜömerdin fāżılraḳ ve e. **turur-sen*** 109b/5

evvelḳı [7] (< Ar. *avval* ve Tü. *+ḳı*) ilk, birinci, başlangıç.
e. 45b/9, *e. aṣl* 7b/2, 9b/8, *ol e. gürūh müᵓmin ü perhīz-kārlar bolġay* 54b/8, *e. ḥikāyet* 58b/6, *e. menzil ve laḥd soŋġı menzil turur* 46a/6, *e. miṣāl* 48a/5

ey [34] hitap ünlemi.
e. 61b/7, 113a/5, 119a/1, 138a/4, *e. dāvūd* 74b/1, *e. dervīş* 217a/5, *himmet ayaġında bol e. dost pest* 213a/1, *e. dost* 212b/9, *e. emīr* 87a/5, *e. ferzend-i ādem* 101b/5, *e. ḫoşā* 149a/4, *e. ḳızġına* 141a/9, 141b/5, *e. ḳul* 120b/9, 190b/2,

e. manṣūr 199b/2, *e. māl* 63a/2, *e. melik* 85a/5, 90a/8, 121b/6, 137b/1, *e. mūsī* 98a/3, 95b/9, 177b/4, *e. muḥteşem* 183a/8, *e. oġlum* 38a/4, *e. pādişāh* 151a/4, *e. pādişāh-ı ᶜālem* 138b/3, *e. şāh-zāde* 140a/5, *e. şehriyār-ı cihān* 138a/4, *e. yārānlar* 110b/6, *e. yigit* 207a/8, *e. ẕü'l-ḳarneyn* 68a/3, 68b/7

eyālet [1] (< Ar. *iyāla*^{t}) bir valinin yönetimi altında bulunan memleket
*salṭanat u e.+**ni** ḥaḳ taᶜālā alarġa kerāmet ḳılıp turur* 73a/5

ėye [3] (< ET(Uyg., KT) *ėdi*) sahip.
*çādır ė.+**si*** 153a/5, *fālīz ė.+si* 115a/5, *meger ė.+si* 105a/3

eyle- [35] (< ET (KT) *eḍ-le*) eylemek, yapmak, etmek.
şiᶜār e.! 113a/6, *şiᶜār e.!* 170a/7
*e.-**di** bünyād* 4a/4, *dād e.-di bünyād* 4a/8, *e.-di teslīm özin* 88b/9, *ᶜadlını ᶜālemġa penāh e.-di* 89b/7, *ᶜuhde e.-di* 76a/4, *cihān-bānlıġ e.-di* 78b/5, *cümle-i ᶜālem ara şāh e.-di* 89b/6, *kāmge meyl e.-di* 88b/8, *musaḫḫar e.-di* 116b/9
*e.-**dim** āġāz* 7a/6
*bāṭıl taṣavvur e.-**gen*** 29b/5
*e.-**gey** mübārek* 7a/9, *zebūn e.-gey* 29a/8, *evge alıp barıp helāk e.-gey* 49a/7, *ḥaremide ḫıyānet e.-gey* 156b/6, *müdārā e.-gey* 179b/8, *sitem-resīdelerġa teraḫḫum e.-gey* 169a/6, *ṭamaᶜ e.-gey* 53b/8, *mülāḥaẓa e.-gey* 151a/9
*fitne-engīz e.-**geyler*** 152a/6
*oġulluḳ e.-**gil*** 22b/9, *teniŋni ārāste e.-gil* 123a/2
*leẕẕetlıḳ ṭaᶜām yėmekke bisyār māyil e.-**megey*** 38b/6, *neẕẕāre e.-megey* 143b/8
*iḳāmet e.-**mek*** 46a/4, *vefā e.-mek* 174b/9
*mendin icābet e.-**mek turur*** 102b/1
*firū-güẕāşt e.-**mes-men*** 123a/8
*cehd e.-**ŋiz*** 187b/8
*dijem e.-**r*** 73b/6
*vefā e.-**r-men*** 123a/9
*her vaᶜde kim e.-**se*** 175a/2
*taḥammül e.-**seŋ*** 47b/5

eymen- [1] (< ET(Uyg., KT) *eymen-*) çekinmek, korkmak.
*andın e.-**megey*** 14a/8

ezel [5] (< Ar. *azal*) başlangıcı olmayan geçmiş zaman.
e. ü ebed arası 51a/3
*e.+**de*** 43b/4, 43b/5, 43b/7, 181a/5

F

fāḫir [2] (< Ar. *fāḫir*) kıymetli, ihtişamlı.
f. ton keymek 38b/5, *f. ton ü girān-māye ḫilᶜatlar keyip* 59a/1

faḫr [2] (< Ar. *faḫr*) övünme, iftihar, gururlanma.
*zamān mülūkiniŋ f.+**ı*** 83a/8

faḫr ėt-/ḳıl- iftihar etmek, gurur duymak.
*ḳulluġıda f. e.-**er*** 221a/6
*f. ḳ.-**ıp** ayturlar erdi* 88a/5,

faḳīr [13] (< Ar. *faḳīr*) yoksul, zavallı, biçare.
f. 128a/9, 164a/5, *bu f.* 210b/7, *bu f. atıġa* 5a/5, *f. miskīnge* 210a/1, *sen dervīş ü f. pādişāhı bolur-sen* 105a/7, *raᶜiyyetiŋ f. ü dervīş bolurlar* 105a/6, *f. ü miskīnge bėrgil tėp buyurup turur* 118a/9
*dervīş ü f.+**din** nerse almaġaylar* 181b/4
*bir f.+**ni** müzd-ver tutḳay* 14a/9
*ol f.+**niŋ** başın aldılar* 131b/7

faḳīr-i ḥaḳīr biçare zavallı.
f.-i ḥ. seyyid ᶜalī 6b/1
*f.-i ḥ.+**ni** müşerref ḳılġay* 215a/6

faḳr [1] (< Ar. *faḳr "yoksulluk"*tan) *Tas*. Kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah'a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kutulup, ef'al, sıfat ve zatını Allah sıfat ve satında fani kılma, manevi yokluk.
dervīşī kim ... f. vādīside gūşe-yi ᶜuzlet tutup erdi 212a/1

falān [6] (<Ar. *fulān* "herhangi bir kişi"den *fīlān* > *falan*) herhangi biri, belirsiz bir şey.
f. āzād-merdni anıŋ yėride ḳoyġıl 145b/2, *f. ḥācibni ottuz yıġaç urup ėşiktin ḳavlaġıl* 145a/9, *f. ṣarrāfnıŋ dükkānıdın* 132b/4, *f. çeşme başıġa barıp* 96b/1, *f. vekīldin* 205b/6, *f. yėrde* 190b/2

fālīz [2] (< Far. *fālez*) kavun karpuz tarlası, bostan.
f. ėyesi pādişāh ėşigige kelip 115a/5
*raᶜiyyetniŋ f.+**iġa** kirip* 115a/4

fānī [1] (< Ar. *fānī*) ölümlü, geçici.
bu f. dünyā 160a/4

fārıġ [1] (< Ar. *fārigˇ*) ara verme, durdurma, kesme, bir işi yeni bitirmiş olma (krş. *fārigh* "ceasing from labour, having just finished any work" Steingass, 1892: 903b).

fārıġ bol- ara vermek, kesmek, bir işi yeni bitirmiş olmak.
*ḫalḳnıŋ işindin f. b.-**sa erdi*** 116a/2

farīża [1] (< Ar. *fariḍa*[t]) İslam dininin kula farz kıldığı mükellefiyet, şer'an yapılması zorunlu olan Allah emri.
*f.+**larnı** be-cā keltürmek turur* 8b/3

farḳ [2] (< Ar. *farḳ*) fark, ayrılık, başkalık.
ne miḳdār f. bar durur 181a/2

farḳ ḳıl- ayırt etmek.

*ḥaḳnı bāṭıldın f. ḳ.-**maḳ** ister* 19b/1

fārsī [2] (< Far. *fārs+ī*) Farsça.
f. tili bilen 2b/3, *f. tilidin* 4b/7

farż [4] (< Ar. *farḍ*) farz, kesin emir.
*barçaġa f. **durur*** 73a/2

ᶜayn-ı farż İslam dininde her mükellef müslüman tarafından bizzat yapılması gereken farz.
ᶜa.-ı f. erdi 5b/4

farż-ı ᶜayn İslam dininde her mükellef müslüman tarafından bizzat yapılması gereken farz.
f.-ı ᶜa. 5b/4

farż öte- farzı yerine getirmek.
*f. ö.-**mekde*** 103b/1

fāsid [2] (< Ar. *fāsid*) kötü, fena.
miᶜdesi f. ü tebāh bolġay 51b/8, *f. ḥayāl ḳılġaylar* 152a/4

faṣīḥ-zebān [1] (< Ar. *faṣīḥ* ve Far. *zabān*) güzel, ahenkli ve açık şekilde düzgün söyleyen kişi.
ḥaccāc bisyār f.-z. erdi 129a/8

faṣl [1] (< Ar. *faṣl*) mevsim.
*yaz f.+**ıda*** 138b/8

fāyide [6] (< Ar. *fāᵓida*^{t}) fayda, yarar, kazanç.
f. ḥāṣıl durur 4b/9, *alardın f. vü nefᶜ almas-sız* 67a/5, *envāᶜ f.* 4b/8, *ne f.* 127b/8
*bu sözlerdin f.+**ler turur*** 102a/2

fāyide-yi bisyār çok fayda.
f.-yi b. ḥāṣıl bolġay 147b/1

fāżıl [1] (< Ar. *fāḍil*) faziletli, erdemli.
bisyār f. u büzürg erdi 87a/3

fāżılraḳ [5] (< Ar. *fāḍil* ve Tü. *+raḳ*) daha üstün, daha fazla, daha çok (krş. *fāḍil* "abounding, exceeding" Steingass, 1892: 904a; *фозил* 2 "fazla, çok" ANATİL-III, 1984: 352).
sen ᶜömerdin f. ve evvelīraḳ turur-sen 109b/5
*sulṭān-ı ᶜādilniŋ bir kün .. ᶜadl ḳılġanı altmış yıl dāyim ᶜibādet ḳılġanıdın f. **turur*** 10a/8, *ᶜibādetdin f. turur* 117b/6, *merdānelıḳ f. turur* 124a/9, *ḫalḳnıŋ ḥācetin revā ḳılmaḳ barça nevāfildin f. turur* 37a/4
*dānālar aytıp tururlar hēç nerse ḳalemdin f. **ermes*** 182a/2

fażīḥat [2] (< Far. < Ar. *faḍīḥa*^{t}) rezillik, rüsvalık.

le̲z̲z̲et ötti ve f. ḳaldı 52a/3, *f. ḳılġaylar* 42a/8

fażīḥatlıḳ [1] (< Ar ve *faḍīḥa*^{t} Tü. *+lıḳ*) rezillik, rüsvalık.
envā^{c} *fesād u f.* 51b/9

fażīḥatraḳ [1] (< Ar ve *faḍīḥa*^{t} Tü. *+raḳ*) daha rezil, daha kötü.
her çend kişi .. ülfet köprek tutsa f. ve rüsvāraḳ bolur 52a/5

fażīlet [1(< Far. < Ar. *faḍīla*^{t}) erdem, fazilet.
*ḳalemniŋ f.+**idin-dür*** 182a/4

fażl [6] (< Ar. *faḍl*) fazl, erdem.
bā-vücūd-i ol f. u kemāl 171a/5, *alarġa* ^{c}*aḳl u f. kerāmet ḳıldı* 71b/1, *melikniŋ rāyı f. iḫtiyār ḳılġusı durur* 122a/4
*anıŋ f.+**ıġa** iḳrār ḳıldılar* 185b/2
*ehl-i f.+**nıŋ** ḥürmetin asramaḳ* 125b/9

fehm [3] (< Ar. *fahm, faham*) anlama, anlayış.
f. ü ferheng ve merdānelıḳ ve āhestelıḳ 123b/9
*f.+**leriġa** yaḫşıraḳ ma*^{c}*lūm bolġusı durur* 5a/2

fehm ḳıl- anlamak.
*alardın nā-dānlıḳ f. ḳ.-**madım*** 111b/9

fi^{c}**l** [1] (< Ar. *fi*^{c}*l*) eylem, hareket.
*bed-kirdārlıḳ ve yaman f.+**leridin** yėtti* 133b/4

fen(n) [1] (< Ar. *fann*) ilim, sanat, hüner.
ḳanā^{c}*at f.+**i*** 90a/1

fenā [1] (< Ar. *fanā*^{ə}) yok olma, yokluk.
f. bādiyeside āvāre bolmaḳdın özge tedbīr yoḳ-tur 86b/2

fer [2] (Ar. *far, farr* "görkem, parlaklık, nur, ihtişam"dan Steingass, 1892: 911a) nur parlaklık, görkem, ihtişam.

fer bile → *Açk*'a bk.
sulṭān ḫudāy ^{c}*azze ve celleniŋ ḫalīfesi-dür f. b.* 128b/3

ferr-i şāhī → *Açk*'a bk.
cemālıŋda mu^{c}*ayyen f.-i ş.* 125b/1

ferāġat [8] (< Far. < Ar. *farāġa*^{t}) rahatlık, asude olma durumu, huzurlu olma durumu (krş. *ɸapoƨam* "sakinlik, asude olma durumu" ANATİL-III, 1984: 327; *farāġat* "leisure, quiet" Steingass, 1892: 914a).
f. ü ^{c}*ayş u ṭarab bile ötkerdi* 81b/1

ferāġat bile/bilen rahat bir şekilde, huzurlu bir şekilde, rahatça.
ol böri f. b. bir semiz ḳoynı alıp bardı 154a/3, *ol kėçe f. b. uyḳuladı* 95b/6, *f. b. yėrleride olturġaylar* 54a/7, *ḫudāy ta*^{c}*ālānıŋ bendelıġın f. b. ḳılur-biz*

67b/4, *f. b. olturup* 57a/6, *uzun ᶜömr kerek kim f. b. anı yėgey-sen* 61b/8

ferāġat ḳıl- dinlenmek, istirahat etmek.
*istirāḥat üçün evge kirdi tā bir sāᶜat f. ḳ.-**ġay*** 38a/1

feraḥ [1] (< Ar. *faraḥ*) gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

feraḥ bol- gönlü rahat olmak, içi rahat olmak.
*ümīdim ol-dur kim f. b.-**ġay*** 196b/2

ferheng [1] (< Far. *farhang*) ilim, hüner, marifet.
fehm ü f. ve merdānelıḳ 123b/9

ferḫunde [1] (< Far. *farḫunda*) mübarek, kutlu, uğurlu.
f. ol şāhī kim salṭanat ser-ḫoşluġıdın huş-yār bolup 142b/4

ferīdūn-fer [1] (< *farīdūn-far*) Feridun gibi ihtişamli, heybetli (Lexicon, 2015: 1382b) veya gücü Feridun'le eşit olan padişah (*şāhi farīdūn-far* "a king equal in power to Farīdūn" Steingass, 1892: 911a).
ol f.-f. 3a/2

ferīfte [1] (< Far. *firīfta*) aldatılmış, kandırılmış.

ferīfte bol- aldanmak, kandırılmak.
*atḳa f. b.-**dı*** 154b/3

ferīse [1] (<Ar. *farīsa*[t] "aslan tarafından parçalanan av hayvanı"ndan (*farīsat* "a prey torn by lion" Steingass, 1892: 927a) tabiplere göre öksürüğe iyi gelen bir çeşit av kuşu (*ḳapuca* ANATİL-III, 1984: 324).
*f.+**nıŋ** peridin keldi* 28a/7

ferişte [3] (< Far. *fīrişta*) melek.
bu f. erdi ḥaḳ taᶜālā biziŋ necātımız üçün yiberdi 167b/7, *meger f. ḫaber bėrip bu ḥāldın aŋa āgāh ḳıladur* 156a/9
*f.+**lerġa** emr ḳılġay* 43b/3

fermān [14] (< Far. *farmān*) emr, buyruk.
f. 38b/1, 198a/7, *pādişāh u f. revā tururlar* 73a/1
*ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālānıŋ f.+**ı*** 38a/7
*anıŋ f.+**ıda** bolġaylar* 14a/2, *anıŋ f.+ıda erdiler* 175b/6, *anıŋ f.+ıda* 14b/6
*anıŋ f.+**ıda tur-ur*** 11b/5
*f.+**ıġa** meᵓmūr bolup* 72b/1
*anıŋ f.+**ın** … be-cāy keltürgeyler* 155b/5
*seniŋ f.+**ıŋda** bolġay* 203b/3
*teŋri taᶜālānıŋ f.+**ını*** 20a/5

fermān-ı vācibü'l-iẕᶜān itaat edilmesi gerekli olan emir.
*ol f.-ı v.-i.+**nı*** 5b/6

fermān ḳıl- emretmek, buyurmak.

*mālġa f. ḳ.-**ġay*** 63a/9

fermān-ber-dār [1] (< Far. *farmān* ve *bar* ve *dār*) fermana uyan.
f.-b.-d. bolġaylar 169a/3

ferman-ber-dārlıḳ [1] (< Far *farmān-bar-dār* ve Tü.+*lıḳ*) fermana uyma, itaat etme.
*f.-b.-d.+**da** andaḳ kim bendelerin seniŋ ḥaḳḳıŋda ḳılurlar* 9a/2

fermān-revā [1] (< Far. *farmān* ve *ravā*) hükmeden, hükmünü yürüten, verdiği emir yerine getirilen, hükmü geçen.
f.-r. ḳılsa vācib turur 169a/2

fermānla- [1] (< Far. *farmān* ve Tü.+*la-*) emretmek, buyurmak.
*f.-**yın** kim başın tenesidin ayırsunlar* 130b/6

ferrāş [1] (< Ar. *farrāş*) hizmetçi, yerleri süpürüp temizlemekle görevli kimse.
*pādişāhnıŋ saḳḳā ve f.+**ı*** 214a/7

feryād [9] (< Far. *faryād*, *firyād*) yardım istemek için çıkarılan yüksek ses, bağrışma, gürültü.
nāliş ve f. bile 169b/5, *ġırīv ü f. ol ḫalḳ arasında tüşti* 60a/7

feryādġa kel- feryat etmek.
*f.+**ġa** k.-**ip** ayttılar* 217a/5

feryād ḳıl- feryat etmek.
*dād dėp f. ḳ.-**dı*** 115a/6
*dād tilep f. ḳ.-**ġaylar*** 23b/1
*f. u fiġān ḳ.-**ıp** yörür erdi* 95a/1
*f. ü zārī anda ḳ.-**ġay-siz*** 60a/8
*ḳ.-**ġay** teŋrige ol dād u f.* 169b/7
*dād dėp ḳ.-**madı** kişi f.* 4a/9

ferzend [10] (< Far. *farzand*) çocuk, oğul.
f. bābıdın 211a/3, *saŋa f. bisyār bolsun* 124b/5, *ittifāḳā f. boldı* 25a/1, *uruḳ ḳayaş u f. bolmaġay* 144b/6
*bu ᶜazīz peyġāmber ᶜaleyhi's-selām f.+**i turur*** 32a/6
*meniŋ f.+**im durur*** 219a/8
*saŋa ve f.+**leriŋe*** 102a/1
*sizleriŋ f.+**leriŋiz** bar mu* 101a/3

ferzend-i ādem insanoğlu.
ey f.-i ā. ᶜadl ḳıl 101b/5

ferzend-i eᶜazz değerli çocuğu, oğlu.
f.-i e. 3a/5

fesād [6] (< Ar. *fasād*) bozukluk, karşıklık.
oġrılıḳ ve bī-dād u zecr ü f. āvāzesi 130b/2, *f. bolur* 147a/7, *envāᶜ f. u faẕīḥatlıḳ miᶜdedin* 51b/9

*f.+**ġa** meşġūl bolġay* 150a/2, *sen f.+ġa meşġūl bolsaŋ* 150a/2
*mülkniŋ ṣalāḥ u f.+**ı*** 151b/9

fevāyid [1] (< Ar. *favāᵓid*) faydalar, yararlar.
*anıŋ f.+**idin** behre alġıl* 3b/6

feyż [1] (< Ar. *fayḍ*) bereket, bolluk.
f. ėşigi hēç kimseniŋ yüzige baġlanmaydur 212b/6

fezaᶜ [1] (< Ar. *fazaᶜ*) korkudan dolayı inleyip sızlama.
*hevl ü f.+**idin*** 58b/5

fi'l-ḥāl [8](< Ar. harf-i cer *fī,* harf-i tarif *al*-ve Ar. *ḥāl*) bu anda, hemen, şimdi.
f. aṭlanıp 204b/2, *f. buyurdı* 151a/3, *ol ᶜamel-dārnı f. dārġa asar-men* 107a/1, *emīrü'l-müᵓminīn f. şehrġa keldi* 109a/2, *f. ṭahāret ḳılıp kelgeyler* 54a/7, *oġrını f. tapıp* 132b/9, *f. yiberdi* 199a/8, *yüregi yarılıp f.* 167b/5, *vekīl nāmeni fi'l-ḥāl ḳāṣıddın yiberdi* 206a/5

fiġān [1] (< Far. *fiġān, fuġān*) ızdırap ile bağırıp çağırma, feryat.

fiġān ḳıl- bağırıp çağırmak.
*feryād u f. ḳ.-**ıp** yörür erdi* 95a/1

fihrist [1] (< Far. *fihrist*) bir kitabın başına veya sonuna konan ve o kitapta bulunan konu ve maddeleri alfabe sırasına göre gösteren cetvel, içindekiler.
*şerḥi f.+**ide** meẕkūr u maᶜlūm erür* 2b/5

fikr [2] (< Ar. *fikr, fakr*) bir konu hakkında kanaat.
bu f. ü ḫayāl 58a/4

fikrge bar- dalmak, düşünmeye dalmak.
*f.+**ge** b.-**sa** baş köterdi* 199b/5

firīb [4] (< Far. *firīb*) hile, aldatma.
f. ü mekr bilen 18b/7
*mekr ü f.+**iġa** uymaġay-sen* 33b/4
*anıŋ f.+**in** ḳabūl ḳılmay* 11a/6

firīb bėr- aldatmak, hile yapmak.
*bir kimersege f. b.-**ip*** 11a/4

firū-güẕāşt [3] (< Far. *firo-guẕāşt*) ihmalkarlık, dikkatsizlik.

firū-güẕāşt eyle-/ḳıl- ihmalkârlık etmek.
*ümīd ü bīmde f.-g. e.-**mes-men*** 123a/7
*hēç ḥāl bilen f.-g. ḳ.-**maġaylar*** 9b/2
*pādişāh unutup f.-g. ḳ.-**sa*** 180a/5

firū-mānde [1] (< Far. *firo-mānda*) mazlum, ezilmiş.
raᶜiyyet f.-m. bolsa 164a/1

fitne-engīz [1] (< Ar. *fitna*^{t} ve Far. *angēz*) fesat çıkaran.
f.-e. eylegeyler 152a/5

furḳān [1] (< Ar. *furḳān*) Kuran-ı Kerim.
f. ve incīl ve zebūr ve tevrīt 38b/2

furṣat [6] (< Far. Ar. *furṣa*^{t}) fırsat, uygun zaman.
f. bile 61b/8, *f. ġanīmet* 198a/7
*bu f.+**da*** 57a/8, 153b/6
*f.+**dın** soŋra* 152b/6
*ebed f.+**ı*** 221b/8

fütūr [1] (< Ar. *futūr*) zayıflık, bezginlik.
ᶜışḳlarıda f. vāḳiᶜ erken-dür 212b/5

fütüvvet [1] (<Ar. *futuvva*^{t}) cömertlik, yiğitlik.
ᶜayn-ı ḥayā birle f. aŋa 89a/9

G/ Ġ

ġāfil [8] (< Ar. *ġāfil*) gaflette bulunan, dikkatsiz, ihtiyatsız, bihaber.
ġ. andın kim yana on künde tupraḳ astıda yatḳusı durur 51b/4, *ġ. ėlniŋ ḳulaġıġa* 69a/8, *sen ġ. erdiŋ* 65a/4, *öz işimdin ġ. olturup* 161a/2, *ve-līkin sen andın ġ. ü bī-ḫaber turur-sen* 48b/7, *andın ġ. kim ol ėkki vezīr birbiri bile yaman erken-dürler* 202b/2
*ġ. -**dür** andın kim anıŋ helākige sebeb ol semizlik bolur* 27b/6

ġāfil bol- gaflet içinde olmak, habersiz olmak.
*kişi ġ. b.-**up** anı yād ḳılmasa* 69b/4

ġaflet [2] (< Far. < Ar. *ġafla*^{t}) gafillik, dalgınlık.
ġ. uyḳusıdın oyġatġaylar 146b/7

ġāyet-i ġaflet *gafletin son derecesi, aşırı gaflet*
ġ.-i ġ. ü nā-müsülmānlıḳdın turur 35b/2

ġafūr [1] (< Ar. *ġafūr*) mağfiret eden, bağışlayan (Allah).
*ḫudā yā sen kerīm-sen ve ġ.-**sen*** 25b/8

gāh [11] (< Far. *gāh*) zaman, vakit.
her g. bolsa 172a/5, *her g. kim ot öçse 109b/8, her g. kim anı körer-biz* 67b/1, *her. g. ḫalḳnıŋ işindin fārıġ bolsa erdi* 116a/1, *her. g. men ölsem mendin yamanraḳnı yana sizge yibergüsi-dür* 129b/2, *her. g. kim pādişāh ᶜadl ḳılsa* 139a/6, *her. g. ḳażā kelse* 160a/2, *her g. şāḫ pejmürde bolsa* 8a/7
*seḥer g.+**larda** nāliş ve feryād bile münācāt ḳılġaylar* 169b/4

gāh gāh zaman zaman.
g. g. özi naẓar ḳılıp mülāḥaẓa ḳılġay 104a/6

gāhī [1] (< Far. *gāh+ē*) ara sıra, bazen, bazı defa.
g. bolġay kim bir işdin yüz iş peydā bolġay 52b/6

ġalaṭ [2] (< Ar. *ġalaṭ*) yanlış, yanılma.
ḫaṭā ḳıldıŋız ve ġ. ayttıŋız 204b/1, *sözüm içre ġ. bolsa kerem ḳıl* 6b/8

ġalebe [2] (< Ar. *ġalaba*^{t}) kalabalık, çokluk.
ġ. ḫātūn alġıl tā saŋa ferzend bisyār bolsun 124b/5, *ġ. yaraġlıḳ çerik ermes mü* 159b/9

ġālib [4] (< Ar. *ġālib*) galip, yenen, üstün gelen.

ġālib bol- yenmek, üstün gelmek.
*vehm alarġa andaḳ ġ. b.-**sa*** 128b/6, *cehl ġ. b.-sa* 50a/1
*susuzluḳ aŋa ġ. b.-**up erdi*** 139b/5
*tekebbürdin ġażab ġ. b.-**ur*** 30a/2

ġam [6] (< Ar. *ġamm*) gam, keder, üzüntü.
yėtti ġ. u miḥnet bī-mer aŋa 88b/4
derd ü elem ü miḥnet ü ġ. 205a/2
*ḫāṭırı ġ.+**dın** teskīn tapḳay* 173b/2, *ġ.+dın şād bolġay*
*şādlıḳ ġ.+**ġa** evrülür* 133b/9, 170a/4
*ġ.+**ı** ḫurdesi pinhān edi* 88b/3

gām [1] (< Far. *gām*) bir ayak boyu kadar ölçü birimi, ayak.
bir g. i^{c}*tibār ḳılıp tururlar* 51a/9

ġamī [1] (< Ar. *ġamm* ve Far. *+ī*) bir gam, bir elem.
ġ. vü elemī yā ẓulm u sitemī yėtken bolsa 135a/1

ġam-gīn [2] (< Ar. *ġamm* ve Far. *-gīn*) gamlı, tasalı, kaygılı.
köŋli ġ.-g. bolup 24b/7, *yaḫyā ġ.-g. bolup* 198b/8

ġam-güsār [1] (< Ar. *ġamm* ve Far. *gusār*) gam ve kederi def eden, teselli veren, dert ortağı.
ṣāḥib-i cemāl ḫātūn tā aŋa ġ.-g. bolġay 173b/9

ġam-zede [1] (< Ar. *ġamm* ve Far. *-zada*) gamlı, kederli, tasalı.
bir ġ.-z.-yi siyāh nāme 6a/9

ġanī [1] (< Ar. *ġanī*) zengin, varlıklı.

ġanī ḳıl- zengin etmek.
*bil kim anı ḳ.-**dı** ḳanā*^{c}*at ġ.* 90a/2

ġanīmet [1] (< Far. < Ar. *ġanīma*^{t}) beklenmedik zamanda ele geçen şey, tesadüfi ve faydalı durum.

vaḳt nāzük turur ve *furṣat ġ.* 198a/7

ġanīmetī [1] (<Far. < Ar. *ġanīmat* ve *-ī*) bir ganimet, elde edilen bir şey.
ġ. tamām yėtişti 209b/6

ġār [3] (< Ar. *ġār*) mağara, in.
gūrını bir ḳaraŋġu ġ. tapḳay 69b/5
*ġ.+**ġa** kivürdi* 55b/3
*dūzaḫ ġ.+**larıdın*** 69b/6

ġarāyib [3] (< Ar. *ġarība*ᵗ'ın çoğulu *ġarāᵓib*) tuhaf, şaşılacak şeyler.
ᶜacāyib ü ġ. 79b/5
*ᶜacāyib ü ġ.+**i** bisyār turur* 58b/4
*cezīreniŋ ᶜacāyib ü ġ.+**lerin*** 54b/4

ġaraż [1] (<Ar. *ġaraḍ*) gaye, amaç.
ġ. bu maḳālātdın … ol-dur kim 219b/8

ġaraż-gūy [1] (<Ar. *ġaraḍ* ve Far. *-gūy*) kin ve nefretle konuşan.
*ġ.-g.+**ler** sözin hēç ḥāl ėşitmegey* 177a/6

ġarīb [2] (< Ar. *ġarīb*) garip, şaşılacak şey; zavallı, kimsesiz
ol miḳdār su ḥāṣıl bolmaḳ ġ. köründi 140b/5
*bir ġ.+**ni** kördi kördi kim neçe ḳoynı alıp bir gūşede turup erdi* 131a/4

ġavr [1] (< Ar. *ġavr*) en dip yer.

ġavrıġa yėt- olayın en dibine ulaşmak (*ġavrına varmaḳ* "to get at the bottom of a matter" Lexicon, 2015:1354a).
*eger ġamī … yėtken bolsa anıŋ ġ.+**ıġa** y.-**er erdi*** 135a/2

ġayb [1] (< Ar. *ġayb*) gizli.
ġ. maḫzenidin türlük söz güheri vīrān ḫāṭırıġa yol taptı 5b/7

ġāyet [1] (< Ar. *ġāya*ᵗ) aşırı derecede, çok fazla, son derece.

ġāyet-i ġaflet gafletin son derecesi, aşırı gaflet.
ġ.-i ġ. ü nā-müsülmānlıḳdın turur 35b/2

ġāyib [1] (< Ar. *ġāᵓib*) görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp.
*ġ.+**leriŋizġa** ḫaber ḳılıŋ* 130b/7

ġayr [1] (< Ar. *ġayr*) gayrı, *+dAn* başka.

ġayr-ı ḥaḳ ẕikri hak zikrinden başka.
ġ.-ı ḥ. ẕ. 51a/1

ġayruhu [1] (< Ar. *ġayr-ıhı*) ondan başka, diğerleri (krş. *ġayr-ıhı* "other than he or it" Lexicon, 2015: 1356b).
*bu bāb selāṭīn ü ġ.+**nıŋ** himmeti beyānıda-dur* 188a/6

ġażab [12] (< *ġaḍab*) hiddet, öfke.
ġ. 30a/2, 30a/3, *şehvet ü ġ. çerigi* 29a/1, *şehvet ü ġ. ḫıdmeti üçün* 29a/2, *ġ. u dirīġ u mühlikāt kitābıda* 30a/4, *ġ. u şehvet çerigin* 28b/8, *şehvet ü ġ.* 29a/3, 29a/5
*teŋri taᶜālā ġ.+**ıdın*** 33b/9

ġażab ḳıl- öfkelenmek.
*alarġa ġ. ḳ.-**ġay*** 13b/8, 15b/8, *aŋa ġ. ḳ.-ġay* 12b/4

gedā [4] (< Far. *gadā*) dilenci, yoksul.
anıŋ allıda-dur şāh u g. teŋ 169b/9, *kemīne g. turur* 1b/5, *g.+ġa şükr işi bolġay gedāça* 169a/8
*bu g.+**nı** hem ercmend ėtkey* 7a/7

gedāça [1] (< Far. *gadā* ve Tü. *+ça*) dilenci gibi, dilenci kadar.
gedāġa şükr işi bolġay bolġay g. 169a/8

genc [10] (< Far. *ganc*) hazine.
g. bu ėkkige ḳalġay 57a/4, *bu g. siziŋ araŋızda bolġay* 101a/6, *g. taptı* 100b/4, *g. ü defineleri* 85a/8, *g. ü ḫazīnesi* 211a/2, *g. ü mālıŋ* 62b/8, *g. yalġuz maŋa oḳ ḳalġay* 57a/1
*g.+**ge** yoluḳtılar* 56b/6
*yėrniŋ g.+**lerin*** 182b/6
*bu g.+**ni** men ḳoymaydur-men* 100b/5

ger [1] (< Far. *gar*) eğer.
tüzetkil g. ḫaṭā bolsa sözümde 7a/1

gerden-keş [1] (< Far. *gardan* ve *-kaş*) asi.
ol vilāyet ėli g.-k. ü bed-maᶜaş erdiler 130a/9

gevher [9] (< Far. *gohar, gavhar*) değerli taş, cevher, inci.
mālnı g. bile alıp 200a/9, *erürler ėkki g. bir nigīnde* 71b/5, *ol g. dürçiġa* 211b/7, *g. salıp keltürgey* 53a/7, *bir g.* 199b/8
*bu g.+**ni*** 200a/2, *ol g.+ni* 200a/1, 201a/5

gevher-i yek-dāne tek mücevher, biricik mücevher.
*g.-i y.+**sin** meniŋ ᶜaḳdımġa kivürgey* 215a/4

ġırīv [1] (< Far. *ġirēv*) bağırma, bağrışma.
ġ. ü feryād ol ḫalḳ arasında tüşti 60a/7

ġırre [6] (< Ar. *ġirraᵗ*) aldanmış, kandırılmış; kibirli, mağrur.

ġırre bol- aldanmak, kanmak, kandırılmak.
*ẓāhir naẓarı bile baḳıp ġ. b.-**ġay*** 50a/2
*vālī kerek kim ġ. b.-**maġay*** 43a/2
*devlet ve şevketke ġ. b.-**up*** 161a/1, *aŋa ġ. b.-up* 50b/5, *pādişāhlıḳḳa ġ. b.-up* 112b/3

ġırre ḳıl- aldatmak, kandırmak.
*meni ġ. ḳ.-**ıp*** 63a/3

ġıybet [2] (< Ar. *ġība*^{t}) arkasından çekiştirme, dedikodu yapma.

ġıybet ḳıl- arkasından konuşmak.
*ġ. ḳ.-**dılar*** 185a/3
*ġ. ḳ.-**ıp turur-siz*** 185a/6

ġıẕā [2] (< Ar. *ġiẕā*^{ᵓ}) yiyip içilen şeyler.
ol ġ. zehr-i ḳātil-dür 127b/9
*egerçi biziŋ ġ.+**mız** her neçe zehrġa oḫşar* 127b/9

girāmī [3] (< Far. *garāmī*, *girāmī*) aziz, muhterem, kıymetli.
g. ḫilāfet-senediniŋ ḳāyim-maḳāmı 3a/7, *meni g. ḳılıp bu yėrde olturġuzup turur* 192b/5, *ṣalāḥlıḳ ėlni ḫil*^{ᶜ}*at u ni*^{ᶜ}*met bėrip g. tutḳay* 104a/8

girān-māye [2] (< Far. *giran +māya*) değeri yüksek, kıymetli
fāḫir ton ü g.-m. ḫil^{ᶜ}*atlar keyip* 59a/1, *g.-m. ḫil*^{ᶜ}*atlar* 206b/2

gird [1] (< Far. *gird*) yuvarlak.
ḥarflarnı g. ve birbirge yaḳınraḳ bitigil 186b/4

girdgār [1] (< Far. *kirdigār*) Allah.
*āşnā aŋa g. **durur*** 149a/5

giriftār [3] (< Far. *giriftār*) tutulmuş, yakalanmış.

giriftār bol- tutulmak, yakalanmak.
*şeḳāvet bādiyesinde g. b.-**ġay*** 44a/4
*çerikdin kişi g. b.-**sa*** 179a/5
boldı ḥaḳ la^{ᶜ}*neti g.+**ı*** 50b/9

gītī-sitān [1] (< Far. *gītī* ve *-sitān*) dünyayı ele geçiren, cihanı zapteden.
şehen-şāh-ı kişver-gir-i g.-s. 2b/9

giyāh [2] (< Far. *gīyāh*) nebat, bitki, taze ot.
ünmegey yėr yüzide hēç g. 141a/5
*bu g.+**nıŋ** ne ṭa*^{ᶜ}*mı bar* 67b/9

ġonçe [1] (< Far. *ġunça*) gonca.
boldı birev ^{ᶜ}*ışḳı bile nā-tüvān ġ. kėbi* 88b/2

ġubār [1] (< Ar. *ġubār*) toz; *mec.* endişe.
tiler bolsaŋ kim ḫāṭırıŋġa hēç reh-güẕerdin ġ. bolmaġay 138a/6

ġuluvv [1] (< Ar *ġuluvv*) taşkınlık, haddini aşma.

ġuluvv ḳıl- taşkınlık yapmak, haddini aşmak.

*ġ. ḳ.-**ġay*** 13b/6

gūn-ā-gūn [1] (< Far. *gūn-ā-gūn*) türlü türlü.
bāġlar ..leẕīẕ ṭaᶜāmlar u g.-ā.-g. niᶜmetler bolur 127b/1

gūr [7] (< Far. *gor*) mezar, kabir.
g. içide tirgüzgey 41a/9
*g.+**de** īmin yatḳay-sen* 122b/6
*ol g.+**ge** kirip* 66b/9
*g.+**ını** bir ḳaraŋġu ġār tapḳay* 69b/5, *mergni bisyār yād ḳılsa g.+ını merġ-zār tapḳay* 69b/3
*g.+**ler** ḳazıp erdiler* 66b/8
*bu g.+**lerni** ne üçün ḳazıp-siz* 67a/9

gürīzān [1] (< Far. *gurēzān*) kaçıcı, kaçan.
*sendin g. **turur*** 48b/3

ġurūr [1] (< Ar. *ġurūr*) gurur, kibir.
tutma ġ. cāmı tola 28a/5

ġuṣṣa [1] (< Ar. *ġuṣṣaᵗ*) keder, kaygı, tasa.
yüz ġ. birlen bardım bu dünyādın 160b/8

güstāḫ [1] (< Far. *gustāḫ*) haddini bilmez, utanmaz, saygısız.
aŋa bolma g. 144a/6

güstaḫāne [1] (< Far. *gustāḫ-āna*) küstahça.
mundaḳ g. keledür-sen 64a/8

güstāḫlıḳ [2] (< Far. *gustāḫ* ve Tü. *+lıḳ*) küstahlık, küstah olma durumu.

güstāḫlıḳ ḳıl- küstahlık etmek.
*her kimerse pādişāh ḫıdmetide g. ḳ.-**sa*** 144a/2, *her ki g. ḳ.-sa aŋa oḫşar kim yılannı erbāb tutar* 144a/7

gūşe [6] (< Far. *goşa*) köşe, bucak.
*bir g.+**de** barıp olturdı* 214a/4, *bir g.+de olturdum* 153b/8, *bir g.+de nihānī olturġıl* 96b/1, *bir g.+de turup* 131a/5, *bir g.+de yattı* 154a/2

gūşe-yi ᶜuzlet uzlet köşesi, yalnızlık köşesi.
faḳr vādīside g.-yi ᶜu. tutup erdi 212a/1

gūşiş [1] (< Far. *koşiş*) uğraşma, çabalama.
altı nerse bile altı nerse rāst bolġay ḫıredḳa ᶜilm ... gūşişke devlet ve çün devlet kelse barça nerse anıŋ bile kelgey 157b/3

gūy [3] (< Far. *goy*) top, küre, Acemlere mahsus bir çeşit oyun topu.
oġlanlar g. bile oynarlar 33b/2,*g. u nerd ü şaṭranc* 134a/9

güzāf [1] (< Far. *gizāf, guzāf*) boş, manasız.

g. iş ḳılmaġay 146b/1

güft ü gū [1] (< Far. *guft-u-gū*) konuşma, sohbet.
*g. ü g.+**i** uzaḳḳa tartıp* 101a/1

güher [4] (< Far. *guhar*) *gevher*in hafifletilmişi (krş. *gevher*).
g. kim bar andın artuḳraḳ-dur 181a/3, *ḫıred güher ve ḳalem zer-ger durur* 182b/9, *yaḫşı mürvārīd ü g. ü yāḳūtları* 191b/1
*türlük söz g.+**i*** 5b/8

gül [4] (< Far. *gul*) gül, çiçek.
ḳızıl g. 211b/3, *saçıp her ṭaraf g. şekker-ḫandesi* 211b/2
*beḳā g.+**ige*** 86a/3
*g.+**ler** ü şükūfeler ü bostānlarnı mülāḥaẓa ḳıladurġaç* 138b/9

gül-ᶜiẕār [1] (< Far. *gul* ve Ar. *ᶜiẕār*) gül yanaklı.
eyledi teslīm özin g.- ᶜi. 88b/9

gül-ruḫ [1] (< Far. *gul-ruḫ*) gül yanaklı.
g.-r. ile ḳıldı ᶜayān ṣoḥbetī 88b/7

gülşen [1] (< Far. *gul-şan*) gül bahçesi.
bu gülşen içre ki yoḳ-tur beḳā gülige ş̱ebāt 86a/3

gümān [1] (< Far. *gumān*) şüphe.
ulusḳa g. bolur erdi 156a/8

günāh [18] (< Far. *gunāh*) suç, kabahat.
ne g. bolġay 64a/1, *maẕleme vü g. ḥāṣıl ḳılmaḳ* 86b/8,*maŋa yėtmiş yıllik g. yoḳ turur* 34a/7, *g. yükin ᶜömerniŋ boynıdın kim köterür* 109a/7, *hēç g. ḫudāy taᶜālā ḥażretide pādişāh günāhıdın ᶜaẕīmraḳ ermes* 165b/5, *özgedin az g. ṣādır bolsa* 145a/1
*anaŋ g.+**ı*** 34a/8, *ataŋ g.+ı* 34a/7, *sulṭānnıŋ g.+ı* 144b/9
*pādişāh g.+**ıdın** ᶜaẕīmraḳ ermes* 165b/5
*günāh-kārnıŋ g.+**ıġa** ḳādir bolup* 30b/6, *ᶜuḳūbetin g.+ıġa yaraşa ḳılġıl* 23a/2
*yėtmiş yıllik g.+**ıŋnı** ᶜafv ḳılġaylar* 34a/5
*g.+**ları** barça kefāret bolup* 70a/4
*g.+**ların** ᶜafv ḳılıp* 179a/5

günāh ḳıl- günah işlemek.
*g. ḳ.-**saŋız** māl u cānıŋızge ḥükm ḳılıp alġay* 127b/4

günāh ötker- günah affetmek.
*üç kişiniŋ g.+**ın** ö.-**megey*** 156b/5
*bu g.+**nı** sendin ö.-**mes erdim*** 155b/3

günāh-kār [2] (< Far. *gunāh-gār*) günah işleyen (krş. *güneh-kār*).
*g.-k.+**lardın** özgege* 137a/4
*g.-k.+**nıŋ** günāhıġa ḳādir bolup* 30b/5

güneh-kār [1] (< Far. *gunah-gār*) günah işleyen (krş. *günāh-kār*).
*men-i żaᶜīf g.-k.+**ġa** raḥmet ḳılġıl* 26a/1

gürīz [1] (< Far. *gurēz*) kaçan.
anı bilmekdin g. ermes 103a/6

gürūh [13] (< Far. *guroh*) bölük.
ol g. kim 54a/8, *ol evvelḳı g. müᵓmin ü perhīz-kārlar bolġay* 54b/8, *bir g. oldur kim* 57b/7, *üç g. rāst-gūy bolġaylar* 142a/3, *ol ortançı g.* 55a/4, *ve yana bir g.* 58a/1
*ādemīler ėkki g. **tururlar*** 57b/6
*ol g.+**dın*** 84b/8
*alardın bir g.+**ı** peyġāmberler* 71b/2, *yana bir g.+ı selāṭīn tururlar* 71b/3
*g.+**nı** ḥesāb ḳılıp* 42a/9, *bendelerdin bir g.+nı* 180a/9, *ėkki g.+nı* 71a/9

gürūhī [1] (< Far. *guroh-ī*) bir bölük.
g. dünyādın temettüᶜ alıp 55a/6

güstāḫraḳ [1] (< Far. *gustāḫ* ve Tü. *+raḳ*) daha saygısız, daha küstah.
alardın biri kim g. erdi 215b/5

güşād [3] (< Far. *guşād*) açma, açılma.
hem murādı g. birle ḳarīn 222a/4, *işige dem-be-dem g. olsun* 222a/2
*hem g.+**ı** murād sarı yaḳın* 222a/3

güvāh [3] (< Far. *guvāh*) şahit, delil, tanık.
g. tiledim 168a/3
*g.+**ım** yoḳ turur* 168a/4

güvāh bol- tanıklık etmek
*sizler g. b.-**uŋ*** 219a/7

güvāhlıḳ [1] (< Far. *guvāh* ve Tü. *+lıḳ*) şahitlik, tanıklık.

güvāhlıḳ bėr- tanıklık etmek.
*g. b.-**ür-men*** 32a/5

gūyā [1] (< Far. *gūyā, goyā*) güya, sözde, sanki.
g. anda sākin bolġusı durur 51b/3

güẕār [1] (< Far. *guẕār*) geçme, geçiş, yol.
*g.+**ım** çin mülkige tüşti* 23a/6

gürīz [1] (< Far. *gurez*) kaçış.
vezīrdin g. yoḳ erken-dür 171b/5

ḫaber [26] (< Ar. *ḫabar*) **1.** haber.
*seniŋ ḥālıŋdın hēç türlük ḫ.+**i** yoḳ turur* 110a/4, *özidin hēç ḫ.+i yoḳ turur* 144b/3

2. hadis.
bu ḫ. anıŋ ᶜadāletidin turur 88a/7
*ḫ.+**de** andaḳ kelip-tür* 50a/5, *ḫ.+de andaḳ kelip turur kim* 16a/9, 121a/9, *ḫ.+de andaḳ kelip turur* 69b/2, 74a/9, 117b/4, *ḫ.+de kelip-dür* 148a/2, *ḫ.+de kelip turur* 184b/1

ḫaber bėr- haber vermek.
*ḫ. b.-**di** ḫıred devletḳa bir kün* 157b/5, *ḫ. b.-di* 182b/5
*zamān pādişāhlarınıŋ revişidin ḫ. b.-**gil*** 111b/6
*ḫ. b.-**ip*** 156a/9
*her nersedin kim ḫ. b.-**ip turur*** 38a/9

ḫaber bol- haberi olmak.
*sol elgige ḫ. b.-**maġan bolsa*** 11a/9
*ėlge ḫ. b.-**ur*** 131b/2

ḫaber ḳıl- haber vermek.
*barıp ḫ. ḳ.-**dı*** 206b/4
*ᶜamrġa ḫ. ḳ.-**dılar*** 155a/4
*men alarġa evvel ḫ. ḳ.-**dım*** 133b/1
*ġāyibleriŋizġa ḫ. ḳ.-**ıŋ*** 130b/8
*aŋa ḫ. ḳ.-**maydur-siz*** 62b/1
*nūşīrevānġa ḫ. ḳ.-**ur erdi*** 135a/1

ḫaber tap- haber almak, öğrenmek.
*eger ḫ. t.-**ayın** kim ekin yėridin özge yėr vīrān bolġay* 105b/1

ḫaber-dār [2] (< Ar. *ḫabar* ve *-dār*) haberli, haberdar.
raᶜiyyet ḥālından ol türlük ḫ.-d. erdi 156b/3

ḫaber-dār bol- haberdar olmak.
*ḫ.-d. b.-**up** ṭayyār tursun* 164b/8

ḫᵛāce [4] (< Far. *ḫᵛāca*) efendi, sahip.
ol ḫ. mālların yıġıp 63a/1, *ol ḫ. taẕarruᶜ bilen ayttı* 62b/7
*ḫ.+**miz** seniŋ ḳaşıŋġa çıḳġay* 62a/9
*ḫ.+**ŋizge** aytıŋ çıḳsun* 62a/7

ḫacel [2] (< Ar. *ḫajal*) utanma, utanç, haclet.
ḳadd-ı naḫlidin serv ü ᶜarᶜar ḫ. 211b/1

ḫacel bol- utanmak, çekinmek (krş. Özb *кўнгли хижил бўлмоқ/тортмоқ* “bir

şeyden çekinmek, rahatsız olmak" < Ar. خجل ÖTİL2-IV, 2020: 395).
*ḫ. b.-**up** bisyār yıġladı* 32a/2

ḥācet [25] (<Far.<Ar. *ḥāca*^{t}) ihtiyaç, gereklilik; Allah'tan veya büyük bir makamdan yerine getirilmesi, gerçekleştirilmesi istenen dilek.
ḫ. ermes 124b/1, *ḫ. ü tilegi* 37b/3, *ḫ. vaḳtıda* 161a/5, *hēç ḫ. yoḳ turur* 117a/7
*dünyādın ol miḳdār kim ḫ.+**i** kifāyet bolur ḳāni*^{c} *bolġay* 46b/5
*ayttı ḫ.+**im** bar* 59b/6, *sendin ḫ.+im bar turur* 193b/7, *meniŋ iskenderdin hēç ḫ.+im ve tilegim yoḳ turur* 67a/3
*ḥālā hēç ḫ.+**iŋ** bar mudur* 32a/1, *ne ḫ.+iŋ bar* 59b/7

ḥācet yėri hela, tuvalet.
*ḫ. y.+**ide** körgey* 52a/1

ḥācet bol- ihtiyaç olmak, dileği, isteği olmak.
*birevniŋ maŋa ḫ.+**i** b.-**sa*** 114a/5, *eger ḫ.+i b.-sa revā ḳılġay* 172a/3, *ḫ.+i b.-sa revā ḳılġay-men* 107b/6, *her kimniŋ ḫ.+i b.-sa* 115b/9, *müsülmānlarnıŋ ḫ.+i b.-sa* 37a/1

ḥācet revā ḳıl- (birinin) ihtiyacını karşılamak, isteğini yerine getirmek.
*müsülmānlar ḫ.+**in** r. ḳ.-**ġay*** 37b/4
*bu kişiniŋ ḫ.+**in** r. ḳ.-**ġıl*** 158b/9
*ḫalḳ ḫ.+**in** r. ḳ.-**maḳdın*** 37b/5
*ḫ.+**in** r. ḳ.-**ur erdi*** 23b/7
*anıŋ ḫ.+**in** r. ḳ.-**ayın*** 215a/1
*ėlniŋ ḫ.+**in** r. ḳ.-**maġan** üçün* 161a/5
*ḥācet-mendleriniŋ ḫ.+**in** r. ḳ.-**ġaylar*** 159b/2
*ḫalḳnıŋ ḫ.+**in** r. ḳ.-**maḳ** barça nevāfildin fāżılraḳ turur* 37a/3

ḥācet tap- ihtiyacının yerine getirilmesi, dileği gerçekleşmek.
*anıŋ bile sözleşip ḫ.+**in** t.-**ıp** barur erdi* 116a/1

ḥācet-mend [3] (< Ar. *ḥāca*^{t} ve Far. *-mand*) ihtiyaç sahibi, muhtaç; dileği veya talebi olan kimse.
eger ḫ.-m. kelse 20a/3, *ol ḫ.-m. yarmaḳlarnı alıp bardı* 194a/2
*ḫ.-m.+**lerniŋ** ḥācetin revā ḳılġaylar* 159b/1

ḥācetlıḳ [1] (<Ar. *ḥāca*^{t} ve Tü. *+lıġ/ḳ*) ihtiyaç sahibi.
ėşikde ḫ. kişi bolġay 38a/3

ḥācī [7] (< Ar. *ḥācī*) hacı, Hacc'a giden.
ḫ. ayttı men yılan tuta almas-men 126b/4, *ḫ. ayttı bisyār durur* 127b/5, *ḫ. ol ḳarı ḫātūnġa selām ḳılıp* 126b/1, *ḫ. ol yılannı yėp* 126b/8, *ḫ. ol çeşmeġa bardı* 127a/1, *ḫ. mekke yolıda kėçe yol azıḳıp* 126a/6
*ol ḫ.+**ġa** bėrdi* 126b/8

ḥācib [7] (< Ar. *ḥācib*) kapıcı, kapıcı başı.
ḫ. barıp ḫaber ḳıldı 206b/4, *seni ... altmış yıġaç ursam ... ottuz yıġaçnı ol ḫ. ciheti üçün* 146a/1, *bir ḫ. elgidin* ^{c}*abdu'llāhḳa yiberdi* 202b/5, *ḫ. müşfiḳ bolsalar* 174b/2,*ḫ. ü der-bān yoḳ erdi* 115b/8, *vezīr ü nāyib ü ḫ.* 151a/9

*falān ḥ.+**ni** ottuz yıġaç urup èşiktin ḳavlaġıl* 145a/9

ḥācibī [1] (< Ar. *ḥācib* ve Far. *ī*) bir kapıcı, bir kapıcı başı.
ḥ. müşfiḳ ü mihr-bān bolġay 174a/6

ḫaçır [1] (< Moğ. *ḫaçir*) katır.
neçe yüklük ḫ. taḳı bilesince turur 196b/1

ḥad(d) [6] (< Ar. *ḥadd*) **1.** sınır.
*ḥ.+**dın** artuḳ baḫş ėtkey* 13b/5, *ḥ.+dın taş ve bī-şümār erdi* 85a/9, *ayttı merḥabā ... kim intiẓārıŋ ḥ.+dın ötüp erdi* 60b/6
*nerseniŋ ḥ.+**ı** ve endāzesi bar durur* 136a/5
*öz ḥ.+**ın** bilip* 72b/2

2. Kur'an ve Sünnet'te belirlenmiş, kısas ve diyet dışındaki ceza müeyyideleri ifade eden fıkıh terimi.
andaḳ erdi kim oġlını ᶜiḳābḳa tartıp ḥ. urdı 114b/3

ḫādim [3] (< Ar. *ḫādim*) hizmet eden.
u aṣḥāb u ḫ. ü mülāzımlar 4b/6, *kim ḫ. ü mülāzımlar ẓulm bile dünyādın naṣīb alıp* 28b/4, *ḫāṣṣ u ᶜām u ḫayl u aḥşām u ḫ.* 29b/2

ḥadīṯ [6] (< Ar. *ḥadīṯ*) Hz. Muhammed'in sözleri ve davranışları ile ilgili olan sünnet; söz, kıssa.
*dürer-bār ḥ.+**i*** 150b/5, *ölüm sözi ve merg ḥ.+i* 69a/9, *resūl ᶜaleyhi's-selām ḥ.+i* 2b/1
*ol ḥażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ dürer-bār ḥ.+**in** rıżā semᶜi birlen ḳabūl ḳılıp* 4b/2
*ḥ.+**ni** taḳrīr ḳılıp turur* 210a/7

ḥadīṯ-i nebevī Peygamber hadisi.
ḥ.-i. n. ᶜaleyhi's-selām vāḳiᶜ bolup turur 104b/3

ḫāk [1] (< Far. *ḫāk*) toprak.

ḫāk-ı rāh yol toprağı.
anıŋ der-gehide erür ḥ.-ı r. 1b/6

ḥaḳ(ḳ) [77] (<Ar. *ḥaḳḳ*) Allah; doğruluk, insaf; bir insana ait olan şey; gerçeğe uygunluk; hisse, pay.
ḥażret-i ḥ. celle celāluhu 171a/2, *ḥ. laᶜneti giriftārı* 50b/9, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā aytur* 148a/8, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā celle celāluhu* 180a/7, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā dād-ger turur* 86b/6, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā ḥażretide ḥaḳḳı bolġan bolsa ḳoptek* 30b/4, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā rıżāsın* 45a/9, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālā* 12a/2, 13a/5, 19a/6, 43a/9, 63a/8, 68a/7, 124b/3, 129a/4, 166a/1, 171a/6, 180b/7, 182a/4, 204b/9, 205a/9, *cüz ḥ. subḥānehu ve taᶜālā* 123b/4, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālāġa* 19b/7, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālānıŋ dīdārıdın* 60b/7, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālānıŋ fermānı* 38a/7, *ḥ. subḥānehu ve taᶜālānıŋ* 134a/2, *ḥ. taᶜālā buyurup turur* 155b/9, *ḥ. taᶜālā* 30b/7, 45b/3, 73a/6, 9a/7, 167b/7, 177b/3, *ḥ. taᶜālādın* 167a/7, 168a/9, *ḥ. taᶜālāġa* 139a/2, *ḥ. tebārek ve taᶜālādın tilegey* 37b/4, *ġayr-ı ḥ. ẕikri* 51a/1, *ḥ.* 68b/4, 70b/5, 72b/4, 165b/6, 166a/5,

180a/1
ança ḥ. ***tur*****ur** *anıŋ bile ᶜamel ḳılġıl* 166a/4
*her vaᶜde kim ḳılıp turur barı ḥ.-****dur*** 38b/1
*ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā ḥażretide ḥ.+****ı*** *bolġan bolsa ḳop-tek* 30b/4, *ança meniŋ ḥ.+ḳımda bilip ayttıŋ* 31b/8, *ḥ.+ḳın ötegey* 31a/8, *seniŋ ḥ.+ḳıŋda* 30b/9, *ḥ.+nı bāṭıldın farḳ ḳılmaḳ ister* 19a/9, *ḥ. penāhı olsun* 221b/3, *ḥ. u ḥürmeti üçün* 119a/2, *ḫātūnnıŋ ḥ. u kābīnide* 14b/3, *ḥ. u mülküŋ turur* 100b/8,
*ḥ.+****ı*** *bolmasa erdi* 155b/2, *anıŋ ḥ.+ı erdi* 97b/6, *ḥ.+ı-dur* 31a/9, *birevniŋ ḥ.+ı durur* 119b/9
*alarnıŋ ḥ.+****ıda*** *artuḳsılıḳ* 14a/3, *ḥ.+ıda aytıp tururlar* 147a/1, *ḫāsid sözin anıŋ ḥ.+ıda ėşitmegey* 172a/5, *anıŋ ḥ.+ıda* 172a/2, 177a/6, 201a/1, *ḫalḳ ḥ.+ıda* 15a/1, *maẓlūm ḥ.+ıda* 86b/5, *pādişāh raᶜiyyeti ḥ.+ıda* 141b/8, *velāyet ḥ.+ıda* 7b/2
*anıŋ ḥ.+****ın*** *bilmey* 40b/2
*seniŋ ḥ.+****ıŋda*** 9a/3
*anıŋ ḥ.+****ını*** *bilip* 40b/1, *ḥ.+ını bilse* 10a/1, *anıŋ pādişāhlıġınıŋ ḥ.+ını saḳlap* 168a/8, *velāyet ḥ.+ını ve ḫaṭarını bilmekde* 9b/8
*ḥ.+****nıŋ*** *... birlen* 222a/5

z̲ikr-i ḥaḳḳ hak zikri.
yoḳ erdi tilide be-cüz z̲.-i ḥ. 212a/5

ḥaḳ-güz̲ārlıġ [2] (<Ar. *ḥaḳḳ* ve Far *-güz̲ār* ve Tü.+*lıḳ*) görevi yerine getirme.
*niᶜmetiniŋ ḥ.-g.+****ı*** *raᶜiyyet ḫāṭırın saḳlamaḳ .. ḳısḳa ḳılmaḳda turur* 165b/7
*raᶜiyyetniŋ ḥ.-g.+****ıda*** 180a/5

ḫāḳān [2] (< Far. *ḫāḳān* < ET (Orh.T., Uyg.) *ḳaġan*) hakan.
ḫ. ayttı yaḫşılıḳ ḳıl tā sitūde bolġay-sen 113b/8, *ḳayṣer u faġfūr u ḫ. u hindūstān meliki ... cemᶜ boldılar* 113b/1

ḥaḳīḳat [5] (< *ḥaḳīḳa*[t]) gerçek, asıl, doğru; hakiki, gerçek.
ḥ. bostānınıŋ nesīmi 44a/7, *ḥ. sulṭān ol-dur kim bendeleriġa ᶜadl ḳılur* 73b/6, *ḥ. u rāstlıġnı* 42a/6
*īmānnıŋ ḥ.+****ın*** *bilmek mühim turur* 35a/5
*ḥ.+****ta*** *barçanı andın tilegeyler* 35a/9

ḥākim [2] (< Ar. *ḥākim*) hükümdar, vali, amir.
ulusḳa ḥ. bolġay 14a/4, *barça işde ḥ. mi̱ṣāllıḳ-durlar* 183b/6

ḥakīm [10] (< Ar. *ḥakīm*) varlıktaki şeylerin mahiyet ve hakikatlerini aklı ile bilen kimse, bilge, bilgin.
*ḥ.+****ler*** *aytıp tururlar* 137b/8, 144b/4, 155b/6, 99a/9, *dānā ḥ.+ler* 92a/1, 133b/7, , *ḥ.+ler meniŋ bu marażımġa eski ḫışt buyurup tururlar* 90b/9, *ḥ.+ler aytıp tururlar* 210a/3
*ḥ.+****lerdin*** *dānā erdi* 174b/4
*ḥ.+****lerge*** *ayttı* 137a/7

ḥakīmī [1] (< Ar. *ḥakīm* ve Far. *ī*) bir bilge, bir bilgin.
ḥ. kim barça ḥakīmlerdin dānā erdi 174b/4

ḥākimlik [1] (<Ar. *ḥakīm*) ve Tü.+*lik*) valilik.
*ermeniyeniŋ ḥ.+**ige** yiberdi* 202a/7

ḥaḳīr [2](< Ar. *ḥaḳīr*) değersiz, hor gözle bakılan; tevazü ifadesiyle birinci şahıs tekil yerine.

faḳīr-i ḥaḳīr biçare zavallı.
f.-i ḥ. seyyid ᶜalī ġafara'llāhu ẕunūbehu ve setere ᶜuyūbehu 6b/1
*f.-i ḥ.+**ni** müşerref ḳılġay* 215a/6

ḥaḳīrlıḳ [1] (< Ar. *ḥaḳīr* ve Tü. *+lıḳ*) değersiz olma durumu.
ol ḥ. bilen ḳuyaş viṣālıġa müşerref bolur 210b/2

ḥakk [1] (< Ar. *ḥakk*) Bir şey üstündeki yazı vb. şeyi kazıma, kazıyarak kaldırmak.
ḳalem-tirāş bile ḥakk ḥ. ḳılıp ḳılıp 162b/6

ḥāl [32] (< Ar. *ḥāl*) hal, durum, oluş.
hēç ḥ. bile āmürziş tapmaġay 102b/7, *bir ḥ. bile bolur* 137b/4, *bir ḥ. bile ermes* 159a/2, *hēç ḥ. bilen* 9b/2, *hēç ḥ. eşitmegey* 177a/6, *ḥ. tili bile feryādġa kelip* 217a/4, *bu ḥ.* 154a/4
*ėkki ḥ.+**dın** yıraḳ ermes* 143a/3, *bu ḥ.+dın* 156a/9, 198a/2, *ėkki ḥ.+dın* 118a/7, *ol ḥ.+dın* 16a/9, 166a/2, 214a/6, 215b/4*ol ḥ.+dın* 45b/5
*ol ḥ.+**ı** nūşīrevānġa maᶜlūm boldı erse* 135a/9, *ėlniŋ ḥ.+ı* 121b/7, *raᶜiyyet ü ked-ḫudālarnıŋ ḥ.+ı* 180b/6
*anıŋ ḥ.+**ıdın*** 212a/7
*raᶜiyyetniŋ ḥ.+**ıġa** yaraşa* 181b/2
*alarnıŋ ḥ.+**ın*** 154a/8
*seniŋ ḥ.+**ıŋdın** hēç türlük ḫaberi yoḳ turur* 110a/4
*mülk ü raᶜiyyet ḥ.+**ındın*** 156b/2
*ol ḥ.+**nı** ᶜarż ḳılduḳ* 196b/5, *ol ḥ.+nı körüp* 24b/6, *bu ḥ.+nı* 26a/2, 164a/8, 219a/9, *ol ḥ.+nı* 162b/3, *ėlçi ol ḥ.+ni kördi erse* 17b/8
*ḥ.+**nıŋ** keyfiyyetin* 153b/8

ḥālā [13] (< Far. *ḥālā* <Ar. *ḥāl-an*) şimdi, şu an, artık.
ḥ. anıŋ ḥāletidin ve hevl ü fezaᶜidin bėş ḥikāyet aytılur 58b/5, *ḥ. asıġ ḳılmas* 65a/4, *ḥ. bu yükni sen köterdiŋ* 109a/7, *ḥ. hēç ḥācetiŋ bar mudur kim* 32a/1, *ḥ. ne ḳılmaḳ kerek* 190a/5, *ḥ. ol nevᶜ bola almas* 147a/4, *ḥ. vaḥy munḳaṭıᶜ boldı* 110b/9, *ḥ.* 24a/6, 48a/5, 66b/2, 85b/1, 185a/7, 191b/3

ḫalāṣ [12] (< Ar. *ḫalāṣ*) kurtulma, kurtuluş.

ḫalāṣ bol- kurtulmak.
*anıŋ şerridin ḫ. b.-**duḳ*** 167b/9, *andın ᶜaceb müft ḫ. b.-duḳ* 218a/1
*ḫaṭarlardın necāt tapḳay ve ḫ. b.-**ġay*** 18b/4, *her kimerse tilese kim dūzaḫdın ḫ. b.-ġay* 36b/5
*anıŋ elgidin ḫ. b.-**ġay-men*** 66a/2
*bu ḫaṭardın hēç sulṭān ḫ. b.-**maġay*** 9b/3
*hēç cebbārī meniŋ elgimdin ḫ. b.-**maydur*** 64b/4

ḫalāṣ ḳıl- kurtarmak.

*seni ölümdin ḫ. ḳ.-**dı*** 200b/9
*iş tüşkende anı ḫ. ḳ.-**ġay*** 173b/5, *ölümdin ḫ. ḳ.-ġay* 179a/6
*bārī bu sāᶜat meni andın ḫ. ḳ.-**ġıl*** 65b/8
*seni miḥnetdin vezīrniŋ oġlanları ḫ. ḳ.-**urlar*** 195b/9

ḫālāt [1] (< Ar. *ḥāl* ve *ḥālaᵗ*'in çoğulu *ḥālāt*) tasfilat, ayrıntı, hakikatlar (bk. *ḥālāt* "facts, particulars" Steingass, 1892: 409a).
*emdi ol büzürglerniŋ ḫ.+**ını** beyān ḳılduḳ* 75a/6

ḫalāvet [1] (< *ḫalāvaᵗ*) zevk, memnuniyet.
altı nerse bile altı nerse rāst bolġay ḫıredḳa ᶜilm ... yaḫşılıḳḳa ḫ. 157b/3

ḫalāyıḳ [4] (< Ar. *ḫalīḳat*'ın çoğulu *ḫalaᵓiḳ*) mahluklar, insanlar.
ḫ. anı körüp 50a/8, *ḫ. ṣalāḥı alardın turur* 183a/9
*tamām ḫ.+**nı** bir yėrde cemᶜ ḳılıp* 30b/2

cümle-yi ḫalāyıḳ tüm insanlar.
*c.-yi ḫ.+**nı** cinn ü insdin aŋa mutābaᶜat ḳılmaḳ buyurdı* 44b/5

ḫalel [3] (< Ar. *ḫalal*) bozukluk, eksiklik, noksan, fesat. karışıklık, kargaşa (krş. *ḫalal* "confusion" Steingass, 1892: 472a).
mülkke ḫ. peydā bolġay 99a/8, *ḫ. peydā ḳılıp* 135b/7, *vilāyetiŋ ḫ. peydā ḳılur* 105a/5

ḫalelī [1] (< Ar. *ḫalal* ve Far. *-ī***)** bir karışıklık, bir kargaşa.
ḫ. bolsa aŋa tedārük ḳılġay 17a/6

ḫālet [6] (< Ar. *ḥālaᵗ*) hal, nitelik, keyfiyet.
*alarnıŋ ḫ.+**i*** 185a/4
*anıŋ ḫ.+**idin*** 58b/5
*ḫ.+**iġa** yaraşa* 179b/3
*öz ḫ.+**in*** 16b/4, *raᶜiyyet ḫ.+in* 114b/8
*ḫ.+**ini** tamām-ı şerḥ ḳıldı* 198b/7

ḫālī [2] (< Far. *ḫālī*) boş olma.

ḫālī bol- boş olmak.
*köŋli īmāndın ḫ. b.-**ġan bolġay*** 35a/3

ḫālī ḳal- boş kalmak, boşalmak.
*ḫazīne ḫ. ḳ.-**ıp** raᶜiyyet zaḥmetde bolurlar* 92b/6

ḫālī [1] (< Ar. *ḥālī*) şimdi, şimdilik.
ḫ. sen barġıl 204a/6

ḫalīfe [17] (< *ḫalīfaᵗ*) halife, vekil.
ḫ. anı tilep ayttı 190b/4, *ḫ. erdi* 24a/7, *hēç bir ḫ. ḳalmaydur* 24a/6, *biz ḫ. ḳaşıġa barıp* 196b/5, *ḫ. ḳılıp* 136a/6, *neçe ḫ.* 24a/5, *ḫ.* 30a/8, 190b/1, 192b/5
*ilgeri barıp ḫ.+**ġa** ayttı* 118a/4, *ḫ.+ġa* 136b/6
*ḫ.+**niŋ** birāderi* 99b/3

*resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ ḫ.+**si** dėr ediler* 110a/8
*ḫudāy ᶜazze ve celleniŋ ḫ.+**si-dür*** 128b/3

ḫalīfe-yi ḫalīfe halifenin halifesi. Hz. Ebu Bekir'e sahabiler "halifetü resulillah" (Resulullah'ın halifesinin halifesi) diye hitap etmişlerdir, ondan sonra halife olan Hz. Ömer'e ise "halifetü halifeti Resulillah" (Resulullah'ın halifesi) diye hitap etmişlerdir. Fakat sahabiler, ileriye doğru halife sayısının artacağından bu hitap şeklini ağır buldular.(bk. *EMÎRÜ'l-MÜ'MİNÎN* Fayda, 1995, 156-157).
ḫ.-yi ḫ. dėsek uzaḳḳa tartadur 110b/1

ḫalīfe-yi baġdād Bağdat Halifesi.
ḫ.-yi b. yaᶜḳūbḳa nāme bitip 158a/3

Ḫalīfetü'r-Raḥmān [1] "Rahman olan Allah'ın halifesi"anlamında Şeybânî Han'a verilen unvan. Herat'ta "imamü'z-zaman ve halifetü'r-rahman" ilan edilen Şeybânî Han, Sünnî dünyasının bir kahramanlığı konumuna yükselmiştir.
ḫ.-r. ebü'l-feṭḥ muḥammedü'ş-şeybānī ḫān 3a/3

ḫāliḳ [3] (< Ar. *ḫāliḳ*) Allah.
ḫ. allıda 40a/3, *ḫ. āgāh edi* 212a/7, *ḫ. rıżāsın ḳoyġay* 45a/6

ḫalīm [2] (< Ar. *ḥalīm*) yumuşak huylu, yumuşak.
pādişāh kerek kim ḫ. bolġay 137b/7, *ėlçilikke yiberür kişi yaḫşı sözlük ve körümlük ve ḫ.ve .... kerek* 176b/9

ḫalḳ [49] (< Ar. *ḫalḳ*) insanlar, insanlardan bir bölük.
ḫ. arasında meşhūr 40a/3, *ol ḫ. arasında tüşti* 60a/7, *ḫ. arasında turur* 8b/7, 9a/4, *ḫ. birbirige artuḳsılıḳ ve ḥayf ḳılmaġaylar* 76a/3, *ẓulm-pīşe pādişāhnı barça ḫ. düşmen körerler* 92b/7, *ḫ. ḥaḳḳıda* 15a/1, *ḫ. ḥācetin revā ḳılmaḳdın* 37b/5, *ḫ. ḫoşnūdlugın tilese* 45b/3, *ḫ. iḫlāṣ bile ṭāᶜatḳa boyun ḳoymaġaylar* 148a/1, *ḫ. mühimmiġa meşġūl bolup* 37b/8, *ḫ. riyāsı üçün* 45a/6, *ḫ. tilide* 114b/1, *ḫ. üstide* 169a/1, *ḫ. üzre naṣīb ḳılıp turur* 72a/8, *ḫ. üzre* 38a/8, *köprek ḫ. ᶜaḳl bėlige şehvet ü ġażab ḫıdmeti üçün kemer bağlap tururlar* 29a/2, *nā-rıżā ve bīzār bolġaylar* 45b/4, *ḫ. andın nā-ḫoşnūd bolup* 129b/8, *ḫ. barça aŋa āşnālıġ ḳılġaylar* 149a/1, *ḫ. aŋa āşnā vü yār durur* 149a/3, *ḫalḳ anıŋ fermānın .. be-cāy keltürgeyler* 155b/4, *ḫ. anıŋ ḫūbluġıġa ḥayrān bolup* 167a/4, *devrānıda ḫ. barça şād u mesrūr* 221a/5, *barça ḫ.* 69a/3, *seniŋ bile ḫ. arasıda-dur* 102b/2, *ḫ.* 50a/4
*ḫ.+**ı** bī-raḥm u bī-ḥayā bolup* 128b/8, *dünyā ḫ.+ı* 45b/1, *yėr yüziniŋ ḫ.+ı* 71a/2
*ḫ.+**ḳa** munça cevr ḳılmaġıl* 129a/7, *selāṭīnni ḫ.+ḳa musallaṭ ḳıldı* 71b/8, *barça ḫ.+ḳa vācib turur* 58a/5, *ḫ.+ḳa yiberdi* 44b/3, *peyġāmberlerni ḫ.+ḳa yiberdi* 71b/6, *alarnı ḫ.+ḳa yiberseler* 58a/8, *ḫ.+ḳa* 73a/1, 147b/6, 147b/8
*ḫ.+**nı** dūzaḫdın menᶜ ḳılġay-sen* 20a/2
*cümle-yi ḫ.+**nıŋ** ᶜameliçe bolġay* 11b/7, *ḫ.+nıŋ āsāyişi* 150b/3, *ḫ.+nıŋ ḥācetin* 37a/2, *ḫ.+nıŋ ḫūy u ḫaṣleti* 104a/9, *ḫ.+nıŋ işindin* 116a/2, *ḫ.+nıŋ sırrıge dānā* 39b/9, *ḫ.+nıŋ yarımı* 45a/3, *ḫ.+nıŋ zīrek ü dānāları* 70a/6

ḫalḳ ḳıl- yaratmak.
*ḫudāy ᶜazze ve celle ḫ. ḳ.-**dı*** 182b/1

ẖalvet [2] (< Far. < Ar. *ẖalvaᵗ*) ıssız tenha yer, ibadet etmek için tenha yer, istirahat yeri.
ẖ. maḥallıda kim hēç kişi bara almas erdi 145a/8
*ẖ.+**de** ẖudāy taᶜālāġa celle ẕikruhu secde ḳılıp* 11a/1

ẖalvetī [2] (< Far. < Ar. *ẖalvaᵗ* ve Far *ī*) bir halvet.
bir çemen içre tüzüben ẖ. 88b/6

ẖām [1] (<Far. *ẖām* "(meyve için) yeterince olgunlaşmamış") yeterince olgunlaşmamış, boş, abes, gerçekleşmesi imkanı olmayan.

sevdā-yı ẖām imkansız olan sevda.
dimāġıġa yol taptı s.-yı ẖ. 77a/4

ḫamd [1] (< Ar. *ḫamd*) kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsanı karşısında yaratananına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.
ḫaḳ taᶜālāġa ... ḫ. ü ṣenā ayttı 139a/2

ẖāme [1] (< Far. *ẖāma*) kalem.
sürgen bu varaḳ yüzige ẖ. 6a/9

ẖān [5] (< Far. *ẖān*< Tü. *ḳan*) han, hükümdar.
ẖ. bin ẖān 3b/1, *ẖ.* 2b/8, *ḫażret-i ẖ.* 2b/7, *ẖān bin ẖ.* 3b/1
*ẖ.+**ġa*** 3b/4

ẖᵛān [2] (< Far. *ẖᵛān*) sofra, yemek tepsisi.
*nān ẖ.+**da** ḳoyup keltürür* 39a/2, *kerem ẖ.+**ı** yayıġlıḳ bolġay* 159b/7

ẖān u mān [1] (< Farç *ẖān u mān*) ev bark, aile, yuva.
*ẖ. u m.+**ın** talatayın* 105b/4

ẖānedān [3] (< Far. *ẖānadān*) köklü, asil ve büyük aile, soy.
*memleket anıŋ ẖ.+**ıda** erdi* 117b/1, *alar ẖ.+ıda turmaġınıŋ sebebi* 74a/5
*biziŋ ẖ.+**ımızda** neçe müddetḳa degünçe bolġay* 159b/5

ẖᵛār [4] (< Far. *ẖᵛār*) değersiz, hakir.
ẖ. bolġay 188b/8, *düşmenlerin ẖ. tutḳuçı* 172b/4, *ẖ. tutmaḳ bī-aṣllıḳdın durur* 210a/5, *birini ḳahr bile ẖ. u dijem eyler* 73b/6

ẖarāb [3] (< Ar. *ẖarāb*) yıkık, viran.

ẖarāb bol- yıkılmak, viran olmak.
*biz açlıġdın ẖ. b.-**up*** 118a/5
*bisyār ẖ. b.-**up tururlar*** 152b/3
*vilāyetiŋ ẖalel peydā ḳılur ve ẖ. b.-**ur*** 105a/5

ẖarāc [3] (< Ar. *ẖarāc*) haraç, müslüman olmayanlardan alınan vergi.
maŋa ẖ. yibergil 106a/4

ḫarāc-ı memleket ülkenin vergisi.
bir gevher kim ḫ.-ı m. erdi ol kenīzekke bėrip erdi 199b/8, *pādişāhnıŋ ḫazīneside ḫ.-ı m. bir dür bar-dur* 216a/7

ḫarām [5] (< Ar. *ḥarām*) haram, şeriatça yasak olan.
her ne ḫ. bolsa bolsa andın yıraḳ bolmaḳ 8b/2, *ḫ. māl cem^{c} ḳılıp* 68a/5, *ḫ. yėmekdin* 8b/6
*ḫ.+**dın** peydā ḳılġan bolsa* 47a/4

ḫarām ḳıl- yasaklamak.
*behiştni aŋa ḫ. ḳ.-**ġay*** 13a/7

ḫarāret [1] (< *ḥarāra^{t})* sıcaklık, vücut ısısı.

āṣār-ı ḫarāret hararet belirtrisi.
beşereŋdin ā.-ı ḫ. ve susuzluḳ ma^{c}lūm boldı 140a/8

ḫarc [7] (< Ar. *ḫarç*) bir iş için harcanan para, masraf.
ḫ. arturmaḳ kerek 141a/1, *mülk ü ra^{c}iyyet ü daḫl u ḫ.* 172a/9, *neçe vaḳtḳa degünçe ḫ. bolur* 93b/1, *ḫ. ḳıldıŋ* 63b/8

*ḫ.+**ı** az çıḳtı* 140b/7, *anıŋ ḫ.+ı* 140b/9
*ḫ.+**ıdın** artuḳ alıp* 135a/8,

ḫareket [1] (< Ar. *ḥaraka^{t}*) hareket.

ḫareket ḳıl- hareket etme, davranmak.
*dem-be-dem ḫ. ḳ.-**ur*** 48b/4

ḫarem [2] (< Ar. *ḥaram*) zevce, eş; Müslüman saray, konak ve evlerinde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kdınlara mahsus bölüm.
*ḫ.+**i** bile ṣoḥbet tuttı erse* 24b/9
*ḫ.+**ide** ḫıyānet eylegey* 156b/6

ḫarf [3](< Ar. *ḫarf*) dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işaretlerden her biri, harf.
ḫ. ü kelimeni yėride bitigey 184a/9
*üç ḫ.+**dın** artuḳ kelimege kelimege keşiş bėrmegey* 186a/3
*ḫ.+**larnı** gird ve birbirge yaḳınraḳ bitigil* 186b/3

ḫarīdārlıḳ [1] (< Far. *ḫarīdar* ve Tü. *+lıḳ*) alıcı olma durumu, talepte bulunma durumu.
muḥammed bin zübeyde ol kenīzekni ca^{c}ferdin ḫ. ḳıldı 194a/8

ḫarīş [2] (< Ar. *ḥarīṣ*) bir şeyi elde etmek için aşırı istekli olan, hırslı.
ḫ. bolup ṭama^{c} ḳılmaġaylar 181b/5, *dünyā mālıġa ḫ. turur* 18b/6

ḫ^{v}ārlıḳ [1] (< Far. *ḫ^{v}ār* ve Tü.+*lıḳ*) hor olma durumu, hakirlik.
^{c}āḳıbet bāz-geşti anıŋ ḫ. maḳāmı-dur 158b/2

ḫas [4] (< Ar. *ḫas*) dal veya ot kırıntısı, yonga, çöp.
*eger içide ḫ.+**ı** bolmasa erdi* 140a/4
*ḫ.+**nı** ḳāṣıd salıp erdim* 140a/5, *içige bir ḫ.+nı salıp* 139b/9, *ol ḫ.+nı salmasam* 140a/9

ḫāṣ(ṣ) [1] (< Ar. *ḫaṣṣ*) özel, has, hükümdara mahsus.
ḫ. u ᶜāmnıŋ ṣalāḥı turur 148a/6, *ol kim ḫ. meniŋ sözüm-dür* 102a/6, *evvel ḫ. söz* 102a/2, *ḫ. u ᶜām u ḫayl u aḥşām u ḫādim* 29b/1

ḫased [2] (< Ar. *ḥasad*) kıskançlık.
yıraḳ bolur nerseler evvel ḫ. ėkkinçi kibr ...138b/2

ḫased ėlt- kıskanmak (krş. *ḥasad burdan* "to envy" Steingass, 1892: 419b).
*pādişāhlar birbiridin ḫ. ė.-**ürler erdi*** 105b/7

ḫāṣıl [22] (< Ar. *ḥāṣil*) husule gelen, ortaya çıkan.
elig kesmekdin ne ḫ. 95a/5
*meniŋ müddeᶜām ḫ.-**dur*** 217b/1
*mmüddeᶜāŋ ḫ.-**dur*** 216b/1
*fāyide ḫ. **durur*** 4b/9
*ᶜālem ḫ.+**ınıı** püşt-pāy urup* 211b/9

ḫāṣıl bol- ortaya çıkmak, oluşmak.
*su ḫ. b.-**ġay*** 140b/8, *bisyār ḫ. b.-ġay* 147b/1, *ehl-i himmetdin ḫ. b.-ġay* 195b/2
*su ḫ. b.-**madı*** 141b/3
*su ḫ. b.-**maḳ*** 140b/5
*ėlniŋ ḳıymeti dāniş ü ḫıred bile ḫ. b.-**ur*** 157a/3, *andın ḫ. b.-ur* 198b/5

ḫāṣıl ḳıl- elde etmek, ortaya çıkarmak.
*dost ḫ. ḳ.-**a körgey*** 86b/4
*alarnıŋ maḳṣūdın ḫ. ḳ.-**dılar*** 118b/6
*tecribe-yi rūzgār ḫ. ḳ.-**ġan bolġay*** 177a/4
*tūşe ḫ. ḳ.-**ġay*** 46b/4
*ḳūt ḫ. ḳ.-**ġay-men*** 17a/2
*āḫiret tūşesin ḫ. ḳ.-**ġay-sen*** 63b/5
*taŋlanıŋ tūşesin bu kün ḫ. ḳ.-**ġıl*** 160b/2
*öz müddeᶜāsın ḫ. ḳ.-**ıp*** 152b/4
*ol yigitniŋ murādını ḫ. ḳ.-**sunlar*** 206a/2
*maẓleme vü günāh ḫ. ḳ.-**maḳ*** 86b/8

ḫāsid [1] (< Ar. ḥāsid) kıskanan, kıskanç.
ḫ. sözin anıŋ ḥaḳḳıda ėşitmegey 172a/4

ḫasīs [3] (< Ar. *ḫasīs*) cimri, pinti.
ḫ. ėldin 208a/1, *ḫ. ü dūn-himmet bolmaġay-sen* 188a/8, *sendin ḫ. ve bed-iᶜtiḳādraḳ yoḳ turur* 200b/7

ḫasīs-himmet [1] (< Ar. *ḫasīs* ve Ar. *himma*[t]) cimri, pinti.
ḫ.-h. bolmaġay-sen 190a/7

ḫasīs-ṭab^{c} [1] (< Ar. *ḫasīs* ve Ar. *ṭab^{c}*) cimri huylu.
dūn-himmet ü ḫ.-ṭ. bolsa erdi 208a/1

ḫaşlet [4] (< Ar. *ḫasla^{t}*) mizaç.
*ḫ.+**i** bu türlük bolmasa* 149b/6, *ḫalḳnıŋ ḫūy u ḫ.+i* 104b/1
*ḫūy u ḫ.+**iġa*** 104b/2
*bu ḫ.+**ni*** 189a/5

ḫaşletlıḳ [1] (< Ar. *ḫasla^{t}* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) huylu, mizaçlı.
bisyār yaḫşı ^{c}ādetlıḳ ve pesendīde ḫ. erdi 82a/6

ḫaşm [8] (< Ar. *ḫaşm*) düşman, hasım.
ḫ. bile yandaşa olturġıl 192b/1, *ḫaḳ ḫ. cānibide turur* 166a/5
*ėkki kişi birbiriniŋ ḫ.+**ı** bolġaylar* 12b/3, *pādişāh ḫ.+ı bile anıŋ allıda edeb yüzidin olturup aytur erdi* 165b/1
*her kim sizlerdin ḫ.+**larıŋız** bolsa ḫoşnūd ḳılıŋ* 166b/4
*ḫ.+**nı** ḫoşnūd ḳılmaḳ kerek* 95a/5, *yarmaḳnı köprek sever mü-sen yā ḫ.+nı* 87a/6
*ḫ.+**nıŋ** köŋlini alıp* 165a/1

ḫasret [5] (< Ar. *ḫasra^{t}*) keder, üzüntü, dert (krş. *ḫasrat* "grief, regret" Steingass, 1892: 419b).
bu cihānnı renc ü ḫ. bile ḳoyup barġay 112b/5, *ḫ. ü nedāmet bile baradur-sen* 64a/1, *ḫ. ü nedāmet tuḫmı bār-keltürgey* 47a/1, *ḫ. ü renc ü vebāl* 63a/6, *ḫ. yüzidin aytur* 63a/2

ḫāṣṣa [6] (< Ar. *ḫāṣṣa^{t}*) bir şeye ya da bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet.
ḫ. pādişāhlarġa barçadın vācibraḳ turur 58a/5, *ḫ. pādişāhlarġa kim* 85b/7, *ḫ.* 169b/4, 178b/1, 189a/4
*öz ḫ.+**mızdın*** 197a/1

ḫāṣṣiyet [4] (< Far. < Ar. *ḫāṣṣīya^{t}*) nitelik, özellik.
ne ḫ. bėrgey 147b/7, *bu ^{c}ādet ve ḫ. bolmasa* 189a/6
*bu arıġ niyyeti beyle ḫayā şīvesi ḫ.+**i*** 89b/5, *ėliniŋ ḫ.+i* 147a/5

ḫ^{v}āst [3] (< Far. *ḫ^{v}āst*) dilek, istek.
*Allāh ta^{c}ālānıŋ ḫ.+**ı** beyānıda* 35b/3, *anıŋ irāde vü ḫ.+ı bile turur* 35b/5
*Allāh ta^{c}ālānıŋ ḫ.+**ıda*** 7b/6

ḫastelıḳ [1] (< Ar. *ḫasta +lıḳ*) hastalık.

ḫastelıḳḳa sal- hastaymış gibi davranmak.
*özin ḫ.+**ḳa** s.-**dı*** 90b/8

ḫāşāk [1] (< *ḫāşāk*) çöp, süprüntüler.
ol ḫ. cihetidin sunı āheste içip 140a/2

ḫaşem [5] (< Ar. *ḫaşam*) bir kimsenin yanında bulunanları, maiyet.
ḫayl u ḫ. 175a/3

*ḫayl u ḥ.+**i*** 121a/3, *ḫayl u ḥ.+i arasında cevelān ḳılıp yörüydür erdi* 59a/5
*ḫayl u ḥ.+**idin** ayrılıp* 139b/3
*bisyār ḫayl u ḥ.+**leri*** 85a/8
*ḥ.+**niŋ** ḫayrın tilegeyler* 181b/7

ḫaşmet [1] (< Far.< Ar. *ḥaşama*[t]) insanlarda büyüklük duygusu uyandıran etkili görünüş, ihtişam, heybet.
ol ḥ. ü ᶜaẓametdin 175b/4

ḫaṭ(ṭ) [3] (< Ar. ḫaṭṭ) yazı.
ḫ. bitip yiberdi 121b/6
*öz ḫ.+**ı** bile nāme bitidi* 205a/8
*ḫ.+**nı** yaḫşı bitimek* 184b/7

ḫaṭā [11] (< Ar. *ḫaṭāᵓ*) hata, yanlış.
barınıŋ ḫ. ᶜamelini körgey 170a/2, *ne ḫ. boldı* 190a/3, *ḫ. bolsa* 7a/1, *ḫ. revā ermes* 181a/4
*işāret ḳıldı kim ḫ. -**dur*** 190a/1

ḫaṭā ḳıl- yanlış yapmak.
*ḫ. ḳ.-**dım** dėdi* 115b/3
*ḫ. ḳ.-**dıŋız** ve ġalaṭ ayttıŋız* 204b/1
*seniŋ ḫ. ḳ.-**ġanıŋ** üçün* 115b/4
*ḫ. ḳ.-**ġanın** maᶜlūm ḳılıp* 155b/1
*aṣl ḫ. ḳ.-**maġay*** 143a/8

ḫaṭāī (< Ar. *ḫaṭāᵓ* ve Far. *ī*) bir hata, bir yanlış.
sehv ü ḫ. vāḳiᶜ bolsa 6b/6

ḫaṭar [9] (< Ar. *ḫaṭar*) tehlike.
bī-renc ü ḫ. miŋ kėçe seniŋ bilen bolur 47b/5
*cānı ḫ.+**da*** 144b/2
*bu ḫ.+**dın*** 9b/3
*velāyetniŋ ḫ.+**ı** bisyār turur* 18a/8
*ḫ.+**ın** bilmekde* 7b/2
*velāyet ḥaḳḳını ve ḫ.+**ını** bilmekde* 9b/8
*envāᶜ ḫ.+**lar** vāḳiᶜ bolur* 146a/5
*ol ḫ.+**lardın** necāt tapḳay* 18b/4

ḫaṭar-ı ᶜaẓīm büyük tehlike.
ḫ.+ı ᶜa. bolġay 9b/1

ḫātem [1] (< Ar. *ḫāṭam*) son, en son, sonuncu.

ḫātem-i enbiyā peygamberlerin sonuncusu.
ol sebebdin ḫ.-i. e. boldı 44b/5

ḫāṭır [35] (< Ar. *ḫāṭir*) **1.** gönül.
*ḫ.+**ı** ġamdın teskīn tapḳay* 173b/2, *anıŋ ḫ.+ı tilegen dek alġay-sen* 61a/2, *ne ḫ.+ı tilese aytur bolur* 178a/2

*muḥiblerniŋ ḫ.+**ıda** dostluġnı kündin kün ziyāde ḳılġay* 205b/2
*vīrān ḫ.+**ıġa*** 5b/8
*meniŋ ḫ.+**ım** andaḳ tileydür* 203b/9
*miḥnet ü ġam bu kün ḫ.+**ımdın** kėtti* 205a/2
*müsülmānlarnıŋ ḫ.+**ın** avlamaḳda* 109b/4, *uruḳ ḳayaşınıŋ ḫ.+ın körüp* 15a/3, *raᶜiyyet ḫ.+ın saḳlamaḳ* 165b/7
*ḫ.+**ıŋġa** hēç reh-güẕerdin ġubār bolmaġay* 138a/5

2. zihin, fikir.
*ḫ.+**ıda** andaḳ keçti* 141a/1, *ol miḳdār iş ḫ.+ıda yol taptı* 175b/7
*pādişāh ḫ.+**ıdın** anı çıḳarġaylar* 189a/9
*pādişāh ḫ.+**ıġa** bu söz maᶜḳūl kelip* 216b/4, *kīmiyā-eẕer ḫ.+**ıġa*** 5a/3, *ḫ.+ıġa andaḳ keldi kim* 18a/1, 24a/8, *bu kemīneniŋ ḫ.+ıġa andaḳ yėtip turur* 216a/5, *ḫ.+ıġa keldi kim* 95a/7, *ḫ.+ıġa yėtişti* 210b/7, *anıŋ ḫ.+ıġa andaḳ keçti* 59a/7, *bir sözdin ḫ.+ıġa şek keldi* 162a/9, *devlet-ḫᵛāhnıŋ ḫ.+ıġa andaḳ yėtip turur* 152a/7, *ėlniŋ ḫ.+ıġa* 58a/9, 192b/8, *süleymān ᶜaleyhi's-selāmnıŋ ḫ.+ıġa ol ḥaşmet ü ᶜaẓametdin ᶜucb keçti* 175b/4
*andın soŋra ḫ.+**ımġa** keldi* 168a/6, *meniŋ ḫ.+ımġa andaḳ keledür kim* 111a/2
*seniŋ ḫ.+**ıŋġa** ne türlük keledurur* 65b/9

3. bir kimsenin bir kimse üzerindeki saygılı etkisi, itibar, hatır.
*ol barça seniŋ ḫ.+**ıŋdın** erdi* 207a/5

ḫāṭır aġrı- gücüne gitmek, gücenmek.
*ᶜömerniŋ ḫ.+**ı a.-p*** 120b/2

tesellī-yi ḫāṭır gönül tesellisi.
t.-yi ḫ. bolġay 109a/2

ḫāṭır-ı şerīf yüce gönül, yüce zihin.
*ḫ.-ı ş.+**in** meşġūl ḳılur erdi* 4b/4

ḫāṭır cem bol- gönül rahat olmak.
*ḫ.+**ım** ṭarafdın c. b.-**dı*** 91b/1

ḫāṭır-ḫᵛāh [1] (< Ar. *ḫāṭir ve Far. -ḫᵛāh*) isteğe uygun, makul.
ḫ.-ḫ. yarmaḳlar bėrip 179b/4

ḫātime [1] (< Ar. *ḫatimaᵗ*) yazılı eserlerin o eserin özeti ve neticesi durumunda olan son bölümü, son söz.
ḫ. 220b/7

ḫatm [1] (< Ar. *ḫatm*) bitirme, sona erdirme, tamamlama.

ḫatm ol- tamamlanmak, bitmek.
*ḫ. o.-**dı** bu kün şāh duᶜāsı birle* 221a/2

ḫātūn [23] (< Far. *ḫātūn* < ET *ḫatun/ḳatun* < Soğd. *ḫᵛatēn*) kadın.
ġalebe ḫ. alġıl 124b/5, *ol ḫ. ayttı yıraḳ yėrdin arıp açıp kelip-biz* 108b/5, *ḳarı ḫ. ayttı* 126b/2, *ol ḫ. ayttı* 109b/2, *ḫ. der-ḥāl büryān ḳılıp* 94a/5,b*ol ḫ. ḳazan*

asıp astıġa ot yaḳıp 108a/9, *ḫ. kişi* 11a/3, *ol ḳarı ḫ. miṯāllik turur kim* 50a/2, *bir ḫ. olturup turur* 108a/7, *ḳarı ḫ. ṣūreti birlen* 50a/6, *bir ḳarı ḫ. ṣūretide körüp* 49a/8, *bir ḳarı ḫ.* 126a/9, *ḳaysı ḫ.* 156a/6, *ṣāḥib-i cemāl ḫ.* 173b/9
*ol ḫ.+**dın** ᶜözr ḳoldı* 110a/2
*ol ḳarı ḫ.+**ġa** ayttı* 127a/4, *nā-be-kār müfside ḫ.+ġa oḫşatıp tururlar* 49a/4, *ol ḳarı ḫ.+ġa* 126b/2
*ḫ.+**ıġa** buyurdı* 94a/4
*ḫ.+**lar** esās-ı tamām bile ḳızını alıp kelip* 219a/5
*ḫ.+**lardın** ḥaẕer ḳılġay-sen* 33b/3
*ḫ.+**nıŋ** ḥaḳḳ u kābīnide* 14b/2, *ol ḫ.+nıŋ ḳaşıġa bardı* 109b/1

havā [3] (< Ar. *havaᵓ*) hava.
yėl h. yüzide ėltür erdi 175b/3
*h.+**dın** yaġadurur ayttı* 121b/2
*h.+**ġa** baḳtı* 121b/1

ḥavādiṯ [1] (< Ar. *ḥādiṯa*ᵗ'nın çoğulu *ḥavādiṯ*) olaylar, hadiseler.
*çarḫ-ı ḥ.+**idin*** 202a/9

ḥavāle [1] (< Ar. *ḥavāla*ᵗ) havale, bir şeyi başkasına devretme, bırakma.

ḥavāle ḳıl- havale etmek.
*raᶜiyyetniŋ ḥālıġa yaraşa ḥ. ḳ.-**ġaylar*** 181b/2

ḥavāriyy{ū}n [1] (< Ar. *ḥavāri*'nin çoğul eki *-ūn* almış şekli *ḥavāriyyūn*) Hz. İsa'nın yakın dostu ve tilmizi olan ve Hıristiyanlığı yayan on iki kişiye verilen isim.
*ḥ.+**ġa** kim ümmetleri erdi* 57a/9

ḫavf [1] (<Ar. *ḫavf*) korku.
*teŋri ḫ.+**ı** bolmaġay* 158b/3

ḫavfluḳ [1] (<Ar. *ḫavf ve Tü. +luġ*) korkunç, tehlikeli (krş. *хавфлуқ* "korkunç, tehlikeli" ANATİL-III, 1984: 367).
*ḳaysı maḥalle ḫ. **turur*** 133a/3

ḥayā [6] (< Ar. *ḥayāᵓ*) utanma, sıkılma, namus, edep.
edeb birle ḥ. ḫoş durur 89b/9, *bu arıġ niyyeti beyle ḥ. şīvesi ḫāṣiyeti* 89b/5, *sendin ḥ. ve ḥilm tiler* 19b/3, *ḥ. vü edeb* 90a/6, *anıŋ ḥ.+sı ṣıfatıda durur* 88a/8

ᶜayn-ı ḥayā haya gözü, edep gözü.
ᶜa.-ı ḥ. birle fütüvvet aŋa 89a/9

ḫayāl [16] (< Ar. *ḫayāl*) hayal, fikir, düşünce.
bāṭıl ḫ. bile ḳaṣd ḳılmaġay 31a/7, *bu fikr ü ḫ. barça ḫalḳḳa vācib turur* 58a/4, *bu ḫ.* 61b/9
*bu ḫ.+**da** kim dervīşke ol dürni tapmaḳ müşkil durur* 217b/8
*alarnıŋ ḫ.+**ın** yaman köredür-men* 152a/4

ḫayāl ḳıl- düşünmek, diye düşünmek, sanmak (krş. *ḫayāl kardan* "to think" Steingass, 1892: 491a; *хаёл қилмоқ* "düşünmek, aklına getirmek" ANATİL-

III, 1984: 368)
*ṣayyād ṣayyād ḫ. ḳ.-**dı** kim eger satar-men dėsem kem bahāġa alġay* 93b/4, *özi bilen ḫ. ḳ.-dı kim ne ḳılġay-men kim pādişāhġa aḥvālım maᶜlūm bolġay* 213b/5, *taŋla kelip atası ḳaşıġa baş urup kirer ḫ. ḳ.-dı* 145b/6
*ḫ. ḳ.-**duḳ** kim kārvān tüşüp erkin* 108a/5, *ḫ. ḳ.-ġay kim bu altun ṭabaḳ ve micmereni aŋa bėrdiler* 53b/2
*kişi ḫ. ḳ.-**ġay*** 159a/2
*me-bādā kim fāsid ḫ. ḳ.-**ġaylar*** 152a/5
*men ḫ. ḳ.-**ur erdim** kim* 63a/4
*ḫ. ḳ.-**urlar** kim kim ol iş uzaḳḳa tartmaġusı-dur* 52b/4
*ne türlük ṭaᶜām ḫ. ḳ.-**ıp-dur-sen*** 100a/6

ḫayāl-ı muḥāl gerçekleşmesi imkansız olan şey.
ḫ.-ı m. başıdın ötüp 216b/2, *ḫ.-ı m. ḳılġan bolġay* 29b/5

ḫayf [6] (< Ar. *ḥayf*) haksızlık, zulüm.
birevge ḫ. u artuḳsılıḳ 164b/9, *ḫ. bolġay* 173a/8

ḫayf ḳıl- zulmetmek, haksızlık etmek.
*ḳavī żaᶜīfḳa ḫ. ḳ.-**maġay*** 128b/1
*artuḳsılıḳ ve ḥ.ve ḳ.-**maġaylar*** 76a/3

ḫayf öt- haksızlık vuku bulmak.
*ḳavīdin żaᶜīfke ḫ. ö.-**ken bolmaġay*** 107b/4

ḫayf vāḳiᶜ bol- haksızlık vuku bulmak.
*alarnıŋ bāreside ḫ. v. b.-**maġay*** 27b/3

ḫayl [11] (< Ar. ḫayl) maiyetindeki kişiler (krş. *хаўл у cunoҳ* 3 "maiyetindeki kişiler ve askerler" ANATİL-II, 1983: 371).
ḫāṣ u ᶜām u ḫ. u aḥşām u ḫādim 29b/2, *ḫ. u ḫaşemi arasında cevelān ḳılıp yörüydür erdi* 59a/5, *ḫ. u ḫaşem taḳı* 175a/3, *ḫ. u ḫaşemi* 121a/3, *ḫ. u ḫaşemidin ayrılıp* 139b/3, *bisyār ḫ. u ḫaşemleri* 85a/8, *ve ehl ü ᶜayāl ve ḫ. u ḫaşemiġa* 28b/7, *ḫ. u ḫaşemniŋ ḫayrın tilegeyler* 181b/7, *ḫ. u sipāhıġa e̲ser şehniŋ efᶜālı ėter ḫayl u sipāhıġa e̲ser* 104b/5
*ᶜulemā hem dėdiler şehni teŋiz ḫ.+**ı** arıġ* 104b/7, *resūlī kim rusul-dur barça ḫaylı ḫ.+ı* 2a/4

ḫaylī [2] (< Far. *ḫaylī*) bir hayli, pek çok, bir çok.
ḫ. iᶜtimād ḳılmaġay-sen 105a/9, *ḫ. maġrūr bolmaġıl* 27b/4

ḫayr [12] (< Ar *ḫayr*) hayır, hayırlı, iyilik.
ol işide ḫ. bolmaġay 170b/9, *ḫ. sözidin özge dėmegey* 173a/6, *ḫ. u bereket kėtkey* 141b/9, *ḫ. u iḥsān ḳılmaḳ erdi* 100a/9, *ḫ. üçün ᶜimāret ḳılġıl* 210a/2, *ḫ. yolıġa keltürgey* 173a/3
*meniŋ ḫ.+**ım** bolġay* 197b/3
*ḫaşemniŋ ḫ.+**ın** tilegeyler* 181b/7
*ḫ.+**ı** bilen ḫalḳ arasında meşhūr* 40a/3, *ḫ.+ı bu kişiniŋ ol-dur* 86a/5

ṣāḥib-i ḫayrī hayır sahibi olan bir kimse.

ol ṣ.-i ḫ. kim iḥsān yüzindin oŋ elgi bilen ṣadaḳa bėrse 11a/8

duᶜā-yı ḫayr hayır duası.
rāḳimni d.-yı ḫ. bile yād ḳılġaylar 220b/6

ḫayrān [4] (< Ar. ḥayrān) şaşkın, şaşırmış, şaşakalmış.

ḫayrān bol- şaşırmak.
*alar ḫ. b.-**dılar*** 218b/8
*alar ol dürni körüp ḫ.b. -**up*** 218a/6, *ḫalḳ anıŋ ḫūbluġıġa ḫ. b.-up* 167a/4, *ḫ. b.-up taᶜaccübḳa ḳaldılar* 205a/7

ḫayvān [1] (< Ar. *ḥayvān*) dirilik, canlılık.
içse ḫ. şerbetin nā-kāmlıġ cāmı bile 128a/4

ḫayy [1] (< Ar. *ḥayy*) bütün varlıkların hayat kaynağı, ebedi ve hakiki hayat sahibi anlamında esma-i hüsnadan, Allah.

ḫayy-ı tüvānā Hz. Allah.
taᶜālallāh zihī ḫ.-ı t. 39b/8

ḫaẕer [7] (< Ar. *ḥaẕar*) çekinme, sakınma.

ḫaẕer ḳıl- sakınmak, çekinmek.
ḫ. ḳ. ol kėçedin kim aŋa kündüz olmaġay 122b/8
*maẕlūmnuŋ duᶜāsıdın ḫ. ḳ.-**ġay*** 169b/1
*ḫātūnlardın ḫ. ḳ.-**ġay-sen*** 33b/3
*tünd ü tēzlikdin ḫ. ḳ.-**ġıl*** 33a/9, *aŋa bolma güstāḫ u ḳ.-ġıl ḫ.* 144a/6
*ḫ. ḳ.-**ıŋ** dünyā cādūsıdın* 48a/7
*andın ḫ. ḳ.-**maḳ** kerek* 18b/7

ḫāżır [6](< Ar. *ḥāḍir*) hazır, amade; huzurda, meydanda, göz önünde bulunan, bizzat bulunan.
ḫ. ėlge ayttı 130b/7, *mübārek bin feżā ki ḫ. erdi ayttı* 30a/9, *her kişi kim ḫ. erdi barça yıġladılar* 56b/4
*barça ėl munda ḫ.-**dur*** 132b/6

ḫāżır ḳıl- huzurda bulunmasını sağlamak.
*tā caᶜferni ḫ. ḳ.-**dılar*** 155a/6
*ḳarı uluġlarnı ḫ. ḳ.-**ıp*** 106a/7

ḫāzin [1] (< Ar. *ḫāzin*) hazinedar, hazinenin idare ve korumasıyla görevli olan memur.
ol ḫ. ḳulnı tilep ayttı 120b/2

ḫazīne [21] (< Ar. *ḫazīna*ᵗ) hazine.
māl u ḫ. cihetidin 69a/3, *ḫ. ḫālī ḳalıp* 92b/6, *ḫ. ḳılsa* 135b/5, *ḫ. ve māl yıġsa* 46b/8, *māl u ḫ. yoḳ erdi* 83b/7, *bu māl u ḫ.* 64b/9, *māl u ḫ.* 85a/7
*ḫ.+**de** hēç nerse ḳalmaydur* 152b/8, *ḫ.+de ne meblaġ yarmaḳ bolġay* 199a/1
*ḫ.+**din** aŋa bėrdiler* 207b/6, *ḫ.+din meded-kārlıḳ ḳılur* 164a/9
*meniŋ ḫ.+**mġa*** 192a/3

*ḫ.+**ni** açtı erse* 152b/7
*ḫ.+**nıŋ** cem^{c}iyyeti* 172b/1
*ḫ.+**si** bolġay* 148b/5, *ḫudāy ta^{c}ālānıŋ ḫ.+si kėŋ durur* 203a/6, *genc ü ḫ.+si* 211a/2
*pādişāh ḫ.+**side*** 218b/4, *pādişāhnıŋ ḫ.+side* 216a/6
*pādişāh ḫ.+**sidin** oġrılap-dur* 218a/9, *pādişāh ḫ.+sidin oġrılap-dur-sen* 218b/3

ḫazīneçi [2] (< Ar. *ḫazīna^{t}+çi*) hazinedar.
*ḫ.+**ġa** işāret ḳıldı* 189b/9
*ḫ.+**ni** tilep ayttı* 198b/9

ḫażret [24] (< Ar. *ḥaḍra^{t}*) **1.** saygı için büyüklere verilen unvan, hazret.
ol ḫ. 3b/7
ḫ.-i resūl ^{c}aleyhi's-selām 210a/6, *ḫ.-i ^{c}izzetdin* 95b/8, *ḫ.-i ḫaḳ* 171a/2, *ḫ.-i ḫān* 2b/7, *ḫ.-i perverd-gārnıŋ kölegesi* 72a/7, *ḫ.-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ dürer-bār ḥadīṯsin* 4b/1
*ol ḫ.+**nıŋ** açığı kelip* 34b/5, *ol ḫ.+nıŋ buyrugı* 5b/3,

2. kat, huzur, nezd.
*ḫudāy ... ḫ.+**ide** ^{c}arża ḳıl* 118b/9, *maẓlūmlarnıŋ du^{c}āsı ḫ.+de müstecāb-dur* 169b/4, *ḫaḳ .. ḫ.+ide ḫaḳḳı bolġan bolsa ḳop-tek* 30b/4, *ḫudāy ^{c}azze ve celle ḫ.+ide sevikrek bende* 11b/2, *teŋri ta^{c}ālā ḫ.+ide sitūde sitūde ve sezā-vārraḳ kişi* 148b/2, *ḫudāy ... ḫ.+ide yaşurun ḳalmaz* 98a/8, *teŋri ... ḫ.+ide bir bende-dür* 58b/1, *Allāh ta^{c}ālā ḫ.+ide* 71a/5, 104a/1, *anıŋ ḫ.+ide* 37b/2, 39b/1, *ḫudāy ta^{c}ālā ḫ.+ide* 165b/5, *īzed subḥānehu ve ta^{c}ālā ḫ.+ide* 181a/4
*ḫaḳ .. ḫ.+**iġa** ėltkey* 70b/5
*seniŋ ḫ.+**iŋde** barça āgāh turur* 116a/7

hēç [115] (< Far. *hēç*) hiç, hiçbir .
h. artuḳ ve eksük bolmaġay 41a/7, *h. asıġ ḳılmay* 112b/7, *h. ^{c}amel-i ṣāliḥim .. yoḳ turur* 65a/7, *h. āferīdeniŋ aŋa nisbeti yoḳtur* 58b/3, *h. bilür mü-sen kim ...* 68a/3, *h. bir ḫalīfe ḳalmaydur* 24a/6, *h. cebbārī meniŋ elgimdin ḫalāṣ bolmaydur* 64b/4, *h. çāre ḳıla almay* 127a/2, 219a/1, *ėlçi h. çāre tapmay* 163a/9, *h. der-bān u yasavul meni yėte almas* 64b/1, *ünmegey yėr yüzide h. giyāh* 141a/5, *h. günāh* 165b/4, *özidin h. ḫaberi yoḳ turur* 144b/3, *h. ḫācet yoḳ turur* 117a/7, *meniŋ iskenderdin h. ḫācetim ... yoḳ turur* 67a/2, *ḫālā h. ḫācetiŋ bar mudur* 32a/1, *h. ḫāl bile āmürziş tapmaġay* 102b/7, *h. ḫāl bilen* 9b/2, *h. ḫāl ėşitmegey* 177a/6, *h. ḥesābḳa sıġmaz* 49b/2, *h. içküçige ṣāf bolmaġay* 160a/9, *h. iş ḳılmaġay-sen* 137b/6, *h. iş* 37b/5, *h. işde aġrımaġaylar* 174b/3, *alarnıŋ h. işide* 111b/7, *h. işke meşġūl bar mu-dur-sen* 60b/6, *ẓulmī ki h. ḳalmaġay* 102b/6, *ol ẓulmī kim h. ḳalmaġay* 103a/1, *h. ḳaysıġa* 215b/2, *h. ḳaysısıġa* 168a/8, *h. kim* 84b/9, 195a/6, *h. kimerse* 167b/6, 133a/5, 30b/5, 16b/3, 3b/9, 54a/3, 67a/6, 134b/6, 180b/4, 31b/2, 39b/3, 33a/2, 23a/3, 211b/4, 212b/6, *h. kimge aytmaġay-sen* 132b/1, *h. kimge oḫşamas* 26b/7, *h. kişi ra^{c}iyyetḳa artuḳsılıḳ ḳılmasunlar* 115a/2, *h. kişi* 70a/1, 145a/8, 166b/3, *h. kişige* 159a/3, 132b/3, 133a/6, 132a/2, 136b/2, 211b/6, *h. kişiniŋ* 45a/1, 44a/4, *h. kölege* 10b/1, *meniŋ h. medḫalım yoḳ turur* 100b/9, *h. müsülmānġa* 121a/2, *h. müzdüm yoḳ turur* 115b/1, *h. neme* 195a/3, 197b/2, 113a/3, *h. nemege tapmasaŋ* 212b/9, *h. nemeni körmedim* 97a/7, *h. nerse* 34b/6, 37b/2, 65a/3, 98a/7, 113b/3, 182a/1, 188a/8, *h. nerse dėmedi* 154a/4, *ol h. nerse dėmes ermiş* 153b/4, *ḫazīnede h.*

nerse ḳalmaydur 152b/8, *h. nersege bėrmegil* 137b/1, *alarnıŋ h. nersesi yoḳ erdi* 66b/6, *ẓulmıġa h. nev^{c} bile rāżī bolmaġay* 27a/6, *h. nev^{c} bile* 102b/5, *h. nisbeti yoḳ turur* 47b/8, *h. pādişāh* 170b/6, *h. pādişāhda* 83b/7, *h. pādişāhdın* 64b/1, *h. pādişāhġa* 15b/9, *h. peyġāmber bolmaġusı durur* 44b/4, *h. rāy u endīşede* 111b/8, *h. ṣayd ḳutulmaydur* 212b/7, *h. söylemegey* 144a/1, *arıġnıŋ rūşenlıġı h. sūd ḳılmaġay* 20b/6, *h. sūd ḳılmas* 62b/9, *h. sulṭān* 9b/3, *h. sulṭāndın ḳorḳmas-men* 64b/3, *h. şümārġa kelmes* 49b/1, *h. ṭaraf barmaŋız* 197a/7, *h. ṭaraf teprenmez* 48b/2, *h. türlük bile* 18b/9, 201b/2, *seniŋ ḥālıŋdın h. türlük ḫaberi yoḳ turur* 110a/4, *h. türlük* 57b/9, *h. vaḳtda* 111b/9, *h. vīrāne tapmaduḳ* 91a/7, *h. yėr tapa almay* 131a/7, *h. ziyān ḳılmas* 20b/4, *h.* 37a/2, 62b/8, 138a/5, 151b/7, 160a/9, 160b/7

hediyye [4] (< *hadīya^{t}*) hediye, armağan.
h. ve tuḥfeler yiberip 179a/3
*maŋa h.-**dür*** 167a/7
*ol h.+**din*** 191a/3
*anı h.+**ler** yiberip satḳun alġay* 179a/9

heft-endām [1] (< Far. *haft-andām*) vücuttaki yedi organ.
*her ne ... h.-e.+**da** bolsa* 8a/5

helāk [12] (< Ar. *halāk*) mahvolma, ölme.
h.-ı cān dėp tururlar 144b/8
*anıŋ h.+**ige** sebeb* 27b/7

helāk bol- ölmek, yok olmak, mahvolmak.
*dīvler eligide h. b.-**dı*** 77a/1
*dirīġ kim h. b.-**dum*** 198a/3
*h. b.-**ġaylar*** 53a/1, 54b/7, 57a/1
*anıŋ üçün ölüp h. b.-**up tururlar*** 57b/2
*biz barça h. b.-**ur-biz*** 217a/8

helāk ėt- öldürmek, yok etmek.
*ḫilāf-ı ol ḳılsaŋ h. ė.-**key*** 145a/5

helāk eyle- öldürmek, yok etmek.
*evge alıp barıp h. e.-**gey*** 49a/6

helāk ḳıl- öldürmek, yok etmek.
*anı h. ḳ.-**ıp tur-sen*** 22a/4

helāket [1] (< Ar. *halāka^{t}*) yok etme, ölüm.
ümīd.-i h. bolġay 175a/9

ḥelāl [2] (< Ar. *ḥalāl*) dinin yasaklamadığı şey.
her yarmaḳ kim ḥ. bolsa alġay 40b/7, *ḥ. vechdin peydā bolġan bolsa* 47a/3

ḥelālraḳ [1] (< Ar. *ḥalāl* Tü. *+raḳ*) daha helal.
*bu ana kābīnidin hem ḥ. **turur*** 22a/8

ḥelvā [1] (< Ar. *ḥalvāʾ*) unla yapılan tatlı, helva.
*ḥ.+**lar** u aḳar sular u bostānlardın* 127b/7

hem [50] (< Far. *ham*) da, de, kuvvetlendirme edatı; aynı zamanda, üstelik, hem.
ol gevherni h. andın aldı 200a/1, *alarnıŋ ẓulmların h. andın sorarlar* 27a/7, *bisyārnı h. buzdı* 79b/8, *ʿulemā h. dėdiler* 104b/7, *melekü'l-mevt h. dėrler* 58b/3, *münādānı h. ėşittim* 115b/2, *h. fāris hem ḫorāsān* 160b/6, *ana kābīnidin h. ḥelālraḳ turur* 22a/8, *hem fāris h. ḫorāsān* 160b/6, *bizge açlıġdın uyḳu h. kelmey durur* 108b/3, *bāzūlarnı h. kesmek kerek* 94b/8, *pādişāh h. taʿaccüb ḳa ḳalıp* 214a/9, *andın h. yamanraḳ ʿaẕāb ḳılur erdim* 96a/3, *anam h. yoḳ turur* 34a/8, *bu ėkki h. yoḳ turur* 39a/5, *ḳardaşım h. yoḳ turur* 34a/9, *h.* 24b/4, 17b/2, 31a/3, 32b/3, 43a/2, 4a/7, 79a/5, 7a/7, 92a/9, 94b/3, 121a/3, 131a/7, 136a/3, 150a/3, 150a/4, 150a/6, 151a/6, 154a/8, 158a/8, 158b/8, 160b/5, 172b/5, 173a/1, 183b/5, 192b/4, 196b/9, 197b/8, 204a/4, 209a/2, 209a/8, 221b/9, 222a/3, 222a/4, *ol ʿamel-dārnı h. anda oḳ dārġa asturayın* 105b/3

hem-dāstān [1] (< Far. *ham-dāstān*) ağız birliği.

hem-dāstān bol- ağız birliği etmek.
*ẓālimlerġa h.-d. b.-**ma*** 105a/4

hem-nişīn [1] (< Far. *ham-nişīn*) arkadaş, birlikte oturulup, kalkılan kişi, sohbet edilen kişi.

hem-nişīn bol- arkadaş olmak.
*dānālar bile h.-n. b.-**ġay*** 142b/5

hem-rāh [2] (< Far. *ham-rāh*) yol arkadaşı, yoldaş.
h.-r. bolur 138a/8, *dāyim özüŋe h.-r. ḳıl* 138a/7

hemāl [2] (< Far. *hamāl*) benzer, birbirine benzer, ortak
ol ṭaʿāmnı yėmek h. edi ve ölmek hemāl 57a/7, *ol ṭaʿāmnı yėmek hemāl edi ve ölmek h.* 57a/8

heme [2] (< Far. *hama*) cümle, hep, bütün.

heme-yi ʿālem tüm alem, tüm dünya.
h.-yi ʿā. yıġılsalar 35b/7
*h.-yi ʿā.+**ni** müsaḫḫar ḳıldı* 82a/3

hemegī [1] (< Far. *hamagī*) tüm, hepsi, tamamıyla.
h. himmeti aŋa maṣrūf erdi 99b/5

hemīşe [10] (< Far. *hamīşa*) sürekli, her zaman.
h. ʿināyet naẓarı bile 205b/5, *cihān h. ābādān bolġay* 136a/1, *h. nerd ü şaṭranc oynamaḳ* 133b/5, *h. saḳlar* 144a/8, *h.* 53a/6, 70b/2,148b/3, 181b/6, 212a/6, 220a/1

hemol [5] (< Far. *ham* ve Tü. *ol*) aynı, tıpkı, aysnısı, tam (krş. *hamīn* "neither more nor less, the same" Steingass, 1892:1513a).

yana h. destūr bile 218a/1, *h. ḳızġına yügürüp bardı* 141a/7, *h. laḥẓa* 38a/5, *h. sāᶜat yiberdi* 199b/2, *h. ṭarīḳ bile* 214b/3

hemvār [2] (< Far. *hamvār*) eşit, denk.
h. 186a/2, *rāst ü h. yonġay* 185b/4

hemyān [9] (< Far. *hamyān*) kese, torba.
kėmeni ėkki miŋ h. yarmaḳ bile toldurup 195a/5, *men bir h. yarmaḳ munda ḳoyup erdim* 97a/4, *h. yarmaḳnı alıp bardı* 97b/5, *ol h. yarmaḳnı alıp bardı* 96b/8, *ol nā-bīnādın h. yarmaḳnı tilep taᶜarrużḳıla başladı* 97a/3, *bir h. yarmaḳnı* 96b/5, 105a/1
*ol h.+**da** erdi* 97b/9
*çeşme başıda h.+**nı** tapmay* 97a/2

hendese [1] (< Ar. *handasa*^{t} < Far. *andāza*) geometri.
h. ḥesābı 184a/2

henüz [2] (< Far. *hanuz*) henüz, şimdiye kadar, daha.
h. 61b/9, 135b/6

her [232] (< Far. *har*) her, hep, bütün.
h. ᶜaṭāī 191a/2, *h. ᶜālimī* 18b/6, *h. belā* 49b/9, *h. bendeġa* 13a/5, *h. beze* 117a/5, *h. biri* 212b/1, *h. birige* 136a/7, *h. biriŋiz* 217a/9, *h. birisi* 156a/4,*h. cānġa* 41a/5, *h. cinsdin* 61a/8, *h. çend* 52a/4, 126a/2, 52b/9, 160a/3, 220a/7, *h. dādgerī* 158b/2, *h. dem* 46a/7, 137b/3, *h. evdin* 134b/8, *h. gāh* 8a/7, 67b/1, 109b/8, 116a/1, 129b/2, 139a/6, 160a/2, 172a/5, *h. iş* 26a/8, 102a/7, 176a/9 , *h. işde* 171a/7, *h. işdin* 176b/3, *h. işide* 221b/3, *h. işke* 133b/7, *h. ḳaçan* 48b/5, *h. ḳayda* 157b/7, *h. ḳaysı* 72b/2, 208b/2, 212b/1, 217b/2, *h. kent* 90b/4, *h. ḳıymetī güher* 181a/3, *h. ki* 144a/7, *h. kim* 22b/7, 22b/9, 29b/4, 30b/9, 36b/8, 42a/2, 45a/9, 70a/4, 81a/6, 154b/3, 166a/8, 166b/4, 197b/3, *h. kimerse* 12a/5, 18a/4, 20a/6, 22b/8, 33b/1, 36b/5, 40a/7, 47b/1, 69b/2, 75a/8, 81a/4, 98b/5, 99a/3, 9b/9, 117b/6, 143b/2, 144a/2, 148b/9, 164b/8, 168b/3, 170b/7, 195a/9, *h. kimersedin* 31a/8, *h. kimersege* 13a/8, *h. kimerseŋ* 34b/1, *h. kimerseni* 42b/3, 152b/1, *h. kimerseniŋ* 103b/4, *h. kimerseniŋ* 164b/7, 52a/7, 149a/6, *h. kimge* 73b/3, 180a/3, *h. kimniŋ* 23a/2, *h. kimniŋ* 115b/9, *h. kişi* 40a/6, 45b/2, 53a/9, 70b/1, 73a/6, 130b/5, 147a/8, 20a/4, *h. kişi kim* 14b/4, 56b/4, *h. kişige* 16b/3, *h. kişiniŋ* 23b/3, *h. kişiniŋ* 23b/5, *h. kişiniŋ* 30b/3, 110b/9, 165a/6, *h. kün* 66b/9, *h. künde* 23b/4, 11b/6, 193b/8, *h. künni* 51a/8, *h. leẕīẕ ṭaᶜāmī* 67b/6, *h. māl* 181a/9, *h. müsülmān* 21b/8, *h. namāzdın soŋra* 34a/3, *h. nā-pesend efᶜāl* 178a/5, *h. ne* 22b/1, 35b/4, 36a/2, 36a/4, 36b/6, 37a/6, 39a/9, 53b/7, 55b/1, 8a/4, 8b/2, 9a/3, 9a/7, 133b/3, 134b/1, 162a/1, 173b/8, 196a/5, 206a/2, 9a/1, 8a/5, *h. ne andadur* 50b/9, *h. ne anıŋ içide bolsa* 100b/7, *h. ne aytsa* 201a/8, *h. ne ᶜālemde-dür* 39a/8, *h. ne ᶜināyet bolsa* 206a/8, *h. ne bağışlasa* 136a/3, *h. ne bar* 29b/9, *h. ne bolsa* 29b/8, *h. ne bularġa oḫşar* 123b/6, *h. ne ėtse* 174b/8, *h. ne kerek bolsa* 204a/2, *h. ne ḳılsa* 40a/1, 9a/6, 152a/1, *h. ne köŋlide bolsa* 184a/7, *h. ne tiledi* 27a/1, *h. ne tilese* 27a/1, *h. ne yitse* 132a/5, *h. neçe* 37a/7, 46b/8, 89b/8, 128a/1,145b/9, 167a/4, 176a/5, 183b/2, 204b/5, *h. neçe bolsa* 129a/1, *h. neçe büzürg bolsa* 144b/9, *h. neçe istedi* 97a/2, *h. neçe kėç ḳalsa* 105a/2, *h. neçe kim* 11a/4, 91a/4, *h. nefesni* 51a/8, *h. nerse* 26a/9, *h. nerse* 201a/5, *h. nersedin* 38a/8, *h. nersege* 31a/8, *h. nevᶜ* 220b/9, *h. pādişāh kim* 28a/8, 135b/3, *h.*

pādişāh 75a/7, 149b/6, 157a/4, *h. pādişāhġa* 189a/6, *h. pādişāhī* 73b/7, 148b/7, *h. rekᶜat namāzı* 11b/8, *h. rūzgārda* 100b/1, *h. ṣabāḥ kelseler* 156a/4, *h. ṣabāḥ* 45a/3, *h. sīret bile bolsa* 129b/9, *h. söz* 163a/1, *h. şehrni* 90b/3, *h. ṭaᶜām kim* 24b/3, *h. taḫt-gīrī* 2a/1, *h. ṭaraf* 21b/3, *h. ṭarafḳa* 143b/8, *h. ṭarīḳ bile bolsa* 173a/2, *h. türlük tenaᶜᶜum* 24a/9, *h. vaᶜde* 38b/1, 175a/2, *h. vāḳıᶜa* 36a/3, *h. vilāyetde* 92b/5, *h. yarmaḳ* 40b/7, *h. yėrde* 17a/6, 157a/6, *h. yıl ve ay kim öter* 46a/7, *h. yılnı* 51a/7, *h. zamānda* 180a/8, *h.* 1b/2, 1b/5, 16a/6, 37b/3, 42a/4, 43a/7, 46a/9, 91b/8, 136a/4, 156a/7, 176b/3, 178a/2, 181a/5, 188b/9, 189a/8, 201b/3, 204a/9, 205a/5, 211b/2, 213a/7, *h. ay* 51a/7

herāyine [3] (< Far. *her-āyīna*) her zaman, her şekilde, elbette.
h. 12a/5, 18a/4, 55b/2

hergiz [10] (< Far. *hargiz*) asla, hiçbir zaman.
h. kişi ol türlük at körmeydür erdi 167a/3, *men h. kişige bī-hūde ḥükm ḳılmasmen* 123a/6, *h. tört miŋ diremdin artuḳ ermes erken durur* 136b/4, *h. vīrān bolmas* 199a/7, *h.* 53a/2, 143a/7, 191b/8, 194a/4, 207b/8, 214a/7

ḥesāb [7] (< Ar. *ḥisāb*) hesap, sayma, hesaplama.
*hendese ḥ.+**ı*** 184a/3, *künler ḥ.+ı* 184a/3
*dünyā ḥ.+**ın** bilmegey kim* 51a/2, *ḳoynıŋ ḥ.+ın tiledi* 153b/6
*hēç ḥ.+**ḳa** sıġmaz* 49b/2

ḥesāb ḳıl- saymak, hesap etmek.
*gürūhnı ḥ. ḳ.-**ıp*** 42a/9

ḥesāb al- hesap almak, saymak.
*alarnıŋ ḥ.+**ın** a.-**ay*** 182b/7

ḥesābsız [1] (< Ar. *ḥisāb+sız*) hesap yapmadan, hesabını sormadan.
bir bölekni ḥ. behiştke ėltkeyler 42a/8

hevā [5] (< Ar. *havā*) heves, istek.
h. vü heves otın söndürüp 219b/5, *h. vü hevesni ḳoyuŋ* 121a/1
*nefs ü h.+**sı** bilen* 15a/2
*nefs h.+**sıdın*** 103b/2
*nefs ü h.+**sıġa*** 63b/8

heves [2] (< Ar *havas*) istek, arzu.
hevā vü h. otın söndürüp 219b/5
*hevā vü h.+**ni** ḳoyuŋ* 121a/1

hevl [1] (< Ar. *havl*) korku.
h. ü fezaᶜidin 58b/5

heybet [2] (< Far. <Ar. *haybaᵗ*) heybet.
ol köşkniŋ ėşigini h. bilen andaḳ muḥkem ḳaḳtı 62a/4, *siyāset ü h. kerek* 147a/7

heybetlıḳ [1] (< Far. <Ar. *haybaᵗ* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) heybetli.
h. körüngüsi-dür 104a/2

ḫıdmet [6] (< Far. <Ar *ḥidma*^{t}, *ḥadma*^{t}) hizmet, iş, görev.
ḫ. kemerin cān bėlige baġlap 6a/7
*şehvet ü ġażab ḫ.+**i** üçün* 29a/2
*pādişāh ḫ.+**ide*** 144a/2
*mülūk ḫ.+**in*** 143b/2
*ol ḫ.+**ḳa*** 214b/3
*bu ḫ.+**ni*** 214a/5

ḫıdmet-kār [1] (< Far. <Ar. *ḥidma*^{t} ve Far. *-kār*) hizmetçi, hizmetkar.
*mülāzımların ve ḳul u ḫ.-k.+**ların*** 27a/4

ḫıdmet-kārlıḳ [1] (< Far. <Ar. *ḥidma*^{t} ve Far. *-kār* ve Tü. *+lıḳ*) hizmetçilik, hizmetkarlık.
*bu ḫ.-k.+**dın** saŋa ne müddeᶜā-dur* 215a/2

ḫıred [7] (< Far. *ḫirad*) akıl.
ḫ. bile 157a/6, *dāniş ü ḫ. bile* 157a/3, *ḫ. devletḳa* 157b/5, *ḫ. ü dāniş* 123b/8, *ḫ.*138a/9, 182b/8
*ḫ.+**ḳa** ᶜilm* 157b/2

ḫıred-mend [7] (< Far. *ḫirad-mand*) akıllı, bilgin, anlayışlı.
ḫ.-m. ü dānā bolsa 174b/1, 176a/5, *ḫ.-m.* 186a/6
*ḫ.-m.+**ler** bile olturup* 149b/1, *ḫ.-m.+ler bile* 134a/5, *ḫ.-m.+ler maḳāmı* 148b/4
*ḫ.-m.+**lerġa** maᶜlūm bolġay* 98a/6

ḫırş [2] (< Ar. *ḫirṣ*) hırs, sonu gelmeyen arzu, istek.
ḫ. u āzdın tola erken durur 55b/8
*māl ḫ.+**ı*** 138a/1

ḫışm-gīn [3] (< Far. *ḫişm-gīn*) öfkeli, gazaplı.
alarnı ḫ.-g. tapmadım 111b/9

ḫışm-gīn bol- gazaplanmak, öfkelenmek.
*vāy ol kişige kim ḫ.-g. b.-**ġay*** 33b/8
*ḫ.-g. b.-**ma*** 34a/3

ḫışt [3] (< Far. *hişt*) kerpiç, tuğla.
eski ḫ. buyurup tururlar 91a/1, *buzuḳlardın eski ḫ. keltürüp* 91a/3, *eski ḫ. tapa almay* 91a/5

ḫıyānet [8] (< Far. < Ar. *ḫiyana*^{t}) hainlik.
manṣūrnıŋ ḫ. ü siyeh-dillıġıdın 201a/4
*itniŋ ḫ.+**i** ermiş* 154a/5

ḫıyānet-i bisyār çok hainlik.
ḫ.-i b. ẓāhir boldı 154b/1

ḫıyānet eyle- hainlik etmek.
*ḫaremide ḫ. e.-**gey*** 156b/6

ḫıyānet ḳıl- hainlik etmek.
*ḫ. ḳ.-**ġan bolġay*** 36a/7
*élçilerniŋ yalġan aytıp sözde ḫ. ḳ.-**ġanlarıdın*** 161b/1
*emānetḳa ḫ. ḳ.-**maġan** bolġay* 13a/3
*sözde ḫ. ḳ.-**ur*** 161a/8

hicrān [1] (< Ar. hicrān) ayrılık.
h. çekmek bile 47b/6

hicret [1] (< Far. <Ar. *hicra*[t]) Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü (İslam takviminin başlangıcı kabul edilmiştir.).
*resūl ᶜaleyhi's-selām h.+**idin*** 2b/6

ḫikāyet [113] (< Far. <Ar. *hikāya*[t]) hikaye, anlatı.
bėşinçi ḫ. 66b/4, *bu ḫ.* 69a/7, 88a/8, *ėkkinçi ḫ.* 61a/6, *evvelḳı ḫ.* 58b/6, *törtinçi ḫ.* 65b/1, *bėş ḫ. aytılur* 58b/6, *ḫ. keltürüp tururlar* 156a/1 , *üçünçi ḫ.* 64a/2, *ḫ.* 16a/9, 20b/6, 22b/4, 24a/7, 26a/5, 30a/7, 37b/6, 86b/9, 90b/6, 93a/5, 96a/4, 98b/9, 100b/3, 101b/6, 105a/3, 105b/9, 110b/4, 111b/4, 114b/8, 115b/5, 118a/1, 120a/3, 121b/5, 122a/8, 123a/4, 123b/2, 124a/7, 125a/3, 125b/5, 126a/6, 129a/6, 129b/4, 130a/2, 134b/2, 135a/5, 136a/5, 137a/6, 138a/2, 138b/7, 139b/2, 142b/7, 145a/6, 147a/9, 148b/6, 149a/6, 149b/7, 150b/9, 151b/4, 154b/5, 154b/6, 156b/3, 157b/9, 158b/5, 159b/3, 159b/7, 160a/6, 161b/9, 162a/7, 163b/7, 164b/3, 167b/9, 171b/7, 172b/6,173a/9, 175b/1, 176b/8,184b/2, 184b/8, 185b/7, 186a/7, 186b/4, 187a/7, 189b/1, 190b/8, 191a/8, 192a/5, 193b/3, 194a/5, 195b/3, 197a/3, 197b/4, 202a/1, 208b/1, 210b/8
*ḫ.+**de** kelip-dür* 100b/2, *ḫ.+de kelip turur* 93a/4, 111b/4, 129a/5, 162a/6, 164b/2, 172b/5, 175a/9, *ḫ.+de* 126a/5, 135a/4, 189a/9
*ḫ.+**i** edāsı birle* 220b/9
*alarnıŋ ḫ.+**in** oḳup* 111a/9
*ḳıṣṣa ve ḫ.+**lerin*** 119b/5
*bu sözlerni ve ḫ.+**lerni*** 26b/3
*bu ḫ.+**ni*** 207b/6, 98a/5

ḫikāyet-i manẓūme manzum hikaye.
ḫ.-i m. 88a/9

ḫikāyet ḳıl- bir olayı anlatmak.
*ḫ. ḳ-**ur erdiler*** 212b/2

ḫikāyetī [4] (<Far. <Ar. *ḥikāya*[t] ve Far. *ī*) bir hikayet
ḫ. bu faḳīr ḫāṭırıġa yétişti 210b/7, *ḫ. bar erdi* 193b/3, *ᶜacāyib ḫ. bar durur* 130a/2, *ᶜaceb ḫ. kelip turur* 180b/2

ḫikmet [6] (< Far. <Ar. *ḥikma*[t]) Allah'ın her şeyi layık olduğu yere koyma sırrı, alemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacı.
ḫ. 144b/4, 155b/5, 174b/4, 210a/3, *ḫükemānıŋ ḫ. ü naṣīḥatıda* 159a/8
*öz ḫ.+**i** birlen* 72a/4

ḫilāf [5] (< Ar. *ḫilāf*) ters, aykırı.
ḫ. dėgey 173a/8

ḫilāf ḳıl- zıtlaşmak.
*saŋa ḫ. ḳ.-**ıp erdiler*** 15b/3
*fermānını ḫ. ḳ.-**sa*** 20a/5

ḫilāf-ı ol ona ters,ona aykırı.
ḫ.-ı o. ḳılsaŋ 145a/4

ḫilāf-ı şer^{c} şeriata aykırı.

ḫilāf-ı şer^{c} ḳıl- şeriata aykırı davranmak.
*ḫ.-ı ş. ḳ.-**ġan bolġay*** 33a/3

ḫilāfet [2] (< Far. <Ar. *ḫilāfa^{t}*) halifelik.
ḫ. 134b/3
*ḫ.+**ḳa** olturdı* 142b/8

ḫilāfet-sened [1] (< Far. <Ar. *ḫilāfa^{t} Ar. sanad* "güvence, destek"ten) hilafetin dayanağı, hilafetin güvencesi.
*ḫ.-s.+**iniŋ** ḳāyim-maḳāmı* 3a/7

hilāl [1] (< Ar. *hilāl*) hilal, yeni ay.
ḳaşı allıda secde eylep h. 211a/8

ḫil^{c}at [5] (< Far <Ar. *ḫil^{c}a^{t}*) özellikle birine iltifat veya mükafat olarak hediye edilen kıymetli, işlemeli kaftan.
ḫ. keydürüp 136a/7, *ḫ. u ni^{c}met bėrip* 104a/7
*bu ḫ.+**ḳa** derḫōr ermes* 73a/7
*fāḫir ton ü girān-māye ḫ.+**lar** keyip* 59a/2, *girān-māye ḫ.+lar* 206b/2

ḫīle [4] (< Ar. *ḫīla^{t}*) çare; hile, aldatma.
tedbīr ü ḫ. ve nāme yibermek bile 179a/2, *ḫ. vü mekr bile* 49a/5, *ḫ. vü mekr birle alıp* 56a/8

ḫīle ḳıl- hile yapmak.
*ḫ.-ḳ.-**ur-biz*** 218a/9

ḫilm [3] (< Ar. *ḫilm*) huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk.
sendin ḫayā ve ḫ. tiler 19b/3, *ḫ. ü ^{c}afv bilen* 32b/9, *ḫ.* 157a/9

himmet [40] (< Far. <Ar. *himma^{t}*) alicenaplık, yüce gönüllülük.
h. ayaġında bol ey dost pest 213a/1, *h. bile* 188b/1, 188b/2, 188b/3, 193a/3, 220b/1, *dāniş ü h. bile ḳılġay-sen* 102a/8, *h. bile yėtip tururlar* 210b/1, *h. bilen* 191a/5, *h. ehli* 220a/3, *h. ėli* 193a/2, 220a/9, *h.* 6a/2, *h. ėlidin* 220b/4, *ol ėkki h. ėlini kör* 208a/4, *h. etegidin* 193a/5, 220b/3, *h. kemendidin* 212b/7, *h. kemerin bėlige baġlap* 213b/2, *h. ḳuşı* 188b/5, *h. ü isti^{c}ānet tilep* 7a/4, *h. ve mürüvvetleridin* 208a/5, *erni h. yėtküzür maḳṣūdıġa ḳuşnı ḳanat* 210b/6, *h.*193a/6, 193a/8, 213a/2

*hemegī h.+**i*** 099b/5, *barçanıŋ h.+i andaḳ erken-dür kim* 90a/9, *selāṭīn ü ġayruhunıŋ h.+i beyānıda-dur* 188a/6, *h.+i bülend bolsa* 188b/7, *h.+i bülend erdi* 208a/2
*ol ėlniŋ h.+**ide*** 212b/5
*h.+**idin*** 7a/8, *h.+idin bėlgük turur* 188b/7
*ca[c]fer h.+**iniŋ** bülendlıġıdın* 195a/3, *anıŋ h.+iniŋ bülendlıġıġa* 192b/8
*mülūkiniŋ h.+**leri*** 195a/8
*h.+**ni** işke buyurmaḳ erdi* 219b/3
*h.+**niŋ** büzürg ü bülend bolmaġlıġı īmāndın turur* 210a/8

ehl-i himmet himmetli insanlar.
*e.-i h.+**din** ḥāṣıl bolġay* 195b/2

himmet-bāzī [1] (< Far.< Ar. *himma[t]* ve Far. *bāz* ve *ī*) himmet gösteren bir kişi.
h.-b. 188b/4

himmet-bülendlıġ [2] (< Far. < Ar. *himma[t]* Far. *buland* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) alicenaplık, yüze gönüllülük.
*dervīşni h.-b.+**ı*** 213a/9
*bu h.+b.+**ıdın turur*** 210b/2

himmetlıḳ [2] (< Far. < Ar. *himma[t]* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) alicenap, yüce gönüllü.
h. kişi 220a/1, 220a/7

hindī [1] (< *Hind* ve nispet eki *-ī*) Hintle, Hindistan'la ilgili, Hint'te yapılan.

tīġ-ı hindī Hindistan kılıcı.
biri t.-ı h. vü biri ḳalem 183b/1

hirās [1] (< Far. *hirās*) korku.
ne miḳdār bīm ü h. 58a/9

hirāsān [6] (< Far. *hirāsān*) korkan, korkak.

hirāsān bol- korkmak.
*h. b.-**dılar*** 62b/6
*düşmen andın h. ve yollar īmin... b.-**ġay*** 122a/7, *dūzaḫdın h. b.-ġay* 13b/1
*h. b.-**ġaylar*** 129b/6, 169a/4
*h. b.-**maġı** barça [c]adl ḳılmaġandın ermiş* 18a/3

ḫiṭāb [1] (< Ar. *ḫiṭāb*) hitap.
ol [c]azīz kim bu kitāb muṣannifi ve bu ḫ. mü[ɔ]ellifi erdi 7a/3

ḫod [2] (< Far. *ḫod*) kendi, bizzat.
ḫ. men ḫod hēç pādişāhġa ṣenā aymaġay-men 15b/9, *hēç kişige zehre-yi ol yoḳ erdi kim anıŋ sarı tik baḳa alġay almaḳ ḫod ne bolur* 133a/8, *ḫ. ne nev[c] bolġan erkin* 114a/8

ḫod-kām [1] (< Far. *ḫod-kām*) sadece kendini düşünen, bencil, hodbin, egoist.
eger pādişāh ḫ.-k. bolsa 177b/1

ḫoş [4] (< Far. *ḫoş*) hoş, iyi, güzel.
edeb birle ḥayā ḫ. ***durur*** 89b/9
ḫ. ***-men*** 220b/8

ḫoş kel- hoşuna gitmek.
*iskenderge ḫ. k.-****ip*** 125b/4
*merg ḥadīṯi ḫ. k.-****mes*** 69a/9

ḫoş-āvāz [1] (< Far. *hoş* ve *āvāz*) sesi güzel olan, güzel sesli.
ṣāḥib-i cemāl ve ḫ.-ā. erdi 194a/7

ḫoş-ḥāl [1] (< Far. *ḫoş* ve Ar. *ḫāl*) hali vakti yerinde, geçimi yolunda olan.

ḫoş-ḥāl bol- hali vakti yerinde olmak.
*bisyār ḫ.-ḥ. b.-****dı*** 205b/8

ḫoşā [2] (< Far. *ḫoşa*) ne güzel, ne hoş.
ḫ. 142b/3, 149a/4

ḫoşluḳ [1] (< Far. *ḫoş* ve Tü. +*luḳ*) hoşluk, güzellik.
ḫ. 157a/8

ḫoşnūd [12] (< Far. *ḫoşnūd*) bir kimseden veya bir halden memnunolan, razı.
andın ḫ. erdi 60b/2
şākir ve ḫ. ***tururlar*** 43a/5

ḫoşnūd bol- memnun olmak, razı olmak.
*raᶜiyyet andın ḫ. b.-****ġaylar*** 42b/7, *rāżī ve ḫ. b.-ġaylar* 45b/2
*her kimersedin ḫ. b.-****sa*** 31a/8
*ḫ. b.-****up*** *barur* 45a/5, *ḫ. b.-up yandılar* 101a/7

ḫoşnūd ḳıl- memnun etmek, razı etmek.
*anı ḫ. ḳ.-****dı*** 95b/4
*ḫaşmlarıŋız bolsa ḫ. ḳ.-****ıŋ*** 166b/5
*ḫaşmnı ḫ. ḳ.-****maḳ*** *kerek* 95a/5
*ṣayyādnı rāżī vü ḫ. ḳ.-****masa*** *erdi* 96a/1
*ol ḫaşmnıŋ köŋlini alıp ḫ. ḳ.-****ur erdi*** 165a/2

ḫoşnūdluġ [2] (< Far. *ḫoşnūd* ve Tü+*luḳ/ġ*) hoşnutluk, memnuniyet.
*ḫ.+****ın*** *tilese* 45b/1, *ḫalḳ ḫ.+ın tilese* 45b/3

ḫūb [3] (< Far. *ḫūb*) güzel, iyi, hoş.
ḫ. nerse durur 40a/9, *yarmaḳnı bėrdiŋiz ḫ.* 132b/7
*siyāset ḫ.-****dur*** 133a/9

ḫūbluġ [1] (< Far. *ḫūb+luḳ/ġ*) iyilik, güzellik.
*anıŋ ḫ.+****ıġa*** 167a/4

ḫudā [1] (<Far. *ḫudā*) Tanrı, Allah (krş. *ḫudāy, ḫudāvend*).

ḫ. yā 25b/7

ḫudāvend [11] (< Far. *ḫudāvand*) Allah (krş. *ḫudāy*, *ḫudā*)
ḫ. subḥānehu ve taᶜālā 16a/5, 60b/2, 87b/3, 116b/6, 177b/6, 182b/4, *ḫ. subḥānehu ve taᶜālānıŋ* 10b/1, *ḫ. taᶜālā* 168b/9, *ki bar-dur barça şehlarġa ḫ.* 39b/7, *ḫ. turur-men saŋa kim ādem-sen* 102a/3, *ḫ.-i subḥānehu ve taᶜālāġa* 96a/5

ḫudāy [59] (< Far. *ḫud-āy*) Allah (krş. *ḫudā*, *ḫudāvend*).
ḫ. ᶜazze ve celle 17a/2, 61a/9, 74a/9, 95b/7, 98b/8, 118b/7, 118b/9, 182b/1, *ḫ. … ḫażretide* 11b/1, 98a/7, *ḫ. ᶜazze ve celle işi* 36b/9, *ḫ. ᶜazze ve celle ḳavlı bile* 168b/6, *ḫ. ᶜazze ve celle rıżāsı üçün* 34b/4, 150b/7, *ḫ. ᶜazze ve celledin* 119b/1, 129a/7, *ḫ. ᶜazze ve celledin tilegil* 33a/6, *ḫ. ᶜazze ve celleġa* 12a/7, 13a/2, 72b/8, *ḫ. ᶜazze ve celleġa yansa* 103a/4, *ḫ. ᶜazze ve celleniŋ çerigi turur* 29a/4, *ḫ. ᶜazze ve celleniŋ ḫalīfesi-dür* 128b/2, *ol ḫ.* 158a/4, 158a/6, *ḫ. taᶜālā* 13a/7, 15a/8, 21b/6, 34b/7, 63b/2, 71a/9, 73b/2, 118b/3, 122b/1, 129a/9, 180a/3, 196a/3, *ḫ. taᶜālā bendeleriġa ḳılur erdi* 23b/8, *ḫ. taᶜālā bile* 175a/4, *ḫ. taᶜālā bilen* 9a/1, *ḫ. taᶜālā buyurup turur* 176a/1, *ḫ. taᶜālā ḫażretide* 165b/5, *ḫ. taᶜālā yolıda* 193b/6, *ḫ. taᶜālādın* 11a/5, *ḫ. taᶜālāġa* 11a/1, *ḫ. taᶜālānıŋ* 12a/8, *ḫ. taᶜālānıŋ bendelıġıdın* 63a/3, *ḫ. taᶜālānıŋ bendelıġın* 67b/3, *ḫ. taᶜālānıŋ bolsa* 118a/9, *ḫ. taᶜālānıŋ çerigini* 29a/6, *ḫ. taᶜālānıŋ ḫazīnesi* 203a/5, *ḫ. taᶜālānıŋ ḥükmin* 114b/4, *ḫ. taᶜālānıŋ rıżāsı üçün* 10b/8, *ḫ. taᶜālānıŋ-dur* 118a/8, *ḫ. üçün* 64b/7, *munuŋ cezāsın ḫ. saŋa bėrgey* 109b/3
*ol ḫ.+**ġa*** 11b/4

laᶜnet-i ḫudāy Allah'ın laneti.
ey māl l.-i ḫ. saŋa bolġay 63a/2

ḫudāyī (< Far. *ḫud-āy ve ī*) tek olan Allah.
ḫudāyī ki her şāh-ı encüm-sipāh anıŋ der-gehide erür ḫāk-ı rāh 1b/5

ḫuften [1] (< Far. *ḫuftan* "uyumak") akşam vakti, uyku vakti.

namāz-ı ḫuften yatsı namazı.
*n.-ı ḫ.+**din** soŋra* 130b/5

ḫulāṣa [1] (< Far. <Ar. *ḫulāṣa*[t]) öz, cevher (krş. *ḫulāṣa*[t] "the purest and best part or substance or of anything; the essence of a thing" Steingass, 1892: 470a).
*evlād-ı ᶜālī-şānınıŋ zübde vü ḫ.+**sı*** 3a/7

ḫulefā [3] (< Ar. *ḫalifa*[t]'ın çoğulu *ḫulafā*[ᵓ]) halifeler.
*ḫ.+**dın** biri erdi* 40b/3, *ḫ.+dın biri zāhiddin pend istedi* 23a/4

ḫulefā-yi rāşidīn İslam'ın ilk dört halifesi; Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali.
ḫ.-yi r. ve ṣaḥābe-yi tābiᶜīn ve ᶜulemā-yı dīn … barça oyġaġ erdiler 147b/3

ḫulḳ [1] (< Ar. *ḫulḳ*) hulk, yaratılış, karakter.
*yaḫşı ḫ.+**uŋdın** īmin erdim* 32b/1

ḫumār [1] (< Ar. *ḫumār*) içkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.

köp ḫ. olġay 142b/2

ḫurde [1] (< Far. *ḫurda*) ufak, değersiz şey, kırıntı.
*ġammı ḫ.+**si** pinhān edi* 88b/3

ḫurde-dān [1] (< *ḫurda-dān*) dikkat sahibi, bilge.

şāh-ı ḫurde-dān bilge şah, dikkat sahibi şah.
ş.-ı ḫ.-d. 3a/2

ḫurrem [1] (< Far. *ḫurram*) şen, sevinçli.

ḫurrem bol- mutlu olmak, sevinmek.
*alarnıŋ du^{c}āsı bile ḫ. b.-**ur erken** durur**lar*** 164b/2

ḫursend [1] (< Far. *ḫursand*) memnun, razı.

ḫursend ḳıl- memnun etmek.
*köŋlüŋni ḫ. ḳ.-**maġıl*** 28a/1

ḫūrşīd-tim̲sāl [1] (< Far. *ḫ^{v}ur-şēd* ve Ar. *tim̲sāl*) güneş gibi, güneş benzeri.
ḫ.-t. viṣālın temennā ḳıla alġay 211b/8

ḫurūf [1] (< Ar. *ḫarf*' in çoğulu *ḫurūf*) harfler.
*ḫ.+**nıŋ** yaḫşılıġı birbirge yaraşa kerek* 186a/5

ḫurūş [1] (< Far. *ḫuroş*) coşma, gürleme, şamata.

ḫurūş ḳop- gürültü olmak, şamata çıkmak.
*ḫ. alardın ḳ.-**tı*** 198b/2

ḫüsrevāne [1] (< *ḫüsrev* ve Far. +*āna*) padişahlara yakışır şekilde, hisrev gibi, cömertçe.
ḫ. ^{c}ināyet 5a/8

ḫuṣūmet [2] (< FAr <Ar. *ḫuṣūma^{t}*) düşmanlık yapma.
ḫ. bile kelürler 45a/4

ḫuṣūmet ḳıl- düşmanlık yapmak.
*ḫ. ḳ.-**ur erdiŋiz*** 50b/4

huş [1] (< Far. *hūş*) akıl, şuur.
h.+ı bar-dur tedārük ḳıla alġay 176b/1

huş-yār [1] (< Far. *huş-yār*) aklı başında olan, sarhoş olmayan, uyanık (kimse) (krş. *hūş-yār*).

huş-yār bol- sarhoş olmamak, aklı başında olmak, uyanık olmak.
*salṭanat ser-ḫoşluġıdın h.-y. b.-**up*** 142b/5

hūş-yār [1] (< Far. *hūş-yār*) aklı başında olan, sarhoş olmayan, uyanık (kimse) (krş. *huş-yār*).

hūş-yār ol- sarhoş olmamak, aklı başında olmak, uyanık olmak.
*dünyā meyindin h.-y. o.-**ġay*** 142b/3

huş-yārlıġ [1] (< Far. *huş-yār* ve Tü *+lıḳ/ġ*) aklı başında olma durumu, uyanık olma durumu
evvel h.-y. kim her iş ki aŋa müşkil bolsa çün hūşı bar-dur tedārük ḳıla alġay 176a/9

ḫuṭbe [4] (< Ar. *ḫutba*^{t}) hutbe.
ḳalem zer-ger durur ve ḫ. zer-gerlik 182b/9
*ḫ.+**din** soŋra ayttı* 130b/4

ḫuṭbe oḳu-/oḳı- hutbe okumak.
*minberġa çıḳıp ḫ. o.-**dı*** 130b/4
*emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer ... ḫ. o.-**ydur erdi*** 110b/5

ḫūy [5] (< Far. *ḫoy*) yaratılış, mizaç.
ḫalḳnıŋ ḫ. u ḫaṣleti 104a/9, *ḫ. u ḫaṣletiġa* 104b/2
*pādişāhnıŋ ḫ.+**ı** nā-pesend bolsa* 177a/8
*anıŋ ḫ.+**ın** tutarlar* 99b/2
*ol ḫ.+**nı** andın kėtere körgey* 177a/9

ḫużūr [1] (< Far. < Ar. *ḥuḍūr*) önemli bir makam veya kişinin bulunduğu yer, o makam veya kişinin önü, katı, yanı.
*alarnıŋ ḫ.+**ıda*** 106a/8

ḫüccet [2] (< Far. <Ar. *ḫucca*^{t}) delil.
*ḫ.+**i** bolmaġay* 44a/5
*ḫ.+**iŋni** aytḳıl* 192b/1

ḫücre [1] (< Ar. *hüçra*^{t}) küçük oda, odacık.
*anıŋ ḫ.+**sidin*** 190b/1

ḫükemā [4] (< Ar. *ḫukamāᵓ*) alimler, bilginler, hakimler.
ḫ. allıda ṣıḥḥatḳa yėtip turur 125a/1, *ḫ. aytıp tururlar* 176a/7, 188a/3
*ḫ.+**nıŋ** ḥikmet ü naṣīḥatıda* 159a/7

ḫükm [28] (< Ar. *ḫukm*) hüküm, emir, buyruk.
ol yarlıġ ve ḫ. 5b/1, *ḫ. bolup erdi* 43b/4, 43b/5, *maŋa ḫ. erdi* 66a/8
*ḫ.+**i** bile* 73a/1, *ḫ.+i bilen* 6a/7, *anıŋ ḫ.+i bilen* 35b/7, *pādişāhnıŋ ḫ.+i* 190a/4, *ḫ.+i* 5b/2
*teŋri taᶜālānıŋ ḫ.+**idin*** 15a/5
*ḫudāy taᶜālānıŋ ḫ.+**in** işke buyurdı* 114b/4
*ḫ.+**ini** işke buyura almadı* 131b/3
*meniŋ bu ḫ.+**lerimdin*** 116a/6,

ḫükm ḳıl- hükmetmek, emir vermek.

*birevni öltürmekke ḥ. ḳ.-**dı*** 30a/8, *yėlge ḥ. ḳ.-**dı*** 66a/3
*anıŋ bilen ḥ. ḳ.-**ġan bolġaylar*** 15a/6
*ḥ. ḳ.-**ġay*** 16a/6, 28b/9
*māl u cānıŋızge ḥ. ḳ.-**ıp** alġay* 127b/5, *birevge ḥ. ḳ.-ıp erdi* 134b/8
*ḥ. ḳ.-**ıp-men** kim barçaŋızını öldürgeyler* 132b/7
*ḥ. ḳ.-**maġan bolġaylar*** 15a/2
*bī-hūde ḥ. ḳ.-**mas-men*** 123a/7
*teŋ ḥ. ḳ.-**may*** 14a/5
*ḥ. ḳ.-**sa*** 12b/4
*ḥ. ḳ.**salar*** 191b/5
*ḥ. ḳ.-**ur erdi*** 166a/6

ḥükm sür- hüküm sürmek.
*şer[c] buyrugı birle ḥ. s.-**üp*** 4a/3

ḥükūmet [3] (< Ar. *ḥukūma[t]*) hükümet, yönetim, egemenlik.
ḥ. mecliside erdi 168a/2
*ḥ.+**i** tört miŋ yıl muġlarda erken-dür* 74a/4

ḥükūmet ḳıl- hüküm sürmek, padişahlık etmek.
*ottuz yıl ve üç ay ve bir kün ḥ. ḳ.-**dı*** 81b/5

hüner [2] (< Far. *hunar*) hüner, maharet.
*bu h.+**ler** nā-çār kerek turur* 157a/9
*h.+**ni** büzürg ve [c]azīz tutḳay* 149b/2

hüner-mend [2] (< Far. *hunar-mand*) hünerli, usta.
h.-m. bolmaslar 183b/3
*h.-m.+**ler** anı büzürg ve [c]azīz tutḳaylar* 149b/2

ḥürmet [3] (< Far. < Ar. *ḥurma[t]*) saygı.
*ḥaḳḳ u ḥ.+**i** üçün* 119a/2
*ḥ.+**in** asramaḳ* 126a/1
*[c]izzet ü ḥ.+**lerin*** 179b/5

ḥürmetlıḳ [2] (< Far. < Ar. *ḥurma[t]* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) saygılı.
pādişāh kerek kim edeblıḳ ve ḥ. bolġay 146a/4, *neçe ḥ. ėl bī-ḥürmet bolup tururlar* 161b/4

I/İ

ısıġ [1] (< ET (Orh.T., Uyg. MK) *isig*) sıcak.
*ı.+**da** kelip-sen* 140a/7

ışlāḥ [2] (< Ar. *işlāḥ*) iyileştirme, düzeltme.
ı. ḳalemi birlen 6b/7

ışlāḥ ḳıl- düzeltmek.

*sehvini kerem bile ı.ḳ.-**ıp*** 220b/5

ᶜışḳ [10] (< Ar. *ᶜişḳ*) aşk, sevgi.
ᶜı. bābıda 213a/4, *ᶜı.* 89b/8, 213a/8
*boldı birev ᶜı.+**ı** bile nā-tüvān* 88b/1
*ᶜı.+**ıda** bī-iḫtiyār ḳıldı* 213b/1, *ᶜı.+da* 213a/5
*ᶜı.+**larıda** fütūr vāḳiᶜ erken-dür* 212b/5
*ᶜı.+**nı** ᶜāşıḳ bilür* 213a/8, *ᶜı.+nı* 219b/3, *ne tanısun ᶜı.+nı her bü'l- heves* 213a/7

ᶜibādet [12] (< Far. <Ar. *ᶜibādaᵗ*) ibadet.
ᶜi. bitigeyler 34a/4
*ᶜi.+**din** fāżılraḳ turur* 117b/5
*bendelıḳ ve ᶜi.+**in*** 134a/3, *ol kişiniŋ ᶜi.+in* 31a/3
*ᶜi.+**ḳa** meşġūl erdi* 212a/3, *dāyim ᶜi.+ḳa meşġūl erdi* 99b/7
*ᶜi.+**te** taḳṣīr ḳılmas erdiler* 99b/9

ᶜibādet ḳıl- ibadet etmek.
*ᶜi. ḳ.-**ġan bolġay*** 10b/6
*ᶜi. ḳ.-**ġanıdın*** 10a/8
*ᶜi. ḳ.-**maḳ** erdi* 100a/7, *ᶜi. ḳ.-maḳ* 193b/1
*ᶜi. ḳ.-**ur erdiler*** 66b/9

İblīs [3] (< Ar. *iblīs*) şeytan.
i. mūsī ᶜaleyhi's-selām ḳaşıġa bardı 33a/4, *i. ᶜaleyhi'l-laᶜne çerigi-dürler* 29a/5, *i. ᶜaleyhi'l-laᶜne* 59a/6

ᶜibret [4] (< Far. < Ar. *ᶜibraᵗ*) ibret, örnek, uyarıcı ders.
ᶜi. üçün 154b/6

ᶜibret al- kendi payına ders çıkarmak.
*ᶜi. a.-**dek*** 56b/3, *andın ᶜi. a.-**ġaylar*** 57b/4, *ᶜi. a.-**may*** 49b/7

ibtidā [1] (< Ar. *ibtidāᵓ*) başlangıç.
*i.+**sı** birle* 220b/8

icābet [1] (< Far. < Ar. *icābaᵗ*) kabul etme.

icābet eyle- kabul etmek.
*mendin i. e.-**mek turur*** 102b/1

icāzet [2] (< Far. < Ar. *icāzaᵗ*) izin.

icāzet tile- izin istemek.
*i. t.-**mek** üçün* 64b/2
*i. t.-**p** bardı* 110a/5

ictināb [1] (< Ar. *ictināb*) sakınma, çekinme.

ictināb ḳıl- sakınmak, çekinmek.

*andın ᶜibret alġaylar ve i. ḳ.-**ġaylar*** 57b/4

iç [17] (< ET (Orh.T., Uyg., MK) *iç*) iç, içeri.
*ot i.+**ide** bolġaylar* 13a/1, *anıŋ i.+ide* 100b/7, *i.+ide* 140a/4, *bu ḳazan i.+ide* 108b/9, *gūr i.+ide tirgüzgey* 41a/9, *altun ṭabaḳ i.+ide* 53a/7, *benī isrāᵓil i.+ide* 64a/3, *kümüş micmer i.+ide* 53a/8, *ol çādır i.+ide* 126a/9, *perde-yi ᶜişmet i.+ide* 211a/4
*ol kedū i.+**idegi** dürlerni* 218b/9
*i.+**idin** bir pār-çe kāġaz çıḳtı* 119a/7, *perde i.+idin yırladı* 195a/2, *anıŋ i.+idin* 106a/9, *ol ṣandūḳçeniŋ i.+idin* 106b/1
*i.+**ige** bir ḫasnı salıp* 139b/9, *kėme i.+inde bolġaylar* 54a/1

iç- [22] (< ET (Uyg., KT) *iç-*) içmek.
*su i.-**er*** 45b/5
*ant i.-**er mü-sen*** 132a/9
*i.-**er-men*** 132a/9, *i.-**erler*** 53a/1
*su i.-**ip*** 96b/4, *sunı āheste i.-ip* 140a/3, *su i.-ip baş tartar* 45b/8
*i.-**kendin** soŋra* 194b/5
*su i.-**kil*** 127a/1
*hēç i.-**küçige*** 160a/9
*çaġır i.-**mek*** 8b/6, 133b/6, *i.-mek ve yėmek* 134a/7, *yaḫşı keymek ve i.-mek yėmek* 27b/9 *bu nevᶜ yėmek i.-**mekdin*** 127a/5, *şerbetidin i.-mekdin* 86b/2
*i.-**mes erdiŋ*** 140b/1
*i.-**se*** 128a/3, 128a/4
*köprek i.-**seler*** 52b/9
*ant i.-**ti*** 198a/3, *i.-ti* 127a/3

içkeri [1] (< ET (Uyg.) *içgerü* < *iç+gerü*) içeri.
*dīvāneniŋ mestlıġı i.-**din** turur* 142a/8

içki [9] (< ET *iç+ki*) padişah sarayındaki has görevli, maiyet (krş. *ичку* "padişah sarayındaki has görevli."ANATİL-II, 1983: 69).
*iskender i.+**ler** bile olturup erdi* 124b/2, *bėgler i.+ler bilen semend-i barḳ-reftārın tünd sürüp* 59a/3
*i.+**lerge** vācib-dür* 189a/7, *pādişāh nāyibler ve i.+lerge* 178a/2
*i.+**leri** ayttılar* 133a/8, *nedīm ü i.+leri* 156a/3
*i.+**lerige** ayttı* 139a/4

içki taşḳı maiyet.
i. t. nāyib nevāġa aytur erdi 166b/2
*anıŋ i. t.+**sı** barça bu ṭarīḳni merᶜī tutup* 166b/5

içre [8] (< ET *içre* <*iç+re*) içinde.
ol cihān i. bī-miṡl ü bī-mānend erdi 25a/3, *bu viṣāl i.* 89a/7, *bu gülşen i.* 86a/3, *bir çemen i.* 88b/6, *cihān i.* 76b/4, *çemen i.* 211b/3, *dehr i.* 113a/6, *sözüm i.* 6b/8

ᶜīd [1] (< Ar. *ᶜīd*) Bayram.
*taŋla ᶜī. **turur*** 120a/7

iflās [3] (< Ar. *iflās*) bir tüccarın borcunu ödeyemeyecek duruma gelmesi ve bunun mahkeme kararı ile tespit ve ilan edilmesi.
i. cihetidin 195b/1, *i. sebebidin* 195b/5
*i.+**dın*** 208b/7

iḫlāṣ [1] (< Ar. *iḫlāṣ*) yalansız, riyasız sevgi ve bağlılık.
i. bile ṭāᶜatḳa boyun ḳoymaġaylar 148a/1

ihmāl [1] (< Ar. *ihmāl*) boş verme, kendi haline bırakma.

ihmāl ḳıl- boş vermek, kendi haline bırakmak.
*i. ve taᶜallül ḳ.-**maġaylar*** 151b/2

iḫrāc [2] (< Ar. *iḫrāc*) dışarı çıkarma.

iḫrāc ḳıl- çıkartmak.
*i. ḳ.-**maḳḳa** yol körgüzdi* 215b/9
*dervīşni i. ḳ.-**salar*** 216a/2

iḥsān [5] (< Ar. *iḥsān*) bağış, lütuf, iyilik.
i. yüzindin 11a/8, *ᶜadl u i.* 170a/7
*i.+**nı** sever* 98b/9

iḥsān ḳıl- ihsan etmek, iyilik yapmak.
*ḫayr u i. ḳ.-**maḳ erdi*** 100a/9
*men aŋa köprek i. ve yaḫşılıḳ ḳ.-**ur erdim*** 98b/7

ihtimām [6] (< Ar. *ihtimām*) dikkatle, gayretle çalışma, özen gösterme.
saᶜy u i. bolup 7a/8
*saᶜy u i.+**ı*** 91b/7

ihtimām ḳıl- özen göstermek.
*mülkniŋ ābādānlıġıġa i. ḳ.-**ġay*** 112b/9
*saᶜy ü i. ḳ.-**ġay*** 157a/4
*cān bile i. ḳ.-**ġum-dur*** 205a/6
*saᶜy u i. ḳ.-**ur** erdi* 99b/4

iḫtirāz [1] (< Ar. iḫtirāz) sakınma, çekinme, korkma.

iḫtirāz ḳıl- sakınmak, çekinmek.
*ol nersedin kim ėl ᶜayb ḳılurlar i. ḳ.-**ġay*** 189a/2

iḫtiṣār [1] (< Ar. *iḫtiṣār*) kısaltma, söz ve yazıyı kısa kesme.

iḫtiṣār ḳılın- kısaltılmak.
*bu ḳadar bilen i. ḳ.-**dı*** 188a/2

iḫtiyāc [1] (< Ar. *iḫriyāc*) ihtiyaç.
saŋa i. bolmasa 210a/1

iḫtiyār [10] (< Ar. *iḫtiyār*) seçme, tercih; otorite, hakimiyet.
*zimām-ı i.+**ın** nā-sezālar elgige salmaġay* 143a/8

iḫtiyār ḳıl- seçmek, tercih etmek.
*seni andaḳ i. ḳ.-**ayın*** 203b/2
*uzun sefer i. ḳ.-**dı*** 79b/5
*bir cemāᶜat dervīşlikni i. ḳ.-**dılar*** 55a/6
*saᶜādet ṭarīḳın i. ḳ.-**ġay*** 44a/3
*bu ėkkidin ḳāysı ārzū turur anı i. ḳ.-**ġıl*** 122a/2
*melikniŋ rāyı faẓl i. ḳ.-**ġusı durur*** 122a/4
*zühd i. ḳ.-**maḳ*** 193b/2
*mülūk ḫıdmetin i. ḳ.-**sa*** 143b/2

iḫtiyār ėt- seçmek, tercih etmek .
*ḳanāᶜat i.ė-**ip*** 212a/2

iḫtiyāṭ [2] (< Ar. *iḥtiyāṭ*) sakınma, tedbirli olma.

iḥtiyāṭ ḳıl- sakınmak, tedbir almak.
*öz işide i. ḳ.-**ġay*** 146b/1
*bisyār i. ḳ.-**ıp tururlar*** 161b/6

ᶜiḳāb [1] (< Ar. *ᶜiḳāb*) kafirlere ve ilahi emirlere uymayan kimselere verilen ceza anlamında bir terim. Karşıtı *ecir*.
*oġlını ᶜi.+**ḳa** tartıp* 114b/3

iḳāmet [1] (< Far. < Ar. *iḳāmaᵗ*) oturma, konaklama.

iḳāmet eyle- oturmak, yaşamak.
*i. e.-**mek** muḥāl durur* 46a/4

iḳdām [1] (< Ar. *iḳdām*) gayret ve sebatla çalışma.

iḳdām körgüz- gayret etmek, çabalamak.
*bu emrġa i. k.-**di*** 7a/5

iḳrār [2] (< Ar. *iḳrār*) itiraf etme.
*ᶜāciz bolup i. ḳ.-**dı*** 163b/1
*anıŋ faẓlıġa i. ḳ.-**dılar*** 185b/2

ᶜilāc [2] (< Ar. *ᶜilāc*) tedavi.
*munuŋ ᶜi.+**ı** ne bolur* 94b/4
*anıŋ āfetin ve ᶜi.+**ın*** 30a/4

ilāhī [1] (< Ar. *ilāh* ve nispet eki *-ī*) Allah'a ait, Allah'tan gelen.

nūr-ı İlāhī İlahi ışık, ilahi nur.
yüzüŋde bėlgülük n.-ı i. 125a/9

ile [2] (< ET (KT) *birlen ~birle* < (Orh.T., Uyg.) *birle*) ile.

gül-ruḫ i. 88b/7, *samur i.* 28a/4

ilgeri [4] (< ET (Orh.T., Uyg.) *ilgerü*) ileri.
munı ėşitip i. bardı 108b/4, *i. barıp ḫalīfeġa ayttı* 118a/3, *pādişāh başını i. tuttı* 59b/9, *i. yörüp* 215b/5

illā [1] (< Ar. *illā*) aksi takdirde.
i. ᶜuḳūbetḳa ḳalġay 14b/8

ᶜilm [8] (< Ar. *ᶜilm*) ilim, bilgi.
ᶜi. oḳumaḳ 193b/1, *ᶜi. ü dāniş* 158a/9, *ᶜi. ü seḫāvet* 19b/5, *ḫıredḳa ᶜi.* 157b/2
*Allāh taᶜālānıŋ ᶜi.+**i** beyānıda* 29b/6, 7b/5, *ᶜi.+i maḫlūḳātḳa muḥīṭ turur* 29b/7
*ᶜi.+**ini** bilmek küllī turur* 18a/8

ilticā [2] (<Ar. *iltica*ᵓ) sığınma.
ėlge i. keltürdi 208a/3

ilticā ḳıl- sığınmak.
*ḫasīs ėldin i. ḳ.-**ur erdi*** 208a/1

iltifāt [2] (< Ar. *iltifāt*) ilgilenme, gönül alma; saygı gösterme, hürmet.

iltifāt ḳıl- aldırış etmekü önemsemek; hürmet etmek.
*dünyā mālıġa hēç türlük bile i. ḳ.-**maġay*** 18b/9
*ol ṭabaḳ u micmereġa i. ḳ.-**may*** 53b/1

iltimās [2] (< Ar. *iltimās*) rica, yalvarma.

iltimās ḳıl- rica etmek, yalvarmak.
*i. ḳ.-**dı erse*** 208a/3
*bir kėçe i. ḳ.-**dım*** 108a/1

imām [1] (< Ar. *imām*) imam.
*cümle saḫīlerniŋ i.+**ı** ᶜalī* 201b/7

imāmü'z-zamān [1] (< Ar. *imām* ve harf-i tarif *al* ve *zamān*) Şeybânî Han'ın unvanı.
i.-z. 3a/3

īmān [18] (< Ar. *īmān*) inanma, doğru olarak kabul etme; iman.
ī. beyānıda 8a/3, *ī. bīḫiniŋ* 8a/9, *ī. dıraḫtı* 45b/5, *ī. dıraḫtiniŋ tübi* 70b/3, *ī. keltürgen* 21a/6, *ī. şāḫınıŋ* 8b/1
*köŋli ī.+**dın** ḫālī bolġan bolġay* 35a/3, *himmetniŋ büzürg ü bülend bolmaġlıġı ī.+dın turur* 210a/9
*ī.+**ġa** yėtmegey* 31a/6
*ī.+**ı** dürüst bolsa* 47a/6
*ī.+**nı*** 42b/5, 70b/5
*ī.+**nıŋ** aṣlın saḳladılar* 55a/5, *ī.+nıŋ bīḫi* 8a/5, *ī.+nıŋ bīḫin* 45b/6, *ī.+nıŋ ḫaḳīḳatın* 35a/5, *ī.+nıŋ* 8a/6

aṣl- ı īmān imanın kökü.
a.-ı ī. yėride bolsa 35a/2

ᶜimāret [5] (< Far. <Ar. *ᶜiimāraᵗ*) bayındırlık.
*anıŋ ᶜi.+**iġa*** 46b/1, *cihān ᶜi.+**in*** 135b/9

ᶜimāret ḳıl- bayındır hale getirmek, onarmak, bina etmek.
*ḫayr üçün ᶜi. ḳ.-**ġıl*** 210a/3
*öz evin neçük ᶜi. ḳ.-**ur*** 136a/1
*yėrni ᶜi. ḳ.-**makḳa*** 56a/1

īmin [14] (< Far. *eman* < Ar. *āmin* "emin olan"dan) emniyet ve güven içinde olan. (bk. *aiman* Steingass, 1892: 132a)
yaḫşılar andın ī. 129b/6, *yaḫşı ḫulḳuŋdın ī. erdim* 32b/1, *bende mendin ī. ermiş* 32b/3, *ī. uyuḫlaġay* 18a/5, *ī. yatıp-sen* 38a/2, *ī. yatḳay-sen* 122b/6, *āsūde vü ī. yatsalar* 122b/5, *yollar ī.* 122a/7

īmin bol- güven içinde olmak, emniyette olmak.
*yollar ī. b.-**dı*** 82b/1
*teŋri taᶜālā ġażabıdın ī. b.-**ġay*** 33b/9
*ᶜuḳūbetdin ī. b.-**ġaylar*** 71a/5
*ī. b.-**maḳ*** 148a/6
*ī. b.-**up** ḳavī żaᶜīfḳa ḫayf ḳılmaġay* 128b/1
*cihān ābādān ve raᶜiyyet ī. b.-**ur*** 74b/9

īminlik [4] (< Far. *eman* < Ar. *āmin* "emin olan"dan ve Tü. *+lik*) emniyet, güven, güven içinde olma.
ī. bile öter 128a/1, *ī. bile evḳāt ötkerse* 126a/4
*ī. **turur*** 128a/6
*ᶜālemniŋ ī.+**i*** 128a/6

imkān [3] (< Ar. *imkān*) olanak.
i. bar 123a/1, *ėkki ḳılıç bir ḳında rāst kelmek i. yoḳ tur* 155a/9, *i. bar* 86b/4

imtiḥān [1] (< Ar. *imtiḥān*) deneme, sınama.
*bu i.+**dın** maŋa müddeᶜā ol erdi* 91a/9

inᶜām [5] (< Ar. *inᶜām*) lütuf ve ihsan.

inᶜām ḳıl- ihsan etmek.
*ėkki yüz miŋ direm bile at ve ton i. ḳ.-**ay*** 203b/4
*birevge bėş yüz direm i. ḳ.-**dı*** 189b/2, *üçer yüz miŋ altun i. ḳ.-dı* 136a/8, *yüz ellik miŋ direm i. ḳ.-dı* 209a/9
*i. ḳ.-**ur bolsa*** 189b/3

inan- [1] (< ET (Uyg., KT) *ınan-*) inanmak.
*anıŋ rāstlıġıġa i.-**ıp** köŋlümni tınç ḳılıp erdim* 153b/1

ᶜināyet [9] (< Far. <Ar. *ᶜināyaᵗ*) lütuf, bağış, iyilik.
her ne ᶜi. bolsa 206a/8, *hemīşe ᶜi. naẓarı bile* 205b/5, *ḫüsrevāne ᶜi. ve elṭāf*

bilen 5a/8

ᶜināyet ḳıl- lütufta bulunmak, iyilik etmek, bağışlamak.
*aŋa ᶜi. ḳ.-**dı*** 209a/7
*ᶜi. ḳ.-**ıp** ıṣlāḥ ḳalemi birlen tüzgeyler* 6b/6, *ᶜi. ü riᶜāyet ḳ.-ıp* 136b/2
*düşmenġa bu türlük ᶜi. ḳ.-**ıp turur*** 177b/7
*ḫudāy taᶜālā ᶜi. ḳ.-**sa*** 180a/3

İncīl [1] (< Ar. *incīl* < Yun *evangelion "*iyi haber, müjde*"*) dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni.
furḳān ve i. ve zebūr ve tevrīt 38b/2

inçke [3] (< ET (Uyg.) *yinçge*) ince.
ortasını i. yarġay 185b/5, *ḳalem ne i. ve ne yoġan kerek* 185b/9, *ṣırāṭ köprügi ḳıldın i.* 42a/1

infiᶜāl [1] (< Ar. *infiᶜāl*) gücenme, kırılma.
yüzidin ḳamerġa besī i. 211a/7

inḫirāf [1] (< Ar. *inḫirāf*) doğru yoldan çıkma.

inḫirāf ḳıl- doğru yoldan çıkmak.
*i. ḳ.-**may*** 5b/5

inḫirāṭ [1] (< Ar. *inḫirāṭ*) bilmediği işe girişme.

inḫirāṭ bėr- bilmediği işe girişmek.
*özin i. b.-**ip erdi*** 5a/6

ins [3] (< Ar. *ins*) insan.
i. ü cinn 175b/5, *cinn ü i. ü şeyāṭīn ü melāyik* 35b/8
*cinn ü i.+**din*** 44b/6

inṣāf [16] (< Ar. *insāf*) merhametle, vicdana veya mantığa dayanan adalet.
ᶜadl u i. bābıda ᶜömer bin el-ḫaṭṭābḳa … oḫşar erdi 25a/4, *i. bėrdiler* 185b/3, *i. bile iş buyurġay-sen* 102b/3, *ᶜadl u i. bile* 86a/1, 90a/3, *i. bilen* 10a/7, *i. ermes* 207b/4, *ᶜadl u i.* 4b/1, *biri i. saḳlamaḳ* 125b/8, *ᶜadl u i. sözin ögrenip* 18b/2, *ᶜadl u i.* 90a/6, *ol ᶜadl u i.* 111a/7
*ᶜadl u i.+**dın*** 9b/6
*ᶜadl u i.+**ıġa*** 101b/1
*alarnıŋ i.+**ın*** 22a/1
*ᶜadl u i.+**ları*** 114a/8

inṣāflıḳ [2] (< Ar. *insāf* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) insaflı.
bisyār ᶜādil u i. erdi 83a/9, *ol besī ᶜadl u i. erdi* 81b/4

insān [1] (< Ar. *insāf*) insan, kişi.
*i.+**nıŋ** ne ḳılġan ve dėgeni* 85b/3

intiḳām [1] (< Ar. < *intiḳām*) intikam, öç alma.

intiḳām al- öç almak, intikam almak.
*dünyāda alardın i. a.-**ġay*** 13b/9

intiẓār [1] (< Ar. *intiẓār*) bekleme, bekleyiş.
*i.+**ıŋ** ḥaddın ötüp erdi* 60b/5

ipek [1] (< ET Uyg. *yipek* "ip, halat" <*yip+ek*) ipek, ipek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek, parlak tel.
i. libās ara 28a/5

irāde [1] (< Ar. *irāda*^{t}) isteme, dileme.
anıŋ i. vü ḫ^{v}āstı bile turur 35b/4

iskender-şükūh [1] (< İskender ve Far. *şukūh*) İskender gibi ihtişamlı.
cem-ḳadr-ı i.-ş. 3a/1

İslām [3] (< Ar. *islām*) İslam, İslamiyet.
i. devleti 85a/1, *i. ṣubḥı birlen* 87b/6
*i.+**nı** ᶜazīz tutḳay* 103b/7

ᶜişmet [1] (< Far. <Ar. *işma*^{t}) ırz temizliği, iffet.

perde-yi ᶜişmet iffet perdesi, namus perdesi.
p-yi ᶜi. içide 211a/3

iste- [4] (< ET (Uyg., MK *iste-* < *izde-* < AT **īz*); (krş. Uyg. KT *irte-*) istemek, talep etmek, aramak.
*her neçe i.-**di*** 97a/2, *pend i.-di* 23a/5
*ḥaḳnı bāṭıldın farḳ ḳılmaḳ i.-**r*** 19b/1
*kim i.-**se** istese salṭanat* 175a/1

istiᶜānet [1] (< Ar. *istiᶜāna*^{t}) yardım isteme.
himmet ü i. tilep 7a/4

istifsār [1] (< Ar. *istifsār*) açıklama isteme.

istifsār ḳıl- açıklama istemek.
*ol ḥāldın i. ḳ.-**dı erse*** 215b/4

istiġfār [1] (< Ar. *istiġfār*) bağışlama, dileme.

istiġfār ḳıl- tövbe etmek.
*her namāzdın soŋra i. ḳ.-**ġıl*** 34a/3

istiḳāmet [1] (< Far. <Ar. *istiḳāma*^{t}) dürüst bir şekilde hareket etmek, doğruluk.
i. bolġay 149a/7

istirāḥat [1] (< Ar. *istirāḥa*^{t}) dinlenme, rahat etme.
i. üçün 37b/9

istiṭāᶜat [1] (< Ar. *istiṭāᶜaᵗ*) takat, kudret, güç yetme, güç yeterlik.
bā-vücūd-i ᶜadem-i ī. u ḳıllet-i bıżāᶜat 5b/4

iş [129] (< ET *iş* AT **īş*) iş; görev; amel; uğraş.
barça i. 104a/1, *bir i.* 178b/3, *bu on ėkki i.* 157a/7, *bu türlük i.* 35b/2, *hēç i.* 37b/5, *her i.* 176a/9, *ne i.* 60b/7, *ol i.* 52b/5, *üç i.* 137b/9, *yüz i.* 52b/6, *ol i. başıdın* 89b/3, *körgülük i. bolsa* 37a/6, *yaḫşı i.* 90a/5, *i. ḫātırıda* 175b/7, *i. küçi* 194b/1, *i. müşkil turur* 71a/7, *maŋa żarūr i. vāḳiᶜ bolup-tur* 199a/9, *ėlge i. yėmek erdi* 100a/3, *yaḫşıraḳ i. yoḳ turur* 98b/2, *i. tüşkende* 173b/5, *i.* 25b/9, 179a/3, 107b/8, 189a/1
*barça i.+**de*** 30a/6, 38b/6, 178a/9, 183b/6, *bu i.+de* 40b/5, 143a/1, 161b/6, *her i.+de* 171a/7, *ol i.+de* 137a/8, 173a/1, *hēç i.+de aġrımaġaylar* 174b/3, *i.+de rāstlıġ ḳılmaḳ* 174b/8, *bu i.+de ṣābit-ḳadem-dür* 216a/2, *i.+de* 172b/8
*bir i.+**din*** 52b/6, *her i.+din* 176b/3
*i.+**i** ᶜurūc tapıp* 158a/1, *anıŋ i.+i* 148b/3, *dünyā i.+i* 52b/4, 70b/2, *ėlniŋ i.+i* 100a/7, *mülk i.+i* 174b/1, *nā-dān vezīrniŋ i.+i* 178b/1, *pādişāhlıḳ i.+i* 134a/4, *şükr i.+i* 169a/8, *pādişāhlar i.+i* 171b/6, *i.+i boldı* 90a/1, *i.+i bolġay nedāmet* 170a/5, *ḫudāy ᶜazze ve celle i.+i bolmasa* 36b/9, *i.+i pesendīde bolġay* 176a/8, *tā müsülmānlarnıŋ i.+i rāst bolġay* 107b/1, *i.+i* 212a/6
*anıŋ i.+**i dur-ur*** 159a/5
*aṣīl ėlniŋ i.+**i-dür*** 197b/4
*ol dīn i.+**i tur-ur*** 103a/7
*alarnıŋ hēç i.+**ide*** 111b/7, *dīn i.+ide* 103b/1, *dünyā i.+ide* 112a/1, *her i.+ide* 221b/3, *memleket i.+ide* 156a/2, *ol i.+ide* 170b/9, *öz i.+ide* 146b/1, *raᶜiyyetniŋ i.+ide* 27b/2, 104a/6, *dünyā i.+ide bolġay* 53a/3
*anıŋ i.+**idin*** 152a/1
*i.+**ige*** 222a/2, *ol cihān i.+ige* 75b/9, *pādişāhnıŋ i.+ige* 152b/5, *āḫiret i.+ige* 70a/8
*anıŋ bilen i.+**im** bar-dur* 62a/8, *i.+im* 7a/8
*öz i.+**imdin*** 17a/1, 161a/2
*biziŋ i.+**imizni*** 163b/5
*alarnıŋ i.+**in*** 180b/8, *dünyā i.+in* 76a/4, *öz i.+in* 134b/4, *i.+in aytmaḳ* 172b/2, *öz i.+in ḳıla almas erken-dürler* 134b/6, *pādişāhlıḳ ve memleket i.+in ḳılur erken-dür* 134b/5, *dünyā i.+in ögretkey* 14a/7
*ḫalḳnıŋ i.+**indin*** 116a/2
*öz i.+**ini** bilgey* 147a/8, *i.+ini yaḫşı żabṭ ḳıla almaġay* 176a/7
*bu i.+**iniŋ*** 5b/6
*i.+**iŋe** meşġūl bol* 198a/6, *öz i.+iŋe özüŋ yėtkey-sen* 105a/8
*her i.+**ke*** 133b/7, *ṭahāretdin özge i.+ke* 54a/4, , *hēç i.+ke meşġūl bar mu-dur-sen* 60b/6
*bu i.+**ler*** 133b/6, *i.+ler bağlanmasun* 186b/8, *bī-maḥal i.+ler ḳılıp* 161a/4, *yaman i.+ler* 50b/5
*nā-şāyest i.+**lerdin*** 103b/, *yaman i.+lerdin* 112a/2
*cihān i.+**leri*** 183a/3, *ḳılġan i.+leri* 125a/2
*nā-pesend i.+**lerimni*** 116a/9
*nihānī i.+**lerni** ᶜaḳl bile* 176b/2, *ötken i.+lerni* 182a/3
*ol i.+**ni** ḳılġay-sen* 178b/6

iş buyur- iş emretmek, görev vermek.

*i. b.-**ġay-sen*** 102b/4, *i. b.-**sa*** 145a/3, *i. b.-**up*** 14b/1, 97b/7

işke buyur- çalıştırmak, istifade etmek, kullanıma sokmak (krş. Özb. *uuғa coл-* ÖTİL2-II, 2020: 254a-b).
*ḫükmini i.+**ke** b.-**a almadı*** 131b/4, *ḫudāy taᶜālānıŋ ḫükmin i.+**ke** b.-**dı*** 114b/4, *nā-dānlarnı i.+**ke** b.-**ġan** üçün* 161a/3, *himmetni i.+**ke** b.-**maḳ erdi*** 219b/4

iş ḳıl- iş yapmak.
*yaḫşı i. ḳ.-**ġan*** 21a/6
*bėş i. ḳ.-**ġay*** 172a/2
*öz rāy ve endīşesi bile i. ḳ.-**ıp*** 170b/8, *bir i. ḳ.-ıp* 16b/6
*yaman i. ḳ.-**ıp erdiler*** 21a/5
*güzāf i. ḳ.-**maġay*** 146b/1, *özge i. ḳ.-maġay* 176b/5
*bu türlük i. ḳ.-**maġay-sen*** 192a/2, *hēç i. ḳ.-maġay-sen* 137b/6
*üç i. ḳ.-**maḳ*** 143b/3
*özge i. ḳ.-**sa*** 120a/1
*her i. ḳ.-**saŋ*** 102a/7
*her i. ḳ.-**ur bolsaŋ*** 26a/8
*ėkki i. ḳ.-**ur-men*** 203a/8

işāret [2] (< Far. <Ar. *işāraᵗ*) işaret, iz, belirti.
bu i. bes turur 146b/8

işāret ḳıl- işaret etmek.
ḫazīneçiġa i. ḳ.-dı 189b/9,

ᶜişret [1] (< Far. <Ar. *ᶜişraᵗ*) içki içme, içki; zevk, safa, keyif.
ᶜayş u ᶜi.+i 47a/8

it [8] (< ET *ıt* < AT **īt*) it, köpek.
bir i. baġlıḳ turur 126b/1, *i. barıp bir gūşede yattı* 154a/2, *i. bilen* 154a/1, *bu i.* 153a/9, *ol i.* 154a/4
*bir i.+**ni*** 153a/4
*i.+**niŋ** ḫıyāneti ermiş* 154a/4, *bu i.+nıŋ* 153a/7

it- [1] (< ET (Uyg., MK) *it-*) itmek.

ite bėr-itivermek.
*ol āzād-merd köksidin i.-**e** b.-**ip** yandurdı* 145b/7

iṭāᶜat [2] (< Far. < Ar. *iṭāᶜaᵗ*) boyun eğme.
*selāṭīn i.+**ın*** 168b/5, *alarnıŋ i.+ın ḳılġaylar* 73a/3

ᶜitāb [1] (< Ar. *ᶜitāb*) azarlama.

ᶜitāb ḳıl- azarlamak.
*ᶜi. ḳ.-**ur*** 36b/4

iᶜtibār [1] (< Ar. *iᶜtibār*) bir şeyin gerçek olmayan, öyle farzedilen değeri.

iᶜtibār ḳıl- farzetmek, saymak.
*bir gām i. ḳ.-**ıp tururlar*** 51a/9

itik [1] (< ET (KT) *yitig*, krş. Uyg. *yiti ~yitti~iti*) keskin.
ḳalem-tirāş i. kerek 186a/2

iᶜtiḳād [2] (< Ar. *iᶜtiḳād*) inanma, bir şeye, bir düşünceye bağlanma.
rāst i. ḳılġay-sen 204a/1
*dāniş ü i.+**dın*** 8a/4

itikrek [1] (< *yitig+rek* < ET (KT) *yitig*) daha keskin.
ḳılıçdın i. turur 42a/1

iᶜtimād [5] (< Ar. *iᶜtimād*) güven.
i. yoḳ turur 159b/3
*pādişāhnıŋ ᶜadl u inṣāfıġa i.+**ları** bar erdi* 101b/1

iᶜtimād ḳıl- güvenmek.
*i. ḳ.-**ġan*** 161b/7
*hēç kimersege i. ḳ.-**ma*** 31b/2
*ḫaylī i. ḳ.-**maġay-sen*** 105a/9

ittifāḳ [3] (< Ar. *ittifāḳ*) birleşme, uyuşma, anlaşma.
i. bilen alardın biri ṭaᶜām keltürmek üçün bāzārġa bardı 56b/7, *aŋa taᶜalluḳ bile ne i.* 219b/8

ittifāḳ ḳıl- anlaşmak, uyuşmak, sözleşmek.
*andaḳ i. ḳ.-**dılar** kim* 57a/2

ittifāḳā [4] (< Ar. *ittifāḳāⁿ*) tesadüfen, rastgele.
i. 139b/3, 153b/2, *i. biriniŋ oġlı ve biriniŋ ḳızı bar erdi* 101a/3, *i. ferzend boldı* 25a/1

ᶜivaż [1] (< Far. < Ar. *ᶜivaḍ*) karşıılk olarak verilen şey.
*ᶜi.+**ın** on tapar* 201b/9

iᶜzāz [1] (< Ar. *iᶜzāz*) saygı ile ağırlama.
i. bolur 188b/3

izde- [1] (*iz+de-*< ET (Uyg., KT) *iz*) istemek.
*i.-**r-men** maŋa sen bolġay-sen yār* 157b/6

iẓhār [4] (< Ar. *iẓhār*) gösterme, ortaya çıkarma.

iẓhār-ı ḳudret kudretin zuhuru.
*i.-ı ḳ.+**i** üçün* 180a/8

iẓhār ḳıl- göstermek, ortaya çıkarmak.
*aḥvālımnı i. ḳ.-**dım*** 196a/3

*i. ḳ.-**maġay*** 176b/7
*bu sırnı ḳaçan i. ḳ.-**ur*** 101a/9

īzed [2] (< Far. *īzid, ēzid*) Tanrı, Allah.
ī. subḥānehu ve taᶜālā ḥażretide 181a/4, *ī. taᶜālā* 101b/8

ᶜizz [1] (< Ar. ᶜizz) yücelik.
*ᶜi.+**i durur*** 148a/5

ᶜizzet [5] (< Far. <Ar. *ᶜizzaᵗ*) hürmet, saygı.
ᶜi. ü ḥürmetlerin 179b/5
*yegānelıġımnıŋ celālı vü ᶜi.+**i** üçün kim* 96a/2, *melikniŋ ᶜi.+i* 125b/7
*ḥażret-i ᶜi.+**din*** 95b/9

ᶜizzet ḳıl- saygı göstermek.
*sulṭānnıŋ dostların ᶜi. ḳ.-**ġuçı*** 172b/4

K/Ḳ

kaᶜbe [1] (< Ar. *kaᶜbaᵗ*) Ka'be, Allah'ın evi.

kaᶜbe-yi vişāl buluşma yeri.
k.-yi v. üçün maḳṣad yolıġa ḳadem ḳoydı 213b/3

ḳabīḥ-peyker [1] (< Ar. *ḳabīḥ* ve Far. *paykar*) çirkin, çirkin suratlı.
*bu zişt-ṣūret u ḳ.-p.+**din*** 50b/2

ḳabīḥlıġ [1] (< Ar. *ḳabīḥ* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) çirkin olma durumu, çirkinlik.
*yüzin açsa ḳ.+**ın** körüp* 50a/4

ḳabīle [3] (< Ar. *ḳabīlaᵗ*) kabile.
ḳ. uluḳları 209a/1, *ḳ. uluḳlarını sınamaḳ* 209b/4
*öz ḳ.+**siniŋ** uluḳlarını* 208b/3

kābīn [2] (< Far. *kābīn*) nikahta güvey tarafından geline verilmesi tahhüt edilen para, ağırlık.
*ḥātūnnıŋ ḥaḳḳ u k.+**ide*** 14b/3
*bu ana k.+**idin** hem ḥelālraḳ turur* 22a/8

ḳabr [1] (< Ar. *ḳabr*) mezar.
*yaᶜḳūbnıŋ ḳ.+**ı** başıda* 160b/4

ḳabūl [8] (< Ar. *ḳabūl*) kabul etme, alma.

ḳabūl ėt- kabul etmek.
*sözin ḳ. ė.-**key*** 173a/7

ḳabūl ḳıl- kabul etmek.
*seniŋ sözleriŋni ḳ. ḳ.-**dı*** 216a/8
*munı ḳ. ḳ.-**ıŋ*** 22a/9
*rıżā sem^{c}i birlen ḳ. ḳ.-**ıp*** 4b/2, *ol sözni ḳ.-ıp* 216b/7
*sözin hēç ḥāl ėşitmegey ve ḳ. ḳ.-**maġay*** 177a/7
*hēç kişiniŋ sözin … ḳ. ḳ.-**mas erdi*** 151b/8
*anıŋ fırībin ḳ. ḳ.-**may*** 11a/6

ḳabż [1] (< Ar. *ḳabḍ*) teslim alma.

ḳabż ḳıl- Azrail tarafından ruh teslim almak.
*aṭ üstide oḳ cānın ḳ. ḳ.-**dı*** 60a/6

ḳabża [1] (< Ar. *ḳabḍa^{t}*) tutacak yer, sap; pençe.
*ḳabża.-i ḳ.+**ide** durur* 27a/2

ḳaç- [2] (< ET (Orh.T., Uyg.) *kaç-*) kaçmak.
*ėl ve ulusı ḳ.-**ıp*** 92b/4, *düşmen ḳ.-ıp* 179a/4

ḳaçan [2] (< ET (Orh.T., Uyg.) *kaçan*) ne zaman.
bu sırnı ḳ. iẓhār ḳılur 101a/9, *her ḳ.* 48b/5

ḳadar [7] (< Ar. *ḳadar*) miktarında, kadar.
oşbu ḳ. bile 168b/2, *bu ḳ. bilen* 188a/2, *bu ḳ. kifāyet turur* 35a/1, *maŋa bu ḳ. luṭf u kerem körgüzdi* 207a/2, *ne ḳ. māl* 161b/4, *bu ḳ.* 36b/3, *ol ḳ.* 141b/3

ḳadarī [1] (< Ar. *ḳadar* ve Far. *-ī*) biraz, birazcık.
andın ḳ. keltürgil 190b/4

ḳadd [1] (< Ar. *ḳadd*) boy, endam.

ḳadd-ı naẖl güzel boylu, güzel endamlı.
*ḳ.-ı n.+**idin*** 211b/1

ḳadeḥ [1] (< Ar. *ḳadah*) içki bardağı.
*bir ḳ.+**ġa** toldurup* 139b/8

ḳadem [5] (< Ar. *ḳadam*) ayak, adım.
bir neçe ḳ. bardı erse 126a/7
*ḳalem ḳ.+**in*** 6a/8,

ḳadem ḳoy-ayak basmak, adım atmak.
*ḳ. ḳ.-**dı*** 213b/3
*ḳ. ḳ.-**up turur*** 158b/1

s̱ebāt-ı ḳadem azimli, kararlı adım.
körgüzür erlikde s̱.-ı ḳ. 201b/5

ḳadīm [5] (< Ar. *ḳadīm*) eski, kadim.
ḳ. nüsẖalar 111a/5

*ḳ.+**de** birev bar erken-dür* 147a/1, *ḳ.+de* 111a/8, 179b/8, 180b/2

ḳādir [5] (< Ar. *ḳādir*) yapabilme gücüne malik olan; Allah.
her nersege ḳ. bolsa 31a/9, *günāh-kārnıŋ günāhıġa ḳ. bolup* 30b/6, *ḳ. ü tüvānā durur* 26b/7, 129b/1

ḳādir-i ber-kemāl mükemmel olan Allah.
ey ḳ.-i b.-k. 119a/1

ḳadr [6] (< Ar. *ḳadr*) değer, itibar, kıymet.
ḳ. u. menzilet bābıda 211b/4, *ḳ. u. menzileti* 104a/3, *āḫiretde alarġa şeref ü ḳ. bisyār turur* 70a/9
*kişiniŋ ḳ.+**ı** vü şerefi* 188b/6, *dānā ėlniŋ ḳ.+ı* 181a/3
*ḳ.+**ın** bilip* 168b/4, *bu ni^{c}met ḳ.+ın bilmek turur* 10a/5, *bu ni^{c}met ḳ.+ın bilmey* 12a/5

kāfī [3] (< Ar. *kāfī*) yeterli; yetenekli, akıllı.
emīn ü k. bolsa 174a/8, *vezīr mihr-bān u k. bolsa* 177a/5, *^{c}āḳil ve k.* 148b/5

kāfir [5] (< Ar. *kāfir*) kafir.
bā-vücūd-i ol kim k. erdi 90a/5, *ol k. erdi* 23b/8
*āḫir fırḳa k.-**dürler*** 55a/1
*k.+**ler** uruşıda* 69b/8
*k.+**lerni** dūzaḫḳa yibergeyler* 42b/2

ḳāfiye [1] (< Ar. *ḳafiya^{t}*) uyak, kafiye.
*şi^{c}r ü ḳ.+**din*** 184a/4

kāġaẕ [3] (< Far. *kāġaẕ*) kağıt.
içidin bir pār-çe k. çıḳtı 119a/8, *k. meydānıġa sürdi* 6a/8

kāġaẕ-ı pākīze temiz kağıt.
k.-ı p. 186a/2

ḳāhir [1] (< Ar. *ḳāhir*) zorlayan, kahredici.

sulṭān-ı ḳāhir kahreden sultan.
*sulṭān-ı ḳ.+**ni** musallaṭ ḳılġay* 129a/5

ḳahr [1] (< Ar. *ḳahr*) zulüm, mahvetme, zorlama.
ḳ. bile 73b/6

ḳaḥṭ [3] (< Ar. *ḳaḥṭ*) yağmurun yağmamasından çıkan kıtlık; kıtlık sonucu beliren açlık.
vilāyetde ḳ. peydā bolġay 164a/4, *ḳ. peydā bolsa* 164a/5, *ḳ. peydā boldı* 118a/1

ḳā^{c}ide [5] (<Far. < Ar. *ḳā^{c}ida^{t}*) kural.
ol ḳ. bile 111a/6, *andaḳ ḳ. vü düstūr ḳoyġay kim* 40a/2
*ḳ.+**lerin** sorup bilmek* 124a/5
*biziŋ ḳ.+**miz** ol emes-tur* 209b/8

*ḳ.+**si** bile* 181a/8

ḳaḳ- [3] (< ET (Uyg., MK) *ḳaḳı-*) vurmak, kakmak.

ėşikni ḳaḳ- kapıyı çalmak, vurarak kapıyı çalmak.
*ėşikni ḳ.-**ıp*** 21b/1
*andaḳ muḥkem ḳ.-**tı*** 62a/5, *ėşikni bayaḳıdın muḥkemrek ḳ.-tı* 62b/2

ḳal- [39] (< ET *ḳal-*<AT *ḳāl-**) kalmak.
*le̲z̲z̲et ötti ve faẕīḥat ḳ.-**dı*** 52a/3
*taᶜaccübḳa ḳ.-**dılar*** 205a/7
*sen düşmenlerġa ḳ.-**dıŋ*** 63a/8
*ol cezīrede ḳ.-**ġan bolsalar*** 54b/6
*ḳ.-**ġanı** ḥasret ü nedāmet tuḫmı bār-keltürgey* 47a/1
*ᶜālemde bāḳī ḳ.-**ġay*** 113a/2, *ᶜuḳūbetḳa ḳ.-ġay* 14b/8, *cāvīd ᶜa̲z̲ābıġa ḳ.-ġay* 112b/7, *genc bu ėkkige ḳ.-ġay* 57a/4, *ol ḳ.-ġay* 35b/1, *sendin yādgār ḳ.-ġay* 124b/6, *yalġuz maŋa oḳ ḳ.-ġay* 57a/2
*ne bu kün ḳ.-**ġusı durur** ne taŋla* 160b/3
*ḫazīne ḫālī ḳ.-**ıp*** 92b/6, *taᶜaccübḳa ḳ.-ıp baḳadur erdim* 66a/7, *ḳ.-ıp kėçrek kelseler* 54b/1
*ḳ.-**ıp turur*** 60a/5, 90b/4, *alardın ḳ.-ıp turur* 124a/6, *bir yıġaç ḳ.-ıp turur* 51b/2, *bu ᶜālemde yaḫşı at ḳ.-ıp turur* 85b/2, *bu alardın artıp ḳ.-ıp turur* 57b/2
*hē̲ç nerse bāḳī ḳ.-**madı*** 65a/3
*sözdin özge nerse ḳ.-**maġan*** 35a/4
*penāh ḳ.-**maġan bolġay*** 10b/1
*ol ẓulmī kim hē̲ç ḳ.-**maġay*** 103a/1, *ẓulmī ki hē̲ç ḳ.-maġay* 102b/6
*özge hē̲ç neme ḳ.-**mas*** 113a/3, *ḳ.-mas* 113a/7
*ḫazīnede hē̲ç nerse ḳ.-**maydur*** 152b/8, *hē̲ç bir ḫalīfe ḳ.-maydur* 24a/6
*yaşurun ḳ.-**maz*** 98a/8
*cihānda yādgār ḳ.-**ur*** 125a/3, *düşmen elgide ḳ.-ur* 58a/4, *yādgār ḳ.-ur* 85b/3
*pādişāhnıŋ ḳ.-**ur atıġa** yaḫşı bolmaġay* 216a/4

kėç ḳal- geç kalmak, gecikmek.
*k. ḳ.-**dı*** 141a/8
*ne üçün k. ḳ.-**dıŋ*** 141b/1
*her neçe k. ḳ.-**sa*** 105a/2

ḳāl [1] (< Ar. *ḳāl*) söz, laf.

ḳālellāh Allahın sözü.
ḳ. tebārek ve taᶜālā 72b/5

ḳalb [2] (< Ar. *ḳalb*) kalp.
anı ḳ. dėrler 137b/2, *ḳ. ol-dur kim evrülür* 137b/3

kālbed [3] (< Far. *kālbud*, *kālbad*) beden.
rūḥnı k. bile keltürüp tirgüzgeyler 41b/5
*cān u k.+**din*** 41a/3
*ol k.+**ni** ādemīler cānı üçün menzil yasadı* 41a/3

ḳalem [28] (< Ar. *ḳalam*) kalem.
ḳ. ne inçke ve ne yoġan kerek 185b/9
biri ḳ. 183b/1, *ḳ. bile* 183a/3, *ḳılıç ve ḳ. bolmasa erdi* 183b/4, *ḳ. erdi* 182b/1, *ḳ. ḳademin* 6a/8, *ḳ. saḳlaŋız* 186b/6, *ḳ. uçı bile* 184a/7, *ḳ. zer-ger durur* 182b/9
*biri ḳ.-**dür*** 183a/5, *sözniŋ ṭabībi ḳ.-dür* 183a/1
*ḳ.+**din** faẕlraḳ ermes* 182a/2
*ḳ.+**ġa** keltürdüm* 98a/6
*ışlāḥ ḳ.+**i** birlen* 6b/7
*ḳ.+**ni** rāst ü hemvār yonġay* 185b/4, *ḳ.+ni mundaḳ yonġaylar* 185b/6
*ḳ.+**niŋ** boġunların kesip alıŋız* 186b/7, *ḳ.+niŋ faẕīletidin-dür* 182a/3, *ḳ.+nıŋ taᶜrīfin* 185b/8

ḳalem yon- kalemi tıraş etmek, gerekli biçimi vermek için yontmak.
*ḳ. y.-**maḳdın** turur* 184b/8
*ḳ. y.-**up** bir saṭr tamām bitigey* 185a/8, *ismāᶜīl ḳ. y.-up* 185b/1, *ḳ. y.-up bitigil* 185b/1
*ḳ.+**ni** yaḫşı y.-**ġay*** 184a/6
*ḳ.+**ni** uzun y.-**ġıl*** 186b/2
*ḳ.+**ni** yaḫşı y.-**maḳ turur*** 184b/7

ḳalem-tirāş [2] (< Ar. *ḳalam* ve Far. *tirāş*) kalem açmak için küçük bıçak, alet.
ḳ. bile 162b/5, *ḳ.-tirāş itik kerek* 186a/1

kām [3] (< Far. *kām*) emel, arzu.
*k.+**ge** meyl eyledi* 88b/8
*zehrni öz k.+**ı** birle içse* 128a/3

kām al- umduğuna ve istediğine erişmek.
*cihāndın k. a.-**maḳḳa*** 134a/8

kām-kār [4] (< Far. *kām-kār*) isteğine ulaşmış, mutlu.
*k. -k.*88b/8, *ol besī k.-k. ᶜālī-miḳdār erdi* 80b/9, *k.-k. bolġay-sen* 113b/7, *k.-k.+**ı*** 3a/5

kām-rānlıġ [2] (< Far. *kām-rān* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) mutluluk (krş. *kām-rānlıḳ*).
rūzgārnı tenaᶜᶜum u k.-r. bile ötkerip 85a/7, *k.-r. bile* 78b/4

kām-rānlıḳ [1] (< Far. *kām-rān* ve Tü.+*lıḳ*) mutluluk (krş. *kām-rānlıġ*).
k.-r. ḳılġan 83b/8

kām-yāb [1] (< Ar. *kām-yāb*) isteğine erişmiş, bahtiyar.
*nüvvāb-ı k.-y.+**nı** tilep* 5a/4

ḳamçıla- [1] (< ET (MK) *ḳamçıla-* < ET (Uyg., MK) *ḳamçı*) kırbaçla vurmak.
*açıġ bile ḳ.-**maġay-sen*** 23a/3

ḳamer [1] (< Ar. *ḳamar*) ay.
*yüzidin ḳ.+**ġa** ḳamerġa besī infiᶜāl* 211a/7

ḳan [4] (< ET *ḳan* AT **ḳān*) kan.

köŋli tola ḳ. edi 88b/2
*neçe miŋ ėlniŋ ḳ.+**ıġa** sa^{c}y ḳılġay-sen* 163b/6
*neçe ḳ.+**lar** aḳıp turur* 161b/2, *nā-ḥaḳ ḳ.+lar* 50b/4

kān [2] (< Far. *kān*) kaynak, memba.
k. 182b/8

kān-ı luṭf lütuf kaynağı.
*ol k.-**ı** l. u kerem yüz ellig miŋ direm aŋa ^{c}ināyet ḳıldı* 209a/6

ḳanā^{c}at [6] (< Far. <Ar. *ḳanā^{c}a^{t}*) kanaat.
ḳ. 90a/2, *ḳ. feni* 90a/1, *ḳ. iḫtiyār ėtip* 212a/2, *ḳ. mülkide* 212a/2, *ḳ. pīşe ḳılġay* 38b/6, *dervīşlik ü ḳ. reh-güẕeridin* 69a/4

ḳanā^{c}atsız [1] (< Far. <Ar. *ḳanā^{c}a^{t} +sız*) kanaat olmadan.
ḳ. ^{c}adl ḳılmaḳ mümkin ermez durur 38b/7

ḳanat [1] (< ET(Uyg., KT) *ḳanat*) kanat.
erni himmet yėtküzür maḳṣūdıġa ḳuşnı ḳ. 210b/6

ḳānı^{c} [3] (< Ar. *ḳānı^{c}*) kanaat eden, var olanla yetinen, fazlasını istemen.
ḳ. bolġay 46b/6, *ḳ. bolmaḳ kerek* 53b/6, *biz aŋa ḳ.-dür-biz* 68a/1

kār-dān [6] (< Far. *ḳār-dān*) işbilir, kabiliyetli.
k.-d. mülāzımlarınıŋ 125a/4, *k.-d. u āgāh erdi* 156a/3, *k.-d. u sāl-ḫ^{v}ūrde* 176a/4, *bisyār k.-d. ve zāhid* 78b/7, *k.-d. vezīrler beyānıda* 170b/3, *dānā ve k.-d.* 181b/9

kār-dīde [1] (< Far *kār-dīda*) iş görmüş, tecrübeli.
ėl k.-d. ve cihān-geşte tururlar 183b/2

ḳara- [1] (< *ḳara-*< Moğ. *ḥara-*) bakmak.
*ḳ.-**maġaylar*** 57b/9

ḳarala- [1] (< *ḳarala-*) bakmak, dikkati bir şeye çevirmek, iki de bir bakmak.
*bir ḳızġına ḳ.-**p** yana ol evge kirdi* 139b/7

ḳaraŋġu [3] (< ET (Uyg.) *ḳaraŋġu*; KT *ḳaranḳu*) karanlık (sıfat).
gūrını bir ḳ. ġār tapḳay 69b/5, *ḳ. kėçede* 37a/8
*ḳ.+**da** her ṭaraf elig uradurur erdi* 21b/3

ḳaraŋġuluḳ [1] (*ḳaraŋġu-luḳ* < ET (Uyg.) *ḳaraŋġuluḳ*) karanlık (isim).
miŋ yıġaçdın ḳ. yėtkürürler 150a/7

ḳarār [5] (< Ar. *ḳarār*) durma, devamlılık; bir yerde veya bir konumda kalma, kararlılık.

ḳarār tut- durmak, sabitleşmek, karar etmek.
*ḳ. t.-**maḳ** ve iḳāmet eylemek muḥāl durur* 46a/4
*munda oḳ ḳ. t.-**tum*** 131a/8

*ol saŋa ḳ. t.-**up turur*** 48b/2

ḳarār bėr- karar vermek.
*āḫir aŋa ḳ. b.-**di** kim ėrte ėrte barıp* 213b/7
*bu rāyġa ḳ.b.-**ip*** 216b/5

ḳardaş [4] (< ET (Uyg., MK) *ḳarın+daş*) kardeş.
ėkki ḳ. mi̱llik turur 103a/9
*şāpūrnıŋ ḳ.+**ı*** 82a/5
*ḳ.+**ım** hem yoḳ turur* 34a/9
*ayttı ḳ.+**larıŋ*** 34a/9

ḳarġa- [2] (< ET (Uyg., MK) *ḳargа-*)beddua etmek.
*ᶜömerni ḳ.-**maġıl*** 110a/3
*dāyim anı ḳ.-**rlar*** 92b/8

ḳarġış [1] (< ET (KT) *ḳargış* < *ḳargа-*) beddua.
*ol żaᶜīfnıŋ ḳ.+**ıġa*** 109a/9

ḳarı [15] (< ET *ḳarı* < AT **ḳārı*) yaşlı ihtiyar.
ol ḳ. ḫātūn mi̱ällik turur 50a/2, *ḳ. ḫātūn ṣūreti birlen kim* 50a/6, *bir ḳ. ḫātūn ṣūretide körüp* 49a/8, *bir ḳ. ḫātūn* 126a/9, *ol ḳ. ḫātūnġa ayttı* 127a/4, *ol ḳ. ḫātūnġa* 126b/1, *ḳ. uluġlarnı ḥāżır ḳılıp* 106a/7, *ḳ. uluġlarnı tilep* 136a/9, *ḳ.* 126b/7, *ḳ. ayttı* 126b/5, 127a/6, 127b/1, 127b/6, *ḳ. ḫātūn ayttı* 126b/2
*ḳ.+**dın** su tiledi* 126b/9

ḳarīn [1] (< Ar. *ḳarīn*) yakın.
murādı güşād birle ḳ. 222a/4

kārīz [1] (< Far. *kārez*) yer altı lağımı, kanalizasyon sistemi.
k. çıḳarmaḳ 183b/9

ḳar(ı)n [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳarın*) karın.
*ananıŋ ḳ.+**ı*** 46a/6

kārvān [3] (< Far. *kārvān*) kervan.
ḫayāl ḳılduḳ kim k. tüşüp erkin 108a/5, *medīne ėşigide k. tüşüp turur* 107a/4
*ol k.+**ġa** pāsbānlıḳ ḳıldı* 107a/7

ḳarż [2] (< Far. < Ar. *ḳarḍ*) borç.
iflās sebebidin maŋa ḳ.-ı bisyār boldı 195b/5
*bu yarmaḳnı ḳ.+**ġa** bėrsün* 196b/8

ḳarż-dār [1] (< Ar. *ḳarḍ*+Far. *-dār*) borç sahibi.
*ḳ.-d.+**lar** meni be-teng keltürdiler* 195b/6

ḳaṣaba [1] (< Ar. *ḳaṣaba*[t]) kasaba.
her kent ve ḳ. 90b/4

ḳaṣd [5] (< Ar. *ḳaṣd*) niyet; kötü davranma; öldürme veya zarar vermeye teşebbüs

etme.

ḳaṣd ḳıl- kastetmek, niyetlenmek; kötülük veya zarar vermek amacıyla harekete geçmek.
*ḳ. andaḳ ḳ.-**dım*** 32b/5
*kişini urmaḳḳa ḳ. ḳ.-**dılar*** 31b/6
*vilāyetiġa ḳ. ḳ.-**ġay*** 156b/6
*bāṭıl ḫayāl bile ḳ. ḳ.-**maġay*** 31a/7
*düşmen aŋa ḳ. ḳ.-**sa*** 146b/4

ḳāṣıd [2] (< Ar. *ḳāṣid*) **1.** kasteden, niyet eden kimse.
ḫasnı ḳ. salıp erdim 140a/5

2. haber götüren, postası ulak.
*nāmeni fi'l-ḥāl ḳ.+**dın** yiberdi* 206a/5

ḳaṣṣāb [1] (< Ar. *ḳaṣṣāb*) kasap.
*ḳ.+**dın** bir pāre çerbī satḳun alıp* 109a/4

ḳaş [54] (< ET *ḳaş* < AT **ḳāş*) kaş.
*ḳ.+**ı** allıda secde eylep hilāl* 211a/8

2. karşı, ön, huzur.
*hārūnü'r-reşīd ḳ.+**ıda** ayttı* 201a/2, *ṣayyād ḳ.+ıda niyāz-mendlıḳ ḳılıp* 95b/3, *ḳ.+ıda bir it baġlıḳ turur* 126b/1, *ᶜalī rażıya'llāhu ḳ.+ıda* 186a/8, *manṣūr ḳ.+ıda* 197b/6, *şehen-şāh ḳ.+ıda* 185a/6, *pādişāh ḳ.+ıda* 172a/6, *pādişāhlar ḳ.+ıda* 171b/9, *sulṭān ḳ.+ıda* 143b/7, *şehen-şāh ḳ.+ıda* 185a/3
*yaḥyā ḳ.+**ıġa** alıp bardı* 204a/5, *anıŋ ḳ.+ıġa alıp bardılar* 133a/1, *yaḥyā bin ḫālid ḳ.+ıġa baralıŋ* 198b/4, *ḳ.+ıġa bardı* 200b/1, *ᶜalī ilyās ḳ.+ıġa bardı* 87a/1, *anıŋ ḳ.+ıġa bardı* 67a/4, *at ḳ.+ıġa bardı* 167a/8, *atası ḳ.+ıġa bardı* 145a/7, *bir bende-yi müᵓmin ḳ.+ıġa bardı* 60b/1, *caᶜfer-i ṭayyār oġlı ᶜabdu'llāh ḳ.+ıġa bardı* 209a/8, *cerrāḥ ḳ.+ıġa bardı* 94a/9, *çādır ḳ.+ıġa bardı* 153a/5, *emīrü'l-müᵓminīn ḳ.+ıġa bardı* 204b/3, *hārūnü'r-reşīd ḳ.+ıġa bardı* 19a/2, *mūsī ᶜaleyhi's-selām ḳ.+ıġa bardı* 33a/5, *ol ḫātūnnıŋ ḳ.+ıġa bardı* 109b/1, *ḳ.+ıġa bardı* 209a/4, *süleymān ᶜaleyhi's-selām ḳ.+ıġa bardı* 65b/3, *bū ḳılābe ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz ḳ.+ıġa bardı* 24a/3, *fuḍayl ᶜıyāż raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi ḳ.+ıġa bardılar* 20b/7, *pādişāh ḳ.+ıġa bardılar* 215b/1, *ᶜabdu'llāh bin mālik ḫuzāᶜī ḳ.+ıġa bardım* 195b/7, *yaḥyā bin ḫālid ḳ.+ıġa barduḳ* 198b/6, *ḳ.+ıġa barıp* 122a/9, 201a/7, *biz ḫalīfe ḳ.+ıġa barıp* 196b/5, *manṣūr ḳ.+ıġa barıp* 198a/1, *alar ḳ.+ıġa barmaḳ* 145a/5, *taŋla kelip atası ḳ.+ıġa baş urup kirer ḫayāl ḳıldı* 145b/5, *melik ḳ.+ıġa ėltür erdiler* 165a/5, *iskender ḳ.+ıġa keldi erse* 125a/6, *süleymān ᶜaleyhi's-selām ḳ.+ıġa keldi* 66a/5, *ᶜabdu'llāh mālik ḳ.+ıġa keldim* 196a/4, *ḳ.+ıġa kelip* 120a/7, *pādişāh ḳ.+ıġa keltürüp* 218b/2, *anı ḳ.+ıġa keltürüp* 23b/6, *ḳ.+ıġa tilep* 31b/7, *anıŋ ḳ.+ıġa* 24b/3, *faż̇l ve caᶜfer ḳ.+ıġa* 196a/1, *öz uluḳları ḳ.+ıġa* 208b/7, *pādişāh ḳ.+ıġa* 218a/6
*meniŋ ḳ.+**ımda** vücūdı yoḳ-tur* 191b/7
*seniŋ ḳ.+**ıŋġa** çıḳġay* 62a/9

ḳat- [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳat-*) katmak.
*bir pāre unnı aŋa ḳ.-**tı*** 109b/7

ḳaṭ(ṭ) [1] (< Ar. *ḳaṭṭ*) kalemin ucunun enine, çapraz, yana doğru kesilmesi. (bk. *ḳaṭṭ* "cutting a thing transeversely, side-ways" Steingass, 1892: 975b)
*ḳ.+**ını** muḥarref urġay* 185b/5

ḳatıḳ [1] (< ET (Uyg., MK) *ḳatıġ* <*ḳat-ıġ*<(Uyg.) *ḳat*[1]- "donmak, katılaşmak" Wilkens, 2021: 343) katı, sıkı, çetin, acımasız.
vezīrġa ḳ. aytsa 178a/1

ḳatıḳlıḳ [1] (< *ḳatıġ+lıḳ* < ET (Uyg.) *ḳatıġ* < *ḳat*[1]- (Uyg.) "donmak, katılaşmak" Wilkens, 2021: 343) güçlük, meşakkat, zorluk (krş. *ḳammuғluғ* "meşakkat, sıkıntı" ANATİL-IV, 1985, 42).
*raᶜiyyet ḳ.+**dın** der-mānde bolsa* 163b/9

ḳatıl- [1] (< ET *ḳat-ıl*) katılmak, beraber olmak, arkasından gitmek.
*aŋa ḳ.-**maŋız*** 31b/7

ḳātil [1] (< Ar. *ḳātil*) öldüren.

zehr-i ḳātil öldüren zehir, zehir.
*ol ġıẕā z.-i ḳ.-**dür*** 127b/9

ḳatla [11] (< *ḳat+la*) defa, kere; sayılar arasında gelerek "kere", "çarpı" anlamını verir.
bu ḳ. baray 18a/7, *bir lafẓnı ėkki ḳ. bitimegey-siz* 187b/9, *ḳulını ėkki ḳ. çarladı erse* 32a/8, *bu ḳ. pādişāh hēç çāre ḳıla almay* 218b/9
ėkki ḳ. miŋ miŋ direm 197a/2, *on ḳ. miŋ miŋ direm bar turur* 197b/7, *bu sekkiz ḳ. miŋ miŋ direm boldı* 199b/3, *bėş ḳ. miŋ miŋ direm bolġay* 199a/2, *ėkki ḳ. miŋ miŋ direm bolur* 200a/6, *ėkki ḳ. miŋ miŋ direm mühim-dür* 199a/9, *bu on ḳ. miŋ miŋ diremni* 198a/5

ḳaṭre [2] (< Ar. *ḳaṭra*[t]) damla.
*bu dünyānı ḳ.+**ġa** oḫşatıp tururlar* 46a/9, *her kim ol ḳ.+ġa köŋül bağlap* 46b/1

ḳavī [7] (< Ar. *ḳavī*) güçlü, kuvvetli.
ḳ. birlen żaᶜīf arasında 14a/4, *ḳ. bolup* 85a/1, *ḳ. żaᶜīfḳa* 128b/1
*ol ḳ. **turur*** 93b/9
*biri ḳ.+**din** żaᶜīfḳa* 93a/2
*ḳ.+**din** żaᶜīfke* 107b/4
*özidin ḳ.+**ġa** artuḳsılıḳ ḳılmaġay* 93a/3

ḳavl [1] (< Ar. *ḳavl*) söz.
*ḫudāy ᶜazze ve celle ḳ.+**ı** bile* 168b/6

ḳavla- [1] (*ḳav-ıla- <*ḳav-ala-*; krş. ET (Uyg. *kov-*; KT *ḳow-*) kovmak.
*ėşiktin ḳ.-**ġıl*** 145b/1

ḳavm [3] (< Ar. *ḳavm*) kavim, topluluk.
*bir ḳ.+**nıŋ** ulugı bolġay kim* 14a/1
*ḳ.+**uŋ** bile* 22a/4

*ḳ.+**uŋġa** aytḳıl* 74b/2

ḳavun [1] (< ET (Uyg., MK) *ḳaġun*) kavun.
*endek ḳ.+**ın** ziyānġa keltürdi* 115a/5

ḳavur- [1] (< ET (Uyg., MK) *ḳaġ-ur-*) kavurmak, kızartmak.
*kepek ḳ.-**up** yiberdi* 24b/5

ḳayaş [5] (< ET(Uyg., KT) *ḳadaş* < *ḳā+ḏaş*) hısım, akraba.

uruḳ ḳayaş hısım ve akraba.
özin saŋa u. ḳ. dek körsetkey 48b/9, *uruḳ ḳ. ve ferzend bolmaġay* 144b/6, *u. ḳ.* 61b/4
*uruḳ ḳ.+**ını** żabṭ ḳılġay* 155b/7
*uruḳ ḳ.+**ınıŋ** ḫātırın körüp* 15a/3

ḳayda [4] (< *ḳayu+da* < ET(Uyg.) *ḳan͡y(u)+da*) nerede.
ḳ. bardı 167b/6, *ḳ. bolsa* 188b/5, *her ḳ. bolsam* 157b/7, *ḳ. bolur* 17b/1

ḳaydın [3] (< *ḳayu+dın*< ET (Uyg.) *ḳan͡y(u)+dın*) nereden.
ḳ. keldi 167b/6, *ḳ. ögrendiŋ* 158a/5, *ḳ. peydā ḳılay* 198a/5

ḳāyim-maḳām [2] (< Ar. *ḳāʾim* ve Ar. *maḳām*) birinin yerine geçen.
alarġa bolar boldı ḳ.-m. 80a/6, *ḫilāfet-senediniŋ ḳ.-m.+**ı*** 3a/8

ḳāyimü'l-leyl [1] (< Ar. *ḳāʾim* ve haf-i tarif *al* ve *layl*) akşamdan sabaha kadar uyumadan ibadet eden kişi (krş. *қойимул-лайл* ANATİL-IV, 1985, 62).
ṣāyimü'd-dehr ve ḳ.-l. derecesin tapar 33a/1

ḳaynat- [1] (< ET (KT) *ḳayna-t-*) kaynatmak.
*su durur kim ḳ.-**adur-men*** 109a/1

Ḳayṣer [6] (< Ar. *ḳayṣar* < Yun. *kaisar* < *caesar*) kayser, sezar.
ḳ. 123a/5, *ḳ. ayttı* 113b/2, 113b/6, *ḳ. nūşīrevāndın su'āl ḳıldı* 114a/2, *ḳ. u faġfūr u ḫāḳān u hindūstān meliki* 113a/9

Ḳayṣer-i Rūm Rum kayseri, Rum hükümdarı.
ḳ.-i r. 17a/6

ḳaysı [21] (< *ḳayu+sı* <ET (Uyg.) *ḳayu*) hangi, hangisi.
ḳ. ārzū turur 122a/2, *ḳ. bendeġa* 116a/6, *pādişāhlardın ḳ. biri* 122a/5, *ḳ. burcda tururlar* 184a/2, *ḳ. ḫātūn* 156a/5, *ḳ. kenīzek bile erken dururlar* 156a/6, *ḳ. maḥalle ḫavfluḳ turur* 133a/2, *ḳ. pādişāh* 90b/3, *ḳ. sulṭān* 129b/4, *ḳ. yār şāyesteraḳ turur* 171b/9, *ḳ.* 194b/9, *her ḳ.* 72b/2, 208b/3, 212b/1, 217b/2
*sizlerdin ḳ. **durur*** 185a/7
*hēç ḳ.+**ġa*** 215b/2
*ol üç nerse ḳ.+**lar durur*** 33a/7
*ḳ.+**nıŋ** vilāyeti ābādānraḳ turur* 105b/8
*ḳ.+**sıġa** rıżā-dur-sen* 206a/8, *hēç ḳ.+sıġa* 168a/8

ḳaz- [2] (< ET (Uyg., KT) *ḳaz-*) kazmak.
gūrler ḳ.-ıp erdiler 66b/8, *ne üçün ḳ.-ıp-siz* 67a/9

ḳażā [2] (< Far.< Ar. *ḳaḍāʾ*) kimsenin kastı olmadan ortaya çıkan, zarara veya can kaybına sebep olabilen hadise.
ḳ. kelse çerik her çend bisyār bolsa endek körünür 160a/2

ḳażā-yı ḥācet yėri abdest yeri.
*ḳ.-i ḥ. y.+**ide** körgey* 52a/1

ḳazan [3] (< ET *kaz-*?, EDPT, 682a) kazan.
ol ḫātūn ḳ. asıp 108a/9, *bu ḳ. içide ne nerse-dür* 108b/9
*emīr çerbīdin bir pār-çeni ḳ.+**ġa** eritti* 109b/6

ḳāżı [2] (< Ar. ḳāḍī) kadı.
ḳ. keltürüp 219a/2, *ḳ. körer erdi* 166a/4

ḳāżıyü'l-ḳużāt [3] kadıların kadısı, en büyük kadı. Şeyhülislam veya kazasker makamında bulunanlara verilen unvandır.
ḳ.-ḳ. erdi 165b/1
*pes ḳ.-ḳ.+**ḳa** ayttı* 166a/2
*ḳ.-ḳ.+**ḳa** aytur erdi* 165b/4

ḳażiyye [4] (< Far. Ar. *ḳāḍīya*[t]) iş, husus.
*ḳ.+**de*** 165a/6
*ḳ.+**lerni** ėldin alıp* 165a/4, *ḳ.+lerni saḳlar erdiler* 165a/3
*bir ḳ.+**ni** faẓl sehlġa buyurdı* 158b/7

kebāb [1] (< Ar. *kabāb*) kebap.
āf-tābnıŋ baġrı k. erdi 211a/6

keber [3] (< Far. *kabar* < Esk. Yun *kápparis*) halk arasında gebre otu diye bilinen Akdeniz bölgesinde yetişen bitki türü (*Capparis spinosa*).
bir muşt k. çıḳardı 106b/2, *ve yā k. tübi peydā bolsa* 106b/9, *bir k.* 106b/9

kėbi [2] (< ET (MK) *kėbi* < AT **kēp+i*) gibi.
ġonçe k. 88b/2, *serv k.* 220a/3

kec-reftār [2] (< Far. *kac-raftār*) eğri giden, tuttuğu yol doğru olmayan.

çarḫ-ı kec-reftār eğri giden felek, dünya.
*ç.-ı k.+**dın** umma vefā kim* 159a/4
*ç.-ı k.+**nıŋ*** 158b/9

kec-rev [1] (< Far. *kac-rav*) yolu yanlış.
k. 220a/5

keç- [5] (< ET (Orh.T., Uyg., MK) *keç-*) **1.** geçmek;

köŋlide keç- aklına gelmek, zihninde bir fikir doğmak.

*ẓulm eger k.-**se** k.+**ide** nā-gāh* 141a/4

ḫāṭırıġa keç- aklına gelmek, zihninde bir fikir doğmak.
*ḫ.+**ıġa** ol ḥaşmet ü ᶜaẓametdin ᶜucb k.-**ti*** 175b/5, *ḫ.+ıġa andaḳ k.-ti kim men dek pādişāh ᶜālemde yoḳ turur* 59a/8

ḫāṭırıda keç- aklına gelmek, zihninde bir fikir doğmak.
*ḫ.+**ıda** andaḳ k.-**ti** aŋa ḫarc arturmaḳ kerek* 141a/1

2. vazgeçmek (bk. *кеч-* ANATİL-II, 1983:109-110).
*ḳoptı dağı k.-**ti** ol iş başıdın* 89b/3

kėç [5] (< ET (Uyg., MK) *kėç*< AT **kēç*) geç.
k. murādıġa yėtse 220a/7, *k. yėtiştim* 131a/7

kėç ḳal- geç kalmak, gecikmek.
*k. ḳ.-**dı*** 141a/8
*ne üçün k. ḳ.-**dıŋ*** 141a/9
*her neçe k. ḳ.-**sa*** 105a/2

kėçe [31] (< ET *kėçe*< AT **kēçe*) gece.
k. ᶜases ornıda özi kezer erdi 107b/9, *k. anda yatsalar* 107a/5, *aŋa k. bolmaġay* 122b/9, *k. evdin çıḳıp kezer erdi* 16b/2, *k. evidin çıḳa alġaylar* 132a/3, *ol k. ferāġat bile uyḳuladı* 95b/5, *bir k. iltimās ḳıldım* 108a/1, *k. keyer* 39a/3, *k. kündüzniŋ* 183b/9, *k. oyġaḳ bolġay-sen* 137b/5, *k. uyḳulamay teŋridin dādın tilegey* 169b/2, *k. yatur yėride* 146b/2, *k.* 17a/5, 126a/6, 132a/4, *bir k.* 47b/4, 47b/5, 47b/6, 107a/2, 119b/3, 132a/1, *bu k.* 108a/2, *miŋ k.* 47b/6, 47b/7, *ol k.* 24b/9, 131b/7, 212a/9
*ḳaraŋġu k.+**de*** 37a/8
*ol k.+**din*** 25b/1, 122b/8, *k.+din ötti* 131a/3

kėçrek [1] (< *kėç+rek* < ET (Uyg., MK) *kėç*) daha geç.
ḳalıp k. kelseler 54b/1

keçür- [6] (< ET (KT) *keçür-*) **1.** geçirmek, bir yerden başka yere geçmesini sağlamak.
*ᶜömr k.-**di*** 78b/8, *ol yüz yıl ᶜömr k.-di* 83a/5, *on ėkki yıl devrān k.-di* 83b/5
*ᶜömrni żāyiᶜ k.-**üp*** 161a/4

2. affetmek.
*ᶜayb ḳılma k.-**gil*** 6b/9, *k.-**üp** ᶜaybını* 7a/7

ked-ḫudā [1] (< Far. *kad-ḫudā*) kethuda, kahya.
*raᶜiyyet ü k.-ḫ.+**larnıŋ** ḥālı* 180b/6

ked-ḫudālıġ [1] (< Far. *kad-ḫudā* ve Tü. *+lıġ*) kethuda olma durumu (krş. *ked-ḫudālıḳ*).
k.-ḫ.bābıda 119b/6

ked-ḫudālıḳ [1] (< Far. *kad-ḫudā* ve Tü. *+lıḳ*) kethuda olma durumu (krş. *ked-ḫudālıġ*).

ᶜalāyıḳ ve k.-ḫ. ermes erdi 219b/2

kedū [5] (< Far. *kadū*) su kabağı.
ol k. içidegi dürlerni 218b/8, *yana bir neçe k. su tökseŋ* 217a/7, *bir neçe k. su töküp erdi* 217a/4
*bir k.+**sı** bar erdi* 217a/2
*k.+**sını** toldurdı* 217b/5

kefāret [1] (< Ar. *kaffāraᵗ*) işlenmiş bir günah, suç veya kabahatin affı için şeriat hükmünce verilmesi veya yapılması gereken şey.
barça k. bolup 70a/5

kel- [161] (< ET *kel-*) gelmek.
*k.-**dek*** 206b/5
*k.-**di*** 12b/2, *ᶜaceb k.-di* 201a/3, *artıġa k.-di* 167b/3, *bir at kirip k.-di* 167a/2, *bir nā-bīnā k.-di* 96b/9, *çeşmeġa k.-di* 96b/8, *dervīş şūreti bilen k.-di* 62a/4, *el-ᶜışḳ dėp kirip k.-di* 218a/4, *şehrġa k.-di* 109a/3, *evige k.-di* 154a/9, *k.-di* 28a/7, *ḫāṭırımġa k.-di* 168a/6, *ḳaydın k.-di* 167b/6, *ḳulum k.-di* 196a/8, *maŋa andın ārzū k.-di* 190b/3, *nūşīrevānġa andın ᶜaceb k.-di* 142a/1, *ol aṭlıġ yanıp k.-di* 97a/2, *peyġāmberlerġa k.-di* 38b/3, *ḳaşıġa k.-di* 66a/5, *şehrġa k.-di* 95a/9, *şek k.-di* 162a/9, *vaḥy k.-di* 95b/8, 121b/3, *cebreᵓīl ᶜaleyhi's-selām k.-di* 36b/1
*ᶜamel üstige k.-**di erse*** 130b/1, *iskender ḳaşıġa k.-di erse* 125a/7
*anıŋėşigide k.-**diler*** 118a/3
*k.-**dim*** 196b/2, *ḳaşıġa k.-dim* 196a/4
*munda k.-**e almaslar*** 107b/2
*k.-**e başladı*** 130b/3
*maŋa ᶜaceb k.-**edurur*** 127a/6, *ne türlük k.-edurur* 65b/9,
*andaḳ k.-**edür*** 111a/2, *k.-edür erdi* 193b/5, *ün k.-edür erdi* 190b/2,
*girşāsb atlanıp k.-**edür ekende*** 154a/7
*anıŋ cānın alıp k.-**edür-men*** 66b/3
*k.-**edür-sen*** 64a/9
*açıġı k.-**gende*** 31a/7
*meniŋ k.-**genim*** 203a/4
*anıŋ bile k.-**gey*** 157b/5, *meniŋ elgimdin k.-gey* 32a/2, *seniŋ açıġıŋ k.-gey* 32b/6, *fi'l-ḥāl ṭahāret ḳılıp k.-**geyler*** 54a/7, *ṣalāḥḳa k.-geyler* 155b/9
*k.-**gil*** 198b/3, *başın alıp k.-gil* 197b/9
*cevābı k.-**günçe*** 203b/7,
*k.-**iŋ** yaḫşılıġ ḳılalıŋ* 113b/5
*k.-**ip*** 127a/3, 131a/2, 190a/1, 194b/6, 215a/2, *ᶜammār bin ḥamzadın k.-ip* 192a/8, *atam k.-ip* 153b/6, *bir ḳulı k.-ip* 119b/6, *bir muġ k.-ip* 168a/3, *bir tişi böri k.-ip* 154a/1, *bisyār yaman k.-ip* 200b/2, *ḥāl tili bile feryādġa k.-ip* 217a/5, *iskenderge ḫoş k.-ip* 125b/4, *maᶜḳūl k.-ip* 192b/8, 216b/4, *ol aṭlıġnıŋ açıġı k.-ip* 97a/8, *ol ḥażretniŋ açıġı k.-ip* 34b/6, *özi k.-ip* 115b/9, *pādişāh ėşigige k.-ip* 115a/6, *ṣāliḥniŋ açıġı k.-ip* 200b/5, *şehrġa yanıp k.-ip* 140b/6, *yaş k.-ip* 201b/1, *yigit k.-ip* 206b/4, *taŋla k.-ip* 145b/5, *bir ṣarrāfī k.-ip ayttı* 132a/7, *dervīşke k.-ip ayttılar* 216b/6, *ḳaşıġa k.-ip ayttılar* 120a/7, *deryādın bāzergānlar k.-ip erdiler* 191b/1, *taḳı k.-ip müsülmān bolay* 18a/7, *bir eski ton keygen kişi k.-ip* 59b/2, *k.-ip tüşti* 115a/1, *çeşme başıġa k.-ip tüşti* 96b/4,
*yıraḳ yėrdin arıp açıp k.-**ip-biz*** 108b/6
*ḫaberde k.-**ip-dür*** 148a/2, *alarnıŋ şānıda k.-ip-dür* 72a/6, *ḥikāyetde k.-ip-dür*

100b/2
*k.-**ip-sen*** 203a/1, *ısıġda k.-ip-sen* 140a/8
*k.-**ip turur*** 126a/5, 135a/5, 189b/1, *ᶜaceb ḥikāyetī k.-ip turur* 180b/2, *andaḳ k.-ip turur* 45a/7, *bir kişi k.-ip turur* 196a/9, *emīrü'l-müᵓminīn k.-ip turur* 21b/2, *ḫaberde andaḳ k.-ip turur* 69b/2, 74a/9, 117b/4, *ḫaberde k.-ip turur* 184b/1, *ḥikāyetde k.-ip turur* 93a/4, 111b/4, 129a/6, 162a/7, 164b/3, 172b/6, 175b/1, *rivāyetde k.-ip turur* 171a/1, *selāṭīn ü mülūk bāreside k.-ip turur* 189a/4, *tevārīḫde andaḳ k.-ip turur* 74a/3, *andaḳ k.-ip turur kim* 28a/8, *ḫaberde andaḳ k.-ip turur kim* 16b/1, 121a/9
*maŋa k.-**ip turur-sen*** 203a/4
*ḫaberde andaḳ k.-**ip-tür*** 50a/5, *tevārīḫde k.-ip-tür* 099b/2
*saŋa k.-**ip turur-biz*** 118a/5
*ol k.-**medi*** 67a/2, *rāst k.-medi* 204b/7, *sendin özge kişi bu yėrde k.-medi* 97a/6
*uyḳumız k.-**megeni** ol sebebdin turur* 108b/8
*mescidke k.-**megey*** 132b/4
*rāst k.-**mek*** 155a/9
*hēç şümārġa k.-**mes*** 49b/2, *ḫoş k.-mes* 69a/9
*eger ėlçilikke k.-**mesem** erdi* 18a/6
*bizge açlıġdın uyḳu hem k.-**mey durur*** 108b/3
*sendin yaḫşılıḳ k.-**mez*** 190b/7
*k.-**se*** 57a/3, *devlet k.-se* 157b/4, *eger ḫācet-mend k.-se* 20a/3, *ėlçi k.-se* 162a/3, *ḳażā k.-se* 160a/2, *rāst k.-se* 162a/4, *sizge aġır k.-se* 203a/5
*ḳalıp kėçrek k.-**seler*** 54b/1, *her ṣabāḥ k.-seler aytur erdi* 156a/4
*alıp k.-**seŋiz*** 217b/1
*ḳızıl ton keyip k.-**sün*** 23b/4
anıŋ cevābın alıp k.-ür 163a/3, *eligge k.-ür* 47b/1, *pādişāhdın vücūdġa k.-ür* 178a/6, *teŋridin ne k.-ür* 196a/6, *yādımızġa k.-ür* 67b/2
*ança kim elgidin k.-**ür erdi*** 95b/3, *vaḥy k.-ür erdi* 110b/7
*k.-**ür üçün*** 138b/5
*ḫuşūmet bile k.-**ürler*** 45a/5

alıp kel- getirmek.
*barçasını a.-**ıp** k.**!*** 199a/3, *barıp bir neçe yılan a.-ıp k.* 126b/3
*bir ḫasnı salıp a.-**ıp** k.-**di*** 140a/1
*bir oġrını a.-**ıp** k.-**diler*** 151a/2, *a.-ıp k.-diler* 115a/8, 217b/3
ol vālīni baġlap a.-ıp k.-geyler 14b/7, *a.-ıp k.-geyler* 214b/2
*kişini a.-**ıp** k.-**iŋiz*** 202b/8
*ḳızını a.-**ıp** k.-**ip*** 219a/5

ḫāṭırıġa kel- aklına gelmek.
*ḫ.+**ıġa** andaḳ k.-**di*** 18a/2, 24a/8, *ḫ.+ıġa k.-di* 95a/7

kelām [3] (< Ar. *kelām*) söz, cümle.

kelām-ı mecīd yüce söz.
*k.-ı m.+**ide** yād ḳılıp turur* 72b/5, *k.-ı m.+ide* 182a/4

kelām-ı melik-i ᶜallām Herşeyi bilen Allah sözü (Barutçu, 1996: 187; 222).
k.-ı m.-i ᶜa. 2a/9

Kelāmu'llāh [1] (< Ar. *kalāmu'llāh*) Allah'ın sözü, Kur'an.
k. oḳup 20b/9

kelānter [1] (< Far. *kalāntar*) bir şehrin önde gelen kişisi.
*erbāb u k.-**men** dėp* 129a/3

kelime [3] (< Far. <Ar. *kalima*^{t}) kelime.
bu k. erdi 187a/6
*üç ḥarfdın artuḳ k.+**ge*** 186a/4
*ḥarf u k.+**ni*** 184a/9

kelle [1] (< Far. *kalla*) baş.
*ādem k.+**leri** ve süŋekleri* 55b/4

keltür- [53] (< ET (Orh.T., Uyg., MK) *keltür-*) getirmek.
*anıŋ allıġa k.-**di*** 94a/6, *bir ādemniŋ başını k.-di* 68a/2, *bir başnı k.-di* 68b/1, *bu cevābnı iskenderge k.-di* 163a/6, *ėlçi cevāb k.-di* 162a/8, *ėlge ilticā k.-di* 208a/3, *endek ḳavunın ziyānġa k.-di* 115a/5, *mā-ḥażar k.-di* 153a/7, *ṭa^{c}āmnı k.-di* 57a/5, *ṣalāḥḳa k.-di* 180b/8
ḳarż-dārlar meni be-teng k.-diler 195b/6, *yüz teve k.-diler* 155a/1
*anıŋ üçün k.-**düm*** 180b/9, 207b/7, *ḳalemġa k.-düm* 98a/6
yaḫşı su k.-düŋ 140a/4
*nāme k.-**gen** kişini* 202b/7, *īmān k.-gen* 21a/6
*be-cāy k.-**gey*** 179b/5, *gevher salıp k.-gey* 53a/8, *ḫayr yolıġa k.-gey* 173a/3, *su k.-gey* 141a/8
k.-geyler 50a/6, *pādişāhlarnı k.-geyler* 16a/4, *vālīlerni k.-geyler* 15a/8
*andın ḳadarī k.-**gil*** 190b/4, *meniŋ bir aylıḳ ülüşümni beytü'l-māldın k.-gil* 120b/4, *oşbu zamān k.-gil* 197b/8
*ṭa^{c}ām k.-**mek** üçün* 56b/8, *be-cā k.-**mek** turur* 8b/3, *ādemni dünyāġa k.-mekniŋ ciheti* 46a/2
*şek k.-**se*** 175a/8
*pādişāh ḳaşıġa k.-**üp*** 218b/2, *rūḥnı kālbed bile k.-üp tirgüzgeyler* 41b/5, *anı ḳaşıġa k.-üp* 23b/6, *ėkki yalıŋ ḳılıç k.-üp* 155a/7, *ḳāżī k.-üp* 219a/2, *buzuḳlardın eski ḫışt k.-üp* 91a/3
*alarnı k.-**üp-men*** 207a/6, *bu nāme kim k.-üp-men* 203a/7
*yalġan nāme k.-**üp-sen*** 203a/1
*k.-üp **tururlar*** 146b/5, *andaḳ k.-üp tururlar* 202a/1, *fevāyid ü ḳavā^{c}id kitābıda k.-üp tururlar* 160a/7, *kitābda andaḳ k.-üp tururlar* 75b/4, *siyerü'l-mülūkde andaḳ k.-üp tururlar* 115b/6, *ḥikāyet k.-üp tururlar* 156a/2
*ėkki nān ḫ^{v}ānda ḳoyup k.-**ür*** 39a/2

be-cā keltür- yerine getirmek.
*b. k.-**di*** 96b/3, *b. k.-di* 214a/5
*ra^{c}iyyet vācibi birlen b. k.-**gey*** 168b/5

be-cāy keltür- yerine getirmek.
*anıŋ fermānın … b. k.-**geyler*** 155b/5
*b. k.-**medi*** 131b/3

kem [6] (< Far. *kam*) az.

buyurġandın artuḳ ve k. ᶜuḳūbet ḳıldıŋız 15b/5, *k. bahāġa alġay* 93b/5, *ėl k. bolsa* 92b/5, *k. erdi* 77b/2, *kām-rānlıḳ ḳılġan k.* 83b/9
*k.+**ge** nāfiẕ bolmasa* 190a/5

kemā-huve ḥaḳḳuhu [1] (< Ar. كما هو حقه) olması gerektiği gibi, gerektiği gibi, hakkıyle (bk. كما هو حقه "As it is his due, as is right, duly" Lexicon, 2015:1569a).
ḫalḳ anıŋ fermānın k.-h ḥ. be-cāy keltürgeyler 155b/5

kemāl [3] (< Ar. *kamāl*) olgunluk, yetkinlik, tamlık.
devleti k. taptı 116b/2, *bā-vücūd-i ol faẓl u k.* 171a/6

ṣāḥib-i kemāl olgunluk sahibi, olgun.
ṣ.-i k. 185a/1

kem-himmetlik [2] (< Far. *kam* ve Ar. *himma*^{t} ve Tü +*lik*) alicenap olmama durumu.
*ol barça k.-h.+**din** turur* 189a/3, 204b/1

kėme [4] (< ET (Uyg., MK) *kėmi*) gemi.
k. içinde bolġaylar 54a/1, *k. taᶜcīl bile ötküsi-dür* 54a/4
*k.+**din** yıraḳ tüşüp* 54b/5
*k.+**ni** ėkki miŋ hemyān yarmaḳ bile toldurup* 195a/4

kėmeçi [2] (< *kėmi*+*çi* < ET (Uyg., MK) *kėmi*) gemici.
*k.+**ler** menādī ḳılġaylar kim* 54a/2
*k.+**niŋ** münādāsın ėşitmey* 54b/5

kemend [1] (< Far. *kamand*) kement.
*himmet k.+**idin*** 212b/7

kemer [4] (< Far. *kamar*) kemer, kuşak.
muraṣṣaᶜ k. bağlap 59a/2, *k. bağlap tururlar* 29a/3
*himmet k.+**in** bėlige bağlap* 213b/2, *ḫıdmet k.+in cān bėlige bağlap* 6a/7

kemīn [2] (< Ar. *kamīn*) pusu.
*k.+**de** kişiler ḳoydılar* 214b/1, *k.+de turġanlar* 214b/4

kemīne [4] (< Far. *kamīna*) tevazu ifadesi ile birinci tekil kişi zamiri yerine aciz, zavallı, eksik anlamlarında.
bu k. bāreside 5a/9, *k. gedā turur* 1b/4, *k. ḳullar çergeside* 5a/6
*bu k.+**niŋ** ḫāṭırıġa andaḳ yėtip turur* 216a/5

kemrek [1] (< Far. *kam* ve Tü. +*rek*) daha az.
ḳıymetidin k. 191a/3

kėŋ [3] (< ET *kėŋ*) geniş.
k. tutḳıl 186b/3, *maᶜmūresi k.* 169b/8
*ḫudāy taᶜālānıŋ ḫazīnesi k. **durur*** 203a/6

kenderek [1] (< Far. *kanda* ve Tü. +*rek*) kazılmış.

k. turur 67b/8

kėŋeş- [2] (< ET (MK) *kėŋeş-*<AT **kē̄ŋ+e-ş-)*) danışmak, fikir alışverişinde bulunmak.
*maḥremleri bile k.-**mese*** 170b/9
*bėgler bile k.-**ti*** 215b/7

kėŋeş [1] (< ET (Uyg) *kėŋeş* < AT **kē̄ŋ+e-ş)*) tavsiye, öğüt, danışma.
*yaḫşı vezīr kim rāzın aŋa aytḳay ve k.+**i** anıŋ bile bolġay* 173b/4

kenīzek [10] (< Far. *kanizak*) küçük cariye.
ḳaysı k. bile erken dururlar 156a/6, *men k. satar kişi* 194a/9, *bu k.* 199b/7
*ol k.+**ke*** 199b/9
*k.+**ni** alıp* 194b/8, *ol k.+ni* 194a/8, 194b/7
*māl u niᶜmet ü emlāk u esbāb ḳul u k.+**i** köprek turur* 52a/87*caᶜfer bin mūsī el-hādīniŋ bir k.+i* 194a/6, *denānīr atlıġ k.+i* 199b/6

kent [6] (< ET (Uyg., MK) *kent* < *kndh*) köy, şehir.
k. 140b/8, *bir k. köründi* 139b/4, *her k. ve ḳaṣaba* 90b/4
*k.+**ke** barıp* 139b/6, *ol k.+ke yėtip* 141a/6
*ol k.+**niŋ*** 140b/6

kepek [4] (< ET (Uyg., MK) *kepek*) kepek.
ol k. bilen 24b/8, *k. ḳavurup yiberdi* 24b/5, *k. teg nerseler* 121b/1
*bu k.+**din** yėr-men* 24b/6

ker [1] (< Far. *kar*) sağır.
ol mülkniŋ pādişāhınıŋ ḳulaġı k. erdi 23a/7

kerāmet [5] (< Far. <Ar. *karāmaᵗ*) kerem, bağış, çömertlik.

kerem ḳıl- bağışlamak, hediye etmek.
*alarġa ᶜaḳl u faẓl k. ḳ.-**dı*** 71b/1
*mertebe-yi salṭanat k. ḳ.-**ġay*** 12a/3
*risālet mertebesin k. ḳ.-**ıp*** 44b/3
*ᶜalī maḳāmın k. ḳ.-**ıp turur*** 19b/4, *alarġa k. ḳ.-ıp turur* 73a/6

kerek [83] (< ET (KT) *kerek* < (Orh.T., Uyg.) *kergek*) gerek.
pādişāh k. kim 136a/2, *ṣāḥib-i velāyet k. kim* 26b/2, *vālī k. kim* 40a/2, 42b/6, *uzun ᶜömr k. kim* 61b/8, *pādişāh k. kim* 18a/9, *kişige yaḫşı yārānlar k.* 174b/6, *neçe nerse k.* 173b/1, *pādişāh perhīz-kār k.* 174b/7, *siyāset ü heybet k.* 147a/7, *k.* 30a/5, 43a/2, 48a/1, 83b/8, 92a/7, 9b/6, 103a/7, 103a/9, 104a/5, 104b/9, 105a/7, 107a/9, 112b/8, 120b/1, 121a/3, 123b/5, 128b/4, 135a/2, 135b/8, 137b/7, 143a/6, 143b/3, 146a/4, 146a/9, 152a/9, 152b/2, 155b/4, 156b/4, 172a/1, 172b/8, 176a/4, 176a/8, 176b/3, 177a/5, 184a/6, 184a/9, 185b/3, 186a/1, 186a/2, 186a/6, 188a/5, 189b/3, 190a/4, 191a/3, 213a/5, *k. kim* 30a/1, 36a/3, 37b/3, 38b/4
*k. **turur*** 170b/5, *nā-çār k. turur* 157b/1,
*saŋa bolmaḳ k.-**tür*** 157b/8, *k.-tür kim* 55b/1
*ᶜamel ḳıl**maḳ k.*** 111a/6, *andın ḥaẕer ḳılmaḳ k.* 18b/8 , *kesmek k.* 94b/5,

barmaḳnı kesmek k. 94b/1, *bāzūlarnı hem kesmek k.* 94b/9, *bilmek k.* 74b/6, *ḥālā ne ḳılmaḳ k.* 190a/6, *ḫarc arturmaḳ k.* 141a/2, *ḫaşmnı ḫoşnūd ḳılmaḳ k.* 95a/5, *ḳāni^{c}, bolmaḳ k.* 53b/6, *ra^{c}iyyetḳa bėrmek k.* 122b/4, *zehr salmaḳ k.* 56b/9, *miŋ direm bėrmek k.* 190a/7
k. ***bol****ġay* 177a/1, *her ne k. bolsa bėrsünler* 204a/2, *maŋa dür k. bolup turur* 217a/9
k. ***er****di* 63b/8

kerekmes < *kerek emes* lazım değil, şart değil (EDPT, 742b).
ayttı k. ***mes*** 69a/2

kerem [1] (< Ar. *karam*) lütuf, cömertlik.
k. bile 220b/5, *cūd u k. bile* 208b/4, *maŋa bu ḳadar luṭf u k. körgüzdi* 207a/2, *k. u ^{c}afv* 123b/6, *ol kān-ı luṭf u k.* 209a/6, *seḫāvet ü k.* 197b/4, *k. ḫ^{v}ānı yayıġlıḳ bolġay* 159b/7
*ol k.+****din*** 208a/9
*öz luṭf u k.+****i*** *birlen* 158a/7
*yaḥyānıŋ seḫāvet ü k.+****idin*** 201a/3
*öz k.+****iŋ*** *bile* 116a/9

kerem ḳıl- lutüfta bulunmak; ihsanda bulunmak.
*k. ḳ.****!*** 6b/8, 118a/6, 119a/3
*ḳabīle uluḳları yüz miŋ direm k. ḳ.-****dılar*** 209a/2

kerī [1] (< Far. *kar* ve *ī*) bir meram, bir amaç.

kerī ḳıl- fayda etmek?
*ne k. ḳ.-****ġay*** 86b/9

kerīm [2] (< Ar. *karīm*) cömert, ulu.
*k. ü raḥīm-****dür*** 205a/9
*sen k.-****sen*** *ve ġafūr-sen* 25b/7

kerīme [2] (< Ar. *karīma^{t}*) ulu söz; ayet.

āyet-i kerīme ayet.
ā.-i k. 171a/8
*ā.-i k.+****niŋ*** *tefsīri* 72b/7

kerīmī [1] (< Ar. *karīm* ve *ī*) bir cömert, ulu.
k. kim erür ma^{c}mūresi kėŋ 169b/8

kerīmlıġ [1] (< Ar. *karīm* ve *+lıḳ/ġ*) cömertlik, cömert olma durumu.
*anıŋ k.+****ın*** 201b/1

kerret [1] (< Ar. *kerre^{t}*) defa, kere.
anı neçe k. sınaġan bolġaylar 161b/7

kes- [9] (< ET (Uyg., KT) *kes-*) kesmek.
*ḳalemniŋ boġunların k.-****ip*** *alıŋız* 186b/7

*barmaḳlarnı bilek boġunıdın k.-**mek kerek*** 94b/5, *barmaḳnı k.-mek kerek* 94b/1, *bāzūlarnı hem k.-mek kerek* 94b/8, *tilin k.-mek* 163a/5
*elig k.-**mekdin*** 95a/4
*elgin k.-**tiler*** 115b/5, *eligni bendidin k.-tiler* 94b/7, *k.-tiler* 94b/2

kesbī [1] (< Ar. *kasb* ve Far. *ī*) bir meslek.
bir k. ᶜaṭā ḳıl 17a/1

keşf [1] (< Ar. *kaşf*) Aklın ve duyuların yetersiz kaldığı ilahiyyat konularında doğrudan bilgi edinme yolu anlamında bir tasavvuf terimi.

keşf ḳıl- *Tas*. "perde arkasında ve aklın ötesinde olduğu için gaib olan bazı şeyleri bilmek."
*ᶜīsī ᶜaleyhi's-selām dünyānı k. ḳ.-**urda*** 49a/7

keşiş [1] (< Far. *kaşidan'*dan *kaşiş*) çekme (krş. *кашууш* "çekme"ANATİL-II, 1983: 103).
üç ḥarfdın artuḳ kelimege k. bėrmegey 186a/4

kėt- [4] (< ET (Uyg., KT) *kėt-*< AT **kēt-*) gitmek.
*muġ k.-**di*** 168a/5
*ḫayr u bereket k.-**key*** 141b/9
*alardın k.-**megey*** 53a/2
*ḫāṭırımdın k.-**ti*** 205a/2

kėter- [1] (< ET (Uyg., KT) *kėt-er-*< AT **kēt-er-*) gidermek.
*pādişāhnıŋ ḫūyı nā-pesend bolsa be-her-ḥāl ol ḫūynı andın k.-**e körgey*** 177a/9

kevkeb-ᶜaded [1] (<Ar. *kavkab* ve Ar. *ᶜaded*) yıldızlar kadar çok sayılı olan.
k.-ᶜa. sipāhı olsun 221b/2

kevkebe [1] (< Ar. *kavkaba*) maiyet, süvari alayı (krş. *kaukaba* "cavalcade, retinue" Steingass, 1892: 1063a).
k. vü siyāset bile atlanıp 130b/9

kevn [1] (< Ar. *kavn*) olma, vuku bulma, hudus etme.

kevn ü mekān varlık, kainat, mevcudiyet.
erür k. ü m. anıŋ ṭufeyli 2a/5

key- [11] (< ET (Uyg., KT) *ked-*) giymek.
*birini kėçe k.-**er** ve birini kündüz* 39a/3
*bir eski ton k.-**gen** kişi kelip* 59b/2
*tecemmül vaḳtıda k.-**gen dururlar*** 56a/5
*reng-be-reng tonlar k.-**gey*** 50a/4
*ėl arasıda k.-**gey-biz*** 120b/1
*ḳızıl ton k.-**ip** kelsün* 23b/4, *k.-ip samur ile* 28a/4, *fāḫir ton ü girān-māye ḫilᶜatlar k.-ip* 59a/2
*yaḫşı k.-**mek** ve içmek yėmek birle* 27b/9, *fāḫir ton k.-mek* 38b/5
*k.-**mekleri** yıġaç terisi ve yėmekleri çūb başı erdi* 66b/6

keydür- [2] (< *key-dür-*; krş. Uyg. *kedür-*) giydirmek.
*tonın aŋa k.-**di*** 32a/3
*ḫilᶜat k.-**üp*** 136a/7

keyfiyyet [2] (< Far. < Ar. *kayfīyaᵗ*) mesele, vaziyet.
*ol ḥālnıŋ k.+**in** maᶜlūm ḳıldı* 153b/8
*k.+**ini** sordı* 219b/1

kez- [11] (< ET (Uyg., KT) *kez-*) gezmek, dolaşmak.
*şehrni k.-**di*** 131a/1
*tamām-ı vilāyetni k.-**dük*** 91a/7
*ėlçi taşḳarı çıḳıp k.-**edür erdi*** 17b/4, *şehrni k.-edür erdi* 131a/4
*kėçe ᶜases ornıda özi k.-**er erdi*** 108a/1, *özi k.-er erdi* 17a/5, *kėçe evdin çıḳıp k.-er erdi* 16b/2
*seniŋ bilen k.-**eyin*** 108a/3
*memālikni k.-**ip*** 91a/2, *maŋa żarūr-dur vilāyetni k.-ip tefaḥḥuṣ ḳılġay-men* 107b/3, *zebze-zārda k.-ip* 138b/9

ḳıl- [863] (< ET *ḳıl-*) yapmak, etmek.
ᶜadl ḳ.! 101b/5, *ᶜafv ḳ.!* 7a/2, *ber-ṭaraf ḳ.!* 22b/2, *beytü'l-māldın bizge nerse kerem ḳ.!* 118a/6, *bir kesbī ᶜaṭā ḳ.!* 17a/1, *birāderāne sülūk ḳ.!* 23a/2, *dāyim özüŋe hem-rāh ḳ.!* 138a/7, *ḥaẕer ḳ.!* 122b/8, *kerem ḳ.!* 6b/8, *mülāḥaẓa ḳ.!* 24a/2,119a/3, *ölümni mülāḥaẓa ḳ.!* 26a/9, *yād ḳ.!* 25b/1, 122b/9, *yaḫşılıḳ ḳ.!* 113b/8
*dost ḥāṣıl ḳ.-**a körgey*** 86b/4
*medḫal ḳ.-**a alġay*** 39b/4, *munı kim ḳ.-a alġay* 40b/8, *tedārük ḳ.-a alġay* 176b/1, *ne türlük ᶜadl ḳ.-a alġay* 29a/8
*ḳ.-**a almadılar*** 133b/3
*ḳ.-**a almaġay*** 186a/7, *żabṭ ḳ.-a almaġay* 176a/7
*artuḳ ve eksük ḳ.-**a almaġaylar*** 36a/1
*şerḥ ḳ.-**a alman*** 201b/2
*öz işin ḳ.-**a almas erken-dürler*** 134b/6
*ṣabr ḳ.-**a almas-sen*** 96a/8, *velīᶜahdlıḳ ḳ.-a almas-sen* 190b/6
*hēç çāre ḳ.-**a almay*** 127a/2, 219a/1
*ṣabr ḳ.-**a alur-men*** 96a/9
*bir kün temāşā ḳ.-**a atlanıp*** 138b/8
*taᶜarruż ḳ.-**a başla**dı* 97a/4
*pek nā-gāh düşmenlıḳ ḳ.-**a başlaġay*** 49a/3
*cevr ü sitem ḳ.-**a başlasa*** 129a/4
*aŋa āgāh ḳ.-**adur*** 156a/9
*beytü'l-māl ḳısmet ḳ.-**adur erdi*** 34b/3, *meşġūlluḳ ḳ.-adur erdi* 214b/4, *mülāḥaẓa ḳ.-adur erdi* 119b/5, *münācāt ḳ.-adur erdi* 96a/6, *ṣıfat ḳ.-adur erdi* 69b/7
*yād ḳ.-**adur-biz*** 112b/1
*munda ne ḳ.-**adur-sen*** 131a/6, *ne laᶜnet ḳ.-adur-sen* 63b/1
*bostānlarnı mülāḥaẓa ḳ.-**adurġaç*** 139a/1
*bizge ser-zeniş ḳ.-**adurlar*** 120a/8, *raġbet ḳ.-adurlar* 49b/7
*ne türlük zārī ḳ.-**adurur*** 26a/5
*keliŋ yaḫşılıġ ḳ.-**alıŋ*** 113b/5, *taḥḳīḳ ḳ.-alıŋ* 197a/8, *yād ḳ.-alıŋ* 147a/9

*ėkki yüz miŋ direm bile at ve ton inᶜām ḳ.-**ay*** 203b/4, *ḳaydın peydā ḳ.-ay* 198a/6, *ne türlük ḳ.-ay* 65a/8, *seni ᶜafv ḳ.-ay* 203b/8, *tevbe ḳ.-ay* 64b/8

*revā ḳ.-**ayın*** 215a/1, *seni andaḳ iḫtiyār ḳ.-ayın* 203b/2, *vaṣiyyet ḳ.-ayın* 198a/9, *tefaḥḥuṣ ḳ.-ayın* 154a/9, *vedāᶜ ḳ.-ayın* 60a/3

*maẕmūnıdın maᶜlūm ḳ.-**dı*** 202b/6, *ḳ.-dı* 35a/1, 88b/7, *atasıdın suāl ḳ.-dı* 159b/4, *ᶜarż ḳ.-dı* 152a/3, *ᶜaṭā ḳ.-dı* 158a/8, *ᶜışḳıda bī-iḫtiyār ḳ.-dı* 213b/1, *ᶜöẕr ḳ.-dı* 201a/9, *anı ḫoşnūd ḳ.-dı* 95b/4, *anı maᶜzūl ḳ.-dı* 190b/7, *anı siyāset ḳ.-dı* 133a/2, *aŋa ᶜināyet ḳ.-dı* 209a/7, *aŋa behişt rūzī ḳ.-dı* 68b/5, *aŋa daᶜvā ḳ.-dı* 168a/3, *aŋa selām ḳ.-dı* 60b/3, *aŋa üstüvār ḳ.-dı* 61b/2, *cānın ḳabż ḳ.-dı* 60a/6, *seniŋ sözleriŋni ḳabūl ḳ.-dı* 216a/8, *tevāżuᶜ bilen selām ḳ.-dı* 59b/3, *bir yėrde cemᶜ ḳ.-dı* 185a/5, *birevni öltürmekke ḥükm ḳ.-dı* 30a/9, *bisyār yaḫşılıḳlar ḳ.-dı* 207a/4, *bünyād ḳ.-dı* 135b/6, *büzürg-himmet ü ᶜalī-ḳadr ḳ.-dı* 72a/5, *caᶜferdin ḫarīdārlıḳ ḳ.-dı* 194a/9, *ẓulm ve bī-dād resmin peydā ḳ.-dı* 167a/1, *çıḳıp selām ḳ.-dı* 153a/6, *devleti teraḳḳī ḳ.-dı* 158a/1, *duᶜā ḳ.-dı* 40a/5, *ėlge car ḳ.-dı* 197a/7, *eşer-i tamām ḳ.-dı* 25b/3, *feryād ḳ.-dı* 115a/6, *ḫaber ḳ.-dı* 206b/4, *ḥāletini tamām şerḥ ḳ.-dı* 198b/8, *ḫalḳ ḳ.-dı* 182b/1, *ḫayāl ḳ.-dı* 213b/5, *ḫazīneçiġa işāret ḳ.-dı* 190a/1, *her ne tiledi ḳ.-dı* 27a/1, *ḥükūmet ḳ.-dı* 81b/6, *iḫtiyār ḳ.-dı* 79b/5, *iḳrār ḳ.-dı* 163b/1, *inᶜām ḳ.-dı* 189b/2, *kerāmet ḳ.-dı* 71b/1, *ᶜazl ḳ.-dı* 190a/9, *maᶜlūm ḳ.-dı* 153b/9, *melekü'l-mevt andaḳ ḳ.-dı* 61a/5, *mihmān-dārlıḳ ḳ.-dı* 194b/5, *muẓaffer u manṣūr ḳ.-dı* 116b/8, *mühr ḳ.-dı* 187a/5, *mülāḥaẓa ḳ.-dı* 154b/1, *menādī ḳ.-dı* 115a/1, *müsaḫḫar ḳ.-dı* 82a/3, *nām-zed ḳ.-dı* 5a/9, *oġlan uşaġıġa vaṣiyyet ḳ.-dı* 198b/1, *ol altı ay pādişāhlıḳ ḳ.-dı* 84b/2, *ol atnı egerlep tengin üstüvār ḳ.-dı* 167b/3, *ol bėş yıl pādişāhlıḳ ḳ.-dı* 82a/7, *ol ḳırḳ yıl pādişāhlıḳ ḳ.-dı* 83a/4, *ol ḳulnı āzād ḳ.-dı* 32b/8, *ol seniŋ bendeleriŋġa ḳ.-dı* 119a/4, *pādişāh ḳ.-dı* 76a/1, *pādişāhlıġ ḳ.-dı* 81a/4, *pādişāhlıḳ ḳ.-dı* 78a/6, 79a/3, 79b/1, 80b/1, 80b/3, 80b/6, 82a/1, 83b/6, 84a/7, 84a/9, 84b/4, 84b/8, *pāsbānlıḳ ḳ.-dı* 107a/8, *peydā ḳ.-dı* 77a/6, *ṣabr ḳ.-dı* 131a/3, *duᶜā ḳ.-dı* 93b/8, *selāṭīnni ḫalḳḳa musallaṭ ḳ.-dı* 71b/9, *semāᶜ ḳ.-dı* 195a/2, *riᶜāyet ḳ.-dı* 207a/3, *seni ölümdin ḫalāṣ ḳ.-dı* 200b/9, *seyyid ü server ḳ.-dı* 44b/7, *suāl ḳ.-dı* 49a/9, 67b/9, 149b/8, *terġīb ḳ.-dı* 75b/8, *ṭahāret ḳ.-dı* 96b/5, *tamām ḳ.-dı* 119a/5, *ḫayāl ḳ.-dı* 145b/6, *taᶜaccüb ḳ.-dı* 200b/2, *tefekkür ḳ.-dı* 154a/7, *telḳīn ḳ.-dı* 102a/1, *terbiyet ḳ.-dı* 125b/5, *üçer yüz miŋ altun inᶜām ḳ.-dı* 136a/8, *vaḥy ḳ.-dı* 74b/1, *vāṣıṭa ḳ.-dı* 205a/1, *dād-güsterlıḳ ḳ.-dı* 83b/4, *yėlge ḥükm ḳ.-dı* 66a/3, *pādişāhlıḳ ḳ.-dı* 77b/9, *yüz ellik miŋ direm inᶜām ḳ.-dı* 209a/9, *zārī-yi bisyār ḳ.-dı* 95b/2, *bil kim anı ḳ.-dı ḳanāᶜat ġanī* 90a/2, *maᶜlūm ḳ.-dı kim* 18a/1, *muᶜayyen u muḳarrer ḳ.-dı kim* 41a/6, *ol şehr pādişāhıdın suāl ḳ.-dı kim* 87a/5, *ṣayyād ḫayāl ḳ.-dı kim* 93b/4, *suāl ḳ.-dı kim* 17a/9, 40b/5, 114a/3, *saᶜīdni ne şaḳī ḳ.-dı ne şaḳīni saᶜīd* 43b/8

*ᶜarż ḳ.-**dı erse*** 209a/5, *iltimās ḳ.-dı erse* 208a/3, *istisfār ḳ.-dı erse* 215b/4, *şerḥī bile ḳ.-dı erse* 212b/4

*ᶜamrġa ḫaber ḳ.-**dılar*** 155a/4, *āferīn ḳ.-dılar* 192b/9, *bī-pervālıḳ ḳ.-dılar* 163b/2, *andaḳ ḳ.-dılar* 101a/7, 133a/6, *bī-fermānlıġ erdi kim alar ḳ.-dılar* 21a/8, *dervīşlikni iḫtiyār ḳ.-dılar* 55a/6, *caᶜferni ḥāżır ḳ.-dılar* 155a/6, *dārāġa ᶜarż ḳ.-dılar* 162b/3, *dostluḳ ḳ.-dılar* 200b/4, *ġıybet ḳ.-dılar* 185a/3, *ḥāṣıl ḳ.-dılar* 118b/6, *iḳrār ḳ.-dılar* 185b/3, *kerem ḳ.-dılar* 209a/2, *kişini urmaḳḳa ḳaṣd ḳ.-dılar* 31b/6, *memleketni seyr ḳ.-dılar* 91a/5, *ne muᶜāmele ḳ.-dılar* 208a/5, *pādişāhġa ᶜarż ḳ.-dılar* 214b/8, *pādişāhlıḳ ḳ.-dılar* 136b/2, *rāstlıḳ ḳ.-dılar* 101b/2, *saᶜy ḳ.-dılar* 167a/5, *andaḳ ittifāḳ ḳ.-dılar* 57a/3, *suāl ḳ.-dılar* 98b/3

*ḳ.-**dım*** 24a/9, 116a/5, *aḥvālımnı iẓhār ḳ.-dım* 196a/3, *anı ᶜafv ḳ.-dım* 30b/7, *bir kėçe iltimās ḳ.-dım* 108a/1, *ḫaṭā ḳ.-dım* 115b/3, *men alarġa evvel ḫaber ḳ.-dım*

133b/1, *muḫtaṣar ḳ.-dım* 168b/3, *mülāḥaẓa ḳ.-dım* 107b/9, *oġrılıḳ ḳ.-dım* 151a/5, *yaman ḳ.-dım* 155b/2, *ḳaṣd andaḳ ḳ.-dım* 32b/5
*anı āgāh ḳ.-**dım erdi*** 198a/2
*andaḳ ḳ.-**dıŋ*** 140a/7, *cemᶜ ḳ.-dıŋ* 61b/7, *ḫarc ḳ.-dıŋ* 63b/8, *menᶜ ḳ.-dıŋ* 63a/4, *naġu mundaḳ ḳ.-dıŋ* 32b/5, *bisyār bī-raḥmlıḳ ḳ.-dıŋ* 133b/1, *maᶜlūm ḳ.-dıŋ* 45b/6, *ziyān ḳ.-dıŋ* 115b/3
*ḫaṭā ḳ.-**dıŋız*** 204b/1, *ᶜuḳūbet ḳ.-dıŋız* 15b/2, *ᶜuḳūbet ḳ.-dıŋız* 15b/5
*bu ėlni kim yād ḳ.-**duḳ*** 85a/5, *büzürglerniŋ ḥālātını beyān ḳ.-duḳ* 75a/6, *ol ḥālnı ᶜarż ḳ.-duḳ* 196b/6, *raḥm ḳ.-duḳ* 15b/6, *yād ḳ.-duḳ* 90a/8, *ḫayāl ḳ.-duḳ kim* 108a/5
*cevr ü sitem ḳ.-**ġalı** ḳoymaġay* 92a/9
*dünyāda ḳ.-**ġan** ᶜamellerin* 41b/7, *ḳ.-ġan* 40a/4, *ᶜadl ḳ.-ġan* 9b/4, *iᶜtimād ḳ.-ġan* 161b/8, *yamanlıḳ ḳ.-ġan* 99a/4, *yaḫşı iş ḳ.-ġan ėl bilen teŋ körgey-biz* 21a/6, *ḳ.-ġan işleri* 125a/2, *kām-rānlıḳ ḳ.-ġan kem* 83b/9, *taṣnīf ḳ.-ġan kitāblarnı* 111a/8, *nā-dānlıġ bilen ḳ.-ġan nā-pesend işlerimni* 116a/8, *ᶜadl u ẓulm ḳ.-ġan pādişāhlarnı* 16a/4,
*öz ehl ü ᶜayālıġa ḳ.-**ġan teg** ḳılmasa* 13b/1
*şiᶜār ḳ.-**ġan üçün*** 90a/6
*ᶜadl ḳ.-**ġanı*** 10a/7, *sulṭānnıŋ bir kün ᶜadl ḳ.-ġanı* 117b/5, *insānnıŋ ne ḳ.-**ġan** ve dėgeni* 85b/3
*ᶜibādet ḳ.-**ġanıdın*** 10a/8
*ḫaṭā ḳ.-**ġanın*** 155b/1
*seniŋ ḫaṭā ḳ.-**ġanıŋ üçün*** 115b/4
*bed-kārlıḳ ḳ.-**ġanlarġa*** 99a/5, *ḥıyānet ḳ.-ġanlarıdın* 161b/2, *ne ḳ.-ġanların* 156a/7
*ᶜamel ḳ.-**ġan bolġay*** 168b/7*ᶜibādet ḳ.-ġan bolġay* 10b/6, *bendelıḳ ḳ.-ġan bolġay* 13a/2, *ḥāṣıl ḳ.-ġan bolġay* 177a/4, *ḫayāl-ı muḥāl ḳ.-ġan bolġay* 29b/5, *ḥıyānet ḳ.-ġan bolġay* 36a/7, *ḫilāf-ı şerᶜ ḳ.-ġan bolġay* 33a/3, *ᶜafv ḳ.-ġan bolġay* 30b/6, *özi ḳ.-ġan bolġay* 28b/1, *özi saᶜy ḳ.-ġan bolġay* 143b/1, *özige küç bile sitem ḳ.-ġan bolġay* 144a/3, *raᶜiyyetḳa ᶜadl ḳ.-ġan bolġay* 10b/4, *meyl ḳ.-ġan bolġay-men* 191b/9, *ḥükm ḳ.-ġan bolġaylar* 15a/6,
*ᶜamel ḳ.-**ġan bolsa*** 41b/6, *cevr ḳ.-ġan bolsa* 16a/7, *eger yaḫşılıḳ ḳ.-ġan bolsa* 85b/4, *eger yamanlıḳ ḳ.-ġan bolsa* 85b/5, *ḫarāmdın peydā ḳ.-ġan bolsa* 47a/4, *pādişāhġa bāṭıl daᶜvā ḳ.-ġan bolsa* 166a/7, *taḳṣīr ḳ.-ġan bolsa* 42a/4, *yaḫşılıḳ ḳ.-ġan bolsa* 14b/7
*dünyānı şerḥ ḳ.-**ġan dek*** 70b/1
*ėkki ḳısm ḳ.-**ġan-dur*** 134b/3
*aŋa emr ḳ.-**ġan durur*** 171a/6, *müsaḫḫar ḳ.-ġan durur* 147a/2
*maᶜmūr u ābādān ḳ.-**ġan tururlar*** 74a/8, *tört ḳısm ḳ.-ġan tururlar* 134a/2
*bisyār endīşe ḳ.-**ġandın soŋra*** 95a/6
*ḳ.-**ġay*** 179a/2, *ᶜamel ḳ.-ġay* 26b/5, 42b/8, 142b/7, *ᶜayblıḳ ėlni edeb ḳ.-ġay* 149b/5, *alarġa ġażab ḳ.-ġay* 13b/8, 15b/8, *edeb ḳ.-ġay* 103b/6, *anıŋ bilen ᶜamel ḳ.-ġay* 18b/3, *aŋa ġażab ḳ.-ġay* 12b/4, *behiştni aŋa ḥarām ḳ.-ġay* 13a/7, *ber-güzīde ḳ.-ġay* 180a/9, *bėş iş ḳ.-ġay* 172a/2, *bizge vefā ḳ.-ġay* 160a/5, *cemᶜ ḳ.-ġay* 173b/7, *cevr ü sitem ḳ.-ġay* 127b/4, *cidd ü cehd ḳ.-ġay* 103b/2, *cihānnı ābādān ḳ.-ġay* 76a/2, *dāniş ṭaleb ḳ.-ġay* 149b/1, *dostluḳ bünyād ḳ.-ġay* 179a/4, *edeb ḳ.-ġay* 104a/9, *revā ḳ.-ġay* 172a/4, *elgide esīr ḳ.-ġay* 29a/2, *ėlni özige ᶜāşıḳ ḳ.-ġay* 49a/5, *envāᶜ tekellüf ḳ.-ġay* 53a/7, *eşer ḳ.-ġay* 35a/2, *ferāġat ḳ.-ġay* 38a/1, *ferişteler̈a emr ḳ.-ġay* 43b/3, *ġuluvv ḳ.-ġay* 13b/6, *ḫayāl ḳ.-ġay* 159a/2, *ḫaẓer ḳ.-ġay* 169b/1, *her ne tilese ḳ.-ġay* 27a/1, *ḥükm ḳ.-ġay* 16a/6, 28b/9,

ihtimām ḳ.-ġay 112b/9, *iḫtirāz ḳ.-ġay* 189a/2, *iḫtiyār ḳ.-ġay* 44a/3, *iḫtiyāṭ ḳ.-ġay* 146b/1, *anı ḫalāṣ ḳ.-ġay* 173b/5, *ḳanāᶜat pīşe ḳ.-ġay* 38b/7, *kifāyet ḳ.-ġay* 196a/4, *özige düşmen ḳ.-ġay* 69a/6, *mālġa fermān ḳ.-ġay* 63a/9, *melḥūẕ ḳ.-ġay* 205b/5, *kerāmet ḳ.-ġay* 12a/3, *musallaṭ ḳ.-ġay* 129a/5, *mübtelā ḳ.-ġay* 46b/8, *mülāḥaẓa ḳ.-ġay* 104a/7, *mülāḥaẓa-yı bisyār ḳ.-ġay* 177a/2, *müşerref ḳ.-ġay* 215a/7, *ne kerī ḳ.-ġay* 86b/9, *ol bābda taḳṣīr ḳ.-ġay* 40b/3, *ölümdin ḫalāṣ ḳ.-ġay* 179a/6, *ölümni bisyār yād ḳ.-ġay* 70a/3, *raḥmet ḳ.-ġay* 34b/8, *resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ sünnetlerin tāze ḳ.-ġay* 103b/9, *riᶜāyet ḳ.-ġay* 149b/4, 179b/3, *saᶜy ḳ.-ġay* 178a/9, *saᶜy ü ihtimām ḳ.-ġay* 157a/4, *saŋa mükāfāt ḳ.-ġay* 118b/3, *ṣarf ḳ.-ġay* 52b/7, *seni özige ᶜāṣıḳ ḳ.-ġay* 49a/1, *seni rence ḳ.-ġay* 145a/4, *ser-encām ḳ.-ġay* 178b/4, *silāḥın yaḫşı ḳ.-ġay* 179b/6, *siyāset ḳ.-ġay* 151a/8, *sulṭān köŋlide ṭulūᶜ ḳ.-ġay* 29b/1, *taḥḳīḳ ḳ.-ġay* 203b/1, *taḥrīr ḳ.-ġay* 184a/8, *tedārük ḳ.-ġay* 17a/6, *teŋ ᶜadl ḳ.-ġay* 28b/8, *teg̲īr ḳ.-ġay* 147b/7, *tūşe ḥāṣıl ḳ.-ġay* 46b/4, *vilāyetiġa ḳaṣd ḳ.-ġay* 156b/6, *żabṭ ḳ.-ġay* 155b/7, *zinā ḳ.-ġay* 12b/8, *ziyāde ḳ.-ġay* 205b/2, *ẓulm ḳ.-ġay* 14b/3, *andaḳ cehd ḳ.-ġay kim* 30a/5, *andaḳ żabṭ ḳ.-ġay kim* 27a/5, *cehd ḳ.-ġay kim* 86b/4, *ḫayāl ḳ.-ġay kim* 53b/3, *maᶜāş ḳ.-ġay kim* 42b/7, *müsülmānlar ḥācetin revā ḳ.-ġay kim* 37b/5, *tā maᶜlūm ḳ.-ġay kim* 17a/7, *ḳ.-ġay teŋrige ol dād u feryād* 169b/7

*ḳūt ḥāṣıl ḳ.-**ġay-men*** 17a/2, *ne ḳ.-ġay-men* 213b/6, *revā ḳ.-ġay-men* 107b/7

*alarġa ᶜadl ḳ.-**ġay-sen*** 102b/3, *andaḳ ḳ.-ġay-sen* 9a/2, 9a/5, *anı edeb ḳ.-ġay-sen* 20a/6, *dāniş ü himmet bile ḳ.-ġay-sen* 102a/8, *ḫalḳnı dūzaḫdın menᶜ ḳ.-ġay-sen* 20a/3, *ḥāṣıl ḳ.-ġay-sen* 63b/5, *ḫātūnlardın ḫaz̲er ḳ.-ġay-sen* 33b/4, *neçe miŋ élniŋ ḳanıġa saᶜy ḳ.-ġay-sen* 163b/6, *ol işni ḳ.-ġay-sen* 178b/7, *rāst iᶜtiḳād ḳ.-ġay-sen* 204a/1

*anda ḳ.-**ġay-siz*** 60a/8, *perhīz ḳ.-ġay-siz* 188a/1, *tedārük ḳ.-ġay-siz* 187b/7

*tefaḫḫuş ḳ.-**ġay-men*** 107b/3

*ᶜafv ḳ.-**ġaylar*** 34a/6, 42b/5, 47a/7, *ᶜayş u ṭarab ḳ.-ġaylar* 28b/6, *ᶜaz̲āb ḳ.-ġaylar* 41b/4, *alarnı āzmāyiş ḳ.-ġaylar* 208b/5, *alarnıŋ iṭāᶜatın ḳ.-ġaylar* 73a/3, *anı yaḫşılıḳ bile yād ḳ.-ġaylar* 86a/7, *anıŋ defᶜ ü refᶜin ḳ.-ġaylar* 72a/2, *aŋa ᶜuḳūbet ḳ.-ġaylar* 208a/6, *barça aŋa āşnālıġ ḳ.-ġaylar* 149a/1, *dīnge daᶜvet ḳ.-ġaylar* 71b/8, *bizdin yād ḳ.-ġaylar* 112a/9, *cihānnı ābādān ḳ.-ġaylar* 180b/1, *bī-dādlıḳ ḳ.-ġaylar* 99a/8, *dostluḳ ḳ.-ġaylar* 10b/9, *faẕīḥat ḳ.-ġaylar* 42a/8, *feryād ḳ.-ġaylar* 23b/1, *ḥavāle ḳ.-ġaylar* 181b/2, *ḫayāl ḳ.-ġaylar* 152a/5, *ictināb ḳ.-ġaylar* 57b/4, *maᶜlūm ḳ.-ġaylar* 41b/8, *muᶜālece ḳ.-ġaylar* 91a/4, *münācāt ḳ.-ġaylar* 169b/5, *revā ḳ.-ġaylar* 159b/2, *rıfḳ u müdārā ḳ.-ġaylar* 177b/8, *şikāyet ḳ.-ġaylar* 129b/9, *ᶜadl ḳ.-ġaylar* 101b/6, *taᶜarruż ḳ.-ġaylar* 62b/4, *teᵓemmül ḳ.-ġaylar* 159a/8, *tefaḫḫuş ḳ.-ġaylar* 43a/6, *yād ḳ.-ġaylar* 85b/5, 86a/2, 113b/4, *menādī ḳ.-ġaylar kim* 54a/3, *mülāḥaẓa ḳ.-ġaylar kim* 58a/2, *menādī ḳ.-ġaylar kim* 30b/3

*atalıḳ ḳ.-**ġıl*** 22b/8, *ᶜafv ḳ.-ġıl* 116a/9, *ᶜamel ḳ.-ġıl* 166a/4, *ᶜimāret ḳ.-ġıl* 210a/3, *ᶜunf ḳ.-ġıl* 40a/8, *andaḳ ḳ.-ġıl* 108a/3, *andın ḫalāṣ ḳ.-ġıl* 65b/8, *bu kişiniŋ ḥācetin revā ḳ.-ġıl* 158b/9, *evvel bismi'llāhnıŋ yérini peydā ḳ.-ġıl* 184b/5, *ḫaz̲er ḳ.-ġıl* 33a/9, *her kimniŋ ᶜuḳūbetin günāhıġa yaraşa ḳ.-ġıl* 23a/2, *iḫtiyār ḳ.-ġıl* 122a/3, *meşveret ḳ.-ġıl* 171a/8, *munı büryān ḳ.-ġıl* 94a/4, *mülāḥaẓa ḳ.-ġıl* 188a/7, *özüŋ ḳ.-ġıl* 137b/5, *özüŋe laᶜnet ḳ.-ġıl* 63b/2, *rıfḳ u müdārā ḳ.-ġıl* 40a/7, *sen saᶜy ḳ.-ġıl* 138b/6, *bizge taṣadduḳ ḳ.-ġıl* 118b/2, *şükr ḳ.-ġıl* 31a/1, 31a/2, *yaḫşı mülāḥaẓa ḳ.-ġıl* 27b/2, 120b/7, *yana bir naṣīḥat ḳ.-ġıl* 19b/6, *yana naṣīḥat ḳ.-ġıl* 20b/2, *yana taᶜrīf ḳ.-ġıl* 112a/3, *raḥmet ḳ.-ġıl* 26a/2, *ḳ.-ġıl ḫaz̲er* 144a/6, *ḥāṣıl ḳ.-ġıl kim* 160b/2, *istiġfār ḳ.-ġıl kim* 34a/4

*ᶜizzet ḳ.-**ġuçı*** 172b/4

*nā-ümīd ḳ.-**ġum yoḳ turur*** 203a/2
*cān bile ihtimām ḳ.-**ġum-dur*** 205a/6
*her ᶜaṭāī kim ḳ.-**ġuŋ durur*** 191a/2
*ne ḳ.-**ġusı-durlar*** 60a/9
*iḫtiyār ḳ.-**ġusı durur*** 122a/4
*ḳ.-**ıban*** 7a/9
*ġāyibleriŋizġa ḫaber ḳ.-**ıŋ*** 130b/8, *ḫaẕer ḳ.-ıŋ* 48a/7, *ḫoşnūd ḳ.-ıŋ* 166b/5, *munı ḳabūl ḳ.-ıŋ* 22a/9
*bitikni mühr ḳ.-**ıŋız*** 187a/2
*ᶜadl ḳ.-**ıp*** 74a/6, *ᶜāḳıbetdin endīşe ḳ.-ıp* 57b/9, 58a/1, *ᶜamel ḳ.-ıp* 181a/8, *yüzin āsmānġa ḳ.-ıp* 119a/1, *ᶜināyet ḳ.-ıp* 6b/7, *ᶜināyet ü riᶜāyet ḳ.-ıp* 136b/3, *ᶜucb ü tekebbür ḳ.-ıp* 175a/8, *alarġa ᶜadl ḳ.-ıp* 71a/3, *alarġa riᶜāyet ḳ.-ıp* 164a/1, *andaḳ ḳ.-ıp* 213b/9, *anıŋ mütābaᶜatın ḳ.-ıp* 099b/8, *aŋa ᶜuḳūbet ḳ.-ıp* 166a/7, *arıġ ṭahāret ḳ.-ıp* 116a/3, *bed-kārlarnı menᶜ ḳ.-ıp* 104a/8, *beyān ḳ.-ıp* 2b/3, *bī-maḥal işler ḳ.-ıp* 161a/4, *bir iş ḳ.-ıp* 16b/6, *büryān ḳ.-ıp* 126b/7, *cemᶜ ḳ.-ıp* 30b/3, *cevr ü ẓulm ḳ.-ıp* 117b/3, *dād u ᶜadl ḳ.-ıp* 15a/1, 77b/6, *duᶜā ḳ.-ıp* 136b/6, 216a/1, *dünyā terkin ḳ.-ıp* 193b/2, *endīşe ḳ.-ıp* 47b/2, *esīr ḳ.-ıp* 28b/9, *evvel öz vilāyetin ābādān ḳ.-ıp* 106b/7, *günāhların ᶜafv ḳ.-ıp* 179a/5, *gürūhnı ḥesāb ḳ.-ıp* 42a/9, *ḥakk ḳ.-ıp* 162b/6, *ḫalel peydā ḳ.-ıp* 135b/8, *ḫalīfe ḳ.-ıp* 136a/6, *ḥarām māl cemᶜ ḳ.-ıp* 68a/6, *ḥāṣıl ḳ.-ıp* 152b/4, *iş ḳ.-ıp* 170b/8, *ḳarı uluġlarnı ḥāżır ḳ.-ıp* 106a/7, *kerāmet ḳ.-ıp* 44b/3, *maᶜlūm ḳ.-ıp* 155b/1, *māl bisyār cemᶜ ḳ.-ıp* 55a/7, *meclis ārāste ḳ.-ıp* 112a/6, *meni ġırre ḳ.-ıp* 63a/3, *meni girāmī ḳ.-ıp* 192b/5, *meşġūlluḳ ḳ.-ıp* 3b/5, *meşveret ḳ.-ıp* 5a/5, *mihmān-dārlıḳ ḳ.-ıp* 194b/9, *musaḫḫar ḳ.-ıp* 158a/2, *müṭālaᶜa ḳ.-ıp* 111a/9, *mühimmātlarnı ṭayyār ḳ.-ıp* 165a/3, *mülāḥaẓa ḳ.-ıp* 15a/4, 164a/9, *nā-fermānlıġ ḳ.-ıp* 42a/4, *nāmeni mühr ḳ.-ıp* 206a/4, *nāmeni müṭālaᶜa ḳ.-ıp* 204a/4, *naẓar ḳ.-ıp* 104a/6, *nūşīrevān şitāb ḳ.-ıp* 141a/9, *nüsḫa ḳ.-ıp* 117a/2, *selāmet yolın şiᶜār ḳ.-ıp* 18b/1, *pādişāhāne ṭoylar ḳ.-ıp* 219a/2, *perhīz ḳ.-ıp* 112a/2, *ṣabr ḳ.-ıp* 47b/5, *ṣayyād ḳaşıda niyāz-mendlıḳ ḳ.-ıp* 95b/4, *secde ḳ.-ıp* 11a/2, *selām ḳ.-ıp* 126b/2, *der-bān ḳ.-ıp* 19b/9, *ser-efrāz ḳ.-ıp* 5a/9, *zindegānlıḳ ḳ.-ıp* 72a/3, *şarṭ ḳ.-ıp* 203a/8, *tārīḫlerni müṭālaᶜa ḳ.-ıp* 111a/5, *tedbīr ḳ.-ıp* 202b/3, *teftīş ḳ.-ıp* 132b/9, *tehdīd ü tehẕīb ḳ.-ıp* 27b/1, *tekye ḳ.-ıp* 61b/6, *anı āmürziş ḳ.-ıp* 103a/5, *tevbe ḳ.-ıp* 9a/9, 103a/4, *ahāret ḳ.-ıp* 97a/1, *yaḫşı niyyet ḳ.-ıp* 142a/1, *yaḫşılıḳ ḳ.-ıp* 99a/4, *żāyiᶜ ḳ.-ıp* 163b/5, *müşāhede ḳ.-ıp* 26a/2, *faḫr ḳ.-ıp aytur erdi* 88a/5, *andaḳ ḳ.-ıp bardı* 145b/4, *büryān ḳ.-ıp bėrey* 126b/4, *māl u cānıŋızge ḥükm ḳ.-ıp alġay* 127b/5, *ḳabūl ḳ.-ıp* 4b/2, *fi'l-ḥāl ṭahāret ḳ.-ıp kelgeyler* 54a/7, *ṭahāret ḳ.-ıp* 61a/3, *büryān ḳ.-ıp* 94a/5, *yüzin āsmānġa ḳ.-ıp* 116a/4, *feryād u fiġān ḳ.-ıp* 95a/1
*ḳ.-**ıp erdi*** 164b/9, *andaḳ ḳ.-ıp erdi* 185b/9, *elgin burunḳı dek ḳ.-ıp erdi* 95b/8, *birevge ḥükm ḳ.-ıp erdi* 134b/8, *raᶜiyyetḳa şefḳat ḳ.-ıp erdi* 68b/4
*cihānnı ᶜadl bile ābādān ḳ.-**ıp erdiler*** 74b/4, *ḫilāf ḳ.-ıp erdiler* 15b/4, *ᶜadl bile pādişāhlıġ ḳ.-ıp erdiler* 75a/5, *yaman iş ḳ.-ıp erdiler* 21a/5
*tınç ḳ.-**ıp erdim*** 153b/2
*yād ḳ.-**ıp erdük*** 168b/8
*ḳ.-**ıp-dur-sen*** 100a/6
*ne ḳ.-**ıp durur-sen*** 49b/6
*cemᶜ ḳ.-**ıp-men*** 64b/9, *ḥükm ḳ.-ıp-men* 132b/7
*ᶜömrġa tekye ḳ.-**ıp-sen*** 38a/2
*binā ḳ.-**ıp-tur*** 90b/3, *taḳdīr ḳ.-ıp-tur* 43a/9, *ᶜalāyıḳnı ḳ.-ıp-tur ṭalāḳ* 219b/7
*ḳ.-**ıp turur*** 38b/1, *ᶜināyet ḳ.-ıp turur* 177b/7, *alarġa kerāmet ḳ.-ıp turur* 73a/6, *nā-tüvān ḳ.-ıp turur* 108b/7, *cādū ḳ.-ıp turur* 202a/6, *ḥadīṯni taḳrīr ḳ.-ıp turur*

210a/7, *ḫalḳ üzre naṣīb ḳ.-ıp turur* 72a/9, *kelām-ı mecīdide yād ḳ.-ıp turur* 72b/5, *kerāmet ḳ.-ıp turur* 19b/4, *kimge vefā ḳ.-ıp turur* 160a/5, *meẕkūr u masṭūr ḳ.-ıp turur* 182a/5, *sirişte ḳ.-ıp turur* 189a/6, *sizge musallaṭ ḳ.-ıp turur* 129b/2, *yād ḳ.-ıp turur* 182a/6
*yād ḳ.-**ıp turur-biz*** 30a/5
*bu ᶜaẕābnı aŋa ḳ.-**ıp turur-men*** 154a/6
*anı helāk ḳ.-**ıp turur-sen*** 22a/4
meniŋ barımda ḳ.-ıp turur-sen 207b/1
*ġıybet ḳ.-**ıp turur-siz*** 185a/6
*bir gām iᶜtibār ḳ.-**ıp tururlar*** 51a/9, *bisyār iḥtiyāṭ ḳ.-ıp tururlar* 161b/6, *muᶜayyen ḳ.-ıp tururlar* 133b/8, *pādişāhlıḳ ḳ.-ıp tururlar* 75a/9, *zindegānlıġ ḳ.-ıp tururlar* 75a/8, *teşbīh ḳ.-ıp tururlar* 27b/5
*iᶜtimād ḳ.-**ma*** 31b/3, *köŋlüŋni yaman ḳ.-ma* 203a/2, *ḳ.-ma asru raᶜnālıḳ* 28a/4, *ᶜayb ḳ.-ma keçürgil* 6b/9
*asıġ çü ḳ.-**madı*** 160b/7, *ḳ.-madı feryād* 4a/9
*fehm ḳ.-**madım*** 111b/9, *meyl ḳ.-madım* 168a/8
*emānetḳa ḫıyānet ḳ.-**maġan bolġay*** 13a/4, *ḥükm ḳ.-maġan bolġaylar* 15a/2
*revā ḳ.-**maġan üçün*** 161a/5
*ᶜadl ḳ.-**maġandın** ermiş* 18a/3
*ḳ.-**maġay*** 173a/5, 189a/1, *ḫaṭā ḳ.-maġay* 143a/8, *ḳaṣd ḳ.-maġay* 31a/7, *cūyendeġa vefā ḳ.-maġay* 160b/1, *sūd ḳ.-maġay* 20b/6, *güzāf iş ḳ.-maġay* 146b/1, *ḥayf ḳ.-maġay* 128b/1, *iltifāt ḳ.-maġay* 19a/1, *iẓhār ḳ.-maġay* 176b/7, *ḳabūl ḳ.-maġay* 177a/7, *kiçikke sitem ḳ.-maġay* 168b/4, *mālını ṭamaᶜ ḳ.-maġay* 172a/3, *özge iş ḳ.-maġay* 176b/5, *özidin ḳavīġa artuḳsılıḳ ḳ.-maġay* 93a/4, *raᶜiyyetḳa cevr ü ẓulm ḳ.-maġay* 169a/6, *ẓulm u sitem ḳ.-maġay* 166b/4, *artuḳsılıḳ ḳ.-maġay kim* 86b/5, *meşġūlluḳ ḳ.-maġay* 37a/2, *pādişāhġa tekebbür ḳ.-maġay* 30a/2
*duᶜā ḳ.-**maġay-men*** 150b/1
*bu türlük iş ḳ.-**maġay-sen*** 192a/2, *ḫaylī iᶜtimād ḳ.-maġay-sen* 105a/9, *hēç iş ḳ.-maġay-sen* 137b/6, *özge mundaḳ bī-edeblıḳ ḳ.-maġay-sen* 146a/3
*ḳ.-**maġaylar*** 76a/4, *ẓulm ḳ.-maġaylar* 27a/5, *fīrū-güẕāşt ḳ.-maġaylar* 9b/2, *ihmāl ve taᶜallül ḳ.-maġaylar* 151b/2, *muḳāvemet ḳ.-maġaylar* 72b/3, *özge ḳ.-maġaylar* 181a/9, *ṭamaᶜ ḳ.-maġaylar* 181b/5
*anıŋ yaḫşı zindegānlıḳ ḳ.-**maġıda turur*** 146a/9
*andaḳ ḳ.-**maġıl*** 190a/1, *ḫalḳḳa munça cevr ḳ.-maġıl* 129a/8, *ḫursend ḳ.-maġıl* 28a/1, *meyl ü muḥābā ḳ.-maġıl* 165b/4, *bāzergānlarnı be-hēç-ḥāl āzürde ḳ.-maġıl* 191a/7, *kişige ḳ.-maġıl zinhār bī-dād* 169b/6
*meniŋ bu yıġlamaḳ ve zārī ḳ.-**maġım*** 23a/8
*seniŋ tevbe ḳ.-**maġıŋġa** sebeb* 25a/8
*ḳ.-**maḳ*** 86b/8, *ᶜadl ḳ.-maḳ* 38b/7, *ᶜamel ḳ.-maḳ* 7b/3, *ᶜibādet ḳ.-maḳ* 193b/1, *alarnıŋ defᶜin ḳ.-maḳ* 152a/6, *edeb ve siyāset ḳ.-maḳ* 152a/8, *tereddüd ḳ.-maḳ* 107a/9, *meşveret ḳ.-maḳ* 134a/6, *pendleri bile ᶜamel ḳ.-maḳ* 18b/5, *peydā ḳ.-maḳ* 9b/6, *revā ḳ.-maḳ* 37a/3, *sendin duᶜā ḳ.-maḳ* 102b/1, *üç iş ḳ.-maḳ* 143b/3, *vefā ḳ.-maḳ* 157a/8, *zühd iḫtiyār ḳ.-maḳ* 193b/2, *ḫaḳnı bāṭıldın farḳ ḳ.-maḳ ister* 19b/1, *mülkni ābādān ḳ.-maḳ* 90b/5, *mutābaᶜat ḳ.-maḳ buyurdı* 44b/6,
*ᶜibādet ḳ.-**maḳ erdi*** 100a/7, *ḫayr u iḥsān ḳ.-maḳ erdi* 100a/9
*ᶜamel ḳ.-**maḳ kerek*** 111a/6, *andın ḫaẕer ḳ.-maḳ kerek* 18b/8, *ḥālā ne ḳ.-maḳ kerek* 190a/5, *ḫaşmnı ḫoşnūd ḳ.-maḳ kerek* 95a/5
*işde rāstlıġ ḳ.-**maḳ turur*** 174b/8
*mülkni ābādān ḳ.-**maḳda*** 91b/8, *peydā ḳ.-maḳda* 48a/6, *seḫāvet ve māl ḳ.-*

maḳda 193b/3, *yād ḳ.-makda* 43a/8, *yād ḳ.-maḳda* 8a/2, *peydā ḳ.-maḳda* 45b/5, *ḳ.-maḳda turur* 165b/9
*ḫalḳ ḥācetin revā ḳ.-**maḳdın*** 37b/5, *ᶜāḳıbetdin endīşe ḳ.-maḳdın* 98b/1
*ḳ.-**makḳa*** 56a/2, *iḫrāc ḳ.-maḳḳa* 215b/9, *mülkni ārāste ḳ.-maḳḳa* 81a/9, *bizge ẓulm ḳ.-maḳḳa* 141b/6
*uluḳluḳ ḳ.-**maḳlıḳ*** 124a/2
*munı bahāne ḳ.-**maŋ*** 203a/5
*ḥālā asıġ ḳ.-**mas*** 65a/4, *hēç sūd ḳ.-mas* 62b/9, *hēç ziyān ḳ.-mas* 20b/4, *saŋa naṣīḥat ḳ.-mas* 143a/5, *özi sitem ḳ.-mas* 92a/8
*ḳabūl ḳ.-**mas erdi*** 151b/8, *yād ḳ.-mas erdi* 4a/1
*ᶜibādette taḳṣīr ḳ.-**mas erdiler*** 099b/9, *āşkār ḳ.-mas erdiler* 202a/3
*bī-hūde ḥükm ḳ.-**mas-men*** 123a/7
*anı yād ḳ.-**masa*** 69b/5, *bat ser-encām ḳ.-masa* 197b/8, *öz ehl ü ᶜayālıġa ḳılġan teg ḳ.-masa* 13b/1
*ṣayyādnı rāżī ve ḫoşnūd ḳ.-**masa erdi*** 96a/2
*ḳ.-**masaḳ*** 114a/2
*cevr ü sitem ḳ.-**masalar*** 71a/4
*eger andaḳ ḳ.-**masaŋ*** 20a/9, *ṣabr ḳ.-masaŋ* 47b/4
*raᶜiyyetḳa artuḳsılıḳ ḳ.-**masunlar*** 115a/3
*anı menᶜ ḳ.-**may*** 28a/9, *dānā bile meşveret ḳ.-may* 161a/3, *hēç asıġ ḳ.-may* 112b/7, *iltifāt ḳ.-may* 53b/1, *ḳabūl ḳ.-may* 11a/6, *meyl ḳ.-may* 15a/4, *revā ḳ.-may* 37a/2, *saᶜy ḳ.-may* 112b/4, *tecāvüz ü inḥirāf ḳ.-may* 5b/5, *ḳ.-may* 13a/6, *teŋ ḥükm ḳ.-may* 14a/5
*aŋa ḫaber ḳ.-**maydur-siz*** 62b/1
*ḳ.-**sa*** 14a/3, 48a/1, *ᶜadl ḳ.-sa* 139a/7, *ᶜināyet ḳ.-sa* 180a/3, *andaḳ ᶜamel ḳ.-sa* 147a/6, *andaḳ ḳ.-sa* 135b/9, 143a/9, *andaḳ siyāset ḳ.-sa* 104b/9, *artuḳsılıḳ ve ᶜunf ḳ.-sa* 40a/8, *ᶜuḳūbet ḳ.-sa* 99a/5, *cemᶜ ḳ.-sa* 46b/7, *aŋa ḳaṣd ḳ.-sa* 146b/4, *eger ḳ.-sa* 106b/8, *eger ẓulm ḳ.-sa* 139a/8, *firū-güzāşt ḳ.-sa* 180a/6, *güstāḫlıḳ ḳ.-sa* 144a/2, 144a/7, *ḫazīne ḳ.-sa* 135b/5, *her ne ḳ.-sa* 40a/1, 9a/6, 152a/1, *ḫilāf ḳ.-sa* 20a/5, *ḥükm ḳ.-sa* 12b/4, *artuḳsılıḳ ḳ.-sa* 13a/6, *maŋa yaḫşılıḳ ḳ.-sa* 98b/6, *mülāḥaẓa ḳ.-sa* 70b/2, *ölümni bisyār yād ḳ.-sa* 70a/4, *özge iş ḳ.-sa* 120a/1, *pādişāhġa töhmet ḳ.-sa* 166a/8, *pīşe ḳ.-sa* 47b/2, *raᶜiyyetḳa ᶜadl ḳ.-sa* 18a/4, *raᶜiyyetḳa rıfḳ u müdārā ḳ.-sa* 40a/6, *taḳṣīr ḳ.-sa* 10a/2, *teferrüc ḳ.-sa* 54b/5, *yaman niyyet ḳ.-sa* 141b/8, *ẓulmġa şürūᶜ ḳ.-sa* 12a/6, *iḫtiyār ḳ.-sa* 143b/2, *żabṭ ḳ.-sa bolur* 182a/3, *mergni bisyār yād ḳ.-sa* 69b/3, *fermān-revā ḳ.-sa* 169a/2
*bendeleri birbirige artuḳsılıḳ ḳ.-**salar*** 72a/1, *dervīşni iḫrāc ḳ.-salar* 216a/2, *ḥükm ḳ.-salar* 191b/5, *mütābaᶜat ḳ.-salar* 121a/4, *sitem ḳ.-salar* 129a/2, *şefāᶜat ḳ.-salar* 42b/4, *ẓulm ḳ.-salar* 71a/6
*ᶜamel ḳ.-**sam*** 34a/2, *bāzergānlıḳ ḳ.-sam* 192a/1, *revā ḳ.-sam* 114a/5, *ümīd-vār ḳ.-sam* 123a/9, *şerḥ ḳ.-sam* 168b/2, *tehdīd ü bīm ḳ.-sam* 123b/1, *vaṣfın şerḥ ḳ.-sam* 83b/9
*her iş ḳ.-**saŋ*** 102a/7, *ḫilāf-ı ol ḳ.-saŋ* 145a/5, *naẓar ḳ.-saŋ* 48b/5, *tevfīḳ-ı refīḳ ḳ.-saŋ* 96a/9, *yaḫşılıḳ ḳ.-saŋ* 113b/6
*günāh ḳ.-**saŋız*** 127b/4
*yā nafaḳa ḳ.-**sun*** 196b/8
*ḫāṣıl ḳ.-**sunlar*** 206a/2, *özige ṣarf ḳ.-sunlar* 120b/5
*ᶜadl ḳ.-**ur*** 73b/7, *ᶜimāret ḳ.-ur* 136a/1, *ᶜitāb ḳ.-ur* 36b/4, *ᶜömrüŋ vefā ḳ.-ur* 120b/8, *āḫiretde ziyān ḳ.-ur* 133b/7, *noḳṣān ḳ.-ur* 103b/3, *ᶜazīz ü mükerrem ḳ.-ur* 73b/5, *bu sırnı ḳaçan iẓhār ḳ.-ur* 101a/9, *dem-be-dem ḫareket ḳ.-ur* 48b/4, *duᶜā ḳ.-ur* 117b/8, *ḫazīnedin meded-kārlıḳ ḳ.-ur* 164a/9, *ḫıyānet ḳ.-ur* 161a/8,

ḳıymet peydā ḳ.-ur 157a/2, *ḳ.-ur* 192a/1, *ol ḳ.-ur* 5b/2, *pādişāhları ḳ.-ur* 100b/2, *pādişāhlıḳ ḳ.-ur* 174b/5, *peydā ḳ.-ur* 45b/9, *sendin vedāᶜ ḳ.-ur* 48b/7, *seyr ḳ.-ur* 56a/7, *peydā ḳ.-ur* 105a/5, *ẓulm ḳ.-ur* 9a/9, *ẓulm u sitem ḳ.-ur* 103a/3, *andaḳ rivāyet ḳ.-ur* 58b/9, *ol rivāyet ḳ.-ur* 186a/9, *rivāyet ḳ.-ur kim* 30a/8
*inᶜām ḳ.-**ur bolsa*** 189b/3
*her iş ḳ.-**ur bolsaŋ*** 26a/8
*ᶜamel ḳ.-**ur erdi*** 111b/1, *birin birin mülāḥaẓa ḳ.-ur erdi* 165a/6, *ḥācetin revā ḳ.-ur erdi* 23b/7, *ḫoşnūd ḳ.-ur erdi* 165a/2, *ḫudāy taᶜālā bendeleriġa ḳ.-ur erdi* 23b/9, *ḥükm ḳ.-ur erdi* 166a/6, *ilticā ḳ.-ur erdi* 208a/1, *ḳūt ḳ.-ur erdi* 93a/7, *meşġūl ḳ.-ur erdi* 4b/4, *menādī ḳ.-ur erdi* 166a/8, *nūşīrevānġa ḫaber ḳ.-ur erdi* 135a/1, *saᶜy u ihtimām ḳ.-ur erdi* 099b/5, *saŋa żarar ḳ.-ur erdi* 140b/1
*ᶜamel ḳ.-**ur erdiler*** 166b/7, *ᶜibādet ḳ.-ur erdiler* 66b/9, *menādī ḳ.-ur erdiler* 164b/6, *öz tenleriġa ḳ.-ur erdiler* 112a/4, *taᶜcīl ḳ.-ur erdiler* 112a/1, *taᶜrīf ḳ.-ur erdiler* 208b/4
*andın hem yamanraḳ ᶜaẕāb ḳ.-**ur erdim*** 96a/4, *men aŋa köprek iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳ.-ur erdim* 98b/7, *men ḫayāl ḳ.-ur erdim* 63a/4
*ḫuşūmet ḳ.-**ur erdiŋiz*** 50b/4, *yaman işler ḳ.-ur erdiŋiz* 50b/5
*pādişāhlıḳ ve memleket işin ḳ.-**ur erken-dür*** 134b/5, *ḳ.-ur erken-dürler* 134a/3, *muḳābele ḳ.-ur erken-dürler* 162a/3,
*āşkār ḳ.-**ur-biz*** 48a/5, *ferāġat bilen ḳ.-ur-biz* 67b/4
*ėkki iş ḳ.-**ur-men*** 203a/8
*ḳ.-**urda*** 49a/7
*ḳ.-**urlar*** 9a/3, *ᶜayb ḳ.-urlar* 189a/2, *andaḳ rivāyet ḳ.-urlar* 65b/2, 66b/4, 90b/7, *ḫalāṣ ḳ.-urlar* 195b/9, *mergni bisyār yād ḳ.-urlar* 70a/8, *rivāyet ḳ.-urlar* 210b/9, *andaḳ rivāyet ḳ.-urlar kim* 61a/7, *ḫayāl ḳ.-urlar kim* 52b/5, *raᶜiyyet anı ḳ.-urlar kim* 100b/1, *rivāyet ḳ.-urlar* 30b/2, 114b/6
*şükr ḳ.-**ur-men** kim* 23b/2

ḳıldur- [1] (< ET (KB) *ḳıl-dur-*< ET (Uyg.) *ḳıl-tur-*< ET *ḳıl-*) yaptırmak, yapmasını sağlamak.
*menādī ḳ.-**dı*** 23b/3

ḳıl [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳıl*) kıl, tüy.
*ṣırāṭ köprügi ḳ.+**dın** inçke* 42a/1

ḳılıç [8] (< ET (Uyg., KT) *ḳılıç*) kılıç.
ḳ. 20a/1, *biri ḳ.* 183a/5, *ėkki ḳ.* 155a/9, *nā-bīnānı ḳ. bile çapıp öltürdi* 97a/8, *ėkki yalıŋ ḳ. keltürüp* 155a/7, *ḳ. ve ḳalem bolmasa erdi* 183b/4
*ḳ.+**dın** itikrek turur* 42a/1
*bu ėkki ḳ.+**nı*** 155a/8

ḳılıġ [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳılıḳ*) davranış, karakter.
yaḫşı ḳ. 113a/6

ḳılın- [4] (< ET *ḳılın-*< ET *ḳıl-*) yapılmak, edilmek.
*iḫtişār ḳ.-**dı*** 188a/2
*siyāhı yaḫşı silāye ḳ.-**ġan*** 186a/3
*ᶜadl ḳ.-**ġay*** 8b/8
*ẕikr ḳ.-**ur*** 75b/3

ḳıllet [1] (< Far. <Ar. *ḳıllat*) azlık.

ḳıllet-i bıżāᶜat bilgi azlığı, yeteneğin az olması.
ḳ.-i b. 5b/5

ḳın [2] (< ET (Uyg., KT) *ḳın*) kın, kılıf.
*bir ḳ.+**da*** 155a/9
*ḳ.+**ġa** salġıl* 155a/8

ḳıraġ [1] (< ET (MK) *ḳırġaġ*< **ḳırġa*-) kenar, kıyı.
*bir uluḳ deryā ḳ.+**ıġa** yétip* 216b/9

ḳırḳ [7] (< ET *ḳırḳ*) kırk.
ḳ. kün 84a/9, *ḳ. yıl* 80b/4, 83a/3, *ḳ. yılda* 179a/8

ḳırḳ sekkiz kırk sekiz.
ol ḳ. s. yıl salṭanat sürdi 83b/3, *ḳ. s. yıl erdi* 88a/3

ḳırḳ tört kırk dört.
ḳ. t. yıl erdi 81a/8

ḳırḳ- [1] (< ET(Uyg., MK) *ḳırḳ*-) kırpmak, kesmek.
saḳalıŋnı ḳ.-ıp 203b/5

ḳışāş [1] (< Ar. *ḳiṣāṣ*) öldürmeye karşılık olarak ölüm cezası verme.
*ol anı ḳ.+**ḳa** öltürdi* 98a/3

ḳısḳa [1] (< ET *ḳısġa*) kısa.
ẓālim ü sitem-kārnıŋ elgin maẓlūm yaḳasıdın ḳ. ḳılmaḳda turur 165b/9

ḳısm [8] (< Ar. *ḳısm*) kısım, parça.
ékki ḳ. ḳılġan-dur 134b/3, *tört ḳ. ḳılġan tururlar* 134a/1
bu ékki ḳ. ***turur*** 8b/4
*ḳ.+**da*** 134a/2, *bir ḳ.+da* 134b/4, *ékkinçi ḳ.+da* 134a/4, *üçünçi ḳ.+da* 134a/7

ḳısmet [2] (< Ar. *ḳısma*ᵗ) pay, taksim.
bu ḳ. ḫudāy ᶜazze ve celle rıżāsı üçün emes turur 34b/4

ḳısmet ḳıl- taksim etmek.
*beytü'l-māl ḳ. ḳ.-**adur erdi*** 34b/3

ḳıṣṣa [5] (< Ar. *ḳıssa*) hikaye, olay.
ḳ. ve ḥikāyetlerin 119b/4, *bu türlük ḳ.* 189b/5
*manṣūrnıŋ ḳ.+**sın*** 201a/7, *ol dür ḳ.+sın şūgūn tutup* 216b/7, *yaḥyānıŋ ḳ.+sın* 201a/2

ḳış [1] (< ET (*ḳış*) kış.
artuḳ eksükini ḳ. ve yazda bilmek 184a/1

ḳıṭᶜa [9] (< Ar. *ḳıṭᶜa*ᵗ) kıta.

ḳ. 28a/3, 104b/4,143b/6, 149a/1, 157b/5, 160b/4, 183a/6, 220a/2

ḳıyām [1] (< Ar. *ḳiyām*) bir işe kalkışma, başlama.
ḳ. körgüzgey 40b/1

ḳıyāmet [22] (< Far. < Ar. *ḳiyāma*^{t}) kıyamet.
ḳ. küni 12b/6, 14b/6, 15a/7, 16a/3, 25b/2,27a/7, 50a/6, 86b/6, 150b/8, 170a/4, *ḳ. künide* 9b/1, 114b/6, *bolġay ḳ.* 170a/6, 10a/9, 21b/7, 41b/4, 28b/2,44b/1, 63b/6, 9b/6
*ḳ.+**ḳa** degünçe* 114b/1

ḳıymet [3] (< Ar. *ḳīma*^{t}) kıymet.
ḳ. peydā ḳılur 157a/2
*ėlniŋ ḳ.+**i*** 157a/3
*ḳ.+**idin** kemrek* 191a/2

ḳıymetī [1] (< Ar. *ḳīma*^{t} *ve Far. ī*) kıymetli, değerli, pahalı (ḳīmatī "değerli, kıymetli" Steingass, 1892: 999a).
dānā ėlniŋ ḳadrı her ḳ. güher kim bar andın artuḳraḳ-dur 181a/3

ḳıymetlıḳ [1] (< Ar. *ḳīma*^{t} ve+*lıġ/ḳ*) kıymetli, değerli.
törtinçi ḳ. seng-päreler bisyār cem^{c} *ḳılġay* 173b/6, *bir ḳ. tonnı* 133a/4

ḳız [9] (< ET *ḳız* <AT **ḳīz*) kız, kız çocuğu.
ḳ. ayttı 140a/7
^{c}*ömerniŋ ėkki ḳ.+**ı** bar erdi* 120a/6, *ittifāḳā biriniŋ oġlı ve biriniŋ ḳ.+ı bar erdi* 101a/4
*ėlniŋ ḳ.+**ları*** 120a/8
emīrü'l-mü^{ɔ}*minīn ḳ.+**ları-siz*** 120a/9
*ḳ.+**larıġa*** 120b/9
*ḳ.+**nı** alıp kelip* 219a/5, *ol ḳ.+nı nikāḥ baġlap aldı* 142a/1
*ḳ.+**nıŋ** tepesın silep* 219a/6

ḳızġına [8] (< *ḳız+ġına* ET *ḳız*) kızcağız, kız.
ol ḳ. ayttı 140a/5, *bir ḳ. ḳaralap* 139b/7, *ḳ. yügürüp bardı* 141a/7, *ey ḳ.* 141a/9, 141b/5, *ol ḳ.* 142a/2
*ol ḳ.+**dın*** 140b/2
*ol ḳ.+**ġa** ayttı* 140a/3

ḳızıḳ [1] (< ET *ḳız-ıḳ*) kızgın, kızmış, ateşte kızgınlaşmış.
ḳ. uşaḳ taş üstide turup 25b/5

ḳızıl [5] (< ET *ḳızıl*) kızıl, kırmızı.
rengi ḳ. boldı 34b/6, *tonı ḳ. bolsa* 23b/6, *ėkki yüz miŋ ḳ. diremġa satḳun alıp erdim* 200a/4, *ḳ. gül* 211b/3, *ḳ. ton keyip kelsün* 23b/4

ki [45] (< Far. *ki*) ki (bağlaç).
k. 1b/5, 28b/9, 30a/9, 35b/4, 37a/5, 39b/7, 4a/8, 53b/7, 61a/8, 76b/4, 76b/8, 77b/4, 7a/6, 86a/3, 88b/5, 89a/7, 90a/1, 95b/9, 98a/6, 102b/6, 104b/6, 107a/5, 107b/7, 113a/7, 113b/9, 122a/1, 143a/2, 143b/7, 144a/7, 147a/2, 149a/4,

156a/3, 157b/7, 169b/7, 176a/9, 178b/3, 196a/1, 201b/4, 201b/9, 219b/7, 220a/5, 220b/8, 221a/1, 221a/4

kibār [1] (< Ar. *kabīr*'in çoğulu *kibār*) büyükler.

ṣaḥābe-yi kibār büyük sahabeler.
ṣ.-yi k. ve muhācir ü enṣār bilen meşveret ḳılġıl 171a/7

kibr [1] (< Ar. *kibr*) kibir, büyüklük taslama.
k. 138b/2

kiçik [6] (< ET *kiçig*) küçük.
sendin k. bolsa 22b/7, *aŋa k. körünür* 144b/9, *k. oġlanlarıġa* 117b/2, *uluġ ve k.* 35b/5
*k.+**ke** sitem ḳılmaġay* 168b/4
*uluḳ k.+**niŋ*** 168b/3

kiçke [1] (< Mo. *gicige*) ense.
*tilin k.+**sidin** çıḳardılar* 163b/7

kifāyet [4] (< Far.< Ar. *kifaya*^{t}) yetişme, yeterlik, yeterli olma.
dünyādın ol miḳdār kim ḥāceti k. bolur ḳāni^{c} *bolġay* 46b/6
*bu ḳadar k. **turur*** 35a/1, *oşbu oḳ k. turur* 21a/9

kifāyet ḳıl- yetiştirmek, kafi etmek.
ḫudāy ta^{c}*ālā k. ḳ.-**ġay*** 196a/3

kifāyetlıḳ [1] (< Ar. *kifaya*^{t} ve Tü *+lıġ/ḳ*) yetkin, yeter güç ve ehliyete sahip, muktedir.
k. ve rāst-ḳalem vezīr pādişāhnıŋ yārı-dur 170b/5

kim [20] (ET *kim*) soru zamiri; kimse, biri.
ol k. erdi kim maŋa tēz tēz baḳtı 65b/5, *müsülmānlardın her kim sendin kiçik bolsa* 22b/7, *her kim yaşḳa seniŋ bile teŋ bolsa* 22b/9, *her kim ėrte ṣabāḥ ḳopsa* 36b/8, *her kim ḳuyaşnı şu*^{c}*ā*^{c}*sız körey dėse* 29b/4, *her kim bu* ^{c}*ālemde tüz yolı bile yörügen bolsa* 42a/2, *her kim ḥaḳ subḥānehu ve ta*^{c}*ālā rıżāsın ve ḫoşnūdluġın tilese* 45a/9, *her kim ölümni bisyār yād ḳılsa* 70a/4, *her kim salṭanat sürdi* 81a/6
*k. **durur*** 123b/3
*hēç k.+**ge** aytmaġay-sen* 132b/1, *k.+ge kim* 6a/5, *her k.+ge kim* 180a/3, *k.+ge müsellem bolġan turur* 75b/2, *hēç k.+ge oḫşamas* 26b/7, *k.+ge vefā ḳılıp turur* 160a/5, *her k.+ge* 73b/3
*her k.+**niŋ*** ^{c}*uḳūbetin günāhıġa yaraşa ḳılġıl* 23a/2, *bu k.+niŋ başı turur* 68a/3, *her k.+niŋ ḥāceti bolsa* 115b/9

kim [1186] ki (bağlaç).
1b/2, 1b/3, 2a/1, 2a/4, 2a/8, 2b/4, 2b/6, 3b/5, 3b/8, 4a/5, 4a/6, 4a/7, 4b/5, 4b/6, 4b/8, 5a/6, 5b/2, 5b/9, 6a/5, 6b/3, 6b/6, 7a/3, 7b/9, 8a/4, 8a/8, 8b/4, 8b/6, 8b/8, 9a/1, 9a/2, 9a/5, 9a/7, 9a/9, 9b/4, 9b/6, 9b/7, 9b/9, 10a/1, 10a/3, 10a/5, 10a/9, 10b/4, 10b/5, 10b/7, 10b/8, 11a/1, 11a/3, 11a/4, 11a/8, 11a/9, 11b/1, 11b/5, 11b/7, 12a/2, 12a/5, 12a/7, 12a/8, 12b/1, 12b/2, 12b/6, 12b/7, 12b/8, 13a/1,

13a/2, 13a/5, 13a/8, 13b/5, 13b/7, 14a/1, 14a/2, 14a/4, 14a/6, 14a/7, 14a/9, 14b/2, 14b/4, 15b/3, 15b/7, 16a/2, 16a/3, 16a/6,16b/1, 16b/2, 17a/1, 17a/7, 17b/1, 17b/5, 17b/7, 18a/1, 18a/2,18a/8, 18a/9, 18b/6, 18b/9, 19a/1, 19a/8, 19b/1, 19b/3, 19b/5,19b/7, 20a/2, 21a/4, 21a/6, 21a/8, 21b/1, 21b/5, 21b/8, 22a/2, 22a/5, 22a/8, 22b/1, 22b/5, 22b/6, 22b/7, 22b/9, 23a/3, 23a/4, 23a/9, 23b/2, 23b/3, 23b/5, 24a/2, 24a/7, 24a/8, 24a/9, 24b/2, 24b/3, 24b/9, 25a/3, 25a/8, 25b/2, 25b/7, 26a/4, 26a/9, 26b/1, 26b/3, 26b/4, 26b/7, 27a/3, 27a/5, 27a/7, 27a/8, 27a/9, 27b/1, 27b/4, 27b/5, 27b/6, 27b/7, 28a/1, 28a/2, 28a/6, 28a/8, 28a/9, 28b/3, 28b/4, 28b/8, 29a/3, 29a/4, 29a/6, 29b/3, 29b/4, 29b/7, 30a/1, 30a/2, 30a/5, 30a/8, 30b/2, 30b/3, 30b/5, 30b/7, 30b/8, 30b/9, 31a/5, 31a/9, 32a/1, 32a/5, 32a/7, 32b/1, 32b/2, 32b/5, 32b/7, 33a/3, 33a/4, 33a/7, 33a/8, 33a/9, 33b/1, 33b/2, 33b/3, 33b/6, 33b/8, 34a/1, 34a/4, 34b/2, 34b/8, 35a/5, 36a/3, 36a/5, 36b/5, 36b/8, 37a/2, 37a/5, 37b/1, 37b/3, 37b/5, 38a/2, 38a/7, 38a/9, 38b/1, 38b/3, 38b/4, 38b/7, 38b/9, 39a/1, 39a/5, 39a/6, 39a/7, 39b/2, 39b/4, 39b/9, 40a/1, 40a/2, 40a/3, 40b/1, 40b/2, 40b/3, 40b/5, 40b/7, 40b/8, 41a/2, 41a/6, 41b/2, 41b/4, 42a/2, 42a/4, 42b/6, 42b/7, 42b/9, 43a/1, 43a/2, 43a/3, 43a/4, 43a/6, 43b/1, 43b/3, 43b/4, 43b/5, 43b/6, 44a/1, 44a/2, 44a/3, 44a/4, 44b/4, 45a/2, 45a/3, 45a/4, 45a/6, 45a/7, 45a/8, 45a/9, 45b/5, 45b/7, 46a/1, 46a/3, 46a/5, 46a/7, 46a/9, 46b/3, 46b/5, 46b/9, 47a/3, 47a/6, 47a/7, 47b/8, 48a/1, 48a/2, 48a/8, 48a/9, 48b/1, 48b/5, 48b/9, 49a/2, 49a/5, 49a/9, 49b/1, 49b/5, 49b/8, 50a/1, 50a/3, 50a/4 50a/6, 50a/7, 50a/9, 50b/3, 51a/1, 51a/2, 51a/3, 51a/4, 51a/5, 51b/4, 51b/6, 51b/8, 52a/2, 52a/7, 52a/9, 52b/2, 52b/4, 52b/5, 52b/6, 52b/9, 53a/1, 53a/3, 53a/4, 53a/5, 53a/9, 53b/2, 53b/3, 53b/4, 53b/5, 53b/8, 54a/1, 54a/3, 54a/4, 54a/6, 54a/8, 54b/3, 55a/2, 55a/5, 55b/1, 55b/4, 55b/7, 56a/3, 56a/4, 56a/6, 56a/8, 56b/1, 56b/2, 56b/4, 57a/3, 57a/9, 57b/1, 57b/6, 57b/7, 58a/3, 58a/6, 58b/2, 58b/7, 58b/9, 59a/8, 59b/5, 59b/7, 59b/8, 59b/9, 60a/2, 60a/4, 60a/9, 60b/2, 60b/5, 61a/1, 61a/3, 61a/7, 61a/9, 61b/7, 61b/8, 62a/1, 62a/5, 62a/7, 62a/8, 62a/9, 62b/3, 62b/5, 63a/3, 63a/5, 63a/9, 63b/1, 63b/2, 63b/4, 63b/6, 63b/7, 64a/3, 64a/5, 64a/6, 64a/7, 64a/8, 64a/9, 64b/9, 65b/2, 66a/1, 66a/2, 66a/3, 66a/7, 66a/8, 66b/4, 66b/5, 67a/5, 67a/6, 67b/1, 67b/5, 67b/6, 67b/9, 68a/3, 68a/5, 68b/1, 68b/4, 68b/8, 69a/3, 69a/6, 69a/8, 69b/1, 69b/2, 69b/8, 70a/1, 70a/3, 70a/4, 70a/7, 70b/1, 70b/9, 71a/2, 71a/9, 71b/2, 71b/6, 71b/9, 72a/5, 72a/9, 72b/4, 72b/7, 72b/9, 73a/3, 73a/5, 73a/6, 73b/4, 73b/7, 73b/8, 73b/9, 74a/3, 74a/9, 74b/1, 74b/2, 74b/3, 74b/4, 74b/6, 74b/9, 75a/3, 75a/7, 75a/9, 75b/1, 75b/4, 75b/7, 75b/8, 76a/2, 76a/3, 76a/6, 77a/8, 80a/3, 80b/8, 81a/1, 81a/3, 81a/6, 82a/5, 83a/6, 83b/7, 83b/8, 84a/3, 84a/8, 84b/5, 84b/9, 85a/5, 85a/6, 85b/2, 85b/6, 85b/8, 86a/5, 86a/6, 86a/8, 86b/1, 86b/4, 86b/6, 87a/5, 87a/7, 87a/8, 89a/5, 89a/7, 90a/1, 90a/2, 90a/4, 90a/5, 90a/8, 90a/9, 90b/3, 90b/7, 90b/9, 91a/4, 91a/6, 91a/9, 91b/1, 91b/3, 91b/6, 91b/8, 92a/2, 92a/7, 92a/8, 92a/9, 92b/2, 92b/5, 93a/4, 93a/9, 93b/4, 93b/9, 94a/1, 94a/4, 95a/4, 95a/7, 95b/2, 96a/1, 96a/3, 96b/2, 96b/3, 97a/4, 97b/3, 97b/4, 97b/6, 97b/8, 98a/7, 98b/3, 98b/5, 99a/2, 99a/9, 99b/2, 99b/3, 99b/7, 100a/4, 100b/1, 100b/2, 101b/7, 101b/8, 102a/1, 102a/3, 102a/6, 102a/7, 102a/8, 102b/2, 102b/3, 102b/5, 102b/7, 103a/1, 103a/2, 103a/3, 103a/6, 103a/8, 103b/1, 103b/9, 104a/5, 104a/9, 104b/2, 104b/9, 105a/3, 105a/5, 105a/7, 105b/1, 105b/8, 106a/1, 106a/5, 106b/8, 107b/1, 107b/2, 107b/4, 107b/6, 108a/1, 108a/2, 108a/5, 108b/1,108b/2, 108b/9, 109a/1, 109a/8, 109a/9, 109b/4, 109b/8, 109b/9, 110a/3, 110a/5, 110a/7, 111a/2, 111a/3, 111a/7, 111b/3, 111b/4, 112a/7, 112a/8, 112b/1, 112b/2, 112b/8, 113a/8, 113b/4, 114a/3, 114a/4, 114a/6,

114a/7,114b/3, 114b/5, 114b/6, 114b/9, 115a/2, 115a/7, 115b/6, 115b/7, 116a/2, 116a/5, 116a/6, 116b/3, 117a/5, 117a/7, 117b/4, 117b/9, 118a/7, 118a/8, 118b/2, 118b/5, 118b/7, 119a/2, 119a/3, 119a/8, 119b/3, 119b/8, 120a/4, 120a/7, 120a/9, 120b/1, 120b/9, 121a/2, 121a/4, 121a/6, 121a/7, 121a/9, 121b/1, 121b/3, 121b/4, 121b/6, 121b/9, 122a/3, 122a/5, 122a/6, 122b/4, 122b/5, 122b/8, 122b/9, 123a/3, 123a/5, 123a/6, 123a/9, 123b/2, 123b/5, 124a/5, 124a/8, 124b/6, 124b/9, 125a/1, 125b/6, 126a/2, 126a/5, 126b/4, 127b/2, 127b/3, 127b/8, 128a/3, 128a/8, 128b/2, 128b/4, 128b/6, 129a/1, 129a/2, 129a/5, 129b/4, 129b/6, 129b/7, 130a/3, 130b/5, 130b/6, 131a/3, 131a/5, 131b/1, 131b/2, 131b/6, 132a/2, 132b/4, 132b/8, 133a/4, 133a/5, 133a/7, 133b/3, 133b/6, 134b/8, 135a/3, 135a/4, 135a/5, 135b/4, 135b/5, 135b/8, 135b/9, 136a/2, 136a/4, 136a/9, 136b/4, 136b/7, 136b/8, 137a/1, 137a/2, 137a/8, 137b/2, 137b/3, 137b/5, 137b/7, 137b/8, 138a/5, 138a/8, 138b/3, 138b/6, 139a/5, 139a/6, 139b/1, 140a/7, 140b/8, 141a/1, 141a/8, 141b/1, 141b/2, 141b/4, 141b/7, 142a/6, 142a/7, 142a/9, 142b/3, 142b/4, 143a/1, 143a/2, 143a/4, 143a/5, 143a/7, 143a/9, 143b/4, 143b/5, 144a/7, 144a/9, 144b/5, 144b/6, 144b/8, 145a/3, 145a/8, 145b/4, 145b/8, 145b/9, 146a/2, 146a/4, 146a/5, 146a/6, 146a/9, 146b/3, 146b/4, 146b/8, 147a/3, 147a/4, 147b/1, 147b/8, 148a/2, 148a/3, 148a/7, 148a/9, 148b/3, 148b/8, 149a/2, 149a/7, 149a/8, 149b/6, 149b/8, 150a/3, 150a/5, 150b/1, 150b/7, 151a/7, 151a/9, 151b/2, 151b/7, 152a/3, 152a/4, 152a/5, 152a/8, 152b/1, 152b/2, 153b/8, 153b/9, 154a/4, 154a/7, 154b/2, 154b/3, 154b/4, 154b/8, 155a/1, 155a/2, 155a/4, 155a/5, 155a/7, 155b/6, 155b/7, 155b/9, 156a/2, 156a/4, 156a/8, 156b/4, 156b/5, 156b/6, 156b/7, 156b/8, 156b/9, 157a/2, 157a/4, 157a/6, 157b/6, 158a/4, 158a/5, 158a/6, 158a/9, 158b/3, 158b/7, 158b/9, 159a/1, 159a/5, 159a/7, 159b/3, 159b/5, 159b/6, 160a/2, 160a/5, 160a/8, 160b/2, 161a/7, 161a/8, 161b/5, 161b/7, 162a/1, 162a/5, 162a/6, 162b/4, 162b/7, 163a/1, 163a/3, 163a/8, 163b/1, 163b/4, 163b/7, 163b/8, 164a/1, 164a/8, 164b/2, 164b/4, 164b/6, 166a/3, 166a/5, 166a/8, 166b/2, 166b/3, 166b/4, 166b/8, 167a/3, 167a/6, 167a/7, 167b/5, 167b/6, 168a/6, 168a/9, 168b/6, 168b/7, 169a/3, 169a/5, 169b/1, 169b/3, 169b/4, 169b/8, 170a/3, 170a/5, 170b/4, 170b/5, 171a/1, 171a/7, 171b/2, 171b/8, 172a/1, 172a/2, 172a/7, 172b/5, 172b/7, 172b/9, 173a/7, 173a/9, 173b/3, 174a/1, 174a/3, 174a/4, 174a/5, 174a/6, 174a/7, 174a/8, 174b/4, 174b/9, 175a/1, 175a/2, 175a/6, 175a/8, 175a/9, 175b/5, 176a/1, 176a/5, 176a/9, 176b/2, 176b/3, 176b/5, 176b/7, 177a/2, 177a/5, 177a/7, 177b/1, 177b/3, 178a/2, 178a/4, 178a/5, 178a/8, 178b/1, 178b/2, 178b/3, 178b/6, 178b/7, 178b/8, 179a/1, 179a/6, 179a/8, 179b/8, 180a/1, 180a/2, 180a/3, 180a/4, 180b/1, 180b/2, 180b/3, 180b/9, 181a/3, 181a/6, 181a/9, 181b/3, 181b/5, 181b/6, 182a/1, 182a/2, 182a/4, 182a/5, 182a/6, 182b/1,182b/4, 182b/7, 182b/8, 183a/3, 183a/4, 183b/2, 184a/2, 184a/9, 184b/1, 184b/7, 185a/7, 185b/1, 185b/3, 185b/6, 185b/8, 185b/9, 186a/4, 186a/9, 186b/6, 187a/5, 187a/6, 187b/5, 187b/6, 187b/8, 188a/3, 188a/8, 188b/6, 189a/1, 189a/2, 189a/3, 189a/8, 189a/9, 189b/4, 189b/8, 190a/1, 190a/3, 190a/4, 190a/8, 190a/9, 190b/2, 190b/5, 190b/9, 191a/2, 191a/4, 191a/7, 191a/9, 191b/6, 191b/8, 192a/1, 192a/4, 192a/5, 192a/8, 192b/2, 192b/5, 192b/9, 193b/6, 193b/7, 195a/4, 195a/6, 195a/8, 195b/3, 196a/6, 196a/7, 196a/9, 196b/2, 196b/4, 196b/6, 197a/7, 197b/1, 197b/3, 197b/5, 197b/6, 198a/3, 198a/7, 198a/8, 198b/2, 199a/4, 199a/7, 199a/9, 199b/8, 200b/4, 201a/6, 201a/9, 201b/3, 201b/4, 201b/9, 202a/1, 202a/5, 202a/8, 202b/2, 202b/7, 203a/3,

203a/7, 203a/9, 203b/1, 203b/2, 203b/5, 203b/7, 203b/9,204a/2, 204a/7, 204b/2, 204b/4, 204b/6, 205a/1, 205a/4, 205a/8, 205a/9, 205b/6, 206a/1, 206a/2, 206a/7, 206a/9, 206b/4, 206b/5, 206b/8, 206b/9, 207a/7, 207b/2, 207b/4, 207b/5, 207b/7, 207b/8, 207b/9, 208a/4, 208a/6, 208b/5, 208b/6, 209a/9, 209b/6, 209b/9, 210a/4, 210a/7, 210b/2, 210b/9, 211a/1, 211a/4, 211b/7, 211b/9, 213b/5, 213b/6, 213b/7, 214b/4, 214b/9, 215a/2, 215a/4, 215a/7, 215b/3, 215b/5, 215b/6, 216a/6, 216a/7, 217a/4, 217a/6, 217b/8, 218a/1, 218a/4, 218a/7, 218a/9, 218b/6, 219a/8, 219b/5, 219b/9, 220a/3, 220b/4

kimerse [75] (< *kim er-se*) kimse, biri.
k. 29a/6, 38b/4, *hēç k. bilmedi* 167b/6, *hēç k. bilmegey* 133a/5, *ol k. kim* 14a/1, 14a/6, 14a/9, 14b/2, 28b/3, *bir k.* 33b/9, *ėkki k.* 13b/3, 45a/4, *hēç k.* 16b/3, 3b/9, 30b/5, 54a/3, 67a/7, 134b/6, 180b/4, *her k.* 12a/5, 18a/4, 20a/6, 22b/8, 33b/1, 36b/5, 40a/7, 47b/1, 56b/2,69b/3, 75a/8, 81a/4, 98b/5, 99a/3, 9b/9, 117b/6, 143b/2, 144a/2, 148b/9, 164b/8, 168b/3, 170b/7, 195a/9, *ol ėkki k.* 10b/8, 14b/5, *ol k.* 10b/5, 10b/6, 50a/1, 51a/2, 51b/3, 53b/2, 121a/7, 191a/3
*her k.+**din*** 31a/8
*her k.+**ge** kim* 13a/8, *k.+ge* 181a/5, *bir k.+ge* 11a/4, *ėkki k.+ge* 14b/4, *hēç k.+ge* 31b/2, 39b/3
*aḥmaḳ k.+**ler*** 49b/5
*her k.+**ŋ** bolsa* 34b/1
*hēç k.+**ni** anda ėltmegeyler* 33a/2, *bir k.+ni kördi kim* 17b/5, *bir k.+ni kördi* 64a/5, *hēç k.+ni* 23a/3, 211b/4, *her k.+ni* 42b/3, 152b/1
*k.+**niŋ** evige* 53a/4, *her k.+niŋ mühimmi* 164b/7, *hēç k.+niŋ yüzige* 212b/6, *bir k.+niŋ* 47b/3, *her k.+niŋ* 52a/7, 103b/4, 149a/6

kīmiyā-eşer [1] (< Ar. *kīmiyā* ve Ar. *aṯar*) etkileyen, cezbeden (bk.كيميا/اثر"which acts like a charm" Lexicon, 2015: 1615a; *кимё асар* "etkili, yüksek etkili" ANATİL-II, 1983: 114).
k.-e. ḫātırıġa 5a/3

kimse [1] (< *kim er-se*) kimse, biri.
*ermes cihān k.+**ge** pāy-dār* 113a/4

kīne-cūy [1] (< Far. *kīna-cūy*) intikam arayan, öç almaya çalışan.
cāhil ve bisyār k.-c. erdi 79a/6

kir- [16] (< ET *kir*-AT **kīr*-) girmek.
*ėşikdin k.-**di*** 206b/6, *evge k.-di* 37b/9, 202b/8, *evniŋ ėşigidin k.-di* 64a/6, *ol evge k.-di* 139b/8, *yolġa k.-di* 216b/8
*mescidḳa k.-**edür** erdi* 31b/5
*taŋla kelip atası ḳaşıġa baş urup k.-**er** ḫayāl ḳıldı* 145b/6, *deryāġa k.-er* 144b/1
*bir at k.-**ip** keldi* 167a/1, *el-ʿışḳ dėp k.-ip keldi* 218a/4, *ol gūrge k.-ip* 66b/9, *raʿiyyetniŋ fālīziġa k.-ip* 115a/5
*bu evge k.-**se*** 41a/8, *evge k.-se* 143b/4

söz(ge) kir- söz dinlemek, itaat etmek.
*s.+**ige** k.-**megen bolġay*** 11a/7

kirdār [6] (< Far. *kirdār*) amel, iş, hareket.
*pādişāhnıŋ k.+**ı*** 139a/6, *ādemīniŋ k.+ı* 43b/1, *īmān bīḫiniŋ k.+ı* 8a/9, *īmān şāḫınıŋ k.+ı* 8b/2
*hēç ᶜamel-i ṣāliḥim ve yaḫşı k.+**ım** yoḳ turur* 65a/8
*ᶜamel-i ṣāliḥ ve yaḫşı k.+**ıŋ*** 65a/7

kiş [1] (< ET. *kiş*) samur.
keyip samur ile k. 28a/4

kişi [174] (< ET *kişi*) insan.
k. ᶜameli birlen büzürg bolmas 125b/2, *andaḳ k.* 127b/3, *behre tapḳan k.* 51b/7, *bir atlıġ k.* 96b/4, *bir k.* 62a/1, 197a/4, *bu üç k.* 57b/1, *dānā debīrdin özge k.* 186a/7, *der-mānde ve teng-dest k.* 201a/8, *dünyā tiler k.* 52b/8, *ėkki k.* 12b/2, *er k.* 193a/3, 220b/1, *hēç k.* 70a/1, 145a/8, 166b/3, *her k.* 40a/6, 45b/2, 53a/9, 70b/1, 73a/6, 130b/5, 147a/8, *himmetlıḳ k.* 220a/1, 220a/7, *kenīzek satar k.* 194a/9, *ol k.* 11a/5, 12b/7, 32a/2, 32a/4, 59b/4, 125a/6, 146b/8, 161b/6, 202b/8, *on k.* 208b/8, *özge k.* 35b/1, *sezā-vārraḳ k.* 148b/2, *üç k.* 56b/5, *her k.* 20a/4, *ol ėkki k.* 57a/2, *yėtti k.* 10b/3, *yibergen k.* 17a/9, *bir dünyā-dār k.* 61a/8, *k. bile turur* 125b/3, *cāhil k. bolġay* 45a/6, *ḥācetlıḳ k. bolġay* 38a/3, *nā-dān k. bolġay* 112b/2, *sendin özge k. bu* 97a/5, *yüz miŋ k. çıḳtı* 159b/9, *k. dostnı özige düşmen ḳılġay* 69a/6, *k. düşmenġa tüşse* 179a/9, *dāvūd yaḫşı k. erdi* 16b/6, *miŋ k. erdi* 116b/4, *bir ölük k. erdim* 206b/8, *k. ġāfil bolup* 69b/4, *çerikdin k. giriftār bolsa* 179a/5, *bir eski ton keygen k. kelip* 59b/2, *bir k. kelip turur* 196a/8, *ol k. ki* 149a/4, *ḫātūn k. kim* 11a/3, *her k. kim* 14b/4, 56b/4, *ol k. kim* 11a/1, 40b/8, 53a/3, 70a/3, 9a/8, *meger ol k. kim* 13a/2, *evvel k. kim emīr dėdiler* 110a/5, *ol k. kim* 30b/5, *burunraḳ k. kim tüzüp rūd u cām* 76a/6, *ėkkinçi bir k. kim ulusḳa ḥākim bolġay* 14a/3, *hēç k. raᶜiyyetḳa artuḳsılıḳ ḳılmasunlar* 115a/2, *sendin ḫasīs ve bed-iᶜtiḳādraḳ k. yoḳ turur* 200b/8, *k.* 16a/6, 31a/5, 32b/9, 4a/9, 52b/7, 52a/4, 91b/4, 123a/3, 135b/9, 159a/1, 167a/3, 176b/9, 204a/7
*üç k.-**dür** kim* 12b/5, *ol k.-dür* 148b/3
*bėş k. **durur*** 13b/7, *rāst k. durur* 162a/5
*ol k.-**dür-men*** 64a/9
*ne k.-**dür-sen*** 206b/7
*ne k.-**sen*** 131a/6
*ᶜömer neçük k. **turur*** 17a/8
*bu k.+**de** seniŋ müzdüŋ bar mu edi*115a/8
*bu k.+**din*** 113a/2, *üç k.+din* 137b/9
*k.+**ge** ẓulm u sitem ḳılmaġay* 166b/3, 168b/9, *bir k.+ge* 190b/8, *er k.+ge* 193a/6, 213a/2, *hēç k.+ge* 132a/2, 136b/2, 211b/6, *her k.+ge* 16b/3, *k.+ge* 123a/7, *ol k.+ge* 32b/6, 40a/9, 144a/9, *özidin pāye k.+ge* 99a/4, *tā oḳur ve yād tutar k.+ge* 188a/5, *vāy ol k.+ge* 144b/5, *yaġlıḳ ve çüçük ṭaᶜām yėgen k.+ge* 51b/7, *k.+ge andın yamanraḳ* 188a/9, *k.+ge aytḳay* 156b/7, *satḳan k.+ge barıp ayttı* 100b/5, *k.+ge bėrdük* 201a/6, *k.+ge bėrmegil* 191a/1, *köŋül k.+ge düşmen durur* 137b/2, *her k.+ge endāzesi bile ᶜulūfe bėrgey* 179b/2, *k.+ge ḳılmaġıl zinhār bī-dād* 169b/6, *ol k.+ge kim* 40b/2, *vāy ol k.+ge kim* 142a/9, *vāy ol k.+ge kim ḫışm-gīn bolġay* 33b/8, *ol k.+ge tēz tēz baḳtıŋ* 66a/6, *hēç k.+ge* 159a/3, *k.+ge yaḫşı yārānlar kerek* 174b/6, *k.+ge* 133a/6, 105a/2, *hēç k.+ge zehre-yi ol yoḳ erdi* 132b/3
*ol ėkki ᶜaẓīm k.+**ler*** 41b/1, *ol k.+ler kim* 21a/4, 54a/6, *kemīnde k.+ler ḳoydılar* 214b/2, *k.+ler rişve ve pāre alıp* 151b/1, *kim ol k.+**ler*** 43b/3

*muᶜtemed k.+**lerin*** 43a/5
*bu k.+**ni** ... yād ḳılġaylar* 113b/4, *bu k.+ni* 204b/9, *nāme keltürgen k.+ni* 202b/7, *ol k.+ni* 31b/7, 143a/2, *tört k.+ni* 136a/6, 174a/4, *ol k.+ni be-her-ḥāl bile peydā ḳılıŋ* 214b/1, *üç yüz k.+ni öldürdi* 132a/1, *k.+ni urmaḳḳa ḳaṣd ḳıldılar* 31b/6, *özge k.+ni yatḳurup* 146b/2
*ol k.+**niŋ** ᶜibādetin* 31a/3, *bu k.+niŋ* 43a/6, *hēç k.+niŋ* 44a/4, *her k.+niŋ* 30b/3, *her k.+niŋ* 165a/6, *üç k.+niŋ* 156b/4, *ne k.+niŋ başı turur* 68b/2, *miŋ bėş yüz k.+niŋ başın aldurdı* 131b/8, *her k.+niŋ dād-ḫᵛāhlugı bolsa* 23b/3, *bu k.+niŋ ḥācetin revā ḳılġıl* 158b/8, *her k.+niŋ ḳadrı vü şerefi* 188b/6, *her k.+niŋ kim* 23b/5, *her k.+niŋ köŋlidegi sırnı* 110b/9, *bu k.+niŋ ol-dur kim* 86a/6, *hēç k.+niŋ rıżāsın* 45a/1, *uyḳuda bolġan k.+niŋ sözi* 147b/6, *k.+niŋ sözidin ḳorḳmaġay* 176b/4, *k.+niŋ sözin* 151b/7
*sen ne k.+**sen*** 64a/8

kişi yiber- birini göndermek.
*k. y.-**di*** 199a/3, *caᶜferġa k. y.-di* 199a/8, *k. y.-di kim* 24b/3
*yārānlarıŋdın k. y.-**gil*** 142b/9
*k. y.-**ip*** 116b/9

kişver-gīr [1] (<Far. *kişver-gīr*) ülke tutan, padişah.
şehen-şāh-ı k.-g.-i gītī-sitān 2b/9

kitāb [11] (< Ar. *kitāb*) kitap.
ᶜalā-ḥide k. aytılıp turur 48a/4, *bu k. muṣannifi raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi aytur* 159a/6, *ol ᶜazīz kim bu k. muṣannifi ve bu ḫiṭāb müᵓellifi erdi* 7a/3, *k. oḳup* 119b/4
*k.+**da** andaḳ keltürüp tururlar* 75b/4
*ġażab u dirīġ u mühlikāt k.+**ıda*** 30a/4, *ferāiᵓd ve'l-ḳalāid k.+ıda keltürüp tururlar* 160a/7
*taṣnīf ḳılġan k.+**larnı*** 111a/8, *k.+larnı oḳumaġunça* 183b/3
*bu k.+**nıŋ** muṣannifi* 180a/6, *bu k.+nıŋ müᵓellifi aytur* 98a/4

kivür- [3] (< ET *kigür-*) içeri sokmak, koymak.
*ġārġa k.-**di** kim* 55b/3
*meniŋ ᶜaḳdımġa k.-**gey*** 215a/5
*behiştke k.-**geyler*** 42b/5

ḳol [2] (< ET (Uyg., KT) *ḳol* AT **ḳol*) el; taraf.
ne ḳ. sunmaġ u çekmek edi 89a/5
*rāst ḳ.+**ıda** olturtup erdi* 165a/8

ḳol- [2] (< ET (Uyg., KT) *kol-*) dilemek, istemek.

ᶜöẕr ḳol- özür dilemek.
*ol ḫātūndın ᶜöẕr ḳ.-**dı*** 110a/3
*ᶜöẕrler ḳ.-**up*** 95b/4

ḳop- [21] (< ET(Uyg., KT) *ḳop-*) kalkmak, doğrulmak, yerinden kalkmak.
*ḳ. **!*** 192a/9
yėrleridin ḳ.-a almasalar 128b/6

*anıŋ bile yatur ve ḳ.-**ar*** 144a/9
*her ṣabāḥ kim ḳ.-**ar-men*** 45a/3
*ḳ.-**ḳıl*** 96a/9
*hēç kimerse ḳ.-**maġay*** 30b/5
*yėrimdin ḳ.-**mas-men*** 192b/4
*her kim ėrte ṣabāḥ ḳ.-**sa*** 36b/8
*ḥaḳ ... ḥażretide ḥaḳḳı bolġan bolsa ḳ.-**tek*** 30b/5
*bī-ḫ^{v}āst saçrap ḳ.-**tı*** 64a/7, *ḫurūş alardın ḳ.-tı* 198b/3, *uyḳudın saçrap ḳ.-tı* 95a/6, *ḳ.-tı* 38a/5, 89b/3
*yėrleridin saçrap ḳ.-**tılar*** 62b/3
*öre ḳ.-**up** ayttı* 193b/6, *ḳ.-up* 214b/3, 216b/8, *ėrte ḳ.-up* 214a/1, *özi ḳ.-up* 167a/8, *ḳ.-up* 196a/1

ḳorḳ- [12] (< ET *ḳorḳ-*) korkmak.
*ḳ.**!*** 129a/7
*men andın bisyār ḳ.-**adur-men*** 65b/7
*dīvāne mestdin ḳ.-**ar*** 142a/7
*ḳ.-**ar-men*** 168a/9
*andın ḳ.-**arlar*** 69a/9
*kişiniŋ sözidin ḳ.-**maġay*** 176b/4
*hēç sulṭāndın ḳ.-**mas-men*** 64b/3
*ḳ.-**tılar** mendin* 200b/5, *vehmdin ḳ.-tılar* 62a/6
*ḳ.-**up*** 11a/6, *pādişāhdın ḳ.-up* 165a/1, *siyāsetidin ḳ.-up* 169a/4

ḳorḳunç [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳorḳ-ınç*) korku.
*anıŋ ḳ.+**ıdın*** 132b/3

ḳoş- [1] (< ET (Uyg., KT) *ḳoş-*AT **ḳōş-*) katmak, eklemek.
*bāzergānlıḳ sūdıdın ḳ.-**maġay-sen*** 192a/4

ḳoy [16] ((KT) *ḳon~ḳoy* < (Orh., Uyg.) *ḳoń, ḳoyn* < AT **ḳōń*) koyun.
yıraḳdın bir bölek ḳ. köründi 153a/2, *ḳ. yatıp-tur* 153a/4, *bu ḳ.* 153b/5
*ḳ.+**ġa** yaḳın barıp* 153b/7, *ol ḳ.+ġa* 27b/5, 153a/2
*meniŋ ḳ.+**larım** üstide ḳoyçı erdiŋiz* 15a/9, *ḳ.+larım üstide* 153a/9
*ḳ.+**larımnı** satıp barġay-men* 131a/9
*bir semiz ḳ.+**nı** alıp bardı* 154a/3, *neçe ḳ.+nı alıp* 131a/5, *ol böri bir ḳ.+nı ėltür erken-dür* 153b/3
*ḳ.+**nıŋ** aḥvālın ḳoyçıdın* 114b/7, *bir ḳ.+nıŋ ayaġın uşattı* 32b/4, *ḳ.+nıŋ ḥesābın tiledi* 153b/6
*meniŋ ḳ.+**um** durur* 154a/8

ḳoy- [45] (< ET *ḳo-d-*) koymak; bırakmak; -maya izin vermek.
*ölümni başıŋ astıda ḳ.**!*** 26a/8
*meniŋ boynumġa ḳ.-**adur*** 117a/6
*ḳ.-**ar** mu-sen* 62b/8
*fuḍayl allıda ḳ.-**dı*** 22a/8, *ḳ.-dı* 80a/2, *ayaḳḳa salıp ol oġlanlar allıġa ḳ.-dı* 110a/2, *başıġa ḳ.-dı* 68b/6, *bėglerniŋ allıda ḳ.-dı* 218a/5, *ol köşkke pās-bān ḳ.-dı* 61b/3, *beyābāngа yüz ḳ.-dı* 95a/1, *ḳadem ḳ.-dı* 213b/3
*kemīnde kişiler ḳ.-**dılar*** 214b/2
*andaḳ ḳā^{c}ide vü düstūr ḳ.-**ġay*** 40a/2, *ḳ.-ġay* 43a/5, *allıda ḳ.-ġay* 53a/8, *ḫālıḳ*

rıżāsın ḳ.-ġay 45a/7
*ḳ.-**ġaylar*** 14b/8, *buyruġıġa boyun ḳ.-ġaylar* 73a/4, *ṭāᶜatıġa boyun ḳ.-ġaylar* 72b/1
*anıŋ yėride ḳ.-**ġıl*** 145b/2
*cevr ü sitem ḳılġalı ḳ.-**maġay*** 92a/9
*ṭāᶜatḳa boyun ḳ.-**maġaylar*** 148a/2
*anı ḳ.-**maḳ*** 152b/2
*raᶜiyyetdin neme alġalı ḳ.-**may*** 152b/4
*bu gencni men ḳ.-**maydur-men*** 100b/5
*yol üstide ḳ.-**salar*** 105a/1
*seni ḳ.-**sam*** 131b/2
*anda ḳ.-**sunlar*** 133a/5
*hevā vü hevesni ḳ.-**uŋ*** 121a/1
*anı ḳ.-**uŋuz** kim* 30b/7
*anda ḳ.-**up erdi*** 96b/5
*men bir hemyān yarmaḳ munda ḳ.-**up erdim*** 97a/5
*pādişāh tācnı başıġa ḳ.-**up*** 166b/1, *yüzin miḥrābḳa ḳ.-up* 16b/9, *ḳ.-up* 39a/2
*naṣīḥatü'l-mülūk at ḳ.-**up** turur* 2b/4, *durreni başı astıda ḳ.-up turur* 17b/6, *ḳadem ḳ.-up turur* 158b/1, *seni ṣıddīḳ ornıda ḳ.-up turur* 19a/7
*cihānda yādgār ḳ.-**up tururlar*** 124a/7

-**ip ḳoy**- bir şeyi hazırlamak, hızlıca, anında yapmak anlamna gelen tasvir fiili.
*cevābın bit**ip** ḳ.-**ayın*** 204a/7

ḳoyup bar- bırakıp gitmek.
*munda ḳ.-**up** b.-**adur-sen*** 87a/8
*ᶜāḳıbet ḳ.-**up** b.-**dılar*** 85b/1
*renc ü ḥasret bile ḳ.-**up** b.-**ġay*** 112b/5
*özgesini bu kün düşmenlerġa ḳ.-**up** özüŋ ḥasret ü nedāmet bile b.-**adur-sen*** 63b/9

ḳoyçı [2] (< ET (Uyg.) *ḳoynçı*) çoban.
meniŋ ḳoylarım üstide ḳ. erdiŋiz 15a/9
*ḳoynıŋ aḥvālın ḳ.+**dın** ve raᶜiyyet ḥāletin pādişāhdın sorarlar* 114b/7

ḳoy(u)n [2] (< ET (MK) *ḳoyun*) koyun, kucak.
*ḳ.+**ıda** berkitip* 217b/6
*ḳ.+**ıdın** çıḳardı erse* 218b/7

kök [3] (< ET *kök* < AT **kōk*) gök; mavi veya yeşil.
k. ᶜarṣası 221a/9, *közleri k. bolġay* 50a/7
*k.+**ni** talaşḳuçı* 6a/6

kök(ü)s [2] (< ET (Uyg.) *köküz*; (MK) *köküs*) göğüs.
*ol āzād-merd k.+**idin** ite bėrip yandurdı* 145b/7
*yezdicerdniŋ k.+**ige*** 167b/4

kölege [8] (<ET (Uyg., MK) *kölige*) gölge.
hēç k. 10b/1
*ol k.+**de** bolġaylar* 10b/3, *k.+de olturup erdi* 36a/8, *k.+de olturup turur-sen*

36b/1
*k.+**ge** oḫşar kim* 48b/5
*ᶜarşınıŋ k.+**si*** 10b/2
*ḥażret-i perverd-gārnıŋ k.+**si turur*** 72a/8
*k.+**side** barıp olturdı* 95a/2

köndür- [1] (< ET (KB) *köndür-*; (Uyg) *köntür-*< *kön-dür-*) düzeltmek, doğrulamak, yola koymak, doğru yola koymak.
*mücāhede bile riyāżet yolıġa k.-**üp-dür-men*** 219b/6

köŋ(ü)l [43] (< ET *köŋül*) gönül.
k. kişige düşmen durur 137b/2, *k. yėride durur* 52b/3, *k.* 182b/8, *k. ᶜunvānı turur* 8b/1, *k. baġlap* 46b/1, *dünyāġa k. baġlap* 52a/4, *cān ve k. bile* 73a/4
*dāniş ü iᶜtiḳāddın k.+**de** bolsa* 8a/4
*k. **durur*** 52b/2
*k.+**i** bile aytmas* 201a/9, *k.+i bile* 149a/9, *tili k.+i birlen edi müttefiḳ* 212a/4, *k.+i dāyim mescidde bolsa* 10b/7, *k.+i ġam-gīn bolup* 24b/7, *k.+i īmāndın ḫālī bolġan bolġay* 35a/3, *dünyādın k.+i savuġay* 70a/5, *k.+i tola ḳan edi* 88b/2
*bu ḫayāl k.+**ide*** 61b/9, *her ne k.+ide bolsa* 184a/7, *k.+ide dost tutḳay* 149a/8, *keçse k.+ide nā-gāh* 141a/4, *sulṭān k.+ide ṭulūᶜ ḳılġay* 29b/1, *anıŋ k.+ide* 36b/8, 158b/3, *dostlar k.+ide* 205b/1, *k.+ide* 70b/2, *raᶜiyyet k.+ide* 128b/4
*her kişiniŋ k.+**idegi** sırnı* 111a/1
*k.+**ige** ᶜaẓīm vehm bolup* 17b/9, *k.+ige aġır kelmegey* 178a/1
*k.+**imizdin** çıḳar* 67b/3
*ḫaşmnıŋ k.+**ini** alıp* 165a/1, *k.+ini aŋa baġlamaġay* 86a/9, *k.+ini rāst tutḳay* 175a/5
*k.+**iniŋ** evi* 148b/4
*k.+**leri** ḳuvvet tutḳay* 179b/2
*k.+**üm** rāżī ermes erdi* 151a/5, *k.+üm* 205a/2
*k.+**ümni** tınç ḳılıp erdim* 153b/1
*k.+**üŋ** rāżī ermes* 151a/6
*k.+**üŋni** yaman ḳılma* 203a/2, *k.+üŋni* 27b/9, 137b/1

köŋlek [1] (< ET *köŋülek*) gömlek, giysi.
*ėkki k.+**i** bar* 39a/2

köŋüllük [1] (< ET (Uyg. KT) *köŋüllüg*) yürekli, cesur.
k. ve dilīr kerek kim her işdin ve her kişiniŋ sözidin ḳorḳmaġay 176b/3

köp [8] (< ET (Uyg., KT) *köp*) çok, pek.
leṭāfetde pādişāhnıŋ düridin k. artuḳ erdi 218a/8, *k. ḫumār olġay* 142b/2, *k. kördi* 79b/6, *aŋa ᶜaẓīm ve k. körünür* 145a/2, *k. nerse bilmek vācib turur* 183b/7, *k. nerseni* 77a/5, *k. uruştı* 77a/1, *k. ve az* 35b/5

köprek [9] (< *köp+rek*) daha çok, çok.
k. 29a/2, 31a/1, 126a/5, *k. bolġay* 52a/9, *mundın k. bolġay* 47a/5, *k. bolġay* 157a/5, *k. içseler* 52b/9, *k. iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳılur erdim* 98b/6, *yarmaḳnı k. sever mü-sen yā ḫaşmnı* 87a/5, *yarmaḳnı k. sever-men* 87a/6, *ülfet k. tutsa* 52a/5, *andın k.* 46b/6, *baᶜżıġa artuḳ ve baᶜżıġa k.* 51b/2, *mundın k.* 34b/9
*k.+**inıŋ** üzengüsi yıġaçdın erdi* 116b/4

*ziyān k.-**tur*** 161a/6
ᶜayān bolmaġanı andın k. ***turur*** 31b/9, *kenīzegi k. turur* 52a/8, *meniŋ barımda mundın k. turur* 207a/9

köprüg [6] (< ET (Uyg., MK) *köprüg*) köprü.
mescid ü ribāṭ u k. yasap 63b/4
*ol k.+**din*** 42a/3
*ṣırāṭ k.+**i** ḳıldın inçke* 42a/1
*ṣırāṭ k.+**idin** ötkergeyler* 41b/9, *ṣırāṭ k.+idin ötüŋ dėgeyler* 16a/5, *ṣırāṭ k.+idin* 42a/5

kör- [91] (< ET *kör-*) görmek.
*ol ėkki himmet ėlini k.**!*** 208a/4, *k.**!*** 36b/4
*muna k.-**dek*** 56b/2
*ėlçi ol ḥālni k.-**di erse*** 17b/9
*bir kimerseni k.-**di** kim* 17b/5, *k.-di* 197b/2, *anı k.-di* 197a/6, *bir ġarībni k.-di* 131a/5, *bir kimerseni k.-di* 64a/5, *ḫazīneni açtı erse k.-di* 152b/8, *köp k.-di* 79b/6, *yaḳın bardı erse k.-di* 153a/3
*bir ṣabāḥ k.-**diler*** 218a/1, *ṣalāḥ k.-diler* 208b/5, 215b/8
*seni k.-**düm*** 140a/7, *k.-düm* 196b/3, *bu sözni k.-düm* 163a/3, *hārūnü'r-reşīdni ᶜarafātda k.-düm* 25b/4, *tere k.-düm* 190b/3
*cümle-yi dünyā bu durur kim k.-**düŋ*** 56b/1
*anı k.-**e almas-sen*** 47b/4
*seniŋ başıŋnı k.-**edür-men*** 68b/7
*yaman k.-**edür-men*** 152a/4
*ādem başları kim k.-**edür-sen*** 55b/7, *k.-edür-sen* 56a/3, *neçük k.-edür-sen* 125a/8
*k.-**edürler*** 49b/5
*k.-**eliŋ** kim teŋridin ne kelür* 196a/6
*ḳāżī k.-**er erdi*** 166a/5
*k.-**er** kim kim kepek teg nerseler havādın yaġadurur* 121b/1, *uyḳuda k.-er* 95a/4, *k.-er ve ėşitür* 37a/6, *anı k.-er* 37b/2
*k.-**er-biz** bir ḫātūn olturup turur* 108a/7, *anı k.-er-biz* 67b/1
*ėşitür ve k.-**eri** beyānıda* 37a/5
*ėşitür ve k.-**eride*** 7b/7
*düşmen k.-**erler*** 92b/8
*ḳuyaşnı şuᶜāᶜsız k.-**ey** dėse* 29b/4
*ḫaṭā ᶜamelini k.-**gey*** 170a/2, *dünyānı k.-gey* 56b/2, *ḥācet yėride k.-gey* 52a/1, *közi allıda k.-gey* 26b/4, *k.-gey* 86b/4, *k.-gey* 175a/7
*teŋ k.-**gey-biz*** 21a/7
*sen yana eviŋni k.-**gey-sen*** 60a/4
*teşvīş ü zaḥmet k.-**geyler*** 54b/2, *anı k.-geyler* 130a/1, *közleri allıda k.-geyler* 58a/2, *taḥḳīḳ bilen k.-geyler* 70b/9
*k.-**gil*** 122a/1
*ėşitkülük ve k.-**gülük iş** bolsa* 37a/6
*revā k.-**mediler*** 208a/6
*hēç nemeni k.-**medim*** 97a/7, *nā-rāstlıḳ k.-medim* 111b/8
*revā k.-**megey** kim* 36a/5, *birini birige artuḳ k.-megey* 121a/6, *ėlge revā k.-megey* 92a/8, *şādlıḳ k.-megey* 149b/7
*revā k.-**megeyler*** 71a/2

*k.-**mek** ve ėşitmekke* 54a/9
*revā k.-**meŋ*** 26b/1
*özi bile teŋ k.-**mes erdi*** 211b/5
*revā k.-**mese*** 36a/4, 135a/3
*andın ėlge revā k.-**mey*** 68a/8, *revā k.-mey* 36a/6
*ol türlük at k.-**meydür erdi*** 167a/3
*k.-**se*** 126a/8, *revā k.-se* 36a/6
*ėl birbirni k.-**seler*** 100a/4, *sulṭānnı yıraḳdın k.-seler* 128b/5
*ṣalāḥ k.-**seŋ*** 207a/6
*dünyānı k.-**üŋ** kim* 57b/1, *yėr yüziniŋ pādişāhın k.-üŋ kim* 26a/3
*revā k.-**üp erdi*** 68a/7
*alarnı k.-**üp*** 155b/8, *anı yıraḳdın k.-üp* 50a/4, *k.-üp* 214b/7, *bir ḳarı ḫātūn ṣūretide k.-üp* 49a/8, *ehl ü ᶜayālımnı k.-üp* 60a/3, *ḫalāyıḳ anı k.-üp* 50a/8, *ol dürni k.-üp* 218a/6, *ol ḥālnı k.-üp* 24b/7, *teŋ k.-üp* 121a/5, *uruḳ ḳayaşınıŋ ḫāṭırın k.-üp* 15a/3, *ḳabīḥlıġın k.-üp* 50a/5

-p/-e kör- -mayı denemek anlamındaki tasvir fiili.
*pādişāhnıŋ ḫūyı nā-pesend bolsa be-her-ḥāl ol ḫūynı andın kėter**e** k.-**gey*** 177a/9
*bitikni bükmestin burun oḳu**p** k.-**üŋüz*** 187b/6

körgüz- [7] (< *kör-güz*-ET *kör-*) göstermek.
*iḳdām k.-**di*** 7a/5, *luṭf u kerem k.-di* 207a/2, *yol k.-di* 215b/9
*aŋa k.-**diler*** 216b/6
*ḳıyām k.-**gey*** 40b/1, *saᶜy k.-gey* 113a/1
*k.-**ür** erlikde* 201b/5

körklük [2] (< *körk+lüg* ET (Uyg. KT) *körk*) güzel.
k. bolsa 11a/4, *ᶜaceb k.* 167a/2

körset- [10] (< *kör-set-*<*kör(ü)g-se*-ET *kör-*) göstermek.
*maŋa bir yol k.-**iŋiz*** 137a/8
*bendeleriġa tüz yol k.-**ip*** 71b/7
*merḥamet k.-**key*** 164a/1, *özin saŋa uruḳ ḳayaş dek k.-key* 49a/1
*saŋa k.-**key-men*** 55b/2
*alarġa k.-**keyler*** 44a/2
*maŋa dād u ᶜadlıŋnı k.-**kil*** 96a/7
*yaḫşılarġa luṭf k.-**mek*** 152a/9
*şefḳat ü merḥamet k.-**ür erdiler*** 112a/5
*andaḳ k.-**ür** kim* 48b/1

körümlük [1] (< ET (Uyg.) *körümlüg*) dış görünüşü güzel, güzel (krş. Özb. *кўримли* "güzel" ÖTİL-I, 1981: 419b).
ėlçilikke yiberür kişi yaḫşı sözlük ve k. ve ḥalīm .. kerek bolġay 176b/9

körün- [16] (< *körün-*< ET (Uyg. KT) *kör-*) görünmek.
*ᶜaceb k.-**di*** 140b/3, *bir dıraḫt k.-di* 95a/2, *bir kent k.-di* 139b/4, *ġarīb k.-di* 140b/5, *ot şuᶜlesi k.-di* 108a/5, *yıraḳdın bir bölek ḳoy k.-di* 153a/2
*heybetlıḳ k.-**güsi-dür*** 104a/2
*münāsib k.-**medi*** 163a/5

*bu rāy-ı ṣavāb k.-**üp*** 5a/3
*aŋa ᶜaẕīm ve köp k.-**ür*** 145a/2, *aŋa kiçik k.-ür* 145a/1, *endek k.-ür* 160a/3, *muḫtaṣar u muḥaḳḳar k.-ür* 52b/4, *turġan dek k.-ür* 48b/6, *zişt k.-ür* 137b/9, 186a/5

köşk [4] (< Far. *kūşk*) köşk.
bir bülend k. yasadı 61b/1
*ol k.+**ke** pās-bān ḳoydı* 61b/3
*ol k.+**niŋ** ėşigini* 62a/4, *k.+niŋ taşıdın* 62a/1

köter- [11] (< ET *kötür-*) kaldırmak, yükseltmek.
*baş k.-**di*** 199b/6, *egnige k.-di* 109a/5
*ḥālā bu yükni sen k.-**diŋ*** 109a/7
*bu ᶜālemdin k.-**geyler*** 41a/5
k.-ip 109a/6, *baş k.-**ip*** 139a/4, 198b/9, *eliglerin k.-ip* 25b/7, *öz boynıdın k.-ip* 117a/6, *su k.-ip* 214a/2
*ᶜömerniŋ boynıdın kim k.-**ür*** 109a/8

köydür- [2] (< ET (Uyg.) *köy-dür-*< ET (Uyg., MK) *köy-/köñ-*) yakmak.
*dūzaḫ otıġa k.-**gey*** 121a/8, *yaḫşı yıḏlar k.-gey* 53a/9

köz [16] (< ET *köz* < AT **kōz*) göz.
ol k. bile 130a/1, *k. yaşın aḳızıp* 169b/1, *k. yėrinde turur* 23b/2, *rūşen k.* 70b/8
*k.+**i** allıda körgey* 26b/3, *nergis-i şehlā k.+i* 89a/8, *er k.+i* 6a/3, *tüşti k.+i* 89a/2
*k.+**ige** yaş toldurup* 118b/4, *k.+ige yaş tolup* 87b/1, *düşmenleriŋ k.+ige* 104a/2, *ṣāliḥnıŋ k.+ige* 201b/1
*k.+**in** allıġa saḳlaġay* 143b/5
*k.+**leri** allıda körgeyler* 58a/2, *k.+leri kök bolġay* 50a/7
*k.+**leridin*** 11a/2

közgü [1] (< ET(Uyg.) *köz(ü)ŋü~közüngü;* (MK) *közüŋü* < *közün-*) ayna.
k. yasap 15a/5

ḳuda [1] (< Mo. *ḳuda*) dünür, evlenen tarafın ebeveynleri (Lessing, 1960, 979).

ḳuda bol- dünür olmak.
*birbiriŋiz bile ḳ. b.-**uŋ*** 101a/5

ḳudret [9] (< Far. <Ar. *ḳudraᵗ*) Allah'ın her şeye kadir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı.
ḳ. ve tüvānālıġı 26b/8, *ol ḳ.* 132a/2, *Allāh taᶜālānıŋ ḳ.+i beyānıda* 26b/6, 7b/4
*iẓhār-ı ḳ.+**i** üçün* 180a/8
*Allāh taᶜālānıŋ ḳ.+**ide** kim* 39a/6, *Allāh taᶜālānıŋ ḳ.+ide* 7b/9
*ḳabża-i ḳ.+**ide durur*** 27a/2
*anıŋ ḳ.+**idin*** 29b/9

ḳul [24] (< ET *ḳul*) kul, köle.
ey ḳ. 120b/9, 190b/2, *on ḳ.* 206b/1, *ḳ. ayttı* 25b/1, 120b/5, *ol ḳ. cevāb bėrmedi* 32a/9, *ḳ. u ḫıdmet-kārların* 27a/4, *ḳ. u kenīzegi köprek turur* 52a/8
*ḳ.+**ġa** ayttı* 32a/9

*bir ḳ.+**ı*** 120a/4, *hem anıŋ oḳ yana bir ḳ.+ı* 32b/3, *bir ḳ.+ı kelip* 119b/5
*pādişāh ḳ.+**ıġa*** 175a/3
*bir ḳ.+**ını** basturup yėgirmi tayaḳ urdı* 155a/5, *ḳ.+ını ėkki ḳatla çarladı* 32a/8
*ḳ.+**lar** ayttılar* 62a/8, *ḳ.+lar çergeside* 5a/6, *ḳ.+lar yügürüşüp ėşikke bardılar* 62a/6
*ḳ.+**ları*** 31b/5
*bir bölek ḳ.+**nı*** 61b/2, *ol ḳ.+nı āzād ḳıldı* 32b/8, *ḳ.+nı tilep* 120b/3
*ḳ.+**um** keldi* 196a/7
*ḳ.+**umnı** uradur erdim* 25a/9

ḳulaġ [6] (< ET (Orh., Uyg., KT) *ḳulġaḳ, ḳulaḳ, ḳulḫaḳ, ḳulḳaḳ*) kulak.
ḳ. salıp 142b/6
*ḳ.+**ı** bile ėşitip* 163a/2, *ol mülkniŋ pādişāhınıŋ ḳ.+ı ker erdi* 23a/7
*ġāfil ėlniŋ ḳ.+**ıġa*** 69a/8
*ḳ.+**ım** bile ėşittim* 162b/1
*seniŋ ḳ.+**ıŋa** dėgey-men* 59b/8

ḳulluġ [1] (< *ḳul+luḳ/ġ* < ET *ḳul*) kulluk.
*ḳ.+**ıda** faḫr ėter ḳubād u faġfūr* 221a/6

ḳumursḳa [1] (< ET (Uyg.) *ḳumursġa*) karınca.
*ḳ.+**nıŋ** ayaġınıŋ tavuşın ėşitür* 37a/9

ḳur- [7] (< ET (Uyg. KT) *ḳur-*) kurmak.
*meclis ḳ.-**up*** 106a/6, 194b/4

Ḳurʾān [2] (<Ar. *ḳurʾān*) Kuran.
ḳ. oḳumaḳ 100a/8, *ḳ. tefsīri birlen* 123b/7

ḳurʿa [1] (< Ar. *ḳuʿraᵗ*) ad çekme.
*bu emrniŋ ḳ.+**sın*** 5a/5

ḳurretü'l-ʿayn [1] (< Ar. *ḳurraᵗ al-ʿayn*) çok değer verilen, göz nuru gibi kıymetli olan; evlat.
ḳ.-ʿa. çün edi ḫānġa 3b/4

ḳurt [2] (< ET (MK) *ḳurt*) böcek.
ol ḳ. kim yėr tübide yörür 37b/1, *ve baʿzını ḳ. ḳuş yėgeyler* 54b/8

ḳuru- [2] (< ET (Uyg.KT) *ḳurı-*) kurumak.
*ol ḳ.-**may** üstige* 135b/6
*deryā ḳ.-**r*** 217a/7

ḳuruḳ [1] (< ET (Uyg., KT) *kurug*) kuru.

ḳuruḳ elig eli boş.
ḳ. e. baradur-men 63a/7

ḳuṣūr [3] (< Ar. *ḳuṣūr*) eksiklik, noksan.
her kimseniŋ dīnide ḳ. bolsa 103b/5, *sulṭānnıŋ ʿadlıġa ḳ. tamām durur*

151b/3, *ol élniŋ himmetide ḳ. ve ᶜışḳlarıda fütūr vāḳiᶜ erken-dür* 212b/5

ḳuş [6] (< ET (Uyg., KT) *ḳuş*) kuş.
uçar ḳ. bolur 6a/6, *ve baᶜżını ḳurt ḳ. yėgeyler* 54b/8
*himmet ḳ.+**ı*** 188b/5
*av ve ḳ.+**ḳa*** 81b/7
*ḳ.+**larnıŋ** ünin* 54a/9
*erni himmet yėtküzür maḳṣūdıġa ḳ.+**nı** ḳanat* 210b/6

ḳūt [2] (< Ar. *ḳūt*) yiyecek, besin, gıda.
ḳ. ḥāṣıl ḳılġay-men 17a/2, *ḳ. ḳılur erdi* 93a/7

ḳutul- [2] (< ET (Uyg.) *ḳutrul-*, KT *ḳurtul-~ḳutul-*) kurtulmak.
*teng-destlıḳdın ḳ.-**dı*** 208a/8, *hēç ṣayd ḳ.-**maydur*** 212b/8

ḳuvvet [7] (< Ar. *ḳuvva*[t]) güç, kuvvet.
ḳ. 89b/1, *īmān dıraḫtiniŋ tübi ḳ. tapḳay* 70b/4, *köŋülleri ḳ. tutḳay* 179b/2, *ḳ. u şevket ü salṭanat* 175a/6, *ḳ. ü yārā-yı ol yoḳ turur* 39b/3
*sulṭānnıŋ ḳ.+**i turur*** 148a/5
*seniŋ nefesiŋ ḳ.+**idin** tirildim* 206b/9

ḳuyaş [6] (< ET (Uyg., MK) *ḳuyaş*) güneş.
ḳ. viṣālıġa müşerref bolur 210b/3
*livāsınıŋ mehçesi ḳ.+**dın** ötkey* 2a/2
*ᶜaḳl u ᶜadlniŋ ḳ.+**ı*** 29a/9, *ol salṭanat evciniŋ ḳ.+ı* 215a/6
*ḳ.+**ḳa*** 211a/5
*ḳ.+**nı** şuᶜāᶜsız körey dėse* 29b/4

ḳuyuşḳun [1] (< *ḳuşḳun*) hayvanın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağlanan kayış, kuskun.
*tā ḳ.+**ını** salġay* 167b/3

küç [3] (< ET *küç* < AT **kūç*) güç
özige k. bile sitem ḳılġan bolġay 144a/3
*elginiŋ k.+**idin*** 16b/7

iş küç iş güç, uğraş.
*eger rūzgārımnıŋ i. k.+**i** aŋa taᶜalluḳ bolmasa erdi saŋa anı bağışlar erdim* 194b/1

küfr [3] (< Ar. *kufr*) dinsizlik.
anıŋ maḳdem-i şerīfiniŋ berekātıdın k. şāmı islām ṣubḥı birlen mübeddel .. boldı 87b/5
*ol şeḳāvetniŋ āḫiri k.+**ġa** tartḳay* 10a/4
*mülk k.+**ge** tözer velī ẓulmġa tözmes* 74a/2

kühen-ṭaḳ [1] (< Far. *kuhan*) eski, köhne.
ᶜadl ėtti çarḫ-i k.-t. ara 76b/8

kül- [2] (< ET (Uyg., KT) *kül-*) gülmek.

*bu sözni ėşitti erse k.-**üp** ayttı* 117a/4, *nūşīrevān k.-üp ayttı* 106b/5

kül [1] (< ET (Uyg., MK) *kül*) kül.
*oçaḳnıŋ k.+**i** yüzige ve saḳalıġa olturur erdi* 109b/9

külbe [1] (< Far. *kulba*) kulübe.
*k.+**side** mihmān bolup* 212a/9

küllī [1] (< Ar *kullī*) bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.
ᶜilmini bilmek k. turur 18a/9

kümüş [1] (< ET (Uyg., KT) *kümüş*) gümüş.
k. micmer içide 53a/8

kün [118] (< ET *kün* AT **kūn*) gün.
k. 63a/5, 194b/9, 221b/1, *sulṭānnıŋ bir k. ᶜadl ḳılġanı* 117b/5, *bir k.* 10a/7, 13a/1, 16b/5, 24a/8, 25a/9, 31b/4, 32a/8, 32b/3, 34b/3, 36a/7, 37b/6,55a/9, 59a/1, 61b/3, 64a/4, 64b/7, 65b/2, 69b/6, 81b/5, 93a/7, 110b/4, 121b/1, 122a/9, 124b/2, 125a/6, 133a/8, 134b/6, 136a/6, 139b/2, 145a/7, 155a/1, 156a/7, 157b/5, 158b/5, 159b/4, 167a/1, 168a/1, 175b/1, 189b/5, 190a/9, 192a/6, 193b/4, 197b/5, 212a/8, *bir yarım k.* 77b/2, *bu k.* 56a/2, 141b/3, 160b/2, 196a/6, 200b/6, 205a/2, 221a/2, *neçe k.* 164b/5, 213b/9, *ol k.* 10a/9, 193b/9, *ḳırḳ k.* 84a/9, *üç k.* 24b/8, 130b/8, 130b/9,133b/2, 214a/5, *yana bir k.* 141a/6, *her k. gūrge kirip* 66b/9, *bir k. temāşā ḳıla atlanıp* 138b/8
*k. **durur*** 47a/8, *neçe k. durur* 51a/4
*bir k.+**de*** 153b/3, *her k.+de* 11b/6, 193b/8, *on k.+de* 51b/5, *her k.+de pīl minip çıḳar erdi* 23b/4
*ol k.+**din*** 122b/9, *neçe k.+din soŋra* 194b/3
*bu k.+**ge*** 24a/5
*ᶜarefe k.+**i*** 120a/6, *ādīne k.+i* 130b/3, 132a/3, *çehār-şenbe k.+i* 222a/6, *ḳıyāmet k.+i* 12b/6, 14b/6, 15a/7, 16a/3, 27a/7, 30b/2, 86b/6, 150b/8, 170a/4, *soŋı k.+i* 155a/4, *nev-rūz k.+i* 165a/4, *ādīne k.+i boldı* 132b/2, *ṣabāḥı ḳıyāmet k.+i bolġay* 25b/2, *ḳıyāmet k.+i dünyānı* 50a/6, *nev-rūz k.+i raᶜiyyetḳa dād bėrür erdiler* 164b/5
*mükāfāt k.+**i turur*** 41b/4
*ḳıyāmet k.+**ide*** 9b/1, 114b/7
*k.+**ler** ḥesābı* 184a/3
*bir k.+**ni*** 134a/1, 134b/3, *her k.+ni* 51a/8

ay küni vakit, süre, zaman *(*krş. *oŭ куни ўтиб* "vakti geçmek, süresi dolmak" ÖTİL-I, 1981: 526b).
*ᶜömrüŋniŋ a. k.+**i** sanaḳlıġ erdi* 65a/2

bu kün bugün.
ne bu k. ḳalġusı durur ne taŋla 160b/2, *bu k. düşmenlerġa ḳoyup* 63b/9,,

kündin kün günden güne, gün geçtikçe.
*k.+**din** k.* 116b/1, 205b/2, *k.+**din** k. az bola başladı* 153b/5

kün kündin günden güne, gün geçtikçe.

*k. k.+**din*** 158a/1, *k. k.+**din** artḳusı-dur* 104a/3

kündüz [3] (< ET (Uyg.) *küntüz*; KT *kündüz*) gündüz.
aŋa k. bolmaġay 122b/8, *birini kėçe keyer ve birini k.* 39a/3
*kėçe k.+**niŋ*** 183b/9

künlük [1] (< *kün+lük* < ET *kün*) günlük, gün süren.

bėş künlük çok kısa, geçici, fani.
bu b. k. dünyā üçün 86b/7

kürsī [1] (< Ar. *kursī*) taht, makam.
ᶜarş u k. 27a/2

küşün [1] ?
k. elfāẓdın 187b/9

L

lā-cerem [1] (< Ar. *la-caram*) şüphesiz.
l. dūzaḫ seniŋ yėriŋ durur 65a/9

lafẓ [4] (< Ar. *lafẓ*) söz.
*ol l.+**ġa** yėtti* 162b/4
*l.+**nı** bitip* 162b/2, *bir l.+nı ėkki ḳatla bitimegey-siz* 187b/9, *ol l.+nı* 162b/5

laḥd [2] (< Ar. *laḥd*) mezar.
l. soŋġı menzil turur 46a/6, *anıŋ evvel menzili bėşik ve āḫir menzili l.* ***turur*** 51a/6

laḥẓa [4] (< *laḥẓaᵗ*) göz açıp kapayacak kadar süre.
bu l. 158b/8, *hemol l.* 38a/5, *oşbu l.* 62b/9
*ol l.+**da*** 170a/6

laḳab [1] (< Ar. *laḳab*) lakap.
*bu yaŋlıġ l.+**lar** bile* 84a/6

laᶜl [1] (< Ar. *laᶜl*) parlak kırmızı renkli değerli bir taş.
miṣl-i cevāhir ü l. ü yāḳūt 173b/7

laᶜnet [4] (< Far. <Ar. *laᶜnaᵗ*) Allah'ın af ve merhametinden mahrum olma.
*boldı ḥaḳ l.+**i** giriftārı* 50b/9

laᶜnet-i ḫudāy Allah'ın laneti.
l.- i ḫudāy saŋa bolġay 63a/2

laᶜnet ḳıl- lanetlemek, birinin Allah'ın rahmetinden, merhametinden ve affından mahrum kalmasını dilemek.

*ne l. ḳ.-**adur-sen*** 63b/1
*özüŋe l. ḳ.-**ġıl*** 63b/2

laṭīf [3] (< Ar. *laṭīf*) latif, hoş.
l. mīveler 127b/7, 127a/9
*ᶜunṣur-ı l.+**iniŋ** berekātıdın erdi* 85a/4

lā-vallāhi [1] (< Ar.) "vallahı hayır" anlamındaki yemin sözü.
l.-v. kim 60a/4

lāyıḳ [1] (< Ar. *lāᶜıḳ*) layık, yakışan.
*anıŋ l.+**ı** ermes* 125a/5

leşker-keş [1] (< Far. *laşkar-kaş*) asker çeken kişi, kumandan.
ol bisyār l. ve raᶜiyyet-perver erdi 78a/9

leṭāfet [2] (< Ar. *laṭāfat*) latiflik, hoşluk.
*l.+**de** pādişāhnıŋ düridin köp artuḳ erdi* 218a/7
*bir şehr l.+**idin*** 212b/1

leṭāyif [1] (< Ar. *laṭīfa*[t]'ın çoğulu *laṭāᶜif*) zarif, şık, hoş.
l. ü ẓarāyif bilen bolsa 189a/8

leṭāyifü'l-ḥiyel [1] (< *laṭāᶜif* ve harf-i tarif al ve Ar. *hīla*'nın çoğulu *hiyal*) latif hileler.
l.-ḥ. bile 177b/1

leẕīẕ [3] (< Ar. *laẕīẕ*) leziz, tatlı.
her l. ṭaᶜāmī 67b/6, *l. ṭaᶜāmlar u gūn-ā-gūn niᶜmetler* 127a/9, *ol l. ṭaᶜāmlar ve laṭīf mīveler* 127b/6

leẕīẕraḳ [1] (< Ar. *laẕīẕ* ve Tü. *+raḳ*) daha leziz, daha tatlı.
l. 67b/8

leẕẕet [3] (< Ar. *laẕẕat*) lezzet, zevk.
dünyādın l. alıp 51b/6, *l. ötti ve faẓīḥat ḳaldı* 52a/2
*anıŋ l.+**i*** 67b/7

leẕẕetlıḳ [1] (< Ar. *laẕīẕ* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) lezzetli.
l. ṭaᶜām yėmekke 38b/5

libās [1] (< Ar. *libās*) elbise.
ipek l. ara 28a/5

līk [3] (< Far. *lek*) fakat, lakin, ancak.
l. 76a/8, 88b/3, 89b/9

līkin [1] (< Far. *lekin*) lakin, ama.
l. dėmegi zebāngа sıġmaz 48a/3

livā [1] (< Ar. *livāʾ*) bayrak.
*l.+**sınıŋ** mehçesi* 2a/2

luṭf [6] (< Ar. *luṭf*) iyi muamele; ihsan, cömertlik.
birini l. bile ᶜazīz ü mükerrem ḳılur 73b/5, *yaḫşılarġa l. körsetmek kerek* 152a/9, *maŋa bu ḳadar l. u kerem körgüzdi* 207a/2, *öz l. ü keremi birlen* 158a/6
*l.+**ıdın*** 7a/8

kān-ı luṭf u kerem ihsan ve keremli (kimse).
ol k.-ı l. u. k. yüz ellik miŋ direm aŋa ᶜināyet ḳıldı 209a/6

M

maᶜāş [1] (< Ar. *maᶜāş*) yaşayış.

maᶜāş ḳıl yaşamak, geçinmek.
*andaḳ m. ḳ.-**ġay** kim* 42b/7

maᶜāyib [1] (< Ar. *maᶜāyib*) ayıplanacak hareket ve davranışlar.
*m.+ **ni** seḫāvet yapar* 201b/8

maġfiret [1] (< Far. Ar. *maġfiraᵗ*) Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması.
*āmürziş ü m. **turur*** 26a/1

maġrib [1] (< Ar. *maġrib*) batı.
maşrıḳ u m. pādişāhlarıġa 70b/7

maġrūr [1] (< Ar. *maġrūr*) gururlu, kibirli; bir şeye güvenen.
ḫaylī m. bolmaġıl kim 27b/4

maḥal(l) [11] (< Ar. *maḥall*) yer, mahal; zaman, uygun zaman, fırsat..
bed-kārlar m. tapıp bī-dādlıḳ ḳılġaylar 99a/7
*aṭlanur m.+**da** unutup* 96b/6, *barur m.+da* 53b/4, *bīnā erken m.+da* 98a/1, *cān bėrür m.+da* 52a/6, *ol m.+da* 145b/3, *secdeġa barġan m.+da* 61a/4
*m.+**dın** soŋra* 202a/6
*sefer m.+**ı turur*** 46a/3
*dād m.+**ıda*** 121a/5, *ḫalvet m.+ıda* 145a/8

maḥalle [2] (< Ar. *maḥallaᵗ*) mahalleler.
ḳaysı m. ḫavfluḳ turur 133a/3
*benī ezd m.+**si*** 133a/3

maḥāsin [2] (< Ar. *maḥāsin*) **1.** iyi ve güzel davranışlar.

maḥāsin-i eşfāḳ şefkatli davranış.
*eʾimmeniŋ m.-i e.+**ıdın** ümīdi* 6b/5

2. insan yüzünü güzelleştiren sakal ve bıyık.
m.+ ***in*** *elgige tutup* 116a/3

mā-ḥażar [1] (< Ar. *mā-ḥaḍar*) hazır olan şey, hazır olarak bulunan şey, her ne varsa.
m.-ḥ. keltürdi 153a/7

maḫdūm [1] (< Ar. *maḫdūm*) hizmet eden, efendi.
*meniŋ m.+****larımdın*** *ögrendiler* 209b/3

maḫfūẓ [1] (< Ar. *maḫfūẓ*) saklanmış, korunmuş.
ü beliyyātdın öz penāhıda m. tutḳay 205b/4

maḫlūḳāt [1] (< Ar. *maḫlūḳāt*) .
*m.+****ḳa*** *muḥīṭ turur* 29b/7

maḥmūd [1] (< Ar. *maḥmūd*) övülmüş.
m. bolġusı-dur 104a/1

maḥrem [3] (< Ar. *maḥrem*) Bir kimsenin sırlarını bilecek derecede yakını ve samimi dostu olan kişi, sırdaş.
ol ki sulṭān ḳaşıda m. olur 143b/7
*m.+****leri*** *bile kėŋeşmese* 170b/8

maḥrem-i rāz kendisine sır verilmiş kimse.
*yaḫşı vezīr pādişāhnıŋ m.- i r.+****ı durur*** 172a/8

maḥrūm [2] (<Ar. *maḥrūm*) mahrum, nasipsiz.
şefāᶜatımdın m. bolġaylar 13b/4, *seni m. yibergey-men* 207b/4

maḫzen [1] (Ar. *maḫzen*) mahzen.
*ġayb m. +****idin*** 5b/7

maḥzūn [1] (< Ar. *maḥzūn*) hüzünlü, üzüntülü, kaygılı, kederli.
m. bolup 16b/8

maḳālāt [1] (< Ar. *makāla*^{t}'nın çokluk eki *-āt* almış hali *makālāt*) sözler.
*ġaraż bu m.+****dın*** 219b/8

maḳāle [1] (< Ar. *maḳāla*^{t}) söz; bölüm.
*bu m.+****niŋ*** *muḳarriri* 2a/7

maḳām [5] (< Ar. *maḳām*) makam, yer.
taḫt üzre tuttı m. 77a/3, *taḫtın ėtti m.* 76a/7
*ḫıred-mendler m.+****ı*** 148b/4
ḫ^{v}*ārlıḳ m.+* ***ı-dur*** 158b/2
ᶜ*alī m.+* ***ın*** 19b/4

maḳdem [1] (< Ar. *maḳdam*) gelme, geliş, adım.

maḳdem-i şerīf mübarek adımı.
*m.- i ş.+**iniŋ*** 87b/5

maḳṣad [2] (< Ar. *maḳṣad*) gaye, amaç.
m. yolıġa 213b/3
*erenler murād m.+**ıġa*** 210a/9

maḳṣūd [7] (< Ar. *maḳṣūd*) meram olunan, istenilen şey.
m. ᶜışḳnı ş̱übūtıġa yėtkürmek 219b/3, *m. bu muḳaddemātdın ol-dur kim* 219b/9, *m. menziliġa himmet bile yėtip tururlar* 210b/1
*öz m.+**ı** üçün* 161a/8
*erni himmet yėtküzür m.+**ıġa** ḳuşnı ḳanat* 210b/6
*alarnıŋ m.+**ın*** 118b/6
*sen m.+**uŋnı** aytḳıl* 217a/8

maᶜḳūl [2] (< Ar. *maᶜḳūl*) söylenilmiş.

maᶜḳūl kel- aklına yatmak, aklına uygun olmak.
*m. k.-**ip*** 192b/8, 216b/4

maḳūle [1] (< Ar. *maḳūlaᵗ*) söylenen şey.
*ol m.+**niŋ** şāhidi turur* 171a/8

māl [29] (< Ar. *māl*) mal, varlık, servet.
m. bisyār cemᶜ ḳılıp 55a/7, *ḥarām m. cemᶜ ḳılıp* 68a/6, *m. ḥırṣı* 138a/1, *m. ḳılmaḳda* 193b/3, *bu m. tamām ser-encām bolmaġunça* 199b/4, *m. u cānıŋızge ḥükm ḳılıp alġay* 127b/4, *m. u ḫazīne cihetidin* 69a/3, *m. u ḫazīne yoḳ erdi* 83b/7, *m. u ḫazīne* 85a/7, *bu m. u ḫazīne* 64b/9, *m. u niᶜmet ...*
kenīzegi köprek turur 52a/7, *m. u niᶜmet yıġmas-siz* 67a/5, *ḫazīne ve m. yıġsa* 46b/8, *m.* 117a/1, *ey m.* 63a/2, *her m.* 181a/9, *ne ḳadar m.* 161b/5, *ol m.* 47a/3, 118a/7, *ol mülk ü m.* 160b/7
*m.+**ġa** fermān ḳılġay* 63a/9
*m.+**ıde*** 181b/4, *dünyā m.+ ıġa* 18b/6, 18b/9
*ėlniŋ m.+**ın** aladur-sen* 120b/6
*genc ü m.+**ıŋ*** 62b/9
*m.+**ını** ṭamaᶜ ḳılmaġay* 172a/3
*m.+**ların** yıġıp* 63a/1
*m.+**nı** gevher bile alıp* 200a/9

mālik [1] (< Ar. *mālik*) sahip.

mālikü'l-mülk (< *mālik* ve harf-i tarif *al mülk*) "Mülkün, her şeyin gerçek sahibi ve mutasarrıfı olan" anlamında esma-i hüsnadan (Allah'ın en güzel isimlerindendir).
m.-m. özi oḳ turur 39b/4

maᶜlūm [24] (< Ar. *maᶜlūm*) bilinen.
m. erür 2b/5
*maŋa m. **turur*** 122a/3

maᶜlūm bol- belli olmak, anlaşılmak.
*ol ḥālı nūşīrevānġa m. b.-**dı erse*** 135a/9
*m. b.-**dı*** 205b/7, *beşereŋdin āṯār-ı ḥarāret ve susuzluḳ m. b.-dı* 140a/9, *maŋa m. b.-dı* 131b/1
*m. b.-**ġay*** 43a/4, *ḫıred-mendlerġa m. b.-ġay* 98a/7, *m. b.-ġay* 100a/9, *pādişāhġa aḥvālım m. b.- ġay* 213b/6
*pādişāhġa m. b.- **ġusı-dur*** 214a/1
yaḫşıraḳ m. b.-ġusı durur 5a/2, *m. b.-ġusı durur* 69a/7
*şehen-şāhġa m. b.-**up*** 185a/4
*andın m. b.-**ur erdi*** 110b/8
*m. b.-**ur*** 43a/7

maᶜlūm ėt- anlatmak.
*ᶜamel-dārlarnıŋ sīretin sorup m. ė.-**key-men*** 107b/5

maᶜlūm ḳıl- anlatmak; anlamak; öğrenmek; belirlemek.
*köŋlige ᶜaẓīm vehm bolup m. ḳ.-**dı** kim* 17b/9, *m. ḳ.-dı* 153b/9, 202b/6
*īmānnıŋ bīḫin ve şāḫın m. ḳ.-**dıŋ*** 45b/6
*m. ḳ.-**ġay** kim ᶜömer neçük kişi turur* 17a/7
*ᶜamellerin terāzū bilen tartıp m. ḳ.-**ġaylar*** 41b/8
*ḫaṭā ḳılġanın m. ḳ.-**ıp*** 155b/1

maᶜmūr [4] (< Ar. *maᶜmūr*) bayındır.
vilāyet andaḳ tüzük ü m. erdi kim 91b/3, *m. u ābādān ḳılġan tururlar* 74a/8, *ol şāh ki ᶜadlıdın cihān-dur m.* 221a/4, *pādişāhnıŋ çerigi m. u mülki selāmet bolġay* 174a/9

maᶜmūre [1] (< Ar. *maᶜmūr*'dan *maᶜmūra*) mamur olan yer, şehir.
*m.+**si** kėŋ* 169b/8

maᶜmūrluġ [1] (< Ar. *maᶜmūr+luḳ/ġ*) bayındırlık.
*yarmaḳ vilāyetniŋ ābādānlıḳ ve m.+**ı** birle* 92a/5

maᶜmūrraḳ [2] (< Ar. *maᶜmūr+raḳ*) daha bayındır, daha mamur.
m. bolur 92a/1
*vilāyetim m. **turur*** 106a/3

maŋa [66] (< ET (Uyg., KT) *maŋa* ~ Orh.T *baŋa* <*ben+ġa*) bana.
m. 17a/1, 22b/3, 24b/4, 25b/2, 63b/1, 64a/1, 64b/7, 87b/2, 111b/5, 117a/7, 131b/5, 143a/1, 153a/7, 158a/7, 195b/5, 196b/3, 200b/4, 209a/1, 209b/2 *m. ança mühlet bėrgil kim* 60a/1, *m. andın ārzū keldi* 190b/3, *m. aytıp erdüŋ* 199a/4, *m. aytḳıl* 127b/2, *m. ayttı* 186b/1, *m. ayttıŋ* 118b/8, *m. ᶜaceb keledurur* 127a/6, *m. ᶜadl ṣıfatın aygıl* 22b/6, *m. bağışlasun* 200a/8, *m. bėrgil* 97a/6, 109a/5, 182b/6, *m. bir yol körsetiŋiz* 137a/8, *m. bu ḳadar luṭf u kerem körgüzdi* 207a/2, *m. dād u ᶜadlıŋnı körsetkil* 96a/7, *m. dėdi* 107a/6, *m. destūrī bėrgil* 108a/2, *m. dost-durlar* 69a/5, *m. dür kerek bolup turur* 217a/9, *m. elig tutḳay* 65a/6, *m. elig tutḳay-sen* 63a/5, *m. ḫarāc yibergil* 106a/4, *birevniŋ m. ḥāceti bolsa* 114a/5, *m. hediyye-dür* 167a/7, *m. ḫorāsān u ᶜırāḳ mülkide māl bisyār bar* 117a/1, *m. ḥükm erdi* 66a/7, *m. kelip turur-sen* 203a/3, *buyurup tururlar m. kim* 61a/1, *m. maᶜlūm boldı* 131b/1, *m. maᶜlūm turur* 122a/3, *m. müddeᶜā*

91a/9, 219b/2, *yalġuz m. oḳ ḳalġay* 57a/2, *m. pendī bėrgil* 19a/5, 24a/4, 26a/6, *m. pendī bėriŋiz* 34a/1, *m. sen bolġay-sen yār* 157b/6, *vebāl m. sen oḳ bolduŋ bolduŋ* 63a/6, *m. tereddüd ḳılmaḳ kerek* 107a/9, *m. tēz tēz baḳtı* 65b/6, *m. vesvās bėrdi* 204b/5, *m. vezīr bolġıl* 69a/1, *m. yaḫşılıḳ ḳılsa* 98b/6, *m. yėtmiş yıllik günāh yoḳ turur* 34a/6, *m. żarūr iş vāḳi*^{c} *bolup-tur* 199a/9, *m. żarūr-dur vilāyetni kezip tefaḥḥuṣ ḳılġay-men* 107b/3

mānend [1] (< Far. *mānand*) benzer, eş.
ta^{c}*ālallāh zihī bī-miṯl ü m.* 39b/6

ma^{c}**nī (I)** [1] (< Ar. *ma*^{c}*nī?*) Türk halk şiirinde ekseriyetle hecenin yedili ölçüsü ile söylenen ve üçüncüsü serbest, diğerleri kafiyeli dört mısradan meydana gelen nazım şekli.
*bu m.+**de** mevlānā ḥaydar aytıp turur* 212b/8
*bu m.+ **de-dür*** 221b/9

ma^{c}**nī (II)** [3] (< Ar. *ma*^{c}*nī*) anlam.
*m.+**si** bu türlük kim dostluḳ ḳıldılar* 200b/4, *bu āyetniŋ m.+ si ol-dur kim* 21a/4

māni^{c} [1] (< Ar. *māni*^{c}) engel.
nergis-i şehlā közi m. ***durur*** 89a/8

maŋlay [1] (< Mo. *maŋlay*) alın, başın üst kısmı.
*m.+**ıdın** ol miḳdār ter aḳıp-tur* 17b/7

manṣūr [11] (< Ar. *manṣūr*) Allahın yardımıyla galip gelmiş.
muẓaffer u m. ḳıldı 116b/8

manẓūme [1] (< Ar. *maẓūma*^{t}) manzume.
ḥikāyet-i m. 88a/9

maraż [2] (<Far. <Ar. *maraḍ*) hastalık.
*anıŋ m.+**ıġa*** 91a/3
*meniŋ bu m.+**ımġa*** 90b/9

ma^{c}**raż** [1] (< Ar. *ma*^{c}*raḍ*) bir şeyin göründüğü, ortaya çıktığı yer.

ma^{c}**raż-ı telef** yok etme yeri.
*m.- ı t.+**de** turur* 144b/2

ma^{c}**rūf** [4] (< Ar. *marūf*) bilinen; ünlü, tanınmış, meşhur.
pesendīde aḫlāḳ bile m. bolġaylar 111a/4, *m. ėldin biri* 202a/8, *m. u mechūlnı* 121a/4
*cefa-kārlıḳda m.-**tur*** 84a/4

ma^{c}**şiyet** [1] (< Ar. *maṣiya*^{t}) günah.
ṭā^{c}*at u m.+**din*** 41b/6

maṣlaḥat [6] (< Far. Ar. *maṣlaḥa*^{t}) iş, husus, mesele, ehemmiyetli iş.

m. üçün 120a/2, 181a/9, 218b/6
*balıġnı satar m.+**ı** üçün bāzārġa alıp baradur erdi* 93b/2, *seyr m.+ ı üçün* 59a/1
*ḫıred-mendler bile vilāyet m.+**ın** meşveret ḳılmaḳ* 134a/6

maṣrūf [1] (< Ar. *maṣrūf*) harcanmış, sarfedilmiş.
aŋa m. erdi 99b/5

masṭūr [2] (< Ar. *masṭūr*) yazılmış.
meẕkūr u m. ḳılıp turur 182a/5, *yaḫşılıḳ raḳamı m.* 85b/9

maşrıḳ [1] (< Ar. *maşrīḳ*) doğu.
m. u maġrib pādişāhlarıġa 70b/7

maᶜşūḳ [1] (< Ar. *maᶜşūḳ*) sevgili, sevilmiş.
*m.+**ı** bar bolsa* 47b/3

maṭbaḫ [1] (< Ar. *maṭbaḫ*) mutfak.
*anıŋ m.+**ıda** nā-resā kim bolmaġay* 155a/3

māyil [8] (< Ar. *māᵓil*) meyletmiş, istekli; düşkün, hevesli.
avġa taḳı bisyār m. erdi 82b/6, *bisyār m. erdi* 81b/8
*yā āḫiret m.+**i*** 143a/4, *āḫiret m.+i durur* 143a/5

māyil bol- meyletmek.
*ol cānibḳa m. b.-**ġay*** 30a/6, *sarıġlıḳḳa m. b.-ġay* 186b/7
*b.-**sa** şeh m.* 141a/2,

māyil eyle- meyletmek.
*leẕẕetlıḳ ṭaᶜām yėmekke bisyār m. e.-**megey*** 38b/6

maẓleme [1] (< Far. < Ar. *maẓlimaᵗ*) zulüm, can yakma.
m. vü günāh ḥāṣıl ḳılmaḳ 86b/8

maẓlūm [9] (< Ar. *maẓlūm*) zulüm görmüş, zulme uğrayan.
m. dādın bėrmek 98a/9, *m. dādın bėrse* 117b/7, *m. yaḳasıdın* 165b/8, *m.+ġa dād bėrmek* 134a/5, *m. ḥaḳḳıda* 86b/5
*m.+**lar** dād tilep* 23a/9
*m.+**larnıŋ** duᶜāsı* 169b/3
*nā-çār m.+**nıŋ** dādın bėrür* 86b/7, *m.+nuŋ duᶜāsıdın* 169b/1

mażmūn [4] (< Far. <Ar. *maḍmūn*) mana, meal.
*bu āyet m.+**ı** bile* 73a/2, *m.+ı* 205b/6
*nāme m.+**ıdın** maᶜlūm ḳıldı* 202b/6
*m.+**ını** bilip* 163a/7

maᶜzūl [1] (< Ar. *maᶜzūl*) azledilmiş.

maᶜzūl ḳıl- azletmek.
*anı m. ḳ.-**dı*** 190b/7

me-bādā [3] (< Far. *mabādā*) olmaya ki, olmasın, sakın, zinhar.
m. ki bir nerselerin oġrı ėltkey 107a/5, *m. ki menıŋ zamānımda yoḳ ᶜamel .. peydā bolġay* 107b/7, *m. kim fāsid ḫayāl ḳılġaylar* 152a/4

mebāliġī [1] (< Ar. *mabāliġ* ve Far. *-ī*) belli miktar para, paralar.
m. dür cemᶜ boldı 217b/3

meblaġ [1] (< Ar. *mablaġ*) para, tutar.
ḫazīnede ne m. yarmaḳ bolġay 199a/1

meblaġī [1] (< Ar. *mablaġ* ve Far. *-ī*) bir miktar para, tutar.
*munı m.+**ġa** satar-men* 93a/9

mecāl [1] (< Ar. *macāl*) güç, kuvvet.
ne m. 62a/9

mechūl [1] (< Ar. *machūl*) meçhul, bilinmeyen.
*maᶜrūf u m.+**nı*** 121a/5

mecīd [2] (< Ar. *macīd*) aziz, mübarek.

kelām-ı mecīd Allah sözü, Kur'an.
*k.-ı m.+**ide*** 72b/5, 182a/4

meclis [5] (< Ar. *maclis*) meclis, topluluk.
m. ārāste ḳılıp 112a/6, *m. ḳurup* 106a/6, 194b/4
*ḥükūmet m.+**ide** erdi* 168a/2, *anıŋ m.+ide* 87a/4

mecmūᶜ [1] (< Ar. *macmūᶜ*) bütün; hepsi.
*munuŋ m.+**i*** 197a/2

meᵓcūr [1] (< Ar. *maᵓcūr*) yaptığı iyilik veya hizmetin karşılığını almış olan, sevap kazanan, ecir ve mükafata nail olan.
ᶜameli müs̱āb u m. bolġay 40a/4

medār [2] (< Ar. *madār*) dayanak, bir şeyin üzerinde hareket edeceği yer.
*m.+**ı** bolmaġay* 8a/8, *pādişāhlıḳnıŋ m.+ı* 123a/5

meded-kār [1] (< Ar. *madad* ve Far. *-kār*) yardımcı.

meded-kār ol- yardımcı olmak.
*m.-k. o.-**sun*** 221b/6

meded-kārlıḳ [1] (< Ar. *madad* ve Far. *-kār* ve Tü. *+lıḳ*) yardımcılık, yardım etme durumu.

meded-kārlıḳ ḳıl- yardım etmek.
*ḫazīnedin m.-k. ḳ.-**ur*** 164a/9

medḫal [2] (< Ar. *madḫal*) bir işe karışma, parmağı olma, etkisi bulunma.
*meniŋ hēç m.+**ım** yoḳ turur* 100b/9

medḫal ḳıl- bir işe karışmak, etkisi olmak.
*anıŋ memālikide m. ḳ.-**a alġay*** 39b/4

mefhūm [1] (< Ar. *mafhūm*) anlaşılmış.

mefhūm bol- anlaşılmak.
*batraḳ m. ... b.-**ġusı** durur* 5a/1

meger [12] (< Ar. *magar*) meğer; hariç, +nın dışında, sayılmamak üzere; belki, muhtemelen (krş. Steingass, 1892: 1302b *magar* "except; perhaps, haply").
m. meni tanımas-sen 59b/5, *m.* 10b/1, 15a/1, 120a/1, 141b/6, 202a/5, *m. ėyesi* 105a/3, *m. ferişte* 156a/8, *m. ol dād-güsterī* 9b/3, *m. ol kim* 33a/3, *m. ol kişi* 13a/2, 30b/5

mehçe [1] (< Far. *meh+çe*) Minarelerin tepelerine, bayrak ve sancak direklerinin başına, kubbe, kümbet vb.nin üstüne yerleştirilen hilal şeklindeki madeni küçük ay, alem.
*livāsınıŋ m.+**si*** 2a/2

meʾḫūẕ [1] (< Ar. *maʾḫuẕ*) alınmış, alınıp kabul edilmiş.
m. ve muᶜākıb bolup 28b/2

mekān [1] (< Ar. *makān*) yer, mahal.

kevn ü mekān varlık, kainat, mevcudiyet.
erür k. ü m. anıŋ ṭufeyli 2a/5

mekārim [1] (< Ar. *makrumaᵗ'ın* çoğulu *makārim*) cömertlik, kerem, şeref gibi güzel huylar.

mekārim-i aḫlāḳ övülmüş, beğenilmiş, güzel huylar.
*m.- i a.+**ıdın*** 6b/4

mektūb [1] (< Ar. *maktūb*) mektup.
*ol k.+**da** ... ḳalemniŋ taᶜrīfin andaḳ ḳılıp erdi* 185b/8

mekr [5] (< Ar. *makr*) tuzak, hile.
ḥīle vü m. bile 49a/5, *fırīb ü m. bilen* 18b/7, *ḥīle vü m. birle* 56a/8, *m. ü destān* 77a/8, *m. ü fırībiġa* 33b/4

melāl [1] (< Ar. *malāl*) usanma, bıkma, melalet.

melāl bol- usanmak.
*m. b.-**maġay*** 188a/6

melālet [1] (< Ar. *malālaᵗ*) usanç, sıkıntı.
m. bolmaġay 147b/1

melāyik [1] (< Ar. *malāʾik*) melekler.
cinn ü ins ü şeyāṭīn ü m. 35b/8

mekü'l-mevt [12] (< Ar. *malak*, harf-i tarif *al* Ar. *mavt*) ölüm meleği.
m.-m. 64a/2, 64b/6,65b/2, 66a/4, *m.-m. andaḳ ḳıldı* 61a/5, *m.-m. andın yanıp* 60b/1, *m.-m. atın* 62b/6, *m.-m. erdi* 65b/6, *m.-m. hem dėrler* 58b/2
*men m.-m.-**dür-men*** 60a/1, 60b/4, 62b/5

melḥūẕ [1] (< Ar. *malḥūẕ*) olabileceği düşünülen, ihtimal dahilinde, hatıra gelen.
m. ḳılġay 205b/5

melik [27] (< Ar. *malik*) padişah, hükümdar.
m. 27a/3, 156b/4, 161a/9, 165a/5, 199a/4, *bizge m. bolmas* 17b/1, *anı m. dėse bolġay* 123b/4, *m. ḳaşıġa ėltür erdiler* 165a/5, *m. tilidin aytur* 163a/1, *ey m.* 85a/5, 90a/8, 121b/6, 137b/1, *ol m.* 68a/2, *kelām-ı m.-i ᶜallām* 2a/9

*hindūstān m.+**i*** 113b/1, 113b/9
*m.+**iŋiz*** 17b/1
*ᶜādil m.+**lerdin** biriniŋ* 68b/3
*yūnān m.+**leridin** biri* 183a/2
*alarnıŋ m.+**lerin*** 67a/1
*m.+**niŋ** ᶜizzeti* 125b/6, *m.+niŋ başı-dur* 68a/5, *m.+niŋ rāyı* 122a/3, *m.+niŋ sözide turur* 162b/7, *m.+niŋ ṭabᶜınıŋ rāstlıġı* 162b/8

melik-i ekber Allah.
m.- i e. bile celle celāluhu āşnā bolsa 148b/9

memālik [5] (< Ar. *mamlakaᵗ*'in çoğulu *mamālik*) memleketler, ülkeler.
ol m. 103b/7, *şehriyār-ı m.- i īrān ve tūrān* 2b/8
*anıŋ m.+**ide*** 39b/4
*tūrān m.+**iniŋ** şehriyārı* 3a/6
*tā m.+**ni** kezip* 91a/2

memleket [12] (< Far. *mamlakaᵗ*) ülke, memleket.
m. 117b/1, *m. işide* 156a/2, *pādişāhlıḳ ve m. işin* 134b/5, *m. niẓām tapmas* 171b/7, *m. ü büzürgligide* 157a/5, *m. vīrān bolur* 161a/9, *uluḳ m.* 124b/4,
*m.+**im** üzre* 15b/1
*m.+**imniŋ** yarımını* 69a/1
*m.+**ni** seyr ḳıldılar* 91a/4

ḫarāc-ı memleket ülkenin vergisi.
emīrü'l-müʾminīn bir gevher kim ḫ.- ı m. erdi erdi ol kenīzekke bėrip erdi 199b/8, *pādişāhnıŋ ḫazīneside ḫ.- ı m. bir dür bar-dur* 216a/7

memnūn [1] (< Ar. *mamnūn*) sevinçli, sevinmiş.
bu muḥib m. ***durur*** 206a/3

meʾmūr [1] (< Ar. *maʾmūr*) bir işi yapmakla görevlendirilen kimse.

meʾmūr bol- bir işle görevlendirilmek, görevli kılınmak.
*fermānıġa m. b.-**up** ṭāᶜatıġa boyun ḳoyġaylar* 72b/1

men [153] (< ET (Uyg., KT) *men* < (Orh. T.) *ben*) ben.
m. 7a/6, 15b/9, 22a/9, 24b/5, 30b/7, 32b/6, 33b/1, 33b/6, 36a/3, 63a/7, 64a/9, 168a/6, 96a/3, 115b/4, 123a/6, 126b/4, 129a/2, 150a/9, 153b/7, 154a/8, 157b/7, 160b/6, 162a/9, 168a/5, 182b/7, 191b/8, 191b/9, 192b/2, 194a/4, 194a/9, 195b/7, 196a/9, 198a/5, 200a/2, 203a/2, 204a/7, *m. alarġa evvel ḫaber ḳıldım* 133b/1, *m. aŋa köprek iḥsān ve yaḫşılıḳ ḳılur erdim* 98b/6, *m. andın bisyār ḳorḳadur-men* 65b/7, *m. andın* 168a/3, *m. anı cāh u mertebesidin muratḳay-men* 204b/6, *m. anı ṣayyāddın nā-ḥaḳ tartıp alıp erdim* 95a/8, *m. anı sever-men* 114a/4, 114a/6, *m. ᶜāṣī ve mücrim turur-men* 25b/8, *m. bir hemyān yarmaḳ munda ḳoyup erdim* 97a/4, *naġu m. buyurġandın artuḳ ᶜuḳūbet ḳıldıŋız* 15b/1, *naġu m. buyurġandın artuḳ u kem ᶜuḳūbet ḳıldıŋız* 15b/5, *m. cāh u mertebeni satmas-men* 192b/6, *m. dek pādişāh ᶜālemde yoḳ turur* 59a/8, *m. élte almas-men* 199b/5, *m. èşitip-men* 136b/3, *m. èşitmegey-men* 23b/1, *m. ḫayāl ḳılur erdim* 63a/4, *m. ḳoymaydur-men* 100b/5, *m. mekü'l-mevtdür-men* 60a/1, 60b/4, 62b/5, *m. nā-bīnā-dur-men* 97a/7, *m. ölsem* 129b/2, *m. saŋa satıp turur-men* 100b/6, *m. sendin uluḳraḳ turur-men* 106a/1, *m. seniŋ bilen barayın* 126b/5, *m. siziŋ emīriŋiz bar dur-men* 110b/2, *m. tāvān bèreyin* 132a/5, *m. żaᶜīf-men* 93b/9, *şaḳīḳ m.-men* 19a/4
*bende m.+**din** īmin ermiş* 32b/2, *m.+din icābet eylemek turur* 102b/1, *m.+din kim* 102a/3, *m.+din nā-ḫoşnūd bolurlar* 45a/3, *naġu m.+din raḥīmraḳ turur-siz* 15b/7, *m.+din sorġay* 168a/9, *m.+din şehen-şāh ḳaşıda* 185a/6, *m.+din tilegil* 165b/3, *m.+din yalġan nāme* 204a/7, *m.+din yamanladıŋ* 190a/3, *m.+din yamanraḳnı* 129b/3, *ḳorḳtılar m.+din* 200b/5
*m.+**i*** 22a/4, 22a/7, 33a/6, 62b/8, 64b/1, 129b/1, *m.+i andın ḫalāṣ ḳılġıl* 65b/8, *ḳarż-dārlar m.+i be-teng keltürdiler* 195b/6, *m.+i bu balıġ tişledi* 95a/7, *m.+i emgetmegüŋdür* 32b/1, *m.+i emīrü'l-müʾminīn dèŋiz* 110b/3, *m.+i evge alıp bar* 198a/8, *m.+i ġırre ḳılıp* 63a/3, *m.+i hindūstānġa èltsün* 66a/1, *m.+i girāmī ḳılıp* 192b/5, *m.+i ol cihānġa élter-sen* 65a/5, *sen m.+i saḳladıŋ* 63b/6, *m.+i seniŋ elgiŋe saldı* 63b/3, *meger m.+i tanımas-sen* 59b/5, *m.+i tilep ayttı* 107a/3, *m.+i ve seni tufraḳdın yarattı* 63b/2
*m.+**iŋ*** 42b/9, 116a/8, 192b/3 *m.+iŋ ᶜaḳdımġa kivürgey* 215a/4, *m.+iŋ andın yaḫşıraḳ dostum yoḳ-tur* 205a/4, *m.+iŋ aramda* 204b/4, *alar m.+iŋ bāremde* 163b/1, *m.+iŋ barımda ḳılıp turur-sen* 207b/1, *m.+iŋ barımda mundın köprek turur* 207a/9, *m.+iŋ bendelerim* 74b/4, *m.+iŋ bile seniŋ ortaŋda turur* 102a/8, *m.+iŋ bir aylıḳ ülüşümni* 120b/3, *m.+iŋ bir bāġımnı* 192a/8, *m.+iŋ boynumġa ḳoyadur* 117a/6, *m.+iŋ bu ḥükmlerimdin* 116a/6, *m.+iŋ bu marażımġa* 90b/9, *m.+iŋ bu yıġlamaḳ ve zārī ḳılmaġım* 23a/8, *m.+iŋ cānibimni* 166a/3, *m.+iŋ cidd ü cehdim* 116a/5, *m.+iŋ dādımnı* 108b/1, *m.+iŋ dādımnı andın bu cihānda alġıl* 94a/1, *m.+iŋ duᶜām* 150a/8, *m.+iŋ elgimdin ḫalāṣ bolmaydur* 64b/4, *m.+iŋ elgimdin kelgey* 32a/1, *m.+iŋ ermes* 163a/3, *m.+iŋ ferzendim durur* 219a/8, *ançа m.+iŋ ḥaḳḳımda bilip ayttıŋ* 31b/8, *m.+iŋ ḫāṭırım* 203b/9, *m.+iŋ ḫāṭırımġa* 111a/2, *m.+iŋ ḫayrım bolġay* 197b/3, *m.+iŋ ḫazīnemġa* 192a/2, *m.+iŋ hēç medḫalım yoḳ turur* 100b/9, *m.+iŋ iskenderdin hēç ḫācetim ve tilegim yoḳ turur* 67a/2, *m.+iŋ ḳaşımda vücūdı yoḳ-tur* 191b/7, *m.+iŋ kelgenim* 203a/4, *m.+iŋ ḳoylarım üstide* 15a/9, *m.+iŋ ḳoyum durur* 154a/7, *m.+iŋ maḫdūmlarımdın* 209b/3, *m.+iŋ müddeᶜām ḫāṣıl-dur* 217b/1, *m.+iŋ müddeᶜām* 215a/3, *m.+iŋ oġlum ermez* 130a/6, *m.+iŋ pādişāhlıġım* 106a/2, *m.+iŋ*

ra^{c}iyyetimġa 115b/2, *m.+iŋ rūzumnı yėtkürür* 203a/6, *m.+iŋ seniŋ ortaŋda-dur* 102a/4, *m.+iŋ sözüm-dür* 102a/6, *m.+iŋ sözümni* 118b/8, *m.+iŋ tamām-ı vilāyetimde* 106b/8, *m.+iŋ tört yüz diremimni ėltip tururlar* 132a/8, *m.+iŋ ümmetimdin ermezler* 13b/3, *m.+iŋ vezīrim turur* 171b/4, *m.+iŋ zamānımda* 107b/7

men-i ża^{c}if güneh-kār zayıf günahkar olan ben.
*yā rabb m.-i ż. g.-k.+**ġa** raḥmet ḳılġıl* 26a/1

men^{c} [4] (< Ar. *man^{c}*) durdurma, engelleme.

men^{c} ḳıl- durdurmak, engellemek.
*m. ḳ.-**dıŋ*** 63a/4
*ḫalḳnı dūzaḫdın m. ḳ.-**ġay-sen*** 20a/3
*bed-kārlarnı m. ḳ.-**ıp*** 104a/8
*anı m. ḳ.-**may*** 28a/9

menādī [9] (< Ar. *manādī*) ilanlar, duyuru (krş. Steingass, 1892: 1317b *manādī* "proclamations").
*m.+**nı** ėşitmediŋ mü* 115a/9, *m.+nı hem ėşittim* 115b/1
*kėmeçiniŋ m.+**sın** ėşitmey* 54b/5

menādī ḳıl- kamuya ilan etmek, kamuya duyurmak.
*m. ḳ.-**dı** kim … hēç kişi ra^{c}iyyetḳa artuḳsılıḳ ḳılmasunlar* 115a/1
kėmeçiler m. ḳ.-ġaylar kim 54a/3, *m. ḳ.-ġaylar kim* 30b/3
*m. ḳ.-**ur erdi** kim her kim pādişāhġa töhmet ḳılsa cezāsı bu turur dėp* 166a/7
*nev-rūzdın burun m. ḳ.-**ur erdiler*** 164b/6

menādī ḳıldur- kamuya duyurulmasını sağlamak, kamuya duyurmak.
*m. ḳ.-**dı*** 23b/2

menzil [12] (< Ar. *manzil*) yerleşek yer, konak yeri.
m. 51a/7, *neçe m.* 51a/7, *evvelḳı m.* 46a/6, *m. yasadı* 41a/4, *soŋġı m. turur* 46a/6
*anıŋ evvel m.+**i** bėşik* 51a/6, *āḫir m.+i laḥd turur* 51a/6, *āḫiret m.+i* 46b/3
*büzürglik m.+**iġa*** 158b/1, *āḫiret m.+iġa* 46a/8, *maḳṣūd m.+iġa* 210b/1
*aṣl m.+**ini** unutsa* 46b/2

menzilet [2] (< Far. <Ar. *manzila^{t}*) derece, rütbe, makam.
ḳadr u m. bābıda 211b/5
*ḳadr u m.+**i*** 104a/3

mercān [1] (< Ar. *marcān*) mercan.
mi$\underline{ş}$l-i cevāhir ü la^{c}l ü yāḳūt ü dür ü m. 173b/8

merd [1] (< Far. *mard*) adam, erkek

merd-rāh (felaha) giden yol adamı; dindâr adam (bk. Steingass, 1892: 211b).
m.-i r. 213a/5

merdānelıḳ [3] (< Far. *mardāna* ve Tü.+*lıḳ*) yiğitlik, bahadırlık.
m. fāżılraḳ turur 124a/8, *m. ve āhestelıḳ* 123b/9, *dād bėrseŋ m.ḥācet ermes* 124b/1

merg [6] (< Far. *marg*) ölüm.
bu m. 52b/1, *m. ḥadīṯi* 69a/9, *m. vaḳtı* 8a/9
*m.+**ni** bisyār yād ḳılsa* 69b/3, *m.+ni bisyār yād ḳılurlar* 70a/7, *m.+ni unutmas-biz* 67b/2

merġ-zār [2] (< Far. *merġ* "çayır" ve *-zār*) çayırlık, çimenlik, sulak yer, çemenzar.
gūrını m.-z. tapḳay 69b/3
*behişt m.-z.+**larıdın*** 69b/4

merḥabā [1] (< Ar. *marḥabā*) merhaba.
ayttı m. … kim intiẓārıŋ ḥaddın ötüp erdi 60b/5

merḥamet [2] (< Ar. *marḥama*[t]) acıma, esirgeme.

merḥamet körset- şefkat göstermek.
*m. k.-**key*** 164a/1
*şefḳat ü m. k.-**ür erdiler*** 112a/5

merhem [1] (< Ar. *marham*) merhem, ilaç.
m. ü dermān tilemes 213a/6

merʿī [4] (< Ar. *marʿī*) yürürlükte bulunan, hükmü geçerli olan (şey).

merʿī tut- yürütmek.
*m. t.-**maḳ*** 124a/4
*m. t.-**up*** 30a/6,111a/4, 166b/6

mertebe [10] (< Ar. *martaba*[t]) mertebe, derece, rütbe.
sevüklügi ol m. erdi 154b/9
*ne m.+**de** ābādān turur* 91b/1
*men cāh u m.+**ni** satmas-men* 192b/6
*m.+**si** bülend boldı* 116b/1
*cāh u m.+**sidin** muratḳay-men* 204b/
*salṭanat m.+**siġa** yėtmedi* 84b/9
*oṯmān m.+**sin*** 19b/2, *risālet m.+sin* 44b/3

mertebe-yi salṭanat yöneticilik, hükümdarlık derecesi.
m.- yi s. kerāmet ḳılġay 12a/3

mertebe-yi şahlıġ yöneticilik, hükümdarlık derecesi.
m.- yi ş. 169a/1

mescid [4] (< Ar. *mascid*) cami.
m. ü ribāṭ u köprük yasap 63b/4
*köŋli dāyim m.+**de** bolsa* 10b/7

*m.+**ḳa** kiredür erdi* 31b/4
*m.+**ke** kelmegey* 132b/4

meşel [1] (< Ar. *maṣal*) kıssa, terbiye ve ahlâka yararlı hikaye.
*bu m.+**ni*** 146b/9

mesned [1] (< Ar. *masnad*) rütbe, derece, makam.
*ᶜömer m.+**ide** olturġuzup turur* 19a/8

mesned-nişīn [1] (< Ar. *masnad* ve Far. *nişīn*) bir mesned ya da makamda bulunan.
*ol risālet taḫt-gāhınıŋ m.+**iġa*** 2a/1

meşnevī [17] (< Ar. *maṣnavī*) mesnevi, her beyiti kendi arasında kafiyeli ve başından sonuna kadar aynı vezinde olan manzume.
m. 39b/5, 44a/6, 4a/2, 5b/9, 6b/7, 76a/6, 7a/5, 113a/4, 141a/2, 169b/5, 193a/1, 201b/4, 211a/6, 212a/3, 212b/9, 213a/4, 220a/8

mesrūr [1] (< Ar. *masrūr*) sevinçli, memnun.
şād u m. 221a/5

mest [1] (< Far. *mast*) sarhoş.
*dīvāne m.+**din** ḳorḳar* 142a/7

mestlıġ [4] (< Far. *mast* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) sarhoşluk.
m. dīvānelıġ turur 142a/6
*çaġır m.+**ı** bile* 142b/1, *dīvāneniŋ m.+ı içkeridin turur* 142a/8, *çaġırnıŋ m.+ı* 142a/9

mestūre [3] (< Far.< Ar. *mastūra*[t], *mastura*) dinen yabancı sayılan erkeklerin yanına örtülü olarak çıkan kadın.
*ol m.+**ni*** 219a/3
*ol m.+**niŋ*** 213a/9
*bir m.+**si** bar erdi* 211a/4

meşaḳḳat [6] (< Far.< Ar. *maşaḳḳa*[t]) zahmet, sıkıntı.
renc ü m. bile āmīḫte-dür 47a/9, *riyāżet ve m. eṣerin* 214b/7, *renc ü m. tartḳaylar* 54b/3, *renc ü m.* 71a/1
*anıŋ miḥneti ve m.+**ı*** 46b/7
*m.+**ın** çekip* 213b/4

meşġūl [24] (< Ar. *maşġūl*) meşgul.
hēç işke m. bar mu-dur-sen 60b/6, *ᶜayş u ṭarabḳa m.* 82b/6, *m. erdi* 81b/1, *ᶜibādetḳa m. erdi* 212a/3, *ᶜibādetḳa m. erdi* 99b/7, *dünyāġa m. erdi* 68a/6, *aş yėmekke m. erdiler* 61b/5, *sarāy yasamaḳḳa m. erdiler* 100a/2, *m. erken-dürler* 56a/2

meşġūl bol- meşgul olmak, bir işle uğraşmak, kendini ona vermek, adamak.
işiŋe m. b.! 198a/6
*namāzġa m. b.-**ayın*** 61a/4
*ᶜayş u ṭarabḳa m. b.-**dı*** 195a/1

*m. b.-**ġay*** 75b/9, *fesādġa m. b.-ġay* 150a/3
*andın özgege m. b.-**maġay*** 46b/4, *şehvetḳa m. b.-maġay* 38b/4
*m. b.-**maġay-siz*** 54a/4
*fesādġa m. b.-**saŋ*** 150a/2
*m. b.-**up*** 37b/8, 46b/2, 53b/9
*m. b.-**ur*** 134b/1
*āḫiret işige m. b.-**urlar*** 70a/8

meşġūl ḳıl- meşgul etmek, oyalamak.
*m. ḳ.-**ur erdi*** 4b/4

meşġūlluḳ [3] (< Ar. *maşġūl* ve Tü *+lıḳ*) meşgullük, kendini tamamen bir şeye adama.

meşġūlluḳ ḳıl- meşgul olmak, kendini ona vermek, adamak.
*m. ḳ.-**adur** erdi* 214b/4
*m. ḳ.-**ıp*** 3b/5
*m. ḳ.-**maġay** kim* 37a/2

meşhūr [8] (< Ar. *maşhūr*) meşhur, şöhretli.
sitem-kārlıḳda m. cefa-kārlıḳda ma^{c}rūf-tur 84a/4, *ḫalḳ arasında m.* 40a/3, *kim kātib atıġa m.* 6b/3
*m. **turur*** 83a/7, *^{c}ālemde m. turur* 77a/9, 90a/4, *bī-^{c}akllıḳḳa m. turur* 11a/3

meşhūr bol- meşhur olmak, ün salmak.
*^{c}ālemde m. b.-**ur-sen*** 191a/6

meşk [1] (< Far. *maşk*) tulumdan yapılmış su kabı.
egnige m. bile 214a/2

meşveret [4] (< Far. < Ar. *maşvara^{t}*) danışma.

meşveret ḳıl- danışmak.
*her işde ... m. ḳ.-**ġıl*** 171a/8
*m. ḳ.-**ıp*** 5a/5
*maṣlaḥatın m. ḳ.-**maḳ*** 134a/6
*dānā bile m. ḳ.-**may*** 161a/3

meşveretsiz [1] (< Far. <Ar. *maşvara^{t}* ve Tü. *+siz*) danışmadan.
m. hēç iş ḳılmaġay-sen 137b/6

metā^{c} [1] (< Ar. *matā^{c}*) eşya.
*bu m.+**dın** biziŋ vilāyetimizde bisyār turur* 106b/4

mevcūd [1] (< Ar. *mavcūd*) mevcut, var.
dünyā vü her ne anda-dur m. 50b/9

mev^{c}iẓe [1] (< Far. Ar. *mav^{c}iẓa^{t}*) öğüt, nasihat.
*selāṭīn m.+**side*** 2b/3

mevḳūf [1] (< Ar. *mavḳūf*) durma, durdurma.
*m. u mu*ᶜ*aṭṭal bolmas-men* 64b/2

mevlā [5] (< Ar. *mavlā*) sahip, efendi.
ėkki m. erdi 208b/1, *bu m.* 208b/9
*benī hāşim m.+**sı*** 209a/3
*benī hāşim m.+**sıġa*** 208b/9, *benī ümeyye m.+sıġa* 209b/1

mevlūd [1] (< Ar. *mavlūd*) doğum, doğum zamanı.
*m.+**ı** belḫ vilāyetidin* 6b/3

mevşūf [1] (< Ar. *mavṣūf*) vasıflanmış, tanımlanmış.
dād u ᶜ*adl bile m.* 111a/3

mey [2] (< Far. *may*) şarap.
m. ü ᶜ*ayşdın saldı şūr* 82b/8
*dünyā m.+**indin*** 142b/3

meydān [1] (< Ar. *maydān*) meydan, alan.
*kāġaz̲ m.+**ıġa** sürdi* 6a/8

meyl [5] (< Ar. *mayl*) meyil, eğilim.

meyl ḳıl- eğilmek, yönelmek.
*m. ḳ.-**ġan bolġay-men*** 191b/9
*hēç ḳaysısıġa m. ḳ.-**madım*** 168a/8
*uruḳ ḳayāşınıŋ ḫātırın körüp m. ḳ.-**may*** 15a/3
*m. ü muḥābā ḳ.-**maġıl*** 165b/3

meyl eyle- eğilmek, yönelmek.
*kāmge m. e.-**di*** 88b/8,

me̲zheb [1] (< Ar. *ma̲zhab*) gidilen, tutulan.
*cümle-yi m.+**de** saḫī-dür* 201b/6

me̲zkūr [5] (< Ar. *ma̲zkūr*) zikridelmiş, adı geçmiş.
*m. u ma*ᶜ*lūm erür* 2b/5, *ėl arasında m. turur* 90a/7

me̲zkūr bol- zikridilmek, anılmak.
*m. b.-**ġaylar*** 86a/1
*m. b.-**ġusı-dur*** 114b/1

me̲zkūr ḳıl- zikretmek, anmak.
*m. u masṭūr ḳ.-**ıp turur*** 182a/5

mışrāᶜ [3] (< Ar. *miṣrā*ᶜ) mısra, dize.
m. 5b/1, 210b/5, 214b/9

micmer [1] (< Ar. *micmar*, *micmara*) tütsü kabı, buhurdan (krş. *micmere*).
kümüş m. içide 53a/8

micmere [2] (< Ar. *micmar, micmara*) tütsü kabı, buhurdan (krş. *micmer*).
*ṭabaḳ u m.+**ġa*** 53b/1
*bu altun ṭabaḳ ve m.+**ni*** 53b/3

mi^{c}de [2] (< Ar. *mi^{c}da^{t}*) mide.
*m.+**din*** 51b/9
*m.+**si*** 51b/8

mihmān [2] (< Far. *mihmān*) misafir, konuk.
*m.+**ġa** enva^{c} tekellüf ḳılġay* 53a/6

mihmān bol- konuk olmak, misafir olmak.
*neçe cihān-geşte dervīş külbeside m.b.- **up*** 212a/9

mihmān-dārlıḳ [2] (< Far. *mihmān-dar* ve Tü. *+lıḳ*) misafir ağırlama.

mihmān-dārlıḳ ḳıl- misafir ağırlamak.
*meclis ḳurup m.-d. ḳ.-**dı*** 194b/5
*ca^{c}ferni m.-d. ḳ.-**ıp*** 194b/9

mihmān-ḫāne [1] (< Far. *mihmān-ḫāna*) misafir evi, misafirhane.
*m.+**ġa** oḫşar* 53b/5

mihmānlıḳ [2] (< Far. *mihmān* ve Tü.*+lıḳ*) misafir olma durumu.
m. üçün 113b/1
*m.+**ḳa** barġay* 53a/4

miḥnet [5] (< Far. <Ar. *miḥna^{t}*) zahmet, eziyet; bela, musibet.
yètti ġamm u m. bī-mer aŋa 88b/4, *her belā vü m. bolsa* 49b/9, *derd ü elem ü m. ü ġam* 205a/2
*m.+**din** vezīrniŋ oġlanları ḫalāṣ ḳılurlar* 195b/9
*anıŋ m.+**i** ve meşaḳḳatı* 46b/7

mihr-bān [5] (< Far. *mihr-bān*) şefkatli, merhametli, güler yüzlü.
m.-b. 178a/3, *müşfiḳ ü m.-b. bolġay* 174a/6, *müşfiḳ ü m.-b. bolsa* 172b/9, *m.-b. u kāfī bolsa* 177a/5, *m.-b. vezīr ol-dur* 177a/7

miḥrāb [1] (< Ar. *miḥrāb*) mihrap.
*yüzin m.+**ḳa** ḳoyup* 16b/9

miḳdār [21] (< Ar. *miḳdār*) kıymet, değer; miktar; kadar, derece.
endāze vü m. bile alġay 136a/2, *endāze vü m. bile bağışlaġay* 136a/3, *ne m. bīm ü hirās* 58a/8, *ol m. ermes* 129a/1, *ne m. farḳ bar durur* 181a/2, *m. olsun* 221b/8, *ol m. su çıḳmadı* 141b/2, *ne m.* 147b/7, 161b/3, *ol m.* 11b/6, 17b/7, 31a/9, 46b/5, 46b/8, 53a/1, 63b/7, 97b/8, 128b/4, 140b/5, 175b/7, 201a/9
*ol m. **turur*** 49b/1

mil [1] (< Ar. *mīl* < Lat.) bir kilometreye yakın bir uzaklık.
bir m. 51a/8

miŋ [62] (< ET (Uyg., KT) *miŋ* < (Orh.T.) *biŋ-bıŋ*) bin.
m. altun yarmaḳ bėrdi 32a/3, *neçe m. altun yarmaḳ üçün* 35a/6, *m. altun yarmaḳ* 22a/7, *ᶜaḳl m. cuzv turur* 171a/2, *m. direm bėrmek kerek* 190a/6, *m. direm bėrsünler* 193b/9, *m. direm* 135a/7, *m. diremdin* 189b/4, 190a/4, , *neçe m. ėlniŋ* 163b/5, *m. kėçe* 47b/6, 47b/7, *m. kişi erdi* 116b/4, *m. yıġaç yolda* 150a/5, *m. yıġaçdın* 150a/6, *m. yıldın* 77b/1

bėş ḳatla miŋ miŋ beş milyon.
b. ḳ. m. m. direm bolġay 199a/2, *b. ḳ. m. m. direm bolġay* 199a/2

ėkki ḳatla miŋ miŋ iki milyon.
ė. ḳ. m. m. direm bolur 200a/6, *ė. ḳ. m. m. direm mühim-dür* 199b/1, *ė. ḳ. m. m. direm* 197a/2, *ė. ḳ. m. m. direm* 197a/2

ėkki miŋ iki bin.
kėmeni ė. m. hemyān yarmaḳ bile toldurup 195a/5

ėkki yüz miŋ iki yüz bin.
ė. y. m. direm bile at ve ton inᶜām ḳıldı 203b/3, *ė. y. m. direm* 206a/9, *yüz mübālaġa bile bāzergāndın ė. y. m. ḳızıl diremġa satḳun alıp erdim* 200a/3, *ė. y. m. yıġaç ursunlar* 203b/6

miŋ bėş yüz bin beş yüz.
m. b. y. kişiniŋ başın aldurdı 131b/8

miŋ miŋ milyon.
m. m. direm saḳlap-men dėp 199a/5, *m. m. direm yiberdük* 197a/1, *m. m. direm* 196b/6, *m. m. direm* 196b/6

on miŋ on bin.
o. m. diremdin yüz miŋ direm bėrdiler 208b/9, *o. m. diremdin yüz miŋ direm bėrdiler* 208b/8

on ḳatla miŋ miŋ on milyon.
o. ḳ. m. m. direm bar turur 197b/7, *o. ḳ. m. m. diremni* 198a/5

ottuz miŋ otuz bin
ottuz m. 194a/2

sekkiz ḳatla miŋ miŋ sekiz milyon.
bu s. ḳ. m. m. direm boldı 199b/3

seksen miŋ seksen bin.
s. m. direm bolur 197a/3, *s. m. direm buyurdı* 196b/9

tört miŋ dört bin.
t. m. diremdin artuḳ ermes 136b/4, *t. m. yıl* 74a/4, 75a/4

üç yüz miŋ üç yüz bin.

ü. y. m. direm bėrdiler 209b/2, *ü. y. m. direm bolġay* 209a/9, *ü.+er y. m. altun in^{c}ām ḳıldı* 136a/8

yüz ellik miŋ yüz elli bin.
y. e. m. direm in^{c}ām ḳıldı 209a/9, *y. e. m. direm* 209a/6

yüz miŋ yüz bin.
y. m. direm artuḳġa tiley durur 191b/4, *bar u yoḳum y. m. direm bolġay* 198a/4, *y. m. direm* 209a/1, *y. m. diremġa* 191b/3, *neçe y. m. diremniŋ* 191b/6, *y. m. kişi çıḳtı* 159b/9, *yüz m. yaraġlıḳ ve ārāste çerigi bar erdi* 116b/5

min- [2] (< (ET) MK *mün-*, KT *min-*, Uyg. *min-* < ET(Orh.T.) *bin-*) binmek.
*pīl m.-**ip** çıḳar erdi* 23b/5, *anı m.- ip* 56a/6

minber [5] (< Ar. *minbar*) minber, camilerde hutbe okunan yer.
m. üstide bolġaylar 150b/9
*m.+**ġa** çıḳdı* 132b/2, *m.+ġa çıḳıp ayttı* 132a/4, *m.+ġa çıḳıp* 129a/9, 130b/3

minnet-dār [1] (< Far. <Ar. *minna^{t}+dār*) minnettar.
*m.-d. **turur-men*** 207b/1

misāfir [1] (< Ar. *mufāfir*) misafir.
*m.-**men*** 131a/7

miṯāl [13] (< Ar. *miṯāl*) örnek; gibi, benzer.
altınçı m. 52b/3, *bėşinçi m.* 51b/6, *ėkkinçi m.* 48b/8, *evvelḳı m.* 48a/5, *onunçı m.* 56b/5, *sekkizinçi m.* 53b/8, *törtinçi m.* 51a/2, *üçünçi m.* 49b/8, *yėttinçi m.* 53a/3, *bu ẕerre m.* 215a/6
*on m.+**nı*** 48a/5
*dünyānıŋ m.+**ı*** 48b/4, 52a/3

miṯāllıḳ [3] (< Ar. *miṯāl* ve Tü. *+lıḳ*) benzer, gibi (krş. *miṯāllik*).
*ḥākim m.-**durlar*** 183b/6
*ādem anda müsāfir m. **turur*** 46a/5
*^{c}āṣīler m. **tururlar*** 55a/4

miṯāllik [1] (< Ar. *miṯāl* ve Tü. *+lik*) benzer, gibi (krş. *miṯāllıḳ*).
*ol ḳarı ḫātūn m. **turur*** 50a/2

miskīn [4] (< Ar. *miskīn*) aciz, zavallı; yoksul, muhtaç.
m. 128a/9, 164a/5, *faḳīr ü m.+ge bėrgil* 118a/9, *faḳīr m.+ge* 210a/2

miṯl [5] (< Ar. *miṯl*) benzer, eş.
bu m. 154b/2

miṯl-i ^{c}adl adalet gibi (şeyler).
m.- i ^{c}a.u dād 123b/5

miṯl-i cevāhir ü la^{c}l ü yāḳūt ü dür ü mercān cevahir, lal, yakut, inci,

mercana benzer (şeyler).
m.- i cevāhir ü laᶜl ü yāḳūt ü dür ü mercān 173b/7

miṣl-i maẓlūm(ġa) dād bėr- mazluma adaleti sağlamak gibi şeyler.
*m.- i m.+**ġa** d. b.-**mek*** 134a/5

miṣl-i pādişāh padişah gibi.
*m.- i p.+**lar*** 180a/9

miṣllik [1] (< Ar. *miṣl* ve Tü. *+lik*) gibi, benzer.
*ėkki ḳardaş m. **turur*** 103a/9

mīve [3] (< Far. *mīva*) meyve.
m. bār-keltürgey 149b/4
*laṭīf m.+**ler** ü ḥelvālar* 127b/7, *laṭīf m.+ler ü leẕīẕ ṭaᶜāmlar* 127a/9

mīz-bān [1] (< Far. *mēz-bān*) ev sahibi.
*m.+**nıŋ** ᶜādeti ol-dur* 53a/5

mu [11] (< ET *mu*) soru edatı.
bar m. edi 115a/9, *riᶜāyet ḳılıp m. erdiler* 136b/3, *bolġay m.* 70a/1, *bu türlük nerse bolur m.* 106b/4, *ferzendleriŋiz bar m.* 101a/3
*hēç işke meşġūl bar m.-**dur-sen*** 60b/7
*bar m. **durur*** 127b/3
*satar m.-**sen*** 93b/4
*ḥācetiŋ bar m.-**dur*** 32a/1
*ḳoyar m.-**sen*** 62b/8

muāᵓḫiẕ [1] (< Ar. *muāᵓḥiẕ*) paylayan, kınayan.
ᶜāḳıbet muḫaṭab u m. bolmaġay-sen kim 28a/2

muᶜāḳıb [1] (< Ar. *muᶜaḳib*) takipçi, birini takip eden kimse.
meᵓḫūẕ ve m. bolup 28b/2

muᶜālece [1] (< Ar. *muᶜalacaᵗ*) tedavi uygulama, ilaç kullanma; ilaç.

muᶜālece ḳıl- tedavi etmek.
*m. ḳ.-**ġaylar*** 91a/4

muᶜāmele [1] (< Ar *muᶜāmalaᵗ*) davranış, hareket.
*ne m. ḳ.-**dılar*** 208a/5

muᶜaṭṭal [1] (< Ar. *muᶜaṭṭal*) beklemede tutulma.
mevḳūf u m. bolmas-men 64b/3

muᶜayyen [4] (< Ar. *muᶜayyan*) kararlaştırılmış.
neçe menzil m. turur 51a/7, *cemālıŋda m.* 125b/1

muᶜayyen ḳıl- kararlaştırmak.
*m. u muḳarrer ḳ.-**dı** kim* 41a/6

*m. ḳ.-**ıp tururlar*** 133b/8

mūcib [1] (< Ar. *mūcib*) sebep, vesile.
m.- i şeḳāvet turur 43b/2

muʾciz-niẓām [1] (< Ar. *muʾciz* ve *niẓām*) nazmı herkese benzemeyen, olağanüstü düzeni olan.
m.-n. til bile 210a/6

Muġ [4] (< Far. *muġ*) Zerduşt dininden olan kimse, ateşe tapan.
bir m. kelip 168a/2, *m. kėtdi* 168a/5
*m.+**lar** bu ʿālemde ʿadl bile pādişāhlıġ ḳılıp erdiler* 75a/4
*m.+**larda** erken-dür* 74a/4

muḥābā [1] (< Far. *muḥābā*) korku, çekinme.

muḥābā ḳıl- çekinmek, korkmak.
*meyl ü m. ḳ.-**maġıl*** 165b/3

muḥabbet [1] (< Ar. *maḥabbaᵗ*) sevgi, muhabbet.
*m.+**ni** ... ziyāde ḳılġay* 205b/1

muhācir [1] (< Ar. *muhācir*) *din*. M.S. 622'de Hicret'e izin verilmesi üzerine Hz. Muhammed'den önce, onunla birlikte veya daha sonra Mekke'den Medine'ye göç eden sahabelerden her biri.
her işde ṣaḥābe-yi kibār ve m. ü enṣār bilen meşveret ḳılġıl 171a/7

muḥaḳḳar [1] (< Ar. *muḥaḳḳar*) hakarete uğramış, aşağılanmış.
muḫtaṣar u m. körünür 52b/4

muḥāl [4] (< Ar. *muḥāl*) mümkün olmayan, gerçekleşmesi imkansız.
*aŋa m.-**dur*** 216b/2
*m. **durur*** 46a/4

ḫayāl-ı muḥāl- gerçekleşmesi imkansız olan şey.
ḫ.- ı m. başıdın ötüp 216b/2, *ḫ.- ı m. ḳılġan bolġay* 29b/5

muḥarref [1] (< Ar. *muḥarraf*) eğik.
ḳaṭını m. urġay 185b/5

muḥarrir [1] (< Ar. *muḥarrir*) yazar.
*bu risāleniŋ m.+**i*** 2a/7

muḫaṭab [1] (< Ar. muḫaṭab) kendisine söz söylenen, kendisiyle konuşulan kimse.
ʿāḳıbet m. u muāʾḫiẕ bolmaġay-sen kim 28a/2

muḥibb [2] (< Ar. *muḥibb*) dost, arkadaş.
bu m. memnūn durur 206a/3, *m.+**leriŋ** ḫāṭırıda* **205b/1**

muḥīṭ [1] (< Ar. *muḥiṭ*) etrafı kuşatan, çevreleyen.

ᶜilmi maḫlūḳātḳa m. ***turur*** 29b/8

muḥkem [2] (< Ar. *muḥkam*) sağlam, güçlü.
andaḳ m. ḳaḳtı 62a/5, *arḳasıġa bir neçe m. yıġaç urup* 93b/7

muḥkemrek [1] (< Ar. *muḥkam* ve Tü +*raḳ*) daha güçlü, daha kuvvetli.
ėşikni bayaḳıdın m. ḳaḳtı 62b/2

muḫtaṣar [3] (< Ar. *muḫtaṣar*) öz, kısa, kısaltılmış.
m. 188a/5, *m. u muḥaḳḳar körünür* 52b/4

muḫtaṣar ḳıl- kısaltmak, özetlemek.
*m. ḳ.-**dım*** 168b/3

muḫtaṣṣ [1] (< Ar. *muḫtaṣṣ*) bir kimse veya bir şey için ayrılmış, özel.
meniŋ zamānımda yoḳ ᶜamel u m. iş peydā bolġay 107b/8

muḫteriz [1] (< Ar. *muḫtariz*) sakınan, çekinen.
artuḳ ve eksük bitimekdin m. bolġay 184a/9

muḫteşem [1] (< Ar. *muḫtaşam*) ihtişamlı.
ey m. 183a/8

muḳābele [1] (< Ar *muḳābala*[t]) karşılaştırma.

muḳābele ḳıl- karşılaştırmak.
*sözi bile bitilgenni m. ḳ.-**ur erken-dürler*** 162a/3

muḳābil [1] (< Ar. *muḳābil*) karşı karşıya gelen.
m. boldı 116b/3

muḳaddem [1] (< Ar. *muḳaddam*) önder, önde gelen.
m. bildi 44b/9

muḳaddemāt [1] (< Ar. *muḳaddamāt*) önsözler, girişler.
*maḳṣūd bu m.+**dın** ol-dur kim* 219b/9

muḳarrer [1] (< Ar. *muḳarrar*) kararlaşmış, anlatılmış, bildirilmiş.
muᶜayyen u m. ḳıldı kim 41a/6

muḳarrir [1] (< Ar. *muḳarrir*) bir konuyu, bir maddeyi açıklayarak anlatan (kimse).
*bu maḳāleniŋ m.+**i*** 2a/8

muḳaṣṣır [1] (< Ar. *muḳaṣṣır*) kusurlu .
m. bolġay-sen 38a/4

muḳāvemet [1] (< Far. < Ar. *muḳāvama*[t]) karşı koyma, dayanma, karşı durma.

muḳāvemet ḳıl- karşı durmak.
*m. ḳ.-**maġaylar*** 72b/3

muna [1] (<ET (Uyg.) *muna*) işte.
m. kör-dek 56b/2

muŋa [1] (ET (Uyg., MK) < **bu+n+ḳa*) buna.
m. delīl 177b/2

munça [3] (< ET (Uyg. KT) *munça*) bu kadar.
ḫalḳḳa m. cevr ḳılmaġıl 129a/7, *m. yarmaḳ* 200b/8, *m. yıl* 74a/5

munda [8] (< ET (Uyg., KT *munda~munta* < **bu*(*n*)+*ta*) burada.
m. bolġıl 196a/6, *m. ḥāżır-dur* 132b/6, *m. kele almaslar* 107b/2, *m. ḳoyup baradur-sen* 87a/8, *men bir hemyān yarmaḳ m. ḳoyup erdim* 97a/5, *m. ne ḳıladur-sen* 131a/6, *m. oḳ* 131a/8, *sen m. yatḳıl* 107a/6

mundaḳ [12] (< ET (KT) *mundaġ*, (Uyg.) *muntaġ* < **bunı teg*) böyle, böylece.
m. 56a/2, 217a/6, *m. aytıp turur* 176a/3, *m. bī-edebāne tutar-sen* 59b/5, *özge m. bī-edeblıḳ ḳılmaġay-sen* 146a/2, *naġu m. boldı* 141b/5, *m. dėr-sen* 201a/1, *m. güstaḫāne* 64a/8, *naġu m. ḳıldıŋ* 32b/4, *ḳalemni m. yonġaylar* 185b/6, *m. turur* 12a/1, 52a/3

mundın [7] (< **bu*(*n*)+*dın*) bundan.
m. ᶜacāyibraḳ 107b/8, *m. burun* 168b/7, *m. köprek bolġay* 47a/5, *m. köprek* 34b/9, *meniŋ barımda m. köprek turur* 207a/9, *m. narı* 192a/1, *m. özge* 39a/4

munı [11] (< ET (Uyg., MK) *munı*< **bu+n+ı*) bunu.
m. 139a/9, 180b/8, 186a/6, *m. bahāne ḳılmaŋ* 203a/5, *m. bilür mü-sen* 68b/1, *m. büryān ḳılġıl* 94a/4, *m. ėşitip ilgeri bardı* 108b/4, *m. ḳabūl ḳılıŋ* 22a/9, *m. kim ḳıla alġay* 40b/7, *m. meblaġīġa satar-men* 93a/9, *m. saŋa ögretip turur* 32b/7

mūnis [1] (< Ar. *mūnis*) cana yakın, can dostu.
dilber-i m. sarı 89a/1

munḳaṭıᶜ [2] (< Ar. *munḳatiᶜ*) kesilmiş, kesik.

munḳaṭıᶜ bol- kesilmek.
alarnıŋ nesli m. b.-dı 84b/7, *ḫālā vaḥy m. b.-dı* 110b/9

munuŋ [4] (< ET (Uyg.) *munıŋ~munuŋ*, KB *munuŋ* <*bu+nıŋ*) bunun.
m. ᶜilācı 94b/4, *m. cezāsın* 109b/3, *ayttı m. dīni ber-ḫaḳdur* 18a/5, *m. mecmūᶜi* 197a/2

murād [13] (< Ar. *murād*) istek, dilek, maksat.
m. maḳṣadıġa 210a/9, *m. olsun* 222a/1, *m. sarı yaḳın* 222a/3
*m.+**ġa** yėtkey-sen* 178b/4
*söz anıŋ m.+**ı** bile bolmasa* 177b/2, *m.+ı güşād birle ḳarīn* 222a/4
*ėl m.+**ıġa** yėtip tururlar* 188b/1, *kėç m.+ıġa yėtse* 220a/7, *m.+ıġa yėtti* 208a/4
*m.+**ın** tapar* 193a/7, *ᶜāḳıbetü'l-emr m.+ın tapar* 213a/3
*ol yigitniŋ m.+**ını*** 206a/2

*m.+**larıġa** yėtkeyler* 29a/4

muraṣṣa^{c} [3] (< Ar. *muraṣṣa^{c}*) kıymetli, taşlarla bezenmiş.
kim m. cāmnı ėltip turur 197a/8, *altun m. cāmnı oġrıladı* 197a/5, *m. kemer baġlap* 59a/2

murat- [1] (< Moğ. *nura-* ve Tü. *-t-*) yıkmak, düşürmek, devirmek *Açk.*'a bk.
*men anı cāh u mertebesidin m.-**ḳay-men*** 204b/7

musaḫḫar [2] (< Ar. *musaḫḫar*) ele geçirilmiş, zaptedilmiş.

musaḫḫar eyle- ele geçirmek, zaptetmek.
*m. e.-**di*** 116b/9

musaḫḫar ḳıl- ele geçirmek, zaptetmek.
*m. ḳ.-**ıp*** 158a/2

musallaṭ [3] (< Ar. *musallaṭ*) birisine, bir şeye bağlanan, rahat bırakmayan.

musallaṭ ḳıl- bir şeyi veya birini başkasının başına bela etmek.
*selāṭīnni ḫalḳḳa m. ḳ.-**dı*** 71b/8
*m. ḳ.-**ġay*** 129a/5
*sizge m. ḳ.-**ıp turur*** 129b/2

muṣannif [3] (< Ar. *muṣannif*) kitap yazan, müellif.
*bu kitāb m.+**i** .. aytur* 159a/6, *bu kitābnıŋ m.+i* 180a/7, *ol ^{c}azīz kim bu kitāb m.+i ve bu ḫiṭāb mü^{ɔ}ellifi erdi* 7a/3

muşt [1] (< Far. *muşt*) yumruk.
bir m. keber çıḳardı 106b/1

mutāba^{c}at [1] (< Far. <Ar. *mutāba^{c}a^{t}*) bağlılık, sadakat.
m. ḳılmaḳ buyurdı 44b/6

muṭābıḳ [1] (< Ar. *muṭābiḳ*) uyan, birbirine uygun.
*m.+**ı*** 210b/7

mu^{c}temed [1] (< Ar. *mu^{c}tamad*) inanılan, güvenilen.
m. kişilerin 43a/5

muṭī^{c} [2] (< Ar. *muṭī^{c}*) itaat eden, tabi olan, boyun eğen.

muṭī^{c} bol- itaat etmek, boyun eğmek.
*m. b.-**uŋ*** 72b/7
*aŋa m. ve fermān-ber-dār b.-**ġaylar*** 169a/3

muṭṭali^{c} [2] (< Ar. *muṭṭalli^{c}*) vakıf, haberdar.
pādişāh m. ermez erdi 152a/1

muṭṭali^{c} bol- haberdar olmak.

*m. b.-**up*** 213b/9

muttaṣıl [1] (< Ar. *muttaṣil*) aralıksız, hiç durmadan.
m. 51a/9

muvāfiḳ [1] (< Ar. *muvāfiḳ*) uygun, münasip; benzer, eş.
*bu söz m.+**ı*** 210b/7

muẓaffer [1] (< Ar. *muẓaffar*) zafer kazanmış, üstünlük elde etmiş.
m. u manṣūr ḳıldı 116b/8

mü [13] soru edatı.
çerik ermes m. 160a/1, *ėşitmediŋ m.* 32a/9, *münādānı ėşitmediŋ m.* 115a/9, *ṭalāḳ bėrdiŋ m.* 49b/3
*m.-**dür-men*** 194a/9, *anıŋ teŋi m.-dür-men* 192b/2
*m.-**sen** kim* 191b/8, *hēç bilür m.-sen kim* 68a/3, *ant içer m.-sen* 132a/9, *bilür m.-sen* 39a/4, *munı bilür m.-sen* 68b/1, *yarmaḳnı köprek sever m.-sen yā ḫaşmnı* 87a/5
*m.-**dür-sen*** 64b/6, *şaḳīḳ-i zāhid sen m. dür-sen* 19a/3

mübālaġa [1] (< Ar. *mubālaġa*[t]) abartma.
yüz m. bile bāzergāndın ėkki yüz miŋ ḳızıl diremġa satḳun alıp erdim 200a/3

mübārek [2] (< Ar. *mubārak*) kutsal, uğurlu.
*tupraḳ m. **turur*** 187b/5
eylegey m. 7a/9

mübeddel [1] (< Ar. *mubaddal*) başka bir şekle konmuş, değiştirilmiş.

mübeddel bol- değişmek.
*küfr şāmı islām ṣubḥı birlen m. ü münevver b.-**dı*** 87b/6

mübtediʿī [1] (< Ar. *mubtadi*[c] ve Far. *-ī*) bir mübtedi, yeni bir şey ortaya koyan, bid'at çıkaran bir kimse.
ol m. kim dīn bābıda ḥaddın artuḳ baḥş ėtkey 13b/5

mübtelā [1] (< Ar. *mubtalā*) tutulmuş, kendini kaptırmış.

mübtelā ḳıl- tutkun etmek.
*anıŋ miḥneti ve meşaḳḳatı anı m. ḳ.-**ġay*** 46b/7

mücāhede [1] (< Ar. *mucahada*) uğraşma, didinme, mücadele.
m. bile riyāżet yolıġa köndürüp-dür-men 219b/6

mücrim [1] (< Ar. *mucrim*) suçlu.
*men ʿāṣī ve m. **turur-men*** 25b/8

müdārā [6] (< Far. *mudārā* < Ar. *mudārā*[t]) nezaket, incelik; güvenliği sağlama, dostluğu kazanma.
m. 157a/9,*rıfḳ u m. birlen* 124a/2

müdārā eyle- güvenliği sağlamak, dostluğu kazanmak.
*pādişāh mülāzımları bile ... m. e.-**gey*** 179b/8

müdārā ḳıl- güvenliği sağlamak, dostluğu kazanmak.
*rıfḳ u m. ḳ.-**ġaylar*** 177b/8
*rıfḳ u m. ḳ.-**ġıl*** 40a/7
*raᶜiyyetḳa rıfḳ u m. ḳ.-**sa*** 40a/6

müddeᶜā [17] (< Ar. *muddaᶜā*) iddia olunan görüş, düşünce, maksat.
eger m. naṣīḥat bolsa 21a/9, *m. ne erdi* 163a/8, *dünyā dėmeklikdin m.* 46a/1, *maŋa m.* 91a/9, 219b/2
*ne m.-**dur*** 215a/3, *saŋa ne m.-dur* 217a/6
*m.+**ġa** yėttiler* 101b/2
*meniŋ m.+**m** ḥāṣıl-dur* 217b/1, *meniŋ m.+m* 215a/3
*m.+**ŋ** ḥāṣıl-dur* 216b/1
*öz m.+**ŋnı** yasaġay-sen* 163b/4
*āḫir m.+**sı** bile yėter* 220a/8, *m.+sı ne-dür* 214b/9, *alarnıŋ m.+sı* 209b/4, *anıŋ m.+sı* 195b/2
*öz m.+**sın*** 152b/4

müddet [5] (< Far. <Ar. *muddat*) zaman, vakit.
neçe m. turdı 133a/6
*bu m.+**de*** 65a/3
*neçe m.+**ḳa** degünçe bolġay* 159b/5
*m.+**ler-dür** kim hevā vü heves otın söndürüp* 219b/5
*ol m.+**niŋ** āḫiri* 41a/6

müddetī [1] (< Far. <Ar. *muddat* ve Far. *-ī*) bir zaman, bir vakit.
her cānġa m. muᶜayyen ü muḳarrer ḳıldı 41a/5

müᶜeddeb [1] (< Ar. *muᶜaddab*) edepli, terbiyeli.

şāh-ı müᶜeddeb edepli şah.
pāsuḫını ş.-ı m. dėdi 89a/6

müʾellif [2] (< Ar. *muᶜallif*) telif eden, kitap yazan.
*bu kitābnıŋ m.+**i*** 98a/5, *bu ḫiṭāb m.+i* 7a/4

müflis [1] (< Ar. *muflis*) yosul, parasız.
m. ü teng-dest bolup 202b/1

müfside [1] (< Ar. *mufsid*'in müennesi *müfside*) fitne çıkaran, ara bozan.
nā-be-kār m. ḫātūnġa oḫşatıp tururlar 49a/4

müft [1] (< Far. *muft*) bedava.
andın ᶜaceb m. ḫalāṣ bolduḳ 217b/9

müheyyā [1] (< Ar. *muhayyā*) hazır, hazırlanmış.

müheyyā bol- hazırlanmak.
*teŋri taᶜālā cevābın ayturġa m. b.-**ġıl** kim* 21b/8

mühim(m) [8] (< Ar. *muhimm*) önemli, ehemmiyetli; acil, ivedi; önemli iş.
*ėkki ḳatla miŋ miŋ direm m.-**dür*** 199b/1
*īmānnıŋ ḥaḳīḳatın bilmek m. **turur*** 35a/5
*aṣīl ėlni m.+**i** arasıda daḥl bėrgey* 143a/7, *her kimerseniŋ m.+i* 164b/7
*dād-ḫʸāh m.+**ide** ihmāl ve taᶜallül ḳılmaġaylar* 151b/1
*şīg̱ni āḫiret m.+**iġa** terġīb ḳıldı* 75b/8, *ḫalḳ m.+iġa* 37b/8
*seniŋ m.+**iŋ*** 198b/4
*ᶜamel-dārlarnıŋ m.+**ini*** 27b/4

mühimmāt [1] (< Ar. *muhimma*ᵗ'in çoğul eki almış şekli *muhhimmāt*) lüzümlü şeyler, ihtiyaç maddeleri.
*m.+**larnı** ṭayyār ḳılıp* 165a/2

mühlet [5] (< Far. <Ar. *muhla*ᵗ) sürü, iş için verilen süre.

mühlet bėr- süre tanımak.
*m. b.-**di*** 130b/9
*m. b.-**dim*** 133b/2
*ança m. b.-**gil** kim* 61a/3, *maŋa ança m. b.-gil kim* 60a/2, *m. b.-gil* 64b/8

mühlikāt [1] (< Ar. *mühlik*'in çoğul eki almış hali *mühlikāt*) öldürücü, helak edici şeyler.
anıŋ āfetin ve ᶜilācın ġażab u dirīġ u m. kitābıda 30a/4

mühr [3] (< Far. *muhr*) mühür.

mühr ḳıl- mühürlemek, doğruluğunu tasdik etmek, kabul ve kontrol edildiğini belirtmek amacıyla mühür basmak.
*m. ḳ.-**dı*** 187a/5
*bitikni m. ḳ.-**ıŋız*** 187a/2
*nāmeni m. ḳ.-**ıp*** 206a/4

mührsiz [2] (< Far. *muhr* ve Tü. +*siz*) mühürsüz.
alar m. bitikni oḳumaslar 187a/4, *nāmeni m. yibermegey-siz* 186b/8

mükāfāt [3] (< Far. *mukāfāt*) karşılık verme.
saŋa m. ḳılġay 118b/3, *biri ᶜadl ve biri m. kim* 98b/5, *m. küni turur* 41b/4

mükerrem [1] (< Ar. *mukarram*) muhterem, aziz, saygıdeğer.
birini luṭf bile ᶜazīz ü m. ḳılur 73b/5

mülāḥaẓa [17] (< Ar. *mulāḥaẓa*ᵗ) iyice düşünme; düşünce.

mülāḥaẓa-yı bisyār "çok düşünme"
m.-yı b. 177a/2

mülāḥaẓa eyle- iyice düşünmek.

*teᵓemmül ve m. e.-**gey*** 151a/9

mülāḥaẓa ḳıl- iyice düşünmek.
m. ḳ.! 24a/1, *ölümni m. ḳ.!* 26a/9
*m. ḳ.-**adur erdi*** 119b/5
*bostānlarnı m. ḳ.-**adurġaç*** 139a/1
*m. ḳ.-**dı*** 154b/1
*m. ḳ.-**dım*** 107b/9
*m. ḳ.-**ġay*** 104a/6
*m. ḳ.-**ġaylar** kim* 58a/2
*m. ḳ.-**ġıl*** 188a/7, *yaḫşı m. ḳ.-ġıl* 27b/2, 120b/7
*m. ḳ.-**ıp*** 15a/4, 164a/8
*m. ḳ.-**sa*** 70b/2, 177a/2
*birin birin m. ḳ.-**ur erdi*** 165a/6

mülāzım [8] (< Ar. *mulāzım*) bir kimseye bağlılık gösteren; hazır bulunan, bir hizmette bulunan görevli.
*faẓl ve caᶜfer m.+**ı** turur-men* 196a/9
*m.+**lar** evige* 29b/2, *ḫādim ü m.+lar* 4b/6, 28b/4
*pādişāh m.+**ları*** 179b/7
*m.+**larıdın** biri* 189b/6
*m.+**ların** ve ḳul u ḫıdmet-kārların* 27a/4
*kār-dān m.+**larınıŋ** biriniŋ* 125a/4

mülk [44] (< Ar. *mulk*) **1.** memleket, ülke.
m. 92b/2, *bu m.* 124a/5, *m. ābādān ... bolġaylar* 90a/9, *m. buzuġluġı* 105b/4, *m. işi* 174b/1, *m. küfrge tözer velī ẓulmġa tözmes* 74a/2, *m. tedbīri* 134a/4, *m. ü pādişāhlıḳ* 176a/6, *m. ü raᶜiyyet ḥālından* 156b/2, *m. ü raᶜiyyet* 172a/8
*m.+**de** uçuzluḳ bolup* 139a/7
*m.+**i** selāmet bolġay* 174a/9, *m.+i* 128b/8, *pādişāhnıŋ m.+i* 91b/9
*ḳanāᶜat m.+**ide*** 212a/2, *ᶜırāḳ m.+ide* 117a/1, *ḫorāsān m.+ide* 117a/9
*m.+**ige** beḳā bolmaġay* 73b/8, *güẕārım çin m.+ige tüşti* 23a/6
*aldım ᶜırāḳ m.+**in*** 160b/5, *cihān m.+in* 80a/5, *ol cihān m.+in* 116b/9
*ḫorāsān m.+**iniŋ** pādişāhı* 114b/9, *m.+iniŋ vīrānlıġıġa* 143a/9, *m.+iniŋ yarımını* 219a/3
*m.+**ke** ḫalel peydā bolġay* 99a/8
*m.+**ni** ābādān ḳılmaḳ bābıda* 90b/5, *m.+ni ābādān ḳılmaḳda* 91b/7, *m.+ni ābādān saḳlamaḳ* 126a/1, *m.+ni ārāste ḳılmaḳḳa* 81a/9, *m.+ni ber-bād bėre yazdıŋ* 163a/8, *m.+ni eligdin bėrdiler* 117b/3, *m.+ni eşkānīlerdin aldı* 80b/8, *m.+ni tüzdi* 79b/7, *m.+ni alardın aldılar* 85a/2
*m.+**niŋ** ābādānlıġıġa* 112b/8, *ol m.+niŋ pādişāhınıŋ ḳulaġı* 23a/6, *m.+niŋ ṣalāḥ u fesādı* 151b/8
*m.+**nüŋ** ābādānlıġıġa* 99b/4

2. ev, dükkan, arazi gibi taşınmaz mal.
emdi bir yaḫşı m. tapıp-men 199a/6, *m. ü çerigi bī-şümār* 211a/2, *ol m. ü māl* 160b/7, *birevniŋ m.+**ige*** 39b/2
*ḫaḳḳ u m.+**üŋ turur*** 100b/8

mülūk [14] (< Ar. mālik'in çoğulu *mülūk*) hükümdarlar.

bu m. aḫbārını oḳup 86a/8, *selāṭīn ü m. bāreside kelip turur* 189a/4, *m. ḫıdmetin* 143b/2, *on aṣl m. naṣīḥatıda* 2b/2, *m. sīretin* 124a/3, *m.- i ehl ü beytidin erdi* 84a/8
*ᶜālem m.+**inin** bī-ḳarārlıġı* 18a/2, *ᶜacem m.+iniŋ āḫiri erdi* 84b/5, *zamān m.+iniŋ faḫrı* 83a/8, *m.+iniŋ himmetleri* 195a/8, *ᶜacem m.+iniŋ resmi* 164b/4
*ṭavāyif m.+**leri*** 80a/3
*m.+**niŋ** sīreti ve tārīḫi* 75b/3

mülūk-i ṭavāyif Büyük İskender'in ölümünden sonra ele geçirdiği toprakları aralarında bölüşen kumandanların oluşturdukları devletlerin hükümdarları ve aynı zamanda ortaya çıkan Eşkaniyan sülalesi hükümdarlarına verilen isim.
*m.- i ṭ.+**ḳa*** 80a/2

müᵓmin [4] (< Ar. *muᵓmin*) iman etmiş, Müslüman.
bir bende-yi m. ḳaşıġa bardı 60b/1, *m. ü perhīz-kārlar* 54b/8
*siz m.+**ler-siz*** 110b/3
*sen m.-**sen*** 23b/9

mümkin [3] (< Ar. *mumkin*) mümkün.
m. bolmaġay 10a/2, 1b/3, *m. ermez durur* 38b/7

mümtaz [1] (< Ar. *mumtāz*) seçilmiş, seçkin.
aḳrān u emṣāldın m. 5a/7

münācāt [3] (< Ar. *munācāt*) yalvarma, Allah'a dua etme.

münācāt ḳıl- Allah'a dua etmek, yalvarmak.
*m. ḳ.-**adur erdi*** 96a/6
*m. ḳ.-**ġaylar*** 169b/5
*teŋrige m. ḳ.- **ıp*** 217a/2

münāfıḳ [1] (< Ar. *munāfiḳ*) iki yüzlü.
*m.+**lar** ve zındīḳlarnı* 42a/7

münaḳḳaṣ [1] (< Ar. *munaḳḳaṣ*) kısaltılmış, eksiltilmiş, azaltılmış.
alarġa m. bolġay 69b/2

münāsib [4] (< Ar. *munāsib*) uygun, yerinde.
m. ermes 189a/1, *çaġır içmek m. ermes* 133b/6, *m. körünmedi* 163a/5, *m. ṭaᶜām pişürgey* 174a/2

münevver [1] (< Ar. *munavvar*) aydınlamış, nurlandırılmış.
mübeddel ü m. boldı 87b/6

münfaᶜil [1] (< Ar. *munfaᶜil*) gücenmiş, kırılmış.
benefşe saçı tābıdın m. 211a/9

münᶜim [1] (< Ar. *munᶜim*) inam eden, yedirip içiren.
bisyār m. ü tüvān-ger 61a/8

münīr [1] (< Ar. *munīr*) aydınlatan, ışık veren.

żamīr-i münīr aydınlanmış zihin.
*ż.-i m.+**iġa*** 4b/5

münker [2] (< Ar. *munkar*) **1.** hoşa gitmeyen, makbul olmayan, makbul olmayan.
m. ṣūret bile 64a/6

2. *din*. insanı ölümünden sonra sorguya çeken iki melekten biri (diğeri *Nekir*).
m. ve nekīr suālıġa cevāb bėrgey 41a/9

münşī [1] (< Ar. *munşī*) inşa eden, kâtip, yazıcı.
*iskender m.+**ġa** ayttı* 162b/1

müreffehü'l-ḥāl [1] (< Ar. *muraffah* harf-i tarif *al* ve *ḥāl*) rahat, huzurlu, refah içinde.
m.-ḥ. bolġay 122a/8

mürüvvet [1] (< Far. < Ar. *muruvva*^{t}) insanlık; iyilik.
*himmet ve m.+**leridin*** 208a/5

mürvārīd [3] (< Far. *marvārīd*) inci.
yaḫşı m. ü güher ü yāḳūtları 191b/1
*m.+**din** yasaġan* 150b/8
*bir m.+**ni*** 191b/2

müṯāb [1] (< Ar. *muṯāb*) sevap kazanmış, sevap kazanan.
^{c}ameli m. u me$^{\supset}$cūr bolġay 40a/4

müsāfir [2] (< Ar. *musāfir*) misafir, yolcu.
ādem anda m. miṯāllıḳ turur 46a/5
*dünyā ol yol-dur kim m.+**ler** yörürler* 51a/5

müsaḫḫar [2] (< Ar. *musaḫḫar*) ele geçirilmiş, zaptedilmiş.

müsaḫḫar ḳıl- ele geçirmek, zatetmek.
*m. ḳ.-**dı*** 82a/3
*m. ḳ.-**ġan durur*** 147a/2

müsellem [3] (< Ar. *musallam*) teslim edilmiş, verilmiş.

müsellem bol- teslim edilmek.
*kimge m. b.-**ġan turur*** 75b/2, *alarġa m. b.-**ġay*** 112a/9

müsellem tut- teslim etmek.
*dervīşke m. t.-**tı*** 219a/4

müstaḥaḳ [1] (< Ar. *müstaḥaḳḳ*) hak etmiş, layık.
*m.+**larġa** üleşey* 65a/1

müstaḥkem [1] (< Ar. *mustaḥkam) sağlam, muhkem*
*ėkki m. ėşik aŋa üstüvār ḳıldı 61b/*1

müstecāb [3] (< Ar. *mustacāb*) (dileği) kabul olunmuş.
ḥażretde m.-dur 169b/4

müstecāb bol- kabul olunmak.
*m. b.-**sa*** 92b/9
*m. b.-**ur*** 150a/8

Müsülmān [16] (< Ar. *muslim*+Far. *+ān* (çokluk eki)) İslam dininden olan kimse.
her m. bile 21b/8
*bir m.+**dın** sordı* 38b/9
*hēç m.+**ġa*** 121a/2
*m.+**lar** ḥācetin revā ḳılġay kim* 37b/4, *m.+lar mülkni alardın aldılar* 85a/1, *m.+**lardın*** 22b/7
*m.+**larġa** taḳı anı revā tutḳay* 36b/7, *pādişāhlıġ m.+larġa yėtişti* 81a/2, *m.+larġa* 9a/9
*tā m.+**larnıŋ** ḥāceti bolsa* 37a/1, *m.+larnıŋ ḫāṭırın avlamaḳda* 109b/4, *tā m.+larnıŋ işi rāst bolġay* 107a/9
*bir m.+**nı** nā-ḥaḳ öldürse* 20a/7

Müsülmān bol- Müslüman olmak, İslam dinini kabul etmek.
*taḳı kelip m. b.-**ay*** 18a/7
*m. b.-**dı*** 187b/1
*m. b.-**ur erdim*** 18a/6

Müsülmānlıḳ [1] (< Ar. *musulmān* ve Tü.*+lıḳ*) Müslümanlık.
*m.+**da*** 128a/5

müşāhede [1] (< Ar. *muşāhada*[t]) görme, gözlem, kanaat, teşhis.

müşāhede ḳıl- görmek, şahit olmak.
m. ḳ.-ıp ayttı 26a/2

müşerref [2] (< Ar. *muşarraf*) şerefli, şereflenmiş; bir isteğine ulaşmış (krş. *мушаррафъ* "şerefli; bir isteğine ulaşmış" ANATİL- II, 1983: 394).

müşerref bol- şereflenmek; bir isteğine ulaşmak.
*m. b.-**ur*** 210b/3

müşerref ḳıl- şereflendirmek; amacına ulaştırmak.
*m. ḳ.-**ġay*** 215a/6

müşfiḳ [3] (< Ar. *muşfiḳ*) şefkatli, merhametli; seven.
ḥācib m. bolsalar 174b/2, *m. ü mihr-bān bolġay* 174a/6, *eger pādişāh raᶜiyyetḳa m. ü mihr-bān bolsa* 172b/9

müşkil [3] (< Ar. *muşkil*) güç, zor.
aŋa m. bolsa 176b/1

ol dürni tapmaḳ m. ***durur*** 217b/9
şefīᶜ düşmen bolsa iş m. ***turur*** 71a/7

müşterī [1] (< Ar. *muştarī*) satın alan kimse.
ol gevher dürçiġa m. bola alġay 211b/7

mütābaᶜat [2] (< Far. <Ar. *mutābaᶜaᵗ*) birine tabi olma, arkasından gitme; itaat, sadakat.

mütābaᶜat ḳıl- arkasından gitmek, itaat etmek.
*m. ḳ.-**salar*** 121a/4
*anıŋ m.+**ın** ḳ.-**ıp*** 99b/8

müṭālaᶜa [4] (< Ar. *muṭālaᶜa*) okuma, tetkik.
*anıŋ m.+**sıdın*** 4b/8

müṭālaᶜa ḳıl- okumak.
*m. ḳ.-**ıp*** 111a/8, *tārīḫlerni m. ḳ.-ıp* 111a/5, *nāmeni m. ḳ.-ıp* 204a/4
*bu risāleni m. ḳ.-**salar*** 220b/5,

müteᶜaccib [1] (< Ar. *mutaᶜaccib*) şaşırmış, şaşan.

müteᶜaccib bol- şaşırmak.
*m. ü müteḥayyir b.-**up*** 214a/6

müteᶜalliḳ [1] (< Ar. *mutaᶜalliḳ*) mansup olan, bağlı olan.
m. erdi 151b/9

mütefekkir [3] (< Ar. *mutafakkir*) tefekkür eden, düşünen.

mütefekkir bol- düşünmek.
*m. b.-**up*** 153b/7, *müteḥayyir ve m. b.-up* 152b/9
*müteḥayyir ve m. b.-**up turup erdiler*** 218a/3

müteġayyir [3] (< Ar. *mutaġayyir*) kafası karışmış, şaşırmış.

müteġayyir bol- kafası karışmak, şaşırmak.
*m. b.-**up** ayttı* 155a/6, *m. b.-up* 89a/3, *m. ü müteḥayyir b.-up* 215b/7

müteḥayyir [8] (< Ar. *mutaḥayyir*) hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış.
m. ü der-mānde erdi 202b/1

müteḥayyir bol- hayrette kalmak, şaşırmak.
*m. b.-**up*** 89a/4, *ᶜömer m. b.-up* 120b/8, *müteᶜaccib ü m. b.-up* 214a/6,
müteġayyir ü m. b.-up 215b/7, *m. ve mütefekkir b.-up* 152b/9
*m. ve mütefekkir b.-**up turup erdiler*** 218a/3
*ᶜāciz ü m. b.-**ġaylar*** 36a/1

mütekebbir [1] (< Ar. *mutakabbir*) kendini beğenmiş, büyüklenen, kibirli.
dervīşī kim m. bolġay 12b/8

müterеddid [1] (< Ar. *mutaraddid*) karar veremeyen, kararsız.

müterеddid bol- kararsız olmak, kararsız kalmak.
*m. b.-**up*** 132b/9

müttefiḳ [2] (< Ar. *muttafiḳ*) ittifak yapan, birleşmiş, anlaşmış.
tili köŋli birlen edi m. 212a/4

müttefiḳ bol- müttefik olmak, aynı olmak.
*ol hem ol işde m. b.-**ġay*** 173a/1

müttehem [1] (< Ar. *muttaham*) suçlu, suçlanan.
m. bolġay 28b/6

müyesser [3] (< Ar. *muyassar*) kazanılmış, ulaşılmış, erişilmiş.

müyesser ol-/ bol- ulaşmak, erişmek.
*viṣāl o.-**dı** m. aŋa* 88b/5
*m. b.-**masa*** 179a/3
*viṣāl m. b.-**ur*** 47b/7

müzd [7] (< Far. *muzd*) karşılık, ücret.
m. aŋa cem[c] bolup erdi 97b/8, *m. bėrmeydür erdi* 97b/7
*atasınıŋ m.+**iġa** yėtti* 97b/9
*m.+**in** tükel bėrmegey* 14b/1
*hēç m.+**üm** yoḳ turur* 115b/1
*bu kişide seniŋ m.+**üŋ** bar mu edi* 115a/9

müzd-i s̲evāb sevabın karşılığı.
m.- i s̲. tapḳaylar 181b/8

müzd-ver [2] (< Far. *muzd-var*) ücretle çalışan kimse, işçi.

müzd-ver tut- ücretli çalıştırmak.
*m.-v. t.-**ḳay*** 14a/9
*ol aṭlıġ anıŋ atasını m.-v. t.-**up*** 97b/7

müzeyyen [1] (< Ar. *muzayyan*) süslenmiş, süslü, zinetli.
*birbiridin m. **tururlar*** 183a/6

N

nā-be-kār [1] (< Far. *nā-ba-kār*) hayırsız.
n.-b.-k.-i müfside ḫātūnġa oḫşatıp tururlar 49a/4

nā-bīnā [5] (< Far. *nā-bīnā*) kör, görmez, doğuştan gözleri kör olan.
bir n.-b. keldi 96b/9, *ol n.-b.* 98a/1

*men n.-b.-**dur-men*** 97a/7
*ol n.-b.+ **dın*** 97a/3
*n.-b.+ **nı** ḳılıç bile çapıp öltürdi* 97a/8

nā-cins [1] (< Far. *nā-* ve Ar. *cins*) aşağı tabakadan, soysuz.
n.-c. ėl bile olturmaġay 188b/9

nā-çār [3] (< Far. *nā-çār*) çaresiz; ister istemez.
selāṭīnġa bu hünerler n.-ç. kerek turur 157b/1, *n.-ç. maẓlūmnıŋ dādın bėrür* 86b/7, *n.-ç.* 157b/8

nā-dān [5] (< Far. *nā-dān*) bilgisiz, kaba, cahil.
n.-d. kişi bolġay 112b/2, *ol n.-d. vezīr cihetidin bolur* 178a/6, *n.-d. vezīrniŋ işi* 178b/1, *n.-d. durur* 53b/2
*n.-d.+**larnı** işke buyurġan üçün* 161a/3

nā-dānlıġ [2] (< Far. *nā-dān* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) cahillik, bilgisizlik (krş. *nā-dānlıḳ*).
n.-d. bilen ḳılġan nā-pesend işlerimni 116a/8
*vezīrniŋ n.-d.+**ı*** 178a/7

nā-dānlıḳ [1] (< Far. *nā-dān* ve Tü. *+lıḳ*) cahillik, bilgisizlik (krş. *nā-dānlıġ*).
alardın n.-d. fehm ḳılmadım 111b/8

nā-fermānlıġ [1] (< Far. *na-farmān* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) itaatsizlik, söz dinlemezlik.

nā-fermānlıġ ḳıl- itaatsizlik etmek, boyun eğmemek.
*n.-f. ḳ.-**ıp*** 42a/4

nafaḳa [3] (< Ar. *nafaḳa*, *nafaḳa*[t]) yiyecek parası, geçimlik.
n. 204a/2, *n. bėrsünler* 203b/7, *yā n. ḳılsun* 196b/8

nāfile [1] (< Ar. *nafila*[t], *nafila*) zaman ve mükellefiyet dışı sevap için yapılan ibadet.
*hēç n.+**ġa** meşġūlluḳ ḳılmaġay* 37a/2

nāfiẕ [2] (< Ar. *nafiẕ*) nufuz eden, hükmü geçen, etkili, sözü geçen.

nāfiẕ bol- sözü geçmek.
*ol yarlıġ ve ḥükm n. b.-**dı*** 5b/1
*kemge n. b.-**masa*** 190a/5

nā-gāh [7] (< Far. *nā-gāh*) ansızın, birdenbire.
n.-g. 21b/4, 95a/2, 146b/3, *pek n-g. düşmenlıḳ ḳıla başlaġay* 49a/3, *n.-g. ecel yėtkey* 38a/2, *n.-g. pādişāh açıġ üstide bolup* 177b/9, *keçse köŋlide n.-g.* 141a/4

naġu [7] (< ET (Uyg. KT) *ne-gü*) niçin, neden.
n. bī-hūde cān tartadur-sen 197a/9, *n. men buyurġandın artuḳ ᶜuḳūbet ḳıldıŋız* 15b/1, *n. men buyurġandın artuḳ u kem ᶜuḳūbet ḳıldıŋız* 15b/4, *n. mendin raḥīmraḳ turur-siz* 15b/7, *n. mundaḳ boldı* 141b/5, *n. mundaḳ ḳıldıŋ* 32b/4, *çūb başın n. yėr-siz* 67b/5

nā-ḫaḳ(ḳ) [3] (< Far. *nā-* ve Ar. *ḥaḳḳ*) hakka ve adalete uygun olmayan; haksız yere.
n.-ḥ. ḳanlar töker erdiŋiz 50b/4, *bir müsülmānnı n.-ḥ. öldürse* 20a/7, *men anı ṣayyāddın n.-ḥ. tartıp alıp erdim* 95a/8

nāḥiyet [1] (< Far. < Ar. *nāḥiya*[t]) civar, çevre; bölge.
*öz n.+**idin*** 150a/5

naḫl [1] (< Ar. *naḫl*) fidan gibi uzun ve ince vücutlu güzel.
*ḳadd-ı n.+**idin*** 211b/1

naḫvet [1] (< Ar. *naḫvat*) tekebbür, kibir.
burnıġa tekebbür ü n. bilen püledi erse 59a/7

nā-ḫoş [1] (< Far. *nā-ḫoş*) beğenilmeyen, çirkin, kötü.
n.-ḫ. 51b/9

nā-ḫoşnūd [3] (< Far. *nā-ḫoşnūd*) memnuniyetsiz, hoşnutsuz.

nā-ḫoşnūd bol- memnun olmamak, hoşnutsuz olmak
*andın n.-ḫ. b.-**up*** 129b/8
*mendin n.-ḫ. b.-**urlar*** 45a/4
*n.-ḫ. ve ḫalḳ nā-rıżā ve bīzār b.-**ġaylar*** 45b/3

nā-īminlik [1] (< Far. *nā-aiman* ve Tü. *+lik*) emniyetsizlik, güvensizlik, asayişsizlik.
*n.-ī.+**de** evḳāt ötkerse* 126a/2

nā-kāmlıġ [1] (< Far. *nā-kām* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) mutsuzluk, nasipsizlik, maksadına erişememişlik.
n.-k. cāmı bile 128a/4

naḳl [4] (< Ar. *naḳl*) taşıma; anlatma, söyleme.
*zeyne'l-ᶜābidīndin rażıya'llāhu ᶜanhu n. **durur** kim* 32a/7
*ᶜīsī ᶜaleyhi's-selāmdın n. **turur** kim* 30b/8
*evliyā'ullāh rażıya'llāhu ᶜanhum n.+**ı** bilen* 2b/2
*n.+**ın** tiledi erse* 140b/7

nāliş [1] (< Far. *nāliş*) inleme, inilti, feryat.
n. ve feryād bile 169b/5

nām [2] (< Far. *nām*) ad, ün, lakap.
n. bėrmek 193a/8
*seniŋ n.+**ıŋnı** ėltip erdim* 207a/1

namāz [9] (< Far. *namāz*) namaz.
n. ve rūze teg 8b/5
*her n.+**dın** soŋra* 34a/3
*ṭahāret ḳılıp n.+**ġa** meşġūl bolayın* 61a/3, *n.+ġa turup erdi* 97a/1
*yėtmiş rekᶜat n.+**ı** bilen* 11b/9, *anıŋ her rekᶜat n.+ı* 11b/8

namāz-ı ḫuften uyumadan önce okunan namaz, yatsı namazı.
*n.- ı ḫ.+**din** soŋra* 130b/5

namāz-ı pīşīn öğle namazı.
*n.- ı p.+**ge** degünçe olturup* 37b/7

namāz oḳu- namaz kılmak.
*ėkki rekᶜat n. o.- **dı*** 217a/1

nāme [37] (< Far. *nāma*) mektup.
n. keltürgen kişini 202b/7, *yalġan n. keltürüp-sen* 203a/1, *bu n. kim keltürüp-men* 203a/7, *n. mażmūnıdın* 202b/6, *ol n. rāst turur* 206a/1, *bu n. yalġan bolsa* 203b/4, *tedbīr ü ḥīle ve n. yibermek bile* 179a/2, *n. kim falān vekīldin yiberip erdiler* 205b/6, *siyāh n.* 6a/9, *bu n.* 7a/6, 203b/2, *yalġan n.* 204a/8, *ol n.* 206a/6, *n.- yi aᶜmālıŋġa* 34a/4
*ol n.+**ġa*** 191b/6
*n.+**ni** fi'l-ḥāl ḳāṣıddın yiberdi* 206a/5, *n.+ni mühr ḳılıp* 206a/4, *n.+ni mührsiz yibermegey-siz* 186b/8, *n.+ni müṭālaᶜa ḳılıp* 204a/4, *n.+ni oḳup* 162b/3, *bu n.+ni* 203b/1, 203b/9, *ol n.+ni* 202b/5, 204a/3, *ol yigit ėltken n.+ni* 205b/9
*ol n.+**niŋ*** 203b/6, 207a/1

nāme biti- mektup yazmak.
*ḥasan-ı baṣrīġa n. b.- **di*** 142b/9, *n. b.- di* 45a/8, 191a/9, 204a/3, 205a/8
*ᶜāmr ᶜāṣḳa n. b.-**gil*** 184b/4
*yalġan n. b.- **p*** 202b/4, *yaᶜḳūbḳa n. b.- p* 158a/3, *n. b.- p* 134a/6, *nūşīrevānġa n. b.- p* 106a/1.

nāmeī [1] (< Far. *nāma+ī*) bir mektup.
n. yazdı 123a/5

nā-mihr-bān [1] (< Far. *nā-mihrbān*) sevgisiz, vefasız.
n.-m.-b. bolsa 173a/2

nā-müsülmānlıḳ [1] (< Far. *nā-* ve *müsülmān* ve Tü.+*lıḳ*) gayri müslim olma durumu.
*ġāyet-i ġaflet ü n.-m.+**dın** turur* 35b/2

nām-zed [1] (< Far. *nām-zad*) aday.

nām-zed ḳıl- aday göstermek.
*n.-z. ḳ.-**dı*** 5a/9

nān [2] (< Far. *nān*) ekmek.
n. tapmadı 154b/4, *n. ḫᵛānda ḳoyup keltürür* 39a/2

nā-pesend [3] (< Far. *nā-pasand*) beğenilmez, hoş karşılanmayan.
pādişāhnıŋ ḫūyı n.-p. bolsa 177a/8, *her n.-p. efᶜāl* 178a/5, *nā-dānlıġ bilen ḳılġan n.-p. işlerimni* 116a/9

nā-rāstlıḳ [1] (< Fa. *nā-rāst* ve Tü. *+lıḳ*) yalan olma durumu, gerçek dışı olma durumu.
n.-r. körmedim 111b/7

nā-resā [1] (< Far. *nā-rasā*) münasip olmayan.
anıŋ maṭbaḫıda n.-r. 155a/4

narı [2] (< ET (Uyg.) *ıŋarı~ınaru*) öte.
mundın n. 192a/2
*andın n.-**dur*** 159a/1

nā-rıżā [1] (< Far. *nā-* ve Ar. *riḍā*^{a}) hoşnutsuz, memnuniyetsiz.

nā-rıżā bol- hoşnutsuz olmak.
*n.-r. ve bīzār b.-**ġaylar*** 45b/4

nā-sezā [1] (< Far. *nā-sezā*) yakışmaz, uygun olmayan, uygun düşmeyen.
*zimām-ı iḫtiyārın n.-s.+**lar** elgige salmaġay* 143a/8

naṣīb [5] (< Ar. *naṣīb*) pay, hisse; Allah'ın kısmet ettiği şey.
dünyādın n. alıp 28b/5, *n. bolġay* 70a/2, *ḫalḳ üzre n. ḳılıp turur* 72a/9, *ne n. oldı* 43b/7
*ol miḳdār kim n.+**i** turur* 46b/9

naṣīḥat [9] (< Far. <Ar. *naṣīḥa*^{t}) öğüt.
eger müddeᶜā n. bolsa 21a/9
*vālīler n.+**ı*** 35a/1
*ḥükemānıŋ ḥikmet ü n.+**ıda*** 159a/8, *on aṣl mülūk n.+ıda* 2b/2
*alarnıŋ n.+**ıġa*** 142b/6,

naṣīḥat bėr- öğüt vermek.
*n. b.-**güçi** bolmasa* 147b/8

naṣīḥat ḳıl- nasihat etmek, öğüt vermek.
*yana bir n. ḳ.-**ġıl*** 19b/6, *yana n. ḳ.-ġıl* 20b/2
*saŋa n. ḳ.-**mas*** 143a/5

naṣīḥat-gūy [2] (< Ar. *naṣīḥa*^{t} ve Far. *-gūy*) öğüt veren.
n.-g. bolġay 174a/7, *nedīm n.-g. ve ḥācib müşfiḳ bolsalar* 174b/2

nā-şāyest [1] (< Far. *nā-şayist*) uygun olmayan, yakışmayan, kötü (krş. *nā-şāyeste*).
n.-ş. işlerdin 103b/2

nā-şāyeste [1](<Far. *nā-şayista*) uygun olmayan, yakışmayan, kötü (krş. *nā-şāyest*).
n.-ş. ėl arasında 181a/1

nā-tüvān [2] (< Far. nā-tuvān) zayıf, kudretsiz, kuvvetsiz.
boldı birev ᶜışḳı bile n.-t. ġonçe kėbi 88b/1, *bizni n.-t. ḳılıp turur* 108b/7

nā-ümīd [1] (< Far. nā-*umēd* (*ummēd*)) ümitsiz.

nā-ümīd ḳıl- ümitsizlendirmek**.**
*n.-ü. ḳ.-**ġum yoḳ turur*** 203a/2

nāyib [3] (< Ar. *nāᵓib*) vekil.
vezīr ü n. ü ḥācib 151a/9, *n. nevāġa aytur erdi* 166b/2
*n.+**ler** ve içkilerge* 178a/2

naẓar [6] (< Ar. *naẓar*) bakma, göz atma; iltifat.
*hemīşe ᶜināyet n.+**ı** bile* 205b/5, *ẓāhir n.+ı bile* 50a/1, *erniŋ n.+ı* 6a/5
*er n.+**ıdın*** 6a/3

naẓar ḳıl- bakmak**.**
*n. ḳ.-**ıp*** 104a/6
*n. ḳ.-**saŋ*** 48b/5

nāzil [1] (< Ar. *nāzil*) Tanrı katından inen.

nāzil bol- Tanrı katından inmek.
*teŋriniŋ raḥmeti b.-**ur** n.* 141a/3

nāzük [1] (< Far. *nāzuk*) dikkat edilmediği takdirde ters ve istenmeyen sonuçlar doğurabilecek olan, kritik.
*vaḳt n. **turur*** 198a/7

ne [147] (< ET *ne* < AT **nē*) **1.** ne.
n. 41b/6, 67a/4, 75b/3, 90a/5, 125b/7, 181a/5, *her n. anda-dur* 50b/9, *her n. anıŋ içide bolsa* 100b/7, *her n. aytsa* 201a/8, *her n. ᶜālemde-dür* 39a/8, *her n. ᶜināyet bolsa* 206a/8, *her n. bağışlasa* 136a/3, *her n. bar* 29b/9, *n. boldı* 25a/9, *n. bolġay* 24b/1, *her n. bolsa* 29b/8, *saŋa n. bolup turur* 198b/7, *n. bolur* 94b/4, 133a/8, 204a/8, *her n. bularġa oḫşar* 123b/6, *n. buyursa* 205a/5, *n. cihetdin* 160b/9, *müddeᶜā n. erdi* 163a/8, *n. erken durur* 46a/2, *n. erür* 46a/1, *n. èşitip turur-sen* 39a/1, *her n. ètse* 174b/8, *n. fāyide* 127b/8, *n. günāh bolġay* 64a/1, *n. ḫaṭā boldı* 190a/3, *n. ḥācetiŋ bar* 59b/7, *n. ḥāṣıl* 95a/5, *n. ḫāṣṣiyet bèrgey* 147b/7, *n. ḫāṭırı tilese aytur bolur* 178a/2, *n. ittifāḳ* 219b/8, *n. ḳadar māl* 161b/4, *teŋridin n. kelür* 196a/6, *her n. kerek bolsa bèrsünler* 204a/2, *n. kerī ḳılġay* 86b/9, *munda n. ḳıladur-sen* 131a/6, *n. ḳıldı* 90a/2, *insānnıŋ n. ḳılġan ve dègeni* 85b/3, *n. ḳılġanların* 156a/7, *n. ḳılġay-men* 213b/5, *n. ḳılġusı-durlar* 60a/9, *n. ḳılıp durur-sen* 49b/6, *ḥālā n. ḳılmaḳ kerek* 190a/5, *her n. ḳılsa* 40a/1, 9a/6, 152a/1, *her n. köŋlide bolsa* 184a/7, *n. laᶜnet ḳıladur-sen* 63b/1, *ḫazīnede n. meblaġ yarmaḳ bolġay* 199a/1, *n. mecāl* 62a/9, *n. mertebede ābādān turur* 91b/1, *n. miḳdār bīm ü hirās* 58a/8, *n. miḳdār farḳ bar durur* 181a/2, *n. miḳdār* 147b/7, 161b/2, *n. müddeᶜā-dur* 215a/3, *saŋa n. müddeᶜā-dur* 217a/6, *n. naṣīb oldı* 43b/7, *ḫod n. nevᶜ bolġan erkin* 114a/8, *n. rāy bilen* 40b/6, *n. sebebdin* 66a/6, *bu n. sır erdi* 97b/1, *n. tanısun ᶜışḳnı* 213a/7, , *her n. tiledi ḳıldı* 27a/1, *her n. tilese ḳılġay* 27a/1, *ulusḳa n. türlük ᶜadl ḳıla alġay* 29a/8, *āyā bu n. türlük bolġay* 66b/2, *emdi n. türlük dèseŋ cānıŋnı andaḳ alay* 60b/8, *n. türlük düşmenlıḳ erdi* 204b/5, *n. türlük evḳāt ötkerür-siz* 127a/7, *n. türlük keledurur* 65b/9, *n. türlük ḳılay* 65a/8, *seni n. türlük riᶜāyet ḳıldı* 207a/3, *n. türlük ṭaᶜām* 100a/5, *n. türlük zārī ḳıladurur* 26a/4, *n. türlük* 36b/3, 36b/4, 75a/7, 145b/4,

191b/4, 207a/6, *n. türlük turur* 24a/2, *n. türlük-dür* 17a/8, *n. üçün ḳazıp-sız* 67a/9, *n. üçün kėç ḳaldıŋ* 141a/9, *n. üçün* 16a/2, 69a/2, 115b/2, 140a/6, 62b/1, *her n. yitse men tāvān bėreyin* 132a/5, *her n.* 8a/5, 9a/1, 22b/1, 35b/4, 36a/2, 36a/4, 36b/6, 37a/6, 39a/9, 53b/7, 55b/1, 8a/4, 8b/2, 9a/3, 9a/7, 133b/3, 134b/1, 162a/1, 173b/8, 196a/5, 206a/2
*müddeᶜāsı n.-**dür*** 214b/9

2. nasıl, ne tür; hangi
n. aş pişedür 100a/5, *n. iş ne iş ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālānıŋ dīdārıdın yaḫşıraḳ* 60b/7, *n. kişi-dür-sen* 206b/7, *n. kişi-sen* 131a/6, *n. kişiniŋ başı turur* 68b/2, *sen n. kişi-sen* 64a/8, *n. ḳol sunmaġ u çekmek edi* 89a/5, *n. muᶜāmele ḳıldılar* 208a/5, *n. neme* 58a/3, *n. nemege* 38a/1, *n. nerse erkin* 121b/2, *n. nerse yėp tururlar* 156a/5, *n. nerse* 65a/5, *n. nerse-dür* 122b/3, *bu ḳazan içide n. nerse-dür* 108b/9, *n. nersede* 161a/6, *n. nersedin durur* 123a/5, *n. nersege şākir-sen* 98b/4, *n. nerseler bile* 58a/3, *n. nerseni sever-sen* 114a/3, *n. ṭaᶜmı bar* 67b/9, *n. tedbīr bilen* 40b/5, *yėdürgen ṭaᶜāmları n. yėrdin turur* 14a/8

ne ... ne ne ... ne (bağlaç).
n. bu kün ḳalġusı durur n. taŋla 160b/2, *n. inçke n. yoġan* 186a/1 *saᶜīdni n. şaḳī ḳıldı n. şaḳīni saᶜīd* 43b/8.

nebevī [1] (< Ar. *nabī* ve nispet eki *-ī* ile *nabavī*) peygambere ait, onunla ilgili.

ḥadīṯ-i nebevī peygamber hadisi.
ḥ.-i n. ᶜaleyhi's-selām vāḳiᶜ bolup turur 104b/3

nebī [1] (< Far. *nabī* < Ar. *nabīy*) peygamber.
n. 104b/6

necāt [6] (< Ar. *nacāt*) kurtuluş.
n. bolġay 40b/5, *biziŋ n.+**ımız*** 167b/8

necāt tap- kurtulmak, necat bulmak.
*ol ḫaṭarlardın n. t.-**ḳay** ve* 18b/4, *āḫirette n. t.-ḳay* 99a/5, *ḫudāy taᶜālā ᶜaẕābıdın n. t.-ḳay* 21b/6
*n. t.-**maḳ** üçün* 119b/2

neçe [61] (< ET (Uyg., KT) *neçe* < *nē+çe*) nice, ne kadar, kaç.
n. 51a/3, 132a/7, 141a/6, *bir n.* 47a/8, 67b/7, 147a/8, 153a/3, 202a/6, *her n.* 37a/7, 46b/8, 89b/8, 145b/9, 167a/4, 176a/5, 183b/2, 204b/5, *ol n.* 135a/7, *n. abuşḳaŋ bar turur* 49a/9, *her n. bolsa* 129a/1, *her n. büzürg bolsa* 144b/9, *n. cihān-geşte dervīş* 212a/8, *n. dür bolġay* 218b/5, *n. ḫalīfe* 24a/5, *n. ḥürmetlıḳ* 161b/3, *her n. istedi* 97a/2, *bir n. ḳadem* 126a/7, *n. ḳanlar aḳıp turur* 161b/2, *her n. kėç ḳalsa* 105a/2, *bir n. kedū su tökseŋ* 217a/7, *bir n. kedū su töküp erdi* 217a/4, *anı n. kerret sınaġan bolġaylar* 161b/7, *her n. kim* 11a/4, 91a/4, *n. ḳoynı alıp* 131a/5, *n. kün* 164b/5, 213b/8, *n. kün durur* 51a/4, *n. kündin soŋra* 194b/2, *n. menzil muᶜayyen turur* 51a/7, *n. miŋ altun yarmaḳ üçün* 35a/6, *n. miŋ ėlniŋ ḳanıġa* 163b/5, *bir n. muḥkem yıġaç urup* 93b/7, *n. müddet turdı* 133a/6, *n. müddetḳa degünçe bolġay* 159b/5, *n. nerse kerek* 173b/1, *n. nerse* 92a/2, *n. nevbet baḳtı* 65b/4, *n. ney-şekkerdin aldıŋ* 140b/3, *bir n. piyāle*

194b/5, *n. ṣıfat* 123b/5, *n. vaḳt* 213b/4, *n. vaḳtdın soŋra* 216b/8, *n. vaḳtḳa degünçe* 93b/1, *n. vezīri* 184b/9, *n. yıl pādişāhlıḳ ḳılıp tururlar* 75a/9, *bir n. yılan alıp kel* 126b/3, *n. yıllıḳ düşmen erdi* 207b/2, *n. yüklük ḫaçır* 196b/1, *n. yüz miŋ diremniŋ* 191b/6, *her n. zehrġa oḫşar* 128a/1
n. ***durur*** 51a/3

neçük [10] (< ET (Uyg., MK) *neçe* < *nē*+*çe*+*ök*) nasıl.
n. 135b/9, *n. kim* 19a/7, 27a/3, 92a/8, 150a/5, *ᶜömer n. kişi turur* 17a/8, *n. köredür-sen* 125a/8, *n. ötkeredür-sen* 125a/8
n. ***durur*** 145b/8
*n.-****sen*** 125a/7

nedāmet [5] (< Far. <Ar. *nadāmaᵗ*) pişmanlık.
ḫasret ü n. bile 64a/1, *n. elgin tişlep* 112b/6, *ḫasret ü n. tuḫmı bār-keltürgey* 47a/1, *n. yaşın aḳızġay* 11a/2, *birevniŋ kim işi bolġay n.* 170a/5

nedīm [8] (< Ar. *nadīm*) meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı.
n. 174b/2, *ol n. aytur* 65b/5, *n. ü devlet-ḫᵛāh* 189a/7, *n. ü içkileri* 156a/3
bir bölek n.+***ler*** *bile olturup erdi* 204a/5
n.+***lerġa*** 204a/7
anıŋ n.+***leridin*** *birige* 65b/3, *nūşīrevānnıŋ n.*+*leridin* 197a/4

nedīmī [1] (< Ar. *nadīm* ve Far. *ī*) bir meclis arkadaşı, bir sohbet arkadaşı
n. kim naṣīḥat-gūy bolġay 174a/7

nedin [1] (< ET *ne*+*din*) neden, ne sebepten.
*n.-****dür*** *kim ol nerseni kim sever-sen* 87a/7

nefᶜ [2] (< Ar. *nafᶜ*) fayda, yarar.
alardın fāyide vü n. almas-sız 67a/6
n.+***in*** 35a/9

nefes [6] (< Ar. *nafas*) nefes, soluk.
n. kim 46a/7, *ᶜömrüŋdin oşbu bir n.* 60a/5
er n.+***i*** *birle* 6a/4
er n.+***i-dür*** 6a/1
seniŋ n.+***iŋ*** *ḳuvvetidin tirildim* 206b/8
her n.+***ni*** 51a/8
nā-ḫoş n.+***din*** 52a/1

nefs [9] (< Ar. *nafs*) nefis, van, varlık, insanın yeme içme gibi varlığını sürdürmesi için gereken ve varlığından doğan istek ve ihtiyaçlarının bütünü.
ey n. 61b/7, *n. hevāsıdın* 103b/2, *n. ü hevāsı bilen* 15a/2, *n. ü hevāsıġa* 63b/8
öz n.+***iġa*** 103a/3
n.+***iŋni*** 28a/1
n.+***ni*** 219b/6
n.+***niŋ*** *tanımaġıda turur* 57b/5

neheng [1] (< Far. *nahang*) timsah.
n. 144b/1

nekīr [1] (< Ar. *nekīr*) ′din. İnsanları ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri (diğeri *Münker*).
münker ve n. suālıġa cevāb bėrgey 41a/9

neme [8] (< *neme* < AT *-nē yeme*) şey, nesne.
raᶜiyyetdin n. alġalı ḳoymay 152b/4, *hēç n. dėmedi* 195a/3, *hēç n. dėmegil* 197b/2, *özge hēç n. ḳalmas* 113a/3, *ne n.* 58a/4
*hēç n.+**ge** tapmasaŋ* 212b/9, *ne n.+ge* 38a/1
*hēç n.+**ni** körmedim* 97a/7

neng [1] (< Far. *naŋ*) ayıp, utanma, utanç.
aytsaḳ n. alur-biz 114a/1

nerd [2] (< Far. *nard*) tavla, tavla oyunu.
pādişāhlarġa hemīşe n. ü şaṭranc oynamaḳ 133b/5, *gūy u n. ü şaṭranc* 134a/9

nergis [3] (< Far. *nargis*) nergis çiçeği.
bir büte n. sarı 89a/2, *n.- i şehlā közi māniᶜ durur* 89a/8
*n.+**ini** tolduruban yaşıdın* 89b/2

nerse [87] (< ET *ne er-se*) nesne, şey, herhangi bir şey.
n. alġaylar 135a/4, *n. almaġaylar* 181b/4, *ėlidin endāze bilen n. alur erdiler* 136b/8, *ėldin n. alur* 18b/7, *n. baġışlar bolsaŋ* 190b/9, *çerikke n. bėrgeli* 152b/7, *beytü'l-māldın n. bėrgey-sen* 20a/4, *artuḳsı n. bėrür-sen* 22b/3, *altı n. bile* 157b/1, *ėkki n. bile* 183a/4, *n. bilen* 62b/8, *köp n. bilmek vācib turur* 183b/7, *bu üç n. birlen* 20a/2, *bu türlük n. bolur mu* 106b/3, *bir n. dėdiler* 204a/9, *hēç n. dėmedi* 154a/4, *devlet-ḫʸāhluġıdın özge n. dėmegey* 173a/4, *andın özge n. dėmegil* 197b/9, *ol hēç n. dėmes ermiş* 153b/4, *on ėkki n. dėp tururlar* 123b/8, *ne n. erkin* 121b/2, *ḫazīnede hēç n. ḳalmaydur* 152b/8, *ol üç n. ḳaysılar durur* 33a/7, *neçe n. kerek* 173b/1, *her n. kim* 26a/9, *yaḫşıraḳ n. kim* 103a/6, *saŋa üç n. ögretey* 33a/5, *ne n. yėp tururlar* 156a/5, *ölümdin yaḳınraḳ n. yoḳ turur* 26b/2, *altı n.* 157b/1, 173b/3, *barça n.* 157a/2, 157b/4, *beytü'l-māldın bizge n.* 118a/6, *ėkki n.* 183a/5, *evvel n.* 184b/6, *hēç n.* 34b/6, 37b/2, 65a/3, 98a/7, 113b/3, 182a/1, 188a/9, *her n.* 201a/5, *ne n.* 65a/5, *neçe n.* 92a/2, *sözdin özge n.* 35a/4, *üç n.* 19b/9, 136b/7, *bėş n.* 176a/8
*üç n. **durur** kim* 31a/5, *ḫūb n. durur* 40a/9
*cihānda ėkki n.-**dür** bī-naẓīr* 183a/7, *bu ḳazan içide ne n.-dür* 108b/9, *ne n.-dür* 122b/3, *n.-dür* 40b/2
*ne n.+**de*** 161a/6
*bėş n.+**de-dür*** 125b/7
*n.+**de turur*** 125b/7
*her n.+**din** kim* 38a/9, *barça n.+din* 141b/8, *ol n.+din* 189a/2, *tört n.+din* 138a/7
*ne n.+**din durur*** 123a/6
*hēç n.+**ge** bėrmegil* 137b/1, *ne n.+ge şākir-sen* 98b/4, *ol üç n.+ge yėtmegünçe* 31a/6, *ėkki n.+ge* 98b/4, *her n.+ge* 31a/9
*yaḫşı n.+**ler** ayttı* 194b/6, *ne n.+ler bile* 58a/3, *kepek teg n.+ler* 121b/2, *ol n.+ler* 138a/8, *yıraḳ bolur n.+ler* 138b/1
*bu n.+**lerge*** 191b/8

*n.+**lerin** oġrı ėltkey* 107a/5
*ol n.+**lerni*** 109b/2
*ol n.+**ni** kim sever-sen* 87a/7, *ol n.+ni kim* 97b/3, *ne n.+ni sever-sen* 114a/3, *n.+ni* 182a/9, *az n.+ni* 191a/1, *bėrgen n.+ni* 209b/9, *köp n.+ni* 77a/5, *tört n.+ni* 138a/6
*n.+**niŋ** ḥaddı ve endāzesi bar durur* 136a/4
*alarnıŋ hēç n.+**si** yoḳ erdi* 66b/6

nerseçe [1] (< *nerse+çe* ET (Uyg) *nerse*) nesne kadar, şey kadar.
ᶜabdu'llāh bėrgen n. ḫazīnedin aŋa bėrdiler 207b/5

neseb [1] (< Ar. *nasab*) nesil, soy, sop.
evvelīde n. ol-dur kim 111b/2

nesīm [1] (< Ar. *nasīm*) hafif rüzgar.
ḥaḳīḳat bostānınıŋ n.+i 44a/7

nesl [1] (< Ar. *nasl*) soy, sülale.
*alarnıŋ n.+**i** munḳaṭıᶜ boldı* 84b/7

neşāṭ [1] (< Ar. *naşāṭ*) neşe, şenlik.
yėtti n. 77b/5

netīce [3] (< Ar. *natīcaᵗ*) sonuç.
bu n. bėrdi 25a/7, *n.- yi bisyār bėrür* 191a/5, *n.+si* 92b/1

nevᶜ [17] (< Ar. *navᶜ*) çeşit, tür.
hēç n. bile rāżī bolmaġay 27a/6, *hēç n. bile* 102b/5, *ḥālā ol n. bola almas* 147a/4, *ḫod ne n. bolġan erkin* 114a/8, *ol n. erdi* 164b/4, *ol n. kim* 19b/5, 43a/3, 133a/5, *bu n. yėmek içmekdin* 127a/5, *bu n. yumşaḳ elig kim* 21b/5, *bu n.* 140b/9, 150b/5, *her n.* 220b/9, *ol n.* 16b/2, 47b/9
*ėkki n. **turur*** 121b/7, *ẓulm üç n. turur* 102b/5

nevā [1] (< Far. *navā*) ordu (krş. *navā* "an army" Steingass, 1892: 1428b)
*içki taşḳı nāyib n.+**ġa** aytur erdi* 166b/2

nevāfil [1] (< Ar. *navāfil*) zaman ve mükellefiyet dışı sevap için yapılan ibadetler.
n.+din fāżılraḳ turur 37a/3

nevbet [4] (< Far. < Ar. *navbaᵗ*) sıra, devir; defa, kez.
n. 110a/9, 117b/2, *neçe n. baḳtı* 65b/4, *n. muᶜāviyeġa yėtti* 130a/7

nev-rūz [3] (< Far. *nav-roz*) Nevruz Bayramı.
n.-r. küni bār-ı ᶜām bolup 165a/3, *n.-r. küni raᶜiyyetḳa dād bėrür erdiler* 164b/4, *n.-r.+**dın** burun* 164b/6

ney-şekker [8] (< Far *nay* ve <Ar. *şakkar*< Far. *şeker*) şeker kamışı.
*neçe n.-ş.+**din** aldıŋ* 140b/3, *bir n.-ş.+din* 140b/4, 140b/8, 141b/1, 141b/4
*bir n.-ş.+**ni** yançıp* 139b/8, *üç n.-ş.+ni yançıp-men* 141b/3

neyistān [2] (< Far. *nayistān*) kamışlık, sazlık.
*ol n.+**ġa** bile bardılar* 126b/6, *bir n.+ġa yoluḳtı* 126a/7

neẕẓāre [1] (< Ar. *naẓẓāra*[t]) seyirci, bir şeye bakan.

neẕẓāre eyle-bakmak.
*n. e.-**megey*** 143b/8

nigīn [1] (< Far. *nigīn*) yüzük.
*erürler ėkki gevher bir n.+**de*** 71b/5

nigūn-sār [1] (< Far. *nigūn-sār*) baş aşağı.
taḫtı n.-s. *boldı* 175b/8

nihān [2] (< Far. *nihān*) gizli, saklı, görünmeyen.
cihāndın n. 80a/1, *ėlniŋ āşkār u n. ve yaḫşı yamanı* 110b/8

nihānī [2] (< Far. *nihānī*) gizliü saklı, görünmeyen.
n. işlerni ᶜaḳl bile tapḳay 176b/2, *bir gūşede n. olturġıl* 96b/2

nikāḥ [1] (< Ar. *nikāh*) nikah, kanuni evlenme töreni.

nikāh bağla- nikahlamak.
*ol ḳızını n. b.-**p** aldı* 142a/1

nīk-baḫt [1] (< Far. *nēk-baḫt*) bahtı iyi, talihli.
*pādişāhnıŋ n.-b.+**ı*** 180a/1

nīk-nām [1] (<Far. *nēk-nām*) iyi nam kazanmış.
n.-n. boldılar 208b/1

nīk-nāmlıḳ [2] (<Far. *nēk-nām* ve Far. *+lıḳ*) iyi nam kazanmış olma durumu.
n.-n. 181b/8, *ᶜādillıḳ ve n.-n.* 90a/4

niᶜmet [16] (< Far. <Ar. *niᶜma*[t]) lütuf, iyilik, bağış; azık, yiyecek, içeceğe dair şeyler.
bisyār n. 61b/7, *n. andın yaḫşıraḳ bolġay* 12a/1, *ḫilᶜat u n. bėrip* 104a/7, *bu n. ḳadrın bilmek turur* 10a/5, *bu n. ḳadrın bilmey* 12a/5, *māl u n. ü emlāk .. köprek turur* 52a/7, *māl u n. yıġmas-sız* 67a/5, *uluḳ n.* 128a/5
*n.+**i** az bolup* 126a/3, *her çend n.+i* 126a/2
*ol biziŋ n.+**imiz** durur kim* 121b/4
*n.+**iniŋ** ḥaḳ-güẕārlıġı* 165b/7
*n.+**ḳa** şükr* 157b/3, *n.+ḳa yoluḳup* 208a/7
*gün-ā-gün n.+**ler** bolur* 127b/1

niᶜmetī [1] (< Far. <Ar. *niᶜma*[t]*+ī*) bir nimet
*n. **durur*** 9b/9

nisbet [2] (< Far. <Ar. *nisba*[t]) kıyaslama, ölçü, nispet.
*hēç n.+**i** yoḳ turur* 47b/8, *hēç āferīdeniŋ aŋa n.+i yoḳ-tur* 58b/3

nīstlıḳ [1] (< Far. *nīst* ve Tü. *+lıḳ*) yokluk, adem.
n. şehride 212a/1

nişān [2] (< Far. *nişān*) ferman.
nūşīrevān ᶜamel-dārlarġa n. bitidi 105b/1
*yarlıġ n.+**ı-dur*** 5b/2

niyāz-mendlıḳ [1] (< Far. *niyāz-mand* ve Tü. *+lıḳ*) duacılık, dua edicilik.
ṣayyād ḳaşıda n.-m. ḳılıp 95b/3

niyyet [5] (< Far. <Ar. *niyya*^{t}) niyet, meram.
yaḫşı n. ḳılıp 142a/1, *yaman n. ḳılsa* 141b/8
*bu arıġ n.+**i*** 89b/4, *n.+i yaḫşı erdi* 116b/1, *pādişāhnıŋ n.+i* 141b/6

niẓām [1] (< Ar. *niẓām*) düzen, tertip.
memleket n. tapmas 171b/7

noḳṣān [4] (< Ar. *nuḳsān*) esksiklik, noksan.
bisyār n. bolur 131b/5, *ança şeriᶜatḳa n. ḳılur* 103b/3, *ᶜacz u n. u żaᶜf* 26b/9, *n. vāḳiᶜ bolur* 92b/3

nūr [1] (< Ar. *nūr*) aydunlık, parlaklık, parıltı.

nūr-ı ilāhī ilahî nur (*Açk*'a bk.)
n.- ı i. 125a/9

nübüvvet [1] (< Far. < Ar. *nubuvva*^{t}) peygamberlik.
n. derecesin bėrip 44b/2

nümāyende [1] (< Far. *numāyanda*, *namāyanda*) gösteren, gösterici; gösterişli
bisyār n. ve zīrek 185a/1

nüsḫa [5] (< Ar. *nusḫa*^{t}) bir yazıdan çıkarılan suret.
n. ḳılıp 117a/2, *bu n.* 220b/8, *ḳadīm n.+lar* 111a/5, *dāyim ol n.+nı oḳup yā oḳutup* 4b/3, *n.- yi şerīfe bilen* 3b/5

nüvvāb [1] (< Ar. *nuvvāb*) naiplik eden kimseler.
n.- ı kām-yābnı tilep 5a/4

O

oçaḳ [1] (< ET (Uyg.) *otçuḳ~oçuḳ*, MK *oçaḳ* <Orh.T. *oçuḳ*) ocak (krş. *ўчоқ* "ocak" Özb ÖTİL-II, 1981: 525c).
*o.+**nıŋ** küli yüzige* 109b/9

oġlan [15] (< ET *oġulan oġul+an* < ET *oġul*) çocuk, erkek çocuk.
ol o. 97b/4, 97b/9, *bir o. su almaḳḳa çeşmeġa keldi* 96b/7
*ol o.+**lar** allıġa ḳoydı* 110a/2, *o.+lar bar erdi* 75b/5, *o.+lar gūy bile oynarlar* 33b/2
*ol o.+**lardın*** 75b/6
*o.+**largʾa*** 109a/1
*ėkki üç yaş o.+**ları** bar* 108a/8, *yaḥyā bin ḫālid o.+ları erdi bardım* 196a/2, *miḥnetdin vezīrniŋ o.+ları* 195b/9
*yaḥyā o.+**larıġa** dėr erdi* 202a/5, *kiçik o.+larıġa* 117b/2

oġlan uşaḳ çoluk çocuk.
o. u. 60a/2, *o. u.+ıġa vaṣiyyet ḳıldı* 198b/1

oġ(u)l [12] (< ET *oġul*) oğul;çocuk, erkek çocuk.
o. yaḫşı bolsa 124b/9
*o.+**ı** ayttı* 38a/1, *ebu süfyān bin ḥarbnıŋ bir o.+ı bar edi* 130a/4, *pādişāhnıŋ o.+ı bolġan* 144a/4,*pādişāhnıŋ o.+ı bolsaŋ* 145b/9, *biriniŋ o.+ı ve biriniŋ ḳızı bar erdi* 101a/4, *pādişāh o.+**ı-sen*** 144a/5
*o.+**ıġa** ayttı* 172b/7, *şāpūr o.+ıġa ayttı* 190b/8
*o.+**ını** ᶜiḳābḳa tartıp* 114b/3
*meniŋ o.+**um** ermez* 130a/6, *ey o.+um* 38a/4

oġrı [5] (< ET (Uyg., KT) *oġrı< oġur-ı*) hırsız.
o. 82a/9, *ol o.* 151a/3, *bir nerselerin o. ėltkey* 107a/6
*bir o.+**nı** alıp keldiler* 151a/2, *o.+nı fi'l-ḥāl tapıp* 132b/9

oġrıla- [4] (< ET (MK) *oġrıla-* < *oġrı+la-* ET *oġrı*) çalmak.
*ol kim o.-**dı** bėrmegüsi durur* 197b/1, *altun muraṣṣaᶜ cāmnı o.-dı* 197a/5
*pādişāh ḫazīnesidin o.-**p-dur*** 218b/1
*pādişāh ḫazīnesidin o.-**p-dur-sen*** 218b/3

oġrılıḳ [2] (< ET (KT) *oġrı+lıḳ* < ET (*oġrı*)) hırsızlık.
o. ḳıldım 151a/4
o. ve bī-dād u zecr ü fesād āvāzesi 130b/2

oġulçılay [1] (< *oġul+çılay* ET *oġul* ve *çılay*) oğul olarak, oğlu olarak *Açk.*'a bk.
anı o. saḳlap 130a/7

oġulluḳ [1] (< ET (Uyg.) *oġul+luḳ* < *oġul+luḳ* ET *oġul*) oğulluk, evlatlık.

oġulluḳ eyle- evlatlık yapmak.
*o. e.-**gil*** 22b/9

oḫşa- [18] (< ET (Uyg.) *oḫşa-~oġşa-*, MK *oḫşa-*) benzemek.
*hēç kimge o.-**mas*** 26b/8
*bularġa o.-**r bolsa*** 173b/8
*ᶜömer bin el-ḫaṭṭābḳa .. o.-**r erdi*** 25a/6
*o.-**r** kim* 51b/8, 144a/9, *kölegege o.-r kim* 48b/5, *suyıġa o.-r kim* 52b/9, *āḫiretḳa o.-r* 47b/8, *alarġa o.-r* 134b/1, *aŋa o.-r* 135b/5, 144a/7, *birevge o.-r*

53a/4, *bularġa o.-r* 151b/1, *her ne bularġa o.-r* 123b/7, *her neçe zehrġa o.-r* 128a/1, *mihmān-ḫāneġa o.-r* 53b/6, *ol bulutḳa o.-r* 178b/2
*o.-**rlar** kim* 54a/1

oḫşat- [3] (< ET (Uyg.) *oḫşat- ~oġşat-* MK *oḫşat-* < *oḫşa-t-* ET *oḫşa-~oġşa-*) benzetmek.
*o.-**ıp tururlar*** 46a/9, *nā-be-kār-ı müfside ḫātūnġa o.-ıp tururlar* 49a/4, *dıraḫtḳa o.-**ıp-turlar*** 8a/3

oḳ [12] (< ET(Uyg. KT) *oḳ*) pekiştirme edatı.
özi o. āvāre bolur 216b/3, *öz tügi o. boldı cānıġa āfet* 28a/6, *maŋa sen o. bolduŋ* 63a/6, *aṭ üstide o. cānın ḳabż ḳıldı* 60a/6, *ol ᶜamel-dārnı hem anda o. dārġa asturayın* 105b/3, *yalġuz maŋa o. ḳalġay* 57a/2, *oşbu o. kifāyet turur* 21a/9, *suġa o. taşlap* 217b/7, *hem anıŋ o. yana bir ḳulı* 32b/3, *munda o.* 131a/8
*özi o. **turur*** 39b/5, *vezīr o. turur* 172b/5

oḳı- [1] (< ET (Uyg., KT) *oḳı-*) okumak (krş. *oḳu-*).
*ḫuṭbe o.-**dı*** 130b/4

oḳu- [22] (< ET (Uyg., KT) *oḳı-*) okumak (krş. *oḳı-*)
*manṣūr bir ᶜarabī beyt o.-**du*** 200b/2
*o.-**ġan** ve ėşitkenge* 147a/9
*kitāblarnı o.-**mağunça*** 183b/3
*ᶜilm o.-**maḳ*** 193b/1, *bisyār o.-maḳ* 124a/3, *ḳurᵓān o.-maḳ* 100a/8
*alar mührsiz bitikni o.-**maslar*** 187a/4
*bitikni bükmestin burun o.-**p körüŋüz*** 187b/6
*ol nüsḫanı o.-**p** yā oḳutup* 4b/3, *o.-p* 206a/6, *alarnıŋ ḥikāyetin o.-p* 111a/9, *bitikni o.-p* 163a/6, *bu mülūk aḫbārını o.-p* 86a/8, *kelāmu'llāh o.-p* 20b/9, *kitāb o.-p* 119b/4, *nāmeni o.-p* 162b/4, *taḥsīn o.-p* 192b/9
*o.-**r erdiler*** 78a/4
*o.-**r** ve yād tutar **kişige*** 188a/5
*o.-**sa** bilgey kim* 75a/9, *her kimerse o.-sa* 168b/3
*ḫuṭbe o.-**ydur erdi*** 110b/5

oḳut- [1] (< ET (Uyg., MK *oḳıt-* < *oḳı-t-* ET *oḳı-*) okutmak.
*ol nüsḫanı oḳup yā o.-**up*** 4b/3

ol [653] (< ET *ol*) **1.** o (kişi zamiri).
o. açıḳ-dur bu açıḳ 104b/8, *o. altı ay pādişāhlıḳ ḳıldı* 84b/1, *o. anı ḳışāşḳa öltürdi* 98a/2, *o. aytḳay kim* 63b/1, *o. ayttı* 60a/1, 97a/7, 114a/4, 114a/5, 125a/9, 153a/8, 167a/6, 190a/6,196a/5, *o. ᶜabdü'l-ᶜazīz turur* 25a/2, *o. ᶜāciz bolur* 218b/1, *o. ᶜālim-i sır ve'l-ḫafiyyāt turur* 98a/8, *o. besī ᶜadl u inṣāflıḳ erdi* 81b/4, *o. besī kām-kār ᶜālī-miḳdār erdi* 80b/8, *o. bėş yıl pādişāhlıḳ ḳıldı* 82a/7, *o. bir yıl bėş ay pādişāhlıḳ ḳıldı* 84a/7, *o. bisyār kār-dān ve zāhid* 78b/6, *o. bisyār leşker-keş ... erdi* 78a/9, *o. bisyār şād-mān boldı* 93a/8, *o. bitikni* 187a/9, *o. biziŋ niᶜmetimiz durur kim* 121b/3, *o. cāhiliyet zamānıda tuġup erdi* 130a/5, *o. cevāb bėrmekde müttehem bolġay* 28b/6, *o. cevābda bitidi kim* 123a/6, *o. cihān içre bī-miṯl ü bī-mānend erdi* 25a/3, *o. cihān işige meşġūl bolġay* 75b/8, *o. cihān mülkin musaḫḫar eyledi* 116b/8, *o. çüçük olsa*

104b/8, *ḳılġay teŋrige o. dād u feryād* 169b/7, *o. elig uzattı* 94a/6, *o. ferīdūn-fer* 3a/2, *o. hārūt u mārūttın cādūraḳ turur* 48a/8, *o. hēç nerse dėmes ermiş* 153b/4, *o. hem* 17b/2, 173a/1, *o. ḳalġay* 35b/1, *o. ḳavī turur* 93b/9, *o. kāfir erdi* 23b/8, *ḫilāf-ı o. ḳılsaŋ* 145a/4, *o. ḳılur* 5b/2, *o. ḳırḳ kün pādişāhlıḳ ḳıldı* 84a/9, *o. ḳırḳ sekkiz yıl salṭanat sürdi* 83b/3, *o. ḳırḳ yıl pādişāhlıḳ ḳıldı* 83a/3, *o. ki* 4a/8, *o. kim erdi kim* 65b/5, *meger o. kim ḫilāf-ı şerᶜ ḳılġan bolġay* 33a/3, *o. kim oġrıladı bėrmegüsi durur* 197b/1, *o. ölgendin soŋra* 84b/6, *o. rivāyet ḳılur kim* 186a/9, *o. sāsānīler ᶜādetin ve āyīnin ber-ṭaraf ėtip* 166b/8, *o. sehv turur* 103a/2, *o. seksen yıl devrān sürdi* 82b/1, *o. seniŋ bendeleriŋġa ḳıldı* 119a/3, *o. şirk turur* 102b/8, *o. taḳı* 47a/8, 78a/7, 79a/2, 80b/2, 173a/6, *o. teŋri raḥmetiġa vāṣıl boldı* 61a/5, *o. toḳ yėp yatıp turur* 108b/2, *o. yėtti yıl bėş ay pādişāhlıḳ ḳıldı* 82a/1, *o. yüz yıl ᶜömr keçürdi* 83a/5, *o. yıl yüz pādişāhlıḳ bile evḳāt ötkerdi* 78b/1

2. o (işaret zamiri).
o. at 167a/5, *o. aṭlıġ* 97b/6, 96b/7, 97a/1, *o. aṭlıġnıŋ açığı kelip* 97a/8, *o. aṭlıġnıŋ atasın öltürüp erdi* 98a/1, *o. atnı egerlep* 167b/2, *o. ᶜadāvet* 204b/8, *o. ᶜadl u inṣāf* 111a/7, *o. ᶜalāmet* 52a/6, *o. ᶜamel-dār* 35a/7, *o. ᶜamel-dārnı* 105b/3, 106b/9, 135b/2, *o. ᶜarabḳa* 118b/6, *o. ᶜaṣrda* 3b/9, *o. ᶜavān* 94a/3, 94a/8, *o. ᶜazīz kim bu kitāb muṣannifi ve bu ḫiṭāb müᵓellifi erdi* 7a/3, *o. ᶜāṣıḳḳa ayturlar* 47b/3, *o. āzād-merd köksidin* 145b/6, *o. barmaḳnı* 94b/2, *o. bābda* 28a/2, *o. bābda taḳṣīr ḳılġay* 40b/2, *o. bābda* 10a/2, 152a/7, 157a/4, 205a/5, 215b/6, *o. bāġ* 192b/3, *o. bāġda* 113b/2, *o. biri zehr salġan ṭaᶜāmnı keltürdi* 57a/4, *ᶜaks-i o. bolġusı durur* 139a/9, *kişige zehre-yi o. bolmaġay kim* 105a/2, *o. böri bir ḳoynı ėltür erken-dür* 153b/3, *o. böri ferāġat bile bir semiz ḳoynı alıp bardı* 154a/2, *o. bulutḳa oḫşar* 178b/2, *o. büzürg* 26a/2, *o. büzürglerniŋ ḥālātını* 75a/6, *o. cānibḳa māyil bolġay* 30a/6, *o. cemāᶜatdın* 92b/8, *o. cemāᶜatḳa* 54a/1, *o. cezīrede* 54b/6, 54a/5, *o. cihān-bānġa* 3b/4, *o. cihānda* 112b/5, 121a/6, 181b/8, *meni o. cihānġa ėlter-sen* 65a/5, *o. cihānġa* 42b/6, *biz seni o. cihetdin yiberip erdük* 163b/3, *o. cihetdin* 43b/9, 154a/5, 27b/8, *o. çaġda* 123a/3, 200a/5, *o. çādır içide* 126a/8, *o. çeşmedin* 126b/9, *o. çeşmeġa bardı* 127a/1, *o. dād-güsterī* 9b/3, *o. dervīş ayttı* 212b/4, *o. deryā suyıġa oḫşar* 52b/8, *o. deryāda* 144b/1, *o. dıraḫt* 45b/7, *o. dīn işi turur* 103a/6, *o. dūzaḫ ėliniŋ pīşvāsı* 20b/1, *o. dünyā ve bu dünyāda* 219a/8, *o. dür dek* 216b/1, *o. dür ḳışṣasın şūgūn tutup* 216b/7, *o. dür* 218a/7, *o. dürlerdin birini* 218a/5, *o. dürni körüp* 218a/6, *o. dürni tapmaḳ müşkil durur* 217b/9, *o. dürni* 216b/6, *o. düstūr bile* 111b/1, *o. ėkki ᶜaẓīm kişiler* 41b/1, *o. ėkki himmet ėlini kör* 208a/4, *o. ėkki kimerse* 10b/8, 14b/5, *o. ėkki kişi* 57a/2, *o. ėkki söz* 206a/7, *o. ėkki vezīr* 202b/2, *o. ėkki* 208a/8, *o. ėl* 14a/2, 62b/6, 132b/8, *o. ėlçi* 106b/4, 161a/7, *o. ėlçige* 163a/7, 106b/2, *o. ėldin* 17a/9, *o. ėl-dürler* 74b/3, *o. ėlni tilep* 135b/1, *o. ėlniŋ himmetide* 212b/4, *o. ėlniŋ riᶜāyetin* 13a/9, *biziŋ ḳāᶜidemiz o. emes-tür* 209b/9, *o. emīrniŋ* 87b/1, *o. emrde* 89b/1, *o. erdi kim* 99b/7, *o. erdi* 83a/8, 91a/9, *o. evde* 53b/7, 100b/4, *o. evdin* 139b/7, *o. evge* 139b/7, *o. evvelḳı gürūh* 54b/8, *o. faḳīrniŋ başın* 131b/6, *bā-vücūd-i o. faẓl u kemāl* 171a/5, *o. gevher dürçiġa* 211b/7, *o. gevherni* 200a/1, 201a/5, *o. ġıẕā* 127b/9, *o. gürge kirip* 66b/9, *o. gürūh* 54a/8, *o. gürūhdın* 84b/8, *o. ḫalḳ arasında tüşti* 60a/7, *o. ḫasnı salmasam* 140a/9, *o. ḫaşmet ü ᶜaẓametdin* 175b/4, *o. ḫaṭarlardın* 18b/4, *o. ḫażret* 3b/7, *o. ḫażret-i ṣāḥib-ḳırānnıŋ* 4b/1, *o. ḫażretniŋ açığı kelip* 34b/5, *o. ḫażretniŋ buyruġı* 5b/3, *o. ḫācet-mend* 194a/2, *o. ḫācīġa bėrdi* 126b/8, *o. ḫācib ciheti üçün* 146a/1, *o. ḫāldın* 16a/9, 166a/2, 214a/6, 215b/4, 45b/4, *o. ḫālı* 135a/9, *o. ḫālnı* 196b/5,

24b/6, 162b/3, *élçi o. ḥālni kördi erse* 17b/8, *o. ḫāṣāk cihetidin* 140a/2, *o. ḫātūn* 108b/5, 109b/2, 108a/9, *o. ḫātūndın ᶜözr ḳoldı* 110a/2, *o. ḫātūnnıŋ ḳaşıġa bardı* 109b/1, *o. ḫāzin ḳulnı* 120b/2, *o. hediyyedin* 191a/3, *o. hemyān yarmaḳnı alıp bardı* 96b/8, *o. ḫıdmetḳa* 214b/3, *o. ḫudāy* 158a/4, 158a/6, *o. ḫudāyġa* 11b/4, *o. ḫūynı andın kėtere körgey* 177a/9, *o. ḫᵛāce* 63a/1, 62b/7, *o. iş* 89b/3, 52b/5, *o. işde* 137a/8, 173a/1, *o. işide* 170b/9, *o. işni ḳılġay-sen* 178b/6, *o. it* 154a/3, *o. ḳadar* 141b/3, *o. ḳarı ḫātūn miṣāllik turur kim* 50a/2, *o. ḳarı ḫātūnġa ayttı* 127a/4, *o. ḳarı ḫātūnġa* 126b/1, *o. ḳāᶜide bile* 111a/6, *o. kālbedni* 41a/3, *o. kārvānġa* 107a/7, *o. kėçe ferāġat bile uyḳuladı* 95b/5, *o. kėçe* 24b/9, 131b/7, 212a/9, *o. kėçedin kim* 25b/1, 122b/8, *o. kedū içidegi dürlerni* 218b/8, *o. kenīzekke* 199b/9, *o. kenīzekni* 194a/8, 194b/7, *o. kentke yėtip* 141a/6, *o. kentniŋ* 140b/6,*o. kepek bilen* 24b/8, *o. keremdin* 208a/9, *o. keyūmerṣde erdi* 76a/5, *o. ḳızġına* 140a/5, 142a/2, *o. ḳızġınadın* 140b/2, *o. ḳızġınaġa ayttı* 140a/3, *o. ḳızını nikāḥ baġlap aldı* 142a/1,*o. kim ḫāṣ meniŋ sözüm-dür* 102a/6, *bā-vücūd-i o. kim kāfir erdi* 90a/5, *o. kim* 44a/2, 44a/3, 62a/9, 8b/6, 102a/8, 102b/2, 143a/4, 143a/5, 149a/2, *ėkkinç o. kim* 156b/6, *evvel o. kim* 156b/5, 172a/2, *üçünç o. kim* 156b/7, *üçünçi o. kim* 143b/5, *o. kimerse kim* 14a/1, 14a/6, 14a/9, 14b/2, 28b/3, *o. kimerse* 10b/5, 10b/6, 50a/1, 51a/2, 51b/3, 53b/2, 121a/7, 191a/3, *o. kişi* 149a/4, 30b/5, 11a/1, 40b/8, 53a/3, 70a/3, 9a/8, 13a/2, 11a/5, 12b/7, 32a/2, 32a/4, 59b/4, 125a/6, 146b/8, 161b/6, 202b/8, *o. kişi-dür* 148b/3, *o. kişi-dür-men* 64a/9, *vāy o. kişige kim ḫışm-gīn bolġay* 33b/8, *o. kişige kim* 40b/2, *vāy o. kişige kim* 142a/9, *o. kişige tėz tėz baḳtıŋ* 66a/6, *o. kişige* 32b/6, 40a/9, 144a/9, *vāy o. kişige* 144b/5, *o. kişiler kim* 21a/4, 54a/6, *o. kişiler* 43b/3, *o. kişini* 214b/1, 31b/7, 143a/2, *o. kişiniŋ ᶜibādetin* 31a/3, *o. ḳoyġa* 27b/5, 153a/2, *o. kölegede bolġaylar* 10b/3, *o. köprükdin* 42a/3, *o. köşkke pās-bān ḳoydı* 61b/2, *o. köşkniŋ ėşigini heybet bilen* 62a/4, *o. köz bile* 130a/1, *o. ḳudret* 132a/2, *o. ḳul ayttı* 120b/5, *o. ḳul cevāb bėrmedi* 32a/8, *o. ḳulnı āzād ḳıldı* 32b/8, *o. ḳurt kim* 37b/1, *o. ḳurumay üstige* 135b/6, *o. kün* 10a/9, 193b/9, *o. kündin* 122b/9, *o. mektūbda* 185b/8, *o. lafẓġa yėtti* 162b/4, *o. lafẓnı* 162b/5, *o. laḥẓada* 170a/6, *o. leẓīẓ ṭaᶜāmlar* 127b/6, *o. maḥalda* 145b/3, *o. maḳūleniŋ şāhidi turur* 171a/8, *o. māl* 47a/3, 118a/7, *o. melik* 68a/2, *o. memālik şirkdin* 103b/6, *o. mertebe erdi* 154b/9, *o. mestūreni* 219a/2, *o. mestūreniŋ* 213a/9, *o. miḳdār ermes* 129a/1, *o. miḳdār* 11b/6, 46b/8, 31a/9, 141b/2, 17b/7, 53a/1, 63b/7, 97b/8, 128b/4, 140b/5, 175b/7, 201a/9, 46b/5, *o. miḳdār turur* 49b/1, *o. mübtediᶜī* 13b/5, *o. müddetniŋ āḫiri* 41a/6, *o. mülk ü māl* 160b/7, *o. mülkniŋ pādişāhınıŋ ḳulaġı* 23a/6, *o. nā-bīnā* 98a/1, *o. nā-bīnādın* 97a/3, *o. nā-dān vezīr cihetidin* 178a/6, *o. nāme* 206a/1, 206a/6, *o. nāmeġa* 191b/6, *o. nāmeni* 202b/5, 204a/3, *o. nāmeniŋ* 203b/6, 207a/1, *o. neçe* 135a/7, *o. nedīm* 65b/5, *o. nersedin* 189a/1, *o. nerseler* 138a/8, *o. nerselerni* 109b/2, *o. nerseni* 87a/7, 97b/3, *o. nevᶜ bola almas* 147a/4, *o. nevᶜ erdi* 164b/4, *o. nevᶜ* 19b/5, 43a/3, 133a/5, 16b/2, 47b/9, *o. neyistānġa* 126b/6, *o. nüsḫanı oḳup yā oḳutup* 4b/3, *o. oġlan* 97b/4, 97b/9, *o. oġlanlar allıġa ḳoydı* 110a/2, *o. oġlanlardın* 75b/5, *o. oġrı* 151a/3, *o. ortançı gürūh* 55a/4, *o. ottuz yıl pādişāh erdi* 76b/1, *o. ölgenniŋ vārişiniŋ rıżāsı bilen* 20a/7, *o. pādişāh* 59b/3, 149b/7, *o. pādişāhlar kim* 114a/7, *o. pādişāhlarda* 136b/6, *o. pādişāhlarnıŋ* 91b/6, *o. peyġāmber* 85a/2, *o. rencdin* 47b/1, *o. reviş bile* 111a/9, *o. risālet taḫt-gāhınıŋ mesned-nişīniġa kim* 1b/7, *o. rūzgārnıŋ zāhidi* 24b/2, *o. rūzgārnıŋ* 147a/5, *o. ṣabr* 34b/9, *o. salṭanat evciniŋ ḳuyaşı* 215a/5, *o. salṭanatḳa yėtişti* 142a/3, *o. ṣandūḳçeniŋ içidin* 106b/1, *o. sarāyġa der-bān ḳılıp* 19b/8, *o. ṣāḥib-i ḫayrī* 11a/7, *o. sebebdin öfkelep* 189b/9, *o. sebebdin* 44b/5, 90a/3, 128b/1, 150b/1,

163b/2, 211b/6, 15b/3, 69a/3, *o. sebebdin-dür kim* 23a/9, *o. sebebdin turur* 108b/8, *o. ṣıfat bilen* 33b/1, *o. sırnı* 176b/7, *o. sizde yoḳ turur* 136b/7, *o. söz* 25b/2, *o. sözdin* 161a/8, *o. sözi* 192b/7, *o. sözni èşitkendin* 69b/1, *o. sözni ḳabūl ḳılıp* 216b/7, *o. sudın* 127a/3, *o. sulṭānġa* 144b/6, *o. susuzluġ* 53a/2, *o. süleymān-ḥaşmet* 3a/1, *o. şāgird-pīşeni* 115a/, *o. şāh* 142b/3, *o. şāhī* 142b/4, *o. şefḳat* 13a/6, *o. şehr pādişāhıdın suāl ḳıldı kim* 87a/4, *o. şehrġa yètti* 213b/5, *o. şeḳāvetniŋ āḫiri* 10a/3, *o. ṭaᶜām durur* 56a/7, *o. ṭaᶜāmnı yèmek* 57a/7, *o. ṭaᶜāmnı* 57a/6, *o. taḫtanı* 119a/7, *o. taḫtnı* 175b/3, *o. tar yèrde* 54b/2, *o. ṭarafdın cemᶜ boldı* 91b/2, *o. tāziyāne birlen* 20a/5, *o. teŋri bendesi* 36b/9, *o. tevelerni* 155a/2, *o. toḳḳuz dürni* 218b/7, *o. türlük at* 167a/3, *o. türlük kim* 19b/3, *o. türlük şefḳat* 23b/8, *o. türlük* 83b/7, 156b/2, 198b/2, *o. üç nerse ḳaysılar durur* 33a/7, *o. üç nersege yètmegünçe* 31a/6, *o. vaḳt kim* 136a/9, *o. vaḳt* 115b/7, 116b/2, *o. vaḳtda* 197b/5, *o. vaḳt-dur kim* 47a/3, *o. vālīni* 14b/6, *o. vilāyet èli* 130a/8, *o. vilāyet* 92b/5, *o. yaġmur* 119a/6, *o. yarlıġ ve ḥükm* 5b/1, *o. yarmaḳ* 97b/5, *o. yarmaḳnı yibergil* 199a/7, *o. yarmaḳnı* 194a/4, *o. yarmaḳnı almay* 22b/4, *o. yādıġa bèrgey* 180a/6, *o. yārānlarġa* 213b/1, *o. yèmekdin* 52a/1, *o. yèrde* 146b/4, *o. yèrdin* 137a/1, *o. yılannı yèp* 126b/8, *o. yigit èltken nāmeni* 205b/9, *o. yigit* 206b/5, *o. yigitni tiledi* 206a/6, *o. yigitniŋ murādını* 206a/1, *hēç kişige zehre-yi o. yoḳ erdi* 132b/3, *yārā-yı o. yoḳ erdi* 211b/6, *dünyā o. yol-dur kim müsāfirler yörürler* 51a/5, *o. yüzükniŋ secᶜi* 187a/5, *o. żaᶜīflıḳ bilen* 210b/4, *o. żaᶜīfnıŋ ḳarġışıġa* 109a/8, *o. zamān* 200b/1, *o. zamānda* 34b/8, 87b/7, 105b/6, *o. zamānede* 165a/8, *o. zamānġaça* 159b/6, *o. zāhid ayttı* 23a/5, *o. zāhidniŋ ṭaᶜāmınıŋ berekātı* 25a/6, *o. ẓulm kim āmürziş tapar* 103a/2, *o. ẓulmī kim hēç ḳalmaġay* 103a/1, *o. ẓulmnı* 28b/1, 68a/8, *o.* 5b/5, 19a/3, 1b/2, 23a/7, 27b/7, 31b/5, 34a/6, 36a/3, 43b/7, 46b/1, 48b/2, 49a/4, 50b/2, 51a/9, 53b/1, 53b/4, 61b/6, 68a/4, 76b/9, 77a/5, 77b/6, 77b/8, 78a/1, 78a/4, 79a/4, 79b/1, 80a/7, 80b/4, 81a/1, 81b/7, 83a/8, 88a/1, 8a/5, 8a/6, 8a/8, 8b/8, 94a/2, 95a/9, 97b/5, 97b/8, 110a/1, 112a/7, 112b/7, 121b/9, 122a/6, 122b/3, 123b/5, 129b/6, 134b/3, 135b/7, 136b/8, 139b/6, 140b/1, 140b/7, 141b/4, 143b/4, 143b/7, 150a/1, 150a/2, 151b/2, 153b/8, 156b/1, 162b/1, 165a/1, 173a/2, 189a/3, 190a/9, 191a/5, 192a/4, 197b/1, 199b/9, 200a/6, 200a/9, 200b/8, 203a/4, 203a/9, 204a/4, 204b/1, 205b/3, 207a/4, 207b/8, 208a/7, 208b/6, 209a/3, 209a/6, 209a/8, 209b/2, 211b/8, 215a/4, 217b/1, 219b/7, 220a/5, 221a/4, *ᶜurża-yı o.* 215b/2, *hēç kişige zehre-yi o.* 133a/7, *ḳuvvet ü yārā-yı o.* 39b/3, *ẕerre o. ḥaḳīrlıḳ bilen* 210b/2, *biri o. kim* 121b/7, *sebebi o. kim raᶜiyyetḳa* 74a/6, *o. kim* 93a/3

*ḳalb o.-**dur** kim evrülür* 137b/3, *o.-dur kim* 102a/6, 103a/2, 149a/8, 155b/7, 215a/4, *bir gürūh o.-dur kim* 57b/7, *biri o.-dur kim* 102b/5, *bu āyetniŋ maᶜnīsi o.-dur kim* 21a/4, *evvel cādūlıġı o.-dur kim* 48a/9, *neseb o.-dur kim* 111b/3, *maḳṣūd bu muḳaddemātdın o.-dur kim* 219b/9, *o.-dur* 128a/8, 156b/9, 178a/4, 180a/1, 220b/4, *o.-dur* 177b/3, 196b/2, 198a/8, *ᶜadl o.-dur* 121a/4, *delīl o.-dur* 174a/8, *mihr-bān vezīr o.-dur* 177a/7, *yamanlıġı o.-dur* 178a/8, *o.-dur kim* 49b/8, 51b/6, 58b/7, 72b/7, 73b/7, 9b/7, *bu kişiniŋ o.-dur kim* 86a/6, *èkkinç o.-dur kim* 33b/3, *evvel o.-dur kim* 33a/8, *siḥri o.-dur kim* 48b/9, *ẓulm o.-dur kim* 39b/2, *o.-dur* 39b/9, 8a/8, 8b/9, *ᶜāḳil o.-dur* 46b/3, *mīz-bānnıŋ ᶜādeti o.-dur* 53a/5

*o. **durur** kim* 102b/2, 179a/1, *dāniş-mend o. durur kim* 18b/8, *ümīdi o. durur kim* 6b/5, *ᶜadl o. durur* 28b/8

ol- [19] (< ET *bol-*< AT **bōl-*) olmak (krş. *bol-*).

*o.-**a** kelmedi* 67a/2
*viṣāl o.-**dı** müyesser aŋa* 88b/5, *ne naṣīb o.-dı* 43b/7, *şāh o.-dı* 82b/7
ḫatm o.-dı 221a/2
*hūş-yār o.-**ġay*** 142b/3, *köp ḫumār o.-ġay* 142b/2
*ol çüçük o.-**sa*** 104b/8
*ᶜömridin āg̲ār o.-**sun*** 221b/7, *bezm-gāhı o.-sun* 221a/9, *çetr-cāhı o.-sun* 221b/1, *güşād o.-sun* 222a/2, *ḫaḳ penāhı o.-sun* 221b/3, *kevkeb-ᶜaded sipāhı o.-sun* 221b/2, *meded-kār o.-sun* 221b/6, *miḳdār o.-sun* 221b/8, *murād o.-sun* 222a/1, *yār o.-sun* 221b/5
*maḥrem o.-**ur*** 143b/7

oltḳuz- [1] oturtmak. *Açk.*'a bk.
*anıŋ bile yandaşa o.-**madım*** 168a/7

oltur- [31] (< ET (Uyg., MK) *oltur-*) oturmak.
*kölegeside barıp o.-**dı** erse* 95a/3, *o.-dı* 78b/6, *ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz ḫilāfetḳa o.-dı* 142b/8, *aynıŋ ayaġıġa degünçe o.-dı* 194a/1, *bir güşede barıp o.-dı* 214a/4, *taḫtḳa o.-dı* 117a/9
*bir güşede o.-**dum*** 153b/8
*yandaşa o.-**ġay-men*** 192b/3
*yėrleride o.-**ġaylar*** 54a/8
*bir güşede nihānī o.-**ġıl*** 96b/2, *yandaşa o.-ġıl* 192b/1
*nā-cins ėl bile o.-**maġay*** 188b/9
*bir bölek nedīmler bile o.-**up erdi*** 204a/6, *iskender içkiler bile o.-up erdi* 124b/2, *kölegede o.-up erdi* 36a/8, *o.-up erdi* 64a/5, 175b/2
*ṣaḥābe āf-tābda o.-**up erdiler*** 36a/9
*edeb yüzidin o.-**up** aytur erdi* 165b/2, *degünçe o.-up* 37b/8, *ferāġat bilen o.-up* 57a/6, *ġāfil o.-up* 161a/2, *ḫıred-mendler bile o.-up* 149b/1, *taḫt üzre o.-up* 151a/1, 158b/6, *taḫtḳa o.-up* 166b/1
*andaḳ o.-**up turur*** 51b/3, *o.-up turur* 126a/9, *bir ḫātūn o.-up turur* 108a/7
*kölegede o.-**up turur-sen*** 36b/2
*o.-**ur erdi*** 110a/1

olturġuz- [3] (< ET *oltur-ġuz-* < ET (*oltur-*) oturtmak.
*anı sarāy ėşikide o.-**up*** 193b/8
*ᶜömer mesnedide o.-**up turur*** 19a/8, *bu yėrde o.-up turur* 192b/5

olturt- [2] (< *oltur-t-* <ET *oltur-*) oturtmak.
*seni yandaşa o.-**ḳaylar*** 21b/9
*rāst ḳolıda o.-**up erdi*** 165a/8

on [27] (< ET *on* <AT **ōn*) on.
o. 78a/5, *o. aṣl mülūk naṣīḥatıda* 2b/2, *o. kişi* 208b/8, *o. ḳul* 206b/1, *o. künde* 51b/5, *o. mig̲ālnı* 48a/5, *ᶜivażın o. tapar* 201b/9, *bir altun direm o. direm erdi* 200a/5, *o. yaḫşı at* 206b/1, *o. yıl ᶜömr sürdi* 88a/2

on bėş on beş.
o. b. yıl erdi 83a/2, *o. b. yıl* 84b/7

on ėkki on iki

bu o. Ė. iş 157a/6, *o. ė. nerse dėp tururlar* 123b/8, *o. ė. yıl devrān keçürdi* 83b/5

on ḳatla miŋ miŋ on milyon.
o. ḳ. m. m. direm bar turur 197b/7, *bu o. ḳ. m. m. diremni* 198a/5

on miŋ on bin.
o. m. diremdin yüz miŋ direm bėrdiler 208b/8

on toḳḳuz on dokuz.
o. t. yıl 81b/8

on tört on dört.
o. t. yıl erdi 79b/3, 79b/8, *o. t. yılnı* 81b/1

on üç on üç.
o. ü. yaşar erdi 145b/3, *o. ü. yıl erdi* 80a/8

toḳḳuz yüz on bėş dokuz yüz on beş.
t. y. o. b. yıl 2b/6

yüz on yüz on.
y. o. yıl 78b/9

yüz on ėkki yüz on iki.
y. o. ė. yılda āḫir boldı 79a/7

oŋ [1] (< ET(Uyg.,KT) *oŋ*) sağ, sağ taraf.
o. elgi bilen 11a/8

onunçı [3] (< *onunçı* krş. ET *onunç* < ET *on*) onuncu.
o. aṣl 43a/8, 8a/2, *o. miṯāl* 56b/5

opraḳ [1] (< ET (Uyg., KT) *opraḳ*) eski kıyafetler, yıpanmış giyimler.
*ton o.+**larınıŋ** pār-çeleri* 55b/5

orta [6] (< ET *orto*) orta.
*meniŋ seniŋ o.+**ŋda-dur*** 102a/4, *seniŋ o.+ŋda-dur* 8b/5
*meniŋ bile seniŋ o.+**ŋda turur*** 102a/9
*o.+**sınıı** inçke yarġay* 185b/4, *saṭrlarnıŋ o.+sınıı* 186b/3

orta çaġlıḳ orta.
ḳalem ne inçke ve ne yoġan kerek o. ç. kerek 186a/1

or(u)n [3] (< ET (Uyg., KT) *orun*) yer.
*seni ṣıddīḳ o.+**ıda** ḳoyup turur* 19a/6, *kėçe ᶜases o.+ıda özi kezer erdi* 107b/9, *ᶜases o.+ıda* 17a/5

ortaḳsız [3] (<*ortaḳ+sız* ET (Uyg., KT) *ortu+ḳ*) ortak.
o. 7b/9, *o. yaratıp-tur* 39a/6, *o. yaratıp turur* 39a/7

ortançı [2] (< *orto+nçı* ET *orto*) ortanca, ortadaki.
o. bölek ᶜām ėl-dürler 54b/9, *ol o. gürūh* 55a/4

oşbu [5] (< *oş bu*) işte bu.
ᶜömrüŋdin o. bir nefes 60a/5, *o. ḳadar bile* 168b/2, *o. laḥẓa* 62b/9, *o. oḳ kifāyet turur* 21a/9, *o. zamān keltürgil* 197b/8

ot (I) [8] (< ET (Uyg., KT) *ot* < AT **hōt*) od, ateş.
o. içide bolġaylar 13a/1, *her gāh kim o. öçse* 109b/8, *o. şuᶜlesi köründi* 108a/4, *astıġa o. yaḳıp* 108a/9
*dūzaḫ o.+**ıdın*** 119b/1
*dūzaḫ o.+**ıġa** köydürgey* 121a/8, *dūzaḫ o.+ıġa ṭāḳatı bolmaġay* 40b/8
*o.+**ın** söndürüp* 219b/5

ot (II) [1] (< ET (Uyg) *ot*) ot, küçük bitki.
*çimgen o.+**nı** tapsa* 27b/5

ottuz [13] (< ET *otuz*) otuz.
o. yıġaç urup 145b/1, *o. yıġaçnı* 146a/1, *o. yıl* 81a/8, *ol o. yıl pādişāh erdi* 76b/1, *o. yıl* 79b/1, 80b/5, 81b/5, 117b/1
*o.+**nı*** 146a/2

ottuz miŋ otuz bin.
o. m. 194a/2

ottuz sekkiz otuz sekiz.
o. s. yıl erdi 84a/1

yüz ottuz yüz otuz.
y. o. yıl 78b/4, *yüz o.* 77b/9

oyġaġ [1] (< *oduġ+aḳ* < ET (Uyg., KT) *oduġ* ET **od*-) uyanık (krş. *oyġaḳ*).
barça o. erdiler 147b/4

oyġaḳ [1] (< *oduġ+aḳ* < ET (Uyg., KT) *oduġ* ET **od*-) uyanık (krş. *oyġaġ*).
kėçe o. bolġay-sen 137b/5

oyġan- [1] (<*oduġ+an*- < ET (Uyg., KT) *oduġ* < **od*-) uyanmak.
*ṣabāḥ o.-**dı erse*** 95b/6

oyġat- [1] (< *oduġ-at*- ET(Uyg., KT) *oduġ* < *od*-) uyandırmak.
*ġaflet uyḳusıdın o.-**ġaylar*** 146b/8

oyna- [4] (ET (Uyg., KT) *oyu+a*- < ET (Uyg.) *oyun*) oynamak.
*o.-**maḳ** ve* 134b/1, *nerd ü şaṭranc o.-maḳ* 133b/5
*anıŋ bile o.-**r-men*** 33b/2
*oġlanlar gūy bile o.-**rlar*** 33b/3

Ö

öç- [1] (< ET (Uyg., KT) *öç-*) sönmek.
her gāh kim ot ö.- ***se*** 109b/8

öçür- [3] (< ET (Uyg., KT) *öç-ür-* < ET *öç-*) söndürmek.
*çerāġnı ö.****!*** 119b/7
çerāġnı ö.- ***üp*** 21b/3, *ẓulm u bidᶜat şerārını ö.- üp* 4a/2

öfkele- [1] (< ET (MK) *öpkele-* krş. (Uyg.) *övkele-* < ET *öpke*) hiddetlenmek, kızmak.
*ol sebebdin ö.-****p*** 189b/9

ögren- [3] (< ET (Uyg., KT) *ögren-* < *ög(ü)r+e-n-*) öğrenmek.
*meniŋ maḥdūmlarımdın ö.-****diler*** 209b/3
*ḳaydın ö.-****diŋ*** 158a/5
*alardın ᶜadl u inṣāf sözin ö.-****ip*** 18b/3

ögret- [3] (< ET (Uyg., KT) *ögret-*< *ög(ü)r+e-t-*) öğretmek.
*saŋa üç nerse ö.-****ey*** 33a/6
*munı saŋa ö.-****ip turur*** 32b/7
*dünyā işin ö.-****key*** 14a/7

öl- [8] (< ET *öl-*) ölmek.
*alar ö.-****diler*** 49b/3
*ö.-****gendin*** *soŋra* 86a/6, *ol ö.-gendin soŋra* 84b/6
*ol ö.-****genniŋ*** *vārisiniŋ* 20a/7
*ö.-****mek*** 57a/7
*ö.-****mes*** 52b/3
*men ö.-****sem*** 129b/2
*anıŋ üçün ö.-****üp*** 57b/1

öldür- [6] (< ET (KT) *öldür-* < ET *öl-*) öldürmek (krş. *öltür-*).
*üç yüz kişini ö.-****di*** 132a/1
*anı tutup ö.-****diler*** 57a/6
*anı ö.-****gey-sen*** 20a/9
*anı ö.-****geyler*** 57a/3, *barçaŋızını ö.-geyler* 132b/8
*bir müsülmānnı nā-ḥaḳ ö.-****se*** 20a/7

öltür- [14] (< ET (KT) *öldür-* ET *öl-*) öldürmek (krş. *öldür-*).
*nā-bīnānı ḳılıç bile çapıp ö.-****di*** 97a/9, *ol anı ḳışāṣḳa ö.-di* 98a/3
*ö.-****düŋ*** 22a/3, *anı ö.-düŋ* 22a/5
*ö.-****gey*** 127b/5
*avda turna ö.-****geyler*** 181b/3
*birevni ö.-****mekke*** *ḥükm ḳıldı* 30a/8, *ö.-mekke* 215b/8
*tirikni ö.-****se*** *bolur* 179a/6
*eger ö.-****seler*** 216a/4
*ol aṭlıġnıŋ atasın ö.-****üp erdi*** 98a/2

*barçanı ö.-**üp turur-men*** 49b/4
*vezīrni bisyār ö.-**üp tururlar*** 179b/9
*anı ö.-**ürler*** 27b/8

ölük [2] (< ET *ölüg* <ET *öl-*) ölü.
bir ö. kişi erdim 206b/8
*ö.+**ni** tirgüzmek düşvār durur* 179a/7

ölüm [8] (< ET (Uyg., KT) *ölüm* < ET *öl-*) ölüm.
ö. sözi ve merg ḥadīṯi 69a/8
*seni ö.+**din** ḫalāṣ ḳıldı* 200b/9, *ö.+din ḫalāṣ ḳılġay* 179a/6, *ö.+din yaḳınraḳ nerse yoḳ turur* 26b/1
*ö.+**ni** başıŋ astıda ḳoy* 26a/7, *ö.+ni bisyār yād ḳılġay* 70a/3, *ö.+ni bisyār yād ḳılsa* 70a/4, *ö.+ni mülāḥaẓa ḳıl* 26a/9

ᶜömr [23] (< Ar. *ᶜumr*) ömür.
ᶜö. keçürdi 78b/8, *ol yüz yıl ᶜö. keçürdi* 83a/5, *ᶜö. sürdi* 77b/7, 81b/8, *on yıl ᶜö. sürdi* 88a/3, *ᶜö. sürdi* 79a/5, *seniŋ ᶜö. ü zindegānlıġıŋġa* 191a/4, *uzun ᶜö. ümīdide* 55b/9, *uzun ᶜö.* 61b/8, *ᶜö. ümīdide bolġaylar* 57b/7
*ᶜö.+**ġa** tekye ḳılıp-sen* 38a/2
*barça ᶜö.+**i** bilen ber-ā-ber bolġay* 12a/4, *bir sāᶜat ᶜö.+i* 12a/4, *pādişāhnıŋ ᶜö.+i* 125b/2 *ᶜö.+**idin** āṣār olsun* 221b/7
*ᶜö.+**iġa*** 221b/8
*uzun ᶜö.+**in*** 52b/7
*ᶜö.+**ni** bī-hūde ötkerip* 112b/4, *ᶜö.+ni żāyiᶜ keçürüp* 161a/4
*ᶜö.+**nüŋ** vefāsı birle* 221a/1
*ᶜö.+**üŋ** vefā ḳılur* 120b/7
*ᶜö.+**üŋdin** oşbu bir nefes* 60a/5
*seniŋ ᶜö.+**üŋniŋ*** 65a/1

öp- [1] (< ET (Uyg.,KT) *öp-*) öpmek.
*yėr ö.-**üp*** 155b/1

öre [1] (< ET (Uyg. KB) *örü ~örö ~öre*) yukarı.

öre ḳop- ayağa kalkmak.
*ö ḳ.-**up** ayttı* 193b/6

öt- [28] (< ET(Uyg., KT) *öt-*) geçmek.
*ö.-**e almay*** 42a/5
*īminlik bile ö.-**er*** 128a/1, *her yıl ve ay kim ö.-er* 46a/7
*ḥayf ö.-**ken bolmaġay*** 107b/4
*ö.-**ken ėlniŋ** resmi* 181a/7, *ö.-ken ėlniŋ* 119b/4, *ö.-ken işlerni* 182a/2, *ö.-ken pādişāhlarnıŋ* 124a/4, *ö.-ken selāṭīn* 134a/1, *anda ö.-ken selāṭīn* 111a/2, *ö.-ken selāṭīndin* 112b/1, *ö.-ken zamān pādişāhlarıdın* 210b/9, *ö.-ken zamān pādişāhlarınıŋ* 111b/5, *ö.-ken zamānda* 164a/8
*ö.-**kenler*** 26b/4
*āsānlıġ bile ö.-**key*** 42a/3, *ḳuyaşdın ö.-key* 2a/2
*kėme taᶜcīl bile ö.-**küsi-dür*** 54a/5
*vaḳtdın ö.-**se*** 133b/8

*üç kün ö.-**ti erse*** 130b/9
*le̲z̲z̲et ö.-**ti** ve faẕīḥat ḳaldı* 52a/3, *kėçedin ö.-ti* 131a/3
*ṣırāṭ köprügidin ö.-**üŋ** dėgeyler* 16a/5
*ö.-**üp** baradur* 194b/3, *ö.-üp baradurġanda* 190b/1, *bu ḫayāl-ı muḥāl başıdın ö.-üp* 216b/3
*ö.-**üp erdi*** 2b/7, *intiẓārıŋ ḥaddın ö.-üp erdi* 60b/5

öte- [2] (< ET (Uyg., KT) öte- AT **ōte-*) ödemek, yerine getirmek.
*ḥaḳḳın ö.-**gey*** 31a/8
*farż ö.-**mekde*** 103b/1

ötker- [15] (<*ötker-* ET *öt-*; krş. Uyg., MK *ötgür-*) geçirmek; affetmek.
*evḳāt ö.-**di*** 78b/2, *ferāġat u ᶜayş u ṭarab bile ö.-di* 81b/2
*neçük ö.-**edür-sen*** 125a/8
*evḳāt ö.-**gey-siz*** 127b/8
*refāhiyyette evḳāt ö.-**geyler*** 72a/3, *ṣırāṭ köprügidin ö.-geyler* 41b/9
*evḳāt ö.-**ip erdiler*** 74b/6
*ᶜömrni bī-hūde ö.-**ip*** 112b/4
*rūzgārnı tenaᶜᶜum u kām-rānlıġ bile ö.-**ip*** 85a/7
*günāhın ö.-**megey*** 156b/5
*sendin ö.-**mes erdim*** 155b/3
*rūzgār ö.-**meydür*** 170b/7
*evḳāt ö.-**se*** 126a/4, *nā-īminlikde evḳāt ö.-se* 126a/3
*ne türlük evḳāt ö.-**ür-siz*** 127a/8

öy [1] (< ET *ev*) ev (krş. *ev*).
*ö.+**idin** çıḳsa* 130b/6

öz [94] (< ET *öz* <AT **ōz*) kendi, bizzat.
ö. 99a/3*ö. başıġa belā* 28a/7, *ö. boynıdın köterip* 117a/5, *ö. ehl ü ᶜayālıġa ḳılġan teg ḳılmasa* 13a/9, *ö. elgi bile tutḳay* 178b/9, *ö. elgi bile* 167b/1, *ö. elgiŋ bile* 178b/6, *ö. ėşikige yėtti erse* 193b/5, *ö. ḥaddın bilip* 72b/2, *ö. ḫaṭṭı bile* 205a/8, *ö. ḥāletin* 16b/4, *ö. ḫāṣṣamızdın* 197a/1, *ö. ḥikmeti birlen* 72a/4, *ö. işide* 146b/1, *ö. işimdin* 17a/1, 161a/2, *ö. işin ḳıla almas erken-dürler* 134b/6, *ö. işin* 134b/4, *ö. işiŋe özüŋ yėtkey-sen* 105a/8, *ö. işini bilgey* 147a/8, *ö. ḳabīlesiniŋ uluḳlarını* 208b/3, *zehrni ö. kāmı birle içse* 128a/3, *ö. keremiŋ bile* 116a/9, *ö. luṭf u keremi birlen* 158a/6, *ö. maḳṣūdı üçün* 161a/7, *ö. müddeᶜāŋnı yasaġay-sen* 163b/4, *ö. müddeᶜāsın* 152b/3, *ö. nāḥiyetidin* 150a/5, *ö. nefsiġa* 103a/3, *ö. evin* 135b/9, *ü beliyyātdın ö. penāhıda maḥfūẓ tutḳay* 205b/4, *ö. rāy ve endīşesi bile* 170b/8, *ö. tenleriġa ḳılur erdiler* 112a/4, *tėyin kim ö. tügi oḳ boldı cānıġa āfet* 28a/6, *ö. uluḳları ḳaşıġa* 208b/6, *ö. vilāyetidin çıḳarġay* 103b/6, *evvel ö. vilāyetin ābādān ḳılıp* 106b/6, *ö. zīreklik ve dānālıġıdın* 156b/1
*ö.+**i** bile teŋ körmes erdi* 211b/5, *ö.+i bilen* 144a/8, *ö.+i her künde pīl minip çıḳar erdi* 23b/4, *ö.+i ḫorāsān mülkide* 117a/9, *ö.+i kelip* 115b/9, *ö.+i kezer erdi* 17a/5
kėçe ᶜases ornıda ö.+i kezer erdi 108a/1, *ö.+i ḳılġan bolġay* 28b/1, *ö.+i ḳopup* 167a/8, *ö.+i oḳ āvāre bolur* 216b/3, *ö.+i oḳ turur* 39b/5, *ö.+i özge yėrde yatḳay* 146b/3, *ö.+i pülep yaḳar erdi* 109b/8, *ö.+i saᶜy ḳılġan bolġay* 143b/1, *ö.+i sitem ḳılmas özgeni hem* 92a/8, *ö.+i taŋ atḳunça* 107a/7, *ö.+i* 27a/3, 213b/5, *gāh gāh ö.+i* 104a/6

*ö.+**i turur*** 18a/1, *barçanıŋ żamānı ö.+i turur* 35a/8
*ö.+**idin*** *hēç ḫaberi yoḳ turur* 144b/3, *ö.+idin ḳavīġa artuḳsılıḳ ḳılmaġay* 93a/3, *ö.+idin pāye kişige* 99a/3, *ö.+idin* 43b/2
*ėlni ö.+**ige*** *ᶜāşıḳ ḳılġay* 49a/5, *seni ö.+ige ᶜāşıḳ ḳılġay* 49a/1, *ö.+ige almadı* 195a/4, *ö.+ige dėydür erdi* 61b/6, *kişi dostnı ö.+ige düşmen ḳılġay* 69a/6, *ö.+ige küç bile sitem ḳılġan bolġay* 144a/3, *tā bular ö.+ige ṣarf ḳılsunlar* 120b/4, *ö.+ige tartsa* 11a/5, *ö.+ige* 36a/4, 36a/5, 36b/6
*ẓāhirde ö.+**in*** *ārāste tutḳay* 49b/8, *ö.+in ḫastelıḳḳa saldı* 90b/7, *ö.+in saŋa uruḳ ḳayaş dek körsetkey* 48b/9, *ö.+in* 48a/9, 5a/6, *eyledi teslīm ö.+in* 88b/9
*ö.+**ini*** 121a/8
*ö.+**lerin*** *yaraşturadurlar* 138b/5
*ö.+**ümde*** 7a/2
*ö.+**ümdin*** 166b/2
*ö.+**üŋ*** *bile alıp baradur-sen* 87a/9, *ö.+üŋ ḳılġıl* 137b/5, *öz işiŋe ö.+üŋ yėtkey-sen* 105a/8, *ö.+üŋ* 63b/9
*dāyim ö.+**üŋe*** *hem-rāh ḳıl* 138a/7, *ö.+üŋe laᶜnet ḳılġıl* 63b/2, *ö.+üŋe* 26a/9
*ö.+**üŋge*** 27b/3
*ö.+**üŋni*** 190b/9
*ö.+**üŋnüŋ*** 63b/7

özge [47] (< ET (Orh.T., Uyg.)*özge* <ET *öz* < AT **ō̄z*) başka.
ö. 43b/7, *ö. ᶜużvġa barmaġay* 94b/1, *ö. barmaḳları* 94b/2, *ö. cevāb bėrmedi* 137a/6, *rıżā ve teslīmdin ö. çāre yoḳ-tur* 40a/1, *şerbetidin içmekdin ö. çāre* 86b/2, *ö. dėmegey* 173a/6, *ö. ėlniŋ* 11b/8, 12a/4, *ö. hēç neme ḳalmas* 113a/3, *ö. iş ḳılmaġay* 176b/5, *ö. iş ḳılsa* 120a/1, *ṭahāretdin ö. işke* 54a/4, *ö. ḳılmaġaylar* 181a/8, *sendin ö. kişi bu yėrde kelmedi* 97a/5, *ö. kişi* 35b/1, *dānā debīrdin ö. kişi* 186a/6, *ö. kişini yatḳurup* 146b/2, *ö. mundaḳ bī-edeblıḳ ḳılmaġay-sen* 146a/2, *devlet-ḫᵛāhluġıdın ö. nerse dėmegey* 173a/4, *andın ö. nerse dėmegil* 197b/9, *sözdin ö. nerse* 35a/4, *ö. peyġāmberlerniŋ* 44b/8, *ö. tedbīr yoḳ-tur* 86b/3, *ö. tefriḳasıdın* 202a/9, *ö. vezīrler* 185a/2, *ö. vilāyetġa barġaylar* 164a/2, *ö. vilāyetlerḳa barurlar* 92b/4, *ekin yėridin ö. yėr* 105b/2, *özi ö. yėrde yatḳay* 146b/3, *bizge ö. yėrdin* 209b/6, *mundın ö.* 39a/4, *sendin ö.* 24a/6
*ö.+**din*** *az günāh* 145a/1
*yarmaḳlarnı ö.+**ge*** *bėrdi* 35a/8, *ö.+ge bolġunça* 117a/2, *andın ö.+ge meşġūl bolmaġay* 46b/4, *günāh-kārlardın ö.+ge* 137a/4
*ö.+**ler*** *birbirige* 177b/7, *ö.+ler ümīd-vār bolup* 179b/1, *ö.+lerge pend bolġay* 135b/3, *ö.+**lerge*** 49b/6
*özi sitem ḳılmas ö.+**ni*** *hem* 92a/8, *sendin ö.+ni tilemen ve sevmen* 49a/2, *ö.+ni* 150a/9, 217b/6
*ö.+**sini*** *bu kün düşmenlerġa ḳoyup* 63b/9

ᶜöz̲r [4] (< Ar. *ᶜuz̲r*) özür.

ᶜöz̲r ḳıl- özür dilemek.
ᶜö. ḳ.-dı 201a/9

ᶜöz̲r ḳol- özür dilemek.
ol ḫātūndın ᶜö. ḳ.-dı 110a/3, *ᶜö.+ler ḳ.-up* 95b/4

ᶜöz̲r tile- özür dilemek.

ᶜö. t.-***ey*** 64b/8

P

pādişāh [229] (< Far. *pād-şāh*) padişah, hükümdar.

p. 36a/3, 75a/2, 92a/7, 104a/5, 104b/9, 115a/7, 112b/8, 121a/3, 135a/2, 135b/8, 137b/7, 139a/7, 141b/7, 143a/6, 146a/3, 146a/9, 152b/9, 155b/4, 169a/7, 172a/1, 173a/1, 174b/6, 177a/5, 177b/1, 178a/2, 179b/7, 180a/5, 181a/9, 211b/4, 214b/8, 215a/4, 215b/3, 215b/6, 218b/9, 219a/9, *p. açıġ üstide bolup* 177b/9, *ẓālim p. ᶜahdide* 101a/8, *p. ᶜādil bolsa* 74b/8, 120a/2, *men dek p. ᶜālemde yoḳ turur* 59a/8, *p. başını ilgeri tuttı* 59b/8, *p. boldı* 76b/2, 76b/6, 77a/2, 77a/7, 77b/3, 77b/8, 78a/1, 78a/3, 78a/7, 78a/9, 78b/3, 78b/8, 79a/1, 79a/4, 79a/6, 79a/8, 79b/2, 79b/4, 81b/4, 81b/7, 82a/2, 121b/5, 157b/9, *p. erdi* 78a/2, 78b/7, *nūşīrevān p. erdi* 87b/8, *ol ottuz yıl p. erdi* 76b/1, *p. èşigide* 214a/3, *p. èşigige* 115a/6, 214b/5, *p. günāhıdın* 165b/5, *p. ḫaşmı* 165b/, *p. ḫazīneside* 218b/4, *p. ḫazīnesidin* 218a/9, 218b/3, *p. ḫāṭırıdın* 189a/8, *p. ḫāṭırıġa* 216b/4, *p. hem taᶜaccübḳa ḳalıp* 214a/9, *p. ḫıdmetide* 144a/2, *p. ḳaşıda* 172a/6, *p. ḳaşıġa bardılar* 215b/1, *p. ḳaşıġa keltürüp* 218b/2, *p. ḳaşıġa* 218a/6, *p. kerek kim* 18a/9, 136a/2, *p. ḳıldı* 76a/1, *her p. kim* 28a/8, 135b/4, *p. ḳulıġa* 175a/3, *p. muṭṭaliᶜ ermez erdi* 152a/1, *p. .. müşfiḳ .. bolsa* 172b/9, *p. oġlı-sen* 144a/5, *p. seniŋ sözleriŋni ḳabūl ḳıldı* 216a/7, *p. siyāsetlıḳ bolmasa* 99a/6, *p. şehriġa* 217b/7, *p. taḳı* 173a/5, *p. tācnı başıġa ḳoyup* 166b/1, *ol p. tekebbürdin cevāb bèrmedi* 59b/3, *p. tuttı erse* 152b/1, *p. u erkān-ı devlet* 217b/8, *p. u fermān revā tururlar* 73a/1, *p. ẓālim .. bolsa* 165b/9, *ᶜādil p.* 88a/6, *bir p.* 189b/3, *evvel p.* 75b/1, *ey p.* 151a/4, *hēç p.* 170b/6, *her p.* 75a/7, 149b/6, 157a/4, *ḳaysı p.* 90b/3, *ol p.* 149b/7

hēç p.+ ***da*** 83b/7

*p.+****dın*** *alurlar* 99b/1, *p.+dın dād-ḫᵛāhlugı bolsa* 165a/7, *p.+dın ḳorḳup* 165a/1, *p.+dın sorarlar* 114b/8, *p.+dın vücūdġa kelür* 178a/5, *p.+dın* 174b/3, *hēç p.+dın* 64b/2, *birānlıġı p.+dın turur* 74b/7

*p.+****ġa*** 128a/8, 152a/2, 170b/4, 173b/1, 215b/3, 216a/1, *p.+ġa ᶜarż ḳıldılar* 214b/8, *p.+ġa aḥvālım maᶜlūm bolġay* 213b/6, *p.+ġa ayttılar* 214a/9, 219a/9, *p.+ġa bāṭıl daᶜvā ḳılġan bolsa* 166a/6, *p.+ġa bed-nāmlıḳ bolġay* 164a/6, *p.+ġa maᶜlūm bolġusı-dur* 214a/1, *p.+ġa pādişāhça* 169a/9, *p.+ġa rāstlıḳ bile* 166a/5, *p.+ġa tekebbür ḳılmaġay* 30a/1, *p.+ġa töhmet ḳılsa* 166a/8, *p.+ġa vācib durur* 169a/4, *p.+ġa vācib turur* 151a/7, *her p.+ġa* 189a/6, *hēç p.+ġa* 15b/9

*dervīş ü faḳīr p.+****ı*** *bolur-sen* 105a/7, *hindūstān p.+ı* 105b/9, *ḫorāsān mülkiniŋ p.+ı* 114b/9, *taḫtnıŋ p.+ı* 80a/7, *pādişāhlar p.+ı turur* 73b/3

*ol şehr p.+****ıdın*** 87a/4

*āsmān p.+****ıġa*** 26a/4, *pādişāhlar p.+ıġa* 1b/2

*yèr yüziniŋ p.+****ın*** *körüŋ* 26a/3

*barıp p.+****ıŋġa*** *aygıl* 106b/6

*ol mülkniŋ p.+****ınıŋ*** *ḳulagı ker erdi* 23a/6

*p.+****lar*** 92a/3, *p.+lar bābıda* 168b/1, *dīn p.+lar bile* 92a/3, *p.+lar birbiridin ḫased èltürler erdi* 105b/7, *p.+lar işi* 171b/6, *p.+lar ḳaşıda* 171b/8, *ol p.+lar* 114a/7, *p.+lar pādişāhı turur* 73b/3, *p.+lar pādişāhıġa* 1b/2, *p.+lar sīretide* 123b/7, *barça p.+lar* 85a/6, *p.+lar ü raᶜiyyetler* 138b/6, *èkkinçi p.+lar*

142a/5, *miṯl-i p.+lar* 180a/9
*ol p.+**larda*** 136b/6
*p.+**lardın** ḳaysı biri* 122a/5, *p.+lardın* 138a/1, *uluġ p.+lardın* 58b/9
*ḫāṣṣa p.+**larġa** barçadın vācibraḳ turur* 58a/5, *p.+larġa* 133b/5, 174a/3, *ḫāṣṣa p.+larġa kim* 85b/8, *p.+larġa taᶜalluḳ tururlar* 181a/6, *p.+larġa vācib turur* 159a/6,
*p.+**ları*** 100b/1, *ᶜacem p.+ları bā-vücūd sınaġan ėl ėlçilikke yiberür* 161b/9
*p.+**larıdın** ᶜādilraḳ* 87b/9, *ötken zamān p.+larıdın* 210b/9
*bu zamān p.+**larıġa*** 111b/2, *maşrıḳ u maġrib p.+larıġa* 70b/7, *vāy yėr yüziniŋ p.+larıġa* 15a/1
*ötken zamān p.+**larınıŋ*** 111b/6
*siziŋ p.+**larıŋız*** 136b/1
*ᶜadl u ẓulm ḳılġan p.+**larnı*** 16a/4, *bu p.+larnı* 90a/8
*p.+**larnıŋ** yādı bile* 112a/7, *p.+larnıŋ yaḫşı sīreti* 125a/1, *bu bāb p.+larnıŋ* 71a/8, *ol p.+larnıŋ* 91b/7, *ötken p.+larnıŋ* 124a/4
*p.+**nı*** 173a/3, 178a/4, 178a/8, *ẓulm-pīşe p.+nı* 92b/7
*p.+**nıŋ** ᶜaczıdın* 105b/5, *p.+nıŋ ᶜadl u inṣāfıġa iᶜtimādları bar erdi* 101b/1, *p.+nıŋ ᶜaẓametidin* 212b/1, *p.+nıŋ ᶜömri* 125b/1, *p.+nıŋ bed-nāmlıġı* 192a/4, *p.+nıŋ bendeleri yosunluḳ* 58a/7, *p.+nıŋ çerigi* 174a/8, *p.+nıŋ düridin köp artuḳ* 218a/7, *p.+nıŋ ėşigige* 213b/7, *p.+nıŋ ḫazīneside* 216a/6, *p.+nıŋ ḫūyı* 177a/8, *p.+nıŋ ḥükmi* 190a/4, *p.+nıŋ işige* 152b/5, *p.+nıŋ ḳalur atıġa* 216a/4, *p.+nıŋ kirdārı* 139a/5, *p.+nıŋ maḫrem-i rāzı durur* 172a/7, *p.+nıŋ mülki* 91b/9, *p.+nıŋ nīk-baḥtı* 179b/9, *p.+nıŋ niyyeti* 141b/6, *p.+nıŋ oġlı* 144a/4, *p.+nıŋ oġlı bolsaŋ* 145b/9, *p.+nıŋ perhīz-kārlıġı* 174b/7, *p.+nıŋ saḳḳā ve ferrāşı* 214a/7, *p.+nıŋ şükūh ü ᶜaẓameti* 172b/1, *bu p.+nıŋ taᶜrīfini* 212b/3, *p.+nıŋ ṭabᶜīatıġa* 174a/1, *p.+nıŋ yaḫşılıġıdın turur* 104a/4, *p.+nıŋ yārı-dur* 170b/5, *p.+nıŋ* 173a/3, *bu p.+nıŋ* 211a/3

pādişāh-ı ᶜālem dünya hükümdarı.
p.-ı ᶜā. 138b/3

pādişāh-ı zamān çağın hükümdarı.
*p.-ı z.-**nıŋ*** 104b/1

pādişāhāne [1] (< Far. *pādşāh+āna*) padişaha yakışır şekilde.
p. ṭoylar ḳılıp 219a/1

pādişāhī [5] (< Far. *pādşāh+ī*) bir padişah, bir hükümdar; belli bir hükümdar, öyle bir hükümdar
p. bar erdi 211a/1, *bir p. ī bar erdi* 58b/9, *p. kim dīn üstüvār-dur* 103a/8, *her p.* 73b/8, 148b/7

pādişāhça [1] (< Far. *pād-şāh* ve Tü.+ *ça*) padişaha uygun, padişaha yakışır.
pādişāhġa p. 169a/9

pādişāhlıġ [24] (< Far. *pād-şāh* ve Tü.+ *lıḳ/ġ*) padişahlık (krş. *pādişāhlıḳ*).
p. alar ḫānedānıda turmaġınıŋ 74a/5, *p. ḳıldı* 81a/4, *p. ḳılıp erdiler* 75a/5, *p. müsülmānlarġa yėtişti* 81a/2, *p. üçün* 191b/2
*p.+**ı** tamām bolġay* 173b/1, *anıŋ p.+ı* 76b/5, 77a/6, 77b/1, 79b/2, 79b/8, 80a/8, 82b/3, 82b/9, 83a/2, 84a/1, 88a/3, *bu cihānnıŋ p.+ı* 76a/5, *erdeşīrniŋ*

p.+ı 81a/8
*p.+**ıda*** 149a/7
*meniŋ p.+**ım*** 106a/3
*bu p.+**ıŋdın*** 98b/3
*anıŋ p.+**ınıŋ** ḥaḳḳını saḳlap* 168a/7
*alar p.+**nı*** 112a/4

pādişāhlıḳ [29] (< Far. *pād-şāh* ve Tü.+*lıḳ*) padişahlık (krş. *pādişāhlıġ*).
p. 78b/1, *p. sürdi* 82a/3, *p. ve memleket işin* 134b/5, *mülk ü p.* 176a/6, *p. işi* 134a/4
*p.+**da*** 92b/3
*p.+**ḳa** ġırre bolup* 112b/2
*p.+**nı*** 192a/1
*p.+**nıŋ** medārı* 123a/5

pādişāhlıḳ ḳıl- hüküm sürmek, hükümdar olmak.
158a/8, *p. ḳ.-**dı*** 78a/6, 79a/3, 79b/1, 80b/1, 80b/2, 80b/5, 82a/1, 83b/6, 84a/7, 84a/9, 84b/4, 84b/8, *ol altı ay p. ḳ.-dı* 84b/2, *ol bėş yıl p. ḳ.-dı* 82a/7, *ol ḳırḳ yıl p. ḳ.-dı* 83a/4, *yıl p. ḳ.-dı* 77b/9
*p. ḳ.-**dılar*** 136b/1
*neçe yıl p. ḳ.-**ıp tururlar*** 75a/9
*p. ḳ.-**ur*** 174b/5,

pāk [1] (< Far. *pāk*) temiz, pak.
p. bolġay 103b/7

pāk-dīn [1] (< Far. *pāk* ve Ar. *dīn*) dini temiz olan.
ᶜādil ü p. 117b/9

pākīze [1] (< Far. *pākīza*) temiz, lekesiz.
kāġaz̲-ı p. 186a/2

pār-çe [6] (< Far. *pār-ça*) ufak, küçük şey, parça.
bir p. kāġaz̲ 119a/8, *bir p. taḫta tüşti* 119a/6, *bir p.* 119a/5
*bu p.+**ler*** 56a/4
*ton opraḳlarınıŋ p.+**leri*** 55b/5
*emīr çerbīdin bir p.+**ni** ḳazanġa eritti* 109b/6

pāre [7] (< Far. *pāra*) parça, bölük.
bir p. andın raᶜiyyetḳa bėrgil 122b/2, *ḳaṣṣābdın bir p. çerbī satḳun alıp* 109a/4, *bir p. unnı aŋa ḳattı* 109b/7, *bir p.* 24b/4, 127a/3

pāre ve rişve al- para ve rüşvet almak.
*p. ve rişve a.-**ġan bolsa*** 16a/7
*kişiler rişve ve p. a.-**ıp*** 151b/1

pārsā [1] (< Far. *pārsā*) namuslu, doğru, iffetli kimse.
p. vezīr bėrgey 180a/4

pārsālıġ [1] (< Far. *pārsā*+Tü. +*lıḳ*/*ġ*) sofuluk, dine bağlılık.

*raᶜiyyetniŋ p.+**ı*** 104a/4

pās [1] (< Far. *pās*) devriye, gece nöbeti *Açk.*'a bk.
*bir p. **kėçedin ötti*** 131a/3

pās-bān [1] (Far. pās-bān) bekçi, gözetçi.
ol köşkke p.-b. ḳoydı 61b/3

pāsbānlıḳ [1] (< Far. *pās-bān* ve Tü. *+lıḳ*) bekçilik, gözetçilik.

pās-bānlıḳ ḳıl- gözetçilik etmek, gözetmek.
*p. ḳ.-**dı*** 107a/8

pāsuḫ [1] (< Far. *pāsūḫ*) cevap, karşılık.
*p.+**ını** şāh-ı müᶜeddeb dėdi* 89a/6

pāy-dār [1] (< Far. *pāy-dār*) devamlı, sürekli, baki, ebedi.
çü ermes cihān kimsege p. 113a/4

pāye [2] (< Far. *pāya*) rütbe, derece.
özidin p. kişige 99a/3
*p.+**sin** saḳlap* 72b/2

pehlevān [1] (< Far. *pahlavān*) pehlivan, güreşçi.
şīr-merd ü p. erdi 78a/5

pejmürde [1] (< Far. *pijmurda*) solmuş, kuru.
p. bolsa 8a/7

pek [1] (<<ET (Orh.T/Yen. ,Uyg., KT) *berk*) pek, çok, ziyade. (krş. *bek* Clauson, 1972: 323a)
p. nā-gāh düşmenlıḳ ḳıla başlaġay 49a/3

penāh [5] (< Far. *penāh*) sığınma, sığınacak yer.
ᶜadlını ᶜālemġa p. eyledi 89b/7, *p. ḳalmaġan bolġay* 10b/1
*ḥaḳ p.+**ı** olsun* 221b/3
*öz p.+**ıda** maḥfūẓ tutḳay* 205b/4

penāh elt- sığınmak (krş. Far. *panāh avardan, burdan* "to take refuge or shelter" Steingass, 1892: 256a).
*p. ė.-**kil*** 22b/2,

pend [10] (< Far. *pand*) öğüt, nasihat.
p. bitip yiberdi 138a/3, *özgelerge p. bolġay* 135b/3, *p. ėtkey* 7a/7, *p. istedi* 23a/5, *bu p. durur* 57b/3
*bu p.+**ler*** 26b/4
*p.+**leri** bile ᶜamel ḳılmaḳ* 18b/5, *p.+leri bile* 7b/3

pendī [3] (< Far. *pand+ī*) bir öğüt, bir nasihat.

pendī bėr- bir öğüt vermek.
*yaḫşı p. b.-**diŋ*** 87b/2
*maŋa p. b.-**gil*** 19a/5, 24a/4, 26a/6
*maŋa p. b.-**iŋiz*** 34a/1

per [1] (< Far. *parr, par*) kanat, kuş tüyü.
*ferīseniŋ p.+**idin** keldi* 28a/7

perākende [1] (< Far. *pārakanda*) dağınık, darmadağın.

perākende bol- dağılmak.
*p. b.-**ġaylar*** 54a/5

perde [2] (< Far. *parda*) kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü.
p. içidin yırladı 195a/2

perde ʿişmet iffet perdesi.
p.-yi ʿi. içide 211a/3

perhīz [3] (< Far. *parhēz*) perhiz, yasaklanan şeyden uzak durma.
p. 157a/7

perhiz ḳıl- sakınmak, kaçınmak.
*p. ḳ.-**ġay-siz*** 188a/1
*p. ḳ.-**ıp*** 112a/2

perhīz-kār [3] (< Far. *parhēz-kār*) haram ve yasak olan şeylerden sakınan, kaçınan.
pādişāh p.-k. kerek 174b/6, *anı p.-k. ve rāst-revlerdin* 151b/6
*ol evvelḳı gürūh müʾmin ü p.-k.+**lar** bolġay* 54b/9

perhīz-kārlıġ [2](< Far. *parhēz-kār* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) haram ve yasak olan şeylerden kaçınma durumu.
*p.-k.+**ı*** 120a/2, *pādişāhnıŋ p.-k.+ı* 174b/7

perī [1] (< Far. *parī*) Tabiat üstü bir güce sahip bulunduğuna inanılan cin taifesinin alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.
ins ü cinn ü dīv ü p. 175b/5

perīşān [1] (< Far. *parēşān*) dağınık, perişan.
besī tebāh u p. erken durur 180b/6

perīşānlıḳ/ġ [2] (< Far. *parēşān* ve Tü. *+lıḳ*) perişanlık, dağınıklık.
p. vāḳiʿ bolmaġay 177a/2
*aḥvālınıŋ p.+**ın*** 209a/5

pertev [3] (< far. *partav*) ışık, parlaklık.
p. salġay kim 29b/3
*p.+**idin*** 211a/5, *şemʿ p.+idin* 210b/4

pervāne [1] (< Far. *pārvāna*) geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek.

p. 210b/4

perverd-gār [1] (< Far. *parvardagār*) Yaratan; rızıklandıran, var eden.

ḥażret-i perverd-gār Yaratan, Allah.
*ḥ.-i p.-g.+**nıŋ** kölegesi turur* 72a/7

pes [141] (< Far. *pas*) öyle ise, şu halde; sonuç olarak.
p. 12a/1, 18a/7, 18a/9, 21b/6, 22a/2, 22a/7, 23b/2, 24b/1, 26b/2, 28b/3, 35a/4, 40a/2, 42b/6, 43b/3, 45a/1, 45a/5, 47b/1, 47b/6, 49b/4, 53a/9, 54a/5, 55b/3, 56b/1, 56b/7, 59b/8, 60a/6, 60a/9, 60b/6, 61a/3, 63a/1, 63a/8, 63b/1, 64a/4, 65a/5, 66a/4, 67a/3, 67b/9, 68a/1, 68b/5, 69a/5, 71b/6, 73a/2, 74b/6, 75b/8, 7a/3, 85a/4, 85b/6, 86a/7, 86b/3, 86b/7, 90a/8, 91a/1, 92a/7, 93a/7, 93b/1, 94a/3, 95a/9, 95b/8, 96a/9, 98a/9, 96b/6, 104a/9, 105a/9, 109b/6, 110b/1, 110b/3, 111b/2, 112a/6, 112b/8, 114a/7, 115a/3, 115b/2, 115b/5, 117a/6, 118b/3, 118b/9, 120a/2, 120a/9, 120b/8, 120b/9, 121a/7, 125a/6, 126b/6, 127b/6, 128a/8, 130b/3, 130b/7, 131b/6, 131b/9, 132b/1, 132b/4, 132b/8, 133a/4, 141a/6, 146a/3, 147a/7, 147b/2, 152a/9, 154a/6, 154b/4, 160b/1, 163b/6, 166a/2, 166a/4, 166b/4, 167a/2, 167a/8, 167b/1, 171b/6, 181a/6, 185a/2, 185a/9, 185b/1, 187a/5, 190b/7, 194a/7, 194b/2, 194b/8, 195a/4, 196a/1, 196b/2, 196b/8, 197b/2, 198a/3, 198b/5, 201a/6, 202a/8, 204a/1, 205a/8, 206a/9, 207a/7, 207b/5, 208b/6, 209a/3, 209b/1, 213a/9, 213b/4, 214a/1, 214b/1, 216b/4, 217b/1, 218b/1, 218b/6

pesendīde [3] (< Far. *pasandīda*) beğenilmiş.
bisyār yaḫşı ᶜādetlıḳ ve p. ḫaṣletlıḳ erdi 82a/6, *p. aḫlāḳ bile maᶜrūf bolġaylar* 111a/3, *işi p. bolġay* 176a/9

pesendīderaḳ [1] (< Far. *pasandīda* ve Tü. +*raḳ*) daha çok beğenilmiş.
pādişāhlardın ḳaysı biri saŋa p. ***turur*** 122a/6

pest [2] (< Far. *past*) aşağı, alt, alçak.
p. bolsa 188b/8, *himmet ayaġında bol ey dost p.* 213a/1

pest-himmetlıḳ [1] (< Far. *past* ve Ar. *himma*^{t} ve Tü +*lıḳ*) alicenap olmama durumu.
*alarnı aġrıtmaḳ p.-h.+**dın** turur* 191a/7

pest-nihād [1] (< Far. *past* ve *nihād*) adi, alçak huylu.
su yaŋlıġ erür p.-n. ve kec-rev çekip 220a/5

peşīmān [5] (< Far. *paşīmān*) pişman.

peşīmān bol- pişman olmak.
*p. b.-**ġay*** 112b/6
*p. b.-**ġaylar*** 50a/5
*p. b.-**up*** 52a/2
*p. b.-**ur-biz*** 114a/2
*ve gerne taŋla b.-**ġuŋ-dur** p.* 170a/8

peşīmānlıḳ [2] (< Far. *paşīmān* ve Tü. +*lıḳ*) pişmanlık.
anıŋ bāz-geşti āḫir p. bolur 158b/4, *cüz p. ermes* 92b/1

pey-ā-pey [1] (< Far. *pay-ā-pāy*) birbiri ardınca.
p.-p. 214a/5

peydā [31] (< Far. *paydā*) meydanda, açıkta.
*ᶜālemde p.-**dur** 90b/2*

peydā bol- ortaya çıkmak.
*p. b.-**dı*** 25a/3, 62a/2, 118a/1, 152b/6, *bulut p. b.-dı* 119a/5
*p. b.-**ġan** bolsa* 47a/4
*p. b.-**ġay*** 52b/6, 107b/8, *mülkke ḫalel p. b.-ġay* 99a/8, *vilāyetde ḳaḥṭ p. b.-ġay* 164a/4
*yana p. b.-**ġusı-dur*** 216a/3
*ḳaḥṭ p. b.-**sa*** 164a/5, *ve yā keber tübi p. b.-sa* 106b/9
*p. b.-**up turur*** 30a/1
*p. b.-**ur*** 126a/5

peydā ḳıl- ortaya çıkartmak; bulmak.
*ḳaydın p. ḳ.-**ay*** 198a/6
*p. ḳ.-**dı*** 77a/5
*ẓulm ve bī-dād resmin p. ḳ.-**dı*** 167a/1
*ḥarāmdın p. ḳ.-**ġan bolsa*** 47a/4
*evvel bismi'llāhnıŋ yérini p. ḳ.-**ġıl*** 184b/5
*ḫalel p. ḳ.-**ıp*** 135b/8
*ol kişini be-her-ḥāl bile p. ḳ.-**ıŋ*** 214b/1
*p. ḳ.-**maḳ*** 9b/5, 216b/1
*p. ḳ.-**maḳda*** 45b/5, *p. ḳ.-maḳda* 48a/6
*dürni p. ḳ.-**saŋ*** 216a/9
*p. ḳ.-**ur*** 45b/9, *ḳıymet p. ḳ.-ur* 157a/2, *vilāyetiŋ ḫalel p. ḳ.-ur* 105a/5

peyember [1] (< Far. *payam-bar*) peygamber (krş. *peyġāmber, peyġamber*).
selāṭīn ü p. 71b/4

peyġāmber [29] (< Far. *payġām-bar*) peygamber (krş. *peyġamber, peyember*).
p. 98b/7, 187a/2, *p. ᶜaleyhi's-selām ayttı* 187b/2, *bu ᶜazīz p. ᶜaleyhi's-selām ferzendi turur* 32a/6, *p. ᶜaleyhi's-selām zamānıda* 147b/2, *p. ᶜaleyhi's-selām* 187a/8, *dāvūd p. ᶜaleyhi's-selām* 16b/1, *mūsī p. ᶜaleyhi's-selām* 96a/4, *p. ᶜaleyhi's-selāmnı sorġaylar* 41b/2, *hēç p. bolmaġusı durur* 44b/4, *p. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* 73b/9, 88a/4, 182a/9, *p. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemġa* 110b/6, *p. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni yiberdi* 87b/4, *ol p. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ* 85a/2
*dāvūd p.+**ġa** ᶜaleyhi's-selām* 74b/1
*biziŋ p.+**imiz*** 44a/6
*biziŋ p.+**imizġa** ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve alihi ve sellem* 171a/3
*barça biziŋ p.+**imizniŋ*** 88a/1
*evvel p.+**ler** ᶜaleyhim es-selām* 142a/4
*alardın bir gürūhı p.+**ler*** 71b/2
*p.+**lerġa** ᶜaleyhim es-selām* 171b/4, *p.+lerġa keldi* 38b/3, *barça p.+lerġa*

44b/7
*anıŋ p.+**leriġa*** 72b/8
*p.+**lerni** ḫalḳḳa yiberdi* 71b/6, *p.+lerni ṣalavatu'llāh ᶜaleyhim ecmaᶜīn* 43b/9
*özge p.+**leriŋ*** 44b/8

peyġamber [1] (< Far. *peyġam-bar*) peygamber (krş. *peyġāmber, peyember*).
süleymān p. ᶜaleyhi's-selām 175b/1

peyveste [1] (< Far. *payvasta*) ulaşmış, bitişik.
*anıŋ cānı bile p. **durur*** 146a/7

pīl [1] (< Far. *fīl*) fil.
özi her künde p. minip çıḳar erdi 23b/5

pinhān [1] (< Far. *pinhān*) gizli.
ġammı ḫurdesi p. edi 88b/3

piş- [2] (< ET (Uyg., KT) *bış-*) pişmek.
*ne aş p.-**edür*** 100a/5
*bulamaḳ p.-**ti*** 110a/1

pīşe [3] (< Far. *pēşa*) meslek, sanat; huy, adet.
aŋa kim pīşe p. ᶜadl u dād bolġay 170a/3

pīşe ḳıl- huy edinmek, bir tarzda davranmak.
*ḳanāᶜat p. ḳ.-**ġay*** 38b/7
*p. ḳ.-**sa*** 47b/2

pīşīn [1] (< Far. *pēşīn* "ön"dan) öğle namazı.

namāz-ı pīşīn öğle namazı.
*n-ı p.+**ge*** 37b/7

pişür- [1] (< ET (Uyg.) *bışur-*< ET *bış-*) pişirmek.
*münāsib ṭaᶜām p.-**gey*** 174a/2

pīşvā [1] (< Far. *pēşvā*) önder, başkan, reis.
*ol dūzaḫ ėliniŋ p.+**sı** sen bolġuŋ-dur* 20b/1

piyāle [2] (< Far. *piyāla*) kadeh.
bir neçe p. 194b/5
*evvel p.+**ni*** 112a/7

püle- [2] (< *pü+le-*) üfürmek.
*yoluḳup burnıġa tekebbür ü naḫvet bilen p.-**di erse*** 59a/7
*özi p.-**p** yaḳar erdi* 109b/8

pür-maᶜnī [1] (< Far. *pur* ve Ar. *maᶜnī*) mana dolu, çok manalı.
p. 188a/5

püşt-pāy [1] (< Far. *puşt-pā*) ayak tabanı

püşt-pāy ur- adım atmak.
*ᶜālem ḥāṣılını p. u.-**up*** 211b/9

R

rabb [7] (< Ar. *rabb*) Allah, Tanrı.
yā r. 24b/1, 26a/1, 121b/2, 221a/9, 221b/1, 221b/2, 221b/3

raġbet [1] (< Ar. *raġba*^{t}) isteme, istekle karşılama.
r. ḳıladurlar 49b/7

rāh [1] (< Far. *rāh*) yol.

ḫāk-ı rāh yol toprağı.
ḫ.-ı r. 1b/6

rāḥat [4] (< Ar. *rāḥa*^{t}) üzüntüsüz, tasasız halde bulunma, gönlü rahat.
renc ü r. 35b/6
*cānıŋ r.+**ı** üçün* 122b/2, *dünyānıŋ r.+ı* 47a/8
*behiştniŋ r.+**ıdın** ümīd-vār* 40b/9

raḥīm [2] (< Ar. *raḥīm*) çok merhamet sahibi Allah.
*kerīm ü r.-**dür*** 205a/9
*anıŋ üçün kim sen r.-**sen*** 15b/7

raḥīmraḳ [1] (< Ar. *raḥīm* ve Tü. +*raḳ*) daha şefkatli, daha merhametli.
*sizler naġu mendin r. **turur-siz*** 15b/8

raḥm [2] (< Ar. *raḥm*) esirgeme, koruma.
bürd-bārlıḳ u r. u kerem u ᶜafv 123b/6

raḥm ḳıl- acımak, şefkat göstermek.
*r. ḳ.-**duḳ*** 15b/6

raḥmet [6] (< Ar. *raḥma*^{t}) acıma, esirgeme, koruma.
r. 157a/8, *r. ḳılġay* 34b/8, *żaᶜīf güneh-kārġa r. ḳılġıl* 26a/2
*teŋriniŋ r.+**i** bolur nāzil* 141a/3, *ẕākir teŋriniŋ r.+i sezā-vārı* 51a/1
*ol teŋri r.+**iġa*** 61a/6

raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi [5] (< Ar.) Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.
r. ᶜa. 148b/7, *ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz r. ᶜa.* 22b/5, *bu kitāb muṣannifi r. ᶜa.* 159a/6, *fuḍayl ᶜıyāż r. ᶜa. ḳaşıġa* 20b/7, *ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz r. ᶜa.* 37b/7, *süfyān ṣevrī r. ᶜa.* 145a/2, *süfyān ṣevrī r. ᶜa.* 156b/8, *ebū'l-ḥasan ahvāzī r. ᶜa. aytur* 160a/6, *e'l-ḳāżı r. ᶜa.* 168a/1, *r. ᶜa.* 19a/1, *bu kitābnıŋ muṣannifi r. ᶜa.* 180a/7

raḥmetullāhi [1] (< Ar.) Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.
r. aytur 150a/8

raᶜiyyet [76] (< Far. <Ar. *ra'iyya*^{t}) bir hükümdarın yönetimindeki halk.
r. 30a/1, 42b/7, 43a/4, 99a/9, 122b/5, 129a/2, 129b/9, 148b/8, 149a/9, 152a/3, 152b/2, 154a/7, 163b/8, 181b/6, *r. anı ḳılurlar* 100b/1, *r. ᶜadlıdın* 122a/7, *r. bāreside* 114a/9, *r. birbirige* 129a/1, *r. bolmasa* 164a/3, *r. bolsaŋ* 9a/5, *r. īmin bolur* 74b/9, *r. firū-mānde bolsa* 164a/1, *r. ḥāletin* 114b/7, *mülk ü r. ḥālındın* 156b/2, *r. ḫāṭırın saḳlamaḳ* 165b/7, *r. köŋlide* 128b/4, *r. refāhiyyetde bolġaylar* 90b/1, *r. refāhiyyetde erdiler* 91b/6, *r. refāhiyyetiġa* 112b/9, *r. sulṭānnı yıraḳdın körseler* 128b/4, *r. ü ᶜām ėl alarnı körüp* 155b/8, *mülk ü r. ü daḫl u ḫarc* 172a/8, *r. ü ked-ḫudālarnıŋ ḥālı* 180b/5, *r. vācibi birlen be-cāy keltürgey* 168b/5, *r. zaḥmetde bolurlar* 92b/6
r. ***turur*** 36a/3
*r.+**din** neme alġalı ḳoymay* 152b/4, *r.+din tileseler* 181b/1, *r.+din yarmaḳ alıp* 135b/4
*pādişāh r.+**i** ḥaḳḳıda* 141b/8, *r.+i taḳı* 99b/8
*r.+**i turur*** 71a/3
*anıŋ r.+**idin*** 135a/3
*r.+**iġa*** 147a/6
*meniŋ r.+**imġa*** 115b/2
*r.+**iŋ** faḳīr ü dervīş bolurlar* 105a/6
*r.+**ḳa*** 8b/8, 9b/4, 164a/9, *r.+ḳa ᶜadl ḳılġan bolġay* 10b/4, *r.+ḳa ᶜadl ḳılsa* 18a/4, *r.+ḳa artuḳsılıḳ ḳılmasunlar* 115a/2, *r.+ḳa be-her-ḥāl şükr vācib-dür* 169a/7, *bir pāre andın r.+ḳa bėrgil* 122b/3, *r.+ḳa bėrmek kerek* 122b/4, *r.+ḳa bolġay* 9b/7, *r.+ḳa cevr ü sitem* 68a/6, *r.+ḳa cevr ü ẓulm ḳılmaġay* 169a/5, *r.+ḳa dād bėrür erdiler* 164b/5, *r.+ḳa müşfiḳ ü mihr-bān bolsa* 172b/9, *r.+ḳa rıfḳ u müdārā ḳılsa* 40a/6, *r.+ḳa şefḳat ḳılıp erdi* 68b/4, *anıŋ eşeri r.+ḳa teger* 139a/8, *r.+ḳa yėtkey* 29b/3, *biri sulṭāndın r.+ḳa* 93a/2, *sebebi ol kim r.+ḳa* 74a/6
*pādişāhlar ü r.+**ler*** 138b/6
*r.+**ni*** 43a/2
*r.+**niŋ** fālīziġa kirip* 115a/4, *r.+niŋ ḥaḳ-güẕārlıġıda* 180a/4, *r.+niŋ ḥālıġa yaraşa* 181b/2, *r.+niŋ işide* 27b/2, 104a/5, *r.+niŋ pārsālıġı* 104a/4, *r.+niŋ ṣalāḥı* 146a/7, *r.+niŋ* 126a/2

raᶜiyyetī [1] (< Far. <Ar. *raᶜiyya*^{t} ve *-ī*) bir halk, bir raiyet. ‘
r. tapşurġay 13a/5

raᶜiyyet-perver [2] (< Far. <Ar. *raᶜiyya*^{t} ve Far. *parvar*) reayasına iyi bakan hükümdar.
r. 78b/1, 82b/5

raḳam [1] (< Ar. *raḳam*) yazı yazma; izah, telif.
*r.+**ı** masṭūr* 85b/9

rāḳim [1] (< Ar. *rāḳim*) yazan.
*r.+**ni** duᶜā-yı ḫayr bile yād ḳılġaylar* 220b/6

raᶜnālıḳ [1] (< Ar. *raᶜnā* ve Tü. *+lıḳ*) güzellik, hoşluk.

ḳılma asru r. 28a/4

rāst [24] (< Far. *rāst*) doğru; düz.
r. aytsa 31a/1, *r. ayttıŋ* 38a/4, *r. ayttıŋız* 137a/5, *anı r. bilgey-sen* 102a/7, *sen r. dėydür-sen* 131b/1, *r. ermiş* 154b/2, *r. iᶜtiḳād ḳılġay-sen* 204a/1, *r. kelmedi* 204b/7, *r. kelmek* 155a/9, *r. kelse* 162a/4, *r. kişi durur* 162a/5, *r. ḳolıda olturtup erdi* 165a/8, *r. rāst bolur* 183a/4, *köŋlini r. tutḳay* 175a/5, *r. ü hemvār yonġay* 185b/4, *ol nāme r. turur* 206a/1, *r. dur* 38a/9

rāst bol- doğru olmak, uygun olmak; doğrulmak.
*sen r. b.**!*** 175b/9
*r. b.-**ġay*** 157b/2
*tā müsülmānlarnıŋ işi r. b.-**ġay*** 107b/1
*taḫtḳa ayttı r. b.-**ġıl*** 175b/8
*r. b.-**sa*** 203b/2, *r. b.-**ur*** 183a/3, *rāst r. b.-ur* 183a/5

rāst-gūy [1] (< Far. *rāst-gūy*) doğru söyleyen.
üç gürūh r.-g. bolġaylar 142a/3

rāst-ḳalem [1] (< Far. *rāst* ve Ar. *ḳalam*) doğru yazan.
kifāyetlıḳ ve r.-ḳ. vezīr 170b/5

rāst-kār [2] (< Far. *rāst-kār*) işi doğru olan.
r.-k. bolġay 99a/6, *r.-k. bolġay-sen* 22b/2

rāst-kārlıġ [1] (< Far. *rāst-kār* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) dürüstlük, doğruluk.
r. dest bėrgey 40b/6

rāst-rev [2] (< Far. *rāst-rav*) doğru giden, doğru yürüyen.
r.-r. ėl 220a/1
*anı perhīz-kār ve r.-r.+**lerdin*** 151b/6,

rāstlıġ [5] (< Far. *rāst* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) doğruluk (krş. *rāstlıḳ*).
işde r. ḳılmaḳ turur 174b/8, *r. üstide bolurlar* 175a/4
*melikniŋ ṭabᶜınıŋ r.+**ı*** 162b/9
*anıŋ r.+**ıġa*** 153b/1
*ḥaḳīḳat u r.+**nı*** 42a/6

rāstlıḳ [5] (< Far. *rāst* ve Tü. *+lıḳ*) doğruluk (krş. *rāstlıġ*).
pādişāhġa r. bile 166a/6, *r. ḳıldılar* 101b/2, *emānet ve r.* 157a/8, *törtinçi r.* 176b/4, *barçaġa r.+**dın*** 176b/5

rāşidīn [1] (< Ar. çoğul eki *-īn* ile *rāşidīn*) doğru ve hak yolda olanlar.

ḫulefā-yi rāşidīn İslam'ın ilk dört halifesi; Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali.
ḫ.-yi r. ve ṣaḥābe-yi tābiᶜīn ve ᶜulemā-yı dīn ... barça oyġaġ erdiler 147b/3

rāy [1] (< Far. *rāy* <Ar. *raʾy*) görüş, fikir oy (krş. *reʾy*).
r ṣavāb körünüp 5a/3, *r. ü tedbīr* 124a/3, *ne r. bilen* 40b/6, *hēç r. ü endīşede*

111b/8, *ve r. ü tedbīr* 172b/2, *r. ü tedbīrin* 158a/8, *debīr ... ve r. ü tedbīrlıḳ kerek* 184a/6, *öz r. ve endīşesi bile* 170b/8
*bu r.+**ġa** ḳarār bėrip* 216b/5
*melikniŋ r.+**ı*** 122a/4

rāz [7] (< Far. *rāz*) sır.
*r.+**ım** bar* 59b/7, *saŋa bir r.+ım bar turur* 60b/3
*r.+**ın** aŋa aytḳay* 173b/3, *r.+ın saḳlamay* 156b/7
*r.+**ını** andın yaşurmaġay* 172a/7, *pādişānıŋ r.+ını* 176b/6

maḫrem-i rāz kendisine sır verilmiş kimse.
*yaḫşı vezīr pādişāhnıŋ m.-i r.+**ı durur*** 172a/8

rāżī [5] (< Far. < Ar. *rāḍī*) kabul eden, rıza gösteren.
köŋlüm r. ermes erdi 151a/5, *köŋlüŋ r. ermes* 151a/7

rāżī bol- kabul etmek.
*alarnıŋ ẓulmıġa hēç nevᶜ bile r. b.-**maġay*** 27a/6
*r. ve ḫoşnūd b.-**ġaylar*** 45b/2

rāżī ḳıl- razı olmasını sağlamak, kabul ettirmek.
*ṣayyādnı r. vü ḫoşnūd ḳ.-**masa** erdi* 96a/1

razıya'llāhu [1] (< Ar.) Allah ondan razı olsun.
ᶜalī r. ḳaşıda 186a/8

razıya'llāhu ᶜanhu [29] (< Ar.) Allah ondan razı olsun.
r. ᶜa. 14b/9, 15b/9, 34b/2, 32a/7, 25a/5, 32a/2, 110a/6, 107a/2, 17a/5, 38b/8, 107a/3, 110b/1, 27a/8, 31b/2, 184b/3, 110a/7, 30a/7, 56b/3, 107a/9, 108b/4, 110b/5, 114b/2, 147a/3, 12b/1, 19a/8, 186b/1*ᶜömer r. ᶜa. ayttı* 188a/7, 45a/2, *emīrü'l-müᵓminīn ᶜömer bin el-ḫaṭṭābdın r. ᶜa. rivāyet turur* 99a/1, *ᶜabdu'llāh ᶜabbās r. ᶜa.* 186b/9

razıya'llāhu ᶜanhumā [4] (< Ar.) Allah on(lar)dan razı olsun.
ebū ᶜalī bin ḥüseyn ᶜammār r. ᶜa. 31b/4, *ᶜāyişe-yi ṣıddīḳaġa r. ᶜa.* 45a/8, *r. ᶜa. ḳaşıġa bardı* 209a/4,n*ᶜabdu'llāh bin ᶜabbās r. ᶜa.* 182b/3

razıya'llāhu ᶜanhā [1] (< Ar.) Allah ondan razı olsun.
ᶜāyişe r. dėdi 69b/9

razıya'llāhu ᶜanhum [2] (< Ar.) Allah ondan razı olsun.
evliyā'ullāh r. ᶜa. naḳlı bilen 2b/1
ᶜalīdin r. ᶜa. 19b/5

refᶜ [2] (< Ar. *rafᶜ*) ortadan kaldırma.
refᶜ bol- ortadan kalkmak.
*ol ᶜadāvet biziŋ aramızdın r. b.-**dı*** 204b/8

refᶜ ḳıl- ortadan kaldırmak.
*anıŋ defᶜ ü r.+**in** ḳ.-**ġaylar*** 72a/2

refāhiyyet [6] (< Far. <Ar. *rafāhiyya*^{t}) bolluk, rahatlık, refah.
r. bile 74b/5
ra^{c}*iyyet r.+**de** bolġaylar* 90b/1, *ra*^{c}*iyyet r.+de erdiler* 91b/6
*r.+**i*** 126a/4
ra^{c}*iyyet r.+**iġa*** 112b/9
*r.+**te** evḳāt ötkergeyler* 72a/3

refīḳ [1] (< Ar. *rafīḳ*) arkadaş, yol arkadaşı.
tevfīḳ-ı r. ḳılsaŋ 96a/8

reh-güẕer [2] (< Far. *rah-guẕar*) geçit, geçecek yol.
*hēç r.-g.+**din*** 138a/6
dervīşlik ü ḳanā^{c}*at r.-g.+**idin*** 69a/5

rek^{c}**at** [3] (< Far. < Ar. *rak*^{c}*a*^{t}) namazda bir kıyam, bir ruku, iki sücuddan ibaret hareket.
ėkki r. namāz oḳudı 217a/1, *yėtmiş r. namāzı bilen* 11b/9, *anıŋ her r. namāzı* 11b/8

renc [9] (< Far. *ranc*) sıkıntı, eziyet.
r. ü ^{c}*aẕābı* 52a/9, *r. ü ḥasret bile ḳoyup barġay* 112b/5, *r. ü meşaḳḳat bile* 47a/9, *r. ü meşaḳḳat tartḳaylar* 54b/3, *r. ü meşaḳḳat* 71a/1, *r. ü rāḥat* 35b/6, *ḥasret ü r. ü vebāl* 63a/6
*ol r.+**din*** 47b/1

renc tart- eziyet çekmek.
*sefer r.+**ın** t.-**ıp*** 202b/9

rence [1] (< Far. *ranca*) incinmiş, kırılmış.

rence ḳıl- incitmek, üzmek.
*seni r. ḳ.-**ġay*** 145a/4

rencīde [1] (< Far. *rancīda*) incilmiş, kırılmış.

rencīde bol- üzülmek, kırılmak.
*r. b.-**ġay*** 177b/2

reng [1] (< Far. *rang*) renk.
*r.+**i** ḳızıl boldı* 34b/6

reng-be-reng [1] (< Far. *rang ba-rang*) renk renk.
r.-b.r. tonlar keygey 50a/3

resm [4] (< Ar. *rasm*) iz, nişan, usul, adet.
r. ve ^{c}*ādetni* 99b/1
^{c}*acem mülūkiniŋ r.+**i*** 164b/4, *ötken ėliniŋ r.+i* 181a/7
*ẓulm ve bī-dād r.+**in** peydā ḳıldı* 167a/1

resūl [45] (< Ar. *rasūl*) peygamber; elçi.
r. 10a/9, 11b/1, 31a/4, 36a/7, 42b/8, 48a/6, 50b/7, 163a/5, 210a/6 *r. ᶜaleyhi's-selām ayttı* 11b/4, 13b/2, 15a/6, 32b/9, 70a/6, 99a/2, *r. ᶜaleyhi's-selām ḥadīṯi* 2a/9, *r. ᶜaleyhi's-selām hicretidin* 2b/6, *r. ᶜaleyhi's-selām* 24a/1, 36b/4, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem ayttı* 12b/5, 14b/3, 70a/2, 101b/7, 180a/2, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem* 10a/5, 12b/1, 12b/9, 13a/4, 33b/7, 34b/2, 40a/4, 69b/6, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemdın* 16a/2, 30b/1, 45a/8, 114b/5, 148a/3, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemġa* 33b/9, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni* 8a/2, 43a/8, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ ḫalīfesi dėr ediler* 110a/7, *r. ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ* 103b/8, 150b/4
*r.-**dur*** 2a/4
*seniŋ r.+**uŋnıŋ** tilin kesmek* 163a/4

resūlī [1] (< Ar. *rasūl* ve Far. *-ī*) bir peygamber.
r. 2a/4

resūlu'llāh [5] (< Ar.) Hz. Muhammed.
yā r. 36b/1, 55b/2, 65b/5, 69b/9, 187a/4

revā [32] (< Far. *ravā*) layık, uygun.
ḫaṭā r. ermes 181a/4, *r. ermez* 12a/9, *bendeleriġa taḳı r. ermez* 12a/9, *pādişāh u fermān r. tururlar* 73a/1

revā ḳıl- yerine getirmek.
*r. ḳ.-**ayın*** 215a/1
*müsülmānlar ḥācetin r. ḳ.-**ġay** kim* 37b/5, *eger ḥāceti bolsa r. ḳ.-ġay* 172a/4
*r. ḳ.-**ġay-men*** 107b/6
*r. ḳ.-**ġaylar*** 159b/2
*bu kişiniŋ ḥācetin r. ḳ.-**ġıl*** 158b/9
*r. ḳ.-**maġan** üçün* 161a/5
*r. ḳ.-**maḳ*** 37a/3
*ḫalḳ ḥācetin r. ḳ.-**maḳdın*** 37b/5
*r. ḳ.-**may** meşġūlluḳ ḳılmaġay* 37a/1
*batraḳ r. ḳ.-**sam*** 114a/5
*ḥācetin r. ḳ.-**ur erdi*** 23b/7

revā kör- uygun görmek, layık görmek.
*r. k.-**mediler*** 208a/6
*r. k.-**megey** kim* 36a/5, *ėlge r. k.-megey* 92a/7
*r. k.-**megeyler*** 71a/1
*r. k.-**meŋ*** 26a/9
*r. k.-**mese*** 36a/4, 135a/3
*r. k.-**mey*** 36a/6, *andın ėlge r. k.-mey* 68a/8
*r. k.-**se*** 36a/6
*r. k.-üp **erdi*** 68a/7

revā tut- uygun görmek, layık görmek.
*müsülmānlarġa taḳı r. t.-**ḳay*** 36b/7
*r. t.-**ḳay-sen*** 9a/6
*r. t.-**maġan tururlar*** 74a/7

*ėlge r. t.-**maz*** 27a/3
*r. t.-**sa*** 36b/6

revāc [1] (< Ar. *ravāc*) revaç.

revāç tap- değer kazanmak, değerli olmak.
*r. t.-**ḳay*** 174b/1

revān [1] (< Far. *ravān*) yürüyen, giden, akan.
vācib ve r. turur 38a/8

reviş [3] (< Far. *raviş*) gidiş, yürüyüş; takip edilen hareket tarzı, tutum.
ol r. bile 111a/9
*alarnıŋ r.+**i** bilen barġaylar* 111b/3
*r.+**idin** ḫaber bėrgil* 111b/6

reʾy [1] (< Ar. *raʾy*) görüş, fikir (krş. *rāy*).
r. ü tedbīr bābıda 79a/9

rıfḳ [4] (< Ar. *rifḳ*) huyda ve hareketlerde yumuşaklık, nezaketle davranma, yavaşlık, mülayimlik.
r. u müdārā birlen 124a/2

rıfḳ u müdārā ḳıl- yumuşak huylu olmak, iyi geçinmek.
*r. u m. ḳ.-**ġaylar*** 177b/8
*r. u m. ḳ.-**ġıl*** 40a/7
*raʿiyyetḳa r. u m. ḳ.-**sa*** 40a/6

rıżā [11] (< Ar. *riḍāʾ*) razı olma; kendi isteği.
r. bolup 28a/9, *r. semʿi birlen ḳabūl ḳılıp* 4b/2, *r. ve teslīmdin özge çāre yoḳtur* 40a/1
*ḳaysısıġa r.-**dur-sen*** 206a/8
*ol ölgenniŋ vāriṯiniŋ r.+**sı** bilen* 20a/8, *ḫudāy ʿazze ve celle r.+sı üçün* 34b/4, 150b/7, *ḫudāy taʿālānıŋ r.+sı üçün* 10b/9
*ḫāliḳ r.+**sın** ḳoyġay* 45a/6
*ḥaḳ subḥānehu ve taʿālā r.+**sın*** 45b/1, *hēç kişiniŋ r.+sın* 45a/1

rıżvānu'l-lāhu ʿaleyhim ecmaʿīn [1] (< Ar.) Allah onların hepsinden razı olsun.
ʿulemāʾdın r. ʿa. e. 147b/4

riʿāyet [7] (< Far. <Ar. *riʿāyaᵗ*) saygı, itibar; ağırlama, ikram.
alarnıŋ r.+i 136b/4, *ol ėlniŋ r.+in* 13a/9

riʿāyet ḳıl- itibar etmek; ağırlamak, izzet ve ikramda bulunmak.
*seni ne türlük r. ḳ.-**dı*** 207a/3
*r. ḳ.-**ġay*** 149b/4, 179b/3
*alarġa r. ḳ.-**ıp*** 163b/9, *ʿināyet ü r. ḳ.-ıp* 136b/3

ribāṭ [1] (< Ar. *ribāṭ*) tekke, kervansaray, sağlam yapı.
mescid ü r. u köprük yasap 63b/4

risāle [5] (< Far. < Ar. *risāla*^{t}) kısa yazılmış küçük kitap.
bu r. 4b/8, 222a/5
*bu r.+**ni** müṭāla*^{c}*a ḳılsalar* 220b/4, *bu r.+ni* 2b/7
*bu r.+**niŋ** muḥarriri* 2a/7

risālet [4] (< Far. < Ar. *risāla*^{t}) elçilik; peygamberlik.
r. mertebesin 44b/3, *ol r. taḫt-gāhınıŋ mesned-nişīniġa kim* 1b/7, *r. taḫtınıŋ ṣāḥib-serīri* 44a/9, *r. üçün fir*^{c}*avnġa yiberdi* 177b/4

rişve [3] (< Ar. *rişva*^{t}) rüşvet.

rişve al- rüşvet almak.
*r. a.-**ıp** ayttı* 152b/2, *r. ve pāre a.-ıp* 151b/1
*pāre vü r. a.-**ġan bolsa*** 16a/7

rivāyet [13] (< Far. < Ar. *rivāya*^{t}) rivayet, söylenti.
r. turur kim 33a/4, *emīrü'l-mü*^{ɔ}*minīn* ^{c}*ömer bin el-ḫaṭṭābdın ... r. turur* 99a/2
*r.+**de** kelip turur* 171a/1

rivāyet ḳıl- anlatmak.
*r. ḳ.-**ur** kim* 30a/8, *andaḳ r. ḳ.-ur kim* 58b/8, *ol r. ḳ.-ur kim* 186a/9
*r. ḳ.-**urlar** kim* 30b/1, 114b/6, *andaḳ r. ḳ.-urlar kim* 61a/7, *r. ḳ.-urlar* 210b/8, *andaḳ r. ḳ.-urlar* 65b/1, 66b/4, 90b/7

riyā [1] (< Ar. *riyā*^{ɔ}) özü sözü gibi olmama, iki yüzlülük.
*ḫalḳ r.+**sı** üçün* 45a/6

riyāżet [2] (< Far. < Ar. *riyāḍa*^{t}) Tas. az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, ahlâk güzelleştirme.
r. ve meşaḳḳat e$\underline{ş}$*erin* 214b/7, *mücāhede bile r. yolıġa köndürüp-dür-men* 219b/6

rūd [1] (< Far. *rūd*) saz, kemençe.

rūd u cām eğlence.
burunraḳ kişi kim tüzüp r. u. c. 76a/6

rūḥ [2] (< Ar. *ruḥ*) can, nefes, ruh.
*r.+**nı** kālbed bile keltürüp tirgüzgeyler* 41b/5, *r.+nı tendin ayırġay* 41a/8

ruḫsār [1] (< Far. *ruḫsār*) yüz, çehre.
*r.+**ıdın*** 211a/5

ruḫṣat [1] (< Far. <Ar. *ruḫsa*^{t}) izin.

ruḫsat tile- izin istemek.
*r. t.-**p*** 213b/2

ruḳ^{c}**a** [1] (< Ar. *ruḳ*^{c}*a*) mektup; kısa mektup; yazı.

bir r. bėrdi 196b/3

Rūm Ėli [1] Rum halkı
āḫir r. ė. elgide esīr boldı 81b/2

rūşen [2] (< Far. *roşan*) aydınlık, aşikar, açık, anlaşılır.
r. bolup 20b/3, *r. köz* 70b/7

rūşenlıġ [1] (< Far. *roşan*+Tü. *+lıḳ/ġ*) aydınlık.
*arıġnıŋ r.+**ı** hēç sūd ḳılmaġay* 20b/5

rūz [1] (< Far. *roz*) gün, *mec*. günlük, rızık.
*meniŋ r.+**umnı** yėtkürür* 203a/6

rūze [3] (< Far. *roza*) oruç.
namāz ve r. teg 8b/5

rūze aç- oruç açmak.
*r. a.-**ḳanda*** 24b/3
*r. a.-**tı*** 24b/8

rūzgār [9] (< Far. *rozgār*) zaman, devir; dünya.
r. ötkermeydür 170b/7, *tecribe-yi r.* 177a/4
*ṣafḥa-yı r.+**da*** 85b/8, *her r.+da* 100b/1
*devlet r.+**ıdın*** 159a/9
*r.+**ımnıŋ*** 194b/1
*r.+**nı** ... kām-rānlıġ bile ötkerip* 85a/6
*ol r.+**nıŋ** zāhidi* 24b/2, *ol r.+nıŋ* 147a/5

rūzī [1] (< Far. *rozī*) nasip, kısmet.

rūzī ḳıl- nasip olmak.
*aŋa behişt r. ḳ.-**dı*** 68b/5

rubāʿī [2] (< Ar. *rubāʿī*) dört mısralık nazım şekli.
r. 188b/1, 221a/3

rükn [1] (< Ar. *rukn*) dayanak, temel, esas.
*ʿālemniŋ tört r.+**ini** bilmek* 184a/4

rüsvālıḳ [1] (< Far. *rusvā* ve Tü. *+lıḳ*) rezillik, itibarsızlık.
bu r. bile taşladılar 56a/9

rüsvāraḳ [1] (< Far. *rusvā* ve Tü. *+raḳ*) daha rezil.
faẓīḥatraḳ ve r. bolur 52a/5

rüşd [1] (< Ar. *ruşd*) olgunluk, erginlik.
*r.+**iġa** şūgūn tuttı erse* 5b/7

saᶜādet [8] (< Ar *saᶜāda*^{t}) saadet, mutluluk.
s. 205b/3, *ᶜaceb s. erür* 86a/4, *andaḳ s. tapḳay* 10a/1, *s. ṭarīḳın* 44a/2, *s. ve şeḳāvet* 44a/1
*s.+**leriġa*** 43b/4, 43b/5

sebeb-i saᶜādet mutluluk sebebi.
s.-i s. 43b/1

sāᶜat [6] (< Far. < Ar. *sāᶜa*^{t}) saat, vakit, zaman.
bir s. ᶜömri 12a/3, 96b/3, 153b/9, *bārī bu s. meni andın ḫalāṣ ḳılġıl* 65b/8, *hemol s. yiberdi* 199b/2, *bir s.* 38a/1

ṣabāḥ [12] (< Ar. *ṣabāḥ*) sabah.
ṣ. 17b/2, 218a/4, *ṣ. başlarnı evide asturdı* 131b/9, *ṣ. bolġaç* 214b/5, *ṣ. bolsa* 131a/8, *her ṣ. kelseler* 156a/4, *her ṣ. kim* 45a/3, *bir ṣ. kördiler* 218a/1, *ṣ. oyġandı erse* 95b/6, *ėrte ṣ.* 36b/8
*ṣ.+**ı** ḳıyāmet küni bolġay* 25b/2
*ṣ.+**ḳa** degünçe* 131b/7

ṯābit-ḳadem [1] (< Ar. *ṯābit* ve *ḳadam*) mizacı değişmeyip, yerinde direnen;sözünde duran.
*bu işde ṯ.-ḳ. **-dür*** 216a/3

ṣabr [12] (< Ar. *ṣabr*) sabır.
ṣ. 34b/9, 138b/1, 157b/2, 157a/9, *ṣ. u taḥammül* 47b/2, 133b/3
*ṣ.+**ım** yoḳ turur* 94a/2

ṣabr ḳıl-sabretmek.
*ṣ. ḳ.-**a almas-sen*** 96a/8
*ṣ. ḳ.-**a alur-men*** 96a/9
*ṣ. ḳ.-**dı*** 131a/2
*ṣ. ḳ.-**ıp*** 47b/5
*ṣ. ḳ.-**masaŋ*** 47b/4

saç [1] (< ET *saç*) saç.
*s.+**ı** tābıdın* 211a/9

saç- [1] (< ET *saç*-) saçmak.
*s.-**ıp** her ṭaraf gül şekker-ḫandesi* 211b/2

saçra- [4] (< ET (Uyg., MK) *saçra*-) sıçramak.
*bī-ḫ^{v}āst s.-**p** ḳoptı* 64a/7, *uyḳudın s.-p ḳoptı* 95a/6, *yėrleridin s.-p ḳoptılar* 62b/3, *aṭıdın s.-p tüşti* 139a/2

ṣadaḳa [4] (< Ar. *ṣadaḳa*^{t}) sadaka.

ṣadaḳa bėr-sadaka vermek.

*ṣ. b.-**gil*** 210a/2
*ṣ. b.-**se*** 11a/9
*ṣ. ve zekāt b.-**ip*** 63b/4
*ṣ. ve zekāt b.-**mek*** 100a/8

ṣādıḳ [1] (< Ar. *ṣādiḳ*) gerçek, doğru.
ṣ. bolsa 175a/3

ṣādır [1] (< Ar. *ṣādir*) ortaya çıkma, meydana gelme.

ṣādır bol-ortaya çıkmak, vuku bulmak.
*ṣ. b.-**sa*** 145a/1

ṣāf [2] (< Ar. *ṣāf*) temiz, halis.
ṣ. boldı 205a/3, *ṣ. bolmaġay* 160a/9

ṣafḥa [1] (< Ar. *ṣafḥa*[t]) evre, dönem.
ṣ.-yı rūzgārda 85b/8

saġın- [2] (< ET *sakın-* < **sā-ḳ-ın-*) düşünmek, zannetmek.
*andaḳ s.-**dılar** kim* 21a/5
*sen s.-**ġay-sen** kim* 48b/1

ṣaḥābe [6] (< Ar. *ṣaḥāba*[t]) Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan müslümanlar, sahabiler.
ṣ.-yi kibār 171a/7, *ṣ.-yi tābiʿīn* 147b/3, *ṣ. ayttılar* 187a/3
ṣ. āf-tābda olturup erdi 36a/8, *sen kölegede olturup turur-sen ve ṣ. āf-tābda* 36b/2
*ṣ.+**lerġa** ayttı* 12b/9

saḫī [3] (< Ar. *saḫī*) cömert, eli açık.
*s.-**dür*** 201b/3, *cümle-yi meẕhebde s.-dür* 201b/6
*cümle s.+**lerniŋ** imāmı ʿalī* 201b/7

saḫī-ṭabʿ [3] (< Ar. *saḫī* ve *ṭabʿ*) cömert, eli açık.
78b/3, 177a/1, 208a/2

saḫī-ṭabʿraḳ [1] (< Ar. *saḫī* ve *ṭabʿ* ve Tü. *+raḳ*) daha cömert, daha eli açık.
s. 200b/7

ṣāḥib [6] (< Ar. *ṣāḥib*) sahip; haiz.

ṣāḥib-i cemāl güzellik sahibi, güzel (kimse).
ṣ.-i c. ḫātūn 173b/9, *ṣ.-i c.* 185a/1, *ṣ.-i c. ve ḫoş-āvāz erdi* 194a/7

ṣāḥib-i devlet devlet sahibi.
ṣ.-i d. 208a/9

ṣāḥib-i ḫayr hayır yapan (kimse).
ṣ.-i ḫ.+ī 11a/7

ṣāḥib-i velāyet hükümdar.
ṣ.-i v. 26b/2

ṣāḥib-kemāl [1] (Ar. *ṣāḥib-kamāl*) kemal sahibi, olgun kimse.
ṣ.-i k. 185a/1

ṣāḥib-ḳırān [2] (< Ar. *ṣāḥib-ḳırān* < *ṣāḥib-i ḳırān* ve (Ar. *ṣāḥib* ve Ar. *ḳırān*)) İki uğurlu gezegen olan Jüpiter ve Venüs yıldızlarının birleşmesi zamanında doğan, böyle bir zamanda tahta çıkan ve her zaman başarı, üstünlük gösteren hükümdar.
ṣ. 2b/8
*ol ḥażret-i ṣ.+**nıŋ** dürer-bār ḥadīṯin* 4b/1

ṣāḥib-serīr [1] (< Ar. *ṣāḥib* ve *serīr*) taht sahibi.
*risālet taḫtınıŋ ṣ.+**i*** 44a/9

ṣāḥib-serīrī [1] (< Ar. *ṣāḥib* ve *serīr* ve Far. *+ī*) bir taht sahibi.
her ṣ. kim andın ᶜaẕīmraḳ mümkin bolmaġay 1b/3

sāḥir [1] (< Ar. *sāḥir*) büyücü, sihirbaz.
*s. **turur** ve siḥri ol-dur* 48b/8

saᶜīd [4] (< Ar. *saᶜīd*) mutlu, uğurlu.
s. bolġaylar 43b/6, *saᶜīdni ne şaḳī ḳıldı ne şaḳīni s.* 43b/8
*s. **turur*** 44a/2
*s.+**ni** ne şaḳī ḳıldı ne şaḳīni saᶜīd* 43b/8

saḳal [2] (< ET (Uyg., KT) *saḳal*) sakal.
*s.+**ıġa*** 109b/9
*s.+**ıŋnı** ḳırḳıp* 203b/5

sākin [1] (< Ar. *sākin*) (bir yerde) oturan.
anda s. bolġusı durur 51b/4

saḳḳā [2] (< Ar. *saḳḳaᵓ*) saka, su dağıtan.
pādişāhnıŋ s. ve ferrāşı 214a/7
*s.+**lar** teg* 214a/2

saḳla- [19] (< ET (KB) *saḳla-*< *saḳ+la-* < ET (Uyg., KT) *saḳ*) saklamak, muhafaza etmek.
*īmānnıŋ aşlın s.-**dılar*** 55a/5
*sen meni s.-**dıŋ*** 63b/7
*andaḳ s.-**ġay*** 176b/6, *közin allıġa s.-ġay* 143b/5
*yaḫşı s.-**ġaylar*** 174a/4
*dīnni s.-**maḳ** birlen* 92a/4, *biri inṣāf s.-maḳ* 125b/8, *mülkni ābādān s.-maḳ* 126a/1, *raᶜiyyet ḫāṭırın s.-maḳ* 165b/7
*rāzın s.-**may*** 156b/7
*ḳalem s.-**ŋız*** 186b/6
*anıŋ pādişāhlıġınıŋ ḥaḳḳını s.-**p*** 168a/8, *anı oġulçılay s.-p* 130a/8, *pāyesin s.-*

p 72b/2
*miŋ miŋ direm s.-**p-men** dėp* 199a/5
*ḳażiyyelerni s.-**r erdiler*** 165a/3
*s.-**r*** 162a/2, *hemīşe s.-r* 144a/8
*anı s.-**sunlar*** 204a/2

sal- [17] (< ET (Uyg., KT) *sal-*) salmak, bırakmak, göndermek; koymak.
*mey ü ᶜayşdın s.-**dı** şūr* 82b/8, *meni seniŋ elgiŋe s.-dı* 63b/3, *özin ḫastelıḳḳa s.-dı* 90b/8
*s.-**ġan ġārġa** kivürdi* 55b/3, *ol biri zehr s.-ġan ṭaᶜāmnı keltürdi* 57a/5
*pertev s.-**ġay*** 29b/3, *tā ḳuyuşḳunını s.-ġay* 167b/4
*ḳınġa s.-**ġıl*** 155a/8
*ḫasnı ḳāṣıd s.-**ıp erdim*** 140a/6
*gevher s.-**ıp** keltürgey* 53a/7, *ayaḳḳa s.-ıp* 110a/1, *ṭabaḳḳa s.-ıp* 94a/5, *içige bir ḫasnı s.-ıp* 139b/9
*nā-sezālar elgige s.-**maġay*** 143a/9
*zehr s.-**maḳ kerek*** 56b/9
*ol ḫasnı s.-**masam*** 140a/9

ḳulaḳ sal-dinlemek, uymak.
*alarnıŋ naṣīḥatıġa ḳ. s.-**ıp*** 142b/6

sāl-ḫʸūrde [1] (< Far *sāl-ḫʸūrda*) kocamış, çok yaşlı, saldide.
kār-dān u s.-ḫ. 176a/4

şalābet [2] (< Far. < Ar. *ṣalāba*[t]) peklik, katılık.
sulṭānnıŋ ṣ.+i 128b/3, *anıŋ ṣ.+idin* 64a/7

şalāḫ [12] (< Ar. *ṣalāḥ*) iyilik; rahat, huzur; dine bağlılık.
ṣ. bile bolġay 150a/1, *ṣ. bile bolsaŋ* 150a/1, *ṣ. kördiler* 208b/5, 215b/8, *ṣ. körseŋ* 207a/6, *mülkniŋ ṣ. u fesādı* 151b/9
*ḫalāyıḳ ṣ.+**ı** alardın turur* 183a/9, *anıŋ ṣ.+ı* 150b/1, *raᶜiyyetniŋ ṣ.+ı* 146a/8
*barça cihānnıŋ ṣ.+**ı-dur*** 150b/2
*ḫāṣ u ᶜāmnıŋ ṣ.+**ı turur*** 148a/6
*raᶜiyyet ü ᶜām ėl alarnı körüp ṣ.+**ḳa** kelgeyler* 155b/8

ṣalāḫḳa keltür-rahata kavuşturmak, iyileştirmek.
*ṣ.+**ḳa** k.**di*** 180b/8

ṣalāḫlıḳ [2] (< Ar. *ṣalāḥ* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) ahlâklı, dürüst.
ṣ. ėlni 104a/7, *anıŋ ṣ. sözidin çıḳmaġay* 173a/5

ṣalavātu'llāhu ᶜaleyhim ecmaᶜīn [2] (< Ar.) Onların hepsine Allah'ın salatı olsun.
enbiyā ve evliyā ṣ. ᶜa.e. 42b/4, *peyġāmberlerni ṣ. ᶜa.e.* 43b/9

ṣalavātu'llāhu ᶜaleyhi ve selāmuhu [1] (< Ar.) selam onların üzerine olsun.
ādemni ṣ. ᶜa. s. 101b/8

ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve ālihi ve sellem [1] (< Ar.) Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
biziŋ peyġāmberimizġa ṣ. ᶜa. ā. v. s. 171a/4

şalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellem [40] (< Ar.) Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
ṣ. ᶜa. s. 50b/7, 31a/4, 11b/1, 98b/8, 180a/2, 12b/5, 14b/3, 70a/2, 101b/7, 36a/7, 42b/8, 48a/6, 170a/9, 187a/2, *peyġāmber ṣ. ᶜa. s.* 73b/9, 88a/4, 182a/9, *resūl ṣ. ᶜa. s.* 10a/6, 12b/1, 12b/9, 13a/4, 33b/7, 34b/2, 40a/5, 69b/6
*resūl ṣ. ᶜa. s.+**dın*** 45a/9, *resūl ṣ. ᶜa. s.+din ėşittim kim* 16a/2, *resūl ṣ. ᶜa. s.+din* 30b/1, 114b/5, 148a/3
*muḥammed muṣṭafī ṣ. ᶜa. s.+**ġa*** 44b/2, *peyġāmber ṣ. ᶜa. s.+ġa* 110b/7, *resūl ṣ. ᶜa. s.+ġa* 33b/9
*resūl ṣ. ᶜa. s.+**ni*** 43a/8, *peyġāmber ṣ. ᶜa. s.+ni yiberdi* 87b/4, *resūl ṣ. ᶜa. s.+ni* 8a/2
*resūl ṣ. ᶜa. s.+**niŋ** ḫalīfesi dėr ediler* 110a/8, *resūl ṣ. ᶜa. s.+niŋ sünnetlerin tāze ḳılġay* 103b/8, *ol peyġāmber ṣ. ᶜa. s.+niŋ* 85a/3, *resūl ṣ. ᶜa. s.+niŋ* 150b/4

şāliḥ [3] (< Ar. *ṣāliḥ*) elverişli, uygun, yarar.
ᶜamel-i ṣ. ve yaḫşı kirdārıŋ 65a/7, *ᶜamel-i ṣ.* 11b/7
*hēç ᶜamel-i ṣ.+**im** .. yoḳ turur* 65a/7

salṭanat [14] (<Far. < Ar. *salṭana*[t]) sultanlık, hükümdarlık.
s. 175a/1, *s. bābıda* 3b/7, *s. mertebesiġa* 84b/9, *ol s. evciniŋ ḳuyaşı* 215a/5, *s. ser-ḫoşluġıdın* 142b/4, *s. sürdi* 78a/8, 81a/6, *ol ḳırḳ sekkiz yıl s. sürdi* 83b/3, *s. taḫtıda* 78b/6, *bu ḳuvvet u şevket ü s.* 175a/6, *bu s.* 73a/5, *ol s.+**ḳa** yėtişti* 142a/3

mertebe-yi salṭanat sultanlık mertebesi.
m.-yi s. kerāmet ḳılġay 12a/3

cāh-ı salṭanat sultanlık mertebesi.
*c.-ı s.+**da*** 148b/2

samur [1] (< Ar. *semmūr* veya Far. *semūr*) samur.
s. 28a/4

san [1] (< ET(Uyg., KT) *san* < AT **sān*) sayı.
mervān çeriginiŋ s.+ın aldı erse 159b/8

saŋa [51] (<< *sen+ġa*) sana.
s. 15b/3, 22a/9, 25b/9, 31b/9, 48a/9, 48b/2, 48b/4, 49b/7, 62a/8, 63b/6, 9a/6, 120b/9, 122a/2, 122a/6, 123a/3, 124b/4, 131b/5, 143a/2, 163a/7, 194b/2, 206a/7, 215a/3, *s. ᶜadl ḳılġaylar* 101b/5, *s. bėreyin* 69a/1, *munuŋ cezāsın ḫudāy s. bėrgey* 109b/4, *s. bėrip turur* 19b/9, *barı dünyānı s. bėrip turur* 122b/1, *s. bir rāzım bar turur* 60b/3, *laᶜnet-i ḫudāy s. bolġay* 63a/2, *s. bolmaḳ kerek-tür* 157b/8, *s. bolsun* 117a/3, *s. buyurdı* 203b/7, *s. düşmen tururlar* 69a/4, *s. ferzend bisyār bolsun* 124b/5, *s. iḫtiyāc bolmasa* 210a/1, *s. kelip turur-biz* 118a/5, *ḫudāvend turur-men s. kim ādem-sen* 102a/3, *s. körsetkey-men* 55b/2, *s. mükāfāt ḳılġay* 118b/3, *s. naṣīḥat ḳılmas* 143a/4, *s. ne bolup turur* 198b/7, *s. ne müddeᶜā-dur* 217a/6, *s. ögretip turur* 32b/7, *s. satıp turur-men* 100b/6, *özin s. uruḳ ḳayaş dek körsetkey* 48b/9, *s. üç nerse ögretey* 33a/5, *s. ve ferzendleriŋe* 102a/1, *s. yaman at bolmaġay* 178b/5, *işde s. yār bolġay* 172b/8, *s. yiberey* 117a/2, *s. żarar ḳılur erdi* 140b/1

sanaç [1] (< ET (Uyg., MK) *sanaç*) deri çanta, deri kap.
bir s. un 109a/3

sanaḳlıġ [1] (*sana+ġ+lıġ* < ET (Uyg, MK) *sana-* krş. Uyg. *sanaġuluḳsuz* "sayısız, hesapsız") sayılı.
s. erdi 65a/2

şandūḳ [1] (< Ar. *ṣandūḳ*) sandık.
*bir ṣ.+**nı** tiletip açturdı* 106a/8

şandūḳçe [2] (< *ṣandūḳ+çe*) küçük sandık.
yana bir ṣ. çıḳdı 106b/1
*ol ṣ.+**nıŋ** içidin* 106b/1

ş̲ānī-iş̲neyn [1] (<Ar. *ş̲anī-aş̲nain*) ikisinden ikinci olan yani birbirine eşit olan, eşit olan (bk. *ṣanī-aṣnain* Steingass, 1892: 344b).
ş̲.-i. 3b/4

şanīᶜ [1] (< Ar. *ṣānic*) divanda çalışan görevli (krş. *ṣanic u'd-daulat* "court secretary" Steingass, 1892: 794b).
ekābir ü eşrāf u ṣ. vü şerīfni 106a/6

sarāy [3] (< Far. *sarāy*) saray.
s. ėşikide 193b/8, *s. yasamaḳḳa* 100a/2
*ol s.+**ġa** der-bān ḳılıp* 19b/8

sarāyī [1] (< Far. *sarāy+ī*) bir saray.
bir s. bar-dur kim 19b/7

şarf [2] (< Ar. *ṣarf*) harcama.

şarf ḳıl- harcamak.
*ṣ. ḳ.-**ġay*** 52b/7
*özige ṣ. ḳ.-**sunlar*** 120b/4

sarı [6] (<< *sıŋaru*) -e doğru, tarafına.
anıŋ s. tik baḳa alġay 133a/7, *murād s. yaḳın* 222a/3, *cadl s.* 141a/2, *bir büte nergis s.* 89a/2, *bir s.* 35a/7, *dilber-i mūnis s.* 89a/1

sarıġlıḳ [1] (< ET (Uyg.) *sarıġ*) sarılık.
*s.+**ḳa** māyil bolġay* 186b/6

şarrāf [1] (< Ar. *sarrāf*) altın, gümüş gibi şeyleri satan kimse.
*falān ṣ.+**nıŋ** dükkānıdın* 132b/4

şarrāfī [1] (< Ar. *sarrāf* ve Far. *ī*) bir sarraf.
bir ṣ. kelip ayttı 132a/7

sat- [12] (< ET (Uyg., KT) *sat-*) satmak.

*kenīzek s.-**ar kişi*** 194a/9
*s.-**ar mu-sen*** 93b/4
*balıġnı s.-**ar*** 93b/2
*s.-**ar-men** dėsem* 93b/5, *munı meblaġīġa s.-ar-men* 93a/9
*ḳoylarımnı s.-**ıp** barġay-men* 131a/9
*men saŋa s.-**ıp turur-men*** 100b/7
*s.-**ḳan** kişige barıp ayttı* 100b/5
*āḫiretni dünyāġa s.-**ḳay*** 28b/4
*s.-**ḳuçı** aytur* 100b/6
*men cāh u mertebeni s.-**mas-men*** 192b/7
*s.-**maz-men*** 93b/5

satġun [1] (< ET (Uyg.) *satġın*) satın alma, satın (krş. *satḳun*).

satġun al- satın almak.
*s. a.-**ġay*** 199a/5

satḳun [4] (< ET (Uyg.) *satġın*) satın alma, satın (krş. *satġun*).

satḳun al- satın almak.
*birev ev s. a.-**dı*** 100b/4
*anı hediyyeler yiberip s. a.-**ġay*** 179b/1
*ėkki yüz miŋ ḳızıl diremġa s. a.-**ıp erdim*** 200a/4
*ḳaṣṣābdın bir pāre çerbī s. a.-**ıp*** 109a/4

saṭr [3] (< Ar. *saṭr*) satır.
bir s. bitidi 185b/2, *bir s.* 185a/8, *s.+larnıŋ ortasını* 186b/2

ṣavāb [1] (< Ar. *ṣavāb*) doğru, dürüst.
bu rāy ṣ. körünüp 5a/3

savu- [1] (< ET (Uyg., MK) *soġı-*) soğumak.
*dünyādın köŋli s.-**ġay*** 70a/5

saᶜy [11] (< Ar. *saᶜy*) çalışma, çabalama, gayret.
s. u ihtimām bolup 7a/8, *s. u ihtimām ḳılur erdi* 99b/4, *s. u ihtimāmı* 91b/7, *s. ü ihtimām ḳılġay* 157a/4, *s. körgüzgey* 112b/9

saᶜy ḳıl- çabalamak, uğraşmak.
*s. ḳ.-**dılar*** 167a/5
*özi s. ḳ.-**ġan bolġay*** 143b/1
*s. ḳ.-**ġay*** 178a/8
*neçe miŋ ėlniŋ ḳanıġa s. ḳ.-**ġay-sen*** 163b/6
*sen s. ḳ.-**ġıl*** 138b/6
*s. ḳ.-**may*** 112b/4

ṣayd [1] (< Ar. *ṣayd*) av; avlama, avlanma.
hēç ṣ. ḳutulmaydur 212b/7

sāye [2] (< Far. *sāya*) gölge.

anıŋ s. vü devletide 128a/9

sāye-yi ᶜalem bayrağının gölgesi
*s.-yi ᶜa.+**ide*** 2a/3

şāyimü'd-dehr [1] (< Ar. *ṣāᵓim* ve harf-i tarif *al* ve *dahr*) günlerini oruç tutarak geçiren; dünya nimetlerinden el etek çeken. (bk. Eraslan, 2015:622)
ṣ.-d. ve ḳāyimü'l-leyl derecesin tapar 33a/1

sāyir [1] (< Ar. *sāᵓir*) diğer, başka, gayrı.
s. aḳrān u emṯāldın mümtaz 5a/7

şayyād [6] (< Ar. *ṣayyād*) avcı.
ṣ. duᶜā ḳıldı 93b/8, *ṣ. ḫayāl ḳıldı* 93b/4, *ṣ. ḳaşıda* 95b/3
*ṣ.+**dın** nā-ḥaḳ tartıp alıp erdim* 95a/8
*ṣ.+**nı** rāżī vü ḫoşnūd ḳılmasa erdi* 96a/1, *ṣ.+nı tilep taptı* 95b/1

şayyādī [1] (< Ar. *ṣayyād* ve Far. *+ī*) bir avcı.
bir ṣ. bar erdi 93a/6

ṯebāt [1] (< Ar. *ṯabāt*) direnme, kararından vazgeçmeme.
ṯ. 86a/3

ṯebāt-ı ḳadem sabit olma, kararlılık.
körgüzür erlikde ṯ.-ı ḳ. 201b/5

sebeb [21] (< Ar. *sabab*) sebep, bahane.
s.-i saᶜādet 43b/1
bir s. bile 204b/7, *anıŋ helākige s.* 27b/7, *seniŋ tevbe ḳılmaġıŋġa s.* 25a/9
*bu s.+**din** erken-dür* 164a/7, *ol s.+din kim* 15b/3, 69a/3, *ol s.+din öfkelep* 189b/9, *ne s.+din* 66a/6, *ol s.+din* 44b/5, 90a/3, 128b/2, 150b/1, 163b/2, 211b/6
*ol s.+**din-dür*** 23a/9, *s.+din-dür* 67a/4
*uyḳumız kelmegeni ol s.+**din turur*** 108b/8
*s.+**i*** 74a/6
*bu at s.+**idin*** 151b/5, *iflās s.+idin* 195b/5

sebükserlıḳ [1] (< Far. *sabuk-sar* ve Tü. *+lıḳ*) beyinsizlik, akılsızlık.
*s. **turur*** 33a/9

sebze-zār [1] (< Far. *sabza-zār*) çimenlik; bostan.
*s.-z.+**da** kezip ... bostānlarnı mülāḥaẓa ḳıladurġaç* 138b/9

secde [3] (< Ar. *sacdaᵗ*) secde.
*s.+**ġa** barġan maḥalda* 61a/4

secde eyle- secde etmek.
*ḳaşı allıda s. e.-**p** hilāl* 211a/8

secde ḳıl- secde etmek.

*ḫalvetde ḫudāy taᶜālāġa celle ẕikruhu s. ḳ.-**ıp*** 11a/1

secᶜi [1] (< Ar. *sacᶜ*) nesir içindeki kafiye.
*ol yüzükniŋ s.+**i*** 187a/6

sedd [1] (< Ar. *sadd*) duvar, sur.
*yeᵓcūc u meᵓcūc s.+**ini** bağladı* 79b/6

sefer [4] (< Ar. *safar*) yolculuk, sefer; savaşa gitme.
dünyā s. maḥallı turur 46a/3, *s. rencin tartıp* 202b/9, *bisyār uzun s.* 79b/5
*s.+**ġa** baradur-men* 137a/7

seḫā [1] (< Ar. *saḫāᵓ*) el açıklığı, cömertlik.
*s.-**dur*** 175a/1

seḫāvet [8] (< Far. <Ar. *saḫāvaᵗ*) cömertlik, el açıklığı.
s. 193a/9, *sendin ᶜilm ü s. tiler* 19b/5, *s. ü baḫşendelıḳda* 180b/3, *s. ü kerem* 197b/3, *yaḥyānıŋ s. ü keremidin* 201a/3, *s. ve māl ḳılmaḳda* 193b/2, *maᶜāyibni s. yapar* 201b/8
*s.+**din** urar bolsa dem* 201b/4

seḥer [2] (< Ar. *saḥar*) seher, tanyeri ağarmadan biraz önceki vakit.
s. gāhlarda 169b/4
*s.+**ġa** degünçe* 212a/9

sehv [3] (< Ar. *sahv*) hata, yanılma.
s. ü ḫaṭāī 6b/6
*ol s. **turur*** 103a/2
*s.+**ini*** 220b/5

sehvī [1] (< Ar. *sahv* ve Far.+*ī*) bir hata.
s. vāḳiᶜ bolsa 187b/7

sekkiz [5] (< ET *sekiz*) sekiz.
s. ay 78a/8

ḳırḳ sekkiz kırk sekiz.
ol ḳ. s. yıl salṭanat sürdi 83b/3, *ḳırḳ s.* 88a/3

ottuz sekkiz otuz sekiz.
o. s. yıl erdi 84a/2

sekkiz ḳatla miŋ miŋ sekiz milyon
bu s. ḳ. m. m. direm boldı 199b/3

sekkizinçi [3] (< *sekiz+inçi*) sekizinci.
s. aṣl 39a/5, 7b/9, *s. miṣāl* 53b/8

sėkret- [1] (< ET (Uyg., MK) *sėkri-t-*< ET (Uyg., MK) *sėkri-*) harekete geçirmek, sıçramasını sağlamak.

*aṭın tünd ü tēz s.-**ip** barur erdi* 59b/1

seksen [3] (< *sekiz on*) seksen.
ol s. yıl devrān sürdi 82b/1

seksen miŋ seksen bin.
s. m. direm bolur 197a/3, *s. m. direm buyurdı* 196b/9

selām [6] (< Ar. *salām*) selam, esenleme.
*s.+**ıġa** ᶜaleyke dėp* 206b/7

selām bėr-selamlamak.
*s. b.-**di*** 206b/6

selām ḳıl-selamlamak.
*aŋa s. ḳ.-**dı*** 60b/3, *tevāżuᶜ bilen s. ḳ.-dı* 59b/2, *çıḳıp s. ḳ.-dı* 153a/6
*s. ḳ.-**ıp*** 126b/2

selāmet [4] (< Ar. *salāmaᵗ*) salimlik, eminlik, korku ve endişeden uzak olma; selamete çıkma, kurtulma.
mülki s. bolġay 174a/9, *īmānnı ol cihāngа s. ėltken bolsa* 42b/6, *s. yolın şiᶜār ḳılıp* 18a/9, *īmānnı s. ḥaḳ ... ḥażretiġa ėltkey* 70b/5

selāmetlıġ [1] (< Ar. *salāmaᵗ* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) esenlik, eminlik.
*s.+**ıġa*** 205b/8

selāṭīn [20] (< Ar. *sulṭān*'ın çoğulu *salāṭīn*) sultanlar.
s. 72b/9, 161b/5, 164a/8, 195b/2, *s. arasında* 195a/7, *s. iṭāᶜatın* 168b/5, *s. mevᶜiẓeside* 2b/2, *s. ü ġayruhunıŋ himmeti beyānıda-dur* 188a/6, *s. ü mülūk bāreside kelip turur* 189a/4, *s. ü peyember* 71b/4, *ötken s.* 111a/2, 134a/1
yana bir gürūhı s. ***tururlar*** 71b/3
*s.+**din*** 211b/4, *ötken s.+din* 112b/1
*s.+**ġa** yaḳın bolmaḳlıḳnı* 144b/7, *s.+ġa* 157a/9
*s.+**ni** ḫalḳḳa musallaṭ ḳıldı* 71b/8
*s.+**niŋ** yaḫşıraḳı* 156b/9

selāṭīn-i ᶜālī-miḳdār derecesi, değeri yüksek olan.
s.-ı ᶜā.-m. zümreside 85b/9

semᶜ [2] (< Ar. *samᵓ*) kulak.
*rıżā s.+**i** birlen ḳabūl ḳılıp* 4b/2
*anıŋ s.+**iġa** yėtti erse* 91a/8

semāᶜ [1] (< Ar. *samāᶜ*) vecd halinde dairesel şekilde dönme.

semāᶜ ḳıl-sema etmek.
*s. ḳ.-**dı*** 195a/2

semen-ber [1] (< Far. *saman-bar*) göğsü yasemin gibi kokan sevgili.
s.-b. 89a/4

semend [1] (< Far. *samand*) kula at; güzel, çevik at.

semend-i barḳ-reftār şimşek yürüyüşlü at.
*s.-i b.+**ın** tünd sürüp* 59a/4

semer [1] (< Yun. *samari*) yük veya üzerine binebilmek için merkep, katır vb. hayvanların sırtına konan, ağaç iskeletli bir çeşit kaba eyer.

semer ur- semer koyup sıkıca bağlamak.
*s. u.-**ġıl** kim* 28a/1

semīᶜ [1] (< Ar. *samᶜ* "işitmek"ten *samīᶜ*) "her sözü duyan, her sözü işiten" anlamında esma-i hüsnadan.
s. ve baṣīr turur 37a/5

semiz [2] (< ET *semiz*) şişman.
s. bolur 27b/6, *bir s. ḳoynı alıp bardı* 154a/3

semizlik [1] (<ET (MK) *semizlik* < ET *semiz*) şişmanlık.
s. bolur 27b/7

sen [157] (< ET *sen*) sen.
s. 20a/7, 22a/3, 22b/3, 22b/9, 36b/1, 38a/4, 40a/7, 40a/8, 60a/4, 60b/9, 63a/5, 64b/6, 98b/3, 9a/5, 100a/5, 114a/3, 122b/2, 122b/6,137b/4, 149b/9, 178b/4, 178b/6, 185b/1, 190b/5, 191b/8, 200b/9, 203a/3, 209a/2, 218b/1*s. alıp-sen* 97a/6, *s. andın ġāfil .. turur-sen* 48b/7, *s. anı bilmes-sen* 97b/4, *s. ᶜömerdin fāżılraḳ ... turur-sen* 109b/5, *s. bardıŋ* 196b/4, *s. barġıl* 204a/6, *s. bāᶜiṯ bolduŋ* 207b/3, *s. bilür-sen* 100b/8, *s. bisyār bī-raḥmlıḳ ḳıldıŋ* 133a/9, *s. bolġay-sen yār* 157b/6, *s. bolġuŋ-dur* 20b/1, *s. dervīş ... pādişāhı bolur-sen* 105a/6, *s. düşmenlerġa ḳaldıŋ* 63a/8,m*s. fesādġa meşġūl bolsaŋ* 150a/2, *s. ġāfil erdiŋ* 65a/4 *s. kerīm-sen* 25b/7, *s. köterdiŋ* 109a/7, *s. maḳṣūduŋnı aytḳıl* 217a/8, *s. meni saḳladıŋ* 63b/6, *s. munda yatḳıl* 107a/6, *s. müᵓmin-sen* 23b/9, *s. müdür-sen* 19a/3, *s. ne kişi-sen* 64a/8, *maŋa s. oḳ bolduŋ* 63a/6, *s. raḥīm-sen* 15b/7, *s. rāst bol* 175b/9, *s. rāst dėydür-sen* 131b/1, *s. saᶜy ḳılġıl* 138b/6, *s. saġıngay-sen kim* 48b/1, *s. sīrāb bolġay-sen* 141b/2
ammā zāhid s. ***durur-sen*** 19a/4
*zamāne s.-**sen*** 149b/9
*s.+**din** ᶜadl tiler* 19a/9, *s.+din ᶜilm ü seḫāvet tiler* 19b/4, *s.+din artuḳ* 106a/3, *s.+din burun erdiler* 138b/4, *s.+din duᶜā ḳılmaḳ* 102a/9, *s.+din gürīzān turur* 48b/3, *s.+din ḥācetim bar turur* 193b/7, *s.+din ḫasīs ve bed-iᶜtiḳādraḳ yoḳ turur* 200b/7, *s.+din ḥayā ve ḥilm tiler* 19b/2, *s.+din kiçik bolsa* 22b/7, *s.+din ötkermes erdim* 155b/3, *s.+din özge kişi bu yėrde kelmedi* 97a/5, *s.+din özge* 24a/6, *s.+din özgeni tilemen ve sevmen* 49a/2, *s.+din ṣıdḳ sorar* 19a/7, *s.+din tilegeyler* 22a/1, *s.+din uluḳ bolsa* 22b/8, *men s.+din uluḳraḳ turur-men* 106a/2, *s.+din vedāᶜ ḳılur* 48b/6, *s.+din yādgār ḳalġay* 124b/6, *s.+din yaḫşılıḳ kelmez* 190b/7, *devlet s.+din yüz evürdi* 160b/9, *s.+din* 216a/8
*s.+**i** ᶜafv ḳılay* 203b/8, *s.+i aġrıtıp* 145b/8, *s.+i andaḳ iḫtiyār ḳılayın* 203b/2, *s.+i hāmān dėrler* 22a/6, *s.+i ḳoysam* 131b/2, *s.+i kördüm* 140a/7, *s.+i maḥrūm yibergey-men* 207b/4, *s.+i ne türlük riᶜāyet ḳıldı* 207a/3, *biz s.+i ol*

cihetdin yiberip erdük 163b/3, *s.+i ol sarāyġa der-bān ḳılıp* 19b/8, *s.+i ölümdin ḫalāṣ ḳıldı* 200b/9, *s.+i özige ᶜāşıḳ ḳılġay* 49a/1, *s.+i rence ḳılġay* 145a/4, *s.+i ṣıddīḳ ornıda ḳoyup turur* 19a/6, *s.+i tufraḳdın yarattı* 63b/2, *s.+i yandaşa olturtḳaylar* 21b/9, *s.+i yaratıp turur* 158a/4, *s.+i* 22a/6, 195b/8, 203a/2
*s.+**iŋ** ᶜömr ü zindegānlıġıŋġa* 191a/4, *s.+iŋ ᶜömrüŋniŋ* 65a/1, *s.+iŋ açıġıŋ kelgey* 32b/5, *s.+iŋ araŋda-dur* 9a/1, *s.+iŋ araŋda turur* 9a/7, *s.+iŋ başıŋnı köredür-men* 68b/7, *ol s.+iŋ bendeleriŋġa ḳıldı* 119a/3, *s.+iŋ bile barayın* 109a/6, *s.+iŋ bile ḫalḳ* 102b/2, *yaşḳa s.+iŋ bile teŋ bolsa* 23a/1, *s.+iŋ bile* 143a/6, 203a/8, *s.+iŋ bilen barayın* 126b/5, *s.+iŋ bilen bolur* 47b/6, *s.+iŋ bilen kezeyin* 108a/3, *s.+iŋ bilen* 8b/7, 9a/4, *s.+iŋ bolsa bizge* 118b/1, *s.+iŋ devrüŋde* 122b/5, *s.+iŋ dīvānıŋda bitigeyler* 31a/4, *s.+iŋ elgiŋe saldı* 63b/3, *s.+iŋ eviŋde* 100a/5, *s.+iŋ fermānıŋda bolġay* 203b/3, *s.+iŋ ḫaḳḳıŋda* 30b/9, 9a/3, *s.+iŋ ḫālıŋdın* 110a/3, *s.+iŋ ḫaṭā ḳılġanıŋ üçün* 115b/3, *s.+iŋ ḫātırıŋdın erdi* 207a/5, *s.+iŋ ḫāṭırıŋġa* 65b/8, *s.+iŋ ḫażretiŋde* 116a/7, *s.+iŋ ḳaşıŋġa çıḳġay* 62a/9, *s.+iŋ ḳulaġıŋa dėgey-men* 59b/8, *s.+iŋ mühimmiŋ* 198b/4, *s.+iŋ müzdüŋ* 115a/8, *s.+iŋ nāmıŋnı ėltip erdim* 207a/1, *s.+iŋ nefesiŋ* 206b/8, *s.+iŋ ortaŋda-dur* 8b/4, *meniŋ s.+iŋ ortaŋda-dur* 102a/4, *meniŋ bile s.+iŋ ortaŋda turur* 102a/9, *s.+iŋ resūluŋnıŋ* 163a/4, *s.+iŋ sözleriŋni ḳabūl ḳıldı* 216a/8, *s.+iŋ sözüŋ durur* 102a/5, *s.+iŋ şefḳatıŋ* 24a/2, *s.+iŋ tevbe ḳılmaġıŋġa sebeb* 25a/8, *s.+iŋ tirik bolmaġıŋ* 127a/5, *s.+iŋ üçün bėrdi* 200b/8, *s.+iŋ yaḫşılıġıŋ* 207a/8, *dūzaḫ s.+iŋ yėriŋ durur* 65a/9, *s.+iŋ* 100b/8, *barça s.+iŋ* 138b/7
*s.+**iŋ durur*** 100b/6, *bu tamāmı s.+iŋ durur* 207a/7
*yā s.+**iŋ-dür*** 118a/8

ş̲enā [4] (< Ar. *ş̲anāᵓ*) övme, övüş.
aŋa duᶜā vü ş̲. dėdi 202b/9

senā ay- övmek.
*ş̲. a.-**maġay-men*** 16a/1

senā ayt- övmek.
*ş̲. a.-**ḳaylar*** 43a/3
*ḥamd ü ş̲. a.-**tı*** 139a/3

sene [1] (< Ar. *sanaᵗ*) yıl.
s. 915 222a/7

seng-pāre [1] (< Far. *sang-pāra*) taş parçası.
*s.-p.+**ler*** 173b/6

sep- [4] (< ET(Uyg.) *sep-~sap-* "onarmak; sıralamak") serpmek (EDTP, 784a).
*su s.-**ip** süpürdi* 214a/4, *su s.-ip süpürgey* 213b/8, *ėşikke su s.-ip süpürüp-türler* 218a/2
*yaḫşı yıḏlar s.-**key*** 50a/4

ş̲erā [1] (< Ar. *ş̲arā*) yer yüzü, arz.
*ş̲.+**dın** ş̲üreyyāa degünçe* 29b/8

ser-āmed [1] (< Far. *sar-āmad*) başta bulunan, ileri gelen.
*dānālarnıŋ uluġı ve s.-ā.+**i*** 165a/9

serā-perde [1] (< Far. *sarā-perda*) perde; saray perdesi.

serā-perde-yi ᶜaẓamet büyüklük perdesi.
anıŋ s.-p.-yi ᶜa. ü celālı 1b/4

ser-be-ser [2] (< Far. *sar-ba-sar*) baştan başa, bütünüyle.
s.-b.-s. 4a/5, 144a/5

ser-efrāz [3] (< Far. *sar-afrāz*) başını yukarı kaldıran, benzerlerinden üstün olan.
s. tururlar 220a/2

ser-efrāz bol-üstün olmak, yücelmek.
*s.-e. b.-**ur*** 188b/2

ser-efrāz ḳıl-yüceltmek.
*s.-e. ḳ.-**ıp*** 5a/8

ser-encām [4] (< Far. *sar* va Ar. *ancām*) bir işi yapma, tamamlama, sona erdirme (*саранжом* 1. "yapma, tamamlama" ANATİL-III, 1984: 44; *sar-anjām* "accomplishment" Steingass, 1892: 668b).

ser-ancām bol- yapılmak, yerine getirilmek, tamamlanmak.
*bu māl tamām s.-e. b.-**maġunça*** 199b/4
*vezīrsiz pādişāhlar işi s.-e. b.-**mas*** 171b/6

ser-encām ḳıl- bitirmek, tamamlamak (*sar-ancām dādan* "to finish, to make an end, to complete" Steingass, 1892: 668b).
*bir iş ki yana birev s.-e. ḳ.-**ġay*** 178b/4
*bat s.-e. ḳ.-**masa*** 197b/8

ser-ḫoş [1] (< Far. *sar-ḫoş*) sarhoş.

ser-ḫoş bol- sarhoş olmak.
*s.-ḫ. b.-**up*** 194b/7

ser-ḫoşluġ [1] (< Far. *sar-ḫoş* ve Tü. +*luḳ*) sarhoşluk.
*salṭanat s.-ḫ.+**ıdın*** 142b/4

ser-sebz [1] (< Far. *sar-sabz*) yemyeşil; mutlu. (*сарсабз* ANATİL-III, 1984: 55)
*dehr bostānıda s.-s.-**dür*** 220a/4

serv [2] (< Far. *sarv*) servi, selvi; mecazen; sevgilinin boyu posu.
erür tüzlük ara s. kėbi 220a/3, *s. ü ᶜarᶜar* 211b/1

server [2] (< Far. *sarvar*) bir topluluğun en ileri geleni; başkanı; Hz. Muhammed'in adı.
seyyid ü s. ḳıldı 44b/7
*şāhlar s.+**i*** 3b/2

ser-zeniş [1] (< Far. *sarzaniş*) sitem, azarlama.

ser-zeniş ḳıl-azarlamak.
*bizge s.-z. ḳ.-**adurlar*** 120a/8

sev- [13] (< ET *sev*-) sevmek.
*s.-**er erdi*** 154b/8, *bisyār s.-er erdi* 202a/4
*yarmaḳnı köprek s.-**er mü-sen** yā ḫaşmnı* 87a/5
*iḥsānnı s.-**er*** 98b/9
*men anı s.-**er-men** kim* 114a/4, *men anı s.-er-men* 114a/6, *yarmaḳnı köprek s.-er-men* 87a/6
*ne nerseni s.-**er-sen*** 114a/3, *ol nerseni kim s.-er-sen* 87a/7
*alarnı s.-**geyler*** 73a/5
*sendin özgeni tilemen ve s.-**men*** 49a/2
*anı kim s.-**mes-sen*** 87a/8
*ėkkisini s.-**üp** ayırıp erdi* 75b/6

şevāb [3] (< Ar. *ṣavāb*) hayırlı hareket, sevap.
artuḳraḳ ṣ. bitilgüsi-dür 31a/2, *müzd-i ṣ. tapḳaylar* 181b/8, *şehīdler ṣ.+ın ṣıfat ḳıladur erdi* 69b/7

sevdā [3] (< Ar. *sauda*ᵓ) aşk, tutku.
sīnede s. urugın ekmegıl 193a/4, *sīnede s. urugın ekmegil* 220b/2, *s.-yı ḫām* 77a/4

sevikrek [1] (< *sevik+rek* < ET (Uyg.) *sevig*; KT *sevüg* < ET *sev*-) en çok sevilen.
ḫudāy ᶜazze ve celle ḥażretide s. bende 11b/2

sevüklüg [2] (< *sevüklüg* ET (Uyg.) *sevig*; KT *sevüg* < ET *sev*-) sevimlilik.
*s.+**i** ol mertebe erdi* 154b/9, *dünyā s.+i* 67b/3

seyr [4] (< Ar. *sayr*) gezme, yürüme.
s. maṣlaḥatı üçün 59a/1, *s. üçün çıḳdı erse* 153a/1

seyr ḳıl- gezmek, dolaşmak.
*memleketni s. ḳ.-**dılar*** 91a/4, *s. ḳ.-**ur*** 56a/6

seyyid [1] (< Ar. *sayyid*) efendi, ileri gelen.
s. ü server ḳıldı 44b/7

sezā [1] (< Far. *sazā*) uygun, münasip.
*anıŋ s.+**sı*** 204a/8

sezā-vār [2] (< Far. *sazā-vār*) layık olan, layık.
s.-v. 73a/7
*ẕākir teŋriniŋ raḥmeti s.-v.+**ı*** 51a/1

sezā-vārraḳ [2] (< Far. *sazā-vār* ve Tü. +*raḳ*) en layık, en münasip.
s.-v. kişi 148b/2, *büzürglerdin s.-v. kim durur* 123b/3

şıdḳ [1] (< Ar. *ṣidḳ*) doğruluk, gerçeklik.
sendin ṣ. sorar 19a/7

şıfat [7] (< Ar. *ṣifa*^{t}) sıfat, nitelik, vasıf, özellik.
ol ṣ. bilen 33b/1, *neçe ṣ.* 123b/5
maŋa ^{c}*adl ṣ.+**ın** aygıl* 22b/6
*alarnıŋ ṣ.+**ı*** 114b/1, *dostluḳnıŋ ṣ.+ı* 52b/2
*anıŋ ḥayāsı ṣ.+**ıda durur*** 88a/8

şıfat ḳıl- tanımlamak, açıklamak.
*şehīdler ⱬevābın ṣ. ḳ.-**adur erdi*** 69b/7

şıfāt [2] (< Ar. *ṣifa*^{t}'ın çoğul eki *-āt* almış şekli *ṣifāt*) sıfatlar.
*eḏgü ṣ.+**ı*** 113a/1
*ṣ.+**ıda*** 12a/8

sıġ- [3] (< ET (Uyg., KT) *sıġ-*) sığmak.
*dėmegi zebāngа s.-**maz*** 48a/3, *hēç ḥesābḳa s.-maz* 49b/2, *şerḥi anıŋ beyāngа s.-maz* 48a/2

şıḥḥat [2] (< Far. < Ar. *ṣiḥḥa*^{t}) sağlık, esenlik; doğruluk, gerçeklik.
*ṣ.+**ı*** 205b/7
*ṣ.+**ḳa** yėtip turur* 125a/1

sına- [5] (< ET (Uyg., KT) *sına-*) sınamak, imtihan etmek.
*anı neçe kerret s.-**ġan** bolġaylar* 161b/7, *s.-ġan ėl ėlçilikke yiberür* 161b/9
*barıp s.-**ġıl*** 209a/2
anı ṭama^{c} *vaḳtında s.-**maġunça*** 31b/3
*ḳabīle uluḳlarını s.-**maḳ*** 209b/4

sındur [1] (< *sın-dur-* ET (Uyg., KT) *sı-n-*< AT **sī-*) kırılmak.
*ol taḫtanı s.-**dılar** erse* 119a/7

şırāṭ [5] (< Ar. *ṣirāṭ*) İslam inanışına göre, ahirette cehennem üzerinde kurulacak olan, müminlerin üstünden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kafirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılan köprü.
*ṣ.+**ḳa** ḥükm ḳılġay* 16a/6

şırāṭ köprügü Sırat köprüsü.
ṣ. k. ḳıldın inçke 41b/9
*ṣ. k.+**din** ötkergeyler* 41b/9, *ṣ. k.+din ötüŋ dėgeyler* 16a/5, *ṣ. k.+din* 42a/5

sır(r) [6] (< Ar. *sirr*) sır.
bu ne s. erdi 97b/1
*ḫalḳnıŋ s.+**ıge** dānā* 39b/9
*s.+**ın** aytmaġunça* 153a/8
*bu s.+**nı** ḳaçan iẓhār ḳılur* 101a/9, *her kişiniŋ köŋlidegi s.+nı* 111a/1, *ol s.+nı* 176b/7

sifāl [1] (< Far. *sifāl*) çanak, çömlek gibi şeyler.

cevher ü s. ber-ā-ber-dür 121a/6

siḥr [1] (< Ar. *saḥr, siḥr*) büyü, büyücülük.
*s.+**i** ol-dur kim* 48b/9

silāḥ [2] (< Ar. *silāh*) silah.
yaḫşı s. 173b/6
*s.+**ın** yaḫşı ḳılġay* 179b/6

silāye [1] ?
siyāhı yaḫşı s. ḳılınġan 186a/3

sile- [2] okşamak.
*āheste āheste boynun s.-**di*** 167a/9
*ḳızınıŋ tepesın s.-**p*** 219a/7

silk- [1] (< ET (Uyg., MK) *silk-*) silkelemek, sallamak, silkeleyerek temizlemek.
*s.-**ip** dūzaḫḳa taşlaġıl tėp* 16a/8

sīne [2] (< Far. *sīna*) göğüs, yürek.
*s.+**de** sevdā urugın ekmegıl* 193a/4, *s.+de sevdā urugın ekmegil* 220b/2

sipāh [2] (< Far. *sipāh*) asker; ordu.
*kevkeb-ᶜaded s.+**ı** olsun* 221b/2
*ḫayl u s.+**ıġa*** 104b/5

sipāhī [1] (< Far. *sipāhi*) bir orduya ait asker; atlı askerler.
*ḳadīmde s.+**ler** vezīrni bisyār öltürüp tururlar* 179b/8

sipās [1] (< Far. *sipās*) şükretme, dua etme.
şükr ü s. 1b/2

sīrāb [1] (< Far. *sērāb*) (suya) kanmış, doymuş.

sirāb bol- suya kanmak, suya doymak.
*sen s. b.-**ġay-sen*** 141b/2

sīret [8] (< Far. <Ar. *sīra*^{t}) bir kimsenin içi, ahlâkı, hali, tavrı.
her s. bile bolsa 129b/9
*mülūkniŋ s.+**i** ve tārīḫi* 75b/3, *pādişāhlarnıŋ yaḫşı s.+i* 125a/2
*pādişāhlar s.+**ide*** 123b/8
*yaḫşı s.+**iġa*** 104b/2
*ᶜamel-dārlarnıŋ s.+**in** sorup* 107b/5, *mülūk s.+in* 124a/4, *s.+in* 16b/4

sirişte [1] (< Far. *siriştan*'dan *şirişta*) yoğurulmuş, hamuruna, mayasına karıştırılmış.

sirişte ḳıl- karıştırmak, yerleştirmek.
*bu ḫaṣletni Allāh taᶜālā alarnıŋ ẕātıda s. ḳ.-**ıp turur*** 189a/5

sitem [20] (< Far. *sitam*) zulüm.
s. bile 192a/8, *cevr ü s. bilen* 92b/2, *s. boldı* 116a/7, *cevr ü s. ü cādūluġ bile* 77a/9, *cevr ü s.* 93a/1, 159a/9, *raᶜiyyetḳa cevr ü s.* 68a/7
*cevr ü s.+**ni*** 74a/6, *s.+ni* 92a/7
*cevr ü s.+**niŋ*** 92a/9

sitem ḳıl- zulmetmek.
*cevr ü s. ḳ.-**a başlasa*** 129a/4
*vr ü s. ḳ.-**ġalı** ḳoymaġay* 92a/9
*özige küç bile s. ḳ.-**ġan bolġay*** 144a/3
*cevr ü s. ḳ.-**ġay*** 127b/3
*kiçikke s. ḳ.-**maġay*** 168b/4, *ẓulm u s. ḳ.-maġay* 166b/4
*özi s. ḳ.-**mas*** 92a/8
*cevr ü s. ḳ.-**masalar*** 71a/4
*s. ḳ.-**salar*** 129a/2
*ẓulm ü s. ḳ.-**ur*** 103a/3

sitemī [2] (< Far. *sitam+ī*) herhangi bir zulüm.
s. yėtken bolsa 135a/1
*yaᶜnī ẓulm u s.-**dür*** 103a/1

sitem-kār [3] (< Far. *sitam-kār*) zulüm ve haksızlık eden, zalim.
ẓālim u s. bolsa 75a/2
*s.+**lar** evige yaġadur* 121b/4
*ẓālim ü s.+**nıŋ** elgin* 165b/8

sitem-kārlıḳ [1] (< Far. *sitam-kār* ve Tü. *+lıḳ*) zalimlik, zulmetme.
*s.-k.+**da** meşhūr* 84a/3

sitem-resīde [1] (< Far. *sitam-rasīda*) mazlum, ezilen zulme uğramış.
*s-.r.+**lerġa** teraḥḥum eylegey* 169a/6

sitūde [2] (< Far. *sitūda*) övülmüş.
teŋri taᶜālā ḥażretide s. ve sezā-vārraḳ kişi 148b/2

sitūde bol- övülmek.
*yaḫşılıḳ ḳıl tā s. b.-**ġay-sen*** 113b/8

siyāh [2] (< Far. *siyāh*) **1.** siyah, kara.
bir ġam-zede-yi s. nāme 6a/9

2. mürekkep (*cuëẋ* ÖTİL-II, s. 44a)
*s.+**ı** yaḫşı silāye ḳılınġan* 186a/3

siyāset [14] (< Far. *siyāsaᵗ*) memleket idaresi, politika; ceza, idam cezası.
kevkebe vü s. bile atlanıp 131a/1, *s. ḫūb-dur* 133a/9, *s. ü emāret bābıda* 131b/4, *s. ü heybet kerek* 147a/7, *ᶜadl u s. ü tārīḫide-dür* 71a/8
*ᶜadl u s.+**de*** 114b/2
*s.+**i** bolmasa* 129b/7, 148a/1
*s.+**idin** ḳorḳup* 169a/3

*sulṭānnıŋ s.+**iġa** vā-beste-dür* 128a/7

siyāset ḳıl-cezalandırmak.
*anı s. ḳ.-**dı*** 133a/2
*s. ḳ.-**ġay*** 151a/8
*edeb ve s. ḳ.-**maḳ*** 152a/8
*andaḳ s. ḳ.-**sa*** 104b/9

siyāsetlıḳ [2] (< Far. <Ar. *siyāsa*^{t} ve Tü. *+lıġ/ḳ*) kudretli, siyaset bilgi/yöntemine sahip (*cuëcamлuḳ* ANATİL-III, 1984: s. 74).
s. bolġay 128a/8, *pādişāh s. bolmasa bed-kārlar maḥal tapıp bī-dādlıḳ ḳılġaylar* 99a/7

siyāsetlıḳraḳ [1] (< *siyāsetlıġ/ḳ+raḳ*) siyaseti daha iyi bilen.
burun zamān pādişāhlarıdın ᶜādilraḳ ve s. erdi 87b/9

siyeh-dillıġ [1] (< Far. *siyah-dil* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) kötü kalpli olma.
*manṣūrnıŋ ḫıyānet ü s.-d.+**ıdın*** 201a/4

siz [30] (< ET *siz*) siz.
s. 62b/1, 67a/5, 120a/9, 132b/6, *s. bilür-siz* 204b/4, *s. dėdiŋiz* 118b/5, 204b/2, *s. dek* 55b/9, *s. evleriŋizde* 127a/7, *s. müᵓminler-siz* 110b/3, *s. yėrleriŋizde ārām tutuŋ* 62b/4, *s. yıraḳ turuŋ* 167a/6
*ol s.+**de** yoḳ turur* 136b/7
*s.+**ge*** 120a/9, 127b/3, *s.+ge aġır kelse* 203a/5, *s.+ge musallaṭ ḳılıp turur* 129b/2, *yana s.+ge yibergüsi-dür* 129b/3,
*bu genc s.+**iŋ** araŋızda bolġay* 101a/6, *s.+iŋ başlarıŋız teg* 55b/7, *men s.+iŋ emīriŋiz bar dur-men* 110b/2, *s.+iŋ pādişāhlarıŋız* 136b/1, *s.+iŋ vilāyetiŋizde* 106b/3
*s.+**ler*** 15a/8, 50b/3, *s.+ler güvāh boluŋ* 219a/7, *s.+ler naġu mendin raḥīmraḳ turur-siz* 15b/7
*s.+**lerdin** ḳaysı durur* 185a/7, *her kim s.+lerdin* 166b/4
*s.+**lerniŋ** ferzendleriŋiz bar mu* 101a/2

ṣoḥbet [9] (< Far. <Ar. *ṣuḥba*^{t}) sohbet.
*sulṭān ṣ.+**ide** bolġay* 144b/5, *ᶜālimler ṣ.+ide bolmaḳ* 7b/3

ṣoḥbet tut- sohbet etmek.
*ṣ. t.-**ḳay*** 18b/2, 148b/6, 157a/1
*ṣ. t.-**ma*** 145a/3
*ṣ. t.-**maḳ*** 18b/5
*ṣ. t.-**mas*** 143a/6
*ḥaremi bile ṣ. t.-**tı erse*** 25a/1

ṣoḥbetī [1] (< Far. <Ar. *ṣuḥba*^{t} *ve Far. +ī*) bir sohbet.
ṣ. 88b/7

sol [1] (< ET (Uyg., KT) *sol* < AT **sōl*) sol.
s. elgige 11a/9

soŋ [13] (< ET (Uyg., KT) *soŋ*) sonra.
andın s. 17a/2, 29b/1, 44b/4, 49a/6, 50b/6, 51b/9, 77a/7, 78b/2, 79b/3, 81a/2, 84b/8, 119b/7
*ᶜāḳıbetdin endīşe ḳılıp s.+**ın** hēç türlük ḳaramaġaylar* 57b/9

soŋı [1] (< *soŋ+(g)ı*) sonraki.
s. küni ᶜamrġa ḫaber ḳıldılar 155a/4

soŋġı [1] (< *soŋ+ġı*) en sondaki.
laḥd s. menzil turur 46a/6

soŋra [71] (< *soŋ+ra*) sonra.
andın s. 76b/1, 76b/6, 77a/2, 77b/2, 77b/7, 78a/1, 78a/2, 78a/6, 78a/8, 78b/5, 78b/8, 79a/1, 79a/4, 79a/5, 79a/8, 79b/180a/3, 80a/9, 80b/1, 80b/3, 80b/4, 80b/7, 80b/9, 81b/3, 81b/6, 81b/9, 82a/2, 82a/4, 82a/8, 82b/2, 82b/4, 83a/1, 83a/2, 83a/4, 83a/6, 83b/4, 83b/6, 84a/2, 84a/8, 84b/1, 84b/2, 84b/3, 84b/5, 88a/2, 96b/9, 106b/7, 110a/5, 132a/2, 132a/6, 133b/2, 166a/9, 168a/5, 187b/1, 209a/7, 218b/8
ḫuṭbedin s. ayttı 130b/4, *andın s. ᶜamel-dārlıḳḳa barġıl* 184b/6, *endīşe ḳılġandın s.* 95a/7, *bizdin s.* 112a/8, *evge tüşkendin s.* 190a/2, *furṣatdın s.* 152b/6, *her namāzdın s.* 34a/3, *içkendin s.* 194b/5, *maḥaldın s.* 202a/6, *namāz-ı ḫuftendin s.* 130b/5, *neçe kündin s.* 194b/3, *neçe vaḳtdın s.* 216b/9, *ol ölgendin s.* 84b/6, *ölgendin s.* 86a/6, *vaḳtdın s.* 132a/7, 141a/6

sor- [35] (< ET (Uyg., KT) *sor-*<AT **sōr(a)-*) sormak.
*s.-**adur erdi*** 192a/7, *dād-ḫʸāh s.-adur erdi* 151a/2
*alardın s.-**ar erdi*** 16b/4
*sendin ṣıdḳ s.-**ar*** 19a/7
*alarnıŋ ẓulmların hem andın s.-**arlar*** 27a/7, *pādişāhdın s.-arlar* 114b/8
*aḥvālın s.-**dı erse*** 108b/5
*mūsī ᶜaleyhi's-selām s.-**dı*** 33a/7, *bir müsülmāndın s.-dı* 38b/9, *emīrü'l-müᵓminīn s.-dı* 108b/8, *hārūn andın s.-dı* 190a/2, *nūşīrevān s.-dı* 101a/2, *süleymān s.-dı* 66a/6, *arisṭāṭālīsdın s.-dı* 124a/8, *keyfiyyetini s.-dı* 219b/1
*arisṭāṭālīsdin s.-**dılar*** 123b/2, *behrām-ı gūrdin s.-dılar* 173a/9, *büzürc-mihrdin s.-dılar* 129b/4, *enūşīrvāndın s.-dılar* 122a/5, *Erdeşīr-i Bābekāndın s.-dılar* 171b/8, *ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīzdin s.-dılar kim* 25a/8, *büzürc-mihrdin s.-dılar* 125b/6, *dervīşdin s.-dılar* 215a/2
*ᶜadl u dād s.-**ġay*** 170a/1, *mendin s.-ġay* 168a/9
*ḳıyāmetde cevābın andın s.-**ġaylar*** 28b/3, *peyġāmber ᶜaleyhi's-selāmnı s.-ġaylar* 41b/3, *ṣıddīḳlardın s.-ġaylar* 42a/7
*s.-**maġan yėrde*** 144a/1
*sözni andın s.-**maġunça*** 143b/6
*dervīşdin s.-**uŋ*** 214b/9
*ḳāᶜidelerin s.-**up** bilmek* 124a/5, *ᶜamel-dārlarnıŋ sīretin s.-up* 107b/5, *aḥvālın s.-up* 23b/6, *barıp aḥvālın s.-up* 134b/9

sorul- [1] (< *sor-ul-*< ET (Uyg.) *sorul-*< ET *sor-*) sorulmak, sual edilmek.
*s.-**ur*** 9b/7

sök- [2] (< ET(Uyg., KT) *sök-*<AT **sök-*) sövmek.

ᶜacem ėlini s.-***mesünler*** 74b/2
anı s.-***ti*** 31b/5

söndür- [1] (< ET (Uyg.) *söntür*-< ET (Uyg., KB) *sön*-) söndürmek.
müddetler-dür kim hevā vü heves otın s.-***üp*** 219b/5

söyle- [1] (<ET (Uyg., KT) *sözle*-< ET *söz*) söylemek.
hēç s.-***megey*** 144a/1

söz [75] (< ET (Uyg., KT) *söz*) söz.
s. 162a/1, 188a/4, *bu s.* 62a/1, 91a/7, 216b/4, *s. anıŋ murādı bile bolmasa* 177b/1, *bir s. bile* 163a/8, *s. bisyār turur* 168b/1, 188a/2, *ziyād bir s. dėdi* 131b/3, *s. dėydür erdi* 119b/6, *andın bu s. ėşitti* 68b/9, *türlük s. güheri* 5b/8, *bu s. muvāfıḳı* 210b/7, *s. uzaḳḳa tartmaġay* 187b/8, *s. uzamaġay* 188a/3, *ėkkinç s.* 102a/4, *ḫāṣ s.* 102a/2, *her s.* 163a/1, *ol ėkki s.* 206a/7, *ol s.* 25b/2, *üç s.* 101b/9, *yumşaḳ s.* 177a/9
*aytıp s.+***de** *ḫıyānet ḳılġanlarıdın* 161b/1, *s.+de* 161a/8, 177a/2
*bir s.+***din** *ḫāṭırıġa* 162a/9, *s.+din özge nerse* 35a/4, *bu s.+din* 34b/5, *ol s.+din* 161a/9
*Allāh taᶜālānıŋ s.+***i** *beyānıda* 7b/8, *s.+i bile bitilgenni* 162a/3, *ėl s.+i bile* 123b/1, *alarnıŋ s.+i bilen* 17b/4, *ölüm s.+i* 69a/8, *ol s.+i* 192b/7, *uyḳuda bolġan kişiniŋ s.+i* 147b/6, *yörür er s.+i* 6a/4, *anıŋ s.+i turur* 38b/3, *melikniŋ s.+***ide** *turur* 162b/8
*anıŋ ṣalāḥlıḳ s.+***idin** *çıḳmaġay* 173a/5, *kişiniŋ s.+idin ḳorḳmaġay* 176b/4, *ḫayr s.+idin* 173a/6
*s.+***ige** *kirmegen bolġay* 11a/6, *dīvānlar s.+ige* 105a/9
*ḫāsid s.+***in** *anıŋ ḫaḳḳıda ėşitmegey* 172a/4, *s.+in maŋa ayttıŋ* 118b/8, *alardın ᶜadl u inṣāf s.+in ögrenip* 18b/3, *s.+in* 173a/7, *ġaraż-gūyler s.+in* 177a/6, *kişiniŋ s.+in* 151b/7
*bu s.+***ler** 125b/4
*bu s.+***lerdin** 102a/2
*s.+***leri** *bu türlük* 114a/7
*aytalıŋ kim pādişāh seniŋ s.+***leriŋni** *ḳabūl ḳıldı* 216a/8
*bu s.+***lerni** *ve ḥikāyetlerni* 26b/3
*s.+***ni** *andın sormaġunça* 143b/5, *bu s.+ni ėşitip* 16b/8, 215b/1, *ol s.+ni ėşitkendin* 69b/1, *bu s.+ni ėşitti* 64b/5, *ol s.+ni ḳabūl ḳılıp* 216b/7, *bu s.+ni kördüm* 163a/3, *bu s.+ni* 117a/3, 205a/6, 215b/3
*s.+***niŋ** *ṭabībi ḳalem-dür* 183a/1
*s.+***üm** *içre* 6b/8, *ol kim ḫāṣ meniŋ s.+üm-dür* 102a/6
*s.+***ümde** 7a/1
*meniŋ s.+***ümni** 118b/8
*üçünç seniŋ s.+***üŋ** *durur* 102a/5
*s.+***üŋni** *aytḳıl* 119b/8

söz ayt-konuşmak.
yan basıp s. a.-***ḳay*** 14a/6
s. a.-***urda*** 177a/1

sözle- [5] (<ET (Uyg., KT) *sözle*-< ET *söz*) söylemek.
yumşaḳ s.-***geyler*** 177b/9

*yumşaḳ s.-**gil*** 177b/5
*sözlemes yėrde s.-**megey*** 177a/3
*s.-**mes yėrde** sözlemegey* 177a/3
*yumşaḳ s.-**p*** 179b/7

sözleş- [1] (< (ET (Uyg.) *sözleş-*< ET *sözle-*) sözleşmek, konuşmak.
*anıŋ bile s.-**ip** ḥācetin tapıp barur erdi* 116a/1

sözlük [3] (< ET *söz+lüg/k*) sözlü.

yaḫşı sözlük tatlı dilli.
yaḫşı s. 176b/9, 180a/4, *debīr yaḫşı s. ve .. kerek* 184a/5

su [33] (< ET suv < AT **sūb*) su.
s. almaḳḳa çeşmeġa keldi 96b/7, *ol miḳdār s. çıḳmadı* 141b/2, *s. ḥāṣıl bolmadı* 141b/3, *s. ḥāṣıl bolmaḳ* 140b/5, *s. içer* 45b/5, *s. içip baş tartar* 45b/8, *s. içip* 96b/4, *s. içkil* 127a/1, *yaḫşı s. keltürdüŋ* 140a/3, *s. keltürgey* 141a/8, *s. köterip* 214a/2, *s. sepip süpürdi* 214a/4, *s. sepip süpürgey* 213b/8, *ėşikke s. sepip süpürüp-türler* 218a/2, *s. tiledi* 139b/6, 141a/7, *ḳarıdın s. tiledi* 126b/9, *s. toldurup* 217a/3, *s. tökmekdin* 217a/6, *s. tökseŋ* 217a/7, *s. töküp erdi* 217a/4, *s. yaŋlıġ erür* 220a/5, *çendīn s.* 140b/8
s. durur kim ḳaynatadur-men 109a/1
*ol s.+**dın*** 127a/3
*s.+**ġa** oḳ taşlap* 217b/7
*aḳar s.+**lar** u bostānlardın* 127b/7
*s.+**nı** āheste içip* 140a/2, *bu s.+nı* 140b/3
*yėr tübidegi s.+**nıŋ*** 183b/8
*çeşme s.+**yı*** 127a/2
*s.+**yıġa** oḫşar kim* 52b/9
*s.+**yın*** 139b/8

suāl [10] (< Ar. *suʾāl*) soru.
*münker ve nekīr s.+**ıġa** cevāb bėrgey* 41a/9

suāl ḳıl- soru sormak.
*s. ḳ.-**dı** kim* 17a/9, 40b/4, 114a/3, *ol şehr pādişāhıdın s. ḳ.-dı kim* 87a/4, *s. ḳ.-dı* 49a/9, 67b/9, 149b/8, *atasıdın s. ḳ.-dı* 159b/4
*s. ḳ.-**dılar** kim* 98b/2

şubḥ [1] (< Ar. *ṣubḥ*) sabah, şafak vakti.
*islām ṣ.+**ı** birlen* 87b/6

subḥānehu ve taᶜālā [38] (< Ar.) Bütün kusurlardan uzak ve yüce olan .
ḥaḳ s.v. t. aytur 148a/8, *ḥaḳ s.v. t. celle celāluhu* 180a/7, *ḥaḳ s.v. t. dād-ger turur* 86b/6, *ḥaḳ s.v. t. ḥażretide ḥaḳḳı bolġan bolsa ḳoptek* 30b/4, *īzed s.v. t. ḥażretide* 181a/4, *s.v. t. ḥażretiġa ėltkey* 70b/5, *ḥaḳ s.v. t. rızāsın* 45a/9, *s.v. t.* 68b/4, 72b/4, 180a/1, *cüz ḥaḳ s.v. t.* 123b/4, *ḥaḳ s.v. t.* 12a/2, 13a/5, 19a/6, 43a/9, 63a/8, 68a/7, 124b/3, 129a/4, , 166a/1, 171a/6, 180b/7, 182a/4, 204b/9, 205a/9, *ḫudāvend s.v. t.* 16a/6, 60b/2, 87b/3, 116b/7, 177b/6, 182b/4
*ḥaḳ s.v. t.+**ġa*** 19b/7, *ḫudāvend-i s.v. t.+ġa* 96a/5

*ḥaḳ s.v. t.+**nıŋ** dīdārıdın yaḫşıraḳ* 60b/7, *ḥaḳ s.v. t.+nıŋ fermānı* 38a/7, *s.v. t.+nıŋ* 165b/6, *ḥaḳ s.v. t.+nıŋ* 134a/2, *ḫudāvend s.v. t. +nıŋ* 10b/2

suçı [1] (< *su+çı*) hükümdarların sakiliğini yapan kişi, hükümdarın içkilerini denetleme işiyle görevli kimse.
s. cāmnı tiledi 197a/6

sūd [4] (< Far. *sūd*) fayda, kazanç.
s. ziyānġa ve şādlıḳ ġamġa evrülür 133b/9
*bāzergānlıḳ s.+**ıdın** ḳoşmaġay-sen* 192a/3

sūd ḳıl- yararı dokunmak, fayda etmek.
*arıġnıŋ rūşenlıġı hēç s. ḳ.-**maġay*** 20b/6
*hēç s. ḳ.-**mas*** 62b/9

şudūr [1] (< Ar. *ṣadr*'ın çoğulu *ṣudūr*) büyük zatlar, sadrazam ve bilhassa kazaskerler.

şudūr-ı ᶜālī-cenāb alicenap sadrazamlar.
ş.-ı ᶜā.-c. 5a/4

şulḥ [1] (< Ar. *ṣulḥ*) sulh, barış.
ş. birlen zindegānlıḳ ḳılıp 72a/2

sulṭān [38] (< Ar. *sulṭān*) hükümdar, padişah.
s. 72a/7, 9a/6, 128b/2, 129b/7, *s. bī-ṣalābet ü bī-siyāset bolsa* 128b/77, *s. bilen* 145a/3, *s. ḳaşıda* 143b/7, *s. köŋlide ṭulūᶜ ḳılġay* 29a/9, *s. ṣoḥbetide bolġay* 144b/5, *ḥaḳīḳat s.* 73b/6, *hēç s.* 9b/3, *ḳaysı s.* 129b/5
*hēç s.+**dın** ḳorḳmas-men* 64b/3, *biri s.+dın raᶜiyyetḳa* 93a/1
*s.+**ġa*** 163b/8, *ol s.+ġa* 144b/6
*s.+**larnı*** 43a/1
*raᶜiyyet s.+**nı** yıraḳdın körseler* 128b/5
*s.+**nıŋ** ᶜadlıġa* 151b/3, *ᶜādil s.+nıŋ ᶜamelidin* 11b/6, *s.+nıŋ bir kün ᶜadl ḳılġanı* 117b/4, *s.+nıŋ cevri* 128b/9, *s.+nıŋ dostların* 172b/3, *eger s.+nıŋ günāhı* 144b/8, *s.+nıŋ ḳuvveti turur* 148a/5, *s.+nıŋ ṣalābeti* 128b/3, *s.+nıŋ siyāsetiġa vā-beste-dür* 128a/7, *s.+nıŋ tüvānālıġı* 155b/6, *s.+nıŋ* 147b/9

sulṭān-ı ᶜādil adil hükümdar.
s.-ı ᶜā. bolġay 11b/2, *s.-ı ᶜā.* 10b/4
*s.-ı ᶜā.+**din*** 150a/9
*s.-ı ᶜā. +**niŋ*** 10a/6

sulṭān-ı ᶜaṣr asrın hükümdarı.
s.-ı ᶜa. u zamān 3a/8

sulṭān-ı ḳāhir kahreden, ezici hükümdar.
*s.-ı ḳ.+**ni*** 129a/5

sulṭān-ı ẓālim zalim hükümdar.
s.-ı ẓ. 11b/3, 13b/4

sulṭān-ı zamān çağın hükümdarı.
s.-ı z. 221a/7

sulṭānī [1] (< Ar. *sulṭān* ve Far. *+i*) bir hükümdar.
s. kim yalġan aytķay 12b/7

sulṭānlıġ [3] (< Ar. *sulṭān* ve Tü. *+lıķ/ġ*) hükümdarlık.
tilese s. bėrür 73b/4, *derece-yi s. bėrip* 169a/1
*bir vilāyet s.+**ı** bolġay* 13a/8,

sun- [2] (< ET (Uyg., KT) *sun-*) sunmak, uzatmak.
*s.-**ġaç** elig* 89a/1
*ne ķol s.-**maġ** u çekmek edi* 89a/5

ṣūret [4] (< Far. <Ar. *ṣūra*[t]) görünüş.
münker ṣ. bile 64a/6
*dervīş ṣ.+**i** bilen keldi* 62a/3, *ķarı ḫātūn ṣ.+i birlen kim* 50a/7
*bir ķarı ḫātūn ṣ.+**ide** körüp* 49a/8

susuzluġ [1] (< *su+suz+luķ/ġ* < ET (Uyg.) *susuz*) susuzluk (krş. *susuzluķ*).
ol s. 53a/2

susuzluķ [2] (< *su+suz+luķ* < ET (Uyg.) *susuz*) susuzluk (krş. *susuzluġ*).
s. 139b/5, 140a/8

susuzraķ [1] (< *su+suz+raķ*) daha susamış.
s. bolurlar 52b/9

ṣübūt [1] (< Ar. *ṣübūt*) sabit ve devamlı olma.
*ṣ.+**ıġa** yėtkürmek* 219b/3

süleymān-ḥaşmet [1] (< sulaymān ve *ḥaşmet*) Süleyman görünüşlü.
ol s.-ḥ. 3a/1

sülūk [1] (< Ar. *sulūk*) bir yola girme, bir yol tutma.

sülūk ķıl- bir yola girmek.
birāderāne s. ķ. ! 23a/1

süŋek [2] (< ET *süŋök*) kemik.
*bu s.+**ler*** 56a/5
*ādem kelleleri ve s.+**leri*** 55b/4

sünnet [3] (< Far. <Ar. *sunna*[t]) Hz. Muhammed'in sözleri, işleri, tasvipleri.
s. ü edeb 157a/7
*s.+**ķa** ṣabr* 157b/2
resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ s.+lerin tāze ķılġay 103b/9

süpür- [3] (< ET (Uyg.) *sipir-*; MK *süpür-*) süpürmek.

*su sepip s.-**di*** 214a/4
*su sepip s.-**gey*** 213b/8
*èşikke su sepip s.-**üp-türler*** 218a/2

sür- [18] (< ET *sür-*) sürmek.
*ᶜömr s.-**di*** 77b/7, 79a/5, 81b/9, 88a/3, *devrān s.-di* 76b/9, 78a/6, 78b/9, 80b/4, 82b/2, 84b/3, *kāġaẕ meydānıġa s.-di* 6a/8, *salṭanat s.-di* 78a/8, 81a/6, 83b/3, *pādişāhlıḳ s.-di* 82a/4
*s.-**gen*** 6a/9
*ḥükm s.-**üp*** 4a/3, *semend-i barḳ-reftārın tünd s.-üp* 59a/4

şüreyyā [1] (< Ar. *ṣurayyā*) Ülker yıldızı.
*ṣerādın ṣ.+**ġa degünçe*** 29b/8

sürt- [1] (< ET (Uyg., MK) *sürt-*< *sür-t-*AT **sūr-*) sürmek, dokundurmak.
*yüzin tupraḳġa s.-**üp*** 139a/3

Ş

şād [2] (< Far. *şād*) sevinçli.
ġammdın ş. bolġay 170a/4, *ş. u mesrūr* 221a/5

şād-mān [3] (< Far. *şādmān*) sevinçli, mutlu.

şād-mān bol- mutlu olmak, sevinmek.
*ol bisyār ş.-m. b.-**dı*** 93a/9
*ş.-m. b.-**up** ayttı* 91a/8, *balıġlar ş.-m. b.-up* 217b/2

şād-manlıḳ [1] (< Far. *şādmān* ve Tü. *+lıḳ*) mutluluk.
içmek ü yėmek ü ş.-m. bile 134a/8

şādlıḳ [2] (< Far. *şād* ve Tü. *+lıḳ*) mutluluk, sevinç.
sūd ziyānġa ve ş. ġamġa evrülür 133b/9, *ş. körmegey* 149b/7

şāgird [1] (< Far. *şagird*) öğrenci, çırak.
*ş.+**leriġa** ayttı* 186b/5

şāgird-pīşe [2] (< Far. *şagird-pēşa*) maiyet.
*anıŋ ş.-p.+**leridin** biri* 115a/4
*ol ş.-p.+**ni*** 115a/7

şāh [18] (< Far. *şāh*) padişah, hükümdar.
ş. 1b/5, 173a/7, *ol ş.* 142b/3, *ş. duᶜāsı beyānıda* 220b/7, *ş. duᶜāsı birle* 221a/2, *ş. emes erkende enūşīrevān* 88a/9, *cümle-i ᶜālem ara ş. eyledi* 89b/6, *ş. ki* 221a/4, *ş. oldı* 82b/7, *ş. şāh-nişān* 3b/1, *anıŋ allıda-dur ş. u gedā teŋ* 169b/9
*ş.+**ġa*** 7a/9
*ş.+**lar** serveri* 3b/2, *ş.+lar* 188b/2

*cihānnıŋ cürᶜasıdın ş.+**larġa*** 142b/2

şāh-ı bende-nüvāz kölelerini seven hükümdar.
ş.-ı b.-n. 7a/6

şāh-ı ḫurde-dān ince anlayışlı hükümdar.
ş.-ı ḫ.-d. 3a/2

şāh-ı müᶜeddeb edepli şah.
ş.-ı m. dėdi 89a/6

şāhī (I) [1] (< Far. *şāh+ī*) bir padişah, bir hükümdar.
*ol ş.*142b/4

şāhī (II) [1] (< Far. *şāh+ī*) hükümdara yakışır, hükümdara ait.
ferr-i ş. 125b/1

şāḫ [7] (< Far. *şāḫ*) dal, budak.
ş. 8a/7, *ş. u berg* 45b/8
*edeb ş.+**ı*** 149b/4, *ş.+ı turur* 8a/7
*ş.+**ın** maᶜlūm ḳıldıŋ* 45b/6
*īmān ş.+**ınıŋ** kirdārı* 8b/1
*ş.+**ları** ẓāhir bolġay* 70b/4

şāh-nişān [1] (< Far. *şāh* ve *nişān*) şahlık eden, şahlık gösteren.

şāh-ı şāh-nişān şahlık edenler şahı.
ş.-ı ş.-n. 3b/1

şāhid [1] (< Ar. *şahādaᵗ*'ten ve *şuhūd*'dan *şāhid*) bir şeyin olduğu yerde hazır bulunup olanları gören, tanık.
*ol maḳūleniŋ ş.+**i turur*** 171a/9

şāhlıġ [1] (< Far. *şāh* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) hükümdarlık.
mertebe-yi ş. 169a/1

şāh-vār [1] (< Far. *şāh-vār*) şahlara layık olan iri taneli inci.
ş.-v. dürlerdin tėrip 217b/4

şāh-zāde [1] (< Faz. *şāh-zāda*) hükümdar oğlu, şehzade.
ey ş.-z. 140a/5

şaḳī [3] (< Ar. *şaḳī*) bahtsız, nasipsiz, Hak katında makbul olmayan kimse.
saᶜīdni ne ş. ḳıldı ne şaḳīni saᶜīd 43b/8
*ş.-**dür*** 44a/3
*saᶜīdni ne şaḳī ḳıldı ne ş.+**ni** saᶜīd* 43b/8

şākir [2] (<Ar. *şākir*) şükreden kimse.
ş. ve ḫoşnūd tururlar 43a/4
*ne nersege ş.-**sen*** 98b/4

şām [1] (< Far. *şām*) akşam.
*küfr ş.+**ı*** 87b/6

şān [1] (< Far. *eşān* "onlar"dan *şān*) onlar (krş. *şān* "they" Steingass, 1892: 725b).
*alarnıŋ ş.+**ıda** kelip-dür* 72a/6

şarṭ [4] (< Ar. *şarṭ*) şart.
ş. 175a/1, 175a/2

şarṭ-ı edeb edep koşulu.
alar ḳaşıġa barmaḳ ş.-ı e. u. ᶜaḳl ermez 145a/6

şarṭ ḳıl-şart koşmak.
*ş. ḳ.-**ıp*** 203a/8

şaṭranc [2] (< Ar. *şaṭranc*) satranç.
nerd ü ş. oynamaḳ 133b/5, *gūy u nerd ü ş.* 134a/9

şāyeste [3] (< Far. *şāyista*) yaraşır, uygun.
ş. bolġay 143b/3, *ş. ėl bile* 181a/1, *ş. vezīr bėrgey* 180a/1

şāyesteraḳ [1] (< Far. *şayista* ve Tü. +*raḳ*) daha uygun.
*ḳaysı yār ş. **turur*** 171b/9

şecāᶜat [1] (< Far. < Ar. şacāᶜat) yiğitlik, mertlik.
bahādurluḳ ve ş. 193a/9

şefāᶜat [2] (Far. <Ar. *şifāᶜa*^{t}) bağışlanma.
*ş.+**ımdın** maḥrūm bolġaylar* 13b/3

şefāᶜat ḳıl- bağışlamak.
*ş. ḳ-**salar*** 42b/4

şefāᶜat-ḫᵛāh [1] (< *şifāᶜa*^{t} ve Far. *ḫᵛāh*) şefaat dileyen, af dileyen.
ş.-ḫ. 2a/3

şefīᶜ [2] (< Ar. *şafīᶜ*) *din*. kıyamet gününde peygamberlerin ve kendilerine izin verilen salih kulların müminlerin bağışlanması için Allah katında niyazda bulunan, aracılık eden, şefaatte bulunan.
alar barı ş. bolġaylar 71a/4, *ş. düşmen bolsa iş müşkil turur* 71a/7

şefḳat [5] (< Far. < Ar. *şafḳa*^{t}) şefkat, acıyarak, koruyarak sevmek.
ol ş. 13a/6, *ol türlük ş.* 23b/8
*seniŋ ş.+**ıŋ*** 24a/2

şefḳat ḳıl-şefkat etmek.
*raᶜiyyetḳa ş. ḳ.-**ıp erdi*** 68b/4

şefḳat körset-şefkat etmek.

*ş. ü merḥamet k.-**ür erdiler*** 112a/5

şeh [4] (< Far. *şah*) şah, padişah.
bolsa ş. māyil 141a/2
*ş.+**larġa*** 39b/7
*ş.+**ni** teŋiz ḫaylı arıġ* 104b/7
*ş.+**niŋ** ef^{c}ālı ėter* 104b/5

şehādet [1] (< Far. < Ar. *şahāda^{t}*) şehit olma, şehitlik.
ş. derecesi 70a/1

şeh-bāz [1] (< Far. *şah-bāz*) bir cins iri ve beyaz doğan.
ş.-b. bolur 188b/5

şehd [1] (< Ar. *şahd*, *şuhd*) bal.
ş. ü şekkerdin yaḫşıraḳ turur 128a/2

şehen-şāh [7] (< Far. *şahanşah*) şahlar şahı.
ş. ḳaşıda 185a/3, *mendin ş. ḳaşıda* 185a/6, *ş. tapuġıda* 185a/8, *ş.* 185a/9
*ş.+**ġa** ma^{c}lūm bolup* 185a/4
*ş.+**nıŋ*** 184b/9

şehen-şah-ı kişver-gīr-i gītī-sitān dünyanı ele geçiren hükümdar.
*ş.-ı k.-g.-i g.-s.*2b/9

şehī [1] (< Far. *şah+ī*) şah, padişah.
ş. erdi 76b/7

şehīd [3] (< Ar. *şahīd*) şehit.
ş. bolġay 70a/1, *ş. bolup erdiler* 69b/8
*ş.+**ler** ş̱evābın ṣıfat ḳıladur erdi* 69b/7

şehlā [1] (< Ar. *şahlā^{ʾ}*) ela gözlü.
nergis-i ş. közi māni^{c} durur 89a/8

şehr [15] (< Far. *şahr*) şehir, kent, belde.
bir ş. leṭāfetidin 212b/1, *ol ş. pādişāhıdın suāl ḳıldı kim* 87a/4, *bu ş.* 203b/3,
b. ş. ḳıymetidin kemrek kerek bolmasa 191a/2
*ş.+**ġa** keldi* 95a/9, 109a/2, *ş.+ġa yanıp kelip* 140b/6, *ol ş.+ġa yėtti* 213b/5
*nīstlıḳ ş.+**ide*** 212a/2
*pādişāh ş.+**iġa** yüzlendi* 217b/7, *merv ş.+iġa* 115a/1
*nīşābūr ş.+**inde** bolur erdi* 87a/2
*ş.+**ni** kezdi* 131a/1, *ş.+ni kezedür erdi* 131a/4, *her ş.+ni* 90b/3

şehriyār [5] (< Far. *şahr-yār*) padişah, hükümdar.
ş. 113a/5, 145b/3
*tūrān memālikiniŋ ş.+**ı*** 3a/6

şehriyār-ı cihān dünya hükümdarı.
ş.-ı c. 138a/4

şehriyār-ı memālik-i īrān ve tūrān İran ve Turan devleti hükümdarı.
ş.-ı m.-i ī. v. t. 2b/8

şehvet [6] (< Far. < Ar. *şahva*^{t}) şehvet, arzu.
ġażab u ş. çerigin 28b/8, *ş. ü ġażab çerigi* 29a/1, *ş. ü ġażab ḫıdmeti üçün* 29a/2, *ş. ü ġażab* 29a/3, 29a/5
*ş.+**ḳa** meşġūl bolmaġay* 38b/4

şek(k) [3] (< Ar. *şakk*) şüphe, tereddüt.
ş. keldi 162a/9, *ş. keltürse* 175a/8, *ş. bolup erdi* 162b/5

şeḳāvet [6] (< Far. < Ar. *şaḳāva*^{t}) bahtı karalık, kutsuzluk.
ş. bādiyesinde 44a/4, *sa*^{c}*ādet ve ş.* 44a/1
mūcib-i ş. ***turur*** 43b/2
*andaḳ ş.+**ḳa** yoluḳḳay* 10a/3
*ş.+**leriġa*** 43b/6
*ol ş.+**nıŋ** āḫiri* 10a/3

şekker [1] (< Far. *şakar*) şeker, tatlı.
*şehd ü ş.+**din** yaḫşıraḳ turur* 128a/2

şekker-ḫande [1] (< Far. *şakar-ḫanda*) tatlı gülüş, gülümseme.
*ş.-ḫ.+**si*** 211b/2

şem^{c} [1] (< Ar. *şam*^{c}) mum.
ş. pertevidin 210b/4

şemsiye [1] (< Ar. *şamsiyya*^{t}) şemsiye.
*ş.+**si*** 221b/1

şer^{c} [5] (< Ar. *şar*^{c}) şeriat, dinî kurallar.
ş. bile 42b/8, *ş. buyruġı birle* 4a/3, *meger ol kim ḫilāf-ı ş. ḳılġan bolġay* 33a/3, *anı ş. yosunı birlen edeb ḳılġay* 103b/5

şer^{c}**-i şerīf** kutsal şeriat.
bī-rıżā-yı ş.-i ş. tilemegey 45a/1

şerār [1] (< Ar. *şarār, şarāra*) kıvılcım.

şerār öçür- kıvılcımı söndürmek.
ẓulm u bid^{c}*at ş.+**ını** ö.+**üp*** 4a/2

şerbet [2] (< Far. < Ar. *şarba*^{t}) şerbet.
*ş.+**idin** içmekdin* 86b/2
*ş.+**in*** 128a/4

şeref [3] (< Ar. *şaraf*) büyüklük, yücelik, şeref.
alarġa ş. ü ḳader bisyār turur 70a/9
*^{c}amelniŋ ş.+**i*** 125b/3, *kişiniŋ ḳadrı vü ş.+i* 188b/7

şerḥ [8] (< Ar. *şarḥ*) izah, açıklama.
*ş.+**i** anıŋ beyānġa sıġmaz* 48a/2, *ş.+i bile ḳıldı erse* 212b/3, *ş.+i* 2b/4

şerḥ ḳıl- anlatmak, açıklamak.
*ş. ḳ.-**a alman*** 201b/2
*ḥāletini tamām ş. ḳ.-**dı*** 198b/8
*dünyānı ş. ḳ.-**ġan dek*** 70b/1
*ş. ḳ.-**sam*** 168b/1, *vaşfın ş. ḳ.-sam* 83b/9

şeri^{c}at [2] (< Far. < Ar. *şari^{c}a^{t}*) ayet, hadis ve icma-yi ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.
ş. baḥrınıŋ 44a/8
*ança ş.+**ḳa** noḳṣān ḳılur* 103b/3

şerīf [7] (< Ar. *şarīf*) şerefli, kutsal, mübarek; soylu, asilzade.
z̲āt-ı ş. 85a/3, 205b/7, *bī-rıżā-yı şer^{c}-i ş.* 45a/1,
*anıŋ z̲āt-ı ş.+**iġa** vā-beste turur* 150b/3
*ḫāṭır-ı ş.+**in*** 4b/4
*maḳdem-i ş.+**iniŋ*** 87b/5
*ekābir ü eşrāf u ṣanī^{c} vü ş.+**ni*** 106a/7

şerīfe [1] (< Ar. *şarīf*'in müennesi)
bu nüsḫa-yi ş. bilen 3b/5

şerīk [1] (< Ar. *şarīk*) ortak.
*ş.+**ke*** 129a/3

şermende [1] (< Far. *şarmanda*) utangaç.
*ş.+**si*** 211b/3

şerr [1] (< Ar. *şarr*) kötülük, fenalık.
*anıŋ ş.+**idin** ḫalāṣ bolduḳ* 167b/8

şevket [2] (< Far. *şavka^{t}*) büyüklük, heybet.
ş. ü salṭanat 175a/6
*devlet ve ş.+**ke*** 161a/1

şeyāṭīn [1] (< Ar. *şayāṭīn*) şeytanlar.
ş. ü melāyik 35b/8

şeydā [1] (<Far. *şaydā*) Aşkın çokluğundan aklı başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış (kimse), çılgın, meczup.
^{c}āşıḳ u ş. bolġaylar 50a/4

şeyṭān [3] (< Ar. *şayṭān*) şeytan.
ş. 204b/5, *ya^{c}nī ş. bolġay* 32b/8, *ş. çerigi elgide* 29a/7

şi^{c}ār [4] (< Ar. *şi^{c}ār*) adet, yol.

şiᶜār eyle- adet edinmek, düstur edinmek.
ş. e.! 113a/6, 170a/7

şiᶜār ḳıl- adet edinmek, düstur edinmek.
*ş. ḳ.-**ġan** üçün* 90a/6
*selāmet yolın ş. ḳ.-**ıp*** 18b/1

şikāyet [1] (< Far. < Ar. *şikāyaᵗ*) şikayet.

şikāyet ḳıl-şikayet etmek.
*ş. ḳ.-**ġaylar*** 129b/8

şikest [1] (< Far. *şikast*) zarar (krş. Özb. *uuĸacm* "zarar" ÖTİL2-IV, 2020: 568b).

şikest bėr- zarar vermek.
*pādişāhnıŋ işige ş. b.-**di*** 152b/5

şikeste [1] (< Far. *şikasta*) kırgın, incinmiş, dargın.
*bu ş.+**ge*** 5b/3

şiᶜr [1] (< Ar. *şiᶜr*) şiir.
ş. ü ḳāfiyedin 184a/4

şirk [2] (< Ar. *şirk*) Allah'a ortak koşma.
*ol ş. **turur*** 102b/8
*ol memālik ş.+**din*** 103b/7

şīr-merd [1] (< Far. *şēr-mard*) arslan yürekli, cesur.
ş.-m. ü pehlevān erdi 78a/4

şitāb [1] (< Far. *şitāb*) acele, çabukluk, sürat.

şitāb ḳıl- acele etmek.
*nūşīrevān ş. ḳ.-**ıp*** 141a/9

şitāb-zede [1] (< Far. *şitāb-zada*) aceleci.
ş.-z. bolmaġay 137b/7

şīve [1] (< Far. *şēva*) tavır, hareket.
*ḥayā ş.+**si*** 89b/5

şuᶜāᶜ [1] (< Ar. *şuᶜāᶜ*) ışın.
*anıŋ ş.+**i*** 29b/3

şuᶜāᶜsız [1] (< *şuᶜāᶜ+sız*) nursuz.
ḳuyaşnı ş. körey dėse 29b/4

şücāᶜ [1] (< Ar. *şucāᶜ*) güçlü, cesur.
ş. vü dilber erdi 78a/7

şūgūn [2] (< Far. *şūgūn*) uğurlu; iyi talih, hayır (krş. *şūgūn* "a good omen" Steingass, 1892: 757a; bk. *şogün* "uğur, fâli hayr" Kadri, H. K., 1943: 256a; *şügün* "bir şeyin hayra alamet olarak görülmesi" ANATİL-III, 1984: 547; *şügūn* "uğurlu; iyi talih, hayır" Abik, D. A., 1993: 639).

şūgūn tut- uğurlu saymak.
*rüşdiġa ş. t.-**tı** erse* 5b/7
*ol dür ḳışṣasın ş.-t. **up*** 216b/8

şükūfe [1] (< Far. *şukūfa*) çiçek.
*ş.+**ler** ü bostānlarnı* 138b/9

şu^{c}le [1] (< Ar. *şu^{c}la^{t}*) ışık, parıltı.
*ot ş.+**si** göründi* 108a/5

şūr [1] (< Far. *şūr*) karışıklık, gürültü, kavga.
mey ü ^{c}ayşdın saldı ş. 82b/8

şükr [9] (< Ar. *şukr*) şükür, minnettarlık.
ş. işi 169a/8, *ş. ü sipās* 1b/2, *ş. vācib-dür* 169a/7, *ni^{c}metḳa ş.* 157b/3, *yüz ş.* 221a/1
*anıŋ ş.+**i*** 169a/5

şükr ḳıl- şükretmek.
*ş. ḳ.-**ġıl*** 31a/1, 31a/2
*ş. ḳ.-**ur-men*** 23b/1

şükūh [1] (< Far. *şukoh*) ululuk, azamet.
pādişāhnıŋ ş. ü ^{c}aẓameti 172b/1

şümār [1] (< Far. *şumār*) hesap, sayı.
*hēç ş.+**ġa** kelmes* 49b/1

şürū^{c} [1] (< Ar. *şurū^{c}*) başlama.

şurū^{c} ḳıl- başlamak.
*ẓulmġa ş. ḳ.-**sa*** 12a/6

T

tā [95] (< Far. *tā*) ta, kadar; -(ma)sın diye, -ması için; çünkü, sebebiyle.
t. 17a/6, 18b/4, 22b/2, 31b/3, 37b/9, 41a/4, 41a/9, 43a/4, 43a/6, 44a/2, 49a/1, 50a/1, 53a/1, 57a/1, 57a/4, 57b/4, 62b/4, 70b/8, 75a/7, 75a/8, 86b/4, 87b/4, 89b/4, 94a/7, 94b/1, 94b/6, 101a/6, 103b/6, 109a/1, 109a/6, 109b/1, 110a/1, 113b/8, 115b/5, 123a/1, 124b/5, 126b/3, 128a/9, 131a/8, 135b/3, 136a/1, 143b/3, 147a/8, 147a/9, 149a/9, 149b/2, 149b/4, 149b/5, 155a/3, 155a/6,

155b/4, 155b/8, 159a/8, 162b/1, 165a/5, 166b/7, 167a/1, 167b/8, 168b/3, 168b/6, 173b/1, 173b/5, 173b/9, 176a/8, 177b/7, 179b/1, 180b/9, 181b/7, 186b/8, 188a/3, 188a/8, 190a/7, 191a/3, 215a/1, 221b/5, 221b/6, 222a/1
t. aŋa cübbeçilikni taᶜlīm bėrdi 17a/3, *t. anı tapıp* 214b/2, *t. bilgeyler* 207b/7, *t. bular özige ṣarf ḳılsunlar* 120b/4, *t. ẖıred-mendlerġa maᶜlūm bolġay* 98a/6, *t. ḳuyuşḳunını salġay* 167b/3, *t. maᶜlūm bolġay* 100a/9, *t. maᶜlūm ḳılġay kim* 17a/7, *t. memālikni kezip* 91a/2, *t. müsülmānlarnıŋ ẖāceti bolsa* 37a/1, *t. müsülmānlarnıŋ işi rāst bolġay* 107a/9, *t. oḳur ve yād tutar kişige melāl bolmaġay*188a/5, *t. saŋa ᶜadl ḳılġaylar* 101b/5, *t. tevbe ḳılay* 64b/8, *t. vaṣiyyet ḳılayın* 198a/9, *t. yaẖşı atı ... ᶜālemde bāḳī ḳalġay* 113a/1

taᶜaccüb [4] (< Ar. *taᶜaccub*) şaşma, şaşırma.

taᶜaccüb ḳıl- şaşırmak.
*t. ḳ-**dı*** 200b/2

taᶜaccüb(ḳa) ḳal- şaşırmak.
*t.+**ḳa** ḳ.-**ıp** baḳadur erdim* 66a/7, *pādişāh hem t.+ḳa ḳ.-ıp* 214a/9
*t.+**ḳa** ḳ.-**dılar*** 205a/7

taᶜālā [83] (< Ar. *taᶜālā*) şanı yüce olsun anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.
t. Allāh 39b/6, *teŋri t. anı āmürziş ḳılıp* 103a/4, *teŋri t. aytḳay* 15b/4, *ẖudāy t. ᶜazābıdın necāt tapḳay* 21b/6, *ẖudāy t. bendeleriġa ḳılur erdi* 23b/8, *ẖudāy t. bile* 175a/5, *ẖudāy t. bilen* 9a/1, *ẖaḳ t. buyurup turur* 155b/9, *ẖudāy t. buyurup turur* 176a/1, *teŋri t. celle celāluhu bilen* 8b/4, *Allāh t. celle celāluhudın körgey* 175a/7, *teŋri t. cevābın ayturġa müheyyā bolġıl kim* 21b/7, *teŋri t. ġażabıdın* 33b/8, *Allāh t. ẖażretide* 71a/5, 104a/1, *ẖudāy t. ẖażretide* 165b/5, *ẖudāy t. yolıda* 193b/6, *t. Allāh* 39b/8, *Allāh t.* 26b/7, 29b/7, 41a/2, 111a/1, 189a/5, *ẖaḳ t.* 30b/7, 45b/3, 73a/6, 9a/7, 167b/7, 177b/3, *ẖudāvend t.* 168b/9, *ẖudāy t.* 13a/7, 15a/8, 34b/7, 63b/2, 71a/9, 73b/2, 118b/3, 122b/1,129a/9, 180a/3, 196a/3, *īzed t.* 101b/8, *teŋri t.* 12b/4, 13b/7, 71a/1, 72a/4, 148b/1, *teŋri tebārek ve t.* 58b/1
*ẖaḳ tebārek ve t.+**dın** tilegey* 37b/4, *ẖaḳ t.+dın* 167a/7, 168a/9, *ẖudāy t.+dın* 11a/5
*ẖaḳ t.+**ġa** celle celāluhu* 139a/2, *teŋri t.+ġa celle celāluhu* 44a/5, *ẖudāy t.+ġa celle ẕikruhu* 11a/1, *teŋri t.+ġa* 10b/5, 22b/2, 9a/9
*teŋri t.+**nı*** 41b/2, 55a/2
*Allāh t.+**nıŋ** ᶜilmi beyānıda* 29b/6, 7b/5, *ẖudāy t.+nıŋ bendelıġıdın* 63a/3, *ẖudāy t.+nıŋ bendelıġın ferāġat bilen ḳılur-biz* 67b/4, *ẖudāy t.+nıŋ bolsa* 118a/9, *Allāh t.+nıŋ buyruġı beyānıda* 38a/6, *ẖudāy t.+nıŋ çerigini* 29a/6, *teŋri t.+nıŋ fermānını* 20a/5, *ẖudāy t.+nıŋ ẖazīnesi kėŋ durur* 203a/5, *teŋri t.+nıŋ ẖükmidin* 15a/4, *ẖudāy t.+nıŋ ẖükmin işke buyurdı* 114b/4, *Allāh t.+nıŋ ẖᵛāstı beyānıda* 35b/3, *Allāh t.+nıŋ ẖᵛāstıda* 7b/6, *Allāh t.+nıŋ ḳudreti beyānıda* 26b/6, 7b/4, *Allāh t.+nıŋ ḳudretide kim* 39a/6, *Allāh t.+nıŋ ḳudretide* 7b/9, *ẖudāy t.+nıŋ rıżāsı üçün* 10b/8, *Allāh t.+nıŋ sözi beyānıda* 7b/8, *Allāh t.+nıŋ* 37a/4, 7b/7, *ẖudāy t.+nıŋ* 12a/8
*ẖudāy t.+**nıŋ-dur*** 118a/8

taᶜalluḳ [3] (< Ar. *taᶜalluḳ*) ilişik, ilgi, bağ, ait olma.

t. bile 219b/8, *t. bolmasa erdi* 194b/1
pādişāhlarġa t. ***tururlar*** 181a/7

taᶜallül [1] (< Ar. *taᶜallul*) yalandan bahanelerle işten kaçınma.

taᶜallül ḳıl- yalandan bahanelerle işten kaçınmak.
*ihmāl ve t. ḳ.-**maġaylar*** 151b/2

ṭaᶜām [22] (< Ar. *ṭaᶜām*) yemek, aş.
ṭ. 67b/8, *ṭ. aldı* 56b/8, *ne türlük ṭ.* 100a/6, *ṭ. keltürmek üçün* 56b/7, *her ṭ. kim* 24b/3, *münāsib ṭ. pişürgey* 174a/2, *ṭ. tiledi* 126b/2, *yaġlıḳ ve çüçük ṭ. yėgen kişige* 51b/7, *leẕẕetlıḳ ṭ. yėmekke* 38b/5, *ṭ. yėmes-men* 153a/8, *beytü'l-māldın ṭ. yėmey* 16b/6, *ṭ. yėse erdi* 16b/7
ol ṭ. ***durur*** 56a/7
*ṭ.+**ġa** barġan* 57a/3, *bu ṭ.+ġa* 56b/9
*ol zāhidniŋ ṭ.+**ınıŋ** berekātı* 25a/6
*leẕīẕ ṭ.+**lar** u gün-ā-gün niᶜmetler bolur* 127a/9, *ol leẕīẕ ṭ.+lar ve laṭīf mīveler* 127b/6
*yėdürgen ṭ.+**ları** ne yėrdin turur* 14a/8
*ol biri zehr salġan ṭ.+**nı** keltürdi* 57a/5, *ol ṭ.+nı yėmek* 57a/7, *ol ṭ.+nı* 57a/6

ṭaᶜāmī [22] (< Ar. *ṭaᶜām* ve Far. *+ī*) bir yemek.
her leẕīẕ ṭ. 67b/6

taᶜarruż [2] (< Far. Ar. *taᶜarruḍ*) saldırma.

taᶜarruż ḳıl- saldırmak.
*ol nā-bīnādın hemyān yarmaḳnı tilep t. ḳ.-**a başladı*** 97a/4
*t. ḳ.-**ġaylar*** 62b/4

ṭāᶜat [4] (< Ar. *ṭāᶜa*[t]) Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.
ṭ. u ᶜadl teg 8a/6, *ṭ. u maᶜṣiyetdin* 41b/6
*ṭ.+**ıġa** boyun ḳoyġaylar* 72b/1
*ṭ.+**ḳa** boyun ḳoymaġaylar* 148a/1

ṭabᶜ [2] (< Ar. *ṭabᶜ*) tabiat, huy, yaradılış.
*melikniŋ ṭ.+**ınıŋ** rāstlıġı* 162b/8
*alarnıŋ ṭ.+**larıġa*** 5a/1

tāb [3] (< Far. *tāb*) hararet, sıcaklık; parlaklık.
*benefşe saçı t.+**ıdın** münfaᶜil* 211a/9

2. eziyet, acı (Steingass, 1892: 271b *tāb* "pain, torment, affliction").

tāb u tāb acı, eziyet.
āf-tāb ᶜārżı pertevidin ḳuyaşḳa t. u. t. 211a/5

ṭabaḳ [4] (< Ar. *ṭabaḳ*) tabak, kap.
altun ṭ. içide 53a/7, *ṭ. u micmereġa* 53b/1, *bu altun ṭ. ve micmereni* 53b/3,
*ṭ.+**ḳa** salıp* 94a/5

ṭabᶜīat [1] (<Far. < At. *ṭabīᶜaᵗ*) tabiat, yaratılış, huy, karakter.
*pādişāhnıŋ ṭ.+**ıġa*** 174a/2

ṭabīb [1] (<Ar. *ṭabīb*) hekim, doktor.
*sözniŋ ṭ.+**i** ḳalem-dür* 183a/1

tābiᶜīn [1] (< Ar *tābiᶜīn*, *tābiᶜūn*) Hz. Muhammed'i görmüş olanları gören ve onlardan hadis dinleyenler, peygamberden sonra gelen ikinci nesil.
ṣaḥābe-yi t. 147b/3

tāc [3] (< Far. *tāc*) taç.
t. u taḫt 112a/8, *çerḫ-i t.-ı tārek* 7a/9
*pādişāh t.+**nı** başıġa ḳoyup* 166b/1

tāc-dār [2] (< Far. *tāc-dār*) hükümdar, taç sahibi.
t.-d. boldı 82b/4, *t.-d. erdi* 79a/2

taᶜcīl [2] (< Ar. *taᶜcīl*) acele ettirme, çabuklaştırma.
t. ḳılur erdiler 112a/1, *kėme t. bile ötküsi-dür* 54a/4

taḥammül [3] (< Ar. *taḥammul*) dayanma, katlanma.
ṣabr u t. 47b/2, 133b/3

taḥammül eyle- tahammül etmek, sabretmek.
*t. e.-**seŋ*** 47b/5

ṭahāret [8] (< Far. < Ar. *ṭahāraᵗ*) temizlik, temizlenme.
ṭ. üçün 54a/2
*ṭ.+**din** özge işke* 54a/3

ṭahāret ḳıl- temizlenmek, abdest almak.
*ṭ. ḳ.-**dı*** 96b/5
*fi'l-ḥāl ṭ. ḳ.-**ıp** kelgeyler* 54a/7, *ṭ. ḳ.-ıp namāzġa meşġūl bolayın* 61a/3, *arıġ ṭ. ḳ.-ıp* 116a/3 *ṭ. ḳ.-ıp* 96b/9, 217a/1

taḥayyür [1] (< Ar. *taḥayyur*) hayrete düşme, şaşma.
t. yüzidin 66b/1

taḥḳīḳ [4] (< Ar. *taḥḳīḳ*) gerçeği araştırma.
t. bilen körgeyler 70b/9, *t. biliŋ* 206a/1

taḥḳīḳ ḳıl- araştırmak, incelemek.
*t. ḳ.-**alıŋ*** 197a/8,
*t. ḳ.-**ġay*** 203b/1

taḥrīr [1] (< Ar. *taḥrīr*) yazılma.

taḥrīr ḳıl- yazmak.
*t. ḳ.-**ġay*** 184a/8

taḥsīn [1] (< Ar. *taḥsīn*) beğenme, takdir etme.

taḥsīn oḳu- takdir etmek.
*t. o.-**p*** 192b/9

taḫt [18] (< Far. *taḫt*) taht.
t. ayttı 175b/9, *t. üstide* 64a/4, 175b/2, 61b/6, *t. üzre olturup* 151a/1, 158b/5, *cemşīd t. üzre tuttı maḳām* 77a/3, *aldı t.* 84a/6, *tāc u t.* 112a/9
*t.+**ı** nigūn-sār boldı* 175b/8
*salṭanat t.+**ıda*** 78b/6
*t.+**ın** ėtti maḳām* 76a/7
*risālet t.+**ınıŋ** ṣāḥib-serīri* 44a/9
t.+ḳa ayttı rāst bolġıl 175b/8, *t.+ḳa olturdı* 117a/9, *t.+ḳa olturup* 166b/1
*ol t.+**nı*** 175b/3
*t.+**nıŋ** pādişāhı* 80a/7

taḫt-gāh [1] (< Far. *taḫt-gāh*) taht yeri, başkent.
*ol risālet t.-g.+**ınıŋ** mesned-nişīniġa* 2a/1

taḫt-gīrī [1] (< Far. *taḫt-gīr*) tahtı ele geçiren bir kimse, bir güçlü hükümdar.
her t.-g. 2a/1

taḫta [2] (< Far. *taḫta*) tahta.
bir pār-çe t. tüşti 119a/6
*ol t.+**nı** sındurdılar erse* 119a/7

taḳaddes [1] (< Ar. *taḳaddas*) mübarek ve yüce olsun anlamında kullanılan kelime.
ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā ve t. 43a/9

ṭāḳat [2] (< Far. < Ar. *ṭāḳa*^{t}) güç, mecal.
aŋa ṭ. bolmay 94b/9
*dūzaḫ otıġa ṭ.+**ı** bolmaġay* 40b/9

taḳdīr [3] (< Ar. *taḳdīr*) ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler, kader.
t. bolġan bolsa 181a/5, *t. ḳılıp-tur* 43a/9
*anıŋ t.+**i*** 36a/2

taḳı [75] (< ET (Uyg.) *taḳı*) da/de, dahi, ise, ve; sonra, bundan sonra.
t. 10a/8, 11b/1, 11b/4, 12a/8, 12b/4, 12b/9, 13a/4, 13a/7, 13b/6, 14b/3, 15a/6, 22a/4, 23b/7, 27a/4, 27b/8, 31b/7, 32a/6, 32b/3, 33b/7, 34b/7, 36b/4, 36b/7, 47a/7, 51a/7, 67a/8, 70a/6, 96b/1, 107b/9, 112a/1, 114b/2, 114b/5, 118b/9, 119b/2, 122b/6, 124b/1, 128b/8, 133a/2, 145a/9, 146a/8, 150a/1, 150a/2, 153b/6, 192a/9, 196a/2, 196b/1, 199a/3, 200a/6, 201b/2, 205b/5, 205b/9, 213a/4, *t. ayttı* 122b/7, 187b/3, 40a/9, *t. ayttuḳ* 196b/7, *avġa t. bisyār māyil erdi* 82b/5, *t. el-memūru maᶜẕūr* 6a/7, *t. kelip müsülmān bolay* 18a/7, *bendeleriġa t. revā ermez* 12a/9, *t. ṣāliḥḳa ayttı* 200a/2, *alar t. ẓulm ḳılmaġaylar* 27a/5, *ḫayl u ḥaşem t.* 175a/4, *içti t.* 127a/3, *müsülmānlarġa t.* 36b/7, *ol t.* 47a/8, 78a/7, 79a/2, 80b/2, 173a/6, *pādişāh t.* 173a/5, *raᶜiyyeti t.* 99b/8, *tevrītda t.* 28a/8, *vilāyetleri ve daḫılları t.* 180b/5, *yana birevge t.* 36a/5

taḳrīr [1] (< Ar. *taḳrīr*) sözle anlatma, ifade ve beyan etme, anlatış.

taḳrīr ḳıl- anlatmak.
*ḥadīṯni t. ḳ.-**ıp turur*** 210a/7

taḳṣīr [5] (< Ar. *taḳṣīr*) bir işi eksik yapma, kusur etme.
üküş t. 7a/2

taḳsīr ḳıl- eksik yapmak, kusur etmek.
*t. ḳ.-**ġan** bolsa* 42a/4
*ol bābda t. ḳ.-**ġay*** 40b/3
*ᶜibādette t. ḳ.-**mas** erdiler* 99b/9
*t. ḳ.-**sa*** 10a/2

taḳvā [1] (< Ar. *taḳvā*) dünyadan elini eteğini çekip kendini ibadete verme, zühd.
t. yolın tutup 13a/3

taḳviyet [1] (< Far. < Ar. *taḳviyaᵗ*) kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme.
dīnge t. bėrgey 75b/9

ṭalāḳ [2] (< Ar. *ṭalaḳ*) boşanma, nikahlı kadını bırakma; geri çevirme ret. (Steingass, 1892: 817b *ṭalaḳ* "repudiation, divorce")

ṭalāḳ bėr- boşamak.
*ṭ. b.-**diŋ mü*** 49b/3

ṭalāḳ ḳıl- reddetmek, geri çevirmek.
*ᶜalāyıḳnı ḳ.-**ıp-tur** ṭ.* 219b/7

talaş- [1] (< ET (Uyg.) *talaş-* <ET (KB.) *tala-*) *mec.* eşit olmak, eşit olmaya çalışmak (bk. Özb. *бўй талашмоқ* "boyu eşit olmak" ÖTİL-II s.111c)

kök talaş- gökyüzü ile (boyu) eşit olmak için yarışa girmek.
*k.+ni t.-**ḳuçı*** 6a/6

talat- [1] (<*tala-t-* < ET (KB) *tala-*) yağmalatmak.
*ḫān u mānın t.-**ayın*** 105b/4

ṭaleb [1] (< Ar. *ṭalab*) talep, istek.

ṭalep ḳıl- istemek, talep etmek.
*dāniş ṭ. ḳ.-**ġay*** 149b/1

ṭālib [3] (< Ar. *ṭālib*) isteyen, istekli.
*dünyā ṭ.+**i**-dur* 143a/3, *dünyā ṭ.+i-dür* 143a/4
*dünyānıŋ ṭ.+**ler**iġa* 57b/3

taᶜlīm [1] (< Ar. *taᶜlīm*) öğretme.

taᶜlīm bėr- öğretmek, eğitim vermek.
*tā aŋa cübbeçilikni t. b.-**di*** 17a/4

ṭaᶜm [2] (< Ar. *ṭaᶜm*) .
*bir türlük ṭ.+**ı** bar* 68a/1, *ne ṭ.+ı bar* 67b/9

ṭamaᶜ [4] (< Ar. *ṭamaᶜ*) doymazlık, aç gözlülük; çok isteme.
anı ṭ. vaḳtında sınamaġunça 31b/3

ṭamaᶜ eyle- tamah etmek, çok istemek.
*ṭ. e.-**gey*** 53b/7

ṭamaᶜ ḳıl- tamah etmek, çok istemek.
*mālını ṭ. ḳ.-**maġay*** 172a/3
*ṭ. ḳ-**maġaylar*** 181b/5

tamām [19] (< Ar. *tamām*) tam, bütün, eksiksiz; bitmiş, tamamlanmış.
t. 134b/6, *t. bitigey* 185a/8, *eşer-i t. ḳıldı* 25b/3, *bu māl t. ser-encām bolmaġunça* 199b/4, *vuḳūf-ı t. tutmaḳ* 184a/5, *ġanīmetī t. yėtişti* 209b/6, *esās-ı t.* 219a/5, *eşkānī aldı t.* 80a/5, *t. şerḥ. ḳıldı* 198b/8, *t. vilāyetimde* 106b/9, *t. vilāyetni kezdük* 91a/6, *tamām çerigi* 116b/3, *t. ḫalāyıḳnı* 30b/2

*ḳuşūr t. **durur*** 151b/3
*bu t.+**ı** seniŋ durur* 207a/7

tamām bol- bitmek, sona ermek.
*pādişāhlıġı t. b.-**ġay*** 173b/1
*t. b.-**up*** 7a/8

tamām ḳıl- bitirmek, sona erdirmek.
*t. ḳ.-**dı*** 119a/5

tamām-ı cihāt tüm ulufeler, tüm maaşlar.
*t.-ı c.+**ım** ve ve bar u yoḳum yüz miŋ direm bolġay* 198a/3

taŋ [1] (< ET *taŋ*) tan, şafak, seher.

taŋ at- şafak sökmek.
*özi t. a.-**ḳunça*** 107a/7

tanı- [5] (< ET (KB) *tanı-*) tanımak.
*nefsniŋ t.-**maġıda** turur* 57b/5
*t.-**maġlıġta** durur* 45b/9
*t.-**mas** erdi* 16b/3
*meger meni t.-**mas-sen*** 59b/5
*ne t.-**sun** ᶜışḳnı her bü'l-heves* 213a/7

taŋla [8] (< *taŋ+la* ET *taŋ*) sabahleyin, erte.
t. 21b/8, 194b/9, *barıdın t. ᶜadl u dād sorġay* 170a/1, *t. ᶜīd turur* 120a/7, *vegerne t. bolġuŋ-dur peşīmān* 170a/8, *t. kelip* 145b/5, *ne bu kün ḳalġusı durur*

ne t. 160b/3
*t.+**nıŋ** tūşesin* 160b/1

tanla- [2] (< ET (Uyg., KT) *taŋla*-? Clauson, 1972:521a/b) ihtiyar etmek, seçmek.
*alardın bir toḳḳuznı t.-**p** ayırıp* 217b/6, *t.-p erdi* 71b/1

taŋsuḳ [1] (< ET (Uyg) *taŋsoḳ* krş. Mo. *tangsug*) acayip, olağanüstü.
t. at erdi 167a/2

tap- [59] (< ET (Uyg., KT) *tap*-) bulmak.
*behre t.-**a alġay*** 191a/4
*t.-**ar*** 58a/9, *ᶜāḳıbetü'l-emr murādın t.-ar* 213a/3, *ᶜivažın on t.-ar* 201b/9, *murādın t.-ar* 193a/7, *ol ẓulm kim āmürziş t.-ar* 103a/2, *derecesin t.-ar* 33a/1
*eger ḫaber t.-**ayın*** 105b/1
*ḥācetin t.-**ıp** barur erdi* 116a/1, *maḥal t.-ıp bī-dādlıḳ ḳılġaylar* 99a/7, *aġrığı teskīn t.-ıp* 95b/5, *işi ᶜurūc t.-ıp* 158a/2, *oġrını fi'l-ḥāl t.-ıp* 132b/9, *anı t.-ıp* 214b/2
*emdi bir yaḫşı mülk t.-**ıp-men*** 199a/6
*behre t.-**ḳan kişi*** 51b/7
*necāt t.-**ḳay*** 18b/4, *āḫirette necāt t.-ḳay* 99a/6, *andaḳ saᶜādet t.-ḳay* 10a/1, āsāyiş *t.-ḳay* 47b/3, *gūrını bir ḳaraŋġu ġār t.-ḳay* 69b/5, *ᶜaẕābıdın necāt t.-ḳay* 21b/6, *ḳuvvet t.-ḳay* 70b/4, *merġ-zār t.-ḳay* 69b/4, *ᶜaḳl bile t.-ḳay* 176b/2, *revāc t.-ḳay* 174b/1, *teskīn t.-ḳay* 173b/2
*dād t.-**ḳay-sen*** 123a/1, *yaḫşılıḳ t.-ḳay-sen* 113b/6
b*ehre t.-**ḳaylar*** 159a/9, *müzd-i ṣevāb t.-ḳaylar* 181b/8, *yėr t.-ḳaylar* 54b/1
*nān t.-**madı*** 154b/4
*alarnı ḫışm-gīn t.-**madım*** 111b/9
*hēç vīrāne t.-**maduḳ*** 91a/7
*āmürziş t.-**maġay*** 102b/6, *anı t.-maġay* 146b/4, *hēç ḥāl bile āmürziş t.-maġay* 102b/8, *artuḳ behre t.-maġay* 46b/9
ol dürni t.-maḳ müşkil durur 217b/9, *necāt t.-maḳ üçün* 119b/2,
*aŋa yol t.-**mas*** 26b/9, *memleket niẓām t.-mas* 171b/7
*hēç nemege t.-**masaŋ*** 212b/9
*ėlçi hēç çāre t.-**may*** 163a/9, *hemyānnı t.-may* 97a/3
*çimgen otnı t.-**sa*** 27b/6
yaḫşılıḳ *t.-**saŋ*** 113b/7
*yol t.-**tı erse*** 175b/7
*kemāl t.-**tı*** 116b/2, *genc t.-tı* 100b/4, *ṣayyādnı tilep t.-tı* 95b/1, *yol t.-tı* 5b/9, 77a/4

tapa al- bulabilmek.
*t.-a a.-**madı*** 197a/6
*t.-a a.-**masa*** 216b/2
*yarmaḳnı t.-**a a.-may** bardı* 97a/9, *eski ḫışt t.-a a.-may* 91a/5, *hēç yėr t.-a a.-may* 131a/7

tapıl- [1] (< ET (MK) *tap-ıl*-< (ET) *tap*-) bulunmak.
*t.-**mas edi*** 91b/5

tapşur- [5] (< ET (Uyg., MK) *tapşur*-) itimat etmek, vermek, teslim etmek.

*vekīlge t.-**dı*** 206a/4
*dervīşke t.-**dılar*** 219a/6
*raᶜiyyetī t.-**ġay*** 13a/6
*t.-**up** ayttı* 200a/7, *tekyesin t.-up* 213b/2

tapuġ [1] (< ET (Uyg.) *tapıġ*, KT *tapuġ* < ET *tap-*) hizmet, saygı, hürmet.
şehen-şāh t.+ıda 185a/8

tar [1] (< ET (Uyg., MK) *tar* < AT **tār*) dar.
ol t. yėrde 54b/2

ṭarab [4] (< Ar. *ṭarab*) sevinçlilik, ayş, sefa.

ᶜayş u ṭarab ayş u sefa.
ᶜa. u ṭ. bile ötkerdi 81b/2, *ᶜa. u ṭ. ḳılġaylar* 28b/5
*ᶜa. u ṭ.+**ḳa** meşġūl boldı* 195a/1, *ᶜa. u ṭ.+ḳa meşġūl* 82b/6

tārāc [1] (< Far. *tārāc*) yağma, çapul.
*t.+**ġa** barıp turur* 161b/5

ṭaraf [8] (< Ar. *ṭaraf*) cihet, yan, yön; yöre, bölge, memleket.
hēç ṭ. barmaŋız 197a/7, *ṭ. gül* 211b/2, *hēç ṭ. teprenmez* 48b/2, *her ṭ.* 21b/3
*ol ṭ.+**dın** cemᶜ boldı* 91b/2
*anıŋ ṭ.+**ıdın*** 179a/9
*ᶜafv ṭ.+**ın** merᶜī tutup* 30a/6
*her ṭ.+**ḳa*** 143b/8

tārek [1] (< Far. *tārek*) tepe, başın üst kısmı.
çerḫ-i tāc-ı t. 7a/9

taᶜrīf [4] (< Ar. *taᶜrīf*) tanımlama, ayrıntıları ile anlatma.
*ḳalemniŋ t.+**in*** 185b/9
*bu pādişāhnıŋ t.+**ini*** 212b/3

taᶜrīf ḳıl-tanımlamak, ayrıntıları ile anlatmak.
*yana t. ḳ.-**ġıl*** 112a/3
*t. ḳ.-**ur erdiler*** 208b/4

tārīḫ [4] (< Ar. *tārīḫ*) tarih.
*mülūkniŋ sīreti ve t.+**i*** 75b/3, *anıŋ t.+i* 75b/3
*ᶜadl u siyāset ü t.+**ide-dür*** 71a/8
*t.+**lerni** müṭālaᶜa ḳılıp* 111a/5

ṭarīḳ [7] (< Ar. *ṭarīḳ*) yol, takip edilen yol, usul.
her ṭ. bile bolsa 173a/2, *hemol ṭ. bile ėrte* 214b/3, *bu ṭ. bile* 152b/3
*alarnıŋ ṭ.+**ın*** 111a/4, 181a/8, *saᶜādet ṭ.+ın* 44a/3
*bu ṭ.+**ni*** 166b/6

tart- [19] (< ET (Uyg.) *tart-*) 1. çekmek.
*ḫalīfe-yi ḫalīfe dėsek uzaḳḳa t.-**adur*** 110b/1

*naġu bī-hūde cān t.-**adur-sen*** 197a/9
*su içip baş t.-**ar*** 45b/8, *uzaḳḳa t.-ar* 84a/1, 168b/2
*güft ü gūyi uzaḳḳa t.-**ıp*** 101a/1, *oġlını ᶜiḳābḳa t.-ıp* 114b/3, *sefer rencin t.-ıp* 202b/9, *terāzū bilen t.-ıp* 41b/8
*küfrġa t.-**ḳay*** 10a/4
*renc ü meşaḳḳat t.-**ḳaylar*** 54b/3
*söz uzaḳḳa t.-**maġay*** 187b/8
*uzaḳḳa t.-**maġusı**-dur* 52b/5
*elig t.-**maḳ*** 8b/9
*dārġa t.-**maḳḳa*** 151a/6
*özige t.-**sa*** 11a/5

2. hazır etmek, getirmek (bk. *mopm*-1"hozir qilmoq, keltirmoq" ANATİL-III, 1984: 246).
*bir kün yaḫşı aşlar buyurup uruḳ ḳayaş ėl ulusnı tilep aş t.-**ıp** ėl aş yėmekke meşġūl erdiler* 61b/5

tartıp al- güç ile elinden almak.
*balıġnı t.-**ıp** a.-**dı*** 93b/7
*nā-ḥaḳ t.-**ıp** a.-**ıp erdim*** 95a/9

taṣadduḳ [1] (< Ar. *taṣadduḳ*) sadaka olarak verme.

taṣadduḳ ḳıl- sadaka olarak vermek.
*seniŋ bolsa bizge t. ḳ.-**ġıl*** 118b/2

taṣavvur [1] (< Ar. *taṣavvur*) zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.

taṣavvur eyle- zihinde şekillendirmek, göz önüne getirmek.
*bāṭıl t. e.-**gen*** 29b/5

taṣnīf [1] (< Ar. *taṣnīf*) sınıflama.

taṣnīf ḳıl- sınıflamak, ayırmak.
*t. ḳ.-**ġan kitāblarnı*** 111a/8

taş (I) [1] (< ET *taş* <AT **tāş*) taş.
ḳızıḳ uşaḳ t. üstide turup 25b/6

taş (II) [2] (< ET *taş*) dış.
ḥaddın t. ve bī-şümār erdi 85a/9
*köşkniŋ t.+**ıdın*** 62a/2

taşḳarı [6] (< ET (Uyg.) *taş+ġaru* < ET *taş* "dış") dışarı.
dervāzedin çıḳıp t. barıp turur 17b/3, *ėlçi t. çıḳıp kezedür erdi* 17b/4, *tişleri t. çıḳıp turġan* 50a/8, *t. çıḳtı* 38a/5, 198b/3
*çağırnıŋ mestlıġı t.+**dın*** 142a/9

taşḳı [2] (< *taş+ḳı* < ET *taş* "dış") dıştaki, dışarıdaki.

içki taşḳı maiyet.
i. t. nāyib nevāġa aytur erdi 166b/2
*anıŋ i. t.+**sı*** 166b/6

taşla- [5] (< *taş+la-* <ET *taş* "dış") atmak, fırlatmak; geride bırakmak.
*tupraḳḳa t.-**dı*** 187a/9
*bu rüsvālıḳ bile t.-**dılar*** 56a/9
*dūzaḫḳa t.-**ġıl*** 16a/8
*tupraḳḳa t.-**ŋız** kim* 187b/5
*suġa oḳ t.-**p*** 217b/7

tāvān [1] (< Far. *tāvān*) tazminat, ceza.

tāvān bėr- ceza ödemek, tazminat ödemek.
*dükkānlarıngızını bağlamaŋ her ne yitse men t. b.-**eyin*** 132a/5

ṭavāyif [2] (< Ar. *ṭavāᵓif*) topluluklar, bölükler, fırkalar.
*mülūk-i ṭ.+**ḳa*** 80a/2

Ṭavāyif Mülūk(leri) Büyük İskender'in ölümünden sonra ele geçirdiği toprakları aralarında bölüşen kumandanların oluşturdukları devletlerin hükümdarları ve aynı zamanda ortaya çıkan Eşkaniyan sülalesi hükümdarlarına verilen isim.
*ṭ. m.+**leri*** 80a/3

tavuş [1] (< ET. (Uyg., MK) *tavış*) ses, gürültü.
*ḳumursḳanıŋ ayaġınıŋ t.+**ın** ėşitür* 37a/9

tayaḳ [1] (< ET (Uyg., KT) *tayaḳ*) dayak, değnek, sopa.
caᶜfer bir ḳulını basturup yėgirmi t. urdı 155a/5

ṭayyār [2] (< Ar. *ṭayyār* "uçmaya hazır olma"dan) hazır.

ṭayyār ḳıl- hazırlamak.
*mühimmātlarnı ṭ. ḳ.-**ıp*** 165a/3

ṭayyār tur- hazır bulummak.
*ṭ. t.-**sun*** 164b/8

tażarruᶜ [1] (< Ar. *tażarruᶜ*) yalvarma.
t. bilen 62b/7

tāze [1] (< Far. *tāza*) taze, yeni.
resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ sünnetlerin t. ḳılġay 103b/9

taᶜẓīm [1] (< Ar. *taᶜẓīm*) ululama, saygı gösterme.
*t.+**i** üçün* 207a/2

taᶜzīr [1] (< Ar. *taᶜzīr*) kınama, cezalandırma.

taᶜzīr bėr- kınamak, cezalandırmak.
*aŋa t. b.-**mes-men*** 123b/1

tāziyāne [2] (< Far. *tāziyāna*) kırbaç, kamçı.
ol t. birlen 20a/6, *t.* 20a/1

tė- [8] (< ET *tė-*< AT. **tē-*) demek.
*faḳīr ü miskīnge bėrgil t.-**p** buyurup turur* 118a/9, *t.-p* 16a/8, 31b/77 *anı hindūstān vilāyetiġa alıp barġıl t.-p* 66a/47 *anıŋ cānın hindūstānda alġay-sen t.-p* 66a/97 *ayġıl t.-p* 68b/27 *behre alġıl t.-p* 3b/67 *dārġa asıŋ t.-p* 151a/3

tebāh [2] (< Far. *tabāh*) berbat, harap.
miᶜdesi fāsid ü t. bolġay 51b/8, *besī t. u perīşān erken durur* 180b/6

tepren- [1] (< ET (Uyg., KB) *tepre-n-* < ET (Uyg.,KT) *tepre-*) hareket etmek, kımıldamak.
*hēç ṭaraf t.-**mez*** 48b/2

tepret- [1] (< ET (Uyg.,KT) *tepre-t-* < ET (Uyg.,KT) *tepre-*) harekete geçirmek, hareket ettirmek.
*cinn ü ins ü şeyāṭīn ü melāyik bī-ḫᵛāstı anıŋ bir ẕerreni ᶜālemdin t.-**e** **almaġaylar*** 35b/9

tecāvüz [1] (< Ar. *tacāvuz*) sınırı aşma.
t. ü inḥirāf ḳılmay 5b/5

tecemmül [2] (< Ar. *tacammul*) gösteriş, görkem; süs, süsleme.
t. vaḳtıda keygen dururlar 56a/4

tecemmül-i bisyār çok süs, çok gösteriş.
t.-i bisyār bile 219a/2

tecribe [3] (< Ar. *tacribaᵗ*) tecrübe.
t. bolup erdi 139b/1
*t.+**si** yoḳ turur* 176a/6

tecribe-yi rüzgār yaş tecrübesi.
t.-yi r. ḥāṣıl ḳılġan bolġay 177a/4

tedārük [3] (< Ar. *tadāruk*) tedarik, hazırlama, araştırıp elde etme, hazırlık.

tedārük ḳıl- sağlamak, hazırlamak.
*t. ḳ.-**a alġay*** 176b/1
*t. ḳ.-**ġay*** 17a/6
*t. ḳ.-**ġay-siz*** 187b/7

tedbīr [10] (< Ar. *tadbīr*) tedbir, önlem, çare; üzerinde tasarruf etme, idare etme, yönetme.
reʾy ü t. bābıda 79a/9, *ne t. bilen* 40b/5, *t. ḳılıp* 202b/3, *t. ü ḥīle* 179a/1, *rāy u*

t. ü tevārīḫ 124a/3, *āvāre bolmaḳdın özge t. yoḳ-tur* 86b/3, *rāy u t.* 172b/2
*mülk t.+**i*** 134a/4
*rāy u t.+**in*** 158a/8
*bu t.+**ni*** 158a/5

tedbīrlıḳ [1] (< Ar. *tadbīr* ve Tü. *+lıġ/ḳ*) tedbirli.
debīr yaḫşı sözlük ve yaḫşı yüzlük ve rāy u t. kerek 184a/6

teʾemmül [2] (< Ar. *taʾammul*) iyice, etraflıca düşünme.
t. ve mülāḥaẓa eylegey 151a/9

teʾemmül ḳıl- iyice düşünmek, etraflıca düşünmek.
*t. ḳ.-**ġaylar*** 159a/8

tefaḥḥuṣ [3] (< Ar. *tafaḥḥuṣ*) inceden inceye araştırma.

tefaḥḥuṣ ḳıl- detaylı bir şekilde araştırmak.
*t. ḳ.-**ayın*** 154a/8,
*vilāyetni kezip t. ḳ.-**ġay-men*** 107b/3
*t. ḳ.-**ġaylar*** 43a/6

tefekkür [2] (< Ar. *tafakkur*) düşünme.
*bir zamān t.+**ge** bardı* 198b/9

tefekkür ḳıl- düşünmek.
*t. ḳ.-**dı*** 154a/7

teferrüc [1] (< Ar. *tafarruc*) açılma, ferahlama, dinlenme; gezinti.

teferrüc ḳıl- gezmek.
*bir cemāʿat ... t. ḳ.-**sa*** 54b/4

tefriḳa [1] (< Ar. *tafriḳa*[t]) ayrılık, nifak.
*rüzgār t.+**sıdın*** 202a/9

tefsīr [5] (< Ar. *tafsīr*) yorum, yorumlama; Kur'an-ı Kerim'in mana bakımından izahı.
*ḳurʾān t.+**i** birlen* 123b/7, *āyet-i kerīmeniŋ t.+i* 72b/7
*bu āyet t.+**ide** ayttı* 187a/1, *bu āyetniŋ t.+ide aytur* 101b/3, *āyetniŋ t.+ide* 182b/3

teftīş [1] (< Ar. *taftīş*) arşatırma, soruşturma.

teftīş ḳıl- araştırmak.
*t. ḳ.-**ıp*** 132b/9

teg [6] (< ET *teg*) gibi, benzer.
ḳılġan t. ḳılmasa 13b/1, *kepek t. nerseler* 121b/1, *namāz ve rūze t.* 8b/5, *saḳḳālar t.* 214a/2, *siziŋ başlarıŋız t.* 55b/8, *ṭāʿat u ʿadl t.* 8a/6

teg- [2] (< ET *teg*-) değmek, ulaşmak, varmak.
*elgi fuḍaylġa t.-**di*** 21b/5
*anıŋ eşeri ra^{c}iyyetḳa t.-**er*** 139a/8

tegre [2] (< ET *tegre*) etraf, çevre.
*biziŋ t.+**mizde** tururlar* 4b/6
*celālı t.+**side*** 1b/4

tehdīd [2] (< Ar. *tahdīd*) korkutma, gözdağı verme.
t. ü bīm ḳılsam 123a/9, *t. ü tehzīb ḳılıp* 27b/1

tehzīb [1] (< Ar. *tahzīb*) düzeltme, iyileştime.
tehdīd ü t. ḳılıp 27b/1

tek [2] (< ET (Uyg., KT) *tek* "yalnız, sade, tek" MK (Oğuz lehçesinde) *tek dur* "tek dur, sus" *tek*) sessiz, uslu, hareketsiz.

tek tur- uslu durmak, uslu olmak, hareketsiz durmak.
*t. t.-**ġıl*** 160a/2
*anı men^{c} ḳılmay t. t.-**sa** ol ẓulmnı özi ḳılġan bolġay* 28b/1

tekebbür [5] (< Ar. *takabbur*) kibir gösterme, büyüklük taslama.
burnıġa t. ü naḫvet bilen püledi 59a/7
*ol pādişāh t.+**din** cevāb bėrmedi* 59b/3, *t.+din* 30a/2

tekebbür ḳıl- kibirlenmek, büyüklük taslamak.
*^{c}ucb ü t. ḳ.-**ıp*** 175a/8
*pādişāhġa t. ḳ.-**maġay** kim* 30a/2

tekellüf [2] (< Ar. *takalluf*) özenme, bir işi gösterişli duruma koymak için uğraşma.
envā^{c} t. ḳılġay 53a/7
*bu t.+**din*** 219b/1

tekye [2] (< Far. <Ar. *takya^{t}*) dayanma, itimat etme, güvenme.

tekye ḳıl- güvenmek, itimat etmek.
*^{c}ömrġa t. ḳ.-**ıp-sen*** 38a/2
*t. ḳ.-**ıp*** 61b/6
tekye [1] (< Far. <Ar. *takya^{t}*) tekke.
*t.+**sin** tapşurup* 213b/2

telef [2] (< Ar. *talaf*) yok etme, mahvetme, öldürme.
*ma^{c}raż-ı t.+**de turur*** 144b/3
*anıŋ t.+**i*** 67b/8

telḳīn [1] (< Ar. *talḳīn*) fikir aşılama, kulağına koyma, öğretmek.

telḳīn ḳıl- telkin etmek.
*t. ḳ.-**dı*** 102a/1

temāşā [1] (< Far. *tamāşā* < Ar. maşy'dan *tamāşī*) bakıp seyretme, gezme, yürüme

temāşā ḳıl- seyretmek, bakmak.
*bir kün t. ḳ.-**a** atlanıp* 138b/8

temennā [2] (< Ar. *tamannā*) dilek, istek, temenni.
*bu t. **durur*** 215b/6

temennā ḳıl- dilemek, istemek.
*ol ḫūrşīd-tims̱āl viṣālın t.-ḳ.-**a alġay*** 211b/8

temettü^{c} [1] (< Ar. *tamattu^{c}*) kar etme, kazanma.
dünyādın t. alıp 55a/7

temme [2] (< Ar. *tamma*, *tammat*) "bitti, tamam oldu" anlamında kitapların ve yazıların sonuna yazılan kelime.
t. temme 222a/8, *temme t.* 222a/8

teŋ [10] (< ET (Uyg.,KT) *teŋ*< Çin *teŋ*) denk, eşit.
t. ^{c}adl ḳılġay 28b/7, *t. ḥükm ḳılmay yan basıp söz aytḳay* 14a/5, *anıŋ allıda-dur şāh u gedā t.* 169b/9
anıŋ bīnālıġı allıda t. durur 37a/8
*anıŋ t.+**i mü-dür-men*** 192b/2

teŋ bol- eşit olmak.
*t. b.-**ġay*** 11b/9
*yaşḳa seniŋ bile t. b.-**sa*** 23a/1

teŋ kör- eşit görmek, eşit davranmak.
*yaḫşı iş ḳılġan ėl bilen t. k.-**gey-biz*** 21a/7
*özi bile t. k.-**mes erdi*** 211b/5
*t. k.-**üp*** 121a/5

ten [3] (< Far. *tan* < Sanskritçe *tanu*) insan vücudunun dış yüzü, vücut, beden.
*rūḥnı t.+**din** ayırġay* 41a/8
*t.+**iŋni** ārāste eylegil* 123a/2
*öz t.+**leriġa** ḳılur erdiler* 112a/4

tena^{cc}um [3] (< Ar. *tana^{cc}um*) nimet ve bolluk içinde bulunma.
her türlük t. 24a/9, *rūzgārnı t. u kām-rānlıġ bile ötkerip* 85a/7
*dünyā ^{c}ayş u t.+**ı*** 69b/1

ten-dürüstluḳ [1] (< Far. *tan-durust* ve Tü. *+luḳ*) sağlıklı olma, dinç olma.
t. -d. 128a/5

tene [1] (< Far. *tana*) vücut, beden.
*başın t.+**sidin** ayırsunlar* 130b/6

teng [1] (< Far. *tang*) kolan; kayış. (Steingass, 1892: 330a *tang* "horse girth; a strap")

*ol atnı egerlep t.+**in** üstüvār ḳıldı* 167b/2

teng-dest [3] (< Far. *tang-dast*) fakir, parasız.
müflis ü t.-d. bolup 202b/1, *der-mānde ve t.-d. kişi* 201a/8, *t.-d. yigit* 207b/9

teng-destlıḳ [2] (< Far. *tang-dast* ve Tü. *+lıḳ*) fakirlik, parasızlık.
t.-d. 208b/7
*t.-d.+**dın** ḳutuldı* 208a/8

teŋiz [1] (< ET *teŋiz* < Mo. *tenggis*) deniz.
ᶜulemā hem dėdiler şehni t. ḫaylı arıġ 104b/7

tenḳīş [1] (< Ar. *tanḳīs*) azaltma, kısaltma..
t. bile 54b/1

teŋri [29] (< ET *teŋri* < krş. Mo. *tngri, tenggeri, tenggiri*) Tanrı, Allah.
ol t. bendesi 36b/9, *t. ḫavfı bolmaġay* 158b/3, *ol t. raḥmetiġa vāṣıl boldı* 61a/5
t. taᶜālā anı āmürziş ḳılıp 103a/4, *t. taᶜālā aytḳay* 15b/4, *t. taᶜālā .. bilen* 8b/4, *t. taᶜālā cevābın ayturġa* 21b/7, *t. taᶜālā ġażabıdın* 33b/8, *t. taᶜālā* 12b/4, 13b/7, 71a/1, 72a/4, 148b/1, *t. taᶜālāġa* 44a/5, *t. taᶜālāġa* 10b/5, 22b/2, 9a/9, *t. taᶜālānı* 41b/2, 55a/2, *t. taᶜālānıŋ fermānını* 20a/5, *t. taᶜālānıŋ ḥükmidin* 15a/4, *t. tebārek ve taᶜālā* 58b/1
*kėçe uyḳulamay t.+**din** dādın tilegey* 169b/2, *t.+din ne kelür* 196a/6
*t.+**ge** münācāt ḳılıp* 217a/1, *ḳılġay t.+ge ol dād u feryād* 169b/7, *t.+ge* 149a/2
*t.+**niŋ** raḥmeti bolur nāzil* 141a/3, *ẕākir t.+niŋ raḥmeti sezā-vārı* 51a/1

tep- [1] (< ET (Uyg.,KT) *tep-*) tepmek.
*andaḳ t.-**ti*** 167b/4

tepe [1] (< ET *töpö* "tepe"den) baş, kafa.
*ḳıznıŋ t.+**sın** silep* 219a/7

ter [1] (< ET (Uyg.,MK) *ter*) ter.
t. aḳıp-tur kim 17b/7

tėr- [1] (< ET *ter-*< AT. **tēr-*) toplamak, seçerek almak.
*şāh-vār dürlerdin t.-**ip*** 217b/4

teraḫḥum [1] (< Ar. *taraḫḥum*) merhamet etme, acıma.

teraḫḥum eyle- merhamet etmek, acımak.
*sitem-resīdelerġa t. e.-**gey*** 169a/6

teraḳḳī [1] (< Ar. *taraḳḳī*) yükselme, ilerleme.

teraḳḳī ḳıl- ilerlemek, yükselmek.
*devleti t. ḳ.-**dı*** 158a/1

terāzū [2] (< Far. *tarāzū*) terazi.
t. bilen tartıp 41b/8, *t. tüzmek* 148a/7

terbiyet [1] (< Far. < Ar. *tarbiya*^{t}) terfi, teşvik.

terbiyet ḳıl- terfi etmek.
t. ḳ.-dı 125b/5

terceme [2] (< Ar. *tarcama*^{t}) tercüme, çeviri.
t. 50b/8
bu ḳıṭ^{ᶜ}*a anıŋ t.+**si-dür*** 104b/4

tere [1] (< Far. *tara*) tere, pancar, ıspanak gibi bitkilerin genel adı.
t. kördüm 190b/3

tereddüd [1] (< Ar. *taraddud*) çaba, gayret, çabalama. (Steingass, 1892: 293b *taraddud* "labour, exertion, endeavour")

tereddüd ḳıl- çabalamak, gayret etmek.
*maŋa t. ḳ.-**maḳ kerek** tā müsülmānlarnıŋ işi rāst bolġay* 107a/9

tereke [1] (< Ar. *tarika*^{t}*, tarika*) ölen bir kimseden kalan eşya, mal, mülk.
t. 181b/4

terġīb [1] (< Ar. *tarġīb*) isteklendirme, teşvik etme.

terġīb ḳıl- isteklendirmek, teşvik etmek.
*şīs̱ni āḫiret mühimmiġa t. ḳ.-**dı*** 75b/8

teri [1] (< ET (Uyg.) *teri* AT. **tēri*) deri, cilt.
*keymekleri yıġaç t.+**si** ... erdi* 66b/7

terk [2] (< Ar. *tark*) terketme, bırakma.
*dünyā t.+**in** ḳılıp* 193b/2, *ārzū t.+in tutup* 121a/1

ters [2] (< Far. *tars*) korku.

ters ü bīm korku.
bu t. ü b. bile 127b/8, *t. ü b. yoḳ erdi* 137a/4

tesellī [1] (< Ar. *tasallī*) teselli, avutma.

tersellī-yi ḫāṭır gönül avutma.
t.-yi ḫ. bolġay 109a/2

teṣīr [1] (< Ar. *taṣīr*) tesir, etki.

teṣīr ḳıl- etki etmek.
*t. ḳ.-**ġay*** 147b/7

teskīn [2] (< Ar. *taskīn*) sakin kalma, yatıştırma.

teskīn tap- sakinleşmek, yatışmak.
*aġrıġı t. t.-**ıp*** 95b/5
*t. t.-**ḳay*** 173b/2

teslīm [2] (< Ar. *taslīm*) teslim, emaneti yerine verme; bir şeyi yeni sahibine verme.
*rıżā ve t.+**din** özge çāre yoḳ-tur* 40a/1

teslīm eyle- teslim etmek.
*e.-**di** t. özin* 88b/9

teşbīh [1] (< Ar. *taşbīh*) benzetme, benzetilme.

teşbīh ḳıl- benzetmek, benzetilmek.
*t. ḳ.-**ıp tururlar*** 27b/5

teşvīş [2] (< Ar. *taşvīş*) karışıklık, karmaşa.
t. ü zaḥmet 54b/2
*ᶜaẕābda ve t.+**de** bolġaylar* 164a/5

tevārīḫ [3] (< Ar. *tārīḫ*'in çoğulu *tavāriḫ*) tarihler.
rāy u tedbīr ü t. 124a/3
*t.+**de** andaḳ kelip turur* 74a/3, *t.+de kelip-tür* 99b/2

tevāżuᶜ [1] (< Ar. *tavāḍuᶜ*) alçak gönüllülük, gösterişli olmama.
bir eski ton keygen kişi kelip t. bilen selām ḳıldı 59b/2

tevbe [4] (< Ar. *tavbaᵗ*) tövbe.

tevbe ḳıl- tövbe etmek.
*tā t. ḳ.-**ay*** 64b/8
*t. ḳ.-**ıp*** 9a/9, 103a/3
*seniŋ t. ḳ.-**maġıŋġa** sebeb* 25a/8

teve [2] (< ET (Orh.T, Uyg.,MK) *teve*) deve.
yüz t. keltürdiler 155a/1
*ol t.+**lerni** yüki bile* 155a/2

tevekkül [1] (< Ar. *tavakkul*) işi Allah'a bırakıp kadere razı olma.

tevekkül ḳıl- işi Allah'a bırakıp kadere razı olmak.
*t.-ḳ. **ıp*** 212a/3

tevfīḳ [1] (< Ar. *tavfīḳ*) Allah'ın yardımına kavuşma.
t. u refīḳ. ḳılsaŋ 96a/8

tevrīt [2] (< Ar. *tavrīt* < İbr.) Tevrat, dört kutsal kitaptan biri. Musa'ya inen kutsal kitap.
furḳān ve incīl ve zebūr ve t. 38b/2
*t.+**da** taḳı* 28a/8

tėyin [1] (< ET (Orh.T. *tėyiŋ*, KB *tėyiŋ*; krş. MK *tegiŋ* "samur") sincap.
t. kim öz tügi oḳ boldı cānıġa āfet 28a/6

tēz [1] (< Far. *tēz*) hızlı, tez.
aṭın tünd ü t. sėkretip barur erdi 59b/1

tēz-girdlıġ [1] (< Far. *tēz-gird* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) çabuk dönme.
*t.+**ı*** 159a/1

tēz tēz [2] (< Far. *tēz*) sık sık, hızlıca.
maŋa t.t. baḳtı 65b/6, *ol kişige t.t. baḳtıŋ* 66a/6

tezek [1] (< ET (Uyg.) *tezek*) gübre, tezek.
bir t. 55b/3

tēzlik [2] (< Far. *tēz* ve Tü. *+lik*) hız.
tünd ü t. 33a/9
*tünd ü t.+**din*** 33a/8

tın- [2] (< ET (Uyg., MK) *tın*-AT **tīn*-) dinmek, durmak.
*t.-**maslıḳ*** 220a/6
*t.-**may** yörür* 48b/6

tınç [1] (< ET (Uyg.) *tınç* AT **tīnç*) rahat, huzurlu, dinç, dinlenmiş.
t. ḳılıp erdim 153b/2

tīġ [1] (< Far. *tēġ*) kılıç.

tīġ-ı hindī Hint'te yapılan kılıç.
t.-ı h. 183b/1

tik [1] (< ET *tik*) düzgün, doğru, dik.
anıŋ sarı t. baḳa alġay 133a/7

tikiklik [1] (< ET *tik-ig+lig* <ET *tik*-) dikili.
bir çādır t. ***turur*** 153a/3

til [14] (< ET *tıl~til*) dil (organ); lisan; haber.
muʿciz-niẓām t. bile 210a/6
*ḥāl t.+**i** bile feryādġa kelip* 217a/5, *türkī t.+i bilen bolsa* 4b/9, *fārsī t.+i bilen* 2b/3, *t.+i köŋli birlen edi müttefiḳ* 212a/4
*t.+**ide*** 35a/4, 212a/5, *ḫalḳ t.+ide* 114b/1, *ėlçiniŋ t.+ide turur* 162b/9
*melik t.+**idin** aytur* 163a/1, *ėl t.+idin* 43a/7, *fārsī t.+idin* 4b/7
*seniŋ resūluŋnıŋ t.+**in** kesmek* 163a/4, *t.+in kiçkesidin çıḳardılar* 163b/7

tile- [75] (< ET *tile*-) istemek, dilemek; çağırmak.
*alarnıŋ meliklerin t.-**di erse*** 67a/1, *naḳlın t.-di erse* 140b/7, *su t.-di erse* 139b/6
*su t.-**di*** 141a/7, *her ne t.-di ḳıldı* 27a/1, *bār t.-di* 206b/3, *çaġır t.-di* 112a/6, *dād t.-di* 192a/8, *ėlçini t.-di* 106a/8, *ḳarıdın su t.-di* 126b/9, *ḳoynıŋ ḥesābın t.-di*

153b/7, *ol yigitni t.-di* 206a/7, *suçı cāmnı t.-di* 197a/6, *ṭaᶜām t.-di* 126b/2
*güvāh t.-**dim*** 168a/3
*anıŋ ḫāṭırı t.-**gen dek** alġay-sen* 61a/2
*dād t.-**gey*** 122a/1, *ḥaḳ ... t.-gey* 37b/4, *kėçe uyḳulamay teŋridin dādın t.-gey* 169b/3
*andın t.-**geyler*** 35a/9, *dünyā t.-geyler* 57b/7, *ḥaşemniŋ ḫayrın t.-geyler* 181b/7, *sendin t.-geyler* 22a/1, *vaḳtı bilen t.-geyler* 181b/1
*ḫudāy ᶜazze ve celledin t.-**gil*** 33a/6, *mendin t.-gil* 165b/3
*t.-**megey*** 45a/2, *dād t.-megey* 121b/8
*t.-**megünçe** alar ḳaşıġa barmaḳ* 145a/5, *t.-megünçe barmaġay* 143b/4
*icāzet t.-**mek** üçün* 64b/2
*sendin özgeni t.-**men** ve sevmen* 49a/2
*merhem ü dermān t.-**mes** derd-ḫᵛāh ne tanısun ᶜışḳnı* 213a/6, *t.-mes* 73b/4
*t.-**mes** yėrde* 143b/9
*ėl ulusnı t.-**p*** 61b/4, *erkān-ı devletni t.-p ayttı* 90b/9, *ḫalīfe anı t.-p ayttı* 190b/5, *ḫazīneçini t.-p ayttı* 199a/1, *meni t.-p ayttı* 107a/3, *icāzet t.-p bardı* 110a/5, *yarmaḳnı t.-p taᶜarruż ḳıla başladı* 97a/3, *şayyādnı t.-p taptı* 95b/1, *defterlerni t.-p* 154a/9, *dervīşni t.-p* 219b/1, *eger t.-p* 167b/1, *himmet ü istiᶜānet t.-p* 7a/5, *ḳarı uluġlarnı t.-p* 136a/9, *ḳaşıġa t.-p* 31b/8, *ḳulnı t.-p* 120b/3, *maẓlūmlar dād t.-p* 23a/9, *nüvvāb-ı kām-yābnı t.-p* 5a/4, *ol ėlni t.-p* 135b/1, *ruḫṣat t.-p* 213b/2
*eger t.-**r bolsaŋ*** 138a/5
*her kimerse t.-**r*** 56b/2, *sendin ᶜadl t.-r* 19a/9, *sendin ᶜilm ü seḫāvet t.-r* 19b/5, *sendin ḥayā ve ḥilm t.-r* 19b/3
*dünyā t.-**r** kişi* 52b/8
*t.-**r-men** kim* 59b/7
*ne ḫāṭırı t.-**se** aytur bolur* 178a/3, *her ne t.-se ḳılġay* 27a/1, *t.-se* 36b/5, *t.-se sulṭānlıġ bėrür* 73b/3, *eger t.-se* 13b/8, 13b/9, *ḫalḳ ḫoşnūdluġın t.-se* 45b/3, *ḫoşnūdluġın t.-se* 45b/1, *raᶜiyyetdin t.-seler* 181b/1
*ᶜöẕr t.-**y*** 64b/8
*bār t.-**y durur*** 206b/5, *yana bir dür t.-y durur* 216a/9, *yüz miŋ direm artuḳġa t.-y durur* 191b/4
*andaḳ t.-**ydür*** 203b/9

tilek [2] (<ET *tilek*) istek, talep, dilek.
*ḥācet ü t.+**i*** 37b/3
*meniŋ iskenderdin hēç ḥācetim ve t.+**im** yoḳ turur* 67a/3

tilet- [1] (<ET (Uyg.,KT) *tile-t-* ET *tile-*) çağırtırmak.
bir şandūḳnı t.-ip açturdı 106a/9

tīre [2] (< Far. *tīra*) kara, karanlık; bulanık.
eger çeşme t. bolsa 20b/5, *arıġ t. bolsa* 20b/4

tirgüz- [3] (< *tir-güz-*<AT **tīr-* krş. ET *tirgür-*) diriltmek, ihya etmek.
*gūr içide t.-**gey*** 41a/9
*rūḥnı kālbed bile keltürüp t.-**geyler*** 41b/5
*ölükni t.-**mek** düşvār durur* 179a/7

tirik [2] (< ET *tirig* <*tir-ig* <AT. **tīr-*) diri, canlı.
seniŋ t. bolmaġıŋ 127a/6

*t.+**ni** öltürse bolur* 179a/6

tiril- [1] (< ET *tiril-* AT **tīr-*) dirilmek, canlanmak.
*seniŋ nefesiŋ ḳuvvetidin t.-**dim*** 206b/9

tiş [1] (< ET (Uyg.) *tış*; KT *tiş* < AT **tīş*) diş.
*t.+**leri** taşḳarı çıḳıp turġan* 50a/7

tişi [2] (< ET (Uyg., KB) *tişi*) dişi.
bir t. böri bile 153b/2, *bir t. böri kelip* 153b/9

tişle- [4] (< ET (Uyg.) *tışla*; KT *tişle-*< AT **tīş*) dişlemek, ısırmak.
*balıġ aġzın açıp barmaġın t.-**di*** 94a/8, *meni bu balıġ t.-di* 95a/8
*bir dür aġzıġa t.-**p*** 217b/3, *nedāmet elgin t.-p* 112b/6

titre- [1] (< ET (Uyg.) *titre-*) titremek.

titrey başla- titremeye başlamak.
*t.-y b.-**dı*** 64b/6

tobra [1] (< Far. *tobra* < Hint) torba.
bir t. boynıda 62a/3

toġrı [1] (< ET (Uyg., KB) *toġru*) doğru.
ᶜamr leyṣ biziŋ bilen t. yörümeydür 117a/5

toḳ [1] (< ET (Orh.T/Yen., Uyg., KT) *toḳ*) karnı tok.
ol t. yėp yatıp turur 108b/2

toḳḳuz [6] (< ET *toḳuz*) dokuz.
dervīş ol t. dürni 218b/7, *on t. yıl* 81b/8, *t. yüz on bėş yıl* 2b/6
*alardın bir t.+**nı** tanlap ayırıp* 217b/5

toḳḳuz yüz toḳsan toḳḳuz dokuz yüz doksan dokuz.
t. y. t. t. cuzvnı 171a/2

toḳḳuzınçı [1] (< *toḳuz+ınçı*) dokuzuncu (krş. *toḳḳuzunçı*).
t. aṣl 41a/1

toḳḳuzunçı [1] (< *toḳuz+ınçı*) dokuzuncu (krş. *toḳḳuzınçı*).
t. aṣl 8a/1

toḳsan [2] (< ET (MK) *toḳson* < *toḳuz on*) doksan.
toḳḳuz yüz t. toḳḳuz cuzvnı 171a/3, *t. yıl erdi* 76b/5

tol- [1] (< ET (Uyg.,KB) *tol-*) dolmak.
*közige yaş t.-**up** ayttı* 87b/1

tola [3] (< ET (Uyg.,KT) *tolu* < AT **tōl-*) dolu.
ḥırṣ u āzdın t. erken durur 55b/8, *köŋli t. ḳan edi* 88b/2, *tutma ġurūr cāmı t.*

28a/5

toldur- [6] (< ET (Uyg., MK) *toltur-* < ET *tol-*) doldurmak.
*kedūsını t.-**dı*** 217b/5
*nergisini t.-**uban** yaşıdın* 89b/2
*közige yaş t.-**up** ayttı* 118b/4, *bir ḳadeḫġa t.-up* 139b/9, *kėmeni ėkki miŋ hemyān yarmaḳ bile t.-up* 195a/5, *su t.-up* 217a/3

ton [14] (< ET (Uyg.,KT) *ton* < AT **tōn*) elbise, kıyafet.
kişi t. bėrgüsi yoḳ turur 123a/3, *eski t. egnide* 62a/2, *at ve t. inᶜām ḳılay* 203b/4, *bir eski t. keygen kişi* 59b/2, *ḳızıl t. keyip kelsün* 23b/4, *fāḫir t. keymek* 38b/5, *t. opraḳlarınıŋ pār-çeleri* 55b/4, *fāḫir t. ü girān-māye ḫilᶜatlar keyip* 59a/1
*yaḫşılıḳ t.+**ı** birlen* 123a/2, *t.+ı ḳızıl bolsa* 23b/5
*t.+**ın** aŋa keydürdi* 32a/3
*reng-be-reng t.+**lar** keygey* 50a/4
*alarnıŋ t.+**ları** eken-dür* 56a/4
*bir ḳıymetlıḳ t.+**nı*** 133a/4

tor [1] (< ET (Uyg., KT) *tor*) balık tutma sepeti, ağ.
t.+ıġa bir uluḳ balıġ tüşti 93a/8

torġay [1] (< ET (Uyg.) *torġay* MK *torıġa*) tarla kuşu, çayır kuşu.
yoḳ kim t. 181b/3

toy- [1] (< ET *tod-*) doymak.
*andın t.-**may durur*** 67a/7

ṭoy [1] (< ET (Uyg.,KT) *toy*) düğün.
*pādişāhāne ṭ.+**lar** ḳılıp* 219a/1

töhmet [1] (< Far. <Ar. *tuhma*[t]) suçlama, suç atma.

töhmet ḳıl- suçlamak.
*pādişāhġa t. ḳ.-**sa*** 166a/8

tök- [6] (< ET *tök-*) dökmek.
*t.-**er** erdiŋiz* 50b/4
*su t.-**mekdin*** 217a/6
*yana bir neçe kedū su t.-**seŋ*** 217a/7
*alarnıŋ allıda t.-**ti*** 218b/9
*bir neçe kedū su t.-**üp** erdi* 217a/4

töke başla- dökmeye başlamak.
*t.-**e** b.-**dı*** 217a/3

tört [12] (< ET *tört* AT * **tōrt*) dört.
t. ay devrān sürdi 84b/3, *t. ḳısm ḳılġan tururlar* 134a/1, *t. kişini* 136a/6, 174a/3, *t. nersedin* 138a/7, *t. nerseni* 138a/6, *ᶜālemniŋ t. rüknini bilmek* 184a/3, *ḳırḳ t. yıl erdi* 81a/8, *on t. yıl erdi* 79b/3, 79b/9, *on t. yılnı* 81b/1

*cümāde'l-āḫir ayınıŋ t.+**ide** bitildi* 222a/7

tört miŋ dört bin.
hergiz t. m. diremdin artuḳ ermes erken durur 136b/4, *ḥükūmeti t. m. yıl muġlarda erken-dür* 74a/4, *t. m. yıl* 75a/4

tört yüz dört yüz.
t. y. direm ėltip-türler 132b/5, *meniŋ t. y. diremimni ėltip tururlar* 132a/8

törtinçi [12] (< ET *törtünç*) dördüncü (krş. *törtünçi*).
t. 10b/8, 14a/9, 172a/5, 174a/7, *t. aṣl* 29b/6, 7b/5, *t. düşmenlıḳ* 138b/2, *t. ḥikāyet* 65b/1, *t. ḳıymetlıḳ* 173b/6, *t. miṯāl* 51a/2, *t. rāstlıḳ* 176b/4, *t. ṣabr* 138b/1

törtünçi [1] (< ET *törtünçi*) dördüncü (krş. *törtinçi*).
*t.+**de*** 134a/9

töz- [2] (< ET (MK) *töz-*< AT **tōz-*) tahammül ve sabır eylemek, takat getirmek.
*mülk küfrge t.-**er** velī ẓulmġa tözmes* 74a/2
*mülk küfrge tözer velī ẓulmġa t.-**mes*** 74a/2

ṭufeyl [1] (< Ar. *ṭufayl* "başkasının sırtıdan geçinen, dalkavuk"tan) çağırılmayan misafir. *Açḳ*'a bakınız.
*erür kevn ü mekān anıŋ ṭ.+**i*** 2a/5

tufraḳ [1] (< ET (Uyg., KT) *tupraḳ*) toprak (krş. *tupraḳ*).
*meni ve seni t.+**dın** yarattı* 63b/3

tuġ- [2] (< ET (Uyg.,KT) *tuġ-*) doğmak.
*zamānıda t.-**dum*** 88a/7
*ol cāhiliyet zamānıda t.-**up erdi*** 130a/5

tuḫfe [1] (< Ar. *tuḥfa*[t]) hediye, armağan.
*t.+**ler** yiberip* 179a/3

tuḫm [1] (< Far. *tuḫm*) tohum.

tuḫm bar-keltür- tohmunu ortaya çıkarmak.
*ḥasret ü nedāmet t.+**ı** b.-k.-**gey*** 47a/1

ṭulū[c] [1] (< Ar. *ṭulu*[c]) doğma, doğuş.

ṭulū[c] **ḳıl-** doğmak.
*sulṭān köŋlide ṭ. ḳ.-**ġay*** 29b/1

tupraḳ [6] (< ET (Uyg.,KT) *tupraḳ*) toprak (krş. *tufraḳ*).
t. astıda yatḳusı durur 51b/5, *t. mübārek turur* 187b/5, *t. üstide yat* 26a/7
*yüzin t.+**ġa** sürtüp* 139a/3
*t.+**ḳa** taşladı* 187a/9, *t.+ḳa taşlaŋız* 187b/4

tur- [16] (< ET *tur-*) **1.** durmak, hareket etmez olmak.
*at yavaşıp t.-**dı*** 167b/1
*yezdicerd allıġa barıp t.-**dı*** 167a/6
*ḳaçan naẓar ḳılsaŋ t.-**ġan** dek körünür* 48b/6

2. bulunmak, kalmak, beklemek.
*neçe müddet t.-**dı*** 133a/6
*anda t.-**dum*** 196a/7
*tişleri taşḳarı çıḳıp t.-**ġan*** 50a/8
*kemīnde t.-**ġanlar** anı tutup ṣabāḥ bolġaç pādişāh ėşigige alıp bardılar* 214b/4
*tek t.-**ġıl*** 160a/2
*alar ḫānedānıda t.-**maġınıŋ*** 74a/5
*tek t.-**sa*** 28b/1
*ṭayyār t.-**sun*** 164b/8
*siz yıraḳ t.-**uŋ*** 167a/7, *bir gūşede t.-up* 131a/5, *ḳızıḳ uşaḳ taş üstide t.-up* 25b/6
*ėşikde birev t.-**ur*** 196b/3

3. ayağa kalkmak, yerinden kalkmak.
*namāzġa t.-**up erdi*** 97a/1

turna [1] (< ET (Uyg.) *turña~turna*) turna kuşu.
avda t. öltürgeyler 181b/3

tuş [1] (< ET (Uyg., KT) *tuş* <AT) eşit, denk.

tuş bol- karşılaşmak.
*erniŋ naẓarı t. b.-**ur*** 6a/5

tūşe [5] (< Far. *tūşa*) azık, yol azığı.
*yol t.+**sige*** 53b/6
*āḫiret t.+**sin*** 41a/4, *taŋlanıŋ t.+sin* 160b/2, *āḫiret t.+sin* 63b/5

tūşe ḥāṣıl ḳıl-(ahiret için) azık hazırlamak.
*t. ḥ. ḳ.-**ġay*** 46b/4

tut- [74] (< ET (Uyg.) *tut-*) tutmak, yakalamak; bulundurmak; almak; sürdürmek, yerine getirmek; kılmak, etmek, tutmak anlamlarında yardımcı fiil
*t.-**a almadılar*** 167a/5
*yılan t.-**a almas-men*** 126b/5
*oḳur ve yād t.-**ar** kişige* 188a/5, *devlet etegin t.-ar* 193a/2, 220a/9, *yılannı erbāb t.-ar* 144a/8
*cılavımnı mundaḳ bī-edebāne t.-**ar-sen*** 59b/6
*anıŋ ḫūyın t.-**arlar*** 99b/2
*bülendraḳ t.-**ġıl*** 191a/1
*ėlniŋ elgi bile t.-**ḳan** yaḫşıraḳ turur* 178b/8
*büzürg ve ᶜazīz t.-**ḳay*** 149b/2, *dīnni büzürg t.-ḳay* 148b/8, *evin ārāste t.-ḳay* 53a/6, *islāmnı ᶜazīz t.-**ḳay*** 103b/8, *girāmī t.-ḳay* 104a/8, *köŋlide dost t.-ḳay* 149a/9, *köŋlini rāst t.-ḳay* 175a/5, *köŋülleri ḳuvvet t.-ḳay* 179b/2, *maŋa elig t.-*

ḳay 65a/6, *müzd-ver t.-ḳay* 14a/9, *öz elgi bile t.-ḳay* 178b/9, *revā t.-ḳay* 36b/7, *ṣoḥbet t.-ḳay* 18b/2, 148b/6, 157a/1, *beliyyātdın öz penāhıda maḥfūẓ t.-ḳay* 205b/4, *yaḫşı yollarġa t.-ḳay* 178a/4, *ẓāhirde özin ārāste t.-ḳay* 49b/9
*maŋa elig t.-**ḳay-sen*** 63a/5, *revā t.-ḳay-sen* 9a/6
*büzürg t.-**ḳaylar*** 148b/8, *büzürg ve ᶜazīz t.-ḳaylar* 149b/3, *dost t.-ḳaylar* 43a/1, 149a/9
*kėŋ t.-**ḳıl*** 186b/3
*düşmenlerin ḫᵛār t.-**ḳuçı*** 172b/5
*t.-**ma** ġurūr cāmı tola* 28a/5, *ṣoḥbet t.-ma* 145a/3
*revā t.-**maġan tururlar*** 74a/7
*meniŋ cānibimni t.-**maġay-sen*** 166a/3
*ḫᵛār t.-**maḳ** bī-aṣllıḳdın durur* 210a/5, *büzürg t.-maḳ* 210a/4, *dānālarnı ᶜazīz t.-maḳ* 125b/9, *ḳarār t.-maḳ* 46a/4, *merᶜī t.-maḳ* 124a/4, *ṣoḥbet t.-maḳ* 18b/5, *vuḳūf-ı tamām t.-maḳ* 184a/5, *ṣoḥbet t.-mas* 143a/6
*ėlge revā t.-**maz*** 27a/3
*revā t.-**sa*** 36b/7, *ülfet köprek t.-sa* 52a/5
*ḥaremi bile ṣoḥbet t.-**tı erse*** 25a/1, *pādişāh t.-tı erse* 152b/1, *rüşdiġa şūgūn t.-tı erse* 5b/7
*cemşīd taḫt üzre t.-**tı** maḳām* 77a/3, *aṭınıŋ cılavın t.-tı* 59b/4, *dervīşke müsellem t.-tı* 219a/4, *pādişāh başını ilgeri t.-tı* 59b/9
*ḳarār t.-**tum*** 131a/8
*siz yėrleriŋizde ārām t.-**uŋ*** 62b/5
*t.-**up erdi*** 212a/1
*anı t.-**up** öldürdiler* 57a/5, *ᶜafv ṭarafın merᶜī t.-up* 30a/6, *anı t.-up* 214b/5, *ārzū terkin t.-up* 121a/1, *bir yılan t.-up* 126b/7, *dāyim balıġ t.-up* 93a/6, *elgim t.-up* 55b/3, *maḥāsinin elgige t.-up* 116a/3, *merᶜī t.-up* 111a/4, 166b/6, *ol aṭlıġ anıŋ atasını müzd-ver t.-up* 97b/7, *taḳvā yolın t.-up* 13a/3, *utru t.-up* 15a/5
*ḳarār t.-**up turur*** 48b/2

ṭuyūr [1] (< At. *ṭuyūr*) kuşlar.
vuḥūş u ṭ. 175b/6

tüp/b [4] (< ET (Uyg.,KT) *tüp* AT * *tūp*) dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi.
*īmān dıraḫtiniŋ t.+**i*** 70b/3, *yā keber t.+i peydā bolsa* 106b/9
*yėr t.+**ide** yörür* 37b/1
*yėr t.+**idegi** sunıŋ* 183b/8

tüg [1] (< ET (Uyg., KT) *tü* < AT **tū*) tüy, kıl, saç.
*tėyin kim öz t.+**i** oḳ boldı cānıġa āfet* 28a/6

tükel [1] (< ET (Uyg., KT) *tükel*) tam, tamam, bütün.
müzdin t. bėrmegey 14b/1

tüken- [1] (< ET (Uyg., KB) *tüken-* <ET (Uyg., KB) *tüke-*) tükenmek, son bulmak.
*emdi barçası t.-**di*** 65a/3

tünd [4] (< Far. *tund*) sert, güçlü.
semend-i barḳ-reftārın t. sürüp 59a/4, *aṭın t. ü tēz sėkretip barur erdi* 59a/9
t. ü tēzlik 33a/9, *t. ü tēzlikdin* 33a/8

tündluḳ [1] (< Far. *tund* ve Tü. *+luḳ*) çabuk öfkeli olma, çabuk hiddetlenme.
t. 137b/9

Türk [1] Türk.
t. ulusı 78a/3

Türkī [1] (< *türk* ve Far. nispet eki *+ī* ile) Türkçe.
t. tili bilen bolsa 4b/9

türlük [50] (< ET (Uyg., KT) *törlüg*) türlü, çeşit, tür.
ol t. at körmeydür erdi 167a/3, *ulusḳa ne t. ᶜadl ḳıla alġay* 29a/8, *hēç t. bile* 18b/9, 201b/2, *āyā bu ne t. bolġay* 66b/2, *bu t. bolġusı durur* 120a/3, *ḫaṣleti bu t. bolmasa* 149b/6, *bu t. bolsa* 121a/3, *emdi ne t. dėseŋ cānıŋnı andaḳ alay* 60b/8, *ne t. düşmenlıḳ erdi* 204b/5, *bu t. erken durur* 195a/9, *ne t. evḳāt ötkerürsiz* 127a/7, *seniŋ ḥālıŋdın hēç t. ḫaberi yoḳ turur* 110a/4, *bu t. iş ḳılmaġay-sen* 192a/2, *bu t. iş* 35b/2, *ne t. keledurur* 65b/9, *ne t. ḳılay* 65a/8, *bu t. ḳışṣa* 189b/4, *ol t. kim* 19b/3, *bu t. nerse bolur mu* 106b/3, *seni ne t. riᶜāyet ḳıldı* 207a/3, *t. söz güheri* 5b/8, *ol t. şefḳat* 23b/8, *ne t. ṭaᶜām ḫayāl* 100a/6, *bir t. ṭaᶜmı bar* 68a/1, *her t. tenaᶜᶜum kim* 24a/9, *bu t. yėrdin* 127a/4, *ne t. zārī ḳıladurur* 26a/4, *bu t.* 18a/4, 136b/2, 177b/7, 214a/8, *hēç t.* 57b/9, *maᶜnīsi bu t.* 200b/4, *ne t.* 36b/3, 36b/4, 75a/7, 145b/4, 191b/5, 207a/6, *ol t.* 83b/7, 156b/3, 198b/2, *sözleri bu t.* 114a/7
biziŋ dād u ᶜadlımız bu t. ***turur*** 98a/4, *bu t. turur* 9b/5, *ne t. turur* 24a/2, *üç t. turur* 93a/1
*ėkki t.+****din*** *yarattı* 41a/2
*ne t.-****dür*** 17a/8

tüş- [17] (< ET *tüş-*) inmek, ulaşmak, düşmek; konmak
*iş t.-****kende*** *anı ḫalāṣ ḳılġay* 173b/5
*evge t.-****kendin*** *soŋra* 190a/2
*dūzaḫġa t.-****key*** 42a/6
*kişi düşmenġa t.-****se*** 179a/9
*t.-****ti*** *közi* 89a/2, *aṭıdın saçrap t.-ti* 139a/2, *bir pār-çe taḫta t.-ti* 119a/6, *çeşme başıġa kelip t.-ti* 96b/4, *evige t.-ti* 131a/2, *güzārım çin mülkige t.-ti* 23a/6, *kelip t.-ti* 115a/1, *ol ḫalḳ arasında t.-ti* 60a/7, *torıġa bir uluḳ balıġ t.-ti* 93a/8
*ḫayāl ḳılduḳ kim kārvān t.-****üp erkin*** 108a/6
*ayaġıġa t.-****üp*** 95b/1, *kėmedin yıraḳ t.-üp* 54b/5
*medīneėşigide kārvān t.-****üp turur*** 107a/4

tüşür- [3] (<ET *tüşür-* ET *tüş-*) yerleştirmek, konaklatmak, ağırlamak.
*ėlçini bir yėrde t.-****diler*** 106a/5
*anı t.-****üp*** *allıġa mā-ḫażar keltürdi* 153a/6, *caᶜfer anı t.-üp meclis ḳurup mihmān-dārlıḳ ḳıldı* 194b/4

tüvānā [3] (< Far. *tuvānā*) güçlü, kuvvetli.
zihī ḫayy-ı t. 39b/8
ḳādir ü t. ***durur*** 26b/7, 129b/1

tüvānālıġ [2] (< Far. *tuvānā* ve Tü. *+lıġ*) kuvvet, güç.
*ḳudret ve t.+****ı*** 26b/8, *sulṭānnıŋ t.+ı* 155b/6

tüvān-ger [4] (< Far. *tuvān-gar*) zengin, kudretli.
t.-g. bolsa 172a/2, *bisyār münᶜim ü t.-g.* 61a/8
*biri t.-g.+**din** dervīşke* 93a/3
*t.-g.+**lerdin*** 138a/2

tüz [2] (< ET (Uyg., KT) *tüz*) doğru, düz.
bendeleriġa t. yol körsetip dīnge daᶜvet ḳılġaylar 71b/7, *t. yolı bile yörügen bolsa* 42a/2

tüz- [7] (< ET (Uyg., KT) *tüz-*) düzmek, düzenlemek, tertip etmek.
*mülkni t.-**di*** 79b/7
*ulusnı t.-**gey*** 76a/2
*t.-**geyler*** 6b/7
*terāzū t.-**mek*** 148a/7
*bir çemen içre t.-**üben** ḫalvetī* 88b/6
*tüzük t.-**üp erdi*** 3b/8
*burunraḳ kişi kim t.-**üp** rūd u cām* 76a/6

tüzet- [2] (<ET (KB) *tüzet-* < **tüz+e-t-* ET *tüz-*) düzeltmek.
*t.-**kil*** 7a/1

tüzetü bėr- düzeltmek, düzeltivermek.
*t.-**ü b**.!* 6b/9

tüzlük [1] (< *tüz+lük*< ET *tüz*) düz olma, doğru olma.
erür t. ara serv kėbi 220a/3

tüzük [2] (<ET (Uyg.) *tüzük* < ET *tüz*) tüzük, kanun, düzgün, düzülmüş.
t. tüzüp erdi 3b/8, *vilāyet andaḳ t. ü maᶜmūr erdi kim* 91b/3

tüzüklük/g [2] (< ET (Uyg.) *tüzüklüg/k* < *tüz-ük+lük* < ET *tüz*) düzenli olma, düzen.
*cihānnıŋ t.+**i*** 183b/5, *vilāyetniŋ t.+i* 172a/9

tüzül- [1] (< ET (Uyg., KT) *tüzül-* < *tüz+(ü)l-* ET *tüz-*) tertip ve tanzim edilmek.
*ᶜadl bile t.-**di*** 87b/7

U

u [194] (< Far. *u*) ve.
14b/3, 15a/1, 15a/5, 16a/4, 18b/2, 25a/4, 26b/9, 27a/2, 27a/4, 28a/2, 28b/5, 28b/7, 28b/8, 29a/9, 29b/1, 29b/2, 2b/5, 30a/4, 3a/9, 3b/1, 40a/4, 40a/6, 40a/7, 41a/3, 41a/6, 41b/6, 44b/8, 44b/9, 45b/8, 47a/8, 47b/2, 48a/8, 4a/2, 4a/4, 4b/1, 4b/6, 50a/4, 51b/9, 52a/7, 52a/8, 52b/4, 53b/1, 53b/5, 54a/6, 55b/8, 59a/5, 5a/4, 5a/7, 5b/5, 64b/3, 64b/9, 67a/5, 69a/3, 69b/1, 70b/7, 71a/8, 71b/1, 71b/4, 73a/1, 73a/5, 73b/6, 74a/8, 75a/2, 76a/6, 77b/6, 78b/3, 79b/6, 7a/8, 81b/2, 81b/4, 82b/5, 82b/6, 83a/9, 83b/1, 83b/7, 85a/6, 85a/7, 85a/8, 86a/1, 87a/3, 87b/2, 88b/4, 89a/5, 8a/6, 8b/9, 90a/3, 90a/6, 91b/7, 95a/1, 96a/7, 98a/4, 99b/4, 9b/6,

100a/1, 100a/2, 100a/9, 100b/8, 101b/1, 103a/3, 104a/3, 104a/7, 104b/1, 104b/2, 104b/5, 105b/4, 106a/6, 107b/8, 110b/8, 111a/3, 111a/7, 112a/9, 113b/1, 114a/8, 114b/2, 116b/7, 116b/8, 117a/1, 119a/2, 121a/3, 121a/4, 122b/4, 123b/5, 123b/6, 124a/2, 127a/9, 127b/1, 127b/4, 127b/7, 128b/8, 129a/2, 130b/2, 133b/3, 134a/9, 135a/1, 139b/3, 141b/9, 144a/6, 145a/6, 148a/6, 151b/9, 156a/3, 159b/6, 164b/9, 165a/7, 166b/4, 169b/7, 169b/9, 170a/1, 170a/3, 170a/7, 171a/5, 172a/9, 174a/9, 175a/3, 175a/6, 175b/6, 176a/4, 177a/5, 177b/8, 180b/6, 181b/7, 182a/5, 184a/9, 192b/6, 195a/1, 198a/4, 204b/6, 207a/2, 208b/3, 209a/6, 211a/5, 211b/5, 217b/8, 221a/5, 221a/6

ʿucb [2] (< Ar. *ʿucb*) kendini beğenmişlik.
ʿu. keçti 175b/5, *ʿu. ü tekebbür ḳılıp* 175a/8

uç [1] (< ET *uç* < AT **ūç*) uç, kenar.
*ḳalem u.+**ı** bile* 184a/7

uç- [1] (< ET *uç-*) uçmak.
*u.-**ar ḳuş** bolur* 6a/6

uçur [1] (< Mo. *ucur*) zaman, vakit, an.
*bu u.+**da** kim* 2b/5

uçuzluḳ [2] (< ET (KT) *uçuzluḳ* < ET (Uyg.,KT) *uçuz*) ucuzluk; bolluk, refah.
mülkde u. bolup 139a/7, *u. ve aġırlıḳ* 139a/5

ʿuhde [2] (< Ar. *ʿuhda*^{t}) bir işi üzerine alma, sorumluluk.
ʿu. bolur 109a/9, *ʿu. eyledi* 76a/4

ʿuḳūbet [9] (< Far. <Ar. *ʿuḳūba*^{t}) eziyet, işkence.
*ʿu.+**de*** 35b/1
*ʿu.+**din** īmin bolġaylar* 71a/5
*her kimniŋ ʿu.+**in** günāhıġa yaraşa ḳılġıl* 23a/2
*ʿu.+**ḳa** ḳalġay* 14b/8

ʿuḳūbet ḳıl- eziyet etmek.
*naġu men buyurġandın artuḳ ʿu. ḳ.-**dıŋız*** 15b/2, *naġu men buyurġandın artuḳ u kem ʿu. ḳ.-dıŋız* 15b/5
*aŋa ʿu. ḳ.-**ġaylar*** 208a/6
*aŋa ʿu. ḳ.-**ıp*** 166a/7
*ʿu. ḳ.-**sa*** 99a/5

ʿulemā [5] (< Ar. *ʿālim*'in çoğulu *ʿulamāʾ*) alimler, bilginler.
ʿu. hem dėdiler 104b/7, *dīn-dār ʿu.* 18b/8
*bu zamān ʿu.+**ları*** 147b/5
*ʿu.+**larıdın** biri erdi* 58b/8

ʿulemā-yı dīn din ulemaları.
ʿu.-yı d. 147b/3

ᶜulūfe [1] (< Ar. *ᶜulūfa*^{t}) maaş.
kişige endāzesi bile ᶜu. bėrgey 179b/3

uluġ [6] (< ET *uluġ*) büyük, ulu (krş. *uluḳ*).
u. pādişāhlardın 58b/9, *u. ve kiçik* 35b/5
*bir ḳavmnıŋ u.+**ı** bolġay kim* 14a/1, *dānālarnıŋ u.+ı* 165a/9
*ḳarı u.+**larnı** ḥāżır ḳılıp* 106a/7, *ḳarı u.+larnı tilep* 136a/9

uluḳ [14] (< ET *uluġ*) büyük, ulu (krş. *uluġ*).
torıġa bir u. balıġ tüşti 93a/8, *sendin u. bolsa* 22b/9, *bir u. deryā ḳıraġıġa yėtip* 216b/9, *u. kiçikniŋ* 168b/3, *u. memleket* 124b/4, *u. niᶜmet* 128a/5
*u.+**lardın** ėşitip-tür-men* 141b/7
*benī ümeyye u.+**ları** aldılar* 209b/7, *öz u.+ları ḳaşıġa* 208b/6, *benī hāşim u.+ları* 209b/8, *ḳabīle u.+ları* 209a/1
*u.+**larıġa*** 209b/5
*ḳabīle u.+**larını** sınamaḳ* 209b/4, *öz ḳabīlesiniŋ u.+larını* 208b/3

uluḳluḳ [1] (<ET (Uyg., KT) *uluġluḳ* ET *uluġ*) büyüklük.
u. ḳılmaḳlıḳ 124a/2

uluḳraḳ [1] (<ET (Uyg., KB) *uluġraḳ* < *uluġ+raḳ* < ET uluġ)) daha büyük.
men sendin u. turur-men 106a/2

ulus [13] (< Mo. *ulus* < Tü. *uluş*) ulus, millet, halk.
barça u. 43a/3, 72a/9
*ėl ve u.+**ı** ḳaçıp* 92b/4, *ėl ve u.+ı* 91b/9, *türk u.+ı* 78a/3
u.+ḳa ᶜadl u iḥsān 170a/7, *u.+ḳa gümān bolur erdi* 156a/8, *ėkkinçi bir kişi kim u.+ḳa ḥākim bolġay* 14a/4, *u.+ḳa ne türlük ᶜadl ḳıla alġay* 29a/8, *u.+ḳa* 112a/5
*ėl u.+**nı** tilep* 61b/4, *u.+nı tüzgey* 76a/2
*u.+**nuŋ** dest-gīri* 44b/1

um- [1] (< ET (Uyg.,KT) *um-*) ümit etmek, ummak.
çarḫ-ı kec-reftārdın u.-ma vefā kim 159a/4

un [2] (< ET (MK) *un*) un.
sanaç u. 109a/3
*bir pāre u.+**nı** aŋa ḳattı* 109b/7

ᶜunf [2] (< Ar. *ᶜunf*) şiddet, cebir.

ᶜunf ḳıl-unf etmek, kabalık etmek.
*artuḳsılıḳ ve ᶜunf ḳılsa ᶜu. ḳ.-**ġıl*** 40a/8
*artuḳsılıḳ ve ᶜu. ḳ.-**sa** sen aŋa ᶜunf ḳılġıl* 40a/8

ᶜunṣur [1] (< Ar. *ᶜunṣur*) unsur, öge.
ᶜu.-ı laṭīfiniŋ berekātıdın erdi 85a/4

unut- [7] (< ET(Uyg., KT) *unıt-*) unutmak.
*āḫiretni u.-**ḳan** bolġaylar* 53b/9

*anı u.-**ḳay*** 166a/1
*mergni u.-**mas-biz*** 67b/2
*aṣl menzilini u.-**sa*** 46b/2
*aṭlanur maḥalda u.-**up** bardı* 96b/6, *u.-up* 180a/5
*āḫiretni u.-**up tururlar*** 55a/2

ᶜunvān [1] (< Ar. *ᶜunvān*) unvan.
*köŋül ᶜu.+**ı turur*** 8b/1

ur- [16] (< ET *ur-*<AT **ūr-*) vurmak, çarpmak, değmek.
*ḳulumnı u.-**adur erdim*** 25b/1
*elig u.-**adurur erdi*** 21b/4
*seḫāvetdin u.-**ar bolsa** dem* 201b/4
*yėgirmi tayaḳ u.-**dı*** 155a/5, *ḥadd u.-dı* 114b/4
*altun eger u.-**ġan** bedevni aṭlanıp* 59a/3
*ḳaṭını muḥarref u.-**ġay*** 185b/5, *yana dīvār u.-ġay* 135b/7
*semer u.-**ġıl** kim* 28a/1
*kişini u.-**maḳḳa** ḳaṣd ḳıldılar* 31b/6
*seni aġrıtıp altmış yıġaç u.-**sam*** 145b/9
*ėkki yüz miŋ yıġaç u.-**sunlar*** 203b/6
*taŋla kelip atası ḳaşıġa baş u.-**up** kirer ḥayāl ḳıldı* 145b/6, *ᶜaṣā u.-up* 146b/7, *arḳasıġa bir neçe muḥkem yıġaç u.-up* 93b/7, *ottuz yıġaç u.-up* 145b/1

ᶜurūc [1] (< Ar. *ᶜurūc*) yukarı çıkma, yükselme.
işi ᶜu. tapıp 158a/1

uruġ [3] (< ET (Uyg., KT) *uruġ*) tohum (krş. *uruḳ*).

uruġ ek- tohum ekmek.
*ᶜamel yėrige yaḫşılıḳ u.+**ın** e.-**ip*** 85b/6
*sīnede sevdā u.+**ın** e.-**meġıl*** 193a/4
*sīnede sevdā u.+**ın** e.-**megil*** 220b/2

uruḳ [6] (< ET (Uyg., KT) *uruġ*) akraba, soy (krş. *uruġ*).
*ᶜamr leyṣniŋ u.+**larıdın*** 154b/7

uruḳ ḳayaş akraba, yakın
u. ḳ. 61b/4, *özin saŋa u. ḳ. dek körsetkey* 48b/9, *u. ḳ. u ferzend bolmaġay* 144b/6
*u. ḳ. +**ını*** 155b/7
*u. ḳ. +**ınıŋ** ḫāṭırın körüp* 15a/3

uruḳluḳ [1] (<*uruġ+luḳ* < ET *uruḳ*) akrabalık.
eger u. ḥaḳḳı bolmasa erdi bu günāhnı sendin ötkermes erdim 155b/2

uruş [5] (<ET (Orh.T, KT) *uruş* < *ur-(u)ş* < ET *ur-*) savaş, vuruşma.
u. yaraġın 179b/6
*u.+**da*** 178b/1
*kāfirler u.+**ıda** şehīd bolup erdiler* 69b/8
*pādişāhnı u.+**ḳa*** 178a/8

*u.+**nıŋ** def^{c}ini* 179a/1

uruş- [1] (<ET (Uyg., KT) *uruş* < *ur-(u)ş-*< ET *ur-*) savaşmak.
köp u.-tı 77a/1

^{c}urża [2] (< Ar. *^{c}urḍa^{t} , ^{c}urḍa*) meyil, amaç, istek (843b *^{c}urḍat, ^{c}urḍa* "inclination, favour; intention" Steingass, 1892:).

^{c}urża-yı ol o istek, öyle bir meyil.
hēç ḳaysıġa ^{c}u.-yı o. yoḳ erdi kim bu sözni pādişāhġa ayta alġaylar 215b/2
ol sebebdin hēç kişige ^{c}u. vu yārā-yı ol yoḳ erdi kim ol gevher dürçiġa müşterī bola alġay 211b/6

uṣūl [1] (< Ar. *aṣl*'ın çoğulu *uṣūl*) yol, yöntem.

uṣūl-ı ^{c}adl adalet yöntemi, adalet yolu.
u.-ı ^{c}a. 9b/5

uşaḳġ [1] (< ET (KT) *uşaḳ,* (Uyg.) *uvşaḳ/ġ*) küçük çocuk (krş. *uşaḳ*).
*oġlan u.+**ıġa** vaṣiyyet ḳıldı* 198b/1

uşaḳ [3] (< ET (KT) *uşaḳ,* (Uyg.) *uvşaḳ*) küçük, ufak, küçük çocuk (krş. *uşaġ*).
u. şerīkke 129a/3, *ḳızıḳ u. taş üstide turup* 25b/5, *oġlan u.* 60a/2

uşat- [1] (< ET (MK, KB) *uşat-;* (Uyg., MK) *uvşat-*< **uvşa-*) kırmak, parçalamak.
*bir ḳoynıŋ ayaġın u.-**tı*** 32b/4

utru [2] (< ET (Uyg., KT) *utru*) karşı, yan.
u. 153a/5, *u. tutup* 15a/5

uy- [1] (< ET (MK) *uy-*) uymak, izlemek.
*mekr ü fīrībiġa u.-**maġay-sen*** 33b/4

uyal- [1] (< ET (MK) *uyal-*) utanmak.
*endīşe ki āşkāre bolsa u.-**ur-biz*** 114a/1

uyat [1] (< (ET (Uyg) *ıyat*) utanma, utanç.
u. 157a/8

uyatlıġ [1] (< ET (Uyg.) *ıyatlıġ* "çekingen"< *ıyat+lıġ* < ET (Uyg. *ıyat*)) utanmayı bilen.
u. 177a/1

uyḳu [8] (< ET (KT) *udıḳu* (Uyg) *udı-ḳu* < ET *udı-*) uyku.
anı u. ėltti 95a/3, *açlıġdın u. hem kelmey durur* 108b/3
*u.+**da** bolġan kişiniŋ sözi* 147b/6, *u.+da körer kim* 95a/4, *barça u.+da tururlar* 147b/5
*u.+**dın** saçrap ḳoptı* 95a/6
*u.+**mız** kelmegeni ol sebebdin turur* 108b/7
*ġaflet u.+**sıdın** oyġatġaylar* 146b/7

uyḳula- [2] (< ET (Uyg., MK) *udıḳla-* < *udıḳu-la-* ET (KT) *udıḳu*) uyumak (krş. *uyuḫla-*).
*ol kėçe ferāġat bile u.-**dı*** 95b/6
*kėçe u.-**may** teŋridin dādın tilegey* 169b/2

uyuḫla- [1] (< ET (Uyg., MK) *udıḳla-* < *udıḳu-la-* ET (KT) *udıḳu*) uyumak (krş. *uyḳula-*).
*īmin u.-**ġay*** 18a/5

uza- [1] (< ET (Uyg., KB) *uza-*) uzamak.
*söz u.-**maġay*** 188a/3

uzaḳ [6] (< ET (Uyg., MK) *uzaḳ* <ET *uza+ḳ* < ET *uza-*) uzak.

uzaḳḳa tart- uzamak, laf uzamak, uzun olmak.
*ḫalīfe-yi ḫalīfe dėsek u.+ḳa t.-**adur*** 110b/1
*u.+ḳa t.-**ar*** 84a/1, 168b/2
*güft ü gūyi u.+ḳa t.-**ıp*** 101a/1
*söz u.+ḳa t.-**maġay*** 187b/8
*u.+ḳa t.-**maġusı-dur*** 52b/5

uzat- [4] (< ET (Uyg., KT) *uzat-* < *uza-t-* ET *uza-*) göndermek, uzatmak.
*elgin u.-**ıp*** 68b/6
*elig u.-**tı*** 68a/2, *ol elig u.-tı* 94a/6
*u.-**tılar*** 206b/2

ʿuzlet [1] (< Ar. *ʿuzla*^{t}) bir köşeye çekilip toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına yaşama.
gūşe-yi ʿu. 212a/1

uzun [7] (< ET (Uyg., MK) *uzun*) uzun.
u. 57b/7, *u. ʿömr ümīdide bolġan tururlar* 55b/9, *u. ʿömr kerek* 61b/8, *u. ʿömrin* 52b/7, *u. bolsun* 125b/2, *bisyār u. sefer* 79b/4, *ḳalemni u. yonġıl* 186b/2

ʿużv [1] (< Ar. *ʿuḍv*) uzuv, organ.
*zaḥmeti özge ʿu.+**ġa** barmaġay* 94b/1

Ü

ü [236] < Far. *u*) ve (krş. *u*).
13b/1, 14a/6, 15a/2, 15a/4, 18b/7, 19b/5, 1b/2, 1b/4, 25a/4, 26a/1, 26b/7, 27b/1, 28b/4, 28b/7, 29a/1, 29a/2, 29a/3, 29a/5, 29a/8, 29b/2, 29b/7, 2a/5, 32b/9, 33a/8, 33a/9, 33b/4, 33b/6, 35b/2, 35b/6, 35b/8, 36a/1, 37b/3, 39b/3, 39b/6, 44b/6, 44b/7, 47a/1, 47a/9, 47b/5, 48b/7, 4b/6, 50b/2, 51a/4, 51b/8, 52a/7, 52a/9, 54b/2, 54b/3, 54b/4, 54b/9, 58a/4, 58a/9, 58b/4, 58b/5, 59a/1, 59a/7, 59b/1, 5b/5, 60a/3, 60a/7, 60a/8, 61a/8, 62b/9, 63a/6, 63b/4, 63b/8, 64a/1,

68a/7, 69a/4, 6b/6, 70a/7, 70a/9, 71a/1, 71a/4, 71a/8, 71b/4, 72a/2, 72a/5, 73b/5, 73b/8, 74a/6, 77a/8, 77a/9, 78a/4, 79a/9, 79b/5, 7a/4, 82b/8, 84a/8, 85a/4, 85a/8, 87b/6, 8a/4, 92a/7, 92a/9, 92b/2, 93a/1, 93a/6, 99a/3, 101a/1, 102a/8, 103b/1, 105a/6, 105a/7, 106a/6, 111b/8, 112b/5, 115b/8, 116a/5, 117b/3, 117b/9, 118a/9, 121a/6, 123a/7, 123b/1, 123b/9, 124a/3, 127a/9, 127b/3, 127b/7, 127b/8, 128a/2, 128b/7, 129a/3, 129a/9, 129b/1, 129b/5, 129b/6, 130a/9, 130b/2, 131b/4, 133b/5, 134a/9, 136b/3, 137a/5, 138a/4, 139a/1, 139a/2, 147a/7, 151a/9, 155b/8, 156b/2, 157a/3, 157a/4, 157a/7, 158a/2, 158a/7, 158a/8, 158a/9, 159a/5, 159a/8, 159a/9, 160b/7, 165b/3, 165b/8, 169a/5, 171a/7, 172a/8, 172a/9, 172b/1, 172b/2, 172b/9, 173b/7, 173b/8, 174a/6, 174a/8, 174b/1, 175a/6, 175a/8, 175b/5, 176a/5, 176a/6, 179a/2, 179b/5, 180b/3, 180b/5, 181b/4, 184a/4, 184a/6, 185a/1, 185b/4, 188a/6, 188a/8, 189a/4, 189a/7, 189a/8, 190b/5, 191a/4, 191b/1, 193a/9, 195b/1, 197b/4, 201a/3, 201a/4, 202b/1, 205a/1, 205a/2, 205a/9, 205b/3, 208a/1, 210a/8, 211a/1, 211a/2, 211b/1, 213a/6, 214a/6, 215b/7

üç [36] (< ET *üç*) üç.
ü. ay 81b/5, *ü. divid asraġıl* 186b/1, *ü. dür bar turur* 218b/6, *ü. gürūh rāst-gūy bolġaylar* 142a/3, *ü. ḥarfdın artuḳ kelimege* 186a/3, *ü. iş ḳılmaḳ* 143b/3, *ü. iş* 137b/9, *ü. kişi* 56b/5, *bu ü. kişi* 57b/1, *ü. kişidin* 137b/9, *ü. kişi-dür kim* 12b/5, *ü. kişiniŋ* 156b/4, *ü. kün ötti erse* 130b/9, *ü. kün* 24b/8, 130b/8, 133b/2, 214a/5, *bu ü. nerse birlen* 20a/2, *ol ü. nerse ḳaysılar durur* 33a/7, *saŋa ü. nerse ögretey* 33a/5, *ü. nerse* 19b/9, 136b/7, *ü. nerse durur kim* 31a/5, *ol ü. nersege yėtmegünçe* 31a/6, *ü. nevᶜ turur* 102b/4, *ü. ney-şekkerni yançıp-men* 141b/3, *ü. söz* 101b/9, *ü. türlük turur* 93a/1, *ėkki ü. yaş oġlanları bar* 108a/8, *on ü. yaşar erdi* 145b/3, *altmış ü. yıl erdi* 82b/9, *on ü. yıl erdi* 80a/8, *ü. yıl* 78a/8

üç yüz üç yüz.
ü. yüz kişini öldürdi 132a/1, *ü. yüz miŋ direm bėrdiler* 209b/2, *ü. yüz miŋ direm bolġay* 209a/9

üçer [1] (< ET (Uyg) *üçer*) üçer.
ü. yüz miŋ altun inᶜām ḳıldı 136a/8

üçinç [1] (< ET *üçünç*) üçüncü.
ü. ẓulmī kim āmürzīde bolġay 102b/6

üçün [80] (< ET *üçün*) için.
anıŋ ü. başladım 166b/3, *maṣlaḥatı ü.* 93b/2, *seniŋ ü.* 200b/8, *seyr ü.* 153a/1, *anıŋ ü. dėrler* 22a/6, *ne ü. ḳazıp-sız* 67a/9, *ne ü. kėç ḳaldıŋ* 141a/9, *anıŋ ü. keltürdüm* 180b/9, 207b/7, *anıŋ ü. kim sen raḥīm-sen* 15b/6, *anıŋ ü. kim* 16a/2, 52b/2, 103a/8, 141b/1, 146a/2, 163a/1, *yegānelıġımnıŋ celālı vü ᶜizzeti ü. kim* 96a/3, *anıŋ ü. ölüp* 57b/1, *şiᶜār ḳılġan ü.* 90a/7, *necātımız ü.* 167b/8, *ü.* 36b/3, *anıŋ defᶜi ü.* 152b/7, *anıŋ ü.* 50b/3, 67a/6, 67b/1, 98a/6, 110a/7, 133b/6, 139b/1, 142a/7, 147a/4, 206b/9, *ne ü.* 62b/1, *ᶜadl ü.* 151a/8, *ġażab ḫıdmeti ü.* 29a/3, *ᶜibret ü.* 154b/6, *ādemīler cānı ü.* 41a/4, *āḫiret menzili ü.* 46b/3, *ārāyiş ü.* 123a/3, *bāġ ü.* 192b/6, *bu bėş künlük dünyā ü.* 86b/8, *bu cihān ü.* 121a/8 , *cānıŋ rāḥatı ü.* 122b/2, *dārū ü.* 91b/5, *dostluḳ ü.* 205a/1, *ḫürmeti ü.* 119a/2, *ḫalḳ riyāsı ü.* 45a/6, *ḫudāy ... rıżāsı ü.* 34b/4, 150b/7, *ḫudāy taᶜālānıŋ rıżāsı ü.* 10b/9, *ḫudāy ü.* 64b/7, *icāzet tilemek ü.* 64b/2, *istirāḥat ü.* 37b/9, *iẓhār-ı*

ḳudreti ü. 180a/8, *kaᶜbe-yi viṣāl ü.* 213b/3, *kelür ü.* 138b/, *maṣlaḥat ü.* 120a/2, 181a/9, 218b/6, *mihmānlıḳ ü.* 113b/2, *emīrü'l-müᵓminīn ü.* 200a/3, *işke buyurġan ü.* 161a/4, *ne ü.* 16a/2, 69a/2, 115b/2, 140a/6, *necāt tapmaḳ ü.* 119b/2, *yarmaḳ ü.* 35a/6, *ol ḥācib ciheti ü.* 146a/1, *öz maḳṣūdı ü.* 161a/8, *pādişāhlıġ ü.* 191b/2, *revā ḳılmaġan ü.* 161a/6, *risālet ü.* 177b/4, *ḫaṭā ḳılġanıŋ ü.* 115b/4, *seyr maṣlaḥatı ü.* 59a/1, *ṭaᶜām keltürmek ü.* 56b/8, *taᶜẕīmi ü.* 207a/2, *ṭahāret ü.* 54a/2, *ḫayr ü.* 210a/2, *yėmek ü.* 154b/4

üçünç [3] (< ET *üçünç*) üçüncü (krş. *üçünçi*).
ü. ol kim 156b/7, *ü. seniŋ sözüŋ durur* 102a/5, *ü.* 33b/5

üçünçi [18] (<*üç*+*ünç*+*i* < ET *üçünç*) üçüncü (krş. *üçünç*).
ü. 10b/6, 12b/8, 14a/6, 20a/1, 173b/5, 174a/6, *ü. aṣl* 26b/6, 7b/4, *ü. ᶜaḳl* 138a/9, *ü. dil-tenglik* 138b/2, *ü. dīvāneler* 142a/5, *ü. ḥikāyet yezīd bin reḳāşī* 64a/2, *ü. ḳısmda* 134a/7, *ü. miṯāl* 49b/8, *ü. ol kim* 143b/5, *ü. yoḳ* 183a/8, *ü.* 172a/4, 176b/3

üküş [1] (< ET *üküş*) çok.
ü. taḳṣīr 7a/2

üleş- [1] (< ET (Uyg., MK) *üleş-* < *üle-ş-*< AT **üle-ş-*) üleşmek, paylaşmak.
müstaḥaḳlarġa ü.-***ey*** 65a/1

ülfet [1] (< Ar. *ulfaᵗ*) dostluk.
ü. köprek tutsa 52a/4

ülüş [1] (< ET (Uyg., KT) *ülüş* < *üle-*) pay, hisse.
meniŋ bir aylıḳ ü.+***ümni*** *beytü'l-māldın keltürgil* 120b/3

ümerā [2] (< Ar. *emīr*'in çoğulu *umarāᵓ*) emirler, beyler.
u. vü erkān-ı devlet 214a/6, 216b/4

ümīd [9] (< Far. *umēd*) umut, umma.
ü. 175a/9, *ü. bar-dur* 47a/6
eşfāḳıdın ü.+***i*** *ol durur kim* 6b/5
uzun ᶜömr ü.+***ide*** *bolġan tururlar* 55b/9, *ᶜömr ü.*+*ide bolġaylar* 57b/8
bar ü.+***im*** 7a/6, *ü.*+*im* 196b/2

ümīd ü bīm korku.
ü. ü b.+***de*** 123a/7, *ü. ü b.*+***din*** 15a/4

ümīd-vār [3] (< Far. *umēd-vār*) ümitli.
behiştniŋ rāḥatıdın ü.-v. 40b/9

ümīd-vār bol- ümitlenmek.
özgeler ü.-v. b.-***up*** 179b/1

ümīd-vār ḳıl- ümitli hale getirmek, ümit vermek.
eger birevni vaᶜde bile ü.-v. ḳ.-***sam*** 123a/9

ümīd-vārlıḳ [2] (< Far. *umēd-vār* ve Tü. *+lıḳ*) ümitli olma durumu.
ü.-v. 203a/3, 220b/4

ümmet [3] (< Ar. *ummat*) bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk.
*meniŋ ü.+**imdin** ermezler* 13b/3
*ü.+**imniŋ*** 42b/9
*yėtişti ḥavāriyy ū nġa kim ü.+**leri** erdi* 57a/9

ün [2] (< ET *ün* < AT **ün*) ses.
ü. keledür erdi 190b/2
*ḳuşlarnıŋ ü.+**in*** 54a/9

ün- [1] (< ET (Uyg., MK) *ün-*) yetişmek, büyümek, çiçek açmak.
*ü.-**megey** yėr yüzide hēç giyāh* 141a/5

üst [19] (< ET (KB) *üst*) üst.
*minber ü.+**ide** bolġaylar* 150b/9, *ᶜadāvet ü.+ide bolmaġaylar* 72b/3, *ᶜavān açıġ ü.+ide bolup* 93b/6, *pādişāh açıġ ü.+ide bolup* 177b/9, *rāstlıġ ü.+ide bolurlar* 175a/4, *taḫt ü.+ide* 61b/6, *ḳoylarım ü.+ide ḳoyçı erdiŋiz* 15a/9, *yol ü.+ide ḳoysalar* 105a/1, *aṭ ü.+ide oḳ cānın ḳabż ḳıldı* 60a/6, *ḳızıḳ uşaḳ taş ü.+ide turup* 25b/6, *ayttı tupraḳ ü.+ide yat* 26a/7, *ḫalḳ ü.+ide* 169a/2, *it ḳoylarım ü.+ide* 153a/9, *taḫt ü.+ide* 64a/4, 175b/2
*yörümek ü.+**ide turur*** 51b/1
*ᶜamel ü.+**ige** keldi erse* 130b/1, *ol ḳurumay ü.+ige* 135b/6
*ü.+**üŋüzde*** 127b/2

üstüvār [4] (< Far. *ustuvār*) sağlam, dayanıklı.
ü. bolġay-men 137a/9
*pādişāhī kim dīn ü.-**dur*** 103a/8

üstüvār ḳıl- sağlamlaştırmak.
*ol atnı egerlep tengin ü.-v. ḳ.-**dı*** 167b/2, *aŋa ü.-v. ḳ.-dı* 61b/2

üzengü [1] (< ET (KB) *üzeŋü <īzeŋü < *īze-n-gü< iz* bk. Tekin, Ş., 1995: 237; TMEN II, 1965: 147) üzengi.
*köpreginiŋ ü.+**si** yıġaçdın erdi* 116b/4

üzre [6] (< **üz+re*) üzerine, üstüne.
ḫalḳ ü. naṣīb ḳılıp turur 72a/8, *taḫt ü. olturup* 151a/1, 158b/5, *cemşīd taḫt ü. tuttı maḳām* 77a/3, *ḫalḳ ü.* 38a/8, *memleketim ü.* 15b/1

V

vā-beste [4] (< Far. *vā-basta*) -e bağlı, ilgili.
*sulṭānnıŋ siyāsetiġa v.-b.-**dür*** 128a/7

*birbirige v.-b.-**dürler*** 92a/2
*v.-b. **turur*** 104b/1, *anıŋ ẕāt-ı şerīfiġa v.-b. turur* 150b/4

vācib [17] (< Ar. *vācib*) **1.** gerekli olan, yapılması gereken; olmaması mümkün olmayan, zaruri olan.
v. ol-dur pādişāhġa 128a/8
*v. **durur*** 163b/8, *pādişāhġa v. durur* 169a/4
*içkilerge v.-**dür*** 189a/7, *raᶜiyyetḳa be-her-ḥāl şükr v.-dür* 169a/7
v. turur ᶜāḳilġa kim 86a/7, *v. ve revān turur* 38a/8, *v. turur ėlge* 85b/6, *v. turur* 174a/3, *barça ḫalḳḳa v. turur* 58a/5, *debīrlerge köp nerse bilmek v. turur* 183b/7, *fermān-revā ḳılsa v. turur* 169a/2, *pādişāhġa v. turur* 151a/7, *pādişāhlarġa v. turur* 159a/7
*v.+**i** bile* 179b/5, *raᶜiyyet v.+i birlen be-cāy keltürgey* 168b/5

vācibī [1] (< Ar. *vācib* ve Far. *ī*) ücret, aylık, maaş.
ėlniŋ v. ḫarcıdın artuḳ 135a/8, *v. erdi alur erdiler* 137a/1

vācibraḳ [1] (< Ar. *vācib* ve Tü. +*raḳ*) daha gerekli, daha vacip.
*ḫāṣṣa pādişāhlarġa barçadın v. **turur*** 58a/6

vācibü'l-iẕᶜān [1] (< Ar. *vācib* ve harf-i tarif *al* ve *iẕᶜān*) uyulması şart olan, uyulması zaruri olan.
*fermān-ı v.-i.+**nı*** 5b/6

vaᶜde [3] (< Ar. *vaᶜdaᵗ*) söz verme, ahit.
eger birevni v. bile ümīd-vār ḳılsam 123a/8, *her v. kim eylese* 175a/2, *her v.* 38b/1

vādī [1] (< Ar. *vādī*) vadi.
*faḳr v.+**side*** 212a/1

vaḥy [6] (< Ar. *vaḥy*) vahi.
v. erdi 96b/2, *v. keldi* 95b/8, 121b/3, *v. kelür erdi* 110b/7, *v. ḳıldı* 74b/1, *ḫālā v. munḳaṭıᶜ boldı* 110b/9

vāḳıᶜa [1] (< Ar. *vaḳiᶜaᵗ*) olay, olmuş bir iş, gerçek.
her v. 36a/3

vāḳıf [1] (< Ar. *vāḳif*) bilen, haberdar; bir işte haberli olan.

vāḳıf bol- haberdar olmak.
*düşmendin v. b.-**maḳ*** 125b/8

vāḳiᶜ [15] (< Ar. *vāḳiᶜ*) vuku bulan, olan.
*bu viṣāl içre ki v. **durur*** 89a/7
ᶜışḳlarıda fütūr v. erken-dür 212b/5

vāḳiᶜ bol- ortaya çıkmak, meydana gelmek, vuku bulmak.
*hārūnü'r-reşīdḳa v. b.-**dı*** 189b/5
*yana birevniŋ mülkige v. b.-**ġay*** 39b/2

*ḥayf v. b.-**maġay*** 27b/3, *perīşānlıḳ v. bolmaġay* 177a/3
*v. b.-**sa*** 6b/6, 206a/3, *sehvī v. bolsa* 187b/7
*maŋa żarūr iş v. b.-**up-tur*** 199a/9, *kem v. bolup-tur* 140b/9
*v. b.-**up turur*** 150b/5, *ḥadīṯ-i nebevī ᶜaleyhi's-selām v. bolup turur* 104b/3
*v. b.-**ur*** 146a/5, *noḳṣān v. b.-ur* 92b/3

vaḳt [23] (< Ar. *vaḳt*) çağ, zaman.
ol v. kim 136a/9, *v. nāzük turur* 198a/7, *v.* 133b/8, *neçe v.* 213b/4, *ol v.* 115b/7, 116b/2
*bir v.+**da*** 23a/5, *hēç v.+da* 111b/9, *ol v.+da* 197b/5
*v.+**dın** ötse* 133b/8, *v.+dın soŋra* 132a/7, 141a/6, *neçe v.+dın soŋra* 216b/8
*v.-**dur** kim dünyāda turur* 51a/3, *ol v. dur kim* 47a/3
*v.+**ı** bilen tilegeyler* 181b/1
*merg v.+**ı turur*** 8a/9
*tecemmül v.+**ıda** keygen dururlar* 56a/5, *ḥācet v.+ıda* 161a/5, *nūşīrevān v.+ıda* 75a/1, *süleymān ᶜabdü'l-melik v.+ıda* 100a/3
*anı ṭamaᶜ v.+**ında** sınamaġunça* 31b/3
neçe v.+ḳa degünçe 93b/1

vālī [7] (< Ar. *vālī*) vali, bir ili idare eden en büyük memur.
v. bolġay 14b/5, *v. kerek kim* 40a/2, 42b/6, *v.* 43a/2
*v.+**ler** naṣīḥatı* 35a/1
*v.+**lerni** keltürgeyler* 15a/7
*ol v.+**ni** bağlap alıp kelgeyler* 14b/6

va'llāh [1] (< Ar. *va'llāhi* "Allah'a yemin olsun ki" sözünden *va'llāh*) vallahi.
v. kim 39a/5

varaḳ [1] (< Ar. *varaḳ*) kitap veya kağıt yaprağı.
bu v. yüzige 6a/9

vāriṯ [2] (< Ar. *vāriṯ*) mirasçı.
*v.+**i** bolġay* 181b/5
*ol ölgenniŋ v.+**iniŋ** rıżāsı bilen* 20a/8

vaṣf [2] (< Ar. *vaṣf*) nitelik, sıfat; övme.
*v.+**ın** şerḥ ḳılsam* 83b/9, *anıŋ v.+ın* 47b/9

vāṣıl [1] (< Ar. *vāṣıl*) erişen, ulaşan.

vāṣıl bol- ulaşmak, erişmek.
*ol teŋri raḥmetiġa v. b.-**dı*** 61a/6

vāṣıṭa [1] (< Ar. *vāsiṭa*[t]) vasıta, araç, aracı.

vāsıṭa ḳıl- aracı yapmak.
*dostluḳ üçün v. ḳ.-**dı*** 205a/1

vaṣiyyet [2] (< Far. < Ar. *vaṣiyya*[t]) bir kimsenin ölümünün arkasından yapılmasını istediği istek, arzu.

vaşiyyet ḳıl- vasiyet etmek.
*tā v. ḳ.-**ayın*** 198a/9
*oġlan uşaġıġa v. ḳ.-**dı*** 198b/1

vāy [4] (< Far. *vāy*) vay, yazık.
v. ol kişige kim ḫışm-gīn bolġay 33b/8, *v. ol kişige kim* 142a/9, *v. ol kişige* 144b/5, *v. yėr yüziniŋ pādişāhlarıġa* 14b/9

ve [1384] (< Ar. *ve*) ve.
1b/7, 2a/7, 2a/9, 2b/1, 2b/2, 2b/5, 2b/9, 3a/7, 3b/7, 4a/1, 5a/2, 5a/8, 5a/9, 5b/1, 6b/3, 6b/5, 7a/3, 7b/1, 7b/2, 7b/3, 7b/7, 8a/3, 8a/5, 8a/7, 8a/8, 8a/9, 8b/1, 8b/2, 8b/3, 8b/5, 8b/6, 8b/8, 8b/9, 9a/3, 9a/7, 9b/1, 9b/2, 9b/5, 9b/7, 9b/8,10a/2, 10a/4, 10b/1, 11b/3, 11b/8, 12a/2, 12a/3, 12b/2, 13a/3, 13a/6, 13a/9, 13b/2, 13b/3, 13b/5, 13b/6, 13b/9, 14a/7, 14a/8, 14b/1, 14b/8, 15a/2, 15b/1, 15b/5, 16a/5, 16b/3, 16b/4,17a/4, 17a/8, 17b/6, 18a/3, 18a/4, 18a/5, 18a/8, 18b/2, 18b/4, 18b/6, 18b/8, 19a/8, 19a/9, 19b/2, 19b/3, 19b/4, 19b/8, 20a/1, 20a/4, 20a/6, 20b/3, 21a/4, 21a/6, 21a/7, 21b/9, 22a/7, 22b/2, 22b/3, 22b/4, 22b/8, 22b/9, 23a/2, 23a/3, 23a/4, 23a/8, 23b/1, 23b/4, 23b/8, 24a/3, 24a/4, 24b/5, 24b/7, 25a/2, 25a/4, 25a/7, 25b/3, 25b/8, 26a/7, 26a/8, 26a/9, 26b/3, 26b/4, 26b/7, 26b/8, 27a/1, 27a/2, 27a/4, 27a/5, 27b/3, 27b/6, 27b/8, 27b/9, 28a/1, 28a/8, 28b/2, 28b/6, 28b/7, 28b/8, 29a/2, 29a/9, 29b/4, 29b/5, 29b/7, 29b/8, 29b/9, 30a/3, 30a/4, 30b/8, 31a/1, 31a/4, 31a/8, 32a/3, 32b/8, 32b/9, 33a/1, 33a/4, 33b/4, 33b/8, 33b/9, 34a/3, 34a/5, 34b/9, 35a/3, 35a/4, 35a/7, 35a/9, 35b/1, 35b/5, 35b/6, 36a/1, 36a/2, 36a/8, 36b/1, 36b/2, 36b/6, 37a/1, 37a/5, 37a/6, 37a/7, 37b/1, 37b/2, 37b/4, 38a/2, 38a/3, 38a/4, 38a/5, 38a/8, 38b/1, 38b/2, 38b/5, 38b/6, 38b/8, 39a/2, 39a/3, 39a/6, 39a/7, 39a/8, 39a/9, 39b/1, 40a/1, 40a/3, 40a/5, 40a/7, 40a/8, 40b/1, 40b/3, 40b/6, 40b/9, 41a/3, 41a/5, 41a/7, 41a/8, 41a/9, 41b/1, 41b/2, 41b/4, 41b/7, 41b/8, 41b/9, 42a/1, 42a/4, 42a/6, 42a/7, 42a/8, 42a/9, 42b/1, 42b/2, 42b/3, 42b/4, 42b/5, 42b/8, 43a/2, 43a/3, 43a/5, 43a/9, 43b/1, 43b/6, 44a/1, 44a/3, 44a/6, 44b/3, 44b/5, 44b/7, 45a/7, 45b/1, 45b/2, 45b/4, 45b/6, 45b/8, 46a/2, 46a/4, 46a/5, 46a/6, 46a/7, 46a/9, 46b/3, 46b/4, 46b/5, 46b/6, 46b/7, 46b/8, 47a/1, 47a/2, 47a/3, 47a/6, 47a/8, 47a/9, 47b/3, 47b/5, 47b/7, 47b/9, 48a/4, 48b/2, 48b/3, 48b/4, 48b/6, 48b/9, 49a/2, 49a/3, 49b/2, 49b/9, 50a/2, 50a/4, 50a/4, 50a/7, 50b/4, 50b/5, 50b/6, 51a/3, 51a/6, 51a/7, 51a/8, 51a/9, 51b/2, 51b/3, 51b/4, 51b/7, 51b/9, 52a/1, 52a/3, 52a/5, 52a/6, 52b/1, 52b/3, 52b/7, 53a/1, 53a/2, 53a/5, 53a/6, 53a/8, 53b/2, 53b/3, 53b/4, 54a/2, 54a/7, 54a/8, 54a/9, 54b/2, 54b/3, 54b/7, 54b/9, 55a/1, 55a/2, 55a/4, 55a/5, 55a/6, 55b/1, 55b/4, 55b/5, 56a/1, 56a/3, 56a/5, 56a/7, 56b/3, 57a/1, 57a/2, 57a/6, 57a/7, 57b/2, 57b/3, 57b/4, 57b/7, 57b/8, 58a/1, 58a/2, 58a/3, 58b/1, 58b/2, 58b/4,58b/5, 59a/9, 60a/3, 60a/5, 60b/3, 61a/5, 61b/1, 61b/2, 61b/6, 62a/1, 62a/3, 62a/4, 62b/2, 62b/7, 63a/4, 63a/7, 63a/8, 63b/2, 63b/3, 63b/4, 63b/7, 64a/2, 64a/7, 64b/1, 64b/3, 64b/4, 64b/6, 64b/8, 65a/3, 65a/6, 65a/7, 65a/8, 65b/1, 65b/4, 66b/6, 66b/7, 66b/8, 66b/9, 67a/2, 67a/3, 67a/4, 67a/5, 67a/7, 67b/2, 67b/3, 67b/5, 67b/7, 68a/2, 68a/6, 68a/9, 68b/1, 68b/6, 68b/9, 69a/7, 69a/9, 69b/2, 69b/4, 69b/6, 70a/4, 70a/8, 70b/3, 70b/4, 70b/8, 70b/9, 71a/1, 71a/5, 71a/6, 71b/1, 71b/3, 71b/8, 72a/2, 72a/4, 72a/8, 72b/2, 72b/3, 72b/8, 72b/9, 73a/3, 73a/4, 73a/5, 73a/7, 73b/4, 73b/5, 73b/6, 73b/7, 74a/3, 74a/7, 74a/8, 74b/7, 74b/9, 75a/1, 75a/2, 75a/3, 75a/4, 75b/1, 75b/3, 75b/7, 75b/9, 76a/1, 76a/2, 76a/3, 76a/4, 76a/5, 76b/1, 76b/5, 76b/9, 77a/1, 77a/2, 77a/6, 77a/9, 77b/6,77b/8, 78a/1, 78a/3,

78a/4, 78a/6, 78a/9, 78b/1, 78b/6, 78b/7, 78b/9, 79a/6, 79b/4, 79b/6, 80a/7, 80b/6, 80b/8, 81a/5, 81a/7, 81a/9, 81b/1, 81b/2, 81b/4, 81b/5, 81b/7, 82a/3, 82a/4, 82a/6, 82a/8, 82b/1, 82b/5, 82b/6, 83a/8, 83b/3, 83b/6, 83b/8, 84a/3, 85a/1, 85a/2, 85a/9, 85b/1, 85b/3, 85b/4, 85b/9, 86a/2, 86a/5, 86a/9, 86b/1, 86b/2, 86b/5, 87a/1, 87a/2, 87a/8, 87b/7, 87b/9, 88a/1, 88a/3, 88a/4, 88a/8, 90a/3, 90a/4, 90b/1, 90b/4, 90b/8, 91a/6, 91b/2, 91b/3, 91b/9, 92a/1, 92a/3, 92a/4, 92a/5, 92a/6, 92a/8, 92b/1, 92b/3, 92b/5, 92b/6, 92b/7, 92b/8, 93a/1, 93a/3, 93b/8, 94a/3, 95a/1, 95a/8, 95a/9, 95b/2, 96a/1, 96a/2, 96b/2, 96b/4, 96b/6, 96b/8, 96b/9, 97a/9, 97b/3, 97b/8, 98a/3, 98a/4, 98a/8, 98b/1, 98b/5, 98b/7, 99a/3, 99a/4, 99a/6, 99a/8, 99a/9, 99b/1, 99b/5, 99b/6, 100a/2, 100a/5, 100a/6, 100a/8, 100a/9, 100b/4, 101a/4, 101a/7, 101b/2, 102a/1, 102a/7, 102a/8, 102b/1, 102b/2, 102b/3, 102b/6, 103a/1, 103a/2, 103a/5, 103b/1, 103b/2, 103b/3, 103b/4, 103b/7, 103b/8, 104a/2, 104a/3, 104a/4, 104a/8, 104b/2, 104b/4, 105a/5, 105a/6, 105a/8, 105b/4, 105b/6, 106a/2, 106a/6, 106a/7, 106a/8, 106b/2, 106b/9, 107a/7, 107b/6, 107b/8, 108a/9, 108b/2, 108b/5, 108b/6, 108b/7, 109a/3, 109a/8, 109a/9, 109b/1, 109b/2, 109b/5, 109b/7, 109b/9, 110a/2, 110a/4, 110a/5, 110b/3, 110b/8, 111a/3, 111a/5, 111b/1, 111b/8, 111b/9, 112a/2, 112a/5, 112a/7, 112a/9, 112b/2, 112b/5, 112b/9, 113a/1, 113a/2, 114a/1, 114a/2, 114a/9, 114b/4, 114b/7, 115a/3, 115b/1, 116a/1, 116b/2, 116b/5, 116b/6, 116b/8, 117a/5, 117a/8, 117a/9, 117b/4, 117b/6, 117b/7, 118b/5, 118b/6, 119a/5, 119a/6, 119b/4, 120a/5, 120b/2, 121a/4, 121a/5, 121a/9, 121b/8, 121b/9, 122a/1, 122a/3, 122a/4, 122a/7, 122b/7, 122b/9, 123a/1, 123a/7, 123a/9, 123b/6, 123b/7, 123b/9, 124a/1, 124a/2, 124a/3, 124a/4, 124a/6, 124b/4, 125a/2, 125a/7, 125a/8, 125b/8, 125b/9, 126a/1, 126a/2, 126a/3, 127a/5, 127b/4, 127b/5, 127b/7, 128a/5, 128a/6, 128b/3, 128b/9, 129a/7, 129b/9, 130a/1, 130a/5, 130b/2, 130b/8, 131a/1, 131a/6, 131a/7, 131b/3, 131b/5, 131b/7, 132a/1, 132b/2, 132b/7, 133b/4, 133b/5, 133b/7, 133b/9, 134a/3, 134a/4, 134a/6, 134a/7, 134a/8, 134a/9, 134b/1, 134b/5, 134b/6, 134b/7, 135a/2, 135b/2, 135b/3, 135b/6, 135b/7, 136a/2, 136a/5, 136a/7, 136a/8, 136b/3, 136b/9, 137a/1, 137a/2, 137a/4, 137a/6, 137a/9, 137b/2, 137b/3, 137b/5, 137b/6, 137b/7, 138a/1, 138a/4, 138a/7, 138b/1, 138b/3, 138b/5, 138b/6, 138b/9, 139a/2, 139a/3, 139a/4, 139a/5, 139a/6, 139a/8, 139a/9, 139b/8, 140a/1, 140a/8, 140b/1, 140b/9, 141a/8, 142a/1, 142a/2, 142a/5, 142a/6, 142a/8, 142b/4, 142b/6, 142b/9, 143a/5, 143a/6, 143a/8, 143b/2, 144a/2, 144a/7, 144a/8, 144a/9, 144b/1, 144b/2, 144b/3, 144b/6, 144b/7, 145a/1, 145a/2, 145a/4, 145a/5, 145b/2, 145b/7, 146a/1, 146a/4, 146a/6, 146a/7, 146a/9, 146b/2, 146b/9, 147a/1, 147a/4, 147a/9, 147b/3, 147b/5, 147b/6, 147b/7, 147b/9, 148a/5, 148a/6, 148a/7, 148a/8, 148a/9, 148b/2, 148b/4, 148b/5, 148b/9, 149a/8, 149b/1, 149b/2, 149b/3, 149b/5, 149b/6, 150a/3, 150a/6, 150a/7, 150b/2, 150b/3, 150b/4, 151a/8, 151a/9, 151b/1, 151b/2, 151b/6, 151b/8, 152a/1, 152a/2, 152a/7, 152a/8, 152a/9, 152b/3, 152b/5, 152b/9, 153a/3, 153a/4, 153a/6, 153b/1, 153b/4, 153b/5, 154a/3, 154b/5, 154b/9, 155a/4, 155a/7, 155b/1, 155b/4, 156a/3, 156a/5, 156a/6, 156b/1, 156b/2, 156b/8, 157a/1, 157a/3, 157a/4, 157a/5, 157a/6, 157a/8, 157a/9, 157b/1, 157b/4, 158a/1, 158a/9, 158b/1, 158b/2, 158b/8, 159a/2, 159a/6, 159a/7, 159a/9, 159b/1, 159b/2, 159b/7, 160a/3, 160a/4, 160a/9, 160b/3, 160b/9, 161a/1, 161a/4, 161a/6, 161a/7, 161a/9, 161b/2, 161b/3, 161b/4, 161b/5, 161b/6, 161b/7, 162a/1, 162b/6, 162b/8, 163a/2, 163b/5, 164a/3, 164a/4, 164a/5, 164a/6, 164a/7, 164b/1, 164b/5, 165a/2, 165a/8, 165a/9, 165b/3, 165b/4,

165b/6, 165b/8, 165b/9, 166a/1, 166a/6, 166a/9, 166b/5, 166b/9, 167a/2, 167a/5, 167a/8, 167b/3, 167b/5, 167b/6, 168a/5, 168b/5, 169a/1, 169a/3, 169a/4, 169a/6, 169a/7, 169b/1, 169b/5, 170a/7, 170a/9, 170b/4, 170b/5, 170b/6, 170b/7, 170b/8, 171a/4, 171a/7, 171a/8, 171b/2, 171b/4, 171b/7, 172a/1, 172a/4, 172a/6, 172a/8, 172b/1, 172b/2, 172b/3, 172b/4, 172b/8, 173a/1, 173a/3, 173a/5, 173b/2, 173b/4, 173b/8, 174a/2, 174b/2, 174b/6, 174b/7, 174b/8, 175a/3, 175a/4, 175a/5, 175b/3, 176a/7, 176b/3, 176b/9, 177a/1, 177a/3, 177a/4, 177a/7, 177b/1, 177b/2, 177b/8, 177b/9, 178a/2, 178a/3, 178a/4, 178a/6, 178a/8, 178a/9, 178b/1, 178b/2, 178b/4, 178b/5, 178b/7, 179a/2, 179a/3, 179a/4, 179a/8, 179b/2, 179b/3, 179b/4, 179b/6, 179b/7, 179b/9, 180a/9, 180b/1, 180b/2, 180b/5, 180b/8, 180b/9, 181a/2, 181a/4, 181a/5, 181a/6, 181a/7, 181a/9, 181b/2, 181b/3, 181b/4, 181b/6, 181b/7, 181b/8, 181b/9, 182a/3, 182a/6, 182a/9, 182b/2, 182b/7, 182b/8, 182b/9, 183a/1, 183a/2, 183a/3, 183a/5, 183b/2, 183b/4, 183b/6, 183b/8, 183b/9, 184a/1, 184a/2, 184a/3, 184a/4, 184a/5, 184a/6, 184a/7, 184a/8, 184a/9, 185a/1, 185a/2, 185b/3, 185b/4, 185b/5, 185b/9, 186a/1, 186a/2, 186a/3, 186a/5, 186a/6, 186b/2, 186b/3, 186b/4, 186b/7, 186b/8, 187a/2, 187b/5, 187b/8, 187b/9, 188a/1, 188a/5, 188b/1, 188b/8, 188b/9, 189a/1, 189a/5, 189a/6, 189b/4, 190a/1, 190a/6, 190a/7, 190a/9, 190b/4, 190b/6, 191a/1, 191a/2, 191a/5, 191a/6, 191b/8, 191b/9, 192a/2, 192b/1, 192b/4, 193a/8, 193a/9, 193b/1, 193b/3, 193b/9, 194a/7, 194b/9, 195a/1, 195a/2, 195a/4, 195a/6, 195a/9, 195b/2, 195b/6, 195b/8, 196a/1, 196a/4, 196a/8, 196a/9, 196b/1, 196b/9, 197a/2, 197a/3, 197a/5, 197b/1, 197b/3, 197b/9, 198a/4, 198a/7, 198b/1, 198b/9, 199a/3, 199b/7, 199b/8, 199b/9, 200a/5, 200b/1, 200b/7, 200b/9, 201a/4, 201a/5, 201a/8, 201a/9, 202a/9, 202b/2, 202b/5, 203a/7, 203b/4, 203b/6, 203b/8, 204a/2, 204a/3, 204a/7, 204b/1, 204b/2, 204b/3, 204b/9, 205a/2, 205a/5, 205b/1, 205b/3, 205b/5, 205b/8, 206a/1, 206a/4, 206a/7, 206b/1, 207a/4, 207a/9, 207b/6, 208a/2, 208a/3, 208a/4, 208a/5, 208a/7, 208a/8, 208b/2, 208b/7, 208b/9, 209a/4, 209b/3, 209b/7, 210a/2, 210a/5, 210a/6, 210a/9, 210b/1, 210b/2, 210b/4, 210b/7, 211a/2, 211a/3, 211b/4, 211b/8, 212a/1, 212a/2, 212b/1, 212b/5, 212b/7, 212b/8, 213a/4, 213a/8, 213b/1, 213b/4, 213b/5, 214a/4, 214a/7, 214a/8, 214b/7, 215a/5, 216a/3, 216b/1, 216b/7, 217a/1, 217a/7, 217b/5, 218a/3, 218a/5, 219a/3, 219a/4, 219a/8, 219b/2, 219b/3, 220a/1, 220a/4, 220a/5, 220a/7, 220b/4

vebāl [2] (< Ar. *vabāl*) şiddet, azap, günah.
her beze vü v. kim bar 117a/5, *ḥasret ü renc ü v.* 63a/6

vech [1] (< Ar. *vach*) sebep, vesile .
*ḥelāl v.+**din*** 47a/3

vedāᶜ [2] (< Ar. *vadāᶜ*) ayrılma, ayrılış.

vedāᶜ ḳıl- ayrılmak, veda etmek.
*ehl ü ᶜayālımnı körüp v. ḳ.-**ayın*** 60a/3
*sendin v. ḳ.-**ur*** 48b/7

vefā [11] (< Ar. *vafāᵓ*) vefa, sözünde durma; sevgide bağlılık ve sadakat.
çarḫ-ı kec-reftārdın umma v. kim 159a/4

v. ***-dur*** 175a/2
*ᶜömrnüŋ v.+**sı** birle* 221a/1, *hēç kişige v.+sı* 159a/3

vefā eyle- sözünde durmak, bağlılık göstermek; sevgi ve dostluk göstermek.
*her ne ėtse aŋa v. e.-**mek*** 174b/9
*ümīd-vār ḳılsam aŋa v. e.-**r-men*** 123a/9

vefā ḳıl- sözünde durmak, bağlılık göstermek; sevgi ve dostluk göstermek.
*bizge v. ḳ.-**ġay*** 160a/5
*kimge v. ḳ.-**ıp turur*** 160a/5
*cüyendeġa v. ḳ.-**maġay*** 160b/1
*v. ḳ.-**maḳ*** 157a/8
*ᶜömrüŋ v. ḳ.-**ur*** 120b/7

vegerne [3] (< Far. *va agar na*'dan *va gar na*) aksi takdirde, başka türlü.
v. düşmenġa yiberür erken-dürler 162a/5, *v. taŋla bolġuŋ-dur peşīmān* 170a/8, *v. feyż ėşigi hēç kimseniŋ yüzige baġlanmaydur* 212b/6

vehm [3] (< Ar. *vahm*) korku, şüphe.
v. 128b/5, *köŋlige ᶜaẓīm v. bolup* 17b/9
*v.+**din** ḳorḳtılar* 62a/5

vekīl [6] (< Ar. *vakīl*) birinin işini görmesi için yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.
v. 204a/4, 206a/5
*falān v.+**din*** 205b/6
*v.+**ge** tapşurdı* 206a/4, *baġdāddaġı v.+ge* 204a/3
*v.+**im** bar* 203a/9

velāyet [8] (< Ar. *valāyat*) yetki, velayet, otorite (bk. valayāt, vilāyat "government, jurisdiction, dominion, power, authority" Steingass, 1892: 1479b).
v. ḥaḳḳıda 7b/2, *v. ḥaḳḳını ve ḫaṭarını bilmekde* 9b/8, *ṣāḥib-i v. kerek kim* 26b/2, *v. ḫūb nerse durur* 40a/9, *bilgil kim v. niᶜmetī durur* 9b/9, *derece-yi v.* 12a/2
*v.+**de** ḫıyānet ḳılġan bolġay* 36a/6
*v.+**niŋ** ḫaṭarı bisyār turur* 18a/8

velī [14] (< Far. *valē*) amma, fakat, lakin.
v. 34b/6, 74a/2, 79b/7, 131b/2, 133a/9, 151a/5, 179a/7, 185b/5, 201b/6, 202a/4, 203a/1, 215b/2, 216a/5, 216a/8

velīᶜahd [1] (< *valī-ᶜahd* < *valiyy-i ᶜahd* < Ar. *valiyyu'l-ᶜahd* < Ar. *valī* ve Ar. *ᶜahd*) veliaht, hükümdardan sonra tahta çıkacak kişi.
meᵓmūn ḫalīfe ᶜabbāsnı kim v.+ı erdi ᶜazl ḳıldı 190a/8

velīᶜahdlıḳ [1] (< *velīᶜahd +lıḳ*) veliahtlık.

velīᶜahdlıḳ ḳıla al- veliahtlık yapabilmek.
*v. ḳ.-**a almas-sen** ve sendin yaḫşılıḳ kelmez*190b/6

ve-līkin [5] (< Ar. *va* Far. *lēkin*) ama, lakin.
v.-l. 23b/1, 32b/1, 48b/7, 169a/9, 200b/4

vesvās [1] (< Ar. *vasvās*) vesvese veren (şeytan).
maŋa v. bėrdi 204b/6

ve yā [4] (< Ar. *va*, ve Far. *yā*)
v. 208a/7, 211b/8, *v. keber tübi peydā bolsa* 106b/9, *v. ḫayr üçün ᶜimāret ḳılġıl* 210a/2

vezīr [47] (< Ar. *vazīr*) vezir.
yaḫşı v. asraġıl 172b/7, *pārsā v. bėrgey* 180a/4, *şāyeste v. bėrgey* 180a/2, *ol ėkki v.* 202b/2, *maŋa v. bolġıl* 69a/1, *ol nā-dān v. cihetidin bolur* 178a/6, *v. mihr-bān u kāfī bolsa* 177a/4, *v. oḳ turur* 172b/5, *mihr-bān v. ol-dur* 177a/7, *v. ü nāyib ü ḥācib* 151a/9, *bī-destūr-ı v.* 170b/7, *devlet-ḫᵛāh v.* 178a/3, *eger yigit v.* 176a/5, *evvel yaḫşı v.* 173b/3, *kifāyetlıḳ ve rāst-ḳalem v.* 170b/5, *şevbān v.* 121b/6, 138a/3, *yaḫşı v.* 172a/1, 172a/7, *v.* 151b/4, 172b/8, 174a/7
*v.+**din** gürīz yoḳ erken-dür* 171b/5
*şevbān v.+**ġa** ayttı* 111b/5, *v.+ġa bėş nerse* 176a/8, *v.+ġa ḳatıḳ aytsa* 178a/1
*v.+**i** ayttı* 159b/9, *v.+i erdi* 189b/8, *anıŋ v.+i erdi* 158b/8, *ebū devānıḳī ᶜaleyhi'r-raḥmeniŋ v.+i erdi* 192a/6, *hürmüz bin şāpūrnıŋ v.+i* 191a/9, *neçe v.+i* 184b/9, *dānā v.+i bar erdi* 216a/1
*meniŋ v.+**im** turur* 171b/4
*v.+**ler** beyānıda* 181b/9, *kār-dān v.+ler beyānıda* 170b/3, *v.+ler ve ᶜamel-dārlar* 180b/1, *v.+ler ve dānālar* 181a/6, *özge v.+ler* 185a/3
*v.+**lerni** bir yėrde cemᶜ ḳıldı* 185a/4
*v.+**ni** bisyār öltürüp tururlar* 179b/8
*v.+**niŋ** dānāraḳı* 178b/9, *nā-dān v.+niŋ işi* 178b/1, *v.+niŋ nā-dānlıġı* 178a/7, *v.+niŋ oġlanları* 195b/9

vezīr-i dānā bilge vezir.
v.-i d. vü büzürg 170b/4, *v.-i d.* 176a/4

vezīrī [2] (< Ar. *vazīr* ve .Far. *+ī*) bir vezir.
v. kim 174a/4, *v. nūşīrevānġa ayttı* 105a/3

vezīrsiz [1] (< *vezīr* ve Tü. *+siz*) vezirsiz, vezir olmadan.
v. pādişāhlar işi ser-encām bolmas 171b/6

vilāyet [36] (< Far. < Ar. *vilāyaᵗ*) bölge, memleket, ülke, il.
v. andaḳ tüzük ü maᶜmūr erdi kim 91b/3, *v. ābādānlıġı* 92a/6, *bir v. bėrip* 136a/7, *ol v. ėli* 130a/9, *v. maṣlaḥatın* 134a/6, *bir v. sulṭānlıġı* 13a/8, *ol v. vīrān bolur* 92b/5
v.+de daḫl bolmaġay 164a/3, *v.+de ḳaḥṭ peydā bolġay* 164a/4, *her v.+de kim* 92b/5, *v.+de pādişāh bir* 155b/4, *v.+de żaᶜīf ėl bisyār durlar* 107b/1
*bu v.+**din*** 164a/2
*özge v.+**ġa** barġaylar* 164a/2
*ḳaysınıŋ v.+**i** ābādānraḳ turur* 105b/8, *hindūstān v.+i_ġa barıp* 66b/3
*ᶜacem v.+**ide*** 136b/1
*öz v.+**idin** çıḳarġay* 103b/6, *mevlūdı belḫ v.+idin* 6b/3

*anı hindūstān v.+**iġa** alıp barġıl tėp* 66a/4, *v.+iġa ḳaṣd ḳılġay* 156b/5
*v.+**im** maᶜmūrraḳ turur* 106a/3, *v.+im* 91b/1
*meniŋ tamām v.+**imde*** 106b/9
*bu metāᶜdın biziŋ v.+**imizde** bisyār turur* 106b/5
*evvel öz v.+**in** ābādān ḳılıp* 106b/7
*v.+**iŋ** ḫalel peydā ḳılur* 105a/5
*ᶜırāḳ v.+**ini*** 130a/8
*siziŋ v.+**iŋizde*** 106b/3
*v.+**leri** ve daḫılları taḳı* 180b/5
*özge v.+**lerḳa** barurlar* 92b/4
*tamām v.+**ni** kezdük* 91a/6, *maŋa żarūr-dur v.+ni kezip tefaḥḥuṣ ḳılġay-men* 107b/3
*v.+**niŋ** ābādānlıġıġa* 112b/3, *yarmaḳ v.+niŋ ābādānlıḳ ve maᶜmūrluġı birle* 92a/5, *v.+niŋ tüzüklügi* 172a/9

vīrān [7] (< Far. *vīrān*) yıkık, harap.
v. ḫāṭırıġa 5b/8, *v. ve pādişāhlıḳda* 92b/2

vīrān bol-harap olmak, yıkılmak.
*özge yėr v. b.-**ġay*** 105b/2
*hergiz v. b-**mas*** 199a/7
*cihān … v. b.-**ur*** 150a/4, *memleket v. bolur* 161a/9, *ol vilāyet v. bolur* 92b/5

vīrāne [2] (< Far. *vīrāna*, *vayrāna*, *vērāna*) harap, yıkılmış.
v. yād bilmes edi 91b/4, *hēç v. tapmaduḳ* 91a/7

vīrānlıġ [1] (< Far. *vīrān* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) haraplık, yakılmışlık (krş. *vīrānlıḳ*).
*mülkiniŋ v.+**ıġa*** 143b/1

vīrānlıḳ [1] (< Far. *vīrān* ve Tü. *+lıḳ*) haraplık, yakılmışlık (krş. *vīrānlıġ*).
v.+ḳa yüzlengey 128b/9

viṣāl [7] (< Ar. *viṣāl*) kavuşma, ulaşma.
bu v. içre ki vāḳiᶜ durur 89a/7, *v. müyesser bolur* 47b/7, *v. oldı müyesser aŋa* 88b/5, *kaᶜbe-yi v. üçün* 213b/3
*v.+**ıġa** … faḳīr-i ḥaḳīrni müşerref ḳılġay* 215a/6, *ḳuyaş v.+ıġa* 210b/3
*v.+**ın** temennā ḳıla alġay* 211b/8

vuḥūş [1] (< Ar. *vuḥūş*) yabani hayvanlar.
v. u ṭuyūr 175b/6

vuḳūf [1] (< Ar. *vuḳūf*) haberli olma, bilgi.
v.-ı tamām tutmaḳ 184a/4

vü [37] (< Far. *vu*) ve.
3a/7, 16a/7, 35b/5, 40a/2, 49a/5, 49b/9, 50b/9, 56a/8, 67a/6, 77b/8, 78a/7, 83b/2, 86b/8, 90a/6, 96a/2, 106a/6, 117a/5, 121a/1, 122b/5, 128a/9, 131a/1, 135a/1, 136a/2, 136a/3, 149a/3, 170b/4, 176a/4, 183b/1, 186a/2, 188b/7, 202b/9, 211b/6, 214a/6, 216b/5, 219b/5

vücūd [2] (< Ar. *vucūd*) vücut, beden.
*pādişāhdın v.+**ġa** kelür* 178a/5
*meniŋ ḳaşımda v.+**ı** yoḳ-tur* 191b/7

Y

yā (I) [29] (< Ar. *yā*) ey!
y. aḥnef 149b/8, *y. ᶜabdu'llāh* 186b/1, *y. dāvūd* 121b/3, *y. ebā hureyre* 55b/1, *yā ebā hureyre* 55b/6, *y. emīrü'l-müᵓminīn* 21b/7, 23b/7, 30b/1, 108a/2, 109a/5, 118a/4, 120b/5, 122a/9, 122b/7, *y. mūsī* 96a/7, *y. rabb* 24b/1, 26a/1, 121b/2, 221a/9, 221b/1, 221b/2, 221b/3, *y. resūlu'llāh* 36b/1, 55b/2, 65b/5, 69b/9, 187a/4, *ḫudā y.* 25b/7, *y. süleymān* 175b/9

yā (II) [14] (< Far. *yā*) ya, ya da, yahut.
y. 16a/7, 49b/3, 103b/6, 115a/9, 120b/8, 124a/9, 135a/1, 203b/3, *y. āḫiret māyili* 143a/4, *y. dād-ḫᵛāhluġı* 164b/7, *yarmaḳnı köprek sever mü-sen y. ḫaşmnı* 87a/6, *y. nafaḳa ḳılsun* 196b/8, *oḳup y. oḳutup* 4b/3, *y. seniŋ-dür* 118a/8

yād [29] (< Far. *yād*) anma, hatırlama.
y. bilmes edi 91b/4, *tā oḳur ve y. tutar kişige* 188a/5
*pādişāhlarnıŋ y.+**ı** bile* 112a/8
*ol y.+**ıġa** bėrgey* 180a/6
*y.+**ımızġa** kelür* 67b/2

yād ḳıl- hatırlamak.
y. ḳ. ol kėçedin 25b/1, *y. ḳ.!* 122b/9
*ötken selāṭīndin y. ḳ.-**adur**-biz* 112b/1
*bir neçe ḥikāyet y. ḳ.-**alıŋ*** 147a/9
*bu pādişāhlarnı kim y. ḳ.-**duḳ*** 90a/8, *bu ėlni kim y. ḳ.-duḳ* 85a/5
*ölümni bisyār y. ḳ.-**ġay*** 70a/3
anı yaḫşılıḳ bile y. ḳ.-ġaylar 86a/7, *bizdin y. ḳ.-ġaylar* 112a/9, *y. ḳ.-**ġaylar*** 85b/5, 86a/2, 113b/4, 220b/6
*mundın burun y. ḳ.-**ıp erdük*** 168b/8
*ve yana bir yėrde y. ḳ.-**ıp turur*** 182a/6, *kelām-ı mecīdide y. ḳ.-ıp turur* 72b/5
*ġażab u dirīġ u mühlikāt kitābıda y. ḳ.-**ıp turur-biz*** 30a/4
*resūl ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemni y. ḳ.-**maḳda*** 8a/2, *y. ḳ.-maḳda* 43a/8
*nūşīrevān devrānıdın y. ḳ.-**mas erdi*** 4a/1
*anı y. ḳ.-**masa*** 69b/5
*mergni bisyār y. ḳ.-**sa*** 69b/3, *ölümni bisyār y. ḳılsa* 70a/4
*mergni bisyār y. ḳ.-**urlar*** 70a/7

yādgār [5] (< Far. *yād-gār*) yadigar, hatıra.
cihānda y. ḳoyup tururlar 124a/6

yādgār ḳal-hatıra olarak kalmak, yadigar kalmak.
*sendin y. ḳ.-**ġay*** 124b/6
*y. ḳ.-**ur*** 85b/3, *cihānda y. ḳalur* 125a/3
*birevdin y. ḳ.**ıp turur*** 90b/4

yaġ [1] (< ET (Uyg., KT) *yaġ*) Stearik, oleik, palmitik ve diğer asitlerle gliserinin çeşitli oranlarda birleşmesiyle meydana gelen, değişik kıvamlı, kaygan ve kayganlaştırıcı, yanıcı, yüksek enerjili, kimya sanayiinde çeşitli amaçlarla kullanılan maddelerin ortak adı.
*bu çerāġ y.+**ı** beytü'l-māldın turur* 119b/8

yaġ- [4] (< ET *yaġ-*) yağmak.
*sitem-kārlar evige y.-**adur*** 121b/4
*havādın y.-**adurur** ayttı* 121b/2
*deryāġa y.-**ar*** 178b/2
*yaġmur y.-**dı*** 119a/6

yaġlıḳ [1] (< ET (Uyg., MK) *yaġlıġ*) yağlı.
y. ve çüçük ṭaᶜām yėgen kişige 51b/7

yaġmur [2] (< ET (Uyg., KT) *yaġmur*) yağmur.
ol y. bile 119a/6

yaġmur yaġ- yağmur yağmak.
*y. y.-**dı*** 119a/5

yaḫşı [57] (< ET (Uyg., KT) *yaḳşı~ yaḳşı*) iyi, güzel.
andın y. 128a/3, *y. aşlar buyurup* 61b/3, *y. at* 173b/4, *y. at ḳalıp turur* 85b/2, *y. atı* 90a/7, 113a/1, *y. atların* 124a/6, *be-cüz y. at* 113a/2, *çıḳar y. at* 113a/5, *on y. at* 206b/1, *y. ayttıŋ* 120b/9, *bisyār y. ᶜādetlıḳ* 82a/6, *y. bavurçı* 174a/1, *y. bitimek* 184b/8, *eger y. bolġaylar eger yaman* 16a/1, *y. bolmaġay* 216a/5, *oġul y. bolsa* 124b/9, *y. debīr erdi* 186b/5, *niyyeti y. erdi* 116b/1, *y. ḫulḳuŋdın* 32b/1, *y. iş ermiş* 90a/5, *y. iş ḳılġan ėl* 21a/6, *y. keymek ve içmek* 27b/9, *silāḥın y. ḳılġay* 179b/6, *y. ḳılıġ* 113a/6, *y. kirdārım* 65a/8, *y. kirdārıŋ* 65a/7, *y. kişi erdi* 16b/5, *y. mülāḥaẓa ḳılġıl* 27b/2, 120b/6, *bir y. mülk tapıp-men* 199a/6, *y. mürvārīd ü güher ü yāḳūtları* 191b/1, *y. nerseler ayttı* 194b/6, *y. niyyet ḳılıp* 142a/1, *y. pendī bėrdiŋ* 87b/1, *y. saḳlaġaylar* 174a/4, *y. silāḥ* 173b/6, *siyāhı y. silāye ḳılınġan* 186a/3, *pādişāhlarnıŋ y. sīreti* 125a/2, *y. sīretiġa* 104b/2, *y. sözlük* , *y. su keltürdüŋ* 140a/3, *y. ve yaman* 35b/6, *y. ve yamanġa* 86b/1, *y. vezīr asraġıl kim* 172b/7, *y. vezīr* 172a/1, 172a/7, *evvel y. vezīr* 173b/3, *y. yamanı* 110b/8, *y. yārānlar* 174b/6, *y. yıḏlar* 53a/8, *y. yollarġa* 178a/4, *ḳalemni y. yonġay* 184a/7, *ḳalemni y. yonmaḳ turur* 184b/7, *y. yüzlük* 184a/6, *y. żabṭ ḳıla almaġay* 176a/7, *y. zindegānlıḳ ḳılmaġıda turur* 146a/8, *y. yıḏlar sepkey* 50a/4, *y.* 187b/1
*y.+**lar** yaḫşılar andın īmin ü yamanlar hirāsān bolġaylar*129b/6
*y.+**larġa** luṭf körsetmek kerek* 152a/9

yaḫşı sözlük tatlı dilli.
y. s. 176b/9, 180a/4, 184a/5

yaḫşı ḫūyluḳ iyi karakterli olma.
āhestelıḳ y. ḫ. ve 124a/1

yaḫşılıġ [7] (< *yaḫşı+lıḳ/ġ* <ET (Uyg., KT) *yaḳşı~yaḫşı*) iyilik, güzellik (krş.

yaḫşılıḳ).
y. atı bile 113b/4, *çıḳsa y. bile at* 86a/4, *be-cüz y.* 113a/7
*ḥurūfnıŋ y.+**ı** birbirge yaraşa* 186a/5
*pādişāhnıŋ y.+**ıdın** turur* 104a/5
*seniŋ y.+**ıŋ*** 207a/8

yaḫşılıġ ḳıl- iyilik yapmak.
*keliŋ y. ḳ.-**alıŋ*** 113b/5

yaḫşılıḳ [19] (< *yaḫşı+lıḳ*<*ET (Uyg., KT) yaḳşı~yaḫşı*) iyilik, güzellik (krş. *yaḫşılıġ*).
dāyim alarnı y. atı bile 86a/2, *anı y. bile yād ḳılġaylar* 86a/7, *y. bile* 85b/4, *sendin y. kelmez* 190b/7, *y. tonı birlen* 123a/2, *ᶜamel yėrige y. urugın ekip* 85b/6 *y.* 85b/9
*y.+**ḳa** ḥalāvet* 157b/3
*bisyār y.+**lar** ḳıldı* 207a/4
*y.+**nıŋ** bünyādı* 162b/7

yaḫşılıḳ ḳıl- iyilik yapmak.
y. ḳ.! 113b/8
*y. ḳ.-**ġan bolsa** ḳoyġaylar* 14b/7, *eger y. ḳ.-ġan bolsa* 85b/4
*kişige y. ḳ.-**ıp*** 99a/4
*maŋa y. ḳ.-**sa*** 98b/6
*y. ḳ.-**saŋ*** 113b/6
*men aŋa köprek iḥsān ve y. ḳ.-**ur erdim*** 98b/7

yaḫşılık tap- iyilik görmek.
*yaḫşılıḳ ḳılsaŋ y. t.-**ḳay-sen*** 113b/6
*y. t.-**saŋ** kām-kār bolġay-sen* 113b/7

yaḫşıraḳ [17] (< *yaḫşı+raḳ*) daha iyi, daha güzel; en iyi.
y. bilür 111a/1, *niᶜmet andın y. bolġay* 12a/1, *meniŋ andın y. dostum yoḳ-tur* 205a/4, *y. ermes* 37b/6, *andın y. ermes* 113b/3, *y. iş yoḳ turur* 98b/1, *y. maᶜlūm bolġusı durur* 5a/2, *y. nerse* 103a/5, *y.* 43a/7, *andın y.* 10a/1, *dīdārıdın y.* 60b/8
*bu cihāndin behişt y. **durur*** 131b/6
*andın y. **turur*** 178b/5, *ėlniŋ elgi bile tutḳan y. turur* 178b/8, *şehd ü şekkerdin y. turur* 128a/2
*y.+**ı** meniŋ ümmetimniŋ alar-durlar* 42b/9, *selāṭīnniŋ y.+ı* 156b/9

yaḳ- [3] (< **ya-ḳ-*) yakmak.
*özi pülep y.-**ar erdi*** 109b/8
*ol ḫātūn ḳazan asıp astıġa ot y.-**ıp*** 108a/9

yaḳa başla- yakmaya başlamak.
*ot y.-**a** b.-**dı*** 109b/7

yaḳa [1] (< ET (Uyg., KT) *yaḳa*) yaka.
*maẓlūm y.+**sıdın** ḳısḳa ḳılmaḳda turur* 165b/9

yaḳın [7] (< ET (Uyg., KT) *yaḳın*) yakın.

y. bardı 153a/2, *ḳoyġa y. barıp* 153b/7, *y. bilgeyler* 159b/2, *selāṭīnġa y. bolmaḳlıḳnı* 144b/7, *y. bolsa* 37a/7, *y.* 108a/6, *murād sarı y.* 222a/3

yaḳınlıġ [1] (< *yaḳınlıḳ/ġ*< ET (Uyg., KT) *yaḳın*) yakınlık.
*yıraḳ ve y.+**ını** bilmek* 183b/8

yaḳınraḳ [4] (< *yaḳın+raḳ* < ET (Uyg., KT) *yaḳın*) daha yakın.
y. bitigil 186b/4, *y. bolur* 46a/8, *ölümdin y. nerse yoḳ turur* 26b/1
*ᶜafv y. **turur*** 9a/8

yāḳūt [2] (< Ar. *yāḳūt* < Yun.) yakut.
miṣl-i .. y. ü dür ü mercān 173b/7
*yaḫşı ... y.+**ları*** 191b/1

yalaŋ [2] (< ET(Orh.T.) *yalaŋ*, (Uyg., KT) *yalıŋ*) çıplak, yalın.
baş y. ayaḳ yalaŋ 25b/5, *baş yalaŋ ayaḳ y.* 25b/5

yalġan [12] (< ET (Uyg.) *yalġan*) yalan.
bu nāme y. bolsa 203b/5, *y. dėgen-dürler* 205b/9, *y. ermes* 203a/7, *y. nāme bitip* 202b/4, *y. nāme keltürüp-sen* 203a/1, *y. nāme* 204a/8
*y. **durur*** 202b/7
*anıŋ zamānıda oġrı y.+**dın** yollar īmin boldı* 82a/9

yalġan ayt- yalan söylemek.
*ėlçilerniŋ y. a.-**ıp** sözde ḫıyānet ḳılġanlarıdın* 161b/1
*sulṭānī kim y. a.-**ḳay*** 12b/7
*y. a.-**sa** köprek şükr ḳılġıl* 31a/1
*alar y. a.-**tılar*** 218b/5

yalġuz [2] (< ET (Uyg.) *yalaŋuz*) yalnız.
y. atlanıp 152b/9, *y. maŋa oḳ ḳalġay* 57a/1

yalıŋ [1] (< ET(Orh.T.) *yalaŋ*, (Uyg., KT) *yalıŋ*) çıplak, yalın.
ėkki y. ḳılıç keltürüp 155a/7

yaman [18] (< ET (Uyg., MK) *yaman*) kötü, fena.
y. 40b/1, *saŋa y. at bolmaġay* 178b/5, *birbiri bile y. erken-dürler* 202b/3, *y. fiᶜlleridin* 133b/4 *y. iş* 21a/5, *y. işler ḳılur erdiŋiz* 50b/5, *y. işlerdin* 112a/2, *bisyār y. kelip* 200b/2, *y. ḳıldım* 155b/2, *köŋlüŋni y. ḳılma* 203a/2, *y. niyyet ḳılsa* 141b/8, *eger yaḫşı bolġaylar eger y.* 16a/1, *yaḫşı ve y.* 35b/6, *y. köredür-men* 152a/4
*yaḫşı ve y.+**ġa*** 86b/1
*ėlniŋ āşkār u nihān ve yaḫşı y.+**ı*** 110b/8
*y.+**lar*** 129b/6
*kim y.+**larnı*** 152a/8

yamanla- [1] (< *yaman+la-* < ET (Uyg., MK) *yaman*) şikayet etmek, şikayetlenmek.
*mendin y.-**dıŋ*** 190a/3

yamanlıġ [1] (< *yaman+lıḳ/ġ*< ET (Uyg., MK) *yaman*) kötülük, kötü iş (krş.

yamanlıḳ).
*y.+**ı** ol-dur* 178a/8

yamanlıḳ [4] (< *yaman+lıḳ*< ET (Uyg., MK) *yaman*) kötülük, kötü iş (krş. *yamanlıġ*).
y. bile 85b/5
*y.+**larıdın** ṣabr u taḥammül ḳıla almadılar* 133b/2

yamanlıḳ ḳıl- kötülük etmek.
*eger y. ḳ.-**ġan bolsa*** 85b/5
*y. ḳ.-**ġan** ve bed-kārlıḳ ḳılġanlarġa ᶜuḳūbet ḳılsa* 99a/4

yamanraḳ [3] (< *yaman+raḳ* <ET (Uyg., MK) *yaman*) daha kötü.
andın hem y. ᶜaẕāb ḳılur erdim 96a/3, *kişige andın y.* 188a/9
*mendin y.+**nı** yana sizge yibergüsi-dür* 129b/3

yan [1] (< ET *yan* <AT **yān*) yan, taraf.

yan bas- tarafsız olmamak, taraf tutmak.
*teŋ ḥükm ḳılmay y. b-**ıp** söz aytḳay* 14a/5

yan- [8] (< ET *yan-*) dönmek, geri dönmek.
*ḫoşnūd bolup y.-**dılar*** 101a/8
*andın y.-**ıp** bir bende-yi müᵓmin ḳaşıġa bardı* 60b/1
*āl-i bermekdin kim y.-**ıp erdi** ayttı* 197b/6
*teŋri taᶜālāġa y.-**masa*** 9b/1
*ḫudāy ᶜazze ve celleġa y.-**sa*** 103a/4

yanıp bar- dönmek, geri gitmek.
*eski ḫışt tapa almay y.-**ıp** b.-**dılar*** 91a/5

yanıp kel- geri gelmek, dönmek.
*ol aṭlıġ y.-**ıp** k.-**di*** 97a/1
*şehrġa y.-**ıp** k.-**ip*** 140b/6

yana [64] (< ET (KT) *yana* < (Uyg.) *yene*) yine, yeniden, bir kere daha; tekrar, geri.
y. aytıp tururlar 183a/3, *y. bir dür tiley durur* 216a/9, *y. bir gürūh* 58a/1, *y. bir gürūhı selāṭīn tururlar* 71b/3, *anıŋ oḳ y. bir ḳulı* 32b/3, *y. bir kün* 141a/6, *y. bir naṣīḥat ḳılġıl* 19b/6, *y. bir neçe* 217a/7, *y. bir ṣandūḳçe çıḳdı* 106a/9, *y. birevdin yiberdiler* 162b/2, *y. birevge taḳı* 36a/5, *y. biri* 13b/5, *y. bizdin alġaylar* 160a/4, *y. dīvār urġay* 135b/7, *y. eviŋni* 60a/4, *y. hemol destūr bile* 218a/1, *y. naṣīḥat ḳılġıl* 20b/2, *y. pādişāhnı ḫayr yolıġa keltürgey* 173a/2, *y. peydā bolġusı-dur* 216a/3, *y. sizge yibergüsi-dür* 129b/3, *y. almas-biz* 201a/6, *y. taᶜrīf ḳılġıl* 112a/3, *y.* 36a/6, 39b/2, 49b/7, 51b/4, 66a/5, 67b/5, 68b/1, 93a/3, 119b/9, 120b/7, 125b/4, 131a/1, 132a/1, 132a/3, 132b/2, 134b/4, 139b/7, 142a/1, 144a/9, 145b/5, 146a/1, 148a/9, 156a/7, 162b/6, 171b/2, 178b/4, 182a/6, 191b/3, 196a/4, 196b/8, 197a/3, 199b/5, 201a/4, 209b/5, 209b/9, 216b/1, 217b/6, 218a/3, *ve y.* 13b/2, 41a/9, 54b/3, 8b/6,

yanç- [2] (< ET (Uyg.) *yanç-*) ezmek.
*bir ney-şekkerni y.-**ıp*** 139b/8

*üç ney-şekkerni y.-**ıp-men*** 141b/3

yandaş- [4] (<*yān+da-ş-* < ET *yan*) yanaşmak; yan yana durmak. (*ёндаш-* ANATİL-I, 1983: 538)

yandaşa oltķuz- yan yana oturtmak.
*anıŋ bile y.-**a** o.-**madım*** 168a/7

yandaşa oltur- yan yana oturmak.
*men anıŋ teŋi mü-dür-men kim anıŋ bile y.-**a** o.-**ġay-men*** 192b/3
*ḫaşm bile y.-**a** o.-**ġıl*** 192b/1

yandaşa olturt- yan yana oturtmak.
*taŋla her müsülmān bile seni y.-**a** o.-**ķaylar*** 21b/9

yandur- [3] (< ET (KT) *yandur-*< ET *yan-*) döndürmek, geri çevirmek.
ol āzād-merd köksidin ite bėrip y.-dı 145b/7

yandura al- geri almak, almak.
*biziŋ ķāᶜidemiz ol emes-tur kim bėrgen nerseni yana y.-**a** a.-**ġay-biz*** 209b/9

yandura bėr- geri vermek, vermek.
*yarmaķlarnı alarġa y.-**a** b.-**di*** 135b/2

yaᶜnī [26] (< Ar. *yaᶜnī*) yani, sözün kısası.
y. 14b/5, 31a/3, 32b/7, 45a/4, 45b/9, 72a/7, 73b/2, 74a/2, 88a/6, 102b/9, 109b/3, 119a/9, 123a/8, 137b/3, 146b/6, 148a/9, 151a/4, 160a/8, 171b/3, 181b/3,182b/6, 187a/2, 187b/4, 188a/4, 188b/7, 210a/8

yaŋlıġ [2] (< ET (Uyg., KB) *yaŋlıġ* < Çin. *yang+lıġ*) gibi, benzer.
su y. 220a/5, *bu y. laķablar* 84a/6

yap- [1] (< ET (Uyg., KT) *yap-*) örtmek, kapamak.
maᶜāyibni seḫāvet y.-ar 201b/8

yār [7] (< Far. *yār*) dost.
ķaysı y. şāyesteraķ turur 171b/9
*aŋa āşnā vü y. **durur*** 149a/3
*pādişāhnıŋ y.+**ı-dur*** 170b/6

yār bol- dost ve yakın olmak, yardımcı olmak.
*işde saŋa y. b.-**ġay*** 172b/8
*izder-men maŋa sen b.-**ġay-sen** y.* 157b/6
*b.-**sa** y.* 193a/6

yār ol- dost ve yakın olmak, yardımcı olmak.
*y. o.-**sun*** 221b/5

yar- [1] (< ET (Uyg., KT) *yar-*< AT **yār-*) yarmak, yarıp açmak.
*ortasını inçke y.-**ġay*** 185b/5

yaraġ [1] (< ET (Uyg., KT) *yaraġ*) araç, gereç.
*uruş y.+**ın*** 179b/6

yaraġlıḳ [2] (< ET (Uyg., KT) *yaraġlıġ* <*yaraġ+lıġ*<ET *yaraġ*) silahlı, hazırlanmış, donanmış.
ġalebe y. çerik ermes mü 160a/1, *ᶜamr leyṣniŋ yüz miŋ y. ve ārāste çerigi bar erdi* 116b/6

yārān [6] (< Far. *yārān* "dostlar, sevgililer"den) dost, yakın.
*kişige yaḫşı y.+**lar** kerek* 174b/6, *ey y.+lar* 110b/6
*ol y.+**larġa*** 213b/1
*aṣḥāb u y.+**larıġa*** 44b/9
*anıŋ aṣḥāb u y.+**ların*** 44b/8
*y.+**larıŋdın** kişi yibergil* 142b/9

yaraşa [6] (< *yaraş-a* < ET (Uyg., KT) *yaraş*-"*uygun olmak*'tan" krş. (Uyg.) *yaraşı* "uygun, yakışır, münasip" Wilkens, 2021: 867a; KB *yaraşı* Arat, 1979: 525) uygun, yakışır, münasip.
aŋa y. cezā bėrgeyler 41b/6, *birbirge y.*186a/5, *günāhıġa y. ḳılġıl* 23a/2, *efᶜālıŋızġa y.* 129b/1 *ḥāletiġa y.* 179b/3, *ḥurūfnıŋ yaḫşılıġı raᶜiyyetniŋ ḥālıġa y.* 181b/2

yaraştur- [1] (<ET (Uyg., KB) *yaraş-tur*-) düzene sokmak, düzenlemek.
*özlerin y.-**adurlar*** 138b/5

yarat- [8] (< ET (Uyg., KT) *yarat-* < *yara-t-* < ET *yara*-) yaratmak.
*ortaḳsız y.-**ıp-tur*** 39a/6
*seni y.-**ıp turur*** 158a/4, *y.-ıp turur* 39a/9, 61a/9, *ortaḳsız y.-ıp turur* 39a/7
*anıŋ y.-**ḳanı durur*** 39a/9
*ėkki türlükdin y.-**tı*** 41a/3, *meni ve seni tufraḳdın y.-tı* 63b/3

yārā [2] (< Far. *yārastan*, *yāristan*'dan *yārā*) cüret, cesaret.

yārā-ı ol öyle bir cesaret.
y.-ı o. yoḳ erdi kim ol gevher dürçiġa müşterī bola alġay 211b/6
hēç kimersege ḳuvvet ü y.-ı o. yoḳ turur kim anıŋ memālikide medḫal ḳıla alġay 39b/3

yarıl- [1] (<ET (Uyg., KT) *yarıl-*< *yar-ıl-* ET *yar*-) yarılmak.
*yüregi y.-**ıp** fi'l-ḥāl cān bėrdi* 167b/5

yarım [6] (< ET (Uyg., KT) *yarım* < *yar-ım* < ET *y ar*-) yarım.
y. direm alıp barġıl 190b/3, *bir direm ü y. diremni bildiŋ* 190b/5, *bir y. kün* 77b/1
*ḫalḳnıŋ y.+**ı*** 45a/3
*memleketimniŋ y.+**ını** saŋa bėreyin* 69a/1, *mülkiniŋ y.+ını* 219a/4

yārī [1] (< Far. *yārī*) yardım.

yārī bėr- yardımcı olmak, yardım etmek.
*yārānlarıŋdın kişi yibergil kim bu işde maŋa y. b.-**gey*** 143a/1

yarlıġ [2] (< ET (Uyg., KT) *yarlıġ*) ferman, buyruk.
y. nişānı-dur 5b/2, *ol y. ve ḥükm* 5b/1

yarmaḳ [32] (< ET (Uyg., KT) *yarmaḳ*) para, akçe.
ra^{c}iyyetdin y. alıp 135b/4, *miŋ altun y. bėrdi* 32a/4, *ėkki miŋ hemyān y. bile toldurup* 195a/5, *çerik y. bile* 92a/4, *ne meblaġ y. bolġay* 199a/1, *her y.* 40b/7, *bir hemyān y.* 97a/4, *neçe miŋ altun y. üçün* 35a/6, *y. vilāyetniŋ ābādānlıḳ ve ma^{c}mūrluġı birle* 92a/5, *miŋ altun y.* 22a/7, *munça y.* 200b/8, *ol y.* 97b/5
*ḫāṭır-ḫ^{v}āh y.+**lar** bėrip* 179b/4
*y.+**larnı** alıp bardı* 194a/2, *y.+larnı özgege bėrdi* 35a/7, *y.+larnı alarġa yandura bėrdi* 135b/1, *y.+larnı* 209b/5
*hemyān y.+**nı** alıp bardı* 97b/5, *ol hemyān y.+nı alıp bardı* 96b/8, *y.+nı alıp* 133a/1, *y.+nı bėrdiŋiz ḫūb* 132b/6, *bu y.+nı ḳarżġa bėrsün* 196b/8, *y.+nı köprek sever mü-sen yā ḫaşmnı* 87a/5, *y.+nı köprek sever-men* 87a/6, *y.+nı tapa almay bardı* 97a/9, *hemyān y.+nı tilep* 97a/3, *ol y.+nı yibergil* 199a/7, *bir hemyān y.+nı* 96b/5, 105a/1, *bu y.+nı* 97a/6, *ol y.+nı* 194a/4, *ol y.+nı almay* 22b/4

yaruġ [2] (< ET *yaruḳ* < *yaru-ḳ*< ET *yaru-*) aydınlık, parlak.
*y.+**ıda*** 120a/1, *çerāġ y.+ıda* 119b/3

yaruḳluḳ [1] (< ET (Uyg., KT) *yaruḳluḳ*< *yaruḳ+luġ* < ET *yaruḳ*) parlak, parlayan.
y. bėrür 150a/6

yasa- [7] (< ET (Uyg.)*yasa-* <Mo. *casa-*) inşa etmek, yapmak.
*bir bülend köşk y.-**dı*** 61b/1, *menzil y.-dı* 41a/4
*mürvārīddin y.-**ġan*** 150b/8
*öz müdde^{c}āŋnı y.-**ġay-sen*** 163b/4
*ėl bāġ u bostān u sarāy y.-**maḳḳa** meşġūl erdiler* 100a/2
*közgü y.-**p*** 15a/5, *mescid ü ribāṭ u köprük y.-p* 63b/5

yasavul [1] (< ET (Uyg.) *yasa-ġul* <Mo. *casa-ġul*) zabıta memuru, çavuş.
der-bān u y. 64b/1

yaş (I) [6] (< ET *yaş* < AT **yāş*) yaş, göz yaşı.
y. kelip 201b/1, *közige y. toldurup ayttı* 118b/4, *közige y. tolup ayttı* 87b/1
*nergisini tolduruban y.+**ıdın*** 89b/2
*nedāmet y.+**ın** aḳızġay* 11a/2, *köz y.+ın aḳızıp* 169b/2

yaş (II) [2] (< ET *yaş* < AT **yāş*) yaş, insanın yaşı.
ėkki üç y. oġlanları bar 108a/8
*y.+**ḳa** seniŋ bile teŋ bolsa* 23a/1

yaşar [1] (< *yaş+a-r*) yaşında, yaşına ulaşmuş.
on üç y. erdi 145b/3

yaşur- [2] (< ET (Uyg., KT) *yaşur-*) gizlemek.

*anı y.-**ġay*** 49b/9
*rāzını andın y.-**maġay*** 172a/7

yaşurun [2] (< *yaşur-un*< ET (Uyg., KB) *yaşur-u* < ET (Uyg., MK) *yaş-(u)r-* < ET *yaş-*) gizli, gizlice.
y. ermes 37b/2, *ḫudāy ... ḥażretide y. ḳalmaz* 98a/8

yat- [16] (< ET *yat-*) yatmak.
*ayttı tupraḳ üstide y.**!*** 26a/7
*yėrge y.-**ar*** 193a/3, 220b/1
*īmin y.-**ıp-sen*** 38a/2
*ḳoy y.-**ıp-tur*** 153a/4
*āf-tābda y.-**ıp turur*** 17b/5, *ol toḳ yėp y.-ıp turur* 108b/2
*özi özge yėrde y.-**ḳay*** 146b/3
*īmin y.-**ḳay-sen*** 122b/6
*sen munda y.-**ḳıl*** 107a/7
*tupraḳ astıda y.-**ḳusı durur*** 51b/5
*āsūde vü īmin y.-**salar*** 122b/6, *kėçe anda y.-salar* 107a/5
*bir gūşede y.-**tı*** 154a/2
*kėçe y.-**ur yėride*** 146b/2
*anıŋ bile y.-**ur*** 144a/9

yatḳur- [1] (< ET (Uyg., KT) *yatġur-*< *yat-ġur-*< ET *yat-*) yatırmak.
özge kişini y.-up 146b/2

yavaş- [1] (< *yava-ş-*< ET **yava-*"uysallaştırarak, yumuşatarak sakinleştirmek" krş. (Uyg.) *yaval-*"sakin olmak") sakinleşmek, yumuşamak. (bk. *yaval-* EDPT, 1972: 877a; *yaval-* Wilkens, 2021: 877a; *ювош-* ANATİL-III, 1984: 578).
*at y.-**ıp** turdı* 167a/9

yay- [1] (< ET (Uyg., KT) *yaḍ-*) yaymak, sermek.
*ᶜālemġa y.-**dı** bisāṭ* 77b/4

yayıġlıḳ [1] (<ET (Uyg., KT) *yadıġlıġ* < *yad-ıġ+lıġ* < ET *yad*) yayılmış, serilmiş.
kerem ḫᵛānı y. bolġay 159b/7

yaz -(I) [1] (< ET (MK) *yaz-*) yazmak.
nāmeyī y.-dı 123a/5

yaz -(II) [1] yaklaşıklık anlamı veren yardımcı eylem.

berb-bād bėre yaz- mahvetmesine az kalmak (krş. Far. *ber-bād dada* "given to the wind, ruined" Steingass, 1892:169b).
*mülkni ber-bād b.-**e** y.-**dıŋ*** 163a/9

yaz [2] (< ET *yāz* < AT **yāz*) ilkbahar, yaz.
y. faṣlıda 138b/8
*y.+**da** bilmek* 184a/1

yė- [29] (< ET *yė-* <AT **yē-*) yemek.

*ol ṭaᶜāmnı y.-**diler*** 57a/7
*yaġlıḳ ve çüçük ṭaᶜām y.-**gen** kişige* 51b/7
*balıġdın y.-**gey*** 94a/7
*ferāgat bile anı y.-**gey-sen*** 61b/9, *y.-gey-sen* 126b/4
*alar y.-**geyler** 57a/1, ḳurt ḳuş y.-geyler 54b/8*
*y.-**güçi** balıġlar bar-dur 144b/2*
*yaḫşı keymek ve içmek y.-**mek** birle 27b/9, ėlge iş y.-mek erdi 100a/3, bu nevᶜ y.-mek içmekdin 127a/5, içmek ü y.-mek ü şād-manlıḳ bile 134a/7, y.-mek üçün 154b/4, ol ṭaᶜāmnı y.-mek 57a/7*
*aş y.-**mekke** meşġūl erdiler 61b/5, lezzetlıḳ ṭaᶜām y.-mekke 38b/5*
*ḥarām y.-**mekdin** 8b/6*
*keymekleri yıġaç terisi ve y.-**mekleri** çūb başı erdi 66b/7*
*ṭaᶜām y.-**mes-men** 153a/8*
*beytü'l-māldın ṭaᶜām y.-**mey*** 16b/6
*y.-**p erdiler*** 56a/9
*ol toḳ y.-**p** yatıp turur* 108b/2, *ol yılannı y.-p* 126b/8
*ne nerse y.-**p tururlar*** 156a/5
*bu kepekdin y.-**r-men*** 24b/6
*y.-**r-sen*** 24b/4
*çūb başın naġu y.-**r-siz*** 67b/5
*ança y.-**rler*** 27b/6
*ṭaᶜām y.-**se erdi*** 16b/7

yed [1] (< Ar. *yad*) el.

yed-i beyżā "beyaz el", Hz Musa'nın mucizelerinden biri olup Firavun'a karşı mucize olarak ışıklı görünen parlak eli.
y.-i b. dėgen 6a/2

yėdür- [1] (< ET(Uyg.) *yėtür-* < *yė-dür-*< ET *yė*) yedirmek.
*yėdür-**gen** ṭaᶜāmları* 14a/7

yegānelıġ [1] (< Far. *yagāna* ve Tü. *+lıġ*) teklik.
*y.+**ımnıŋ** celālı vü ᶜizzeti üçün* 96a/2

yėgirmi [5] (< ET (Orh.T., Uyg., MK) *yėgirmi*) yirmi.
y. tayaḳ urdı 155a/5, *y. yıllıḳ* 205a/1, *yüz y.* 79a/3, 79a/5

yėgirmi bėş yirmi beş.
y. b. yıl 80b/1

yek-dāne [1] (< Far. *yak-dāna*) eşi benzeri olmayan.
*gevher-i y.-d.+**sin*** 215a/4

yek-rūye [1] (< Far. *yak-rūya*) güvenilir dost, iki yüzlü olmayan, bir yüzlü.
ᶜışḳda y.-r. kerek 213a/5

yėl [3] (< ET *yėl* < AT * *yēl*) yel, rüzgar.
y. hevā yüzide ėltür erdi 175b/3
*y.+**ge** buyur* 65b/9, *y.+ge ḥükm ḳıldı* 66a/3

yėmek [1] (< ET (Uyg.) *yėmek*) yeme, yiyecek, yemek.
*ol y.+**din** peşīmān bolup aytķay* 52a/2

yemrül- [1] (< ET (Uyg) *yėmril-*, *yėmrül-*< ET (Uyg.) *yėmir-*parçalamak, harap etmek'ten *yėmir-il-*) yıkılmak, çökmek, harap olmak.
ḫalel peydā ķılıp y.-gey 135b/8

yėr [67] (< ET *yėr*) yer.
y. balçıķ bolup erdi 17b/7, *y. öpüp* 155b/1, *hēç y. tapa almay* 131a/7, *y. tapķaylar* 54b/1, *y. tübidegi* 183b/8, *y. tübide yörür* 37b/1, *ekin yėridin özge y. vīrān bolġay* 105b/2, *ünmegey y. yüzide hēç giyāh* 141a/5, *y. yüzide* 72a/8, 200b/6, *y. yüzige yiberdi* 101b/9, *y. yüziniŋ ḫalķı* 71a/2, *y. yüziniŋ pādişāhın* 26a/3, *vāy y. yüziniŋ pādişāhlarıġa* 14b/9
*bir y.+**de** aytıp turur* 148a/9, *bir y.+de barur* 161a/7, *bir y.+de cemᶜ ķıldı* 185a/5, *bu y.+de kelmedi* 97a/6, *bu y.+de olturġuzup turur* 192b/5, *sözlemes y.+de sözlemegey* 177a/3, *ėlçini bir y.+de tüşürdiler* 106a/5, *özge y.+de yatķay* 146b/3, *bir y.+de* 30b/3, 108a/4, 130b/1, 171b/2, 182a/6, *falān y.+de* 190b/2, *her y.+de* 17a/6, 157a/6, *ol tar y.+de* 54b/2, *ol y.+de* 146b/4, *sormaġan y.+de* 144a/1, *tilemes y.+de* 143b/9, *bī-maḫal y.+din alıp* 137a/3, *yıraķ y.+din arıp açıp kelip-biz* 108b/6
*bu y.+**din** barmasa* 194a/3, *bu y.+din hindūstānġa* 66a/9, *özge y.+din* 209b/6, *bu türlük y.+din* 127a/5, *ol y.+din* 137a/1, *ne y.+din turur* 14a/8, *bī-taķrīb y.+ge bėrmes erdiler* 137a/3
*beyik y.+**ge** çıķıp* 134b/8, *bir bülend y.+ge çıķtı* 139b/4, *y.+ge yatar* 193a/3, 220b/1
*y.+**ide** bitigey* 184b/1, *y.+ide bolsa* 35a/2, *anıŋ y.+ide ķoyġıl* 145b/2, *ḫācet y.+ide körgey* 52a/1, *kėçe yatur y.+ide* 146b/2, *köŋül y.+ide durur* 52b/3
*ekin y.+**idin** özge yėr vīrān bolġay* 105b/2
*āḫiret y.+**ige** barur* 58a/3, *ᶜamel y.+ige* 85b/6
*y.+**imdin** ķopmas-men* 192b/4
*biziŋ y.+**imizde*** 127a/8
*seniŋ y.+**iŋ** durur* 65a/9
*köz y.+**inde** turur* 23b/2
*bismi'llāhnıŋ y.+**ini** peydā ķılġıl* 184b/5
*y.+**leride** olturġaylar* 54a/8
*y.+**leridin** ķopa almasalar* 128b/6, *y.+leridin saçrap ķoptılar* 62b/3
*y.+**leriŋiz-de** ārām tutuŋ* 62b/4
*y.+**ni** ᶜimāret ķılmakķa* 56a/1
*y.+**niŋ** genclerin* 182b/6

yėt- [47] (< ET (Uyg.) *yėt-*) yetmek, yetişmek, ulaşmak.
*hēç der-bān ve yasavul meni y.-**e almas*** 64b/1
*ġavrıġa y.-**er erdi*** 135a/2
*āḫir müddeᶜāsı bile y.-**er*** 220a/8
*bu āyetķa y.-**ip erdi*** 21a/1
*bir cezīreġa y.-**ip*** 54a/2, *bir uluķ deryā ķıraġıġa y.-ip* 216b/9, *ol kentke y.-ip* 141a/7, *ẓulm y.-ip* 4a/7
*andaķ y.-**ip turur*** 4b/5,152a/8, *ḫāṭırıġa andaķ y.-ip turur* 216a/6, *şıḫḫatķa y.-ip turur* 125a/1

*ėl murādıġa y.-**ip tururlar*** 188b/1, *himmet bile y.-ip tururlar* 210b/1
*eger ġamī vü elemī yā ẓulm u sitemī y.-**ken bolsa*** 135a/1
*ecel y.-**ken çaġda*** 47a/2
*y.-**kenleriŋ** dādın bėrgeyler* 159b/1
*nā-gāh ecel y.-**key*** 38a/3, *raᶜiyyetḳa y.-key* 29b/3
*murādġa y.-**key-sen*** 178b/4, *özüŋ y.-key-sen* 105a/8
*murādlarıġa y.-**keyler*** 29a/4
*salṭanat mertebesiġa y.-**medi*** 84b/9
*īmānġa y.-**megey*** 31a/6
*ol üç nersege y.-**megünçe*** 31a/6
*alarġa y.-**mes erken-dür*** 180b/4
*y.-**se*** 16b/3, *murādıġa y.-se* 220a/7
*y.-**ti erse*** 117b/2, *ᶜömerġa y.-ti erse* 110a/9, *anıŋ semᶜiġa y.-ti erse* 91a/8, *öz ėşikige y.-ti erse* 193b/6, *nevbet muᶜāviyeġa y.-ti erse* 130a/7
*y.-**ti** ġamm* 88b/4, *ehliġa y.-ti neşāṭ* 77b/5, *ᶜabdu'llāhġa y.-ti* 206a/6, *alarġa y.-ti* 133b/4, *atasınıŋ müzdiġa y.-ti* 98a/1, *baġdādġa y.-ti* 206b/3, *yaman fiᶜlleridin y.-ti* 133b/4, *bir çādırġa y.-ti* 126a/8, *medīneġa y.-ti* 17a/9, *murādıġa y.-ti* 208a/4, *ol lafẓġa y.-ti* 162b/4, *ol şehrġa y.-ti* 213b/5
*ėşigige y.-**tiler erdi*** 20b/9
*müddeᶜāġa y.-**tiler*** 101b/3

yėtil- [1] (<ET (Uyg., MK) *yėt-il-*< ET *yėt-*) olgunlaşmak, yetişmek, büyümek.
*ḳırḳ yılda bir yigit y.-**ür*** 179a/8

yetīm [1] (< Ar. *yatīm*) yetim; tek, bir tane.
*dürr-i y.+**i*** 44a/8

yėtiş- [7] (<ET (Uyg., MK) *yėtiş-* < *yėt-(i)ş-* ET *yėt-*) ulaşmak, varmak, yetmek.
*ḫātırıġa y.-**ti*** 210b/8, *y.-ti ḥavāriyy ū nġa* 57a/8, *bir bölek ėlge y.-ti kim* 66b/5, *ġanīmetī tamām y.-ti* 209b/6, *ol salṭanatḳa y.-ti* 142a/3, *pādişāhlıġ müsülmānlarġa y.-ti* 81a/2
*kėç y.-**tim*** 131a/7

yėtkür- [6] (< ET (Uyg) *yėtgür-* < *yėt-gür-* ET *yėt-*) yetiştirmek, ulaştırmak.
*ᶜarżġa y.-**diler** kim* 91a/6
*elemī y.-**geyler*** 208a/7
*y.-**ġıl** kim emīrü'l-müᵓminīnni öltürdüŋ* 22a/2
*ṣübūtıġa y.-**mek*** 219b/3
*ḳaraŋġuluḳ y.-**ürler*** 150a/7
*meniŋ rūzumnı y.-**ür*** 203a/7

yėtküz- [1] (< *yėt-küz-*< ET *yėt-*) yetiştirmek, ulaştırmak.
*erni himmet y.-**ür** maḳṣūdıġa* 210b/6

yėtmiş [5] (< ET (Orh.T., Uyg.) *yėtmiş* < AT **yēt̄miş*) yetmiş sayısı .
y. rekᶜat namāzı 11b/9, *y. yıl* 82a/3, *y. yıllik günāh* 34a/6, *y. yıllik günāhıŋnı* 34a/5, *y. yıllik* 34a/4

yėtti [3] (< ET *yėti* AT AT **yēt̄i*) yedi sayısı.
y. kişi 10b/3, *y. yıl bėş ay* 82a/1

yėtti yüz yedi yüz.
y. y. yıl erdi 77a/6

yėttinçi [4] (< ET (Orh.T., Uyg.) *yėtinç*) yedinci.
y. aṣl 38a/6, 7b/8, *y. miṯāl* 53a/3, *y.* 11a/7

yıḏ [2] (< ET(Uyg., KT) *yıḏ*) koku.
*yaḫşı y.+**lar** köydürgey* 53a/9, *yaḫşı y.+lar sepkey* 50a/4

yıġ- [6] (< ET *yıġ-*) toplamak, biriktirmek.
*barıdın y.-**ıp*** 61a/9, *ol ḫᵛāce mālların y.-ıp* 63a/1
*anı y.-**maḳdın*** 67a/7
*dünyālıḳ y.-**maḳḳa*** 56a/1
*māl u niᶜmet y.-**mas**-siz* 67a/5
*ḫazīne ve māl y.-**sa*** 46b/8

yıġaç [11] (< ET(Orh.T., Uyg.) *ıġaç*, (KT) *yıġaç*) **1.** ağaç; değnek, sopa.
keymekleri y. terisi ... erdi 66b/7, *ėkki yüz miŋ y. ursunlar* 203b/6, *bir neçe muḥkem y. urup* 93b/7, *ottuz y. urup* 145b/1, *seni ağrıtıp altmış y. ursam* 145b/8, *köpreginıŋ üzengüsi y.+**dın** erdi* 116b/5
*ottuz y.+**nı*** 146a/1

2. fersah, ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık.
bir y. ḳalıp turur 51b/1, *miŋ y. yolda* 150a/5, *her ay bir y.* 51a/8
*miŋ y.+**dın** ḳaraŋġuluḳ yėtkürürler* 150a/7

yıġıl- [1] (<ET (Uyg., KT) *yıġıl-*< *yıġ-*(*ı*)*l-* < ET *yıġ-*) toplanmak, bir araya gelmek.
*heme-yi ᶜālem y.-**salar*** 35b/7

yıġla- [14] (< ET (Uyg., KT) *ıġla-* <AT **īġla-*) ağlamak.
*bisyār y.-**dı*** 22a/2, 24b/7, 32a/2, 68b/9, 139a/4
*y.-**dılar*** 120b/2, *barça y.-dılar* 56b/4
*meniŋ bu y.-**maḳ** ve zārī ḳılmaġım* 23a/8
*zār-zār y.-**p** ayttı* 16b/9, *dāyim y.-p aytur erdi* 23a/7, *y.-p aytur erdi* 116a/4
*yol barur erdi y.-**r erdi*** 109b/1
*y.-**ydur erdi*** 108a/8, 198b/6

yıġlaş- [1] (<ET (Uyg., MK) *yıġlaş-*< *yıġla-ş-* ET *yıġla-*) ağlaşmak, birlikte ağlamak.
*barça y.-**tılar*** 198b/2

yıḳıl- [2] (< ET (KT) *yıḳıl- yıḳ-*(*ı*)l- < ET *yıḳ-*) yıkılmak, tahrip olmak.
*atdın y.-**dı*** 189b/7
*medārı bolmaġay y.-**ġay*** 8a/8

yıl [55] (< ET *yıl*) yıl, sene.
y. 79a/3, 80b/2, *ol yüz y. ᶜömr keçürdi* 83a/5, *y. ᶜömr sürdi* 79a/5, *on y. ᶜömr sürdi* 88a/2, *bir y. bėş ay boldı* 82b/3, *bir y. bėş ay* 84a/7, *yėtti y. bėş ay* 82a/1, *ottuz y.* 81a/8, *on ėkki y.* 83b/5, *bėş yüz y.* 76b/9, *seksen y.* 82b/1, *y. erdi* 88a/4,

altmış üç y. 82b/9, *ḳırḳ tört y.* 81a/8, *on bėş y.* 83a/2, *on tört y.* 79b/3, 79b/9, *on üç y.* 80a/8, *ottuz sekkiz y.* 84a/2, *toḳsan y.* 76b/5, *yėtti yüz y.* 77a/7, *tört miŋ y.* 74a/4, *ottuz y.* 76b/1, *yüz ottuz y.* 77b/9, *bėş y.* 82a/7, *ḳırḳ y.* 83a/3, *neçe y.* 75a/9, *yüz y.* 78b/1, *ḳırḳ sekkiz y.* 83b/3, *her y. ve ay* 46a/7, *altmış y.* 10a/7, 78b/7, *bėş yüz y.* 77b/6, *ėkki y.* 78a/5, *ḳırḳ y.* 80b/4, *munça y.* 74a/5, *on bėş y.* 84b/7, *on toḳḳuz y.* 81b/8, *ottuz y.* 79b/1, 80b/5, 81b/5, 117b/1, *toḳḳuz yüz on bėş y.* 2b/7, *tört miŋ y.* 75a/4, *üç y.* 78a/8,n*yėgirmi bėş y.* 80b/1, *yėtmiş y.* 82a/3, *yüz on y.* 78b/9, *yüz ottuz y.* 78b/4
*yüz on ėkki y.+**da*** 79a/8, *ḳırḳ y.+da* 179a/8
*miŋ y.+**dın*** 77b/1
*her y.+**nı*** 51a/7, *on tört y.+nı* 81b/1

yılan [6] (< ET *yılan*) yılan.
bir neçe y. alıp kel 126b/3, *y. tuta almas-men* 126b/4, *bir y. tutup* 126b/7
*y.+**nı** erbāb tutar* 144a/7, *y.+nı* 178b/7, *ol y.+ni yėp* 126b/8

yıllıḳ [3] (< ET (Uyg.) *yıllik~yıllıġ* < *yıl+lıḳ* < ET *yıl*) yıllık (krş. *yillik*).
neçe y. düşmen 207b/2, *altmış y.* 117b/5, *yėgirmi y.* 205a/1

yıllik [3] (< ET (Uyg.) *yıllik~yıllıġ* < *yıl+lıḳ* < ET *yıl*) yıllık (krş. *yıllıḳ*).
yėtmiş y. günāh 34a/6, *yėtmiş y. günāhıŋnı* 34a/5, *yėtmiş y.* 34a/4

yıraḳ [21] (< ET (Orh.T., Uyg.) *ıraḳ*; (KT) *yıraḳ* <AT **īra-ḳ*) uzak.
y. ermes 106b/8, 118a/7, *ėkki ḥāldın y. ermes* 143a/3, *siz y. turuŋ* 167a/7, *kėmedin y. tüşüp* 54b/5, *y. ve yaḳınlıġını bilmek* 183b/8, *y. yėrdin arıp açıp kelip-biz* 108b/6
*y.+**dın** bir bölek ḳoy köründi* 153a/1, *raᶜiyyet sulṭānnı y.+dın körseler* 128b/5, *y.+dın* 139b/4, *anı y.+dın körüp* 50a/4

yıraḳ bol- uzak durmak, kaçınmak.
*andın y. b**.!*** 26b/1
*nā-şāyest işlerdin ..y. b.-**ġay*** 103b/4
*baḫīllıḳdın y. b.-**ġay**-sen kim* 33b/5
*ᶜaybdın y. b.-**ġaylar*** 149b/5
*tört nersedin y. b.-**ġıl*** 138a/8
*y. b.-**maḳ** çaġır içmek ve ḥarām yėmekdin* 8b/5, *andın y. b.-maḳ* 8b/2
*y. b.-**sa** ve yaḳın bolsa* 37a/7
*yaman işlerdin perhīz ḳılıp y. b.-**ur erdiler*** 112a/2
*y. b.-**ur nerseler*** 138b/1

yırla- [1] (< *yır+la*-ET (Uyg.) *ırla*-; KT *yırla*- <AT **īr+la*-) şarkı söylemek.
*perde içidin y.-**dı*** 195a/2

yiber- [62] (<< ET *ı-ḍ-u bėr*-) göndermek.
*ᶜamelġa y.-**di erse*** 135a/7
*aŋa ėlçi y.-**di*** 17a/7, *dūzaḫḳa y.-di* 68a/9, *be-cins y.-di* 204a/4, *ᶜabdu'llāhḳa y.-di* 202b/6, *caᶜferġa kişi y.-di* 199a/8, *cebreᵓīl ᶜaleyhi's-selāmnı y.-di* 17a/3, *emīnlerni y.-di* 91a/2, *ḥākimligige y.-di* 202a/8, *fi'l-ḥāl y.-di* 199a/8, *firᶜavnġa y.-di* 177b/4, *ḫalḳḳa y.-di* 44b/3, *ḫaṭ bitip y.-di* 121b/6, *hemol sāᶜat y.-di* 199b/2, *dārāġa ėlçi y.-di* 162a/8, *iskenderge y.-di* 162b/6, *kepek ḳavurup y.-di* 24b/5,

kişi y.-di 199a/4, *leyṣḳa y.-di* 185b/8, *mūsīġa y.-di* 97b/3, *ḳāṣıddın y.-di* 206a/5, *pend bitip y.-di* 138a/3, *nūşīrevānġa y.-di* 135a/9, *peyġāmber ... sellemni y.-di* 87b/4, *peyġāmberlerni ḫalḳḳa y.-di* 71b/6, *üçün y.-di* 167b/8, *y.-di* 201a/5, *yėr yüzige y.-di* 101b/9, *y.-di* 3b/5, 44a/1, *ėlçi y.-di* 106a/1, *kişi y.-di* 24b/3, *baġdādġa y.-di* 117a/8
*aŋa y.-**diler*** 187b/1, *yana birevdin y.-diler* 162b/2
*neçe miŋ altun yarmaḳ üçün bir sarı y.-**diŋ*** 35a/7
*miŋ miŋ direm y.-**dük*** 197a/1
*saŋa y.-**ey*** 117a/2
*y.-**gen kişi*** 17a/9
*seni maḥrūm y.-**gey**-**men*** 207b/4
*dūzaḫḳa y.-**geyler*** 42b/3
*andın y.-**gil*** 24b/4, *bat y.-gil* 199b/1, *maŋa ḫarāc y.-gil* 106a/4, *ol yarmaḳnı y.-gil* 199a/8, *yārānlarıŋdın kişi y.-gil* 143a/1
*ol kişini ki saŋa y.-**güm**-**dür*** 143a/2
*yana sizge y.-**güsi**-**dür*** 129b/3
*nāme kim fülān vekīldin y.-**ip erdiler*** 205b/6
*biz seni ol cihetdin y.-**ip erdük*** 163b/3
*anı hediyyeler y.-**ip** satḳun alġay* 179a/9, *kişi y.-ip* 117a/1, *tuḥfeler y.-ip* 179a/3
*nāmeni mührsiz y.-**megey**-**siz*** 186b/9
*nāme y.-**mek** bile* 179a/2
*ėlçi y.-**mekke*** 134a/7
*alarnı ḫalḳḳa y.-**seler*** 58a/8
*anı ėlçilikke y.-**ür erken**-**dürler*** 161b/8, *düşmenġa y.-ür erken-dürler* 162a/6, *ėlçilikke y.-ür ... erken-dürler* 162a/1
*ėlçilikke y.-**ür kişi*****176b**/9
*aŋa y.-**ür**-**men*** 203b/1

yigit [10] (< ET (Uyg., KT) *yigit*) yiğit, genç, delikanlı.
ol y. 205b/9, 206b/6, *y. kelip* 206b/4, *eger y. vezīr* 176a/5, *bir y. yėtilür* 179a/8, *ey y.* 207a/8, *teng-dest y.* 207b/9
*bahādur y.+**lerge*** 179b/4
*ol y.+**ni** tiledi* 206a/6
*ol y.+**niŋ** murādını* 206a/2

yigitlik [1] (< ET (KT) *yigitlik* < *yigit+lik* < ET *yigit*) gençlik.
*y.+**de** teŋri taᶜālāġa ᶜibādet ḳılġan bolġay* 10b/5

yit- [1] (< ET *yit-*) kaybolmak, yitmek.
*her ne y.-**se** men tāvān bėreyin* 132a/5

yoġan [1] (< ET (Uyg., KT) *yoġun*, *yoġon*) kalın.
ne inçke ve ne y. kerek 186a/1

yoḳ [57] (< ET yoḳ < AT **yōḳ*) yok.
y. 28b/9, 39a/4, 107b/7, 120b/8, *y. dėdi* 68a/4 , *y. erdi* 66b/6, 76b/3, 83b/8, 115b/8, 132a/2, 132b/3, 133a/7, 137a/5, 211b/7, 212a/5, 215b/2, *y. erken-dür* 171b/5, *y. erse* 219b/4, *y. ki* 53b/7, *y. kim torġay* 181b/3, *alarġa üçünçi y.* 183a/8
*āvāre bolmaḳdın özge tedbīr y.-**tur*** 86b/3, *meniŋ andın yaḫşıraḳ dostum y.-tur*

205a/4, *meniŋ ḳaşımda vücūdı y.-tur* 191b/7, *y.-tur* 86a/3, *aŋa nisbeti y.-tur* 58b/3, *özge çāre y.-tur* 40a/1, *ẓulm y.-tur* 39b/1, *imkān y. tur* 155a/9
y. ***turur*** *kim* 39b/3, *y. turur* 159a/3, *yaḫşıraḳ iş y.* ***turur*** 98b/2, *ḫaberi y.* ***turur*** 110a/4, *anam hem y. turur* 34a/8, *atam y. turur* 34a/8, *behre y. turur* 4b/7, *bu ėkki hem y. turur* 39a/5, *güvāhım y. turur* 168a/4, *yaḫşı kirdārım y. turur* 65a/8, *hēç nisbeti y. turur* 47b/8, *iᶜtimād y. turur* 159b/3, *ḳardaşım hem y. turur* 34a/9, *yėtmiş yıllik günāh y. turur* 34a/7, *ᶜālemde y. turur* 59a/9, *hēç medḫalım y. turur* 100b/9, *hēç ḥācetim ve tilegim y. turur* 67a/3, *ol sizde y. turur* 136b/7, *nerse y. turur* 26b/2, *ḫaberi y. turur* 144b/4, *ṣabrım y. turur* 94a/2, *bed-iᶜtiḳādraḳ kişi y. turur* 200b/8, *tecribesi y. turur* 176a/6, *hēç ḥācet y. turur* 117a/8, *hēç müzdüm y. turur* 115b/1
*bar u y.+***um** *yüz miŋ direm bolġay* 198a/4
*kişi ton bėr***güsi y. turur** 123a/4
*nā-ümīd ḳıl***ġum y. turur** 203a/3

yol [32] (< ET yol < AT **yōl*) yol; tarz, yöntem.
y. barur erdi 109a/9, *y. bile* 56b/6, *bisyār y. erdi* 66b/1, *y. üstide ḳoysalar* 105a/1, *y. zaḫmetin* 213b/4, *y.* 58a/9
*y.+***da** *bir ᶜavān yoluḳtı* 93b/3, *miŋ yıġaç y.+da* 150a/5
*bu y.+***dın** 51b/1
*dünyā ol y.-***dur** *kim müsāfirler yörürler* 51a/5
*y.+***ġa** *kirdi* 216b/8
*tüz y.+***ı** *bile yörügen bolsa* 42a/2
*ḫācī mekke y.+***ıda** 126a/6, *ḫudāy taᶜālā y.+ıda* 193b/7
*ḫayr y.+***ıġa** *keltürgey* 173a/3, *riyāżet y.+ıġa köndürüp-dür-men* 219b/6, *maḳṣad y.+ıġa* 213b/3
*selāmet y.+***ın** *şiᶜār ḳılıp* 18b/1, *taḳvā y.+ın tutup* 13a/3, *y.+ın* 44a/1
*y.+***lar** *īmin* 122a/7, *y.+lar* 82a/9
*yaḫşı y.+***largġa** *tutḳay* 178a/4

yol azıḳ- yolunu kaybetmek.
*y. a.-***ıp** *bir neyistānġa yoluḳtı*126a/7

yol körgüz- yol göstermek, tavsiye etmek.
*baᶜżı iḫrāc ḳılmaḳḳa y. k.-***di** 215b/9

yol körset- yol göstermek, tavsiye etmek.
*maŋa bir y. k.-***iŋiz** *kim ol işde üstüvār bolġay-men* 137a/8
*bendeleriġa tüz y. k.-***ip** *dīnge daᶜvet ḳılġaylar* 71b/7

yol tap- yol bulmak, çare bulmak.
*aŋa y. t.-***mas** 26b/9
*iş ḫāṭırıda y. t.-***tı erse** 175b/7
*söz güheri vīrān ḫāṭırıġa y. t.-***tı** 5b/8, *y. t.-tı* 77a/4

yol tūşesi azık, ahiret azığı.
*y. t.+***ge** *ḳāniᵓ bolmaḳ kerek* 53b/6

yoluḳ- [6] (< ET (Orh.T., Uyg.) *yoluḳ-*) karşılaşmak, karşı karşıya gelmek, rastlamak.
*andaḳ şeḳāvetḳa y.-***ḳay** 10a/3

*bir neyistānġa y.-**tı*** 126a/7, *yolda bir ᶜavān y.-tı* 93b/3
*gencge y.-**tılar*** 56b/6
*iblīs ᶜaleyhi'l-laᶜne aŋa y.-**up*** 59a/6, *niᶜmetḳa y.-up* 208a/8

yon- [9] (< ET (Uyg., MK) *yon-*< AT **yō-n-*) yontmak.
*ḳalemni yaḫşı y.-**ġay*** 184a/7, *hemvār y.-ġay* 185b/4
*ḳalemni mundaḳ y.-**ġaylar*** 185b/6
*ḳalemni uzun y.-**ġıl*** 186b/2
*ḳalemni yaḫşı y.-**maḳ turur*** 184b/7
*ḳalem y.-**maḳdın** turur* 184b/8
*ḳalem y.-**up** bitigil* 185b/1, *ḳalem y.-up* 185b/1, *ḳalem y.-up* 185a/8

yosun [1] (< ET (Uyg.) *yosun* <*Mo. yosu(n)*) üslup, adet, kanun.
*anı şerᶜ y.+**ı** birlen edeb ḳılġay* 103b/5

yosunluḳ [1] (< Mo. *yosun* ve Tü. *+lug/ḳ*) gibi, biçimde, tarzda.
*pādişāhnıŋ bendeleri y. **tururlar*** 58a/7

yörü- [12] (< ET *yorı-*< AT **yōrı-*) yürümek.
*tüz yolı bile y.-**gen bolsa*** 42a/2
*y.-**mek** üstide turur* 51b/1
*toġrı y.-**meydür*** 117a/5
*bāzārda y.-**p*** 10b/7, *ilgeri y.-p* 215b/5
*y.-**r** er sözi* 6a/4, *tınmay y.-r* 48b/6, *yėr tübide y.-r* 37b/1
*ol reviş bile y.-**r erdi*** 111b/1, *feryād u fiġān ḳılıp y.-r erdi* 95a/1
*dünyā ol yol-dur kim müsāfirler y.-**rler*** 51a/5
*ḫayl u ḥaşemi arasında cevelān ḳılıp y.-**ydür erdi*** 59a/5

yu- [1] (< ET (Uyg., KT) *yu-*< AT **yū-*) yıkamak.
*elig y.-**p*** 160b/8

yulduz [1] (< ET (Uyg.) *yultuz* (KT) *yulduz*) yıldız.
*y.+**larnı** bilmek kim ḳaysı burcda tururlar* 184a/1

yumşaḳ [5] (< ET(Uyg., KT) *yımşaḳ* <Orh.T. *yėmşaḳ*) yumuşak.
bu nevᶜ y. elig kim 21b/5
y. söz 177a/9

yumşaḳ sözle- düzgün konuşmak, konuşması güzel olmak.
*birbirige rıfḳ u müdārā ḳılġaylar ve y. s.-**geyler*** 177b/8
*ey mūsī aŋa y. s.-**gil*** 177b/5
*pādişāh mülāzımları bile y. s.-**p*** 179b/7

Yūnān [1] Yunan, Yunan halkı.

Yūnān melik(i) Yunan hükümdarı.
*y. m.+**leridin** biri* 183a/2

yügür- [1] (< ET *yügür-*) koşmak, seğirtmek, hızlı gitmek.
*hemol ḳızġına y.-**üp** bardı* 141a/7

yügürüş- [1] (<ET (Uyg.) *yügür-üş-* < ET *yügür-*) koşuşmak.
*ḳullar y.-**üp** ėşikke bardılar* 62a/6

yük [4] (< ET (Orh.T./Yen., Uyg., KT) *yük*) yük.
*y.+**i** bile* 155a/1ü *ol tevelerni y.+i bile* 155a/2
*günāh y.+**in*** 109a/7
*bu y.+**ni** sen köterdiŋ* 109a/7

yüklük [1] (< ET (Uyg.) *yüklüg* < *yük+lüg*< ET *yük*) yüklü.
neçe y. ḫaçır 196b/1

yümn [1] (< Ar. *yumn*) uğr, bereket.
*y.+**i** bolmas* 181b/6

yürek [1] (< ET *yürek*) yürek, gönül.

yüregi yarıl- korkmak, çok korkmak (bk. Özb. *юрагu ёрил-* ÖTİL-II, 1981: 471a).
*y.+**i** y.-**ıp** fi'l-ḥāl cān bėrdi* 167b/5

yüz (I) [42] (< ET *yüz* < AT **yūz*) yüz sayısı.
y. ġuṣṣa birlen bardım bu dünyādın 160b/8, *y. iş* 52b/6, *y. mübālaġa bile* 200a/3, *y. şükr* 221a/1, *y. yıl ᶜömr keçürdi* 83a/5, *y. teve keltürdiler* 155a/1, *y. yıl pādişāhlıḳ* 78b/1, *aŋa bėş y. direm bėriŋiz* 189b/8, *tört y. direm ėltip-türler* 132b/5, *tört y. diremimni* 132a/8, *bėş y. direm* 189b/2, *üç y. kişini öldürdi* 132a/1, *miŋ bėş y. kişiniŋ başın aldurdı* 131b/8, *üçer y. miŋ altun inᶜām ḳıldı* 136a/8, *üç y. miŋ direm bėrdiler* 209b/2, *ėkki y. miŋ direm* 203b/3, *üç y. miŋ direm bolġay* 209a/9, *ėkki y. miŋ direm* 206a/9, *ėkki y. miŋ ḳızıl diremġa* 200a/3, *ėkki y. miŋ yıġaç ursunlar* 203b/6, *toḳḳuz y. on bėş yıl* 2b/6, *toḳḳuz y. toḳsan toḳḳuz cuzvnı* 171a/2, *bėş y. yıl devrān sürdi* 76b/9, *yėtti y. yıl erdi* 77a/6, *bėş y. yıl* 77b/6

yüz ellik miŋ yüz elli bin.
y. e. m. direm inᶜām ḳıldı 209a/8, *y. e. m. direm* 209a/6

yüz miŋ yüz bin.
y. m. direm artuḳġa tiley durur 191b/4, *on m. diremdin y. m. direm bėrdiler* 208b/8, *bar u yoḳum y. m. direm bolġay* 198a/4, *y. m. direm* 209a/1, *y. m. diremġa* 191b/3, *neçe y. m. diremniŋ* 191b/6, *y. m. kişi çıḳtı* 159b/9, *y. m. yaraġlıḳ ve ārāste çerigi bar erdi* 116b/5

yüz on yüz on.
y. o. yıl 78b/9

yüz on ėkki yüz on iki.
y. o. ė. yılda āḫir boldı 79a/7

yüz ottuz yüz otuz.
y. o. 78b/4, 77b/9, 117a/9

yüz yėgirmi yüz yirmi.
y. y. 79a/2, 79a/5

yüz (II) [27] (ET *yüz* < AT * *yӣz*) yüz, çehre.
*yėl hevā y.+**ide** ėltür erdi* 175b/3, *ünmegey yėr y.+ide hēç giyāh* 141a/5, *yėr y.+ide* 72a/8, 200b/6
*edeb y.+**idin** olturup aytur erdi* 165b/2, *y.+idin* 211a/7, *enāniyyet y.+idin* 59a/9, *ḥasret y.+idin* 63a/2, *taḥayyür y.+idin* 66b/1
*feyż ėşigi hēç kimseniŋ y.+**ige** bağlanmaydur* 212b/6, *yėr y.+ige yiberdi* 101b/9, *bu varaḳ y.+ige* 6a/9, *y.+ige* 109b/9
*y.+**in** açsa* 50a/4, *y.+in āsmānġa ḳılıp* 116a/3, *ᶜarabī y.+in āsmānġa ḳılıp* 119a/1, *y.+in tupraḳġa sürtüp* 139a/3, *y.+in miḥrābḳa ḳoyup* 16b/9
*y.+**indin*** 11a/8
*y.+**ini** bağlap* 50a/3
*yėr y.+**iniŋ** ḫalḳı* 71a/2, *yėr y.+iniŋ pādişāhın körüŋ* 26a/3, *yėr y.+iniŋ pādişāhlarıġa* 14b/9
*y.+**lerige*** 15a/5
*y.+**üŋde** bėlgülük nūr-ı ilāhī* 125a/9

yüz evür- yüz çevirmek.
*devlet sendin y. e.-**di*** 160b/9

yüz ḳoy- yönelmek, niyetlenmek.
*beyābānġa y. ḳ.-**dı*** 95a/1

yüzlen- [2] (<ET (Uyg., MK) *yüzlen-* <*yüz-len-*<ET *yüz*) yönelmek, istikametini almak, yüz çevirmek.
*pādişāh şehriġa y.-**di*** 217b/7
*vīrānlıḳḳa y.-**gey*** 128b/9

yüzlük [1] (<ET (Uyg., KB) *yüzlüg* < *yüz+lüg* < ET *yüz*) yüzlü.
yaḫşı y. ve rāy u tedbīrlıḳ kerek 184a/6

yüzük [2] (< ET (Uyg.) *yüzük ~üzük* MK *yüzük*) yüzük.
y. bile 187a/5
*ol y.+**niŋ** secᶜi* 187a/5

Z/Ẓ/Ẕ/Ż

żabṭ [4] (< Far. < Ar. *ḍabṭ*) zaptetme, ele geçme.

żabṭ ḳıl- ele geçirmek.
*işini yaḫşı ż. ḳ.-**a almaġay*** 176a/7
*andaḳ ż. ḳ.-**ġay*** 27a/5
*uruḳ ḳayaşını ż. ḳ.-**ġay*** 155b/7
*barça ötken işlerni anıŋ bile ż. ḳ.-**sa bolur*** 182a/3

żaᶜf [1] (< Far. < Ar. *ḍaᶜf*) zayıflık, kuvvetsizlik; fenalık, baygınlık.
noḳṣān u ż. 26b/9

zāhid [7] (< Ar. *zāhid*) dünyayı terkedip dinin emirlerine çok titizlikle riayet eden, züht ve takva sahibi, dindar, müttaki.
ol z. ayttı 23a/5, *şaḳīḳ-i z. sen müdür-sen* 19a/3, *z. sen durur-sen* 19a/4, *kārdān ve z.* 78b/7
*bir z.+**din** pend istedi* 23a/4
*ol rūzgārnıŋ z.+**i*** 24b/2
*ol z.+**niŋ** ṭaᶜāmınıŋ berekātı* 25a/6

ẓāhir [6] (< Ar. *ẓāhir*) görünen, belli, meydanda; dış yüz, dış görünüş.
ẓ. naẓarı bile 50a/1, *ẓ. körüp* 214b/7
*ẓ.+**de** özin ārāste tutḳay* 49b/8

ẓāhir bol- ortaya çıkmak, görünür duruma gelmek, meydana çıkmak.
*ḫıyānet-i bisyār ẓ. b.-**dı*** 154b/2
*şāḫları ẓ. b.-**ġay*** 70b/4
*ol ᶜalāmet cān bėrür maḥalda ẓ. b.-**ur*** 52a/6

zaḥmet [7] (< Far. < Ar. *zaḥmaᵗ*) sıkıntı, eziyet.
bāzūlarġa z. bolmaġay 94b/6, *teşvīş ü z.* 54b/2
*raᶜiyyet z.+**de** bolurlar* 92b/6
*z.+**i** özge ᶜuẓvġa barmaġay* 94b/1
*yol z.+**in** ve meşaḳḳatın çekip* 213b/4

zaḥmet bėr- acı vermek, ızrıtap vermek.
*raᶜiyyetḳa … z. b.-**mesünler*** 115a/3

zaḥmet bėre başla- acı vermeye başlamak.
*özge barmaḳları hem z. b.-**e b.-dı*** 94b/3

żaᶜīf [9] (< Far. < Ar. *ḍaᶜīf*) zayıf, güçsüz.
ḳavī birlen ż. arasında 14a/4, *ż. ėl* 107b/2, *men-i ż. güneh-kārġa* 26a/1
*biri ḳavīdin ż.+**ḳa*** 93a/2, *ż.+ḳa* 128b/1
*ḳavīdin ż.+**ke*** 107b/4
*ż.+**lerġa** ve uluḳluḳ ḳılmaḳlıḳ* 124a/1
*men ż.-**men*** 93b/9
*ol ż.+**nıŋ** ḳarġışıġa* 109a/8

żaᶜīflıḳ [1] (< Ar. *ḍaᶜīf+lıḳ*) zaaf, zayıflık.
ol ż. bilen 210b/4

ẕākir [1] (< Ar. *ẕākir*) zikreden, zikredici.
erür ẕ. 51a/1

ẓālim [9] (< Ar. *ẓālim*) zulüm eden, acımasız, merhametsiz (kimse).
ẓ. 4a/7, *ẓ. pādişāh* 101a/8, *ẓ. u sitem-kār bolsa* 75a/2, *ẓ. ü cābir bolsa* 73b/8, *ẓ. ü sitem-kārnıŋ elgin* 165b/8, *pādişāh ẓ. ve bī-dād bolsa* 166a/1, *sulṭān-ı ẓ.* 13b/4, 11b/3

*ẓ.+**lerġa** hem-dāstān bolma* 105a/4

zamān [43] (< Ar. *zamān*) zaman.
bu z. ᶜulemāları 147b/5, *bir z. bolup erdi* 196a/7, *bu z. debīrleri* 185b/6, *burun z. ekābiridin* 2a/8, *oşbu z. keltürgil* 197b/87, *z. mülūkiniŋ faḫrı* 83a/8, *ötken z. pādişāhlarıdın* 210b/9, *bu z. pādişāhlarıġa* 111b/2, *ötken z. pādişāhlarınıŋ* 111b/6, *bir z. tefekkürge bardı* 198b/8, *bu z.* 147a/6, *burun z.* 87b/8, 195a/8, *ol z.* 200b/1, *sulṭān-ı ᶜaṣr u z.* 3a/9, *sulṭān-ı z.* 221a/7
*bir z.+**da*** 217b/3, *her z.+da* 180a/8, *ol z.+da* 34b/8, 87b/7, 105b/6, *ötken z.+da* 164a/8
*ol z.+**ġaça*** 159b/6
*z.+**ıda** tuġdum* 88a/7, *cāhiliyet z.+ıda* 130a/5, *z.+ıda* 56b/5, 75a/3, *ᶜömer bin ᶜabdü'l- ᶜazīz z.+ıda* 100a/7, 118a/1, *alar z.+ıda* 74b/5, *anıŋ z.+ıda* 28b/5, 82a/9, 91b/2, *hārūnü'r-reşīd z.+ıda* 195b/5, *nūşīrevān z.+ıda* 100b/3, *peyġāmber ᶜaleyhi's-selām z.+ıda* 147b/2, *velīd bin ᶜabdü'l- melik z.+ıda* 100a/1
*ādem ᶜaleyhi's-selām z.+**ıdın*** 24a/5, *cemşīd z.+ıdın* 3b/9, *keyūmerṯ z.+ıdın* 81a/3
*z.+**ıġa** degünçe* 166b/8
*me-bādā ki meniŋ z.+**ımda*** 107b/7
*pādişāh-ı z.+**nıŋ*** 104b/1

żamān [1] (< Ar. *ḍamān*) kefil olma, kefillik.
*barçanıŋ ż.+**ı** özi turur* 35a/8

zamāne [2] (< Ar. *zamāna*) devir, bulunulan zaman.
z. sen-sen 149b/9
*ol z.+**de*** 165a/9

żamīr [1] (< Ar. *ḍamīr*) gönülde gizli olan sır.

żamīr-i münīr ışıklı, parlak gönül.
*ż.-i m.+**iġa** andaḳ yėtip turur* 4b/5

zār-zār [1] (< Far. *zār*) ağlayan, inleyen.

zār-zār yıġla- yüksek sesle ağlamak.
*z.-z. y.-**p** ayttı* 16b/9

żarar [1] (< Far. < Ar. *ḍarar*) zarar.

żarar ḳıl- zarar vermek.
*saŋa ż. ḳ.-**ur erdi*** 140b/1

ẓarāyif [1] (< Ar. *ẓarāᵓif*) zarif, ince, güzel şeyler.
leṭāyif ü ẓ. bilen 189a/8

zārī [4] (< Far. *zārī*) ağlayıp sızlama.

zārī ḳıl- ağlamak, sızlamak.

*ne türlük z. ḳ.-**adurur*** 26a/4
*meniŋ bu yıġlamaḳ ve z. ḳ.-**maġım*** 23a/8
*feryād ü z. anda ḳ.-**ġay-siz*** 60a/8
*z.-i bisyār ḳ.-**dı*** 95b/2

żarūr [5] (< Far. < Ar. *ḍarūr*) zaruri, kaçınılmaz.
ż. erdi 137a/2, *maŋa ż. iş vāḳiᶜ bolup-tur* 199a/9, *ż.* 147b/8
*maŋa ż.-**dur** vilāyetni kezip tefaḥḥuṣ ḳılġay-men* 107b/3
*ż.+**dın** saŋa kelip turur-biz* 118a/5

ẕāt [5] (< Ar. *ẕāt*) şahıs, kişi, kimse; saygıdeğer kimse.
*alarnıŋ ẕ.+**ıda*** 189a/5
*ẕ.+**ıġa*** 221b/7

ẕāt-ı şerīf yüce soylu.
peyġāmber ṣalla'llāhu ᶜaleyhi ve sellemniŋ ẕ.-ı ş. ü ᶜunṣur-ı laṭīfiniŋ berekātıdın erdi 85a/3, *ẕ-ı ş. ṣıḥḥatı ve selāmetlıġıġa erdi* 205b/7
*ᶜālemniŋ ābādānlıġı ve ḫalḳnıŋ āsāyişi anıŋ ẕ.-ı ş.+**iġa** vā-beste turur* 150b/3

żāyiᶜ [4] (< Far. < Ar. *ḍāʾiᶜ*) ´ziyan olmuş, boşuna gitmiş.
ᶜömrni ż. keçürüp 161a/4

żāyiᶜ bol- ziyan olmak, boşuna gitmek.
*ol teng-dest yigit ż. b.-**madı*** 207b/9
*büzürg-(8)-himmet ėl hergiz ż. b.-**maslar*** 207b/8

żāyiᶜ ḳıl- ziya etmek, boşa harcamak.
*biziŋ işimizni ż. ḳ.-**ıp*** 163b/5

zāyil [1] (< Ar. *zāʾil*) devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan.

zāyil bol- sona ermek.
*merg bilen z. b.-**mas** belkim artar* 52b/1

zebān [1] (Far. *zabān*) dil, lisan.
līkin dėmegi z.+ġa sıġmaz 48a/3

zebūn [1] (< Far. *zabūn*) zayıf, güçsüz, aciz.
esīr ü z. eylegey 29a/8

Zebūr [1] Davut peygambere inen kutsal kitap.
furḳān ve incīl ve z. ve tevrīt 38b/2

zecr [1] (< Ar. *zacr*) yol vurma, yol kesme (*зажр* 3, ANATİL- I, 1983: 610).
oġrılıḳ ve bī-dād u z. ü fesād āvāzesi 130b/2

zehr [6] (< Far. *zahr*) zehir.
z. dek 127a/2
*her neçe z.+**ġa** oḫşar* 128a/1
*z.+**ni** öz kāmı birle içse* 128a/3

zehr-i ḳātil öldüren zehir.
*z.-i ḳ.-**dür*** 127b/9

zehr sal- zehir katmak, zehir katarak zehirlemek.
*ol biri z. s.-**ġan ṭaᶜāmnı** keltürdi* 57a/4
*bu ṭaᶜāmġa z. s.-**maḳ** kerek* 56b/9

zehre [3] (< Far. *zahra*) cesaret, yiğitlik.

zehre-yi ol öyle bir cesaret.
z.-yi o. bolmaġay kim anı alġay 105a/2, *z.-yi o. yoḳ erdi kim mescidke kelmegey* 132b/3, *z.-yi o. yoḳ erdi kim anıŋ sarı tik baḳa alġay* 133a/7

zekāt [3] (< Ar. *zakāt*) İslam dininin beş şartından biri olarak, sahip olunan ve belli bir miktarı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.

zekāt bėr- zekat vermek.
*z. b.-**gençe** bar-dur* 117b/7
*ṣadaḳa ve z. b.-**ip*** 63b/4
*ṣadaḳa ve z. b.-**mek*** 100a/8

zer-ger [1] (< Far. *zar-gar*) kuyumcu.
*ḳalem z.-g. **durur*** 182b/9

zer-gerlik [1] (< Far. *zer-ger* ve Tü.+*lik*) kuyumculuk.
z. 182b/9

ẕerre [3] (< Far. < Ar. *ẕerre*[t]) pek ufak parça.
bu ẕ. miṣāl 215a/6, *ẕ. ol ḥaḳīrlıḳ bilen ḳuyaş viṣālıġa müşerref bolur* 210b/2
*bir ẕ.+**ni** ᶜālemdin teprete almaġaylar* 35b/9

zevāl [1] (< Ar. *zavāl*) sona erme, ortadan kalkma.
*z. **turur*** 92b/9

żımn [1] (< Ar. *ḍimn*) iç yüz, iç taraf, iç.

żımnıda içinde, ortasında (bk. *зимн* 2, ANATİL- I, 1983: 638).
*anıŋ ż.+**ıda** turur* 87b/3

zındīḳ [1] (< Ar. *zindīḳ* < Far. *zandīk*) Allah ve ahirete inanmayan kimse.
*münāfiḳlar ve z.+**larnı*** 42a/7

zihī [4] (<Far. *zahē̄*, *zihē̄*) ne güzel, ne hoş, ne iyi.
z. aḥmaḳ kimerseler 49b/5, *z. bī-miṣl ü mānend* 39b/6, *z. ḥayy-ı tüvānā* 39b/8, *z.* 21b/5

ẕikr [6] (< Ar. *ẕikr*) anma, bahsetme.
işi ẕ.+i Allāh edi 212a/6

ẕ.+i 40a/3, 86a/5
ġayr-ı ḥaḳ ẕ.+i 51a/1

ẕikr-i ḥaḳ hak zikri.
ẕ.-i ḥ. 212a/5

ẕikr ḳılın- anılmak, sözü edilmek.
*ẕ. ḳ.-**ur*** 75b/3

zimām [1] (< Ar. *zimām*) dizgin, yular.

zimām-ı iḫtiyār kontrol dizgini
z. i.+ın nā-sezālar elgige salmaġay 143a/8

zinā [1] (< Ar. *zinā*ˀ) zina.

zinā ḳıl- zina yapmak.
*ol kişi kim z. ḳ.-**ġay*** 12b/8

zindegānlıġ [2] (<Far. *zinda-gān* ve Tü. *+lıḳ/ġ*) dirilik, yaşayış, geçim (krş. *zindegānlıḳ*).
*seniŋ ᶜömr ü z.+**ıŋġa*** 191a/4

zindegānlıġ ḳıl- yaşamak.
*her pādişāh ne türlük z. ḳ.-**ıp tururlar*** 75a/8

zindegānlıḳ [2](< Far. *zinda-gān* ve Tü. *+lıġ*) dirilik, yaşayış, geçim (krş. *zindegānlıġ*).

zindegānlıġ ḳıl- yaşamak.
*ṣulḥ birlen z. ḳ.-**ıp*** 72a/2
*anıŋ yaḫşı z. ḳ.-**maġıda** turur* 146a/8

zinhār [5] (< Far. *zinhār*) asla.
kişige ḳılmaġıl z. bī-dād 169b/6, *z. kim* 23a/3, 166a/3, *z.* 143b/9, 192a/1

zīrek [3] (< Far. *zīrak*) zeki, anlayışlı, uyanık.
ḫalḳnıŋ z. ü dānāları 70a/6, *bisyār nümāyende ve z.* 185a/2, *dānā vü z.* 77b/8

zīreklik [3] (< Far. *zīrak* ve Tü. *+lik*) anlayışlılık, uyanıklık.
z. ü ᶜāḳillıġıdın 142a/2, *öz z. ve dānālıġıdın* 156b/1, *bu z.* 140b/2

zişt [2] (< Far. *zişt*) çirkin.
z. körünür 137b/9, 186a/4

zişt-rūy [1] (< Far. *zişt-rūy*) çirkin yüzlü.
z.-r. bolġay yüzini baġlap reng-be-reng tonlar keygey 50a/3

zişt-ṣūret [1] (< Far. *zişt* ve Ar. *ṣura*ᵗ) çirkin suratlı, çirkin yüzlü.
bu z.-ṣ. u ḳabīḥ-peykerdin 50b/1

ziyāde [1] (< Far. < Ar. *ziyāda*^{t}) bol, fazla, artma.

ziyāde ḳıl- artırmak, fazlalaşmak.
*dostluġnı kündin kün z. ḳ.-**ġay*** 205b/2

ziyān [7] (< Far. *ziyān*) kayıp, zarar, ziyan.
z. köprek-tür 161a/6, *baḫīlniŋ dīn ü dünyāsın z.+**ġa** ėltür-men* 33b/6, *endek ḳavunın z.+ġa keltürdi* 115a/5, *sūd z.+ġa ve şādlıḳ ġamġa evrülür* 133b/9

ziyān ḳıl- zarar vermek.
*meniŋ ra^{c}iyyetimġa z. ḳ.-**dıŋ*** 115b/3
*arıġ tīre bolsa hēç z. ḳ.-**mas*** 20b/4
*bu işler āḫiretde z. ḳ.-**ur*** 133b/7

ẓulm [38] (< Ar. *ẓulm*) zulüm, eziyet.
ẓ. 12a/8, 141a/4, *ẓ. bile* 28b/4, 135a/4, 135b/4, 150a/4, *ẓ. bilen* 12b/3, 68a/5, *ol ẓ. kim āmürziş tapar* 103a/2, *ẓ. ol- dur kim* 39b/2, *ẓ. u bid^{c}at şerārını öçürüp* 4a/2, *ẓ. u cevrdin* 8b/9, *ẓ. u sitem ḳılmaġay* 166b/4, *ẓ. u sitemī* 135a/1, *ẓ. u sitemī-dür* 102b/9, *ẓ. üç nev^{c} turur* 102b/4, *ẓ. ve bī-dād resmin* 166b/9, *ẓ. ve cevr* 150a/6, *ẓ. yoḳ-tur* 39b/1, *ẓ. yėtip* 4a/7
*ẓ.+**ġa** şürū^{c} ḳılsa* 12a/6, *ẓ.+ġa tözmes* 74a/2
*alarnıŋ ẓ.+**ıġa*** 27a/6, *^{c}amel-dārlarnıŋ ẓ.+ıġa* 28a/9
*alarnıŋ ẓ.+**ların** hem andın sorarlar* 27a/7
*ẓ.+**nı*** 27a/3, *ol ẓ.+nı* 28b/1, 68a/8

ẓulm ḳıl- zulmetmek, eziyet etmek.
*^{c}adl u ẓ. ḳ.-**ġan** pādişāhlarnı* 16a/4
*ḫātūnnıŋ ḥaḳ ve kābīnide ẓ. ḳ.-**ġay*** 14b/3
*cevr ü ẓ. ḳ.-**ıp** mülkni eligdin bėrdiler* 117b/3
*ra^{c}iyyetḳa cevr ü ẓ. ḳ.-**maġay*** 169a/5, *alar taḳı ẓ. ḳılmaġaylar* 27a/5
*bizge ẓ. ḳ.-**maḳḳa*** 141b/6
*eger ẓ. ḳ.-**sa*** 139a/8
*ẓ. ḳ.-**salar** barça alarġa düşmen bolġaylar* 71a/6
*ol kişi kim müsülmānlarġa ẓ. ḳ.-**ur*** 9a/9, *ẓ. ü sitem ḳ.-ur* 103a/3

ẓulmī [4] (< Ar. *ẓulm* ve Far. +*ī*) bir zulüm.
ėkkinç ẓ. ki hēç ḳalmaġay 102b/6, *üçinç ẓ. kim āmürzīde bolġay* 102b/7, *ol ẓ. kim hēç ḳalmaġay* 103a/1, *ẓ.* 102b/7

ẓulm-pīşe [1] (< Ar. *ẓulm* ve Far. +*pēşa*) eziyeti huy edinmiş, eziyet eden.
ẓ.-p. pādişāhnı barça ḫalḳ düşmen körerler 92b/7

zübde [1] (< Ar. *zubda*^{t}) bir şeyin en seçkin kısmı.
evlād-ı ^{c}ālī-şānınıŋ z. vü ḫulāṣası 3a/7

zühd [1] (< Ar. *zuhd*) her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme, takva.
z. iḫtiyār ḳılmaḳ 193b/2

zümre [1] (< Ar. *zumra*^{t}) cemaat, topluluk.

*selāṭīn-ı ʿālī-miḳdār z.+**side*** 86a/1

5.2. Özel İsimler ve Arapça Farsça Unsurlar Dizini

5.2.1. Metinde Geçen Yer Adları Dizini

A

ᶜArafāt [1] Hacıların kurban bayramı arefesinde hac gereği olarak toplanıp vakfeye durdukları Mekke'nin doğusundaki kutsal dağ.
hārūnü'r-reşīdni ᶜa.+ ***da*** *kördüm* 25b/4

B

Baġdād [5] İslam dünyasının önemli tarhi, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başkenti.
şām birle b. 160b/5
b.+ ***dagı*** *vekīlge* 204a/3
b.+ ***ġa*** *yėtti* 206b/2, *ᶜamr bin leyṯni b.+ ġa yiberdi* 117a/8

Ḫalīfe-yi Baġdād Bağdat Halifesi.
ḫ. b. yaᶜḳūbḳa nāme bitip 158a/3

Başra [1] Güney Irak'ta Hz. Ömer tarafından kurulan bir şehir. Muaviye döneminde Basra'nın önemi artmıştı. Fars, Sîstan ve Horasan Basra'ya bağlı olarak idare edildi. Muaviye b. Ebû Süfyân 41 (662) yılında şehirde otorite tesis eder. İdari ve iktisadi konularda çok tecrübeli olan Ziyad b. Ebih'i buraya vali tayin eder 45 (665). Şehir bu yetenekli valinin dokuz yıllık idarecilği döneminde önemli gelişmeler gösterdi. Basra muhtemelen bu devirde şehrin hakim sınıfını teşkil eden Arap kabileleri için "hums" denilen beş bölgeye ayrıldı: 1. Ehlü'l-âliye (Kureyş, Kinâne, Becîle, Has'am, Kays Aylân, Müzeyne, Esed); 2. Temîmî; 3. Bekir b. Vâil; 4. Abdülkays; 5. Ezd (Bakır, 1992, 108-111).
b.+ ***da*** *ḳaysı maḥalle ḫavfluḳ turur* 133a/2

Belḫ [1] Afganistan'ın kuzeyinde bir şehir ve eyalet. Belh şehri Cengiz Han'ın ölümünden sonra Çağatay Hanlığı emirlerinin payına düşmüştü, Temürlüler yönetimine kadar onların yönetiminde kaldı. Bu dönem Belh'in en parlak devirlerinden birini oluşturur. Şehri 1506'da Özbeklerden Şeybânî Han, üç yıl sonra Safevi Hükümdarı Şah İsmail zaptetti. Şah İsmail'in Çaldıran'da Osmanlılara yenilmesi üzerine tekrar (1514) tekrar Özbeklere geçti. (Yazıcı, 1992, 410-411) *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü Şeybânî hükümdarı Temür Sultan için Çağataycaya çeviren müstensih Seyyid Ali Kâtib, büyük bir olasılıkla Temürlüler yönetimi esnasında Belh şehrinde doğmuştur.
mevlūdı b. vilāyetidin bolur erdi 6b/3

C

Cūy-ı Mūliyān [1] Samani hükümdarlarının sarayları ve bahçelerinin bulunduğu Buhara yakınındaki su kanalının adı.
*c.-m.+****da*** *bolur erdi* 115b/7

Ç

Çin [1] Çin.
güẕārım ç. mülkige tüşti 23a/6

E

Ermeniye [2] Bölge adı.
e.+ ***ge*** *bardı* 202b/4
e.+ ***niŋ*** *ḥākimligige yiberdi* 202a/7

F

Fārs [2] İran'ın güneybatısında bulunan, İran'ın en bayındır kısmı, eyaleti.
(Steingass, 1892: 933a *fārs*)
hem f. hem ḫorāsān 160b/6, *f. ü sīstānnı musaḥḥar ḳılıp* 158a/2

H

Hezār-Kām [1] (< Far *hazār* "bin" ve *kām* "arzu") Bu metne göre Enuşirvan'a ait olan "Bin Arzu" anlamına gelen bahçenin adı.
anı h.-k. dėr erdiler 113a/9

Hindūstān [8] Hindistan.
h. meliki 113b/9, *ḳayṣer u faġfūr u ḫāḳān u h. meliki* 113b/1, *h. pādişāhı* 105b/9, *h. vilāyetiġa barıp* 66b/2, *anı h. vilāyetiġa alıp barġıl tėp* 66a/3
anıŋ cānın h.+ ***da*** *alġay-sen tėp* 66a/8
meni h.+ ***ġa*** *ėltsün* 66a/1, *bu yėrdin h.+ ġa* 66a/9

Ḫorāsān [4] Horasan, İran'ın kuzeyindeki bölge.
özi ḫ. mülkide 117a/9, *ḫ. mülkiniŋ pādişāhı* 114b/9, *maŋa ḫ. u ʿırāḳ mülkide* 117a/1, *hem fāris hem ḫ.* 160b/6

I/İ

ʿIrāḳ [4] Ortadoğu'da Fırat ve dicle nehirlerinin aşağı mecraları boyunda, Basra körfezinin kuzey ucundan itibaren güneydoğu, kuzeybatı yönünde uzanan çukur bölge.
maŋa ḫorāsān u ʿı. mülkide māl bisyār bar 117a/1, *aldım ʿı. mülkin* 160b/5, *ʿı. vilāyetini* 130a/8
ʿı.+ ***ḳa*** *bardı* 158a/2

Īrān [1] Eski dönemlerde Dicle ile Sind ve Seyhun Nehirleri ve Hazar Denizi ile

Basra Körfezi ve Umman Denizi arasında olan geniş alan.
şehriyār-ı memālik-i ī. ve tūrān 2b/8

M

Medīne [3] (< Ar. *madīna*[t]) Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu, İslâm'da iki Harem bölgesinden biri, Resûl-i Ekrem ve Hulefa-yi Râşidîn döneminin başşehri.
m. ėşigide 107a/4
m.+ ***din*** *çıḳduḳ* 108a/4
m.+ ***ġa*** *yėtti* 17a/9

Mekke [1] Kabe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehir.
m. yolıda 126a/6

Merv [1] Günümüzde Türkmenistan'da bulunan tarihî şehir.
m. şehriġa 115a/1

N

Nīşābūr [1] Nişapur, Horasan'ın dört başşehirlerinden en önemlisi ve orta çağda İran şehirlerinin en büyüklerinden biri.
n. şehrinde bolur erdi 87a/2

R

Rūm [1] Anadolu.

Ḳayşer-i Rūm Rum hükümdarı.
ḳ.-i r. 17a/7

S

Sīstān [1] Günümüzde bir kısmı İran, Bir kısmı Afganistan sınırları içinde kalan tarihî bölge. Sistan'ın doğu sınırı Ortaçağ'da zaman zaman Kandehar'a kadar uzanmıştır. Bölge sırasıyla Pers, Part, Sasani devletlerine bağlanmış ve İran'ın doğu sınırını oluşturmuştur. Sistan'ın idari merkezi Zerenc (Zereng) Asim b. Amr ve Abdullah b. Umeyr kumandasındaki İslam orduları tarafından kuşatılmış, sonradan sırasıyla Emeviler, Abbâsîler, Samaniler, Saffariler, Gazneliler, Selçuklular, Gurlular, Hazirmşahlar, Moğollar, Timur devleti tarafından yönetildi.
fārs ü s.+ ***nı*** 158a/2

Şām [1] Şam.
ş. birle baġdād 160b/5

T

Tūrān [2] İranlıların İran'ın kuzeydoğosundaki ülkeye verdikleri isim .
t. memālikiniŋ şehriyārı 3a/6
şehriyār-ı memālik-i īrān ve t. 2b/9

5.2.2. Metinde Geçen Özel İsimler Dizini

A

ᶜAbbās [4] özel isim.
ᶜa. ėşikni ḳaḳıp fuḍaylġa çarladı 21b/1, *ᶜa. fuḍaylġa ayttı* 22a/2, *hārūnü'r-reşīd bilen ᶜa.* 20b/7
hārūn ᶜa.+ ***ḳa*** *ayttı* 22a/6

ᶜAbdu'llāh (I) [14] bk. → **ᶜAbdu'llāh bin Mālik Ḫuzāᶜī**.
ᶜa. ayttı 196b/1, 202b/9, 203a/8, *ᶜa. bėrgen nerseçe* 207b/5, *ᶜa. bile* 204b/4, *ᶜa. buyurdı* 204a/1, 206a/9, *ᶜa. nāme mażmūnıdın maᶜlūm ḳıldı* 202b/6, *ᶜa.* 202a/5
ᶜa.+ ***ġa*** *yėtti* 206a/6
bir ḥācib elgidin ᶜa.+ ***ḳa*** *yiberdi* 202b/5, *ᶜa.+ ḳa* 206b/9
hārūnü'r-reşīd ᶜa.+ ***nı*** *bisyār sever erdi* 202a/4, *ᶜa.+ nı* 202a/7

ᶜAbdu'llāh (II) [14] özel isim (krş. *ᶜAbdu'llāh bin Rāfiᶜ*).
yā ᶜa. üç divid asraġıl 186b/1

ᶜAbdu'llāh ᶜAbbās [1] Ebü'l-Abbâs Abdullāh b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88). Hz. Peygamber'in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahâbî (krş. *ᶜAbdu'llāh bin ᶜAbbās*; *İbni ᶜAbbās*).
ᶜa. ᶜa. ... bu āyet tefsīride ayttı 186b/9

ᶜAbdu'llāh bin ᶜAbbās [1] bk. → **ᶜAbdu'llāh ᶜAbbās**; **İbni ᶜAbbās**
ve ᶜa. b. ᶜa. rażıya'llāhu ᶜanhumā 182b/2

ᶜAbdu'llāh bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz [1] özel isim.
ᶜa. b. ᶜa. aytur 101b/6

ᶜAbdu'llāh bin Cebele [1] Özel isim.
ᶜa. b. c. 186b/5

ᶜAbdu'llāh bin Mālik Ḫuzāᶜī [2] Abdullah bin Malik Huzayi. Mehdi, Harunü'r-reşid ve Me'mun hizmetinde bulunan Arap generali. Bağdad'da *Şurta* sorumlusu (saray emniyet görevlisi)'ydu. Ermeniye bölgesi yöneticisi olmuştur. 817'de görevden alınmıştır (Bagley, 1964: 174; Kennedy, 1981: 76-81) (krş. *ᶜAbdu'llāh, ᶜAbdu'llāh Malik*).

ᶜa. b. m. ḳaşıġa bardım 195b/7, *ᶜa. b. m. c. arasıda* 202a/2

ᶜAbdu'llāh bin Rāfiᶜ [1] özel isim.
ᶜa. b. r. emīrü'l-müᵓminīn 186a/7

ᶜAbdu'llāh Malik [3] bk. → **ᶜAbdu'llāh bin Mālik Ḫuzāᶜī; ᶜAbdu'llāh.**
ᶜa. m. ḳaşıġa keldim 196a/4, *ᶜa. m.* 207b/2
ᶜa. m.+ ***ke*** *yalġan nāme bitip ermeniyege bardı* 202b/4

ᶜAbdu'llāh Mesᶜūd [1] özel isim.
ᶜa. m. rażıya'llāhu ᶜanhu aytur kim 34b/1

ᶜAbdu'llāh ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz [1] özel isim.
ᶜa. ᶜö. b. ᶜa. + ***ni*** 117b/8

ᶜAbdu'llāh Ṭāhir [1] özel isim.
ᶜa. ṭ. atasıdın suᵓāl ḳıldı 159b/4

ᶜAbdu'r-raḥman bin ᶜAvf [1] özel isim.
ᶜa.-r. b. ᶜa. rażıya'llāhu ᶜanhu 107a/2

ᶜAbdü'l-ᶜazīz [2] özel isim.
ol ᶜa.ᶜa. turur 25a/2
ᶜa. ᶜa. + ***din*** *ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz peydā boldı* 25a/2

ᶜAbdü'l-melik [2] özel isim.
ᶜa.-m. dėgen 99b/3

ᶜAbdü'l-melik oġlı Hişām [1] özel isim.
ᶜa.-m. o. h. 40b/3

Aḥmed bin El-Ḫaşib [1] özel isim.
a. b. e.-ḥ ayttı 189b/2

Aḥnef [2] özel isim.
a. ayttı 150a/3, *yā a.* 149b/8

Aḥnef bin Ḳays [1] özel isim.
*a.+****dın*** 149b/8

Āl-i Bermek [1] Bermekîler (آل برمك) Abbâsîler devrinde başta vezirlik olmak üzere çeşitli makamlarda bulunan bir aile. Arap tarihçileri ailenin atası olan Bermek'in Belh civarında Nevbahar Budist Tapınağı'nın rahibi olduğunu, buna karşılık İranlı tarihçiler ile bazı Arap tarihçileri ise bir Zerdüştî tapınağına mensup bulunduğunu ifade ederler. Kaynaklardaki bilgiler, Budist olduğunu göstermekte. Bermeki ailesinin daha sonraki yıllarda kazanmış olduğu itibar ve şöhret, onlar hakkında gerçekle ilgisi olmayan çok çeşitli rivayetlerin kaynaklarda yer almasına sepep olmuştur. İranlı tarihçilerin kaydettikleri rivayetler, Bermekîlerin atalarının Sâsânî Devleti'nin ilk zamanlarından itibaren vezirleri olduklarını ileri sürerler. Bermekîlerin İslam devletiyle

temasları hakkındaki bilgiler de aynı şekilde yetersiz ve gerçekleri aksettirmekten uzaktır. Bermekîlerden ilk müslüman olan kişi Halid b. Bermek'tir. Abbâsîler hilafete geçtikten sonra Halid'in Halife Ebü'l-Abbâs es-Seffah ile çok yakın münsebetler kurmuştur. Halife onu Dîvânü'l-harac ve Dîvânü'l-cünd'ün başına getirmiştir. Aynı zamanda halifenin hususi kâtipi olarak da vazife görüyordu. Bu yıllarda vezirlik henüz tam anlamıyla kurulmadığından vezir ve ona bağlı divanların başkanlarının görevlerini kâtipler yürütüyordu. Bermekî ailesinin en meşhur ferdi, uzun süre vezirlik yapmış olan Yahya b. Halid'dir. Bermekî ailesi mensupları inanılmaz derecede büyük servete sahiptiler. Cömertlikleri darbımesel olmuştu. Bermekî kelimesi "cömert"in karşılığı olarak kullanılmıştır. Harunurreşid döneminde Bermekîlerin yönetimle arası açılır ve cezaya çarpıtılırlar. Bermekîler bertaraf edilir. Bermekîlerin devlet ve halife üzerinde nüfuzlarının gittikçe artması, zenginliklerinin herkesi kıskandıracak bir seviyeye gelmesi bertaraf edilmelerine sebep olmuştur (Yıldız, 1992: 517-520).
ol vaḳtda kim ā. b. + ***din*** *kim yanıp erdi* 197b/5

Āl-i-niẓām [1] özel isim.
a.-i. n. devletidin 180b/7

ᶜAlī [5] Ebü'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 40/661). İlk müslümanlardan, Hz. Peygamber'in damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü (656-661).
oṯmāndın ve ᶜa. maḳāmın 19b/4, *ᶜa. razıya'llāhu ḳaşıda* 186a/8, *ᶜa. razıya'llāhu ᶜanhu* 186b/1, *cümle saḫīlerniŋ imāmı ᶜa.* 201b/7
ᶜa.+ ***din*** *razıya'llāhu ᶜanhum* 19b/5

ᶜAlī İlyās [1] özel isim.
ᶜa.i. ḳaşıġa bardı 87a/1

ᶜAmmār bin Ḥamza [2] Umāra bin ḥamza (ibn Mālik ibn Yazīd) (ö. 814-15) Mansur ve Mehdi döneminde saray adamı ve kâtip. Eli açıklığı ve belagatı ile meşhurdur.
ᶜa. 192a/5
ᶜa.+ ***dın*** *kelip* 192a/7

ᶜAmmār ? [2] özel isim.
ᶜa. ayttı 192b/2
ᶜa.+ ***ġa*** 192a/9

ᶜĀmr ᶜĀṣ [1] Ebu Abdullah (Ebu Muhammed) Amr b. el-As (el- Âsî). Meşhur sahabî, Mısır fatihi ve devlet adamı.
ᶜāmr ᶜā.+ ***ḳa*** *nāme bitigil* 184b/4

ᶜAmr bin Leyṯ [1] Amr b. Leys (ö. 902) Saffârî emîri (879-902) (krş. *ᶜAmr Leyṯ* ve *ᶜAmr*).
ᶜa.b. l.+ ***ni*** *baġdādġa yiberdi* 117a/8

ᶜAmr Leyṯ [6] özel isim (krş. *ᶜamr bin leyṯ* ; *ᶜamr*).
ᶜa.l. biziŋ bilen toġrı yörümeydür 117a/4, *ᶜa. l.*116b/3, 116b/9

ᶜa.l.+ ***ḳa*** 116b/8
ᶜa.l.+ ***niŋ*** *uruḳlarıdın* 154b/7
ᶜa.l.+ ***niŋ*** *yüz miŋ yaraġlıḳ ve ārāste çerigi bar erdi* 116b/5

ᶜAmr [6] bk. → **ᶜAmr Leyş**; **ᶜAmr Bin Leyş.**
ᶜa. ayttı 155b/2, *ᶜa. buyurdı* 155a/2, *ᶜa.* 154b/8, 155a/6
ᶜa.+ ***ġa*** *ḫaber ḳıldılar* 155a/4, *ᶜa.+ ġa aytıŋ kim* 117a/7,

Arisṭāṭālīs [3] Aristotoles, milattan önce 384-322. Ünlü eski Yunanlı filozof.
iskender ẕü'l-ḳarneyn a.+ ***dın*** *sordı* 124a/8, *a.+ din sordılar* 123b/2
a.+ ***niŋ*** *pend-nāmeside aytıp tururlar* 178b/2

ᶜĀyişe [2] Ümmü'l-mü'minîn Aişe bint Ebu Bekr es-Sıddîık el-Kureşiyye (ö. 678) Hz. Ebu Bekir'in kızı ve Hz. Peygamberin hanımı (krş. *ᶜĀyişe-yi Ṣıddīḳa*).
ᶜā. razıya'llāhu ᶜanhā dėdi 69b/9

ᶜĀyişe-yi Ṣıddīḳa [1] bk.→ **ᶜĀyişe**
ᶜā.- yi ṣ.+ġa razıya'llāhu ᶜanhumā 45a/8

Āzād [1] özel isim.
ā. kim mülūk-i ehl ü beytidin erdi 84a/8

Āzermīduḫt [1] özel isim.
ā. erdi 84b/2

ᶜAzrāᵓil [2] dört büyük melekten biri, ölüm meleği.
ᶜa. alarġa ayttı 60a/7
anıŋ atı ᶜa. ***turur*** 58b/2

B

Bedrü'l-kebīr [3] Lavta çalan kadın kölenin adı (Bagley, 1964: 180).
atı b.-k. erdi 194a/6
ve b.-k.+ ***ge*** *buyurdı* 195a/1
b.+ ***ni*** *çarladılar* 194b/6

Behmen İsfendiyār [1] özel isim.
b. i. 79a/4

Behrām [1] özel isim.
behrām-ı gūrnıŋ atası b. erdi 82b/2

Behrām bin Behrām [1] özel isim.
b. erdi 81b/9

Behrām bin Hürmüz bin Şāpūr [1] özel isim.
b. 81b/6

Behrām-ı Gūr [6] özel isim.
b. tāc-dār boldı 82b/4, *b.* 75a/1, 82b/7, 134b/2

b.+ ***din*** *sordılar* 173a/9
b.+ ***nıŋ*** *atası behrām erdi* 82b/2

Behrām-şāh [1] özel isim.
b. erdi 80b/2

Belāş bin Fīrūzān [1] özel isim.
b. erdi 83a/3

Benī Ezd [1] Basra'da önemli bölgeye sahip Uman kabilesi.

Beni Ezd maḥallesi Bu kabilenin bulunduğu mahalle.
Ziyād ayttı Baṣrada ḳaysı maḥalle ḫavfluḳ turur ayttılar b. e. m.+si 133a/3

Benī Hāşim [4] Benî Haşim. Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber'in mensup olduğu kolu.
b. h. mevlāsı 209a/3, *b.h. mevlāsıġa* 208b/9, *b.h. uluḳları* 209b/7
*biri b.h.+****din*** 208b/2

Benī İsrāʾil/İsrāyil [3] Tevrat ve Kur'an'da Hz. Ya'kūb'un (İsrâil) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad. Kur'an'da iki yerde geçen ve Hz. Ya'kūb'un ikinci adı veya lakabı olan İsrâîl'den dolayı, onun soyundan gelenlere Tevrat'ta Beney Yisrael, Kur'an'da Benū/Benî İsrâîl (İsrâiloğulları) denilmektedir. Tevrat'a göre Ya'kūb'un soyundan gelenler, gerek Mısır'a gerekse Mısır'dan çıktıktan sonra çölde ve Ken'ân' diyarında İsrâil ve İsrâiloğulları diye adlandırılmıştır (Harman, 2001: 193-195).
b. i. içide cebbārī bar erdi 64a/3, *b. i. ᶜulemālarıdın biri erdi* 58b/7
b. i.+ ***de*** *bir ṣayyādī bar erdi* 93a/5

Benī Ümeyye [5] Emevvîler. Hulefa-yi Raşidinden sonra 661-750 yılları arasında hüküm süren ilk İslam hânedanı.
b. ü. mevlāsıġa 209b/1, *b. ü. uluḳları aldılar* 209b/7, *b.ü.* 117b/7, 208b/2
*b.+****din*** 208b/6

Boḳraṭ Ḥakīm [1] özel isim.
b. aytur 149a/6

Bū ᶜAlī İlyās [1] özel isim.
b. ᶜa. i. ḳaşıġa bardı 87a/1, *b. ᶜa. i. nīşābūr şehrinde bolur erdi* 87a/1

Bū Ḳılābe [1] Ebu Kılâbe Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Cermî (ö. 722) Muhaddis ve fakih tâbiî.
b. ḳ ᶜömer ᶜabdü'l-ᶜazīz ḳaşıġa bardı 24a/3

Büzürc-mihr [2] Nuşirevan sarayındaki bilge, hakim, vezir.
*b.+****din*** *sordılar* 129b/4, *b.+din sordılar* 125b/6

C

Caᶜfer (I) [6] Abu Cafer Zaydūyah (Zaydavayh). Nizamül-mülk'ün Siyaset-nâme eserinde de böyle hikaye mevcuttur. Bu hikayede Amr Leys yerine Melik Perviz, Cafer yerine Behram Çubin ismleri verilmiştir.
c. ayttı 155a/8, *c. bir ḳulını basturup yėgirmi tayaḳ urdı* 155a/5, *atı c. erdi* 154b/9
c.+ ***ġa*** *bėrdi* 155a/7
c.+ ***ni*** *ḥāżır ḳıldılar* 155a/6
c.+ ***niŋ*** 155a/2

Caᶜfer (II) [5] bk. → **Caᶜfer bin Mūsī El-Hādī**.
c. himmetiniŋ bülendlıġıdın 195a/3, *c.* 194b/4, 194b/7
c.+ ***din*** *ḫarīdārlıḳ ḳıldı* 194a/8
c.+ ***ni*** 194b/9
c.+ ***niŋ*** *evige* 195a/6

Caᶜfer (III) [2] Ebü'l-Fazl Ca'fer b. Yahya el-Bermekî (جعفر بن يحيى البرمكي) (ö. 187/803)Abbâsîler'in
faẓl ve c. ḳaşıġa 196a/1, *faẓl ve c. mülāzımı turur-men* 196a/9
c.+ ***ġa*** *kişi yiberdi* 199a/8

Caᶜfer Bin Mūsī el-Hādī [1] Ca'fer b. Musa el-Hadi. Babası Abbâsî halifesi (785-786) Ebu Muhammed Musa el-Hadi-İlelhak b. Muhammed el-Mehdi (الهادي الى الحق) (ö. 170/786)'dir (krş. *Caᶜfer* (*II*)).
c.b. m. e.-h.+ ***niŋ*** *bir kenīzegi* 194a/5

Caᶜfer-i Ṭayyār oġlı ᶜAbdu'llāh [1] Ca'fer bin Ebu Talib. Haz. Peygamber'in amcasının oğlu, Mute Savaşı kumandanlarından sahabi.
c.-i. ṭ. o. ᶜa ḳaşıġa bardı 209a/7

Cālīnūs-ı Ḥakīm [1] İslam tıbbını etkileyen ünlü Grek asıllı tabip ve filozof (ö. 200?). Asıl ismi Galenos olup İslamî literatürde Cālīnūs olarak geçmektedir.
c.- ı ḥ. aytur 183a/1

Cebreʾīl [4] İlahi emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği.
c. ᶜaleyhi's-selām ayttı 16b/5; *c. ᶜaleyhi's-selām keldi ve ayttı* 36a/9; *c. ᶜaleyhi's-selāmnı yiberdi* 17a/3; *c. ᶜaleyhi's-selāmnı* 97b/2

Cemşīd [3] İran'da hükm süren Pişdadî sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarı. Cem, Cemşasp, Cemşîd ve Cemşîdun adlarıyla bilinen Cemşîd, yedi yüz yıl İran'da egemenlik sürdürmüştür.
c. pādişāh boldı 77a/2, *c. taḫt üzre tuttı maḳām* 77a/3, *c. zamānıdın* 3b/9

D

Dārā [2] özel isim.
d. pādişāh boldı 79a/8

Dārā [1] özel isim (krş. *Dārā ibni Dārā*).

d.+ ***ġa*** *ᶜarż ḳıldılar* 162b/3

Dārā ibni Dārā [1] özel isim (krş. *Dārā*).
andın soŋra d. b. d. pādişāh boldı 79b/2

Dārā-yı Sikender [1] özel isim.
d.-yı. s+ ***din*** 81a/5

Dāvūd [7] Davud. İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamber. Zırhı ilk yapan kişi olduğuna inanılır.
d. ᶜaleyhi's-selām 16b/7, 121a/9, *d. peyġāmber ᶜaleyhi's-selām* 16b/1, *d. peyġāmberġa ᶜaleyhi's-selām* 74a/9, *d. yaḫşı kişi erdi* 16b/5, *ey d.* 74b/1, *yā d.* 121b/3

Denānīr [2] Denanir. Harun'ür-reşid'in ünlü musikişinası İshak el-Mevsili'nin eğittiği kadın köle ve şarkıcı (Bagley, 1964: 181).
d. atlıġ kenīzegi bar erdi 199b/6
*emīr d.+****ġa*** *bağışlap erdi* 200a/4

Devāniḳī [2] bk.→ **Ebū Caᶜfer; Ebū Caᶜfer Devāniḳī; Ebū Devāniḳī.**
d. ᶜaleyhi'r-raḥmeniŋ vezīri erdi 192a/6, *d. ᶜammārġa ayttı* 192a/9

E

Ebā Bekir [1] bk.→ **Ṣıddīḳ; Ebū Bekr Ṣıddīk.**
*ḥaḳ .. seni ṣıddīḳ ornıda ḳoyup turur sendin ṣıdḳ sorar neçük kim e. b.+****din*** *razıya'llāhu ᶜanhu ve ..* 19a/8

Ebā Hureyre [2] bk. → bk. **Ebū Hureyre**.
yā e. h. bu ādem başları kim köredür-sen 55b/6, *yā e. kerek-tür kim dünyā ve her ne dünyāda-dur saŋa körsetkey-men* 55b/1

Ebū ᶜAlī [1] bk. → **Ebū ᶜAlī bin Ḥüseyn ᶜĀmir; Zeyne'l-ᶜābidīn.**
e. ᶜa razıya'llāhu ᶜanhu tonın aŋa keydürdi 32a/2

Ebū ᶜAlī bin Ḥüseyn ᶜĀmir [1] Ebü'l-Hasen Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebi Talib. (ö. 712) İsnaaşeriyye'nin dördüncüsü ve İsmailliyye'nin üçüncü imamı kabul edilen tâbiî. 659 yılında Medine'de doğduğu kabul edilir. Babası Hz. Hüseyin, annesi Hz. Ömer devrindeki fetihler sıraasında Medine'ye getirilen son Sasani hükümdarı III. Yezdicerd'in kızı Şehrbanu'dur. Künyelerinin arasın Zeynelabidin en meşhurudur. Ehl-i beyt'in başına gelen felaketlerin onların siyasetle uğraşmasından ileri geldiğini görerek siyasetle ilgilenmedi, zalim idarecilerin şerrinden korunmak için dinî-siyasi hiçbir hizbin içinde yer almadı. Bu sebeple Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan'ın Ehl-i beyt'ten en çok Zeynelabidin'i sevdiği nakledilir. Tasavvuf kaynaklarında onuni ilim, ibadet, edep ve ahlâka dair sözleri nakledilerek bazı kerametleri anlatılır (Kılavuz, 2013: 365-366; Bagley, 1964: 178-179) (bk. *Ebū ᶜAlī, Zeyne'l-ᶜābidīn*)
e. ᶜa. b. ḥ. ᶜā. razıya'llāhu ᶜanhumā bir kün mescidḳa kiredür erdi 31b/6

Ebū Bekr Ṣıddīk [1]] Ebu Bekr Abdullah b. Ebu Kuhafe Osman b. Amir el-Kureşi

et-Teymî (ö. 634) İlk müslümanlardan, Hulefa-yi Raşidin'in birincisi (632-634) Birkaç lakapla anılır. En meşhur lakabı Sıddîk'tir (krş. *Ṣıddīḳ; Ebā Bekir*).
*e.b. ṣ+**nı** razıya'llāhu ᶜanhu resūl ...niŋ ḫalīfesi dėr ediler* 110a/7

Ebū Caᶜfer [1] bk.→ **Devānıḳī; Ebū Caᶜfer Devāniḳī; Ebū Devānıḳī**.
e. c. 30a/7

Ebū Caᶜfer Devāniḳī [1] Ebu Ca'fer el-Mansur Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Haşimi el-Abbâsî (ö. 775). Abbâsî halifesi (754-775). İşçi ve sanatkarların ücretlerinin hesaplanmasında çok hassas davrandığından "ebü'd-devanik" (metelik babası) ve Mansur ed-Devaniki lakaplarıyla tanınmıştır (krş. *Devānıḳī; Ebū Caᶜfer; Ebū Devānıḳī*) (Bozkurt, 2003a: 5-6)
e. c. d. birevge bėş yüz direm inᶜām ḳıldı 189b/1

Ebū Devānıḳī [1] bk. → **Devānıḳī; Ebū Caᶜfer; Ebū Caᶜfer Devāniḳī**
e.d. ᶜaleyhiᵓr-raḥmeniŋ vezīri erdi 192a/5

Ebū Ḥāzım [2] özel isim (krş. *Ebū Ḥāzım-ı Zāhid*; *Ebū Ḥāzım-ı Dāniş-mend*).
e. ḥ. kim kim ol rūzgārnıŋ zāhidi erdi 24b/1, *e. ḥ. bir pāre kepek ḳavurup yiberdi* 24b/4

Ebū Ḥāzım-ı Dāniş-mend [1] özel isim (krş. *Ebū Ḥāzım-ı Zāhid*; *Ebū Ḥāzım*).
*ḫuleſādın biri erdi e. ḥ.-ı d.+**din** suāl ḳıldı kim* 40b/4

Ebū Ḥāzım-ı Zāhid [1] özel isim. krş *Ebū Ḥāzım*; *Ebū Ḥāzım-ı Dāniş-mend.*
*e. ḥ.-ı z.+**ḳa** ayttı maŋa pendī bėrgil* 26a/6

Ebū Hureyre [1] özel isim (krş. *Ebā Hureyre*).
e. h. razıya'llāhu ᶜanhu ayttı 56b/3

Ebū İzid Ḥakīm [1] özel isim .
e.i. ḥ. aytur 156b/3

Ebū Mūsī el-Eşᶜarī [1] Ebu Musa Abdullah b. Kays b. Süleym el-Eşari (ö. 662-63) Hakem Vakası'nda Hz. Ali'yi temsil eden fakih sahabî. Valilik yapmıştır.
e. m. e.-e. kim ᶜamel-dār erdi 27a/9

Ebu Süfyān [1] bk. → **Ebu Süfyān bin Ḥarb.**
e. s. ayttı meniŋ oġlum ermez 130a/6

Ebu Süfyān bin Ḥarb [1] Ebu Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye (ö. 651-52) Kureyş kabilesi reislerinden, sahabî. Ticareti iyi bildiği bilinmektedir (krş. *ebu süfyān*)
*e. s. b. ḥ.+**nıŋ** bir oġlı bar edi* 130a/3

Ebū ᶜUbeyde [1] özel isim.
e. ᶜu. mundaḳ aytıp turur 176a/2

Ebū Yūsuf [1] Ebu Yusuf Ya'kub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd el-Kufî. Ebu Hanife'nin önde gelen talebesi, müctehid hukukçu ve ilk kādılkudât.

Ebū Yūsuf-ı El-Ḳāżī Kadı Ebu Yusuf.
e. y.-ı e. raḥmetu'llāhi ᶜaleyhi aytur 167b/9

Ebū'l-ḥasan Ahvāzī [1] Ebu Ali Hasen b. Ali. B. İbrahim b. Yezdan el-Ehvazi (ö. 1055). Kıraat, hadis ve kelam alimi. 971 veya 973 senesinde Ahvaz'da doğmuş, 1001 yılında Dımaşk'a göç etmiştir. Arap dilinde 10'a yakın eserler yazmıştır. *el-Fevâ'id ve'l-ḳalâ'id* (*el-Fevâ'id ve'l-ʿavâ'id*) eserini Kâtib Çelebi Hem Ebü'l-Hasan el-Ahvazi'ye hem de Ebu Ali el-Ahvazi'ye nisbet etmiştir. Bu eserler Süleymaniye kütüphanesinde ḳalāidü'l-ferâid (Ayasofya, nr. 1665) ve Ferâidü'l-avâid (Laleli, nr. 1582) adlarıyla ayrı ayrı kayıtlıdır. Bu fişlerde eserin Ebu Ali el-Ahvazi'ye ait olarak yazılmışsa da bu imkansızdır. Çünkü yazmanın başında ve sonunda müellifine dair bir bilgi bulunmadığı gibi tefsir ile hadislerden derlenen ve ayetlerin hurufî izahlarını ihtiva eden eserde Ahvazi'nin vefatından sonra yaşayan Gazzâlî (ö.1111), İbnü'l-Cevzi (1201) ve Kurtubî'den nakiller yer almaktadır. ḳalāidü'l-Feraid adlı eserin ise Ebü'l-Hasan b. Hasan el-Ahvazi'ye ait olduğu açıkça belirtilmektedir (Yavuz, 1989: 194) Eseri için bk. →**ferāiᵓd ve'l-ḳalāid**.
ḥikāyet e.-ḥ. a. raḥmetullāhu ᶜaleyhi aytur 160a/6

Ebü'l-fetḥ [1] (< Ar *abū* harf-i tarif *al* ve *fath*) fetihlerin babası anlamında bir unvan.
ḫalīfetü'r-raḥmān e.-f. muḥammedü'ş-şeybānī ḫān 3a/3

Efrāsiyāb [2] özel isim.
e. 78a/2
e.- ı devrān 3a/9

Enūşīrevān [1] bk. → **Enuşīrvān, Enūşīrvān Ḫusrev, Nūşīrevān.**
şāh emes erkende e. 88a/9

Enūşīrvān [1] bk. → **Enuşīrevān, Enūşīrvān Ḫusrev, Nūşīrevān.**
e.+ ***dın*** *sordılar* 122a/4

Enūşīrvān Ḫusrev [1] Anuşirvan; İran'ın Sasaniler sülalesi hükümdarlarından olup miladi 531-579 yılları arasında hüküm sürmüştür. Adaletiyle şöhret bulan Anuşirvan'ın asıl adı Husrev'dir. Sıfatı *adil*'dir (krş. *Enuşīrevān, Enūşīrvān, Nūşīrevān*).
e. ḫ 83b/1

Erdeşīr [5] bk. → **Erdeşīr-i Bābekān.**
e. 75a/1, 156a/2, 161a/9, *e. aytur* 174a/2
e.+ ***nin*** *pādişāhlıġı* 81a/7

Erdeşīr-i Bābekān [3] Erdeşiri- Babekan. (ö. 242) Sasani Devletinin kurucusu ve destan kahramanı hükümdar (226-240). "Kutsal padişah" manasına gelen bu isim, üçü Ahamaniler (m.ö. 559-330), üçü de Sasaniler (226-651) döneminde olmak üzere altı hükümdarın adıdır. Fakat İslam dünyasında Erdeşir-i Babekan adıyla tanınmaktadır (krş. *Erdeşīr*).
ḥikāyet e. 176b/8
e.-i. p.+ ***dın*** *sordılar* 171b/8
e.-i. p.+ ***ge*** *degünçe* 81a/5

Erdeşīr-i Bābekān Sürḫāb [1] özel isim.
e.b. s. erdi kim mülkni eşkānīlerdin aldı 80b/7

Eşk ibn Eyk [1] özel isim.
e. erdi 80a/9

Eşk ibn Hürmüz [1] özel isim.
e. erdi 80a/7

Eşkānī [5] Eski İran'da hüküm süren üçüncü sülale. İlk hühükmdarları Eşk'in adıyla anılırlar. Bu sülale m.ö. 255 - m. s. 226 arasında hüküm sürmüş ve 19 hükümdar gelip geçmiştir. İskender'den sonraki sülalelerin en güçlüsüdür.
e. aldı tamām 80a/5
alarnı e.+ ***ler*** *dėrler* 80a/4, 81a/7
mülkni e.+ ***lerdin*** *aldı* 80b/8
*e.+ l****erniŋ*** *āḫiri erdi* 80b/6

F

Faġfūr [2] (< Far. *faġfūr*) Eskiden Çin imparatorlarına verilen ad.
ḳayṣer u f. u ḫāḳān u hindūstān meliki 113b/1, *ḳubād u f.* 221a/6

Farruḫzād [1] özel isim.
f. erdi 84b/4

Fażl [1] Fazl b. Yahya el-Bermekî (766-808). Harunürreşid devrinin önemli devlet adamlarından. Bermekî ailesinden Vezir Yahya b. Halid'in büyük oğludur. Horasan valiliğini yapmış, su kanalları açtırmış, camiler, ribatlar ve kervansaraylar inşa ettirmiştir. Bermekîlerin giderek artan nüfuzlarından rahatsız olan halife, 802 yılında Fazl'ın ağabeyi Ca'fer'i idam ettirdi. Babası ile Fazl ise hapse atılmıştır. Altı yıl hapiste kalan Fazl felç olmuş, Kasım 808'de vefat etmiştir. "ḫātimü'l-İslām" ve "ḫātemü'l-kirām" lakabıyla anılan Fazl alim ve şairlerle ilgilenir, himaye ederdi (Yıldız, 1995a: 276)
f. ve ca^{c}*fer mülāzımı turur-men* 196a/9, *f. ve ca*^{c}*fer ḳaşıġa ki yaḥyā bin ḫālid oġlanları erdi bardım* 196a/1
f.+ ***ġa*** *taḳı kişi yiberdi* 199a/3

Fażl Sehl [1] Zü'r-riyaseteyn Ebü'l-Abbâs el-Fazl b. Sehl es-Serahsi (ö. 818) Abbâsî Halifesi Me'mun'un vezirlerinden. İran asıllı bir Zerdüşti olan babası Kufe yakınında oturmaktaydı. Zekası ve Farsça bilgisiyle Yahya'nın dikkatini çeken Fazl, Ca'fer b. Yahya el-Bermekî'nin hizmetine girdi. Bermekîler'in bertaraf edilmesinden sonra onun yerine Me'mun'un hocası oldu. 806'da Müslümanlıığ kabul etti. Halifenin 809 tarihinde ölmesinden sonra Fazl b. Sehl'in Me'mun üzerindeki etkisi daha da arttı. Fazl b. Sehl nüfuzunu kullanarak devletin önemli makalarına çoğunlukla İranlıları getirdi. Bu durum art arda isyanlara sebep oldu. 818 tarihinde Fazl b. Sehl hamamda öldürüldü. Me'mun, katilleri yakalayıp getirenlere 10.000 dinar vaad etti. Yakalanan katiller, sorgulama

sırasında Fazl'ı halifenin emriyle öldürdüklerini söyledilerse de boyunları vuruldu. Bağdat'ta tekrar halife olan Me'mun, Fazl'ın tesirinden kurtuldu, Şia'yı ve İranlı unsurları destekleyen tutumundan vazgeçerek devlet idaresinde Türklere yer vermeye başlamıştır. (Yıldız, 1995: 275-276).

bir kün me'mūn .. élge dād bėredür erdi bir ḳażiyyeni f. s.+ ***ġa*** *buyurdı kim* 158b/7

Ferīdūn [3] Pişdadilerin altıncı padişahı olup Cemşid sülalesinden demirci Gave'nin yardımıyla Dahhak'ı öldürmüştür. Zenginliğiyle tanınır.
f. 74b/9, 77b/2, 77b/4

Ferāiᵓd ve'l-Ḳalāid. [1] Ebū'l-ḥasan Ahvāzī'ye ait bir eser adı.
f. ü. ḳ. kitābıda keltürüp tururlar 160a/7

Firᶜavn [2] Eskiden Mısır hükümdarlarına verilen ad; Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.
f. 22a/7
f.+ ***ġa*** *yiberdi* 177b/4

Fīrūz bin Fīrūzān [1] özel isim.
f. erdi 83a/4

Fuḍayl [7] Ebı Ali el-Fudayl b. İyaz b. Mes'ud et-Temīmī el-Yerbuī (725-803) Horasan'ın ilk büyük sufīlerinden. Kuşeyrī'nin verdiği bilgiye göre Fudayl gençliğinde Merv ile Ebīverd arasında eşkiyalık yapan bir çetenin reisiydi. Ancak basit şeylere tenezzül etmeyen mert bir kişiliğe sahipti. Daha sonra Kufe'ye gitti. Ottuz yıl ilim ve ibadetle meşgul oldu. 803'te Mekke'de vefat etti. Fudayl kendisi hakkında karamsar, halk hakkında iyimser ve ümitlidir. Kur'an'ı hüzünlü bir şekilde okur, bazen Kur'an dinlerken kendinden geçerdi. Fudayl, abid, zahid ve alimlerin devlet adamlarından uzak durmasını ister. Ona göre devlet adamlarıyla ilişki kurmayan bir kimse geceleri namaz kılan, gündüzleri oruç tutan, hac, umre ve cihad yapan, ancak onlara dost olan bir kimseden daha makbuldür. Nitekim kendisi de Halife Harunürreşid ile görüşmek istememiş, halifenin ısrarı üzerine görüşmeyi kabul etmek zorunda kalınca da sözünü çekinmeden söylemiş, ihsanını da reddetmiştir. Aynı zamanda bir hadis ravisidir (Türer, 1996: 208-209) (krş. *Fuḍayl ᶜIyāż*).
hārūn miŋ altun yarmaḳ f. allıda ḳoydı kim 22a/7, *f. aytur sen ḳavmuŋ bile anı helāk ḳılıp turur-sen* 22a/3, *f. çerāġnı öçürüp èşikni açtı* 21b/2, *f. ayttı men saŋa dèydür-men kim her ne elgiŋde bolsa ber-ṭaraf ḳıl* 22a/9
ᶜabbās *f.+* ***ġa*** *fuḍaylġa ayttı yètkürgıl kim emīrü'l-müᵓminīnni öltürdüŋ* 22a/2, *ᶜabbās èşikni ḳaḳıp f.+ ġa çarladı kim* 21b/1, *nā-gāh elgi f.+ ġa tegdi* 21b/4

Fuḍayl ᶜIyāż [3] bk. → **Fuḍayl.**
hārūnü'r-reşīd bilen ᶜabbās f. ᶜı. raḥmetu'llāhu ᶜaleyhi ḳaşıġa bardılar 20b/7, *f. ᶜı. kelāmu'llāh oḳup bu āyetḳa yètip erdi* 20b/9, *f. ᶜı raḥmetü'llāhi aytur eger meniŋ duᶜām müstecāb bolur bolsa* 150a/7

G

Girşāsb [5] özel isim.
k. atlanıp keledür e kende 154a/6, *k. ayttı* 153a/7, *k.* 151b/5
k.+ ***ḳa*** *düşmen* 152b/6
k.+ ***nıŋ*** 151b/4

Güştāsb [1] özel isim.
g. 79a/1

Ḥ/Ḫ/H

Ḥaccāc Yusūf [1] Ebu Muhammed el-Haccac b. Yusuf es-Sekafî (661-714). Zalım lakabıyla meşhur Emevî valisi. Anne ve baba tarafından Sakîf kabilesinin Ahlâf koulna mensuptur. Emevîlere sadakatle bağlı olduğundan "Küleyb" (köpek yavrusu) lakabıyla tanınır. Haccac, Mervan'ın ölümünden sonra halife olan Abdülmelik döneminde, Emevî devlet hayatında etkin rol oynamaya başladı. Yirmi yıl Irak ve Doğu illeri valiliği yaptı. Haccac'ı zalim, cebbar ve kan dökücü gibi sıfatlarla zemmeden Zehabī onun Kur'an'u hürmet ettiğini yazar. Aynı zamanda ünlü bir hatip olan Haccac'ın çok fasih ve beliğ bir dili vardı; Irak'a vali tayin edildiğinde okuduğu hutbe Arap edebiyatının örnek metinleri arasında yer alır (Aycan, 1996: 427-428) (krş. *Ḥaccāc*).
ḥ. yūsufḳa ayttılar ḫudāy ᶜazze ve celledin ḳorḳ ve ḫalḳḳa munça cevr ḳılmaġıl 129a/6

Ḥaccāc [1] bk. → **Ḥaccāc Yusūf**.
ḥ.bisyār faṣīḥ-zebān erdi minberġa çıḳıp ayttı 129a/8

Ḫalīfe ᶜAbbās [1] Abbâs b. Me'mun (ö. 838). Abbâsî kumandanı. Abbâsî halifesi Me'mun'un oğludur. Askeri sahada iyi yetiştiği anlaşılan Abbâs, 829 yılında Bilal el-Gassani eş-Şari'nin isyanını bastırdı. Babasının Bizans'a karşı çıktığı ilk seferde ordu kumandanı olarak Anadolu'ya girdi. Bazı kaynaklarda Halife'nin, vefatından önce kardeşi Mu'tasım'ı veliaht tayih ettiği kaydedilmektedir. Ancak halife ordusundaki Türkler'in baskısı sonucu, Mu'tasım hilafete getirilince karargahta bulunan Araplar, Abbâs lehine tezahürata kalkıştı. Yine muhtemelen bir baskı sonucu, Abbâs ordunun huzuruna çıkarak amcasına biat etti, onların da biat etmeleri gerektiğini söyledi. Yeni halife zamanında Sugūr ve Avasim valiliğinden azledilen Abbâs, bir daha resmi göreve getirilmedi. Abbâs, Menbic'te hapisteyken öldü (Yıldız, 1988: 26-27).
meᵓmūn ḫ. ᶜa.+ ***nı*** *kim velīᶜahdı erdi ᶜazl ḳıldı* 190a/8

Ḫalīfetü'r-raḥmān [1] "Rahman olan Allah'ın halifesi." Herat'ta imamü'z-zaman ve halifetü'r-rahman" ilan edilen Şeybânî Han, Sünni dünyasının bir kahramanlığı konumuna yükselmiştir.
ḫ.-r. ebü'l-feṭḥ muḥammedü'ş-şeybānī ḫān 3a/3

Hāmān [1] Haman. Kur'an'da Hz. Musa dönemindeki Firavun sarayının bir yetkilisi olarak anılan kişi. Firavun ondan bir kule yapmasını istemiştir.
seni h. dėrler ve meni firᶜavn 22a/6

Hārūn [14] Hz. Musa'nın kardeşi, onun yardımcısı olarak İsrailoğulları'na gönderilen peygamber. Kur'an-ı Kerim'de yirmi yerde adı geçmekle birlikte hayatı ve faaliyetiyle ilgili fazla bilgi bulunmayan Harun'un umumiyetle Hz. Musa ile beraber belirtmektedir.
h. 21b/3, 22a/1, 190a/5, *h. andın sordı* 190a/2, *h. anıŋ üçün dėrler* 22a/6, *h. Atlanıp baradur erdi* 189b/6, *h. ayttı* 19a/2, 19a/5, 19b/6, 21a/8, 189b/7, *h. ᶜabbāsḳa ayttı* 22a/5, *h. birāderim* 171b/4, *h. miŋ altun yarmaḳ* 22a/7

Hārūnü'r-Reşīd [9] Ebu Ca'fer Harun er-Reşid b. Muhammed el-Mehdi Billah b. Abdillah el-Mansur (ö. 809). Abbâsî halifesi (786-809). Mürebbisi, Yahya b. Halid el-Bermekî olup cömert kişiliği ile tanınmış, alim ve şairlerin hamisi olmuştur (krş. *Reşīd*).
h. r. ḳaşıġa bardı 200a/9, *h. r. ᶜabdu'llāhnı bisyār sever erdi* 202a/4, *h. r. bilen ᶜabbās fuḍayl ᶜıyāż ... ḳaşıġa bardılar* 20b/6, *h. r. ḳaşıda ayttı* 201a/2, *h. r. ḳaşıġa bardı* 19a/2, *h. r. zamānıda* 195b/4
h. r.+ ***ḳa*** *vāḳiᶜ boldı* 189b/5
h. r.+ ***ni*** *ᶜarafātda kördüm* 25b/4
h. r.+ ***niŋ*** *evindin* 193b/4

Hārūt u Mārūt [1] Kur'an-ı Kerim'de adları geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melek.
*ol h. u m.+****tın*** *cādūraḳ turur* 48a/8

Ḥasan [1] bk. → **Ḥasan-ı Baṣrī**
ḥ. cevāb bitidi 143a/1

Ḥasan-ı Baṣrī [2] Ebu Said el-Hasan b. Yesar el-Basri (ö. 728). Basralı meşhur tabiî, alim ve zahid. İyi bir hatip ve etkili bir vaiz olan Hasan-ı Basri fesahat ve belagatın doruk noktasına ulaşmıştır. Akıcı üslubu, zahidler, sufîler üzerinde etkili olmıştır. Onun sözleri tesir bakımından peygamberlerin sözlerine benzetilmiştir. Emevi Halifesi Ömer b. Abdülaziz'e zaman zaman mektup yazarak tavsiyelerde bulunmuştur (krş. *Ḥasan).*
ḥ. b. raḥmetullāhi ᶜaleyhi aytur 148b/7
ᶜömer bin ᶜabdü'l-ᶜazīz ḫilāfetḳa olturdı ḥ. b. + ***ġa*** *nāme bitidi* 142b/8

Ḫavāriyy{ū}n [1] (< Ar. *ḥavāri*'nin çoğul eki *-ūn* almış şekli *ḥavāriyyūn*) Hz. İsa'nın yakın dostu ve tilmizi olan ve Hıristiyanlığı yayan on iki kişiye verilen isim.
yėtişti ḥ.+ ***ġa*** *kim ümmetleri erdi* 57a/9

Ḫıżr [1] Ab-ı hayatı içtiği için ölümsüzlüğe ulaştığına inanılan peygamber veya veli.
z̲ātıġa ḫ. ᶜömridin āz̲ār olsun 221b/7

Hindī [1] (< *Hind* ve nispet eki *-ī*) Hintle, Hindistan'la ilgili, Hint'te yapılan.

tīġ-ı Hindī Hindistan kılıcı.
biri t.-ı h. vü biri ḳalem 183b/1

Humāy [2] Keyaniler hanedanından Behmen'in kızı (bazı kaynaklara göre Behmen'in

eşi). Şahname'ye göre de Keyaniler hanedanından Guştasp'ın Humay ve Bihaferid adında iki kızından söz edilir. Firdevsi'nin anlatıma göre sanatkar, bilge ve ileri görüşlüydü. 32 sene tahtta kalmıştır. (bk. "Humay" Yıldırım, 2017: 437).
h. pādişāh boldı cāhil ve bisyār kīne-cūy erdi 79a/6, *eger pādişāh ẓālim u sitem-kār bolsa cihān birān bolur andaḳ kim żaḥḥāk ve h. zamānıda bolup erdi* 75a/3

Ḫusrev oġlı Şīrūye [1] özel isim.
ḫ. o. ş. erdi kim bī-vefālıḳ ve sitem-kārlıḳda meşhūr cefa-kārlıḳda maᶜrūf-tur 84a/2

Hūşeng [1] İran rivayetlerinde Keyümers'in oğlu, İran'ın ikinci hükümdarı. Kırk yıl hükümdarlık etmiştir. Bagley metninde de 40 yıl hükümdarlık ettiği tespit edilmiştir. Metnimize göre Huşeng, 90 yıl tahtta kalmıştır (krş. *Hūşeng Şāh*).
h. pādişāh boldı 76b/2

Hūşeng Şāh [1] bk. → **Hūşeng.**
yoḳ erdi cihān-dār-ı encüm-sipāh cihān içre andaḳ ki h. ş. 76b/4

Ḫuẕeyfe [1] Ebu Abdillah Huzeyfe b. Huseyl b. Cabir el-Absi ya da kısaca Huzeyfe b. Yeman.(ö. 656) Hz. Peygamberin sırdaşı olan sahabi. Hz. ömer döneminde Medain'e vali tayin edilmiştir.
ḫ. rażıya'llāhu ᶜanhu ayttı 15b/9

Hürmüz [2] bk. → **Hürmüz Bin Şāpūr.**
h. ol nāmeġa cevāb bitidi 191b/5
hürmüz bin şāpūrnıŋ vezīri h.+ ***ġa*** 191a/9

Hürmüz Bin Behrām [1] özel isim.
h. b. ş. erdi 82a/4

Hürmüz Bin Kisrā [1] özel isim.
h. b. k. erdi 83b/4

Hürmüz Bin Nersī [1] özel isim.
h.b. n. pādişāh boldı 82a/2

Hürmüz Bin Şāpūr [2] Hürmüz I, Şapur'un oğlu. Sasani hanedanı şahı. 272-3 yıllarında hükümdarlık etmiştir (krş. *Hürmüz*).
h.b. ş. pādişāh boldı ve ol besī ᶜadl u inṣāflıḳ erdi 81b/3
h.b. ş.+ ***nıŋ*** *vezīri hürmüzġa* 191a/8

Hürmüz İbn Nersī [1] özel isim.
h.i.n. erdi 80b/3

Ḫüseyn Bin ᶜAlī [1] Ebu Abdillah el-Hüseyn b. Ali b. Ebi Talib el-Kureşi el-Haşimi eş-Şehid (ö. 680). Hz. Peygamberin torunu, Hz. Fatima ile Ali'nin küçük oğlu, Kerbela şehidi.
ḫ. b. ᶜa. ḳaşıġa bardı 209a/3

Ḥuẕeyfe [1] Ebu Abdillah Huzeyfe b. Huseyl b. Cabir el-Absi ya da kısaca Huzeyfe b. Yeman.(ö. 656) Hz. Peygamberin sırdaşı olan sahabi. Hz. Ömer döneminde Medain'e vali tayin edilmiştir.
ḥ. 15b/9

İ

İbni ᶜAbbās [1] bk. → **ᶜAbdu'llāh ᶜAbbās**; **ᶜAbdu'llāh bin ᶜAbbās**.
i. ᶜa. rażıya'llāhu ᶜanhu aytur 12a/9

İbnü'l-Muᶜtezz [1] (ابن المعتزّ) Ebü'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed el-Mu'tezz-Billah b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah Abbâsî (ö. 908). Abbâsî halifesi, edip, münekkit ve şair. Şiirlerinde gramer, felsefe, kelam vb ilimlerin terimleri görüldüğü gibi ney, ud gibi terimlere de rastlanır.
ve i.-m.aytur kim köŋül kān ve ḫıred güher ve ḳalem zer-ger durur 182b/8

ᶜĪsī [7] İsa Peygamber .
ᶜī. ᶜaleyhi's-selām 49a/7, 49b/4, 52b/7, 56b/5, 57a/8, *ᶜī. ᶜaleyhi's-selāmdın naḳl turur kim* 30b/8

dem-i ᶜīsī İsa'nın diriltici nefesi.
d.-i ᶜī. dėgen 6a/1

İskender [20] özel isim.
i. 67a/1, 68b/8, 125a/3, 137a/7, *i. ayttı* 67a/8, 125a/7, 151a/6, 163b/2, 183b/4, *i. cevāb bėrdi* 124b/9, *i. içkiler bile olturup erdi* 124b/2, *i. ḳaşıġa keldi erse* 125a/6, *i. münşīġa ayttı* 162b/1, *i. pādişāh boldı* 79b/4
meniŋ i.+ ***din*** *hēç ḥācetim ve tilegim yoḳ turur* 67a/2
i.+ ***ge*** *ḫoş kelip* 125b/4, *bu cevābnı i.+ ge keltürdi* 163a/6, *i.+ ge yiberdi* 162b/6, *i.+ ge* 162b/4

İskender Ẕü'l-ḳarneyn [5] özel isim.
i. ẕ.-ḳ. 66b/5, 67a/3, *i. ẕ.-ḳ. arisṭāṭālīsdın sordu kim* 124a/7
i. ẕ.-ḳ. + ***din*** 98b/2, *i. ẕ.-ḳ. + din* 98b/2

İskender Dārā [1] özel isim.
i. d. + ***ġa*** *ėlçi yiberdi* 162a/7

İskender-i Rūmī [1] özel isim.
i. -i. r. 151a/1

İsmāᶜīl (I) [1] bk.→ **İsmāᶜil ᶜAbbād.**
i. ḳalem yonup 185b/1

İsmāᶜīl (II) [1] bk. → **İsmāᶜīl Sāmānī; İsmāᶜīl Muḥammed.**
i. bu sözni ėşitti erse külüp ayttı 117a/3

İsmāᶜīl Muḥammed [1] bk. → **İsmāᶜīl Sāmānī; İsmāᶜīl (II)**.

i. m. dėgen merv şehriġa kelip tüşti 114b/9

İsmāʿīl Sāmānī [1] İsmail bin Ahmed. Samani Emiri. 892-907 arasında hükümdarlık etmiştir (krş. *İsmāʿīl (II)*; *İsmāʿīl Muḥammed*).
i. s. ol vaḳt kim cūy-ı mūliyānda bolur erdi 115b/7

İsmāʿil ʿAbbād [2] İsmail ibn Abbad (936-995). Vezir. Bir sözlük ve vezinle ilgili eser yazarı.
atı i. ʿa. erdi 185a/2, *i. ʿa.* 185a/5

Ḳ/K

Ḳatāde [2] Ebü'l-Hattab Katade b. Diame b. Katade es-Sedusi el-Basri (ö. 735). Müfessir tabii. Hasan Basri'nin yanında on iki yıl bulundu ve ondan kıraat, tefsir, hadis ve diğer ilimlerde istifade etti. Siyasi bakımdan büyük çalkantıların olduğu bir dönemde yaşamasına rağmen Katade herhangi bir tarafın yanında yer almadı. Katade tefsir alanında uzmanlaşmıştı, tefsirde dötdüncü tabakanın başı kabul edilir.
ḳ. aytur ẓulm üç nevʿ turur 102b/4, *ḳ. bu āyetniŋ tefsīride aytur* 101b/3

Kātib [1] (< Ar. *ḳātib* "yazan"dan) *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü Çağataycaya çeviren Belhli mütercim Seyyid Ali'nin lakabı.
k. atıġa meşhūr 6b/3

Kenkā Alt [1] özel isim. Ayrıntı için bk. →**1.3. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'te Adı Geçen Acem Hükümdarları.**
k. 78a/3

Keyḫusrev [1] özel isim.
k. 78b/5

Keykāvus [1] özel isim.
k. 78b/3

Keyḳubād [2] özel isim.
k. 78a/9, *k. devrānıġa degünçe* 81a/3

Keyūmerş [5] Eski İran hükümdarlarının ilki ve Pişdadiler sülalesinin reisi.
biri k. bolġay 75b/7, *k. edi* 76a/8, *k. zamānıdın* 81a/3
bu cihānnıŋ pādişāhlıġı ol k.+ ***de*** *erdi*76a/5
k.+ ***ni*** *ʿālemde pādişāh ḳıldı* 76a/1

Kisrā [1] özel isim.
k. atı bile 83a/7

Ḳubād [1] özel isim.
ḳ. u faġfūr 221a/6

L

Leyş Oġlı Yaᶜḳūb [1] Ebu Yusuf Yakub b. el-Leys es-Saffar es-Sicistani (ö. 879). Saffariler Devletinin kurucusu ve ilk hükümdarı (861-879). Babası Leys, Sistan eyaletinin merkezi Zerenc'de bakırcı (saffar) esnafının reisiydi. Fars ve Horasan gibi birçok bölgeyi hükmü altına almıştır.
l. o. y. ḳabrı başıda bu ebyāt bitiklik-dür 160b/6

Luhrāsb [1] özel İsim.
l. 78b/8

M

Manṣūr [11] özel isim.
m. 198a/2, 198b/7, *m. bir ᶜarabī beyt oḳudu* 200b/1, *m. ḳaşıda* 197b/6, *m. ḳaşıġa barıp* 198a/1, *m. yıġlaydur erdi* 198b/6,*ey m.* 199b/2
*m.+**nı** maŋa bağışlasun* 200a/8
*m.+ **nıŋ** ḫıyānet ü siyeh-dillıġıdın* 201a/4, *m.+ nıŋ ḳıṣṣasın* 201a/7

Meᵓcūc [1] (< Ar. *maᵓcūc*) din. kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına inanılan, çok kısa boylu iki kavimden biri. (Diğeri Yecüc'dür.)
yeᵓcūc u m. seddini bağladı 79b/6

Mehdī [2] Ebû Abdillâh Muhammed el-Mehdi-Billâh b. Abdillah el-Mansur b. Muhammed el-Haşimi el-Abbâsî (ö. 785). Halife Ebu Cafer el-Mansur'un oğludur. Mehdi-Billah zındıklara karşı mücadeleye de önem verdi. Horasan'daki Mukanna ayaklanmasına gönderdiği kumandanlar başarılı olamadı. Onun döneminde Bizans'a yönelik seferlere önem verildi. Babasının aksine cömertliğiyle Mehdi Billah, cömertliğiyle tanınmıştır (Bozkurt, 2003: 377-379).
m. 122a/9, 122b/3

Meᵓmūn [3] bk. → **Meᵓmūn Ḫalīfe**.
m. 136a/6, 137a/5, 158b/5

Meᵓmūn Ḫalīfe [1] Ebu Ca'fer (Ebü'l-Abbâs) Abdullah el-Me'mun b. Harun er-Reşid b. Muhammed el-Mehdi b. Abdillah el-Mansur el-Abbâsî (ö. 833). Abbâsî halifesi (813-833). Yetişmesinde önemli rolü olan diğer kişiler arasından Ca'fer b. Yahya el-Bermekî ve babası tarafından onu yetiştirmek üzere saraya alınan İran asıllı Fazl b. Sehl yer almaktadır. Harunürreşid, diğer oğlu Muhammed el-Emin'den sonra ikinci veliaht tayin ettiği Me'mun Horasan'a ve bölgeden Hemedan'a kadar olan yerlere vali olarak gönderdi (Bozkurt, 2004: 101-104) (krş. *Meᵓmūn*).
m. ḫ. ᶜabbāsnı kim velīᶜahdı erdi ᶜazl ḳıldı 190a/8

Mervān [2] Ebu Abdilmelik Mervan b. Muhammed b. Mervan b. el-Hakem el-Hımar el-Ümevi el-Ca'di (ö. 750). Son Emevi halifesi (744-750). Mervan'ın en meşhur lakabı "Hımar"ın (eşek) ona savaşlardaki sabrı sebebiyle veya düşmanları tarafından hakaret olarak verdiği bildirilmektedir. Askeri

teşkilatlanma ve savaş taktikleri hususunda yenilikler yapmıştır. (Kurt, 2004, 227-229)
m. ayttı 160a/1, *m. çeriginiŋ sanın aldı erse* 159b/8

Mevlānā Ḥaydar [1] Kendi eserlerinde ve ilgili eserlerde onun mahlası Haydar Tilbe, Haydar Harezmi, Haydar Türki-Guy ve Haydar Maczub olarak geçiyor. Fakat bu mahlasların tek kişiye ait olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Kemal Eraslan'a göre Türki-guy (Türkçe söyleyen) lakabı ile şöhret bulan Mir Haydar veya eserindeki şekliyle Haydar Tilbe'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Timur torunlarından İskender b. Ömer Şeyh Mirza adıda kaleme aldığı mesnevisi, onun XIV yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzılda yaşadığını göstermektedir. Haydar Tilbe'nin Mevlana Lütfi'den sonra XV. yüzyılın en güçlü şairi olduğu kabul edilmektedir. Osman Fikri Sertkaya'ya göre Nevâyî'de geçen Haydar Harezmi şeklinde okunan ismin gerçekte Mahzenü'l-Esrar müellifi, Harezmi'nin ise Muhabbet-name müellifi olduğunu söylemekte.
m. ḥ. aytur 5b/9, *m. ḥ. aytıp turur* 212b/8

Minūçihr [1] özel isim.
m. 77b/7

Muᶜāviye [3] Ebu Abdirrahman Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr. b. Harb. b. Umeyye el-Ümevi el-Kureşi (ö. 680). Sahabi, Emevi hilafetinin kurucusu (661-680). Muaviye edipler, alimler, şairlerle sohbeti sever, onlardan yararlanmaya çalışırdı. 664 yılında Ziyad b. Ubeyd, Muaviye b. Ebu Süfyan tarafından Ebu Süfyan nesebine bağlanmış, Ziyad b. Ebu Süfyan olarak adlandırılımıştı. (Aycan, 2020: 330-332)
m. 45a/7, 149b/8, *nevbet m.+ġa yėtti* 130a/7

Muḥammed (I) [1] Hz. Muhammed (krş. *Muḥammed Muṣṭafī*).
m.+ ***niŋ*** *cānı* 11b/5

Muḥammed (II) [2] bk. → **Muḥammed Bin Zübeyde; Muḥammed Zübeyde.**
m. 194b/8, *m. buyurdı* 195a/4

Muḥammed bin Kaᶜb e'l-Ḳuraẓī [1] Ebu Hamza (Ebu Abdillah) Muhammed b. Ka'b b. Süleym. el-Kurazi (ö. 726?). Müfessir tabii. Tabiin neslinden Medine tefsir ekolün önde gelenlerinden olan Muhammed b. Ka'b'in Ömer b. Abdülaziz'le dostluk kurduğu ve halifeye tavsiyelerde bulunduğu, ayrıca çok Kur'an okuduğu, varlıklı olmasına rağmen servetini tasadduk ederek zühd hayatı yaşadığı ifade edilmektedir. Hz. Peygamber'in, kendisinden sonra Kur'an'ı en iyi inceleyip anlayacağını haber verdiği kişinin Muhammed b. Ka'b olduğu rivayet edilmiştir (Maşalı, 2020: 542-543).
m.b. k. e.-ḳ. ayttı kim 22b/5

Muḥammed bin ᶜAmr el-Kelbī [1] özel isim.
m. 187a/7

Muḥammed bin Zübeyde [1] Ebu Abdillah Muhammed el-Emin b. Harun er-Reşid el-Haşimi el-Abbâsî (ö. 813). Abbâsî halifesi. Babası Harunürreşid, annesi

Zübeyde bint Ca‘fer’dir. Beş yaşındayken babası tarafından Emin unvanı ile veliaht tayin edildi. Harunürreşid 809’da vefat edince Bağdat’ta halife ilan edildi ve Me’mun dahil herkes tarafından tanındı. İdarecilik kabiliyeti oldukça zayıf, içkiye, zevk ve eğlenceye düşkün, zamanını vahçi hayvanlar ve kuşlarla meşgul olarak geçiren, edebiyatı seven ve ediplerle birlikte olmaktan hoşlanıyordu (krş. *Muḥammed (II); Muḥammed Zübeyde*).
m. b. z. 194a/7

Muḥammed Leyṯ [1] Mehdi ve Harunürreşid zamanında kâtip olarak çalışan şahıs. Bermekîleri Harunürreşid’e ihbar ettiği söylenir (Bagley, 1964: 191).
m. l.+ ***ḳa*** *yiberdi* 185b/8

Muḥammed Muṣṭafī [1] bk. → **Muḥammed.**
m. m. ṣalla’llāhu ᶜaleyhi ve sellemġa 44b/1

Muḥammed Zübeyde [1] bk. →**Muḥammed Bin Zübeyde, Muḥammed (II)).**
m. 194b/3

Muḥammedü’ş-Şeybānī Ḫān [1] Şeybânîler hanedanını kurucusu ve ilk hükümdarı (1500-1510). Adı Muhammed olup Cengiz Hanı’ın büyük oğlu Cuci’nin Şiban’a (Arapçalaşmış şekli Şeyban) nisbetle Şeybânî Han (Şiban Han, Şeybak Han, Şah Baht Han, Şahi Beg Han) unvanıyla tanınır. Buhara medreselerinde tahsil görmüş, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Yesevî ve Nakşıbendî şeyhleriyle yakın ilişki kurmuştur. Şeybânî Han, Temurlular arasındaki kargaşadan istifade ederek 1500 yılında Buhara ve Semerkant’ı alarak atalarına nisbetle Şeybânîler (Özbekler) adıyla anılan hanedanı kurdu. Semerkant, Buhara, Fergana bölgelerini aldıktan sonra 1507 yılında Herat’ı zaptetti. Timurluların önemli şehirlerinden olan Herat’ı alması Şeybânî Han’ın itibarını artırdı. Herat’ta imâmü’z-zaman ve halifetü’r-rahman ilan edilen Şeybânî Han Sunnî dünyasının bir kahramanı konumuna yükseldi ve Şiiliğin dinî-siyasi lideri Şah İsmail ile karşı karşıya geldi. 1510 tarihinde öldü. Sikkelerde *Ebü’l-feth es-sultanü’l-a‘zam halifetü’r-rahman Nasrüddin Muhammed Şeybânî Han* unvanlarını kullanan Şeybânî Han, Şeybânîleri Orta Asya’nın en güçlü devleti haline getirmiştir. Şeybânî Han’ın Muhammed Timur Bahadır, Hürrem Şah, Ebülhayr ve Süyünç Muhammed isimli dört oğlu olmuştur. Kendisi de aynı zamanda şair olan Şeybânî Han edebiyatçıları, sanatkarları, alimleri korur ve onlarla sohbet etmekten hoşlanırdı. Sefere çıkarken kütüphanesinin bir kısmını yanında götürdüğü rivayet edilir (Türkoğlu, 2010: 43-45).
ḫalīfetü’r-raḥmān ebü’l-feṯḥ m.ş ḫān 3a/3

Mūsī [13] Musa peygamber.
m. ᶜaleyhi’s-selām ayttı 97b/1, *m. ᶜaleyhi’s-selām sordı* 33a/7, *m. ᶜaleyhi’s-selāmġa* 34b/7, 95b/9, 171b/2, *m. ᶜaleyhi’s-selāmnı* 177b/3, *m. ᶜaleyhi’s-selām ḳaşıġa* 33a/4, *m. peyġāmber ᶜaleyhi’s-selām* 96a/4, *ey m.* 95b/9, 98a/3, 177b/5, *yā m.* 96a/8
m.+ ***ġa*** *yiberdi* 97b/2

Mübārek bin Feżā [1] özel isim.
m. 30a/9

N

Naṣīḥatü'l-Mülūk [1] (< Ar. *naṣīḥaᵗ* harf-i tarif *al* ve *mulūk*) İmam Gazzâlî'nin Farsça olarak yazdığı "Sultanlara Nasihatler" adlı eseri. Ayrıntılar için bk.→**Tür İtibarıyla *Nasîhatü'l-Mülûk*.**
n.-m. at ḳoyup turur 2b/4

Neceşī [1] Peygamber zamanında Habeşistanlı (Abysinia) hükümdarlara verilen genel isim.
*n.+**ge** bitik bitidi* 187a/8

Nersī ibni Fīrūz [1] özel isim.
n. erdi 80b/5

Nevder [1] özel isim.
n. 78a/1

Nūşīrevān [42] bk. → **Enuşīrevān; Enūşīrvān; Nūşīrevān; Enūşīrvān Ḫusrev; Nūşīrevān-ı ᶜĀdil**.
n. 90b/7, 106b/5, 111a/7, 111b/5, 112a/6, 121b/5, 135a/6, 138b/8, 139b/2, 140a/2, 197a/5, *n. ayttı* 112a/3, 113b/5, 140a/6, 141b/4, 178a/7, 197a/9, *n. ᶜamel-dārlarġa nişān bitidi* 105a/9, *n. birevge ḥükm ḳılıp erdi* 134b/7, *n. buyurdı* 106a/4, *n. devrānıdın* 4a/1, *n. pādişāh erdi* 87b/8, *n. sordı* 101a/2, *n. şitāb ḳılıp* 141a/8, *n. vaḳtıda* 75a/1, *n. zamānıda* 100b/3
*n.+ **dın*** 114a/2
*n.+ **ġa** andın ᶜaceb keldi* 141b/9, *n.+ ġa ayttı* 174b/5, *vezīrī n.+ ġa ayttı* 105a/4, *n.+ ġa ḫaber ḳılur erdi* 134b/9, *n.+ ġa maᶜlūm boldı erse* 135a/9, *n.+ ġa nāme bitip* 106a/1, *n.+ ġa pend bitip yiberdi* 138a/3, *n.+ ġa yiberdi* 135a/8, *n.+ ġa* 123a/4, 140b/2, 140b/4
*n.+ **ḳa** bardılar* 101a/1
*n.+ **nıŋ** bir bāġı bar erdi* 113a/8, *n.+ nıŋ elgige bėrdi* 140a/1, *n.+ nıŋ nedīmleridin* 197a/4

Nūşīrevān bin Ḳubād [1] Özel isim.
n. erdi kim 83a/6

Nūşīrevān-ı ᶜĀdil [2] bk. → **Enuşīrevān; Enūşīrvān; Nūşīrevān; Enūşīrvān Ḫusrev.**
n.-i. ᶜā. 172b/6
*n.-i. ᶜā.+ **din*** 90b/6

O

Oġmān [2] özel isim.
ᶜömerdin ve o. mertebesin 19b/2
*o.+ **dın** ve ᶜalī maḳāmın* 19b/3

Ö

ᶜÖmer [30] özel isim.
ᶜö. bāreside 119a/2, *ᶜö. mesnedide olturġuzup turur* 19a/8, *ᶜö. müteḥayyir bolup* 120b/8, *ᶜö. neçük kişi turur* 17a/7, *ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu ayttı* 188a/7, *ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu ayttı* 45a/2, *emīrü'l-müᵓminīn ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu ayttılar* 14b/9, *ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu* 17a/4, 38b/8, 107a/3, 110b/1, *emīrü'l-müᵓminīn ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu* 107a/8, 108b/4, 110b/5, 114b/2, *emīrü'l-müᵓminīn ᶜö. rażıya'llāhu ᶜanhu* 147a/3, *ᶜö.* 118b/6, 119b/6, 184b/4, *evvel kişi kim emīr dėdiler ᶜö.* 110a/6
meniŋ dādımnı ᶜö.+ ***din*** *alġıl* 108b/1, *sen ᶜö.+ din fāżılraḳ ve evvelīraḳ turur-sen* 109b/5, *ᶜö.+ din ve oṯmān mertebesin* 19b/1
ᶜö.+ ***ġa*** *yėtti erse* 110a/9, *ᶜö.+ ġa* 119b/1
ᶜö.+ ***ni*** *ḳarġamaġıl kim seniŋ ḥālıŋdın hēç türlük ḫaberi yoḳ turur* 110a/3
ᶜö.+ ***niŋ*** *aḥvālıdın ne ėşitip turur-sen* 38b/9, *ᶜö.+ niŋ boynıdın kim köterür* 109a/8, *ᶜö.+ niŋ ėkki ḳızı bar erdi* 120a/5, *ᶜö.+ niŋ ḫāṭırı aġrıp* 120b/2

ᶜÖmer ᶜAbdü'l-ᶜazīz [5] özel isim.
ve bū ḳılābe ᶜö. ᶜa.- ᶜa. ḳaşıġa bardı 24a/3, *ᶜabdü'l-ᶜazīzdin ᶜö. ᶜa.- ᶜa. peydā boldı* 25a/2, *ᶜö. ᶜa.- ᶜa. raḥmetu'llāhu ᶜaleyhi aytur kim* 22b/5, *ᶜö. ᶜa.- ᶜa.* 118b/3
ᶜö. ᶜa.- ᶜa. + ***din*** *sordılar kim* 25a/7

ᶜÖmer ᶜĀş [1] özel isim.
ᶜö. ᶜā. aytur 188b/6

ᶜÖmer bin ᶜAbdü'l-ᶜazīz [8] özel isim.
ᶜö. ᶜaleyhi'r-raḥmeniŋ ᶜādeti 99b/6, *ᶜö. ḫilāfetḳa olturdı* 142b/7, *bir kün ᶜö. raḥmetu'llāhu ᶜaleyhi* 37b/7, *ᶜö. zamānıda* 100a/6, 118a/1, *ᶜö.* 26a/5, 119b/3
ᶜö.+ ***niŋ*** 120a/4

ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb [5] Ebu Abdirrahman Abdullah b. Ömer b. el-Hattap el-Kureşi el-Adevi (ö. 693). Hz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabiden ve abadilerden biridir.
ᶜö. b. e-ḫ. rażıya'llāhu ᶜanhu 31b/1, 184b/3, 27a/8
emīrü'l-müᵓminīn ᶜö. b. e-ḫ. + ***dın*** *... rivāyet turur* 99a/1
ᶜadl u inṣāf bābıda ᶜö. b. e-ḫ. + ***ḳa*** *... oḫşar erdi* 25a/5

P

Pend-nāme [1] (< Far *pand-nāma*) Bu metne göre Aristo'nun kaleminden çıkan bir kitap. Bagley'e göre Pehlevice bir nasihatname kitabının Farsça veya Arapça çevirisi olmalıdır (Bagley, 1964, lxxiii).
arisṭāṭālīsniŋ p.+ ***side*** *aytıp tururlar* 178b/3

Pervīz [1] özel isim.
p. erdi 83b/6

Pişdādīler [1] Eski İran'da hüküm süren bir sülale. On bir kişiden oluşan bu sülaleye Pişdadiyan denmesi, ilk hükümdarları Huşeng'e adaleti dolayısıyla Pişdad

lakabının takılmasına dayanır.
alarnı p. dėrler 81a/5

R

Rāst-Reviş [5] (< Far. *rāst-raviş*'den doğru yürüyen) *Nasîhatü'l-Mülûk*'te'de bir vezirin adı.
r.-r. 152a/2, 152b/1, 151b/5
r.-r.+ ***ni*** *dārġa astılar* 154b/5
r.-r.+ ***niŋ*** *defteride* 154b/1

Reşīd [1] Ebu Ca'fer Harun er-Reşid b. Muhammed el-Mehdi Billah b. Abdillah el-Mansur (ö. 809). Abbâsî halifesi (786-809). Mürebbisi, Yahya b. Halid el-Bermekî olup cömert kişiliği ile tanınmış, alim ve şairlerin hamisi olmuştur (krş. *Reşīd*).
r. ṣāliḥķa ayttı 197b/5

Rūm Ėli [1] Rum halkı.
āḫir r. ė. elgide esīr boldı 81b/2

S

Saᶜd bin Müslim el-Bāhilī [1] özel isim.
s. b. m. e.-b. aytur 195b/4

Ṣāliḥ [11] Sahib el-Musalla. Harunü'r-reşid'in hizmetçisi (Bagley, 1964: 193).
ṣ. 198a/9, 201a/6, 200a/9, *ṣ. ayttı* 198a/6, 199b/4, 201a/1, *ṣ. aytur* 198a/1
*reşīd ṣ.+****ķa*** *ayttı* 197b/5, *taķı ṣ.+ķa ayttı* 200a/2, *ṣ.+ķa* 200b/2, *barçasını ṣ.+ķa* 200a/7
*ṣ.+****nıŋ*** *közige* 201b/1, *ṣ.+niŋ açığı kelip* 200b/5

Sāsānīler [1] m.s. 224-651 arasında İran topraklarında hüküm süren hanedan.
ol s. ᶜādetin ve āyīnin 166b/8

Şevbān [4] *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Arapça, Farsça ve Osmanlıca nüshalarında *Yunan Vezir*, *Yunan Destur* olarak geçen bilge vezirin adı.
ş. ayttı 112a/3, *ş. vezīr* 121b/6, 138a/3, *ş. vezīrġa ayttı* 111b/5

Seyyid ᶜAlī [1] Seyyid Ali Kâtib. Belh doğumlu mütercim ve hattat. Şeybânî Han'ın oğlu Temür Sultan emriyle İmam Gazzâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* eserini Farsçadan Çağatay Türkçesine çevirmiştir. Doğum ve ölüm tarihi bilinmemekle birlikte, ölümünün 1509'dan sonra olduğu tahmin edilebilir. (krş. *Kātib*).
faḳīr-i ḥaḳīr s. ᶜa. ġafara'llāhu ẕunūbehu ve setere ᶜuyūbehu 6b/2

Ṣıddīḳ [2] bk. →**Ṣıddīḳ; Ebū Bekr Ṣıddīk; Ebā Bekir**.
seni ṣ. ornıda ḳoyup turur 19a/6
*ṣ.+****lardın*** *sorġaylar* 42a/6

Sikender [1] özel isim.
s. 80a/1

Siyerü'l-Mülūk [1] Nizamülmülk'ün "Siyaset-nâme" eserinin diğer adı.
*s.-m.+**de** andaḳ keltürüp tururlar* 115b/6

Süfyān Ş̱evrī [2] özel isim
s. ş. 145a/2, 156b/8

Süleymān [8] özel isim.
s. ᶜaleyhi's-selām ḳaşıġa bardı 65b/2, *s. ᶜaleyhi's-selām ḳaşıġa keldi* 66a/5
s. ᶜaleyhi's-selām 66a/2, *s. ᶜaleyhi's-selāmnıŋ ḫāṭırıġa* 175b/3, *s. peyġamber ᶜaleyhi's-selām* 175b/1, *s. sordı* 66a/5, *s.* 24b/6, *yā s.* 175b/9

Süleymān ᶜAbdü'l-melik [2] özel isim.
s. ᶜa.-m. vaḳtıda 100a/2, *s. ᶜa.-m.*. 24a/7

Ş

Şāh Muḥammed Tėmür [1] bk.→ **Tėmür Sulṭān**.
sulṭān-ı zamān ş.m. t. 221a/7

Şaḳīḳ [1] özel isim (krş. *Ş̱aḳīḳ-i Belḫī; Ş̱aḳīḳ-i Zāhid*).
ş. dėdi 19a/5, *ş. men-men* 19a/4

Şaḳīḳ-i Belḫī [2] özel isim (krş. *Ş̱aḳīḳ; Ş̱aḳīḳ-i Zāhid*).
ş.-i b. 19a/1

Şaḳīḳ-i Zāhid [1] özel isim (krş. *Ş̱aḳīḳ-i Belḫī; Ş̱aḳīḳ*).
ş.-i z. sen mü dür-sen 19a/3

Şāpūr [1] özel isim.
*ş.+ **nıŋ** ḳardaşı* 82a/5

Şāpūr [1] özel isim.
ş. oġlıġa ayttı 190b/8

Şebbe bin Şebbe [1] özel isim.
ş.b.ş. 122a/8

Şeyḫ Ebū ᶜAlī Deḳḳāḳ [1] Ebu Ali Hasen b. Ali b. Muhammed (ö. 1015) Nişabur sufîlerinden.
ş. e. ᶜa.d. ᶜalī ilyās ḳaşıġa bardı 86b/9, *ş.e. ᶜa. d. anıŋ mecliside ol şehr pādişāhıdın suᵓāl ḳıldı* 87a/3

Şīrūye [1] özel isim.
ş.-yi dūn 84a/5

Şīş̱ [2] özel isim.

biri ş. 75b/7
ş.+ ***ni*** 75b/8

T

Ṭahmāsb [1] özel isim.
ṭ. pādişāh boldı 78a/7

Ṭahmūraş [2] özel isim.
ṭ. pādişāh boldı 76b/6
ṭ. 76b/7

Tėmür Sulṭān [1] Şeybânî Han'ın büyük oğlu Temür Sultan (ö. 1514). Temür Sultan Şeybânî Han'ın üç oğlundan biridir. Semerkant tahtına oturmuştur. Babasının savaşlarında yardımcı olmuştur. Burunduk Han'ın iki kızından biriyle evlenir. Babasının 1510'daki Merv yakınındaki Sevefi ordusuyla olan savaştaki ölümden sonra tah mücadelerine devam etmiştir. Temür Sultan Semerkant'taki Şeybânî tahtına oturduğu zaman adına hutbe okutturmuş, kendi adına para da bastırmıştır. Temür Sultan'ın Polad Sultan adında bir oğlu vardı. Polad Sultan'ın da Kökböri Sultan adında bir çocuğu olmuş, Kökböri'den nesil kalmamştır. Eşi mihr Sultan Hanum'a ait mülkler arasında çok sayıda köy, 200 adet arazi, bahçeler, otlaklar, yaylaklar, 40'ı aşkın zanaatkarlık binaları ve dükkanlar olduğu belirtilmektedir (krş. *Şāh Muḥammed Tėmür*).

t. s. 3b/2

Tūrānduḫt [1] özel isim.
andın soŋra t. erdi 84b/1

V

Vehb bin Münebbih Yemenī [1] Ebû Ebdillâh Vehb b. Münebbih b. Kâmil es-San'ânî (ö.114/732). Yemenli tâbiî. 34 (654-55) yılında San'a yakınlarındaki Zimâr'da doğdu. Fars asıllı olan babası Horasan'ın Herat şehrindendir. İran kisrâsı tarafından bu şehrinden sürgüne gönderilenlerden veya Habeşliler'e karşı Yemenliler'e yardım etmeleri için Yemen'e yollanan ve oraya yerleşen askerlerin çocuklarındandır. Annesi Himyerî asıllıdır. Babası Hz. Peygamber zamanında Müslüman olmuş ve Muâz b. Cebel'den rivayette bulunmuştur. Vehb, Yemen'de dünyaya geldiği ve burada yaşadığı halde baba yurdu olan Herat'la ilişkisini kesmedi; oradaki gelişmeleri takip etti ve zaman zaman orayı ziyarete gitti. Yahudi kaynaklı rivayetleri çok iyi bilmesi onun Yahudi asıllı olduğunu hatıra getirse de Gazzâlî dışında hiçbir müellif bundan söz etmemiştir. Sahâbeden Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Cabir b. Abdullah, Enes b. Mâlik, Ebû Saîd el-Hudrî ve Nu'mân b. Beşîr'den hadis rivayet etti. Ömer b. Abdülazîz'in Yemen valisi Urve b. Muhammed b. Atıyye döneminde San'a kadılığı yapan Vehb hayatını son yıllarında Vali Yûsuf b. Ömer es-Sekâfî tarafından hapsedildi ve işkenceye maruz kaldı. Muharrem

114'te (Mart 732) San'a'da vefat etti. Vehb'i zengin ilmî ve kültürel birikimi şöhrete kavuşturmuştur. Peygamberler tarihi ve İsrâilî haberler onun uzmanlık alanıdır. *Meġāzî Resûlilâh* (228/843), *Kitâbü'l-Mülûki'l-Mütevecce min Ḥimyer ve Aḫbârihim ve Ḳıṣaṣıhim ve Ḳubûrihim ve Eş'Ârihim*, *Kitâbü'l-İsrâ'îliyyât*, *Kitâbü'l-Mübtede'* (*ve ḳıṣaṣü'l-enbiyā'*), *Tefsîrü'l-Ḳur'ân*, *ez-Zehrü'l-Enîḳ fî Ḳıṣṣati Yûsuf eṣ-Ṣıddîḳ* adlı eserleri bulunmaktadır (Demir, M., Özafşar, M. E., 2012: 608-610).

v. b. m. y. benī isrāʾīl ʿulemālarıdın biri erdi 58b/7

Velīd bin ʿAbdü'l-melik [1] özel isim.
v. b. ʿa-m. zamānıda 99b/9

Y

Yaḫyā [24] özel isim.
y. ayttı 190a/3, 194a/3, 198b/6, 199b/2, 207a/3, 207a/8, *y. aytur* 201a/8, *y. ġamgīn bolup* 198b/8, *y. ḳaşıġa alıp bardı* 204a/5, *y. kim* 189b/8, *y. oġlanlarıġa dėr erdi* 202a/5, *y.* 199b/5, 201a/6, 204a/5, 204a/9, 205a/8, 206b/6
y.+ ***dın*** *ʿālī-himmetraḳ* 200b/6
y.+ ***ġa*** *ant bėrdim* 168a/5, *y.+ ġa bağışlap erdi* 200a/1, *ol gevherni y.+ġa yiberdi* 201a/5
men y.+ ***nı*** 168a/6
y.+ ***nıŋ*** *ḳışṣasın* 201a/2, *y.+ nıŋ seḫāvet ü keremidin* 201a/3

Yaḫyā bin Caʿfer Bermekī [1] özel isim.
y. b. c. b. 185b/7

Yaḫyā bin Ḫālid [5] özel isim.
y. b. ḫ. ḳaşıġa baralıŋ 198b/3, *y. b. ḫ. ḳaşıġa barduḳ* 198b/5, *y. b. ḫ. oġlanları erdi bardım* 196a/1
y. b. ḫ. + ***din*** 202b/3
y. b. ḫ. + ***nıŋ*** *ėşigige barıp* 206b/3

Yaḫyā bin Ḫālid Bermekī [2] özel isim.
y. b. ḫ. b. 193b/4, 202a/1

Yaḫyā bin Ẕekeriyyā [1] özel isim (krş. *Yaḫyā ibn Ḫālid Bermekī*).
y.b. ẕ + ***ġa*** 30b/8

Yaḫyā ibn Ḫālid Bermekī [1] özel isim (krş. *Yaḫyā bin Ḫālid Bermekī*).
y. i. ḫ. b. 168a/1

Yaʿḳūb [3] özel isim.
y. cevāb bitidi 158a/5
ḫalīfe-yi baġdād y.+ ***ḳa*** *nāme bitip* 158a/3
y.+ ***nıŋ*** *ḳabrı başıda* 160b/3

Yaʿḳūb Leyṯ [1] özel isim.
y. l. 157b/9

Yeᵓcūc [1] (< Ar. *yaᵓcūc*) din. kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına inanılan, çok kısa boylu iki kavimden biri (Diğeri *Mecüc*'dür).
y. u meᵓcūc seddini bağladı 79b/6

Yezdicerd [4] özel isim.
y. allıġa 167a/6, *y. ayttı* 145a/9, *y.* 167b/1
y.+ ***niŋ*** *köksige* 167b/4

Yezdicerd Beze-kār [1] özel isim.
y. b.-k. 166b/7

Yezdicerd bin Behrām [1] özel isim.
y.b.b. erdi 83a/1

Yezdicerd bin Beze-kār [1] özel isim.
y. b. b.-k. erdi 82a/8

Yezdicerd bin Pervīz [1] özel isim.
y.b.p. 84b/5

Yezdicerd bin Şehriyār [1] özel isim.
y. b. ş. erdi 81a/1

Yezdicerd oġlı Şehriyār [1] özel isim.
y. o. ş. 145a/7

Yezīd bin Reḳāşī [1] özel isim.
üçünçi ḥikāyet y. b. r. 64a/3

Yūsuf [2] güzelliği ile ünlü, Yusuf ve Zeliha hikayesinin kahramanı ve Yakup Peygamberin oğlu olan Yusuf Peygamber.
y. ᶜaleyhi's-selāmdın ḫaber bėrdi 182b/4

Z

Żaḥḥāk [3] özel isim.
ż. pādişāh boldı 77a/7, *ż. ve humāy* 75a/3, *ż.- ı mārān dėrler erdi* 77a/8

Zeyne'l-ᶜābidīn [1] bk. → **Ebū ᶜAlī bin Ḥüseyn**; **ᶜĀmir; Ebū ᶜAlī.**
*z.-ᶜā.+**din** razıya'llāhu ᶜanhu naḳl durur kim* 32a/7

Ziyād [7] bk. → **Ziyād Ebih**
z. ayttı 131a/9, 132a/9, 133a/2, 133b/1, *z. bir söz dėdi* 131b/2, *z.* 130b/1, 130b/3

Ziyād Ebih [1] Ebü'l-Mugire Ziyad b. Ebi Süfyan (ö. 53/673). Emevilerin Irak valisi. Hicretin birinci yılında (622) Taif'te doğdu. Annesi İranlı bir devlet adamının

Haris b. Kelede'ye hediye ettiği Sümeyye adlı bir cariyedir. Haris b. Kelede, Nafi' ve Nüfey' (Ebu Bekre) adındaki çocuklarının annesi olan Sümeyye'yi daha sonra kölesi Ubeyd er-Rumi ile evlendirdi. Ziyad bu evliliğin devam ettiği yıllarda doğmuştur. Kendisine Ziyad b. Sümeyye veya Ziyad b. Ubeyd künyesi verilmekle birlikte babasının kim olduğu bilinmediği için daha çok İbnü Ebîhi (babasının oğlu) diye tanındı. 44 (664) yılında Ebu Süfyan nesebine bağlanınca Ziyad b. Ebu Süfyan olarak adlandırılsa da Ziyad b. Ebîh adıyla şöhret kazandı. Hz. Ebu Bekir döneminde müslüman oldu. Taif'te okuma yazma öğrenmiştir. Enişteşi Utbe b. Gazvan ile birlikte bölgedeki fetihlere katılmıştır. Furat şehrinin fethinde ele geçirilen ganimetleri 14 yaşındayken o dağıtmıştır. Hz. Ömer onun bu kabiliyetini öğrenince kâtip olarak görevlendirmiştir. 45 (665) yılında Basra valiliğine tayin edilmiştir. Uzun süreden beri karışıklıkların yaşandığı şehirde Basra Camii'nde okuduğu ve Allah'a hamdetmeden başlaması sebebiyle "betrâ" denilen hutbesinde önce yönetim aleyhindeki eleştiriler, soygunlar, fuhuş, gasp, yağma ve kabile mücadeleleri gibi olumsuzlukları dile getirdi. Ardından bunlara son vermek için alacağı tedbirleri açıkladı. Şehirde yatsı namazından sonra sokağa çıkma yasağı uygulanacağını, yasağa uymayanların isamla cezalandırılacağını bildirdi. Bu arada kapısını yirmi dört saat açık tutacağını, gece yarısı gelen ihtiyaç sahiplerini de geri çevirmeyeceğini, maaşların zamanında ödeneceğini söyledi. Yasak sıkı bir şekilde uygulandı ve yasağa uymayanların İdam dahil ağır cezalar verildi. Yerleşim merkezlerine emniyetten sorumlu görevliler yerleştirdi ve çok geçmeden şehirde istikrar sağlandı. Kacileciliği ortadan kaldırmak amacıyla Basra'da bulunan kabilelere yeni bir düzenleme getirdi. Onun zamanında Basra'da ve Kûfe'de mimari alanda büyük ilerlemeler kaydedildi. Oğulları Abbad ve Ubeydullah da Emevi kumandanı ve valilerindendir. Yemen valisi Muhammed b. Abdullah'ın kurduğu Ziyadîler hanedanı Yemen'de iki asır (818-1018) hüküm sürmüştür (Aycan, 2013: 480-482)
z. e. 130a/4

Ẕü'l-ḳarneyn [3] özel isim. bk.→ **İskender Ẕü'l-ḳarneyn.**
ẕ.-ḳ. 68b/6, *ey ẕ.-ḳ.* 68a/3, 68b/7

5.2.3. Arapça Farsça Diğer Unsurlar Dizini

A

ʿālim-i sırr ve'l-ḫafiyyāt [1] sırları ve gizli olan şeyleri bilen.
ol ʿā.-i s. v. ḫ. ***turur*** 98a/8

āmīn yā rabbe'l-ʿālemīn [1] (< Ar. *āmīn* va *yā rabb al-ʿālamīn*) Ey alemlerin Rabbi duamızı kabul eyle.
ā. y. r.-ʿā. 7b/1, 222a/5

B

bāreka'llāh ᶜaleyküm [1] "Aferin Size" anlamındaki Arapça bir ifade.
b. ᶜa. 120b/8

ber-ḫāk resm-i serv buvad sāye güsterī Āyīn-i āf-tāb buvad ẕerre perverī [1] "Servin görevi toprağa gölge vermektir, Güneşin görevi zerreleri beslemektir" anlamındaki Farsça bir beyit.
215a/8

bi'llāhi'l-ᶜaẓīm [1] (< Ar. harf-i kasem *bi* ve *Allāh* ve ismi hüsna'dan *al-ᶜaẓīm*) Allah için.
b.-ᶜa. 130b/5

bi'smi'llāhi'r-raḥmani'r-raḥīm [1] Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.
b.-r.-r. 1b/1, 205a/8

C

celle celāluhu [9] (<Ar. *calla calālu-hu*) Allah lafzından sonra kullanılan, "Celali yüce olsun!" anlamına gelen dua cümlesi (Steingass, 1892: 367a).
teŋri taᶜālā c.c. bilen 8b/4, *c.c.* 1b/6, 96a/5, 148b/9, *ḥaḳ subḥānehu ve taᶜālā c.c.* 180a/8, *ḥaḳ taᶜālāġa c.c.* 139a/2, *ḥażret-i ḥaḳ c.c.* 171a/2, *teŋri taᶜālāġa c. c.* 44a/5
*Allāh taᶜālā c.c.+**dın** körgey* 175a/7

celle ẕikruhu [2] (< Ar. *calla ẕikru-hu*) Allah lafzından sonra kullanılan, "İsmi yüce olsun!" anlamına gelen dua cümlesi (Steingass, 1892: 367a).
ḫudāy taᶜālāġa c. ẕ. 11a/1, *c. ẕ.* 72b/4

cezāke'llāh [1] (< Ar. *cazāka'llāh*) "Allah mükafatlandırsın, Allah karşılığını versin" anlamında kullanılan ifade.
c. 109b/3

E

el-memūru maᶜẕūr [1] "Emir kulu olanın özrü vardır" anlamında bir ifade.
taḳı e.-m. m. 6a/7

el-muḥtāc ilā raḥmetü'llāhi el-melikü'l-velī [1] "Cenab-ı Hakk'ın rahmetine muhtaç olan ben (bendeniz)" anlamındaki Arapça bir ifade .
e.-m. i. r. e.-m.-v. 6b/1

en-nāsu ᶜalā dīni mülūk [1] "İnsanlar, yöneticilerin dini üzerinedirler" anlamındaki Arapça bir cümle.

104b/6

el-ḥamdü li'llāh [2] (<Ar. *al-ḥamdu li-'llāh*) Allah'a hamd olsun. (Fatiha suresinin ilk ayetinin başlangıcı).
ayttı merḥabā e. ḥ. l. kim intiẓārıŋ ḥaddın ötüp erdi 60b/5, *e. ḥ. l.* 32b/2

es-sulṭānu ẓıllu'l-lāhi fi'l arżı [1] "Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir; (çünkü) her mazlum (zayıf) insan ona sığınır" anlamında bir ifade.
72a/5

eᶜuẕü bi'l-lāhi mine'ş-şeyṭāni'r-racīm [1] "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım" anlamında bir Arapça cümle.
e. b.-l.-ş.-r. 50a/9

eyyühe'l-melik [1] "Ey padişah" anlamında arapça bir ifade.
151a/4

F

fi'd-duᶜāᵓ [1] (< Ar.) duada
f. -d. 221a/8

Ġ

ġafara'llāhu ẕunūbehu ve setere ᶜuyūbehu [1] "(Allah) Günahlarını affetsin, ayıplarını örtsün" anlamında bir dua cümlesi.
faḳīr-i ḥaḳīr seyyid ᶜalī ġ. ẕ. v. s. ᶜu. 6b/2

Ḫ/Ḫ/H

ḫalleda'llāhu mülkehu ve sulṭānehu "Allah onun devletini ve saltanatını daim ve baki etsin" anlamında bir ifade.
ḫ. m. s. 3b/3

ḫalleda'llāhu taᶜālā mülkehu ve sulṭānehu ve efāża ᶜale'l-ᶜālemīn birrehu iḥsānehu "Allah mülkünü ve saltanatını daim ve baki etsin" anlamında bir ifade.
3a/4

ḫayrü'l-kelām mā-ḳelle ve delle ve celle velem yemmīl [1] "Sözün en iyisi az ve öz olanı, geniş anlam taşıyanı ve yormayanıdır" anlamında bir cümle.
188a/4

hāẕā beratü mina'llāh ālā ᶜÖmer ᶜAbdü'l-ᶜazīz [1] "Bu Ömer Abdülaziz'e Cenab-ı Allah tarafından verilen bir belgedir" anlamındaki Arapça bir cümle.
119a/9

İ

in-şāa'llāh taᶜālā ve ḫudāvend-i tebārek ve taᶜālā [1] "Yüce, mübarek Cenab-ı Allah

isterse” anlamında Arapça bir cümle.
70b/6

İn-şāa’llāh taᶜālā [1] “Yüce Allah isterse” anlamında bir cümle.
i.-ş.t. 47a/7

Ḳ/K

ḳavluhu Resūllu’llāh [1] Herhangi bir yazıda veya konuda Peygamerin sözü olduğunu göstermek için hadisten önce söylenir.
170a/9

ḳavluhu Taᶜālā [7] Bu ibare herhangi bir yazıda veya konuda Kur’andan bir delil göstermek için ayetten önce söylenir “Allah söylediği gibi” .
ḳ. t. 73a/8 101b/4, 102b/9, 148a/8, 156a/1, 168b/8, 171a/9, 187a/1

keyfü’z-zamān [1] (< Ar. *kayf al-zamān*) “Zamanın nasıl?” anlamındaki Arapça ifade.
muᶜāviye aḥnef bin ḳaysdın suᵓāl ḳıldı kim yā aḥnef k.-z. 149b/9

L

lā ilāha illa’llāh Muḥammedᵘⁿ resūlu’llāh [1] “Allah’tan başkası tantı değildir ve Muhammed (SAV), Allah’ın elçisidir.”
187a/6

N

neᶜūẕu bi’llāh [3] “Tanrı’ya sığınırız. Tanrı korusun” anlamında bir ifade.
n. b. 45b/4, 50b/1, 166a/2

neᶜūẕu bi’l-lāhi min ẕālik [1] “Bundan Tanrı’ya sığınırız, bundan Tanrı korusun” anlamında bir ifade.
n. b.-l. m. ẕ 16a/8

R

rıżvānullāhu ᶜaleyhim ecmaᶜīn [1] “Allah onlardan razı olsun” anlamında bir ifade.
ᶜulemāᵓdın r. ᶜa. e 147b/4

S

şabāḥu’l-ᶜışḳ [1] (< Ar. *ṣabāḥ,* harf-i tarif *al* ve *ᶜışḳ*) “Aşk dolu sabahlar” anlamındaki Arapça ifade.
e.- ᶜı. dėp kirip keldi 218a/4

şallā’llāhu ᶜaleyhi ve ᶜale ālihi ve ḫulefāᵓhu ve eṣḥābuhu ecmaᶜīn [1] “Allahın selamı ona, onun ailesine, halifelere ve bütün sahabelere olsun!” anlamında bir dua cümlesi.
2a/6

T

tebārek [2] (< Ar.) kutsal.
teŋri t. ve taᶜālā 58b/1, *ḫaḳ t. ve taᶜālādın tilegey* 37b/4

U

ulüvvü'l-himmeti mine'l-īmān [1] "Himmetin yüceliği imandandır" anlamında bir ifade.
210a/7

V

ve eyżān lehu [1] "Yine öyle, keza, bu da öyle" anlamında olup az önce geçen bir ibareyi işaret etmek veya tekrarlanacak mısraları göstermek için kullanılır.
v. e. l. 221b/4

ve lā-ḥavle ve lā-ḳuvvete illā bi'l-lāhi'l-ᶜaliyyi'l-ᶜaẓīm [1] "(Her türlü) kuvvet ve kudret ancak yüce ve ulu Allah'tadır" anlamında bir zikir cümlesi.
50b/1

vülidtü fī-zemeni'l-meliki'l-ᶜādili Enūşirvān [1] "Adil padişah Nuşirevan zamanında doğdum." Bu sözün asılsız olduğu ve uydurma hadis olduğu adı geçen hükümdarı yüceltmek için uydurulduğu bildirilmiştir (Yılmaz, 2013: 712b)
88a/5

Z

zinde-st kesī ki der diyār-eş māned ḫalefī bī-yādgār-eş [1] Anlamı: "Kendisinden sonra ülkesinde onu hatırlatan halef bırakan kişi her zaman yaşıyor demektir" Nizami Hamse'sinin Leyli ve Mecnun destanından alınmıştır. 11. Bölüm 14. beyit (Gencevi, 2004, 63).
124b/8

6. SONUÇ

Doktora tezi olarak çalıştığımız eser, 1509 yılında Farsçadan Çağataycaya tercüme edilmiş olan bir tür Siyaset-nâme olan *Nasîhatü'l-Mülûk*'tür. Bu eser İmam Gazzâlî tarafından Farsça olarak yazılmış ve Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'e sunulmuştur. Eser kısa süre sonra Arapçaya çevrilmiştir ve Farsça aslı kaybolumuştur. Bu Arapça çeviri üzerinden farklı dönemlerde çeşitli Osmanlı Sultanları ve çeşitli kademelerdeki yöneticilerin isteği üzerine Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Aynı zamanda bu Arapça çeviriden tekrar Farsçaya çevrilmeye de devam etmiştir.

Eserin Çağatay Türkçesine çevrilmesi Şeybânî Han'ın oğluna kitabı okuması için göndermesiyle ilgilidir. Temür Sultan babasının isteği üzerine bu kitabı okumuş veya okutarak istifade etmiştir. Sarayda bulunan mülâzımların Farsça bilmediklerinden ötürü Belh doğumlu Seyyid Ali Kâtib'den bu kitabı çevirmesini istemiştir. Kâtib çeviriyi 19 Eylül 1509 yılında tamamlamıştır. Eser çevirisinden bir sene sonra Şeybânî Han, beş sene sonra da Temür Sultan vefat etmiştir. Temür Sultan eserin Çağatayca tercümesini beş-altı sene kullanabilmiş denilebilir. Fakat eserin iyi korunmuş olması ve sonraki dönemlerde iki kere daha istinsah edilmiş olması kitaba, tercümesinden sonraki dönemlerde de başvurulduğunu gösterir. Şeybânî sarayında çok iyi korunan bu kitap, Seyyid Muhammed Bahadır Han emriyle Damulla Muhammed Penâh bin Kurban Niyâz Sufî tarafından 26 Aralık 1904'te istinsah edilmiştir. Eser, 24 Ocak 1905 senesinde Seyyid Muhammed Rahim için Damulla Kalender Hankahî tarafından bir kere daha istinsah edilmiştir.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda eser üzerine yapılan herhangi bir çalışmaya rastlamadık. Bu yazmayı 2018 yılında Taşkent'teki El-Birunî Elyazmalar Ensitüsünde araştırma yaparken tespit ettik.

Çalışmamızda T1 nüshası esas alınarak üç nüshanın tenkitli okuması yapılmıştır. Nüsha farkları dipnotta gösterilmiştir.

Metin bölümünde ayet ve hadisler fotoğraflanarak verilmiş, okunuş ve anlamları ve kaynağı dipnotta gösterilmiştir.

Dizin/Sözlük bölümünde bağlamlı gramatikal sözlük-dizin hazırlayarak Türkçe kelimelerin Eski Türkçede geçen biçimleri verilmiş, alıntı kelimelerin kaynak dildeki biçimleri gösterilmiştir. Moğolca kelimeler Lessing'in sözlüğüne dayanarak gösterilmiştir. Arapça ve Farsça kelimeler için esas olarak Steingass tarafından hazırlanan sözlükler ile Redhouse'un sözlüğü kullanılmıştır.

Bu inceleme sonunda *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün klasik dönem Çağatayca özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

İki heceli kelimelerde ilerleyici benzeşme sonucunda ikinci hecedeki düz ünlülerin yuvarlaklaşması (*ḳorḳunç* "korku" < ET (Uyg.) *ḳorḳunç*, *çüçük* "tatlı" <<ET *süçig*); Arapça ve Farsça kelimelerde Çağatayca metinlerin çoğunda olduğu gibi genellikle art ünlülü eklerin yer alması (*ᶜālemġa* "dünyaya" 36b/3, *ᶜömerġa* "Ömer'e" 110a/9, *caᶜferġa* "Cafer'e" 155a/7, *āyetḳa* "ayete" 20b/9, *bī-ᶜakllıḳḳa* "akılsızlıkta" 11a/3, *ṭāᶜatḳa* "ibadete" 148a/1, *emrġa* "emre" 7a/5, *küfrġa* "küfre" 10a/4, *bendeġa* "bendeye" 13a/5, *ḥaşemiġa* "maiyetine" 28b/7, *ḳıyāmetḳa* "kıyamete" 114b/1, *müddetḳa* "müddete, süreye" 159b/5, *raᶜiyyetḳa* "halka" 169a/5, *taᶜaccübḳa* "hayrete" 214a/9); Eski Türkçe kelime başı /*b*-/ seslerinin korunması (*bėr*-, *bar*-, *bar*) (nazım parçalarında *bol*- yerine kimi zaman *ol*- kullanılması); kelime başındaki /t-/ seslerinin genellikle korunmuştur. İkili duruma sahip kelimelerdeki durum şu şekildedir: (*dė*- (<ET *tė*-) 83 defa, *tė*- şekli ise sadece *tėp* zarf-fiili şeklinde 8 defa; *dağı* (<ET (Uyg.) *taḳı*) 1 defa, *taḳı* 75 defa, *teg* 6 defa, *dek* 11 defa geçmiştir). Eski Türkçedeki /d/ sesinin /y/ olması *ayaḳ* < ET *adaḳ*, dudak ünsüzü /*p*/ bir örnekte /f/ sesine dönmüştür: *tufraḳ* 63b/3, kelime metinde 6 kere *tupraḳ* olarak yazılmıştır. Bu ses değişimi *köprük* kelimesinde de gerçekleşmemiştir. Kelime metinde 6 kez *köprük* olarak yazılmıştır.

Bununla birlikte Çağatay Türkçesinde manzumelerde Oğuz Türkçesinin etkisiyle ikinci bir geniş çekimi zaman görülür (Eckmann, 1966: 163). Metnimizde de birkaç örnek görülmüştür: *şerḥ ḳıla alman* "izah edemem" 201b/2, *sendin özgeni tilemen* "senden başkasını istemem" 49a/2, *sendin özgeni ... ve sevmen* "senden başkasını sevmem" 49a/2, *her iş ḳılur bolsaŋ ölümni mülāḥaẓa ḳıl ve her nerse kim özüŋe revā körmeŋ andın yıraḳ bol kim ölümdin yaḳınraḳ nerse yoḳ turur* "Yapacağın her işte

ölümü düşün. Kendine uygun görmediğin şeylerden uzak ol çünkü ölümden daha yakın bir şey yoktur." 25b/9

Eckmann tarafından Nevâyî eserlerinde gözlemlenen özellik olan emir kipinin *-dek* ile kurulması durumu metnimizde tespit edilmiştir: *ḳop-tek* "kopsun, kalksın" 30b/5, *al-dek* "alsın" 56b/3, *kel-dek* "gelsin" 206b/5, *kör-dek* "görsün" 56b/2.

Çağatay Türkçesine ait bu karakteristik özellikler dışında metinde karşılaşılan farklı yapılar da mevcuttur:

Eckmann, *-y*/*-ü* zarf-fiillerinden *-y* zarf-fiilinin bulunduğunu, *-ü* şeklinin tespit edilmediğini yazmıştır (Eckmann, 1966: 141). Metnimizde bir örnekte bu ek tespit edilmiştir. *tüzetü bėr* "düzeltiver!" 6b/9

Nasîhatü'l-Mülûk, birleşik yapılı sayılar bakımından da zengindir. Metinde geçen birleşik sayılar ayrıntılı olarak verildi.

Metin, Şeybânî Han döneminde tercüme edilmiştir. Kâtib, metninde çok sayıda manzum parça kullanmıştır. En çok Nevâyî'nin çalışmalarına başvuran Kâtib, uygun mısraları bularak konunun akıcı anlatılmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Kâtib'in müellif ismini zikretmeden kullandığı manzum parçaların bazılarının kaynağı belirtilmiştir. Kâtib'in, 10'u aşkın eserinden seçerek alıp şiirlerinden istifade ettiği Nevâyî'nin adını kitapta zikretmediği, hatta çıkarttığı ortaya konuldu. Bunun yanı sıra Haydar Tilbe'den aldığı örneklerde *Mevlānā Ḥaydar* diye manzum parçaların kaynağını belirtmiştir. Eserde zikredilmeyen diğer isim eser müellifi olan İmâm Gazzâlî adıdır. Kitaptaki özel isimlerin imlâsında hatalar olduğu tespit edilmiş olup bu yanlışlıklar *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Farsça, Arapça, Osmanlı Türkçesi yazmaları üzerine yapılmış olan bilimsel çalışmalardan giderilmeye çalışıldı. Düzeltme yapılan kısımlar, el yazmadan fotoğraflanarak dipnotta gösterildi.

Eserin Osmanlıca çevirileri erken dönemde Farsçadan yapılan Arapça çeviri üzerinden gerçekleşmiştir. Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün, Arapçadan değil doğrudan Farsçadan çevrilmiş olması *Nasîhatü'l-Mülûk* araştırıcıları için de önemlidir.

Bununla birlikte Farsça orijinalde olmayan, kitabın sonuna eklenen bir hikâye, başka bir kaynak bulunana kadar telif bir hikaye sayılabilir.

Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk* üzerine daha önce bilimsel çalışmaları yapılmamıştır. Bu yüzden tezimiz, bu eser üzerine yapılan ilk çalışma olmasıyla da önemlidir. Günümüze kadar yapılan çalışmalarda *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün Türkçe çevirileri dendiğinde sadece Osmanlı Türkçesi anlaşılıyordu. Bu çalışmayla birçok Osmanlıca çeviriden daha eski tarihte tercüme edilen Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün, sadece Osmanlı Türkçesine değil, Çağatay Türkçesine de çevrildiği ortaya konmuş oldu.

Çalışmamızdan elde ettiğimiz bilgilere dayanarak şunlar söylenebilir:

1. Meveraünnehir'de yaşayan Fars dilli ve Türk dilli tarihçiler, şairler ve hükümdarlar Gazzâlî ve onun eserlerini, *Nasîhatü'l-Mülûk*'ü de iyi biliyorlardı.

2. Maveraünnehir bölgesinde yaşayan aydınlar ve yöneticilerin, *Nasîhatü'l-Mülûk* yazarının Gazzâlî olduğundan şüpheleri yoktu, Temürlü ve Şeybânî saray yöneticileri eserin Farsçasını kullanıyorlardı, ayrıca Şeybânî sarayında eserin Çağataycası kullanılmıştır. Bu tercüme, Şeybânîlerin Türkçeye verdiği önemi de göstermektedir. Din ve siyasetin birbiriyle ilgisini ayrıntılı şekilde gösterdiği için Şeybânî yöneticileri için başvuru kaynaklarından biriydi.

3. Celâleddin Hümai'nin tahminine göre *Nasîhatü'l-Mülûk* yazıldıktan sonra çok geçmeden Arapçaya çevrilmiş, Farsça aslı ise kaybolmuştur. Bu Arapça çeviri üzerinden Osmanlıcaya ve tekrar Farsçaya çevrilmiştir. Çalışmamıza konu olan Çağatayca *Nasîhatü'l-Mülûk*'ün mütercimi Kâtib, giriş kısmında eseri Fars dilinden çevirdiğini belirtmiştir. Onun Farsça diye belirttiği nüsha ilk bakışta Arapçadan tekrar Farsçaya çevrilmiş bir nüsha olduğu izlenimini uyandırır. Fakat eserin adı, bakma fırsatını bulduğumuz Çağatay kaynaklarında *Nasîhatü'l-Mülûk* olarak geçmektedir. Arapça ve Osmanlıca yazmalarda *et-Tibrü'l-mesbūk fī Naṣīḥati'l-Mülūk* olarak veya isminin biraz değiştirilmiş haliyle görülürken Çağatay çevresinde genelde *Nasîhatü'l-Mülûk* adıyla anılmıştır. Çağatay çevresinde eserin Arapça adının zikredilmemesi, çevirinin eski bir Farsça nüshadan, orijinalden yapılmış olduğu tahminini akla getiriyor.

Yukarıda sıraladığımız bilgiler, Şeybânîler tarihi, siyaseti, yönetimi, edebi muhiti, Türkçeye verdiği önem konularını inceleyen araştırmacılar için önemldir.

Şeybânîlerin okuduğu, istifade ettiği kaynakları tespit etme açısından da bu eser, ayrı bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Abdurahmanov G, Şukurov Ş. 1973. **Özbek Tilining Tarixiy Grammatikasi. Morfologiya va Sintaksis**. Taşkent: "Okıtuvçı" Yayınevi.

Abik, Ayşehan Deniz. 1993. **ʿAlī Şīr Nevāyī'nin Risaleleri Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥükemā Tārīḫ-i Mülūk-i ʿAcem Münşe'āt (Metin Grammatikal İndeks-Sözlük)**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara.

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin. 2009. Siyâsetnâme. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 37. cilt**. Ankara: TDV Yayınları.

Al-Bydawi, Abd-ullah Qadı Nasır-ud-din Abu Sa'id. 1930. **Nizam-ut-Tawārikh (A General History of Iran)**. (Hakim Sayyid Shams-ullah Qadri girişi ve diziniyle). Hyderabab-Deccan: Tarikh Press.

Alışık, G. 2002. **Şeybânî Han Risâle-i Ma'ārif (İnceleme-Metin-Tercüme-Notlar-Dizin)**. 213s. İstanbul.

Argunşah, M, Güner, G. 2015. **Codex Cumanicus.** İstanbul: Kesit Yayınları.

Avcı, Casim. 2006. "Nasîhatü'l-Mülûk", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, XXXII. Cilt s. 411. Ankara: TDV Yayınları.

Aycan, İrfan. 1996. Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c.14 Ankara: TDV Yayınları: 427-428.

_____. 2013. Ziyâd b. Ebîh. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 44.cilt. Ankara: TDV Yayınları.

_____. 2020. Muâviye b. Ebû Süfyân. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c.30. Ankara: TDV Yayınları: 330-332.

Ayverdi, İlhan. 2011. **Kubbealtı Lugatı**: Misalli Büyük Türkçe Sözlük (3 cilt) 4. bs. İstanbul. [İlk Baskı: 2005].

Bagley, F. R. C. 1964. **Ghazālī's Book of Counsel for Kings (Naṣīḥat al-Mulūk)**. Londra: Oxford Üniversite Yayınları.

Bakır, Abdulhalik. 1992. Basra. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** c.5. Ankara: TDV Yayınları: 108-111.

Bekcanov, İsmail, Sangirova D. 2009. **Muhammadyor ibn Arab Qatağan Musaxxir al-Bilod** Taşkent: "Yangi Asr Avlodi"

Benaketî. 1348. **Ravzatü'l-ulî el-elbâb fi tevarîhü'l-ekâbir ve'l-ensab, Tarih-i Benâketî**. (nşr. Ca'fer Şi'ar) Tahran.

Biner, Fuat. 2016. "Abdülcelîl b. Mollâ Cemîl ve Nasîhatü'l-Mülûk Tercümesi Üzerine", **İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı 7**. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, İstanbul.

Bosworth, C. E. 1993. Nasīhat al-Mulūk. **Encyclopaedia of Islam**, c.4. Leiden-New-York: 984-987.

Boroujerdi, Mehrzad (editör)., 2021. **SİYASETNAME: İslami Bir Devlet İdaresi Teorisi**. çev. Korkmaz, S. İstanbul, Albaraka Yayınları.

Bozkurt, Nahide. 2003. Medhî Billâh. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c. 28. Ankara: TDV Yayınları: 251-275.

_____. 2003a. Mansur. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c. 28. Ankara: TDV Yayınları: 5-6.

_____. 2004. Me'mûn. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c. 29. Ankara: TDV Yayınları: 101-104.

Celâlî, Nâdire (tashih eden). 1385(2006). **Muḥammed Yār bin 'Arab Ḳataġān Musaḫḫarü'l-Bilād "Tārīḫ-i Seybāniyān."** Tahran. İntişarât-ı Mîrâs-ı Mektûb.

Clauson, Sir Gerard. 1972. **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish**. Oxford.

Crone, Patricia. 1987. 'Did Al-Ghazâlî Write A Mirror For Princes? On the Authorship of Naṣīḥat al-mulūk' **Jerusalem Studies in Arabic in Islam, Volume 10**. ss. 167-191

Çağrıcı, Mustafa. 2017. **Gazzalî**. DİB Yayınları, İstanbul.

Çelik, Ülkü. 1993. **Alī Şīr Nevāyī Leylī vü Mecnūn. (Gramer-Metin-Dizin)**. Ankara. Hacetepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

_____. 2011. **Ali Şir Nevayi Leylī vü Mecnūn**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2. Baskı. [İlk Baskı: 1996].

Dankoff, Robert, James Kelly. 1982, 1984: 1985. Maḥmūd al-Kāšγarī. **Compendium of the Turkic Dialects (Dīwān luγāt at-Turk)**. I-III. Duxbury, Massachusetts: Harvard University. (Sources of Oriental Languages and Literatures. 7. Turkish Sources. VII.)

De Slane, Baron Mac Guckin (çev.) 1842. **Ibn Khallikan's Wafāyāt al-A'yān, Bibliographical Dictionary**. **c. II** London-Paris.

Demir, M, Özafşar, M. E. 2012. Vehb. b. Münebbih **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, **c. 42.** Ankara: TDV Yayınları: 608-610.

Devellioğlu, Ferit. 2013. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**. 30. bs. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları. (yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş baskı 1993). [İlk Baskı: 1962].

Doerfer, Gerhard. 1963-1975. **Türkische und mongolische Elemente im neupersischen. Unter besonderer Berücksichtigung älterer neupersischer Geschichtquellen, vor allem der Mongolen - und Timuridenzeit. 1. Mongolische Elemente im Neupersischen** [**1963**]**. 2. Türkische Elemente im Neupersischen: alif bir tā** [**1965**]**. 3. Türkische Elemente im Neupersischen: ğīm bis kāf** [**1967**]**. 4. Türkische Elemente im Neupersischen (Schluss) und Register zur Gesamtarbeit** [1975]. Weisbaden. (Akademie der Wissenschaften

und der Literatur [Mainz]. Veröffeentlichungen der Orientalischen Komission. 16,19,20,21)

Eckmann, János. 1966. **Chagatay Manual**. Bloomington: İndiana University Publications Uralic and Altaic Series.

El-Câhiz, Ebû Osmân. 2015. **Saray Âdâbı Kitâbü't-Tâc fî Ahlâki'l-Mülûk.** çev. Ali Benli. İstanbul: Klasik Yayınları.

Eraslan, Kemal. 1996. **Alī-şīr Nevāyī NESĀYİMÜ'L-MAḤABBE MİN ŞEMĀYİMÜ'L-FÜTÜVVE I METİN** II. Baskı.Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları [İlk Baskı: 1979].

_____. 1999. **Mevlânâ Sekkâkî Divanı** Ankara: Türk Dil Kurumu.

_____. 2015. **Alî Şîr Nevâyî Mecâlisü'n-Nefâyis (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar)** II. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu [İlk Baskı: 2001]

Ercilasun, Ahmet B., Ziyat Akkoyunlu. 2018. **Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş - Metin - Çeviri - Notlar - Dizin.** Ankara: Türk Dil Kurumu. [İlk Baskı: 2014]

Erdal, Marcel. 1991. **Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon**. Vol. I-II. Weisbaden: Harrassowitz. (Turcologica 7.)

_____. 2004. **A Grammar of Old Turkic.** Leiden/Boston: Brill. (Handbook of Oriental Studies/Hanbuch der Orientalistik, Section 8. Central Asia. 3.)

Erdem Çiçek, Sevim. 2016. Çağatayca bir Vakâyiname: Zübdetü'l-Âsâr. **Uluslararası Yulduz Türk Dili Çalıştayı Sempoziyumu.** Yıldız Teknik Üniversitesi, Ankara: 173-191.

Erkinov, Aftandil. 2005. "The Poetry of the Nomads and the Shaybani Rulers in the Process of Transition to a Settled Society" **Central Asia on Display Proceedings of the VII. Conference of the European Society for Central Asian Studies.** Vienna.

Fayda, Mustafa. 1995. Emîrü'l-Müʾminîn. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c.11. Ankara: TDV Yayınları: 156-157.

Fazilov, E. İ. 1983. **Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati I.cilt**. Taşkent: Fan Yayınları.

_____. 1983.**Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati II.cilt**. Taşkent: Fan Yayınları.

_____. 1984. **Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati III.cilt**. Taşkent: Fan Yayınları.

_____. 1985. **Alişer Navoiy Asarlari Tilining İzahli Lugati IV.cilt**. Taşkent: Fan Yayınları.

Gâzi Zahirüddin Muhammed Babur. 1987. **Vekayi. Babür'ün Hatıratı**. çev. Reşit Rahmeti Arat. c. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. [İlk baskı: 1943].

_____. 1987. **Vekayi**. **Babür'ün Hatıratı**. çev. Reşit Rahmeti Arat. c.II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. [İlk baskı: 1946].

Gazâlî, İ. 2019. **Yöneticilere Tavsiyeler** çev. Osman Arpaçukuru. İstanbul: İlke Yayıncılık. [İlk Baskı: 2004].

Gazzâli, İmam. 2017. **Hakikat Arayışı el-Munkız Mine'l-Delâl.** çev. Abdurezzak Tek, Bursa: Emin Yayınları.

Gencevî, Nizamî. 2004. **Leyli və Məcnun**. çev. Səməd Vurğun. Bakü: Lider Nəşriyyat.

Harman, Ö. F. 2001. İsrâîl (Benî İsrâil). **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c.23. Ankara: TDV Yayınları: 193-195.

Hoffmann, H. F. 1969. **Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III,** part I, Volume 4-6. Utrecht: The Library of the University of Utrecht.

Hümai, Celâleddin. 1315/1937. **Naṣīḥatü'l-Mülūk**. Tahran: Meclis Yayınları.

Kaçalin, Mustafa S. (hazırlayan) 2011. **Niyāzi, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, el-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātü'l-Caġātā'iyye**. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.

Kaçalin, M., Ölmez M.. 2019. **Dîvânu Lugâti't-Turk. Mahmud el-Kâşgarî.** İstanbul: Kabalcı Yayınclık. Kabalcı Yayıncılık'ta İlk Baskı.

Kadri, Hüseyin Kazım. 1943. **Türk Lûgati Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lûgatleri** c. 3. İstanbul: Maarif Matbası.

Karaağaç, Günay. 2020. **Mevlânâ Lutfî Dîvân**. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları. 2. baskı [İlk Baskı: 1997].

Karaörs, M. 2016. **'ALÎ-ŞÎR NEVĀYÎ NEVĀDİRÜ'Ş-ŞEBĀB** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2. Baskı. [İlk Baskı: 2006].

Karasoy, Y. 1998. **ŞİBĀN HAN DÎVÂNI (İnceleme-Metin-Dizin-Topkıbasım)** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, Önal. 1989. **ALİ ŞİR NEVĀYÎ FEVĀYİDÜ'L-KİBER (İnceleme-Metin-Dizin)** Doktora Tezi. Ankara.

Kennedy, Hugh. 1981. **The Early Abbasid Caliphate (A Political History)** London-Sydney: Croom Helm.

Kılavuz, A. S. 2013. Zeynelâbidîn. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** c. 44. Ankara: TDV Yayınları: 365-366.

Kılıç, Filiz., Bülbül, Tuncay. 2017. **Çelebi Aşık**. **Tercüme-i Tıbrü'l-Mesbûk Fî Nasâyihi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk (İnceleme-Metin).** Ankara. Türkiye Bilimler Akademisi.

Köktekin, Kâzım. 2013. **Yusuf Emiri Dehname**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kurt, Hasan. 2004. Mervan II. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** c.29. Ankara: TDV Yayınları: 227-229.

Kut, Günay. 2003. **'ALĪ ŞĪR NEVĀYĪ ĠARĀ'IBÜ'S-SIĠĀR (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Lessing, Ferdinand D. 1960. **Mongolian-English Dictionary**. Univesity of California Press Berkeley and Los Angelos.

Li, Yong-Sŏng. 1999. **Türk Dillerinde Akrabalık Adları**. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 15. İstanbul: Simurg.

_____. 2004. **Türk Dillerinde Sontakılar**. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 40. İstanbul: Kebikeç.

_____. 2017. **C. Brockelmann'ın "Doğu Türkçesi Grameri" Dizini. İndex zu C. Brockelmanns "Osttürkischer Grammatik."** Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Macit, Abdulkadir. 2016: **Şeybânî Özbek Hanlığı. Siyasî, İdarî, Askerî ve İktisadî Yapı**. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık.

Mackenthun, T., C. 2009: **Continuity in Iranian Leadership Legitimization: Farr-i İzadi, Shi'ism, And Vilayet-i Faqıh**. Boise Devlet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Madvaliyev, Abdulvahob. 2020. **Özbek Tilining İzahli Lugati**. 5 cilt. Özbekistan Cumhuriyet Bilimler Akademisi Özbek Dili, Edebiyatı ve Folklorü Enstitüsü. Taşkent: "Özbekiston Naşriyoti." 2. Baskı. [İlk Baskı: 2006].

Mamatkulova, Mamura, Ölmez Zühal. 2021. "*Naṣiḥatü'l-Mülūk*'ün Çağatayca Çevirisi Üzerine" **Orhon'dan Lena Kıyılarına Türkçe. Geçmişten Günümüze Uluslararası Türk Dili Öğrenci Çalıştayı, 2021, Mart 21**. **İstanbul**, İstanbul Üniversitesi: 123-138.

Ma'rufov, Z. M. 1981. **Özbek Tilining İzahli Lugati.** Özbekistan SSR Fanlar Akademiyasi A. S. Puşkin Namidagi Til ve Adabiyat İnstituti. 1-2 cilt. Moskova.

Maşalı, Mehmet E. 2020. Muhammed b. Kâ'b el-Kurazi. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** c.30. Ankara: TDV Yayınları: 542-543.

Muhammad Mahdī Xān. 1960. **Sanglax A Persian Guide to the Turkish Language.** Faksimile Text with an Introduction and Indices by Sir Gerard Clauson. London.

Mukminova, R.G., Mukhtarov. A. 2003. "The Khanate (Emirate) of Bukhara, Part One The Shaybanids". **History of Civilizations of Central Asia c. V. Development in Contrast: From the Sixteenth to the Mid-nineteenth Century**. **s. 35-46**, Paris. UNESCO Publishing.

Nadelyayev, Vladimir M., D. M. Nasilov, E. R. Tenişev, A. M. Şçerbak. 1969. **Drevnetyurkskiy Slovar'**. Leningrad: "Nauka" Yayınevi, Leningradskoye Otd. (Akademiya Nauk SSSR. Institut Yazıkoznaniya).

Nevâyî, A. 2000. **Alişer Navaiy Mükammal Asarlar Toplami Yigirma Tomlik On Altinçi Tom,** Taşkent: Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi "Fen" Yayınları.

Orinbayev. A., Yepifanova L. M. 1964. **Özbekiston SSR Fanlar Akademiyasining Şarq Qolyazmalari Toplami**. VII. cilt. Taşkent: Fen Yayınevi.

Orunbayev A., Calilova R., Yepifanova L. 2016. **Mirza Muhammad Xaydar. İstoriya Raşidi**. Taşkent: Şarq Yayınları.

Ölmez, Mehmet. 2003. "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine." **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu. Mustafa Canpolat Armağanı.** yay. Aysu Ata, Mehmet Ölmez. Ankara: Sanat Kitabevi: 135-142.

_____. 2007. "On Mongolian *asara*- "to nourish" and Turkish *aşa*- "to eat" From Middle Mongolian to Modern Turkic Languages" **Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti** İstanbul edited by Kurtuluş Öztopçu Türk Dilleri Aratırmaları 17: 237-246.

Ölmez, Zühal Kargı. 1993. **Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük).** Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ölmez Zühal. 2003. **Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları**. İstanbul: Kebikeç.

_____. 2007a. Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**. c. 5. s. 9: 173-219.

_____. 2007b. **Mongolian Loanwords in the Classical Chagatay Period. Türk Dilleri Araştırmaları 17. Festchrift in Honor of András J. E. Bodroligeti.** Edited by Kurtuluş Öztopçu. İstanbul: 229-236.

_____. 2011. "Ali Şir Nevâyî'nin Eserlerindeki Moğolca *asru* Sözü Hakkında." **Türk Dilleri Araştırmaları 21.2:** 161-169.

_____. 2015. "Ali Şir Nevayi'nin Eserlerindeki Moğolca Sözcükler -II." **Türk Dilleri Araştırmaları. Festschrift für Uwe Bläsing.** Vol. 25. No.2: 183-206.

_____. 2020. **Ebulgazi Bahadır Han Şecere-yi Terākime**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özönder, F. Sema Barurçu. 199.6. **'Alī Şīr Nevāyī, Muḥākemetü'l-Luġateyn İki Dilin Muhakemesi.** Türk Dil Kurumları Yayınları: Ankara.

Pavet de Courteille, Abel. 1870. **El-Luġātu'n-Nevā'iyye ve'l-İstişhādātu'l-Caġata'iyye. Dictionnaire turk-oriental, destiné principalement à faciliter la lecture des ouvrages de Baber, d'Aboul-Gâzi et de Mir-Sli-Chir-Nevâï**. Paris.

Radloff, Wilhelm 1960. **Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte**, **I-IV. Mit einem Vorvort von Omeljan Pritsak**. s-Gravengage: Mouton & Co.

Rahimi, Farhad. 2018. **Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü. Sözlük (Metin)- İnceleme-Dizin I-II**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Räsänen, Martti. 1969. **Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen.** Helsinki: Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII.

Redhouse, Sir James W. 2015. **A Turkish and English Lexicon/Kitâb-ı Ma'ânî-i Lehce.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 5.baskı. [İlk Baskı: 1978].

Reşîdü'd-dîn Fazlullah. 2013. **Câmiu't-tevârih (Selçuklu Devleti).** Farsçadan çev. Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş. İstanbul: Selenge Yayınları. 2. bs.

Reşîdu'd-dîn Fazlullâh-i Hemedanî (Reşîd et-Tabîb, öl. 718/1318). 1998-1999. **Jami'u't-tawarikh. Compendium of Chronicles. A History of the Mongols**. İng. terc. W. M. Thackston, I-III. Harvard University.

Röhrborn, Klaus. 2015. **Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung. II. Nomina-Pronomina-Partikel.** Band 1: a-asvık. [Uygurca Sözlük. İslam Öncesi Orta Asya Türkçe Metinlerinin Dil Malzemesi. Yeniden düzenlenmiş baskı. İsimler-Zamirler-Edatlar. 1. Cilt: a-asvık]. Stuttgart: Steiner.

Rustamiy, Aliybeg. 2014. **Hazret-i Navoiyning Ma'naviy Olami**. Taşkent: "Navroz" Yayınevi.

Rybatzki, Volker. 2006. **Die Personennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente, eine lexikalische Untersuchung.** Helsinki: Publications of the Institute for Asian and African Studies 8.

Salahetdinova, M. A. 1983. **Xafiz-i Tanış ibn Mir Muhammad Buhari *Şarafnama-yi Şahi* (Kniga Şahskoy Slavy) I. Kısım**., Moskova: "Nauka" Yayınevi.

Sami, Şemseddin. 2012. **Kâmûs-ı Türkî**. T.C. Kültür Bakanlığı. İstanbul: Şifa Yayınevi. 1. baskı [İlk Baskı: 2012].

Steingass, F., 1892. **A Comprehensive Persian-English Dictionary.** London. [İlk Baskı: 1892].

_____. 1884. **Arabic-English Dictionary.** London.

Şeyh Süleyman Efendi-i Özbekī el-Buḫārī. 2003. **Luġat-i Çaġatayī ve Türkī-i Oşmānī.** İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları. c. 13. [İlk Baskı: rūmī 1298].

Tekin, Şinasi. 1995. "Some Thoughts on the Etymology of the Turkish Üzengi "Stirrup", **Türklük Bilgisi Araştırmaları**. 9. Cilt. s.237-241. Harvard.

Tekin, Talat. 1982. On the Structure of Altaic Echoic Verbs in {-KIrA}. **Acta Orientalia Academiae Scientarium Hung.** c. 36. s. 1-3: 503-513.

_____. 1995. **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler.** Ankara: Simurg Yayıncılık. [İlk Baskı: **Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler.** 1975].

_____. 2003. **Orhon Türkçesi Grameri.** İstanbul: Kitab Matbaası. (Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9.) [İlk Baskı: 2000].

_____. 2013. **Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı.** yayıma hazırlayanlar Emine Yılmaz, Nurettin Demir. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tok, Turgut. 2009. **Nasāyihü'l-Mülūk (İnceleme-Metin-Dizin)** İstanbul: Bilgeoğuz Yayınevi.

Tören, Hatice. 2001. **Alî Şîr Nevâyî Sedd-i İskenderî** (**İnceleme-Metin**). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkoğlu, İsmail. 2010. Şeybânî Han. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c. 39. Ankara: TDV Yayınları: 43-45.

Türer, Osman. Fudayl b. İyâz. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c.13. Ankara: TDV Yayınları: 208-209.

Wilkens, Jens. 2021. **Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch – Deutsch – Türkisch Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca – Almanca – Türkçe**. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.

Yavuz, Yusuf Ş. 1989. Ahvazî, Hasan b. Ali **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 2. c. Ankara: TDV Yayınları: 194.

Yazıcı, Tahsin. 1992. Belh. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 5.c. Ankara: TDV Yayınları: 410-411.

Yıldırım, Nimet. 2017. **Fars Mitolojisi Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık [İlk Baskı: 2008].

Yıldız, Hakkı D. 1988. Abbâs b. Me'mûn. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. c.1 Ankara: TDV Yayınlar: 26-27.

_____. 1992. Bermekîler. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 5. c. Ankara: TDV Yayınlar: 517-520.

_____. 1995. Fazl b. Sehl. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 12.c. Ankara: TDV Yayınlar: 275-276.

_____. 1995a. Fazl b. Yahyâ el-Bermekî. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. 12.c. Ankara: TDV Yayınlar: 276.

Yılmaz, M. 2013. **Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)**. İstanbul: Kesit Yayınevi.

Zieme, Peter. 2021. "Notizen zu altuigurisch +čIlAyU." **Wiener Zeıtschrıft Für Dıe Kunde Des Morgenlandes**, Band.111. Wien: Im Selbstverlag Des Instıtuts Für Orıentalıstık.

Web Kaynakları

"Al-i İmran Suresi"
https://kuranmeali.com/Sayfalar.php?meal=diyanetvakfi&sayfa=49Türkçe Kuran [10.06.2022]

De Slane, Baron Mac Guckin **Ibn Khallikan's Wafāyāt al-A'yān, Bibliographical Dictionary** c.II. London-Paris: Printed for the Oriental translation fund of Great Britain and Ireland, 1842. https://archive.org/details/ibnkhallikansbi00goog/page/558/mode/2up?ref=ol&_autoReadAloud=show&view=theater [20.06.2022]

Kubbealtı Lugatı, http://lugatim.com/ [10.07.2022]

Türkoğlu, İsmail. "Şeybânî Han" https://islamansiklopedisi.org.tr/seybani-han [15.07.2022]

EKLER

Ek 1. Tıpkıbasımdan Örnekler: 1b, 2a

2a 1b

Ek 2. Tıpkıbasımdan Örnekler: 2b, 3a

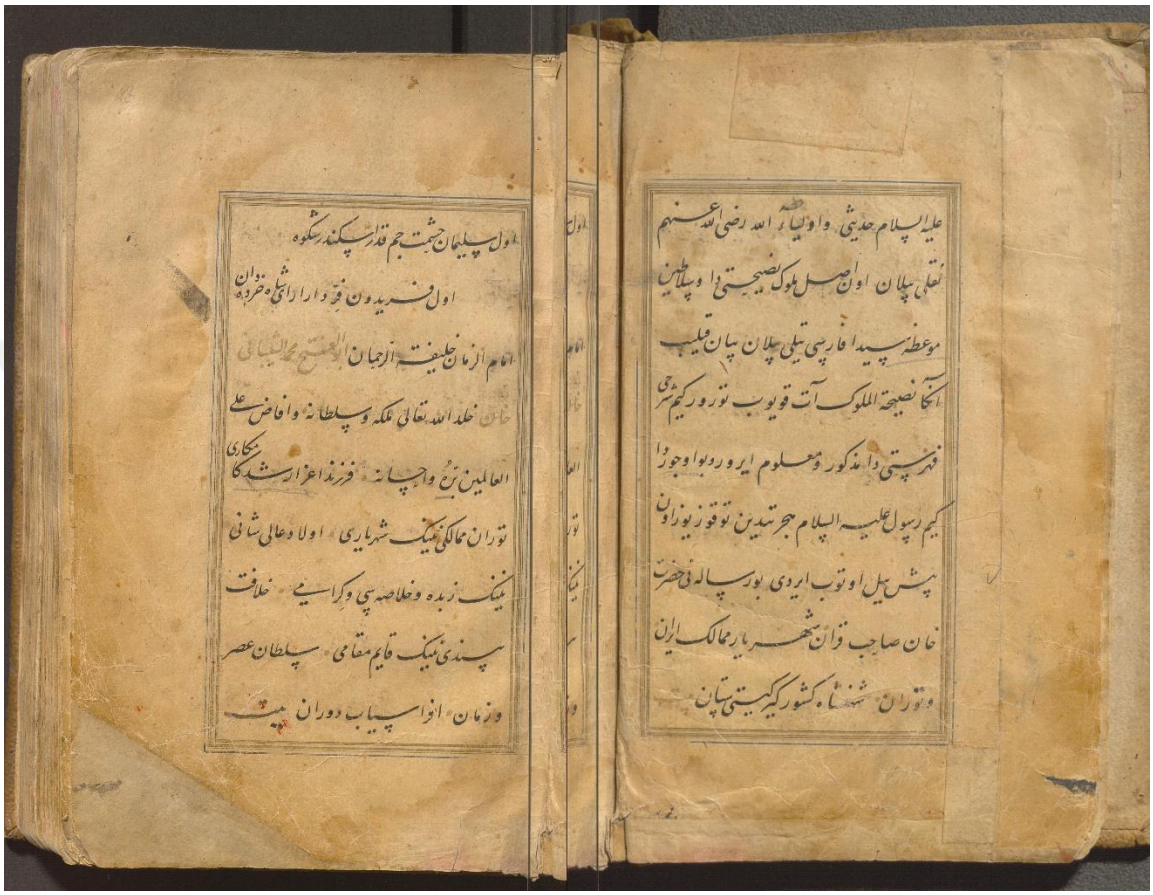

3a 2b

Ek 3. Tıpkıbasımdan Örnekler: 3b, 4a

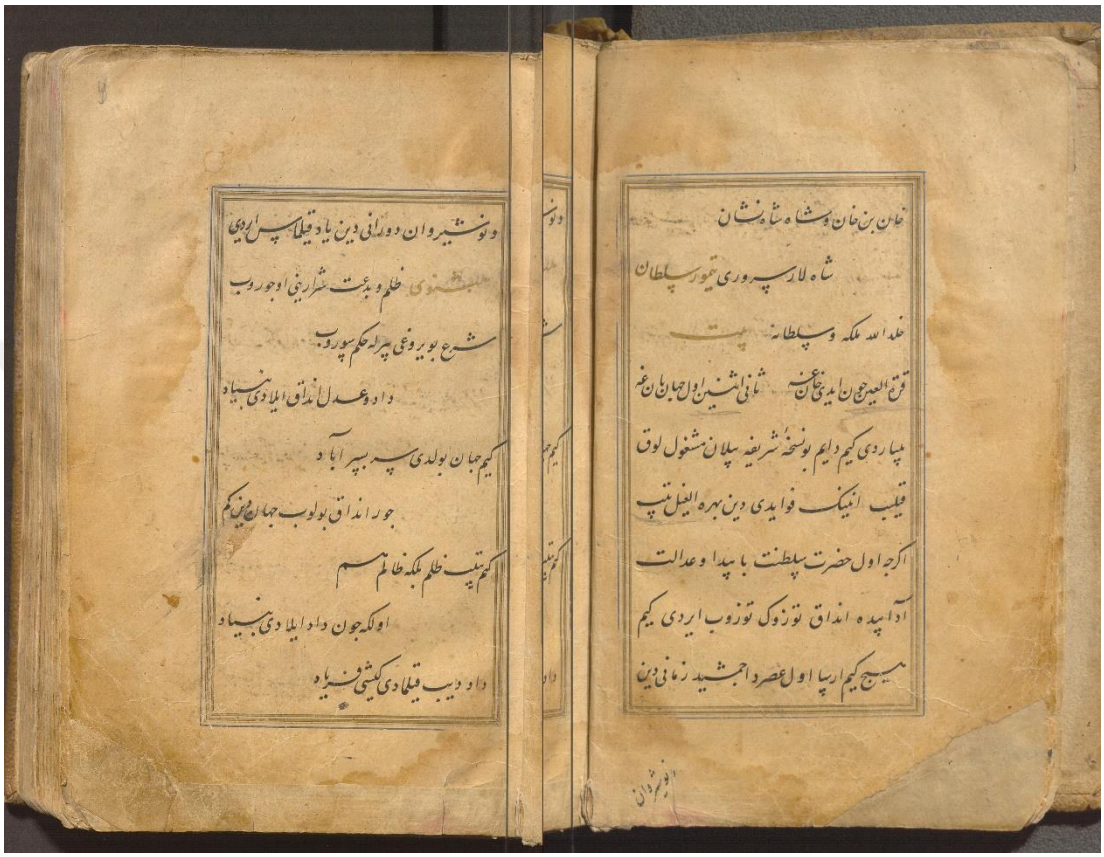

4a 3b